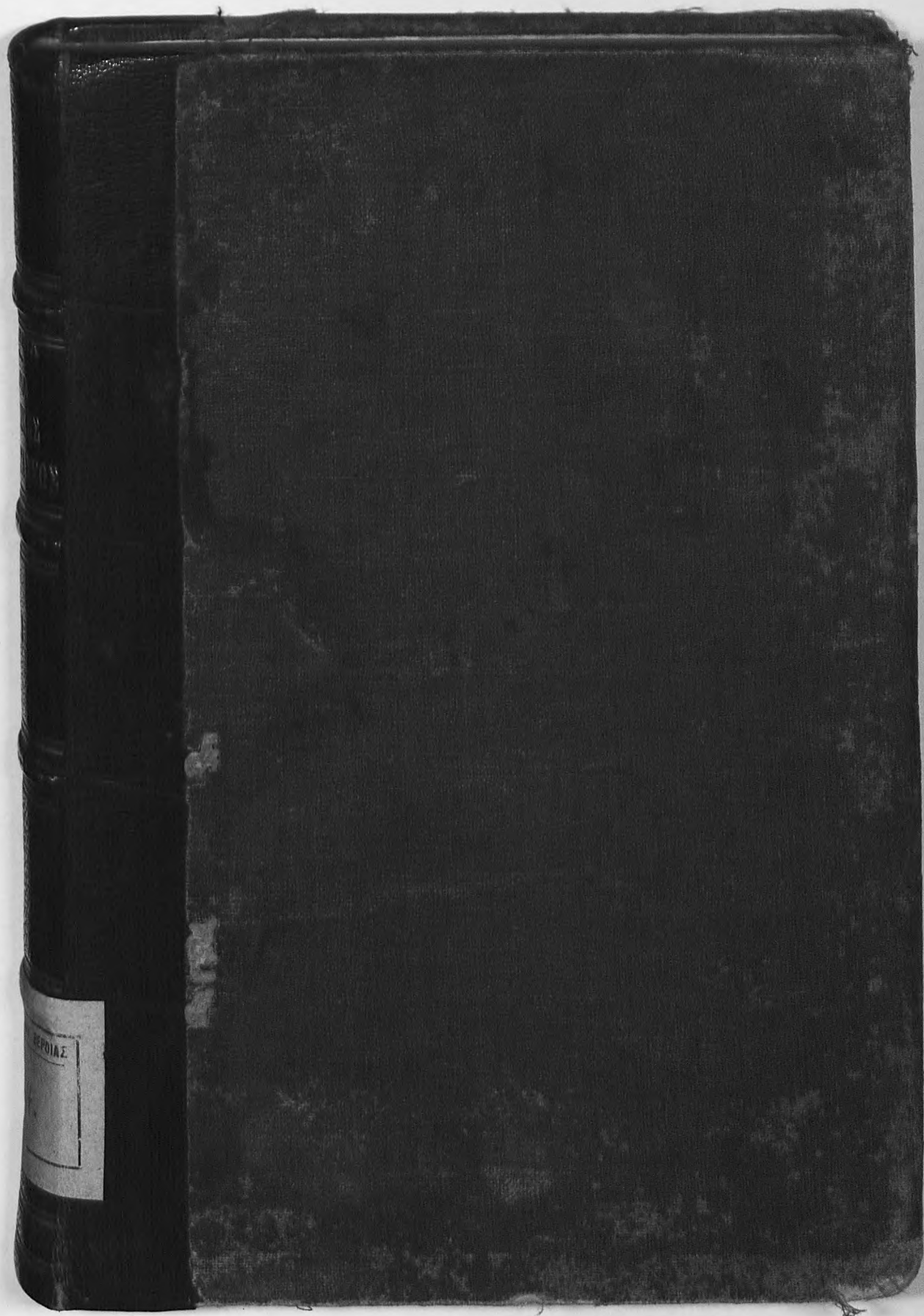

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1900 ΒΕΡΟΙΑΣ

-ΕΛΛΑΔ-

Αριθ. εις 8634/70

Εξ αγοράς

GRKF-00553 2547

Πουεβιά.

ε/670ρία' Ελληνική' Επανα67ά' Βου,

τόμος Α'

1826.

βίλλ εις τὸν ἀρξάμενον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα δημοσιεύων ἀπὸ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ 1826 τὰς περιηγήσεις καὶ τὴν ἱστορίαν ταύτην διότι δι' αὐτῶν προδιέθεσεν αἰσίως τὰ πνεύματα καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐμόρφωσε τὴν κοινὴν γνώμην, ἣτις ἐξηνάγκασε τὰς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης νὰ διατεθῶσιν εὐμενῶς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ περιπετειώδης βίος τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός, καὶ ὁ πρὸς τὴν φιλολογίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας ζήλος, ἐκένευσαν αὐτῷ τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς συγγραφῆς καὶ συνετέλεσαν πρὸς τὴν εὐστοχον καὶ ἐντεχρον αὐτῆς σύνταξιν. Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀλγερινῶν αἰχμαλωσία καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων μεταγωγή αὐτοῦ εἰς τὴν Τρίπολιν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐκεῖθεν ἡ φυλάκισις εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰρκτήν, κατέστησαν αὐτὸν γνώστην πολλῶν τόπων καὶ πλειωτέρων προσώπων καὶ πραγμάτων. Ὅστε πρὶν ἢ γράφει ὁ Πουκεβίλλ περὶ Ἀνατολῆς, ἐγένετο Ἀνατολίτης ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἐν τῇ εἰρκτῇ, ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Δὲν θορηρεῖ μόνον διὰ τὰ δεινὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐκθειάζει καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας τὴν ἀριότητα.

Εἶναι ἱστορικὸν ἀξίωμα τὸ ὅτι παντὸς ἔθνους ἡ ἱστορία εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς διὰ τὸ μέλλον. Ἄν τοῦτο εἴναι ἀληθές, ποίαν φωταυρεσίαν λαμπάδι δι' ἡμέτερά νὰ λάβωμεν ἀνὰ χεῖρας παρὰ τὴν ἱστορίαν τῶν παθημάτων καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐδὲν ἄλλο προσδὲν ἐχόντων, εἰμὴ τὴν ἀγῶν ἡν τῆς πατρίδος καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν!

Γνωρίζομεν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι κατὰ χιλιάδας θὰ δια-

δοθῇ καὶ παρὰ χιλιάδων θέλει ἀναγνωσθῇ ἢ παροῦσα Ἱστορία, γεγραμμένη ὑπὸ ἀμερολήπιτου ἀνδρός, μὴ ἐπηρροασθέντος οὔτε ὑπὸ πατριωτικοῦ ἔρωτος οὔτε ὑπὸ φιλοπροσωπίας, ἀλλ' ἐμπνευσθέντος ὑπὸ τοῦ ἁγίου τῆς ἀληθείας ἔρωτος καὶ ὑπὸ τοῦ οἴκτου πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Παρὰ ποτὲ ἤδη, αἱ πατριωτικαὶ ἐμπνεύσεις εἰσὶν ἀναγκαιόταται, διότι τὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων τῆς Ἱστορίας ταύτης. ἔχει καθῆκον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ νέα τῶν Ἑλλήνων γενεά, ὅπως διεκδικήσῃ διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὰς χεῖρας τὰ φυσικὰ καὶ ἀπαράγραπτα δίκαια τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὁ εἰκοστὸς αἰὼν δὲν ἀνέχεται πλέον τὴν ἐπονείδιστον δουλείαν τοσοῦτων ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, καὶ θάπτιον ἢ βράδιον θὰ ῥιφθῇ ὁ ὑπὲρ τῶν ὅλων κύβος. Ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγὼν εἶναι ἀγὼν ἅγιος· διότι τελεῖται ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος· τότε θέλουνσα καὶ μὴ ἡ Εὐρώπη, θ' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς,

ΒΙΟΣ ΠΟΥΚΕΒΙΛΛ

Ὁ ἰατρός, ἱστορικὸς καὶ φιλόλογος Φ. Πουκεβίλλ ἐγεννήθη ἐν Μερ-
λρώτ τῆς ἐπαρχίας Ὁρνής τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ 1770 ἀπέθανε δὲ τὸ
1838 ἐν Παρισίοις. Μετὰ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν τῇ Γυμνασίῳ τῆς Καένης
εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν τοῦ Λιζιέ, ὅτε δ' ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ
εἰς τὸ ἱερατικὸν στάδιον, ἐξεργάγῃ ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας,
ἣτις διέθεσεν ἄλλως πῶς τὰς προθέσεις αὐτοῦ· στραφεὶς εἰς τὴν σπουδὴν
τῆς ἱατρικῆς, τὴν ὁποίαν μόλις ἀποπερατώσας ἐνήργησε νὰ προσληφθῇ
ὡς βοηθὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς τῆς παρακολουθησάσης τὸν Μ.
Ναπολέοντα εἰς τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείαν. Μετὰ τὴν μάχην
τοῦ Ἀβουκίρ παθὼν κατὰ τὴν υγίαν, ἐβιάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γαλλίαν
κατὰ τὸ 1798 ὅτε κατὰ Δεκέμβριον, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ πειρατῶν
Ἀλγερινῶν καὶ ὠδηγήθη σιδηροδέσμιος μετὰ τῶν συντρόφων αὐτοῦ εἰς
Ναυαρίνον ἐκεῖθεν δὲ μετεφέρθη εἰς Τριπολιταῶν, παραμείνας αἰχμάλωτος
ἐκεῖ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1799, ὅπου ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς διοικητὴς,
λαβὼν ἀνάγκην τῶν ἱερικῶν ὑπηρεσιῶν του, περιποιήθη αὐτὸν εὐμενῶς
τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετεφέρθη αἰχμάλωτος εἰς Κωνσταντινού-
πολιν, ὅπου ἐπὶ δύο ἔτη ἐστέναζεν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν Ἑπτὰ Πύργων
σπουδάζων τὴν νέαν Ἑλληνικὴν. Ἐν τῇ φυλακῇ, μετέφρασε τὸν Ἀνα-
κρέοντα εἰς τὸ γαλλικόν, συνέθεσε ποιήματά τινα, τὰ ὅποια ἀφιέρωσεν
εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Γαλλίας Ῥόζαν
Ῥουφίνου. Ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλὰς ἀπαιτήσεις τῆς Πρεσβείας ἡλευθέρωθ
ἐκ τῶν φυλακῶν καὶ διηυθύνθη εἰς Παρίσιους τὸ 1801. Μὴ θελήσας δὲ νὰ
ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ μετὰ τὴν αἰνέσιμον διατριβὴν αὐτοῦ
ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν. Τὸ 1805 ἐδημοσίευσεν πρῶ-
τον τὴν περιήγησιν αὐτοῦ εἰς Πελοπόννησον καὶ Κωνσταντινούπολιν,
σύγγραμμα μεγάλης ἀξίας, ἐμφαίνον εὐρεῖαν πολυμάθειαν, διὰ τὴν ὁποίαν
διωρίσθη Γενικὸς Πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Ἰωαννίνοις. Ἡ νέα ἐπίσημος
θέσις καὶ ἡ μετὰ τοῦ Ἀλῆ φιλία, παρέσχον εἰς αὐτὸν πᾶσαν εὐκαιρίαν,

ἵνα μελετήσῃ τὴν Ἀλβανίαν τοπογραφικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ οὕτω νὰ συμπληρώσῃ τὰς περιηγήσεις αὐτοῦ.

Δυστυχῶς μετὰ τὴν ἐν Τιλαίτῃ εἰρήνην ὁ Ἀλῆς ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο τὴν προσωπικὴν μετὰ τοῦ Πουκεβίλλ φιλίαν· καὶ ὅτε ἠναγκάζετο ὡς Πρόξενος νὰ προβῇ εἰς διάβημά τι διπλωματικόν, ἐπεφόρτιζε τὸν ἀδελφόν του Οὐγκον ἵνα διεξάγῃ αὐτό. Μετὰ δεκαετῇ διαμονὴν ἐν Ἰωαννίνοις (1805—1810) ἀπῆλθεν ἐξ Ἡπείρου εἰς Πάτρας, ὅπου μετετέθη. Νέαν ἔσχεν ἀφορμὴν μελέτης, παραμείνας ἐπὶ δύο ἔτη Πρόξενος ἐν Πάτραις, ἀπῆλθεν δὲ ἐξ Ἀνατολῆς εἰς Παρισίους πλήρης γνώσεων καὶ σοφίας, κτηθείσης ἐκ τῆς σιμειώσεως αὐτοῦ μεταξὺ τυραννούντων καὶ τυραννουμένων. Ἐκ Παρισίων, παρηκολούθει μετὰ προσοχῆς τὴν ἐκτύλιξιν τῶν σπουδαιοτάτων γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, συνηγορῶν ἐνθέρμως ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων Ἑλλήνων. Ἐξ ἐκείνου ἐνεπνεύσθησαν ἐκ φιλελληνισμοῦ οἱ Βερανζέροι, οἱ Σατωδριάνδοι, οἱ Οὐγκῶ, καὶ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν φιλελλήνων.

Ἡ Ἑλλὰς ἀναγνωρίσασα τὰς ὑπὲρ αὐτῆς φιланθρώπους συμπαθείας του ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Σωτῆρος· τὸ ὅποιον δὲν ἐδέχθη ἵνα μὴ ὁ κόσμος ὑποπτεύσῃ ὅτι, ὑπὲρ τοῦ παρασήμου ἡγωνίσθη καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Κατὰ δὲ τὸ 1827 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, καὶ κατὰ τὸ 1838 ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 68 ἐτῶν.

Ὁ Γερμανός, ὑψώνων τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ εἰς
τὴν μοῆν τῆς Ἀγίας Λαύρας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Προανακρούσματα τῆς ἐξεγέρσεως.

Ἡ πρὸ τῆς ἐκκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως κατάστασις τῆς Ἑλλάδος. — Πρώτη ἐπανάστασις. — Ἡττα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκδίκησις τῶν Τούρκων. — Αἱ κατὰ θάλασσαν προσδοί τῶν Ἑλλήνων. — Λάμπρος Κατσώνης. — Σοῦλι καὶ Σουλιῶται. — Ρήγας ὁ Φεραῖος. — Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία. — Ἐπανάστασις τῆς Μολδοβλαχίας. — Ἱερὸς Λόχος καὶ Δραγατσάνι. — Θάνατος τοῦ Α. Ὑψηλάντου. — Ἡ παραμονὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Τί ὑπέσθη ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἀποδεικνύει αὐτὴ ἡ ἐκρηγξίς τῆς ἐπαναστάσεως· τῶν δεινῶν τῆς ὑποδουλώσεως ἡ περιγραφή θ' ἀπῆλπει ὀλοκλήρους τόμους· δὲν εἶνε ἄλλως τε θέμα τῆς παρούσης συγγραφῆς καὶ ἀπλῶς μόνον δύνανται νὰ θεωρῶσιν ὡς αἷτια τῆς γενικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐξεγέρσεως. Πλείστοι Ἕλληνες μὴ ἀνεχόμενοι τὸν ζυγὸν καὶ τοὺς περιορισμούς του, ἐξεπατρίζοντο

τότε καὶ ἐξήτουν ἄσυλον καὶ ἐλευθερίαν εἰς τὴν ξένην, πολλοὶ δὲ καὶ θρήσκευμα ἠναγκάσθησαν νὰ μεταβάλωσιν.

Μία τῶν μεγαλειτέρων πληγῶν τῆς ὑπὸ τοὺς Τούρκους Ἑλλάδος ἦτο καὶ τὸ παιδομάζωμα, δι' οὗ μυριάδες παιδῶν, ἀπεσπῶντο ἐκ τοῦ χριστιανισμοῦ ἵνα ὑπηρετῶσι τὰς ἀρπακτικὰς τῶν Σουλτάνων βλέψεις.

Συνεπεία τῆς μεταναστεύσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν στρατολογιῶν ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἑλληνικὴ χώρα ἤρχισε νὰ ἐρημιούται, οἱ ἀγροὶ ἔμεινον ἀκαλλιεργήτοι καὶ οἱ παραμένοντες εἰς τὰς πατρίδας τῶν πληθυσμοί, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπένοντο. Ἐκ τούτων ἔλκων, ἐπήρχοντο συχναὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξεγέρσεις ἀλλὰ καὶ συχναὶ αὐτῶν ἦτται. Οὕτω καὶ μὲ τοὺς Ἑνετοὺς συνέπραξαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ, ἡττηθέντων τῶν πρώτων, εὐρέθησαν καὶ οὗτοι εἰς χειροτέραν θέσιν ἀπέναντι τῶν κατακτητῶν.

Ὅταν δὲ κατὰ τὸ 1769 ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν, βασιλευούσης ἐν Ρωσσίᾳ Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης, συνέπραξαν μετὰ τῶν Ρώσων, νικήσαντες δὲ ἐν ἀρχῇ ἤλκωσαν τὴν Σπάρτην καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Τριπολιτσάν. Ἀλλὰ οἱ Ρῶσοι ἐφέρθησαν ὑποῦλως, ἐξηπάτησαν τοὺς συμμάχους τῶν, ἐλαχίστην, φαινομενικὴν ὥλως παρασχόντες αὐτοῖς βοήθειαν, διὸ καὶ οἱ Τούρκοι κατώρθωσαν νὰ καταπνίξουν τὸ κίνημα καὶ νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ταῦτα δὲ κατόπιν δεινῶν σφαγῶν, ἀνδραποδισμῶν καὶ κακώσεων τῶν ἐπαναστάντων πληθυσμῶν.

Τότε καὶ ὁ ναύαρχος τῶν Ρώσων καὶ οἶνοί σύμμαχος τῶν ἐπαναστατῶν Ὁρλώφ, κατέλιπεν ἔρμαιον τῆς τύχης καὶ τῆς θηριωδίας τῶν Τούρκων τὴν Πελοπόννησον, καίτοι πολὺ εἶχον συντελέσει οἱ ἔμπειροὶ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἰς τὴν ἐν Τσεσμέ καταστροφὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ὑπὸ τῶν Ρώσων.

Εἶνε πανθομολογούμενον ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὑπῆρξαν καὶ ἀνέκαθεν μέν, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀριστοὶ ναυτικοί, τοῦτο δὲ προσήρχετο καὶ ἐκ τῆς διαπλάσεως τῆς χώρας τῶν, ἥτις πανταχόθεν ἀποκλίνει πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ὑπὸ πληθύος

περιβάλλεται νήσων, καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῶν ροπῆς εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τέλους, τοῦ νὰ καταπολεμῶσι τοὺς παραβλάπτοντας τὰ ἐμπορικὰ τῶν συμφέροντα πειρατάς· ἐκ τοῦ τελευταίου δὲ τούτου λόγου, προήλθεν ἡ ἐξάσκησις αὐτῶν εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, διότι ἡναγκάζοντο νὰ ὀπλιζοῦσι τὰ πλοῖά των καὶ νὰ ἐκμανθάνωσι τὸν χειρισμὸν τῶν τηλεβόλων, ἵνα κυρίως ἀντεπεξέρχωνται κατὰ τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν· κυρίως δὲ τρεῖς νῆσοι ἔσχον ἀείποτε τὰ πρωτεῖα ἐπὶ ναυτικῇ ἐξειότητι καὶ ἀκμῇ, ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά.

Ἦσαν ἄλλως τε καὶ πλούσιοι οἱ νησιῶται οὗτοι, μεγάλα ποσὰ κερδίζοντες ἐκ τῆς εἰς Εὐρώπην μεταφορᾶς σιτηρῶν διὰ τῶν μεγάλων τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν.

Ἐνα, ἐκ τῶν πρώτων θαλασσοχαρῶν τῆς ἡρώων, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἑλλάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν ἐκ Λεδαδεΐας Λάμπρον Κατσώνην, ὅστις συμπολεμήσας τὸ 1769 μετὰ τῶν Ρώσων καὶ συντελέσας εἰς τὴν καταναυμαχίαν τῶν Τούρκων, ἠκολούθησε κατόπιν τοὺς συμμάχους του καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κριμαίαν. Οἱ Ρῶσοι τὸν ἐτίμησαν δι' ἀπονομῆς βαθμοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, ὅφ' ὃν διεκρίθη τὰ μάλιστα εἰς τὸν ἐναντίον τῆς Περσίας πόλεμον τῶν Ρώσων.

Κατόπιν κατορθώσας ὁ Κατσώνης νὰ καταρτίσῃ στολίσκον δαπάναις τῶν ὁμογενῶν τῆς Τεργέστης, ἐπέδραμε τὸ 1788 εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ κατέστη τὸ φόδητρον τῶν Τούρκων, καὶ τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον τῆς Τουρκίας τὰ μέγιστα παραβλάψας καὶ πολλὰ πολεμικὰ αὐτῆς σκάφη καταποντίσας, τέλος δὲ καὶ εἰς τὰς ἀποδόσεις του δειχθεὶς ἐπιδεινιώτατος καὶ καταλαβὼν τὸ φρούριον τοῦ Καστελλορρίζου, εἰς τὰ νοτιανατολικά παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἡ Τουρκία φοβουμένη αὐτόν, ἠθέλησε νὰ τὸν καταστήσῃ φίλον τῆς, ἀλλὰ τούτου ἀρνηθέντος ἐξέπεμψεν ἐναντίον του στόλον, ὅστις συμπράξας μετὰ τῶν Ἀλγερίνων ἐνίκησεν αὐτόν παρὰ τὸν Καφηρέα μετὰ ἡρωϊκωτάτην πάλιν, μεθ' ἣν ὁ Κατσώνης ἐσώθη ἐπὶ λέμβου καὶ κατώρθωσε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Μῆλον. Ἀλλὰ ἡ ναυμαχία

αὕτη ἐστοίχισε περισσότερο εἰς τοὺς Τούρκους, διότι αἱ καταστροφαὶ τοῦ στόλου των, ὑπῆρξαν πολὺ μεγαλειότεραι τῶν ὅσας ὑπέστη ὁ στόλος τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ὡς ὁμολογεῖ κατόπιν ὁ διάσημος ναύαρχος τῶν Ἑνετῶν Ἑας.

Μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἡττάν του, ὁ Κατσώνης ἔλαβε Ρωσικὸν παράσημον καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου ἐκ μέρους τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης· φαίνεται δὲ ποῖος μέγας χαρακτήρ ἦτο ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ἣν ἔδωκεν εἰς τὴν διαταγὴν τῆς Αἰκατερίνης, ὅτε τὸ 1792, παύσασα αὕτη τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἐχθροπραξίας, διέταξε καὶ αὐτὸν νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα : «ἂν ἡ αὐτοκράτειρα», ἀπήντησεν ὁ Λάμπρος «συνομολόγησεν εἰρήνην. ὁ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψεν ἀκόμη τὴν ἰδικὴν του»!

Μετὰ τοῦτο παραλαβὼν καὶ τὸν πατέρα τοῦ Ὀδυσσεῦς Ἀνδροτσον, ἔστησε τὸ στραταρχεῖόν του περὶ τὸ Ταίναρον καὶ ἐκείθεν ὀρμώμενος, ἔφερε μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς Τούρκους, μέχρις αὐ, στραπεῖς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης, ἀπῆλθεν εἰς Ρωσσίαν τελευταῖον ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1804 πρὶν ἴδῃ τὴν γενικὴν τῆς Ἑλλάδος ἐξέργεσιν, εἰς ἣν ἐξ ἀρχῆς ἀπέβλεψαν οἱ ἀγῶνες του.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ θάλασσαν μέγιστα τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως Ἑλλήνων κατορθώματα· ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηρὰν οἱ ἀγῶνες των δὲν ἐστέφοντο ὑπὸ μικροτέρας ἐπιτυχίας, οὐδὲ ὑπὸ ἀσχημωτέρων ἐσημειοῦντο ἡρωϊσμῶν.

Μία ἐκ τῶν αἰματηροτέρων ἀλλὰ καὶ ἐνδοξοτέρων συνάμα σελίδων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀποτελοῦσιν οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ θέσις τοῦ Σουλίου ἦτο στρατηγικωτέρα ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ἠπείρῃ· ὁ βράχος του ἦτο σχεδὸν ἀπρόσιτος καὶ ἐκεῖ κατέφυγον οἱ ἀντάρται τῆς Ἠπείρου, οἱ ποθοῦντες νὰ σώσωσι τὸ θρήσκευμα καὶ νὰ διατηρήσωσιν ἀλώδητον τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀλλὰ τὸ Σούλι ἀνῆκεν εἰς τὸ πασσαλίκι τῶν Ἰωαννίνων (Ἠπείρου) καὶ τούτου προεστατο ὁ αἰμοχαρὴς Ἀλῆ πασσάς, ὅστις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐδέχετο νὰ ὑπάρχουν ἀνεξάρτητοι ἐπαναστάται τῆς ἐλευθερίας, ἐντὸς τῶν

χωρῶν ὥς αὐτὸς ἐνέμετο, καὶ μάλιστα ἐπαναστάται οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1790 πολλάκις εἶχον κατατροπώσει τὰς στρατιάς του, καὶ ἐπιδείξει ἡρώισμὸν οὐχὶ ἐκ τῶν τυγχόντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1803 κυρίως, ὁ ἀγὼν τῶν Σουλιωτῶν ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἐμμονῆς, τῆς αὐτοθυσίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ. ὑποστάντων δεινὴν πολιορκίαν ὑπὸ πολυπληθῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀλλ' ἐπιζητούντος τὴν ἐντελῆ τῶν εὐαρίθμων ἐχθρῶν του ἐξόντωνσιν. Ἀλλ' ὁ Ἀλῆς ἦτο ἀνίκατος νὰ τοὺς νικήσῃ· στρατὸς καὶ χρήμα καὶ πονηρία ἐπῆγαν εἰς μάτην ἐπὶ πολλὰ ἔτη· τέλος ὁ Ἀλῆς ἐνίκησε τὸ Σούλι διὰ τῆς πείνης, ἀλλὰ τὸ Σούλι καὶ πάλιν δὲν ὑπεχώρησεν· ἐσυνθηκολόγησαν μόνον οἱ ὀλίγοι ἐναπομείναντες ἥρωες καὶ ἔθηκαν τὸν ὄρον νὰ μεταδώσιν εἰς Πάργαν, μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῶν.

Οἱ ἐξελθόντες τοῦ Σουλίου πολεμισταί, διηρέθησαν τότε εἰς τρία σώματα καὶ ἐβάδισαν πρὸς τὴν Πάργαν· ἀλλὰ ὁ ἐπίβουλος Ἀλῆς, γιθότησε τὴν συνθήκην καὶ κατεδίωξε τοὺς Σουλιώτας καθ' ὁδόν, ὥστε μόνον τὸ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἥρωος Τζαβέλλα σῶμα, κατῴρθωσε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τῶν λοιπῶν ἀγρίως δολοφονηθέντων, ἐγκλεισθέντων εἰς τὰς ἀγρίας χαράδρας τοῦ Χαλόγγου καὶ ἐκεῖ σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις ἡρωϊκῶς παλαισάντων καὶ πεσόντων μέχρι ἑνός, κατόπιν πάλης, τῆς ὁποίας ἡρωϊκωτέραν, δὲν ἔχει νὰ σημειώσῃ οὐδενὸς ἔθνους ἢ ἱστορίας.

Μετὰ τὸ Σούλι ἀπέμεινεν ἐλευθέρα ἡ Πάργα. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταύτῃ ὁ Ἀλῆς ἔρριψε τὸ ἀρπακτικόν του βλέμμα. Καὶ ναι μὲν, διὰ τῶν στρατῶν του, δὲν κατῴρθωκε ν' ἀλώσῃ τὴν ἐλευθέραν Πάργαν. Τὸ κατῴρθωσε ὁμως διὰ τοῦ χρήματος. Οἱ Ἀγγλοὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων διατέλει ἡ Ἑλληνικωτάτη Πάργα, τὴν ἐπώλησαν εἰς τὸν Ἀλῆν Πασσάν. Καὶ οὕτω, καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον τῆς Ἐλευθερίας, ἔπεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν κατακτητῶν.

Ὅσον ὁμως φρικτῶδες τέλος καὶ ἂν εἶχον οἱ ἀγῶνες οὗτοι, δὲν ἔμειναν ἄκαρποι. Ἦδη μετὰ τῆς σπάθης καὶ τοῦ πυροβόλου ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ καὶ τὸ πνεῦμα, διὰ τῆς ποιήσεως τοῦ Φεραίου Ρήγγα· τὰ

μεμονομένα κινήματα τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν Ἑλλήνων ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης κατακτίσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Τούρκων, διεδέχεται τώρα κάποια γενικωτέρα καὶ ἰδίως πνευματικωτέρα ὁράσεις, ἥτις ἐμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν γενικὴν τέλος ἐξέγερσιν τοῦ ἔθνους.

Ὁ Κατσώνης τὸ τηλεόβλον, τὸ Σούλι τὴν σπάθην καὶ τὸ καρσφύλλι, καὶ ὁ Φεραίος τὸ ἄσμα, μετεχειρίσθησαν ἐπίσης τελεσφόρως διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους. Ὁ Ρήγας ἐγεννήθη εἰς τὰς Φεράς (Βελεστίνον) τῆς Θεσσαλίας τὸ 1753 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Βλαχίᾳ, περιτρέχων δὲ ὡς ἔμπορος τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, μετέδιδε πανταχοῦ τὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἰδέας του καὶ προσηλύτιζε πλουσίους καὶ πτωχοὺς, ἰδίως διὰ τῶν συγγραμμάτων του, τὰ ὅποια διένεμε δωρεὰν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς ἰδιώτας, καὶ ἰδιαίτατα διὰ τῶν ἡσμάτων του, τὰ ὅποια ἐψάλλον αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς ἐπήκοον τῶν ὑπαδῶν του καὶ τῶν προσηλυτιζομένων. Συνάμα τότε, ἦλθεν εἰς συνεννόησιν δι' ἀλληλογραφίας καὶ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἐπιστρέφοντας ἦδη νικητοῦ ἐκ τῆς Ἰταλίας, διὸ καὶ μετέβη εἰς Τεργεστήν ἵνα καὶ προσωπικῶς γνωρισθῇ, μὲ τὸν μέγαν τῶν Γάλλων αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ἀτυχῶς οἱ φίλοι τῶν Τούρκων Αὐστριακοὶ τὸν συνέλαβον, ἵνα περιποιηθῇ τὴν Πύλῃν, τὸν παρέδωκαν δὲ εἰς τὸν Πασσάν τοῦ Βελιγραδίου, ὅστις ἐπνίξεν αὐτὸν τὸν Μάϊον τοῦ 1798 εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Δουνάβεως, μόλις προφθάσαντα ν' ἀναφωνήσῃ ἀποκαλυπτικῶς: « Ἀρκεῖόν ἀπόρον ἔσπειρα· ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ τινάξῃ τὸ ἔθνος μου τὸν γλυκὺν του καρπὸν »!

Καὶ ἀληθῶς ὁ σπόρος οὗτος δὲν ἐδράαυνε νὰ καρποφορήσῃ· σημαντικὸς δ' αὐτοῦ καρπός, ὑπῆρξεν ἡ κυρίως διωργανώσασα κατόπιν τὴν Ἐπανάστασιν Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἥτις ἀπετέλει σύνδεσμον λογίων καὶ ἐλευθεροφρόνων Ἑλλήνων, ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους, δι' ἀποσείσεως τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ συνάμα εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους συνεννόησιν τῶν Ἑλλήνων, διὰ τὸ πανελ-
λήμιον κίνημα.

Ὡς ἱδρυτὴς τῆς Ἑταιρείας ταύτης, φέρεται ὁ ἐξ Ἀρτῆς ἔμπο-

ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ δι' αὐτοῦ τὴν πρώτην πρὸς ἐπανάστασιν ροπὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ τὸ μικρὸν σῶμα ἐπολιορκήθη ἐντὸς ὀλίγου, ὑπὸ πολυαρίθμων στρατευμάτων, καὶ μὴ δυνήθην ν' ἀνθέξῃ ἔπαισεν ἐνδόξως ἐν Δραγατσάνῃ· ἐλάχιστοι ἐσώθησαν ἐκ τῶν Ἱερολοχιτῶν· οἱ λοιποὶ κατεσφάγησαν μέχρις ἐνδὸς κατόπιν ἡρωικωτάτης ἀμύνης καὶ ἣ ἐπαγίασται ἐν Μολδαυίᾳ, κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, συγκροτηθεῖσων καὶ δύο ἔτι ἀτυχῶν μαχῶν ἐν Σκουλένῃ καὶ Σέκκᾳ.

Μετὰ τὸ ἀποτυχὸν κίνημα ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγεν εἰς Αὐστρίαν ὅπου συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη, μόλις περὶ τὸ τέρμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀποδοθείσης αὐτῷ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τότε ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ τῆς Βιέννης, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1828 ἐκ νόσου τὴν ὁποίαν εἶχε μεταδόσει αὐτῷ ἡ μακροχρόνιος φυλάκισίς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Γερμανὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν. — Καταγωγή καὶ χαρακτὴρ αὐτοῦ. — Καταλείπει τὰς Πάτρας μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀρχόντων. — Τρόμοι τῶν Πατρῶν. — Αἱ ἐκκλησίαι· ἐγκαταλείπονται. — Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ σχέδια αὐτοῦ. — Ὁ Γερμανὸς ἐπανακάμπτει εἰς Πάτρας. Προκήρυξις αὐτοῦ. — Τρόμος τῶν Τούρκων. — Κίνδυνοι οὓς διατρέχει· Οἱ Τούρκοι ἐγκαταλείπουν τὰ Καλάβρυτα καὶ τὴν Βαστίτσαν. — Προσφώνησις τοῦ Γερμανοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οὓς προσκαλεῖ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ. — Ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τῶν σπυριῶν. — Ῥαδιουργίαι τοῦ πρὸξένου τῆς Ἀγγλίας· μυστικὸς ταχυδρόμος, ὃν ἀποστέλλει εἰς Κωνσταντινουπόλιν.

Ἄνθρωπος γεννηθεὶς ἐκ πτωχῶν γονέων, τραφεὶς μεταξὺ τῶν ποιμένων τοῦ ὄρους Μαυλάνου, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ κόλπῃ ἀφανοῦς τῆς Πελοποννήσου πόλεως, αὐστηρὸς ἐν τῇ βίῃ αὐτοῦ, ἀνεπιλήπτων ἡθῶν, κατεχόμενος ὑπὸ ἐνθέρμου πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου ζήλου, προωρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ ἀναπετάσῃ τέλος τὸν σταυρὸν τοῦτον τῶν θλίψεων καὶ τῆς ἐλπίδος, τὸ σεπτὸν σύμβολον τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Γερμανὸς (ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει νὰ ἀναφέρῃ τὸν ἐκτακτον τοῦτον ἄνδρα), ἀφοῦ ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Δημητσάνης, χειραφετηθεὶς ὑπ' ἐκείνου ὅστις μεταβάλλει εἰς ἥρωας τὰ ἀσθενέστερα τῶν πλασμάτων αὐτοῦ, διηύθυνε τὰ πρῶτα τοῦ βήματος πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀργους, τοῦ ὁποῦ ἐγένετο γραμματεὺς.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀναχωρήσας ἐκ Πελοποννήσου, ἦτις μόλις ἤδη ἐξήρχετο τῆς φρικώδους κρίσεως τοῦ 1770, μετέβη εἰς Σμύρνην, ὅπου προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου, γεννηθέντος ὡς καὶ ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐκεῖ δεκτὸς γενόμενος μετὰ πατρικῆς τρυφερότητος, ὑπὸ τοῦ ποιμένου τούτου τῆς πρώτης τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν τῆς Ἰωνίας, συνηνώθη μετ' αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος εἶτα προσεκλήθη εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἡκολούθησεν αὐτόν, ὅτε μετὰ τινα ἔτη κατήρ-

χετο ὁ Γρηγόριος ἐξόριστος εἰς ἅγιον Ὅρος, ἐνθα γονυπετῶν παρὰ τὸν εὐσεβῆ ἐξόριστον, ἀναμέσον τοῦ προαυλίου καὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ, μανθάνει ὁμοῦ μετὰ τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἣτις προπαρασκευάζει τὸν Χριστιανὸν νὰ ἀντιπαρέρχηται καὶ ὑπομένη τὰς καταγιῆδας τοῦ βίου.

Ἰκανοποιηθεὶς ὁ Γερμανός, διότι εἶδε τὸν Γρηγόριον ἀναδάντα αὐτῷ ἐπὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θρόνον Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, διατεθειμένος δὲ εἰς μάχην, ἐπιτυχάνει τῆς ἀδείας νὰ μεταβῇ, ὡς ἀρχιεπίσκοπος παρὰ τῇ ἀρχιεπισκόπῳ Κυζίκου Ἰωαννίμ. Ἡ ἡλικία τοῦ πρωθιεράρχου τούτου ἀπῆλθε ἄνδρα δραστήριον, ἵνα βοηθήσῃ αὐτὸν ἐν τῇ διοικήσει τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ· ἐκεῖ ὁ Γερμανός τοιαύτην ἐκτήσατο φρονήσεως φήμην, ὥστε ὁ πατριάρχης κατ' ἐκλογὴν, δὲν ἐδράδυνε νὰ ἀποστείλῃ αὐτὸν ἑξαρχον πρὸς τὰς ἐκκλησίας τῆς Πελοποννήσου, αἵτινες ἤρξαντο ἀκμάζουσαι αὐτῷ. Νέαν ἀποκτᾷ ἐκεῖ δόξαν· ἐκπληρώσας δὲ τὴν ἀποστολὴν ταύτην μετὰ πολλῶν ἐτῶν ἐργασίαν, ὁ ἑξαρχος τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐπανέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυζίκου παραιτεῖται ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου Ἀχαΐας Μακαρίου. Τότε ὁ Γερμανός, κατ' ἀπόφασιν τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν, καὶ ἐχαιρετίσθη τὸ 1806 ὡς διάδοχος τοῦ ἀποστόλου ἁγίου Ἀνδρέου.

Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τῆς ἀγωνιζομένης ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς εὐρίσκετο ὁ Γερμανός, ὅταν ἠκούσθησαν αἱ πρώται πολιτικαὶ ταραχαὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ὁ Γερμανός, τὸν ὅποιον παρέβαλον πρὸς τὸν Σωκράτην κατὰ τὴν φυσιογνωμίαν, ἐμβριθῆς λίαν ἐν ταῖς ἐπιστήμῃς τῆς ἐκκλησίας, δὲν δὲν εἶχεν εὐνοηθῇ ὑπὸ τῆς τύχης, ἡμεῖς φθῇ ὅμως ὡς ἐκεῖνος διὰ τῶν δώρων τῆς σοφίας. Τόσῳ δημοτικῶς ὅσῳ καὶ ὁ φιλόσοφος τῆς Πνυκῆς, κάτοχος τῆς γλώσσης τοῦ Πλάτωνος, τὴν ὁποίαν ὠμίλει μετὰ γλυκύτητος ἐξόχου, μύστης τῶν ἁγίων Γραφῶν, τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας, πεπρωτισμένος διὰ πειστικῆς εὐφραδείας, δι' ἐνθέρμου φαντασίας καὶ διὰ τῆς πίστεως ἐκείνης ἣτις καὶ αὐτὰ τὰ ὄρη δύναται νὰ κινήσῃ, τοιοῦτος

ἀθλητῆς, ἐφαίνετο ἄξιός νά χύσῃ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ τῆς πατρίδος.

Μία νυκτερινὴ αὐτοῦ ἐκ Πατρῶν ἀναχώρησις ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ταύτης, προσκαλουμένων, ὅπως καὶ αὐτὸς εἰς Τριπολιτσάν, ἀντὶ νά πτοήσῃ τοὺς χριστιανοὺς, τοῦτ'αντίον ἀνήγγει-
λεν αὐτοῖς νά ἐτοιμασθῶσιν εἰς ἀντίστασιν. Ἐκαστος ἐδράττετο τῶν ὅπλων, καὶ εἴτε διότι ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἠθέλησε νά μάθῃ πῶς νά ἐνεργῇ σχετικῶς πρὸς τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων, εἴτε καὶ διότι εἶχε συμφέρον νά πληροφορηθῇ τὰς πολεμικὰς αὐτῶν διαθέσεις, πυροβολισμοὶ κατὰ τὴν εἰκοστὴν Μαρτίου ἐν μέσῳ τῆς πλατείας τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀνεστάτωσε τὰ πάντα. Τὰ καταστήματα ἐκλείσθη-
σαν καὶ πάντες ἀνέκραζον ὅτι ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις. Ὁ δὲ λαὸς φεύγων ἄθρόος, ὥρμα πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος, ἵνα ἐπιβιδασθῇ τῶν πλοίων, ἢ πρὸς τοὺς προξενικοὺς οἴκους ἐκζητῶν ἄσυλον, ὅταν οἱ ἐξόριστοι Ἴωνες ὠπλισμένοι διὰ πλατυστόμων πυροβόλων καὶ ἐγχειριδίων, ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς Τούρκους διὰ φρικωδῶν κραυγῶν ὅτι, ἔπρεπε νά φοβῶνται, οἱ δὲ φυγόντες Πατρινοὶ ἐπανακἀμψαντες εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν δὲν ἐδράδυναν νά καταστῶσιν ἀντικείμενον χλεύης διὰ τὸν καταλαβόντα αὐτοὺς φόβον.

Διαταγὴ τοῦ Χουρσίτ Πασσᾶ, δημοσιευθεῖσα δύο ἡμέρας μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦτο, ἐδεθαίωσε τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἐζήτουν νά ἀφοπλίωσιν αὐτοὺς, ὅτε ἤκουσαν τοὺς δημοσίους κήρυκας ἀναγγέλοντας ὅτι ἡ Α. Γ. ἐπιθυμοῦσα νά περιστείλῃ τοὺς φόβους τῶν ραγιαδῶν ἔστειλε χιλίους πεντακοσίους ἄνδρας, ἵνα ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν ἐπιπροσθέτουσα ὅτι, ἐάν ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦτο ἀνεπαρκής, θὰ διατάξῃ τὸν νέον πασσᾶν τῆς Πελοποννήσου Μεχμέτ νά ἐπανακἀμψῇ εἰς Τριπολιτσάν ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ στρατιωτικοῦ σώματος.

Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐγένετο δεκτὴ μετὰ τοῦ πρέποντος χλευασμοῦ, ὅτε ἐμαθον ὅτι ὁ σερασκέρης, ὅπως καὶ ὁ Μεχμέτ-Πασσᾶς, δὲν εἶχον ἄλλα διαθέσιμα στίφη, εἰμὴ τὸν αὐστριακὸν στρατὸν ἐνγυ-
σχολημένον ἤδη καὶ τοῦτον ὄντα ἐν τῇ πολιτορχίᾳ τῶν Ἰωννίνων.

Ἡ ἐν Δραγατσάνῳ μάχη, καὶ ἡ κατ' ἐκείνην
καταστροφὴ τοῦ Ἱεροῦ λόχου.

ἀνώτερος λόγος δὲν ἐθυσίαζε τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων ἐμελόν νὰ κηρύξωσιν ἐνώπιον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

Ὁ Γερμανὸς ἀφικόμενος εἰς Καλάβρυτα μετὰ τῶν προϋχόντων τῶν Πατρῶν καὶ εὐρεθεὶς ὅτι ἐν μέσῳ λαοῦ χριστιανικοῦ, ἡρνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Τριπολιτσάν. Ὑποταχθεὶς εἰς γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἦτο ἀδύνατον ν' ἀποτρέψῃ, κηρύττει εἰς τοὺς ἄρχοντας ὅτι τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ ἐφείλουσιν νὰ ἐκπληρωθῶσιν· ὅτι ἐπραττεν ἐκουσίαν ἀνθρωποκτονίαν ὑποτασσόμενος εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Χουρσίτ-πασσά, ὅστις προσεκάλει αὐτοὺς παρὰ τῇ ἑαυτοῦ τοποτηρητῇ μόνον ὥπως δολοφονήσῃ αὐτούς. Καθιστᾷ εἰς αὐτοὺς γνωστὸν ὅτι ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Πελοποννήσου Θεόδωρος, ὅστις ἦτο ἀντιπρόσωπος τῶν Ἑλλήνων παρὰ τῇ βεζύρῃ τοῦ βασιλείου τούτου, ἐξώρτισεν αὐτὸν νὰ μὴ προχωρήσῃ, διαβεβαιῶν αὐτῇ ὅτι ἵνα, σώσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κεφαλὴν, καὶ αὐτὸς ἐμελλε νὰ καταφύγῃ πρὸς τοὺς ἐλευθερολάκωνας τῆς Μάνης. Ἐν τούτοις, ἵνα χρωματίσῃ τὴν ἀρνήσιν τῆς ὑποταγῆς, μάλιστα δ' ἵνα κερδίσῃ χρόνον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς, προέτεινε νὰ γράψῃ πρὸς τὴν Πύλην, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν διαγωγὴν, ἣν συνεδούλευε νὰ τηρήσωσιν οἱ περὶ αὐτόν.

Ἐπειδὴ ἡ γνώμη αὕτη ἐξελήφθη ὡς οὐρανία ἀποκάλυψις, ἀπεφάσισαν νὰ πληροφορήσωσιν τοὺς προϋχοντας τῆς Βοστίτης, τῆς Γαστούνης, τοῦ Πύργου, τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς Καρυταίνης, περὶ τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου, προσκαλοῦντες αὐτοὺς νὰ καταστήσωσι γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν λοιπῶν δήμων, εἰς τοὺς ἡγουμένους τῶν μονῶν, ὡς καὶ εἰς τοὺς δημογέροντας τῶν χωρίων, ἵνα ἕκαστος λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, προσεκάλεσε κατόπιν τοὺς χριστιανοὺς πάσης ἡλικίας καὶ παντὸς γένους, ἵνα χωρισθῶσι διὰ παντὸς τῶν ἀπίστων, καταφεύοντες εἰς τὰ ὄρη, θθεν ἢ ὑψίστη τοῦ Θεοῦ φωνή, ἐμελλεν ἀμέσως νὰ ἡχῇσῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, αὐτὸς δὲ μετέβη εἰς τὴν μονὴν τῆς Παρθένου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ὁπόθεν ὀπισθοχώρησεν, ἀφοῦ διήλθε τὴν νύκτα προσευχόμενος, μέχρι τῆς μονῆς τῆς ἀγίας Λαύρας τοῦ θρους Ἐρυ-

μάνθου, μέρους ὑποδειχθέντος ὡς κέντρου συμβουλίου ἀρμοδίου πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος.

Μόλις ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς πατήσας τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου, περιεστοιχίσθη ὑπὸ χιλίων πεντακοσίων χωρικῶν τῆς Κυλλήνης, φυλῆς πολεμικῆς, τὴν ὁποίαν οἱ προὔχοντες τῶν Καλαβρύτων ἀπὸ δύο ἡδὴ μηνῶν εἶχον στρατολογήσει πρὸς περιστολὴν τῆς ληστείας τῶν Λαλιωτῶν. Ὁ πρωθυεράρχης, προσεκάλεσε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν παρ' ἑαυτῷ, εἶτα δ' ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνδρας, κατέστησεν αὐτοῖς γνωστόν, ὅτι πρὸ τῆς δούσεως τοῦ ἡλίου οἱ Τούρκοι τῶν Καλαβρύτων ἀνωφελῶς καταδιώξαντες τοὺς χριστιανούς τῆς πόλεως ταύτης, ἀποχωρήσαντας εἰς τὸ ὄρος Βραχνί, θὰ ἐπαρουσιάζοντο πρὸ τῆς μονῆς, ἔνθα εἶχον καταφύγει. Ἀφοῦ διέταξε ν' ἀναπετάσῃσι τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς προστατίδος παρθένου τῆς ἁγίας Λαύρας, ἐπιπροσέθηκε νὰ ἐνεδρεύσωσιν ἐν τοῖς παρακειμένοις δάσεσιν. Ἐκί εἶπεν ἡ δ' ἴδῃτε ἐκκληρουμένον τὸ πρῶτον τῶν θαυμάτων, τὰ ὅποια ἀφείλουσι νὰ σημειώσωσι τὴν ἡμετέραν ἀνεξαρτησίαν. Ἀρκεῖ τότε ἀναμωτί, ἅμα οἱ ἄπιστοι παρουσιασθῶσιν ἀπέναντι τῆς ἀιολυτρώσεως ἡμῶν, πάντες ὁμοῦ νὰ βάλλῃτε τὴν κραυγὴν τοῦ πολέμου τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μακαβαίων, **Ἡ ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ**, ἵνα τρέψῃτε τοὺς βαρβάρους εἰς φυγὴν.

Εἶπε, καὶ κατὰ τὴν ὀρισμένην ὥραν, ἀφίκοντο ἐξήκοντα ἵππεῖς ἐνώπιον τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Λαύρας, οἱ δὲ χριστιανοί, οἵτινες ἡγέρθησαν ἰδόντες αὐτούς, ἔβαλον τὴν κραυγὴν: **Ἡ ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ**, ἧς ἀντήχησε τὸ ὄρος τοῦ Ἐρυμάνθου, καὶ οἱ Ἰσμαηλῖται φεύγοντες ἀχαλίνωτοι ἀποσυνετέθησαν καὶ φύρδην μίγδην εἰσῆλθον εἰς Καλάβρυτα.

Ἐνόμιζον ὅτι ἤκουσαν τὴν κραυγὴν ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος ἐτοιμῆς νὰ κατασυντρίψῃ αὐτούς. Ἐν τῷ τρόμῳ αὐτῶν, σκέπτονται ὅτι εἶναι περιστοιχισμένοι ὑπὸ ἐχθρῶν, μεριμνῶσι δὲ μόνον περὶ τῆς φυγῆς, καὶ οἱ εὐκρινέστεροι τῶν ἱππέων αὐτῶν ἀναχωροῦσι διὰ νυκτὸς. Ἀφικόμενοι περὶ τὸ λυκαυγὲς εἰς Βαστίτσαν εὐρίσκουσι τὴν

πόλιν ἔρημον, καὶ ὑπὸ νέας φρίκης καταλαμβάνονται τὰ πνεύματα αὐτῶν. Οὐδεμία φωνὴ ἀνθρώπου ἠκούετο ἀπὸ τῆς ὁδοῦ. Αἱ ἀγοραὶ ἦσαν ἔρημοι. Τὸ κελάρισμα τῶν ρυάκων καὶ τῶν πηγῶν ἀνῆγγελε μόνον ὅτι ὑπῆρξε λαὸς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Αἰγαίῳ.

Παρετήρουν ἀλλήλους χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ προφέρωσιν, ὅτε καπνὸς ἀναθρώσκων ὑπεράνω τῶν στεγῶν παρέσχεον ὑπονοίας εἰς τοὺς φυγάδας τῶν Καλαβρύτων. ὅτι οἱ ὁμόθητικοὶ αὐτῶν ἦσαν πιθανῶς κεκρυμμένοι ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν. Ἀλλὰ πῶς νὰ πλησιάσωσι; πῶς ν' ἀναγνωρίσωσιν ἀλλήλους; ὅταν δὲ αὐτῶν τις προέτεινε ν' ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ μινάρου τεμένους τινός, ὁποῦθεν νὰ τονίσῃ τὸ προῶνδον ἄσμα τῆς προσευχῆς. Ἐπεδοκίμασαν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, μόλις δὲ τοῦ Ἑξέου ἀπηγγέλαντο ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, οἱ Τούρκοι τῆς Βοστίσης, ἐξελθόντες τῶν κρησφυγέτων αὐτῶν ἀνεγνώρισαν καὶ ἐνηγκαλίσθησαν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, πληροφορήσαντες αὐτοὺς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν, ὅτι ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ ὄρος Φτέρη, ὅθεν δὲν ὀκ ἐδράδουνον νὰ κατέλθωσιν. ὅπως ἐξοντώσωσιν αὐτοὺς. Οὐδὲν εἶχον πλέον νὰ σκέπτωνται, διότι ἡ στιγμὴ ἦτο πολὺ τιμωρ, ἢ μόνη δὲ ἐλπὶς σωτηρίας συνίστατο εἰς τὴν φυγὴν, καὶ πάντες ἀνέκραξαν ἀναχωρήσωμεν!

Ὁ κεραυνὸς τοῦ προστότου τοῦ Αἰγίου Διὸς, ὅστις ἐδρόντα ἀπὸ τὸ ὄρος Παναχαϊκόν, ἐπέτειγεν ἐπὶ τὴν φρίκην τῶν βαρβάρων.

Ἀμέσως τότε οἱ Τούρκοι τῶν Καλαβρύτων, ἐνωθέντες μετὰ ἐξήκοντα ἱππέων Τούρκων ἐκ Βοστίσης, καὶ κατελθόντες εἰς τὸν λιμένα κατέλαβον λέμβους τινάς, καὶ ἀπεπλευσαν πρὸς τὴν Ναύπακτον.

Οἱ χριστιανοὶ εἶδον αὐτοὺς φεύγοντας ἐκ τῆς κορυφῆς τῶν ὀρέων, χωρὶς νὰ ταράξωσι τὴν ἀναχώρησίν των· καὶ διὰ στρατηγήματος ὑπερ εὐδὲ διὰ σταγόνος αἱματος ἐμολύνθη, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ἔσχε τὴν δόξαν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ θαῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναγγεῖλει. Τὰ Καλάβρυτα, τὰ ὅποια οἱ Μωαμεθανοὶ δὲν κατεῖχον πλέον ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου, ἐτέθησαν οὕτως ὑπὸ τὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων. Ἐνέκλεισαν τὸν Καδῆν, τὸν Βαῦδῶδαν καὶ

τοὺς ἀπομειναντας ἐκ τῶν Τούρκων ὄντας διακοσίους μέχρι τριακοσίων τὸν ἀριθμὸν, ἐντὸς οὕτων τινῶν, ἐνθα ἐκρατοῦντο ἐπὶ δεκάοκτὼ μῆνας μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο. Παραλαβὼν μετ' αὐτοῦ κατόπιν τὸν λαὸν τῆς Βοστίτης, τὴν ὁποίαν ἤ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς διαβάσεως τῶν τουρκικῶν στρατιῶν θέσας αὐτῇ, ἐμελλεν ἀμέσως νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὴν μανίαν τῶν βαρβάρων, ὁ Γερμανὸς ὤρισεν ἐν Καλαβρύτοις τὸν σταθμὸν αὐτοῦ, γενόμενον καταφύγιον μεγάλου ἀριθμοῦ χριστιανῶν.

Ὁ Γερμανὸς πληροφορηθεὶς ὑπὸ διακόνου τινὸς τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου τὴν φυγὴν τῶν Τούρκων, οὔτινες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἶψα ἐν τῇ ἄνω Ἀχαΐᾳ, ἀγγέλλει εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν ΝΙΚΗΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Τονίζει τὴν δοξολογίαν : (Σὺ Κύριε !), καὶ ἡ ἁγία Λαύρα ἀντήχησεν ἐκ τῶν ἐπευφημιῶν τῶν πιστῶν θεωρούντων τὸν ἀρχιεπίσκοπον αὐτῶν ὡς ὃν τι ὑπερφυσικόν. Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ Προκοπίου, μεταβαίνει πρὸς τὸ συμβούλιον, ὅπερ εἶχεν ὀρίσει. Οἱ ἄρχοντες τῶν Πατρῶν, τῆς Βοστίτης, τῶν Καλαβρύτων, οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ Ὀλένου, ἀπεσταλμένοι τινὲς ἐκ Γαστούνης, οἱ ἡγούμενοι τῶν παρακειμένων μοναστηρίων συνηλθον ἐκεῖ, καὶ ὁ Γερμανὸς, καταλείπει τὴν γλῶσσαν τοῦ ἱεροφάντου, ἵνα ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ὡς ἀνὴρ πολιτικός.

Μετά τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἀπλότητος, ἐκθέτει τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐξέθεσεν ἤδη αὐτούς, καὶ διεγείρει αὐτοὺς τὸ θάρρος αὐτῶν, δεικνύων παρὰ τὰ πολιτικὰ τῆς πατρίδος στέφανα τοὺς ἀθανάτους φοίνικας τοῦ μαρτυρίου. Λέγει κατόπιν μετὰ πόσης ψυχρᾶς ἀναισθησίας ὁ χριστιανικὸς κόσμος θὰ ἴδῃ τὰς ἐνδόξους προσπαθείας, τὰς ὁποίας ἐμελλον νὰ καταβάλωσιν, ἵνα καταταχθῶσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐθνῶν, ἐὰν δὲ ἀντετίθεντο ἔτι εἰς τὴν νομιμοτέραν τῶν ἐπαναστάσεων. Μάτην θὰ παραστήσωμεν ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα συνήθους κατακτήσεως, καὶ ὅτι δὲν δύναται αὕτη νὰ θεωρηθῇ σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν· ὁ ἀπαντήσῃ κατηγοροῦντες ἡμᾶς

διὰ τὴν ἀνταρσίαν. Ἡ παταχθῆσι διὰ πολιτικῶν κατακρίσεων, διότι εὐκολώτερον εἶνε νὰ κατηγορῇ τις λαὸν δυστυχῆ, παρὰ νὰ τείνῃ αὐτῷ χεῖρα συνηθείας. Ἡ λάθωσιν ὑπ' ὅψει τὴν μακρὰν ἡμῶν δουλείαν καὶ τὴν ὑπομονήν, ἣν πρὸς τοῦτο ἐδειξάμεν, ἵνα συμπεράνωσιν ὅτι ἐξαχρειωθέντες ὑπὸ τῆς δουλείας, ἤδη ἔχομεν πλέον μόνον τὰς κακίας τῆς ὀλιθερείας ἡμῶν διαγωγῆς. Ἡ ἀγανακτήσωσι, διότι οἱ δοῦλοι τολμῶσι ν' ἀναφέρωσι περὶ δικαιωμάτων. Οὕτω θ' ἀποδοκιμασθῶμεν χωρὶς νὰ σκεφθῶσιν, ὅτι ἐμείναμεν πιστοὶ εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἁγίου Χρυσόστομου. Ὅτι ἀπὸ πολλοῦ ἐπιθυμοῦμεν ἐλεύθερον ἔδαφος ἀναλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἡμῶν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ τάφου, τὸ ὅποιον οἱ τύραννοι παρέρχονται ἡμῖν διὰ χρημάτων».

Ἐπομνήσας ἀκολούθως τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν θλίψεων τῆς Ἑλλάδος τσάκις θυσιασθείσης ὑπὲρ τῶν συμφερόντων δυνάμεως, τὴν ὅποιαν ἐπέμενε ἐπὶ μακρὸν θεωροῦσα ὡς σώτειραν αὐτῆς, ὁ Γερμανὸς ἐρωτῶν διαδοχικῶς τοὺς περὶ αὐτὸν συνελθόντας ἀρχηγούς, ἡρώτα τοὺς μὲν ποίαν τιμὴν ἔλαβον διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν, ἔταν ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία, ἀφ' ὧν ὑπεκίνησαν τὴν Σερβίαν ἐν ὀνόματι τοῦ Τσέρνου Γεωργίου, ἀπεμάκρυνον αὐτοὺς ἐκ τῶν κρατῶν αὐτῶν, ἅμα ὡς νὰ συμφέροντα τὰς ἡνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψωσι λαόν, ἀφωσιωμένον εἰς τὰς κυβερνήσεις αὐτῶν. Ἦρκεσεν αὐτῷ νὰ ἀναφέρῃ τὴν Νεάπολιν, τὸ Κάταρον, τὴν Τένεδον καὶ τὰς Ἴονιους νήσους, ἵνα ὑπενηυμίσῃ εἰς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, πῶς χύσαντες τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς Ρωσσίας, περιφρονητικῶς ἐξεδειώχθησαν ἐκ τῆς δυνάμεως ταύτης. Ὁμιλῶν περὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπῆναι τοὺς Γάλλους, οἵτινες ἀείποτε ὑπῆρξαν μὲν φίλοι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐλπίξωσι παρ' αὐτῶν εἰμὴ ἐμμέσους βοηθείας. Ἡ διαγωγὴ τοῦ λόρδου ἄρμостоῦ τῆς Ἴονικῆς ἐπαρχίας, αἱ διαθέσεις τῶν προξενικῶν πρακτόρων τῆς μεγάλῃς Βρετανίας, ἦσαν τόσῳ προδήλως ἐχθραὶ ἀπὸ τῆς ἐπονειδίστου πωλήσεως τῆς Πάργας, ὥστε ἠδύνατό τις νὰ κατατάξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ τάξει τῶν Τούρκων.

« Ἄς παύσωμεν λοιπόν, ἐξηκολούθησεν, ἄδελφοί μου. πρὶν εἶτι
 « ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Χριστιανικὸν κόσμον στήρι-
 « ζόμενοι ἐπὶ τῆς βοήθειας αὐτῶν, Ἄς θεωρήσωμεν ἡμᾶς ἐπαναστά-
 « τας· ἡ ἱστορία τῆς αἰχμαλωσίας ἡμῶν ἀπεκρίθη ἤδη δι' ἡμᾶς ὅτι
 « οὐδεμία ὑπάρχει σύγκρισις μεταξὺ πεπολιτισμένης κυδερνήσεως,
 « οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὕτη καὶ τῆς φοινικῆς κυριαρχίας τῶν
 « Ὀθωμανῶν, ὑποστηριζομένης διὰ τῆς ἀρπαγῆς, τῆς δολοφονίας,
 « τῆς ἀτιμώσεως τῶν ἡμετέρων οἰκογενειῶν καὶ τῶν καθημερινῶν
 « ὕβρεων κατὰ τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων. Πᾶσα συνδιαλλαγή μετὰ τῶν
 « Ἀσσυρίων διεκόπη! δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ εἴμεθα ὑπήκοοι τοῦ
 « Σουλτάνου. Ἡ Ἑλλὰς ἀλληλέγγυος ἐν τῇ δουλείᾳ αὐτῆς διεκινδύ-
 « νευε διὰ μόνου τοῦ γεγονότος τῆς ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ἐκ Κα-
 « λαβρύτων καὶ Βοστίτης. Εἰς καὶ μόνος σπινθὴρ πρόκειται νὰ πα-
 « ραγάγῃ γενικὸν ἐμπρησμόν. Τί λέγω, ἄδελφοί μου! ἐὰν ἀνκοινώ-
 « σεις τινές, τὰς ὁποίας θεωρῶ θετικάς, βεβαιωθῶσιν, αἵματηρὰ πάλη
 « θὰ ἐξερράγῃ νῦν ἐν Βλαχίᾳ. Ἀναγγέλω τοῦτο εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἀπο-
 « μακρύνω ἀφ' ὑμῶν ἐλπίδας τινάς, ἃς δυνατόν νὰ ἐστηρίζετε ἐπὶ
 « τῆς βοήθειας τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας. Πάθῃ
 « φιλοδοξίας διακυβεύονται ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῆς αὐτοκρατορίας,
 « ὥστε δυσκόλως θὰ κατορθωθῇ ὁ θρίαμβος τοῦ σταυροῦ παρὰ τὰς
 « δυχθας τοῦ Δουνάβεως.

« Θεέ μου, ἀπόστρεψον τὴν ὀργὴν σου ἐκ μέσου τῶν τέκνων σου!
 « σθέσον τὰς πολεμικὰς παραφοράς τῆς ἑταιρίας ταύτης, ἣ ὁδήγη-
 « σον αὐτὴν καθ' ὁλοκληρίαν ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ὅχι! θὰ
 « ὑποχωρήσῃ αὕτη! θὰ καταστραφῇ παρὰ ξένην παραλίαν, ἐνῷ μι-
 « κρὸν μετὰ ταῦτα οἱ Βλάχοι τείνοντες χεῖρας ἐκείτιδας εἰς τὰ δεσμὰ
 « τῶν Ὀθωμανῶν, θὰ ἐκζητήσωσι τὴν ἐκμίσσησιν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἑλ-
 « ληνικοῦ ὀνόματος ἀπὸ γῆς λουσθείσης δι' αἵματος τόσων ἡρώων,
 « ἀξίων νὰ ἴδωσι τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας.

« Ἐν τούτοις, ἕνεκα τῆς διπλῆς ἀνησυχίας, ἣτις ταρασσεύει τοὺς
 « ὑπολογισμοὺς τοῦ Διδανίου, διὰ τῶν συμβαινόντων ἐν Ἡπείρῃ καὶ
 « πέραν τοῦ Δουνάβεως, προετοιμασθῶμεν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς καὶ δι'

ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὴν μεγάλην τῆς ἀνεξαρτησίας μάχην. Ἡ ἡμέ-
 τερα πατρίς, ἃς ἀναγγελλομεν τοῦτο καὶ εἰς τοὺς δύο κόσμους,
 εἶναι ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἠπειρος, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Αἰ-
 τωλία, ἡ Πελοπόννησος, ἡ Εὐβοία καὶ τὸ Ἀρχιπέλαγος ἐκεῖνο,
 ὅσα τῶν λιμένων τοῦ ὁποίου θὰ ὀρμήσωσι πλῆθος ἐξωπλισμένων
 ἐπὶ αἰῶνα κατὰ τῆς Ἡμισελήνου. Ἡ ἐξουσία ἡμῶν συνίσταται εἰς
 αὐτὰς θαλάσσας ταύτας, τὰς ὁποίας οὐδὲν γενναῖον γεγονός ἐκλέισεν
 ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς Σαλαμῖνος καὶ Ναυπάκτου, καὶ αἱ ὁποῖαι
 καί μιν διὰ τῶν νέων ἠριάμων θὰ καταστῶσιν ἀξιοσημείωντοι·
 ἡμέτερά πόλεις εἶναι, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Λάρισα, αἱ Θῆβαι, ἡ Κόριν-
 θος, τὸ Ἄργος, ἡ Μαντινεία, ἡ Ἠλις, αἱ Φεραί, αἱ Πάτραι, τὸ Αἰ-
 γιον, αἱ Δελφοί, ἡ Ἀμφισσα, τὸ Ἄκτιον, ἡ Ἀμβρακία, ἡ Δο-
 ρύνη, πόλεις ἐνδοχοί, ἐτοιμαὶ νὰ ἀναγεννηθῶσιν ἐκ τῆς σποδοῦ αὐ-
 τῶν καὶ ἀναλάβωσιν διὰ νέας αἰγλῆς.

Ἐνδοχα ὀνόματα, λαὸς πτωχὸς καὶ τεταπεινωμένος, ἀναφέρει
 ἐπὶ ὄνομα ἡμῶν μετὰ μεγίστης ὑπερηφανείας. Συμφώνως πρὸς τὴν
 ἐκθέσιν ταύτην, ἥτις θὰ εἶναι ἡ μόνη ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν θὰ
 ἐπρωτεύωμεν πρὸς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ραδιουργίας, ἡ ἀνωτάτη ἀπό-
 φασις τῶν συμβουλίων ἡμῶν δεόν νὰ εἶναι νίκη ἢ θάνατος! Ἐάν,
 παρὰ τὴν προσδοκίαν μου, ἡ ἀπόφασις ἡμῶν, ἥτις ἴσως εἶναι ἀκυ-
 ρος, κατεδικάζετο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν βασιλέων, θ' ἀπέδιδον τὴν
 αἰτίαν τοῦτου εἰς περιστάσεις ἐπιδημικάς. Οὕτως οὐδέποτε θὰ συγ-
 γράψω τοὺς ποιμένας τῶν λαῶν μετὰ τῶν συμβουλῶν τῶν ὑπουργῶν
 αὐτῶν, οἵτινες θὰ μεμφθῶσιν ἡμᾶς ἀναμφιδόλως, διὰ τὰ ἡμέτερα
 ἔργα, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι ἀναπόφευκτα ἐν τῇ ἀπατηλῇ θέσει, ἐν ἣ
 ἐτέθημεν ὑπὸ τῆς τύχης· κατὰ τὸ παρὸν πρέπει νὰ εἴμεθα μνησί-
 κτικοὶ καὶ βάρβαροί... Στρηχθῶμεν ἐπὶ τῶν ἐπιτυχιῶν, ἀλλ' ἀνα-
 μείνωμεν ἐπίσης καὶ τὰ ἀντίστροφα, μὴ λησμονοῦντες ὅτι πολε-
 μοῦντες τοὺς Τούρκους ἐνεργοῦμεν οὐχὶ κατὰ ζώσης δυνάμειος,
 ἀλλ' ἐναντίον καταστροφῆς συντελεσθείσης ἤδη. Ὁ Θεὸς μοὶ ἐνέ-
 δαλε τὸ καθήκον τοῦ νὰ καθοδηγήσω ὑμᾶς εἰς τὴν νίκην, ἕως ὅτου
 ἀπεπειραμένοι ἀρχηγοί, διδάξωσιν ὑμᾶς νὰ πορευθῆτε κανονικῶς

Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος περισώζει τὸ Μεσολόγγιον
ἐνδύο'ως ἀγωνισθεῖς.

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 4

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βεροῖας

«κατὰ τῶν Ἰσμαηλιτῶν. Τότε ἐπανακάμπτοντας εἰς τὸν γλῶσσον τοῦ Κυρίου ἢ ἐπαναλάδω εἰς ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ ἁμύωνος τῆς ἀληθείας, κέκεινο τὸ ὅποιον ἀναγγέλω σήμερον, ὅτι σύμπασα ἡ ἰστορία καὶ » το μέλλον ἡμῶν περιέχονται ἐν ταῖς ἐξῆς λέξεσι· *Θρησκεία, ἔλευ-
νθεορία, πατρις* !»

Μετὰ τὴν προσφώνησιν ταύτην ὑπέδειξεν εἰς ἕκαστον ἀρχηγὸν τὴν θέσιν, ἣν ὀφείλει νὰ κατέχῃ, αὐτὸς δὲ συναθροίσας τὴν ἐπαύριον πάντας τοὺς πιστοὺς ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι ἡ συνεληρώθη ὁ χρόνος ! Πληροφορηθεὶς ἐκ τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν ὅτι ἦσαν τεταπεινωμένοι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, συνδιαλλάσει αὐτοὺς μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων καταδιόζων ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν τὴν γενικήν ἀφ᾽ ἑσιν τῶν ἁμαρτημάτων. Τελεῖ κατόπιν τὰ ἱερὰ μυστήρια ἐντὸς ἱεροῦ ἐκ χορτοπλύνθων σκιαζομένων ὑπὸ δάφνης. Εἶτα διανέμει εἰς ἕκαστον ἰδίᾳ χειρὶ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀναγγέλλει εἰς τοὺς παρευρισκομένους διὰ τῆς φωνῆς τῶν διακόνων αὐτοῦ, ὅτι ἀπολύει τοὺς πιστοὺς τῆς ὑποχρεώσεως τῆς νηστείας, αὐτὸς δὲ παρέχει τὸ παράδειγμα τῆς καταλύσεως λέγων ὅτι, ἐπειδὴ ἡ θρησκεία καὶ ὑπαρξὶς πάντων ἡπείλειτο, ὑπῆρχεν ἀνάγκη δυνάμεων πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερῶν.

Ταυτὴ ἦτο ἡ διάθεσις τῶν πνευμάτων ἐν μέσῳ τῶν ὁρέων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τούτου δὲν κατεῖχοντο καὶ οἱ Πατρινοί. Ἡ ἀποστολὴ ταχυδρόμου τῇ 30 Μαρτίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Ἀγγλίας Γκρίν συνεπέειχε τῶν εἰς αὐτὸν ἐκ Πρεβέζης ἀπευθυνθεισῶν ἐπιστολῶν προὐκάλεσεν εἰκασίας τόσῃ μᾶλλον φρικώδεις, καθ' ὅσον ἐγνώριζον αὐτὸν ἄσπονδον τῶν Ἑλλήνων ἐχθρόν, καίτοι ἀντετάχθη δι' ἀνεξήγητου ἀντιρρήσεως εἰς τὴν ἐκ Πατρῶν ἀποχώρησιν τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ διατελούντων Ἰόνων, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι δαυλοὶ τῆς ἐν Ἀχαΐᾳ ἐπαναστάσεως. Ὀφείλω νὰ ἐξηγηθῶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, σχετικῶς πρὸς τὸν πρᾶκτορα τούτου, ὡς καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τοιούτους τῆς Ἀγγλίας, ὑπηρετούντας τότε εἴτε ἐν Ἑλλάδι εἴτε ἐν ταῖς Ἰονίαις νήσοις, διὰ τῶν ὅρων τοῦ Ἡροδό-

του ἡμιλοῦντος περὶ τοῦ ἀρχαίου μακιαβελισμοῦ ἐκείνων, οἵτινες ἐπέσπασαν ἀναριθμήτους δυστυχίας ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ξέρξου. Τὴν μαρτυρίαν ταύτην ἡ ἐξω ὡς ἀπάντησιν πρὸς πάσας τὰς διαμαρτυρίας, τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ προβάλλωσι κατὰ τῆς ἀσυμφόρου ἡμεροληψίας τῶν ἀφηγήσεων μου. Ἐλπίζω, συμφώνως πρὸς τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ὅτι δὲν θὰ κριθῶ αὐστηρότερον τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, εἰπόντος ἐν μέσῳ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ συνελθόντων Ἑλλήνων· ἀνωτὸν ἢ διαγωγὴ τῶν Ἀργείων νὰ μὴ εἶναι τόσο ἀτιμος, ὅπως παρεστησαν αὐτὴν. Τὸ δὲ ἐπ' ἐμοί καθήκον ἐξω οὐδὲν νὰ παρασιτωπήσω ἐκ τῶν λεχθέντων, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ πιστεύσω εἰς πάντα τοῦτο ὅ' ἐννοήθῃ ἐκ τοῦ συγγράμματός μου. θὰ προθέσω λοιπὸν ὅτι δι' ἐσχυρίζονται, ὅτι οἱ Ἀργεῖοι προσεκάλεσαν τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐῖπω ὅτι αἱ δυστυχίαι τῶν Πατρῶν ἀπεδόθησαν εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρόξενον τῆς Βρετανίας, ὅστις δὲν ἔπαυσε βοηθεῖν τοὺς Μωαμεθανοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν. Τοιαύτη διαγωγὴ ἐπατρέπετο ὑπὸ τῆς θρησκείας· ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ὑθέσεως· ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν ψιλανθρωπίαν· αὐστηρὰ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἀκριβὲς ἐν ὀνότι τῆς τιμότητος.

Γνωστοῦ γενομένου ὅτι ὁ ταχυδρόμος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθησαν χίλια γρόσια ἵνα μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐμελλε νὰ προσκαλέσῃ τὸν διωγμὸν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῆς Πελοποννήσου, οἱ Πατρινοὶ οἵτινες πρῶτισται πάντων θὰ ὤφισταντο τοῦτον, ἀποδιδόντες ἐκ τῶν προτέρων εἰς τοὺς Βρεττανοὺς πράκτορας τὰς δυστυχίας αὐτῶν, ἐσκέφθησαν περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν. Αἱ πλουσιότεραι τῶν οἰκογενειῶν κατέφυγον εἰς Χάκυνθον, ἀλλὰ ἐπεδιδόθησαν ἐπὶ πλοίων ἡγκυροβολημένων ἐν τῇ ὄρμῃ, ἐνῇ τρεῖς χιλιᾶδες γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδῶν, μετὰ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῆς περιουσίας τῆς πόλεως ἔτρεχον πρὸς τὸν προξενικὸν οἶκον τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς σημαίας, τὴν ὁποίαν ἡμέραι σφαγῆς εἶδον κυματίζουσαν μετὰ τοσαύτης ὁδῆς.

Ὁ κίνδυνος ἐπέκειτο. Ἦδη οἱ Τούρκοι, οἵτινες κατ' ἐκástην ἐσπέραν ἀπεσύροντο εἰς τὸ φρούριον, ἀνέγγαλλον σκληρὰς ἐκδική-

σεις. Ἐγνώριζον ὅτι νέος βεζύρης ἐξεληθὼν ἐκ τῆς Ἡδοσίας εἰσέρχομετο εἰς τὴν Φωκίδα ἐπὶ κεφαλῇς τριῶν χιλιάδων στρατιωτῶν. τοὺς ὁποίους ὠδήγει εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Χουρσίτ-πασᾶ. Ἡδύκανο ἐν διαστήματι τοῦλάχιστον τεσσάρων ἡμερῶν νὰ ἐπέλθῃ αὐτοῖς ἀρωγός, ἀλλὰ ὅπως ὁ Πεγλιθάν καὶ ὁ Βακτατζής, ἐνητχολεῖτο μάλλον εἰς τὸ νὰ ἐκανοποιήσῃ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ, παρὰ νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν περίστασιν, ἵνα ὑπηρετήσῃ τὸν κυρίαρχον αὐτοῦ. Ἐλεηλάτησε τὴν Βοιωτίαν διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς χριστιανούς νὰ ἐξαγορασθῶσιν· ἀλλὰ πτεύδων νὰ προχωρήσῃ διὰ Θεσσαλίας κατέλειπεν ἐν Λεβαδείᾳ Μουσλίμην τινα, ἐπιτετραμμένον ν' ἀπαιτήσῃ τὰ χρήματα, τὰ ὅποια θὰ ἠδύνατο ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν Χριστιανῶν.

Ἐνεκα τῆς πληρεξουσιότητος ταύτης ὁ Μουσλίμης ἔρριπεν εἰς τὸ δεσποτικόν τοὺς προύχοντας τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἐκάστοτε ἠπεῖλαι δι' ἀγχόνης! Οἱ χωρικοὶ μὴ ἔχοντες τότε πλέον ἄλλο μέσον πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, παρὰ τὴν ἀντίστασιν ἐναντίον τῆς καταχρήσεως τῆς δυνάμεως, ἔδραμον ὅπως ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὀρεινοῦ τινὸς Γεωργίου Διάκου καλουμένου, ὅστις συνήθροισεν ἤδη ἐκ τῆς Οἴτης τριακασίους ἀμαρτωλοὺς.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ Τοῦρκοι προητοίμαζον καὶ ἀνεργίζον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σουλῳται κλεισθέντες εἰς Πρέβεζαν ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν τῇ 26 Μαρτίου μετ' ἀπαντήσεως πολὺ διαφόρου τῆς αὐτονομίας, ἣτις ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις εἰς τὰς προταθείσας αὐτοῖς συνθήκας. Αἱ ἐσχάται λέξεις τοῦ ὑποναύάρχου ἔλεγον, ὅτι ἀπένεμεν εἰς αὐτοὺς τὴν συγγνώμην καὶ τὴν χάριν νὰ ὦσι, καθὼς οἱ νησιῶται τοῦ Αἰγαίου, ραγιάδες τοῦ Σουλτάνου, ἐξαχρῶμενοι ἐκ τοῦ Καπετάν-πασᾶ, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐν διαστήματι τεσσάρων ἡμερῶν δὲν παρέδιδον εἴκοσιν ὁμήρους, ὡς ἐγγύησιν τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν, αἱ ἐχθροπραξίαι (ὡς ἐπανελαμβάνοντο αὐτοῖς).

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἔλαβεν ὡς τελευταίαν ἀπάντησιν εἰς τὰς προτάσεις αὐτοῦ τὴν ἐπιτακτικὴν ἐπιταγὴν νὰ καυθεσθῇ τὰ ὄπλα, νὰ μεταβῇ ἐν διαστήματι εἴκοσι καὶ τεσσάρων ὡρῶν εἰς

τὴν σκηνὴν τοῦ σερασκέρου Χουρσίτ-πασσᾶ, ὅστις ὑποχρεοῦτο (ἄνευ ἄλλης ἐγγυήσεως), νὰ ἀποστείλῃ αὐτὸν ἐντίμως εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνθα ἔμελλε νὰ δικαιολογηθῇ πρὸ τῆς Μεγαλειότητος τοῦ ἐνδόξου Σουλτάνου. Οὕτω ματαιοῦται πᾶν εἶδος προσεγγίσεως, ὃ δὲ σατράπης, ὅστις δὲν ἀνέμενεν ἄλλα ἀποτελέσματα ἐκ τῶν διαδημάτων αὐτοῦ, ἀνταποκριθεὶς διὰ κανονικοποιησμένων εἰς τὴν δόλῳ τοῦ σερασκέρου, ἔσπευσε ν' ἀπευθύνῃ τὴν ἐπόμενην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πολέμαρχον καὶ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Σουλίου.

Ἀποκρίσις τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ πρὸς τοὺς Σουλιώτας.

Ἐγὼ Ἀλῆ-πασᾶς

Ἀγαπημένοι μου Σουλιῶται γλυκὰ σὰς χαιρετάω.

«Καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σὰς ὑποσχέθηκα, καὶ ὕστερα ποτὲ δὲν
 »σὰς ἀρνήθηκα τὸ κάστρον ποῦ με ζητεῖτε. Δὲν σὰς τὸ εἶχα παρα-
 »δώσει, διότι δὲν εὗρήκα ἕως τῶρα καιρὸν ἀρμόδιον διὰ νὰ μετα-
 »φέρω ἐδῶ πολλὰ πράγματά του, τὰ ὅποια ἐκεῖ εἶχα εἰς φύλαξιν.
 »Ὅμως ἐπεὶ τὰ παλληκάρια (τὰ ὅποια ἀγαπῶ ὡς ἀν παιδιὰ μου)
 »τὸ ζητοῦν, γράφω τὸν ἄνθρωπόν μου νὰ σὰς τὸ ἐγχειρίσῃ, καὶ αὐ-
 »τὸς νὰ μείνῃ μὲ τριάντα μόνον ἀνθρώπους εἰς ἓνα πύργον τοῦ κάσ-
 »τρου, ὅπου νὰ μὲ φυλάξῃ τὰ πράγματα, ἕως νὰ εὕρω εὐκαιρίαν
 »νὰ τὰ μετακομίσω,

«Ἐδῶ ἐφανέρωσα εἰς τὰ παιδιὰ σας ὅτι γράφω νὰ σὰς παρα-
 »δώσουν εἰς χεῖρας καὶ τὸ κάστρον, καὶ ὅλα ἐχάρηκαν πολὺ, εἰς
 »τὴν μεγάλην των χαρὰν μὲ ἔκαμαν ὅρκον, ὅτι ἂν κανεὶς ἀπὸ τοὺς
 »γονεῖς ἢ συγγενεῖς των ἐφθανε νὰ πατήσῃ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συμ-
 »φωνίας, αὐτὰ νὰ σκιστωθοῦν ἐμπρὸς μου μὲ τὰ πιστόλιά των.

«Κυττάξετε, παιδιὰ μου, (νὰ ἔχητε τὴν εὐχὴν μου,) νὰ ἐμδῇτε
 »εἰς τὸ κάστρον μὲ φρόνησιν καὶ τάξιν, διὰ νὰ μὴ γένῃ ἀρπαγὴ ἢ
 »σχορπισμὸς τῶν πραγμάτων μας· τὴν πρώτην ἡμέραν νὰ ἔμῃ μία
 »φάρα, τὴν δευτέραν ἄλλη, καὶ ἀφοῦ τὴν τετάρτην ἔμβουν ὅλοι, τότε

»νά τρηθήσητε ἑκατὸν τόπια εἰς χαρὰν καὶ βεβαίωσιν τῆς ἀναμε-
»ταξύ μας φιλίας.

«Ἀγαπητοί μου Σουλιῶται, μὲ τὸ κάστρο σᾶς χαρίζω καὶ ὅσα
»ἐφόδια πολέμου καὶ τροφὰς ἔχω μέσα. Σᾶς κρεμῶ καὶ δεύτερον
»ἀπὸ τὸν λαιμόν σας τὸν ἐγγονόν μου, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ τὸν
»ἐχχητε, ὥπως ἔχω καὶ ἐγὼ τὰ παιδία σας ἐδῶ.

Ἰωάννινα 20 Μαρτίου 1821.»

Ἐπὶ τῇ λήψει τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἅμ' ὥς οἱ Σουλιῶται κα-
τέλαβον τὸ φρούριον τῆς Κιάφας, ἡ ἡχώ τῆς Θεσπρωτίας συντα-
χθεῖσα ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν τηλεθόλων κατέστησεν γνωστὸν τοῖς
Ἕλλησιν ὅτι αἱ μάχαι ἔμελλον νὰ ἐπαναληφθῶσιν ἐν Ἠπείρῳ. Ὁ
δρᾶξων πλήρης ἀπαισίων νεφῶν ἀνήγγελλε φρικώδη κρίσιν. Ἐκα-
στος ἐγόγγυζεν, ὥπως δὲ τὰ δειλὰ στίφη, τὰ ὅποια φεύγουσιν ἐπὶ
τῇ προσεγγίσει καταιγίδος, ἐνῶ τὰ σαρκοδόρα ζῶα πληροῦσι τὰς
κοιλιάδας διὰ τῶν μηκυθμῶν αὐτῶν, οἱ χριστιανοὶ πανταχόθεν φεύ-
γοντες εἰς τὰ ὄρη οὐδὲν ἄλλου ἀνέμενον ἤδη ἢ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ
σεπτοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ, ἵνα ἐπιπέσωσιν κατὰ τῶν Τούρκων,
οἵτινες ἐπλανῶντο ἐν μέσῳ τῶν ἐρημωθέντων τῆς Ἑλλάδος χωρίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἐκρηγξίς τῆς ἐπαναστάσεως. — Πυρκαϊά. — Πλοεῖα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ. — Ἑκκλησιαστικοὶ ὕμνοι. — Ἐπανάστασις τῆς Ἐλευθερολακωνίας. — Ἡ Κωνσταντῖνα Ζαχαρίᾳ ὑποκινεῖ τὴν Λακωνίαν εἰς ἐπανάστασιν. — Διωγμὸς τῶν Τούρκων ἐκ Λεονταρίου. — Ἐπανάστασις τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Μεσσηνίας. — Γερουσία τῶν Καλαβῶν. — Οἱ Ἕλληνες εἰσέρχονται εἰς Πάτρας. — Ταρχαί. — Ὁ ἐπίσκοπος Προκόπιος μεταβαίνει εἰς Πλιδά. — Ὁ Γίουσος περὶ ἀφικνέεται εἰς Αἰτωλίαν. — Ραδιουργίαι τῶν Ἀγγλων πρακτόρων. — Πολιορκία τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν. — Εἰδήσεις ἐκ τοῦ Ἀλῆ περὶ ὅστις ἀναγγέλλει τὰς ἐπαναστάσεις ἃς προῦκάλεσεν. — Οἱ Ἕλληνες ὑπερπληροῦσι τὸ προξενεῖον τῆς Γαλλίας. — Σφαγαί. — Πυρκαϊὰ ἀδελφάρος. — Φυγὴ τῶν ἐπαναστατῶν. — Μαρτύρια, βασανιστήρια, ἀνακολοπισμοί, γείμαρσοι πρὸς καὶ αἱμάτας. — Ἐπανάστασις κατὰ τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας, ὅστις ἐμποδίζει τὴν λεηλασίαν τῶν ἀποθηκῶν, τὰς ὁποίας ἐνεπιστεύθησαν αὐτῷ. — Χριστιανοὶ γονυπετοῦντες παρὰ τὴν γαλλικὴν σημαίαν. — Οἱ Ἴονες τρέχουσι πρὸς βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν. — Συνάντησις τοῦ προξένου μετὰ τοῦ νικητοῦ πατῆ. — Ἀρνεῖται φρουρὰν ἀσφαλείας. — Ἀπάντησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Πάτρας 4 Ἀπριλίου 1821, ὅγῃ ὥρα τῆς ἐσπέρας.

«Ἡ κραυγὴ τῆς ἐλευθερίας ἠκούσθη· τὸ πῦρ λυμαίνεται τὴν πόλιν. Οἱ Τούρκοι πρὶν ἐγκλεισθῶσιν ἐν τῷ φρουρίῳ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐπυρπόλησαν τὸν οἶκον ἐνὸς τῶν Ἑλλήνων προϋχόντων καλουμένου Παπαδιαμαντοπούλου. Ὁ ριπίζων τὰς φλόγας ἄνεμος ἐπαπειλεῖ ἡμᾶς διὰ γενικοῦ ἐμπρησμοῦ!... Ὁ ἥλιος κατήλθεν ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα ἐν μέσῳ πυκνοῦ ἐρυθροῦ καπνοῦ Ὁ πάταγος τῶν καταρρευσῶν οἰκιῶν, οἱ ἐπαναλαμβάνόμενοι τοῦ φρουρίου κανονισμοὶ, ὁ συριγμὸς βομβῶν τινων, αἱ κραυγαὶ τῶν γυναικοπαίδων ὄντων ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους, καὶ καταφευγόντων μετὰ τῆς περιουσίας αὐτῶν μ' ἐκφοβίζουσι σφόδρα. Ὁ οὐρανὸς ὅμοιος πρὸς πύρινον θόλον φωτίζει ἡμᾶς διὰ λαμ-

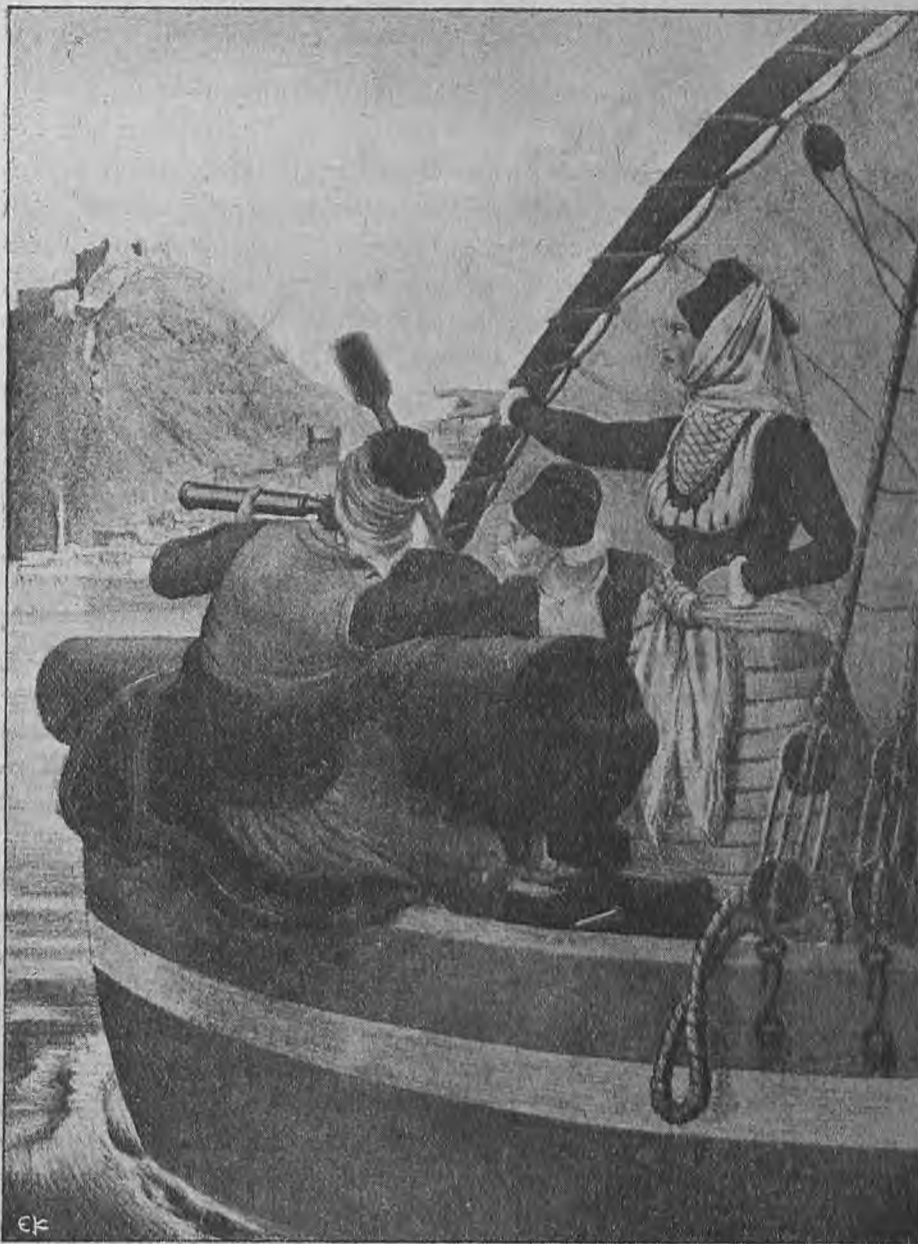
»παντός φωτός. Ἡ ταρασσομένη θάλασσα φαίνεται κυλίσουσα κύματα αἵματος».

5 Ἀπριλίου.

»Τὴν τρομερὰν νύκτα διαδέχεται ἡμέρα, ἣν δὲν ἤλπιζον νὰ ἐπανίδω. Ἀδύνατον νὰ ἐκφρασθῶ ὅ,τι υπέφερον παρηγόρων τοὺς μὲν, ἐνθαρρύνων τοὺς δέ, καὶ παρέχων εἰς πάντας ἐλπίδας, τῶν ὁποίων πολὺ ἀπείχον νὰ μετάσχῃ. Τὸ πῦρ ἐξακολουθεῖ καὶ ἀδιαλείπτως προσεγγίζει. Ἀποφασίζω νὰ κατεδαφίσω ἐλληνικὰς τινὰς οἰκίας παρακειμένας εἰς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον, ἵνα ἀπομονωθῶ, Πυροβολισμοὶ πανταχόθεν ἀκούονται. . . . Μανθάνω κατὰ τὴν βραχεῖαν ἀναστολὴν τῆς μάχης, ὅτι πάντες οἱ πρόξενοι, πλὴν τοῦ τῆς Ἰσπανίας, κατέφυγον εἰς τὰ ἐκεῖ ὁρμοῦντα πλοῖα.

»Ἀπέστειλα κατὰ ταύτην τὴν νύκτα πλοῖον εἰς Μεσολόγγιον ἀπαιτῶν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, ἵνα ὁ πλοίαρχος γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ τινος πλοίου ἔλθῃ ἐνταῦθα, ὅπως βοηθήσῃ τὸ ἐμπόριον ἡμῶν. Ἀρνεῖται ἐκεῖνος. Ἐκπλέει, εἶπε, διὰ Μασσαλίαν πρὸς φερόμενον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀνταπόκρισιν μου. Ἐὰν τοιοῦτος ἀνὴρ εἶναι υποκείμενος εἰς τὴν τύφιν τοῦ συνειδότης, θὰ τιμωρηθῇ ἀρκούντως, ἀναμνησκόμενος ἡμέραν τινὰ ὅτι ἡμέλησε τοῦ πρώτου κατήκοντος Γάλλου ναυτικοῦ δύναται νὰ θαλασσοπορῇ ἡσύχως, οὔτε θὰ καταδιώξῃ οὔτε καὶ θ' ἀναφέρῃ πατὲρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

«Ὁ κάματος καὶ ἡ λύπη ἐνέπνευσαν εἰς αὐτὸν τὸν φόβον· οἱ δ' ἀποσυρθέντες κοιμῶνται ἐν μέσῳ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων· μόνον οἱ γέροντες δὲν δύνανται νὰ κλείσωσι τὰ βλέφαρα αὐτῶν. Καταστρεπτικὴ θερμότης μεμιγμένη μετὰ τῆς τοῦ ἡλίου καὶ μετὰ τῆς πνοῆς τοῦ εὗρου θὰ ἤρκουν πρὸς καταστροφὴν ἡμῶν, ἐὰν ὁ κίνδυνος ἐκάστου λεπτοῦ δὲν παρείχεν εἰς ἡμᾶς υπερφυσικὴν δραστηριότητα. Ἡ πυρκαϊὰ μυκάται, καὶ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀκούονται ἐκρήξεις· ἐνίοτε νομίζω ὅτι αἰσθάνομαι τὴν γῆν κλονιζομένην ὑπὸ τοὺς πόδας μου· δοκοί, τεμάχια τοίχων, τὰ ὅποια πίπτουσιν

Ἡ Ἥρωὶς Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα.
Διοικοῦσα ἴδιον πλοῖον «ὁ Ἀγαμέμνων» ἐπολιόρκησε τὸ
Ναῦπλιον. (1821)

«ἐν μέσῳ τῆς ἐστίας, προκαλοῦσι τὴν ἀνοδὸν στήλης φλογῶν.
 «Κραυγαί, φωναί συγκεχυμέναι, πόλεις ἐξ εἰκασί χιλιάδων ψυχῶν
 «καταστρεφόμεναι... Θεέ μου! Πόσον οἱ ὑποκινουντες τὰς ἐπανα-
 «στάσεις εἶναι ἔνοχοι!... Αἱ γραμμαὶ αὐταί, ἃς ἀτάκτως χαράττω,
 «θ' ἀπολεσθῶσιν ἀρά γε μετ' ἐμοῦ; Εὐγενής τις Ἀγγλος, ὅστις μοι
 «ὑπεσχέθη χθὲς ὅτι θὰ ἀναδεχθῇ γὰ μεταδιδάσῃ τὴν διὰ Κέρκυραν
 «ἀνταπόκρισίν μου, ἐξηφανίσθη».

«Περὶ τὴν μεσημβρίαν σῶμα ἐνόπλων ἀνδρῶν, διοικουμένων ὑπὸ
 «τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ προξένου τῆς Ἀγγλίας, ἔρχεται πρὸς ἀναζήτη-
 «σίν μου, ἵνα μὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὸ σκάφος πλοίου τινός. Ἐπωφελοῦ-
 «μαι τὴν προσφορὰν αὐτῶν, ἵνα σώσω τοὺς γυνιστάρους μου. Ἐξέρ-
 «χομαι θέτων αὐτοὺς ἐν μέσῳ τῆς συνοδείας. Προχωροῦμεν πρὸς
 «τὴν θάλασσαν, καθ' ὁδὸν δὲ βλέπω σφαζομένους δύο μαύρας· οὔτε
 «αἱ κραυγαί μου, οὔτε αἱ παρακλήσεις μου ἡδυνήθησαν γὰρ
 «σώσωσιν αὐτάς. Στίφη δλόκληρα φυγάδων ὁρμῶσι πρὸς τὸν λι-
 «μένα, οἱ γενιστάροί μου ἐπιθιδάσκονται ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἐπιστρέφω
 «εἰς τὸ προξενεῖον. Οἱ Ἕλληνες πρὸς ἐκδίκησιν πυρπολοῦσι τὴν
 «μωαμεθανικὴν συνοικίαν, αἱ δὲ ὁδοὶ εἰσὶ πλήρεις πτωμάτων ὀλι-
 «θεραὶ ἀντεκδικήσεις, ὀλέθριος αἰωνὸς ὀλεθριωτέρου μέλλοντος. Ὁ
 «ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ἀνέλαθεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ μεγά-
 «λην εὐθύνην».

6 Ἀπριλίου

«Οἱ Ἕλληνες ἀφικνοῦνται ἐκ τῶν χωρίων εἰς λίαν φανατικοί.
 «ἀλλ' ἄνευ διοικήσεως θάνατος εἰς τοὺς Τούρκους!
 «ἀνακράζουσι. Ὑψοῦσιν εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ
 «Ἀγ. Γεωργίου, ἡ δὲ σημαία τοῦ Σταυροῦ κυματίζει ὑπεράνω τῆς
 «Ἡμισελήνου τῶν τεμενῶν. Οἱ ἱερεῖς βαπτίζουσι πολλὰ παιδιά
 «Τούρκων, ἵνα ἐκδικηθῶσι τοὺς μωαμεθανούς, οἵτινες περιέταμον
 «νέους τινὰς Ἑλλήνας. Τὰ ὕδραγωγεῖα κατεστράφησαν καὶ στε-
 «ρούμεθα ὕδατος ἐν ὥρᾳ ἀφορήτου θερμότητος. Ἀφίκετο ἤδη εἰς
 «ἱεροδιάκονος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, ὁ δὲ μητροπολίτης
 «ἀναμένεται τὴν ἐσπέραν. Γράφω πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἐπανα-

«στατῶν, ἵνα συστήσω αὐτοῖς τὰ πρόσωπα καὶ τὰς ἰδιοκτησίας τῶν «υπηκόων πασῶν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ «προξένων αὐτῶν, δηλῶν αὐτοῖς ὅτι διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν προστα- «σίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας συμφώνως πρὸς τὰς ἡμετέρας «συνθήκας».

«Οἱ ἄρχοντες τῆς Βοστίτης εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν, προα- «γομένων πέντε τουρκικῶν κεφαλῶν. Ἡ κατευνασθεῖσα πυρκαϊὰ «ἐμψυχούται μεθ' ὀρμῆς. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Μεγάλου Κυρίου δὲν «εὐφίσταται πλέον, καὶ οὐδὲν ἀντικαθιστᾷ αὐτὴν Οἱ ὀρισθέντες, γὰρ «ἀποθάνουσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας Ἑλλήνες ἐπιδιδάξουσιν τὰ πράγ- «ματα αὐτῶν, οἷον εἰ σκεπτόμενοι γὰρ φύγωσι» λέγεται ὅτι ἀφίκετο «εἰς τὴν κοιλάδα ὁ ἀρχιεπίσκοπος».

Ὅντως ὁ Γερμανός, ὅστις εἶχε μεταβῆ εἰς Νεζερόν, κώμην κειμένην κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Καλαδρύτων, κατήλθεν ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ ἐπὶ κεφαλῇς δέκα χιλιάδων χωρικῶν, ἅμα μαθόντων τὴν ἐν Πάτραις ἐπανάστασιν. Τὰ ἀτίθασσα αὐτοῦ στίφη φέροντα θηρευτικὰ τουφέκια, ἐγχειρίδια προσηρητημένα ἐπὶ μακρῶν βράδων, σφενδόνας καὶ δρέπανα ὥρμησαν ἀτάκτως ἐπὶ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, ὅτε ἀφικόμενος ἐκεῖνος ἐκεῖ, ἐνθα πιστεύεται ὅτι ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν ἄλσος τῶν Διοσκούρων, διέταξε γὰρ σταθῶσι. Τότε συνταχθέντες κατὰ χωρία παρεκάθησαν εἰς τὸ γέφυρα ἀφου δὲ ἐκο- «ρέσθησαν δι' ἄρτου καὶ κρομμύων, ὁ πρωτοεράρχης περιβληθεὶς τὴν ἱερατικὴν αὐτοῦ στολὴν μετέβη εἰς παρακειμένην ἐκκλησίαν, ἰδρυμένην ἐπὶ τῶν ἐρείπων ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος.

Ἐκεῖ γονυπετῆς πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἐπαναλαμβάνει τὴν ὁμολογίαν τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, ὃν ὁ κύριος ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν ἑαυτοῦ μέριμναν. Ἐξέτεται ταπεινῶς τὴν συγγνώμην παρὰ τοῦ παντοδυνάμου, τὸν ὅποιον παρακαλεῖ ν' ἀπομακρύνῃ ἐκ τῶν Χριστιανῶν τὴν ἐριδα, τὰ ἀπατεῖλά ὄνειρα, τὴν δειλίαν, ἥτις εἶναι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐχθροῦ κινδυνωδεστέρα, καὶ δίδει τὴν γενικὴν ἄφεσιν εἰς τὸν στρατὸν γονυκλίνει πρὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ Λ α υ ἄ ρ ο υ, ὃπερ ἐνεφανίσθη, λέγεται, ἐν τῷ οὐρανῷ εἰς τὴν υἱὸν τοῦ Κωνσταν-

τίνου τοῦ Χλωροῦ. Ἀνάπτουσιν ἀκολούθως πυρά, ὀρίζουσι τοὺς φρουρούς, καὶ τὸ Τρισάγιον, ὅπερ οἱ ἱεροὶ τῆς μονῆς τοῦ μεγάλου Σπηλαίου θεωροὶ τονίζουσιν, ἐπαναλαμβάνόμενον ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ φερόμενον διὰ τῆς ἡχοῦς μέχρι τῆς ἀκροπόλεως τῶν Πατρῶν, ἀγγέλλει εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι ἤρξαντο αὐτῆς διὰ τοῦς Ἑλληνας αἱ ἡμέραι τοῦ Κωνσταντίνου.

Οἱ ἄπιστοι ἰδόντες τὸν ἥλιον δύοντα ἐν μέσῳ νέφους κονιστροῦ, σκιρτῶσιν ἐπὶ τῇ ἡχῇ τούτῃ τῶν φωνῶν καὶ τῶν ἀγνώστων ἁσμάτων. Ἐρωτῶσιν ἀλλήλους, ὥς ὁ Δημάρτος, ὅστις ξένος εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος καὶ μάρτυς παρομοίου φαινομένου, συμβάντος ἐν τῇ Θριασίῃ πεδίῳ, ἡρώτα τὸν υἱὸν τοῦ Θεοκύδου Δικαίου, νομίζων ὅτι ἤκουεν ἀντηχοῦντα τὸν μυστικὸν ὕμνον τοῦ Ἰάκχου μικρὸν πρὶν ἢ τύχη τῶν ὅπλων ἐκδηλωθῇ, μεταξὺ Θεμιστοκλέους καὶ Ξέρξου. Πάντες ἐσίγουν, ὅταν γέρων μουσουλμάνος, ὅστις πρὶν ἢ γένηται προσκυνητῆς τοῦ Μωάμεθ, ὑπῆρξεν ὑπηρέτης τοῦ Χριστοῦ, γνωρίζει εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ ἀγγελικὴ αὐτῇ προσευχὴ εἶναι ἡ μεγάλη προσευχὴ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, τὰ ὅποια ἐνίκησαν ἄλλοτε τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσλάμ ἐν τε Ἀνατολῇ καὶ Ροῦμέλῃ. «Ἐπικαλοῦνται τὸν τρισυπόστατον Θεόν, ὅστις δὲν ἡδυνήθη γὰρ σῶσθαι τοὺς προγόνους αὐτῶν. Παρακαλοῦσι τὸν Πατέρα καὶ βλασφημοῦσι «κατ' αὐτοῦ ἀποδιδόντες αὐτῇ Υἱόν, ὃν ἀποκαλοῦσιν Ἅγιον, Ἀθάνατον Ἰσχυρόν. Ἄς ἐμφανισθῶσι, καὶ ὅλ' ἴδωμεν ἐὰν ὁ Θεὸς οὐτως κατορθώσῃ γὰρ σῶσθαι αὐτοὺς ἐκ τῶν ἡμετέρων ξιφῶν.» Εἶπε καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἐξωμότου βαρδάρου πληροῦσιν ἐλπίδος τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους αἱ μανιώδεις φωναὶ τῶν δερβισσῶν ὑποκινοῦσιν, νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Ἱερὰν μάχην.

Προητοιμάζοντο πρὸς τοῦτο, ἢ μᾶλλον ὥρμων εἰς τὴν ἄλλην ἐσχατιὰν τῆς χερσονήσου τοῦ Πέλοπος οἱ Μανιάται· ἡ Ἐλευθερολάκωνες, οἵτινες εἶχον σπεύσει νὰ παραδώσωσιν τοὺς ὀμήρους, οὓς ὁ τοποτηρητῆς τοῦ Χουρσίτ-πάσσᾶ ἐξήτησεν, ἀμα μαθόντες τὰς σφαγὰς μεγάλου ἀριθμοῦ χριστιανῶν ἐκ τῶν πέριξ τῆς Μίστραις, συγχρόνως δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς Καλαβρύτοις καὶ Βοστίτζῃ διαδραματι-

σθέντα, ἔβαλον ἤδη κραυγὴν τρόμου καὶ θλίψεως. Ἐπὶ τῇ φωνῇ αὐτῶν, «Ὁ Πόλεμος ἐξελθὼν ἐκ τῶν Ἄντρων τοῦ Ταυνάρου», ὡς κατὰ τοὺς αἰῶνας τῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ψαλλομένων μαχῶν, τρέχει καὶ ἔπταται πρὸς τὴν κραυγὴν τῶν διὰ δάδων, μαστιγῶν καὶ «ῥφειων ὠπλισμένων Μαινάδων. Ἡ τυφλὴ Λύσσα, καὶ ἡ Ἑρὶς, ὁρμῶσιν ἐπὶ τῶν βημάτων αὐτῶν». Οἱ σποράδην ἐν ταῖς κόμαις τῆς λεκάνης τοῦ Εὐρώτα ζῶντες Τούρκοι, πίπτουσιν ὑπὸ τὰς βολὰς αὐτῶν. Οἱ ἀγροὶ αὐτῶν παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας, ἡ δὲ Ποταμὶὰ ὡς καὶ τὸ Βαρδῶνι ἀποικίαι τῶν Ἐξεριτῶν Μωαμεθανῶν, πλέουσιν ἐν τῇ αἵματι. Οἱ Μανιάται κηρύττουσι τὴν ἐπανάστασιν, καὶ δηλοῦσιν ὅτι οὐδὲν θὰ σεβασθῶσιν μέχρις οὗ ἀποδώσωσιν αὐτοῖς τοὺς ὀμήρους, τοὺς ὁποίους, δι' ἀτίμου ἀπάτης ἀποσπᾶσαντες ἐξ αὐτῶν ἔρριψαν εἰς τὰ δεσμοτήρια τῆς Τριπολιτσᾶς.

Τότε Σπαρτιάτις κόρη ἡ Κωνσταντῖνα Ζαχαριά, θυγάτηρ μάρτυρος τῆς ἐλευθερίας, χαρακτηρισθέντος ὡς ληστοῦ καὶ ἀνασκολοπισθέντος ὡς τοιοῦτου ἐν Τριπολιτσᾷ τῇ 1799, μαθεύσα τὰς δυστυχίας τοῦ πατρὸς αὐτῆς, τὸν ὁποῖον ἀπώλεσεν ἐν τῇ λίκνῃ ἐτι οὖσα, ἐδράξατο τῶν ὅπλων, ἵνα ἐκδικηθῇ, καὶ ἀναπετάνῃσι σημαίαν ἐπὶ τῆς κατοικίας αὐτῆς! Αἱ γυναῖκες τῆς Λακωνίας καὶ οἱ γεναῖοι τοῦ πενταδακτύλου φλέγονται ἐπὶ ταῖς διηγήσεσιν αὐτῆς καὶ ἀκαλουθοῦσιν αὐτῇ ἐν τῇ καλᾷ τῆς Λακεδαιμόνος, ἐνθα διακηρύττει τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ἡγουμένη πεντακοσίων χωρικῶν. Ὁ ἐπίσκοπος Ἡλείας Ἀνθίμος ἐδραμε πρὸς συνάντησιν τῆς ἡρωίδος, ἠθλόγησε τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῆς, ἥτις ἀφοῦ ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐν τῇ φρουρίᾳ τοῦ Μιστρά, ἀνέρχεται τὸν ῥοδὸν τοῦ Εὐρώτα μέχρι Λεονταρίου, ἐνθα ἀνατρέπει τὴν Ἡμισέληνον τῶν τεμενῶν καὶ πυρπολεῖ τὸν οἶκον τοῦ Βοῦδῶδα, ὅστις πίπτει ὑπὸ τὰς βολὰς αὐτῆς.

Ὁ ἡλεκτρικὸς σπινθήρ κλονίζει ἀμέσως τὴν Μεσσηνίαν. Αἱ Καλάμαι ἐνώσασαι τὰ αἰσθήματα αὐτῶν μετὰ τῶν τῆς Λακωνίας ὑφούσι τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ἄλλα ἐκεῖ χωρὶα ἀκαλουθοῦσι τὸ παράδειγμα αὐτῶν· οἱ δὲ ἐξ Ἀνδριταίνης Τούρκοι, μὴ δυ-

νάμενοι· ἢ ἀντιστῶσι, καταφεύγουσιν οἱ μὲν εἰς Κορώνην οἱ δὲ εἰς Τριπολιτσάν.

Τὸ μέρος ἐκαίνο τῆς ἄνω Ἀρκαδίας, ὁπόθεν πηγάζει ὁ Ἀλφειός, συνταράσσεται ἐπὶ τῇ φοβερᾷ ψωνίᾳ τῶν Δηλιγιαννέων, οἵκου ἰσχυροῦ συγκαίμενου ἐκ πάντε ἀδελφῶν, οἵτινες πάντες διέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων κητῶν. Κανέλος, ὁ πρεσβύτερος τοῦ γένους τούτου, τοῦ καταγομένου, ὡς λέγεται, ἐξ εὐγενῶν κυρίων τῆς Καμπανίας, συναθροίζει τοὺς χωρικοὺς. Οἱ Τοῦρκοι πανταχόθεν προσδελιθέντες διασκερπίζονται. Καταλαμβάνει τὸ φρούριον τῆς Καρυαίνης. ὤθεν ἀναγγέλλει εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὴν βασιλείαν τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Τὸ ἀπέραντον ὄσος τῆς Κόκκας ἀντιγχεῖ ἐκ τῆς κλαγγῆς τῶν ἔπλων τῶν Σουλιμιωτῶν, καταδόντων ἐκ τῆς Εἰρας καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Γερίνου, τῶν ἀποίων ὁ ἥρεμος ὕπνος ἀπὸ πολλοῦ δὲν εἶχε ταραχῇ εἰρή ὑπὸ τοῦ πρωῒνου ἄσματος τοῦ ἀλέκτορος, σύρονται ὑπὸ τῶν πατριωτῶν αὐτῶν, οἵτινες ζητοῦσιν πατρίδα καὶ νόμους. Ἐπωφελήθησαν τὰ σκότη καὶ τὸν τρόμον τῶν κυρίων αὐτῶν, ἵνα συντρίψωσι τὰς πέδας των. Οὕτω οἱ δοῦλοι ἔστρωσαν καὶ ὑπὸ τὸν γλυκύτερον τῶν τυράννων, στερηθέντες τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν ἐγείρονται μᾶλλον συντεταταραγμένοι κατὰ τὴν νυκτερινὴν σιγὴν, ὅτε ὁ ἠόρυθος καὶ αἱ ἐργασίαι τῆς ἡμέρας ἔπαυσαν νῆ. διασκεδάζωσιν αὐτήν. Οὕτως οἱ κάτοικοι τοῦ Γερίνου φυγόντες διὰ νυκτός, ἵνα μεταδῶσιν εἰς Καλάμας, εὗρον ἐκεῖ τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Μεσσηνίας οἵτινες ὑπεδέχθησαν αὐτοὺς ἀνοικταῖς ταῖς ἀγκάλαις. Ἐν τούτοις οἱ ἐπαναστάται ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ ἀγνοοῦντος τὰ γεγονότα ταῦτα ἐστάθησαν ὡς προείπομεν ἤδη, πρὸ τῶν Πατρῶν, ἵνα παρασκευασθῶσιν εἰς μάχην. Παρὰ τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ ὁ νέος Ματθίας, ὅστις δὲν ἐδράδυνε νῆ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἀνησύχει σφόδρα. Ἐκκολακεύετο διότι οἱ Τοῦρκοι ἀλιγαριθμότεροι ἀπέβλαντι τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ δυνάμεων ὅα ἐτρέποντο τὴν εἰς Ναύπακτον ἄγουσαν. Ἄνευ τούτου ἢ ἐπιτυχία προόρου ἐπιχειρήσεως θᾶ

διακινδύνευεν ἰσως. Οἱ κατάλληλοι πρὸς παρατόλμας ἐπιχειρήσεις στρατιῶται αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ μείνωσιν ἐσκηνωμένοι ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὰς σημαίας· ἔδει νὰ ἐπισπεύσωσιν τὸ γεγονός ἀποθέτοντες εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν βαρβάρων τὴν φροντίδα τῆς νίκης.

Μόλις ἡ ἡμέρα ἤρξατο φωτίζουσα τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ, ὁ Γερμανὸς ὕψων τὸν Σταυρὸν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ ἀνακράζει : «ὅστις εἶναι ζηλωτὴς τοῦ νόμου καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ διαμείνῃ πιστὸς εἰς τὸν Κύριον, ἅς μοι ἀκολουθήσῃ». Οἱ στρατιῶται ἀποκρίνονται δι' ἐπευφημιῶν. Τὸ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Γλαύκῳ καὶ τῆς πόλεως διάστημα ἀφανίζεται ὑπὸ τὰ βήματα αὐτῶν εἰσελλόντων εἰς Πάτρας ἐν μέσῳ τῶν κραυγῶν χαρᾶς κατόικων, οἱ ὅποιοι ἐπαλιόρουν τοὺς Τούρκους ἐν τῇ ἀκροπόλει.

Ἄμα ἐγκαταστὰς ἐν τινὶ ἑλληνικῇ οἰκίᾳ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οὗ ἡ μητρόπολις ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, ἐδημοσίευσεν τῇ 7 Ἀπριλίου τὴν ἐπομένην προκήρυξιν. «Εἰρήνῃ εἰς τοὺς χριστιανούς, προστασία εἰς τοὺς προξένους τῶν ξένων δυνάμεων, καὶ πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων!» Ἡ γαλήνῃ ἀνεφάνη ἐν τῇ πόλει· αἱ φλόγες ἐσθέσθησαν, περὶ τὴν ὅην δὲ τῆς ἐσπέρας ὥραν ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ὁ ὅποιος εἶχε γράψει πρὸς τοὺς προϋχοντας τῶν Ἑλλήνων, ἵνα δηλώσῃ ὅτι καθίστα αὐτοὺς ὑπευθύνους τῶν ἀδικημάτων τὰ ὅποια ἠδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν οἱ ὑπῆκοι τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, ἔλαβον εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἦτοι ὁ μητροπολίτης Γερμανός, ὁ Παππαδιαμαντόπουλος, ὁ Λόντος, ὁ ἐκ Καλαβρύτων Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ ἐξ Αἰγίου Σωτηράκης κτλ. ἀναγγέλλαντες εἰς τὸν πρόξενον τὴν σταθερὰν θέλησιν τῆς ἀπαιτήσεως τῆς ἐθνικῆς ανεξαρτησίας παρεκάλουν αὐτὸν νὰ καταστήσῃ εὐνοϊκὸν πρὸς αὐτοὺς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Κάτωθε τῆς ἐπιστολῆς αὐτῶν μέλαν σῆμα περικλείον ἐν στεφάνῳ ἐκ δρυὸς σταυρὸν περικυκλούμενον ὑπὸ τῶν λέξεων τούτων : ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ καὶ τὸ ἔτος 1821. Τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἦτο ἐπισυννημμένη καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ αὐτῶν δήλωσις.

Ἀμέσως ἐμβλήματα, σημαῖαι, ἐνδύματα, νέα ἐθνόσημα κυαναῖ

καὶ λευκοῦ χρώματος ἀναμίξ ἀντικατέστησαν τὴν στολὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλῆ. ὅτε τῇ 7 τῆς ἐσπέρας ὦρα τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχόμενον φρούριον ἤρξατο νὰ πυροβολῇ κατὰ τῆς πόλεως. Συγχρόνως αἱ κατευθυνθεῖσαι φλόγες ἀνέλαδον τὴν προτέραν αὐτῶν ἐνστασιν· τὸ καθήλιον καὶ αἱ ἀποθήκαι τοῦ ἐλαίου ἐν αἷς εἶχον θέσει τὸ πῦρ, ἐγένοντο σύνθημα γενικοῦ ἐμπρησμοῦ.

«Οἱ Ἴωνες δραμόντες πρὸς τὸν λιμένα ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν ἀποθηκῶν τῶν περιεχοσῶν τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ἀνήκουσαν κορινθιακὴν σταφίδα καὶ διαρπάζουσι ταύτην. Ἄλλοι δημόσιον χαρρακτῆρα περιδεβλημένοι σπεύδουσιν νὰ ἀγοράσωσιν δι' εὐτελεστάτης τιμῆς ζωοτροφίας προσωρισμένας νὰ παράσχωσιν αὐταῖς κολοσιαιάν περιουσίαν, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ ἐρυθρῶσι γιγνόμενοι συνένοχοι τῶν κακούργων, καθ' ὃν τότε μόνον ἐγόγγυζον, ὅτε οὗτοι ἐνέηργουν ἐναντίον τῶν συμφερόντων τῆς ἀπληστίας αὐτῶν».

Ἡ πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων κυβέρνησις μετ' ἀδιαφορίας ἐδλεπε τὰς ἀταξίας ταύτας. Ἀλλὰ τί λέγω! Δὲν ἐτόλμα ν' ἀντιστη οὔτε κατ' ἐκείνων, οὔτινες προυκάλουν αὐτάς, ἀλλ' οὔτε κατ' ἐκείνων αἱ ὁποῖοι διενέηργουν ταύτας πρὸς ὄφελος αὐτῶν. Ξένη ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς πρωτεύουσῃ ἐδυσφημῆθη πρὶν ἔτι ἀποκτήσῃ κανονικὴν τινα ἡμορφίαν. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐπεξέφυγε καὶ αὐτάς ἔτι τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας εἶχαν προσφέρει αὐτῷ, ἀρνούμενος τιμητικὴν φρουρὰν καὶ ἀποκριθεὶς, ὅτι «ἡ σημαία τοῦ Βασιλέως ἤρκει πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ ἀσφάλειαν αὐτοῦ». Αὐτὰ ταῦτα εἶχεν εἰπεῖ εἰς τὸν Βοϊδῶδαν τῶν μωαμεθανῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως· ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀρχαὶ τῶν Ἑλλήνων ἠθέλησαν νὰ ὑποχρεώσωσιν αὐτόν, ἵνα ἐξανγκνάσῃ τοὺς Τούρκους νὰ δεχθῶσι τὴν συνθήκην, ἐκήρυξεν ὅτι «ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτάτο ἡ ὑπεράσπισις τῶν δικαίων τοῦ στέμματος τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἀνεξαιρέτως ἢ ὑπερασπίζετο πάντας τοὺς ἀτυχεῖς, οὔτινες ἢ ἦσαν ἄξιοι νὰ γίνωσιν δεκτοὶ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Γαλλίας».

Ὅθω ἐν μέσῳ τῶν τρόμων καὶ τῶν ἐγκλημάτων τῆς ἀναρχίας, τὸ προξενεῖον τῆς Γαλλίας ἐσπερημένον φρουρὰς καὶ ὀπλιν, ἐγέ-

Ὁ Θάνος Κανακάρης κυριεύει τὰς Πάτρας.

Ἱστορία τῆς Ἑλλην Ἐπαναστάσεως

φυλ. 6

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βερόιας

νετο τὸ καταφύγιον πλείστων δυστυχῶν πάσης ἡλικίας καὶ παντός φύλου καὶ πάσης τάξεως. Πηριεῖχε τότε πλεόν των τριῶν χιλιάδων προσώπων κατακλινομένων ὑπὸ τὴν στέγην τῆς ἐκκλησίας, τὰς ἀποθήκας, καὶ στοάς. ἑτέροι διενυκτέρευον ὑπὸ τὰς πορτοκαλέας τοῦ κήπου, τοὺς ὁποίους ὁ περιβάλλον τοίχος θεωρούμενος ἀπαραδίαστος ἐχώριζεν ἀπὸ των μαχομένων, οἵτινες κατελήφθησαν τότε ὑπὸ σφοδροτάτων ἀνησυχιῶν.

Οἱ τρόμοι οὗτοι κατηνύασθησαν ὁμοίως διὰ τῆς ἀφίξεως πλείστων πληροφοριῶν οἵτινες ἐπέτρεψαν νὰ ὑποπτευθῶμεν ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦσαν ξένοι πρὸς τὰ σχέδια των ἐν Κισσόφῳ Ἑταίρων. Οὕτω πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ των Ἑλλήνων Ἀχαιῶν ἀνήγγελλον αὐτοῖς τὴν εἰς Μάνην ἀφίξιν Δημητρίου τοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις εὕρισκετο τότε ἐν Βλαχίᾳ. Ἐκ συngenόσεως πρὸς τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν των ἐπαναστατῶν ἢ Ἀμφισσα, τὸ Γαλαξειδί, ἢ Λεθαδεΐα, αἱ πόλεις τῆς Μαγνησίας καὶ αἱ κῶμαι τοῦ Ὀλύμπου τῆς Θεσσαλίας ἐμελλον νὰ μεταδῶσιν πρὸς βοήθειαν των Πελοποννησίων, των ὁποίων οἱ σύμμαχοι ἡριθμοῦντο κατὰ μυριάδας πολεμιστῶν τόσῳ γενναίων. ὅσοι καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Μιλιτιάδου καὶ τοῦ Λεωνίδου. Προσέρχοντο χωρὶς ν' ἀμφιβάλλωσι, ποίας θαυμασίας ἢ ἐπὶ μακρὸν ὑπόδουλος Ἑλλάς ὄφειλε νὰ ὑποστῇ πρὶν ἀνέλθῃ αὐθις εἰς τὴν τάξιν των ἐθνῶν.

Ἐν τούτοις εἰς πᾶσαν ἐγδειξιν ἀποθαρρύνσεως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς προέβαλλεν ἐλπίδα ἐτοιμίην νὰ ἐκπληρωθῇ. Ὅτε μὲν ὤμιλει περὶ τοῦ στόλου τῆς Ὑδρας, ὅτε δὲ περὶ των πεντακοσίων ἀνδρῶν των ἐλθόντων ἐκ των Ἰονίων νήσων καὶ ἀποδιδοσθέντων ἤδη εἰς τὸν κόλπον τῆς Κολλήνης. Ἡ Α. Ἀγιότης, ὁ ἀρχιεπίσκοπος προσεπάθῃ νὰ ἐπωφεληθῇ τὰς περιστάσεις, ἀπέστειλε τὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ Προκόπιον μετὰ πεντακοσίων ἀνδρῶν, ἵνα μεταβῇ πρὸ των Ἰόνων, οἵτινες ὄφειλον νὰ καταλάβωσι τὸ Γαστοῦνι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐλληνικὸν στόλον. ὃν ἀνέμενον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, ταχυδρόμος ἀποσταλὲς ἀνήγγελλεν ὅτι ἐπλεε παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Πρεβέζης σκοπῶν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Καπιτὰ βέη.

Παρά τὴν χαλαρότητα τῶν ψημῶν τούτων θὰ ἐδεδοκίμουντο, ἐὰν τὸ βρετανικὸν πρακτορεῖον, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν ταραχῶν ἀνέλαθεν ἐχθρικήν στάσιν, δὲν ἐπραττεν ἀντιστροφὴν τινα ἐν μέσῳ τῆς συγκρούσεως τῶν ὅπλων, προβάλλον κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων διαδοθείσης φήμης πληροφορίας ὅπως ἐναντίας καὶ ἀπαισίας. Αἱ κοιναὶ μετὰ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ ἐγκεκλησμένων Τούρκων τῆσεις αὐτοῦ ἦσαν λίαν ἀνησυχητικαί. Ἐγένετο δὲ ἀπειρητικαὶ ἄμα γνωσθείσης τῆς εἰς Μεσολόγγιον ἀφίξεως τοῦ Γιουσούφ πασᾶ.

Ὁ περσικέρης οὗτος, ὅστις εἶχεν ἀποσπασθῇ ἐκ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἠπείρου, ἔνα μεταβῇ εἰς Εὐβοίαν, τῆς ὁποίας εἶχεν διορισθῇ πασᾶς, ἐκπλάγεις διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Πατρῶν. Ἦν ἐπληροφόρηθῇ ἐν Μεσολογγίῳ, ἀπέδωκε τὸ αἶτιον ταύτης εἰς τοὺς Ρώτσους. Ἐσπευσε λοιπὸν νὰ γράψῃ πρὸς τὸν γενικὸν πρόξενον Βλασσάπουλον, ἵνα ἐρωτήσῃ αὐτόν, τί ἐστὶ ἡ μακρινὴ ἢ ἐπανάστασις τῶν Πατρῶν; Εἰς τί ἐδεῖ νὰ ἀποδοθῇ τὸ αἶτιον; Ἐάν οἱ Μοσχοδιτταὶ τοὺς ὁποίους κατηγόρουσιν ὡς αὐτοὺς γαυροὺς ἀιστεῖσθαι ἐν πολέμῳ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης; «... Καὶ κατέληγε παρακαλῶν τοὺς ἐν Πάτραις προξένους νὰ μεσολαβήσωσιν, ἵνα καταπαύσωσιν αἱ δημόσιοι ταραχαί. Ὁ κομιστὴς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης Τούρκος ἐγένετο δεκτὸς παρὰ τῷ ὑποπροξένῳ τῆς Ρωσσίας Κοντογαύρῃ, ὅστις καὶ παρέσχεον αὐτῇ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Γερμανοῦ.

Μετὰ τὴν ἀκρόασιν ταύτην οἱ πρόξενοι τῆς Ρωσσίας, Σουηδίας, καὶ Αὐστρίας ἐπεμψαν πρὸς τὸν Γιουσούφ πασᾶν ἀπάντησιν, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον ἔμεινεν ἄγνωστον εἰς τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας ἐνασχολούμενον εἰς διαπραγματεύσεις πολλῇ διαφόρῳ μετὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ φρουρίου τοῦ Σκατοδούνιου.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Γιουσούφ πασᾶ, ὅστις μετέβη ἐκ Μεσολογγίου εἰς τὸν μικρὸν Ἑλλησπόντον τῆς Ναυπαύκτου ἅμ' ἀποστείλας τὸν ταχυδρόμον αὐτοῦ, ἤρξατο παρέχουσα φόβους εἰς τοὺς ἐπανάστατας, ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς διέταξε νὰ πυροβολήσωσι

κατὰ τῆς ἀκροπόλεως· ἀλλὰ τί ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι ναυτικά τινα τηλεδόξα κατὰ τῶν τειχῶν τῶν ἐκ λίθων σκληροτάτων ἐκτισμένων ; Καὶ ἂν ἐτι κατώρθουν νὰ διακοίξωσι ρήγμά τι, αὐδέποτε οἱ πολιορκοῦντες θὰ ἀπεφάσιζον νὰ προῶσιν εἰς ἔξοδον. Ἐντρομοὶ γενόμενοι οἱ Ἕλληνες, διότι εἶδον φονευομένους Φράγκους τινὰς πυροβολητάς ὑπηρετοῦντας ἐν τῇ πυροβολικῇ αὐτῶν καὶ κεκρυμένους ὀπισθεν τῶν τειχῶν καὶ τῶν δένδρων μόλις ἐπυροβόλησαν ἐπὶ μικρὸν καὶ ἐξῆλθον, ἵνα πληρώσωσι τὰ ἄπλα αὐτῶν ἀνέτως, μάλιστα δὲ ἀκινδύνως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος τούτου, ὥστις συνετέλει μόνον εἰς τὴν ματαιὰν κατανάλωσιν τῆς πυρίτιδος, εἶδον προσεγγίζον εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου πλοῖον διοικούμενον ὑπὸ τινος Ἡλίας καλουμένου φέρον ρωσικὴν σημαίαν, περὶ οὗ ἐλέγετο ὅτι ἔφερε πολεμφοδία εἰς τὸν ἐλληνικὸν στρατόν. Ἀμα τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ ἀνέκραξαν οἱ Ἕλληνες : ν ἱ κ η τ ο ὅ Σ τ α υ ρ ο ὅ, διότι ἦτο κομιστὴς πλείστων χαρμωσύνων ἀαγγελίων, ὅτινες διεδόθησαν αὐθιρῇ ἀνὰ τὴν πόλιν. Διηγούντο ὅτι ὁ Ἀλῆ πασσάς ἐδαπείσθη, ὅτι ἀκολούθως ἐξῆλθε τῶν φρουρίων αὐτοῦ, καὶ ὅτι βοηθούμενος ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατέσπρεψε τὸν στρατόν τοῦ Χουρσίτ πασσά, Οἱ αὐταὶ προσέθετον εἰς τὰς διηγήσεις ταύτας, ὅτι τὸ πλήρωμα τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἐπεδιδάσθη ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ Καπετανά βένη ἐπανέστη καὶ ὅτι ἡ μοῖρα αὐτοῦ προήλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Ὑδραίου ναυάρχου, καὶ ὅτι ἐπλεον ἤδη πρὸς τὴν Ἡπειρον. Τέλος πρὸς ἐπίνωσιν τῆς χαρᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῶν προαισθησεων λέμδοι ἐλληνικαὶ ἐρυμούλκουν εἰς τὴν παραλίαν τῶν Πατρῶν τουρκικὸν πλοῖον, ὅπερ εἶχον συλλάβει παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Μεσολογγίου. Ἡδὴ οἱ ἐπαναστάται ἔτρεχον πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ἵνα σφάξωσι τρεῖς Μωαμεθανοὺς συλληφθέντας ἐν τῇ πλοίῳ ὅτε ὁ πρόξενός τῆς Γαλλίας ἐπεμδάς ὑπὲρ τῶν Τούρκων παρὰ τῇ ἀρχιεπισκόπῳ Γερμανῷ κατώρθωσε νὰ σώσῃ τοὺς δυστυχεῖς τούτους.

Πόσα ἄλλα θύματα δὲν ὤφειλον τὴν σωτηρίαν αὐτῶν εἰς τὸν ζῆλον αὐτοῦ ! Οἱ βάρδαροι τῇ ἐπεμβάσει τοῦ βρεττανικοῦ πρακτο-

ρείου ἐξησφαλίσθησαν διὰ προσεχοῦς βοήθειας, ἐνῷ οἱ ἐπαναστάται ἐτρέφοντο ὑπὸ ἐπαγγελιῶν τόσῃ χειμερικῶν, ὅσον αἱ ζωοτροφίαι αἱ διὰ τοῦ πλοίου τοῦ καπετάν-Ἡλία νομισθεῖσαι ἀνήγγοντο εἰς τέσσαρας στατήρας πυρίτιδος. Αἱ πληροφορίαι, ἃς ἔδωκαν αὐτοῖς δὲν ἦσαν πραγματικά. Πᾶν εἶδος τάξεως καὶ προφυλάξεως ἐν τῇ στρατῷ αὐτῶν ἡμελήθη ἐνῷ προητιμάζοντο νὰ ἐορτάσωσι τὴν Κυριακὴν τῶν Βαῶν· ἀλλ' ἡ εἰς τέρμα αὐτῆς προσεγγίζουσα ἡμέρα, ἀντὶ τῆς ἱερᾶς πομπῆς, ἔμελλε νὰ συνοδευθῇ ὑπὸ καταστροφῆς, ἣς ἀναβάλλομεν τὴν ἀφήγησιν, ἵνα καταστήσωμεν τὰ ἐν Ἡπείρῳ συμβάντα.

Ὁ Γιουσούφ πασσᾶς εὐρισκόμενος τῇ 14ῃ Ἀπριλίου ἐν τῇ φρουρῇ τῶν μικρῶν Δαρδανελλείων τῆς Ναυπάκτου, ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον οἱ Σουλῳται ἐνίκησαν κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ στενοῦ τοῦ Κουμχαδῆς. Πλήρης ὀργῆς διὰ τὴν ἤτταν ταύτην ἀνέμενεν ἀνυπομόνως τὸν στιγμὴν τῆς ἐκδικήσεως, ὅτε τῇ 26ῃ Μαρτίου, ἐποχῇ καθ' ἣν ἔληγεν ἡ μεταξὺ Τούρκων καὶ χριστιανῶν τοῦ Σουλίου ἀνακωχὴ προδχώρησε κατὰ τῶν χαρακωμάτων τῆς Κασσιοπίας, τὰ οἱ Σουλῳται ἐξεκένωσαν ἀποχωρήσαντες εἰς ὄρη. Ἐκυρίευσεν οὕτω τὴν Κάνζαν, τὴν Φιλιππιάδα, τὸ Ἐλευθεροχώριον καὶ τὴν Λάκκην, τῶν ὁποίων ἀπηγγέοντο τοὺς ἐπισημοτέρους κατοίκους καὶ ἐπώλησε τὸν ἐναπομείναντα λαόν, ὅστις εἶχε δικαίωμα εἰς ὑπεράσπισιν τοσούτο μᾶλλον ἀνταξίαν, καθόσον οὐδεὶς Ἑλλήν τῶν χωρίων τούτων ἠθέλησε νὰ συνενωθῇ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Διέπραξε τὰ πάντα, ὅταν ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ πασσᾶ τῆς Εὐδοίας καὶ τὴν διαταγὴν τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεως αὐτοῦ, ἵνα διοργανώσῃ σῶμα ἐφεδρείας. Κατὰ συνέπειαν μετέβη μετὰ τριακοσίων ἀνδρῶν, ὅτε ἡναγκάσθη ὡς προείπομεν ἤδη ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Πελοποννήσου.

Ἐπερὶ φανος διὰ τὰ ἐπονείδιστα κατορθώματα αὐτοῦ ὁ Γιουσούφ ἔμαθε διερχόμενος τὴν Αἰτωλίαν, ὅτι ὁ Χουρσίτ πασσᾶς κατώρθωσε νὰ ἐξυφάνῃ ραδιουργίας τινὰς κατὰ τοῦ Ἀλῆ, ἐξ ὧν ἐξήγγετο ὅτι μετ' οὗ πολὺ θὰ ἐθριζάμειεν ὁ Σουλτάνος. Ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ

ἔγραψεν πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις Τούρκους, «ἵνα μείνωσι σταθεροί, καθότι ἤρχετο πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων προσήγγιζε πλέον εἰς τὸ τέλος, καὶ ὅτι μετ' αὐτοῦ πολὺ θὰ εἶχον τὴν ἡδονὴν νὰ ἐξοντώσωσιν ὁμοῦ τοὺς Ἕλληνας ὅτινες ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθῶσιν.»

Ἀλλήθως ὁ Χουρσίτ κατώρθωσε νὰ ἐξυφάνῃ συναμοσίαν τινὰ κατὰ τοῦ βεζύρου Ἀλῆ. Εἶχε διαφθεῖραι ἓνα τῶν ἀρχηγῶν τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ Μέτσον Ἀβδᾶν καλούμενον, ὅστις ἐπέτυχε μετὰ πεντήκοντα ἀνδρῶν τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ, ἀμνηστείας διὰ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀδείας τοῦ νὰ ἐπανακκάμῃ εἰς τὴν ἐστίαν. Τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς ἐπιεικείας ἐγοήτευσε τετρακοσίους Σκιπετάρης, ὅτινες τυχόντες τῆς ἀμνηστείας ἀποφευχθήσαν καὶ τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια ὁ Ἀλῆς παρέσχεν ἀφειδῶς εἰς αὐτοὺς, ἵνα ὑποκινήσωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν Τοσκαρίαν καὶ Λιαπουρίαν, καὶ οὕτω τὸ στρατήγημα τοῦ σερασκιέρου ἐστράφη κατ' αὐτοῦ τούτου διαπράξαντος τοιοῦτοτρόπως παράπτωμα, ἐν τῇ ᾧ ὁποῖον οὐδέποτε θὰ ἐπιπτεν Ἀλθανός.

Ἡ ἀδιαφορία τοῦ Ἀλῆ πρὸς τὴν ἀπέναντι τοιαύτης λιποταξίας καὶ ἐκεῖνα τὸ ὅποιον ἐπραγματοποιήθη ἤδη ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ὀδυσσεά, ἔπρεπε νὰ διαφωτίσωσι τὸν σερασκέρην, διότι ἡ ἀσφαλὴς τοῦ προγεγραμμένου στάσις τοῦ ἀνιγγεῖλεν ὅτι οὐδαμῶς ἐφοδεῖτο ἀποστασίαν. Ποίος γενναῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτόν, όταν ἀνέπτυσσε θάρρος σχεδὸν ὑπερφυσικόν; Προσδεληθεὶς ὑπὸ παροξυσμοῦ ποδάγρας, νόσου, ἣν οὐδέποτε ἐδοκίμασεν ὁ ὀγδοηκοντοῦτης σατράπης, ἤγετο κατ' ἐκάστην εἰς τὸ μᾶλλον ἐκτεθειμένον μέρος τῶν προμαχόνων αὐτοῦ. Καθήμενος δ' ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ παρεῖχεν ἀκρόασιν εἰς τοὺς ζητούντας νὰ πλησιάσωσιν αὐτῇ. Εἰς τοῦ μέρους τούτου ἔδιδε τὰς ὁδηγίας, ἀπέστελλε τὰς διαταγὰς αὐτοῦ καὶ ἐδείκνυε πρὸς ποῖον μέρος ἔδει νὰ πυρροβολήσωσι. Φίλοι καὶ ἐχθροὶ ἐθαύμαζον ἐκπληττόμενοι διὰ τὸ θάρρος αὐτοῦ. Αἱ σφαῖραι τῶν τηλεβόλων διευθυνόμεναι κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐφαίνοντο ὥντως ἐκτρεπόμεναι. Ὅτε μὲν ἡ ὄρασις βοηθουμένη ὑπὸ

τοῦ τηλεσκοπίου ἀπενάλυπτεν αὐτῇ τὰ ἔργα τοῦ ἐχθροῦ, ὅτε δὲ διεσκέδαζε χαίρειζων τοὺς περιέρχους καὶ τοὺς νεύλυδας. Οὕτω ὁ ἐν Πρεβέζῃ γραμματεὺς τοῦ προξενείου τῆς Γαλλίας σταλεῖς ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ-πασσά, μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος, εὗρέθη ἐκτεθειμένος εἰς βολὴν σφαίρας, ἥτις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ τάχιστα ἐκεῖθεν. Ἡ σκοποβολὴ αὕτη ὤφειλετο εἰς τὸν Καρέττον, ὅστις τὴν ἐπαύριον ἐξαπέστειλε χάλαζαν σφαιρῶν καὶ ὀβουζίων ἐν μέσῳ συναθροίσεως Φράγκων ἀποσυρθέντων ἐκ περιεργείας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Τενέ, ἐνθα ὁ Χουρσίτ ἀνήγειρε προμαχῶνα. «Πρέπει, εἶπεν ὁ Ἀλῆς, ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τούτων τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἔρχωνται ν' ἀκροῶνται παρὰ τὰς θύρας. Ἐχὼ ἀρκετὴν προμήθειαν ὕλης πρὸς διαλλόγους. Ἡ Φραγκιὰ εἰς τὸ μέλλον πρέπει νὰ μὲ ἀναγνωρίξῃ ἢ διὰ τοῦ θριάμβου ἢ καὶ διὰ τῆς πρώσεώς του ἥτις θὰ καταλίπη αὐτῇ διηνεκεῖς ἀνησυχίας. Εἰτα μετὰ βραχείαν σιωπὴν διέταξεν τοὺς δημοσίους κήρυκας ν' ἀναγγείλωσιν τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἣ δὲ ἀγγελία αὕτη κηρυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὕψους τῶν προμαχώνων, σχεδὸν ἀμέσῳ, διεδόθη μέχρι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἐνθα διέχυσε τὸν γενικὸν τρόμον.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου. Τάταροι ἀποσταλέντες ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ρούμελης πρὸς τὸν σερασκέρην ἐκόμισαν αὐτῇ τὴν διαδοδαίωσιν τῶν πληροφοριῶν, ἃς εἶχον μάθει τὴν προτεραίαν, καὶ αἵτινες ἐκοινοποιήθησαν εἰς τὸ Σουλὶ ὑπὸ τινος τῶν μελῶν τῆς μεγάλης Ἑταιρίας, καλουμένου Περραιδοῦ, ἐλθόντος πρὸς συνάντησιν τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ συντρόφων. Οἱ Ἕλληνες πρόθυμοι πρὸς ἀναζωπύρωσιν ἀμέσως ἐχαίρετisan μετ' εὐθύμου παραφορὰς τὸ λυκαυγὲς τῆς ἐλευθερίας ταύτης πολὺ ἀφίσταντο ἔτι.

Τῇ 15 Ἀπριλίου περὶ τὴν τρίτην τῆς πρωίας ὥραν αἱ Πάτραι καὶ τὰ καπνίζοντα ἔτει ἐρείπια αὐτῆς ἐκλονίσθησαν αἶφνης ὑπὸ σεισμοῦ, ὅστις, διήγειρε πολιορκοῦντας καὶ πολιορκουμένους. Μετὰ δύο ὥρας ζωηρὸς κανονοβολισμὸς τοῦ φρουρίου ἀναγγέλλει τὴν ἄφιξιν

τῆς ἐπικουρίας, ἣν ἀνέμενον οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Γ'ιουσούφ πασᾶς πληρο-
φορηθεὶς, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἀπέσυραν τοὺς ἐν τῇ χωρίᾳ. Σχευὰ εὐ-
ρισκομένους σκοποὺς ἐξῆλθε τοῦ ἐν Ρίῳ φρουρίου καὶ εἰσέδυσεν εἰς
τὴν ἀκρόπολιν. Τὸ προξενεῖον τῆς Γαλλίας ἐπληρώθη αὐτῆς γυναι-
κοπαίδων, τὰ ὅποια σπαρακτικᾶς βάλλουσι κραυγὰς κύματα δὲ αἰ-
ματος ἐπλημμύρουσιν τὴν πόλιν.

Ἦδη τὸ προξενεῖον ξένης δυνάμεως ὑποδεικνύει καὶ ὀνομάζει τὰ
θύματα, τὰ ὅποια οἱ καταστροφεῖς ὀφείλουσι νὰ προσβάλλωσιν. Ἐν-
σπείρει τὴν ἀποθάρρυνσιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἀπο-
στρέφεται ἕνεκα τοῦ ἐμπορικοῦ συναγωνισμοῦ, ὅπερ τὸ ἄπληστον
αὐτοῦ πνεῦμα δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ. Ἀπειλεῖ δημοσιεύει ὅτι
αἱ μετὰ τοῦ Γ'ιουσούφ πασσᾶ εἰσελθούσαι δυνάμεις ἀνέρχονται εἰς
χιλίους πεντακασίους ἄνδρας καὶ ὅτι πέντε χιλιάδες Τοῦρκων διέδη-
σαν τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὅτι ἄλλαι τρεῖς χιλιάδες καὶ πεπτακό-
σιοι ἀψικνοῦνται εἰς Μεσολόγγιον καὶ ὅτι ἡ μοῖρα τοῦ Καπατᾶν βέη
ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἀναμένεται. Καὶ ἦσαν χριστιανοὶ οἱ κηρύσσον-
τες τὰ αἰσχρὰ ταῦτα ἀποτελέσματα τῶν σχεδίων, τὰ ὅποια ὑπέδα-
λον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἄνθρωποι περιβεβλημένοι δημόσιον χαρα-
κτῆρα ἐτόλμων νὰ διαδίδωσι λόγους ! Οἱ Ἕλληνες διστάζουσι καὶ
δὴ ἀναγνωρίζουσιν ἐν τῇ χαρακτηριστῇ τούτου τοῦ πνεύματος ἐκείνων, οἵτι-
νες ἐπώλησαν τὴν Πάργαν.

Περὶ τὴν ὀγδόην τῆς πρωῒας ὥραν διακρίνουσι μακρόθεν πολε-
μικὸν βρῖκιον πλησίστιον προσερχόμενον· οἱ Ἕλληνες δι΄αυχυρίζοντο
ὅτι εἶνε Τουρκικόν. Ταράσσονται καὶ ἐρωτῶσιν ἀλλήλους, ὃ δὲ φό-
βος διαγράφεται ἐπὶ τῶν προσώπων ἀπάντων. Τὸ πλοῖον προσεγγί-
ζει, ἀνυψοὶ τὴν σημαίαν αὐτοῦ· εἶνε Ὀθωμανικόν καὶ χαιρετίζει τὸ
φρούριον, ὃ ἐπίσης ἀποχαιρετίζει.

Γενικῇ κατακραυγῇ σείει τὸν αἰθέρα. Διὰ φωνῶν ἀπείρων ἡ ἀτ-
μόσφαιρα ἐπαναλαμβάνει τὴν κραυγὴν : Κ Ὑ Ρ : Ε Ἰ Ἰ Ἰ Ε Σ Ο Ν,
εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἀπήντων Ἀ λ α ἄ χ α ι Μ ω ἄ μ ε θ.
Οἱ προὔχοντες, ἡγουμένου τοῦ λαυάρου δίδουσιν τὸ σύνθημα τῆς
φυγῆς. Ἀναίσθητοι ! ποῦ φέρουσι τὰ βήματά των ; ὁ Γ'ιουσούφ-

Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς νικῶν τοὺς Τούρκους περὶ τὸ Βαλτέτσι.

Ἱστορία τῆς Ἑλλιν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 7

πασὰς ὡδήγει μετ' αὐτοῦ μόνον τριακοσίους ἄνδρας ! ἡ φωνὴ αὐτῆς δὲν εἶχεν ἀκουσθῆ. Ἀπέρχονται ὄντος πλέον τῶν δέκα χιλιάδων, ἐνῷ πλήθος οἰκογενειῶν ὁρμῶσι πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, ἐνθα εὐρίσκοντο ἡγκυροβόλημένα τεσσαράκοντα δύο μικρὰ φορτηγὰ πλοία. Ὁ πρόξενος τῆς Ρωσσίας Βαλασσόπουλος ὑποστηρίζων τὴν ἄσθενῆ καὶ ἡμιθανῆ σύζυγόν του διευθύνεται πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ. Γυναῖκες καὶ παιδία ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα ἐπιβιασθῶσιν τῶν ἀναμενόντων κητάς πλοίων· εὐτυχῶς αἱ σφαῖραι τοῦ φρουρίου δὲν ἀφικνοῦνται μέχρι αὐτῶν. Οἱ πρόξενοι τῆς Σουηδίας καὶ Αὐστρίας παρέχουσιν ἄσυλον εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ φύγῃσι χριστιανούς· τὸ γαλλικὸν προξενεῖον ὑπερπληρῶθη.

Δ ε κ α τ η τ η ς π ρ ω τ α ς ὥ ρ ας. Οἱ Τούρκοι δὲν φαίνονται ἴσως θεωροῦσι τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων ὡς πολεμικὸν στρατήγημα, ἢ μᾶλλον, τότεν ἄνδρσι, ὅσον ἐκείνοι, δὲν πολυμῶσι νὰ ἐμφανισθῶσιν. Ἀλλ' ὅχι· τὸ πῦρ, ὅπερ ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μᾶλλον ἐγγὺς τῇ φρουρίᾳ συνοικίᾳ ἀγγέλει ὅτι οἱ βάρβαροι ἐξήλθον τῶν κρησφυγέτων αὐτῶν· τότε ἀκούονται σπαραξικάρδιοι κραυγαί, πυροβολισμοί, διαρρήξεις θυρῶν, οἰκιῶν· ἴσως ὁ πρὸς τὴν λεηλασίαν ἔρως περιστεῖλει τὴν μανίαν τῶν Μωαμεθανῶν.

Πάντες ἔφευγον ! ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ἀνέμεινε μετὰ εἰκοσιν ἄνδρῶν ἐν τινὶ οἰκίᾳ ἀποφασίσας νὰ ἀμυνθῇ καρτερῶς, ἐμελλε δὲ ν' ἀπολεσθῇ, ὅτε Ἕλληνα, Ἀπεθαμένος καλούμενος, ἀναγγέλλει αὐτῷ ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἀπέδαινε ἀνωφελής, καὶ ἐξωρρίζει αὐτὸν ν' ἀποσυρθῇ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, τῆς πατρίδος καὶ τοῦ Γάλλου προξένου, ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν τῷ Γερμανῷ, ἵνα καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ἀφίξιν τῶν πολεμίων. Ὁ προθιεράρχης ἀποθέτει τὴν μήτραν, καταλείπει τὰς σισύρας αὐτοῦ καὶ ἀπέρχεται κλαίων. Ἀφικνεῖται παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ ἀνέρχεται ἐπὶ τινας σκάφους. Τὰ πλοία πλήρη χριστιανῶν διαφυγόντων τὸν θάνατον ἀνάγονται καὶ ἀναπεταννύουσι τὰ ἱστία.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀναγγέλουσιν εἰς τὸν πρόξενον τῆς Γαλ-

λίαν, ὅτι δύο Γκέκηδες Μωαμεθανοὶ ζήτησιν νὰ ὀμιλήσωσιν αὐτῷ ἐξ ὀνόματος τοῦ Γιουσούφ πασᾶ. Διατάσσει νὰ ἀναίξωσι, τοὺς ἐκ μέρους τοῦ σερασκέρου, ὅστις προσέφερε φρουρὰν ἀσφαλείας, τὴν ὁποίαν ὁμοῦς ἐκείνος ἀρνεῖται δεικνύων τὴν τέως μόνην προστατίδα σημάϊαν τοῦ βασιλέως καὶ παρακαλῶν αὐτὸν νὰ πέμψῃ εἰς αὐτὸν τοὺς Γενισιάρους τοῦ. Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις εἰς τῶν Γκέκηδων, Σέρβος τὴν καταγωγήν, ὃν εἶχον ἀποσπᾶσαι ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ καὶ ἠνάγκασαν νὰ ἐξωμόσῃ, ὑπομνήσκει εἰς τὸν πρόξενον ὅτι ἦτο Τσοχαδάκης τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Βελῆ πασᾶ, ἐνθα εἶχε γνωρίσαι αὐτόν, καὶ παρακαλεῖ αὐτόν, ἵνα τὸν δεχθῇ εἰς τὴν ἐαυτοῦ ὑπηρεσίαν, ὑποσχόμενος ὅτι οὐδέποτε θὰ τὸν ἐγκατέλειπεν, ἀλλ' ἢ πρότασις δὲν ἐγένετο δεκτὴ, διὰ χρυσῶν δὲ τινων νομισμάτων, δοθέντων εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Γιουσούφ, κατώρθωσε νὰ ἀποπέμψῃ αὐτούς.

Ἐν τούτοις τὸ πῦρ ἐπετείνεται, ἀλόκληρον δὲ τὸ πρὸς βορρᾶν τῶν Πατρῶν κείμενον χωρίον Βλατερό παρίστα τὴν εἰκόνα καμίνου, τῆς ὁποίας ὁ ὑπόκωφος κρότος, μιγνυόμενος μετὰ τοῦ θορύβου τῶν κατηρεουσῶν οἰκιῶν δύναται νὰ παραδληθῇ πρὸς ἐκρηξιν ὑφαντείου. Ρίανες καιομένου ἐλαίου, θερμότεραι καὶ αὐτῆς τῆς λάδας τοῦ Βεζουοῦ, ἐνθα κατέρρεον μέχρι τῆς παραλίας, ὅπου ἐφαίνοντο σφοδρὰ κεφαλῶν καὶ πασσάλων, ἐφ' ὧν ἀπηγχόνησαν πλείστους χριστιανούς. Ἀφ' ἐτέρου ὀρδοῖ Τούρκων, οἵτινες ἐξεληόντες ἐπὶ τοῦ γηλόφου τ ὦ ν ψ υ λ ῶ ν Ἄ λ ω ν ἰ ω ν, κατεδίωκαν τοὺς Ἕλληνας. Εἶχον ἤδη συλλάβει δυστυχές τι ὄν, τὸ ὁποῖον ἔσυρον εἰς τὸ φρούριον, ὅταν ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας λησμονῶν τὸν κίνδυνον σπεύδει μεταξὺ τῶν βαρβάρων, καὶ ἀποσπᾷ ἐξ αὐτῶν τὴν λείαν, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἄνευ ἀντιστάσεως παραδίδουσιν ἢ δυστυχὴς αὕτη ἦτο μήτηρ Ρώσσου τινὸς ταγματάρχου Σάββα καλουμένου ἄγρουσα τὸ ἑκατοστὸν δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς, καὶ ἡ ὁποία μὴ δυνηθεῖσα ν' ἀκολουθήσῃ τὴν οἰκογένειαν αὐτῆς ἐκρούθῃ ἐντὸς τοῦ σίτου, ἐνθα αἱ τίγρεις εἶχον ἰχνηλατήσῃ αὐτήν. Ἐσώθη οὕτως, ἢ δὲ μέριμνα τοῦ ἐλευθερωτοῦ αὐτῆς ἀντιμεψέθη,

ὅταν οὗτος συνοίθοις περὶ αὐτῆς τρεῖς γενεάς τέκνων, τὰ ὅποια ἐδόξαζον τὴν γυναῖκα ταύτην. Ἀλλ' ἐστερείτο τῆς ὁράσεως, καὶ ἔπρεπε πρὸς βεβαίωσιν αὐτῆς νὰ ἀναφέρωσιν τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτου. Τότε οἱ ἐστερημένοι φωτὸς ὀφθαλμοὶ τῆς ἐνεφυχώθησαν ἵνα χύσωσι δάκρυα, τὰ ὅποια ἐμελλον νὰ ρεῦσωσιν ἔτι ἀφρονότερον ὅτε ἀφικομένη εἰς Ἰθάκην μαρτυρῶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σάββα, ὅτι ὁ δευτερότοκος αὐτῆς υἱός, ὃν ὑπερβολικῶς ἠγάπα, ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων οἷτινες ἐπώλησαν δίκην δούλων τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέσσαρα προσφιλέστατα αὐτῶν τέκνα.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἀγωνίαι καὶ αἱ μέριμναι τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ἡμέραν, ἥτις ὄφειλε νὰ σημειωθῇ πρώτην ἤδη φοράν, μετὰ δουλείαν ἐνδὲς καὶ ἐπέκειναι αἰῶνος ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς τῆς ἐορτῆς τῶν Φοινίκων. Ἀλλὰ τὸ αἶμα τῶν μαρτύρων μόνον ἐδόξασεν αὐτήν· κατὰ τὴν εὐσιν δὲ τοῦ ἡλίου οἱ βάρβαροι πλήρεις λαφύρων, ἀπηρυσγότες, ἀπαχώρησαν εἰς τὸ φρούριον ἀφοῦ καὶ πάλιν ἔθεσαν πῦρ ἐν ταῖς οἰκίαις, τὰς ὁποίας εἶχον λεηλατήσει.

Ἡ τῶν φλογῶν καταστροφή διεδέξατο οὕτω τὰς καταστροφὰς τῶν Τούρκων, ὃ δὲ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ τῆς Αὐστρίας καὶ Ἰσπανίας, οἷτινες ἐτήμων τότε τοὺς κυριάρχους αὐτῶν δι' αἰσθημάτων φιλανθρωπίας διηλθε μέρος τῆς νυκτὸς ἐπὶ ποδός, ὅτε γυναῖκες ἡμιθανεῖς ἐξελλοῦσαι ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἐρείπων καὶ τῶν σιτηρῶν, ἐνθα ἦσαν κεκρυμμέναι, ἐφέροντο ὑπὸ τὴν λάμψιν τῆς πυρκαϊᾶς μέχρι τοῦ ἐξωτερικοῦ φραγμοῦ τοῦ περιδόλου τοῦ προξενείου, ὅπου εἶχεν ἀναρτηθῇ ἡ σημαία τῶν κρίνων. Ἀναρριχόμεναι ἐπὶ τῶν κιγκλίδων τρέμουσαι καὶ ἐπιθυμοῦσαι ἐν ταύταις ν' ἀκουσθῶσι ζητοῦσι μετὰ δακρύων, ἵνα σώσωσι τὴν ζωὴν τῶν τέκνων, τὰ ὅποια κρατοῦσιν ὑψωμένα, οἷον ἐκ προσφοράν πρὸς τὴν θεότητα, καὶ ἵνα δεχθῶσι μετ' αὐτῶν τὰς θηλαζούσας αὐτὰ μητέρας. Ἡ θύρα τάχιστα ἀνοίγεται πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Ὁ πιστὸς καὶ ὁ Μουσουλμάνος ἔχουσι δικαίωμα ἴσον ἐν προστατευτικῇ στέγῃ.

ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν τέκνων Ἑρρίκου τοῦ Δ'. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου ἐγένετο ἄσυλον χηρῶν καὶ ὀρφανῶν.

Τῇ πρωτῇ τῆς 16ης Ἀπριλίου οἱ Τούρκοι, οἵτινες δὲν ἐτόλμησαν νὰ καταδιώξωσι τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἐπιτυχίας, ἣν ἤρασαν τὴν προτεραίαν, κατέβησαν αὐθις εἰς τὴν πόλιν, ἣν ἤρξαντο νὰ λεηλατῶσιν ἀγγέλλοντες τὸ σχέδιον τῆς ἐκ βάθρων καταστροφῆς αὐτῆς. Τότε ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ τῆς Ἰσπανίας καὶ Αὐστρίας, προέτρεψεν αὐτοὺς ν' ἀποπειραθῶσιν, ἵνα σώσωσι τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῶν Πατρῶν, ὅπερ περιελάμβανεν ἔτι πλῆθος χριστιανῶν ἀναμενόντων βέβαιον τὸν θάνατον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐζήτησαν συνέντευξιν μετὰ τοῦ Γουόσουφ πασσᾶ ἐπὶ προφάσει νὰ συνεννοηθῶσι μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐγγυήσεων, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς πράκτορας τῶν ξένων δυνάμεων.

Τοῦ κομίστου τῆς αἰτήσεως ταύτης κομίσαντος εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν, ἡ ἐπιτροπὴ ἐξήλθε τοῦ γαλλικοῦ προξενείου περὶ τὴν ἡγνέσπεριν ὥραν, προηγουμένων δύο Τούρκων καὶ συνοδευόντων αὐτὴν δέκα καὶ πέντε ἐνόπλιον Ἰόκων. Οὐδέποτε παρατηρήθη θέαμα τόσῳ φρικτῶδες ! Πτώματα ἀνεῖ κεφαλῶν, μέλη διεσπαρμένα, τεμάχια σαρκῶν ἐδείκνυσαν τὰ ἔγνη τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἦγεν εἰς τὸ ἄντρον τῶν ἀνθρωποφάγων. Ἐκεῖ ὀλίσθαιεν ὁ διαδόχης πατρῶν ἐπὶ ἔλους ἐκ πεπηγότος αἵματος κεκαλυμμένου ὑπὸ σποδοῦ. Περαιτέρω ἔδει νὰ διαβῇ τις ρύακας ἐξ ἐλαίου, οἶνου καὶ οἶνοσπενύματος. Ἀλλαχού ἡ ὁδὸς ἦτο πλήρης ἐπίπλων καὶ ἐμπορευμάτων κατακαέντων. Ἰν' ἀποφύγωμεν τὰ καταρρέοντα τεῖχη ἔπρεπε νὰ προχωρήσωμεν ἐλικοειδῶς ὅτε ἀφικομένων ἡμῶν ἐκεῖ ποῦ θερδίσσης τις κρατῶν κεφαλὴν πηρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ Γάλλου προξένου ὑδρίζει αὐτόν. Στρατιῶται καὶ μαῦροι πλήρεις λαφύρων ἢ σύροντες ἀπὸ τῆς κόμης γυναῖκας καὶ παιδιὰ ἐπλήρουν τὴν ἀτμόσφαιραν διὰ τῶν ἀλλαγμῶν αὐτῶν. Ἀ ! ὦχ ! οὐδέποτε τοιαῦται εἰκόνες ἐθλίψαν τὴν ὄρασιν τῶν ἀνθρώπων ! οἱ πρόξενoi περιεστοιχίσθησαν ὑπὸ πλῆθους θυμάτων, τὰ ὁποῖα ὠδήγουν ἐνώπιον τοῦ Βεζύρου. Θέλουσι ν' ἀπο-

φύγῃσι τὴν συνάντησιν αὐτῶν καὶ εὐρίσκονται ἐν μέσῳ χαρκώ-
ματος. ἔνθα Ἕλληνες ἀνεσκολοπισμένοι ἐξέπνεον βραδέως παραδί-
δοντες ἑαυτοὺς τῇ Β α σ ι λ ῑ δ ι τ ῶ ν Ἀ γ γ ῆ λ ω ν. Ἀναγνω-
ρίζουσι μεταξὺ τῶν μαρτυρούντων ἱερεῖς προσευχομένους ὑπὲρ τῶν
δημίων. οἵτινες ἐξῴριζον αὐτοὺς λέγοντες ἐμπαικτικῶς νὰ παρα-
καλέσωσι τὸν Ἐσταυρωμένον αὐτὸν Θεόν, ὃν ἐκάλουν ἰσχυρόν, νὰ
ἔλθῃ πρὸς ἀπολύτρωσιν αὐτῶν. Τέλος οἱ πρόξενοι τῶν χριστιανῶν
βασιλέων εἰσήλθον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ὁ Γιουσόφ πασσάς, καθήμενος ἐπὶ ἡρειπωμένου τάφου Τούρ-
κου τινός, προσμειδῶ, προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ καθήσωσι, διαχέεται εἰς
προσποιητάς περιποιήσεις, τοὺς διαβεβαίει περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐ-
τῶν, ἐπίσης δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ ἔθνους αὐτῶν ὑπισχνεῖται ὅτι θὰ
σῶσῃ τὴν πυρκαϊάν καὶ θὰ τιμωρήσῃ διὰ θανάτου οἰονόηποτε, ὅσ-
στις ἤθελε πειραθῇ ν' ἀνάψῃ καὶ πάλιν αὐτήν. Εἶτα παράπονους
ὅτι δὲν ὑπηρετήθη ὅπ' αὐτῶν, ὅπως καὶ ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς
Ἀγγλίας, ὅστις προσελάμβανε τὴν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀγούσαν, ἐρωτᾷ
τὸν Πουκεδίλλ, εἰς πόσους Ἕλληνας εἶχε παράσχει ἄσυλον, καὶ ἂν
ἦτο αὐτός ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ μακρὸν ἀντιπροσωπεύσας τὴν Γαλλίαν παρὰ
τῷ βασιλεῖ Ἀλφ' πασσά. Ὁ Πουκεδίλλ οὐδαμῶς ἀπαντήσας εἰς τὰς
ἐρωτήσεις ταύτας ἐξορκίζει τὸν πασσάν νὰ σώσῃ τοὺς ἀπομείναντας
Πατρινούς, νὰ φεισθῇ τῶν τέκνων καὶ τῶν γυναικῶν, νὰ συγχωρήσῃ
τοὺς πλανηθέντας ἄνδρας, καὶ νὰ μὴ μεταχειρισθῇ ὡς ἐχθρικὴν
χώραν πόλιν ἀνήκουσαν τῷ Μεγάλῳ Κυρίῳ ἀναγκασθεὶς δὲ νὰ ἐξη-
γηθῇ ἐπὶ τῶν καταφυγόντων νομίζει, ὅτι δὲν διακινδυνεύει δηλῶν
ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει παρ' αὐτῷ ἐπαναστάτης. Ὁ πασσάς ἀφ' ἑτέρου
προτείνει νὰ διώξῃ τοὺς ἐν τῇ προξενίῳ τυχόν ὑπάρχοντας χρι-
στιανούς, ὑπόσχεται καὶ πάλιν ὅτι θὰ διατηρήσῃ πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει
εἰσέτι ἐν Πάτραις, καὶ ὅτι θὰ διατάξῃ νὰ παύσῃ ἡ αἱματοχυσία.
Ἀλλὰ τὰ γεγονότα δὲν ἀνταπεκρίνοντο ἤδη εἰς τὰς διαμαρτυρίας
διότι ὁ Γιουσόφ ἐπλήρωνεν ἐνώπιον τῶν προξένων ἐκάστην κερφα-
λήν, τὴν ὁποίαν ἐπαρουσίαζον αὐτῷ ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ Μ α χ μ ο υ-

τιέ, προσμειδῶν τοῖς ἀνθρωποκτόνοις καὶ ἐνθαρρύνων αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτῶν.

Οἱ πρόξενοι πεπεισμένοι, συμφώνως πρὸς τὰ συμβαίνοντα, ὅτι αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Γιουσούφ πασσαῦ δόλια καὶ ἀπίστα ὑπέκρυπτον σχέδια, μόλις κατῆλθον εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν δὲν ἐδράδυναν νὰ γνωρίσωσιν ὅτι ἐξεπληρώθη ἡ διαταγή ἢ σκοποῦσα τὴν καταστροφὴν πόλεως κατοικουμένης ὑπὸ εἴκοσι χιλιάδων ψυχῶν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν οἱ βάρβαροι ἐπυρπόλουν τὴν μεγάλην ἀγορὰν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁπόθεν οἱ Ἕλληνες ἔσωσαν τὰ λείψανα τοῦ εἰς τὴν χλεύην τῶν ἀπίστων ἐκτεθέντος Χριστοῦ· ἡ δὲ ἀνάφλεξις ἐγένετο γενικὴ, συντελοῦντος πρὸς τοῦτο καὶ τοῦ ἐπιτείνοντος τὴν ὁρμὴν τῶν φλογῶν ἀνέμου. Οἱ προξενικοὶ οἴκοι τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Σουηδίας καὶ Ρωσσίας ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἐνῷ τὰ προξενεῖον τῆς Γαλλίας καὶ ἐκ δευτέρου ἐσώθη ἕνεκα τῆς φροντίδος, ἣν ἀνέλαβον πρὸς ἀπομόνωσιν αὐτοῦ, κατακρημνίσαντες πολλὰ οἰκήματα, τὰ ὅποια ἔκειντο μεταξὺ τῆς ἐστίας καὶ τοῦ προξενείου.

Ἐπὶ τῇ ἐκρήξει τῆς πυρκαϊῆς ὁ πασσαῦς ἔντρομος τρέχει μετὰ τῶν ὀργῶν αὐτοῦ, ἵνα σώσῃ τὸ θυτικὸν μέρος τῆς Ἀγορᾶς, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς, διότι τὸ κακὸν ἦτο ἀνίατον, καὶ ἡ καταστροφή ἐμελλε νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῶν ὀρίων τοῦ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς σημαίας προστατευομένου περιόλου. Τότε δὲν ἐφαίνετο πλέον ὁ οὐρανός· φρικτῶδεις κραυγαὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ κόλπου τρομερᾶς καμίνου, ὁ δὲ τέως μὴ ἀνησυχῶν πρόξενος εὐρισκόμενος ἐν μέσῳ τοῦ πυρός, τὸ ὅποιον προσήγγειζε νὰ περικλείσῃ αὐτῶν ἐντελῶς, διότι ἡ πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης διεξοδος μετ' ὀλίγον θὰ ἦτο ἀδύνατος, προσκαλεῖ τοὺς ὑπηκόους καὶ τοὺς προστατευομένους τοῦ βασιλέως, ἵνα ἐπιδοσθῶσιν αὐστριακοῦ τινος πλοίου ναυλωθέντος ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις. Κατόπιν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὰς ἑλληνικὰς οἰκογενεάς, αἵτινες θὰ ἐσφάζοντο ἀναμφιδόλως ἐὰν ἐπειρῶντο νὰ ἐξέλθωσι, καθησύχασεν αὐτοὺς δηλώσας ὅτι θὰ διέμενεν ἐκεῖ, ἕως ὅτου ἐπυρπολεῖτο ἡ οἰκία· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ ἐπορεύετο ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν μετὰ τῆς σημαίας τοῦ βα-

σιλέως, καὶ ὅτε θὰ ἐπεβίβαζεν αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον, ἡ θ' ἀπέθνησκε μετ' αὐτῶν.

Οἱ Ἕλληνες καταληφθέντες ὑπὸ θαυμασμοῦ ἀνακράζουσι «Ζήτω ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ζήτωσαν οἱ Βουρβῶνοι. Τότε γονυπετεῖς παρὰ τὸν ἱστὸν τῆς σημαίας καὶ τὰς χεῖρας ἀνυψώσαντες πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπεκαλοῦντο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χριστιανικωτάτου Βασιλέως τὰς εὐλογίας τοῦ Ὑψίστου, ὅτε ἰδιαίτερα ἔμπνευσις μετέφερε με, λέγει ὁ πρόξενος, πρὸς τὴν Γαλλίαν. Ἐπόθησα τὸ στήριγμα τῶν ἡρώων ἀγγέλων τῆς πατρίδος μου. Διὰ τὴν νῆα μὴ ὡς μάρτυρες τῆς σπαραξικαρδίου ταύτης σκηγῆς ; Ἡ θυγάτηρ τοῦ μάρτυρος βασιλέως, ἡ σεπτὴ μήτηρ τοῦ νέου Ἑρρίκου, δὲν θὰ παρεῖχον τὰ μέσα τῆς σωτηρίας τῶν ἀθῶων τούτων παρθένων, τῶν ἐν ἀποστασίᾳ πτωχῶν τούτων τέκνων ; Οἱ λυγμοὶ μὲ ἀπέπνιγον, καὶ ἀπεσύρθην κατὰ μέρος, ἵνα κλαύσω πικρῶς· ὥφειλον νὰ κρύψω καὶ τὴν ἐλαχίστην συγκίνησιν, διότι αὕτη θὰ ἐξησθένιζε τὴν ἐμπιστοσύνην, ἣν εἶχον ἐνσπείρει εἰς τόσους δυστυχεῖς».

Ἐνῶ ὁ πρόξενος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας τοιαύτας ἐσχλημάτιζεν εὐχάς, οἱ ἄθλιοι ἐσκέπτοντο τὴν ἀτιμίαν ἢ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Τρεῖς ἐκ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους πολλαχῶς εὐηργέτησε (ὡς λησμονηθῶσι διὰ πάντος τὰ ὀνόματα αὐτῶν !), λέγουσιν αὐτῇ ὅτι τότε μόνον θὰ ἐπιβιβασθῶσι τοῦ πλοίου, ἂν οὐ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς τὴν διαρπαγὴν τῶν θησαυρῶν τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν τῶν κατατεθειμένων ἐν τῇ προξενείᾳ. Προσθέτουσιν, ὅτι ἐγνώριζον ὅτι πρόυτίθετο νὰ φύγῃ, καὶ ὅτι ἐὰν προέβαινε βῆμα θὰ ἀπεκεφαλίζον αὐτόν.

Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις ὁ πρόξενος προτείνων τὸν θώρακα αὐτοῦ ἀρκεῖται ν' ἀπαντήσῃ εἰς τοὺς ληστὰς «ὅτι ὑπάρχει ἔτι ἀποστασις μεταξὺ τοῦ ἐγχειριδίου δολοφόνου τινὸς καὶ τῆς καρδίας τιμίου ἀνδρός». Εἰς τῶν ἀθλίων τούτων φοβούμενος ἀναμφιδόλως μήπως προσκληθῇ ἐπέμβασις τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, τρέχει τάχιστα πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν θύραν τοῦ προξενείου καὶ ἀνακράζει :

Ὁ **Ἡέτρος Μαυρομιχάλης** ἐξεγείρει τοὺς **Μεσσηνίους**.

«Θὰ φονεύσω ἐκεῖνον ὅστις θὰ τολμήσῃ νὰ ἐξέλθῃ· θέλω τὴν λεηλασίαν· ζητῶ τὴν διαρπαγὴν.

Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀντιγράψω τὸ ἡμερολόγιον τοῦ προξένου. «Οὐδέποτε ἤκουσα τοιοῦτους λόγους, Ἐγὼ, ὅστις ἐνόμιζον ὅτι οὐδένα εἶχον ἐπὶ τῆς γῆς ἐχθρόν, πόσον ἐξεπλάγην! Ἀνθρώποι, τοὺς ὁποίους ἀπὸ δέκα πέντε ἐτῶν ἐγνώριζον, μὲ ἠπεύλουν καὶ ἐζήτουν νὰ μὲ ἀτιμάσωσι. Σκεπτόμενος τὴν παρανομίαν ταύτην κατήλθον μόνος καὶ ἄσπλος μέχρι τῆς θύρας. Τότε ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν μανιωδέστερον τούτων : Γνωρίζεις εἶπον, ὅτι δὲν προτίθεμαι ν' ἀναχωρήσω, ἀλλ' ἄφ' οὗ ἔχεις τὴν ἀξίωσιν νὰ μείνῃς ἐνταῦθα, σὲ διατάσσω ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου νὰ ἐπιδιδάσῃς τὴν οἰκογένειάν σου καὶ νὰ ἐξέλθῃς».

«Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις μὲ ἀπωθεῖ, δύο δολοφόνοι παρουσιάζονται, ἕτεροι δὲ μὲ ἀκολουθοῦσι, ὅτε εἰς τῶν ὑπηρέτων μου ἀναφωνεῖ ἑλληνιστὶ ἐκ τῆς στοᾶς νὰ προφυλαχθῶ. Τινὲς μὲ ἄρπάζουσι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἐξέρχομαι δὲ διὰ ρήγματος, ὅπερ τὴν προτεραίαν εἶχεν ἀνοιχθῇ ἐν τῇ τοίχῳ τοῦ περιδόλου. Μεταβαίνω, ἵνα ἐπιδιδασθῶ ἀγγλικοῦ τινος πλοίου κυβερνομένου ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ πλοιάρχου Χούντερ. Ἐκεῖθεν τὰ βλέμματά μου φέρονται ἐπὶ τῆς μεγάλης σκηνῆς τῆς περικαλυπτοῦσης τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν καταστροφῆς.

«Ἡ νύξ ἐπέρχεται οἱ Τοῦρκοι ἐπανακάμπουσιν εἰς τὸ φρούριον· οἱ ἐπαναστάται μοὶ ἀπευθύνουσι πλείστας παραγγελίας· εἰς δὲ τῶν δισπραγματευτῶν ζητεῖ νὰ δικαιολογήσῃ αὐτοῦτ ἀποδίδων τῇ μέθῃ τὸ ἐγκλημα, ὅπερ διεπράξαντο· ἐγὼ δὲ ἀπαιτῶ ν' ἀναχωρήσωσι τὰ χις τὰ. Ὑποχωροῦσιν ἐκεῖνοι καὶ ἐγὼ μεταβαίνω εἰς τὸ προξενεῖον, τὸ ὅποιον ἐθεώρουν πάντοτε μακρόθεν. Οἱ ἀτυχεῖς μὲ ἐπαναδλέπουσι, νομίζοντες ὅτι καὶ πάλιν ἀναζῶσιν. Οἱ λησταὶ ἀνεχώρησαν, ἄφ' οὗ διέπραξαν πλείστα ὅσα, καὶ ἀπεκόμισαν ὅ,τι ἐζήτουν.

Οἰκίαι τινὲς καίονται εἰσέτι. Ἐπὶ πάντε ἡμέρας δὲν ἀνεπαύθην. Μοὶ ἀνήγγειλαν ὅτι ὁ μέχρι τοῦ πλοίου συνοδεύσας με ὑπηρέτης συ-

νελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ὡδηγοῦσιν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Βεζύρου, ἵνα ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Σπεύδω καὶ ἀποσπῶ αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων ἄνευ ἀντιστάσεως· φαίνεται ὅτι οἱ βάρβαροι ἐδείκνυνον πρὸς ἐμὲ σέβας. Ἡ νύξ εἶνε φρικώδης, Συναντῶ ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων ὑπηρέτην τινὰ τοῦ προξένου τῆς Ἀγγλίας ὡδηγοῦντα πρὸς ἐμὲ τὴν σύζυγον κατοίκου Ἀγίας Μαύρας, προστατευμένου ὑπὸ τῆς μεγάλης Βρετανίας, ὃν ἐδολοφόνησαν οἱ Τούρκοι. Μοὶ συνιστᾷ τὴν δυστυχὴ ταύτην γυναῖκα λέγων, ὅτι ὁ κύριος τοῦ φοβούμενος μὴ διακινδυνεύσῃ, ἐδίωξεν αὐτὴν εἰπὼν. «Πρόσφυγε παρὰ τῇ προξένῳ τῆς Γαλλίας, ὅστις δέχεται τοὺς πάντας!» Δὲν ἠδύνατο νὰ μοὶ προσφέρῃ μᾶλλον εὐχάριστον δῶρον. Τότε ἐπὶ δῆμοι ἔχοντες βεθαμένας τὰς χεῖρας ἐξ αἵματος ἔρχονται νὰ ζητήσωσι παρ' ἐμοῦ δῶρα, διότι ἀπέκοψαν τὰς κεφαλὰς τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ εἰκοστὴ Ἀπριλίου ἡμέρα, ἣν οἱ Ἕλληνες ἀποκαλοῦσι Μεγ. Παφασκευήν, ἐξημειώθη δι' ἄλλων πράξεων ἀφισορίσεως ἐκείνου, ὅστις οὔτε τάξιν οὔτε καὶ ἡσυχίαν λαμβάνων ὑπ' ὄψει συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐργασθῇ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ φροντίδες αὐτοῦ ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας ἀπονεμομένης εἰς ἐκείνους, οἵτινες θέλουσι τὸ ἀγαθὸν δι' ὅλης αὐτῶν τῆς θελήσεως. Ταχυδρόμοι ἀποσααλέντες, ἵνα ζητήσωσι βοήθειαν, ἠνάγκασαν αὐτὸν αὐτὸν νὰ ἐκπληρῶσῃ τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάμνησις θὰ μείνῃ ἀνεξίτηλος ἐν τῇ μνήμῃ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ ἡ δημοσία φωνὴ ἔφερεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ εἰς τοὺς παρακειμένους τῆς Αἰτωλίας λιμενας, μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τοῦ θριαμβοῦ, ὃν ἤρατο ἡ σημαία τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, οἱ Χριστιανοὶ πληροφορηθέντες τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς καταφυγόντων θυμάτων, ἀπεφάσισαν νὰ ἐλθωσι πρὸς βοήθειαν αὐτῶν.

Ἡ εὐσπλαγχνία εἶνε πολυμήχανος. Οἱ πιστοὶ κρύφα συνεννοηθέντες ἀπέστειλαν λέμβους ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν, οἱ ὅποιοι ἀφινούντο ἐν πλήρει ἡμέρᾳ κομίζοντες προμηθείας εἰς τοὺς Τούρκους.

Δεκτοὶ γινόμενοι μετ' ἐμπιστοσύνης ἐπώλουν τὰς ζωτροφίας, ἃς ἐκόμιζον· ἐπειδὴ δὲ οἱ Μωαμεθανοὶ ἐξηκολούθουν ν' ἀποσύρωνται εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἅμα ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἤρχον ἀμέσως τὴν ἄγκυραν, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου. Ἐκεῖ ἐπλήρωσαν τὰ πλοῖα αὐτῶν διὰ τῶν εἰς τὸ προξενεῖον τῆς Γαλλίας καταφυγόντων, καὶ μετεβιβάσθησαν οὕτω εἰς Ζάκυνθον. Ἰθάκην, Κεφαλληνίαν καὶ Μεσολλόγγιον.

Δὲν ἀπέμεινα πλεον τῶν τριακασίων δεκαπέντε προσώπων. ὅταν τῇ 21 Ἀπριλίου κορβέτα ὀθωμανικὴ ἀπεβίβασε πεντακοσίους στρατιώτας εἰς Πάτρας. Τούτους ἀμέσως ἠκολούθησαν Τούρκοι ἐκ Ρούμελης καὶ Χαμιδοὶ Θεσπρωτοὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ Δεμβέη τῶν Φιλαιτῶν. Ὁ τελευταῖος αὐτοῦ φίλος ὢν τοῦ προξένου μετέβη ἀμέσως παρ' αὐτῇ. ἵνα τεθῇ ὑπὸ τὴν διαθήσιν του προτείνων ν' ἀναπετάσῃ τὴν σημαίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ γαλλικοῦ προξενείου. Ταυτὴ ὑπηρεσία θὰ ἦτο πολὺτιμος ἐν ἄλλῃ ἐποχῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πρόξενος εἶχεν ἀπαλλάξει τὸν Γερμανόν, ἠδύχαίστεται τὸν Ἀχμέτ λέγων αὐτῷ ὅτι δὲν ἐξίτηι ἄλλην προστασίαν εἰμὶ τὴν τῆς σημαίας τῶν κρίνων.

Μετὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην, μόλις τοῦ Ἀχμέτ Δεμ ἀναγγεῖλαντος τῇ Γιουσούφ-πασρᾷ τὴν ἀπάντησιν τοῦ προξένου, ὁ σερασκέρης ἀπέστειλεν ἀμέσως πρὸς τὴν φρουράν. «Ἐγνώριζεν, ἔλεγεν ὅτι κακοῦργοι ἠθέλησαν νὰ ἐπιδουλευθῶσι τὴν ζωὴν αὐτοῦ· καὶ παρεκάλει νὰ δεχθῇ τὴν βοήθειαν τῶν Κεχουάδων αὐτοῦ, ἐρωτῶν σὺν νάμα ποῦ εὐρίσκοντο αἱ γαλλικαὶ ἰδιοκτησίαι, ἵνα μεριμνήσῃ περὶ ἐξασφαλίσσεως αὐτῶν.»

Ὁ πρόξενος γνωρίζων τὴν ἀξίαν τοῦ ὑπὸ πασρᾷ δεικνυομένου ἐνδιαφέροντος ἀπεκρίθη αὐτῷ ὅτι, «ἐπειδὴ αἱ Πάτραι τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ ἔσωζε μετεβλήθησαν εἰς σπονδόν, οὐδεμία ὑπῆρχε πλεον ἰδιοκτησία, καὶ ὅτι κατὰ σονέπειαν πᾶσα ἐξήγησις ἦτο ἀνωφελής· ὅτι θεώρει ἐαυτὸν ἰσχυρότερον μετὰ τῆς γαλλικῆς σημαίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, παρὰ ἐκεῖνος μετὰ τοῦ στρατοῦ του καὶ ὅτι ἐξετέλεσε τὸ καθήκον αὐτοῦ.»

Ὁ Γουσσούφ, ὅστις ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὰς ἰδιοκτησίας τῶν Φράγκων μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ λεηλατήσῃ ταύτας, ἐκπλαγεὶς διὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπάντησιν εὐρέθη ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ. Ἐτρεψε νὰ καταγγεληθῇ εἰς τὸν Σουλτάνον ἢ εἰς τὸ Διδάνιον, τὸ ὅποιον ἐπιτρέπει ἑκουσίως τὴν λεηστείαν ἀρκεῖ αὕτη νὰ παρέχῃ ὠφελείας εἰς αὐτό· ἐπειδὴ δὲ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἐκείνος περὶ οὐ ζητοῦσιν ἀπολογισμὸν εὐρίσκεται πάντοτε ἐλλειμματίας ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς πλεονεξίας, ἐφοβεῖτο τὴν ζημιοσύνην.

Ἦδη πυρὰ ἀναφθέντα ἐπὶ τοῦ Παναχαϊκοῦ ὄρους ἀνῆγγελλον ὅτι οἱ ἐπαναστάται, οἵτινες ὀλίγους μόνον ἐκ τῶν ἑαυτῶν ἀπώλεσαν, διότι ἡ σφαγὴ προσέβαλε τοὺς ἀθώους Πατρινοὺς, ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται· οἱ Τούρκοι στρατιῶται δὲν ἠγνόουν ὅτι ὁ Γερμανὸς εἶχεν ἀποκαταστήσει τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ ἐν Ναζερῶ καὶ ὅτι ἡδύνατο ἀπροσδοκῆτως νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτῶν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἐκρηγαίσα ἤδη καὶ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Φωκίδος δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ πασσα τῆς Εὐβοίας νὰ πέμψῃ βοήθειαν τὰς ὁποίας εἶχον παρ' αὐτοῦ ζητήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἐπανάστασις τῆς Βοιωτίας.—Ὁ Διάκος ἀπελευθερεῖ τοὺς ἄρχοντας.—Διελαύνει τοὺς Τούρκους ἐν στόματι μάχης.—Νεώτεροι χρονοὶ τοῦ Ὀρφοδίου.—Δημόδη ἔσματα.—Ἕμνοι τοῦ Ρήγα.—Ὁμοσπονδία τῶν Βοιωτῶν.—Ὁ ἐπίσκοπος Προκόπιος ὑποκινεῖ τὴν Ἥλιδα.—Προφητικοὶ αὐτοῦ λόγοι.—Λεπτομέρεια.—Μαρτόριον τῆς Ἀναστασίας.—Σταθερότης τοῦ Χριστοδούλου.

Ἐν τι τῶν προηγουμένων κεφαλαίων ἀφηγήθημεν, πῶς ὁ τρίτος σατράπης τῆς Εὐβοίας ἀναχωρήσας ἐκ Χαλκίδος, ἵνα μεταβῇ εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον ὑπέβαλεν εἰς στρατιωτικὸν νόμον τὴν ὑπὸ τοῦ Πεχλιβάν καὶ Βαλταζή πασσᾶ διαρπαγείσαν Εὐβοίαν ἐγκαταλιπὼν ἐκεῖ τὸν Κεχαγγὰν αὐτοῦ, ἵνα εἰσπράξῃ τὸν φόρον, ὃν αὐτὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ. Μόλις ὁ Κεχαγγὰς οὗτος, ὁ ὁποῖος ἐκράτει ζεσμίους τοὺς Ἕλληνας προὔχοντας ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον μῆνα, μαθὼν τὴν ἐν Πάτραις ἐπανάστασιν, ἐπληροφορήθη ὅτι Διὰ τὸς τίς καλούμενος, πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσεύς, προὔχῳρει ἐπὶ κεφαλῇς τριακοσίων ἀνδρῶν ἀποφασισάντων νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς καταστροφεῖς τῆς γονίμου Λεθαδεῖας. Ἐντρομος ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης γενόμενος, βλέπων δ' ἐπίσης ὅτι δὲν εἶχεν ἱκανὰς δυνάμεις, ἵνα ἀντεπεξέλθῃ κατ' ἐκείνων καίτοι κατεῖχε τὸ φρούριον τῆς Λεθαδεῖας, ὅπερ καὶ μόνον ἤρκει νὰ παράσχῃ τὸν τρόμον εἰς τοὺς χριστιανούς, ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μετὰ τῶν θησαυρῶν εἰς Εὐβοίαν. Εἶτα δημοσιεύει τὴν διαταγὴν τοῦ γενικοῦ ἀφοπλισμοῦ τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ὑπεδείκνυνεν εἰς τὰ ἐγχειρίδια τῶν Τούρκων, καὶ ὥρισε μέγα χρηματικὸν ποσὸν δι' ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε παρουσιάσῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Παλλήκαριου, τοῦ ὁποίου μόνον τὸ ὄνομα κατετρόμαζεν αὐτόν.

Ὁ Διάκος κρίνων τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Καϊμακάμου τῆς Εὐβοίας

ἐκ τῶν ἀπειλῶν, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ, ἐνῆδρευσεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Θηβῶν, ἐνθα ἀφίκετο λίαν, ἐγκαίρως, ἵνα προσβάλῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ καταδικάσαντος αὐτόν, τὸν ὁποῖον συνέλαβεν αἰχμάλωτον μετὰ μέρους τῆς συνοδίας καὶ τῶν ἀποσκευῶν καὶ μετέφερε πάντας εἰς τὰ δάση τοῦ Παρνασσοῦ. Διαδοθέντος τοῦ θρασέως τούτου πραξικοπήματος ἀνὰ τὴν Λεβαθεΐαν, οἱ Τούρκοι ἐξοργίσθησαν σφόδρα καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς Ἑλλήνας. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν σύρων τοὺς προὔχοντας ἐκ τῆς εἰρικτῆς ἡπεΐλει αὐτοὺς δι' ἀγχόνης, ἐὰν δὲν ἔγραφον πρὸς τὸν Διάκον ν' ἀπολύσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Ἐκεῖνοι ἔσπευσαν νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν διαταγὴν ταύτην, ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ ὑποδηλοῦται ἡ ἀνάγκη, εἰς ἣν εἶχον ὑποβληθῇ.

Ὁ Διάκος τὴν ἐπιστολὴν αὐτῶν λαθὼν ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Λεβαθείας «ὅτι καθίστα αὐτόν ὑπόλογον, δι' ὅσα συνέδαινον εἰς τοὺς χριστιανούς· ὅτι συγκατετίθετο νὰ ἀποδώσῃ αὐτῷ τὸν ἀδελφὸν ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους αἰχμαλώτους ἤρκει μόνον ν' ἀπολύσῃ καὶ ἐκεῖνος τοὺς προὔχοντας καὶ ὠδηγήσῃ αὐτοὺς μέχρι τῆς Δαυλίδος, μέρους ἐνδειχθέντος πρὸς ἀνταλλαγὴν καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀμέσως τῆς πόλεως Λεβαθείας».

Τὸ ὅφος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἠνάγκασε τὸν Καϊμακάμη νὰ συγκατατεθῇ εἰς πάντα καὶ ἡ δασώδης Δαυλὶς ἐγένετο μάρτυς τοῦ πρώτου θριάμβου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων. Γενομένης τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης, δι' ἧς ἡλευθερώθησαν οἱ ἄρχοντες τῆς Λεβαθείας, ὁ Καϊμακάμης ἐσκέφθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν ἣν δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διατηρῇ. Ἐν τούτοις πρὶν ἐξέλθῃ ἐκείθεν πολλοὺς χριστιανούς κατεδείκασεν εἰς θάνατον ἱκανοποιηθεὶς δὲ διότι ἐξήσκησε τὴν ἀνάνδρον ἐκδίκησιν, ἔφευγεν, ὅτε ὁ Διάκος παραδειγματισθεὶς ἐκ τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ συναντᾷ τοῦτον παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Περμησσοῦ, ποταμοῦ πηγάζοντος ἐκ τοῦ Κιθαιρώνας καὶ ἐκβάλλοντος εἰς τὴν Κοπαΐδα· ἐκεῖ προσβάλλει καὶ κατανευματίζει αὐτόν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ ἑκατὸν τριάκοντα ἱππέων. Ἀμέσως οἱ ἀπολυθέντες ἤδη προὔχοντες ἐπανελθόντες εἰς τὴν Λεβαθεΐαν

περιλαμβάνουσιν ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας πάντας τοὺς Βοιωτοὺς, τοὺς ὁποίους εἶχον συναντήσει. Ἐμφυχούσιν αὐτοὺς διὰ τῆς ἀφηγήσεως τῶν ἐν Πατρίαις συμβάντων, κατεπρώσαντες δὲ νὰ συναθροίσωσι χιλιάδας τινὰς ποιμένων καὶ γεωργῶν προχωροῦσιν, ὥρμῳσι, καταλαμβάνουσι τὸ φρούριον τῆς Λεθαδεΐας καὶ κατασφάζουσι πάντας τοὺς κατέχοντας αὐτὸ Μωαμεθανούς. Φρικτῶδης ἀντεκδίκησις, τῇ ὁποίᾳ αἰῶνες ὕδρευον καὶ προσφάτων δολοφονιῶν καλίστων ἀναπόφευκτον ἐν τῇ ἀπογοητεύσει· εἰς τὴν εἶχον περιέλθει οἱ Ἕλληνες· οὕτως ἤρξατο ἐν μέσῳ σφαγῆς καὶ πυρὸς ἐποχὴ ἣτις ἔσται διὰ τὸ μέλλον ἢ μάλλον ἐκπληκτικὴ τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἡ Βοιωτικὴ ἐγένετο τὸ πρῶτον θέατρον τῶν παρεκτροπῶν τῶν Τούρκων, καὶ ὅα ἐγένετο ἡ πρώτη μάρτυς τῆς τιμωρίας ἧς ἦσαν ἄξιοι. Ἡ ἐν στόματι μαχαίρας διέλευσις δύο χιλιάδων Μωαμεθανῶν ἢ καθήλων τῆς σημαίας τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φρουρίου τῆς Λεθαδεΐας καὶ ἡ καθόλου ἐπιτυχία, οὕτως ἀπροσδόκητος, ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτο ἔργον ἀνθρώπου.

Ὁ Διάκος διΐσχυρίζετο ὅτι εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καθωδηγήθη ὑπὸ τῆς ἐμπνεύσεως τῆς θαυματουργοῦ Παρθένου κεκρυμμένης ἐν τῇ Τροφωνίῳ ἀντροῦ· μοναχὸς δὲ τις ἐκ Χαιρωνείας, ἐντεταλμένος νὰ ἐξηγήσῃ τὸ γεγονός εὔρε τὴν ἱερὰν ταύτην εἰκόνα. Τὸ μυστικὸν τοῦτη σπήλαιον κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται ἔτι σήμερον φοδερὰ τις καὶ μυστηριώδης λέξις ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐγένετο τότε τὸ μαντεῖον τῶν χριστιανῶν. Περὶ οὐδενὸς δὲ ἄλλου ἐγένετο πλέον λόγος ἢ περὶ θαυμάτων, καὶ ἡ εὐπιστος Βοιωτικὴ περιέχουσα ἄλλοτε ὀλιγωτέρους προφητικoὺς βωμοὺς παρὰ σήμερον μοναστήρια εἶδε πάντας τοὺς μοναχοὺς αὐτῆς, ὀδηγούντας τοὺς ἀπογόνους τῶν πολέμιστων τοῦ Ἐπαμεινώνδου, εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος μας ἐπιχειρηθείσας μάχας.

Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας οὐδὲ εἰς πλέον διέμεινε Μωαμεθανὸς ἐν Λεθαδεΐᾳ, ὅτε ἠκούσθη κραυγὴ τοῦ Ἐπερδιέρου τῆς Οἰτῆς!... ὁ

Ὀδυσσεὺς ἐξήγειρεν ἤδη τὰς Ἑλληνικὰς φυλάς τῆς Δωρίδος καὶ τῆς κοιλᾶδος τοῦ Σπερχίου, ἐνῷ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰρηγόριος ὁ Δικαίος ἀφικνεῖτο εἰς Λεβαδείαν, καὶ ὁ συνάδελφος αὐτοῦ ἀρχιμανδρίτης Ἀνθίμος ὁ Γαζῆς παρώτρυνε τοὺς κατοίκους τοῦ Πηλίου, ἵνα δράξωνται τῶν ὅπλων. Χωρισθέντες τῶν δυναστῶν αὐτῶν οἱ Ἕλληνες οὐδὲνα πλέον ἀνεγνώριζον κύριον ἢ τὸν Λατρινῶν Θεόν, καὶ ἐβλεπον τὴν ἱεράν αὐτοῦ χεῖρα ἐκτεινομένην ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν. Ἡ ἀγαμέμντος τοῦ ἁμνοῦ θυσιά δὲν προσηγέχθη πλέον ὑπὸ τῶν λαιτουργῶν τούτων, εἰμὴ εἰς τὸν Θεὸν τῶν στρατευμάτων· ὁ δὲ τέως δειλὸς παρήγορος τῶν δυναστευομένων κληρὸς εὐρέθη αἰφνης ἐπὶ τῆς χειραφετήσεως τῆς Ἑλλάδος. Σταυροὶ ἐστήθησαν κατὰ τὰς εἰσόδους πάντων τῶν στενοποριῶν καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν πάντων τῶν ὄρεων· καὶ οἱ Φωκεῖς τογίζοντες τὰς πολεμικὰς αὐτῶν λύρας κατὰ τὸν Δωρικὸν ρυθμὸν, τὸν διατηρούμενον παρ' αὐτοῖς καὶ σήμερον ἔτι ἐπλήρουν τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Παργάσσοῦ καὶ τοῦ Κιθαῖρωνος διὰ τῶν στροφῶν τῶν θυρίων τοῦ Θεσσαλοῦ Ρήγγα, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο αὐτοσχεδιασθεῖσαι τὴν προτεραίαν διὰ τὰ νέα γεγονότα. Ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω ἐν τῇ παρούσῃ ἱστορίᾳ διηυράμβους κινὰς, ἐξ ὧν θὰ γνωστῇ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ὀρεινῶν Ἑλλήνων. Θὰ ἐκπλαγῇ τις βεβαίως μανθάνων ὅτι ὁ Ρήγγας συνέθεσε τοὺς ὕμνους τούτους τὸ 1797· οὕτως ἢ Ἑλληνικῇ ἐπανάστασις δὲν ἦτο αὐτοσχέδιος.

Ὁ ἐπίσκοπος Προκόπιος ὃν ὁ Γερμανὸς ἀπέστειλε πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἡλίδος ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι θὰ μεταβῇ ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐλθόντος ἐκ Ζακύνθου, ἀνεπέτασεν ἤδη τὸ Λάδαρον ἐπὶ τῶν τεμενῶν τοῦ Γαστουρίου, καὶ προσεκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς Ἡλίδος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ἐδίσταζον ἐκεῖνοι εἴτε διότι ἐφοβοῦντο μὴ ὑποστῶσι τὴν τύχην τῶν Πατρινῶν, εἴτε ἐκ τοῦ φόβου τῶν Λαλιωτῶν Τούρκων, εἴτε καὶ δι' ἄλλους λόγους· ὅταν ὁ ἱεράρχης, ἵνα διασκεδᾷ τὰς ἀδεχαιότητας αὐτῶν, ἠπειλήσεν ὅτι θὰ θέσῃ πῦρ ἐν τῇ πόλει, ἀγγέλλων τοῖς ἱερεῦσι νὰ ἀποσυρῶσι μετὰ τῶν ἱερῶν εἰκόνων, καὶ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, εἰς τὰς ἀπορρῶγας βράχους τοῦ Ὠλένου.

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπ. Ἐπανάστασεως

φυλ. 9

Αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ ἐξετελέσθησαν, ὁ λαὸς ἀκολοῦθεὶ τὰ βήματα τῶν ποιμνίων αὐτοῦ ψαλλόντων τὸν ὕμνον τῶν μαχῶν. «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν.» Ὁ ἐπίσκοπος κρατῶν τὴν δάδα διατρέχει τὰ χωρία τῆς καϊλάδος εἰς τὴν φωνὴν δ' αὐτοῦ οἱ χωρικοὶ σπεύδουσι νὰ καύσωσι τὰς καλύδας αὐτῶν. Ὁ Θεὸς τῶν ἐκδικήσεων ἐλάλησε δέον νὰ χωρισθῇ ὁ καθαρὸς σπόρος ἐκ τοῦ λοιποῦ ὡς κατοικίας τὰ παιδία, καὶ μία σκηνὴ θὰ εἶναι ἡ κατοικία τῶν πιστῶν.

Αἱ γυναῖκες, τὰ παιδία, οἱ γέροντες, τὰ ποίμνια πορεύονται πρὸς τὰ ὄρη τὰ ὅποια ἔσονται ἐφ' ἑξῆς ὁ ἀπροσμάχητος προμαχὼν τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Μεταφέρουσιν ἄροτρα, γεωργικὰ ἐργαλία καὶ διάφορα ἄλλα σκεύη, καὶ ἐγκαταλείπουν τοὺς πλήρεις στάχων ἀγρούς, τοὺς ὁποίους ὀρκίζονται, ὅτι θὰ ἐπανέλθωσι νὰ θερίσωσιν, ὅταν ὥριμάσῃ διὰ δρεπάνων βεβαμένων ἐν τῇ αἵματι τῶν Τούρκων. Ἡ ἱερὰ Ἥλις εἶνε ἤδη ἔρημος· ὁ δ' ἐξαρπάσας τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀποστέλλει πρὸς ὅλα τὰ μέρη ἄνδρας ἐπιτετραμμένους νὰ ἀναγγεῖλωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅτι θὰ ἐξοντωθῶσιν, ἐὰν ἐπιμένωσι μένοντες ἐν ταῖς καλύδαῖς αὐτῶν. Ἡ πλουσία πόλις τοῦ Πύργου ἡ κατοικουμένη μόνον ὑπὸ χριστιανῶν, ἀπορρίπτει τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ· ἀλλ' ἀμέσως οἱ Λαλιῶται Τούρκοι ἐξαναγκάζουσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ πυρός, νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Προκοπίου καὶ καταφύγωσιν εἰς Καλάδρυτα. Τέλος, ἄφρων προκήρυξις τοῦ Γιουσούφ πασσᾶ ὀρίζει νὰ γενικευθῇ ἡ ἐπικινδύνασις, τὴν ὁποίαν εἰλικρινῆς ἀμνηστεία ἡδύνατο τέλεον ν' ἀποσδέσῃ.

Οὔτε συγγνώμη, οὔτε καὶ ἐλπίς ὑπάρχει! ἐκλήρυττεν ὁ Γιουσούφ πασσᾶς ἐν τῇ μέθῃ τοῦ αἵματος, τὸ ὅποιον προὔτιμα τοῦ οἴνου, οὐ ἀπείχετο, ἀφ' ὅτου προσεποιεῖτο ἀυστηρότητα τῶν ἡθῶν, ἵνα ἐπιβληθῇ τοῦ μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ. Τῆς καταχθονίου δηλώσεως ταύτης διαδοθείσης ἐν τῇ ἁμα, οἱ δειλοὶ ἀνεθάρρηξαν, οἱ δὲ πώποτε δοκιμάσαντες τὰς παραφοράς τοῦ θάρρους ὑπὸ νέου ἐνεπνεύσθησαν μένους. Ἀπεφάσισαν ν' ἀποθάνωσιν, ὁ δὲ Γερμανὸς ἐπιδιώκων νὰ ἐπωφελητῇ ἀείποτε τὰ παραπτώματα τοῦ ἐχθροῦ, ἐδράξατο τοῦ μέ-

σου τούτου, ἵνα ἡλεκτρίσῃ ἄνδρας κατεπτογμένους, ἡδῇ, ἀπαντῶν εἰς τὴν δόλῳσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν βαρβάρων διὰ λόγου περιέχοντος τὰς ἐξῆς τῆς Γραφῆς λέξεις. «Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται! Ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἔρωε ἡμῶν, ἀδελφοί μου, ἔστω ἰσχυρὸς, ὥς ὁ θάνατος! διώξωμεν τὰ τέκνα τοῦ δούλου! Θραύσωμεν τὰ δεσμὰ αὐτῶν καὶ βάλλωμεν μακρὰν ἡμῶν τὸν ἐπιβληθέντα ἡμῖν ζυγόν.

Θραύσωμεν τὰ δεσμὰ ἡμῶν, ἐπανελάθον οἱ Ἕλληνες, σύμπασα δὲ ἡ Πελοπόννησος, πλὴν τῆς Κορινθίας καὶ τῆς Ἀργολίδος, ἔδραμον ἐπὶ τὰ ὅπλα μεθ' ὁμοφροσύνης τοσούτο τρομερᾶς, ὥστε οἱ Τούρκοι δὲν εὗρον ἄλλως σωτηρίαν ἢ καταφεύγοντες εἰς τὰ φρούρια τῆς Χερσοννήσου. Οὕτως ἡ Τριπολιτζᾶ, ἡ Μονεμβασία, ἡ Κορώνη, ἡ Μεθώνη, τὸ Ναυαρίνον καὶ ἡ Ἀρχαδία εὐρέθησαν ἐν καταστάσει πολιορκίας κατὰ τὴν ἑνάρξιν τοῦ πολέμου· ὁ Γερμανὸς μετέφερε τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ὁμβλίου, λεύγας τινὰς ἀπέχοντας τῶν Πατρῶν. οἱ δὲ χριστιανοὶ ἐώρτασαν πρὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τούρκων τὴν τελετὴν τοῦ Πάσχα πληρώσαντες τὴν ἀτμόσφαιραν διὰ τῶν εὐθύμων κραυγῶν τοῦ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Φεῦ! ὑπὸ πόσων δακρύων καὶ στεναγμῶν ἐσυνοδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ χαρμύσινον τοῦτο ᾄσμα τοῦ Λυτρωτοῦ! Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναφέρωφεν τὴν καταστροφὴν ταύτην, ἃς πλανηθῶσι καὶ πάλιν τὰ βλέμματα ἡμῶν ἐπὶ τῶν ἐρείπειων τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν, καὶ ἃς καταδείξωμεν, πῶς ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν καὶ τῆς ἀπιστίας ξένων τινῶν περιβεβλημένων ζημόσιον χαρακτήρα, ἡ ἀδυναμία ὑποκειμένη εἰς τὴν βίαν ἐπάλασε πρὸς ἀντίθετα στοιχεῖα.

Οὐδὲν πρέπει νὰ παρασιωπηθῇ εἰς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἱστορικοῦ παρεμφερῆς ἐστὶ πρὸς τὴν τοῦ προφήτου πρὸς ὃν ὁ Ἱψίστος παρήγγειλε νὰ διαδώσῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἰσχυρῶς καὶ ἀφόδως. Ἀνιωτέρα φωνὴ μοὶ ἐπιτάσσει, «Ἐὰν παραμελήσῃς τοῦ νὰ ὑποδείξῃς τοὺς κακοὺς, θ' ἀπολογηθῇς διὰ τὸ ἀμάρτημα τοῦτο!» Εἴθε νὰ ἡδυνάμην νὰ ἐπαναφέρω αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, διότι, δημοσιευομένων τῶν παρα-

πτωμάτων τῶν τέκνων Αὐτοῦ, ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναται νὰ δρέψῃ στεφάνους ἐν τῇ συμπάσει, ἣν δεικνύει πρὸς ταῦτα ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ.

Τὴν Κυριακὴν τῶν Βαῶν, ἐποχὴν θλιβερῶν ἀναμνήσεων, πλουσία ἐλληνικῇ ἡγογένεια, τῆς ὁποίας θὰ παρασιωπήσω τὸ ὄνομα, διότι ὁ ἀείποτε προθύμως παρέχων συγγνώμην ἴσως δὲν ἀφήρεσεν ἀπ. αὐτῆς διὰ παντός τὴν χάριν τῆς εὐσπλαχνίας αὐτοῦ, μὴ δυνηθεῖσα νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ προξενεῖον τῆς Γαλλίας, ἀπὴλθῃ ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν. Μήτηρ, ἔφηβος υἱός, καὶ δύο θυγατέρες, ἃς ἤρμαζε μᾶλλον ἵνα ἴδῃ ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ ἦν συνήθως τελοῦνται οἱ γάμοι, ὁδηγουμέναις παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ νυμφικοῦ στεφάνου, ὡδὴ γήθησαν τὸν ἀντίον ἐνώπιον τοῦ Γρουσούφ πασσά. Τὰς κραυγὰς τῶν δυστήνων τούτων ὄντων ἤκουσεν ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ὅταν ἔσυρον αὐτὰς πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν.

Γονυπετοῦσι παρὰ τοὺς πόδας τοῦ βαρδάρου, ὅστις παρηγορῶν παρωτρύνει αὐτὰς νὰ ἐξωμόσωσι. Γογγύζουσιν ἐκεῖναι· ἀπειλοῦνται, ἀλλ' ἀγθίστανται· ὁ θάνατος ἐμποεῖ αὐταῖς φόβον, κλαίουσιν, ὀλολύζουσι, τρέμουν, καὶ οἱ ὀλέθριοι λόγοι τῆς ἐξωμοσίας ἐκφεύγουσι χειλῶν αὐτῶν. Θεέ μου, εὐδόκησον νὰ συγχωρήσῃς αὐτὰς, ἡ μήτηρ φοβηθεῖσα διὰ τὴν τύχην τῶν δειλῶν αὐτῆς θυγατέρων ὑποχωρεῖ· αἱ θυγατέρες ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν γεννήσασαν αὐτὰς ἀκολουθοῦσι τὸ παραδειγμα ἐκεῖνης· ὁ ἀδελφὸς αὐτῶν εἶναι ἄθῳος, διότι μόλις ἡρίθμει δύο πενταετίας.

Αἱ τάλαιναι ! Δεινὴ ἦν ποινή, ἣν ὑπέστησαν ! Ἐτάχθησαν μετὰ τῶν παλακίδων τοῦ Γρουσούφ, ὁ δὲ νεανίας μετὰ τῶν ἐδύθων τὸ ἐρύθημα καλύπτει τὰ μέτωπα αὐτῶν· τὰ δὲ ὀνόματα τῆς Φατμέ, Αἰσέ, Ζουλέϊκας καὶ Ἀχμέτ, ἀντικατέστησαν τὰ τῆς Ἐλένης, Κωνστατίνας, Ἀξεξανδρίνης καὶ Ἀνδρέου.

Ἡ ταπεινὴ αὐτῶν ὑπηρέτρια Ἀναστασία ἀντέστη· ταράττει τοὺς τούρκους ἢ πίστις αὐτῆς, ἢς τὸ κάλλος εἶχε τι τὸ αὐστηρὸν καὶ θεῖον. Ἐνώπιον δὲ τοῦ κριτοῦ τοῦ ζητοῦντος νὰ παρασύρῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἀποστασίαν...—ἀκούσατε, ἐφήμεροι λειτουργοὶ τῆς Ἱερᾶς

συμμάχιας, μεθ' ὁπόσης αὐθεντικότητος ἀποκρίνεται πρὸς τὸν τύραννον. — «Ὁ Θεὸς μου εἶναι Θεὸς τοῦ ψευδοῦς σου προφύτου. Δύνασαι ν' ἀπειλῇς, ὁ κεραυνὸς αὐτοῦ ἀντηχεῖ ἰσχυρότερον παρὰ αἱ κραυγαὶ τῆς λύσεως τῶν φρουρῶν σου. Ἴδὲ τὸν οὐρανὸν τοῦτον, δυστυχῇ ἄπιστε! ἐκεῖ κατοικεῖ ἡ Παρθένος ἐκείνη, ἡ ὁποία τείνει ἤδη πρὸς ἐμὲ τοὺς βραχίονας. Βλέπω αὐτήν, ὅποσον τὸ μειδιάμα τῆς εἶναι γλυκύ! Μὲ προσκαλεῖ... Ἐλθέ, περιστερὰ μου! .. Χαῖρε βασιλῆς τῶν ἀγγέλων! Ἄστρον τῆς πρωΐας, χαῖρε! Δέχθητι τὴν ταπεινὴν σου δούλην Ἀναστασίαν! Εἰσθε σεῖς μάρτυρες τῆς πίστεως. Ζήτησον τὸ βάπτισμα Βεζύρη!... Ἀποτάχθητι τῆς πλάνης!... Ἀλλὰ τὸ αἰσθάνομαι, ἰδοὺ ὁ Σωτὴρ μου μὲ προσκαλεῖ παρ' αὐτῷ». Ἐκπνέει μετὰ τοὺς λόγους τούτους πρὶν ἢ προφθάσωσιν οἱ δῆμοι νὰ μολύνωσιν αὐτὴν ἀφαιροῦντες τὴν ζώην τῆς...

«Μὲ διαφεύγει», ἀνακράζει ὁ Γρουσοῦφ, «πλησίασον. δυστυχῇ υἱὲ τοῦ ἱερέως», εἶπε πρὸς τὸν νεαρὸν Χριστόδουλον· «ὁ προφήτης μου ἐπάταξεν ἤδη, ὅπως καὶ σὺ αὐτὸς παρετήρησας, δυστυχῇ τινα ἦτις δεν ἐφοδῆθη βλασφημῆσας κατὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ! Τρέμε, μὴ καὶ σὺ ὑποστῇς τὴν τύχην αὐτῆς, καὶ ἐπανέλαθε μετ' ἐμοῦ»
ΘΕΟΣ Εἶναι ὁ Θεὸς μοῦ, ὁ ΔΕ ΜΩΑΜΕΘ Εἶναι ὁ ΠΡΟΦΗΤΗΣ Αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ νεαρὸς Ἕλλην ἀπεκρίθη πρὸς τὸν πασσάν διὰ τοῦ ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ, οἱ παρευρισκόμενοι στρατιῶται ὥρμησαν μακρινῶς κατ' αὐτοῦ, ὅτε ὁ πασσὰς διατάσσει νὰ φεισθῶσι τοῦ Χριστοδούλου, ὃν ἤμως καταδικάζει εἰς πεντακοσίους ραβδισμούς, τοὺς ὁποίους ἔμμελλε νὰ ὑποστῇ ἐκ διαλειμάτων ἐν διαστήματι δέκα τεσσάρων ἡμερῶν, διότι ἦγε τὸ δέκατον τέταρτον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Ἀμέσως ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὴν πρώτην ποινὴν, καὶ παροτρύνουσι ν' ἀπαρνηθῇ τὸν Χριστόν, ἐνῷ ἐκεῖνος ἀποκρίνεται εὐλογῶν τὸν Κύριον. Τὸ μαρτύριον ἐπανελήφθη τῇ ἐπαύριον καὶ ἐπὶ δέκα τέσσαρας συνεχεῖς ἡμέρας. Ἐν τούτοις ὁ νεαρὸς Ἕλλην δὲν ἔπαυσε

λέγων εἰς τοὺς δημίους· «τὸ σῶμά μου ἀνήκει εἰς ὑμᾶς, ἀλλ' ἡ
 »ψυχὴ μου εἰς τὸν Θεόν, ὃν οὐδέποτε θὰ ἐγκαταλείψω, ἀλλ' οὔτε
 »καὶ τὴν Παρθένον Μαρίαν». Περαιτωθέντος τοῦ χρόνου μετὰ τῆς
 ποινῆς, ὁ Γιουσοῦφ ἀπέδωξε τὸν μάρτυρα περιφρονητικῶς. Ὁ Μωά-
 μεθ, εἰπεν εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, δὲν θέλει τὸν χριστιανὸν
 »τοῦτον κῖνα. ἡ ἀντίστασις, τὴν ὁποίαν προέβαλεν, εἶναι ἀρκούσα
 »τοῦτου ἀπόδειξις· ἂς ἀφήσωμεν αὐτὸν ἥσυχον ν' ἀπέλθῃ τάχι-
 »στα !...» καὶ ἀπεσύρθη ἀποκομίζων τὰ βεδαμμένα διὰ τοῦ αἵματος
 πολλῶν μαρτύρων ράκη, τὰ ὅποια ἐγένοντο διὰ τοὺς χριστιανούς
 θαυματουργὰ φυλακτήρια.

Ἐν τούτοις ἡ μανία τῶν τούρκων ἐφαίνεται ἐπιτεινομένη ἕνεκα
 τῆς πτώσεως τῆς ἐξουσίας αὐτῶν. Ὁ Ἀγὰς τῶν Γενιστάρων καὶ
 μετ' αὐτοῦ πολλοὶ ἱμάμηδες καὶ πλείστοι τούρκοι συνέρχονται ἐπὶ
 τῶν ἐρειπίων τοῦ προξενικοῦ οἴκου τῆς Ρωσσίας, διότι τὸ πῦρ τὰ
 πάντα εἶχε καταφάγει πλὴν τοῦ ἴστου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποῖου
 ἐκυματίζειν ἔτι ἡ Ρωσικὴ σημαία. Ἐκεῖ ἀπὸ τῆς ὀχθρῆς πρωΐνης
 ὥρας μέχρι τῆς μεσημβρίας, καὶ ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρι τῆς ἐσ-
 πέρας ἐξασκοῦνται πυροβολοῦντες κατὰ τῆς σημαίας ταύτης ἀντι-
 κειμένου τοῦ μεγάλου αὐτῶν μίσους, ὑβρίζοντες καὶ καταρώμενοι τὸν
 ὀρθόδοξον Αὐτοκράτορα. Τέλος μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ
 σκοπομένου ἐπιτίθενται δι' ἀξινῶν κατὰ τοῦ ἴστου. Καταπατοῦσι τὸν
 σταυρὸν ὑπὸ τοὺς πόδας, καθάρισαντες δὲ τὰ ὑποδήματα αὐτῶν διὰ
 τῆς Ρωσικῆς σημαίας· σύρουσιν εἰτα αὐτὴν μέχρις ὑπονόμου τινὸς
 πλήρους ἀκαθαρσιῶν καὶ ρίπτουσιν ἐντὸς αὐτῆς. Κατεδίωξαν ἀκο-
 λούθως ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τοὺς Ἑλληνας, μὴ εὐρόντες δὲ πλέον
 καὶ ἄλλους, ἵνα κατασφάξωσιν, ἐστράφησαν κατ' ὅσων οἰκιῶν εἶχεν
 φεισθῇ τὸ πῦρ.

Ποιά τις τάξις ἐπεκράτησε κατὰ τὴν καταδάφισιν διευθυνομέ-
 νην ὑπὸ ἐποπτῶν, οἱ ὅποιοι συλλέγοντες σκευὴ μαχερικά, θύρας,
 παράθυρα, ἐπεμπον αὐτὰ εἰς Ναύπακτον εἰς τὰς Ἰονίους νήσους,
 Τεργέστην, Ἀγκῶνα καὶ μέχρι Λιδόρνου, ἔνθα ἐπώλησαν ποσότητα

χαλκῶν ἀγγείων, ἀγοράσαντες διὰ τῶν χρημάτων τούτων ζωοτροφίας προωρισμένους διὰ τοὺς Τούρκους.

Τὸ αἰσχρὸν τοῦτο ἐμπόριον ἦτο ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ, ὅτε, κατόπιν σειμοῦ γενομένου τῇ 26 Ἀπριλίου, ταχυδρομικὸν πλοῖον ἐρχόμενον ἐκ Πρεβέζης ἐκόμισε τὴν ἀγγελίαν ὅτι ὁ Χουρσίτ μεταβαλὼν εἰς ἀποκλεισμόν τὴν πολιορκίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις φρουρίων ἀπέσπασε σῶμα ἐκ δέκα καὶ ὀκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἀποστέλλει αὐτὸ κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ αὐτὸς ἀγγελιαφόρος ἀνήγγειλλεν ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Βλαχίας κατηνύσθη, καὶ ὅτι εὐρεία συνωμοσία ἀνεκαλύφθη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' αἱ ἀναγγελίαι αὗται ἐθεωρήθησαν μᾶλλον ὥς σύνηθες στρατήγημα.

Οἱ Ἕλληνες ἀλλοίως ἔχοντες σκέψεις ἐγνώριζον τοῦναντίον ὅτι αἱ Παραδουνάδιοι χῶραι διετέλουν ἐν πλήρει ἐπαναστάσει, πεπεισμένοι δὲ ὅτι τοῦτο ἦτο ἔργον τῶν Ρώσων, ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἴδωσι τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν αὐτῶν ἐν τῇ κέντρῳ τῆς Μακεδονίας. Ἡ πλάνη αὕτη ἦτο λίαν συγγνωστή, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν προκήρυξιν Ἀλεξάνδρου τοῦ Ὑψηλάντου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Προκηρύξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου γνωσθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει.
 — Πανικός. — Σχέδια ἀποδοθέντα τοῖς Ἕλλησι, διαφευσθέντα δ' ὑπὸ τῶν
 γεγονότων. — Ἐναρξίς συλλήψεων καὶ σφαγῶν, προκληθεισῶν ὑπὸ τῆς
 Ὀθωμανικῆς Πύλης. — ἧτις ὑποκρίνεται ὅτι προσπαθεῖ νὰ καταστείλῃ αὐ-
 τὰς. — Συμβούλιον παρὰ τῷ μεγάλῳ Βεζύρη. — Ζητήματα λυόμενα ἐν
 τούτῳ. — Τρόμος τῶν Τούρκων. — Μαρτύριον Κωνσταντίνου τοῦ Μουρούζη
 καὶ πολλῶν χριστιανῶν. — Βιογραφικὴ σημείωσις ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου
 Γρηγορίου. — Αἵτιαι τῶν κινδύνων αὐτοῦ. — Ἐορτὴ τοῦ Πάσχα. — Πει-
 γραφὴ τῆς τελευτῆς ταύτης. — Σύλληψις καὶ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρ-
 χου πρὸ τῆς Πύλης τῶν Πατριαρχείων. — Θανατικὴ ἐκτέλεσις τῶν ἱε-
 ραρχῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. — Ἀνησυχίαι τῶν χριστιανικῶν πρεσβειῶν.
 — Ἐξηγήσεις. ὡς αὐταὶ ζητοῦσι παρὰ τῆς Πύλης. — Ἀλαζονικὴ ἀπάν-
 τησις ταύτης. — Τὸ πτώμα τοῦ μάρτυρος Πατριάρχου τυρόμενον ἀνὰ τὰς
 ὁδοὺς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν. — Κατεδάφιαις τῆς
 πατριαρχικῆς ἐκκλησίας. — Δεηλασίαι ἐν Φαναρίῳ. — Παῦσις τοῦ Μεγάλου
 Βεζύρου Βεντερλή. — Προετοιμασίαι τῆς Ὀθωμανικῆς μοίρας πρὸς ἐκ-
 στρατείαν.

«Αἱ ἡμέραι τῶν δακρύων ἐπέστησαν· ἀλλ' αἱ ἡμέραι αὗται δὲν
 » ὁμιιάζουσι πλέον πρὸς τὰς τοῦ αἰχμαλώτου ἐκείνου λαοῦ, ὁ ὁποῖος
 » ἔκλαιε καθήμενος ὑπὸ τὰς ἰτέας τῆς Βαβυλῶνος, ἐπὶ τῶν ὁποίων
 » ἀνήρτησαν τὰς λύρας αὐτῶν, ἵνα θρηγνήσωσι τὰς δυστυχίας τῆς
 » Σιών. Ἡ ἐκκλησία θριαμβεῖ ἐν τῇ θλίψει! ἡ Οὐρανία Ἱερουσα-
 » λὴμ ἐδέχθη ἤδη ἐν τοῖς προαυλίοις αὐτῆς τὴν παρθένον τῶν Πα-
 » τρῶν Ἀναστασίαν, καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ προσβλέπουσαι
 » ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσεῖχον ἐταστικῶς εἰς τὰ γεγονότα,
 » ὧν ἡ πόλις αὕτη, βασιλεῖς ἄλλοτε τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἤδη τὸ
 » αἶσχος τοῦ κόσμου, ἐμελλε νὰ γείνῃ τὸ θέατρον.

Οὐδαμῶς ἦτο μῦθος ἐπινοηθεὶς ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ σατράπου τῶν
 Ἰωαννίνων, ἀλλὰ πραγματικὸν σχέδιον δ', αὐτὸς ἀπέδιδεν εἰς τὴν
 Πύλιν ἐπιζητοῦσαν τὴν νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς χριστιανοὺς, ἢ καὶ νὰ

Νίκη τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ Λακόνων περὶ Βέργαν.

Ἱστορία τῆς Ἑλλαν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 10

ἐξαναγκάσῃ αὐτοὺς ν' ἀσπασθῶσι τὸν Ἰσλαμισμόν, ἵνα διὰ τῆς ταυ-
τότητος τῆς θρησκείας, ἀποκαταστήσῃ εἶδος ἐνότητος ἐν αὐτοκρα-
τορίᾳ, ἐν ᾗ οἱ Ἕλληνες ἀείποτε ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπίκουροι τῆς
Ρωσσίας. Ὡς πρὸς τοῦτο ὑπῆρχον δύο τύχαι· ἐπίσης εὐχάριστοι εἰς
τὴν ἀπλησίαν καὶ εἰς τὸν φανατισμόν, τοῦτο μὲν κυριάρχου, τοῦτο
δὲ λαοῦ, ἐμπνεομένων ἀμφοτέρων ὑπὸ μίσους κατὰ τῶν χριστιανῶν.
Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δ' ἀγτιστάσεως εὗρίσκετο τὸ μέσον, δι' οὗ ν' ἀπο-
γυμνώσῃ καὶ κατασφάξῃ τοὺς χριστιανούς! Ἐν δὲ τῇ περι-
πτώσει τῆς ἀποστασίας ὑπῆρχε θρίαμβος λίαν εὐχάριστος εἰς τὸν
λαόν, ἕνεκα τῆς διαδόσεως τῆς πίστεως αὐτοῦ. Τὸ σχέδιον τοῦτο
τροποποιηθὲν οὕτω παρείχε προσέτι τὸ μέσον τῆς προσθήκης ἐν τῇ
αὐτοκρατορικῇ ταμείῳ τῶν προικοδοτήσεων τῶν μητροπόλεων, αἵτι-
νες θὰ μετετρέποντο εἰς τεμένη τῶν μοναστηρίων, τὰ ὅποια θὰ
μετεβάλλοντο εἰς τεκέδες δερβισῶν, καὶ τὴν ὠφέλειαν, ἣν θὰ ἀπε-
κόμιζον ἀναγκάζοντες τὴν κατωτέραν τάξιν τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ,
ἵνα ἐργάζεται, ὅταν δὲν θὰ ὑπῆρχον πλέον ραγιαδες πρὸς καλλιέρ-
γειαν τῶν ἀγρῶν διότι ἐκν διέμενον Ἐλλωτές τινες, θὰ κατώρθουν
μικρὸν κατὰ μικρὸν νὰ καταστρέψῃ καὶ τούτους. Τότε τὸ ἐμπορι-
κὸν τοῦ Ἀρχιπελάγους ναυτικὸν ἐγίνετο ἐθνικὸν ἐκτουρκιζόμενον, ἡ
μᾶλλον ἐπιπτεν ἕνεκα τῆς εἰς τὰ πλοῖα προερχομένης προτιμήσεως,
ἡ δὲ Ἀνατολὴ καθ' ὅλοκληρίαν ἀνασυσταθεῖσα θὰ παρέτεινε τὴν
δεσποτικὴν αὐτῆς ὑπαρξιν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων. Τοιοῦτον ἦτο
τὸ σύστημα τοῦ διδανίου· ἀλλ' ὅτε ἐφάνη ἐκραγεῖσα ἡ ἐπανάστα-
σις τοῦ Ἀλῆ-πασά· ὅτε ἔλαβον γνῶσιν τῆς ἀποστασίας τῶν Σουλτα-
νῶν, τῶν κινήσεων τῶν Φιλικῶν, τῆς ἐπαναστάσεως τῶν παραδου-
ναβείων χωρῶν καὶ τῆς Πελοποννήσου, τότε ἀπεφασίσθη καὶ ἡ γε-
νικὴ τῶν Ἑλλήνων ἐξόντωσις.

Μόλις ἀνακοινωθείσης τῇ Σουλτάνῃ τῆς προκηρύξεως τοῦ Ὑψη-
λάντου ἐνόμισαν ὅτι εὗρισκονται κατὰ τὰς παραμονὰς πολέμου μετὰ
τῆς Ρωσσίας. Ταχυδρόμοι παραχρῆμα ἀπεστάλησαν μέχρι τῶν ἐσχα-
τιῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἵνα διατάξωσιν, εἰς κίνησιν πάντας τοὺς
δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα Μωαμεθανοὺς καὶ ὀδηγήσωσιν αὐτοὺς

ἀνυπερθέτως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὡς πρὸς τοῦτο τὰ μέτρα ἀνταπεκρίθησαν πρὸς δικαίους φόβους· ἀλλ' ἵνα δικαιολογηθῇ κακούργημα, οἷον ἡ ἐξόντως πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐνώπιον τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ἤτις ἐφάνη ἀνάκαθεν λίαν ἀναίσθητος εἰς τὰς ἀτυχίας αὐτῶν, ἐδέχθη νὰ καλύψωσιν αὐτὸ διὰ τινος τῶν πραξικοπημάτων ἐκείνων, τὰ ὅποια καλοῦσι συνωμοσίας, συκοφαντοῦντες ὅσους ἂν ἠδύνατο νὰ καταστρέψωσιν.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς κατὰ τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἀγίου Μάρκου συνωμοσίας μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν Κόνων ἐν Λονδίῳ, ὧν τελοῦσιν ἐτι τὸ μνημόσυον καίοντες δημοσίᾳ τὸ ἀνδρείκελλον τοῦ Πάπα, οἱ κατήγοροι ἐγένοντο κριταὶ τῶν τοιούτου εἶδους καταγγελιῶν, αἵτινες καταδικάζονται καὶ ἀφανίζονται κατὰ τὴν ἐξέλεγχιν αὐτῶν, ἐπιτρέπεται ἡμῖν ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ ζητημάτων ὡς γεγονότων θέσφρουμένων. Οὐδαμῶς ἀναφέροντες τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰ πραξικοπήματα ταῦτα ἐσχεδιάσθησαν, οὔτε καὶ τὸν νῦν ἀποκαλυφθέντα δόλον τὸν τε Ἑνετῶν καὶ τοῦ Βρεττανικοῦ κοινοβουλίου, θεόν πρὶν ἢ συγγραφεὺς οἷος ὁ Σάντ-Ρεάλ ὑποδείξει· πλαστογραφίαν τινὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, θεόν λέγω νὰ ἐξετάσωμεν νὰ ἀνασκευάσωμεν τὰ ψεῦδη, ὧν ἐγένετο χρῆσις πρὸς δικαιολογίαν τῆς αἰμιτηγρᾶς διαγωγῆς τῆς Πύλης.

Ἄμα οἱ ταχυδρόμοι, οἱ διαλαλῆται τῶν τρόμων καὶ οἱ κηρύττοντες τὸν θρόνον καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἰσλάμ ἐν κινδύνῳ ἀπῆλθον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἡ 16 Μαρτίου ἦτο ἡ ὀρισμένη ἡμέρα πρὸς ὑποκίνησιν τῶν Ἑλλήνων καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦτου ἀφηγοῦντο ὅτι πλοῦσοι ἔμποροι τῆς πρωτευούσης ἐσχημάτισαν σπουδαιότητας ἀποθήκας ὀπλῶν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, καὶ ὅτι πλείοται ἐκκλησίαι ἐπληρώθησαν ἐκ τούτων. Ἄνθρωποι δεδοκιμασμένης πίστεως ἀνέλαβον νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν πλῆθος ἀνδρῶν καταλλήλων νὰ ἐπιδλέπωσι τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις, καὶ οἵτινες συνηθροίζοντο ἐν ὑπογείοις. Οἱ ἐπιδλητικώτεροι διετάχθησαν νὰ προσπαθήσωσι νὰ μυσήσωσι τὸν ἑλληνικὸν λαὸν εἰς τὰ σχέδια τῆς μεγάλης συνωμοσίας, ἀλλ' οἱ ἄπο-

καλύψεις αὐτῶν θὰ ἐπραγματοποιούντο κατὰ τὴν παραμονὴν ἢ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως. Τότε οἱ συνωμῶται ἔνοπλοι θὰ κατελάμβανον τὸν «Τοπχανέν», ἦτοι τὴν μεγάλην ἀποθήκην τοῦ πυροβολικοῦ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνῷ οἱ ἄλλοι εἰσχωροῦντες ἐν τοῖς ἀνακτόροις θὰ ἐσφάζον τὸν Σουλτάνον καὶ θὰ κατελάμβανεν, ἐπὶ τοῖς γεγονόσι τούτοις, τὸν στόλον. Ἐν θὰ εὕρισκον ἀνυπεράσπιστον. Θὰ κατέστρεφον τοὺς «Τοπτζίδες», ἦτοι: πυροβολητάς, καὶ ἡ πόλις οὕτω ὅ' ἀνετρέπετο ἐκ βάθρων ἐν διαστήματι ὥρων τινῶν.

Συκοφάντης τις, ἵνα προεισαγάγῃ τὴν ἀναγκαίαν περιπέτειαν ἐν τῷ μύθῳ τοῦ δράματος τούτου τῆς ἀπανθρώπου ἐπινοήσεως παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς ἐλπίδος γενναιοτάτης ἀνταμοιβῆς, ἀνέφερεν, ὡς λέγεται, ταῦτα πάντα εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἀναγγεῖλλας ταῦτα τῇ Πύλῃ κατώρθωσε νὰ ἐκμιδενίσῃ σχεδὸν τι οὐ ἡ ἐκτέλεσις θὰ ἐδίωκεν ἀπαξ διὰ παντὸς τοὺς Μουσουλμάνους εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καταμηνύσεως ταύτης σχολιασταὶ ὅμοιοι πρὸς τοὺς μαθητάς σχολῆς, ἥτις φαίνεται λαβοῦσα ἰδιαιτέραν ἀνακοίνωσιν, ἵνα διασπαρῇ πᾶν ὅ,τι οὐδεὶς ἀκούει, συνέδεον τὴν διέγερσιν ταύτην μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰψηλάντου Ἐδαγμάτιζον δὲ πηθανολογοῦντες ὅτι: πῶς ἦτο δυνατόν ὁ Φαναριώτης ἡγεμὼν νὰ συλλάβῃ ποτὲ τὴν ιδέαν νὰ ἐπιστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ δραστικῶν ἀνθρώπων, ἐὰν δὲν ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ εὕρῃ τὴν πόλιν κατάρμεστον συνομοτῶν; Τέλος ἀπὸ ἀγνώστου εἰς ἀγνώστον ὑπόθεσιν φερόμενοι κατεφέροντο κατὰ συνωμοσιῶν, αἵτινες δὲν ὑφίσταντο εἰμὴ ἐν ἐπινοήσεσι κυβερνήσεως σκοπούσης νὰ περιβάλλῃται ὑπὸ τρόμου ἀναγκαίου πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνθρωποκτόνων αὐτῆς σχεδίων.

Θὰ ἐκπλαγῇ τις βεβαίως ἡμέραν τινὰ πῶς τοιαῦτα συκοφαντία: ἐπαναληφθεῖσαι, ὑποστηριχθεῖσαι καὶ συζητηθεῖσαι ἡδυνήθησαν νὰ ἐπισπάσῃσι μίαν μόνον στιγμὴν τὴν φροσυχὴν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοδουλείων, ἐκτὸς ἂν τοῦτο γείνη διὰ νὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ παραλογισμὸς αὐτῶν. Τῇ ἀληθείᾳ ἤρκει πρὸς τοῦτο νὰ γνωρίζῃ τις καὶ

νά παραβάλλῃ τὴν ἀξιοσημείωτον ἀριθμητικῶς θέσιν τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων, τῶν οἰκούντων ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. ἵνα φαντασθῇ, ὅτι ἡ ὀποτιθεμένη συνωμοσία τῶν Ἑλλήνων ἦτο πολιτικὴ πρόφασις πρὸς ἀπόκρυφιν ἐγκληματικῆς ὀπισθοδουλίας.

Ἡ Κωνσταντινούπολις συμπεριλαμβανομένων τῶν προαστείων καὶ τῆς ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ τοῦ Βοσπόρου Χρυσουπόλεως, περιέχει ὡς λέγεται, πληθυσμὸν τουρκικὸν συγκεϊμενον ἐξ ἑπτακοσίων χιλιάδων κατοίκων. Ἡ πόλις αὕτη, ἐν ἣ κατοικεῖ ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ, οὐσα τὸ κέντρον τῆς κυβερνήσεως, ἀριθμεῖ ὡς φρουρὰν ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας γενιτσάρων ἐγγεγραμμένων ἐν τοῖς μητρώοις, ἐκ τῶν ὁποίων εἴκοσι μόνον χιλιάδες διατελοῦσιν ἐν ἐνεργείᾳ. Ἐὰν εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον προστεθῶσι πέντε χιλιάδες τοπτικῶν, ἦτοι πυροβολητῶν ἐν ἐνεργείᾳ, τρεῖς χιλιάδες σιλικτάριδων, ἦτοι χωροφυλάκων, χίλιοι ὀκτακόσιοι κουμπαρατζήδες ἦτοι βομβαρδισταί, οἱ βαλτατζήδες, ἦτοι ὑλοτόμοι καὶ μποστατζήδες ἦτοι κηπουροί, βλέπομεν ὅτι ὁ μέγας Κύριος ἠδύνατο νὰ συναθροίσῃ δύναμιν ἐκ τριάκοντα τεσσάρων χιλιάδων καὶ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, καὶ ὅτι ἐν ὀλίγαις ὥραις ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σύμπαντα τὸν τουρκικὸν λαὸν ὑπὸ τῆς διαταγῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν ἐν ἐνεργείᾳ στρατὸν βλέπομεν ὅτι ἀριθμητικῶς εἶναι σχεδὸν ἀνώτερος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνερχομένων εἰς ἑξήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν. Εἰς τὸν μικρὸν τοῦτον ἀριθμὸν τῶν ὑποδούλων ἀνθρώπων, οἵτινες εἶχον ὡς ἀρχηγὸν καὶ στρατηγούς, ἕνα πατριάρχην, ἐπισκόπους, ἱερεῖς, ἡγεμόνας τινάς· Φαναριώτας, τοσοῦτο μᾶλλον καταλλήλους εἰς τὴν ραδιουργίαν, ὅσοι καὶ ξένους εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην, ἀπέδιδον τὴν γιγάντιον ἰδέαν τῆς ἀνατροπῆς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἐκτεθέντα γεννᾶται ἡ ἀπορία, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ διισχυρισθῶσιν, ὅτι συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ ἡ Εὐρώπῃ; ὅτι λαὸς ἀποτελούμενος ἐξ ἑξήκοντα χιλιάδων χριστιανῶν,

ἐξ ὧν μόλις θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξαχθῶσι δώδεκα χιλιάδες ἀνδρῶν δυναμένων νὰ φέρωσιν ὅπλα, τῶν ὁποίων μάλιστα ἑσπεροῦντο, ἐφαντάσθη τὸ ἀποδοθὲν αὐτῇ σχέδιον. Καὶ ὁ ἀμαθέστερος τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ σκεφθῇ καταλλήλως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπωρώθησαν τόσο ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ γνωρίζωσιν ὅτι οὐ μόνον τριάκοντα τέσσαρες χιλιάδες στρατιωτῶν θὰ ἐξεγείροντο ἅμα τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἀποπειρᾷ· ἀλλὰ καὶ ἄλλαι διακόσιαι χιλιάδες Τούρκων ὀπλισμένων διὰ τοῦ φερῶν, ξιφῶν, ἐγχειριδίων, καὶ ροπάλων θὰ ἐπάτασσον καὶ θὰ κατέστρεφον αὐτοὺς μετὰ τῶν κατοικιῶν αὐτῶν, χωρὶς ἡ ἐξουσία, ἥτις θὰ ἐξέβαλλε τὸν φιμὸν τῶν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν χριστιανῶν διψώντων τίγρεων, νὰ συνηθῇ τοῦ λοιποῦ νὰ ἐγκλείσῃ ταύτας ἐν τῇ θηριοτροφίᾳ, ἐκ τοῦ ὁποῖου θ' ἀπέλυεν αὐτὰς κατόπιν.

Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὕψιστο φλογερὰ συνωμοσία κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ. Οἱ συνωμοταὶ μυηθέντες τὸ μυστήριον ὁρκίσθησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ «ν' ἀποταχθῶσι τῇ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ,» ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς «τὴν νέαν πόλιν» πρὶν ἐπιλυθῶσιν αἱ γλώσσαι αὐτῶν πρὸς εὐλογίαν τοῦ λυτρωτοῦ Θεοῦ. Πᾶς χριστιανὸς σὺν τῇ βαπτίσματι ἐλάμβανε καὶ τὴν υποχρέωσιν νὰ ζήσῃ ἢ νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ ἐνὸς Θεοῦ. Ἐκαστος Ἕλληγν οὕτω διακινδυνεύσας ὑπὸ τῶν μαρτύρων τῆς ἀναγεννήσεως αὐτοῦ, ἀνετράφη ἵνα ζήσῃ ἐχθρικῶς μετὰ τῶν ἀπίστων. Ξένος πρὸς τὰς πομπὰς καὶ ἐχθρὸς τῶν ἔργων των· καθ' ἑκάστην δὲ, ὅπως τὰ τέκνα τοῦ Ἰσραὴλ, πᾶς Ἕλληγν ἤγειρε κατὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Βαβλ. τὴν χεῖρα τοῦ ἀναθέματος. Ἐν τούτοις ἐνῶ οἱ ἀπίστοι ἔζων, ἵνα μεταχειρισθῶ ὑψηλὴν τινα σκέψιν τοῦ ἀγίου Παύλου, ἐν καταστάσει διηγενοῦς στενοχωρίας, ἐν ἣ οὐδὲν ἕτερον ὑπῆρχεν εἰμὴ ἡ ἀναισθησία ὑποστηρίζουσα αὐτοὺς, καὶ ὁ περισπασμὸς τοῦ πνεύματος, οἱ χριστιανοὶ τοῦναντίον ἐδοξάζοντο ὑποφέροντες ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Ἐγνωρίζον ὅτι ὁ θεὸς οὗτος Κύριος προσεῖχεν εἰς τὰ δεινὰ αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐδὲν συνέβαιεν αὐτοῖς, εἰ μὴ προήρχετο παρὰ τῆς ἀπείρου σοφίας· ὅτι ὁ οὐράνιος Πατὴρ εἶχε τιμωρήσει ἐπὶ τόσο μακρὸν χρόνον καὶ ἐτημῶρει

εἰσέτι αὐτοὺς, ἵνα καθαρίσῃ καὶ καταστήσῃ ἀνταξίους τοῦ μισθοῦ, ὃν ὑπεσχέθη αὐτοῖς· καὶ ὅτι ἡδύνατο δι' ἑνὸς καὶ μόνου λόγου νὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ ἐκ τῶν ἀτυχιῶν αὐτῶν.

Οἱ μεγάλοι οὗτοι λόγοι, οἱ παρηγορουντες τοὺς Ἑλλήνας, ἀντὶ νὰ κρατῶσιν αὐτοὺς ἐν γαλήνῃ ἰδιαζούσῃ εἰς τὸν φανατισμόν, δὲν παρεκώλυον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ στενάζωσι μετὰ τῆς ἡμέρας τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν. Συνετέλεσαν διὰ τῶν εὐχῶν, τῶν συμβουλῶν, καὶ τῶν πατριωτικῶν αὐτῶν δώριον, εἰς τὴν ποθητὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἱερῶν προγόνων αὐτῶν, διότι ἄλλως τε ὤφειλον νὰ πράξωσι τοῦτο, ἐπειδὴ οὐδὲν θὰ ἡδύνατο ἀνευ τούτου νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν εἰς παράνομους κυρίους. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὑποδαυλίσῃ ἐπανάστασιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθ' ἣν στιγμὴν εἶχον γνωστῇ αἱ κατὰ διαφόρους χώρας τῆς αὐτοκρατορίας ἐκτραγέσαι τοιαῦται ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συγκατένευσεν εἰς τὴν μεγαλειτέραν τῶν θυσιῶν. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος «θέλων ν' ἀποδώσῃ τῷ Καίσαρι πλεόν ἢ ὅ, τι ἀνήκεν αὐτῷ» ἐξετόξευσεν ἀφορισμόν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, τοὺς ὁποίους συγχρόνως ἀπηρνήθη καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας.

Παρά τὰς ἐπισήμους ταύτας ἐγγυήσεις, ἡ Πύλη ἐπιμένουσα νὰ βλέπῃ ἐν τῇ ἐπαναστάσει τῶν Παραδουνάβειων χωρῶν ἑναρξίαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν σχεδίων τῶν ἀποδιδωμένων ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος τῇ Ρωσίᾳ, ἀνερρίπτε το πῦρ τοῦ φανατισμοῦ διὰ τοῦ Χαλκιδεφένδῃ ἐν μέσῳ τῆς ἀντιχρηστιανικῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντινου. Ἐπὶ τῇ ἀπίστῳ ὑποβολῇ τοῦ αἱμοχαροῦς τούτου εὐνοουμένου, ὁ Μουσουλμανικὸς λαὸς ἐξωπλίσθη καὶ ἤκούοντο τότε βρυχιμοί, φρικώδεις οἰῶνοι τῶν παρεκτροπῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἄγριος λαὸς ἐμελλε νὰ παραδοθῇ. Τὰ θύματα ἐσημειώθησαν κατὰ μέτωπον, ἐπίσης δὲ καὶ αἱ οἰκίαι, αἱ ἐμελλον νὰ λεηλατήσωσι καὶ αἱ δι' ἱεροσυλίαν προωρισμέναι ἐκκλησίαι ὀνομαστὶ ὑπεδείχθησαν. Ἐν τούτοις ἡ ἐξουσία προσεποιεῖτο ὅτι ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως· ἐφαντάζοντο δὲ ὅτι ἐξῆγτει ἀπλῶς τὸν φόβον νὰ ἐνσπείρῃ,

ἔτι διηύθυνε κατὰ ξηρὰν σώματα τινὰ Γενισάρων πρὸς τὸ μέρος τῆς Βλαχίας, ἐνῷ ἐπεδίδαζε πλείθτους Λαζοὺς διὰ τὸ Γαλάζιον καὶ διὰ τὰ παρὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν ἐν Βουλγαρίᾳ κείμενα φρσύρια. Αἱ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπελθοῦσαι ταραχαὶ ἐξηγούνται, ἅψ' ἑαυτῶν, διότι εἶναι σπάνιον νὰ ἐξέλθῃ στρατὸς ἐκ τῆς πρωτεύουσας χωρὶς νὰ ἐπέλθωσι θάνατοι καὶ φόβοι· ἀλλ' οἱ φόβοι δὲν ἐδράδυναν ν' ἀνανεωθῶσι καὶ πάλιν.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποκατεστημένοι Βλάχοι καὶ Μολδαβοὶ παραχρῆμα συλληφθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν, ἐπὶ προφάσει ὅτι κατήγοντο ἐκ χώρας ἐπαναστατούσης, καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν ἐδημεύθη· τότε ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου αἱ ἐπισημότεραι Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἐνόησαν ὅτι προσωρινὴ ἦτο δι' αὐτοὺς ἡ ἀσφάλεια, καὶ ἤρξαντο μεταναστεύουσαι εἰς Ὀδησσόν. Ἀμέσως αἱ πλείσται αὐτῶν ἄνευ ἐκλογῆς τόπου καὶ χώρας ἔσπευσαν νὰ ἐπιδῶσι τῶν πρώτων τυχόντων πλοίων, ἵνα φύγωσι μακρὰν τῆς γῆς, ἥτις προητοιμάζετο νὰ καταφάγῃ αὐτούς. Καθ' ἑκάστην αἱ Ἑλληνικαὶ συνοικίαι ἤρημιοντο, ἐφ' ὅσον δὲ διέφευγον τὰ θύματα, ἐπὶ τοσοῦτον αἱ Γενίτσαροι ἐξωργίζοντο καὶ ἐμαίνοντο, οὕτως ὥστε οἱ μετ' αὐτὸν συνεννοουμένη ἀστυνομία διέταξε τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ ἐξέρχωνται μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Εἴτα προφασίζομένη ὅτι παρέχει αὐταῖς προστασίαν, ἀποκατέστησε στρατιωτικούς σταθμοὺς ἐν ταῖς συνοικίαις αὐτῶν, καὶ οὕτω διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἀπεστέρησαν ἀπ' αὐτῶν ἀποζῶντες Ἕλληνες συχνότατα ἐδολοφονοῦντο ὑπὸ τῶν δεηθέν προστατῶν αὐτῶν. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἡ ἀναστάσις τῆς πόλεως ὑπῆρξεν ἀτάραχος μέχρι τῆς 15 Ἀπριλίου, ἡμέρας, καθ' ἣν Τάρταρος τις ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Πάτραις προξένου τῆς Ἀγγλίας ἐκόμισε τὴν ἀγγελίαν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως.

Οἱ διὰ Γαλάζιον ἐπιβιδασθέντες Λαζοὶ μανιώδεις γενόμενοι, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ λεηλατήσωσι τὰ προάστεια τοῦ Πέρα καὶ τοῦ Γαλατᾶ, ὅπου ὑπέθετον οἱ Τοῦρκοι ὅτι ἦσαν ἐπισεσωρευμένα τὰ πλοῦτη τῶν Φράγκων, καὶ πληροφορηθέντες τὴν διαδοθεῖσαν φήμην

Θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου Πετιμεζᾶ.

Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως

φυλ. 11

ἐξέρχονται τῶν πλοίων αὐτῶν καὶ ὁρμῶσιν ἐπὶ τῆς προκυμίας τοῦ «Βιουγούκ Δερέ». Οἱ πρῶτοι Ἑκκληνες, τοὺς ὁποίους συναντήσῃ πιπτοῦσιν ὑπὸ τὰς βολὰς αὐτῶν, ἐνῶ τὰ οἰκήματα τῶν ἰδιωτῶν διαρπάζονται· γέρων δέ τις τόσῳ σεβάσμιος, ὥς ἐκ τῆς ἡλικίας ὄσῳ καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας ὄσῳ καὶ ἐκ τῆς φυσιογνωμίας αὐτοῦ, ὁ Ἰωσήφ Φοντῶν, σύμβουλος τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας, εὗρίσκει τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ κρυπτόμενος ἐπὶ τῆς στέγης τῆς πρεσβείας, ἥτις ἐλεηλατήθη. Ἄλλοι ληστὰι προσβάλλουσι τὴν Ἰσπανικὴν πρεσβείαν· ἀγνοεῖται δὲ πῶς ἐλησμονήθη τὸ μέγαρον τοῦ βαρῶνου Στραγονώφ· ἐπυρπόλησαν ἐκκλησίαν τινά· τρεῖς δ' αἱ φλόγες ἐφείσθησαν τῆς συνοικίας τοῦ «Γενι-Μαχαλέ», διότι ἡ ἡρεμία τοῦ ἀέρος παρεκώλυσε τὴν πρόοδον τῆς πυρκαϊᾶς. Τὰ μέχρι τοῦ Βελιγραδέιου χωρία ἐγένοντο λεία ἀτιθάσσου καὶ ἀχαλιτώτου στρατοῦ.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ἀποκρίνεται εἰς τὸ σύνθημα τῶν δολοφονιῶν· ἡ μεγάλη πόλις μυκᾶται· Εὐρωπαῖοι τινὲς συναντηθέντες μετ' αὐτῶν ἐν τοῖς «καϊκίοις» ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἐπυροβολήθησαν· τῇ 19 Ἀπριλίου ὅμως ἡ σφαγὴ καὶ αἱ ταραχαὶ κατηνύσσοντο ὥς ἐκ ἡνύματος. Ἡ Πύλη ἀποστέλλει σῶμα ἐκ τριακοσίων Γενιτσάρων ἐκ Βουγιούκ-Δαρέ, ἵνα ἐπαγρυπνήσωσιν ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ πρέσβευς τῆς Ρωσσίας οὗ εἶχον ὑδρίσει τὸν σύμβουλον καὶ φίλον. Πολλὰ σώματα ὀπλιτῶν ὁδηγούμενα ὑπὸ ἀνωτέρων διασκεδάζουσι τὰς δολοφόνους ὁρδὰς, αἵτινες καθήμασσον τὴν Κωνσταντινούπολιν, αἱ δὲ χριστιανοὶ τότε πιστεύουσιν ὅτι ἐπανήλθεν ἡ τάξις καὶ ἡ γαλήνη. Γαλήνη ὀλεθρία παρασκευασθεῖσα ἐπὶ σκοπῇ συλλήψεως τριακοσίων ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων, αἵτινες ἐδασανίσθησαν τὴν ἐπαύριον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξελέγξεως. Τὸ ἐν τῇ Πύλῃ τοῦ μεγάλου Βεζύρου τετράκις κατ' ἐπανάληψιν συγκληθὲν διδάγιον συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπαινιγμοὺς τοῦ Χαλὲτ-ἐφέντη, διαδίδον τοιοῦτον τρόπον τὴν μανίαν τοῦ λαοῦ μέχρι Σμύρνης προανέκρουε τὸ μέγα ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν ἀνακυκόμενον ὀλοκαύτωμα. Κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν περὶ τὴν Ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ὁ λειτουργὸς τῆς παρανο-

μίας Βενδερλή-Ἀλη-πασσᾶς, Βεζύρι-Ἀζέμ τῆς αὐτοκρατορίας καθήμενος ἐπὶ τῆς ἑδρᾶς αὐτοῦ, ὑπεράνω τῆς ὁποίας εἶναι ἐγκεχαρᾶν τὸ μονόγραμμα τοῦ Σουλτάνου περιεστεμμένον διὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «μία ὥρα δικαιοσύνης κέκτῃται μείζονα τὴν ἀξίαν ἢ *ἐξήκοντα ἐτῶν προσευχαί», διατάσσει νὰ ὑψώσῃ τὸ παραπέτασμα τῆς αἰθούσης τῶν ἀκροάσεων. Οἱ ἐπίσημοι Τούρκοι προσκληθέντες εἰς τὸ συμβούλιον ὑποκλίνονται πρὸ τῆς θύρας, ἀνῶθι τῆς ὁποίας ἀναγινώσκονται χρυσαῖς γράμμασι τὰ ἐξῆς: «ὁ ὑπὸ τοῦ θεοῦ προστατευόμενος ἄνθρωπος δὲν ἐπιτρέπεται τῆς ἐν τῇ διοικήσει τῶν ὑποθέσεων ἰσότητος».

Τότε οἱ ἐπίσημοι τοῦ κράτους προσκληθέντες εἰς τὸ συμβούλιον, καὶ εἰσαχθεῖς ἕκαστος κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καταλαμβάνει τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν. Ὁ Μουφτής, ἡγέτης τῶν ἱερέων, παρακάθεται δεξιᾷ τῇ ἀνατάτῃ Βεζύρη ὑπεράνω τοῦ Καζασκέρου τῆς Ρούμελης, ἐνῷ ὁ Καζασκέρης τῆς Ἀνατολῆς κατεῖχε θέσιν ἀριστερᾷ αὐτοῦ: ὁ *Ἰσταμπόλ Καντησή, οἱ Μολλάδες τοῦ Γαλατᾶ, τοῦ Ἐγριούπ, τοῦ Σκουτάρεως, ἀντιπροσωπεύοντες τοὺς γραμματεῖς ἐπὶ τοῦ σοφᾶ καὶ ἐστραμμένον ἔχοντες τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ μονόγραμμα τοῦ Σουλτάνου. Ὁρθίως, ἐν τῇ μέσῃ τῆς αἰθούσης ὁ Τσαουῆς-μπασῆς, ἀρχηγὸς τοῦ πραιτωρείου, ἐσχημάτιζε τὸν ἀξίονα τὸν ἀπέχοντα κατὰ δύο ἡμικυκλίους γραμμάς ἐκ τῶν τοξοτῶν αὐτοῦ, ὧν τὰ ἄκρα κατέληγον εἰς σειρὰν γενιτζάρων ἐχόντων πρὸ αὐτῶν «ἀγάδες, τσορπατζήδες (1), ἀσπέρας (2), ὀνταμπασῆδες (3), σακκάδες (4) καὶ καρακολτζήδες (5). Τότε ὁ τελετάρχης, ὅστις διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ κεφαλῆς θ' ἀπέτιε τὴν ἐλαχίστην παράδασιν τῆς ἐθου-

1) Οἱ δίδοντες τὸν ζωμόν. συνταγματάρχαι.

2) Ἀρχιμάγειροι. ταγματάρχαι.

3) Ἀρχιθαλαμηπόλοι. λοχαγοί.

4) Ὑδροφόροι. λοχίαι.

5) Πικρομάγειροι. λοχίαι.

μετυπίας, ἐξελέγξας τὴν τάξιν καὶ τάξας ἄλλαλόν τινα ὡς φρουρὸν ὕψισθεν τοῦ παραπετάσματος τῆς θύρας τῆς εἰσόδου, ἀπεχώρησεν εἰς τὸν διάδρομον τοῦ ἀνακτόρου.

Διατάξαντος τοῦ βεζύρου νὰ εἰσαγάγῃ τὸν Ρεῖς ἐφένδην (6), οὗτος κατέστησε γνωστὰς τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ Ἀκβογδάν (Βλαχίας), τοῦ Καραβογδάν (Μολδαβίας), τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ρούμελης· ὁ δὲ Βεζύρης λαβὼν τὸν λόγον ἀπέτεινε τὸ πρῶτον τοῦτο ζήτημα, «ὅποια δηλαδὴ ποινὴ πρέπει νὰ ἐπιδληθῇ εἰς τοὺς δούλους ἐπαναστάτας κατὰ τῆς πηγῆς τῆς θείας χάριτος καὶ τῶν οὐρανίων ἐμπνεύσεων τοῦ ἀνωτάτου ἀρχηγοῦ τῶν Μουσουλμάνων, Χάν οὐλοῦ τοῦ Χάν, κυριάρχου τῶν δύο ἡπείρων, τοῦ Σουλτάνου Μαχμοῦτ τοῦ Β΄. ; » — «Ὁ «θάνατος» ἀπεκρίθη τρίς τὸ καταχθόνιον συμβούλιον, ὁ «θάνατος !» Οἱ τσαούσηδες, ζητωκραυγάσαντες ἐσχύθησαν εἰς εὐχὰς ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ Μονάρχου καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου, αὐτοῦ, χαίρειοθέντων διὰ τῶν «λέων καὶ τίγρις», τίτλων τοὺς ὁποίους οἱ διάδοχοι τοῦ Ὁσμάνου ἀκούουσι πλήσσαντας· τὰ ὅσα αὐτῶν ἄμα τῇ ἐκ τῶν σπαργάνων τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀπαλλαγῇ αὐτῶν (7).

Ὁ μέγας Βεζύρης θωπεύσας τὴν γενειάδα αὐτοῦ προέδωκε τὸ δευτέρον ζήτημα. «Ἐπίτηκος τοῦ ἐνδόξου ἡμῶν Σουλτάνου, αἰαδὴ· ποτε καὶ ἂν ἡ τάξις αὐτοῦ δύναται ἀθβαιρέτως νὰ τιμωρηθῇ διὰ τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν ; » Ἐπειδὴ ἡ ἀπάντησις τοῦ ζητήματος τοῦτου τῷ Μουφτῇ, ὁ ποντίφιξ οὗτος τοῦ Μωάμεθ ἀπεκρίθη, «ὅτι δὲν ἡδύνατο ν' ἀπαντήσῃ ἐγκαίρως καὶ ἐπὶ τόπου, εἰμὶ διὰ φετῶ». Ἢ δι' ὑπεκφυγῆς αὕτη λύσις κατέλειπε τὴν λύσιν τοῦ προβλήμα-

1) Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν θεωρούμενος ὡς ἀπάλληλος τοῦ μεγάλου Βεζύρου.

2) Κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον ἡ μήτηρ τοῦ Σουλτάνου ἀποκαλεῖ πάντοτε τὸν υἱὸν αὐτῆς. λ έ σ ο ν μ ο υ, τ έ γ ρ ι σ μ ο υ. Ὅρα D' Ohsson, κατὰ τὰς εἰς τῆς Ὀθωμανικῆς ἀποκρατορίας τόμος Γ' σελ. 313.

τος εἰς τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου· ἀλλὰ ταῦτα ὡς ἐκ φόβου μὴ δυσαρεστήσωσι τῇ Βεζύργῃ ἐξεφράσθησαν λέγοντας ὅτι ἐπειδὴ ἡ Α. Υ. συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῇ ἅπειρα φῶτα, εἰς αὐτὸν ἀνήκεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ δικαίωμα καταδίκης, αὐτοὶ δὲ ὤφειλον νὰ ὑπακούωσιν. Ὁ Βεζύργης ἐπιδοκιμάζει τοὺς λόγους τούτους, καὶ πάντες κλίνουνσι τὴν κεφαλὴν φέροντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ στόμα καὶ εἶτα εἰς τὸ μέτωπον, οἱ δὲ τσαούσηδες καὶ πάλιν πληροῦσι τὸ ἀνάκτορον διὰ ζητωκραυγῶν. Ὁ Βεζύργης ἐγείρεται, καὶ ἕκαστος ἀποσύρεται ἱκανοποιηθεὶς διότι σωφρόνως προσηνέχθη.

Ὁ γδὴ τῆς πρωῒας ἦτο ἡ ὥρα, ὅτε ἀπεχωρίσθησαν, πανικὸς δ' ἐφαίνετο καταλαβὼν τοὺς Τούρκους. «Τεριακῆς» τις (1), ὁ ὁποῖος παρίστατο κατὰ τὴν προσευχὴν τῆς πρωῒας ἐν τῇ τεμένει τοῦ Σουλεϊμανιέ, διεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁπίου ἀνέβη ἐπὶ τῆς ἐξέδρας τοῦ ἱμάμη μετ' ἀνωρθωμένων τριχῶν, σπινθηροβολοῦντος βλέμματος καὶ ἀφρίζοντος στόματος, καὶ ἤρξαντο νὰ προφητεύσῃ· «ὅτι ὁ καταστροφεὺς ὁδαίμων ἐμελλε νὰ ἐξέλθῃ τῆς Πελοποννήσου, ἵνα ἐξοντώσῃ τοὺς Ἰσλάμας. Τὰ ὄρη, ἀνέκραξεν, ἐνεκολπώθησαν τοὺς ὑπερασπιστάς τοῦ Σταυροῦ. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἀπέλυσαν τοὺς κωπηλάτας αὐτῶν, ἡ δὲ Σταμπούλ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς θὰ καταδροχισθῶσιν ὑπὸ τῶν φλογῶν». Ἡ ἀποκάλυψις αὕτη ἐνέσπειρε τὸν τρόμον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἐγειρόμενοι καὶ πίπτοντες πάλιν εἰς τὴν θαλασσίαν κυμάτων, ἔδραμον πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ Βοσταντζήμ-μπαση (2), ἵνα εὐχαριστηθῶσιν ἐκ τοῦ θεάματος πεντακοσίων περι-

1) Τεριακῆς, εἶδος ἀνθρώπων ἄνευ ὑπολήψεως παραδεδομένων εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὁπίου, καὶ γνωστῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν ὀβρισητὴν ταύτην ἑπωνυμίαν.

2) Ὁ Βοσταντζήμ-μπασης εἶναι κυβερνήτης τοῦ σεραιῶ καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων. Αἱ παραλίαι τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντιδὸς διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ ὡς μεγάλου ἐπιτηρητοῦ. Ἐν ταῖς θαλασσίαις τοῦ Σουλτάνου ἐκδρομαῖς αὐτὸς κρατεῖ τὸ πηδάλιον τῆς αὐτοκρατορικῆς λέμβου, παρέχων εἰς τὸν ἡγεμόνα πᾶς ἐπὶ τῶν ἐκδόσεως παρουσιαζο-

που κεφαλῶν, αἵτινες ἐκόσμουν τὰς στοάς τοῦ «μακελίου» αὐτοῦ. Ὁ ἡγεμὼν Κωνσταντῖνος ὁ Μουρούζης κατηγορηθεὶς ὡς μυστικὸς πράκτωρ τῶν Φιλικῶν ἀπεκεφαλίσθη.

Ὁ τάλας ἐξετέλει ἀπὸ τριάκοντα καὶ ἑνέα ἤδη ἡμερῶν τὰ ἐπικίνδυνα καθήκοντα τοῦ πρώτου διερχομένου, ὅτε μεταδὼς τῇ προτεράϊᾳ εἰς τὴν Πύλῃν ξένος τις ἐξηφανίσθη ἀμέσως ἀφοῦ ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν ἐπιστολὴν, ἣν ἀπεσφράγισεν ἅμα τῇ εἰς τὸ γραφεῖον εἰσόδῳ αὐτοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ψηλάντου μετὰ τὴν εἰς Βλαχίαν εἰσέλασιν αὐτοῦ, δι' ἧς παρῆχεν αὐτῷ πλεῖστα λεπτομερεῖας ἐπὶ τῶν σχεδίων τῶν Φιλικῶν. Τί ὤφειλε νὰ πράξῃ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Μουρούζης; Ἀποκαλύπτων τὰ ἀναγγελλόμενα αὐτῷ δὲν ἔσπευδε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀπώλειαν; Ἀλλὰ πάλιν σιωπῶν δὲν διέτρεχε κίνδυνον μὴ ὁ ἀγνώστος ἐγχειρίσας αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν, ἥτο ἴσως πράκτωρ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ζητούσης νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ; Ἐδίστασεν ἄλλὰ κατόπιν συμβουλευθεὶς μόνον τὴν τιμὴν αὐτοῦ παρουσιάσθη μετὰ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς ἐνώπιον τοῦ Ρεῖς ἐφένδη, εἰς ὃν ἀνεκοίνωσε τὸ περιεχόμενον αὐτῆς... Ὁ ὑπουργὸς οὗτος παραπέμπων αὐτὸν ἀμέσως εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην παρακολουθεῖ καὶ αὐτὸς ἐν συνοδείᾳ. Ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιστολὴ, ἐρωτᾶται ὁ Μουρούζης, ἐὰν γνωρίζῃ τὸν ἐγχειρίσαντα αὐτῷ τὸν χάρτην τοῦτον; ἄλλ' ἐκεῖνος οὐ μόνον ἀγνοεῖ αὐτόν, ἀλλ' οὔτε καὶ δύναται νὰ τὸν χαρακτηρίσῃ, διότι ἐπλησίασε, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Μουρούζης, εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἀνά-

μείνων ἀντικειμένων πληροφορίας. Ἐξαπτεῖ ἐπίσης καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐπιστάτου, περιστάμενος κατὰ τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν τῶν εἰς θάνατον καταδικαζομένων μεγιστάνων τοῦ κράτους, ὅταν διενεργῇται αὕτη ἐν τοῖς ἔνδον τοῦ Σεραίου. Διευθυντὴς ὢν ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ δασῶν τῶν περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξαπτεῖ τὴν διοίκησιν τῶν τῆς ἀλιείας καὶ τῆς θήρας, ἐπίσης δ' ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτᾶται καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ οἴνου καὶ τῆς ἀσβέστου. Σπανίως ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ κοινού· τὰς δὲ ἐπισκεψαίμεις αὐτοῦ ἀνταποδίδει διὰ νυκτός.

κτορον μεταξύ τοςούτων ἄλλων καθ' ἑκάστην παρουσιαζομένων καὶ ἐγχειριζόντων αὐτῇ ἀναφοράς, τὰς ὁποίας συνήθως ἐξετάζει ἐν τῇ γραφείῳ Οὐδὲν λοιπὸν τὸ περίεργον, ἂν δὲν ἐξήτασε λεπτομερῶς ἄνθρωπον, τὸν ὅποιον ἄλλως τε οὐδὲ συμφέρον εἶχε νὰ παρατηρήσῃ μεταξύ τώσων ἄλλων, οὔτινες συνήθως παρεκώλυον τὴν δίδωον αὐτοῦ.

Ὁ μέγας Βαζύρης Μπεντερλὴ Ἀλῆς φαίνεται ἱκανοποιηθεὶς ἐκ τῆς διασαφήσεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ ὁ Ρεῖζ ἐφέντης εὐρίσκει αὐτὴν ἀναντίρρητον· εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ὁ Σουλτάνος θ' ἄρκεσθῇ εἰς ταύτην. Ὅθεν διαδεβαίουσι περὶ τούτου τὸν Μουρούζην, ὁ ὁποῖος ἀπέρχεται ὑποκλινόμενος.

Προσκληθεὶς τῇ «παύριον, ἦτοι τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ, ἀφ' οὗτου ἐξήσκει τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, εἰς συνδιάσκεψιν γενησομένην μεταξύ τοῦ πρέσβεως τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πόλης, ὁ Μουρούζης ἔλαβε καθ' ὁδὸν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Ρεῖζ-ἐφένδη, δι' ἧς ἐγένετο αὐτῷ γνωστόν, ὅτι ἀναδελφείσῃ τῆς συνδιασκέψεως προσεκάλει αὐτὸν νὰ μεταβῇ παρ' αὐτῷ. Ὑπακούει ἀμέσως, παρουσιάζεται πρὸς τὸν Ὑπουργὸν ὅστις ὑποδέχεται αὐτὸν λίαν εὐμενῶς καὶ ἀπευθύνει τοῦς ἐξῆς λόγους διαδιδασθέντας ἡμῖν παρὰ τῶν υἱῶν τοῦ θύματος, οἱς ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ πιστῶς ἀνεκοίνωσε. «Τάλαν πρίγκηψ, σὲ συκοφαντοῦσι γνωρίζω ὅτι δὲν δύναται τις νὰ σὲ μεμφθῇ ! λυποῦμαι μὴ «δυνάμενος νὰ σὲ δικαιολογήσω ἐνώπιον τοῦ μεγάλου Κυρίου καὶ «νὰ σὲ σώσω ἐκ τοῦ ἐπαπειλοῦντός σε κινδύνου ; ἀλλ' ὕπαγε αὐ- «θωρεῖ παρὰ τῇ Κεχαγιά-βέη (ὑπουργῷ τῶν ἐσωτερικῶν), ἵνα ὑπο- «δείξῃς αὐτῷ τὴν ἀθωότητά σου. Εἴθε ὁ εὖσπλαγχνος καὶ ἀνώτα- «τος Κύριος, εἴθε νὰ σὲ βοηθήσῃ ἐν τῇ ὀλεθρίᾳ ταύτῃ περιπά- «σει».

Οὕτως ὠμίλησεν ὁ Ρεῖζ-ἐφένδης· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Μουρούζης ἄμα ἐξελθὼν ἐκ τοῦ γραφείου τοῦ Ὑπουργοῦ τούτου συνελήφθη ὑπὸ τῶν δημίων. Ὁδηγηθεὶς δὲ πρὸ τοῦ Ἀλάι-Κιόσκ, τόπου ὀρισθέντος διὰ τὴν θανατικὴν αὐτοῦ ἐκτέλεσιν, ἀπεκεφαλίσθη ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ, ὅστις εἶχε μεταβῇ ἐκεῖ, ἵνα παραστῇ εἰς

τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν χριστιανοῦ. Ρύαξ αἵματος ἀνεξιτήλου ἐκ τῶν σελίδων τῆς ἱστορίας περιέβαλε τὸν πάσσαλον, ἐφ' οὗ ἐνεπάγη ἡ κεφαλὴ τοῦ Μουρούζη μετ' ἐπιγραφῆς κηρυττούσης αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἐκεί εὐρισκομένης μεγάλης συνωμοσίας.

Εὐγενὴς καὶ ὑψηλὴ ἦτο ἡ συνωμοσίς, ὁμοία πρὸς ἐκείνην, καθ' ἣν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ὑποσκάπτοντες διὰ τῶν θείων τοῦ Εὐαγγελίου διδασκμάτων τὰς προλήψεις κοινωνίας ἐξευτελισθείσης καὶ ἀξίας νὰ περιφρονηθῇ, μετὰ χαρᾶς προσέφερον τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἵνα μαρτυρήσωσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ! Ἦν ὁ υἱὸς βοσκῆς ἐμελλε νὰ ἐξαγιάσῃ ἐνώπιον τοῦ σύμπαντος. Οἱ μυστικοὶ χοροὶ τοῦ ἱεροῦ ἄστεως προανέκρουον ἐπὶ τῶν ψαλτηρίων αὐτῶν τὸν θρίαινον ἐκείνου, ᾧ ἡ βασιλίς τῶν ἀγγέλων εἶχεν ἀναγκάσει, ὡς ἐλέγετο, ὅτι θὰ ἐγίνετο λειτουργὸς τοῦ μεγάλου Πανός, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος ἀνηγγέλλθη εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἑλλάδος διὰ φωνῆς ἀκουσθείσης ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἐνανθρωπίσας οὗτος θεὸς ἐξέπνεεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Προεῖπον ἤδη τῇ ἀναγνώστῃ ὅτι πόρρω ἀπέχω νὰ πιστεύσω ὅ,τι ἀναφέρω, ἀλλ' ὀφείλω ν' ἀφηγηθῶ πᾶν ὅ,τι ἤκουσα λεγόμενον, ἵνα χαράξω τὴν ἱστορίαν λαοῦ ἀείποτε ἐτοίμου ν' ἀνακράξῃ Deus, esse Deus quem vilis ipse! Ὁ Γρηγόριος, λέγεται, ἔλαβε τὴν δῆλωσιν τῆς τύχης αὐτοῦ ἐν τῇ βάθει κοιλάδος ἐρήμου τοῦ ὕρου Μελάνου, ἐνθα ἐφύλαττε τὰ ποίμνια τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅτε κατὰ τινα ἡμέραν τοῦ θέρους κειμηλικῶς ἐκ τῆς φλογεῆς τῆς μεσημβρίας θερμότητος ἀπεκοιμήθη ὑπὸ τὴν σκιάν δένδρου ὑπὸ τὴν φρούρησιν τῶν πιστῶν αὐτοῦ κυνῶν. Γυνὴ ἔχουσα τὸ μέτωπον περιεζωσμένον ἐξ ἀστέρων ἐνεφανίσθη ἀποκαλῶν αὐτὸν «ὕπνρέτην αὐτῆς» διὰ φωνῆς τοσούτῃ γλυκείας, ὅση οἱ Αἰολικοὶ αὐλοί, εἴτινες ἀκούονται ἐν ταῖς ἐνδον τῶν δασῶν τοῦ Σορονόρου... καὶ δεικνύουσα αὐτῷ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς λόγους τοῦ Πολυκάρπου καὶ τῶν Χρυσοστόμων, οὓς προώριζεν αὐτῷ, τὸν ἀνύψωσεν ἐπὶ φωτεινοῦ ἄρ-

Ὁ Κεφάλαιος ὑψώνει τὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Τριπολιτσίδος.

ματος, ἀφ' οὗ ἐναπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ στέμμα ἐκ φοινίκων καὶ ἐλαίας.

Τοῦ ὀνείρου τούτου ἀνακινωθέντος ὑπὸ τοῦ νεοφύτου εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ χήραν τότε οὖσαν, ἀπετάθη αὕτη πρὸς τὸν γηραιὸν ἐρημίτην τοῦ ὄρους Μεγάλου Τιμόθεον, ὅστις ἡρμήνευσε τὸ ὄραμα, λέγων «ὅτι ὁ Ἀρχὴς προσεκαλεῖτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μεγάλου Πανός, ἦτοι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπεφάσισεν οὕτω περὶ τῆς τύχης τοῦ Γρηγορίου. Οὗτος εἰσηλθὼν ἀμέσως εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης, ἐνθα ἐποιήσατο τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδὰς, ὁδηγηθεὶς δὲ μετὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας εἰς τὸ ὄρος Ἄθω περιεδλθῆναι τὴν κληρικὴν τήβεννον. ἐξυφανθείσαν διὰ τῶν χειρῶν τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρὸς, ἐκ τοῦ μαλλίου τῶν ὑπ' αὐτοῦ τέως ποιμενόντων προβάτων. Ἐχωρίσθη οὕτω τῆς λατρευτῆς ταύτης μητρὸς, ἥς τὸν κόλπον κατέδρεξαν διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ δάκρυα αὐτοῦ, καὶ ἀπεχαιρέτισε διὰ παντός τὰ ὕψη τῆς πατρίδος! Θλιβερός ὄρος τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις κατὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ ἀγνοεῖ ἐν ποίᾳ τῆς γῆς γωνίᾳ ἢ ἀποθέσῃ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ!

Τὸ ἄγιον Ὅρος, ἡ Πάτμος ὑπῆρξαν τὰ μέρη ἐνθα ὁ Γρηγόριος ἐτελειοποίησε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς Σμύρνην ὅπου ἐχειροτονήθη ἱερεύς, καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβε τὸ ἀρχιερατικὸν στέμμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης μητροπόλεως, τῆς ἐπονομαζομένης «λαμπάδος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας». Ἀγαθοεργίαι μετὰ ἐλέους ἐσημείουν καθ' ἑκάστην τὰς ἡμέρας τοῦ ποιμενάρχου, ὅστις εἶχεν ἀνταλλάξει τὴν ποιμενικὴν ράβδον διὰ τῆς «ἀρχιερατικῆς πατερίτσας», τοῦ ἱερατικοῦ τούτου σκήπτρου τοῦ βασιλέως Μελχισεδέκ, μέχρις οὗ προσεκλήθη ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐδασίλευεν ὁ Σελίμ ὁ τρίτος, καὶ οἱ Ἕλληνες μόλις ὑπὸ τὸ σκήπτρον αὐτοῦ ἐφησύχαζον, ὅτε τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀποστολῆς τῶν Γάλλων θεωρηθείσης ὡς προφάσεως, πατρία τις ἐχθρικῶς διακειμένη πρὸς τὰς σωτηρίους ἀναμορφώσεις, τὰς ὁποίας ὁ φίλος τῶν γραμμάτων Πατριάρχης εἶχε κατὰ μικρὸν εἰσαγάγει εἰς

τὴν Συνόδον κατώρθωσεν (ἡ πατρίδα αὐτῇ), κατηγοροῦσα αὐτὸν ὡς εὐνοῦντα ὄντα τὰς ἰδέας τῶν Φράγκων νὰ καθαιρεθῇ ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ὁ εὐσεβὴς Γρηγόριος καὶ ἐξαρισθῇ παρακρήμα εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος. Κατὰ τὴν ἐν «Μάνδρα», ἦτοι πόλιν τοῦ ἁγίου Ὁρους διαμονὴν αὐτοῦ, ὁ πρωθιεράρχης ἐνησχολήθη περὶ τὴν ἐκμάθησιν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, τοῦ ἔνθα ἐξετύπωσε πλείστα ἔργα πρὸς χρῆσιν τῶν πιστῶν, ἅμα ἐπανακάμψας μεταξὺ τοῦ ποιμανίου, ἐξ οὗ εἶχεν ἀποσπασθῇ. Ἀλλ' οὐδὲν ἔστιν ἀσφαλὲς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας δεσποτισμοῦ, καὶ ὃν αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ σεραίου διεξαγόμεναι καὶ ἐκτελούμεναι ὑπὸ τῶν ὀδάλισκων καὶ εὐνοῦχων, καταλήγουσι συνήθως εἰς τὴν στάσιν καὶ τὸ ἔγκλημα.

Ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀναρρήσεως ὁ Γρηγόριος κατηγορήθη θεωρηθεὶς ὡς μυστικὸς ὁπαδὸς τῶν Ρώσων, καὶ διὰ δευτέραν φοράν καθηρέθη ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐξέδιδε τὰ Εὐαγγέλια. Τέλος προσκληθεὶς καὶ πάλιν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον τοῦ μεγάλου Γρηγορίου καὶ τοῦ Γενναδίου, ὅτε ὁ ὀρμητικὸς Μαχμεὺτ ὁ Β' ἐξώσθη τὸ ξίφος τοῦ Ὁσμάν, ὁ Ἀρχάς οὐδὲν ἄλλο ἠθέλυετο πλεονεχῆ φιλοδοξῆναι ἢ ἀθάνατον πτέμα ὅπερ μόνον ἔλειπεν ἀπὸ τῆς δόξης αὐτοῦ.

Ὁ Γρηγόριος μέχρι τοῦδε θλίψεις καὶ πειρασμοὺς μόνον εἶχε δοκιμάσει! Ὁγδοήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, τῶν ὁποίων πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα παρήλθον ἐν τῇ ἱερωσύνῃ, ἐλευκάναν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὅταν ἡ ἐπανάστασις ἐξεργάσθῃ ἐν τοῖς παραδουναβείοις ἐπαρχίαις. Εἶχεν ἀναθεματίσει τοὺς αὐτουργοὺς αὐτῆς, χωρὶς γ' ἀφ' ὧν πλίσῃ τὴν τυραννίαν, ἥτις ἐθεώρησε τὴν ἱερὰν κατοικίαν τοῦ Πεντίφικος καὶ τῆς Συνόδου αὐτοῦ ὡς γενικὸν ταμεῖον τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὡς ὀπλοστάσιον, ἐξ οὗ ἐμελλον ἐνοπλοὶ νὰ ἐξέλθωσι πρὸς ἀνατροπὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ράπισμα κατηνέχθη τὸ ἐκ πληθὸς ἀνίκανον νὰ λογιεῖσθαι, ἐδόχθη τὴν συκοφαντίαν ταύτην, καὶ αἱ ὀρδαὶ τῶν γενιτσάρων δὲν ἔστρεφον πλέον τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὸν περιόλον τῆς μαχομένης Ἑκκλησίας, εἰμὴ νὰ θαρροῦντως φέρωσιν ἐκεῖ τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Καὶ ἐγένετο πρὸς

πάντα ταῦτα ὁ Πατριάρχης, ἀλλ' ὁ πρὸς τὸν Κύριον ἔτιλας ἐνέδω-
λεν αὐτῇ τὴν ἀπόφασιν τῆς περιφρονήσεως τῶν κραυγῶν τοῦ ὄχλου
τῆς κλαγγῆς τῶν ὀπλῶν καὶ τῆς θέας τῆς σφαγῆς, ἵνα ἐπέλθῃ
ἀρωγὴ εἰς τοὺς θυσυχαιοὺς, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ διακόψῃ τὴν ἐκκλη-
σιαστικὴν λειτουργίαν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης ἐδοξμάδας. Εἶχεν
ἐωρτάσει τὸ Μέγα Σάββατον ὅτε προσεκληθῇ νὰ μεταδῇ εἰς τὴν
ἀνακοίνωσιν τῶν διαταγῶν αὐτοῦ.

Περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς 19ης Ἀπριλίου αἱ σφαγαὶ εἶχον παύσει
ἐντελῶς, ὁ δὲ πατριάρχης, τὸν ὅποιον παρώτρυνον νὰ φύγῃ, κατὰ
τὴν ὥραν ταύτην τῆς γαληνῆς, περιφρονῶν τὰ ὀλίγα ἔτη τὰ ὅποια
ἀπέμενον αὐτῇ, ἠθέλησε κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἠλεάζαρ, νὰ θυ-
σιάσῃ ταῦτα ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου, τὸ ὅποιον ὁ Κύριος ἐνεπιστεύθη
αὐτῇ. Εἶχεν ἐξοικειωθῇ ἀπὸ μακροῦ χρόνου μετὰ τῶν κινδύνων !
Ἄλλως τε ἡ Πόλις, ἔλεγεν, ἵνα ἐνσπείρῃ εἰς τοὺς φίλους αὐτῆς ἀτα-
ραξίαν καὶ πεποίθησιν, ὃν ἑσπερεῖτο αὐτὸς ὠφεῖλεν αὐτῇ εὐγνωμοσύ-
νην διὰ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς εἶχε παράσχει εἰς αὐτὴν ἐπαναφέρον εἰς τὸ
καθῆκον αὐτῶν ἐπαρχίας ὁλοκληροῦς ἐπαναστατήσας, κατὰ τῆς
ἐξουσίας τοῦ Σουλτάνου Αἰ συμβουλαὶ αὐτοῦ πάντοτε ὑπῆρξαν ὠφέ-
λιμοι εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπουργοὺς ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὐτῶν
μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων σχέσεσιν. Ἴσως ἐν τοσοῦτῳ δυσχερεῖ
κρίσει ἔδε: νὰ συμβουλευθῶσιν, αὐτόν, ὡς συμβαίνει ἐν καιρῷ κα-
ταιγίδος, ὅτε ἐνίστη καὶ αὐτοῦ τοῦ ναύτου τὴν γνώμην ἐξαίτου-
νται ἵνα σώσωσι, τὸ κλυδωνιζόμενον σκάφος, ὅπερ ἕκαστος ἔχει
συμφέρον νὰ προφυλάξῃ κατὰ τῆς τρικυμίας. Φαῦ ! ὁ ἀτυχὴς ἠγγόει
ὅτι τὸ δόλιον ζήτημα, ὅπερ προτάθη ἐν τῇ κατὰ τὴν πρωίαν
συνελθόντι διδασίῃ, ἀπὸ πολλοῦ ἀπεφασίσθη ὀριστικῶς ὑπὸ τοῦ
Σουλτάνου, ὁ ὅποιος πρὸ παντὸς ἐπεθύμει νὰ εὕρῃ τὸ μέσον, δι' οὗ
νὰ ὑδρίσῃ τὴν μεγαλειότητα τοῦ ὀρθοδόξου Αὐτοκράτορος τῶν Ρώσ-
σων ἐν τῇ προσώπῃ τοῦ ἡγέτου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἵνα παρασκευάσωσιν ἀπάντησιν πρὸς τὴν Χριστιανικὴν διπλω-
ματίαν καὶ εὕρωσι τρόπον, δι' οὗ νὰ πετάξωσιν ὅσον τὸ δυνατόν
ὀδρισιμώτερον τοὺς Ναζωρινοὺς, συνεβουλεύθησαν τὰ χρονικά τῆς

κράτους. Ἐν αὐτοῖς εὗρον ὅτι κατὰ τὸ ὅτος 1651 καὶ 1655, βασιλεύοντες Μωάμεθ τοῦ Δ', καὶ τοῦ ἐπιφανοῦς Κιουμπρουλή, κρατοῦντος τὰς σφραγίδας τῆς αὐτοκρατορίας, εἶχον βασανίσει δύο πατριάρχας ἐν τοῖς ἐνδοτάτοις τῶν δεσποτηρίων. Ἡ αὐθεντία αὐτῇ δὲν ἤρρεσε διὰ τὸ μῖσος τοῦ Σουλτάνου, ἐπειδὴ δὲ ἀνεμνήσθησαν ὅτι ἀπηγγονίσθη ἄλλοτε δημοσίᾳ ὁ γενικὸς τοποτηρητὴς τῆς Λακωνικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι διετέλει εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Πάππα, ἐπέμενον ἐν τῇ τελευταίᾳ τούτῃ ζητήματι, ἐκλέγοντες τὴν ἐπίσημον ἡμέραν τοῦ Πάσχα ὡς ἡμέραν θανατικῆς ἐκτελέσεως τοῦ Παναγιωτάτου Γρηγορίου.

Ὁ θάνατος ἐπλανάτο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ σεπτοῦ Γρηγορίου ὅτε παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Σάνδρ-Ἀζάμ, ἥτοι τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ὅστις κατέστησεν αὐτῷ γνωστὸν ὅτι, ἐπειδὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Μουρούζη, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος ἀπεσῶρθη εἰς Ὁδησσόν, ἀπεφασίσθη νὰ συλλάβωσι τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, ἵνα καταστήσωσιν αὐτὴν ὑπόλογον τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ φυγάδος. Εἰσερχόμενος δ' ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰς λίαν ἐκτενεῖς λεπτομερείας περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσσίας, εἰς ἣν ἀπέδιδε τὴν ἀφρονα ἐπιχείρησιν Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἰψηλάντου, ὃν ἀπεκάλει «ἀπολωλὸς τέκνον» τῆς Μοσχοβητικῆς ραδιοιουγκίας. τοῦθ' ὅπερ ἔξενη πρεσβεΐα, καθὰ ἔλεγεν, εἶχεν ἀνακοινώσει αὐτῷ μετὰ θετικότητος, διεβεβαίωσεν ὁ ἄπιστος τὸν Πατριάρχην ὅτι ἡ Πόλις μὴ γνωρίζουσα ἄλλον ὑπηρετὴν προθυμότερον τούτου, ἠθέλησε νὰ ἐπιφορτίσῃ αὐτόν, ἵνα κρατήσῃ παρ' αὐτῷ τοὺς ὁμήρους, καὶ ἵνα ἡ κατοικία αὐτοῦ καταστῇ ἄσυλον αὐτῶν, οἷς ὁ Πατριάρχης θὰ ἦτο φύλαξ μᾶλλον εὐχάριστος καὶ ἐπιθυμητὸς ἢ ἄλλος οἰοσθήποτε Μωαμεθανός. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς συνδιασκέψεως ταύτης ἔξοδον ἡ οἰκογένεια Μουρούζη ὡδηγήθη εἰς τὴν μητροπολιν, ὃ δὲ Γρηγόριος ἐθεώρησεν ὡς ἐξ οὐρανοῦ καταβάσαν εὐνοίαν ἐν μέσῳ τῶν θλίψεων αὐτοῦ τὴν περίστασιν ταύτην, καθ' ἣν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ παραμυθίας εἰς συγγενεῖς ἐνός μάρτυρος.

Εἶναι ἀπίστευτος ἔλεγεν ἀρχαῖος μάρτυς τῶν καταδιωγμῶν, τοὺς

ὁποίους ὑφίσταντο οὗτοι, ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν, ἔταν τις ἐξ αὐτῶν εὐρίσκεται ἐν τῇ δεσποτηρίῳ· τὰ πάντα ἐπιδοφιλεύουσιν ἀλλήλοις· ἡ περιουσία αὐτῶν εἶναι κοινή, πεπεισμένοι δ' ὄντες περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς περιφρονοῦσι τὴν ζωὴν. Ὁ Γρηγόριος ὑπὸ τῆς ἀγάπης ταύτης ἐμφορούμενος, ἀλλ' ἀπασχολούμενος συνάμα καὶ ὑπὸ τῶν καθηκόντων τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἐνεπιστεύθη τοὺς ὁμήρους εἰς τινα ἐκκλησιαστικὸν παραγγέλλων αὐτὸν νὰ προστρέχῃ εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν. Οὗτος μάρτυς τῶν θαυμάτων καὶ τῶν ἀγωνιῶν οἰκογενείας, ἦν ὑπερηγάπα, ἀναμιμνησκόμενος δ' ὅτι ὁ Γρηγόριος πολλάκις, ἐπανελάθεν ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν θὰ ἔδιδεν, ἵνα σώσῃ ταύτην, ἀνέλαθε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν σωτηρίαν αὐτῆς. Οὕτω ναυλώσας κρύφα εὐρωπαϊκὸν πλοῖον ἔτοιμον πρὸς ἀπόπλουν ἐπεδίδασεν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς προσγραφέντας, οἵτινες ἐγκατέλειπον τὴν Κωνσταντινούπολιν χωρὶς οὐδαμῶς νὰ παρατηρηθῶσιν.

Ἄμα πληροφορηθεὶς ὁ πατριάρχης τὴν δραπέτευσιν τῆς οἰκογενείας ταύτης, οὐδαμῶς συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τοὺς ἱεράρχας τῆς Συνόδου, «ἰδοὺ ὁ θάνατός μου»· ἐπιστρέφει ἀμέσως πρὸς τὸν μέγαν Βεζύρην Βεντερλὴν, ὅστις ἐρωτᾷ αὐτὸν μέτ' ὀργίλου ὕφους : «Ποῦ εἶναι ἡ οἰκογένεια τοῦ Μουρούζη» ; Ἐκπλαγείς ἐκ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης ἐρωτήσεως ὁ Γρηγόριος ἀφηγεῖται αὐτῷ, ὅτι ὁ προδότης ἐγίνωσκε κάλλιον αὐτοῦ, διότι αὐτὸς προυκάλεσε τὸ σύμφωνον πρὸς τὸ σχέδιόν του ἐγκλημα. «Ἀρκεῖ, ἀνέκραξεν. «ἄπιστε τὸ κακούργημα τοῦτο εἶναι ἔργον σου, φύγε ἔμπροσθέν μου. Ὁ πατριάρχης ὑποκλίνεται ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις ὑποστηριζόμενος δὲ ὑπὸ τῶν διακόνων αὐτοῦ ὁδηγεῖται εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ· εὐθὺς δ' ὥς εἰσῆλθε παρεσκευάζετο διὰ τὸν θάνατον. Προσεύχεται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, κλαίει γονυπετῆς πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ ἱεροῦ. Ψυχρὸς ἰδρὼς διατρέχει τὸ μέτωπον αὐτοῦ, διατεθειμένος δὲ ὣν ἵνα πίνῃ τὸ ποτήριον, ἐγείρεται λέγων «Γενήθῃτω τὸ θέλημά σου, πλὴν οὐχ' ὥς ἐγὼ θέλω.

Ἡ ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησία βεβυθισμένη ἐν τῇ θλίψει προσηύχετο

ἐπίσης, ἅμα μαθεύσας τὸ αἷτιον τῆς συνεντεύξεως τοῦ ποιμένου αὐ-
τῆς μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου. Εἶτα ἀναμνηνησκομένη τῶν ἀρη-
θῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, τῆς ἀνεκτικότητος αὐτοῦ πρὸς πάσας τὰς χρι-
στιανικὰς ἐξομολογήσεις, ἀνέυρισκε λόγους ἐλπίδος τοιούτους,
ὥστε ἡ διὰ ἐπονειδίστου μαρτυρίου εἰς οὐδενὸς τὴν διάνοιαν εἰσε-
χώρησεν. Ὁ Πατριάρχης ἐναντίον δὲν ἠπατάτο ὡς πρὸς τοῦτο.
Ἐν τούτοις οὐδεμία ἐχθρική διάθεσις ἐφαίνετο ἐκ μέρους τοῦ Βε-
ζύρου Βεντερλῆ, διότι ἐὰν λάδωμεν ὑπ' ὅψει τοὺς λόγους αὐτοῦ,
βλέπομεν ὅτι αὐτοὶ ὁμοιάζουν μᾶλλον πρὸς μορφὰς ἢ πρὸς ἀπειλάς,
καὶ ὅτι πᾶν τὸ συμβῆν εἶχεν ὅψιν μᾶλλον δυσμενεῖας παρὰ σχε-
δίου ἐπιβουλῆς. Τέλος, τοῦ ἡλίου δύσαντος, κατὰ τὴν ὁρισμένην
ῥαυαν τοῦ Μεγάλου Σαβδάτου συνῆλθον πάντες, ὡς εἰ ἐπῆλθον
τὰ πρῶτα συμπτώματα βελτιώσεως ἐκδηλουμένης κατόπιν κρί-
σεως καθ' ἣν οἰκογένειά τις ἔτρεμε διὰ τὰς ἡμέρας λατρευομένου
πατρὸς.

Κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς εορτάζει τὸ
μυστήριον τῆς Ἀναστάσεως ἐν καιρῷ νυκτός· ἐπειδὴ δ' ἡ αὐστη-
ρότης τῆς νηστείας, ἡ ἀπὸ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τῆς Πέμπτης
μέχρι τῆς ἀγγελίας τῆς ἱερᾶς ἀναστάσεως, ἐπιτρέπει τῆς μοναχοῖς
μόνον ἐν ἀκράτῳ ποτῇ νὰ βάψωσι τὰ χεῖλη πρὸς κατάσβεσιν τῆς
δίψης, ὁ Γρηγόριος διατάξας νὰ φέρωσιν ποτήριον πλήρες ὕδατος
περιέχοντος ἐν διαλύσει μέλι· Ὑμητοῦ εὐλογήσας ἔπιεν ἐξ αὐτοῦ
ὀλίγον, καὶ εἶπε στενάζων· «περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θά-
νάτου». Ἡ ῥα τοῦ ἀγῶνος ἐπέστη, καὶ προσκαλεῖ τὴν περὶ αὐτὸν
Σύνοδον, ἵνα ἀπαγγεῖλῃ τὰς προσευχὰς τῶν ἀγωνιούντων, ἀτενίσας
δὲ πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅπου φαίνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μεταφερομένη,
ἀναγνωρίζει ἐκείνην, ἥτις ἐνεφανίσθη αὐτῇ ἄλλοτε ἐν τῇ κοιλάδι
τοῦ Μεγάλου ἀποκαλοῦσα αὐτὸν «ὑπηρετήν» χαιρετίζει αὐτὴν διὰ
τῶν ὀνομάτων, Βασίλῃς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν Πατριαρχῶν, καὶ ἐξαι-
τεῖται κατόπιν συγγνώμην παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ τῶν ἀδελφῶν αὐ-
τοῦ· ὁ δὲ ἐξομολογήσας αὐτοῦ Δ. Παῖσιος βοηθούμενος ὑπὸ τῶν
ἐπὶ τὰ ἡγουμένων, ἀρχηγῶν τόσων μοναστηρίων ἐν Εὐρώπῃ καὶ

Ἀσίᾳ, μετέδωκεν αὐτῷ τὸ εὐχέλαιον, καὶ ἐκείνος τότε ἐγείρεται διὰ νέας ἄλλως δυνάμεις.

«Δεκάτῃ ὥρᾳ τῆς ἐσπέρας» ἡ δευτέρα διανυκτέρευσις ἐσήμε-
νεν ἤδη, καὶ τὸ σήμεντρον προσεκάλει τὸν κληρὸν εἰς τὴν μητρό-
πολιν, ὅταν οἱ διάκονοι ἔθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Γρηγορίου τὸ
αὐτοκρατορικὸν στέμμα, ἐνῷ ἄλλοι ἐνέδουν αὐτὸν διὰ τῆς πολυτί-
μου στολῆς, γέρον δὲ τις γυνυπετήσας ἔλεγε. Λάβε τὴν ῥομφαίαν
σου ἀδύνατε. Ἐνεχείρισαν αὐτῷ τὴν ποιμενικὴν ῥάβδον, καὶ τότε
ἠγέρθη λέγων: «Πῦλαι ἄδου οὐ κατισχύσωσιν αὐτῆς. Ἐξέλθωμεν
«ὀμνήσοντες». Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ
«ταύτῃ. Γέγραπτοι γάρ. Πατάξω τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσον-
ται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς». Εἶπε, καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ὑπὸ
τοῦ Μαχμοῦτ Β' παραχωρηθείσας συνθήκας, ἡ πομπὴ ἐξέρχεται
τῶν πατριαρχείων, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς μητροπόλεως
τὴν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, διότι ἀπὸ τῆς πτώ-
σεως τοῦ θρόνου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες
ἀφιέρωσαν ἑτερόν τινα ναὸν εἰς τὴν «αἰθίαν Σοφίαν», πεποιθότες
ὅτι ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς ἁγίας Σοφίας, ἡ μεταβληθεῖσα νῦν εἰς
τέμενος, ἡμέραν τινα θὰ καταστῇ καὶ πάλιν Μητρόπολις τῆς Ὀρ-
θοδοξίας. Ἡ σημαία τοῦ βασιλέως ἐξεπτύχθη, προηγούμενου τοῦ
Σταυροῦ, περιστοιχιζομένου ὑπὸ δώδεκα λαμπάκηφόρων· διὰ δὲ τῆς
ἐκ τῶν λαμπάδων τούτων λάμπειως φωτίζεται ἡ ἱερὰ πομπή, διότι
ἡ σελήνη ἐφάνη ἐπὶ ὑπεράνω τοῦ ὀρίζοντος, ἵνα καθοδηγήσῃ τὰ
βήματα τῶν πιστῶν, δώδεκα πυλῶροι ἐπιτετραμμένοι τὴν φύλαξιν
τῶν Πυλῶν ἀκολουθοῦσιν αὐτοὺς κρατοῦντες εἰς τὰς χεῖρας κηρύ-
κεια ἐξ ἐθένου, σύμβολα τῆς θλίψεως τῆς Σιών, διότι κατὰ τοὺς χρό-
νους τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων ἔφερον χρυσὰς ῥάβδους, ἐπὶ τῆς
ὑπεροχῆς τοῦ ὀρθοδόξου ἡγεμόνος ἐπὶ τε τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς
Δύσεως· εἴκοσι καὶ ἑξ ἀκόλουθοι καὶ τριάκοντα ἀναγνῶσται ψάλ-
λουσι χαμηλῇ τῇ φωνῇ τὰ ἑξῆς. «ὦ νῦξ θριάμβου! νῦξ ἀνέκφρα-
στος! νῦξ λαμπρατέρα τῆς ἡμέρας, νῦξ μυστηριώδης, νῦξ μάρτυς
«τῆς λάμπειως τοῦ Θεοῦ τοῦ διοικοῦντος τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέ-

«ρας, οὔτινες λάμπουσιν ὀλιγότερον τοῦ θρόνου αὐτοῦ. ἰδὲ τὰ δά-
«κρυα ἡμῶν καὶ ἔσο εὐλογημένη». Ὅπισθεν τοῦ χοροῦ τούτου τῶν
νεοφύτων, διότι πάντες εἰσὶ προωρισμένοι διὰ τὴν ἱερωσύνην, προ-
βαίνουσιν ἄλλοι θυμιατίζοντες καὶ κινῶντες ἡρέμα τὰ θυμιατήριά
αὐτῶν. Μετὰ τούτου προβαίνουσιν σιωπηρῶς ὀγδοήκοντα καλλίφωνοι
χορίται, τόσον ψάλται, τεσσαράκοντα πνευματικοὶ κρατοῦντες ἐπὶ
ταῦ στήθεα αὐτῶν τὸ σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ καὶ τὰς ὁμολογίας
τῆς πίστεως τῶν μέχρι τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνος συνόδων, γεγραμμένας
ἐπὶ κιλύνδρων ἐκ περγαμηνῆς. Συνοδεύονται δὲ ὑπὸ ἐννενήκοντα
δύο ἱερέων, ὀγδοήκοντα διακόνων φερόντων τὰ χειρόγραφα τῶν
Εὐαγγελίων, δέκα ἐπισκόπων καὶ τριῶν ἀρχιεπισκόπων. Οἱ τελευ-
ταῖοι οὗτοι ἐναλλάξ ὑποδαστάζουσι τὸν εὐσεβῆ Γρηγόριον, Πατριάρ-
χην τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅστις προβαίνει ὁμοιος πρὸς τὸ
ἐσταμμένον θῆμα τῆς θυσίας τῆς προωρισμένης εἰς τὴν αἵματηρὰν
ἀναγέννησιν τῶν τέκνων τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου,

Οἱ ἄνεμοι ἀπέσχον τὴν πνοὴν αὐτῶν· τὰ πάντα ἐφυσύχαζον ἐν
τε τῇ θαλάσῃ καὶ τῇ πόλει· ἡ συνοδία τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Σταυροῦ
διέδην σιωπηρῶς, ἕνεκα τῶν κινδύνων, οὐδαμῶς παρατηρηθεῖσα ὑπὸ
τῶν ἀπίστων. Ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου ἀνεψύχθη ἐπὶ τῇ προσελεύσει τοῦ
ιεράρχου, ὅστις κατέλαβε θέσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἁγίου Χρυσο-
στόμου, καὶ οὕτως ἄρχεται ἡ λειτουργία.

Ἐν τούτοις πλὴν τῶν ἱερῶν λειτουργῶν, ἀντὶ τοῦ συνοτισμοῦ
τῶν πιστῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ναὸς δὲν ἠδύνατο ἄλλοτε νὰ περιλάβῃ
κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα μόνις ὀλίγοι τινὲς
Χριστιανοὶ διακρίνονται. Ἡ ἔδρα τῶν Φαναριώτῶν ἡγεμόνων δια-
τελεῖ ἔρημος· τὸ μέρος ἐνθα ἐκάθηντο αἱ σύζυγοι αὐτῶν ἐκλείσθη·
ἡ διὰ τὴν Ρωσικὴν πρεσβείαν ἐπιφυλάσσομένη θέσις ὑπ' οὐδενὸς
κατέχεται, διότι ὁ φόβος μὴ διακινδυνεύσωσιν οἱ Ἕλληνες, ἡνάγ-
κασε τὸν Στρογκανῶφ νὰ μὴ παρουσιασθῇ εἰς τὴν θρησκευτικὴν
τελετὴν τοῦ Κυριάρχου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος, δοξάζεται πολλῇ μᾶλλον.
διότι ἐδέχθη τὴν πίστιν ἐκ τῆς μητροπόλεως ταύτης, τῆς ἀκκλησιώ-
του μητροῦς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Βορρᾶ, παρὰ τὴν βασιλικὴν κατα-

γωγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ βάρβαροι δυναστεῖαι τῶν προγόνων αὐτοῦ προσηρτήθησαν ἀναδιδάσαντες ἐπὶ τοῦ θρόνου θυγατέρα τινὰ τῶν Πορφυρογεννήτων. (1).

Παρομία λειτουργία ἤρχετο ἐπίσης συγχρόνως ἐν τῇ ἀγερῶν πρωτευούσῃ τοῦ Βορρά, ἀλλ' ὑπὸ ποίους ὅλως διαφόρους οἰωνούς! ἐνταῦθα ἀρχιερεὺς ὑποδεχθεὶς εἰς τοὺς δημίους, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τινων ἱερέων φερόντων τὰ σημεῖα τῶν ἀλύσεων ἢ καὶ τὰ στίγματα βασιάνου (διότι οὐδεὶς ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον, ἐὰν μὴ ἐδοκιμάζετο ὑπὸ τοῦ διωγμοῦ), ἐπλησίαζε τρέμων εἰς τὸ ἱερόν· ἐν Πετροπόλει τοῦναντίον ὁ Μονάρχης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Κινέζου καὶ τῶν Γοσάρων, καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ φοβερῶν φρουρῶν καὶ ἀπείρου πλήθους, παρουσιάζετο ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ ὡς νικητὴς κηρύττων τὸν θρίαμβον. Ἐν τούτοις, εἰς τὴν περίλυπον τοῦ Βυζαντίου ἐκκλησίαν, παρὰ τὴν θλίψιν αὐτῆς, ἐπεφυλάσσετο νὰ τύχῃ τοῦ φοίνικος καὶ τῆς δόξης ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, καθ' ἣν πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες ἐώρταζον τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λυτρωτοῦ.

Παρὰ τὰς ἀγωνίας τοῦ κλήρου ἢ λειτουργία ἐψάλη μεθ' ὅλης τῆς συνήθους κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους λαμπρότητος· μετὰ δὲ τὴν ἀνευφημίαν τοῦ «Χριστὸς ἀνέστη» ὁ Πατριάρχης δοὺς τὸν ἀσπασμὸν τῆς εἰρήνης τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ εἶπεν: Αἰ εὐχαὶ μου ἐξεπληρώθησαν, διότι ἐπεθύμουν νὰ φάγω μεθ' ὑμῶν τὸ Πάσχα πρὶν ἀποθάνω. Εἶτα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀναμφιδόλως τὸ τηλεδόλον ἐκρέται παρὰ τὰς ὕχθας τοῦ Νεῦα εἰς ἐνδειξὴν εὐθυμίας, ὁ Πατριάρχης

1) Αὕτη ἦν ἡ σύζυγος τοῦ Τσάρου Βλαδимиρου. Ὁ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἑλληνος αυτοκράτορος γάμος οὗτος ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ βαπτισθῇ οὗτος· διηγοῦνται μάλιστα ὅτι εἶχον γλιτῶδες τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ ἐγένοντο Χριστιανοὶ αὐθιμέρον ἐν ἔτει 991. Συγγραφεὶς τινες ἀνάγουσι τὸ γεγονός τοῦτο εἰς τὸ ἔτος 987.

ἐξεληθὼν τῆς Ἑκκλησίας μετέβαινεν εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ, ὅτε κραυγαὶ μανίας ἀντηχοῦσιν.

Οἱ Ἀρχιεπίσκοποι τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀναρπάζονται ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἡ ἱερὰ συνοδία διασκορπίζεται. Οἱ γενίσταροι μένουσιν ἀκίνητοι. Μόνος δ' ἐν μέσῳ τῶν περιστοιχιζουσῶν αὐτοὺς ὁρῶν ἐναπομένει ὁ Πατριάρχης. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ μετώπου καὶ ἡ σεπτὴ αὐτοῦ γενεάς, ἥτις ἐδείκνυνεν ὀλιγότερα ἔτη παρὰ ἀρετᾶς, ἢ λάμψις τῆς ἀρχιερατικῆς στολῆς αὐτοῦ, τοσαύτην ἐξασκοῦσι δύναμιν ἐπὶ τῶν ταπεινῶν ἤδη ἀπίστων, ὥστε νομίζει τις ὅτι ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχὼν ἐπανεφέρειν εἰς τὴν πίστιν τοὺς ἀγρίους τούτους Τούρκους, ὅτε ὁ ἀγῶς τῶν λόγων τοῦ Χατζῆ Μπεκταψῆ, ὑπομινύσκει αὐτοῖς τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου· καὶ τότε βάλλοντες κραυγὴν ἰσχυρὰν σπεύδουσι καὶ συλλαμβάνουσι τὸν περιβεβλημένον τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν Πατριάρχην, σύρουσι καὶ περιβάλλουσι τὸν τράχηλον αὐτοῦ διὰ καταλλήλου βρόχου, καὶ ἀπαγχονίζουσιν αὐτὸν πρὸ τῆς θύρας τῶν Πατριαρχείων ὑπὸ τὰς ἀνευφημίας φρενητιῶντος λαοῦ, ὅστις βλασφημεῖ τὴν θεϊότητα τοῦ Χριστοῦ.

Σκοτεινὸν δεσποτικὸν ἐπιφυλασσόμενον εἰς τοὺς προωρισμένους διὰ τὰς βασιάνους ἐφιλοξένοι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὰ μέλη τῆς Συνόδου, ὅντα δέκα τὸν ἀριθμὸν καὶ ὀκτὼ πρωθιερεῖς, οἵτινες εἶχον παρουσιασθῇ μετ' ἐκείνων εἰς τὸν μυστικὸν δειπνὸν τῆς μεγάλης Πέμπτης. Διάφορα βασανιστήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην κατεῖχον θέσιν τροχοί, στέφανοι ἐξ ἀλύσεων, ὄνυχες σιδηροὶ καὶ λαβίδες ἐντεθειμέναι ἐν παραύνοις, ἐξετέθησαν ἐνώπιον τῶν ἱερέων τοῦ κυρίου, ὅτε αἱ θύραι τοῦ Ἄδου ἀνοίγονται παταγωδῶς. Δῆμοι βοηθούμενοι ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, ἡγουμένων λαμπάδων ἐκ ρητίνης, εἰσάγονται καὶ κάθονται, ἐνῶ ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἀόρατος εἰς πάντας, τοποθετεῖται ἐν μέσῳ τῶν πατέρων νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ μάχῃ, ἐξ ἧς δεὸν νὰ ἐξέλθωσι νικηταί.

Τότε «οὐλεμάς» τις προτείνει αὐτοῖς τὴν ἐξωμοσίαν, ἵνα ἀποφύγῃσι προφανῇ καὶ ἀναπόφευκτον θάνατον ἀλλ' ἐκεῖνοι σιωπῶντες συλλαμβάνονται ὑπὸ τῶν δημίων. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀρχιεπισκό-

που Ἀγχιάλου Ἀθανασίου περιβάλεται διὰ στεφάνου ἐξ ἀλύσεως, τὴν ὁποίαν σύρουσι βιαίως. Διονύσιος ὁ Καλιάρχης ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου καὶ ὁ πλουσιώτερος τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν ἐδασανίσθη διὰ θερμῶν λαδίδων, ἐνῷ σχίζουσι συγχρόνως τὴν κοιλίαν τῶν δύο ἄλλων ἐπισκόπων πύοντες αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον. Κατόπιν κατασταλειςτῶν τῶν βασάνων πλησιάζουσι τοὺς μάρτυρας καὶ αἰκτείροντες αὐτοὺς διὰ τὴν ἐπιμονὴν τῶν ἐξορκίζουσι νὰ ἀποπτύσωσι ἱερῆσκειαν ἣν ὁ ἐνδοξος Σουλτάνος ἐκήρυξε τοῦ λοιποῦ ἀντίθετον πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους αὐτοῦ. Εὐμεθὰ ἔταιμοι ἀπεκρίθησαν οἱ Μακκαδαῖοι, ν' ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν νόμων τῶν πατέρων ὡμῶν. Ὁμιλοῦσιν αὐτοῖς περὶ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ. — «Ἡ δόξα Ἐκείνου!» ἀνέκραξεν ὁ Διονύσιος Καλιάρχης, «ἡ δόξα» Ἐκείνου πόσον εἶναι ωραία! βλέπω τὰ αἰώνια ἀνάκτορα τοῦ στερεώματος· ἐκεῖ ἀνακαλύπτω τὸν βασιλέα μου καθήμενον ἐν τῇ ἀπείρῃ αὐτοῦ δόξῃ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, τοῦ αἰώνιου αὐτοῦ Πατρός. Δυστυχεῖς ἄπιστοι, εὐλογήσατε τὸν Θεόν μου καὶ ἀποπτύσατε τὸν ψευδῆ ὡμῶν προφήτην». — Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις οἱ δικασταὶ καὶ οἱ δῆμοι, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ κρατηθῶσιν ἐξ ὀργῆς, διατάσσουσι νὰ ἱκανοποιηθῇ ὁ λαὸς, ὅστις ἐξαίτεται τὸ μαρτύριον τῶν Ναζωρινῶν ἱερέων.

Ἐξάγουσι τοὺτους ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου. Προβαίνουνσι προσευχόμενοι καὶ παραδίδουσι τὰς ἱεράς αὐτῶν κεφαλὰς εἰς τὴν χεῖρα τῶν δημίων. Οἱ ἄγιοι ἱεράρχαι περιβεβλημένοι τὰ ἱερατικά αὐτῶν ἐνδύματα ἀπηγγονίσθησαν ἐπὶ ἀγχιονῶν, αἵνινες ἐστήθησαν παρὰ τὰς θύρας διαφόρων ἐκκλησιῶν. Τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὁλόκληρος ἡ Σύνοδος, συγχειμένη ἐκ δέκα γερόντων καὶ ὀκτῶν ἱερέων διατελούντων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Μητροπόλεως, τὴν αὐτὴν ὑφίστανται τύχην· καὶ οἱ ἄπιστοι ὀρίζουσι φρουροὺς παρὰ τὰ πτώματα αὐτῶν, ἵνα ἐμποδίσουσι τοὺς Χριστιανοὺς νὰ πλησιάζουσι τούτοις.

«Οἱ ἄγγελοι ἐωρτάζουσι τὸν θρίαμβον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· ὁ Σταυρὸς ἔφερε τὴν νίκην, καὶ ὁ οὐρανὸς εὐθυμεῖ». — Ἐν τούτοις ἡ Κωνσταντινούπολις, βεδωθισμένη ἐν τῇ θλίψει κλιεῖ-

πικρῶς. Αἱ πρεσβείαι τῶν Χριστιανῶν βασιλέων ἀγανακτοῦσι ἐπὶ τῷ γεγονότι, ἀλλ' ἡ ἀγανάκτησις αὐτῇ ζωηρότερον ἐγένετο ἐπαισθητῇ τῷ πρέσβει τῆς Ρωσσίας, ὅστις ὤφειλε μᾶλλον νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Πατριάρχου, παρὰ νὰ διαπραγματεύηται. Ἡ διπλωματία τοῦ Πέρα συνέρχεται, ἵνα ζητήσῃ ἐξηγήσεις παρὰ τῆς Πύλης ἐν σχέσει πρὸς τὰ διαδραματισθέντα. Ἀπάντησις καταλλήλως ἐκ τῶν προτέρων παρασκευασθεῖσα καθιστᾷ εἰς τὴν διπλωματίαν γνωστόν, ὅτι «ὁ ἀπόλυτος καὶ ἀνεξάρτητος ἄρχων Σουλτάνος εἰς οὐδένᾳ δίδει λόγον τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ. Νομίζει δ' ὅτι «δύναται νὰ τιμωρήσῃ, ὡς ἐτιμώρησε τούτους, πρόσωπα συνωμώσασαντα κατὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν κατέχει ἐκ Θεοῦ καὶ «εἰς τοῦτον μόνον ὀφείλει ν' ἀπολογηθῇ διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ».

Ἐπειδὴ κατὰ τῆς ἱεροσύλου ταύτης προφάσεως οὐδὲν ἡδύνατό τις νὰ προβάλῃ, ὁ Στρογονόφ ἀποσύρεται εἰς τὸ ἐν «Βουγιούκ — Ντερὲ» ἀνάκτορον αὐτοῦ ἀποφασίσας νὰ μὴ ἐμφανισθῇ πλεον ἐνώπιον αὐλῆς, ἣν ἕκαστος ἐνόμιζε παταχθεῖσαν ἐκ τῆς τυφλότητος· ἥτις συνήθως εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς πτώσεως τῶν θρόνων.

Τῇ 24ῃ Ἀπριλίου, ἐπειδὴ τὰ ἱερὰ τῶν βασιανισθέντων λείψανα ἔμενον ἀνηρτημένα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ τῶν ἀγγονῶν, ὁ μέγας Βεζύρης Μπεντερλῆς διέταξε ν' ἀποσπάρωσιν αὐτὰ ἐκείθεν καὶ παραδώσωσι τὸ τοῦ Πατριάρχου εἰς Ἰουδαίους, ἐκλεγέντας μεταξὺ τῶν ἀχρεiestάτων καὶ μᾶλλον διεφθαρμένων Ἰσραηλιτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς οὓς ἐπέβαλον νὰ σύρωσιν διὰ τῶν ὁδῶν καὶ ρύψωσιν ἀκολούθως αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν. Συνοδεία γενιτσάρων διέταχθη νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς μικρᾶς ταύτης διαταγῆς. Οὕτω φρικωδῶς λίαν ἐδόλεπε τις τὰ σώματα τοῦ τε Πατριάρχου καὶ τῶν λοιπῶν μαρτύρων, μολυνόμενα διὰ χειρῶν βεβήλων· συρόμενα ἐντὸς τοῦ πηλοῦ τῶν ρυάκων καὶ χρησιμεύοντα ὡς παίγιον τοῦ ἀγρίου μίσους τῶν ἀπογόνων τοῦ θεοκτότου λαοῦ. Οἱ Τούρκοι ἐφαίνοντο ἐκπεπληγμένοι διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν, καὶ ποιά τις ἀνησυχία διεγράφετο ἐπὶ τῶν προσώπων αὐτῶν· ἐνφ' ἡ σιωπῇ διεκόπιετο, ὁπόθεν διήρχετο ἡ συνοδεία τῶν Ἑβραίων, διὰ

φωνῶν καὶ ὕδρεων τὰς ὁποίας κατὰ τοῦ θύματος, ὅπερ ἐφαίνετο λέγον εἰς τὸν δῆμιον, καθ' ὃν χρόνον ἐσύρετο πρὸ τοῦ Ἀλάϊ κίρσιν τοῦ σεραῖου ἐνθα ἡ Α. Γ. μετέβη, ἵνα ἴδῃ καὶ θαυμάσῃ τὴν φρικτὴν ταύτην συνοδείαν: «Τὸ βασίλειόν σου θ' ἀφαιρεθῇ ἀπὸ σου, Οὐδαμῶς θὰ συναντηθῇς ἐν τῇ τάφῃ ὑπὸ τῶν πρακτόρων σου». Τέλος ἀφικομένης τῆς συνοδείας παρὰ τὴν παραλίαν, τὸ λείψανον τοῦ Γρηγορίου κεκαλυμμένον ὑπὸ περιτωμάτων ἦτον δυσαρέστων, ἡ αἱ ὕδρεις, τὰς ὁποίας ἐξετόξευον κατ' αὐτοῦ, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν· ἀλλ' ὁ ὀφθαλμὸς τῶν συνοδευσάντων πιστῶν δὲν ἐδράδυνε ν' ἐπανεύρῃ καὶ ἀναλάβῃ τὸ σεπτὸν λείψανον, εἰς τὸ ὅποιον ν' ἀπωδίσσῃσι σέβας καὶ ἐπικηδεῖους τιμὰς ἀνταξίας τῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἐν τῇ Χριστιανικῇ κόσμῳ ὁ ἀείμνηστος Γρηγόριος ὁ Ε'.

Ἐκάστη ἡμέρα μέχρι τοῦδε εἶχε σημειωθῇ διὰ τινος αἱματηροῦ ἐγκλήματος· ἵνα δοθῇ δέ τις ἀνάπαντα, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὰς σκηνὰς ταύτας, ἐστράφη τῶν βαρβάρων ἡ προσοχὴ πρὸς τὰς ἐκκλησίας τὰς ὁποίας ἐλεγχάτου καὶ κατεδάφιζον ἐπὶ τῇ λόγῳ ὅτι ἐχρητίμευον αὐταί· ὡς ὀπλοστάσια, ἀλλὰ δὲν εὐρέθησαν ἐντὸς αὐτῶν ἢ ἀργυρὰ τινα σκεύη ἐλαχίστης ἀξίας. Ἡ λεηλασία τῆς μητροπόλεως τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐπέφερε διακροσίας χιλιάδας φράγκων εἰς τὴν ἀπληστίαν τοῦ Σουλτάνου. ὅστις εὔρε κενὸν τὸ ταμεῖον τοῦ πατριάρχου, τοῦ ὁποίου τὰ πλοῦτη ἦσαν αὐτοὶ οἱ πτωχοί, οἱ τεθλιμμένοι, αἱ χήραι καὶ τὰ ὀρφανά, εἰς οὓς ὁ Γρηγόριος ἐθυσίαζε καὶ τὰς ἑαυτοῦ καὶ τὰς τῆς ἐκκλησίας προσόδους. Οὕτως ἡ καταστροφὴ τῶν γαῶν τοῦ Κυρίου μετετράπη πλεον εἰς συκοφαντίαν, ἥτις δὲν ἐδράδυνε ν' ἀνατρέψῃ τὴν συνοικίαν τοῦ Φαναρίου, τοῦ ὁποίου ὁ διάδοχος τοῦ Ὁμαρ διέταξε νὰ πωλήσωσιν εἰς ὅλως εὐτελεῇ τιμὴν τὰς πλουσίας καὶ πολυαριθμοὺς βιβλιοθήκας τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονιδῶν, θεωρήσας ἐνεκεν τῆς ἀπληστίας αὐτοῦ ἐπικερδέστερον νὰ καταστρέψῃ ταύτας οὕτω ἢ νὰ λέγεται ὅτι ἐξετέθησαν εἰς πλειοδοσίαν πλείσται διακεκριμέναι Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι· ἐπίσης δὲ ἐπεβουλεύθησαν τὰς ἰδιοκτησίας τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσσίας διατελούντων τραπεζιτῶν καὶ ἐμπόρων, ἀφού δὲ ἐπῆσαν πλείσται

κεφαλαὶ ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν δημίων, κατέφυγον εἰς τοὺς πνιγμοὺς καὶ κατέληξαν εἰς τὴν σφαγὴν ἐν συνόλῳ τῶν χριστιανῶν ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν, οἵτινες ἦσαν ἐγκλεισμένοι ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Βοσταντζεϊ-μπασῆ.

Ἀναμφιδόλως ὑπερβολικὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων, ἀλλὰ καθ' ὅσον δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς τῶν ἀγορῶν ἐρημώσεως φαίνεται, ὅτι ἦτο ἀξιοσημείωτος. Ἡ κατάστασις αὕτῃ ἦτο μάλιστα ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς καταναλωτὰς διαφόρων ἐμπορευμάτων, διότι οἱ ἀπολεσθέντες κατὰ μέγα μέρος ἦσαν τεχνῖται, ἀρτοποιοί, παντοπωλαὶ καὶ κηπουροί, τοὺς ὁποίους ἡ βαρὺτης τῆς ἱστορίας θὰ θεωρήσῃ ὡς ἀπώλειαν τόσοῦ πραγματικῆν, ὅση καὶ τὴν τῶν ἡγεμονικῶν τοῦ Φαναρίου οἰκογενειῶν. Αἱ ἀκταὶ τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἑπταπυργίου ἐκαλύφθησαν ὑπὸ πτωμάτων, ἅτινα ἀναδραζόμενα ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῆς ψάμμου τῆς παραλίας ἐχρησίμευον ὡς λεία τῶν ἀπείρων κυνῶν, τῶν λυμαινομένων τῆς ὁδοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Σουλτάνος καθυδύνατο ἐκ τοῦ θεάματος τούτου ὅτε ἀπεκάλυψαν αὐτῷ τὴν μόνην κατ' αὐτοῦ ἀληθὴ ἐξυφανθείσαν συνωμοσίαν, ἣτις ὡς λέγεσθαι ἦτο ἔργον Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλή θν ὁ σερασκέρης τοῦ Σουλτάνου Χουρσίτ πασσᾶς ἐκράτει ἐν πολιορκίᾳ ἐντὸς τοῦ φρουρίου νῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Ἡ ματαιωθείσα αὕτη συνωμοσία, καίπερ μὴ τιμωρηθεῖσα, ἐμελλε νὰ ἐκραγῇ ἐν μέσῳ αὐτῆς τῆς πρωτευούσης, αὐτουργοὶ δὲ ταύτης ἐθεωροῦντο χίλιοι πεντακάσιοι Σκυπετάραι Μωαμεθανοί, ὧν οἱ πλείστοι κτίσται καὶ κρεοπῶλαι, πάντες ἐσκληραγωγημένοι· εἰς τῆς ἐργασίας ἢ καὶ ἐξωκειωμένοι πρὸς τὴν θέαν τοῦ αἵματος, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τινος ἐμπόρου ἐντροσθίων, Χαλὶλ καλουμένου καὶ ἐκ Δελδίνου καταγομένου, ὠρύνοντο ἐν μέσῳ τῶν φανατικῶν μετὰ μείζονος σφοδρότητος παρὰ οἱ δερδίσαι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ τῆς ἀφροσώσεως ὑπεδοθήθησαν τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ πληρώσωσιν αὐτοῖς λύτρα, Γνωστῆς γενομένης τῆς διαγωγῆς

ταύτης, ἡ ἐξουσία ἐκατηγόρησεν αὐτοὺς ἐπὶ ἐγκλήματι, καὶ ἀπεφά-
σισε νὰ τοὺς ἀπογυμνώσῃ.

Πολὺ εὐκολώτερον θὰ ἠδύνατο ν' ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτῶν τὴν
ζωὴν, παρὰ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ χρήμα καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν. Πληρο-
φορηθέντων τούτων τὰ κατ' αὐτῶν τεκταινόμενα, ὁ ἀρχηγὸς τῶν
Ἀρναουτῶν ὑπομνήσκει τοῖς συντρόφοις ὅτι ὀφείλουσι νὰ ἐπαγρυ-
πώσιν ἐπὶ τῆς ἐαυτῶν ἀσφαλείας· ἀφοῦ δὲ ἐξέθηκε τὰ μέσα, δι' ὧν
θὰ κατῴρθουν τοῦτο, ἀποφασίζουσι νὰ καταλάβωσι τὴν παρὰ τὸν
ἄγιον Στέφανον κειμένην πυριτιδαποθήκην. Ἐκεῖ δὲ συνήλθον, ὅτε
ἐγνώσθη τὸ σχέδιον αὐτῶν· μὴ δυνηθέντων ἐκ τῶν κατ' αὐτῶν ἀπο-
σταλέντων γενιτσάρων νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτοὺς, τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ
δυσμενείας τοῦ Σουλτάνου κατὰ τοῦ Μπεντερλῆ.

Ἐξορίζουσιν αὐτὸν ἀμέσως, μόλις δὲ ἐπιβάντα τοῦ πλοίου τὸ
διδάνιον σπεύδει νὰ ἀποδώσῃ, εἰς αὐτὸν τοὺς τέως γενομένους φό-
νους, καὶ ἀναγγέλλουσιν εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν Χριστιανικῶν Δυ-
νάμεων, μάλιστα δὲ εἰς τὸν τῆς Ρωσσίας, ὅτι ἵνα παράσχῃ αὐτῇ
ἐκανοποίησιν ἐξιςουμένην πρὸς τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου
τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐξώρισε τὸν τόσον δεινὸν Βεζύρην-
Ἀζάμ. Φρονίμως ποιοῦντες ἀπέσχον νὰ δώσωσι πλείονας διασαφή-
σεις· καίπερ δὲ σὺδενὸς ἀπατηθέντος διὰ τὴν δῆθεν δυσμένειαν πρὸς
ὑπουργόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἐνήργησεν ἀσύμφωνον πρὸς τὰς διαταγὰς
τοῦ Μεγάλου Κυρίου, ἐν τούτοις ἠὺχαιοιστήθησαν ἐν Πέρσῃ, διότι εὖ-
ρον πρόφασιν κατάλληλον, ἵνα ἀποπλύνωσι τοὺς Ὁθωμανοὺς ἀπὸ
τοῦ ρύπου τῶν ἐγκλημάτων ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Μπεντερλῆ κατηγορη-
θεῖσα ὅτι ἐγένετο διὰ λόγους πολιτικούς, ὅσῳ καὶ ἔνεκεν ἀπλη-
στίας, διότι ὁ μέγας Κύριος κατέσχε τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, ἀπῆλθε
κατόπιν τῆς γαλήνης τῆς πρωτεύουσας· τότε ἡ φρικτῆς πράτασις
τῆς γενικῆς τῶν Ἑλλήνων σφαγῆς ἀνεκινήθη ἐκ νέου ἐν τῇ διδανίᾳ.
Ὁ Σουλτάνος ἐπεζήτηε ταύτην, ἀλλὰ ἐπειδὴ πλείστοι τῶν Τούρκων
ὑποκινινηθέντες ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ ἀντέτεινον δραστηρίως εἰς τοῦτο,
ἐδέγησε ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸ νὰ ψηφίσωσιν ἐν τῇ διδανίᾳ τούτῳ, τῷ

**Ὁ Μακρυγιάννης ἀμύνεται ἐν Πειραιεὶ πρὸς τοὺς
ἐχθροὺς καρτερικώτατα.**

Ἱστορία τῆς Ἑλλαν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 14

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βζρσις

συνελθόντι τῇ 28 Ἀπριλίου, τὸν γενικὸν ἀφοπλισμὸν τῶν ραγιαδῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ συνέπειαν διαταγαὶ ἀπεστάλησαν εἰς πάσας τὰς τῶν ἐπαρχιῶν διοικήσεις, ὃ δὲ Σουλτάνος ἐργασθεὶς διὰ τὰ ἀτελεῖ ταῦτα μέτρα δυσηρεστήθη κατὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν τοῦ αἰματηροῦ αὐτοῦ σχεδίου, τῶν ἀνταγωνιστῶν, οἵτινες λίαν εὐγενεῖς ἐθεωρήθησαν διότι δὲν ἀπέτισαν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν κεφαλῶν ἀξιέπαινον μετριοπάθειαν.

Ὁ Χαλὲτ ἐφέντης, ὅστις προῦκάλεσε τὰ θηριωδέστατα τῶν μέτρων, κατόρθωσε τῇ βοήθειᾳ τῆς πιστῆς αὐτοῦ Χατζινάδαρ Οὐστά, τὴν ἐπλούτισε διὰ τῶν λαφύρων τῶν Ἑλληνίδων τοῦ Φαναρίου γυναικῶν, νὰ κατευνάσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ λέοντος. Ἀνέλαβον τὴν διοργάνωσιν στρατοῦ, ὃν διηύθυνον ἀμέσως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, χωρὶς νὰ κατορθώσωσι νὰ συναθροίσωσι καὶ τοὺς γενιτσάρους, οἵτινες ἐπέμειναν δικαιολογοῦντες τὴν ἀπείθειαν αὐτῶν, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἤρμοζεν ἂν ἀπογυμνώσωσι τὴν πρωτεύουσάν τῆς αὐτοκρατορίας ἐκ τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς. Οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν μάτην συναθροισθέντες ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας ἠπέλουν, ὅτι θὰ ἐξαγάγωσι τὰς χύτρας, αἵτινες εἶναι αἱ σημαῖαι τῶν πειναλέων αὐτῶν ὀρδῶν· ὃ δὲ Σουλτάνος ὃν ἀπεκάλουν «εὐὶὸν τῆς δούλης» (1), ἐδέησε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ὄχλου, τόσον ὃ δεσποτισμὸς εἶναι ἀσθενέης ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἐνησχολοῦντο δ' εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου, τοῦ προωρισμένου νὰ πλεύσῃ κατὰ τῆς Πελοποννήσου· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἀποτελοῦντες τὸ πλήρωμα αὐτοῦ

1) Οὕτως ἀποκαλοῦσιν οἱ Τούρκοι τὸν Μέγαν Κυρίαρχον ὅταν ἐπανατατάωσι, διότι ἡ Ὄθωμανικὴ δυναστεία, ἥτις καθ' ὅλα διαφέρει τῶν ἡμετέρων ἡθῶν, ἀναρπάγεται διὰ γυναικῶν ἀγοραζομένων διὰ χορήματος ἢ μᾶλλον διδομένων ὡς δώρων, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὸν τίτλων, τῶν δούλων ὑπὸ τῶν κυβερνητῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἢ ὑπὸ πειρατῶν, ὅταν οὗτοι σπύλλαμβάνωσι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πειρατείας αὐτῶν, τοιοῦτου εἶδους λείαν.

Ἰδραῖοι ἐδολοφονήθησαν, ἔπρεπε νὰ σκεφθῶσι πρὸς εὕρεσιν ἀντικαταστατῶν. Συνέλεξαν λοιπὸν βαρβάρους τινὰς καὶ πιέσαντας τοὺς κωπηλάτας, προσέδραμον εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, οὓς προσεκάλεσαν νὰ ἐπιστρέψωσι νὰ μεταχειρισθῶσι τοὺς ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν διατελοῦντας ναυτικούς, ὅπως ἐκδικηθῶσι τοὺς Μωραίτας. Τοὺς ἀξιοπρεπεῖς καὶ μεγαλόφρονας τούτους πρέσβεις εὗρον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ αὐτῶν τῶν γενιτσάρων προθυμωτέρους.

Τῷντι πλὴν τῆς πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐκδουλεύσεως, ἀπηλλάσσοντο οὕτω αἱ πρεσβεῖαι καὶ πλήθους ἀθλίων ἀτίμων καὶ ἀπατρίδων οἵτινες συνενούμενοι μετὰ τῶν Σκλαδούνων, τῶν κατὰ στίφη πλανωμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐχρησίμευσαν κατὰ τρόπον ἀντάξιον ἑαυτῶν ὥς ἐρέται τῆς Α. Υ. Συνεσώρευσαν κατόπιν ἐν ταῖς πλοίοις ἐκείνου ὅστις τιτλοφορεῖται κυρίαρχος τῶν δύο θαλασσῶν καὶ τῶν δύο ἡπείρων, στρατιώτας καὶ πυροβολικόν. Ὁ δὲ ἀρχιναύαρχος Καρὰ Ἀλῆς, υἱὸς μυλωνοῦ Τραπεζουντίου, ἀναπετάσας τὴν σημαίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἰστοῦ πλοίου φέροντος ἑκατὸν δέκα τηλεβόλα, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ἑτερογενοῦς τούτου σωροῦ ἐκ βαρβάρων καὶ ἐγκληματιῶν, ἀφοῦ διετάχθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου νὰ φέρῃ αὐτῇ οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἥττον αὐτὴν τὴν σπονδὴν τῆς Πελοποννήσου· ἡξίου μάλιστα ὅτι ἔπρεπε μέχρι τῶν ὁρέων νὰ κατακαύσῃ καὶ καταστρέψῃ αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Γενική ἀναστάσις τῆς Ἑλλάδος.—Πολιτικὴ κατάστασις τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν. Κηρύττουσιν αὐταὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν.—Πατριωτισμὸς τῶν ἐξοπλιστῶν αὐτῶν.—Συνέχεια τῶν τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας.—Κακὴ διεύθυνσις τῶν ἐπαναστατῶν.—Στρατεύσεις τοῦ πασᾶ τῆς Βραΐλας.—Μάχη ἐν Γαλαζίῳ.—Μεγάλῃ ἀξίᾳ τοῦ Ἀθανασίου καὶ τῶν Ἑλλήνων.—Ἀποσύρονται οὗτοι εἰς τὸν Προῦθον.—Ἀνέρχονται εἰς Ἰάσιον.—Ἀφίξις τοῦ Καντακουζηνοῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην.—Σύλληψις τοῦ Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου καὶ ἀποκεφάλισις αὐτοῦ.—Καταφύγιον τοῦ Ὑψηλάντου.—Ἀποστασία τοῦ Καντακουζηνοῦ.—Ἱερὸς λόγος τῶν Φιλικῶν.—Ὑψηλὴ ἀφοσίωσις τοῦ Ἀθανασίου.—Ἐνδοξον τέλος τοῦ Σπύρου Δαλώστρου.—Ὄνόματα τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων ἡρώων.—Ἡ ἐν Δραγατσάνῳ μάχη.—Καταστροφή τοῦ ἱεροῦ λόγου.—Φυγὴ τοῦ Ὑψηλάντου καταφεύγει εἰς Αὐστρίαν, ὅπου συλλαμβάνεται καὶ καθίεργεται ἐν Μόναχῳ.

Ἐπὶ τοῖς υπερτάτοις λόγοις τῆς ὑδρισθείσης θρησκείας οἱ Μωραῖται καταδιωχθέντες εἰς τὰ ὄρη, οἱ Βοιωτοὶ διαταραχθέντες μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀγγελίας τῆς προσεγγίσεως τῶν Τούρκων, οὓς ὁ Χουρσίτ πασσᾶς ἀπέστελλε ἐναντίον αὐτῶν, οἱ τέως ἀμφιρρεπεῖς Αἰτωλοὶ καὶ οἱ ἐν μετεώροις αὐτῶν ὀχυρωθέντες Σουλιῶται ὠρκίσθησαν ὁμοθυμαδὸν ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος· τῆς δὲ φωνῆς τῆς ἐκδικήσεως ἀντηχησάσης ἐν μέσῳ τοῦ Αἰγαίου, ὁ κλονισμὸς ἐγενικεύθη. Ἄλλ' ἐν ποίᾳ στιγμῇ καὶ ὑπὸ τίνας αἰωνοὺς οἱ Χριστιανοὶ ἔμελλον ν' ἀναλάβωσι πάλιν οὐχ ἦττον ἄνισον κατὰ τὸν ἀριθμὸν πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀναλάβει οἱ πρόγονοι αὐτῶν κατὰ τοῦ Ξέρξου, καὶ ἀσυγκρίτῳ λόγῳ ὑφισταμένην πάσης ἰδέας ἐπιτυχίας; Καθόσον οὔτε ὅπλα οὔτε καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς ἐκείνων εἶχον! Διότι ποῦ ἦσαν ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Κίμων, τὰ ὅπλοστάσια καὶ οἱ χρη-

σμοί, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐλάμβανον ἀπαντήσεις καταλλήλους πρὸς ἀναξωπύρῳσιν τοῦ θάρρους αὐτῶν ; Σκληρῶς ἀποπεμφθέντες ὑπὸ τῆς Ρωσσίας οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Παραδουναβείων ἐπαρχιῶν εἶχον ἐν μέρει ἡττηθῆ πρὶν ἀποσπάσῃ ἐτι τὸ ξίφος. Καταγγελλθέντες ὡς ἀντάρται, εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον τῆς Εὐρώπης οἱ Ἕλληνες κατεδικάσθησαν ἐκεῖ χωρὶς ν' ἀπολογηθῶσιν. Ἄλλοι, πρὸς οὓς οἱ Ὑδραῖοι ἠδύναντο ν' ἀποδώσιν ἀδιαφορίαν, ἣν ὁ ἐγωϊσμὸς θὰ ἐχαρὰκτῆρίζεν ὡς σωτήριον δυσφημοῦντες διὰ τοῦ τίτλου τῶν ἐπαναστατῶν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Πάτραις ὁμογενεῖς αὐτῶν, ἐπίσης δὲ καὶ τοὺς νησιώτας ἐκείνους, οὕτινες τότε δὲν εἶχον ἐτι ριψοκινδυνεύσει ὤφειλον νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι θὰ μείνωσιν ἡσυχοὶ καὶ οὐδαμῶς θὰ προσβληθῶσιν. Ἀλλὰ φωνὴ ἰσχυροτέρα τοῦ χρησμοῦ τῆς Πυθίας καὶ τῶν Δελφῶν ἐλάλησεν· ἡ δὲ φωνὴ ἰσχυρωτέρα τοῦ χρησμοῦ τῆς Πυθίας καὶ τῶν Δελφῶν ἐλάλησεν· ἡ δὲ φωνὴ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν πνευματικῶν πατέρων ἀνῆλθε μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Ἐλεήμονος, διατάξαντος τὸν λαὸν αὐτοῦ νὰ δράξῃται τῶν ὅπλων, Ἐλεήμονος, διατάξαντος τὸν λαὸν αὐτοῦ νὰ δράξῃται τῶν ὅπλων, διότι ἡγγικεν ὁ θρίαμβος τοῦ Σταυροῦ.

Οἱ Ὑδραῖοι ἐξεληθόντες ἐκ τοῦ κόλπου τῶν θαλασσῶν, ὡς καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν, ἐξ οὗ ἐτάχθησαν ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τῶν θαλασσοπόρων τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἔχοντες στόλον ἐξ ἑκατὸν εἰκοσι πλοίων συγκείμενον, κεφαλαιούχους τινὰς κατόχους τεσσαράκοντα ἑκατομμυρίων, ὤφειλον ἐν τούτοις ἐπὶ μακρὸν νὰ σκεφθῶσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, πρὶν διακινδυνεύσωσι τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν. Σοβαροί, δραστήριοι, οἰκονόμοι, ἱκονοποιοῦμενοι δι' εὐτελοῦς μισθοῦ, ἐγένοντο κύριοι τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς, ὑπερ οὐδεὶς ἠδύναντο νὰ διαμφισβητήσῃ αὐτοῖς ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐποψίν τῆς μεταφορᾶς.

Κυβερνόμενοι ὑπὸ γερουσίας, ἧς προήδρευεν ὁ κατ' ἐκλογὴν λαμβανόμενος μεταξὺ τῶν πλοιαρχῶν αὐτῶν, διοικούμενοι κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Παλλικοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος, τοῦθ' ὅπερ παρεχωρήθη αὐτοῖς δι' ἀδροτάτης ἀμοιβῆς ὑπὸ τοῦ καπετάν-πασσά, τοῦ ἄρχον-

τας τοῦ Αἰγαίου, οὐδένᾳ ἄλλον ἐτέλουν εἰς τὸ στέμμα φόρον ἐκτὸς τῶν πεντακοσίων ναυτῶν, οὓς ὑποχρεοῦντο ἰδίαις δαπάναις νὰ διατηρῶσιν διὰ τὸν ἐνιαύσιον ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν εἰσπραξίν τοῦ φόρου τῶν νήσων τῆς τε Προποντίδος καὶ τοῦ Αἰγαίου. Ἡ ἐργασία αὕτη οὐδὲν εἶχε κατ' ἀρχὴν τὸ ἀπεχθές πλὴν τοῦ ὀνόματος τῆς δουλείας, ὑπὸ τὸν ἀποδιδόμενον αὐτῇ τίτλον «κεφαλικὴ ἐξαγόρασις». Εἰσερχόμενοι ἐπὶ τῶν Τουρκικῶν πλοίων οἱ Ὑδραῖοι ἐξετέλουν τὴν διοίκησιν τῶν ἰστίων καὶ τοῦ πηδαλίου ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιβλεψίν τινος τῶν πλοίαρχων αὐτῶν, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ τῆς πύργου τοῦ πλοίου, ἐνῷ ὁ πλοίαρχος τοῦ σκάφους νωχελῶς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς πρύμνης ἐκάπνιζε, καταλίπων τὴν φροντίδα τῆς θαλασσοπορίας καὶ εἰς αὐτοὺς ἐτι τοὺς κατωτέρους, οὓς ἐνίοτε ἠρώτα περὶ τοῦ καιροῦ καὶ περὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ σκάφους.

Ὁ καπετάν-πασσᾶς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ πλοίῳ χαρέμιον ἐξ ἐφῆρων, ἄφθονα τρόφιμα, γραμματεῖς, δερδίσας ἐπιτετραμένους τὴν προσευχὴν, μουσικούς, σχοινοβάτας, (καραγκιόζηδες), ἥτοι γελωτοποιούς, μάγους προλέγοντας περὶ τῆς αἰσίας ἐκδόσεως καὶ ὑπερἀπαραίτητον παντὸς δεσπότη, ἐνωματίαν δημίῳν ἀποθῆκαι καφφέ ἐπλήρου ὀρισμένον ἐπὶ τούτῳ μέρος περιφρασσόμενον ὑπὸ ψάθων, χωρὶς ν' ἀνησυχῶσι περὶ τυχούσης πυρκαϊᾶς, διότι ἰδίαν ὅλως ἐξήσκουν ἐπιτήρησιν. Καθ' ἐκάστην ἑσπέραν προσήρχοντο εἰς τινα τῶν λιμένων, ἵνα κοιμηθῶσιν ἀναπαυτικῶς, οὐδαμῶς λησμονοῦντες νὰ κανονιοβολῶσιν, οἰοεὶ μετὰ νίκην. Τοιοῦτος ἦτο ὁ βίος τῶν Μωαμεθανῶν Ἀρφοναυτῶν, οἵτινες ἀνύψωσαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν δόξαν τῆς Ἡμισελήνου. Οὕτως οἱ Ὑδραῖοι κάλλιον τρεφόμενοι καὶ περισσοτέρων ἀπολαύοντες περιποιήσεων ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν πλοίοις, θὰ διεφιλονείκουν τὴν εὐχαρίστησιν τῆς εἰς τὰ πλοῖα ταῦτα μεταδόσεως, ἂν δὲν εἶχον κατ' ἔτος ἐνώπιον αὐτῶν τὸ παράδειγμα τῶν συναδέλφων, «τοὺς τῆς δειλίας αὐτῶν» βασανιζομένους συχνότατα δὲ καὶ ἀπαγχονιζομένους ὑπὸ τόσον ἀνάνδρων δυναστῶν.

Πλὴν τῆς ταπεινώσεως ταύτης, ἂν πᾶσα ἐθνικὴ ὕbris δὲν ἦτο

σκληροτέρα τοῦ θανάτου, ἢ Ἵδρα ἦτο εὐτυχής, καὶ μάλιστα λίαν ἀκμαία· ἦδη οἱ κάτοικοι αὐτῆς εὗρον τὸ μέσον τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ φόρου τοῦ Μινωταύρου, ἀντικαταστήσαντες αὐτὸν ἐν τῇ τουρκικῇ μοίρᾳ διὰ τῶν ναυτῶν τῆς Ἐρμύνης, τοὺς ὁποίους ἤρξαντο νὰ προσλαμβάνωσιν ἐπὶ μισθῷ εἰς τὴν ναυτιλίαν αὐτῶν, ἐνῷ ἕκαστος Ἵδραϊὸς ναύτης ἐπεδιδάζετο τοῦ πλοίου ἐξασκῶν καὶ δικαιώματα μετοχῆς, εἴτε ἐπὶ τοῦ κέρδους, εἴτε ἐπὶ τῆς ζημίας. Ὁ ἄρχων τῆς νήσου εἶχε ἐξουσίαν μόνον ἐπὶ πεντακοσίων φρουρῶν. Οἱ φόροι ἀνέρχοντο εἰς δύο ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν προκαταβαλλομένων διὰ τε τὴν εἰσοδὸν καὶ ἔξοδον τῶν ἐμπορευμάτων· σχολαὶ διέδιδον μεταξὺ αὐτῶν τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν οἴκημα ἦτο προωρισμένον διὰ τοὺς δυστυχεῖς, ἐνῷ λοιμοκαθαρτήριον ἐξεδίωκε τὴν πανώλην ἐκ τῆς παραλίας τῆς νήσου ἡττόν ἀσφαλῶς, ἡ ὅσον ἡ αὐστηρότης τῶν ἡθῶν αὐτῶν ἀπεμάκρυνεν ἐντεῦθεν τὸ ἠθικὸν μόλυσμα τῆς Εὐρώπης.

Λαὸς ἐκ τριάκοντα πέντε χιλιάδων ψυχῶν ἔζη οὕτως ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐνθα οἱ προὔχοντες μόνον ἠδύναντο ν' ἀνορῶσι τοὺς σαρκοφάγους αὐτῶν, ἐνῷ ὁ λαὸς ἐθάπτετο ἐν τῇ ἡπείρῳ. Οὕτω πλούσιοι γινόμενοι ἐκ τοῦ ἐμπορίου ἐφάλλον. «Ἡ Ἵδρα δὲν ἔχει μὲν ἀγροὺς, ἀλλ' ἔχει πλοῖα! Ὁ Ποσειδὼν εἶναι ὁ κυρίαρχος, καὶ οἱ πλοίαρχοι εἶναι οἱ γεωργοὶ αὐτῆς διὰ τῶν ταχυπλόων πλοίων θεορίζει ἐν Αἰγύπτῳ, πλουτεῖ ἐν Προδιγγίᾳ καὶ τρυγεῖ ἐπὶ τῶν λόφων τῆς Ἑλλάδος!».

Αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ στεῖρα Ψαρρὰ ταῦτά ἠδύναντο νὰ εἰπωσι διότι φορολογούμενοι ὑπὸ τῆς Πύλης ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς οὖς καὶ ἡ Ἵδρα ἔρους, ἦσαν ἐπίσης τόποι τῆς βιομηχανίας καὶ ἠνωμένοι μεταξὺ αὐτῶν διὰ δεσμῶν αἱματος· μάλιστα δὲ ἐπιτοφοροῦντο οἱ κάτοικοι αὐτῶν ὑπὸ τοῦ διδανίου «νεφερλῆδες», ἦτοι ἐπίκουροι. Τί δὲν θὰ ἐπράττε κυρίαρχός τις, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὸν δημιουργὸν τῆς εὐζωίας ὑπηκόων γενομένων πλουσίων διὰ τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου; Διότι εἶναι ἴδιον τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους κράτος τι κατέστησε πλουσίους, νὰ μεταχειρίζωνται πᾶσαν τὴν ἑαυτῶν ἐνέργειαν πρὸς

ὑποστήριξιν αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ Ἕλληγες ὑπεχρεωμένοι ὄντες ἀπέναντι τοῦ δεσποτισμοῦ ἐρριψοκινδύνευσαν πάντες διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου μετὰ θλίψεως καὶ λύπης ἀναγκασθέντες νὰ φανῶσιν ἄπιστοι.

Ὁ πράκτωρ τοῦ Ἀλῆ Τεπενλελῆ Κωνσταντῖνος, ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἀνακοινώσει αὐτοῖς τὸ πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ τείνον σχέδιον τῆς Πύλης· ἀλλ' ἡ ἀποκάλυψις αὕτη ἦτο τόσῳ φρικώδης, ὥστε οἱ Ὑδραῖοι ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς δόλον ἐπινοηθέντα ὑπὸ τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων σκοποῦντος νὰ διενεργήσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀντιπερισπασμὸν τινα. Τόσον μῖσος ἔτρεφον κατ' αὐτοῦ, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ δυσπιστῶσιν εἰς πᾶν ὅ,τι ἐξ αὐτοῦ προήρχετο. Ἀλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξὶς αὐτῶν, ὅταν ἐπιστολαὶ ἐκ Πρεσβείας κατέστησαν αὐτοῖς γνωστὸν ὅτι τὰ τέκνα, οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν ἀπὸ ὀκτῶ καὶ ἐπέκεινα μηνῶν ἐπιβιβασθέντες τῶν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ὀθωμανοῦ ὑποναύάρχου πλοίων, ἐδολοφάνθησαν ἅμα λαβόντες τοῦ βαρβάρου γνώσιν τῶν ἐν Πάτραις συμβαινόντων. Ἐκατὸν ἐκ τῶν γενναιοτέρων ναυτικῶν εἶχον ἀπολεσθῆ, ἐκεῖνοι δέ, τῶν ὁποίων ἐφείσθησαν, ἤχθησαν ἐκ Σαλα-όρας εἰς Ἰωάννινα ἵνα ὑπηρετήσωσιν ἐν στολίσκῳ, ὃν προϋτίθεντο νὰ προβάλῃσι κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ δεσπόζοντος τότε τῆς λίμνης. Ἠνάγκασαν μάλιστα αὐτούς, ὡς καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν Χριστιανῶν, οὓς οἱ Τοῦρκοι παρώτρυνον διὰ μαστιγώσεων, νὰ μεταφέρωσι λέμβους ὀλοκλήρους ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐλλείψει φορτηγῶν ἁμαξῶν. Οἱ πλείστοι τούτων ἀπέθανον ὑπὸ τὸ βάρος τοιοῦτου φορτίου. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν Ὑδραίων ἔζων ἔτι, ὥφειλον νὰ πολεμῶσι προσδεδεμένοι ἐπὶ τῶν θρανίων τῶν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ πεπληρωμένων λέμβων.

Ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ὁ τρόμος ἐγενικεύθη. «Ὁ χρόνος» ἀνέκραζον αἱ γυναῖκες, «ἔχασε τὴν ἀνοιξὶν αὐτοῦ» καὶ ἡ θλιβερά αὕτη φωνή, ἡ ἄλλοτε ἐν Ἀθῆναις ἀκουομένη, ἐνωθεῖσα μετὰ τῶν ἐπισήμων ἀγγελιῶν τῶν ἀφικομένων διὰ τινος

πλοίου ἐκ Ψαρῶν ἀποσταλέντος, ἠνάγκασε τὴν γερουσίαν νὰ ἐξετάσῃ τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ζήτημα.

«Ὁ κίνδυνος εἶναι προφανής, ἔγραφεν ἡ Τετραχία τῶν Ψαρῶν, »δὲν πρέπει νὰ παρέρχηται ὁ χρόνος· τὸ διδάνειον ἀπεφάσισε τὸν »γενικὸν τῶν Ἑλλήνων ἀφοπλισμόν· ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν δὲν »ἐξαίρειται τῆς διαθέσεως ταύτης, ἀναμφιδόλως δὲν θὰ ὑποφέρητε »ν' ἀποσπάσῃσι τῶν χειρῶν ἡμῶν τέσσαρας χιλιάδας τηλεδόλων, »καὶ πλέον τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων τυφεκίων, προΐόντων τόσῃς φει- »δοῦς καὶ ἐργασίας ἄτινα μετὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀφείλομεν νὰ παρα- »χωρήσωμεν διότι παραδίδοντες ταῦτα, παραδίδομεν σὺν τούτοις καὶ τὴν ἡμετέραν ζωήν».

Παρασυρθεῖσα ὑπὸ τῶν φημῶν τούτων καὶ πληροφορηθεῖσα ὅτι αἱ νῆσοι τῶν Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ὁρησκείας, ἡ γερουσία τῆς Ὑδρας ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Λαζάρου Κουντουργιώτου, προέδρου, Σταμάτη Βουδούρη, Γεωργίου Γκιώνη, Σταμαδοῦ, Ἐμμανουὴλ Τομπάζη, Ἀναγνώστη Οἰκονόμου, Βασιλείου Βουδούρη καὶ Φραγκίσκου Βούλγαρη, ἐκήρυξαν ἐπισήμως τῇ 28ῃ Ἀπριλίου, «τὴν βασιλείαν τοῦ Στραυροῦ». Τῇ δ' ἐπαύριον ἡ νέα σημαία εὐλογηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Αἰγίνης Κυρίλλου ἀνεπετάθη μετ' εὐφημιῶν τοῦ λαοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπηυθύνθη ἡ ἐξῆς προκήρυξις :

Ἐν ὀνόματι τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ.

«Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος βεβαρυμένον πλέον νὰ ἀναστενάξῃ ὑπὸ »τὸν σκληρὸν ζυγόν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου τέσσαρας περίπου αἰῶνας »καταθλίβεται ἐπονειδίστως, τρέχει μὲ γενικὴν καὶ ὁμόφωνον ὀρμὴν »εἰς τὰ ὅπλα διὰ νὰ κατασυντρίψῃ τὰς βαρεῖας ἀλύτους τὰς ὑπὸ »τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν περιτεθείσας εἰς αὐτό. Τὸ ἱερὸν ὄνομα »τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ πᾶσα »Ἑλληνικὴ καρδιά ἀναφλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπα-

»ναλάβῃ τὸ πολύτιμον τοῦτο δῶρον τοῦ Θεοῦ, ἢ ν' ἀπολεσθῇ εἰς
»τὸν ὑπὲρ τούτου ἀγῶνα.

«Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας δὲν θέλουν μείνει ὀλιγώτερον
»πρόθυμοι εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα· ἀλλὰ καταφρονούντες
»πάντα κίνδυνον διὰ νὰ καταστρέψωσι τοὺς τυράννους των, θέλουν
»μεταχειρισθῇ τοῦτο τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον ἡ φύσις τῆς τοπικῆς
»αὐτῶν θέσεως δίδει εἰς αὐτοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον».

Συνεπῶς πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἡ γερουσία κατέστησε
γνωστόν, ὅτι διώρισεν ὡς κυβερνήτην τῶν ναυτικῶν αὐτῆς δυνάμεων
τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην, υἱὸν τοῦ Νικολάου πλοιάρχου τοῦ πλοίου
«Θεμιστοκλῆς», ὅπερ ἔφερε δέκα ἑξ τηλεδόλα, καὶ ἐπὶ ἐκλήρυττεν
αὐτὸν ἀρχιναύαρχον. Αἱ ὁδηγίαι τῆς γερουσίας ὠρίζον ἐπὶ ὁ Ἰά-
κωδος Τομπάζης ὤφειλε νὰ διευθυνθῇ, μετὰ τῶν ὑπὸ τὰς διατα-
γὰς αὐτοῦ πλοίων, ὅπου θὰ ἐθεώρει ἀναγκαῖον, ἵνα ἀντεπεξέλθῃ
κατὰ τῶν θωμανικῶν δυνάμεων διὰ τῶν ἐν νομίμῳ πολέμῳ ἐν
χρήσει ὄντων μέσων, ἕως ὅτου ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς
Ἑλλάδος παγιοθῶσιν ἐπὶ ἀκλονήτου βάσεως. Ἡ ἀπόφασις αὕτη
ἀπεστάλη ἀμέσως πρὸς τὰς ναυμαχίας τῶν Σπετσῶν, Φαρῶν καὶ
τῶν λοιπῶν νήσων, αἵτινες ἦσαν κάτοχοι πλοίων, ἵνα καὶ αὗται δώ-
σωσι τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν.

Ἡ ἀπόφασις ἦτο ἀνταξία τῆς ἐπιχειρήσεως, ἣν ἀνέλαβον, εὐ-
τυχῶς ὅμως τὸ ἀρχαῖον σκάνδαλον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τοῦ ὑποκι-
νηθέντος μεταξὺ τοῦ Ἀθηναίου Θεμιστοκλέους, καὶ τοῦ Σπαρτιάτου
Ἐυρυβιάδου ἐν καιρῷ τοῦ μεγαλειότερου τῆς πατρίδος κινδύνου, δὲν
παρουσιάσθη εἰς τὴν ἰδέαν τῶν Ἑλλήνων πλοιάρχων τοῦ Αἰγαίου
πελάγους, ἀλλ' ὁ Ἰάκωδος Τομπάζης κοινῇ ψήφῳ προεκκηρύχθη
ὑπ' αὐτῶν γενικὸς τῆς Ἀρμονίας ναύαρχος. Ὑπογραφαὶ ἀντηλ-
λάγησαν ἐν Ὑδρᾷ, ἐνθα ὁ Κουντουριώτης καὶ ὁ Ὀρλάνδος κατέ-
βαλον νὰ ἀναγκάσῃ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν κεφάλαια, ἕκαστος δηλαδὴ
δέκα πλοῖα, ὧν ἡ μηνιαία δαπάνη ἀνῆρχετο εἰς πεντήκοντα ἑξ χι-
λιάδας φράγκων, τὰ ὁποῖα οἱ δύο αὗτοι πολῖται κατέθεσαν κατὰ τὴν
ἐναρξιν τῆς ἐπιχειρήσεως, τοῦτέστι τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821.

Συγχρόνως ἐνεργήθη ὅπως ἐξοπλισθῇ στόλος. Ὁ ἱεροδιάκονος Βάμβας, καθηγητὴς τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου, πρὸς ὃν οἱ Ὑδραῖοι εἶχον παράσχει ἄσυχον ἐποκρύπτοντες ἀπὸ τῶν ἀναζητήσεων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἥτις ἀδίκως κατεδίωκεν αὐτὸν ὡς Φιλικόν, ἀνεξωπύρου τὸ αἶσθημα τῶν κατοίκων διὰ τῶν περὶ ἁρμονίας καὶ ἐλευθερίας λόγων αὐτοῦ. Ὁ ἀνὴρ οὗτος παρίστα τὴν ἐλευθερίαν μάλλον ὑπὸ τὴν χροιάν τῆς φαντασίας αὐτοῦ, παρὰ διὰ τῆς αὐστηρᾶς καλλονῆς τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν λαὸς προσκαλούμενος ὑπὸ τῆς φωνῆς ὀρησκειᾶς παρακάλει τὸν Ὑψιστον, ἵνα ἀποδώσῃ αὐτῷ. Βίργάζοντο ἐφαλλον, ἀλλὰ καὶ προσήχοντο· οὐδέποτε δὲ ἡ Τύρος, ἡ Καρχηδὼν ὁ Τάρας τῶν ἀνέπτυξαν μείζονα δραστηριότητα, παρ' ὅσῃν ἐδειξαν οἱ Ἑλλήνες ἀνυπομονοῦντες νὰ ἐκδικήσωσι τὸν αἰῶνα τῶν ὕβρεων.

Ἡ Ἑλλάς ὡς πρὸς τοῦτο παρουσίαζε θέαμα ἄξιον νὰ ἐφελκύσῃ τὸν θαυμασμόν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἀλλὰ πόσον ὁ πολιτικὸς αὐτῆς ὀρίζων διέφερε πέραν τοῦ Δουνάδεως! Οἱ Βοιάρδοι τοῦ Ἰασίου προρήγισαν εἰς τὸ ν' ἀναγκάσωσι τοὺς Τούρκους, νὰ εἰσέλθωσι εἰς τὰς Παραδουναβίους χώρας. Δι'σχυρίζοντο μάλιστα τότε ὅτι εἰσήλασαν ἐκεῖ δυνάμει τῆς ἐν Λευδάχῃ συνόδου καὶ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἐπιτρεπούσης οὕτω τὴν πλήμμυραν τοῦ αἵματος τῶν Χριστιανῶν.

Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης ἀποσυρθεὶς Τέρκοιτις μετὰ τριῶν τηλεδόλων μικρᾶς ὀλκῆς, διετέλει ἐν τούτοις τόσῳ ἀτάραχος ἐν τῷ Στρατηγείῳ αὐτοῦ, ὅσῳ ὁ νικητὴς τῶν Καννῶν ἐν Καπύῃ, προσποιούμενος ὅτι βαυκαλίζεται ὑπὸ φαντασιοπληξιῶν, αἵτινες ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ ἐξαπατᾷ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ, ἦτοι Ἀρναούτας, Κοζάκους Πενδούρας καὶ Φιλικοὺς γενναιοτάτους ἀναμφιβόλως, ἀλλ' εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἔθνη, ὥστε οὐδὲν ἄλλο ἐφαντάζοντο ἢ θαύματα καὶ νίκας, μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀκηδείας.

Τὰ ἑτερογενῆ ταῦτα στοιχεῖα, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ. ἦτοι τοῦ Καντακουζινοῦ, τοῦ ἱατροῦ Χριστάρη, Λασσάνη καὶ Ὀρφανοῦ, τὰ στίφη ταῦτα,

λέγω, ἦσαν προωρισμένα καὶ εἰσέλθωσιν εἰς κανονικὴν τάξιν καὶ πορεῖαν αποτελεσθησομένην ὑπὸ ἐφεδρείας, ἣν θὰ διῃκει Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὅστις ἐμελλε νὰ διαβῇ τὸν Προῦθον ἐπὶ κεφαλῆς δέκα καὶ ἕξ χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ εἴκοσι τηλεβόλων. Διωρίσθησαν μάλιστα οἱ στρατηγοί, οἱ συνταγματάρχαι καὶ οἱ ταγματάρχαι τοῦ ἐν λόγῳ στρατοῦ, ἡ δὲ ἐπιχειρήσις ἐφαίνετο τόσῃ προφανῆς, ὥστε οἱ πάντες ἦσαν βέβαιοι περὶ ταύτης· ἀλλ' ἐν τῷ στρατῷ τούτῳ οὔτε πειθαρχία οὔτε καὶ τάξις ὑφίστατο, πλὴν μεταξὺ τῶν Φιλικῶν, ὧν ὁ λόγος ἀρνούμενος μισθὸν καὶ ἐνδύματα, διηγείτο βίον ὅλως σπαρτιατικόν, ἐξασκούμενος καθ' ἑκάστην εἰς ἐπίπονα καὶ βαρύνοντα ἔργα.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν μεγαθύμων ὁμῶν τούτων στρατιωτῶν, σύμπαν τὸ λοιπὸν στρατόπαιδον παρίστανε τὴν εἰκόνα ἐντελοῦς ἀναρχίας, μέχρι τοσούτου βαθμοῦ ἐξικομένης, ὥστε δὲν ἔδλεπέ τις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἢ συμπόσια, γεύματα καὶ χοροὺς, ὅτε μὲν παρὰ τῇ Ὑψηλάντῃ, ὅτε δὲ παρὰ τῇ κατακουζίνῃ. τοὺς ὁποίους μάλιστα Τοῦρκός τις Ἀρμένιον μεταμφιεσθεὶς καὶ ζῶν δαπάναις αὐτῶν τούτων τῶν ἐπρναστατῶν, κατεσκόπευσεν καθ' ὅλον τὸ ἐν Τέρκοδιστ διάστημα τῆς διαμονῆς τῶν στρατηγῶν τούτων. Ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιῶται, παραδειγματιζόμενοι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, εὐσχοῦντο δαπάναις τῶν χωρικῶν, ὅτε ἔμαθον ὅτι οἱ Τοῦρκοι διέδωκαν ἤδη τὸν Δούναδιν.

Τῇ 1)3 Μαΐου ὁ Βεζύρης τῆς Βραΐλας πληροφορηθεὶς ὅτι τὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προερχόμενον ἀπόσπασμα, ὅπερ εἶχε ἐρημώσει τὸ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου προάστειον «Βουγιούκ Δερέ», ἀνῆρχετο τὸν Δούναδιν, περὶ δὲ τὴν Ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Γαλαζίου. Τὸ στρατιωτικὸν αὐτὸ σῶμα συγκεείμενον ἐκ πέντε χιλιάδων ἵππέων καὶ δώδεκα χιλιάδων πεζῶν ὑποστηριζομένων διὰ δώδεκα πεδινῶν πυροβόλων, ἔθετε τὴν ἐπιτυχίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὥστε οἱ δυνηθέντες ἐκ τῶν κατοίκων νὰ σωθῶσιν ἀπεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδοτέρα τῆς χώρας. Καὶ οἱ Ἕλληνες θὰ ἠδύναντο ἀνευ ἀτιμίας νὰ μιμηθῶσιν αὐτούς· ἀλλὰ καὶ τοι ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Ἀθανάσιος ὁ

ἐξ Ἀγγράφων, ὁ διοικῶν τοὺς γενναίους τοὺτους ἀνερχομένους εἰς διακοσίους περίπου μόνον ἐπὶ τῶν δυνάμεων τούτων ἐβασίζετο, πάντες ἀπεφάσισαν ὁμοθυμαδὸν ν' ἀναμείνωσι τοὺς βαρβάρους. Ἀλλ' εἶχον καὶ διάφορα ὀχυρώματα ἡμιηρειπωμένα, ἅτινα οἱ Ῥῶσσοι εἶχον ἐγείρει κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, ἵνα προφυλάξωσι τὸ Γαλάζιον ἀπὸ τυχόντος πραξικοπήματος· εἰς τὰ ὀχυρώματα λοιπὸν ταῦτα ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν.

Κατὰ συνέπειαν ὁ Αἰτωλὸς Ἀθανάσιος ἐνεπιστεύθη τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ προφυργίου, τοῦ κειμένου κατὰ τὴν δεξιὰν ἄκρην τῆς γραμμῆς εἰς τὸν ἐκ Πελοποννήσου Κοτιτᾶν, ὅστις ἐπεφορτίσθη νὰ ὑπερασπισθῇ τοῦτο μετὰ τριάκοντα τεσσάρων ἀνδρῶν καὶ δύο μικρῶν τηλεβόλων. Αἱ λοιπαὶ θέσεις κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκ Ζακύνθου Σπύρου Ἀλόστρου, τοῦ Ἡλίου καὶ Τρύφωνος Μιγκρέλη, ἀδελφῶν αἰείποτε συνδεομένων κατὰ τὰς διαφορὰς τοῦ βίου αὐτῶν δυστυχίας, καὶ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μαυροθαλασσίτου, ἐνῶν ὁ Ἀθανάσιος ἐπὶ κεφαλῇς τεσσαράκοντα πέντε στρατιωτῶν καὶ τριῶν τηλεβόλων ἀποκατέστη ἐν τῇ κάλλιον διατετηρημένῃ καὶ μᾶλλον ἐκτεθειμένῃ ὀχυρώματι, διότι αὐτὸς ἀπορεύετο. Ἡ πρώτη ὀρμὴ τοῦ ἐχθροῦ ἐπήλθεν ἀναποφεύκτως κατ' αὐτοῦ, ὁ δὲ Τούρκος σερασκέρης, μὴ δυνήθεις νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐξανγκιάσῃ αὐτὸν νὰ παραδοθῇ, παρὰ τὴν ἀξιοσημείωτον καταστροφὴν, ἣν ὑπέστη ἀπέσπασε μέρος τοῦ ἱππικοῦ αὐτοῦ, ὅπερ ἔτρεψε πρὸς τὰ ὀπίσω τοὺς Ἑλλήνας ἀφικόμενον πρὸ τοῦ Γαλαζίου.

Εἴκοσι κανονισφόροι τουρκικοὶ λέμβοι ἔπλεον ἤδη παρὰ τὴν πόλιν τὴν ὁποίαν καὶ ἐπυροβόλουν, ὅτε συνεδούλευσαν τὸν Κοτιτᾶν νὰ ἐκκενώσῃ τὸ κανονιστάσιόν αὐτοῦ. «Φίλοι», ἀπεκρίθη εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, «ἀφειλόμεν μέγα παράδειγμα εἰς τὴν Ἑλλάδα» ἀπὸ πολλοῦ ἔτρεφον τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδικηθῇ Τούρκους, καὶ δὲν «ἡδυνάμην νὰ εὐχηθῶ λαμπροτέραν περίστασιν τῆς παρούσης!» «Ὅσοι ἐξ ἡμῶν τὰ αὐτὰ ὥς ἐγὼ τρέφουσιν αἰσθήματα, ἃς μὲ ἀκα- λουθήσωσι· δὲν πρέπει νὰ ἴδωμεν δύοντα τὸν ἥλιον».

Ἦτο μεσημβρία· εἴκοσι καὶ πέντε Ἑλλήνες ἀκολουθήσαντες αὐ-

τὸν τρέχουσιν, εἰσέρχονται εἰς τὸ Γαλάζιον, ἔνθα τὸ Τουρκικὸν ἱππικόν, ὕπερ, θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ προσβάλῃ ἀντίστασιν εἰς τὴν δίεσθον αὐτῶν, κατηγάλισκε τὸν χρόνον αὐτοῦ καὶ τὰς λεηλασίας. Δίκην μαινομένου λέοντος διατρέχει τὰς ὁδοὺς μετὰ τῶν γενναίων αὐτοῦ ὁπαδῶν, ἐπιπίπτει κατὰ τῶν διεσπαρμένων ἐχθρῶν, καὶ φονεύει πολλοὺς τούτων· περικυκλωθεὶς δὲ ὑπ' αὐτῶν εἰσέρχεται ἔν τινι οἰκίᾳ, ἔνθα ὀρδῇ ἀπίστων διεσκέδαζε μεθύουσα. Τούτους κατασφάζει, καὶ ἐκεῖθεν μάχεται κατὰ τῶν ἐξωθι τῆς οἰκίας Τούρκων, ἀλλ' εὗρεθεὶς ἐν μέσῳ φλογῶν, τὰς ὁποίας οἱ μὴ δυνηθέντες νὰ νικήσωσιν ἀνῆψαν, ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, δεικνύων ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐκέκμητο ἔτι τέκνα ἄξια νὰ ἐπισπᾶσονται τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου.

Ὁ Βεζύρης τῆς Βραῖλλας, γενόμενος κύριος τοῦ Γαλαζίου, φερόμενος ὥμως νὰ προσβάλῃ κατὰ πρόσωπον τοὺς Ἑλληνας, ἀποφασίσαντας νὰ ὑπερασπισθῶσιν ὅλαις δυνάμεσιν, ἐθεώρησε κατάλληλον νὰ πέμψῃ κήρυκα πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερεν ἐντιμὸν συνθήκην· οὗτος δὴμῶς ἀνακοινώσας ταῦτα εἰς τοὺς συντρόφους αὐτοῦ εἶπεν. «Ἐξακολουθήσωμεν, ἀδελφοί μου, τὴν μάχην. Ὁ καταλληλότερος συμδιδοσμός, εἰς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν εἶναι ἡ ἰσχὺς ἡμῶν...» Διπλασιάζων τὸ θάρρος τίθεται ἀμέσως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν περὶ αὐτόν, διώκει τοὺς βαρβάρους καὶ κατορθώνει νὰ φονεύσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸν ἀναψιὸν τοῦ κυβερνήτου τῆς Βραῖλλας.

Ἐν τούτοις τῶν δύο ὑπὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν ὑπερασπιζομένων ὀχυρωμάτων ἐρημωθέντων μετὰ ἐξάωρον κανονιοβολισμῶν, ὁ Ἀθανάσιος συναθροίσας τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὴν ὀρμὴν τοῦ ἐχθροῦ μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἐπελθούσης δὲ τῆς ἀσελήνου νυκτός πρότειναν ἐπωφεληθέντες τοῦ σκότους νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν Μωαμεθανῶν. Τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ δεκτῆς γενομένης, ἀσπάσεται τοὺς ἐν τῇ ὀχυρώματι θανόντας, καὶ διατάξας νὰ παρλάβωσι τὰ τηλεβόλα θέτοντες ἐνὰ ὑσμᾶτα τόσα, ὥστε νὰ δύνανται διαδοχικῶς νὰ θέτωσι

τὸ πῦρ, ἐξάγει τὰ ὑποδήματά του, διὰ νὰ καταστή ἑλαφρότερος εἰς τὸν δρόμον. Ἀκολούθως λέγει δεξιῷ ὤμῳ, ὅταν δὲ εὗρεθῶσιν ἀπέναντι τοῦ ἔχθρου, νὰ ἀποθέσωσι ταύτας, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι γονυπετεῖς ἐπυροβολῶν, ἐνῷ αὐτοὶ θὰ ἔφευγον πρὸς τ' ἀριστερά, ἀφέντες τοὺς Τούρκους νὰ πυροβολῶσι κατὰ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν. Χάρις εἰς τὸ στρατήγημα τοῦτο ὁ Ἀθανάσιος, ὡς καὶ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ, σωθέντες κατώρθωσαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τινὰ χερσόνησον ἀποτελουμένην ὑπὸ τῆς λίμνης Βραλίτσας καὶ τοῦ Προύθου οὐ μακρὰν τῆς εἰς τὸν Δούναβιν ἐκβολῆς αὐτοῦ, ἐνθα πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, πρὸς αἶσχος αὐτῶν, εὖρον ἐξακασίους Ἑλληνας, οἵτινες εἶχον τραπῇ εἰς φυγὴν, ἅμα οἱ Τούρκοι ἐνεφανίσθησαν πρὸ τοῦ Γαλαζίου. Ὁ ἐκ Ζακύνθου πλοίαρχος Σφαιλὸς, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ τέσσασρα ἐμπορικὰ πλοῖα ἡγκυροβολημένα ἐνταῦθα ὑπερήσπισεν αὐτοὺς κατὰ τῶν βαρβάρων μὴ δυναμένων νὰ πλησιάσωσιν ἕνεκα τῶν κανονισμῶν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις τῆς ἐν Γαλαζίῳ μάχης, ἐάν δὲ οἱ ἐξακασίαι ἐκεῖνοι ἄνδρες ᾖεν ἐγκατέλοιπον τὸν Αἰτωλὸν Ἀθανάσιον, οἱ Μωαμεθανοὶ ἴσως θὰ ἀπεσύροντο ἐπονειδίστως. Οἱ Μολδαυοί, τό γε ἀπ' αὐτοῖς δὲν θὰ ἔλυποῦντο βλέποντες τοὺς ἐλευθερωτάς, οὗς οἱ Βοῦάρδοι αὐτῶν εἶχον ὑποκινήσει, σφάζοντας καὶ σύροντας εἰς δουλείαν τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν. Τῇ 14 Μαΐου οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὴν πόλιν ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν τὰς ὁποίας τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ κατεδαφισθῇ, μετ' ἀπείρους δὲ δηλώσεις καὶ ὕδρεις κατὰ τοῦ Χριστοῦ, παρ' ὃν ἔλεγον «νὰ κατασυντρίψῃ αὐτούς, ἐάν ᾔητο ὁ ὕψων Θεός, ἐλούσθησαν ἐν τῇ αἱματι γερόντων τινῶν, καὶ οἱ ἐν Βραίλα εὐρισκόμενοι Βοῦάρδοι ἀπήλαυσαν τοῦ θεάματος τῶν κεφαλῶν τῶν Μολδαυῶν καὶ τῶν θριαμβευτικῶς ἀγομένων αἰχμαλώτων.

Ἐνθ' αὖτῃ τῶν μαρτύρων ἐπλημμύριζε τοὺς ναοὺς καὶ τὰς ὁδοὺς τοῦ Γαλαζίου, ὁ Ἀθανάσιος εὐρισκόμενος ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Προύθου διήνοιγεν τάφρον κατὰ τὴν εἰσόδον, ἵνα οὕτως ἀπομονωθῇ· ἐπειδὴ δὲ εἶχεν εἰς διάθεσιν αὐτοῦ τὰ πλοῖα τοῦ πλοίαρχου Σφαι-

λοῦ. ἀπεφάσισε ν' ἀναμείνῃ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τὴν εὐνοϊκὴν στιγμήν, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν· ἐστηρίζοντο ἄλλως ἐπὶ τῆς προσεχοῦς ἀφίξεως τοῦ λόχου τοῦ Ἡπειρώτου τοῦ Πεντεδέκα· ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς οὗτος συναθροίσας περὶ αὐτὸν πεντακοσίους τυχροδιώκτας, ἅμα πληροφορηθεὶς τὰ ἐν Γαλαζίῳ συμβεβηκότα, ἐσκέφθη μόνον πῶς νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τῶν λαφύρων καὶ τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους διώκει, οὐδαμῶς ἀνησυχῶν διὰ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ, καὶ χωρὶς νὰ σκευθῇ, πῶς νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν πορείαν τοῦ ἐχθροῦ, ὃν ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ κατὰ τὴν δίοδον τῶν ὁσίων, ἀπεσύρθη ἀπεσύρθη πρὸς τὸ μέρος τῆς Βλαχίας. Μεταβαλὼν κατόπιν ἰδέαν ἠθέλησε νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸν Προῦθον, ἵνα ἐκεῖ εὑρεθῇ ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ῥωσσίας· δύο ὅμως τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ κατῴρθωσαν ν' ἀποτρέψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ αἰσχροῦ τούτου σχεδίου.

Τὸ ἐπιζήμιον τοῦτο διὰ τὸν Ἀθανάσιον ἐπεισὸδιον ἀντεσταθμίσθη ὑπὸ τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων, οἵτινες ὀπισθοχώρισαν εἰς Βραῦλαν φόβηθέντες ὥς ἐγένετο τοῦτο ἀκολούθως γνωστόν, μὴ ἐξ ἀντιθέτου προσδληθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Βλαχίας. Τῆς κινήσεως ταύτης ἀπεμπολησάσης τὴν καταιγίδα ἢ Μολδαυ.α διέμεινεν ὑπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ Πεντεδέκα, ἀρχηγοῦ περιφρονητέου, ἀλαζόνοιο καὶ γονίμου εἰς βανύτους προκηρύξεις.

Ἡ αὕτῃ περίπου κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐβασίλευε καὶ ἐν Τέρκοις, ἔνθα ἐλέγοντο ὅτι οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς Βουκουρέστιον ὁδηγηθέντες ὑπὸ τῶν μετ' αὐτῶν συνεννοηθέντος Θεοδώρου τοῦ Βλαδιμηρέσκου. Αἱ εἰδήσεις αὗται διεδίδοντο κρυφίως, ὅτε ὁ «Ἰσπρανίκης» (1) γειτονικοῦ τινος δήμου ἐδεδαίωσε τοῦτο. Ἀμέσως τότε συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Καραβιζ, ὅστις αἰφνιδίως εἶχεν ἀνέλθῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ θ' ἀπεκεφαλίζετο μάλιστα ἄνευ τῆς

(1) Εἶδος ὑπονομάζον· ἐκ τούτων δύοστὸν ἀριθμὸν διατελοῦσιν ἐν ἐκάστῳ νομῷ.

Ὁ Πατριάρχης καταβιβαζόμενος τῆς ἀγκύρας σύρεται
(διὰ τῶν ὁδῶν) καὶ ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως

φυλ. 16

ἐπεμβάσεως Γεωργίου τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐν τούτοις δὲν ἦτο δυνατόν ἐπὶ πολὺ νὰ μείνῃ ἄγνωστον ὅτι οἱ Ὀσμανλήδες κατέλαβον τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας, ἔνθα τὰ πάντα εἶχον καταστρέφει, καὶ ὅτι οἱ ὡς κατάσκοποι χρησιμεύοντες εἰς αὐτοὺς Ἰουδαῖοι ἦσαν οἱ ἀμειλικτώτεροι διώκται τῶν χριστιανῶν, Ἄλλ' ἠγγονεῖτο τὸ ἀπέγειναι ὁ Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκος καὶ ὁ Σάββας, ὅτε ἐγνώσθη ὅτι ὁ πρῶτος τούτων εἶχε συλληφθῇ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου ἡμίσειαν λεύγαν μακρὰν τοῦ Κορμολόγγου καὶ ὅτι ἤχθη σιδηροδέσμιος εἰς Τέργοβιτς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπέδαλε τὸν καλύπτοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ στρατοῦ τῶν ἐπαναστατῶν πέπλον. Ἐμαθον ὅτι ὁ προδότης Βλαδιμηρέσκος, ὅστις δὲν εἶχε παύσῃ ἐνεργῶν ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Τούρκων, ἐξῆλθε τοῦ Βουκουρεστίου μόλις εἶχε εἰσαγάγει τοὺς βαρβάρους, ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων ἢ πέντε χιλιάδων Πανδούρων. Ἦδη κατέλαβε τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ Ὑψηλάντου μεταβαίνων εἰς Κορμολόγγον, πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ Μουτσαίρου προτιθέμενος νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τοῦ ὀλιγαριθμωτέρου σώματος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου καὶ νὰ παρακλύσῃ τὴν πρὸς τὸ μέρος τῶν Λατσίων ὁρέων φυγὴν τοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἠυδοκίμει εἰς τὸ στάδιον αὐτοῦ, διότι καὶ οἱ Τούρκοι συγχρόνως ἔβαινον ἀριστερᾷ, σκοποῦντες καὶ οὗτοι νὰ προσβάλλωσι τοὺς ἐπαναστάτας· τὸ Τέργοβιτς ἐμελλε νὰ γείνῃ ὁ τάφος ἐπιχειρήσεως τόσο μεγαλοπρεπῶς ἀναγγελθείσης. Ἀμα οἱ Τούρκοι ἐπληροφορήθησαν τὴν σύλληψιν τοῦ Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου, νομίζοντες ὅτι αἱ δυνάμεις τοῦ Ὑψηλάντου ἦσαν πολλῶν ἰσχυρότεραι τῶν ἑαυτῶν, ἀπεσύρθησαν λεύγας τινὰς πρὸς νὰ ὀπίσω, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὰς κινήσεις αὐτοῦ.

Ὁ δυστυχὲς ἀπὸ πολλοῦ οὐδὲν εἶχε σχέδιον, μόνη δὲ ἡ πρόνοια τοῦ καπετὰν Γεωργίου, ὅστις ἐμάντευσε τὴν προδοσίαν εἶχε σῶσιν αὐτόν. Ὁ πολεμιστὴς τοῦ Ὀλύμπου ἀνατραφεὶς μετὰ τῶν ἀρματολῶν τῆς Θεσσαλίας, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τετρακοσίων Χριστιανῶν Σκυπεταρῶν, γεννηθέντων, ὡς καὶ αὐτός, ἐν τοῖς στρατοπαῖδοις, ἠκολούθησε τὰ βήματα τοῦ Θεοδώρου, ὃν συνέλαβε κοιμώ-

μενον ἐν τινι καλύδῃ ὑπὸ τὴν φρουρὰν στρατιωτῶν τινων, διατάσσων αὐτὸν νὰ ἱππεύσῃ ἀμέσως καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτῇ.

Τὸ ἔγκλημα αὐτοῦ ἐδεδαιώθη, ἐπειδὴ δὲ ἡ προδοσία αὐτῇ ὥς καὶ ἡ προσέλευσις τῶν βαρβάρων ἐψύχρανον τοὺς ἐν τῇ στρατηγείῃ τῆς Τερχοβίτσης, αἱ μεταξὺ τῶν ἀμοιβαίως κατηγορουμένων ἀρχηγῶν ἔριδες διεδέξαντο τοὺς χοροὺς καὶ τὰς συναυλίας. Παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ἐσκέπτοντο ἢ τὴν συνομισίαν. Χίλιοι πεντακῶσιοι Πανδοῦροι τοῦ Θεοδώρου ἐζήτησαν ὑπηρεσίαν, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἀταράχως ἐν τῇ δεσμοτηρίῳ ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς διὰ γλυκειᾶς φωνῆς. «Λοιπὸν πότε θὰ πορευθῶμεν κατὰ τῶν Τούρκων; δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν σκοπὸν ἦλθον ἐνταῦθα!»

Ἐν τούτοις ὑπεβλήθη ἐπὶ δύο ἡμέρας συνεχῶς εἰς ἐρωτήσεις, δι' ὧν κυρίως προϋτίθεντο νὰ μάθωσι, τί ἀπεγέγοντο τὰ ἐκ τῶν ληστειῶν αὐτοῦ προελθόντα τόσα ἑκατομμύρια. ἄλλ' οὐδὲν σχετικὸν πρὸς τοῦτο ἡδυνήθησαν ν' ἀνακαλύψωσιν ὥς ἐκ τούτου δὲ συνεπέρανον ὅτι ἀπέστειλε τὰ χρήματα ταῦτα εἰς τὴν ἐν Τρανσυλδανίᾳ ἀποκατεστημένην οἰκογένειαν αὐτοῦ. Τέλος τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ὁ Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκος παρεδόθη εἰς τὸν Καραδιὰν, ὅστις διετάξε νὰ ἀποκεφαλίσωσιν αὐτόν· εὗρε δὲ ἐν ταῖς πτωχαῖς τῆς σιούρας αὐτοῦ ποσὸν 5,000 χρυσῶν δουκάτων καὶ πολυτίμων λίθων· ταῦτα πάντα παρέσχε. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος ἀνδρός, ἐν παρέδαλον πρὸς τὸν Μαζανιέλων, μεθ' οὗ ἐν τούτοις οὐδὲν ἕτερον εἶχε κοινόν, ἢ τὸ ὅτι περιεστοιχίζετο ὑπὸ τῆς ὑποστάθμης τοῦ λαοῦ, ἵνα ἀναλάβῃ ἐπιχείρησιν, τὴν ὁποίαν τόσῳ ἀνίκανος ἦτο νὰ διευθύνῃ, ὅσῳ καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ ταύτης, ὅτε ἀνήρχετο ἔτι εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὀσποδάρου, ὅπερ σφοδρότατα ἐπόθει.

Ἡ καταδίκη τοῦ Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου ἀντὶ νὰ κατευνάσῃ τὰ μίσαν τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως, τοῦναντίον ὑπεδαύλισεν αὐτὰ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ὁ Κατακουζηνὸς ἀπεχωρίσθη τοῦ Ἰψηλάντου φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, μεθ' ὧν διευχυρίζετο ὅτι θὰ προσβάλῃ τὴν Βραίλαν. Ἀλλ' ἅμα ὁ ἐν Μολδαυᾷ γεννηθεὶς οὗτος ἡγεμονίδης, ὁ ἐξ ἔθνικοῦ αἰσθήματος ταχθεὶς ὑπὲρ τῶν Ἑλ-

λήγων, ἄμα, λέγων, ἀναχωρήσας ἐκ Τέργοδιτς, ἀπέσπασε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ, μὴ ἐπιφυλάξας δι' ἑαυτὸν πλείους τῶν ἑπτακοσίων ἀνδρῶν, ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ὁποίων τεθεῖς διέδωκε τὰ ὄρη τοῦ Φωξάνιου καὶ εἰσῆλθε τῇ 25 Μαΐου εἰς Ἰάσιον. Ἀμέσως ἐκεῖ συνεγοῖ τὰ στίφη αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ Πενοςδέκα, δημοσιεύων ὅτι κύριος σκοπὸς τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἦτο ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως καὶ ἀναγκάζων τοὺς κατοίκους νὰ ἐπανακαμψῶσι εἰς τὰς ἐστίαις αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ γεγονότι τούτῃ ἐκρύπτετο συνδυασμὸς τις καλυπτόμενος ὑπὸ τοῦ πέπλου ψευδοῦς προφάσεως, διότι ὁ Κατακουζηνὸς ἐπεθύμει νὰ στρατολογήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν πλείονας ἀνδράς, νὰ κατὰσχῃ τὸ πυροβολικόν, τὰς ζωστροφίας καὶ ἐπανακαμψῇ εἰς Βλαχίαν, ἔνθα οἱ Τοῦρκοι συγκεντρούμενοι ἐσκόπουν νὰ εἰσελάσωσιν εἰς Μολδαυίαν. Τοῦ σχεδίου τούτου ἅπαξ ἀποτυχόντος, ἀδύνατον ἦτο νὰ συνεννοηθῶσι, τὸ δὲ μῖσος τῶν Βοϊάρδων μεγάλην ἐκ τούτου ἠρύσθη ὠφέλειαν. Ὅσον ὁ Κατακουζηνὸς διέδιδε προκηρύξεις, ματαίας προσόδους τῶν ἀνισχύρων στρατηγῶν, τόσον ἐδολοφρονούντο οἱ Ἕλληνες, ὧν μάλιστα τινες ἀπαχθέντες παρεδόθησαν ζῶντες εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν Τοούρκων. Ὅθεν ὁ Καντακουζηνὸς δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ τὴν ἐνίσχυσιν ἑαυτοῦ. ἵνα ἐπανακαμψῇ εἰς Βλαχίαν, δι' ἣ καὶ ἀπετάχθη τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὀλίγας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ὁ Ὑψηλάντης μετέβη διὰ Κομβολόγγου εἰς Ρύμνικον, πόλιν κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Ἀλούτα κατὰ τὴν εἰσόδον σχεδὸν τῶν φαράγγων τῶν ὀρέων. Ἐδέησε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἀπώλετο, ὅπερ προὐκάλεσεν, ὥς μετ' ὀλίγον θὰ ἴδωμεν, τὴν διάδοσιν πλείστων ψημῶν, ὧς μετὰ μικρὸν θὰ ἐξετάσωμεν.

Ἐν τούτοις ἡ ἀγγελία τῆς εἰς Ἰάσον, ἀφίξεως τοῦ Κατακουζηνοῦ, μετὰ τσαυτῆς δυσαρεσκείας ἀποδεκτῇ γενομένη ὑπὸ τῶν ἀνωτάτων Βοϊάρδων, ἀνεκίνησε τὰς ἐλπίδας τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Γαλαξίου, τῶν διαμενοντῶν ἐν τῇ παρὰ τῇ συνεκβολῇ τοῦ Προύθου καὶ Δουνάδεως ὠχυρομένῳ αὐτῶν στρατοπέδῳ. Ὑποστηρικθέντες

ὑπὸ τοῦ ἐκ Πελοποννήσου Νικολάου Κοντογόνη καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆς νήσου Κῶ καταγομένου Γεωργίου Σοφianoῦ, οἵτινες προσέδραμον εἰς βοήθειαν αὐτῶν μετὰ ὀρισμένων στρατιωτῶν ἀπεφάσισαν νὰ διαβῶσι τὸν Προῦθον. Ἵνα δὲ διευκολύνωσι τὴν μεταφορὰν τῶν πολεμοφοδίων καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων προμηθειῶν, ἀπεδιδάσθησαν ἐπὶ σχεδίων, ἐφ' ὧν ἐτοποθέτησαν ἐννέα στόματα πυρὸς, ἑπτακοσίας λίτρας πυρίτιδος καὶ ξωστραφίας. Πλέοντες κατόπιν κατὰ μήκος τῆς ὁχθῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν ἀποσπάσματος ἱππικοῦ πορευομένου ἐπὶ τῆς προκουμίας ἀφίκοντο εἰς Φάλσι, ὁπόθεν μετέβησαν εἰς Ἰάσιον, ὄντες πεντακόσιοι τὸν ἀριθμόν, ἐκεῖ κατετάχθησαν ἤδη ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Κατακουζίνου, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς νὰ διαμείνωσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, διότι ὁ πασθᾶς τῆς Βραβίλλας ἐπορεύετο ταχέως πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μολδαύας.

Οἱ ἐπιμόνως ἀκολουθοῦντες τὸν Ἑψηλάντην Τοῦρκοι ἐπλημμύρουν τὴν ἄνω Βλαχίαν, ἐνῷ ὁ στρατὸς αὐτοῦ διελύετο ἄπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἡ ἀνυσυχία ἦτο προφανὴς καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀρχηγῶν. Οἱ στρατιῶται πλὴν τῶν τοῦ ἐξ Ὀλύμπου Γεωργίου, οἵτινες συνεκράτουν σῶμα ἐκ πεντακοσίων ἀνδρῶν μετὰ τινων ἀποχωρισθέντων ἐκ τῶν μαχητῶν τοῦ Κολοκαστρώνη, ἀπὸ πολλοῦ προσκεκολλημένοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ἀποδοδάρων, οἱ στρατιῶται, λέγω, τοῦ Ἑψηλάντου, ἀνέμενον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν ἀποσύμβασιν αὐτῶν. Μόνος ὁ ἱερός λόχος, ἐφαίνετο ἐμψυχούμενος ὑπὸ ἱεροῦ θάρρους μνησάνων ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐμελλε νὰ συμπλακῇ μετὰ τῶν δυναστῶν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ὁδοὶ τοῦ Ῥιμνίκου ἀντήχουν ἐκ τῶν πατριωτικῶν ὕμνων τῶν νέων Φιλικῶν, ἀλλ' ἀδράξ τῶν γενναίων τούτων ἀνδρῶν δὲν ἦτο δυνατόν ἄλλον ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει νὰ ἔχῃ σκοπὸν ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἐνδόξως μαχόμενοι κατὰ τῶν ἀπίστων. Καὶ ἡ καταστροφή ἐπῆλθε πλήρης, ὥς προείπομεν.

Κατανόησαντες τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν δυνάμεων αὐτῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Κηλύννης, οἱ Ἑλληνες ἐπωφελήθησαν τὴν νύκτα, ἵνα ἐμπρήσωσι τὸ χωρίον τοῦτο, ἐνθα ὁ ἐχθρὸς ἀφεύκτως θὰ ἦτο ἐγκατεστημένος. Ἐπελήφθησαν κατόπιν τῆς κατασκευῆς τοῦ πρόπυρ-

γίου, ἐνθα ἔστησαν τὰ ὑπὸ τοῦ καπετὰν Σφαίλου δοθέντα αὐτοῖς ἐννέα τηλεβόλα, ἔταν τῇ 19ῃ Ἰουνίου κατὰ τὴν 6ην πρωϊνὴν ὥραν οἱ Τούρκοι ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Τούγκας. Ἐξ χιλιάδες ἱππέων καὶ δύο χιλιάδες πεζῶν ἐκάλυψαν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ τὴν μεταξὺ τοῦ Προύθου καὶ Ζιζία κειμένην πεδιάδα. Τότε οἱ Ἀρναοῦται διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Κοντοῦ, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν ἀνδρῶν ἐπικούρων, τῶν ἐν Θερμοπύλαις ἐστροτοπεδευμένων ποτέ, ὅτε ἔλαβον γνῶσιν τῆς ἀφίξεως τῶν Περσῶν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ στενοῦ, ἀπεχώρησαν ἐν συνόλῳ καὶ διέδησαν τὸν ποταμόν, ἵνα καταφύγῳσιν εἰς Ῥωσσίαν.

Τιμὴ εἰς τὸ θάρρος τῶν δυστυχῶν ! Ἡ περιφρονήσασα τοὺς Ἑλλήνας Εὐρώπη ἀπένειμεν αὐτοῖς μίαν ἡμέραν δόξης. Ὁ Ἀθανάσιος μείνας μετὰ τριακοσίων καὶ ὀκδοήκοντα πέντε στρατιωτῶν, ἀπήγγειλε τὸν ἕρκον ὃν ἐπανέλαβον πάντες μὲ φωνή, « ν' ἀποθάνωσιν ἐνδόξως ». Τοῦτο γνωρίζομεν ἤδη ὅτι δὲν ἐδράδυνε νὰ συμβῇ.

Ὅπισθεν αὐτῶν ἐν τοῦτοις ἀπέμεινον ἐκδικηταί. Ὁ Ἀθανάσιος καὶ Κωνσταντῖνος (δὲν) γὰρ διακηρύξωμεν τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ἡρώων), ὁ ἐκ Λευκάδος Ἀπόστολος, οἱ δύο ἐκ Κεφαλληνίας ἀδελφοὶ Μεγγλερῆδαι, ὁ Σφαῖλος, ὁ Γεώργιος Ξενοκράτης καὶ ὁ Νικόλας Τουζονίδης ἐκ Θεσσαλονίκης, ὁ Γαβριὴλ Σεντοκάκης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἐκ Χίου Σεβαστόπουλος, ὁ ἐκ Κῆ Σοφιανός, ὁ Ἡπειρώτης Κόντος, ὁ Σέρβος Ἰνξές, ὁ δεκαπενταετής Παναγιώτης Λαγός, ὁ Νικόλαος Μπιτσαξής ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ Ἀχαιοὺς Ἀλέξανδρος καὶ πολλοὶ ἄλλοι πεντήκοντα περίπου τὸν ἀριθμόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὗρίσκοντο καὶ πλεῖστοι Σφακιῶται, ὁρμήσαντες μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν εὗρον θάνατον ἀντάξιον τοῦ θάρρους αὐτῶν. Ἀλλ', ὦ τύχη, ἀξία διὰ παντὸς πόθων καὶ δακρύων ! Μόλις οἱ γενναῖοι οὗτοι μαχεται παρέδωκαν τὰς γεννέας αὐτῶν ψυχάς, ὅτε ἐν τῇ μέσῳ στροβίλου ἐκ κονιορτοῦ ἐφάνη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Προύθου ἡ σημαία τοῦ φοίνικος, ἐμβλήματα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Σῶμα Ἑλλήνων ἱππέων τοῦ ταξιάρχου Γκίκα ἀποσπασθὲν ἐν Ῥωμάνῳ ὑπὸ τοῦ Κατακουζίνου, ὅστις πληροφορηθεὶς τὴν κίνησιν τοῦ ἐχθροῦ,

ἔτρεχον εἰς βοήθειάν των ἐν Σκουλέντι συντόφων αὐτοῦ. Φεῦ! Δὲν ἦτο πλέον καιρός, διότι τρεῖς σφαῖραι τηλεδόλου ἐκτοξευθεῖσαι κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀνεχαίτισαν τὴν πορείαν ἐπὶ πέντε λεπτά καὶ κατέστησαν αὐταῖς γνωστὴν τὴν δυστυχίαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ναυτικοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξοπλισμοί. — Ὁ Ἰάκωβος Τριμπάκης διοριζόμενος ναύαρχος. — Ὁρκος αὐτοῦ. — Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος προσαρμίζεται εἰς τὴν. — Τελετὴ τῆς ἐπαναστάσεως. — Φαρὰ, καὶ ἡ συγκατάθεσις αὐτῶν. — Ὁ Ἑλλήν ναύαρχος ἐν Χίῳ. — Προκήρυξις, ἣν ἀπευθύνει πρὸς τοὺς κατοίκους. — Ἀρνοῦνται νὰ μετάσχωσι τῆς ἐπαναστάσεως. — Σφαγαὶ τῶν χριστιανῶν ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ. — Ἀξιοσυντάτος εὐσπλαγνία τῶν Φαρισηίων. — Ἡμερησία διάταξις. — Ἑλληνικὴ σημαία καὶ ἔμβλημα αὐτῆς. — Συμμαχία τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ προπαρασκευαί πρὸς ἄμυναν. — Μύκωνος. — Ἐνθουσιασμὸς τῆς Μαυρογένους Μοδένα Μαυρογένη.

Ὁ «ἄνθρωπος» ὃν ὁ Πίνδαρος ἀποκαλεῖ «τέκνον ἀναίσθητον καὶ δυστυχὲς τοῦ φωτός», οὐδέποτε ἀνυψοῦται μάλλον ἐν τῇ κοινωνικῇ τάξει, ἢ ὅτε ἀφοσιοῦται εἰς τὴν υπεράσπισιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Τότε οἱ πολέμισται, οἵτινες δύνανται νὰ περιδληθῶσι διὰ δόξης ἔστω καὶ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ αὐτῶν θὰ ὤφειλον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων τῆς Σπάρτης ἡρώων, νὰ προσενέγκωσι θυσίας Μούσαις, πρὶν ἢ ἔτι πολεμήσωσι, διότι καὶ τὸ μεγαλείτερον τῶν κατορθωμάτων ἀνευ τῆς βοηθείας αὐτῶν θὰ κατεδικάζετο εἰς αἰωνίαν λήθην. Οἱ Ὑδραῖοι εἶχον ἐκανοποιήσει τὸ καθήκον τοῦτο, καταστήσαντες γνωστὴν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν,

κατὰ τῆς μονῆς τυραννικῆς καὶ κατὰ συνέπειαν παρὰ νόμους ὑφισταμένης κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, κυβερνήσεως ὅταν ἡ ναυμαχία παρέστη εἰς τὴν ὀρκοδοσίαν τοῦ ναυάρχου Τομπάζη γενομένην τῇ 28ῃ Ἀπριλίου 1821 καὶ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς. «Ὁρκίζομαι ἐν ὀνόματι τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, τοῦ ὑπερτάτου προστάτου τῆς δικαιοσύνης τοῦ τρόμου τῶν κακῶν καὶ τῶν πολεμίων τοῦ νόμου αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ βελίου τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων. Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς πατρίδος ἐνώπιον τῶν πλοιάρχων τῆς Ἰῶρας ὅτι θὰ ἐκτελέσω τὰς ὑπὸ τῆς γερουσίας ἀνατεθείσας μοι ἐπομένους ὑποχρεώσεις».

Ἀποδέχομαι τὸν προσωρινὸν τίτλον τοῦ ἀρχιναυάρχου Ἰῶρας διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τὴν ψηφισθεῖσαν κοινῇ ψήφῳ τῶν συμπαλιτῶν μου πλοιάρχων καὶ ὑπόσχομαι ὅτι θὰ ἐνεργήσω πατριωτικώτατα καὶ θερμώτατα ὑπὲρ τοῦ ἔργου.

Ἐπόσχομαι ὅτι θὰ ὑπακούω εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ συμβουλίου. «Ὅτι θὰ διευθύνω τὰ ἐμπιστευθέντα μοι πλοῖα ὅπου τὸ συμβούλιον ἢ θὰ θεωρήσῃ κατάλληλον, ὅτι θὰ σεβασθῶ τοὺς ἐν τοῖς ἐχθρικοῖς πλοίοις ὑπηρετούντας συμπατριώτας ἡμῶν, τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς Τούρκους, ὅταν οὗτοι μοι παραδῶσιν καὶ σιμαίαν αὐτῶν ἀνευ ἀντιστάσεως».

Τῇ ἐπαύριον τῆς τελετῆς ταύτης ὁ ἀρχιναύαρχος Τομπάζης συγκαλέσας ἐν τῇ σκάφῃ «ὁ Θεμιστοκλῆς» τοὺς πλοιάρχους τῆς μοίρας (1) ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς τὰς ὁδηγίας τῆς γερουσίας ὀριζούσας ὅτι, ἐπεὶ δὴ ἡ ἐπανάστασις προτίθεται τὴν ἀνάκτῃσιν τῶν ἀπαργαπτῶν τῆς Ἑλλάδος δικαίων, ἦτο ἀνάγκη ἀναπόδραστος, ἵνα προσπαθῇσιν νὰ προσελκύσωσι τὴν ψῆφον τῶν πεπολιτισμένων,

Οἱ πλοῖαρχοι οὗτοι ἦσαν οἱ ἑξῆς. Λάζαρος, Λαλέας. Ἀναστάσιος Τσαμαδός, Ἐλευθέριος Ἰωάννου Γκεζονῆς, Ἰωάννης Ντούτας, Δημήτριος Ἀντωνίου Βύκων, Λάζαρος Παππαμανουήλ, Ἰωάννης Δ. Βούλαρης καὶ Ἰωάννης Γκέλης.

τῆς Εὐρώπης ἔθνων σεβόμενοι τὰς προνοίας αὐτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκήρυξαν ὅτι ἢ οὐδετέρα σημαία θὰ ὑπερήσπιζε καὶ αὐτὰ τὰ εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀνήκοντα ἐμπορεύματα καὶ ὅτι, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην, θ' ἀπείχον διὰ βίας νὰ ἐπισκέπτιωνται τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, πλὴν κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας, καθ' ἃς ταῦτα ναυλούμενα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως θὰ ἐκόμίζον πολεμοφόδια ἢ Τούρκους στρατιώτας. Τότε ὤφειλον νὰ προδάλωσιν ἀγτίστασιν εἰς τὸν πλοῦν αὐτῶν, νὰ καταλάβωσι τὰ πολεμοφόδια καταβάλλοντες εἰς τοὺς πλοίαρχους τὸν διὰ τοῦ συμβολαίου καθορισθέντα ναῦλον καὶ ὑποχρέωσιν αὐτοὺς ν' ἀποδώσωσι τὰ ἐν ταῖς πλοίοις αὐτῶν ἐχθρικὰ στίφη, εἰς ἀποβάθρας, ὅπόθεν εἶχον παραλάβῃ αὐτοὺς, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ ταραχθῶσιν.

Ἡ ναυαρχία τῶν Σπετσῶν πληροφορηθεῖσα, ὅτι εἰς τῶν πλοίαρχων αὐτῶν Ἀργύρης Στεμνησιώτης καλούμενος, συνέλαβε Αὐστριακὸν τι πλοῖον κατὰμεστον Τούρκων στρατιωτῶν προωρισμένων νὰ πολεμήσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι εἶχεν ὀδηγήσει αὐτὸ εἰς Τήνον, ἀπεφάσισε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτῷ τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν. Ὁ ναύαρχος Τομπάκης κατὰ συνέπειαν διετάχθη νὰ ἀπληφθῇ τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τῆς ἐπανορθώσεως τῆς ἀφορμῆς ταύτης, παρέχων ἱκανοποιήσιν εἰς τὸν ἔχοντα δίκαιον.

Τῇ 2 Μαρτίου ὁ ἀρχιναύαρχος μετὰ τῆς διαταγῆς ταύτης λαβὼν καὶ ἐπιστολήν, ἣν ὤφειλε ν' ἀνοίξῃ, ἔταν θὰ ἡγοίετο πλέον εἰς τὸ πέλαγος, ἐκόλλησεν ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἰστοῦ ἐκάστου πλοίου τὴν ἐπομένην προκήρηξιν εἰς τοὺς νησιώτας τοῦ Ἀρχιπελάγους. «Γενναῖοι Ἕλληνες, τέκνα τῆς ἐλευθερίας, τὰ δάκρυα ἡμῶν ἔπαυσαν ῥέοντα. Οἱ αἰῶνες τῆς ἀδικίας, τῆς ὕδρεως καὶ τῆς ἀτιμίας, τὰς ὁποίας ὑπέστημεν. ἔληξαν. Ὁ Λυτρωτὴς ἡυδόκησε νὰ καταδιδάσῃ τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ὁ ζῶν Θεὸς ἐνεφύσησεν εἰς ἡμᾶς τὰς καρδίας τὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμόν τῆς ἐκδικήσεως αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν τυράννων! Συνοδευόμενος ὑπὸ μυριάδων Χριστιανῶν ἐξεγερθέντων ἐπὶ τῇ φωνῇ αὐτοῦ ἤδη ὁ Ἀλέξανδρος Ἰψηλάντης προδραίνει γιγαντιαίαις βήμασιν ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Δουνά-

»δεως ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔν' ἀνατρέψει ἐκ βάθρων
 »τὸ κρησφύγετον τῶν δυναστῶν ἡμῶν. Ἡ Πελοπόννησος, ἡ Ἑλλάς
 »ὅλη, ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ ὁ Σταυρὸς θριαμβεῖ πλεόν
 »ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Ἐγέρθητε λοιπόν, νησιῶται, λαοὶ τῆς
 »ξηρᾶς, γογγύζοντες ὑπὸ τὸν σίδηρον, τρέξτε εἰς τὰ ὄπλα. Ἡ
 »ἐλευθερία προσκαλεῖ ὑμᾶς, ἐπιβιάσθητε τῶν ὑμετέρων πλοίων, συ-
 »γενώθητε μετὰ τῶν πλοίων τῆς Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Φαρῶν,
 »ἅτινα προβαίνουν σὺν ἀπολευθερώσασιν τὸ Ἀρχιπέλαγος. Ἀπόγο-
 »νοι τοῦ Μιλιτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, φανήτε καὶ δείχθητε
 »ἀντάξιαι τοῦ ἡμετέρου προσορισμοῦ· πολεμοῦμεν ὑπὲρ πίστεως καὶ
 »πατρίδος· Ἐνθυμήθητε τί ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔχετε ὑποφέρει καὶ
 »λάβετε ὑπ' ὄψει τὴν ἀναμένουσαν ὑμᾶς τύχην ἐὰν καταληφθῇτε
 »ἄσπολοι· Μὴ λυπεῖσθε θυσίας, διότι τὴν ζωὴν ὑμῶν πρόκειται νὰ
 »ὑπερασπισθῇτε... τί λέγω; πρόκειται περὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν
 »ὑμῶν, τὰς ὁποίας ὀφείλετε νὰ παραδώσῃτε ἀμολόντους καὶ καθα-
 »ρὰς εἰς τὸν Ὑψιστον, θνήσκοντες ὑπὲρ τοῦ ἱερωτέρου ὑμῶν, διότι
 »ἐκεῖνος ὅστις θὰ ἡρνεῖτο νὰ προβῇ εἰς τὸ γενναῖον τοῦτο διάδημα
 »θὰ προὔξεναι φρίκην εἰς τοὺς ἑαυτοῦ καὶ θὰ ἦτο ἐπάρατος καὶ
 »ἀποτρόπαιος ἐν τῷ μέλλοντι! Ἐγέρθητε λοιπόν, πορευθήτε, κατα-
 »συντρίψατε τοὺς ὑμετέρους τυράννους καὶ ἀνακτήσατε τὴν παθη-
 »τὴν ἀνεξαρτησίαν.

«Ἡ προκήρυξις αὕτη ἄς διαδοθῇ ἀπανταχοῦ διὰ τοῦ στόλου
 »ἡμῶν».

Τῇ 3 Μαΐου ἡ Ἑλληνικὴ ναυτικὴ μοίρα φέρουσα τὴν σημαίαν
 τοῦ Σταυροῦ, ἣν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως δὲν εἶχον ἰδεῖ κυματίζουσαν, ἐνεφανίσθη παρὰ τὸν
 ὄρμον τοῦ Μετοχίου πλέουσα πρὸς τὴν νῆσον Τήνον, ἐνθα ἀφίκατο
 περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ὁ ναύαρχος ἔγραψεν ἀμέσως πρὸς τοὺς
 προὔχοντας, ἵνα προσκαλέσῃ αὐτοὺς εἰς συνδιάσκεψιν, γενησομένην
 τὴν ἐπιούσαν. Οὗτοι μεταβάντες ἐκεῖ ἐγένοντο δεκτοὶ διὰ κανονισ-
 τολισμῶν τοῦ πυροβολικοῦ τῆς ναυαρχίδος, ἐφ' ἧς παρευρέθησαν
 εἰς τὴν συνεδρίαν στρατοδικεῖον, ἐνθα ὁ Ἀργύρης Στεμτσιώτης

κατηγορήθη καὶ ἠκούσθη ὑπερασπίζων ἑαυτὸν σχετικῶς πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς Αὐστριακῆς γολέττας. Ὡς ἐκ τούτου ἀπεφασίσθη, ἐπειδὴ ὁ πρόξενος τῆς Α. Ἀποστολικῆς Μ. Ὑστis εἶχεν ἀνακτῆσθαι τὸ πλοῖον, ὡς καὶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ ἄνδρες, τοὺς ὁποίους τὸ πλοῖον μετέφερεν, ἐζήτουν 233 φρ. 33 ἐκ. καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν πλέον ἀπῆ-
τουν, νὰ πληρωθῇ αὐτοῖς τὸ ποσὸν τοῦτο. Οὕτως ἐκανονίσθη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ὑπόθεσις τόσῃ μᾶλλον ταπεινωτικῇ διὰ τὴν Αὐστριακὴν σημαίαν, ὅσῃ αὕτη ἐκάλυπτε τοὺς ἐξ Ἀνατο-
λῆς ἀποστελλομένους πρὸς ἐξόντωσιν τῆς Πελοποννήσου Τούρ-
κους.

Παιρατωθέντος τοῦ ζητήματος τούτου, ὁ ἀρχινάυρχος Τομπά-
ζης παρώτρυνε τοὺς κατοίκους, ἵνα συνασπισθῶσι μετὰ τῶν ἐπαναστα-
τῶν, δίδων αὐτοῖς ἀντίγραφον τῆς προκηρύξεως τῆς ἐν Ἰδρα γερου-
σίας· οὗτοι δὲ κατέστησαν αὐτῷ γνωστὸν ὅτι ἀπὸ δύο ἡδὴ ἡμερῶν
ἀνεπέτασαν τὸ λάδαραν, καὶ ὅτι εἶχον σχηματίσῃ προσωρινὴν κυ-
βέρνησιν συγκειμένην ἐκ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν καὶ τεσσάρων ἄλλων
ἐπισήμων ἀνδρῶν. Τότε ὁ ἀρχινάυρχος πληροφορηθεὶς ὅτι μέρος
τῆς νήσου κατιφειτο ὑπὸ Ρωμαίων καθολικῶν, προσεκάλεσε τὸν
Λατῖνον ἐπίσκοπον, ἵνα λάβῃ τὴν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν συγκατά-
θεσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ δόγματος τούτου
παρέστησεν αὐτῷ, ὅτι τὰ μέλη ἐκκλησίας ἀριθμούσης δώδεκα περί-
που χιλιάδας προσώπων διεσπαρμένων ἐν ταῖς διαφόροις νήσοις τῆς
Ἀνατολῆς οὐδὲν μέρος ἐλάμβανον εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἡρ-
κέσθη νὰ υποχρεώσῃ αὐτούς, ἐν ὀνόματι τῶν ὁμοθησκῶν αὐτῶν,
ἵνα συνεργήσωσι χρηματικῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Πυροβολισμοὶ ἠκολούθησαν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐνῷ ὁ Ἑλ-
λην ἐπίσκοπος, καθήμενος ἐπὶ τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου «Ὁ Θεμι-
στοκλῆς», διέχεεν εὐλογίας ἐπὶ τοῦ πληρώματος καὶ ἐπὶ τοῦ εἰς τὴν
παράλιαν καταδάντος πολυαρίθμου λαοῦ, ὅταν πλοῖον ἐκ Σπετσῶν
φέρειν ἐπτυγμένην τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἐφάνη μακρόθεν. Ἡ
ἀνησυχία διαδέχεται τότε τὴν χαράν, καὶ τὰ τηλεσκόπια μεταβαίνου-
σιν ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα· τὸ πλοῖον προχωρήσαν προσεγγίζει, καὶ

μετὰ ὀλιθεῶς κραυγῆς ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, δολοφονηθέντος κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου· τὴν ἀγγελίαν ταύτην εἶχον μάθει ἐν τῷ ὄρμῳ τῆς Ἰμβρου, νήσου μικρᾶς κειμένης κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁπόθεν παρέλαθε πλείστους φυγάδας διαφυγόντας τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει σφαγὰς· καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Τήνον· ἀποδιβάζονται ἐνταῦθα καὶ περιστοιχίζονται ὑπὸ τοῦ ἐντρόμου πλήθους· κλαίουσι, δεικνύουσι τὰ στίγματα τοῦ μαρτυρίου, ὑπερδιέφυγον, καθιστώντες γνωστὴν εἰς τοὺς Ὑδραίους τὴν καταστροφὴν διακοσίων ἀδελφῶν ὁμοιασθέντων ἐν τοῖς πλοίοις τοῦ μεγάλου κυρίου, ὃν μετὰ πίστει ὑπηρέτουν! Κραυγὴ μανίας διαδίδεται ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον μεταξὺ τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου, ὃ λαὸς ἀπελπιε ζητεῖ νὰ μεταβῇ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πράκτορος τῆς Αὐστρίας ἵνα κατασφάξῃ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προστατευομένους Τούρκους. Ἀγανακτοῦσιν ἔτι βλέποντες κυματίζουσαν τὴν Ὀθωμανικὴν σημαίαν ἐν Ξυνάρα, ἐνθα οἱ Λατίνοι κατέφυγον μετὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ Ἀγά, ἐδέχθη δὲ νὰ καταβληθῇ πᾶσα τοῦ ἀρχιναύάρχου ἡ ἐπιρροή πρὸς πρόληψιν τῶν δυστυχιῶν τὰς ὁποίας τὰ ἐγκλήματα τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης δὲν ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃσι.

Κατευνασθείσης τῆς τοῦ κοινῶς ἀγανακτήσεως, ἡ Ὑδραϊκὴ μοῖρα ἀνοίχθη εἰς τὸ πέλαγος, ὃ δὲ ἀρχιναύαρχος ἀποσφραγίσας ἐνώπιον τοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ τὸ ἐσφραγισμένον τοῦτο ἔγγραφον, ὅπερ ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ἡ ναυαρχία, εὔρε προκήρυξιν ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Χίου, ἵνα ὑποχρεώσωσιν αὐτοὺς ν' ἀσπασθῶσι τὴν μεγάλην τῆς ἐπαναστάσεως ἐπιχείρησιν, ὥς καὶ τινὰς ἄλλας ὁδηγίας, τὰς ὁποίας θὰ καταστήσωμεν γνωστὰς ἐντὸς ἐλτίου. Ἡ μοῖρα παρὰ τὴν Μύκωνον, βραχὺδὴ νήσον, συνηντήθη ὑπὸ τριῶν πλοίων τῇ νήσου ταύτης, ἅτινα εἶχον συλλάβει Κρητικὸν πλοῖον προερχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ κομίζον τηλεδόλα προωρισμένα διὰ τὰ φρούρια τῆς Ρεθύμου καὶ Καντίας· τέλος τῇ 6 Μαΐου κατὰ τὴν πέμπτην ἑσπερινὴν ὥραν ἡ χριστιανικὴ μοῖρα ἡγχυροδόλησεν ἐν τῇ λιμένι τῶν Ψάρων. Ὁ ἀρχιναύαρχος ἀμέσως

τότε ἐγνώρισε τῇ ναυαρχίᾳ τὴν εἰς τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν προσάρτησιν τῆς νήσου, ἣν πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐγκαταλείψει.

Τὰ Ψάρᾶ εἶχον προηγουμένως προκηρύξει τὴν ἱεράν ἐπανάστασιν ! Ἡ νήσος αὕτη, κειμένη βορειοδυτικῶς τῆς Χίου ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Βόνιτσα, ὑπερ οἱ νεώτεροι ἅγιον Νικόλαον ἀποκαλοῦσι, περιέχει δύο λιμένας, ὧν ὁ ἐπισημότερος ἀνοίγεται πρὸς τὰ νατιοδυτικά. Πέριξ τοῦ σκοπέλου τούτου κεῖνται τὰ Ἀντίψαρα, ἡ Πύσαργος καὶ αἱ Σπαλμαδόροι. Οἱ Ψαριανοὶ ἀνέκαθεν πτωχοί, ὥς καὶ ἡ νήσος αὐτῶν, ἥτις οὐδὲ ἄμπελον παρήγεν (1), πλούσιοι ὅμως νῦν εἰς πλοῖα, κηρυχθέντες πρῶτοι ὑπὲρ τῆς ἐπανάστασεως, κατελήφθησαν ἐπὶ ἀκατασχέτου ἐνθουσιασμοῦ βλέποντες ἐμφανιζομένην τὴν Ὑδραϊκὴν μοίραν. Γνωρίζουσι τῷ ναύαρχῳ Τορπαζῇ ὅτι ἡ νήσος Ἄνδρος, ἥτις χωρίζεται ἀπὸ τῆς Τήνου διὰ πορθμοῦ ἡμισείας λεύγης πλάτους, ἐπεμψεν εἰς αὐτοὺς τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς. Τότε συνέρχονται εἰς συμβούλιον, ἵνα ἀκούσωσι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀποσταλέντος ἐγγράφου· μεταξὺ δὲ τῶν κυριωτέρων μέτρων, ἅτινα συνεζήτησαν, ἀπεφάσισαν νὰ ἀναγκάσωσι τὴν Χίον νὰ συνασπισθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων, αἵτινες ἐδήλωσαν, ὅτι θὰ μετὰσχῶσι τῆς ἐπανάστασεως, πλὴν τῆς Σκύρου, τῆς ὁποίας οἱ Ὀρθόδοξοι κάτοικοι θ' ἀπεδοκιμάζοντο ἀμέσως ὑπὸ τῶν καθολικῶν, ἐὰν τυχὸν ἐλάμβανον μέρος. Ἦδη οἱ κάτοικοι τοῦ Βολισοῦ, χωρίου τῆς Χίου κατοικουμένου ὑπὸ φυλῆς ἀγροίκου καὶ συνεπῶς ξένης εἰς τὰ ἔθνη τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν, ἔστειλαν πρὸς αὐτοὺς ἐπιτροπὴν, δι' ἣς ὑπεχρέουν τοὺς ἐπανάστατάς, ἵνα ἀποθιβάσωσι βοηθήματα πρὸς τὸ μέρος τοῦ χωρίου αὐτῶν, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τοῦ συμβουλίου τῶν Ψαρῶν ἔλεγεν, ὅτι «μία χελιδὼν δὲν φέρει τὴν ἀνοιξιν. Οἱ Χίοι ἀποκοιμηθέντες ἐν τῇ μαλθακότητι τότε μόνον θὰ συνενωθῶσιν, ὅταν βιάωσι κινήσει τις αὐτούς.»

Πρὶν ἢ προδῶσιν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο ἀπεφάσισαν νὰ συμβου-

(1) Ψάρᾶ, εὐτελής νήσος ἐστὶ καὶ μικρά, πλησίον Χίου μὴ δουκένῃ οἶνον ἐνεργεῖν.

λευθῶσι δύο τῶν ἐπισημοτέρων κατοίκων, οἵτινες εὐρίσκοντο ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ψαρῶν, καὶ πρὸς οὓς παρέστησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ κηρυχθῶσι κατὰ τοῦ κοινου τῶν Χριστιανῶν ἐχθροῦ. Ἄλλ' οὗτοι ἦσαν ἀνένδοτοι· οὐδαμῶς ἐπιθυμοῦντες νὰ μετάρχῃσι τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐπιχειρήσεως· καὶ ὅα ἐνέδιδον μὲν εἰς οὓς προέβαλον οὗτοι λόγους σκοποῦντες νὰ περιποιηθῶσι τοὺς κεφαλαιούχους Χίους, οἵτινες προῦμῆθονον κεφάλαια εἰς τὴν ναυτιλίαν τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν δὲν ὑπερίσχυεν ἐν τῇ συμβουλίᾳ τὸ γενικὸν συμφέρον. Καίτοι δ' ἡ πρότασις τῆς ἀποδιδάσεως εἰς τὴν νήσον ταύτην βογητημάτων δὲν ἦτο κοινὴ τῶν Χίων γνώμη, ἐν τούτοις οἱ Ψαριανοὶ ἀποφασίσαντες νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν εὐχὴν τῆς πλειοψηφίας προσήρτησαν τῇ Ὑδραϊκῇ μοίρᾳ δέκα ἐκ τῶν πλοίων αὐτῶν, τῶν ὁποίων τὴν διαίκεσιν ἀνέθηκαν εἰς τὸν πλοίαρχον Ἀποστόλου, ἐνεχείρισαν δὲ συγχρόνως τῷ Τορπαζῇ ἐπιστολὰς διὰ τοὺς ἐπισημοτέρους Χίους, διὰ τῶν ὁποίων ὑπεχρέουν αὐτοὺς νὰ μὴ μείνωσιν ἄργοι ἐν κινδύνῳ ὥστε μόνον διὰ τοὺς τοιαύτους ὅα ἦτο ἀλλέθριαι.

Ἐνθ' αἱ ἀποφάσεις αὗται ἐλάμβανον χώραν ἐν τῇ συμβουλίᾳ τῶν Ψαρῶν, οἱ Ὑδραῖοι προσέβαλον Τουρκικὸν πλοῖον, ὅπερ ἐκόμιζε πολεμοφόδια προωρισμένα διὰ Κάνδιον τῆς Κρήτης, καταδιώξαντες δ' αὐτὸ μέχρι τοῦ φρουρίου τῆς Χίου τὸ κατεδύθησαν ἐνώπιον τῶν Μωαμεθανῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον βρίκειον ἐκ Ψαρῶν κατελάμβανεν ἕτερον ἐχθρικὸν πλοῖον, οὗ ἐπέβαινον ἐνγενήκοντα Τοῦρκοι ἐπιτετραμμένοι νὰ συνοδεύσωσι ἑκατὸν πεντήκοντα προσκυνητὰς καὶ πλείστας γυναῖκας μεταβαίνοντας εἰς Μένικαν. Οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται καθ' ὁλοκληρίαν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ προσκυνηταὶ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἐστάλησαν εἰς Λακωνίαν, ἵνα ἐκεῖ πωληθῶσιν ὡς δούλοι εἰς τοὺς Ἑλευθερολάκωνας! Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ πρῶται ἀντεγκινήσεις, γινόμεναι πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σφαγῶν.

Τῇ 8 Μαΐου ἡ συνδιασθεῖσα μοίρα θαλασσοποροῦσα πρὸς τὴν Χίον προσήγγισε τῇ ἐπιούσῃ εἰς τὴν παραλίαν τὴν καλουμένην Κρήνην τοῦ Πασᾶ. Ἡ Ἰωνία διεκινδύνευεν· ὁ τρόμος διεδόθη ἀνά

τὴν Ἑλλάσσαν Ἀσίαν, διότι οἱ Φράγκοι ἀσπονδότεροι ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων ἢ οἱ Τούρκοι ἐνίσχυσαν τὸ φρούριον τῆς Σμύρνης, ἐνθὰ τὸ Χριστιανικὸν αἷμα παταμηθὲν ἔρρεεν· οἱ Χίοι, βλέποντες τὰ δραματιζόμενα δὲν ὤφειλον πλέον νὰ διατάσωσιν, ὅπως ἀναπετάσωσι τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ἐνθὺ τὰ χωρία διὰ ξηρᾶς θᾶ περιέδαλλον τὴν πόλιν, ἡ μοῖρα ἐμελλε νὰ προσβάλῃ αὐτὴν διὰ θαλάσσης, ὅτε ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ αἰφνιδίως ἐκπλαγείσα θὰ κατεστρέφετο ἢ θὰ ἠναγκάζετο νὰ συνθηκολογήσῃ. Κατὰ συνέπειαν τάχιστα ἀπέστειλαν εἰς τὰ χωρία ναύτην ἐκ τῶν τοῦ πλοίου τοῦ Ἀποστόλου, μετὰ τῆς ἐπομένης προκηρύξεως.

«Κάτοικοι τῆς Χίου· τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξωπλίσθη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ κίνησις εἶναι γενικὴ καὶ στηρίζεται ἐπὶ ἀκλονήτων βράσεων. Ἡ Πελοπόννησος ἐξέβαλε ἡ καὶ ἐνέκλεισε τοὺς τυράννους αὐτῆς ἐν τοῖς ἰσχυροῖς φρουρίοις, ἐνθὰ κατέφυγον ἐντρομοὶ καὶ ἄνευ προμηθειῶν. Ἡ Κόρινθος, ἡ Μονεμβασία, ἡ Τριπολιτσά, αἱ Θήβαι, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Λεσδαδεῖα, ἡ Ἀμφισσα, ὡς καὶ αἱ νῆσοι Αἰγίνα καὶ Πάρος ἀπεκλείσθησαν. Ἡ Ἑλλάς καὶ αἱ Κυκλάδες ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ἀνεξαρτησίας, ἥτις κυματίζει ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν τῆς μοίρας τῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν πλοίων Ὑδρας, Σπετιῶν καὶ Ψαρῶν. Μέρους τῶν ἡμετέρων πλοίων πλέει παρὴ τὴν εἴσοδον τῶν Δαρδανελλίων, ἵν' ἀποκλείσῃ εἰς τοὺς ἡμετέρους τυράννους τὴν εἰς τὸ Αἶγαίον εἴσοδον αὐτῶν· ἀλλὰ ἀνεπέτασαν τὰ ἰστία, ἵνα προσβάλωσι τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου φρούρια, ἢ διὰ νὰ ἐπαναγρυπνώσι, ἐν τῇ Αἰγαίῳ. Ἐξοπλισθέντα ἡμετέραις δαπάναις τὰ πλοῖα τῶν ἠγνωμένων νήσων, ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς γενναίας ἡμῶν βοηθείας, πιστεύομεν δὲ ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν δὲν θὰ μᾶς ἐγκαταλείπωσιν ἐν τῇ ἱερᾷ πάλῃ ἣν ἀνελάδομεν. Ἡ Χίος πλουσιωτέρα τῶν λοιπῶν νήσων θέον νὰ προσέλθῃ εἰς βοήθειαν ἡμῶν, ἔδωκεν ἤδη τὸ παράδειγμα τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἔρωτος αὐτῆς διαχεύουσα τὰ φῶτα ἀνά τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὲν δύναται νὰ μὴ μείνῃ ξένη εἰς τὰ αἰσθήματα εὐγενοῦς ἀπελευθερώσεως, διότι ἐγνώρισεν, ὡς καὶ ἡμεῖς, τὴν ὕδριν, τὸ αἶσχος καὶ ταπεινώσιν».

«Τὰ τέκνα αὐτῆς μετεχειρίσθησαν ὡς δούλους καὶ ἀπίστους! καὶ ὕδρεις αὐταὶ λοιπὸν δὲν θὰ ἐκμηδενισθῶσιν, ὅταν ἡ ἐλευθερία παρουσιασθῇ αὐτομάτως κατόπιν τοσούτων αἰῶνων ταπεινώσεως; Ἡ ἐλευθερία, ἡ ἡμετέρα ἐλευθερία, εἶνε γεγραμμένη ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ δὲ ἡμέρα τῆς δόξης ἐπέστη. Ἐὰν μέχρι τοῦδε ἐκυρίευν ὑμεῖς ὁ φόβος, παρατηρήσατε νῦν τὸν ἡμέτερον στόλον, ἐνῶσατε τὰς προσπάθειάς ὑμῶν μετὰ τοῦ θάρρους τῶν πλοιοάρχων αὐτοῦ. Θὰ θελήσητε νὰ διατελῆτε αἰετοὶ λεία τῶν τυράννων, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες προτείνουν εἰς ὑμᾶς νὰ βοηθήσητε αὐτοὺς ἀναλόγως τῶν ὑμετέρων μέσων; Ἀπαριθμήσατε τὰ ποσά, ἅτινα ἀποσπῶσιν ἐξ ὑμῶν, ἵνα ζήσητε ἀτάραχοι ὑπὸ τὸν ζυγόν. Παραβάλετε λοιπὸν τάχιστα ὑπὸ τὰς ἡμετέρας σημαίας, τὴν περιουσίαν, τὴν ζωὴν καὶ πάντα τὰ ὑμέτερα ἀγαθὰ, θυσιάζοντες ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀπελευθερώσεως. Φοβήθητι τὸ ἀνάθεμα καὶ τὴν περιφρόνησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἄλλ' ὅχι, θὰ ἀνταποκριθῆτε εἰς τὰς τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, οἵτινες χαίρετίζουσι καὶ ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν Χριστῷ».

Ἀμα τοῦ ἀπεσταλμένου ἀναχωρήσαντος μετὰ τῆς προκηρύξεως ταύτης, ἐγένετο γνωστὴ ἡ ὑπὸ τοῦ πλοιοάρχου Ἀναστασίου Βούλγαρη κατάληψις Τουρκικοῦ πλοίου, κομίζοντος ξύλα πρὸς οἰκοδομήν εἰς Χανία. Ἐξ Τουρκοὶ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ πλοίῳ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐπτά Ἕλληνες τοῦ αὐτοῦ πληρώματος ἐστάλησαν μετὰ τοῦ πλοίου εἰς Ὑδραν. Τῇ 10 Μαΐου οἱ πλοίαρχοι Πινότσης καὶ Σαχτούρης κατέσχον ἐπίσης πλοῖον μεταβαίνον εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐν ᾧ εὐρίσκοντο εἰς Μολλᾶς, πλείστα Τουρκικὰ οἰκογένεια καὶ τινες Μωαμεθανοὶ προσκυνηταί, οἵτινες πάντες ἐστάλησαν ὡς δῶρον πρὸς τοὺς ἐπικρατοῦντας τῆς Λακωνίας, ἵνα ἐργασθῶσιν εἰς τὰς γαίας, ἐνῷ οὗτοι ἐμάχοντο ὑπὲρ πατρίδος. Τὸ βρίκιον περιήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες εὗρον ἐν αὐτῷ δώδεκα ἀρχυροὺς λυχνιστάτας, καὶ ἑξ χρυσοῦς, τρία κάταπτρα περικεκοσμημένα διὰ πολυτίμων λίθων, ἀργυρὰ ἐπιτραπέζια σκεύη, ἀδάμαντας καὶ μαρμαγαρίτας μεγάλης ἀξίας. Βεβαίως δὲν ἀπηγείτο

Ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος καὶ τέσσαρες συνεταῖροί του ἐν τῷ μοναστηρίῳ Σέκῳ τῆς Μολδαβίας εἰσάσσονται εἰς τὸν ἄερα.

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 18

περισσότερον, ἵνα παρεκλίνωσιν ἄνθρωποι ἐξηκισιομένοι τέως εἰς μετριωτάτας ὠφελείας, ἡ δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος ἐπεληθούσα ἀναξία συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Χίου ἀποφασισθεῖσαν ἐπιχείρησιν.

Οἱ ἐν τῇ χωρίῳ Θυμιάνα εὐρισκόμενοι πλοίαρχοι ἐδέγησε τότε νὰ ἐπανέλθωσι εἰς τὸ πλοῖον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Δὲν ἐδράδωνον δὲ ἀκολούθως νὰ μάθωσιν διὰ διαφόρων μέσων ὅτι οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως Χίου παρέδωκαν ἤδη ὁμήρους εἰς τὸν πασσάν τάζαντος ἑκατὸν τριάκοντα Ἀσιανούς Τουρκοὺς πρὸς φρουράν τῆς ἀκροπόλεως, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἔτρεχον εἰς τὰ χωρία, ἵνα ἀφοπλίσωσι τοὺς κατοίκους αὐτῶν. Τέλος τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐνδεκάτης Μαΐου, ἐπειδὴ ὁ ὑπὸ τοῦ ἀρχιναύάρχου Τομπάζη ἀπεσταλμένος κατέστησε γνωστόν, ὅτι μόλις ἑκατὸν ἄνδρας εὗρεν εὐνοϊκῶς διατεθειμένους ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς εὐχὰς τῆς μοίρας, ἀπεφασίσθη νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς Ἰῶραν.

Ὁ χρόνος δὲν εἶχεν παράσχει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀναγκαίαν ὀρμήν πρὸς διοργάνωσιν μεγάλων ἐπιχειρήσεων. Εὐθὺς ὥς ἀνεχώρησεν ὁ στόλος ἐκείθεν, ἡ Σμύρνη, ἐνθα οἱ Κρητες Μωαμεθανοὶ μετέρχονται τὸ ἐπάγγελμα κρεοπώλου, ἐγένετο τὸ θέατρον αἱματηροτάτων σκηνῶν. Καθ' ἑκάστην συνέβαινον δολοφονίαι ὑπ' αὐτῶν τοῦτων διρπραττόμενοι· οἱ δὲ Γενίτσαροι, οἰονεὶ ἀντιτιθέμενοι εἰς ταῦτα, συνεταυθίσθησαν πρὸς τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν ζητοῦντες νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν προνόμιον, δι' οὗ ἡ πόλις ὤφειλε νὰ τεθῇ εἰς τὴν προστασίαν αὐτῶν ἐν περιπτώσει κινδύνου. Τοῦ διοικητοῦ συγκατατεθέντος εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην, ἡ πόλις παραδοθεῖσα εἰς στρατιωτικὸν σῶμα τόσον ἀπληστον, ὅσον καὶ ἄγριον, ἐγένετο λεία τῆς ὁρμῆς αὐτῶν.

Καὶ μέχρι τοῦδε μὲν τὰ μέτρα ἦσαν συνετά, διότι μόνον κατὰ τῶν ραγιάδων εἶχον ἐπιτεθῇ· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐν Ἀνατολῇ ἀποικογενεῖς Εὐρωπαῖοι βλέποντες τοὺς ραγιάδες καταστρεφόμενους ἔλεγον, «εὐτυχῶς εἶναι Ἕλληνας». Ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Μαΐου πέντε Φράγκοι ἄλιεῖς προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν προξέ-

νων, οἵτινες εἶχον ἤδη μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀπονέμωσι σημαίας εἰς τὰ ξένα πλοῖα, δοφονηθέντες ἐνέσπειραν γενικὸν τρόμον. Οἱ πρόξενοι ἐξήτησαν ἀμέσως ἐκανοποιήσιν ! ἡ εὐρωπαϊκὴ παροικία συγκειμένη κατὰ μέγα μέρος ἐκ ξένων ἐγκατεστημένων ὑπὸ τὸν ὠραῖον τῆς Ἰωνίας οὐρανὸν διεσφραγίσθη κατὰ τῆς παραδιάσεως τοῦ δημοσίου δικαίου ἐταράχθησαν καὶ προέβησαν εἰς τὴν σύνταξιν ἐπισήμων ἐγγράφων, ὅτε συνήλθον μαθόντες τὴν ἀφίξιν πασσαῖντος ἐκ Κωνσταντινῆς, ἐπιτετραμμένου τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως· ἀλλὰ κατὰ τὸ σύνθημα διεδόθη μεγάλη φήμη αὐστηρότητος, ὅπερ ἐν ἄλλοις λόγοις ἐσήμαινεν, ὅτι ὁ πασσαὶς ἡγάπα τὸ χρῆμα. Καὶ πραγματικῶς, ἀφοῦ ἀπέβαλεν τὼν θέσεων αὐτῶν ὑπαλλήλους τινὰς συνεννοήθη μετὰ τῶν ἀρπάγων, χωρὶς νὰ καταστείλῃ τὴν ὀλεθρίαν Ἑλλησιν ἀναρχίαν, ἣτις ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως προώρυσται νὰ λούῃ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῆς τὴν κενίστραν τοῦ ἀντιχριστιανικοῦ λαοῦ.

Ἡ Χίος ἦτις ἐδοξάζετο κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐν χρόνῳ περιόδῳ ἐπταχασίων ἐτῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων οὐδεμία τῶν οἰκογενειῶν αὐτῆς ἔμεινεν ἀπερίβλητος δόξης, ἡ Χίος, λέγω, ἀποχαυνωθείσα ἕνεκα τοῦ πλοῦτος ἐν τῇ αὐτῇ περίπτῳ, ἐν ἣ καὶ ἡ Σμύρνη, διέτέλει καταστάσει. Ὁ διάκονος Βάμδας καὶ ὁ Φιλικός Θέμελις ἔβαλον φωνὴν βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁμιλοῦντες περὶ πατρίδος καὶ ἀνεξαρτησίας. Οἱ Χίοι γλυκεῖς ὡς εἶναι γλυκεῖα καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ἣν ἀναπνέουσιν, ἐνετρύφων ἐν τῇ ἀπαθείᾳ τοῦ δεσποτισμοῦ. Οὕτω οὐδαμῶς θαρρύντες ἐπὶ τῶν ὅπλων αὐτῶν, ἀπεφάσισαν ν' ἀφεθῶσιν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν Πλάτωνος καὶ τῶν ἐπισήμων τῆς νήσου, ἐπεχείρησαν νὰ προσασλισθῶσι κατὰ πάσης ἀποπειρας ἐπαναστάσεως ζητοῦντες, παρὰ τῆς Πύλης ἐνίσχυσιν ἐκ στρατοῦ, ὅπως προφυλάξωσι τὴν ἀκρόπολιν ἀπὸ πραξικοπήματος τινος καὶ τηρῶσι τὰ χωρία ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ὑποταγῆς. Διῶρισαν ἀκολούθως ἐπιτροπὴν ἵνα καθυποβάλλῃ τῷ Σουλτάνῳ τὴν ἐκφρασιν

τῆς ταπεινῆς δουλείας τῶν νησιωτῶν, οἵτινες ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς δούλους τοῦ αὐτοκρατορικοῦ χαρμεῖου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν μαύρων εὐνούχων.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἀνεχώρησεν· οἱ δὲ ὀμηροὶ, αἱ ἀγγαρεῖαι καὶ οἱ ἀμέσως ἐπιβληθέντες αὐτοῦ φόροι, ἀνήγγελλον εἰς τοὺς Χίους τὰ ἐπιφυλασσόμενα δεινά, ἐὰν οὗτοι εἶχον ἀναλογισθῇ τὴν φύσιν τῶν οἰωνῶν τούτων, προδρόμων τῆς ἐκδικήσεως τοῦ δεσποτισμοῦ σημείων. Διὸ ἐνέπεσαν εἰς τὸ αὐτὸ λάθος, ὅπερ καὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν εἶχον διαπράξει· κωφεύσαντες εἰς τὰς θελήσεις τῶν Θεῶν, ὅτε στείλαντες εἰς Δελφοὺς χορὸν ἐξ ἑκατὸν ἐφήδων, ἐντεταλμένων νὰ ἐρωτήσωσι τὸ μαντεῖον, ποῖον μέρος ὀφείλουν ν' ἀσπασθῶσι, τὸ τοῦ Ξέρξου ἢ τὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ πανώλης ἐθέρισε τοὺς θεωροὺς πλὴν δύο ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων, οἵτινες ἐπανάκαμψαν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη ἀμφιβολία ἐτιμωρήθη, ὥς καὶ τὸ ἀσύνητον τῶν Χίων διάδημα ὑπέστη σκληροτέραν ἔτι τιμωρίαν, ὅ· Ἀπόλλων εἶχε φεισθῇ δύο μόνον ἐκ τῶν ἐφήδων, ἐνῷ ὁ δεσποτισμὸς πάντας τοὺς ἐπιτρόπους τῆς νεωτέρας Χίου ἐκράτησε δεσμίους. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐπανήλθεν, ὅπως ἀναγγεῖλῃ εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ, ὅτι πᾶς ἀοπλος λαὸς ἀφίεται εἰς τὴν διακρίσιν τῶν τυράννων αὐτοῦ, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ κατοχὴ φέρει μετ' ἑαυτῆς στίγμα ἀτιμίας, ὅταν προκαλεῖται αὕτη, καὶ ὅτι ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ ἀναπετασθεῖσα ἐν τινὶ τῆς Ἑλλάδος γωνίᾳ, ἐπέδαλεν εἰς πάντα τὰ ἑαυτῆς τέκνα τὸ ἐπιτακτικὸν καθήκον τοῦ συνασπισμοῦ. Ὁ μέγας Ὅμηρος τοῦ χριστιανισμοῦ Γρηγόριος καὶ οἱ δημοσίᾳ ἀπαγχονισθέντες ἱεράρχαι ἐπέτρεπον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πλάτωνα νὰ καλοκαυχήται, ὅτι δύναται νὰ σώσῃ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· Οἱ πρίγκηπες τοῦ Φαναρίου σφαγέντες, ὥς καὶ αἱ Ἀρμενικαὶ οἰκογένειαι τῶν Ντουσογλούδων ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον τοῦτο ἐξέτι 1816, ἕνεκα τοῦ πλοῦτος αὐτῶν, δὲν ἐπαρδειγμάτιζον ἱκανῶς τοὺς πλουσίους τῆς Χίου οἴκους, ὅτι ἡ περιουσία αὐτῶν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιοιθῇ ἢ πρὸς φυγὴν ἢ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος αὐτῶν· Οὕτως ἐσκέπτοντο οἱ ἐκ τῶν παρὰ τὴν τῆς Χίου

ἀποχωρήσαντες ἐπαναστᾶται· ἀλλὰ μὴ ἀνατρέχωμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν γεγονότων, ἅτινα ἔσονται πηγαὶ αἰωνίων δακρύων δι' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ θέμα μομφῶν ἀνταξίων κατὰ τῶν ὑπουργῶν τῶν βασιλέων τῆς ἱερᾶς συμμαχίας.

Οἱ ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως σφόδρα ἐξηγμένοι Ἕλληνες ἐξαγριωθέντες, ὅτε ἔμαθον τὸ αἰσχρὸν μαρτύριον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν, ὅστις καὶ θνήσκων προσήυχετο ὑπὲρ τῶν δεινῶν αὐτοῦ, ἀντὶ νᾶ μιμηθῶσι καὶ κληροδοτηθῶν εἰς αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνου παράδειγμα τοῦ «νικᾶν καὶ συγχωρεῖν», ἠρίθμουν πλέον τὰς ἡμέρας, ὅπως φρικωδῶς ἀντεκδικηθῶσι τὸν πολῦτιμον αὐτοῦ Σταυρόν. Τῇ 13 Μαΐου κατεδύθησαν τουρκικὸν πλοῖον, ὅπερ ἐτόλμησε νᾶ προδᾶλλῃ αὐτοῖς ἀντίστασιν. Τῇ 16 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἠνάγκασαν ἕτερον νᾶ ἐξωκέλλῃ παρὰ τὸ χωρίον Καραδάμυα· Ἰουδαῖοι δέ τινες ἐπιδαίνοντες βρικίου κομίζοντας πῖσσαν καὶ τὸ ὅποιον κατεσχέθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπηγγονίσθησαν, ἵνα ἐξιλεώσῃσι τὰς ἀσεβείας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμπολιτῶν αὐτῶν. Τῇ 19 ἡ μοῖρα ἀνεπέτασε τὰ ἱστία, τῶν Ψαριανῶν μεταδάντων εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν, τὴν ὅποιαν ἦτο ἐπάναγκες νᾶ ὑπερασπισθῶσι, τῶν δὲ Ἰδραίων θαλασσοπορούντων πρὸς τὴν Λέσβον. Ἐκεῖ ἀφικόμενοι, ἐπληροφωρήθησαν ἐκ τινος λέμβου προερχομένης ἐξ Ἀθῶν, ὅτι· πειρατικὸν ἐκ Ψαρῶν πλοῖον συνέλαβε δύο τροχαντήρας πλήρεις Ἀλβανῶν στρατιωτῶν μεταδαινόντων ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Πελοπόννησον. Τέλος, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 21 πρὸς τὴν 22 ἡ μοῖρα ἐπανέκαμψεν εἰς Ἰδρὸν, ἔνθα εἰσῆγαγον ἄφθονα λάφυρα, τὰ ὅποια εἶχον διαρπάσαι ἀπὸ τῶν ἀπίστων, τοὺς ὁποίους ἡ βάρδαρος πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν εἰς τοιαύτην ἤγαγε θέσιν. Τὸ ἀρχιπέλαγος ἐφλέγετο. Ἡ ναυτικὴ μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ περιπλέουσα τὰς Κυκλάδας, ἀποτελοῦσας στέφανον περὶ τῆς Δήλου, πληροφορηθεῖσα ὅτι μονόκροτον φέρον τριάκοντα δύο τηλεδόλα, καὶ βρείκιον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ναυτικοῦ τοῦ Σουλτάνου εὐρίσκειτο ἐν Μήλῳ φέρουσα ἀμέσως τὴν πρύμνην πρὸς τὸν εὐρύτατον λιμένα τῆς νήσου ταύτης, καταλαμβάνει· ἐξαπύνη· τὸν ἐχθρόν, καὶ ἦν στιγμὴν μέρος τοῦ

πληρώματος εἶχεν ἐξέλθει εἰς τὴν ξηράν. Οἱ ἀξιωματικοί, οἵτινες διήρχοντο εὐθύμως τὸν χρόνον τῆς ἀνέσεως αὐτῶν δαπάνῃ τῶν νησιωτῶν δὲν προέλαβον νὰ συνέλθωσιν ἐκ τῆς ἐκπλήξεως αὐτῶν. Βαλλόμενοι διὰ λίθων ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Μήλου σπεύδουσι πρὸς τὴν παραλίαν, ἐνθα πάντες εὐρεθέντες οὕτω μεταξὺ δύο πυρῶν ἐγένοντο θύματα τῆς μανίας τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἐπανάστασις προεκηρύχθη ἀμέσως ὑπὸ λαοῦ ἐκ δώδεκα ἕως δέκα πέντε χιλιάδων ἀτόμων συγκειμένου, φημιζομένων τότε διὰ τὴν ἀπάθειαν αὐτῶν. Ἀποτόμως ὥς καὶ ὁ συμπολίτης αὐτῶν Διαγόρας ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ πρὸς τοὺς κυρίους, οὓς τρέμοντες πάντοτε ἡτέγιζον, σεβασμοῦ ἀναχθέντες εἰς ἀντίθετον ὅλως αἰσθημα κατεκερμάτισαν τὸν καθῆν, τοὺς σουμπασῆδες καὶ τὰς σημαίας τοῦ Σουλτάνου, ὀρκισθέντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Τοιαύτη μανία ἐξεδηλοῦτο ἤδη καὶ ἐν ταῖς γειτνιαζούσαις νήσοις· οὕτως καὶ ἐν Κέα, πατρίδι τοῦ Σιμωνίδου, ὅστις ἐψάλλε τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας τῶν Ἑλλήνων, δέκα καὶ πέντε Μωαμεθανοὶ ἀποδιδασθέντες ὑπὸ τινος ἐξ Ὑδρας πλοίου εἰς τὸν λιμένα τῆς Καρέσου κατεσφάγησαν ὑπὸ λαοῦ φανατικωτάτου, ὅστις ἐμαθεν ἤδη τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ αἷμα τοῦ δικαίου ἐπιπτεν οὕτω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἀθῶων, τὸ ὄνομα τοῦ Γρηγορίου ἀπανταχοῦ ἐθεωρεῖτο ὡς σὺνθημα θανάτου Μωαμεθανῶν καὶ Ἰουδαίων, οὓς οἱ Ἕλληνες ἔρριπτον ἐκ τῶν πλοίων εἰς τὴν θάλασσαν λέγοντες: «Οὕτω περιποιούμεθα τοὺς βεδῆλους δο-»
 «λοφόνους τοῦ ἡμετέρου Πατριάρχου». Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀπώλοντο πλείστοι Ἑβραῖοι ἐξ Ἀλεξανδρείας, Συρίας, Θεσσαλονίκης καὶ ἐν ὁλόκληρον πλοῖον μετεδίδαξε προσκυνητὰς προσερχομένους ἐκ Μένικας, οἵτινες συνελήφθησαν ὑπὸ τινος Φαριανοῦ πλοίου παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Κύπρου. Ἡ Νάξος, ἡ Ἄνδρος, ἡ Μύκωνος, ἡ Πάρος, ὣν ἡ φρουρὰ ἀνιλεῶς ἐξοντώθη, ἡ Ἰκαρος, ἡ Κίμωλος, ἡ Ἀνάφη, ἡ Κύθνος, ἡ Θήρα ἐγένετο ὁ τάφος τῶν εἰσπρακτόρων τοῦ Σουλτάνου· τῆς βασιλίδος δὲ τῆς Ἰονίας Σάμου ἀναπετασά-

σης τὴν σημαίαν τῆς ἀνεξαρτησίας μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν τυράννων αὐτῆς, οἱ πλείστοι νησιῶται ἀπετίναζαν τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγόν. Ἐν τούτοις ἐκτὸς χειραφεσίας ἔμενον ἡ Σικυρος, ἡ Χιος, ἡ Κῶς, ἡ Ρόδος, ἡ Κύπρος, ἡ Μυτιλήνη καὶ ἡ Κρήτη, τὰς ὁποίας βλέψεις διάφοροι μᾶλλον ἢ τὸ βάρος τῶν Τουρκικῶν φρουρῶν, ἐκράτησαν ἔτι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν καταστάσει ὑποταγῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου ἐλβεينوτέρας.

Ὁ τρόμος καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως εἶχεν ἐντελῶς ἀποβάλλει τῶν μερῶν τούτων, ἅψ' οὗτοι αἱ διαταγαὶ τοῦ Σουλτάνου, αἵτινες ἔτριζον τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν Χριστιανῶν ἐξετελέσθησαν, οὗτοι οἱ Τούρκοι ἀπετέλουν τὴν πλειοψηφίαν ἀλλὰ τὰ πράγματα καὶ περαιτέρω ἔτι προέβησαν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἔνθα πλήθος Ἑλλήνων ἐσφάγησαν ἐν Ἀγκύρᾳ, Προύσῃ, Περγᾷ καὶ ταῖς κυριωτέραις τῆς Ἀνατολῆς πόλεσιν. Ὁ ἀγῶς τῶν Βουρλῶν μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν γενιτσάρων τῆς Σμύρνης, εἶχεν ἀπαγχονίσει τοὺς ἱερωμένους καὶ τοὺς πλουσιωτέρους τῶν ἐμπόρων τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, ἵνα δημεύσῃ πρὸς ὄφελος αὐτοῦ, τὴν περιουσίαν, ὡς καὶ τὰ κοσμήματα τῶν ἐκκλησιασίων. Ἐν Κῷ καὶ Ρόδῃ ὁ Τουρκικὸς λαὸς ἐλοῦσθη ἐπὶ πολλὰς συνεχῶς ἡμέρας ἐν τῇ αἵματι τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν λειτουργῶν τοῦ ἁγίου Θεοῦ.

Αἱ προσφιλεῖς τῇ Κυρίῳ ἐκκλησίαι, εἰς ἃς ὁ Ἀπόστολος εἶχεν ἀναγγεῖλαι τὴν αἰωνιότητα τῆς πίστεως, προσδληθῆσαι δημοσίᾳ διὰ τῆς ἐξοντώσεως τῶν λειτουργῶν αὐτῶν, μέχρι βάρων ἐκλονίσθησαν· τῶν δὲ ὑπὸ τῆς πολιτείας τοῦ Διδανίου ὑποστηριζομένων βαρδάρων καταδικαζόντων ἀνυπεράσπιστα πλήθη οἰκογενειῶν, τὰ Ἥφαρ εἶδον ταύτας ἀφικνουμένους δι' ἐλαφροτάτων σκαφῶν. Ἱερεῖς, γυναῖκες, γέροντες ὡς ἐν τῶν δυστυχημάτων ἀτρόμητοι γινόμενοι, περιφρονούντες τὰ κύματα ἐξώκελλον οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης τῆς σωτηρίας, ἥτις πρώτη παρουσιάζετο εἰς τὰ βλέμματα αὐτῶν. Ἐν διαστήματι δέκα καὶ πέντε ἡμερῶν δώδεκα χιλιάδας φυγάδων ὑπερεπλήρωσαν νῆσον μὴ δυναμένην γὰρ ἐξαρκέσει

εἰς τὰς ἀνάγκας ἀριθμοῦ ἴσου πρὸς τοὺς κατὰ τοὺς ταύτης· διότι κατὰ τὸ θέρος μέρος τοῦ πρὸς κοινὴν κατανάλωσιν ὕδατος παρελάμβανον ἐκ τῶν νήσων Χίου καὶ Μυτιλήνης.

Ἀλλὰ τί δὲν κατορθεῖ ἡ φιlanθρωπία; Ἀναπετάσαντες τὰς θύρας τῶν ἀποθηκῶν, ἐν αἷς ἐφύλαττον τὰς ἀναγκαίας διὰ τὸ ναυτικὸν προμηθείας, καὶ περὶ τῶν ἄλλων αὐτῶν ἐφρόντισαν ἀναγκῶν. Καθ' ἑκάστην νύκτα λέμβοι στελλόμενοι πρὸς τὰς παραλίας τῆς ἑρᾶς καὶ τῶν γειτνιαζουσῶν νήσων, ἐνθα ὑπῆρχον φρέατα καὶ πηγαί, μετέβαινον μετ' ἀποσπάσματος ὀπλισμένων ἀνδρῶν, ἵνα πληρώσωσι βυτία, ἀσχοὺς καὶ γαλήνους, τὰ ὅποια πάντα μετέφερον μετὰ μείζονος φροντίδος καὶ μερίμνης, παρ' ὅσῃν ἵα κατέβαλλον ἐὰν ἐφύλαττον θησαυρόν.

Διόρισαν κατόπιν ὕδρονομεις, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὴν διανομὴν τοῦ ὕδατος τῆς βροχῆς, ἣτις ἐφαίνετο συμπάσχουσα τοῖς χριστιαναῖς, διότι ἀπλήστως καὶ ραγδαίως κατέπιπτε. Νέα ἀνώρυξαν φρέατα, ἀλλ' ἡ μολυσματικὴ αὐτῶν ιδιότης δὲν ἐδράδυνε φθοροποιοῦς νὰ ἐπιφέρῃ ἐπιδημίαν.

Ἡ συμφορὰ αὕτη παρέσχεν εἰς τοὺς Ψαριανοὺς τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπρέψωσι χορηγοῦντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν βοηθείας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπετρέπετο νὰ ἐλπίζωσι, διότι ἀπειλούμενοι ὑπὸ προσεχοῦς προσβολῆς ἐκ μέρους τῶν ἀπίστων, ὧφειλον νὰ σκέπτονται περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς νήσου αὐτῶν. Πληροφορηθέντες τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει γιγνομένας παρασκευὰς ἐγνώριζον τὴν ἐπιφυλασσομένην αὐτοῖς τύχην.

Οὕτως ἀφοῦ διήρχοντο τὰς νύκτας ἐν τῇ θαλάσῃ πρὸς ἀπόκτησιν ὕδατος καὶ προσφάτων προμηθειῶν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν κατασκευὴν προχώματος, ὅπερ καίτοι μὴ κτισθὲν ὑπὸ μηχανικῶν, ἐθεωρεῖτο ὅμως λίαν καλλήλων πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ λιμὴν ἐπίσης ἐτέθη εἰς κατάστασιν ἀμύνης· οἱ δὲ Ὑδραῖοι πληροφορηθέντες τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς Ψαρὰ καταφυγόντων

ἀνέλαβον νὰ μεταφέρωσι καὶ διανείμωσι τούτους εἰς τὰς νήσους, ἔνθα μετὰ συγκινήσεως ἐφιλοξενήθησαν.

Ὁ κανονισμὸς τὰς κυριωτέρας διαθέσεις τοῦ μέτρου τούτου ἀρχιναύαρχος Τομπάζης διένειμεν εἰς τὸ πλήρωμα τῆς μοίρας αὐτοῦ πιστοποιητικὰ ἐπιβεβαιούντα, ὅτι ἕκαστος τούτων ὑπηρέτησε δωρεὰν τὴν πατρίδα. Κατόπιν ἡὐχαρίστησαν τὸν ἀρχιμανδρίτην Θεόδωρον, ἱερέα τῆς μοίρας, διὰ τὸν ἀποστολικὸν ζήλον, ὃν ἀνέπτυξε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκδρομῆς, καὶ κατέστησαν τέλος γνωστὴν τὴν ὑπὸ τῶν τριῶν ἡνωμένων νήσων ἐπιδοκιμασθεῖσαν ἐγκύκλιον, ἥτις ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν Ὀρθόδοξον κληρὸν, ἵνα ὑποχρεώσῃ αὐτὸν νὰ κηρύξῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

Ἀπόσπασμα τῆς ἐγκυκλίου ταύτης ἀρκεῖ, ὥπως γνωρίσῃ εἰς πάντας τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον συνέταξεν αὐτὴν ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεοδόσιος.

«Σεβρστοὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ τῶν Ὀρθόδοξων Χριστιανῶν, ὁρά-
«ξασθε τῶν ὅπλων τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως καὶ πορεύθητε κατὰ τῶν
«βλασφημίων τοῦ Ὑψίστου, Ἀναγγεῖλατε τὴν ποινὴν τῶν ἀτιμησάν-
«των τὸν ἅγιον τῶν ἁγίων. Ἐξοργώσατε τοὺς σφετεριστὰς τοῦ θρό-
«νου τοῦ Κωνσταντίνου, αἱ ἡμέτεραι χεῖρες, αἵτινες ἐτείνοντο εἰς
«τὸν οὐρανὸν μόνον διὰ τὰς προσευχάς, ἃς λάβωσι τὸ ξίφος καὶ
«τοὺς πυρσούς, διότι γέγραπται: «ἐκόμισα τὸ πῦρ εἰς τὴν γῆν
«καὶ θέλω ν' ἀναφλεχθῇ». Μιμήθητε τὸν Μωϋσῆν, ὅστις ἐθριάμ-
«θευσε κατὰ τῶν Αἰγυπτίων τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, κατὰ τῶν
«Ἀμαλχειτῶν τὸν θεσβίτην Ἥλιαν, ὅστις διήλασεν ἐν στόματι μα-
«χαίρας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ· ἐγέρθητε καὶ ὁ Θεὸς τῶν ἰσχυρῶν θὰ
«προηγηθῇ. Ἐλευθερίᾳ πίστεως, ἀνεξαρτησία, πατρίς, ἰδοὺ ἡ πολε-
«μικὴ ὁμῶν κραυγὴ. Προσεύχεσθε εὐλογεῖτε, μάχεσθε, οὐδεὶς δὲ ἐξ
«ὁμῶν μενέτω ἀμέτροχος ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ».

Συγχρόνως δὲ ἐτέθη εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν καὶ ὁ ἐπόμε-
νος νόμος. «Ὁ μαχόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θὰ στεφθῇ
«ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ θὰ ἀνταμειφθῇ προσηκόντως ἐν τῇ γῇ. Ἡ οἰ-

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπ. ἀσ. 19

»χογένεια παντὸς θανόντος ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Σταυροῦ θὰ ὑπο-
 »στηρικθῇ δαπάνη τοῦ κράτους, ἐνῷ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔσται ἀντι-
 »κείμενον ἐνιαυσίου μνημοσύνου ἐν ταῖς προσευχαῖς τῆς ἐκκλησίας,
 »εἰς δὲ τὰ ἄρρενα τέκνα θὰ δοθῇ αὐθεντικὸν μαρτυρικὸν τῶν ὑπη-
 »ρεσιῶν τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Κατ' ἔτος τῇ τρίτῃ Κυριακῇ τῆς με-
 »γάλης Τεσσαρακοστῆς θὰ τελεῖται ἐπιτάφιος τελετὴ πρὸς τιμὴν
 »ἐκείνων, οἵτινες θὰ θυσιάσῃσιν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ἡμῶν νόμων. Αἱ
 »γενναῖαι πράξεις θὰ ἐγγραφῶσιν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ κράτους, ἵνα
 »ἕκαστος δυνήθῃ ἡμέραν τινα νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ ἡμετέρου «Ὁρθο-
 »δόξου Βασιλέως» δόξαν καὶ τιμὴν! Ὅπως δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις
 »οἱ προδότες τῆς πατρίδος, οἱ ἱερόσυλοι καὶ οἱ τύραννοι ἐσπεροῦντο
 »ταφῆς ἐν τῇ γενετείρᾳ γῇ οὕτω οἱ φογάδες θὰ κηρυχθῶσιν ἐπικα-
 »τάρατοι καὶ ἀφωρισμένοι τῆς ἐκκλησίας».

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ψήφισμα τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλ-
 λήνων, οἵτινες ἐχαρκτηρίσθησαν ὡς βάρβαροι ὑπὸ τινῶν ξένων,
 οἷς ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀρχαῖός τις ἀπεκρίθη εἰς τινα πρε-
 σβευτὴν ἐκχυθέντα εἰς ὕδρεις κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. «Τὸ μῖσος ὑμῶν
 »δὲν θὰ προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι τὸ σιδηροῦν αὐτῶν νόμισμα εἶναι
 »βαρύτερον; δὲν ἡδυνήθητε ν' ἀποκομίσητε ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης
 »τι πλεόν τῶν μνησικακιῶν ὑμῶν».

Ἐπανάστασις ὑπὸ τοιοῦτους ἀρξαμένη οἰωνοῦς, εἶδει γὰρ κατα-
 δεῖξῃ εἰς τοὺς διασύροντας τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος, ὅτι περιεῖχεν ἐν
 ἑαυτῇ ἔκτακτόν τι, ὅπερ ἦτο ἀδύνατον εἰσέτι νὰ χαρακτηρισθῇ. Μὴ
 λαμβάνοντες τοῦτο ὑπ' ὄψιν τοῦναντίον οὗτοι ἐπειράθησαν νὰ κατη-
 γορήσωσι μάλιστα τὰ αἷτια ταύτης, καὶ ἀφόδως ἀνήγγειλαν, βλέ-
 ποντες τοὺς Ἑλληνας ἐπανακάμπτοντας εἰς τοὺς λιμένας αὐτῶν,
 ὅτι ἔφευγον κατεπτοημένοι, ὡς ἐκ τῆς ἐπικαιμένης ἐμφανίσεως τοῦ
 Ὀθωμανικοῦ στόλου, μέλλοντος νὰ τιμωρήσῃ τὸ θράσος αὐτῶν. Ἡ
 φωνὴ τῆς θρησκείας εἶχε λαλήσει εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων
 αὐτῆς.

Ἐνῷ ἐδημοσιεύετο ὁ διασκορπισμὸς αὐτῶν, οἱ Ὑδραῖοι συνενω-
 θέντες μετὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐνησχο-

λοῦντο εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου, ὅστις ἐμελλε νὰ συντρίψῃ τὴν ἀλαζονίαν τῶν ἀπίστων. Δὲν ἠγγόσουν ὅτι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἱστίων αὐτῶν, οἱ νησιῶται ἐμελλον νὰ εὗρωσι σωτήριον καταφύγιον, καὶ ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὀφείλετο εἰς τὰς ἡμέρας τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μυκάλης.

Ἡ Ὑδρα σχεδὸν τόσον πλουσία εἰς πλοῖα ὥσον καὶ ἡ Μασσαλία, διέταξε νὰ ἐξοπλίσωσι τριάκοντα καὶ ἑξ πλοῖα, μετὰ δώδεκα μέχρις εἴκοσι τηλεβόλων ἑκάστον, πληρουμένων ὑπὸ δύο χιλιάδων καὶ τετρακοσίων ναυτῶν. Ἐνησχολοῦντο δὲ συγχρόνως εἰς ἐνίσχυσιν τῆς Ὑδρας φροντίζοντες καὶ περὶ πλείστων ἄλλων ἀσφαλιστικῶν μέσων· ὅσοι δὲ εἶχον δεῖξει ἐλάχιστον πόθον διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας ἐγένοντο οἱ μᾶλλον ἑνθερμοὶ τούτων ζηλωταί. Οἱ Οἱ ναῦται ἀπέβαλον τὴν στολὴν τῶν ραγιαδῶν, ἐνφ' οἱ ἀρχηγοὶ ἐκόσμησαν τὴν κεφαλὴν αὐτῶν διὰ τοῦ σεπτοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ καὶ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς : θ ἄ ν α τ ο ς ἢ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α. Ἡ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ (1) φέρουσα σημαία ἔφερεν ὡς ἔμβλημα τὸ Σπαρτιατικὸν λόγιον Η ΤΑΝ Η ΕΠΙ ΤΑΣ, ὅπερ οἱ Ὑδραῖοι ἠρμήνευσαν λέγοντες : «μετ' αὐτῆς, ἢ εἰς τὸν πυθμένα».

Ἐπειδὴ ἑκάστος τότε ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸν ζῆλον ἐν Σπέτσαις, ἀπεφάσισαν νὰ ἐνώσωσιν ἐν τῇ ἱερᾷ Βοιωτίᾳ δέκα πλοῖα, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον ἑξακόσιοι τεσσαράκοντα ναῦται ἐμπειρότατοι εἰς τοὺς καμάτους τῆς θαλάσσης καὶ οὐχ ἥττον ἱκανοὶ τῶν Ὑδραίων. Ἐφλέγοντο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν Τούρκων, ὅφ' ὧν πολλάκις ὑδρίσθησαν τόσῃ μᾶλλον, ὅσῃ ἑστεροῦντο ἱκανῶς ἰσχυρῶν μέσων, ἵνα καταστῶσι σεβαστοί, ὡς οἱ πλούσιοι τῆς Ὑδρας ἐξοπλισταί. Τὸ αἷμα τινὸς τῶν πλοιάρχων αὐτῶν ἐζήτει ἐκδίκησιν, ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ Μπουμπουλίνα, ἥτις ἀπὸ ἐπτὰ ἡδὴ ἐτῶν διέτελει χήρα, κατώρθωσε νὰ ἐξοπλίσῃ ἰδίαις δαπάναις τρία πλοῖα, ἵνα τύχῃ ἱκανοποίησεως, τῆς ὁποίας τὴν τιμὴν εἰς οὐδένα τῶν συμὰ

(1) Ἡ σημαία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ τοῦ Σωτῆρος εὐλογοῦντος τὰ παιδιά.

πατριωτῶν αὐτῆς ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλίπη, ὥς ἄλλη Ἀρτεμισία, Ἀλλὰ δι' ὑψηλότερον σκοπὸν ἐφάνη ἀναπετάσασα τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐπὶ τινος βρικίου καὶ παραχωρήσασα δύο ἐκ τῶν πλοίων αὐτῆς εἰς ἀξιωματικούς ἀνωτάτους, ἐγένετο ναύαρχος αὐτῶν, ἐνθ' ἔστειλλε δύο ἐκ τῶν υἱῶν τῆς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν, ὅστις ἐμάχετο τότε κατὰ ξηράν.

Πολλάκις ὠμίλησεν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτῆς περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου δολοφονηθέντος πατρὸς αὐτῶν, καὶ δὲν ἐδράδυνε νὰ καταδείξῃ αὐτοῖς πῶς κατευνάζονται αἱ ψυχαὶ τῶν γενναίων.

Ἡ Μύκωνος, ἥτις μόνον διὰ τὰ σῶμα αὐτῆς ἐφημίζετο ἄλλοτε, πλουσία νῦν εἰς εἴκοσι καὶ δύο πλοία φέροντα ἑκατὸν τριάκοντα δύο τηλεδόλια, ἐπίσης ὤφειλε τὴν τιμὴν τῆς εἰς τὴν συμμαχίαν εἰσχωρήσεως αὐτῆς εἰς τὴν ὠραίαν Μοδέναν Μαυρογένους, ἥτις κατήγετο ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν ἐκείνων οἰκογενειῶν τῶν διατηρησασθῶν, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποιά τινα ἔχνη τῆς δόξης αὐτῶν οἱ πρόγονοι τῆς ἡρωίδος ταύτης ἐκέχληντο, καθὰ λέγεται, ἐπὶ μακρὸν ἰδιοκτησίας ἐν τῇ νήσῳ Εὐβοίᾳ, ἐκ τούτων δέ τις ἀποῦ ἀπώλεσε τὴν πόλιν τῆς Καρύστου ἐτάχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πύλης, ἐνθα οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἐγένοντο διερμηνεῖς μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου, καθ' ὃν ὁ τελευταῖος βλαστὸς τῆς οἰκογενείας ταύτης Μοδένα εἶδε τὸν πατέρα αὐτῆς Στέφανον σφαζόμενον κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης εἰς Μύκωνον καταφυγοῦσα θὰ ἦτο νεκρά καὶ ἀφανὴς ἄνευ τῆς συγκινήσεως, ἥτις ἐνεφύχωσε τὴν ἡρωικὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἡρωὶς ἐξώπηλσε δύο πλοία, καὶ ἡ ἀρχαία Εὐβοία ἐξηγέρθη ἐπὶ τῇ φωνῇ τοῦ Ἀζόρμπα καὶ Νικόκη, εἰς τοὺς ὁποίους αὕτη ἐνεπιστεύθη τὴν φροντίδα τῆς ὑποκινήσεως τῶν βαρβάρων τοῦ Εὐρύπου λαῶν, κηρύττουσα ὅτι ἡ χεὶρ αὐτῆς προωρισμένη δι' ἄγαμον ἄνδρα θὰ ἦτο ἡ τιμὴ τοῦ νικητοῦ τῶν Τούρκων.

Τὰ ἐδδομήκοντα πέντε χωρία τῆς Εὐβοίας διετέλουν ἐν ἐντελεῖ ἀναστάτωσιν, οἱ δὲ ἄπιστοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐν δύο

ἰσχυροῖς φρουρίοις, τοῦ μὲν ἐν Χαλκίδι, τοῦ δὲ ἐν Καρύστῳ. Ἐπειδὴ ἡ Μαυρογένους, τὴν ὁποίαν αἱ ἐξοὶ τοῦ φίλου αὐτῆς ἐμπόδιζον νὰ θαλασσοπορή, ἀδιακόπως διεγείρουσα διὰ τῶν λόγων αὐτῆς τοὺς Μυκωνίους ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ προσθέσωσι τέσσαρα πλοῖα πρό-
τυπα ὅλως ἐν τῇ ναυτικῇ τῆς Ἑλλάδος στρατῷ.

Ἡ μάρτυς τοῦ τραγικοῦ θανάτου Καλαυρία παρέσχεεν ἐν πλοῖαν μετὰ ἑκατὸν δέκα ἀνδρῶν καὶ ἑξ̄ τηλεβόλων ὁ Βαθινὸς ἐξώπλισε τέσσαρα παλαιὰ πειρατικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐπεσκευάσθησαν, ἵνα χρησιμοπορηθῶσιν ὡς πυρπολικά. Τὰ Ψαρά παρεσκευάσαν εἰκοσι κωπήρη πλοῖα ταχέα ὡς αἱ ἀλκυόνες, αἵτινες παίζουσιν ἐπὶ τῶν ὕγρων νότων τοῦ πόντου καὶ ὀκτὼ πλοῖα πυρπολικά καλούμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων «ἡφαίστεια!» Ἡ διὰ τὴν ἱκανότητα τῶν δυτῶν αὐτῇ φημιζομένη Σίμη οὐδαμῶς δειλιάσασα διὰ τοὺς ἐν Ρόδῳ γείτο-
νας Τούρκους, ἐξώπλισε δώδεκα πλοῖάρια καὶ δώδεκα ἐννεακόπους λέμβους, ὅς αἱ Σιμαῖοι μετεχειρίζοντο πρὸς ἀλυσίαν τῶν σπόγγων. Τὰ πλοῖα ταῦτα διεσκορπίσθησαν ἐν ταῖς στενοῖς τῶν νήσων, αἵτι-
νες ὑφούνται ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Ἀμφιτρίτης, ὅμοιαι πρὸς βο-
μοὺς ἀφιερωμένους τῇ Ποσειδῶνι. Τὸ Ἰκάριον πέλαγος, αἱ σπορά-
δες μέχρι τῆς Κάσου, ἥτις κατέχει πλῆθος πλοίων, ἐφ' ὧν ἐπιβαί-
νουσιν ἄνδρες ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἀνατραφέντες ἐν μέσῳ τῶν Καρ-
παθίων κυμάτων, ἐσχημάτισαν ἄλυσιν ἐπίφοδον λίαν τῇ Ἡμισελήνῃ. Οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν οὕτω νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν κατὰ τὰ πα-
ράλια ταῦτα θαλασσοπορίαν, ἐνθα τὰ ἐμφανιζόμενα αὐτῶν πλοῖα ἐγίνοντο πλέον λεία τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνάφης. Φολεργάνδρου καὶ Ἀριοργοῦ, αἵτινες ἐσπεύδον νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν εἰς τοὺς λι-
μένους αὐτῶν προσδραμουσῶν λέμβων, ἵνα προσκαλέσωσιν αὐτὰς νὰ πολεμήσωσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ πόθος τοῦ νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς Τούρκους, ἡ πρὸς λεηλα-
σίαν ἐπιθυμία καὶ ἡ φυσικωτάτη εἰς τοὺς νησιώτας ἀγριότης μετέ-
βαλε τοὺς δειλοὺς «ταουσάν» (λαγωὺς) εἰς τολμηροὺς ναύτας,
οἷοι ἡ ἀξία ὑφίστατο ἀεῖποτε ἐν τῇ βάθει τῶν ὑπὸ τῶν αἰώνων
τῆς ταπεινώσεως ἐξελκωθεῖσων αὐτῶν καρδιῶν. Ἡ Λατινικὴ ση-

μαίᾳ παρῆχε τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἀπίστους μέχρι τῶν κόλπων τῆς Ἑλλάσσανος Ἀσίας. Ὁ Τρικέρης ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου τοὺς πάρωνας αὐτοῦ, ὧν τὰ πληρώματα μετήρχοντο τὸ ἐπάγγελμα τῶν πειρατῶν καταφεύγοντα εἰς τοὺς σκοπέλους τῆς θαλάσσης τῆς Μύρτου, ἀλλ' ἦσαν καὶ κλέπται ἐν ταῖς φάραξι τοῦ Πηλίου· ὀπλισθέντες διὰ τὴν ἀμυναν τῆς πατρίδος ἐπόθουν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τέκνα χώρας, ἐν ᾗ φημισθῇ μόνον διὰ τὰς ληστείας αὐτῶν. Ἡ Τήνος ἐπίσης προῦμήθευσε λέμβους τινὰς ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν ὡς πυρπολικά. Ἡ Ἀνδρος, ἡ Θήρα, ἡ Κέα καὶ ἡ Πάρος ἀμιλλώμεναι ἐγένοντο ἐστίαι ἐθνουσιασμοῦ καὶ προπαρεσκευάζοντο εἰς τὴν ἱερὰν μάχην, ἐνῶ κατάσκοποι σταυθμεύοντες πρὸ τῆς Τενέδου, καὶ σκοπιωροὶ ἐφ' ἀπάντων τῶν ἀκρωτηρίων τῶν Κυκλάδων ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ, ἵνα θώσωσι τὸ σύνθημα τῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐθνῶν τῆς ἀρχαίας γῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Μαρτύριον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Αἰμου Κυρίλου, — τοῦ Δωροθέου, ἀρχιεπί-
 θητοῦ τῆς πολυτεχνικῆς τῶν Παρισίων σχολῆς, ἀρχιεπισκόπου Ἀδρια-
 νουπόλεως, — τοῦ ἀρχιεπισκόπου Εὐτροφίου, — τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἐφέ-
 σου Εὐγενίου, — τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, — ἑκατὸν
 ὀγδοήκοντα πέντε ἐξάρχων καὶ ἡγουμένων, — πολλῶν τραπεζίτων καὶ
 ἐμπόρων Ἑλλήνων, — Ὁμότιτες τῶν Τούρκων ἐν Πελοποννήσῳ. —
 Χριστιανοὶ ὀβελισθέντες. — Ὁ ἐν Πάτραις, πρόξενος τῆς Γαλλίας σφί-
 τοὺς φυγάδας. — Ἀλωαίς τῆς ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννῶν νήσου. — Οἱ
 κάτοικοι παραδοθέντες εἰς τὴν ἀτέλειαν τῶν Τούρκων. — Ὁ Χουρσίτ
 ἀπαγχονίζει τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Ἱερουσίου καὶ πολλοὺς ἱερεῖς. — Ἐν-
 δοκισμὸς τῶν Αἰτωλῶν. — οὗτοι ἀποκαλύπτουσι τὸ κατ' αὐτῶν σχημα-
 τισθὲν τῆς ἐξουτώσεως σχέδιον. — Ἐκστρατεία τοῦ Ὁμέρ Βρουάντ. —
 πολεμῇ καὶ ἀνασκοποῖται τὸν ὀπλαρχηγὸν Διάκον. — διέρχεται τὰς
 Θερμοπύλας. — ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς. — Ἀλωαίς τῆς Ἀραχώ-
 δης. — Τούρκοι διελθόντες ἐν στόματι μαχαίρας. — Ἐπανάστασις τῆς
 Φωκίδος καὶ Λοκρίδος. — Θάνατος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλή
 Χαϊνίτσας. — Ἐπανάστασις τῆς ἄνω Βλαχίας. — Ἀπώλεια καὶ ἀνά-
 κτησις τῶν πόλεων τῆς Πινδου ὑπὸ τῶν Τούρκων. — Φυγὴ τῶν Μεγα-
 λοβλαχιτῶν.

Τὸ ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ τελειοποιηθὲν λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου
 σπανίως παρουσιάζει περιφανῆ παραδείγματα τῆς ἀρετῆς. Μεταξὺ
 τῶν λαῶν, ὅποιοι εἰσὶν οἱ Τρῶες, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἑβραῖοι, λέ-
 γει ὁ Ἠγοούμενος Φλερί, εἰς τοὺς ὁπείους δυνάμεθα νὰ προσθέσω-
 μεν καὶ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, διατελοῦντας ὑπὸ τὴν συνεχῆ
 ἐπίδρασιν τοῦ θεοῦ, ἀπαντῶσι τὰ θαύματα ταῦτα τῆς ἀξίας, ἅτινα
 τόσῳ λαμπρὰς σελίδας κατέχουσιν ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ κόσμου.
 Οἱ λαοὶ οὗτοι πορεύονται περικυκλούμενοι ὑπὸ θαυμάτων· τὰ δὲ τε-
 ρατουργήματα, τὰ ὅποια δοκιμάζουσι συντελοῦσιν ἐν αὐτοῖς εἰς

τὴν μεταφύχωσιν, ἥτις ἀναπαράγει τοὺς Λεωνίδας καὶ τοὺς ἥρωας τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ θάνατος οἰουδῆποτε ἀνθρώπου, τὸ μαρτύριον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, εἶχε μεταβάλει τὸ ζήτημα τῆς ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ἀφρόνως κηρυχθείσης ἀνεξαρτησίας· ὁ Ὑψηστός πλέον ὠμίλει εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ· «Ἐάν νικήσωμεν» ἀνέκραζέ τις τῶν ῥητόρων αὐτῶν, «ἢ Εὐρώπῃ θὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὰς ἡμετέρας ἐπιτυχίας»· ἐάν πάλιν ἡττηθῶμεν «διὰ παντός, θὰ χωρισθῶμεν τῶν ἡμετέρων τυράννων διὰ τοῦ τάφου» καὶ ἐν τῇ μιᾷ καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν ὑποθέσεων δὲν θὰ ἀφίσσιντο ὅπισθεν ἡμῶν μέλλον μαρτυρῶν ὑπὸ τῆς δουλείας.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐξ ὑπερφυσικῆς ἐμπνεύσεως ἡδύνατο νὰ προέλθῃ, διότι ἡ τύχη ἀπικνταχοῦ ἦτο ἐναντία πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' οἱ μάρτυρες ἐδείκνυσαν αὐτοῖς ὅτι δὲν ἀνήκον εἰς τὴν γῆν πλέον ἢ διὰ τὰς πολεμῶσιν. Ὁ οὐρανὸς ἦτο δι' αὐτοὺς τοῦ λαοῦ τὸ μέλλον καὶ ἡ πατρίς! Ἡ ἀγέρωχος ἀπάντησις τῆς Πόλεως εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ὑπουργῶν συνωδεύθη ὑπὸ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἐντίμου ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας Αἰμου Κυρίλλου, προκατόχου τοῦ Γρηγορίου καὶ μέλους τῆς ἱερᾶς συνόδου εἰς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος οὗτος κατὰ τὸ ἔσχατον αὐτοῦ γῆρας, διότι ἦτο ὑπερνενηκοντούτης παρεδόθη εἰς τοὺς δημίους καὶ ἀπηγγεγόνισθη δημοσίᾳ ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Φαναρίου.

Ἐν Ἀδριανουπόλει εἰς τὸ αὐτὸ μαρτύριον ὑπέβαλον τὸν Δωρόθεον Πρώτον, ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὅστις φημιζόμενος διὰ τὴν ὄντως παραδειγματικὴν αὐτοῦ ζωὴν, ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὰς γυμναστικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Ἰταλίᾳ, μετέβη τὸ 1880 πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ εἰς Περρυσίους, ἐνθα ἐγένετο δεκτὸς ὡς ἐξωτερικὸς μαθητὴς ἐν τῇ Πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐδίδαξε τὰς θετικὰς ἐπιστήμας ἐν τῇ γυμνασίᾳ τοῦ Κουρού-Γασσιμέ, προαστείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὡς ἐκ τῶν ἀρετῶν δὲ αὐτοῦ ἀνηψώθη τὸ δεύτερον εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὅτε ἐπατάχθη ἡ ἀθῶα αὐτοῦ κεφαλὴ ὑπὸ

‘Ο Νικήτας καταθράυσας τὸ ἵππικὸν τοῦ Δραμαπασσᾶ,
ἐπονομάζεται Τουρκοφάγος.

Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως

φνλ. 20

τοῦ διωγμοῦ. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἢ ὑπὸ το σφοδρὸν Εὐτροπίδου ἐδραυθεῖσα βασιλικὴ ἐκκλησία ἀπώλεσε τὸν ἀρχιερέα αὐτῆς, ὡς καὶ ὁκτὼ ἐκ τῶν μᾶλλον διαμεκρυσμένων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ εἴκοσι τῶν πρώτων Ἑλλήνων τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐμπορίων, τοὺς ὁποίους ἀπηγγέχονισαν παρὰ τὴν θύραν τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας.

Ἡ περιουσία πάντων τούτων ἐδημεύθη ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, ὅστις βραδύτερον διέταξε νὰ σφάξωσι τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἐφέσου Εὐγένιον, τὸν ἀρχιεπὶ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὡς καὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πάντες ἐξάρχους καὶ ἡγουμένους τῶν ἐπιστημοτέρων μονῶν τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ. Πολλοὶ ἱερεῖς ἐδηλητηριάσθησαν ἐν ἀποκριθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων, ἐκεῖ ὅπου εἶχον ἔτι συμφέρον νὰ περιποιῶνται τοὺς Χριστιανούς· ἀλλ' ἀπεκεφάλισαν πρὸ τοῦ Ἀλά-Κ. ὅσα ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ἐνδοξομένου ἐπὶ τῇ θέᾳ Χριστιανικοῦ αἵματος Μεγάλου Κυρίου, τοὺς πρίγκηπας τοῦ Φαναρίου Μαυροκορδάτου καὶ Χαντζερῆν μετὰ πολλῶν ἐμπορίων, μετὰ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε καὶ ὁ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος τραπεζίτης τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μετὰ γάλα εἰς αὐτὸν ὀφειλούσης ποσά. ἄλλος τραπεζίτης Ἀφεντούλης καλούμενος, μεσίται, ἀργυραμοῖδοι καὶ ἄλλοι τὴν αὐτὴν ὑπέστησαν τύχην.

Ἐν μέσῳ τῶν ἀγρίων τούτων σκηνῶν, ἡ Πύλη ἔτυχε παρὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ὑπουργῶν τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι οἱ πρόξενοι δὲν θὰ παρῆχον πλέον καταφύγιον εἰς τὸν προγεγραμμένον λαόν. Οὕτως ἐξ ὀνόματος τῶν Χριστιανῶν μοναρχῶν τῶν βασιλευδόντων κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς πράκτορας αὐτῶν νὰ τείνωσι χεῖρα βοηθείας εἰς γέροντας, γυναῖκας καὶ ἀνυπεράσπιστα παιδιά. Ἡ διαταγὴ ἐπεξετάθη εἰς τοὺς πλοιάρχους τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, εἰς οὓς ἀπηγορεύθη ἢ μεταφορὰ Χριστιανῶν πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν εἴτε ἀπὸ τῆς ἀποστασίας εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου· ἐτόλμησαν δὲ νὰ θυσιάσωσιν οὕτω τὰ λαμπρότερον τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἡμετέρων προνομίων, προνόμιον ἐρειδόμενον ἐπὶ συνθηκῶν, ὅτε ἐπετράπη εἰς τοὺς Μωαμεθανούς νὰ ἐπισκέπτονται τὰ γαλλικὴν φέροντα σημεῖαν πλοῖα, ἵνα συλλαμβάνωσιν ἐκεῖ τὰ διαφεύγοντα τὴν ἀγριότητα αὐτῶν θύματα.

Τὰ πράγματα δὲν παρουσιάζοντο σχεδὸν ὑπὸ θέσιν μᾶλλον εὐνοϊκὴν πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ὑπερμεσοῦντος τοῦ Ἀπριλίου, οἱ χωρικοὶ τῆς Ἀττικῆς ἐποίησαν μερικὰς συναθροίσεις ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτῶν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν κλοπὴν προβάτων καὶ εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν Τούρκων τινῶν, ὅταν οἱ Διάκριοι, πληροφορηθέντες τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἀνήγγειλαν, διὰ τῆς ἐξοντώσεως Τούρκων τινῶν, ὅτι συνέτριβον τὸν ζυγὸν τῆς ὑπακοῆς.

Τότε ὁ τρόμος διεδόθη ἀνὰ τὴν κοιλιάδα, ἐνῷ ὁ καθὼς τῶν Ἀθηναίων φανταζόμενος ὅτι δύναται νὰ συκρατήσῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ ἐν τῷ καθήκοντι διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ ὅρκου, ἀπήτησεν, ὥς λέγεται, παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν προϋχόντων νὰ ὀρκισθῶσιν πίστιν εἰς τὸν νόμιμον αὐτῶν ἄρχοντα.

Ἀγνοῶ ἂν τοιοῦτος ὅρκος ἔλαβε χώραν, καὶ ἂν οἱ Χριστιανοὶ ὑδρισθέντες ἐν τῷ ἀρχηγῷ τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν ὤφειλον νὰ πράξωσι τοῦτω ἐν τῇ συνειδήσει ὑπὲρ τοῦ διαδόχου τῶν Καλιφῶν, ὧν αἱ χεῖρες ἦσαν ἐτι θερμαὶ ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου.

Δὲν ἀρκοῦμαι ὅμως εἰς ταῦτα· ἡὰ προδῶ καὶ πέραν ἔτι· τὸ λογικόν, προνόμιον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπονεμηθὲν τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς διακρίσιν τοῦ δικαίου ὑπὸ τοῦ ἀδίκου, ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς θρησκείας καταδικάζει τὴν ψευδῇ νομιμότητι τοῦ σφετερισμοῦ τοῦ θρόνου τῶν Κωνσταντινῶν· διότι τὸ δῆθεν δικαίωμα τῆς βίας δὲν γίνεται νόμιμον παρ' ὅταν ἐπιδοκιμάζηται τοῦτο ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης.

Ἐν τούτοις ὑπὸ τοῦ μέτρου τούτου ἐνθαρρυνθέντες οἱ Τούρκοι, οἵτινες οὐδένα ἔβλεπον ἐμφανιζόμενον ἐχθρόν, ἡρνοῦντο τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν· ἡὰ ἡδύνατο δέ τις ν' ἀμφιδάλλῃ μάλιστα περὶ ταύτης, ἂν δὲν παρετηρεῖτο ἑξαφάνισις ἀτόμων ὑπόπτων. Ἐπειδὴ ἡ ἀγγελία καταιγίδος μακρὰν παρασκευαζομένης ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην προλήψεως μέτρων τινῶν, οἱ Χριστιανοὶ ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Τούρκων ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀσφα-

λείας, πρὸς τοῦτο δὲ ἔταξαν φρουροὺς παρὰ τὰς πύλας τῶν Ἀθηνῶν.

Οὕτως ἔζων προσωρινῶς, ὅτε ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν πεμφθεὶς, ἔρχεται ν' ἀναγγεῖλῃ τῇ βοῦδόσῃ ὅτι στίφος ἐλιγάρριθμον καὶ ἀτελὼς ὀπλισμένων Ἑλλήνων κλεφτῶν εὗρίσκετο ὁ ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Μαραθῶνος, ἐνθα λίαν εὐκολον ἦτο ἐξαπίνης νὰ καταλάβῃ καὶ ἐξοντώσῃ αὐτούς. Ἀμέσως τότε ὁ φανατισμὸς τοῦ Μουσουλμάνου ἀναζωπυροῦται, παρασκευάζει ἀποστολὴν κατὰ τῶν ἀθλίων τούτων ὑποσχόμενος ὅτι κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐκτασίαν τοῦ θά μεταχειρισθῇ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀττικῆς ὑποσχόμενος ὅτι κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐκτασίαν τοῦ θά μεταχειρισθῇ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀττικῆς ὅπως καὶ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει· διότι ἐν ἐκάστῃ χώρᾳ ἡ πρωτεύουσα παρέχει τὸ παράδειγμα εἰς τὰς ἐπαρχίας.

ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ὑπεροχῆς κατεχόμενοι ὀκτακόσιοι Τούρκοι ἐκ τῶν ἀνανδρωτέρων ἀνθρώπων, οὓς ἡ γῆ τοῦ Κέκροπος ἐφιλοξένησεν ἀναχωροῦσι, ψάλλοντες στίχους τοῦ Κορανίου. Ἐμελλον νὰ καταισχύνωσι τὸ πεδῖον τῆς νίκης τοῦ Μιλτιάδου διὰ τοῦ αἵματος «τῶν ἐκφυλισθέντων Ἑλλήνων!» Διήλθον τὸν Ὑμηττὸν καὶ προὐχώρουν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Μαραθῶνος, ὅταν χίλιοι διακόσιοι Ἕλληνες ἐγερθέντες αἰφνης ἐκ τοῦ μέσου τῶν τάφων τῶν προγόνων αὐτῶν, πανταχόθεν προσέβαλον τοὺς ἀπίστους. Ὁ τρόμος παραλύει τοὺς βραχίονας αὐτῶν καὶ οὐδεὶς σκέπτεται νὰ ὑπερασπισθῇ, ἐκαστὸν δὲ τούτων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ φόβος ἀποδίδει δυνάμεις, κατορθώσαντες νὰ ἐπανακάμψωσι εἰς τὰς Ἀθήνας, τοιοῦτον ἐκεῖ ἐνσπεύρουσι τρόμον, ὥστε ὁ Τουρκικὸς λαὸς ἐγκλείεται ἀμέσως ἐν τῇ Ἀκροπόλει.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἀκολουθήσαντες τὰ βήματα τῶν φυγάδων δὲν ἐδράδουν νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν, ἐνθα ἐσημείωσαν τὴν εἰσοδὸν αὐτῶν διὰ τῆς λεηλασίας Τουρκικῶν τινῶν οἰκῶν. Διαδοθείσης τῆς φήμης τῆς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν ἡ Ἐλευσίς, τὰ Μέγαρα καὶ τὰ μεγάλα τοῦ Ἰσθμοῦ προάστεια ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ.

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σκυπετάροι ἐκ μέρους τούτου, ἀμφότεροι πολεμικώτατοι, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Φιλικοῦ Δικαίου, διακόνου τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας πορεύονται πρὸς τὸ στενὸν ἐν τοῦ ὁποίου ὁ Τούρκος διοικητὴς φρονίμως ποιῶν ἐδραπέτευσεν ἅμ' ἀναφανέντων τῶν πρώτων τῆς ἐπαναστάσεως συμπτωμάτων. Καταλαχιδάνουσι τοῦτο ὑπερπηδῶσι τὰ Αἰνεα ὄρη, συμπαρασύρουσι μεθ' ἑαυτῶν τοὺς κατόικους τῶν πέριξ χωρίων, καὶ ἀφικνοῦνται πρὸ τῆς Κορίνθου.

Οἱ Τούρκοι πληροφορηθέντες πρὸ δλίγων ὥρων τὴν ἀφίξιν αὐτῶν, κατέφυγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν, φρούριον ἐναέριον τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάδασις εἶναι ἀδύνατος καὶ οὐχ ἦττον δύσκολος ἢ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ καταστροφῇ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ παρὸν ἔληξαν αἱ πρόσδοι τῆς ἐπαναστάσεως, ἥς τὸ ἕτερον ἄκρον συνεκίνει τὰς Θερμοπύλας, ἐνθα τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσέως, ὁ γενναῖος Διάκος παρεσκευάζετο, ἵνα πολεμήσῃ τὸν ἐκ τοῦ σερασκέρου Χουραϊτ πασσαῖ ἀποσπασθέντα στρατόν. Εὕρισκοντο ἐξ ἴσου ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ Ἰσθμῷ. Ὁ Γιουσούφ πασσάς καταδιώξας τὰ στίφη τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, ἀπέστειλεν ἀμέσως δύο χιλιάδας καὶ τετρακοσίους ἄνδρας, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἑλμάς βέη καὶ τοῦ ἐκ Φιλαιῶν Ἀχμέτ Δὲν εἰς Τριπολιτζάν. Ὁ, τὸσον γλυκὺς καὶ γενναῖός φρων Ἀχμὲν Δέμ, ὅστις εἶχε προσφέρει βεδικασμένας βοηθείας τῇ προξενῇ τῆς Γαλλίας, ἅμᾳ εἰσελθὼν εἰς Βοστίτσαν, ἀναλαβὼν τὸν φυσικὸν χαρὰκτῆρα τῶν Τούρκων διωθέλις καὶ ἔφησεν ἐν ἀσθενεὶ πυρᾷ Χριστιανούς τινὰς περιπεσόντας εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐνῇ ὁ συνάδελφός του ἐτέρπετο πυρπολῶν τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς οἴκους.

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην, οἱ καταστροφεῖς ἀναχωροῦσιν ἐκ Κορίνθου, ἵνα μεταδῶσιν εἰς Ἀργολίδα, τῆς πρωτευούσης τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι διατελέσαντες ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀφοῦ παρέδωκαν τὰ ὅπλα εἰς τοὺς πληρεξουσίους αὐτῶν, ἐδραμον πρὸς συνάντησιν των, φέραντες τὰ ταπεινὰ σέδη τῆς ὑπακοῆς αὐτῶν καὶ πλούσια δῶρα, νομίζοντες ὅτι δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι διὰ τῆς τιμῆς ταύτης τὴν εἰς τὴν πίστιν ὀφειλομένην προστασίαν.

Μετὰ τῆς ἐλπίδος ταύτης ἐπανέκαμψαν, ὅτε ἐν μέσῳ νυκτός

ἐπτακόσιοι Ἀργεῖοι συλληφθέντες κατ' οἶκον ἀπαθέστατα ἀπενεφά-
λίσθησαν· τὸ πῦρ ἐτέθη ἐν ταῖς πλείσταις τῆς πόλεως συνοικίαις·
γυναῖκες καὶ παιδία ἀπόλλυνται ἐν μέσῳ τῆς πυρκαϊᾶς· οἱ δὲ κα-
τορθώσαντες νὰ σωθῶσιν, ὑπὲρ τοὺς ἑξ χιλιάδας ὄντες, διαδίδουσι,
μετὰ τῆς ἀφηγήσεως τῆς καταστροφῆς ταύτης καὶ τὸν πόθον τῆς
ἐκδικήσεως, ἀνὰ τὰ μᾶλλον ἀπρόσιτα μέρη τῆς Ἀρκαδίας. Τὰ χω-
ρία τοῦ πεδίου τῶν Μηκυνῶν ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐξεκενώθησαν. ἐνῷ
τὰ τῆς Τροιζηνίας, Ἐπιδαύρου, Ἑρμιονίδος, Κυνourίας, καὶ τῆς ἐν-
τεθῆεν τοῦ Εὐρώτα Λακωνίας ἐπαναστατοῦσι πεπεισμένοι ὅτι ἡ σω-
τηρία δι' αὐτοὺς ἐγκτεται ἐν τῇ ἀντιστάσει κατὰ τῶν βαρβάρων, οὓς
οὐδεμία δύναται νὰ κάμψῃ. Παρὰ τὴν αὐτόματον ταύτην ἐξέγερσιν
ὁ Ἀχιμετ Δέμ, μετὰ τινος δὲ ἡμέρας, καὶ ὁ Ἑλμάς βένης, καίτοι
ἐξασθενήσαντες ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδρῶν, κατώρθωσαν νὰ
ριφθῶσιν εἰς Τριπολιτζᾶν.

Ἐνῷ οἱ Τούρκοι εἰργάζοντο οὕτω πρὸς ἀπόκτισιν ἀδιαλλάκτων
ἐχθρῶν, ἡ ἐμφάνισις τῶν Ἑλλήγων ἐκ τοῦ ὄρους Παναχαΐκου, καὶ
ἡ ἰσχυρὰ δόνησις σεισμοῦ συμβάντος τῇ 29 Ἀπριλίου περὶ τὴν ἑκτην
πρωΐνῃν ὥραν, ἤρξαντο ἐνσπείρουσαι τὸν τρόμον εἰς τὰ στίφη τοῦ
Γιουσούφ πασσᾶ. Τῇ ἐπαύριον ἀφίκοντο εἰς Πάτρας τραυματαῖαι. ἐνῷ
μικρὸν μετὰ ταῦτα ἀνεφάνησαν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ὑποπτὰ τινα ση-
μεῖα. τῇ 2 Μαΐου περὶ τὴν πέμπτην ἑσπερινὴν ὥραν ἠκούσθησαν
ἀπανταχόθεν κραυγαὶ προσκαλοῦσαι εἰς τὰ ὄπλα, καὶ οἱ Χριστιανοὶ
εὐρίσκονται παρὰ τὰς πύλας τῆς ἀκροπόλεως.

Πλείστοι Μωαμεθανοὶ καταφεύγουσιν εἰς τὸ προξενεῖον τῆς Γαλ-
λίας ἔνθα μένουσι κεκρυμμένοι μέχρι τῆς ὥρας τοῦ συνθήματος, ὅπερ
ἀνακαλεῖ τοὺς ἐπαναστάτας εἰς τὰ ὄρη. Τὴν ἐπιούσαν ὥς καὶ τὴν
ἐπομένην ἡμέραν συνάπτονται ἀψιμαχίαι τινές, πυρπολοῦσι τὰς
ἐπαύλεις τῶν ἀγράδων καὶ τὰς ἀπομεινάσας ἐν τῇ πόλει οἰκίας. Ὁ
ὀρίζων ἀπαίσιαν παρουσιάζει· τὴν ὄψιν ὁ δὲ πρόξενος τῆς Γαλλίας
βέβαιος ὢν ὅτι ἡ θὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸ μοιραῖον τέλος ἡ θὰ ἀναγκασθῇ
ἀμέσως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ θέλων νὰ σκεφθῇ
περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τότε μόνον ὅταν ἐξασφαλίσῃ μέχρι τοῦ

τελευταίου τοὺς ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σωτήρος βασιλέως καταφυγόντας Χριστιανούς, πειράται νὰ δοκιμάσῃ καὶ τελευταίαν προσπάθειαν. Ἀπὸ ἐνὸς ἡδὴ μηνὸς ὁ Οὐγγρος Πουκεβίλ ἐνησχολεῖτο μόνον εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλλῃ τῷ πλοίῳ γυναικας, παιδιά καὶ διάφορα εἰς τὴν φροντίδα αὐτοῦ ἀνατεθέντα πράγματα. Καθ' ἑκάστην νύκτα ἔστελλε λέμβους τινὰς, ἧτο δὲ εὐτυχῆς, διότι τὸ ἔργον αὐτοῦ προέβαινε αἰσίως, ὅτε τῇ 6 Μαΐου ἔμαθεν ὅτι γυνὴ γραία κατοικοῦσα ἐν τινι καλύβῃ παρακειμένῃ τῇ κατοικίᾳ αὐτοῦ εὐρέθη ἐσφαγμένη, ἡκρωτηριασμένη καὶ κεκοιμημένη τοὺς βραχίονας. Ἡ ἐπιβουλὴ αὕτη ἐν τῷ σκότει διαπραχθεῖσα δὲν ἐδράδυνε νὰ διαλευκάνῃ τάσεις, αἵτινες ἐξεδηλώθησαν δι' ἀμεσοτέρων γεγονότων. Οἱ καίχηδες Σκυπετάραι ὑπερπήδησαν ἐπανειλημμέως τὰ τεῖχη τοῦ περιδόλου τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου· τοῦ Γιουσούφ πασᾶ δὲ μὴ θέλοντος ἢ καὶ μὴ δυναμένου νὰ περιστείλῃ τὴν λύσσαν τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἐδέησε νὰ φοβηθῶμεν τὴν σφαγὴν τῶν ἐν τῷ Γαλλικῷ προξενίῳ φυγάδων.

Δι' ὃ ἐλήφθη πρόνοια περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν, ἐντὸς ὀλίγου δὲ ἤρξαντο αἱ μάχαι. Αἱ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς προωρισμένα ζωοτροφία καθ' ἑκάστην περιήρχοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἐπεμπτον διὰ νυκτὸς περιπολίαν μέχρι τοῦ φρουρίου, ἐνθα μάλιστα ἔσχον τὸ θάρρος νὰ πυρπολήσωσιν οἰκίαν τινὰ ἀνήκουσαν εἰς τὸν διοικητὴν. Μάτην οὗτος ἠθέλησε ν' ἀποκαταστήσῃ τὰ ὑδραγωγεία, τὰ στίφη αὐτοῦ ἡττήθησαν, ἔως ὅτι Ἀρναούται δραμόντες πρὸς βοήθειαν αὐτῶν ἠνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν εἰς τὰ ὄρη, ὁπόταν ἐξῆλθον τῇ 30 Μαΐου, ἵνα ἀναλάβωσιν γενναίαν ἐπιχείρησιν.

Τὸ πεδῖον ἦτο πλήρες πυρὸς καὶ καπνοῦ καὶ σφαγῶν, ὅτε τῇ τετάρτῃ μετὰ μεσημβρίαν ὄρα ἐφάνη μακρόθεν ἡ λευκὴ σημαία ἀναπεπταμένη ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ μονοκρότου Ἀριᾶ, κυδαινωμένου ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Λαίη φέροντος τὰς πρώτας παρηγορίας εἰς τὸν πρόξενον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὃν παρέλαβεν ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ, ὅτε πάσα ἐλπίς εἶχε πλέον ἀποπτῇ, διότι ἀπὸ πολλῶν μηνῶν διετέλει ἄνευ ἄρτου καὶ ἐντελῶς ἔρημος. Οἱ Μωαμεθανοὶ

Σκυπατάραι, οἵτινες διατέλουν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν συμπλοκῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπετέλουν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν πολλῶν στρατιωτικῶν σιφῶν, τὰ ὅποια ὁ Χουραϊτ πασῶς ἀπέστειλε κατὰ τῶν Μωραϊτῶν. Ἐν τοῦτοις κατεδιώχθησαν καὶ δεινὴν ὑπέστησαν καταστροφὴν ἐν μέσῳ τῶν ἐριπείων τῶν Πατρῶν. ἔνθα ἔμαθον τὰς ἐπιτυχίας τοῦ σερασκέρου αὐτῶν ἐν Ἡπείρῳ.

Ἐπομεν ἄλλοτε ὅτι πλὴν τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ πύργου τῆς Λιθαρίτσας, ὁ βεζύρης Ἀλῆς κατεῖχε στρατιωτικῶς καὶ τὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων κειμένην νῆσον. Οὗτος εἶχε ἐμποδίσει τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ ν' ἀπομακρυνθῇ ἐντεῦθεν, καίτοι ὁ λαὸς οὗτος τὰ πάντα ἐπεχείρησεν, ἵνα ἐπιτύχῃ ἀδείας ἐπιτρεπούσης τὸ ν' ἀποσυρθῇ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ζαγοχωρίων μετὰ τῶν Ἰωαννιτῶν, οἵτινες ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος εἶχον καταφύγει ἐκεῖ.

Ἐκτοτε οἱ Χριστιανοὶ οὐδαμοῦ πλέον διέβλεπον τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἢ ἐν τῇ καταστροφῇ τοῦ ἀντίρτου, πληροφωρηθέντες δὲ ὅτι ὁ Χουραϊτ ἔμελλε νὰ προσβάλλῃ τὴν νῆσον αὐτῶν, παρέσχον αὐτῷ καταλλήλους πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ πληροφορίας, ζητοῦντες νὰ τύχωσι τῆς προστασίας τούτου. Ὁ Χουραϊτ ἐδῶκεν αὐτοῖς σχετικὰς πρὸς τὴν αἰτησιν αὐτῶν ὑποσχέσεις, ἵνα δὲ τὰ πράγματα γένονται συμδιδακτικώτερα, διὰ χρημάτων ἐκέρδησε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ διοικητοῦ, ὅστις παρεχώρησεν αὐτῷ τὸ ἔδαφος, ἅμα ἀναφανέντος τοῦ στόλου αὐτοῦ. Οἱ τὰ αυτοκρατορικὰ στίφη, ἀλλ' ἰεῦθός ὥς εἰσῆλθον ταῦτα εἰς τὰ χωρία αὐτῶν, τὰ τέως εἰρηνικά καταφύγια Χριστιανικοῦ λαοῦ ἐξ ἑπτακοσίων συγκατεμένου ψυχῶν, τὸ ἅθροον αἷμα ἤρξατο νὰ ρέῃ ποταμιῶδόν.

Ἐν ριπτῇ ὀφθαλμοῦ οἱ Ἕλληνες κατεσφάγησαν ἢ καὶ ἐστραγγαλίσθησαν· αἱ γυναῖκες καὶ αἱ παρθέναι ἐγένοντο ἀντικείμενον κτηνωδίας ἀρχηγῶν καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες ἡμιλλῶντο ὥς πρὸς τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὴν σκληρότητα. Αἱ οἰκίαι παρεδόθησαν εἰς λεηλασίαν καὶ τὰ μοναστήρια εἰς βεβήλωσιν. Ἡ ἁγία μετάληψις ὕδριστικῶς ἐρρίφθη εἰς χοίρους, αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων κατεπατήθησαν ὑπὸ

τοὺς πόδας, οἱ στρατιῶται ἀδιακρίτως ἔριπτον τῇδε κακείσῃ τὰ ἱερὰ ἀγγεῖα, καὶ αἱ ἐκκλησίαι ἐγένοντο παρανάλωμα τῶν φλογῶν. Ἐν μέσῳ τῆς ταραχῆς ταύτης ὁ ἱστορικὸς δὲν βλέπει πλέον ἐπὶ τοῦ σκολίσκου τοὺς προσδεδεμένους Ἰδραίους, οἵτινες οὐδέποτε ἐπανεῖδον τὴν πατρίδα αὐτῶν.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐκθέσωμεν τὰς θλίψεις τῶν ὀδυρομένων μητέρων τῶν αἰδημόνων παρθένων, τῶν γερόντων καὶ πατέρων οἰκογενείας, ὅτε ἐσύροντο οὗτοι ἐν τῇ μέσῳ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Χουρσίτ πασᾶ; Ἰππεσχέθη αὐτοῖς ὑποστήριξις, καὶ ἦσαν δοῦλοι· ἀνήγγειλεν αὐτοῖς τὴν ἀπελευθέρωσίν των καὶ τοὺς ἐπῶλει εἰς πλειοδοσίαν· ὥρλισθη ἐπισήμως ὅτι θὰ σεβασθῇ τὰ ἱερὰ, καὶ αἱ ἐκκλησίαι κατέστησαν παρανάλωμα τοῦ πυρός, οἱ ἱερεῖς σφαγέντες ἀπεδείκνυσαν τὴν ἐπιορκίαν αὐτοῦ, ὅταν ἀνὴρ τις ἐπίσημος διὰ τὴν τιμιότητα αὐτοῦ, ὅταν ἀνὴρ τις ἐπίσημος διὰ τὴν τιμιότητα αὐτοῦ ἐτόλμησε νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Δημήτριος Ἀθανασίου ὑψώσας τὴν φωνὴν ὑπὲρ τῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῦ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ σερασκέρου Χουρσίτ τὴν διαταγὴν νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ τῶν νησιωτῶν, οἵτινες οὔτε ἡδύναντο οὔτε ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται αἰχμαλῶται. Διακρίνωσις δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ στρατοπέδῳ ἐδήλωσεν ἀμέσως ὅτι θὰ ἀπελευθερώσῃ αὐτοὺς, ἀλλ' οἱ βάρβαροι ἠρνήθησαν νὰ παραδώσωσιν αὐτοὺς κηρύττοντες ὅτι ἔλαβον τὰ ὅπλα μόνον καὶ μόνον ἵνα ἐνεργήσωσι λεηλασίας, διαρπάσωσι λάφυρα καὶ αἰχμαλωτίσωσιν ἀνθρώπους. Ὁ σερασκέρης ἐδέχθη τότε νὰ ὑποσχεθῇ διακρίσια πεντήκοντα γρόσια δι' ἕκαστον ἄτομον, ὅπερ ἐξηγόρασεν ἰδίαις δαπάναις, ὅντα περίπου πεντακρίσια τὸν ἀριθμόν. Ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθη ἢ μᾶλλον δὲν ἡθέλησε ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πασᾶ τῶν Τρικκάλων τὴν θυγατέρα Ἰωαννίτου τινὸς Σαμαριώτου καλουμένου, μεθ' ἧς ὁ ἀπαγωγεὺς ἀνεχώρησεν εἰς Θεσσαλίαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξηνάγκασεν αὐτὴν ἵνα ἐξομώσῃ τὴν θειότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀσπασθῇ τὸν μωαμεθανισμόν.

Ἐν τούτοις ἡ διαγωγὴ βαζύρου τόσῳ μελιχίως προσανεχθέντος ἦτο λίαν ἔκτακτος, ὥστε κατ' ἀνάγκην θὰ ὑπέκρυπτε ποιὰν τινα δυσπιστίαν. Ἐπεδονίμαζον τὴν γενναιότητα τοῦ Χουρσίτ, ὅτε ὁ Ὅμερ Βρυώνης κατηγόρησε πρὸ τοῦ δικαστηρίου αὐτοῦ τὸν ἀρχηγὸν τινὸς τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν τῶν Καλαρυτῶν, διότι ἔλαβεν οὖν εὐκαταφρόνητα ποσὰ παρὰ τοῦ Ἀλῆ πασσά, ἅτινα ἐλέγετο ὅτι ἦσαν προωρισμένα, ἵνα διανεμηθῶσι μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν οἵτινες θὰ ἐπέζων μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἡπείρου. Ὁ ἀποκαλύψας ταῦτα τῷ Ὅμερ Βρυώνῃ, ὥς συμβαίνει ἐν ταῖς τοιοῦτου εἰδους συνωμοσίαις, οἵτινες εἶχε δραπετεύσει, τοῦ ὀνομαστί δὲ ὑποδειχθέντας προσώπου ἀποθανόντος ἡ κατηγορία ἐνέσκηψεν ἐπὶ τινος τῶν πλησιεστέρων αὐτοῦ συγγενῶν. Οὗτος ἔθεωρεῖτο πλούσιος, διὰ τῶν δαπανῶν λοιπὸν τούτου ὁ σεράσκέρης ἤθελε ν' ἀποζημιωθῇ δι' ὅσα κατέβαλεν ἤδη μετὰ τσαούτης θλίψεως πρὸς ἐξαγόρασιν τῶν Χριστιανῶν. Ὁ κατηγορούμενος προσκληθεὶς ἐνώπιον τοῦ Χουρσίτ καὶ ἐρωτηθεὶς περὶ ποσοῦ τινος ἐκ τριακοσίων ἐξήκοντα χιλιάδων φράγκων ἀποτελουμένου, ὑπερ ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ὁ Ἀλῆ πασσάς, ἐπειδὴ ἡρνήθη τὴν ὑπόστασιν τοιούτων διαδόσεων, παρεδόθη αὐθωρεὶ εἰς τοὺς δημίους, διαταχθέντας ἐν τῇ ὥρᾳ τῶν βασάνων νὰ ὑποβάλωσιν αὐτὸν εἰς σχετικὰς πρὸς τὸ ζήτημα ἐρωτήσεις· ἐν ὧσιν δὲ ἔχεον ἐπὶ τοῦ θώρακος αὐτοῦ ζέον ἔλαιον, Ἀλβανὸς τις δεσμοφύλαξ, συνέναχος τῶν σχεδίων τοῦ Ὅμερ Βρυώνῃ καὶ Χουρσίτ, προσποιούμενος ὅτι συγκινεῖται ἐπὶ τοῖς παθήμασι τούτου, συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶχε λάβει δέκα χιλιάδας χρυσίων καὶ ὅτι τὴν ἀλήθειαν τούτου ἐηδύναντο νὰ μάθωσιν, ἐὰν ἡρώτων τοὺς προὔχοντας τῆς Ἀνω Βλαρχίας.

Μόλις τῆς δηλώσεως ταύτης γνωσθείσης τῷ σερασκέρῃ προσεκάλεσεν οὗτος πάραυτα τοὺς ἤδη ὑποδειχθέντας αὐτῷ, οἵτινες διεμαρτυρήθησαν ἐνόρκως ὅτι οὐδεμίαν εἶχον γνῶσιν περὶ γεγονότων ἀναφερομένων ὑπὸ ἀνηθίκου συκοφάντου· καὶ ὅτι ἀδίκως κατηγορεῖτο δυστυχίς τις ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ παρουσιάσῃσι τὸν καταγγελλάντα αὐτόν. — Ἀκούω, ἀνέκραξεν ὁ Χουρσίτ, δὲν ἐδόθησαν

λοιπὸν χρήματα ; Θὰ σὲ ἀναγκάσω νὰ ὁμολογήσετε ἀπαγάγετε αὐτούς.

«Τότε», εἶπεν ὁ Γεώργιος Τουρτούρης σύνδικος τῶν προύχόντων τῶν Καλαρυτιῶν, παρ' οὗ ἐμφανίζομαι τὴν ἀφήγησιν ἣν οἱ Ἕλληνες θὰ καταχωρήσωσιν ἡμέραν τινὰ ἐν τῇ ἡμερολογίῳ τῆς παλιγγενεσίας αὐτῶν, «ὠδήγησαν ἡμᾶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν βασιανιστηρίων, ἔνθα ὑπῆρχον ἐκτεθειμένα περιδέραια σιδηρᾶ, ἀξίνα, λαδοῖδες, διάφοροι μάστιγες καὶ πλεῖστα ἄλλα βασιανιστικὰ ὄργανα, καὶ ἐγκατέλειπον ἡμᾶς ἐκεῖ, ἵνα σκεφθῶμεν. Μετὰ μίαν ὥραν ὁ σύμβουλος τῆς παρανομίας Ἀθανὰς πλησιάσας, ἠθέλησε νὰ καταπείσῃ ἡμᾶς ἵνα ὑποσχεθῶμεν χρήματα πρὸς ἀνάγκησιν τῆς ἡμετέρας ἀπελευθερώσεως. Προέκειτο, λέεγε, νὰ σωθῶμεν, καταβάλλοντες πλεόν τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα χιλιάδων φράγκων, ἅτινα θὰ ἦσαν εἰς βάρος τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν διατελούντων, ἡρνήθημεν δὲ νὰ παραδεχθῶμεν πρότασιν δι' ἧς ἐγενόμεθα ἐνοχοὶ ἀνανδρῆς ὁμομογούντες ἐγγλημα, τοῦ ὁποίου ἐντελῶς εἰμεθα ἄθῃοι.

«Καὶ πάλιν λοιπὸν ἐγκατέλειπον ἡμᾶς μόνους ἐπὶ μίαν καὶ ἐπέκεινα ὥραν προσκληθέντες δὲ ἐνώπιον τοῦ σερασκέρου, εἶδομεν αὐτὸν ἐρωτῶντα τὸ θῦμα ἐκεῖνο ὅπερ ἦτο ἄθῃον αἷτιον τῶν ἡμετέρων δεινῶν. Ὁ τύραννος ἠγάγκαζε τοῦτον νὰ ὁμολογήσῃ τί ἀπέγειναν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πεσσά ἐγγχειρισθέντα αὐτῷ χρήματα. Εἶτα ἀκούσας ἐπὶ μικρὸν τινὰ τῶν συμβούλων αὐτοῦ, ὅστις ἔλεγε τουρκιστί, ὅτι πάντες εἰμεθα συννηνογμένοι, ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς τὸν κατηγορούμενον ἀνακράζων λυσσασθῶς. Ὁμολογῆσαι ἄπιστε κύων, εἰς τὸν ἀναγγεῖλάντά μοι τοῦτο ἀξιωματικόν, ὅτι ἡγγίσας μόνον εἴκοσι χιλιάδας φλωρία. Τὸ ἐγείναν ταῦτα ; ὁμύλησον, καὶ θὰ σὲ ἀφίσω ἐλεύθερον... Κύριε, γνωρίζετε τὸ ἐναντίον ἰδοῦ... Ἀκούω, οἱ Κάφροι οὗτοι θέλουσι μάρτυρας ὑπὲρ ἐκυτῶν. Ἀπαγάγετε καὶ ἀπαγχονίσσατε αὐτούς».

Ἀμέσως τότε εἴκοσι κακοῦργοι ὀρμῶσιν ἐφ' ἡμῶν, τέσσαρες δὲ τούτων σύρουσι καὶ εὐρίσκονται οὕτω μετὰ τῶν συντρόφων μου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν βασιάνων. Ἐν τέταρτον τῆς ὥρας παρῆλθε,

καὶ φέρουσι σχοινία. ἐνθ' οἱ δῆμοι δένουσιν ἰσχυρῶς τοὺς ἡμετέρους βραχίονας· εἰς τούτων περιβάλλει τὸν τράχηλόν μου διὰ βρόχου, καὶ οὕτω πορεύομαι πρὸς τὸ μαρτύριον ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν καταδίκων, ὅτε ἀφικομένων ἡμῶν παρὰ τὴν κλίμακα, ὁ Ὀμιέρ Βριώνης, ἅμα λαβὼν γνῶσιν τῆς ἡμετέρας καταδικῆς διατάσσει τοὺς δημίους νὰ μὴ προδῶσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν. Ὀμιεῖ πρὸς τὸν σερασκέρην περὶ τῆς τιμότητος καὶ ἀθωότητος ἡμῶν καὶ τοῦ κινδύνου, ὅστις, ἡδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ' τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἐν ταιαύταις περιστάσεσι, κατόρθωσε δὲ οὕτω ν' ἀνακαλέσῃ τὴν θανατικὴν ἀπόφασιν.

Ἀμέσως ἡλευθερώθημεν καὶ κατὰ τινα ἀντίθεσιν ὅλως παράδοξον καὶ μόνον ἐν Τουρκίᾳ ἀπαντῶσαν προσκαλούμεθα ὑπὸ τῶν δημίων, ἐν' ἀναπαυθῶν μετ' αὐτῶν, οἵτινες περιποιούνται ἡμᾶς μετὰ τσαούτης εὐγενείας. ὅσῃν ἀνέπτυξαν λύσσαν, ἥ δὲ μέλλουσα γὰρ στραγγαλίσῃ ἡμᾶς χεῖρ ταπεινότητά προσφέρει ἡμῖν τὸν καφέν. Δὲν λησμονοῦσι νὰ τείνωσι τὴν χεῖρα, ἐνᾷ αἰτήσωνται τὴν πληρωμὴν τοῦ σχοινίου, τῶν κόπων αὐτῶν καὶ τὰ ὑμέτερα λάφυρα, πᾶσι ὅποια καὶ ἐδώκαμεν εἰς αὐτοὺς ἐκαιοποιηθέντες, διότι ἐσώθημεν ταιούτων φρικτῶν βασάνων».

Τούτο ἦτο εἶδος ἀποτυχίας εἰς τὸν Χουρσίτ πασσά ἀπέναντι τῶν Μανουσλμάνων, διότι ἡναγκάσθη νὰ ἐξαγοράσῃ Χριστιανοὺς αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, καὶ διότι εὐρέθη ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ φεισθῇ καὶ τοὺς προύχοντας τῶν Καλαρυτῶν, οἵτινες τασούτῃ μᾶλλον ἦσαν ὑποκείμενοι ν' ἀπαγχονισθῶσι, κατ' ὅσον ὡς ἐκ τῶν ἀρετῶν αὐτῶν ἦσαν προσφιλεῖς εἰς τοὺς Χριστιανούς, διότι ἐν Τουρκίᾳ τίμιος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀτιμώρητος.

Τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ἀτόπημα τῆς τιμότητος ἐν ταῖς ἀπολύτοις κυβερνήσεσιν ἀξίωμα τοῦτο ὑπεστηρίχθη ἐν τῇ συμβουλίᾳ τῶν Ἰσмаηλίδων ὑπὸ τοῦ Ἰσμαήλ Πασόδεη, ὃν θὰ ἴδωμεν ἐπανερχόμενον ἐν τῇ σκηνῇ δι' ἀνοσιουργημάτων. Ἠγόρευσεν, οἱ δὲ λόγοι, οὗς προέβαλε, τασούτῃ μᾶλλον ἐγένοντο ἐπαισθητοὶ ὑπὸ τοῦ σερασκέρου ὅσον οἱ τελευταῖοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ταχυδρόμοι ἀνήγγειλαν

αὐτῇ τὴν ἦταν τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἰψηλάντου καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Πατριάρχου. Ἡδύνατο μετὰ τοιαῦτα παραδείγματα νὰ καθυστερήσῃ. Ὁ χρόνος τῶν χαρίτων παρήλθεν· ἔδει ν' ἀναλάβῃ ἐλευθέραν πορείαν, νὰ κατατροπώσῃ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ νὰ μὴ ὀμίλῃ τοῦ λοιποῦ περὶ ἀμνηστίας.

Τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὁμοθυμῶν γενομένης, ὁ ὑποκριτὴς Ἰσμαὴλ Πασόδεης, ὅπως πάντες οἱ ζήτοῦντες νὰ συγκαλύψωσι τὰς παρεκτροπὰς τοῦ βίου αὐτῶν διὰ θρησκευτικῶν ὑπερβολῶν, πληροφориθεὶς ὅτι νέος ἐπίσκοπος προαχθεὶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἱερομέρη, ἀφίκετο ἤδη εἰς Θεσπρωτίαν, ὑπεκίνησε κατ' αὐτοῦ τοὺς Τούρκους τῶν Φιλᾶτων οἵτινες κατήγγειλαν αὐτὸν ὡς μυστικὸν πράκτορα τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐν τῷ ἔφ' οὗ ἐπέβαινε πλοῖον, προσερχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προσήραξεν εἰς Κέρκυραν, πρὶν προσεγγίσῃ εἰς τὸν στόμον τοῦ Θεάμειδος· ὑπῆρχεν λοιπὸν ἀνάγκη καὶ ἄλλων ἀποδείξεων πρὸς διακήρυξιν ὅτι οὗτος ἦτο συνωμότης. Ἀποφασισθείσης παραχρῆμα τῆς συλλήψεως αὐτοῦ, ὠδηγήθη οὗτος σιδηροδόσμιος μετὰ τινὸς τῶν ἱεροδιακόνων αὐτοῦ εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Χουρσίτ.

Ἐκεῖ ἀφ' οὗ κατέλαβε τὰ δῶρα ἅπερ ἐκεῖνος ἔφερε χωρὶς ὅμως νὰ καταδεχθῇ ν' ἀναγνώσῃ τὸ διάταγμα τοῦ Σουλτάνου, δι' οὗ ἐλάμβανε κύρος ὁ διορισμὸς τοῦ ἐπισκόπου, ὁ Πασόδεης, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβενόντων, διέταξε ν' ἀπαγχονίσωσι πρὸ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν διάκονόν του.

Τὰς ἐπομένους ἡμέρας ἀπηγχονίσθησαν, παρὰ τοὺς δύο τοῦτους μάρτυρας, τρεῖς ἡγούμενοι τῶν πλουσιωτέρων μονῶν τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, τέσσαρες μοναχοί, δύο ἐρημίται, πλείστοι ἱερεῖς καὶ πλῆθος λαϊκῶν διακεκριμένων ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἐρριψαν ἀκολούθως εἰς τὸ διὰ τοὺς δολοφόνους ἡρισμένον δεσμωτήριον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γαβριήλ, καὶ ἐπληρώθησαν αἱ φυλακαὶ δι' ὅλων τῶν ἱερέων τῆς Ρούμελης, οὓς προέτεινον ὅτι διαδοχικῶς θὰ διαδιδάσσωσι διὰ τῆς χειρὸς τοῦ δημίου. Τέλος πρὸς ἀνταμοδίην αὐτοῦ διώρισαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰσμαὴλ Πασόδεην, δεκαοκταετὴ ὄντα, πασσάν τῆς Πρεβέζης, αὐτὸς δὲ ἔλαβε τὸ χρυσοῦν λοφεῖον τὸ

ἀποναυόμενον ἄλλοτε εἰς τοὺς γενναίους, καὶ ὕπερ σήμερον εἶνε ἡ τιμὴ τῆς διαφθορᾶς παρὰ τοῖς ἐκπέφυλισμένῃς Μωαμεθανοῖς.

Ἡ ἐναρξὶς τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐξοντώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνγγιγγέλλετο οὕτω. ὅταν ὁ σερασκέρης τῆς Ἡπείρου, ὅστις ὤφειλε πρὸ παντὸς νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλή, ἀπεφάσισε νὰ προσδάλῃ τοὺς ἄρματούλους. Τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἦτο εὐρύ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἑλλάδος ὑπελόγιζον δέκα χιλιάδας περίχου ἀνδρῶν ὑπὸ τᾶς σημαίας αὐτῶν, ἀλλὰ διεσπαρμένων πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἀπετέλουν ἄθροισμα μονομερὲς ἡδύνατο εὐχερέστατα καὶ μετ' ἐπιτυχίας νὰ προσδληθῶσιν ὑπὸ τῶν κατ' αὐτῶν διευθυνομένων σιτιφῶν. Μέχρι τοῦδε διέμειναν ἡσυχοὶ, μάλιστα δὲ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ παρὰ τᾶς προτραπᾶς τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ἀλῆ-πασσά, τοῦ Δικαίου καὶ τοῦ Γερμανοῦ· πρὸς καταστροφὴν δὲ αὐτῶν ἔδει νὰ ἐπωφεληθῶσιν οἱ Τούρκοι τὸ ἀποφάσιτον αὐτῶν, προσποιούμενοι ὅτι ἐργάζονται πρὸς διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν.

Ἐστειλαν κατὰ συνέπειαν εἰς Ξηρομέριον ἀξιωματικόν τινα ὡς διοικητήν, ὅστις ἀφικόμενος εἰς Ἄρταν ἔγραψε πρὸς Αἰτωλοὺς, ὅτι σκοπὸν νὰ μεταδῇ εἰς Βραχῶρι προσεκάλει αὐτοὺς νὰ προπαρασκευάσωσι καταλύματα διὰ τριακοσίους πεντήκοντα ἀνδρας, ἐπιτετραμμένους νὰ ἐπαγρυπνήσωσιν ἐκ συμφώνου μετ' ἐκείνων, ἐπὶ τῆς ἡσυχίας καὶ εἰρήνης τῶν πατρίδων αὐτῶν. Τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἦτο πατρικόν· οἱ δὲ προὔχοντες ἀπήντησαν παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ φέρῃ ὅσῃ τὸ δυνατόν ὀλιγοτέρους στρατιώτας εἰς χώραν ἄλλως τε ξένη πάσης ἐχθρικῆς ἐπιρροῆς· καὶ οὕτω συγκατετέθη νὰ συμπεριλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρας, μεθ' ὧν μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐνθα κακῶς ἐγένετο δεκτός.

Αἱ θλίψεις τῆς πατρίδος ὡς ὄνειρόν μόνον ἐφαίνοντο εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς, τῶν κοιλάδων, ἐνῷ τούναντίον οἱ ὄρεινοὶ χαρακτηριζόμενοι ὡς λησταὶ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς Ρώμης, διότι προσφιλὲς

αὐτῶν εἰδωλὸν εἶχον ἀείποτε τὴν ἐλευθερίαν, μετὰ φρίκης ἐδίδον τὴν ἐμφάνισιν τῶν Τούρκων, οἵτινες εἶχον ἤδη ἀποκτείνει τὸν Πατριάρχην ὡς καὶ τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ὁποίους ὁ Χουρσίτ εἶχεν ἀπαγχονίσει ἐν Ἰωαννίνοις. Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὀπλαρχηγοὶ τῶν ἀρματολῶν διαικοῦντες τὴν δύναμιν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, παρουσιάσθησαν μόνον ἐπὶ κεφαλῇς τετρακοσίων ἀνδρῶν, ἵνα χαιρετήσωσι τὸν Πατριάρχην, ὅστις δὲν ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ διαταγῆς τῆς καταθέσεως τῶν ὀπλῶν, διαταγῆς, ἣν ἡ δύναμις νὰ ἐπιβάλῃ αὐτοῖς ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου Κυρίου. Ὅθεν ἐπανάκαμψεν ἀμέσως εἰς τὰ ὄρη, ὁ δὲ Τούρκος διοικητής, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ διατήρησιν αὐτοῦ, μετὰ σπουδῆς προσεκάλεσε παρ' αὐτῇ ὀτακασίους ἐκλεκτοὺς ἀνδρας.

Ἡ προσέλευσις τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἀντὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ, δὲν ἐθράδυνε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν μᾶλλον ἀμήχανον. Ὁ λαὸς δαπάνη τοῦ ὁποῖου ἔξωιν οἱ Τούρκοι, ἤρξατο παραπονέμενος, οἱ δὲ προὔχοντες διαμαρτυρηθέντες καὶ μὴ εἰσακουσθέντες ὑπόπτως θεωροῦντο ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἀμαρτωλοὶ, τότε ἐπ' αὐτοῖς, βλέποντες διωκόμενον τὸν πυρῆνα τοῦ Μουσουλμανικοῦ στρατοῦ, ὅστις συνεπηγνύετο ἐν Βραχώρι, ἀνέλαβον ἄμυναν τῶσφ ὑποπτον, ὥστε ὁ καιροφυλακτῶν, ἵνα προσβάλῃ αὐτοὺς ὡς προδοτὰς, διοικητὴς ἀπολέσας πᾶσαν ἐπιτυχίαν ἐλπίδα εἰς τὸ σχέδιον αὐτοῦ, ἐδέχθη ν' ἀποταχθῇ παντὸς εἶδους στρατηγήματος. Καθ' ἑκάστην οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου κεκμηκότες ἐκ τῶν παρεκτροπῶν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση. Χωρὶα ἐλόκληρα ἐγκατελείφθησαν, ἡ δὲ λειποταξία, ἣν ἀπέδιδόν εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν ἀρματολῶν, ἐνῷ αὕτη ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀταξίας τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ πληροφωρήσῃ τὸν σερασκέρην περὶ τῶν συμβάντων. Μετὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν γεγονότων παρεκάλει τὸν Χουρσίτ νὰ πέμψῃ πρὸς αὐτὸν ὡς τάχιστα τρεῖς ἢ τέσσαρες χιλιάδας ἀνδρῶν, ἵνα παρakoλύσῃ ἐπανάστασιν τείνουσα νὰ λάβῃ οἶαν ἢ τῆς Πελοποννήσου

καὶ Λεοδαδείας πορείαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύναντο, ἔλεγε, νὰ προλάβωσιν ἐν ἀμέσῳ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ πρότασις αὕτη περιελθοῦσα εἰς γνώσιν τῶν ἄρματολῶν, οἵτινες συνέλαβον τὸν ταχυδρόμον τοῦ τοπάρχου παρὰ τὴν διάβασιν τοῦ Στράτου, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἐπιμένωσι μᾶλλον ἐν τῇ συστάματι τῆς συνήθους αὐτῶν ἀμύνης, χωρὶς νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ἀπίστους τὴν ἐλαχίστην πρόφασιν οἰασδὴποτε κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεως.

Τοιαύτη ἀπόφασις ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ τρόμου ὃν ἀνέσπειρεν ἡ ὑπεροχὴ αὐτῶν, ἀντὶ δὲ ν' ἀναμείνωσι τὰς ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ αἰτηθείσας ἐπικουρίας, προσέβαλον τοὺς ἄρματολούς. Τότε οὗτοι προσκαλέσαντες πολεμικὸν συμβούλιον ἐν τοῖς βράχοις τῆς Ἀποκλείστρας, μάρτυρος κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἡττῆς τῶν Γαλατῶν, Ρωμαίων, Σκυθοσλαύων καὶ Τούρκων ἀπεφάσισαν ν' ἀντιτάξωσι τὴν βίαν εἰς τὴν βίαν. Συγχρόνως δὲ ἵνα ἀπορρίψωσιν ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ τὴν προκάταρξιν τοῦ ἀγῶνος, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ καταδιώκωσιν αὐτὸν πέραν τῶν ὁρέων, ἐνθα τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἐλευθερίας διετηρήθη ἀνέκαθεν μεταξὺ τῶν πολεμικῶν Αἰτωλῶν τῆς Ἀγραΐδος. Τοιαύτη φρόνησις μετ' ἀναγνωρισμένης γενναιότητος τῶν Αἰτωλῶν δὲν ἠδύνατο βεδαίως νὰ μὴ στέψη δι' ἐπιτυχίων τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν. Τὸ θράσος τῶν Τούρκων ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὥστε νὰ νομίσωσιν ὅτι αἱ ἀναμενόμεναι ἐπικουρίαι δὲν θὰ ἦσαν πολὺ μακράν, ὅτε ὁ ὁδηγὼν τοὺς βαρβάρους ἄρχηγὸς ἐφρόντισεν αὐτὸς νὰ διαφωτίσῃ τοὺς ἄρματολούς περὶ τῆς πορείας αὐτοῦ.

Τοιαύτη ἀπερισκεψία ἐπόμενον ἦν νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς πεπωρωμένης κεφαλῆς Πωαμεθανοῦ, οἷος ὁ Ἰσμαὴλ Πιάσας, ὅστις ἐγεννήθη ἐν τοῖς ὄρεσι τῆς Μακεδονικῆς Ἰλλυρίας παρὰ τὴν Λυχνίδα λίμνην ὁ ἀνὴρ οὗτος μόλις καταβὰς εἰς Ἄρταν ἔσπευσε νὰ καταστήσῃ γνωστήν εἰς τοὺς Ἀκαρνάνας τὴν προσέλευσιν τοῦ ἀποσπάσματος, ὅπερ αὐτὸς διώκει.

Ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς προὔχοντας τὴν τάξιν καὶ τὸ ἡμερολόγιον τῆς μέχρι Βραχωρίου διευθύνσεως αὐτοῦ σκοποῦντος ν' ἀφίχθῃ ἐν-

Ὁ Καραϊσκάκης καταστρέφει τοὺς Τούρκους
κατὰ τὴν Ἀράχωβαν.

ταῦθα μετὰ χιλίων πεντακοσίων ἀνδρῶν τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης εἰσαγούσης τοὺς Ἑλληνας εἰς τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, ὃν ὁ σερασκέρης Χουρσίτ δὲν ἠθέλησε νὰ παραλάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, φλεγόμενος μᾶλλον ὑπὸ ἐκδικήσεως προσωπικῆς ὕδρεως ἢ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ δημόσιον ἔργον, ἐπορεύθη παραχρῆμα πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἰσμαὴλ Πιάσα.

Συνοδεύετο δὲ ὑπὸ ἑκατὸν εἴκοσι πέντε παλληκαρίων, μεθ' ὧν ἐνήδρευον ἔν τινι ἰσχυρᾷ θέσει τοῦ Μακρινόρου, πληροφορήσας τοὺς ἄρματουλοὺς τῶν Ἀγράφων νὰ ὦσι ἔτοιμοι πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ. Τούτου γενομένου ἀνέμενε τὸν ἐχθρόν, ὅστις ἀφρόνως προδαινῶν προσεδιήθη καὶ ἠναγκάσθη ἀτάκτως νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀρταν καταλιπὼν τριακοσίους ἐβδομήκοντα νεκροὺς ἐν τῇ τόπῃ τῆς προσβολῆς.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπιτυχία, ἣν ἤραντο οἱ Ἀκαρνανες, πρὶν εἶ ἀναπετάσῃ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον τοῦ Ἰσμαὴλ Πιάσα. Οἱ ἐν τοῖς στρατοπέδοις τοῦ Ἀλῆ γνωρίσαντες αὐτὸν ἄρματουλοι ἱκανῶς ἐξετίμησαν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἵνα ἐν δευτέρα ἐπιχειρήσῃ ἀντιτάξωσιν ἐπτακοσίους ἀνδρας, οὓς ἐπεμψεν πρὸς βοήθειαν τοῦ Βαρνακιώτη, ὑπὸ τὴν ἀδηγίαν τοῦ Καραϊσκού καὶ τοῦ Στουρνάρη, ὅπλαρχηγῶν καταγομένων ἐκ τοῦ Δωρηκοῦ γένους τῆς Ἀγραιδος, ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὰς παραδόσεις τῶν αὐτοχθόνων Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ αὐτῷ τὸ σῶμα τοῦ Βαρνακιώτου ἐνισχύετο ἱκανῶς, οὐδεμία ὑπῆρχε δυσχέρεια πρὸς ἀντιπαράταξιν κατὰ τοῦ Ἰσμαὴλ Πιάσα, οὗ ὁ στρατὸς ἀνῆρχετο εἰς δύο χιλιάδας καὶ πεντακοσίους ἀνδρας. Ἐπολέμησαν αὐτόν, κατόπιν δὲ τὸν καταδίωξαν μέχρις Ἀρτης, ἐνθα ἔσχον τὴν δόξαν νὰ ἀποκλείσωσιν αὐτόν ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον μῆνα, ὥς καὶ τρεῖς εἰς βοήθειαν αὐτοῦ προσδραμόντας Βεζύρας. Ὁ σερασκέρης Χουρσίτ, ὅστις εἶχεν ὑπολογίσει μόνον τὴν νίκην, ἐξηλθε τῶν κανόνων τῆς συνήθους φρονήσεως, ἀναλαβὼν μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ χώρᾳ, ἣν ἀτελῶς ἐγίνωσκε· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο παρεσύρετο καὶ ὑπὸ τῶν διαταγῶν τοῦ Χαλῆτ ἐφέντη γράφοντος πρὸς αὐτόν καθ' ἑκάστην νὰ δρᾷ

νὰ πατάσῃ νὰ ἐξοντώνη καὶ νὰ ἐνσπείρῃ τὸν τρόμον· διὰ τῶν μέσων τούτων δύναται μόνον νὰ τηρῇ τοὺς λαοὺς κεκυφῶτας ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ὑπακοῆς.

Καὶ ἡ κλίσις αὐτοῦ ἦτο τοιαύτη· ἀλλὰ γεννηθεὶς Γεωργιανός, καίπερ Μουσουλμάνος ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, δὲν ἐμίσει τοὺς Χριστιανούς διὰ τοῦ μίσους τῶν φανατικῶν, ὧν ἡ μανία ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν ψευδῆ ζήλον τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες καλύπτονται διὰ τοῦ πέπλου τῆς θρησκείας, μόνον καὶ μόνον ἵνα ἐπιτύχωσιν ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Σουλτάνου. Οὕτω μόλις λαδῶν γινώσκει τῆς ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἑπαναστάσεως ἐπωφελήθη τὴν περίστασιν ταύτην, ἵνα ἐπισθοχωρήσῃ ἀναισχύντως, ἀπολύων τοὺς ἐρχεπισκοπούς, οὓς ἐκράτουν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν Ἰωαννίνων. Ἀπελύθησαν δὲ οὗτοι διὰ χρηματικῶν ἀποζημιώσεων, διότι οἱ Τούρκοι εἶναι ἀκαμπτοι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν χρημάτων, δι' ὧν δύναται τις νὰ βαπτίσῃ καὶ Μουφτίδες καὶ Καλίφας, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον εἰς αὐτὸν δυνατόν νὰ προσκαλέσῃ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην προχωροῦντα πρὸς τὰς Θεριοπύλας.

Οὕτω συνηνώθη πέραν τῆς Πίνδου μετὰ τοῦ Μεχμέτ, νέου Βεζύρου τῆς Πελοποννήσου, ἔχοντος δύο χιλιάδας καὶ πεντακοσίους ἄνδρας ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ. Αἱ δυνάμεις αὗται ἐνωθεῖσαι μετὰ πολλῶν ἐκ τῆς πέραν τοῦ Ἀξιοῦ τῆς Μακεδονίας ἐλθόντων, συνεκρότησαν αὐτῷ μεραρχίαν ἐξ ὀκτῶ χιλιάδων στρατιωτῶν. μεθ' ὧν θὰ ἠδύνατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἔτρεμον ἐπὶ μόνῳ τῷ ὀνόματι τῶν Τούρκων, νὰ ἐπιτύχῃ σπούδασιότατων ὠφελειῶν, ἐὰν ἐγνώριζε νὰ μετριάσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ. Ἀλλὰ γενναῖος ὢν, ἐπιδηλητικός, ὑπερήφανος καὶ ἀγχιος ὁ Ὁμέρ, ὅστις ἐπόθει διὰ τῆς σφαγῆς νὰ διαπρέψῃ, ἤθελεν ἐν ἑαυτῷ καὶ μόνῳ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν δόξαν τῆς κατατροπώσεως τῶν ἀνταρτῶν τῆς Λεβαδείας. Ἐγνώριζε προσωπικῶς τὸν Διάκον καὶ τὸν Ὀδυσσεά ὑπηρετήσαντας ὥς καὶ αὐτὸς παρὰ τῷ Τεπελενλῇ Ἀλῇ Ἐβδελύττετο αὐτοὺς τοσοῦτον, ὅση καὶ ἡγανάκτει, διότι ἐτόλμων νὰ ποθῶσιν ἐνδοξὸν χειραφέτησιν. Ἐλύσσα ἀναλογιζόμενος ὅτι οὗτοι ἀνε-

πέτασαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, σημεῖον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ-
μηδενίσεως τῆς δουλείας ! (Ὁδέποτε αἶμα ἡξωμότου (ὅτι ὁ Ὁμῆρ
κατήγετο ἐκ τῶν βαρύνων τῆς Μουζικῆς Παλαιολόγων) ἐκόχλασε
μετὰ μελίζονος ὀρμῆς ἐν ταῖς φλεψὶν ἀποστάτου.

Ἀφείς λοιπὸν εἰς τὸν πασσάν τῆς Πελοποννήσου Μεχμὲτ τὴν
φροντίδα τῆς ἐπιτηρήσεως ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ Ἰωάννου Γούρα
καὶ τοῦ Διοδουνιότου. ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Ὁρθρουσ,
διηυθύνθη πρὸς τὸ μέρος τῆς Τράχης, Ἀφικόμενος εἰς Δομοκὸν
ἀπέσπασεν ἑννεακοσίους ἀνδρας, τοὺς ὁποίους διέταξε νὰ διαβῶσι
τὸν Σπερχεῖον ἔξ λεύγας ἀνωθεν τῆς ὁμωνύμου γεφύρας, ἐκεῖθεν
δὲ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ δάση τοῦ ὄρους Καταδόθρα καὶ εὐρεθῶσι
καθ' ὥρισμένην ἡμέραν ἐν Ἀμβλάνι ἵνα ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Χρι-
στιανῶν, ὅτε οὗτος θὰ προσέβαλλεν αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον κατὰ
τὴν συνήθη διάδασιν τοῦ ποταμοῦ. Ὅντως, ὁ Διάκος πληροφορη-
θεὶς τὴν πορείαν τοῦ Ὁμῆρ Βρυώνη ἀνέμενεν αὐτὸν παρὰ τὴν δε-
ξιάν ὄχθην τοῦ Σπερχεῖου μετὰ τῶν πεντακοσίων γενναίων ἀνδρῶν,
οἵτινες εἶχον κατακτήσει τὴν Βοιωτίαν.

Ὁ Ἱεροφάντης τοῦ Τροφονίου ἀντρου ὑπεσχέθη αὐτοῖς τὴν νί-
κην. ἐστρατοπέδευσαν δὲ πρὸ τοῦ ἑδάφους, τοῦ ἄλλοτε δοξασθέντος
διὰ τοῦ ἐνδόξου θανάτου τοῦ Λεωνίδου. Ὁ Σπερχεῖος ἔρρεεν ἐνώ-
πιον αὐτῶν, τὸ δὲ στεγνὸν τῶν θερμοπυλῶν ἡδύνατο ἐν θυμμενεί-
περιπτώσει νὰ παράσχη αὐτοῖς καταφύγιον, ἐνῷ θὰ ἡδύνατο ν'
ἀντιμετωπίσωσι τὸν ἐχθρόν.

Ἡ μάχη ἤρξατο μεταξὺ τῶν πεντάκις ἀνωτέρων Τούρκων καὶ
τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἀνθίσταντο ἀπὸ πολλῶν ἡδῇ ὠρῶν, ὅταν
οἱ βάρβαροι καταδάντες ἐκ τοῦ Καταδόθρου προσέβαλον αὐτοὺς ἐκ
τοῦ πλαγίου· δὲν ὑπῆρχε πλέον δι' αὐτοὺς καταφύγιον εἰμὴ πρὸς
τὸ μέρος τῶν περιστοιχιζόντων τὴν ἐκβολὴν τοῦ Σπερχεῖου ἔλων.
Τότε οἱ Ἕλληνες ὀρμῶντες ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, πρὶν ἢ ὁ Ὁμῆρ
Βρυώνης δυνηθῇ νὰ διέλθῃ τὴν γέφυραν, διασχιζουσιν αὐτοὺς κα-
ταλιπόντες ἐξήκοντα νεκροὺς ἢ τραυματίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων
εὐρίσκετο ὁ ἀτρόμητος Διάκος στήριζόμενος ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ξί-

φους αὐτοῦ, καὶ ὅστις συλληφθεὶς ἀνεσκόλοπίσθη. Φυγόντες κατόπιν διὰ μέσου τῶν δασυῶν ἐφίκοντο μέχρι τοῦ Παρνασσοῦ, ἔνθα ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Ὀδυσσεά τὴν ἦταν αὐτῶν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ. Οὗτος ὤρκισθη νὰ ἐκδικηθῇ τὸ δὲ γόνιμον αὐτοῦ πνεῦμα δὲν ἐθράδυνε νὰ εὗρῃ τὸ μέσον τῆς ταπεινώσεως τοῦ Ὀμήρ Βρυώνη.

Ἀντὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς Ἕλληνας ὁ Ὀμήρ πασσαῖς, ὅστις ἀπώλεσεν ἑξακοσίους ἄνδρας κατὰ τὴν διὰ τοῦ Σπερχιοῦ διάβασιν, διήλθε τὸν χρόνον αὐτοῦ ἀποδίδων τὰ τελευταῖα καθήκοντα, καὶ διατάσσων ν' ἀφήσωσιν ὡς λείαν εἰς τὰ ἄγρια θηρία τὰ πτώματα τῶν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ πεσόντων Χριστιανῶν. Εἰτα τάξας φρουρὰν ἐν τῷ χανίῳ τοῦ Σπερχιοῦ μετέβη εἰς Βοδονίτσαν, ἔνθα διέτριψεν ἐπὶ μίαν ὄλην ἐβδομάδα, ἵνα εὗρῃ τὴν εὐκαιρίαν ὅπως μεταβῇ εἰς συνάντησιν τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, ὅστις ἐνῆργει, καθόσον ἐνόμιζεν ἐκ συμφώνου μετ' αὐτοῦ καὶ ἐκίνησε κατόπιν πρὸς τὸν Κηφισὸν λαθὼν μέσῃν διεύθυνσιν μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Λεβαδείας.

Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις ἠκολούθει ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ τὰς κινήσεις αὐτοῦ, πληροφορηθεὶς τὴν ἦταν τοῦ Ἰσμαὶλ πασσαῖ, ὃν τὰ στίφη τῆς Ὀρθρουρὸς κατεδιώξαν μέχρι τῶν πεδίων τῶν Φαρσάλων, κατέβη ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Βοιωτίας. Ἀναχωρήσας τῇ 20ῃ Μα.ου περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἦλθεν ἵνα ἐνεδρεύσῃ ἐν τῷ χανίῳ τῆς Γραβίδας οὐ μακρὰν τῆς ἐπὶ τοῦ Κηφισοῦ θέσεως τῆς Πανόπης μετὰ ἑπτακοσίων Φωκίων. Προυτίθετο δὲ νὰ καταλάβῃ ἐξαπίνης τὸν Ὀμήρ Βρυώνην κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ ποταμοῦ τούτου· καὶ τῷ ὄντι τῇ 21ῃ κατὰ τὴν πρωΐαν ὁ Ὀμήρ προχωρήσας προσεδλήθη μετὰ τοσαύτης μανίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε μετὰ βίας κατῴρωθωσε νὰ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς ἐκ θέσεως, ἣν κατεῖχον. Τότε ὁ Ὀδυσσεύς ὅστις ᾔθελε παντὶ σθένει νὰ καλύψῃ τὴν θέσιν τῆς Λεβαδείας, ἐποιήσατο κινήσιν τινα πρὸς τὸ μέρος τῆς Χαιρωνείας, ἣν ἐδέησε νὰ ἐγκαταλίπῃ, ἀφοῦ μέχρι τῆς νυκτὸς ὑπεστήριξε τὴν μάχην. Ἠττήθη, καὶ οἱ Ἕλληνες, οὔτινες περιεβλήθησαν διὰ δόξης ἐν τῇ ἀτυχεῖ ταύτῃ ἡμέρᾳ, ἐπλήρωσαν τὰ δάση τῆς Φωκίδας διὰ τοῦ ἀρ-

χαίου τούτου θρήνου. «Ὁ Χαιρώνεια, ἀλεθρία κόμη, μὴ νομισποίης ποτὲ τὴν ἡμετέραν ἦτταν ἢ ἥρωες γογγύσατε ἐν ταῖς ἡμετέροις τάφοις, ἡττήθημεν πλησίον τῶν Πλαταιῶν».

Αἱ μάχαι τῆς Γραδιᾶς καὶ Χαιρωνείας ἐπὶ νύκτον τὸν θάνατον ἐπτακοσίων Τούρκων καὶ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα δύο Ἑλλήνων. Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἐνισχυθεὶς διὰ πεντακοσίων ἀνδρῶν ληφθέντων ἐκ τῶν χωρίων τῆς Βοιωτίας, ἐνθα εὗρισκοντο Μωαμεθανοί, προὔχῳραι πρὸς τὴν Λεθαδεῖαν, ὅταν ὁ Ὀδυσσεὺς συναθροίσας τὰ παλληκάρια τοῦ Διάκου, διακοσίους Ἑλλήνας ἐξ Ἀμφίσης καὶ ἑκατὸν ὄρεινους Χριστιανούς ἐκ Πλαταιῶν, Δελφῶν καὶ Ἀραχῳδης, ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἦν πρὸ δύο ἡμερῶν ἀπώλεσε. Ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ, ἐκυμάτιζεν ἐν μέσῳ τῶν πολεμιστῶν τούτων, σπευδόντων ν' ἀποπλύνωσιν ἐν τῷ αἵματι τῶν ἀπλήστων τὸ αἶσχος τῆς ἦττης, ἦν μετὰ τόσης πικρίας ἐθρήνουν. Ἀποτόμως λοιπὸν προσβάλλουσι τοὺς Τούρκους, ἐκπλαγέντες δ' ἐπὶ τῇ θέᾳ ἐκείνων, οὓς ἐνόμιζον διασκορπισθέντας, ἐκβάλλουσι κραυγὰς παρατεταμένας, ἀντιχοῦσιν δὲ οἱ ἦχοι διὰ τῆς πολεμικῆς αὐτῶν κραυγῆς «δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Μωάμεθ εἶναι προφήτης αὐτοῦ!»

Οἱ Ἑλληνες ἀποκρίνονται διὰ τοῦ «Κύριε ἐλέησον», συνήθους συνθήματος τοῦ κινδύνου, εἴτε προβαίνουσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, εἴτε καὶ πίπτουσιν ὑπὸ τὰς βολὰς αὐτοῦ, διότι ὁ Κύριος κείποτε εἶναι παρὼν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὁρμᾷ μετὰ ταχύτητος ἁετοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, οὓς ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν οὐχ ἦττον ἀτρόμητος εἰκοσάκις παρατάσσει, ἀλλὰ τέλος ὀφείλει νὰ ὑποχωρήσῃ, διότι ὁ Σταυρὸς Ὀριαμβεύει! Οἱ ἄπιστοι διώκονται πέραν τοῦ Κηφισοῦ· ὁ δὲ Ὅμηρ Βρυώνης προκαταλαμβάνεται παρὰ τὴν δίοδον τοῦ Τουρκοχωρίου, ὅπερ εἶχον καταλάβει κατόπιν αὐτοῦ.

Τρέπεται τὴν ὁδὸν τῆς Ἀταλάντης· αὐτῷ δ' ὁ ἐπαιρόμενος, ὅτι θὰ φέρῃ τὸ πῦρ καὶ τὸν αἶδηρον μέχρις Ἀθηνῶν, διὰ νυκτὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ μικρὸν φρούριον τῆς Βοδονίτσας· ὁ δαίμων τοῦ κακοῦ ἐπεφύλασεν αὐτῷ βραδύτερον τὰς βαρβάρους ἐπιτυχίας, τὰς ὁποίας ἤρνετο αὐτῷ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Ὁ Ὀδυσσεὺς

εὐχαριστημένοι, διότι ἐκράτει τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην ἀποκεκλεισμένον ἐ τῷ φρουρίῳ τῆς Βοδονίτσας ὑπὸ χωρικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθηκε τὴν φροντίδα νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τὴν εἰς τὸ φρούριον εἰσόδον τροφῶν. ἀνεχώρησε παραχρῆμα εἰς τὴν Φωκίδα. Ἄμα τῇ πρώτῃ φήμῃ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως, οἱ Μουσουλμάνοι ἔξαλλοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῶν προστατείων αὐτῆς.

Οἱ δῆμοι τοῦ Λιδωρικίου καὶ Μαλανδρίου ἀναπέτασαν τὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν. μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Λοκρίδος, ἤτις ἀνέμενε τὸ σύνθημα, ἵνα ἀναπετάσῃ τὸ λάδαραν τῆς ἀνεξαρτησίας. Αἱ εἰς τοὺς παγετοὺς τοῦ Παρνασσοῦ καὶ Τυμφριστοῦ καταφυγούσαι Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἐπικαλοῦντο τὴν βοήθειαν ἐλευθερωτοῦ τινος. Ἦτο τότε ἐπάναγκας, ἵνα σώσωσιν αὐτάς, ὅσω καὶ ἴδιον πολιτικῆς, ἵνα συμπληρωθῇ ἡ ἐπανάστασις τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὠδηγῆσας εἰς τὰ πέριξ τῆς Κασταλίας τὸν ἐκ πέντε χιλιάδων ἀνδρῶν συγκείμενον στρατὸν αὐτοῦ ἐκυρίευσεν τὸ φρούριον τῆς Ἀραχώδης, ἔπερ αἱ Μωαμεθανοὶ κατεῖχον ἀπὸ τινων μνηῶν. Οἱ Φωκεῖς σφόδρα ἐμίσαν τοὺς βέηδες, αἵτινες ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ φρουρίου τούτου διεδέξαντο τοὺς εὐγενεῖς κυρίως Σεντομὲρ καὶ Τρεμουῖλον. ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ διενεργήσωσιν αἱματηρὰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν δολοφόνων τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν.

Ἐκατὸν πεντήκοντα Τοῦρκοι διήλθαν ἐν στόματι μαχαίρας ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀραχώδης, φρουρίου ἀείποτε ἐκτεθειμένου εἰς τὰς προσβολὰς τῶν καταστροφῶν ἐπιδρομῶν τῆς Αἰτωλείας. Ἀμέσως μετέβη εἰς Ἀμφίσσαν καὶ διελθὼν διὰ Κρίστης δῆμου ἐξαρτωμένου ἄλλοτε ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν κατεχομένου δὲ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς οἰκογενείας Νεβίλ, ἅμα πληροφορηθεὶς ὅτι αἱ Τοῦρκοι ἐδολοφόνησαν τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὠρκίσθη νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Οἱ βάρβαροι κατέφυγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἀμφίσσης, οἱ δὲ Ἕλληνες ὑπὸ τινος Πανουργιᾶ ἐπιλεγομένου διοικούμενοι καὶ κυριεύσαντες μετὰ δωδεκαήμερον πολιορκίαν τὸ φρούριον τοῦτο κατέστρεψαν

πάντας τοὺς Μωαμεθανοὺς, πλὴν βέη τινὸς ἀσπασθέντος τὸν χριστιανισμόν μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ.

Ἡ ἀφήγησις τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Πανουργιᾶ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα φερομένη, δίκην πυρκαϊᾶς, ἥτις ἀφοῦ κατέφαγε τοὺς ἀγροὺς μετεδόθη καὶ εἰς τὰ δάση, προὐκάλεσε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων ὄρεσπέδιον τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς Οὔτης κατοικοῦντων λαῶν. Αὐθημερόν ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ οἱ κάτοικοι τοῦ Πατρατζικίου, ἔνθα ἀκμάζει ἡ Ὑπάτη, οἱ τοῦ Κραδάρη, Λοιδωρικίου, Μαλανδρινίου καὶ Βενέτικου, οἵτινες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλουν τὴν Δωρίδα, τὴν Ἐπιεφεύριον Λοκρίδα καὶ τὴν Αἰτωλίαν, διέσεισαν τὸν ζυγὸν τῶν δυναστῶν αὐτῶν. Ἐφόροι μὴ λησμονιθέντες ἐν Ἑλλάδι ἀντικατέστησαν τοὺς Κοτζᾶ-μπασῆδες τὸ κάλυμμά τοῦ ραγιά κατεπατήθη ὑπὸ τοὺς πόδας καὶ ἡ ἡμισέλητος ἀνετράπη, ὅπου ὑφίσταντο τεμένη καὶ οὕτω νέα χρονολογία ἤρξατο διὰ τὴν Αἰτωλίαν.

Ἐτέλουν τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας ταύτης ζωῆς, ὅτε ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Ἰδραϊκοῦ στόλου ἀνεπετάννυε τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ τῇ 7ῃ Ἰουνίου ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράξου· τὸ Μεσολόγγι, τὸ Ἀνατολικὸν ἐπανάστησαν· οἱ δὲ Τούρκοι ἐπολιορκήθησαν ἀμέσως ἐν Βραχῶρι. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ὀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τοῦ Ἀμδρακικοῦ κόλπου εὐρέθη ἀπὸ τὰ ὅπλα καὶ νικήτρια δύο τουρκικῶν μεραρχιῶν καλακευομένων, ὅτι, θὰ πατάξωσι θανατηφόρως τὴν ἀνταρσίαν.

Ὁ Χουρσίτ πασσᾶς ὃν εἰθισμένος εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης, ἐνόησεν ὅτι ὀφείλειεν ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ νὰ εὕρῃ τὸ μέσον, ἐν ᾧ ἀρυσθῇ ὀφελείας ἐξαρτωμένους ἐκ τῆς ταχύτητος, ἣν θὰ ἀνέπτυσσε πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς πολιορκίας τῶν ἐν Ἰωαννίνοις φρουρίων. Οὐδέποτε εἶχεν στηριχθῇ ἐπὶ τῆς βοηθείας τῆς Πύλης, τὴν ὁποίαν λίαν ἐγνώριζεν, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ὑπουργῶν αὐτῆς, ὥφειλε δὲ ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει νὰ ἐλπίζῃ ἥττον παρὰ ποτε ὅτι θὰ τύχῃ τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῆς.

Ἡ στρατιωτικὴ ἐνίσχυσις, ἣν ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς ἀπὸ τριῶν

μηνῶν ὑπέσχετο αὐτῷ δὲν εἶχεν εἰσέτι φανή. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ ἐξελάσῃ τοὺς Σουλιώτας ἐκ τοῦ χανίου τῶν Πέντε Πηγαδιῶν, ἀλλὰ μόλις ἀνεκουφίσθη ἐνταῦθα, ἡ ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἐπανάστασις ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐν Πίνδῳ φρουρὰν τῶν Καλαρυτιῶν, ἐνθα ἡδύναντο νὰ μεταβῶσιν οἱ ἐξ Ἀγράφων ἄρματωλοί.

Ἡ ἀσύνετος πολιτικὴ τοῦ Πασόδεη τάχιστα ἀπεκάλυψε τὰ σχέδια τοῦ διδανίου κατὰ τῶν ἄρματωλῶν, μετὰ τῶν ὁ ποίων οὐδὲν πλέον μέσον προσεγγίσεως ὑπῆρχε. Μάτην ὁ Προὔχων τῆς Ἀγραΐδος Τσελακδόδας διέμεινε πιστός· τὰ χωρία τοῦ Ἀχελώου διὰ μιᾶς ἐξωπλίσθησαν· ἔδει λοιπὸν νὰ ἐπέλθῃ ἀντιπερισπασμός τις πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ πρὸς τοῦτο ὁ σερασκέρης διέταξε τὸν διοικητὴν Πρεδέξῃς Μπεκίρ Τσογαδόρ, νὰ μεταβῇ εἰς Βόνιτσαν, ἵνα ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ ἀποκλείοντος τὴν Ἄρταν Βαρνακιώτου καὶ ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ· αὐτὸς δὲ παρασκευάσθη πρὸς ἄλλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Λιθαρίτσας, οὗ ἡ κατοχή, ὥς καὶ τῆς νήσου ἐπὶ τῆς ὑποίας ἀνήγειρε προπύργια, θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἡτταν τοῦ Ἀλῆ ποσσά.

Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, τῇ 8ῃ Ἰουνίου ἐγένετο ἐναρξὺς συνεχὺς πυρὸς κατὰ τῆς μεσημβρινῆς προσόψεως, τοῦ φρουρίου τῆς Λιθαρίτσας, γενομένου δὲ ρήγματος περίπου ἐπτὰ ὀργυῶν μεγέθους, ἀπεφασίσθη νὰ ποιήσωσιν ἐφοδὸν τῇ 8ῃ περὶ τὴν πρωΐαν, τὰ στίφη ἐπορεύθησαν θαρραλέως, ἅμα ὁ σερασκέρης ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς εἰς τὸν προμαχῶνα προσεγγίσεως, ἐνθα μεγάλως ἐθαυματούργησαν, ἀλλὰ μετὰ μιᾶς ὥρας μάχην, ὁ Ἀλῆς φερόμενος ἐπὶ φορείου, διότι ἔπασχεν ἐκ ποδάγρας, ἐξηλλεν, ἐνῷ τότε οἱ πολιορκοῦντες ἀναγκασθέντες νὰ ὑποχωρήσωσι τάχιστα ἐπανέρχονται εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν, καταλιπόντες παρὰ τὸν προμαχῶνα τριακοσίους νεκρούς.

«Ἡ ἄρκτος τῆς Πίνδου ἀκόμη, Χουρσίτ», εἶπεν ὁ Ἀλῆς. «δύνασαι νὰ παραλάβῃς τοὺς νεκρούς σου, ἵνα θάψῃς αὐτούς;» «σοὶ τοὺς ἀποδίδω ἀνευ λύτρων καὶ πάντοτε τοιαύτη θὰ εἶναι ἡ συμπε-

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 23

ριφορά μου, ὅταν μὲ προσβάλλῃς γενναίως». Ἐπειτα ἐπανῆλθεν εἰς τὸ φρούριον αὐτοῦ ἀνευφημούντων τῶν στρατιωτῶν, καὶ μαθὼν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων τοῦ ἀρχιεπαύτου εἶπε, «δύο ἄνθρωποι κατέστρεψαν τὴν Τουρκίαν· τετέλεστοι!» Μάτην προσεπάθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῆς προφητικῆς ταύτης γνώμης· ἐσιώπα ὁ Ἀλῆς, καὶ ἀπεσύρθη ἐν τῇ ὑπογείῳ αὐτοῦ παρὰ τῷ παρηγόρῳ ἀγγέλῳ τοῦ γήρατος καὶ τῶν θλίψεων αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλῆς οὐδαμῶς ἐδοκίμασε τὴν μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτοῦ ἡδονήν· ἅμα δὲ εὐρεθεὶς μόνος μετὰ τῆς Βασιλικῆς, κατέστησε αὐτῇ γνωστὴν μετὰ δακρύων τὸν θάνατον τῆς Χαϊνίτσας. Κεραυνοδόλος ἀποπληξία προσέβαλε τὴν προσφιλεῖ ταύτην ἀδελφὴν. τὴν ψυχὴν τῶν ὀλεθρίων αὐτοῦ συμβουλῶν ἐν τῇ ἐν Λιμπόβι ἀνακτόρῳ αὐτῆς, ἔνθα ἔζη σφόδρα ἐκτιμωμένη μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας.

Τὴν εὐνοίαν ταύτην ὤφειλε τοῦτο μὲν, εἰς τὰ πλούτη αὐτῆς τοῦτο δὲ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ἀνεψιοῦ Ἰσελάντιν πασσᾶ τῆς Ὠχρίδος, ἥ ἡ τύχη ἐπεφύλαξε ἵνα ἐπισφραγίσῃ τὴν ἐπικηδεῖον πομπὴν τοῦ κακούργου γένους τῶν Τεπελενληδῶν. Ἡ φρουρὰ ἐπληροφορήθη τὴν ἐπομένῃν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ ἐξήγγησεν αὐτῇ τὸν λόγον τῆς ἀδιαφορίας τοῦ Βεζύρου τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς ὡς ἀναβολὴν εἰς τὸ ὀλέθριον αὐτοῦ τέλος. Μετὰ τινὰς μῆνας ὁ Ἰμβράιμ πασσᾶς τοῦ Βερατίου ἀπέθανεν δηλητηριασθεὶς, διότι οὗτος ἦτο τὸ τελευταῖον θῦμα ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἐζήτει ἡ Χαϊνίστα ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς. Ὁ σερασκέρης Χουραΐτ, ὅστις μετέδωκεν εἰς τὸν Ἀλῆν τὴν εἶδησιν τοῦ θανάτου τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ἐδοκίμαζεν ἀληθῶς θλίψιν ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ. Ἀνεξαρτήτως τῶν συμδαινόντων ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, ἣν κατέλειπεν ἐν Τροπολιτζᾷ διετέλει ἀποκεκλεισμένη, ἔμαθεν ἄρτι ὅτι ὁ Βεκήρ Τζογαδάρ ἐπέτυχεν ἐν τῇ ἀποπειρᾷ τοῦ ἀντεπερισπασμοῦ, περὶ τοῦ ὁποῦ τοῦ εἶχε γράψει. Οἱ κάτοικοι τῆς Βονίτσας πληροφορηθέντες ὅτι ἀναίτιως ἐδολοφύνησαν τοὺς ὁμήρου αὐτῶν, κατέφυγον, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τούτου, εἰς τὰ δάση τοῦ Βεργάντι.

Θέλων δὲ νὰ καταδιώξῃ αὐτοὺς ἠτήθη, ἰδὼν ἐνώπιον αὐτοῦ καταλαμβάνοντα τὰ φρούρια τῆς Πλάγιας καὶ τοῦ Τεκέ, τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Νερήτης τῆς Λευκάδος, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἀκαρνάνων, ἐπανεκάμψεν εἰς Πρέβεζαν μετὰ τριῶν λέμδων μεστῶν τραυματιῶν.

Ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἀνέψισι τοῦ Κατσαντώνη. Ἰσὸς καὶ Λεπενιώτης, καταλιπόντες δὲ τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Ἀρτῆς εἰς τὴν μέριμναν τοῦ Βαρνακιώτη, ἀπῆλθον εἰς Τσουμέρκα, ὅρος ὅπερ ἐπιστέφει πρὸς μεσημβρίαν τὴν λεκάνην τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ Ἀθαμανία καὶ μᾶλλον ἀπόκρυμνα μέρη τῆς ἀνωτάτης κοιλάδος τοῦ Ἀχελώου ὑπεκινήθησαν. Τὸ πῦρ τῶν ἐπανάστατῶν ἐφαίνετο ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Χουροῖτ πασσαῖ, τοῦ ὁποῖου ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἀπήγαγε τοὺς ἵππους εἰς Βαριάδες, χωρίον ἐξ λευκάς ἀπέχον τῶν Ἰωαννίνων.

Οἱ Βλάχοι τῶν Καλαρυτῶν, οἵτινες ὑπεδάσταζον ἀπὸ δέκα μιλίων τὸ βάρος φρουρᾶς ἐκ τετρακοσίων ὀγδοήκοντα Τούρκων, εἶχον ἤδη δαπανήσαι πλέων τῶν τετρακοσίων χιλιάδων φράγκων πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῶν ὅτε οἱ ἐπαναστάται ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀγναντα.

Ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτῇ ὁ λαὸς κεκμηκὼς ἐκ τῶν καταπίεσεων, εἰσῆγαγεν εἰς τὴν πόλιν, ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν προσετώτων αὐτῶν, διακοσίους ἐπαναστάτας, οἵτινες προσέβαλον τοὺς Τούρκους ὀχυρωθέντες ἐν στερεαῖς οἰκίαις. Ἐμάχοντο ἀμφοτέρωθεν λυσσωδῶς ἐπὶ δέκα ἡμέρας ὅτε οἱ Μωαμεθανοὶ ἐξήτησαν νὰ συνθηκολογήσωσιν, ἀφέθησαν δὲ καὶ ἀπῆλθον μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἐπισκευῶν αὐτῶν εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον.

Ἀπεφασίσθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου νὰ παραχωρηθῇ τοῖς Τούρκοις φρουρά, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἐφημερίου καὶ οὕτω ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν, ἀναλαβόντων νὰ συνοδεύσωσιν αὐτοὺς μέχρι τῆς προφυλακῆς τοῦ στρατοῦ αὐτῶν.

Ἀπεμακρύνθησαν, ἀλλὰ μόλις κατέδυσαν τὸ ὄρος Πολύανον συνήντασαν δύο χιλιάδες Τούρκων. οὗς ὁ Χουροῖτ ἔσταλλε πρὸς βοή-

θειαν τῆς φρουρᾶς τῶν Καλαρυτῶν. Τότε οὐδαμῶς λαβόντες ὑπ' ὄκει τὴν ἦν ὠρκίσθησαν πίστιν, ἐδολοφόνευσαν τὸν σεβάσμιον ἱερέα μετὰ πέντε ἐπιτετραχμμένων νὰ ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν.

Εἶτα ἐξακολουθήσαντες τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ ἀναβάντες τὰ ὄρη, ἐνῷ οἱ ἀρματωλοί, οἵτινες εἶχον διακινδυνεύσει τοὺς κατοίκους, ἔφευγον ἐπὶ τῇ προσελεύσει αὐτῶν, ἀφίκοντο εἰς Καλαρύτας. Ἐδάλον κραυγὰς μανίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐγκαταλειφθέντες ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ, ἀπεκρίθησαν διὰ πυροβολισμῶν· ἐξήκοντα δὲ Ἑλληνας ἐνεδρεύσαντες ἐν τινὶ τόπῳ κειμένῳ κατὰ τοὺς κρημνοὺς πρὸς μεσημβρίαν, τῆς πόλεως, ἐμπόδισαν τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ μακρόν, ἵνα οὕτω κατωρθώσωσιν οἱ κάτοικοι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ ἀποκρήμνα τοῦ Βάρου. Ἐπωφεληθήσαν ἀκολούθως τὴν νύκτα ἐν' ἀποσυρθῶσιν τρεῖς χιλιάδες Χριστιανῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικοπαίδων, καὶ ἀπῆλθον τῆς πατρίδος αὐτῶν διερχόμενοι τοὺς ἀποκρήμνους τόπους μετὰ θαδῶν ἀνὰ χεῖρας, μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελύου.

Ἡ παρακειμένη πόλις Σύρακον τὴν ὁποίαν ἡ σταθερότης τινὸς τῶν πολιτῶν αὐτῆς Κωλέττη καλουμένου ἔσωσεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ἐμμείθη τὸ παράδειγμα τῶν Καλαρυτῶν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς πυρπολήσαντες τὰς κατοικίας αὐτῶν μετέβησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς Δολοπίας, ἧτινα ἦσαν ἐτι χιονοσκεπῆ, καὶ συνήντησαν τοὺς Καλαριώτας, εἰδοποιήσαντες τὰ χωρία τῆς ἄνω Βλαχίας, ἵνα λάβωσι τὰ μέτρα αὐτῶν καὶ φυλαχθῶσι καταλλήλως.

Ἐσχυμάτισαν ἀκολούθως στρατόπεδα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδραμον οἱ κάτοικοι τῶν διαφόρων χωρίων, πλανηθέντες δὲ ἐπὶ εἴκοσι καὶ πέντε ἡμέρας, ἵνα συνελθῶσι τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τοῦ Πινδου, ἀφίκοντο συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν αὐτῶν, ἀνερχομένων εἰς πλεόν τῶν ὀγδοήκοντα χιλιάδων κτηνῶν, εἰς τὰ δάση τῆς Αἰτωλίας, καταφύγιον ἀείποτε εὐνοϊκὸν τῶν δυναστευομένων. Ὁ Κωλέττης διέβη αὐθωροὶ εἰς Πελοπόννησον, ἐνθα θὰ ἴδωμεν αὐτὸν μετ' οὐ πολὺ ὑπουργόν. οἰκογένειαι δὲ τινες, δυνάμεναι νὰ τελέσωσι τὴν τιμὴν

τῆς φιλοξενίας κατώρθωσαν νὰ γίνωσι δεκταὶ ἐν ταῖς Ἰονίαις νήσοις. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀναφέρομεν μόνον καὶ μόνον, ἵνα καταστήσωμεν γνωστόν, ὅτι ἦτο ἔκτακτον προνόμιον τὸ νὰ δυνηθῇ τις νὰ ὑπακινήσῃ τὸν ἔλεον τῶν Ἀγγλῶν πρακτόρων, εἰς τοὺς ὁποίους παρεδόθησαν οἱ Ἴονες ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐγγυήσεως. Ἐτεινον χεῖρα βοηθείας τῷ σατράπῃ τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ., ἐκηρύχθησαν διαρρήδην κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἔδλεπον ἐν αὐταῖς ὄργανα βωστικῆς πολιτείας εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἐπέδλεπον μεθ' ὕδρουστικῆς αὐστηρότητος τοὺς προξένους αὐτῆς, τοὺς ὁποίους βραδύτερον ἐξέωσαν, ἐπὶ προφάσει ὅτι ἦσαν Ἴονες, καίπερ πολιτογραφηθέντες Μοσχολῖται. Ἐν τοῦτοις αἱ ἐπίσημοι εἴτε καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ αὐτῶν ἐπιστολαὶ ἀπεσφραγίζοντα, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ γείνῃ χρήσις τῶν συνήθων ὑπεκφυγῶν πρὸς συγκαλύψιν τῆς προσβολῆς ταύτης. Τοῦτο εἶναι μέθοδος ἀρχαία καὶ ἐν χρήσει ἄλλοτε ἐν Ἑνετίᾳ νῦν δὲ παρὰ τοῖς πολιτικαῖς ἠθικολόγοις τοῦ δικαστηρίου Μαγεντίας, ἀλλ' οἱ ἱεροκριταὶ τῆς Ἀλδιόνος οὐδέποτε σοφιστεύονται ἐκουσίως ὅταν τὰ πράγματα ὦσι σύμφωνα πρὸς τὰ συμφέροντα αὐτῶν.

Ἐστῆσαν ἀκολούθως ὑποστάτας ἐν τοῖς κυριωτέροις προσόρμοις τῶν Ἰονίων νήσων, ἵν' ἀναγγεῖλωσιν εἰς τοὺς βαρβάρους τὴν μετὰ τὴν Χριστιανισμὸν καὶ Τουρκίαν ὁρθητικὴν γραμμὴν, καὶ ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν τοὺς προδότας ὥς καὶ τοὺς κατασκόπους, οἵτινες ἐμορφώθησαν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ δεσμοφύλακος τῆς ἀγίας Ἐλένης. Ἐπέτρεψεν τὴν εἰς τὰς νήσους εἰσοδὸν οἰκογενειῶν τινων διώκοντες πρὸς γῆν ἀναφλεγομένην ἀνθρώπους, οἵτινες ἐξήτουν μόνον νὰ ἐφυσχάσωσιν ὑπὸ ὑποπτον ἐπιτήρησιν, διότι ὁ βίος εἶναι γλυκύς, ἔλαγον οἱ Ἑλλήνες, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς δυστυχεῖς. Ἠρνήθησαν εἰς αὐτοὺς τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ· ἀλλ' ἐνῇ μυρία ἐξετόξευσαν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἅψ' ἐτέρου ἐνέργουν παντὶ σθένει πρὸς ἀναζωπύρωσιν αὐτῆς.

Οὐδέποτε θά πιστεύσω, καὶ πρὸς τοῦτο ἐπιμαρτύρομαι τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἰσῆλθέ ποτε ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀνακτοβουλίου ἡ

ἰδέα τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς ἐλπίδος τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ ἄλλοι αὐτῶν.

Γουαντίον πιστεύω ὅτι ἡ φροντίς τῆς ἰδίας αὐτῶν διατηρήσεως ὑπὲρ ὅρουσαν ἄγρια μέσα εἰς τοὺς προστάτας τῆς Ἰονικῆς ἐπταρχίας αἵτινες ἐγνώριζον καλῶς πόσον ἡ πώλησις τῆς Πάργας κατέστησεν αὐτοὺς μυσαροὺς ἐνώπιον τῶν Ὀρθοδόξων, ὥστε νὰ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐπισυσφωρευθῇ ἐκεῖ λαὸς ἐξωργισμένος, δυνάμενος συνεπεῖα δυσαρρεσκειῶν τινων, μετὰ τὰς νὰ παράσχη αὐτοῖς ἀνησυχίας. Οὕτω δέον νὰ ἐξηγήθῃ πᾶν ὅ,τι κατ' ἀρχὰς συνέβη, διότι ἐξεδίωκον τοὺς ἱκανοὺς νὰ φέρωσιν ὅπλα ἀνδράς, μέτρον εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπιχειρήσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπώλουν δημοσίᾳ εἰς αὐτοὺς ὅπλα καὶ πολεμοφόδια· ἀλλ' ἀδίκως δι' ὑσχυρίσθησαν τότε ὅτι ὤθησαν τὸν μακιαβελισμόν μέχρι τοσούτου, ὥστε νὰ δεχθῶσι τὴν μετανάστευσιν τοῦ κόμητος Ἀνδρέου Μεταξᾶ· ἡ ἀναχώρησις αὕτη ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἐντιμοτάτου αἰσθήματος.

Ἀμα τῇ πρώτῃ φωνῇ τῆς ἐλευθερίας, ἥτις ἠκούσθη ἐκ Πελοποννήσου, ἐσκίρτησαν οἱ κάτοικοι τῶν Ἰονίων νήσων (1). Ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς πληροφορηθεὶς ὅτι εὐγενῆς τις Ἀγγλος Γόρδων καλούμενος καὶ πολλοὶ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ διετίθεντο νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ φαντασθῇ ὅτι ἐκείνο, ὑπερ ἐπετράπει ἐν Λονδίῳ, ἦτο ἀμάρτημα ἐν τῇ Ἐπ-

1) Οἱ Ἕλληνες τῆς Ζακύνθου προεμήθευσαν, καθὰ λέγεται, εἰς τοὺς ἐπαναστάτας χρήματα καὶ πολεμοφόδια ἀξίας 2.305.000 φράγκων.

Ἡ Κεφαλληνία ἐπέμψε τηλεβόλα, ὅπλα καὶ διετήρησεν ἰδίαις δαπάναις 490 ἄνδρας θεωρουμένους ἔτι ὡς προγεγραμμένους, καὶ ὧν αἱ ἰδιοκτησίαι κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων. Ἡ Λευκάς καὶ ἡ Ἰθάκη προεμηθεύθησαν 145 ἄνδρας, πυρίτιδα καὶ σφαῖρας, ἅτινα ἐπωλήθησαν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Τούρκου διοικητοῦ. Τέλος ὁ ἐκ Ζακύνθου μὲν καταγόμενος ἀλλ' ἐγκατεστημένος τότε ἐν Μασσαλίᾳ Mayu, δὲν ἔπαυσε βοηθῶν τοὺς ἐπαναστάτας, στέλλων πρὸς αὐτοὺς ἄνδρας, ὅπλα, ζωοτροφίας καὶ πᾶν ὅ,τι ἤδυνατο.

τανήσῃ, ἠκολούθησε τὴν φωνὴν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἥτις τὸν προσεκάλει νὰ βοηθήσῃ τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτοῦ. Προέκειτο μόνον ν' ἀποφύγῃ τύπους τινάς· ἐπὶ τῇ εἰδήσει δὲ ὅτι πειραταὶ ἐλυμαίνοντο τὸ ἀρχιπέλαγος τῆς Ἰθάκης κατώρθωσεν, ἀδείξας τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀντιπροσώπου τῆς Μ. Βρετανίας, νὰ ἐξοπλισθῇ πρὸς καταδίωσιν αὐτῶν. Καὶ πολλοὶ τότε Ἕλληνες συνηγνώθησαν μετ' αὐτοῦ, ἀγνοοῦντες ὅμως τὸ ἀληθὲς σχέδιον τῆς εἰς Πελοπόννησον μεταδόσεως αὐτῶν, ὅπερ ἀνεκοινώθη αὐτοῖς μετὰ τὴν ἐκ τοῦ λιμένος ἐξοδον.

Οἱ μὴ ἀσπαζόμενοι τὴν ἰδέαν ταύτην ἐξῆλθον τοῦ πλοίου, ἐνῷ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου καὶ τριακοσίων ἢ τετρακοσίων ἀνδρῶν, ἀπεβιβάσθη ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κυλλήνης, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἐπίσκοπος Καλαβρύτων Προκόπιος ἔσυρε τοὺς λαοὺς τῆς Ἡλίδος εἰς τὸν Ὠλενον.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Θ'.

Ἀφίξις Ἑλληνικῆς μοίρας πρὸ τῶν Πατρῶν.—Τὸ μονόκροτον Agriege πῶ-
 ζει τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας.—Μάχη μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Τούρ-
 κων.—Ἀμνηστία αὐτῶν.—Ἐπανάστασις τοῦ Μεσολογγίου.—Τούρκοι
 αἰχμάλωτοι κηρυττόμενοι ραγιάδες.—Συμβουλαὶ τῶν Ὑδραίων πρὸς
 τοὺς κατοίκους τοῦ Γαλαξειδίου ἀπορριπτόμεναι.—Οἱ ἐπαναστάται ἀδί-
 κως κατηγορούμενοι.—Κατάσχεσις ἀπαγχονισθεῖς.—Λεηλασία τῆς Κο-
 ρωνίης ὑπὸ τῶν Μανιατῶν.—Γερουσία τῶν Καλαμών.—Ὁ Κολοκοτρῶ-
 νης ἀρχιστράτηγος.—Ἀφίξις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, τοῦ Μιχαὴλ
 Κομνηνοῦ Ἀφεντουλιέφ καὶ Καντακουζηνοῦ.—Κατάστασις τῶν ἐπανα-
 στατῶν.—Πολιορκία τῆς Μονεμβασίας.—Θηριωδία τῶν Τούρκων.—
 Πρόληψις τῶν Μανιατῶν ἐνθαρρυνομένων ὑπὸ τῶν γυναικῶν αὐτῶν.—
 Βοήθεια τὰς ὁποίας οἱ Ἀγγλοι παρέχουσιν εἰς τοὺς Τούρκους.—Συνέ-
 πεια τῆς πράξεως ταύτης.—Ὁ ἀποκλεισμός τῆς Κορίνθου λύεται.—
 Τρόμος διαδοθεὶς ἐν Ἀρκαδίᾳ.—Λιτανεῖαι.—Ἀναθήματα.—Οἱ Λαλιῶ-
 ται βοηθούμενοι.—Καταφύγιον αὐτῶν.—Διέπουσι τοὺς Πατρινούς Τούρ-
 κους ἐκ τῆς ἀκροπόλεως.—Ἡ ἀστυνομία τῆς Ζακύνθου.—Ἀπαγορεύει
 τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων.—Μανία τῶν Ζακυνθίων.

Τῇ 1ῃ Ἰουνίου περὶ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν ὥραν πα-
 ρετηρήθησαν δύο πλοῖα πλησίοντα προσερχόμενα εἰς τὸν κόλπον
 τῶν Πατρῶν, μίαν δὲ ὥραν βραδύτερον ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλα
 τινὰ τοιαῦτα ἐν τῷ ἀνοικτῷ πελάγει. Καίτοι οἱ Τούρκοι ἀνήγγελλον
 ὅτι ἦτο ἡ ἐπρостаθοφυλακὴ τοῦ στρατοῦ τοῦ καπετὰν πασσαῦ, ὁ τρό-
 μος ἐν τούτοις, ὃν ἐξεδήλουν ἀπεκάλυπτε τὸν φόβον αὐτῶν.

Κατὰ τὴν τρίτην ὥραν μονόκροτον ὕποπτον συνοδευόμενον ὑπὸ
 βρικίου, ἀφοῦ διαδοχικῶς ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς Γαλλίας καὶ
 τοῦ Σουλτάνου, ἀνύψωσεν αἰφνιδίως ἐπὶ τῶν ἰστῶν τὴν σημαίαν
 τοῦ Σταυροῦ. Δυσχερὲς εἶναι νὰ διαχαράξωμεν τὴν φρίκην τῶν
 Ἀρναουτῶν καὶ Ὀσμανλήδων, οἵτινες τοσοῦτον ἐθεώρουν ἑαυτοὺς

ἀσφαλείς, διότι ἀντάρτας τινὰς μόνον καταφυγόντας εἰς τὰ ὄρη εἶχον ἀπέναντι αὐτῶν, ὥστε οὐδὲ κἂν ἐσκέφθησαν ὅτι ἡδύναντο νὰ προσβληθῶσι διὰ θαλάσσης. Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐγκαταλείπουσι τὴν θέσιν τῶν κήπων τοῦ γαλλικοῦ προξενείου, ἔνθα ἦσαν ἀποκατεστημένοι στρατιωτικῶς καὶ ἀπῆλθον τάχιστα εἰς τὸ φρούριον. Ἡ μοίρα τοῦ Καπετανᾶ βέη συγκειμένη ἐκ πέντε πολεμικῶν πλοίων φερόντων ἐβδομήκοντα τηλεβόλα, αἶρει αὐθωρεὶ τὴν ἀγκυραν, ἀντὶ δὲ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τούτων, οἵτινες τριάκοντα δύο μόνον τηλεβόλα εἶχον, ἔν' ἀντιτάξωσι, τρέπεται εἰς φυγὴν πρὸς τὰ Δαρδανέλλια τῆς Ναυπάκτου.

Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐγκαταλείφθεις μόνος ἐπιδιδάξεται τοῦ μονοκρότου Arriège, ὁπόθεν βλέπει τὰ δύο Ἑλληνικὰ πλοῖα περιφρονούντα τὸ πῦρ τῶν φρουρίων διαβαίνοντα ἄνευ ἀντάποκρίσεως τὸ στεγὸν καὶ προσδάλοντα τοὺς Τούρκους ἐν Ναυπάκτῃ. Κατὰ τὴν ἐβδόμην ἐσπερινὴν ὥραν φαίνονται δέκα ἑξ πλοῖα χριστιανικά, τὰ ὅποια κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν προσορμῶσι καταλιπόντα τὸ γαλλικὸν μονόκροτον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κανονιοβολισμῶν τοῦ φρουρίου Πατρῶν. Τοῦ πλοιάρχου Λέη ἐρωτήσαντος τότε τοὺς ἐν τῇ ναυαρχίδι, αὗτοι ἀποκρίνονται, «Εἴμεθα Ἕλληνες· ἐρχόμεθα ἐξ Ὑδρας, ἵνα βοηθήσωμεν τοὺς ἡμετέρους ἀδελφούς! Γνωρίζομεν ὅτι «εἰσθε Γάλλοι, εἴμεθα φίλοι ὑμῶν».

«Εἴμεθα Ἕλληνες!» Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις ἐφάνη ὅτι ἐξηλθεν ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν τάφων ἡ Ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία. «Εἴμεθα Ἕλληνες», ἀπεκρίθησαν «εἰς τοὺς δελφίνας τῶν θαλάσσων» ἀνάπτοντες πλῆθος πυρῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Παναχαϊκοῦ. Τὴν νύκτα κατόπιν ἡσυχολοῦντο εἰς τὸ νὰ ἐπαγρυπνῶσι καὶ παρακαλέσωσι τὸν Ὑψιστον, ἵνα συμπαθήσῃ εἰς τὰς προσπάθειάς λαοῦ δυστυχοῦς, μίαν δὲ ὥραν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἡμέρας οἱ Ὑδραῖοι, λαμπροὶ ὡς ἡ ἀρχομένη τότε νὰ χρωματίξῃ τοὺς ἀερίους θόλους τοῦ Παρνασσοῦ Ἠὼς, ἀπέπλευσαν. Ἡ μοίρα αὕτη ἦτο ἡ πρώτη πλεύσασα ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ θάλασσα τῆς Ναυπάκτου ἐσε-

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 24

μύνετο ἀπὸ τῆς ἀθανάτου νίκης τοῦ Δὸν Ζουάν τῆς Αὐστρίας, ὅστις κατέρριψε τὴν ἀλαζονείαν τῆς ἡμισελήνου. Κατὰ τὴν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου ἡ μοίρα αὕτη ἀντήλλαξε ζωηρωτάτους κανονισμοὺς μετὰ τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου, ἣν διήλθε περὶ τὴν ὥην πρωϊνὴν ὥραν χωρὶς νὰ ὑποστῇ ζημίαν. Κατὰ τὴν 17ην ὥραν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐμάχοντο ἀθρόα πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀντιφρίου, ἐνῷ ἄλλο ἀπόσπασμα τῆς μοίρας ἐπλεε πρὸς ἀνατολάς.

Ἐντρομος γεννόμενος ἐκ τοῦ κρότου τῶν κανονισμῶν ὁ Γριουσοῦφ πασσᾶς ἔστειλέ τινα νὰ ζητήσῃ πληροφορίαν παρὰ τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας ὅτις εἶχεν ἤδη ἀποβίβασθῇ εἰς τὴν ξηράν, καταστήσας αὐτῷ, ὡς καὶ τοῖς προξένους τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Ἰσπανίας γνωστὸν κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ὅτι ἔπαυε πλέον νὰ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν καὶ ὅτι ἀπεφάσισε νὰ πυρπολήσῃ τὰς κατοικίας των. Ἐδέχθη τότε ν' ἀπέλθωσιν οὗτοι, οὐχὶ ἀκινδύνως τὸ δὲ μονόκροτον *arriège* ἐφίλοξένησεν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ βασιλέως τοῦς προξένους τῶν Χριστιανῶν μοναρχῶν. Κατὰ τὴν 18ην ἑσπερινὴν ὥραν, ἐφάνη νέα ἑλληνικὴ μοίρα μετὰ λέμβων, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον στρατιῶται, καὶ ἐπλεε παρουσιάζουσα πρὸς τὴν παραλίαν τὰ δίκην κυκνείων πτερῶν λευκὰ αὐτῆς ἱστία. Οἱ λέμβοι περιεκύκλουν τὰ βρίκια, τὰ ὅποια ἐπλεον πλησίον τῆς ναυαρχίδος, ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τῆς ὁποίας ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τοῦ σεπτοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων. Ἡ πολεμικὴ συνοδεία προσεπέλασε τῇ παραλίᾳ, ἀλλ' ἡ μάχη, ἣν χριστιανοὶ ἤρξαντο κατὰ τῶν ἀπίστων, μόλις κατέπαυσεν ἐπελθούσης τῆς νυκτός, καθ' ἣν δὲν ἐφαίναντο πλέον ἢ φλόγες τῶν ἐπαύλεων τῶν Πατρῶν, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Τσέγκηδες Σκυπετάραι ἐνέβαλον τὸ πῦρ πρὶν παραχωρήσωσι τὸ ἔδαφος εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Κατὰ τὴν 19ην μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν ὁ πλοίαρχος τοῦ μονοκρότου *Arriège* Λέης, ἀπέπλευσε συνοδεύων τρία Αὐστριακὰ, δύο Ἀγγλικὰ καὶ ἓν Ἰσπανικὸν πλοῖον. Κατὰ τὸ λυκαυγές αἱ πρόξενοι ἐπανείδον τὰς σημαίας αὐτῶν, ἃς εἶχον ἀφήσει, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν πρακτόρων τινῶν.

Τὴν γαλλικὴν σημαίαν ὁ πρόξενος ἐνεπιστεύθη τῇ σεδασμοτάτῃ Ἀντίπα, ὃν αἱ καταδιώξεις τοῦ στρατηγοῦ Καμπέλλου εἶχον πατάξει ἐν ἔτι 1890 διὰ ψηφίσματος προγραφῆς· οὗτος μὴ δυνάμενος νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐζήτησε ν' ἀποθάνῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Γαλλίας! Ἐν ὅσῃ ἡ ἡμέρα προήγετο, νέα ἀνεφαίνοντο πλοῖα, φαινόμενα ὥς οἱ ἀστέρες ἐκείνοι, τοὺς ὁποίους βλέπει τις ἐν καιρῷ νυκτὸς σθεννυμένους ἐν τῇ δύσει, ἐνῷ ἄλλοι ἀνατέλουσιν, ἵνα κοσμήσωσι τὸν οὐρανόν.

Παρακάμψασα ἡ μοῖρα τὸ ἀκρωτήριον Ταφία, ἐνθα οἱ ἀρχαῖοι ἐτοποθέτουσαν τὸν τάφον τοῦ Νέσσου, ἐφαίνεται αὕτη ὡς κύκλος ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Εὐήνου παρατεινόμενος διὰ μέσου τῶν ὑποχῶν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐκείθεν μετέβαινεν ἵνα καταλήξῃ εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Κυλλήνης.

Ἡ ναυτικὴ αὕτη ἄλυσις, ἥτις συνεκινῶναι μεταξὺ αὐτῆς διὰ σύνθημάτων, ἤρχετο ἐπὶ τὸ ἀκρωτήριον Ἀραξόν, ἢ ἀποκλείσει τὴν Ἀχαΐαν, ἐνθα ὁ ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Πατρῶν ἐγκεκλεισμένος ἐχθρὸς τάχιστα ἐμέλλε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡδὴ ἡ ἐπικειμένη αὐτοῦ παράδοσις ἠγγέλθη ἐν Ἀμφίσσῃ καὶ Κορίνθῳ ὑπὸ τῶν κυρίων τοῦ πλοῦ ἐν τῇ κόλπῃ τῆς Ναυπάκτου Ὑδραίων. Ταχυδρόμοι διαδόντες τὸν ἰσθμὸν μέχρι Κεχρεῶν ἔφερον τὴν ἀγγελίαν εἰς τοὺς ἐν τῇ Σαρονικῇ εὐρισκομένους Ψαριανούς. Κατὰ τὴν 4ην μετὰ μεσημβρίαν ὥραν τὸ μονόκροτον Arriège ἠγκυροδόλησεν ἐν Ζακύνθῳ, ἐνθα οἱ Ἴονες ὑπεδέχθησαν αὐτὴν τε καὶ τὸν πρόξενον τοῦ βασιλέως μετ' εὐχαριστήσεως, ἣν ἡ ἐπιφύλαξις τὴν ὁποίαν ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ τηρήσωσιν δὲν ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ ἐκδηλώσωσι διὰ παραφορᾶς εὐθυμίας. Ἐπὶ τοῖς ἐπεισοδίοις τούτοις, τῆς ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Ἀνατολικῇ ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων Ὑδραϊκῶν πλοίων ὑποστηρικθείσης ὑπὸ πάντων τῶν χωρικῶν τῆς Ναυπάκτου καὶ τῶν ὁρέων τῆς Καλυδωνίας, οἱ Ἕλληνες συναθροισθέντες περὶ τοὺς ἑξ̄ χιλιάδας ὑπερέβησαν τὸ ὅρος Ἀράκυνθον. Μανιώδεις διότι ἔμαθον τὴν σφαγὴν τῶν ἱερῶν πολλῶν χωρίων, διὰ τῶν ὁποίων δῆλθον, ἐπυρπόλησαν τὴν τουργικὴν συνοικίαν ὡς

καὶ τὰ τεμένη, εἰσερχόμενοι εἰς Βραχῶρι, ἐνῷ οἱ ἄπιστοι ἔντρομοι γενόμενοι διὰ τὰς ἀπροσδοκίτους τούτας ἀντεκδικήσεις ὠχυρώθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ βοῦδόδα, ἐνθα ἀποκλεισθέντες καὶ ἐξαντλήσαντες τὰς ζωοτροφίας αὐτῶν ἐξήτησαν νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τοὺς βοηθοὺς αὐτῶν Ἰουδαίους.

Καὶ παρεχώρησαν μὲν αὐτοῖς τὴν ζωὴν, αἱ δὲ ἀδιακρίτως ἐγκυβερνήμενοι ὁπαδοὶ τοῦ Μωϋσέως, ὡς καὶ αἱ τοῦ προφήτου Μωάμεθ, ἐκηρύχθησαν ῥαγιάδες, καὶ ἀπήχθησαν φέροντες ἐπὶ κεφαλῇς βαμβάκερον κάλλυμα εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἐνθα μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς εἰς διαφόρους δημοσίας ἐργασίας, Ἐέλος τῶν Μωαμεθανῶν τοῦ Ζαπάντη, χωρίου παρὰ τὸ Βραχῶρι, τὴν αὐτὴν ὑποστάτων τύχην, συνετελέσθη ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Αἰτωλίας.

Οἱ Ἰ᾿δραῖοι πληροφορηθέντες διὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας συνεδούλευσαν τότε τοὺς κατοίκους τοῦ Γαλαξειδίου νὰ καταλίπωσι τὸν κόλπον τῆς Κρίσης καὶ μεταβῶσιν εἰς Μέσολόγγιον. Ἐπέμεινον λέγοντες πρὸς αὐτοὺς τὸν κίνδυνον ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ἐν θαλάσῃ κεκλεισμένη ὑπὸ φρουρίων, τὰ ὅποια ἡδύναντο ν' ἀποκλείσωσιν αὐτοῖς τὴν ἔξοδον. Τότε, ἔγραφον πρὸς αὐτοὺς, «θὰ εὐρεθῇτε εἰς τὸ ἔλεος τῆς πρώτης τουρκικῆς μοίρας, ἥτις θὰ θελήσῃ νὰ κατακαύσῃ ὑμᾶς. Σήμερον εἴμεθα κύριοι τῆς θαλέσσης· ἀλλ' ἡ κατασχὴ αὐτῆς ὑπὸ χειρῶν ἰσχυροτέρων παρὰ αἱ ὑμετέραι εἶνε ἀβεβαία.

«Ἐπιθιάσατε λοιπὸν τὰς οἰκογενεῖας σας καὶ τὰ ὑμέτερα ἐπιπλά ἐπὶ τῶν πλοίων. Παραλάβετε μεθ' ὑμῶν τὰς εἰκόνας καὶ τὰ κλείψανα τῆς ἡμετέρας θρησκείας, θὰ διανοιξώμεν τὴν ὁδὸν τοῦ καταφυγίου, ὅταν δὲ ἀφίχθῃτε εἰς Μέσολόγγιον, τότε τὸ ναυτικὸν ὑμῶν θὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ἡμετέρου, ἵνα πολεμήσῃ τὸν κοινὸν ἐχθρόν, ἐνῷ ὁ ὑμέτερος λαὸς θὰ προσθέσῃ νέους ὑπερασπιστὰς ἐν παραλίῳ τινὶ φρουρίῳ, ὅπερ δεόν νὰ γίνῃ κέντρον τῶν ἡμετέρων ἐνεργειῶν».

Αἱ συμβουλαὶ αὗται δὲν ἦσαν φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ γίνωσι καταληπταὶ ὑπὸ τῶν ἐγωϊστῶν ναυτικῶν τῆς Λοκρίδας. Ἐκολακεύ-

οντο οὗτοι ὅτι θὰ ἔμενον ἀνέπαφοι, ἐὰν διετέλουν οὐδέτεροι, καὶ ἐπέ-
μενον νὰ μείνωσιν ἡσυχοί, οὐδαμῶς σκεφθέντες νὰ ἐνισχύσωσι τὴν
εἰσόδον τοῦ φύσει ἐνὸς τῶν ὥραιότερων λιμένων αὐτῶν.

Πλὴν τῶν ἀλειθιωτάτων τούτων λόγων, οὓς προείπομεν, οἱ Γα-
λαξειδιῶται ἐπέμενον ἐν τῇ τυφλότητι αὐτῶν ὥς ἐκ τῆς καταστάσεως
τῶν ὑποθέσεων τῶν Πατρινῶν Τούρκων, οἵτινες ἀνωφελῶς ἐπειράθη-
νὰ ἐξώσωσι τοὺς Ἕλληνας τῇ Τῇ καὶ 8ῃ Ἰουλίου. Μετὰ τὴν δι-
πλὴν ταύτην ἀποτυχίαν ἐξεργάγη διαφωνία μεταξὺ τῆς φρουρᾶς τοῦ
Γιουσούφ πασσᾶ. Οἱ Σκυπετάραι, μυλὴ ταραχοποιᾶς, ἐθορύβουν ζη-
τοῦντες τὴν πληρομὴν των καὶ ἄρταν· μόλις καὶ μετὰ βίας καθηсу-
χάσαντες, διότι ὑπεσχέθησαν αὐτοῖς ἐν βραχυτάτῃ προθεσμίᾳ χρή-
ματα, ζωτροφίας καὶ βοηθήματα, τὰ ὅποια ἔμελλον νὰ ἔλθωσιν ἐκ
τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐνθα εἶχον ἀπευθυνθῇ. Ἐν τούτοις ὁ καιρὸς ἐπαίγε,
διότι οἱ Ὑδραῖοι ἀφοῦ κατεδίωξαν δύο τουρκικὰ βρῖκια ἀπεδίδοσαν
ἐν τηλεβόλον κατωρῶσαντες ν' ἀποκλείσωσιν ἀμέσως τὰς μετὰ τοῦ
φρουρίου ἐπικοινωνίας τῶν καταδικωθέντων πλοίων.

Ἀπὸ δύο ἡδὴ ἡμερῶν ἑσπεροῦντο ζωοτροφίῶν, ὅτε ὁ Γιου-
σούφ ἀπέσπασεν ὀκτακοσίους ἀνδρας διοικουμένους ὑπὸ τοῦ Ἰσμα-
ήλ βέη τοῦ Αὔλωνος καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ δυστυχοῦς Ἰδραήμ πασσᾶ τοῦ
Βερατίου, οἵτινες ἐφθασαν μέχρι Ναυπάκτου καὶ κατόρθωσαν νὰ
ἐφοδιάσωσι τὸ φρούριον διὰ 3 ἐβδομάδας.

«Δὲν δύναμαι», λέγει ὁ Ἡρόδοτος, «ἐν τοιαύταις περιστάσεσι
νὰ βεβαιώσω, οὔτε τὴν ἀποστολὴν κήρυκος τινὸς τοῦ Κέρξου εἰς
Ἄργος, οὔτε ὅ,τι ἦτο ἐπιτραμμένον νὰ εἴπῃ», ἀλλὰ τοῦτο μόνον
εἶνα ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι πλὴν τῶν ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις
κατὰ τῶν Ἑλλήνων τεκταινομένων, οὗτοι εἶχον ἐκ τῶν προτέρων
καταδικασθῇ διὰ τῆς ἀδιαλάκτου πολιτείας τῆς Αὐστρίας.

Διαστρέφοντες τὴν ἱερότητα τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῶν ἠθέλησαν
νὰ ἐξαναγκάσωσι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ἐγκαταλίπωσιν αὐτοὺς, οὐδεμίᾳ
δὲ γενναία φωνῇ, ὁμοίᾳ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰσάκπου
Ἀρταβάνου πάλαι ποτὲ ἐγερεθεῖσαν ἐν τῷ ἐν Σούσις συμβουλίῳ,
τῷ κυριάρχῳ λέγουσα τοὺς εἰς τὸν Μαρδόνιον ἀπευθυνθέντας λόγ-

ους, οἵτινες διεβιδάσθησαν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας. «Μὴ νόμιλαίτε μετὰ τοσαύτης περιφρονήσεως περὶ Ἑλλήνων» ἢ συκοφαντία εἶναι τὸ μυσαρῶτατον τῶν ἐγκλημάτων, διότι καθίστησιν ἀείποτε δύο ἄτομα ἔνοχα μεγάλης τινὸς ἀδικίας καὶ δυστυχῆ ἄλλον τινά, ἐφ' οὗ πίπτει διπλῇ ὕβρις. Ὁ συκοφάντης κατηγορῶν τὸν ἀπόντα, ἵνα ὑπερασπίσῃ ἑαυτόν, εἶναι ἔνοχος ὡς καὶ ὁ πιστευόμενος τὸν τοιοῦτον πρὶν ἢ βεβαιωθῇ εἰσέτι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων· συγχρόνως δὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς συκοφαντίας δέχεται παρὰ τῶν δύο ἄλλων ἴσην τινα ὕβριν, ἥτοι παρὰ τοῦ συκοφαντοῦντος αὐτόν καὶ παρὰ τοῦ ἐτέρου, ὅστις πιστεύει τὸ κακόν».

Δημοσιογράφοι τινές, ὄντως ἐνησμενίζοντο πατάσσοντες τοὺς Ἑλληνας διὰ φρικώδους ἀποδοκιμασίας! Ἡ ἐπανάστασις αὐτῶν ἦτο ἐγκλημα καθοσιώσεως, ἔλεγον, χωρὶς ν' ἀναμνησθῶσιν ὅτι οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἀρέσκει τῇ ἡμετέρᾳ ὑπερηφανείᾳ νὰ χαρακτηρίζονται ὡς γωθικοί, οἱ βασιλεῖς ἀπέκτων τιμῇν ὑποστηρίζοντες τὰς προσπάθειάς τῶν Ἑλθετῶν καὶ τῶν κατοίκων τῶν Κάτω Χωρῶν, ὧν ἡ ὕβρις δὲν ἦτο τοσοῦτον δικαιολογημένη, ὡς ἡ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ τύφλωσις τοῦ κόμματος, ὥστε δὲν ἠθέλησαν πλὴν τούτου νὰ θεωρήσωσι μὴ ἢ Εὐρώπῃ δὲν εὐρέθη ἔνοχοποιουμένη διὰ τῆς χειραφετήσεως τῆς Ἑλθετίας καὶ Ὀλλανδίας, καὶ μήπως τὰ μέρη ταῦτα δὲν καταλάβωσι τάξιν τινα ἀνησυχητικὴν ἐν μέσῳ τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν. Αἱ ὑπὸ ἀμερολήπτων κρητῶν γενόμεναι αὐταὶ σκέψεις θὰ ἤρχουν, ἵνα οἱ κυρίως ἐμπορευόμενοι Ἑλληνες δίδωσιν ὅτι δὲν θὰ ἀνεφαίνοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῶν ἢ ὅπως ἀνυψώσωσι τοὺς βωμοὺς τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ παρὰ τὴν ἐστίαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς βιομηχανίας, ἅτινα διέκρινον τοὺς προγόνους αὐτῶν.

Αἱ σκέψεις αὐταὶ δὲν διέφευγον τὸ διαπεραστικὸν τῶν Ἀγγλων βλέμμα· ἀλλὰ πεπεισμένοι οὗτοι ὅτι ἡ γενικὴ τῶν Ἑλλήνων κίνησις ἔλαβε τὴν πρώτην αὐτῆς ὥθησιν ἐκ τῆς Ρωσσίας, ἐκηρύχθησαν ἐχθροὶ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν. Μέχρι τοῦδε ἐν τούτοις ἡ μορ-

φῇ αὐτῶν διηυθύνετο μόνον διὰ ραδιοσυργῶν ὅλως ἰδιαιτέρων, ἐξ ὧν ἐπῆλθεν ὀλέθριον εἰς τοὺς ἐπαναστάτας μέτρον.

Οἱ πρὸ τῶν Πατρῶν διαμένοντες, ἵνα προστατεύσωσι τὸν κατὰ ξηρὰν στρατόν, ὃν εἶχον ἀποδιβάσει Ὑδραῖοι, ἐπισκεφθέντες δύο ἐκ Ζακύνθου λέμβους ἀνήκοντας τῷ Ἀγγλῷ προξένῳ Γκρίν, ἀπέκτισαν τὴν ἀπόδειξιν τῶν μετὰ τοῦ Γίουςουφ πασσᾶ συνεννοήσεων αὐτῶν.

Ἐπιστολὴ ἐγκληματικὴ ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς τῆς λαβῆς κώπης τινὸς ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος ναυάρχου, ὃ δὲ ἀπεσταλμένος ἐπιτετραμμένος νὰ παίξῃ τὸ πρόσωπον τοῦ κατασκοποῦ ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ἀπηγγονίσθη. Εἶχον ἀνὰ χεῖρας τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ ἦσαν κεκρυμμένοι ἐχθροί, ὅτι ἔμελλον νὰ ἀφιχθῶσιν ἐν τῷ ὅρμῳ τῶν Πατρῶν· ἐδέησε δὲ τότε ν' ἀποσύρῳσι τὴν μοῖραν, ὥστε ἔπλεον ἐν τῇ Κορινθιακῇ κόλπῳ.

Προσεκάλεσαν τὰ βρῖκια, τὰ ἑποῖα ἦσαν ἐκεῖ κατὰ συνέπειαν δὲ τῇ 27 καὶ 28 Ἰουνίου ἐφάνησαν πλέουσαι παρὰ τὴν Ζακύνθον δύο Ἑλληνικαὶ ναυτικαὶ μοῖραι, αἵτινες ἔπλεον διὰ τὴν Ἀνατολήν, καθ' ἣν στιγμὴν πλοῖον τῆς Α. Β. Μ. τὸ Κάμπριαν ἐνεφανίζετο, ἵνα μεταβῇ εἰς Πάτρας. Ἐλέγετο τότε δημοσίᾳ ὅτι ἔμελλε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἑλλήνας, οἵτινες ἐτόλμησαν ν' ἀπαγγονίσωσι προνομιοῦχόν τινα κατάσκοπον, καὶ διότι ἐπεσκέφθησαν δύο λέμβους φέροντας Βρετανικὴν σημαίαν· ὁ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐπέδωκε τοῦ πλοίου ἢ δὲ λίαν ἐνδιαφέρουσα αὐτοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους τρυφερότης καὶ πρὸς τοὺς Ἑλλήνας καὶ Ρώσσους μῖσος ἐφαίνοντο ἀπαίσιμα, ἐὰν μὴ ὁ πλοίαρχος τοῦ Κάμπριαν κατίσχυε τῆς μνησικακίας αὐτοῦ, ἣν ἐγνώριζε νὰ μετριάσῃ παρακωλύων τὴν χύσιν τοῦ αἵματος.

Ἀπέσχον μὲν οὕτω νὰ ἐκδινηθῶσι τοὺς Ἑλλήνας, ἀλλὰ προὔξενησαν αὐτοῖς μεγίστην ζημίαν ἀποσπόντες τὴν ἀξίαν τῆς νίκης, ἣν μετ' αὐτοὺς ἐπρόκειτο νὰ ἄρῳσι. Τὸ πλοῖον Κάμπριαν ἐγένετο δεκτὸν φιλικῶς ὑπὸ τῶν ὑπερασπιζόντων τὸν Κορινθιακὸν κόλπον φρουρίων, καίπερ τῆς διόδου ἀπαγορευομένης εἰς πᾶν ξένον πολεμικὸν πλοῖον.

Ἡ περίστασις αὕτη ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ὡς δαίγμα συμμάχιας μεταξὺ Μεγάλης Βρετανίας καὶ Πύλης. Ἡδύναντο πλέον ν' ἀμφιδάλλωσι περὶ τούτου; ὅταν μάλιστα εἶδον ἐπισκεπτόμενον τὸν λιμένα τοῦ Γαλαξειδίου καὶ αἶρον τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Τουρκικῆς μοίρας, ἣν οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ συλλάβωσι; Τέλος τὸ πρᾶγμα ἐγένετο προφανές, ὅταν δύο μεταφορικὰ πλέοντα ἐν συνοδείᾳ μετ' αὐτοῦ εἰσήγαγον ἐν τῇ φρουρίᾳ τῶν Πατρῶν ἐκατὸν ἐβδομήκοντα ἑξ βυτία πυρίτιδος, ζωτροφίας καὶ καθὰ λέγεται, πυροβολητάς. Μὴ εὐχαριστούμενος ἐπὶ τῇ ὅτι παρείχε τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἰς τοὺς ἀπίστους, ὁ πλοίαρχος τοῦ βασιλικοῦ τῆς Ἀγγλίας ναυτικοῦ ἀνεφάνη τῇ τρίτῃ Ἰουλίου ἐν τῇ ὄρμῃ τῆς Ζακύνθου μετὰ τῶν Τουρκικῶν πλοίων, τὰ ὅποια ἠγκυροβόλησαν πλησίον αὐτοῦ, ἐνώπιον λαοῦ δικαίως ἐξοργιζομένου δὲ τῆς αὐτῆς μεροληψίας.

Ἀπαλλαγεῖς διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ Γιουσούφ πασᾶς, εὐθὺς ὡς εἶδε τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκ δευτέρου καταφεύγοντας εἰς τὰ ὄρη συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐφοδιάσῃ τὸν Ἀκροκόρινθον, καὶ βοηθήσῃ τοὺς Ἀσλαμάτας τῆς Φολόης.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀναγκάζει ἡμᾶς ν' ἀναφέρωμεν τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου, ἵνα δυνήθῃ νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης περὶ τῶν δεινῶν, ἅτινα ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κάμπριαν προῤῥένησεν εἰς τοὺς Χριστιανούς, καὶ περὶ τῶν μέσων, τὰ ὅποια οὗτοι διέθεσαν, ἵνα ἐπωφεληθῶσι κάπως τὴν περίστασιν ταύτην.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀπριλίου οἱ Τούρκοι ἐκπλαγέντες δι' ἐπανάστασιν, οὖσαν ἀποτέλεσμα τῆς μανίας τῆς Πύλης καὶ τῶν λειψασίων αὐτῶν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς Πελοποννήσου ἄνευ καταλλήλων διὰ τὴν πολιορκίαν προμηθειῶν. Ἔδει νὰ ὑποκύψωσιν οἱ δὲ πρῶτοι ζητήσαντες νὰ συνθηκολογήσωσιν ἦσαν οἱ τοῦ ἐν Ἀρχαδίᾳ ἐνισχυθέντος φρουρίου, παρὰ τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον. Ὅσοι τῶν βαρδάρων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σφηθῶσιν ἐν Ναυαρίνῳ κατώρθωσαν ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Τροπολιτσάν ὑπὸ συνοδείαν τριακοσίων Σουλτανικῶν Ἑλλήνων τοῦ ὄρους Ἐδάνου. Τὰ Φιλιατρὰ καὶ οἱ Γαργαλιάνοι, τὸ παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Μεσση-

νίας κείμενα ἀμέσως κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ὧν ἀποσπάσματα διηύθυνον πρὸς τὸ Ναυαρίνον, τὸ ὅποιον καὶ ἀπέκλεισαν

Ὁ Ἰντρίξ-βένης, ὁ διοικητὴς τοῦ φρουρίου τούτου, ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ τῶν συμβούλων αὐτοῦ δὲν ἠθέλησε νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀπαγχονίσας μάλιστα πλείστους ἐκκλησιαστικούς τῆς τε πόλεως καὶ τῶν πέριξ. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ἀμυνθῇ, τῶν ἐπαναστατῶν δὲ καταστρεφάντων τὰ ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς Πύλου μέχρι τῆς πόλεως φέροντα τὸ ὕδωρ ὑφάρμυρον ἐκ φρεάτιων, τὰ ὅποια ἐνέσκαψαν ἐν τῇ περιβάσει τοῦ φρουρίου.

Συγχρόνως τότε οἱ Χριστιανοὶ τῆς Μεθώνης, οἵτινες δὲν εἶχον ἱκανὰς δυνάμεις, ὅπως ἀντιστῶσι κατὰ τῶν κυρίων αὐτῶν, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀπεφάσισαν νὰ συνενωθῶσι μετὰ τῶν πρὸ τοῦ Ναυαρίνου ἐστρατοπεδευμένων Ἑλλήνων. Τὰ λοιπὰ χωρὶς ἀνέλαβον ἐπίσης νὰ ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τῶν κινήσεων τῶν Τούρκων τῆς Κορώνης, οἵτινες ἀνεχώρησαν ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν Ἐλευθερολαγώνων τῆς Μάνης.

Τὰ στίφη τῶν ὁρεινῶν τούτων κατὰ μέγα μέρος συγκείμενα ἐκ πειρατῶν τοῦ Ναζαποῦ καὶ Κακοδουνιωτῶν ἐπατάχθησαν ἀμέσως ὑπὸ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἤρκει πεντήκοντα μόνον ἄνδρες νὰ τρέψωσιν εἰς φυγὴν. Ἀπεφάσισαν τότε νὰ πληρωθῶσιν ἰδίαις χερσὶ τὰς δαπάνας τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἵνα ἔλεγον, «μὴ ἐγκαταλείψωσιν εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἀπίστων τὴν περιουσίαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ἦτο λίαν φυσικὸν νὰ αἰκισιοποιηθῶσι ταῦτην». Οὕτως οἱ ἱερεῖς τῆς Μάνης, οἵτινες οὐδὲν ἕτερον διετήρησαν ἐκ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων ἢ μόνον τὸ πνεῦμα τῆς ληστείας ἐπέτρεψαν τὴν λεηλασίαν, οἱ δὲ Μανιάται ἐλθόντες, ἔν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν Τούρκων, ἐπετέθησαν προηγουμένως κατὰ τῆς ἐλληνικῆς συνοικίας, ὁπότεν ἐπέφερον ἐπιπλά, παράθυρα, θύρας καὶ αὐτὰς ἐτι τὰς κεράμους τῶν οἰκιῶν. Ἐπλήρωσαν δὲ δι' αὐτὸν πολλὰς λέμδους καὶ ἐκήρυξαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ὅτι ἀπὸ πολλοῦ ὄντες ἐλευθεροὶ θὰ ἔζωσιν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς καὶ δὲν θὰ μετείχον τῆς χεραφετήσεως τῆς Ἑλλάδος, εἰμὴ καθ' ὅσον ἡμείβοντο αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῶν. Μάτην ὠμίλησαν

Ἱστορία Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 25

αὐτοῖς περὶ θρησκείας, πατρίδος καὶ περὶ τῆς ἀδικίας, ἣν διέπραττον κλέπτοντες καὶ λεηλατοῦντες τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτῶν ἐκώφευσαν ἐκεῖνοι εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας καὶ ἀπεμακρύνθησαν χλευάζοντες εὐφυῶς τὸν ἐπίσκοπον Χριστιανουπόλεως, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεκρίθησαν, «ὅτι ἐὰν ἀφώριζεν αὐτοὺς θὰ εὗρισκον παρ' ἑαυτοῖς ἀπισκόπους, οἵτινες θὰ ἔλυσον αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς ἀναθέματος, εἴτε παρελθόντος, εἴτε παρόντος εἴτε καὶ μέλλοντος.

Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν ἀναρχικῶν λαῶν τῆς Μάνης πόρρω ἀπείχε τοῦ νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἀποφάσεις γερουσίας προσωρινῆς διοργανωθείσης ἐν Καλάμας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη βέη τῆς Μάνης.

Ἀνάστημα μεγαλοπρεπὲς ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν ἡρώων, ὠραῖαι χαρακτῆρες ἐμψυχούμενοι ὑπὸ τῆς χροιᾶς, ἣν παρέχουσιν αἱ ἔξεις τῶν ἐν ταῖς μεσημβριναῖς χώραις ζώντων ὄρεων, ἤχος βροντώδους φωνῆς, ἐνέφαινον πρὸς τὸν προσδλέποντα αὐτὸν ὅτι ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἦτο ὁ μονάρχης τῆς Ἐλευθερωλακωνίας. Καταθὰς εἰς Καλάμας, ἅμα ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας ἀντήχησεν ἐν Πελοποννήσῳ ἐδίστασεν ἐπὶ τινα χρόνον νὰ διακυβεύσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς στρατιωτικῆς δημοκρατίας τῆς Μάνης, ἥς αἱ ἀτέλειαι εἶχον ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης. Οὗτος ἀπέδειξεν εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν πίστιν αὐτοῦ διατάσων τὴν στρατολογίαν πολλῶν, οὓς ὁ Καπεταναῖ-βέης ἐπεδίδασεν εἰς τὰ πλοῖα αὐτοῦ, ἵνα ὑπηρετήσῃσι κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Πρὸ ὀλίγου εἶχε παράσχει ἄλλα δειγμάτων πίστεως εἰς τὸν Βεζύρη τῆς Τριπολιτσᾶς, παραδίδων αὐτῷ πολλὰ τέκνα τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Λακωνίας καὶ συμβουλευῶν ἐπισκόπους τινὰς νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν τὴν γενομένην αὐτοῖς μεταβαίνοντες εἰς Τριπολιτσάν. Διὸ ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν «Μαυρομιματῶν» τῶν Καλαμῶν, Στεφυκλήρου, Ἀλμυροῦ καὶ Οἰτύλου, ἐζήτησε νὰ συνάψῃ φιλικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Κεχαγιᾶ Χουρσίτ πασσᾶ. Οὗτος ἐζήτηε παρ' αὐτοῦ ὡς δειγμάτων τῆς οὐδετερότητος αὐτοῦ. Οὐδὲν τούτου νομιμότερον διότι μάλιστα ἐπόθει τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης πληροφορηθεὶς δὲ

ὅτι ἔρριψεν εἰς τὸ δεσμοτήριον τοὺς ὁμήρους ἐκείνους, τότε ὑποκινεῖ τὰ καπιτανάτα τῶν ἀνατολικῶν κοιλάδων τῆς Ἑλευθερολακωνίας, τὰ ὅποια ἐξήσκησαν σκληρὰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα κατοικούντων Τούρκων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης οἱ Μανιάται πληροφρονηθέντες τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ὠρκίσθησαν αἰῶνιον πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, ἀναπετάσαντες τὸ λάβαρον ἐν τῇ Πενταδακτύλῃ τοῦ Ταυγέτου. Ἐκεῖ εἰχον ἐγείρει ναοὺς ἀφιερωμένους τῇ προφῆτῃ Ἡλίᾳ, οὗ ἡ λατρεία ἀντικατέστησεν ἀπανταχοῦ τὴν τοῦ Φοῖβου Ἀπόλλωνος, ἐνῷ ὁ ἐπίσκοπος Καριουπόλεως ἀφώρισε διὰ μελανῶν λαμπάδων (συμβόλων μεγάλου ἀναθέματος) ἐκείνον, ὅστις ᾔθελε τολμήσει τοῦ λοιποῦ νὰ ἐμυλῇ περὶ προσεγγίσεως μετὰ τῶν Μωαμεθανῶν, ὅταν ἀφίκοντο εἰς Καλάμας οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἀχαΐας.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς παρεχώρησε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ἵνα ἐκτελῇ καθήκοντα ἀνάλογα πρὸς τὸ ὑπὸ ῥήγμα αὐτοῦ, παρὰ τὸ ἔργον τοῦ πολεμεῖν, ἐν ᾧ οὐδένα ἄλλον εἶχεν ὁδηγὸν εἰμὴ μόνον τὴν ἀνάγκην νὰ παρωτρύνῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ὑπεράσπισιν θρησκείας καὶ πατρίδος. Ὡδήγει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν σύνοδον τῶν Καλαμῶν τοὺς προὔχοντας τῶν Πατρῶν καὶ τοὺς τῆς Ἀρκαδίας μετὰ τοῦ ἐκ Συράκου Κωλέττη.

Ὁ ἡγεμονίδης Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ ὅποιος ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν, καθὰ τοσάνκις εἶχεν ἀναγγεῖλαι τοῦτο εἰς τοὺς Βλάχους ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ἀπεβιδάσθη πρὸ ὀλίγου ἐν Ὑδρᾷ. Ἦτο ἀνὴρ σώφρων καὶ γενναῖος· τὸ ἐξωτερικὸν δὲ μόνον παρλίστημα ἔλειπεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα καταλλήλως γείνῃ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων. Ἀνήγγειλε τὰς καταστροφὰς τῶν Παραδουναβείων χωρῶν, τὴν προδοσίαν τοῦ Σάββα, ὃν οἱ Τούρκοι κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Αὐστριακοῦ ἐδάφους, ἐνθα κατέφυγε σωθεὶς ἐν τῇ πόλει Ἐρμανστᾷ.

Κατέστησε συγχρόνως αὐτοῖς γνωστὸν, ὅτι ὁ γενναῖος Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἀφωσιώθη ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος πολέμῳ

ἀνὰ τὰ ὅρη τῆς Μολδαβίας, ἔνθα ἤλπιζε ν' ἀπασχολήσῃ τοὺς Τούρκους ἐπὶ μακρότερον ἔτι, ν' ἀπασχολήσῃ τοὺς Τούρκους ἐπὶ μακρότερον ἔτι. ἵνα παράσχῃ τὰ μέσα τῆς παγιώσεως εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Οὐδὲν περὶ τῆς βοηθείας τῆς Ρωσσίας εἶπεν εἰς αὐτοὺς, παρ' ὅλα τὰ φαινόμενα ρήξεώς τινος προσεπάθεισε δὲ νὰ καταστήσῃ γνωστὸν ὅτι λαὸς ἐπιθυμῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ὀφείλει ν' ἀντλήσῃ τὰ μέσα ἐκ τοῦ πατριωτισμοῦ αὐτοῦ· διότι ἄνευ τούτου κύριον μόνον ἀλλάσσει, οὐδαμῶς δὲν κατορθῶν ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἔθνων. Ἡ δὲ δύνατο νὰ ἐκθέσῃ τὸ παράδειγμα τῆς πολωνίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διαγωγὴν τῆς Πολωνίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διαγωγὴν τῆς Ἑλβετίας καὶ Ὀλλανδίας, μεθ' ὧν δύναται τις νὰ παραβάλλῃ τὴν ὀρεινὴν Ἑλλάδα, πεπρωκισμένην διὰ βαλέων κόλπων, περιβαλλομένην ὑπὸ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους ὑπερ ἐξασφαλίζει αὐτῇ τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἐπὶ τῶν δυναστῶν αὐτῶν ὑπεροχὴν Ἐπαλλοῦν αἱ καρδίαι αὐτῶν ἐν τῇ ἐνδόξῳ ἀναμνήσει τῶν προγόνων. Ὁδήγησε μεθ' ἑαυτοῦ πλείστους Γερμανοὺς ἀξιωματικούς, οἵτινες ἐξήτουν νὰ μετάρχωσι τῶν κινδύνων αὐτῶν ἔφερον ὅπλα, ζωοτροφίας καὶ τριακοσίας χιλιάδας φράγκων, προσερχομένων ἐκ τῆς προικὸς τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Μαρίας. Μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐγένετο δεκτός.

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἦτο προσφιλὲς καὶ ἐχάρησαν νομίσαντες, ὅτι εὗρον ἀπόγονον τῶν αὐτοκρατορικῶν αὐτῶν οἰκογενειῶν ἐν τῇ προσώπῳ Ἑλλήνας, ὅστις συνώδευσεν αὐτόν.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο Ἀφεντουλιέφ ἀλλὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἀληθινὸν ὄνομα ἦτο Μιχαὴλ Κομνηνός, γεννηθεὶς ἐξ Ἑλλήνων πατρὸς ἐν Νίκῃ, πόλει τῆς Ρωσσίας εἰσῆλθον εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Πετρούπολεως. Μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ὃ δὲ τίτλος, ὃν ἔφερον ἐν χώρᾳ, ἔνθα πᾶν τὸ ἀνήκον τῇ κυβερνήσει ἐξομοιοῦται στρατιωτικῇ βαθμῇ, οὐδὲ μὲ στρατιώτην ἐξίσουτο. Ταγματάρχης γενόμενος προσηρτήθη διαδοχικῶς εἰς τὰς ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ Ρωσσιᾶς πρεσβείας.

Ἰππεσχέθησαν ἀκολούθως νὰ ἀναθέσωσιν αὐτῷ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἣν ἐπεθύμει διότι ἴδιον τῆς μετριότητος εἶναι νὰ θέλῃ τις νὰ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῇ μετὰ τοῦ Δημητρίου Ἰψηλάντου εἰς τὸν παρὰ τὴν Τριπολιτσιάν εὐρισκόμενον Ἑλληνικὸν στρατόν. Ἡθέλησαν ν' ἀποκλείσωσι καὶ ἐμποδίσωσι τὴν πόλιν ταύτην νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν ἔξω συμβαινόντων, μέτρον ὅπερ φέρει, εἴπερ τι καὶ ἄλλο, τὴν ἀποθάρρυνσιν ἐν πολιορκουμένῃ θέσει.

Ἡ ἀφίξις τοῦ Δ. Ἰψηλάντου, ἥτις εἶχεν ἀγγελθῇ ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρξέως τῆς ἐπαναστάσεως, συνωδεύθη ἀμέσως καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ Κατακουζηνοῦ. Ἀπεβιβάσθη ἐν Τεργέστη μετὰ τριάκοντα Γερμανῶν ἀξιωματικῶν ἐνθουσιαστῶν τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων τῆς Ἑλλάδος χρόνων.

Ἐφερόν ὅπλα, πολεμοφόδια καὶ τὴν ἀγγελίαν ὅτι πλήθος φοιτητῶν διαφόρων τῆς Γερμανίας πανεπιστημίων, παρεσκευάζοντο ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτοὺς ἵνα ὑπηρετήσωσιν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Ἑλλήνων.

Εὐγενὴς Γερμανία! Τότε ἐν τῶν σὼν τέκνων ἔγραψε προσπελάζον τὰς παραλίας τῆς Μεσσηνίας. «Θέλω μαχόμενος καὶ θνήσκων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων νὰ δείξω πρὸς αὐτοὺς τὴν εὐγνώμοσύνην μου διὰ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα οἱ πρόγονοι αὐτῶν μοὶ ἐνέσπειραν. Εἶθε νὰ ζήσω μόνον ἱκανῶς, ἵνα ἴδω ἀποσπόμενα ἐκ τῶν βαρβάρων τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τὰ προπύλαια καὶ τὸν Παρθενῶνα, καὶ νὰ πέσω παρὰ τὰ μνημεῖα ταῦτα! Θ' ἀκολουθήσω ἀμέχρι τέλους τοῦ ἐμοῦ σταδίου τοὺς ἀνδρας τούτους, ὧν τὰ θεῖα καὶ ἡρωϊκὰ ἔργα δὲν ἔπαυσαν νὰ τέρπωσι τὴν τὴν ψυχὴν μου... Θ' ἀποθάνω εὐχαριστημένος ἐπὶ τῆς γῆς ἐκείνης, ἥτις ζητεῖ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς... Αἱ σκιαὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τοῦτο θὰ πλανηθῶσιν ἐπ' ἐμοῦ... Οἱ εὐνοούμενοι τῶν θεῶν ἐνωρίτατα ἐπεράτωσαν τὰς ἡμέρας αὐτῶν. Τὸ θνήσκειν ἐν τῇ νεότητι ὑπῆρξε δι' αὐτοὺς σημεῖον οὐρανίας

«εὐνοίας... Γερμανοί, σὰς ἀναμένω ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀττικῆς εἰς τὰ μεγάλα Παναθήναι».

Φεῦ! Τοιοῦτος ἐνθουσιασμὸς ἔμελλε νὰ ἔχῃ τὴν διάρκειαν πυρετοῦ, ὅστις καταλείπει κατόπιν αὐτοῦ τὴν ἀτονίαν! Τοιοῦτοι ἄνδρες ἦσαν ἄξιοι νὰ καταβῶσι, εἰς Πειραιᾶ, ὅταν οἱ στόλοι τῶν Ἀθηνῶν ἐξήρχοντο, ἵνα πολεμήσωσι τὸν Ξέρξην ἐν Σαλαμῖνι, ἢ ὅτε οἱ πολεμισταὶ τοῦ Μιλτιάδου, ἄδοντες τὸν ὕμνον τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, πρὸς τὸ πεδῖον τοῦ Μαραθῶνος.

Οὐδεὶς τῶν ξένων, τῶν προσδραμόντων εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, ἦτο παρασκευασμένος εἰς τὴν θέαν λαοῦ δούλου ἀπὸ δύο γενεῶν, ὅστις μόνον γενναϊότητα εἶχε, μετὰ εἰδεχθοῦς ἐξωτερικῆς βαρβαρότητος.

Πῶς ν' ἀναγνωρίσῃ τις τοὺς ἀπογόνους ὑπὸ τὴν στολὴν τῶν ληιστῶν; Ἐκ ποίων ἐνδείξεων ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἠδύναντο ν' ἀναγεννηθῶσιν; Οἱ ἰδεολόγοι, οἵτινες διισχυρίζοντο ὅτι θὰ χειραφετήσωσι τὴν Ἑλλάδα διὰ μεταφυσικῶν συμπερασμάτων, ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι εὗρον τὴν κατάλληλον στιγμήν πρὸς ἱδρύσιν τῆς δημοκρατίας τοῦ Πλάτωνος, κατηράσθησαν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ διανεμηθῶσι τοὺς κινδύνους λαοῦ, ὅστις ἤθελε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν πατρίδα καὶ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ, πρὶν ἢ συζητήσῃ περὶ τῶν σχεδίων τῆς διοικήσεως.

Ἐκ τῶν τῆς ἐν Καλάμαις γερουσίας μέλος τι, ὁ Λάκων Κρεδάτας, περιβεβλημένος στολὴν βοσκῆς τοῦ Ταυγέτου ἀπεκρίθη εἰς τοὺς σκεπτομένους νὰ ἰδρῦσιν τὴν δημοσιογραφίαν, ὅτι «οἱ πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔσχον ἀνάγκην ἐφημερίδων, ἵνα διαδιδάσωσιν εἰς τὸ μέλλον τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἡμερῶν τοῦ Μαραθῶνος, Σαλαμῖνος Πλαταιῶν καὶ Μυκάλης, καὶ ὅτι ἔδει νὰ νικήσωσι πρὶν ἢ συζητήσωσι ματαίως». Οἱ ἀναμορφωταὶ οὕτω προσβλήθέντες, ἐκ συμφώνου μετὰ στρατιωτικῶν προσδραμόντων, ἵνα διακρίσῃν ἢ διευθύνωσιν ἄνδρας ὧν ἡγνόουν τὴν γλῶσσαν, ἐτίναξαν τὴν κόριν τῶν ποδῶν αὐτῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Σκεπτόμενοι: κάλλιον αἱ φιλέλληνες θὰ ἐνόουν, ὅτι ἐστεροῦντο σχεδὸν τῶν πάντων.

ἵνα συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος; Ἔδει γὰρ συνεννοηθῆσι· πῶς δὲ νὰ κατορθωθῇ τοῦτο ἀνευ κόπου; Μετὰ τὴν προεξάσκησιν ταύτην, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον οὔτε ἐπωμίδες οὔτε καὶ βαθμοὶ πρὸς ἀπόκτησιν, καὶ ἐπειδὴ ἐν Εὐρώπῃ δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἄνδρες ἱκανῶς ἐσκληραγωγημένοι ἐν ἄρκεσθῶσιν εἰς τεμάχιον ἄρτον ἐξ ἀραβοσίτου, ἐλαιῶν κρομμύων καὶ πηγαίου ὕδατος, ἐπῆλθε μεγάλη ψυχρότης.

Οἱ Ἕλληνες οὐδὲν εἶχον πλέον νὰ προσενέγκωσιν εἰς τοὺς συμμάχους, οἵτινες ἔμελλον νὰ διανεμηθῶσι τοὺς κινδύνους αὐτῶν! Διὰ κλίνην καὶ σκηνήν, τὴν γῆν καὶ τῶν θόλον τοῦ στερεώματος εἶχον ὡς στρατώνας. Οὕτως ἦ ἰδέα, οὐχὶ τῶν κινδύνων, ἀλλὰ τῶν στερήσεων, τῶν τεσσάρων αὐστηρητάτων νησιτῶν, τῆς ἀπολύτου ἐλλείψεως νοσοκομείων οὐδεμίαν ἐγγύησιν παρῆχον εἰς στρατιωτικούς κα-
ταλλήλους δι' Εὐρωπαϊκὴν ἐκστρατείαν. Δὲν ἠδύναντο ἄλλως τε νὰ ἐννοήσωσι τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν ἀγριότητά, ὅφ' ὧν ἐνεφεροῦντο οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν Τούρκων καὶ οἱ Τούρκοι κατ' αὐτῶν, διότι οὐδὲν ἤκουον ἐν τῇ διαδοχῇ ταύτῃ τῶν ἐκδικήσεων, τὰς ὁποίας οἱ δυναστευόμενοι ἐκληροδότησαν ἀπὸ τεσσάρων αἰῶνων ὕδρεων εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν. Οἱ ξένοι συνήθροίσθησαν λοιπόν, ἵνα καταδικάσωσιν ἄθρόους τοὺς Ἕλληνας καὶ προέδωσαν μάλιστα μέχρι τοσούτου, ὥστε κατηγόρησαν αὐτοὺς ἐπὶ ἀνανδρίᾳ ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης.

Πάντα τὰ φαινόμενα τῶν καταλογισμῶν τούτων ὑφίσταντο. Οἱ ἄρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἦσαν σεβαστοί, ἀλλ' ἔμελλον νὰ φανῶσιν ἀχάριστοι, διότι οὐδεμίαν ἔχοντες πρόσδοον δὲν ἠδύναντο νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς πρώτας ἀνάγκας τῶν φιλελλήνων· ἔσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν λαόν, ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ εἶχε τι τὸ ἐχθρικόν. Ἡ κατωτέρα τάξις διεκρίνετο διὰ μοναδικῆς ὁλως ἀλαζωνίας πρὸς τοὺς Φράγκους· ὄνομα δι' οὗ ἐξηκολούθουν νὰ χαρακτηρίζωσι τοὺς δυτικούς ἐνεκα δειλίας ἀπέναντι τῶν Τούρκων, οὓς σχεδὸν οὐδέποτε ἐτόλμησαν νὰ παρατηρήσωσι κατὰ πρόσωπον. Μανιάνται διασκορπισθέντες ἀνὰ τὰ ὄρη ὡς λησταί, ἠτίμαζον τὴν ἀνεξαρτησίαν διὰ τῶν ληστειῶν αὐτῶν λεηλατοῦντες φίλους τε καὶ πολεμίους.

Ἦδ' ἀσπίλευεν ἀπανταχοῦ φρικώδης ἀναρχία· καὶ θά ἀπηλπίζοντο
 βρεβαίως, ἔαν ἄνθρωποι καρτερικοὶ δὲν ἐφαντάζοντο πόθεν προέρχον-
 ται συχνάκις τὰ μεγάλα μέσα τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ἡ δυστυχία
 καὶ ἡ ἀνάγκη ἠδύναντο μόναι ν' ἀποσκληρύνωσι τὰς ψυχάς, καὶ
 τοιοῦτος λησστής ἐμελλεν ἀμέσως νὰ γίνῃ τις Μιλτιάδης ἢ Κίμων!
 Τοῦτο ἦτο ἡ συνέπεια τοῦ πολέμου ἐν ᾧ περιεπλάκησαν, ἡ τάξις
 δὲ ἐμελλε νὰ γεννηθῇ ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ χάους διὰ τῆς ἐπιτακτι-
 κῆς φωνῆς τῆς ἀνάγκης.

Ὁ Καντακουζηνὸς ἐστάλη μετὰ τῶν ἐπικούρων τοῦ στρατοῦ,
 οὗ ἐγένετο χρῆσις ἐν τῇ ἀποκλεισμοῦ τῆς Τριπολιτζᾶς, καὶ ὁ ἐπί-
 σκοπος τῆς Μεθώνης διετάχθη νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ
 Ναυαρίνου. Ἐγγράφων πρὸς αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ ἐκ συμφώνου μετὰ
 τῶν κυριῶν Μερκᾶτη καὶ Γεωργίου Βιτάλη ἐκ Ζακύνθου, οἵτινες,
 ἀποῦ ὑπηρετήσαν ἐν τῇ γαλλικῇ στρατῷ, συνήθροισαν ἑκατὸν πεν-
 τήκοντα Ἴονας ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ὁποίων ἐτέθησαν, ἵνα παράσχωσι
 δείγμα ἔρωτος πρὸς τὴν πατρίδα αὐτῶν.

Αἱ ἀποφάσεις αὗται εἶχον ληφθῇ, ὅτε ἐπληροφορήθησαν τῇ γε-
 ρουσίᾳ τὴν ἀφίξιν ξένου τινὸς ὅστις εἰσῆλθον. «Μόνον τὸ ξίφος
 ἔφερον μεθ' ἑαυτοῦ!» Λοχαγὸς τῶν Γρεναδιέρων ἐν τῇ γαλλικῇ
 στρατῷ, ὁ Βαλέστης (οὕτως ἐκαλεῖτο), ἐγκατέλειπε τὴν αὐτοῦ
 πατρίδα Μασσαλίαν ἐν ἔτι 1814. ἵνα εὕρῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ
 ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης, ἐνθα οὗτος εἶχεν ἀποκαταστήσει ἐμπορι-
 κὸν κατὰστήμα. Ἐκεῖ ἔζη εὐτυχῆς· ἀλλ' ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ καρδιά
 δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιστῇ εἰς τὸ θέλημα τοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ
 λαόν, τοῦ ὁποίου τὰς ἀναξιοπαθείας ἐγνώρισε νὰ ἐκτιμήσῃ.
 Ἐξῆ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ὁμίλει τὴν γλῶσσαν αὐτῶν,
 ἐξεφράζετο μεθ' ἀπλότητος. Ἀνέλαβε νὰ σχηματίσῃ κατὰ τὸ
 εὐρωπαϊκὸν σύστημα κανονικὴν ἐταιρείαν, ἣτις ἐγένετο ὁ πυρὴν
 τῶν φιλελλήνων ἐκείνων, οὓς θὰ ἴδωμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἱστορίᾳ.

Πέτρος ὁ Μαυρομυχάλης, ἀρχαῖος βένης τῆς Μάνης, ἐζήτησε καὶ
 ἔτυχε τῆς ἀδείας νὰ λάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς ἐν Μονεμβασίᾳ πολι-
 τικίας. Τὸ φρούριον τοῦτο κείμενον κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Ἀργολι-

κοῦ κόλπου ἔλαβε τὸ νεώτερον αὐτοῦ ὄνομα ἐκ τοῦ ὄρμου, ὅστις μίαν μόνον ἔχων εἰσοδὸν ἐπωνομάσθη Ἀδιέξοδος ἢ Μονεμβασία. Μετὰ ταῦτα οἱ Ἑνετοὶ ἐπωνόμασαν αὐτὴν Νεάπολιν τῆς Μαλδασίας πρὸς διάκρισιν τῆς Νεαπόλεως τῆς Ρωμανίας, ἥτις εἶνε τὸ ἀρχαῖον Ναύπλιον, κειμένη ἐν τῇ βάθει τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας κείμενον ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Μινόης, ἥτις κεῖται δεξιᾷ τῇ εἰσορμένῳ εἰς τὸν λιμένα, ἀνηγέρθη ὑπὸ τῷ Ἑλλήνων κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν. Συμβουλευόμενοι τὴν ἱστορίαν μανθάνομεν ὅτι ἡ ἀκρόπολις αὕτη κατελήφθη κατὰ τὴ μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων, τοῦ Πάπα καὶ τῶν Ἑνετῶν, παρ' ὧν οἱ Τούρκοι ἀνήρπασαν αὐτὴν καταλιπόντες ἐκεῖ, τὸν λέοντα τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐπὶ τῆς πύλης τῆς εἰσοδοῦ.

Ἡ Μονεμβασία ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων κατεχόμενη θὰ ἦτο ἀπόρρητος· οἱ δὲ Τούρκοι τόσῳ ἀσφαλεῖς ἐθεωροῦντο ἐκεῖ, ὥστε δὲν ἐδί-στασαν νὰ καταστρέψωσι τοὺς ἱεροὺς καὶ τοὺς ἐπισήμους ἐν τῇ προαστείῳ Ἑλλήνας. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην, ἥτις ὑπῆρξε τὸ προοίμιον τῶν ἀποχαιρετισμῶν, τοὺς ὁποίους ἐποιοῦν εἰς τὴν γῆν, ἦν ἡ βαρβαρότης αὐτῶν ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ἐρημώσει, ἀνέμενον τοὺς ἐπαναστάτας.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Νεζαποῦ ἐνωθέντες μετὰ τῶν κατοίκων τῶν μέχρι τοῦ Μαλέα ἐκτεινομένων χωρίων, πρῶτοι ἐφάνησαν καταδάν-ἐκ τῶν ὀρέων, καθ' ὃν χρόνον ἀκριδῶς πέντε Ὑδραϊκὰ βρίκια εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ὄρμον. Οὗτοι ἐποίησαντο τὰς ἐν χρήσει προσκλήσεις, εἰς ἃς οἱ Τούρκοι ἀπήντησαν διὰ κανονισμῶν καὶ δεικνύοντες αὐτοῖς τὰς κεφαλὰς τῶν χριστιανῶν, οὓς εἶχον δολοφονή-σαι! ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς Μανιάτας, οὓς εἶχον ἐνώπιον αὐτῶν, διεσκέδαζον ὥσει εἶχον ἀπέναντι αὐτῶν κυνήγιον, ὅπερ ἡ τύχη ἐπεμπεν αὐτοῖς, νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς θύρας.

Ὅντως οἱ ἀπόγονοι τῶν Σπαρτιατῶν διεσκορπίζοντο εὐθὺς ὡς ἔβλεπον κίθαρὺν τινα, οἱ δὲ Τούρκοι οἵτινες ᾔθελον νὰ κορέσωσι

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φύλ. 26

τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν διὰ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τινῶν ἐξ αὐτῶν, δὲν εὖ-
ρον ἄλλο μέσον εἰμὴ στήσαντες αὐτοῖς λυκοπαγίδας. Προσέδεσαν ἐν
ταῖς ἀμπέλοις ἀγελᾶδας, ἥτις μυκωμένη προσήλκυσεν, ἀμα τῆς ὕψι-
τος ἐπελθούσης, τοὺς Μανιάτας πρὸς τὸ μέρος τοῦτο. Οὗτοι τόσῳ
ἀτρόμητοι εἰς τὸ κλέπτειν, ὅσῳ οἱ ἐνδοξότεροι ἥρωες τῆς ἀρχαίας
Λακεδαιμόνος μετέβησαν ἵνα καταλάβωσι τὴν λείαν, τὴν ἐπωφθαλ-
μίων, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐνεδρεύοντες ἐν τινὶ παρακειμένῳ ἐκκλησι-
δίῳ ἐνέπεσαν κατ' αὐτῶν κατορθώσαντες νὰ συλλάβωσι τριάκοντα
ἐκ τούτων.

Ἔσυρον αὐτοὺς ἐπὶ τῆς Μογεμδασίας, περὶ τὴν ἀνατολὴν δὲ
τοῦ ἡλίου οἱ κάτοικοι τοῦ Νεζαποῦ ἐστρατοπεδευμένοι ἐπὶ τῆς κα-
τωφερείας τῶν γηλόφων, παρετήρησαν τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν
ἀπηγχονισμένους, καὶ δύο ἐξ αὐτῶν διοδευσθέντας ἀνωθὶ φλογεῖας
πυρᾶς. Συνενοῦντες τὴν ὕδριν μετὰ τῆς θηριωδίας οἱ Τοῦρκοι ἡψύ-
χαρίστουν αὐτοὺς, διότι ἐπεμψαν ψιτόν, καὶ παρεκάλουν, ἵνα ἐξα-
κολουθήσωσιν προμηθεύοντες τοιαύτας προμηθείας ! Σκληρὰ εἰρω-
ρωνεῖα, ἥτις δὲν ἐδράδυνε νὰ πραγματοποιηθῇ, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ
Ἕλληνες ἐθεώρησαν ὡς ποινὴν ἐξ οὐρανοῦ προσελθούσαν.

Ἀμα ἡ ὕδρις αὕτη ἐγνώσθη ἐν Νεζαπῇ, αἱ γυναῖκες ἀγανα-
κτήσασαι διὰ τὴν ἀνανδρίαν τῶν συζύγων αὐτῶν ἀνέκραξαν, «ὅτι
παραμείνωσιν νὰ καταφάγωσι καὶ τὰ ἡμέτερα τέκνα : » Εἰτα ζευ-
χθεῖσαι εἰς σιδηροὺν τηλεδόλον, τὸ μόνον ὑπερ ἐκέντητό τὸ χωρίον
αὐτῶν, ἔσυρον αὐτὸ διὰ τῶν ὀρέων, μέχρι τοῦ στραταπέδου τῶν
Μανιατῶν, ὅπου αἱ θυγατέρες αὐτῶν συνοδεύμεναι ὑπὸ πολλῶν παι-
διῶν ἔφερον σφαίρας τινὰς καὶ πολεμεφόδια.

Θαυμασία ἀπλότης λαοῦ, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι θὰ πυρπολήσῃ διὰ
παλαιοῦ τηλεδόλου φρούριον ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ ἰσχυροῦ πυροβο-
λικοῦ ! Τὸ τηλεδόλον τοῦ Νεζαποῦ, ὑπερ ἔστησαν ἐκτός βολῆς
σφαίρας, ἵνα μὴ προσδληθῇ ὑπὸ ἐχθρικῶν σφαιρῶν, καθησύχασεν ἐν
τούτοις τὰ πνεύματα. Εὐρέθησαν ἄνδρες λίαν θαρραλεοὶ πρὸς γό-
μωσιν αὐτοῦ, θέτοντες τὸ πῦρ μακρόθεν διὰ καλᾶμου· ἐπειδὴ δὲ δὲν
ἔδλεπον ποῦ αἱ σφαῖραι διηυθύνοντο ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι φρικώδεις

προυξένουν εἰς τοὺς Τούρκους κατὰστροφάς. Οἱ Μωαμεθανοί, οἵτινες κατὰ τῶν δειλῶν μόνον φαίνονται θρασεῖς, δοκιμάσαντες ἀντίστασιν ἄγνωστον τέως κατὰ τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν, ἐθεώρησαν κατὰλληλον νὰ μείνωσιν ἐκεῖ ἐγκλεισμένοι. Ἰμάμης τις ὑπεσχέθη αὐτοῖς ὅτι ἢ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἕλληνας ἐξαποστέλλων κατ' αὐτῶν τὸν πυρετὸν διὰ τῶν στίχων τοῦ Κορανίου. Οἱ δὲ ἀληθεῖς πιστοὶ καθησυχάσαντες διὰ τῶν ὑποσχέσεων τούτων ἤρξαντο καπνίζοντες ἀταράχως.

Οἱ Μανιάται ἀνέκραξαν νίκην, καὶ ἐχθροπραξίαι περιορίζοντο εἰς τὸ νὰ ψάλλωσιν ἀλληλοδιαδόχως ὕμνους, ἀναμένοντες «τὴν ἐκχειρίαν τοῦ ὀρεπάνου», ἥτις ἐμελλε νὰ προσκαλέσῃ αὐτοὺς εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ θερισμοῦ, ὅταν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀφίκετο πρὸ τῆς Μονεμβασίας.

Δὲν ἐδοκίμασε μικράς δυσκολίας κατορθώσας νὰ παραλάβῃ μεθ' αὐτοῦ ἄνδρας, οἵτινες ἐθεώρουν καταλληλότερον νὰ ἐρημώσωσι τὴν Πελοπόννησον παρὰ νὰ πολεμήσωσι κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν.

Παρὰ τὴν ἐπαρέσειαν αὐτῶν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πολέμου, ὁ Μαυρομιχάλης κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχον ληλητήσῃ «Χριστιανοὺς» οἱ Μανιάται, οἵτινες εἶναι τόσῳ προληπτικοὶ ὅσοι καὶ λησταί, ἠθέλησαν νὰ τύχωσι χάριτος, πρὶν ἢ ἐπιληφθῶσι τοῦ πολέμου, πρὸς τοῦτο δὲ οὐδαμῶς ἦτο αὐτοῖς δύσκολον νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν μοναχῶν αὐτῶν· τὰ πάντα δὲ ἢ διηυθετοῦντο καλῶς, ἐὰν οὗτοι κατώρθουν νὰ τύχωσι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τὴν ἄφεσιν, ἣν εἶχον παράσχει αὐτοῖς.

Ἄλλ' οἱ προὔχοντες ἐζήτουν ἐπιμόνως νὰ παράσχωσιν ἄφεσεις εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κορώνης, οἱ δὲ μοναχοὶ ὠμίλουν περὶ ἀρνήσεως τῆς «εὐλογίας» αὐτῶν, οὕτως ὥστε ἡ ἀποστολὴ ἢ ἦτο ἔλλειπής ἐὰν ἠθικολόγος τις δὲν παρίστα «ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει, εἶχε κλέψῃ αἰῶας παρὰ τῶν κατοίκων τῆς Εὐβοίας καὶ ἐρημώσῃ τὰς οἰκίας αὐτῶν, ὅταν εἶδεν ὅτι δὲν ἤδύνατο νὰ προστατεύσῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἐμελλον νὰ καταλάβωσι τὰ ὑποστατικά αὐτῶν».

Ἀνέφερε τὸν Ἡρόδοτον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διαδοξαζώσεως αὐτοῦ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Μάνης νομίζοντες ὅτι οὗτος ἦτο πατήρ τις τῆς ἐκκλησίας, ἐκήρυξαν καλὴν καὶ ἰσχύουσαν τὴν ἄφεςιν τῶν κλοπῶν τοῦ Λακονικοῦ στρατοῦ.

Ἄς μοι συγχωρήσωσι, διότι ἀνέφερα τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα γεγονότα λαοῦ καὶ ἐποχῆς, ἥτις κατὰ πολὺ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν σταυροφόρων, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Ἀλδέρτος Δέξ. Μεγάλην θὰ δοκιμάσω θλίψιν κατὰ τὴν ἀφήγησίν μου, ἵνα κολάσω τὴν παρέκδοσίν μου ταύτην. Σκληραὶ ἀποτυχφαὶ ἐμελλον ἀμέσως ν' ἀναγκάσωσι τοὺς Ἑλληνας νὰ λάβωσιν ἄλλην τινὰ στάσιν ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν, αἵτινες μόνον τὴν ἐκλογὴν τῆς νίκης ἢ τοῦ θανάτου κατέλιπον εἰς αὐτούς.

Ἡ ὀλεθρία αὕτη ἀπόφασις ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Γιουσοῦφ πασσᾶ, ὅστις βλέπων ὅτι ἤρθη ὁ ἀποκλεισμός αὐτοῦ, ἐνενα τῆς βοήθειας τῶν Ἀγγλῶν, καὶ κύριος τότε γηγόμενος τοῦ ἐν τῇ κόλπῳ πλοῦ, ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τοὺς Τούρκους, οὓς ἐπαναστάται ἐκράτουν πολιορκημένους ἐν Κορίνθῳ.

Ἐπεδίβασε λοιπὸν χιλίους διακοσίους ἄνδρας, ὧν αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν, μετὰ μᾶς ἡμέρας δὲ πλοῦν, τὴν πρωίαν τῆς ἐπαύριον προσήγγισεν εἰς Λέχειαν, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἦν ἀνεπέτασεν ἐπὶ τῶν ἱστίων τῶν λέμβων αὐτοῦ. Καίτοι οἱ πολιορκοῦντες ἐπληροφορήθησαν περὶ τοῦ καταφυγίου τῶν Ὑδραίων, ἐνόμισαν ἐν τούτοις, ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς Φιλικῆς σημαίας, ὅτι προσήρχοντο ἐπίκουροι αὐτοῖς, οὐδαμῶς σκεφθέντες ὅτι ἡδύναντο νὰ πέμψωσι τὰ βοηθήματα ταῦτα χωρὶς νὰ παρακάμψωσι τὴν Πελοπόννησον, εἴτε δὲ τοῦ Ἀργους εἴτε διὰ τοῦ παρακειμένου λιμένος τῶν Κεχρεῶν, ἐνθα ἐστάθμευε τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν. Ἀφίκοντο δ' εἰς τὴν παραλίαν, τὴν ὁποίαν ὑπερίσπησαν παρὰ τὴν ἐκπληξιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς προσεγγίσεως ἐπὶ μακρόν ἵνα ἐπιτρέψωσιν εἰς τὸν στρατὸν αὐτῶν νὰ πυρπολήσῃ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κιαιμὶλ βέη καὶ μέρος τῆς κάτω Κορίνθου. Μετὰ τὴν ἀπελπισίαν ταύτην οἱ ἐπαναστάται εὐκίνητοι ὥς οἱ ταχύτεροι τῶν ἱππῶν μὴ ἔχοντες μάλιστα

οὔτε πυροβολικὸν οὔτε ἀποσκευὰς νὰ μεταφέρωσι, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀσυλὸν ἔπερ οἱ Τούρκοι οὔτε τὰ μέσα ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν θέλησιν εἶχον ἔνα προσβάλλωσιν.

Ὁκτὼ ἡμέρας μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦτο, ἔπερ ἡγγέλθη ἔν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βιέννῃ, ὡς ὀλεθρία νίκη τῶν Χριστιανῶν, ὁ Γουσσούφ πασσὰς ἔμαθεν ἐπανακάμπτων εἰς Πάτρας, τὴν θλιβεράν κατάστασιν τῶν Σχυπεταρῶν Μωαμεθανῶν τοῦ Ἀλά. πόλεως τῆς Φολόης, ἰδρυμένης κατὰ μεμονωμένας συνοικίας, ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διοσκυρέων ἦτο ἡ Σπάρτη. Ὁ Κολοκοτρώνης διετῆρει ἀποκεκλισμένην τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τῶν μᾶλλον ἀποφασισθέντων παλληκαρίων τῆς Πελοποννήσου ὅτε δὲ ἀφικόμενον εἰς βοήθειαν αὐτοῦ τὸν κόμητα Ἀνδρέαν Μεταξᾶν ἐκ Κεφαλληνίας, ὃν οἱ Ἀγγλοὶ ἐκήρυξαν ἐξόριστον καὶ ἐκπτώσιν τῶν τε δικαιωμάτων καὶ ἰδιοκτησιῶν αὐτοῦ, ἅμα μαθόντες ὅτι ὁ εὐγενὴς οὗτος ἱππότης ἠσπάσθη τὴν ἰδέαν τῶν χριστιανῶν.

Οὗτος ἦγε μεθ' ἑαυτοῦ τριακασίους πεντήκοντα Κεφαλλήνας, τέσσαρα μικρὰ ὄρεινὰ τηλεδόξα καὶ πλείους τῶν πεντακοσίων ἐξορίστων ἐκ Ζακύνθου, Ἰθάκης καὶ τῶν λοιπῶν νήσων, οὓς μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Μεταξᾶ προσεῖλκυσεν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ. Εἶχον οὗτοι ἐκδιωχθῆ ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν πρακτόρων, οἵτινες δίκην Τούρκων καθήδων, προσφορώτερον εὕρισκον αὐθαριέτως ν' ἀποσδέσσωσι τὰς δίκας, παρὰ νὰ δικάσωσιν αὐτὰς συμφώνως πρὸς τοὺς νομικοὺς τύπους.

Συνοδεύθησαν ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ὑπὸ πλήθους Ἑλλήνων τῆς Ἰονικῆς ἐπαρχίας ζητούντων νὰ ἐκδικηθῶσι διὰ μακρὰν σειρὰν ὕβρεων καὶ ραβδισμῶν, τοὺς ὁποίους ἐφίλοδώρουν οἱ κυρίαρχοι καὶ ἰδιοκτῆται τῆς Ἠλίδος Λαλιῶται, ὡς δείγμα καλῆς γειτονίας, ὅσας ἤρχοντο εἰς τοὺς λιμένας τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Τινὲς μάλιστα τούτων τῶν Ἰόνων εἶχον καὶ δοσοληψίας αἵματος μεταξὺ τῶν Λαλιωτῶν, αἵτινες μόνον δι' αἷματος ἠδύνατο νὰ πληρωθῶσι.

Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἐπολέμουν αὐτοὺς ὡς ἀπληστοὶ θηρευταί.

συλλαμβάνοντες λείαν, ἦν ἀπὸ πολλοῦ ἐποφθαλμίων· τὰ στενὰ μετὰ τοσαύτης ἀκριθείας ἐφυλάσσοντο, ὥστε οἱ Λαλιῶται δὲν κατώρθωσαν εἰμὴ διὰ δόλου νὰ πληροφορήσῃσι τὸν Γίουσούφ πασσάν περὶ τῆς ἀμνηχανίας αὐτῶν, καὶ ἀνήγγελλον ἐξορκίζοντες αὐτὸν ἐν ἐνόματι τοῦ Ἀλλάχ καὶ τοῦ προφήτου νὰ τοὺς βοηθήσῃ, ὅτι ἀπεφασισαν νὰ ἐγκαταλείψῃσι χώραν περιβαλλομένην ὑπὸ δυνάμεων ἡδὴ ἀνωτέρων καὶ ὁσημέραι ἐπιτεινομένων, καὶ μεταβῶσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν εἰς Πάτρας. Ὁ Μητροπολίτης Ὡλένου καὶ ὁ ἐπίσκοπος Καλαβρύτων Προκόπιος ἀνθίσταντο εἰς πᾶν εἶδος συνθήκης, ἦν ἄλλως τε θὰ παρέτεινον οἱ Ἕλληνες τῆς Ἡλίδος καὶ τῆς Ἐπτανήσου, ἅμ' ὥς συνήπτον αὐτήν.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔφερεν ἡμερομηνίαν 18 Ἰουνίου, τὴν 19ην δὲ ὁ κόμης Ἀνδρέας Μεταξᾶς συναθροίσας τὰ στίφη αὐτοῦ τόσον τρομερῶς ἐπολέμησε κατὰ τῶν Τούρκων, ὥστε σύμπασα ἡ Ἀρκαδία ἐκλογίσθη. Ἐπὶ τῷ κρότῳ τοῦ τελεδάλου, τῷ ἐπαναλαμβάνονμένῳ ὑπὸ τῆς ἡχοῦς, οἱ κάτοικοι τῶν κοιλάδων τοῦ Ἀλφειοῦ ἀθρόοι προσέρχονται εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σήμαντρα συνεχῶς ἠχοῦσιν. Οἱ ἱερεῖς ποιοῦται λιτανείας, σύρουσι κατόπιν αὐτῶν τοὺς λαοὺς. Τονίζουσιν τὸν ψαλμὸν ἐκζητοῦντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν στρατειῶν, ἵνα διασκορπίσῃ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπονείμει τὰς δάφνας τῆς νίκης εἰς τὰ τέχνα αὐτοῦ. Αἱ γυναῖκες ἀναρτῶσι τοὺς νυμφικούς αὐτῶν στεφάνους ἐπὶ τῶν βωμῶν τῆς Παρθένου, κηρύττουσαι ἑαυτὰς χήρας, ἐὰν ἕνεκα ἀνάνδρου διαγωγῆς οἱ σύζυγοι αὐτῶν ἐφευγον ἐμπροσθεν τῶν ἀπίστων. Αἱ κόραι ἀποθέτουσι τὰ λαμπρότερα τῶν ἐργοχειρῶν καὶ τὰς ἡλακτάς αὐτῶν πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων, ἵνα οὗτοι προστατεύσωσι τοὺς ἀδελφούς καὶ φίλους αὐτῶν. Οἱ γέροντες γονυπετεῖς προσεύχονται, τὰ παιδία ἄφθονα χέουσι δάκρυα ζητοῦντα ὕπλα· πάντα δὲ ταῦτα καταπαύουσιν ἅμα δύσαντος τοῦ ἡλίου, ὅστις ἐπαναφέρει τὴν γαλήνην, χωρὶς νὰ διασκεδάσῃ τὰς ἐπὶ τῆς ἐκθάσεως τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας ταύτης ἀδεοδιότητας ⁽¹⁾.

1) Αἱ λεπτομέρειαι αὗται ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀνταποκρίσεως τοῦ Πουκε-

(Ο) Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀπεσύρθησαν οὐδαμῶς γνωρίζοντες ὅτι ἦσαν νικηταί, οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ μόνον ἐγίνωσκον τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἥτταν, ὅτε ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν λήψιν τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἔγραψαν πρὸς τὸν Γιουσούφ πασσάν, οὗτος ἐξελθὼν τῶν Πατρῶν μετὰ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν, κατώρθωσε, παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν προβαλλομένας ἀντιστάσεις, νὰ εἰσδύσῃ εἰς Λάλαν. Αἱ μάχαι ἐπαναλήφθησαν παραχρῆμα· τῇ 29ῃ δὲ Ἰουνίου. οἱ Σκυπετάραι, οἵτινες εἶχον προπαρασκευασθῆ δι' ἀναχώρησιν ἐπιτυχόντες ν' ἀπομακρύνωσι τοὺς ἐπαναστάτας, ἐπορεύθησαν εἰς Πάτρας, ἀφοῦ ἐμπρόβλησαν πάσας τὰς συνοικίας τῆς πόλεως αὐτῶν· ἡ ἀπόστασις ἦν πρόκειται νὰ διατρέξωσιν, ἦτο εἴκοσι τεσσαρῶν ὥρων πορεία.

Ὁ Βεζύργης Γιουσούφ λαθὼν τὴν διοίκησιν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἐτοποθέτησεν ἐν τῇ κέντρῳ τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά, τὰ φορτηγὰ ζῶα καὶ τὰ ποίμνια, διότι πάντα ἤθελον νὰ παραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν. Ἡ ἐπισθοφυλακὴ ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν Λαλιωτῶν, οἵτινες ἐπορεύοντο πυροβολοῦντες συνεχῶς. Ἐδέγησε νὰ συμπλακῶσι κατὰ τὴν εἰσόδον τῶν πρώτων στενῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπλησίασαν τῇ 30 Ἰουνίου, τῇ δὲ πρώτῃ Ἰουλίου ἤρξαντο ἀκροβολισμοί. Λαλιῶτις κόρη παρατηρήσασα τραυματίαν Ἑλληνῆα ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ ἵππου αὐτῆς καὶ ἔδραμε κατὰ τοῦ ἐπιθανάτου, τοῦ ὁποῖου ἀποκόψασα τὴν κεφαλὴν παρουσίασεν αὐτὴν τῷ Βεζύργῃ Γιουσούφ. Ἦτο ὠραιοτάτη, ὃ δὲ Πασσᾶς δὲν ἠδύνατο ἄλλως ν' ἀποδείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ εἰμὴ νυμφευόμενος αὐτὴν μόλις ἐπανελθὼν εἰς Πάτρας. Ἦτο ἡ τρίτη γυνή, εἰς ἣν τόσῳ ἐλευθέρως ἔδειδε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἀφ' οὗ κατήμασε τὴν γῆν τοῦ Πέλοπος τέλος μετὰ ἑξαήμερον πορείαν, στερήσεις καὶ μάχας καθ' ἃς σπουδαιοτάτας ὑπέστησαν καταστροφάς, οἱ Λαλιῶται ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καὶ

ὁλλ. εὐρισκομένου τότε ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ κόμητος Μεταξᾶ πρὸς τινὰ τῶν ἐν Ζακύνθῳ φίλων αὐτοῦ.

πλέον τῶν ὀκτὼ χιλιάδων κερασφόρων ζώων εἰσῆλθον εἰς Πάτρας (1).

Συνέλεξαν σάκκους κεφαλῶν καὶ ὠτων, συνέλαβον τριάκοντα Ζακυνθίους χωρικοὺς εἰρηνικὸς καταγινόμενους εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν, Πουκεδίλλ εὐρισκομένου τότε ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ κόμητος Μεταξά πρὸς τινὰ τῶν ἐν Ζακύνθῳ φίλων αὐτοῦ.

οὓς ἀνεσκολόπισαν ζώντας ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ προξένου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πράκτορος τούτου ὅστις ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Πάτρας, ἰσχυρὸς διὰ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς αἱ συμπατριῶται αὐτοῦ παρέσχον τοῖς ἀπίστοις. ἐπειδὴ ἦσαν Ἕλληνες οὕτω τιμωρούμενοι ἢ προστάτις κυδέρνησις τῆς Ἰονικῆς ἐπαρχίας. ὥς καὶ ὁ πρόξενος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἦσαν λίαν συνεπεῖς ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτῶν, ἵνα παραπονῶνται, οὐχὶ δι' αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονός, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπλὴν ἑλλειψὶν μεθόδου ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τοῦ Βεζύρου Γιουσούφ-πασσά.

Οὗτος δὲν ἦτο τόσῳ ἀδιάφορος διὰ τὴν καταγωγὴν τῶν Λαλιωτῶν, οἵτινες μὴ εὐρίσκοντες τί νὰ λεηλατήσωσι κατὰ τὴν ἀφίξιν αὐτῶν ἀπέλυσαν τὰ κτήνη εἰς τοὺς ἀμπελοὺς, αἵτινες ἦσαν ὄριμοι καὶ ὑπέσχοντο μετὰ ἕξ ἐβδομάδας ἀφθονον συγκομιδὴν Κορινθιακῆς σταφίδος, ἣν ἡ Α. Γ. ἐπώλησεν ἐκ τῶν προτέρων εἰς μᾶλλον προσεκτικὸς εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα, παρὰ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Οὗτοι προκαταβαλόντες ἀρραθῶνας παρουσιάσθησαν εἰς τὸν ἑξοχον αὐτὸν πωλητὴν, ἀλλ' οὗτος μάτην ἠθέλησε ἠθέλησε νὰ καταστείλῃ τὴν ὁρμὴν τῶν Σκυπεταρῶν, οἵτινες ἐπάταξαν ἀγροφύλακας λέγοντες, ὅτι τὰ ποίμνια αὐτῶν ἐπρεπε νὰ φάγωσιν ἵνα θρέψωσιν αὐτούς.

Ἡ ἔρις αὕτη ἐπὶ ἡγεγεν ἄλλην. Οἱ Λαλιῶται ἐξήγησαν καταλύματα. ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑφίσταντο πλέον, ἡ πόλις ἐφιλοξένησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὁπόθεν ἐξεδίωξαν ἀμέσως τοὺς Πατρινοὺς

1) Ἀπόσπασμα τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Οὐγγρου Πουκεδίλλ.

Τούρκους, οὓς ἀπογύμνωσαν πρὶν ἀφίσωσιν αὐτοὺς νὰ διαδῶσιν εἰς Ναύπακτον. Τέλος ὁ Γρυσούφ-πασσᾶς ἠδὲ χαριστήθη ἐπίσης, διότι ἐκέρδησε σφοδρὸς καὶ ἀδολοχὴς τὸ φρούριον τῶν Δαρδανελίων τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦ Ρίου. Οὕτως οἱ Ἄλβανοι τοῦ Λάλα ἐκυρίευσαν τὴν ἀκρόπολιν τῶν Πατρῶν ἀποφασίσαντες νὰ ταφῶσιν ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῆς καὶ διαμείνωσιν ἐκεῖ, καθ' ἣν περίπτωσιν θὰ ἐξήρχοντο νικηταὶ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ἀρνούμενοι διὰ παντὸς τὴν ἀνέγερσιν τῆς πόλεως αὐτῶν. Ἀποκατέστησαν οὕτω μετὰ τοῦ Βεζύρου Γρυσούφ καὶ τῶν ἐπαναστατῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀκολουθήσαντες αὐτοὺς ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀνῆρπασαν τὰ ποίμνιά των, ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἀπέκλεισαν ἐν τῷ φρουρίῳ, ὅπερ εἶχον ἤδη καταλάβει.

Ἡ φοδερὰ αὕτη πάλιν ἀπετέλει προφανῆ ἀντίθεσιν μετὰ τῆς γαλήνης τῶν Ἰονίων νήσων, τῶν καταπιεζομένων ὑπὸ τῆς Βρετανικῆς κυδερνήσεως, ἧς ἡ ἀστυνομία ὀργανωμένη κατὰ τὸν τύπον τῆς τῶν Ἑνετῶν περιελάμβανε καὶ αὐτοὺς τοὺς πράκτορας θέτων αὐτοὺς μετὰ τῶν ἐν καταστάσει ὑπονομίας. Οὐδεμία ἐπιστολή, οὔτε δημόσιον ἔγγραφον ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῶν νήσων χωρὶς νὰ ἐξελεγχθῇ πρότερον. Σφίγγες λεπτολόγοι διεσκορπισμένοι δημοσίᾳ προέτεινον ζητήματα εἰς τὰ ὅποια τόσον ἐπικίνδυνον ἦτο ν' ἀπαντήσῃ τις ὅσῳ καὶ νὰ ζητήσῃ ν' ἀποφύγῃ. Ἡ ἐπιδοκιμασία, ἣν παρείχον εἰς τὰ μέτρα τῆς ἐξουσίας ἐξελαμβάνετο ὡς εἰρωνία, ἢ ἐπὶ κρισὶς ἐθεώρειτο ὡς ἀμάρτημα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ σιωπὴ κακῶς ἐξελαμβάνετο. Τέλος ἀφίκοντο εἰς τὸ σημεῖον νὰ θεωρήσωσι τὴν ὁμόνοιαν μετὰ τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν κοινοτήτων, ὡς τάσιν πρὸς ἐγκληματικὰς ἐποφθαλμιάσεις.

Ἡ ἀστυνομία πληροφορηθεῖσα ὅτι ὁ καθολικὸς τῶν Ῥωμαίων ἐπίσκοπος ἐμελλε νὰ συνοδευθῇ τῇ 21ῃ Ἰουνίου εἰς τὴν τελετὴν τῆς Ἱερᾶς μεταλήψεως ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τῶν πιστῶν τοῦ Ὁρθόδοξου δόγματος, ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ δημοσίᾳ. Ὁ ἱεράρχης πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλου, ἐδέχθη τότε νὰ προφασισθῇ παροξυσμὸν

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 27

ποδάγρας, καὶ ἀπεμάκρυνε διὰ τῆς συγκαταθέσεως ταύτης τὴν στιγμὴν τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ ἐκκλησίας καὶ λαοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ τὸν εἶχον καταστήσει τόσῃ προσφυλῇ, ὥστε ἕνεκα τούτου ἐγένετο ὑποπτος εἰς τοὺς βρεττανοὺς πράκτορας.

Οἱ Χριστιανοί, τότε ἐπ' αὐτοῖς, ὑψώσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ὅτε ἔλαβον γνῶσιν τοῦ μαρτυρίου τῶν ἐν Πάτραις ἀνασκολοπισθέντων τριάκοντα Ζακυνθίων, ἡ δύναμις τῆς Ἀγγλικῆς κρίσεως δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κατισχύσῃ τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως. Ἐξερράγησαν εἰς κατάρας κατὰ κυβερνήσεως, ἥτις ἐφαίνετο εὐνοοῦσα τοὺς Τούρκους, ἵνα κατασφάξῃ μόνον καὶ μόνον τοὺς Ἑλληνας. Ὁρκίσθησαν νὰ ἐκδικηθῶσιν ἅμα τῇ πρώτῃ εὐκαιρίᾳ. Ὅντως πρόξενος, ὅστις θὰ ἐπραττε διάδημα, καίπερ ἄνευ ἀποτελέσματος, ὑπὲρ τῶν Ἰόνων, ἠλὲ συνδιήλλασσε τὴν πολιτικὴν μετὰ τῆς ἡλικίης ἐνώπιον καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων ἤττον ἐκπλαγέντων, διότι εἶδον τὴν Πάργαν πωληθεῖσαν τῷ σατράπῃ τῶν Ἰωαννίων παρὰ διὰ τὴν ἀπόλυτον ἐγκατάλειψιν τῶν Ζακυνθίων ὑπὸ τῶν φύσει ὑπερασπιστῶν αὐτῶν.

Ἐκτοτε οἱ Τούρκοι ἐνόμισαν ὅτι πάντα ἐπετρέπεποντο κατὰ τῶν Φράγκων, ἀλλ' ἐκ τοῦ σύννεγγυς ἐξετάζοντες τὴν «φοινικὴν πίστιν» δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι δὲν ἐγκατέλειπον οὕτω τοὺς Ἴονας, παρὰ διότι ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς ὁπαδοὺς τῆς Ρωσσίας, διότι ταχυδρομικὸν πλοῖον ἤρχετο ἐκ Μελίτης καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο πλήρες σφαιρῶν διὰ λογαριασμόν τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐπέτρεπον συγχρόνως νὰ πωλήσωσιν αὐτοῖς ὅπλα! προσεπάθουν ἐπίσης νὰ ἐμπνεύσωσιν αὐτοῖς τὴν ἰδέαν, ὅτι εἰς ἑαυτοὺς καὶ μόνους πρέπει νὰ ἔχωσι τὰς ἐλπίδας, ἵνα χειραφετηθῶσι διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν μέσων, ἐπὶ τῇ ἔρῃ τοῦ νὰ βοηθῶσιν αὐτούς, ἐὰν ἐφαίνοντο ἄξιοι, ὅπως προβάλωσιν αὐτοὺς ἡμέραν τινὰ ὡς φραγμὸν κατὰ τῶν φιλοδόξων ἀξιώσεων τῆς Ρωσσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἐπανάστασις τῆς Σάμου.—Σύστασις καὶ διοργανώσεις τακτικῶν σωμάτων.
—Μανία τῶν ἐν Ἀσίᾳ Τούρκων.—Ταρχαὶ αὐτῶν ἐν Ἀρδανελλίαις.—
Ἀφίξις Μωαμεθανικοῦ στόλου εἰς Μιτυλήνην ἢ Λέσβον.—Ἡ Ἑλλη-
νικὴ αἰῖρα τὸν καταδιώκει.—Ὡραῖον ναυτικὸν κατόρθωμα τεσσάρων
ἑλληνικῶν βρικήων.—Φυγὴ τοῦ Ὄθωμανικοῦ ναυτικοῦ.—Σχέδιον τῶν
Ἑλλήνων περὶ Σμύρνης.—Διευθύνονται εἰς Κυδωνίας.—Πυρκαϊὰ καὶ
καταστροφὴ τῆς πόλεως ταύτης.—Οἱ ἐπαναστάται σφύζουσι τοὺς κατοί-
κους.—Πώλησις Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων.—Ἀπόβασις τῶν Σα-
μίων εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.—Σφαγαὶ ἐν Σμύρνῃ.—Ὡραία
διαγωγὴ τοῦ Κ. Δαβίδ, προξένου τῆς Γαλλίας.—Προθυμία, εὐσπλαγ-
χνία, προστασία τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ πρὸς τοὺς Ἑλληνας.—Δολοφο-
νία τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν.—Μουσουλμανικὴ ὀχλοκρατεία.

Ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὴν γνώμην τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβου-
λίων οἱ Ἕλληνες ἀνήγοντο πρὸς συνάντησιν τοῦ Ὄθωμανικοῦ στό-
λου, ὅστις παρεσκευάζετο νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ ἀρχιεπελάγου, ἵνα
προσβάλῃ τὴν Σάμον. Ἡ νῆσος αὕτη ἐπανέστη, ὡς προείπομεν, ἅμα
τῇ εἰδήσει τῆς δολοφονίας τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου.

Τῶν προϋχόντων συνεληθόντων ἐν Βαθεῖ, κώμῃ κειμένη πρὸς τὰς
ἐκβολὰς τοῦ Ἰμβραάσου ποταμοῦ, ὃν ἡ Ἥρα ἐτίμησεν ἰδοῦσα τὸ
πρῶτον φῶς παρ' αὐτόν, καὶ κηρυξάντων τὴν ἀνεξαρτησίαν, ὁ λαὸς
ἔσφαξε τὸν Καδὴν καὶ τοὺς δορυφόρους του, οἵτινες εἶχον καταστῆ
μισητοὶ διὰ τὰς ἀδικίας των.—Οἱ ἀγρόται ἠκολούθησαν τὸ παρά-
δειγμα τοῦτο, οἱ ἐκεῖ ὑπάρχοντες Τούρκοι ἠφανίσθησαν, εὐχαρι-
στίαι ἀντήχησαν ἐν πᾶσι τοῖς ναοῖς, καὶ οἱ χωρικοὶ μεθύοντες ἐκ
χαρὰς ἀνῆψαν τοσαύτας πυράς ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὥστε θὰ ἐπίστευε τις
ὅτι ἐπανηγυρίζετο ἐφάπαξ ἔτι ἡ μάχη τῆς Μυκάλης, εἰν εὐθὺς δὲν

ἐπληροφορεῖτο, ὅτι ἤτο ὁ θρίαμβος τοῦ Σταυροῦ, οὗτινος ἐγκαθίδρυσαν τὴν σημαίαν.

Τὸ συμβούλιον τῆς δημογεροντίας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐψήφισε ν' ἀποστείλῃ πληρεξουσίους δύο τῶν ἀρχόντων του εἰς Ψαρά, ἵνα γνωστοποιήσωσιν αὐτοῖς τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως, οἱ πρόξενοι τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων, πάντες σχεδὸν αὐτόχθονες, ἔσπευσαν νὰ θυσιάζωσι τὸ ὑπούργγημά των εἰς τὴν τιμὴν τοῦ νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα των. Οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα προσήλθον, ἵνα τὴν υπερασπίσωσι, καὶ ἐν διαστήματι δύο ἡμερῶν συνηθροίσθησαν ἑξ̄ χιλιάδες ἀνδρῶν ἐμφορούμενοι ὕψηλων αἰσθημάτων. Δὲν ἐδράδυναν νὰ λάβωσι πυροδόλον, ὅπερ οἱ Ψαριανοὶ ἔπεμψαν αὐτοῖς, καὶ ὁ λιμὴν ἐνισχύθη εἰς τρόπον, ὥστε οὐδὲν νὰ φοβῆται ἐκ τῆς Ἡπείρου, ἀφ' ἧς ἡ νῆσος χωρίζεται δι' ἰσθμοῦ πλάτους ἐνὸς μιλίου διαπλεομένου διὰ σχεδιῶν.

Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς διώρυγος ἢ τῆς τάφρου συμβάλλει εἰς τὴν υπεράσπισιν τῆς Σάμου, ἐν ἣ μόνον διὰ τοῦ λιμένος Βαθέως δύναται τις νὰ προσορμισθῇ, προβαλλούσης τῆς νήσου, ἐν περιφερείᾳ ἀνω τῶν εἴκοσι δύο λευγῶν, παράλια ἀπρόσιτα καὶ εἰς τὰ ἐλαφρότατα ἀκάτια. Καὶ ὁ ὅρμος οὗτος μάλιστα περιβάλλεται ὑπὸ κρυμνωδῶν ὀρέων, εἰς ἃ ἀφικνεῖται τις μόνον διὰ κλεισσωρεῶν, δυναμένων νὰ υπερασπισθῶσι διὰ κυλίσματος βράχων, οἵτινες σχηματίζουν βροχὴν πετρῶν χιλιάκις φονικωτέρων τοῦ στόματος τῶν πυροβόλων.

Οἱ Σάμιοι ἐγίνωσκον τὸ πλεονέκτημα τῆς τοποθεσίας των καὶ ἡ σωτήριος ἰδέα, ἣν συνέλαβον, κατέστησαν αἰφνης αὐτοὺς ἡγεμόνας τῆς ἐπαναστάσεως, Ἐθεωρήθησαν ὡς ἄστυον τῶν Χριστιανῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ γῆ, ἥτις κατεδρόχισε τὸν Πολυκράτην, ἐηκίρτησεν, ὅτε προὔτάθη ἐν τῇ συμβουλίᾳ τῆς δημογεροντίας, νὰ σχηματισθῇ τακτικὸν σῶμα στρατοῦ κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα, ἵνα υπερασπίσῃ τὴν λεωφόρον ταύτην τῆς ἐπαναστάσεως.

Πλείστοι Σάμιοι ἐπολέμησαν ὑπὸ τὰς γαλλικὰς σημαίας κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν, ἄλλοι εἶχον ὑπηρετήσαι ἐν Ρωσσίᾳ.

καὶ τινες νέοι σπουδάζαντες τοὺς ἐξελιγμοὺς τῶν στρατευμάτων, ἐγένοντο οἱ προγυμνασται τῆς ὁρεινῆς ἐθνοφυλακῆς. Περί τὰς ἀρχὰς Μαΐου τρεῖς χιλιάδες Σαμίων ἐβάδιζον στρατιωτικῶς, ἐγέμιζον κατὰ χρόνον, ὅτε αἱ ἀρξάμεναι καταδιώξεις ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν τῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἠνάγκασαν νὰ καταφύγῃσι πρὸς αὐτοὺς πληθοὺς προγεγραμμένων.

Ὁ κατάλογος τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἐπύκνωσαν τὰς τάξεις των, διὰ τῆς πλημμύρας ταύτης, ἀνήρχοντο κατ' Ἰούνιον, εἰς τέσσαρας καὶ πλέον χιλιάδας εὐτόλμων ἀνδρῶν, Εἶχον ἀκόμη ἐν χρήσει τὸ σύστημα τῆς κατὰ λόχους στρατηγικῆς, ἀλλὰ τότε τοὺς συνέπηξαν εἰς συντάγματα· καὶ οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοί, τῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Ριχάρδου κυβερνωμένης κορδέτας ἢ «Δορκᾶς» οἵτινες ἔτυχον νὰ τοὺς ἴδωσι γυμναζομένους, ἐξεπλάγησαν ἐκ τοῦ λαμπροῦ παραστή, ματός των. Οἱ ἀρχηγοὶ ἔφερον τὴν ἑλληνικὴν περικεφαλαίαν, οἱ στρατιῶται τὸ ἱστορικὸν ἔνδυμα, καὶ ἐὰν τὰ ὅπλα δὲν ἐδείκνυσον τὴν διαφορὰν τῶν χρόνων, ἡ ἐξελάμβανέ τις αὐτοὺς ὡς τοὺς νικητὰς τοῦ Τιγγράνου.

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ πολιτικοῦ τούτου θαύματος οἱ Τούρκοι ἐταράχθησαν, καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Σιάλας-Νόδας, τῆς Καρίας, τῆς Δωρίδος, τῆς Λυκαονίας, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγῃσι τὰ ἐγγειρίδια των ἐπεδιβάσθησαν ἀγέληδόν διὰ Σάμον. Ἡ νῆσος εἰς τὴν ἐσωρεύθησαν, ἡ εὐρίσκετο ἐν ἧ καὶ τὰ Ψαρά ἀμνηχανία, ἐνεκα τῆς τοιαύτης αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἐὰν ἡ προσέγγισις τοῦ κινδύνου δὲν ἠνάγκαζε τὴν πλειονότητα των προσφύγων, τὴν ἀπετέλουν γυναῖκες καὶ παῖδιά, νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς μεμεκρυσμένας νήσους.

Κατὰ τὴν κρίσιν ταύτην ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σάμου ἐγένετο τὸ μόνον ἔρεισμα τῶν δυστυχῶν. Ἐμερίμνησε περὶ τῆς ἐπιβάσεώς των, καὶ ἀφοῦ ἐπεράτωσε ταύτην, ἔμεινε μετὰ τὴν δεκαεπισχιλίων μαχητῶν, οὓς ἔσχε τὴν σπανίαν εὐτυχίαν νὰ συγκρατῇ ἐν πλήρει ὁμονοίᾳ. Εἶχε πείσει τὴν Γερουσίαν νὰ τοὺς διατηρῇ ἐτοιμοὺς· αὐτὴ δὲ ἔχουσα ὡς ἀξίωμα ὅτι: «ὁ πόλεμος τρέφει τὸν πόλεμον» ἀπεφάσισε νὰ προσδληθῇ ὑπ' αὐτῶν ἢ ἀπέναντι ἡπειρος. Ἡ πρώτη

ἀπόδασαι, ἦν ἕκαμον ἐν Ἀσίᾳ ἐγένετο διὰ δισχισίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπανεκκινήσαν κατάφορτοι λαφύρων καὶ ἀκολουθούμενοι ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ αἰχμαλώτων καὶ τῶν δύο φύλων, οὓς ἀπέλευσαν, ἀφ' οὗ ἔλαβον ἄφθονα λύτρα. Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας, οἱ Σάμιοι κατέδωσαν ἐκ νέου εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Μυκάλης, ὅπου ἡ ὑπεριχὴ τῆς περὶπαρχείας μόνη, ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν νίκην κατὰ πληθύνος, βαρβάρων, οἵτινες ἐπολέμησαν λυσσώδως. Τέλος ἐπανελαμβάνον τασάντες τὰς ἐκδρομάς των, ὥστε ἡ ἔναντι τῆς Σάμου χώρα τῆς Ἀνατολῆς ἐγκυατελείφθη εἰς ἀπόστασιν μεῖζονα τῶν ἐξ λευγῶν κύκλωθεν, ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν.

Οἱ Τούρκοι οἵτινες πάντοτε ἀνάνδρως ἐκδικοῦνται εἰς ἐκάστην νίκην τῶν Σαμίων ἀπεκρινοντο διὰ σφαγῆς τῶν Χριστιανῶν οὓς ἡ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως κηρυχθεῖσα ἀτιμωρησία παρέδιδεν εἰς τὴν μνησικακίαν των. Οὕτως ἵνα παρασκευασθῇ ἡ σφαγὴ των ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τινὰς δολοφονίας, αἵτινες ἐγένοντο ἐν Σμύρνῃ ἀρχομένου Ἰουνίου, ἀναμένοντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἵνα καταφέρωσι τὰ μεγάλα κυπήματα. Ὁ στόλος κατέπλευσε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὰ μέσα Μαΐου μετὰ πληρωμάτων ἀπαρτιζομένων ἐκ τυχοδιωκτῶν Εὐρωπαίων, κακούργων ἐξαχθέντων ἐκ τῶν κατέργων, καὶ συφερτοῦ ἐνόπλιων ληστῶν, οἵτινες μόνοι ἤρκουν, ἵνα ἀποτύχη καὶ ἡ κάλλιστα ὑπολελογισμένη ἐπιχείρησις, ἐὰν ὁ ναύαρχος δὲν διετέλει ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τοῦ ὁποῖου τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκυδέρνα.

Ἦτο δημιοῦργημα τοῦ «καπετὰν πασσᾶ» Καρά-Ἀλῆ, ὅτις ἐμεινεν ὀπίσω, ἵνα διοργανώσῃ δευτέραν μοῖραν, μεθ' ἧς ἠὰ συνήντα τὸν προστατευόμενόν του ἐν Μιτυλήνῃ, ὅπου ἡ συνάντησις ὤρισθη. Πλαγιάζοντες δὲ ἐπὶ ἑνδεκῇ ἡμέρᾳ περὶ τὴν προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, οἱ Ἀργοναῖται τῆς ἡμισελήνου, ὧν αἱ φαιδραὶ συνδιαλέξεις ἐστρέφοντο καθ' ἐκάστην ἐπὶ τῆς ἡδονῆς τοῦ νᾶ πυρπολῶσαι τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, νᾶ λεηλατήσωσι τὰς νήσους καὶ νᾶ ἀποκομίσωσι φορτία ἐκ κεφαλῶν, ἡγκυροδόκησαν ἐκ Δαρδανελίοις. Ὁ Σουλτάνος ἐνόμιζεν αὐτοὺς, ὡς ἔπειτα ἐγνώσθη, ἀφικθέν-

τας ἤδη εἰς Μιτυλήνην, καὶ ἀτενίζων τὸ πέλαγος ἀνέμενον εἰδήσεις ὅτε ἔμαθεν ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ εὐρίσκοντο ἀκόμῃ σχεδὸν εἰς τὰς πόλεις τῆς πρωτεύουσας. Ἠκούσθησαν ἐν τούτοις κατὰ τὸν πρῶτον αὐτῶν προσορισμὸν διὰ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ ἐξηκοντάδος τινὸς βιομηχάνων Ἑλλήνων, ἀποκατεστημένων ἐν τῇ Ἀσιατικῇ πόλει τῶν Δαρδανελλίων. Διήρπασαν κατοπιν οἰκίας, Ναοὺς, ἔκαυσαν καὶ ἐληλάτησαν τὸ χωρίον Μάδουτον ἐπὶ τοῦ ἐτέρου μέρους τοῦ στενοῦ, ἀλλ' ὅμως ταῦτα κατ' οὐδὲν ἔδωξαν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σουλτάνου ἀφ' οὗ μόνον Χριστιανοὶ καταστράφησαν ἤρκει ὅτι ἐπανελάθον τὸν πλοῦν αὐτῶν. Ἡ διαταγὴ ἐστάλη αὐταῖς ἐκ νέου διὰ ταχυπλόου πλοίου, ὅπερ τότε μόνον ἀπεμικρύνθη, ὅταν τοὺς εἶδε κάμπτοντας τὸ Σιγαίον ἀκρωτήριον.

Ὁ μέγας Ἰμάμης προεῖπεν εἰς τοὺς Μωαμεθανούς: «ὅτι οἱ ἄπιστοι θὰ ὑπεχώρουν εἰς τὴν θέαν τῆς ἡμισελήνου». Ἐπλεον ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ πρὸς τὴν Ἰμβρον, ὅτε εἶδον μακρόθεν τὸν πρόσκοπον τῆς ἑλληνικῆς μοίρας, παραπλέοντα μὲ ἀναπεπταμένην τὴν Σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ἡ εὐστάθεια τῶν μικρῶν αὐτῶν πλοίων, τὸ ταχὺ βᾶδισμά των, ἡ ἀκρίβεια τῶν γυμνασίων, ἅτινα ἐξετέλουν περίξ τῶν πλεουσῶν ἀκροπόλεων τῶν βαρβάρων, ἤρξαντο νὰ ταπεινώσῃ τὸ φρόνημα αὐτῶν. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἔφυγον καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐξακολούθησαντες τὴν πρὸς τὴν Τένεδον ὁδόν, παρετήρησαν μετ' ὀλίγον ἄλλην Χριστιανικὴν μοῖραν, ἣτις ἀπειμακρύνθη, ὅπως καὶ ἡ πρώτη, ἅμα τῇ προσεγγίσει αὐτῶν. Ἀλλὰ φεύγοντα οὕτω τὰ πλοῖα τῶν ἐπαναστατῶν ἐφαίνοντο πολλαπλασιαζόμενα καὶ ἀναδυόμενα ὥς τοιαῦτα ἀπειλητικαὶ θεότητες ἐκ τοῦ βυθοῦ τῶν κυμάτων, οὕτως ὥστε οἱ Ὀσμανλήδαι, οὔτινες εἶχον ἀνακαλύψει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Σιγαίου ἀκρωτηρίου, ἔφθασαν παρακλούθουμενοι ὑπὸ ἐβδομήκοντα βρικίων εἰς Λέσδον.

Ἡ μοῖρα αὐτῶν, ἡ τόσον ὑπερήφανος διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς, ὅτε ἦτο ἡγχυροβολημένη ἐν Δαρδανελλίοις, εἰσῆλθεν ἐσπευσμένως εἰς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Εὐρίπου, ἐν οἷς νεώτεροι καλοῦσι λιμένα τῶν Ἐλαιῶν, χωρὶς νὰ τολμήσωσι νὰ καύσωσιν ἓνα πύραυλον ἐναντίον.

τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις δὲν ἔπαυε πλέον εἰς τὰ ὕδατα αὐτῶν. Τοιαύτη τόλμη κατέπληξε τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐκάλουν τοὺς νησιώτας διὰ τοῦ ὀνόματος «ταουσάν» ἤτοι λαγωούς· καὶ τρέμοντες ὡς τὰ δειλὰ ἐκείνα ζῖα, ἐκ τῶν προτέρων ἠττήθησαν. Κατὰ τὸ λέγειν αὐτῶν εἶχον ἐκπλεύσει, οὐχὶ νὰ πολεμήσωσιν, ἀλλ' ἵνα δολοφονήσωσιν ἀνθρώπους, οὓς εἶχον παραστήσει αὐτοῖς ὡς πλουσίους καὶ ἀνυπερσπίστους. Εὐθὺς οἱ γογγυσμοὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὸν φόβον καὶ τὰ πληρώματα ἠτιῶντο τὴν ἀφροσύνην τοῦ ἀρχηγοῦ των, ὅστις ἠπάτησεν αὐτοὺς. Ἠκεῖνος ὀφείλων τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ «σεραίου» δὲν ἦτο ἦτιον ἀνίσχυρος, διότι ἀνέμενεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἐμπρησθῶσιν ἐντὸς τοῦ ὅρμου, χωρὶς νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι διὰ τῶν μεγάλωπροπῶν πλοίων, ὧν ἐπέβαινον, ἦρκει νὰ ἐπιτεθῶσι, διὰ νὰ τρέψωσιν εἰς τὴν φυγὴν τοὺς Ἕλληνας.

Οἱ Ὑδραῖοι ἐγίνωσκον τοῦτο. Ἐγνώριζον τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ἑαυτῶν μέσων, ἵνα προσβάλωσι τὸν ἐχθρόν· ἀλλ' ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς εἰκαζομένης ἀμαθείας τῶν Ὀθωμανῶν, οὓς κατεσκόπευον, ἵνα ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῶν σφαλμάτων αὐτῶν. Ἐν γ' περιπτώσει οὗτοι ἀνῆγοντο, τρικυμία τις, ἡ κακὴ ἐκτέλεσις ἐλιγμοῦ ἔθετεν αὐτοὺς εἰς τὴν διάκρισίν των, καὶ ἂν πάλιν ἔμενον προσωρισμένοι, εἶχον προσδέψει διὰ τίνων μέσων ἢ αὐτοὺς ἠφάνιζον. Δεκαοκτὼ πλοῖα μετεσχηματισμένα εἰς πυρπολικά πεπληρωμένα εὐφλέκτων ὕλων καὶ ἐμπρηστικῶν βλημάτων ἐξησφάλιζον αὐτοῖς τὴν νίκην.

Εἶχον ἐκλέξει ἄνδρας ἀτρομήτους διὰ νὰ ἐξακοντίσωσιν. Ἐκαρᾶδόκουν τὸν ἄνεμον, ἀνέμενον τὴν κατάλληλον στιγμὴν, ἵνα προσβάλωσι τὸν ἐχθρόν τοῦ ὁποίου ἠγγύουν ἀκόμη τὴν ἐντελῆ ἀποθάρρυνσιν, καὶ οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι, οἵτινες ἦσαν ὁ Γάκωδος Τομπάζης, ὁ Παναγιώτης Μπότασης, ὁ Κολλανδροῦτσος καὶ ὁ Χατζῆ Ἀνδργυρος ἀντὶ νὰ ὑπεκκρίνωσι τὸν ζῆλον τῶν ναυτῶν, προσεπάθουν νὰ μετριάσωσι τὴν ὀρμὴν αὐτῶν. Ἦσαν πατέρες κυδερνῶντες οἰκογενειακῶς τέκνα ὑποταταγμένα εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν. ἐν οἷς μία θέλησις διεκρίνετο. Ἀρχηγοὶ καὶ ναῦται ἐλάτρευον τὸν Θεόν, κοινὴν ὠμίλουν γλῶσσαν, ὑπὸ ἑνὸς ἐφλέγοντο

ὁμοθυμίου αἰσθήματος, «νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς «πατρίδος». Οἷα ἀντίθεσις πρὸς τὸν ὀθωμανικὸν στρατόν. Μετὰ πολλὰς ἀμφισβητήσεις ἀπεβίβασε τρισχιλίους ἄνδρας, οὓς ὁ ἀντιναύρχος ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν, ἵνα ἐκεῖ παρασκευάσῃ καταφύγιον ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος. Ἐθεσαν συνεπῶς ἐκάστην Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν ἐν σμικρῇ τινι χώρῃ μεταξὺ δύο οἰκῶν ἃς κατέλαβον ὀθωμανοὶ στρατιῶται, καὶ ἀφ' οὗ ἀφώπλισαν ὅλους τοὺς Λεσβίους, συνεκρότησαν πολεμικὸν συμβούλιον, ἵνα σκεφθῶσι διὰ τίνων μέσων νὰ ἐξέλθωσι τοῦ κακοῦ διασθήματος, εἰς δὲ περιεπλέχθησαν.

Τῆς ὀθωμανικῆς μοίρας συνισταμένης ἐκ πέντε πλοίων τῆς γραμμῆς, τεσσάρων φρεγατῶν καὶ ἄλλων τόσων κορβητῶν, μὴ τολμώσης δὲ ν' ἀναχθῇ εἰς τὸ πέλαγος, τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισεν ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ «ν' ἀποστείλῃ μέγα πλοῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα παρακαλέσῃ τὸν καπετὰν-πασσὰν νὰ ἔλθῃ ἐπικούρος «τῶν πλοίων τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, καταφυγόντων εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Εὐρίπου τῆς νήσου Μιτυλήνης.» Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀποσυρθῇ ἀπὸ τινων ἡμερῶν πρὸς τὰ μέρη τῆς Σάμου, διὰ νὰ νικήσωσιν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐξέλθωσιν, εὗρον ἀκόπως Μωαμεθανόν τινα ἀξιωματικὸν ἀρκούντως γενναῖον, ὅπως διακινδυνεύσῃ διαπλέων μέχρι Δαρδανελλίων.

Ἡδύνατο νὰ κάμῃ τὸν διάπλουν τοῦτον ταχύτερον τῶν εἰκοσι-τεσσάρων ὥρων καὶ ὁ πλοίαρχος, μεθ' οὗ ἔλαχε νὰ διανείμῃ τὴν τιμὴν ταύτην, ἀναπετάσας τὰ ἱστία ἐπὶ πλοίου ἐξήκοντα τεσσάρων πυρεδόλων, οὗτινος ἐπέβαινον ἐννεακόσιοι πεντήκοντα ναῦται, ἔδεδαιώθη ὅτι θὰ εὗρῃ ἐλευθέραν ἐνώπιόν του τὴν θάλασσαν. Οὐδὲ ἐν ἱστίον ὑποπτον ἐφαίνετο ἐν τῇ στενῇ, οὐδ' ἐν τῇ Ἀδραμυττίῳ κόλπῳ. Ἐπλεε πλησίον πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Λέκτον, ἠγγίξε τὴν ξηρὰν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅτε τέσσαρα ὑδραῖκά βρῖκια κεκρυμμένα μεταξὺ τῶν Ἐκατοννήσων, ἀνεφάνισαν κεραιοχούμενα περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἀντίσσης.

Ὁ Τούρκος πλοίαρχος εἶδεν αὐτά, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος μετα-

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 28

δλήθη αἰφνιδίως, θέλει νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὸν λιμένα, ὃν πρὸ μικροῦ ἀφῆκε. Παραπλέει τὴν βόρειον παραλίαν τῆς Λέσβου. ὕσον δύνανται πλησιέστερον, καὶ διευθύνεται πλησίστις εἰς τὸν Σίγρειον λιμένα, οὗτινος τὰ ὕδατα κατὰ τὴν εἴσοδον εἶναι μόλις ὀργυιῶν τινων βάθους, ὅτε τὸ πλοῖον αὐτοῦ προσαράζει καὶ ναυαγεῖ ἐν διαστήματι ὀλίγων λεπτῶν. Τὸ πλήρωμα καταπεπληγμένον ζητεῖ νὰ ὀπλισθῶσιν αἱ μεγάλοι λέμβοι, καὶ νὰ σφθῇ εἰς τὴν ξηράν, ὅτε τὰ ἑλληνικὰ βρίκια, τέσσαρα τὸν ἀριθμὸν, προσβάλλουσι τὸ πολεμικὸν πλοῖον. Ἡδύνατο ἀκόμῃ νὰ κανονισολήσῃ αὐτὰ καὶ ὁ πλοίαρχος, μεθ' ὅλην τὴν συμφορὰν αὐτοῦ, ὅθεν ἐσκέφθη νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην μιᾶς μάχης. Ἐχων τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ἐκρεμάτο ἐνόησεν ὅτι μόνον μία νίκη ἡδύνατο νὰ ἐκπλύνῃ τὸ σφάλμα αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ὤφειλεν ἐν τούτοις νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν παρηγορίαν ὅτι ἀντέστη.

Οἱ Ἕλληνες, οὔτινες κατέφθασαν τὸ θωμανικὸν πλοῖον πρὶν ἢ προσβληθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ, προῦχώρουν διαιρεθέντες εἰς δύο μοίρας ἐκ δύο βρικίων ἐκάστης, αἵτινες ἐφθασαν τῇ βοηθείᾳ τῶν μικρῶν τῶν ιστίων, ἢ μία ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἢ δ' ἄλλη ἐκ τῶν ὀπισθεν τοῦ ἀκινήτου τούτου κολοσσοῦ. Πᾶς ἄλλος ἀξιοματικὸς ἐκτὸς τοῦ Μωαμεθανοῦ πλοίαρχου θὰ ὤπλιζε τὰς λέμβους αὐτοῦ διὰ τινων πυροδόλων τῶν τριάκοντα ἕξ ἑκατομέτρων καὶ θὰ συνήπτε μάχην πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οὓς ἡδύνατο κυριολεκτικῶς νὰ καταλάβῃ ἕξ ἐφόδου.

Τὰ βρίκια αὐτῶν ἔφερον ἕκαστον μόλις δεκαοκτὼ πυροδόλα τῶν δώδεκα, καὶ τὸ πολὺ ἑκατὸν πεντήκοντα ναύτας. Ἀλλ' οὗτοι ἕξ ἀκρισίας, ἥτις μόνον εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἡδύνατο νὰ χωρήσῃ, ἐπίστευον ὅτι ἤρκει νὰ κάμωσι θόρυβον, ἵνα καταποτήσωσι τοὺς τασουσάν (λαγφούς), ἅμα δὲ εἶδον τὸν ἐλιγμὸν τοῦ ἐχθροῦ, ἤρξαντο τοῦ πυρὸς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ἀρκεσθέντες εἰς τὸ νὰ ἐνεδρεύωσι τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τῶν θωρακίων καὶ νὰ προτόνων, ἵνα τὸν ἀποθήσωσιν, ἐν ἣ περιπτώσει θὰ ἐτόλμα νὰ ἀψηφίσῃ τοὺς κανονισολιστοὺς αὐτῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἐπωφελοῦμενοι τότε τὸ σφάλμα τῶν Τούρκων διηυθύνθησαν κατὰ πρύμνην καὶ κατὰ πῶραν, σταματήσαντες εἰς

βολὴν τῶν πυροβόλων αὐτῶν, μέχρι τῆς ὁποίας οἱ πυροβολισμοὶ τῶν βαρβάρων δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς προσβάλωσιν, ἐν ᾧ αἱ σφαῖραι αὐτῶν διερχόμεναι κατὰ μῆκος τοῦ πλοίου, ἐπέφερον ἐν αὐτῷ τὸν θάνατον καὶ τὴν σύγχυσιν. Καὶ εὐθὺς ὥς διερράγησαν τὰ ὑποστρώματα, οἱ ἴσται τοῦ πλοίου ἐξεσφενδονίσθησαν εἰς τεμάχια, ὃ ἐξαρτισμὸς αὐτοῦ κατεκερματίσθη, τὰ πυροβόλα τοῦ κατεστράφησαν καὶ αἱ γέφυραι ὥς καὶ τὰ σανιδώματα τοῦ ναταστρώματος, ἐκαλύφθησαν ὑπὸ πτωμάτων καὶ συντριμάτων· ὁ «ρεῖζης» ἐνόησεν ὅτι πᾶσα παρατέρω ἀντίστασις ἦτο ἀνωφελής. Ἀφ' οὗ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐφρονέυθη καὶ ἐπληγώθη κατὰ τρία τέταρτα, οἱ ὀλοολυγμοὶ τῶν ὑπολειφθέντων ἔπεισαν αὐτὸν τέλος νὰ σωθῇ, καὶ ἦτο ἀκόμῃ καιρὸς.

Οἱ Ὑραῖοι, ἀφοῦ ἐσάρωσαν πᾶν τὸ προστυχόν, περιελείψαντες χειτῶνας θείῃ καὶ ὀθῶνας πίση ἀνήρτησαν εἰς τὸ πλοῖον, ὅπου ἐπηρπόλησαν. Αἱ φλόγες ἀνεπτύσσοντο ἤδη καὶ κατελάμβανον τοὺς προτόνους, ὅτε ἑκατὸν πεντήκοντα Τούρκοι περίπου, λείψανα λαμπροῦ πληρώματος, ἐρρίφθησαν εἰς τὰ ἐφόλκια αὐτῶν, ἵνα περαιωθῶσιν εἰς τὴν ἀκτὴν.

Πάραυτα οἱ Ἕλληνες, βέβαιαι περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ πλοίου, στρέφουσι τὰ ἑαυτῶν βλέμματα ἐναντίων τούτων, βυθίζουσιν ἐν, καὶ ἀνερχόμενοι ἐπὶ τῶν λέμβων ἐπιτίθενται διὰ τοῦ κοπάνου ἢ τῆς ἀρπάγης κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες διαφεύγουσι τὴν καταδίωξιν ριπτόμενοι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μόνῃ ἢ μεγάλῃ τῶν Ὀσμανληδῶν λέμβος κατορθώσασα νὰ σωθῇ εἰς Μιτυλήνην, ἀνήγγειλεν ὅτι τέσσαρα βρῖκια «ραγιῶδων» ἐπηρπόλησαν τὸ πλοῖον αὐτῶν. Ὁ ἀντιναύαρχος τοῦ Σουλτάνου ἤκουσεν ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ πλοίου τὸν κρότον τῶν πυροβόλων, ὅστις δὲν ἔπαυσεν ἀκούμενος ἐπὶ τρεῖς ὥρας, καθ' ἃς διήρκεσεν ἡ μάχη, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ ἐλθῇ εἰς ἐπικουρίαν τῶν ὁμοεθνῶν αὐτοῦ.

Νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πέλαγος μετὰ τεσσάρων πλοίων, ὥς ἦσαν ὀπλισμένα, νὰ ἀναζητήσῃ τοὺς Ἕλληνας, νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς μοίρας αὐτῶν καὶ νὰ τὴν ἀποστείλῃ εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, ἦτο

ἡ ἀπόφασις ἀνδρός, οἷος ὁ Χασάν πασσαῆς, ὅστις ἡττηθεὶς ὑπὸ τῆς μοίρας τοῦ Ὀρλώφ ἐν Τσεσμέ ἠγέρθη φοβερώτερος ἵνα προσβάλῃ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐν Λήμνῳ. Ἀλλ' ἡ Τουρκία ἀπὸ πολλοῦ ἤδη τρέφει ἀνάνδρους καὶ δολοφόνους! Ὁ ἀντιναύαρχος λαβὼν τὴν γνώμην τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ διέταξε ν' ἀναπετάσῃσι τὰ ἱστία πρὸς ἀναχώρησιν, πρὶν ἢ καταστῇ περίγελως τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πορεία αὐτοῦ οὐδὲν εὔρεν ἐμπόδιον. Διερχόμενος διὰ τοῦ λιμένος Σιγρείου, εἶδε τὰ τέσσαρα ἑλληνικὰ βρίκια ἀπασχολούμενα εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν πυροβόλων τοῦ πλοίου, ὅπερ ἐνδόξως κατέστρεψαν. Ἐπὶ τῇ θεᾷ αὐτῶν «ἀνεπέτασεν» ἐν σπουδῇ τὰ ἱστία, ἐνῷ οὗτοι παραπλέοντες κατεδίωκον αὐτὸν μέχρι Δαρδανελίων, καὶ τὸν ἀποχαιρέτισαν εἰρωνικῶς διὰ τινων κανονιοβολισμῶν, ὅτε ἤδη ἠγκυροβόλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πυροβολοστασίων τοῦ φρουρίου τῆς Ἀσίας.

Ἰκανοποιημένα ἐκ τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων, τὰ τέσσαρα νικηφόρα βρίκια ἀνέκρουσαν πάραυτα πρύμναν καὶ ἔσπευσαν ν' ἀναγείλωσι τῇ ἑαυτῶν στόλῃ τὴν ἐπιφανῆ πρᾶξιν τοῦ Σιγρείου λιμένος. Διαχύσεις χαρᾶς καὶ χαιρετισμοὶ διὰ τῶν πυροβόλων ἀνεκοίνωσαν εὐθὺς τὸν θρίαμβον τοῦ Σταυροῦ. Ἐπεμψαν ταχυδρόμους εἰς ὅλας τὰς νήσους, ἐν αἷς ἡ ἀφήγησις τοῦ συμβεβηκότος τοῦτου παρήγγαγεν ἐνθουσιασμὸν τοσοῦτον, ὅσον ἀναμφιδόλως καὶ ἡ ἐν Σαλαμίνι ναυμαχία.

Οἱ ναυτικοὶ πρὸ πάντων ἡσθάνθησαν διπλάσιαζόμενον τὸ ἑαυτῶν θάρρος· ἐζήτουν δάφνας νὰ δρέψωσι. Φένεται ὅμως ὅτι τὰ τέσσαρα βρίκια ἐθέρισεν ἀπάσας. Οὐδὲ ἱστίον ἐχθρικὸν ἐφαίνετο πλέον ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἀλλ' ἰδοὺ πρὸ πάντων ἡ Ἀσία. Ἐν Σμύρνῃ κατέσφαζον τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, οὓς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ σῶσωσι καταλαμβάνοντες τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, ἧς ὅμως δὲν θὰ ἐγίνοντο ταχύτερον κύριοι, οὐδ' ἐὰν ὅλοι οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἀνατολῆς συνέρρουσιν εἰς τὸ μέρος τοῦτο.

Οἱ Εὐρωπαῖοι οἵτινες κατοικοῦσιν ἐν Σμύρνῃ, οὐδέποτε ἴσως ἐγνώρισαν τὸ σχέδιον τοῦτο τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἐγὼ δ' αὐτὸς μάλιστα θὰ εὐρισκόμην ὑπὸ τὴν ἐπίρροιν τῆς ἀμφιβολίας, ἐὰν δὲν

εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐπίσημα ἔγγραφα τοσοῦτον αἱ λεπτομέρειαι, αἵτινες περιελαμβάνοντο ἐν αὐτῷ, ἦσαν ἐκτεταμέναι καὶ δυσανάλογοι πρὸς τὰς ἰδέας, ἃς ἀπέδιδον τότε εἰς τοὺς ἄνδρας, οἵτινες μόλις πρὸ μικροῦ ἔθραυσαν τὰ δεσμά των. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κατὰγονται ἐκ τῆς θαρραλέας τοῦ Ἰάφεθ φυλῆς, εἰς ἣν οὐδὲν φαίνεται ἀκατόρθωτον.

Μάρτυρες τῆς εὐτολμίας τῶν Σαμίων, οἵτινες εἶχον κάμει τολμηρὰς καθόδους εἰς τὸν κόλπον τῆς Πάτμου, καὶ τοῦ τρόμου ὃν ἐνέσπειραν τοῖς βαρβάροις, ἀπὸ Μιλήτου μέχρις Ἐφέσου, οἱ ναύαρχοι συνέταξαν ὡς ἐξῆς τὸ σχέδιον τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Ἐν ᾧ οἱ Σάμιοι θὰ ἐφώρμων ἐπὶ τῶν παρὰ τὴν Μυκάλην μερῶν, αἱ Κυθωνίαι, ἃς προὔτιθεντο νὰ ἐπαναστατήσωσι, βαδίζουσαι ἐξ ἀντιθέτου πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον θὰ προσέβαλλον τοὺς Τούρκους, καθ' ἣν στιγμήν ἡ Ἑλληνικὴ μοῖρα συναθροισθεῖσα εἰς τὰς νήσους τοῦ Βουρλά, θὰ ἀνεφαίνετο ἔμπροσθεν τῆς Σμύρνης. Ἐξ χιλιάδες ἀτρομήτων ἀνδρῶν, ἐξησχημένων ἤδη εἰς τὸν πόλεμον, ἤρουν ὅπως συνετίσωσι τοὺς «γενιτσάρους» καὶ τὸν Τουρκικὸν ὄχλον, ὅστις εἶναι ἀνδρείος μόνον ἀπέναντι δειλῶν, οἱοὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως. Ἐμελλον νὰ σεβασθῶσι τὰς ἰδιοκτησίας, νὰ δώσωσιν ἀρκούσας ἐγγυήσεις εἰς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ νὰ φεισθῶσι τῶν Τούρκων, οὓς θὰ μετέφερον εἰς τὰς νήσους ὡς ὀμήρους τῶν ἐν ταῖς γείτονιν ἐπαρχίαις ἐγκατεσπαρμένων Ἑλλήνων, μεθ' ὧν θ' ἀντήλλασσον αὐτοὺς. Τοιαύτη ἦτο ἡ βῆσις τοῦ σχεδίου τούτου.

Οἱ ἀρχηγοὶ οἵτινες ἐμελέτησαν αὐτό, ἐβασίζοντο συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῆς ἀμνηχανίας, ἐν' ἣ ἐυρίκετο ὁ Σουλτάνος ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῷ τῆς πρωτεύουσής του, περίξ τῆς ὁποίας εἶχε συσσωρεύσει μέγα μέρος μωαμεθανικῶν ὀρδῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Νὰ στερηθῇ τούτων καθ' ἣν στιγμήν πάντα προήγγελον ρῆξιν μετὰ τῆς Ρωσσίας; Τοῦτο δὲν ἐφαίνετο πιθανόν. Κατ' ἀλήθειαν στίφη ἄλλα ἡδύνατο νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀνατολῆς, χώρας ἐγκλεισούσης ἐν ἑαυτῇ πληθυσμὸν ὀκτάκις πολυαριθμώτερον τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ ἀπαχθεὲς σωρηδὸν ἄνευ ἐφοδίων τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν Ταρτάρων, θὰ

διεσκοπρίζοντο ἀλλήγην ἂν εὑρίσκειν ἀντίστασιν ἐν τῇ ὑποθέσει ὅτι ἔφθονον μέχρι Σμύρνης. Ἐπειθόντο ὅτι ἀρκούντως ἀπησχολοῦντο περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας. Εἶχον ἐνδείξεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀσφαλεῖς, ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Ρωσσίας ἐν Τεχεράνῃ ὤθει πλῆγίως τὸν Φέτχ-Ἀλή-Χάν, ἵνα ἐκδικηθῇ τοὺς Τούρκους, καθ' ὧν ὁ μονάρχης οὗτος ἔτρεφεν ἀρχαίον μῖσος. Ὁ διπλωμάτης οὗτος ὅστις ἦτο Μαυροβούνιος τὴν καταγωγὴν, βοηθούμενος ὑπὸ τινος ἐπτανησίου ἐκ Κεφαλληνίας, ὀνόματι Κεφάλλα, δὲν θὰ ἔλειπε νὰ διπλασιάσῃ τὸν ζήλον αὐτοῦ, ὅταν ἐμάνηκε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων. τῶν ὁμοθηρήσκων του· οὕτως ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Περσίας ἐφαίνετο ἀφενικτος.

Ἐντὸς τῆς ἀπομεμακρυσμένης ταύτης θεωρίας, τὴν εἰς Σμύρνην εἰσβολὴν ἀπεφασίζεν ἀμετακλίτως ἡ ἐπανάστασις τῆς Χίου. Ὁ ἀντιπερισπασμός, ὃν θὰ παρήγε, παρέλυε ταυτοχρόνως ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν Τούρκων, οἵτινες μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ πέμψωσι στρατεύματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔδιδον καιρὸν εἰς τοὺς Πελοποννησίους νὰ πραγματοποιήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἀπεφασίσθη νὰ στραφῶσι πρὸς τὰς Κυδωνίας.

Ἡ πόλις αὕτη, ἣν οἱ Τούρκοι καλοῦσιν «Ἀϊβαλί», ὄνομα ἀναλογοῦν πρὸς τὸ τῶν Κυδωνιῶν, κατοικουμένη ὑπὸ τριάκοντα πέντε χιλιάδων Ἑλλήνων, εὐδαίμων ὑπὸ τὴν πατρικὴν διοίκησιν τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀρχόντων, οὐδέποτε θὰ ἐσκέπτετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς πύλας τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐὰν αὐτοὶ οἱ Τούρκοι δὲν ἐλάβανον τὴν φροντίδα νὰ ἐπαναστατήσωσιν αὐτήν.

Ὁ «Πασσάς» τῆς Προύσσης ὑποπεύων τὰ σχέδια τῶν Ἑλλήνων ἅμα, ἔμαθε τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, προσεπάθησε νὰ προκαταλάβῃ αὐτούς. Ἀπέσπασε λοιπὸν τρισχιλίους ἄνδρας, ἵνα προσφυλάξῃ τὸ «Ἀϊβαλί» ἀπὸ προσβολῆς τινός, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην φόβον ὥπως μὴ τολμήσῃ νὰ ἐπαναστατῇ. Οἱ κάτοικοι βδελυσσόμενοι τοὺς Τούρκους ἐνόμισαν ὅτι ἀπώλλοντο μανθάνοντες τὰς διατάξεις ταύτας καὶ συνέλαβον τὴν ἰδέαν, ἵνα σωθῶσι, νὰ πληροφωρήσωσι τὰς ἀρχάς τῆς Σμύρνης περὶ

τῶν σχεδίων τῶν Ὑδραίων ναυάρχων κατὰ τῆς πόλεως αὐτῶν. Ἡ σύγκυσις ἤρχιζεν. Ἦδη οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν ἐκδικηθῆαι τοὺς κατοίκους τῆς Χίου, ὧν ἤτιώντο ἀπιστίαν, ἀφ' ἧς ἠρνήθησαν τὴν προχωρήσασιν εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα, παρουσιάσθησαν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τούτων, καθ' ἧς ἐπεμψαν σφαίρας τινάς. Ἀναθέντες δὲ εἰς τὴν ναυτικὴν μοιραρχίαν τῶν Ψαρῶν τὴν φροντίδα τοῦ ἐπαναστατῆσαι τὰς Κυδωνίας, εἰσῆλθον εἰς τὸν Ἑρμαῖον κόλπον, καὶ θὰ ἦτο τετελεσμένη ἡ ὑπόθεσις τῆς Σμύρνης τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐάν, καθὼς εἶπομεν ἀνωτέρω, τὸ σχέδιον αὐτῶν δὲν ἀνεκοινοῦτο εἰς τοὺς Μωαμεθανούς,

Οἱ Κυδωνεῖς διασαλεύσαντες τὰ σχέδια ταῦτα ἐπίστευσαν ὅτι ἐκτίσαντο δικαιώματα ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν Τούρκων· ἀλλ' ἤδη στρατευύματα ἐκ Βιθυνίας προὔχουσιν πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν. Ἄμα τῇ ἐμφάνεισι των οἱ κάτοικοι διηγέρθησαν καὶ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ «Πασσᾶ» τῆς Προύσσης, ὅστις εἰσῆλθε τῇ 13 Ἰουνίου μετὰ ἐξακοσίων ἀνδρῶν, κατενόησεν, ἐκ τῶν ἐρίδων τῶν στρατιωτῶν τοῦ τὴν πρὸς τοὺς χωρικοὺς, ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ λίαν δυσαρέστως ἐθεάθη. Οἱ προὔχοντες, οἵτινες ἀπήρτιζον τὸ συμβούλιον τῆς κοινότητος, προσεκάλεσαν αὐτὸν τὴν στρατοπεδεύσῃ ἐπὶ τινος ἐγγύς λόφου· καὶ ἅμα μὲν ἐκόν, ἅμα δὲ ἄκων, εἶδε τὴν ὑποκύψῃ εἰς τὴν αἰτήσιν αὐτῶν. Ὁργισθεὶς ἐκ τοῦ μέτρου τούτου, ὑπερθεώρησεν ὡς προσβολήν, ἐξέπεμψε ταχυδρόμον τινά, ὅστις ἐπανῆλθε τὴν ἐπιούσαν φέρων ἐνίσχυσιν τρισχιλίων «γενιτσάρων» δι' ὧν κατέλαβε τὰς κυριωτέρας συνοικίας τῶν Κυδωνίων.

Παρά τὴν κακὴν σύστασιν τοῦ σώματος τούτου προσηνέχθη μετριοπαθῶς· ἀλλὰ τοῦ στρατηγοῦ αἰτήσαντος χρήματα, ἡ διάστασις δὲν ἐδράδυνε τὴν ἐκτραγῆ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν προυχόντων, οἵτινες ἀπέκρουσαν τὰς αἰτήσεις αὐτοῦ ἐπικαλούμενοι τὰ προνόμια των καὶ τὴν πενίαν τοῦ κοινοῦ. Τῇ ὄντι ἡ πόλις ἀπώλεσε τὴν εὐημερίαν αὐτῆς διὰ τῆς μεταναστεύσεως τῶν ἐμπορευομένων, οἵτινες ἀπεσύρθησαν εἰς Ψαρᾶ, καὶ μετ' ὀλίγον εἶδον ὅτι ὅσαι εὐποροὶ οἰκογένειαι εἶχον ἐναπομείνει, κατέφυγον εἰς τὸ νησιδριον τῆς Μοσχ-

νήσου, κείμενον ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος, οὕτως ὥστε ὁ ὄχλος, ἐναπομείνας μόνος ἀρνήθη νὰ πληρώσῃ τὰς εἰσφοράς τοῦ πο-
λέμου.

Πάντες τότε ἤρξαντο νὰ μετανοῶσι, καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς πό-
λεως ἦτο μόλις δεκαοκτὼ χιλιάδων, ὅτε ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐνεφα-
νίσθη εἰς τὰς Κυδωνίας, ἀποτελούμενος ἐξ ἑβδομήκοντα πλοίων. Τὸ
κτύπημα τῆς Σμύρνης ἀπέτυχε, καὶ ἡ φροντίς τοῦ ναυάρχου ἦτο νὰ
ἐπιβιβάσῃ εἰς Μοσχόνησον τοὺς πρόσφυγας, οἵτινες ἐπλευσαν παρὰ
τὰ Ὑδραϊκὰ καὶ Σπετσωτικὰ πλοῖα συμπααραλαβόντες τὰ πλοῦτῃ
καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅσοι Χριστι-
ανοὶ ὑπελείποντο τῇ πόλει, ὡς καὶ οἱ ξένοι πρόξενοι, ἀνεχώρησαν τῶν
Τούρκων μὴ ἀντιστάντων μηδὲ εἰς τὴν ἀποκομιδὴν τῶν ἐπίπλων
αὐτῶν.

Ταῦτα συνέβαινον τῇ 15 Ἰουνίου· καίτοι δὲ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ
κοῦ «Πασσά» τῆς Προύσσης εἶχε λάβει ἐνισχύσεις τὴν προηγου-
θεῖσαν νύκτα, διετήρει ὅμως ἀμυντικὴν στάσιν. Αἱ Εὐρωπαϊκαὶ ση-
μαῖαι ἐκυμάτιζον ἐπὶ τῶν προξενικῶν οἰκημάτων, ἡ πόλις ἦτο σχε-
δὸν ἔρημος, ὅτε περὶ τὴν ἐννάτην πρωϊνὴν ὥραν πλῆθος ἐλληνικῶν
πλοιαριῶν ὠπλισμένων διὰ πυροβόλων καὶ κατάμεστα στρατοῦ
προὔχώρησαν πρὸς τὴν προκυμαίαν. Τότε οἱ Τούρκοι, οἵτινες ἐν-
δρευον εἰς τὰς ἐγγὺς τῇ λιμένι οἰκίας, ἵνα ἀποκρούσωσιν αὐτοὺς,
ἤρξαντο τῆς μάχης, ἥτις συνήφθη μετὰ πείσματος ἐξ ἀμφοτέρων
τῶν μερῶν. Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες τῇ βοήθειᾳ τοῦ πυροβολικοῦ
αὐτῶν κατορθώσαντες νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν παραλίαν, ἐξήγαγον
ἐκεῖ ἑκατοντάδας τινὰς στρατιωτῶν, οἵτινες κατεδίωξαν τοὺς Ὀσ-
μανλῆδας φονεύσαντες πλείστους ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' οὗτοι φθάσαντες
εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως συνεσωματώθησαν καὶ ἀφοῦ ἐπολέμησαν
μετὰ θαυμαστοῦ θάρρους διεσκορπίσθησαν, ἀφοῦ ἔθεσαν πῦρ εἰς
πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα συνοικίας τῶν Κυδωνιῶν.

Ἡ ἀψιμαχία διήρνησε δύο ὥρας καὶ οἱ Ἕλληνες μείναντες κύ-
ριοι τῆς χώρας διεχύθησαν εἰς τὰς οἰκίας, ἀφήρσαν πᾶν ὅ,τι ἦδύ-

ναντο νὰ ἀποκομίσωσι χωρὶς νὰ τολμήσῃ ναυτικός τις νὰ σφετερισθῇ τὸ παραμικρόν. Εὐτυχεῖς ὅτι ὄσωσαν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, οὓς ἡ προγραφὴ μετ' ὀλίγον θὰ ἐξηφάνιζεν, ἐλυποῦντο μόνον εὐαρίθμους τινὰς κατοίκους, οἵτινες σπεύδοντες νὰ ἐπιβασθῶσιν ἐπνίγησαν. Τὸ πῦρ ἐξηκολούθει ἐν τούτοις, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον αὐτῶν, καὶ προσβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων μεταξὺ ἐρείπων καὶ πυρκαϊᾶς ἐφόνευσαν ἐξ αὐτῶν πεντακοσίους, πρὶν ἢ δύσῃ ὁ ἥλιος.

Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἀποκομίζων τοὺς Ἐφεστίους Θεοὺς καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ νεωτέρου Ἰλίου, οἵτινες διηυθύνοντο νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς Ψαρά. Ἐν τούτοις οἱ ἄπιστοι, αὐτόπται τῶν γενομένων, ἐνόμισαν ὅτι δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσι τὸ σκότος, διὰ νὰ λεηλατήσωσιν ἐν μέσῳ τῶν ἐρείπων τὴν πόλιν, εἰς ἣν δὲν προσέλαβον νὰ εἰσέλθωσι, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπαναγαγόντες τὰς ἐνόπλους φορητῆγίδας αὐτῶν εἰς κόλπον τινὰ ἐκεῖ τοῦ πλησίον, ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν ἐξ ἐφόδου καὶ κατέκοψαν εἰς τεμάχια πλείονας τῶν ὀκτακοσίων.

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ καταστροφὴ τῶν Κυδωνίων, πόλει περιφήμου, θεμελιωθείσης τῇ 1740 ὑπὸ τινος αἰδεσιμωτάτου κληρικοῦ, Οἰκονόμου τὸ ὄνομα. Διὰ τῶν φρεντίδων τούτου ἀνέπτυξεν ἐν αὐτῇ τὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν ζῆλον, ἡ βιοαμηχανία δὲ καὶ αἱ ἐπιστήμαι ἤκμαζον· δύο δὲ ἡμέραι ἤρκεσαν νὰ μηδενίσωσιν ὀγδοηκοχταετεῖς καὶ πλέον φιλανθρώπους προσπάθειας. Αἱ Κυδωνίαι ἔπαυσαν ὑφιστάμεναι.

Οἱ βάρβαροι, οἵτινες ἐφρόνουν ὅτι θὰ πλουτίσωσιν, ἀγανακτήσαντες διὰ τὰς ἀπωλείας αὐτῶν ἔστρεψαν εὐθὺς τὴν λύσσαν των κατὰ τῶν κατοίκων τῶν ἐξοχῶν. Ἡ λεία ἦτο καλὴ. ἦσαν ἀνυπεράσπιστοι! Μέγας ἀριθμὸς τούτων ἔπεσεν ὑπὸ τὴν μάχαιραν αὐτῶν καὶ ἐκεῖνοι ὧν ἐφείσθη ἡ πλεονεξία, ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σμύρνης ἔνθα ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι,

Ἡ Σμύρνη ἐξήρχετο τότε ἐκ φρικώδους κρίσεως, ἣν ἀπέδιδον εἰς ὑποκινήσεις κρυφίων τινῶν κατασκόπων τοῦ πασσά τῶν Ἰωαν-

νίων, διότι τότε ἡ ἀπόδοσις ὅλων τῶν δημοσίων ἐγκλημάτων ἐπιπτεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλί.

Οἱ πράκτορες τούτου ἦσαν δύο «δερεδίσαι» οὗς συνέλαβον, λέγε-
ται, ἐπ' αὐτοφάρῳ δημηγοροῦντας πρὸς τὸν Μωαμεθανικὸν ὄχλον,
ἵνα διεγείρῳσιν ἀναρχίαν, ἣτις πάντοτε ὑπῆρξεν ὁ πιστὸς βοηθὸς τῆς
ισχύος αὐτοῦ. Ἀλλ' εἴτε ἦτο εἴτε δὲν ἦτο ἀληθὲς τὸ πρᾶγμα, ἐφά-
νησαν ὅμως ἐναργῶς ὅτι τὸ σημεῖον τῆς ἐπιδουλῆς τῆς κοινῆς ἐλευ-
θερίας ἐδόθη, καὶ ἀπὸ τῆς 2 Ἰουνίου τὸ αἷμα τῶν Ἑλλήνων ἤρ-
ξατο νὰ βρέῃ ὑπὸ τὰ ἐγχειρίδια τοῦ μωαμεθανικοῦ στρατοῦ, ὃν εἶχον
συναθροίσει ἐπὶ τῇ σκοπῇ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ εἰς Πελοπόννησον.
Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν νήσων ἐδέχθη νὰ παραιτηθῶσι τὸ σχέ-
διον τοῦτο· καίτοι δὲ ὁ διοικητὴς τῆς Σμύρνης, ὅστις εἶχεν ἀπα-
γορεύσει εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ἐξέρχωνται τοῦ στρατοπέδου, κα-
θημερινῶς ἐπέβαλλε μεγάλας εἰσφορὰς εἰς τοὺς χριστιανούς, ὑπὸ
τὴν πρόφασιν τοῦ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πολεμιστῶν,
οἵτινες οὔτε ἄρτον εἶχον. Διεχύθησαν τότε εἰς τὰς ἐξοχάς, καὶ ἀφοῦ
τὰς ἐλεηλάτησαν, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἀψηφοῦντες τὴν στρα-
τιωτικὴν ἀπαγόρευσιν, ἣτις πανταχοῦ κατέχει ἡσσονα βαθμίδα, ἢ
ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς πείνης.

Οὕτω κατ' ἀρχὰς διηυθύνθησαν εἰς τὰ ἀρτοποιεῖα, ἅτινα διήρ-
πασαν δημοσίᾳ χωρὶς οἱ «γενίτσαροι» νὰ ἐπέμβωσιν ἄλλως διὰ τὴν
τάξιν, ἵνα βοηθήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ κλέψωσι καὶ δολοφονήσωσι
τοὺς Ἑλληνας ἰδιοκτῆτας τῶν καταστημάτων ἐκείνων.

Καταγοητευμένοι διὰ τὴν ἀναρχίαν ταύτην οἱ φανατικοί, οἵτινες
προήδρευον ἐν τῇ «διθανίᾳ» τῆς πόλεως, ἐπεδοήθουν κρύφα τὰς
ἀταξίας. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νέαι ἡγγέλλοντο δολοφονίαι, καὶ
αἱ ἀμφιβολίαι περὶ τῶν ὑποκινούντων αὐτὰ ἔπαυσαν, ὅτε τὸ Τουρ-
κικὸν δημοτικὸν συμβούλιον Σμύρνης ἐτόλμησε νὰ ἀποκριθῇ εἰς τὸν
Κ. Λαβίδ, πρόξενον τῆς Γαλλίας. ὅστις παρεκάλει αὐτὸν νὰ λάβῃ
μέτρα ὑπὲρ τῆς δημοσίας ασφαλείας. «Οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἀπο-
«θάνωσιν». Ἡ τελευταία αὐτῶν ὥρα ἐφαίνετο ὅτι ἐφθάσε τῇ 14
Ἰουνίου, ὅτε «γενίτσαρος» ἐπλήρωσεν ἀκουσίως Κρητὰ τινα, οὗτος

δὲ ὁ ἄθλιος, ὅστις ἀναμφιδόλως ἦτο μεμυημένος εἰς τὰ τῆς ἐταιρίας τῶν δολοφόνων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ «Πασσᾶ», ἐκραύγαζεν ὅτι τὸ κτύπημα κατηνέχθη αὐτῷ ἐκ τινος παραθύρου Ἑλληνικῆς οἰκίας, ἣν καὶ ὑπεδείκνυεν.

Ἐπὶ τῇ θέᾳ τούτου οἱ Τοῦρκοι συναθροισθέντες ἐφόρμησαν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς συνοικίας, ἥτις εὐτυχῶς εἶχε κενωθῇ ἀπὸ τινων ἡμερῶν, καὶ διήρπασαν ὅτι εὖρον, ὅτι φθάσαντες πρὸ θύρας πεφραγμένης, ἀκούουσι κραυγὰς, καὶ βλέπουσιν εὐθὺς μετ' ὀλίγον οἰκογένειαν, ἥτις ἐσώζετο διὰ τοῦ δώματος σκοποῦσα νὰ μεταδῇ εἰς τὸ πρόστειον τῶν Εὐρωπαίων. Πυροβολοῦσιν ἀδιακόπως κατὰ τῶν τρεμόντων αὐτῶν ὄντων, ἅτινα τρέχοντα πρὸς τὰς ἐσχατίας τῆς συνοικίας αὐτῶν εὐρίσκονται κεχωρισμένα τοῦ μέρους, πρὸς ὃν διευθύνονται, διὰ τῆς χάνδακος τῆς ὁδοῦ, στενῆς ὅπως εἰσὶν αἱ πλείεσται τῶν ὁδῶν ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν ᾧ δὲ ὁ πατήρ τῆς οἰκογενείας ἐκείνης ἔθετε σανίδα τινά, ἵνα συγκοινωνήσῃ πρὸς τὸ ἀπέναντι μέρος, ὅπου ἔπρεπε νὰ φθάσῃ μία τῶν θυγατέρων του διέρχεται τὴν ἐνάερτον ταύτην γέφυραν ἐν μέσῳ χαλάζης σφαιρῶν· δευτέρα ἀκολουθεῖ αὐτήν· καὶ ἀμφότεραι διέδησαν μετὰ σπανίας ἐπιτυχίας! Ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἐπικεῖται· οἱ δολοφόνοι ὑπερβάντες τὰ δώματα προσεγγίζουσι! Ἀρπάσας τότε τὸ μικρὸν αὐτοῦ τέκνον ἐν τῇ ἀγκάλῃ ὁ πατήρ καὶ ἀκολουθοῦμενος ὑπὸ τῆς συζύγου, ἐνδὸς οἴκου καὶ τινων ὑπηρετῶν, σπεύδουσι νὰ διέλθωσιν ὁμοῦ τὴν σανίδα ἣν πρὸ μικροῦ ἐφοδοῦντο, μὴ θραυσθῇ ὑπὸ τὸ βάρος ἐνδὸς μόνου ἐξ αὐτῶν καὶ φθάσουσιν ὕγεις καὶ σῆσι εἰς τὴν προστατίδα οἰκίαν ἣν ἐζήτουν. Δωδεκάς οἰκιῶν διαρπασθεισῶν καὶ εἰκοσὰς σφαγέντων Ἑλλήνων, λέγει αὐτόπτης μάρτυς, παρ' οὗ δανεῖζομαι τὰς λεπτομερείας ταύτας ἦσαν αἱ ἀπαρχαὶ μόνον μείζονος καταστροφῆς.

(Οἱ ἐναπολειφθέντες συσσωρεύονται εἰς τὰ προξενεῖα καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Γαλλίας. Ἦσαν ἡ κακοδουλία διέδωκεν ὅτι ἡ Ρωσσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πύλιν. Ἡ εἰδησις αὕτη ἐπήγαγεν ἐκ τῶν γραφείων τοῦ «Πασσᾶ», ὃν ἡ διπροσωπία του παρίστα διάφορον τῶν πολεμικῶν ἀρχόντων τῆς

Σμύρνης, οἵτινες ἔμελλον ἀμέσως νὰ δώσωσι δίκην τῆς ἐντίμου αὐτῶν διαγωγῆς.

Πάραυτα ὁ πρόξενος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας ἐγένετο σημεῖον τοῦ σκοποῦ τῶν φανατικῶν, ὧν ἡ λύσσα ἐξήφθη περισσό-
τερον διὰ τῆς ἀφίξεως ἐν τῇ λιμένι ἐνὸς ρωσσικοῦ πλοίου ὀκτα-
κοσίων τόννων. Ὁμοίαζε πρὸς πολεμικὴν κορβέτταν καὶ εἶπον εὖ-
θὺς ὅτι ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Ὑπὲρ τὰς δώδεκα χιλιάδας
μανιωδῶν συναχθέντες ἔμπροσθεν τοῦ τελωνείου ἐφώναζον, ὅτι ἔ-
πρεπε νὰ κατὰσχωσιν αὐτό· καὶ ὁ «πασσάς» ἀντὶ νὰ ἐμφανισθῇ
κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἐνεκλείσθη ἐν τῇ ἀνακτόρῳ του ἐγκατα-
ταλείπων τὸ πηδάλιον τῶν ὑποθέσεων εἰς τὸν ὄχλον, ὅστις ἐζήτει
νὰ ἐρευνήθῃ τὸ πλοῖον, καὶ εἰς τοῦτο συνεφώνησαν. Ἡρευνήσαν ἀπὸ
τρῖς, καὶ τρεῖς οἱ ἀπεσταλμένοι ἐδῆλωσαν ὅτι ἦτο ἐν τάξει. Ἀλλὰ δὲν
ῆθελον νὰ ἐξέλθωσι τῆς ἀπάτης, καὶ θὰ ἔφθανον εἰς τὰ ἔσχατα μέ-
τρα, ἂν ταχυδρόμος τις ἐκ Κυδωνιῶν δὲν ἀνήγγειλεν αὐτοῖς τὰ ἐν
τῇ πόλει ταυτῇ συμβεβηκότα. Τῆς μανίας τότε ἄλλην λαοδούσης
διεὐθυνοσιν, τρεῖς χιλιάδες δολοφόνοι διεχύθησαν εἰς τὴν πόλιν, δια-
περῶντες ἐν στόματι μαχαίρας πάντα Ἑλληνα, ὃν συνήγτων, καὶ
μόνη ἡ νύξ κατάρθρωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν λύσσαν αὐτῶν.

Οἷα νύξ! ἀπὸ πολλοῦ οἱ Τούρκοι δὲν ἐκοιμῶντο! Διηλθον αὐ-
τὴν ἐν ταῖς καφφεθείαις παρορμώμενοι εἰς τὴν σφαγὴν, καὶ τὴν
πρωτὰν τῆς 16 συνέλαβον πλῆθος Ἑλλήνων τῆς κάτω τάξεως, οὓς
κατέσφαξαν. Οἱ ἀτυχεῖς πιστεύοντες ὅτι μόνον τοὺς πλουσίους ἐζή-
τουν, διηυθύνοντο εἰς τὰς ἀγροτικὰς αὐτῶν ἐργασίας, ὅτε ἔπεσαν
μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των ὑπὸ τὰ κτυπήματα τῶν
βαρβάρων, οἵτινες ἠὺχαριστοῦντο κόπτοντες αὐτοὺς εἰς τεμάχια.

Κατὰφορτοὶ ἀπὸ τὰ φρικαλέα ταῦτα τεμάχια παρουσιάσθησαν
ἔμπροσθεν τοῦ προξενείου τῆς Ρωσσίας, ὅπερ θὰ διήρπαζον ἂν αἱ
πολεμικοὶ λέμβοι τῆς γαλλικῆς φυλακίδος δὲν ἔσπευδον εἰς βοή-
θειαν. Τότε ἐπεφάνη ὁ σωτὴρ ἄγγελος ὁ Κ. Λενορμάν de Ker-
grist, ὃν τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν ἔχει τὴν τιμὴν νὰ συγκαταλέγῃ
μεταξὺ τῶν ἀρίστων ἀξιωματικῶν. Κανονισμοὶ εἰς τὸν ἄερα

ὑπὸ τινος λέμβου ἐκ τῶν ἀποσταλέντων ἤρχεσε νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀτρομήτους «γενιτσάρους», οἵτινες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ὁ πρόξενος τῆς Ρωσσίας ἐσώθη.

Ἡ γαλλήνῃ ἐφαίνετο ἐπανελθούσα, ὅτε περὶ τὴν δωδεκάτην πρωΐνῃν ὥραν τῆς ἐπιούσης οἱ Τοῦρκοι ἐθεάθησαν κύκλῳ τοῦ γαλλικοῦ προξενείου, προσκαλοῦντες τὸν κ. Δαβίδ νὰ παραδώσῃ αὐτοῖς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες κατέφυγον ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ βασιλέως. Ἐξέβαλλον φοβεράς κραυγὰς, ὅτε ὁ πρόξενος παρουσιασθεὶς εἰς τὰ μανιώδη ἐκεῖνα στίφη διὰ διερμηνέως ὠνείδισε αὐτοὺς διὰ τὰ «ἐγκλήματά των, τὴν θρασυτήτά των καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἐπιτακτικῶς νὰ ἀποσυρθῶσι», λέγων ὅτι θὰ «ἐσφάζον πρῶτον αὐτὸν καὶ κατόπιν θὰ ἔχουν ἑλληνικὸν αἷμα». Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἡ στάσις τοῦ προξένου τοῦ βασιλέως ἐπεβλήθησαν εἰς τοὺς μανιακοὺς, οἵτινες εἶχον περικυκλώσει τὸν δεύτερον περίβολον τῆς οἰκίας του, ἡ δ' ἐμφάνισις τῶν λέμβων τῆς φυλακίδος τὸ δεύτερον ἤδη ἤρχεσε νὰ διαλύσῃ τὰς ληστρικὰς ταύτας ὁρδὰς.

Ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας, τοῦ ἀντιναύαρχου Λενορμάν de Kergrist, τοῦ Κ. Φερράν, ὅστις ἐκυδέρνα μίαν ὀλκάδα καὶ ἐκ μιᾶς κορδέττας τῆς Α. Μεγαλειότητος «Medina» ἐνθαρυθέντες οἱ Εὐρωπαῖοι, ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ περισυλλέγωσιν Ἕλληνας. Τὸ ἡμέτερον βασιλικὸν ναυτικόν, ὅπλον ἀξιολογώτατον ὅπλον ἐνδοξον καὶ ἐν ταῖς ἀτυχίαις αὐτοῦ, ἔτινε πάντοτε ἀδιακρίτως χεῖρα ἀρωγὸν πρὸς πάντας τοὺς προγεγραμμένους. Τὸ δ' ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά του, πλοῖα, πλοιάρια, λέμβοι καὶ αὐτὰ τὰ ἐφόλκια ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς γαλλικῆς σημαίας ἀπέβησαν τὸ ἄσυλον τῶν χριστιανῶν. Οἱ πλείαρχοι, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ὑπαξιωματικοί, οἱ σηματοφόροι, οἱ ναῦται, οἱ στρατιῶται, διένεμον μετ' αὐτῶν ἐνδύματα, ἀσπράρουχα, τροφὰς καὶ χρήματα ἀκόμη. Αἱ αἰῶραι μετεβλήθησαν εἰς λίβνα τῶν νηπίων. Τὰ ὑποστρώματα εἰς νοσοκομεῖα προωρισμένα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς γέροντας καὶ τὰς γυναῖκας, ἐνῶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ πληρώματα κατηυλίζοντο εἰς τὸ κατάστρωμα τῶν πλοίων, ἅτινα ἐπροστά-

τευον πλήθος ἀλιόδων (μονοξύλων) παρατεταγμένων κύκλῳ αὐτῶν ὡς δειλὰ πτηνὰ ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς μητρός των. Προστασία ὑφίστη, εὐσπλαχνία συγκινητική, περὶ ἧς βασιλεὺς ἔκαμεν ἔντιμον μνείαν, καὶ ἦτις θὰ ἦναι διὰ τὰ χρονικά τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ κατωρθώματα οὐδὲν ἦττον ἔνδοξον εἰς αὐτὸ ναυτικῆς νίκης.

Καθ' ὃν χρόνων οἱ Σμυρναῖοι χριστιανοὶ ἀνέπνεον ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς γαλλικῆς σημαίας, οἱ δολοφόνοι οἵτινες τὸ πᾶν ᾔθελον νὰ καταστρέψωσι, περιεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν τοῦ Μολλᾶ, ὑπάτου ἀρχιεποῦ τῆς θρησκείας αὐτῶν, αἰτοῦντες «ὕλαμα», ἵνα ἐπιτραπῇ αὐτοῖς νὰ σφάξωσι τοὺς Ἑλληνας καὶ κάψωσι τὴν πόλιν... Μάστιν ὁ σεβασμιώτατος ἄρχων παριστᾷ αὐτοῖς τὸ μέγεθος τοιούτου ἐγκλήματος, ἀρνούμενος ἐπιχειρήματα ἐκ τῆς θρησκείας. τὸ αἷμα τοῦ ρέει καὶ πίπτει θῦμα τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ, «Ὁ Ἐγὼν μπαχῆ», πρῶτος δικαστῆς καὶ διευθυντῆς τῆς ἀστυνομίας τῆς πόλεως, ἐκπνέει καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὰ κτυπήματα τῶν ἀτάκτων, οἵτινες κύριοι ὄλων τῶν θέσεων, διανέμονται μεταξὺ των τὰς ἀρχάς. Πάραυτα ἡ σφαγὴ παύει· αἱ δᾶδες αἱ παρασκευασθεῖσαι διὰ τὴν πυρπόλησιν σθένυνται, καὶ οἱ ἀρχιεποὶ, προῖον ἀκόλαστον τῆς ἀναρχίας, καταπαύουσιν τὰς ταραχάς.

Ἡ πρώτη πρᾶξις, ἣν ἐπιτρέπουσιν, εἶνε νὰ ἀφήσωσιν ἐλεύθερον τὸ ρωσικὸν πλοῖον, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς ἀφορμὴ εἰς τὴν στάσιν, ἀφοῦ λάβωσιν ἐξ αὐτοῦ πεντηκοντάδα Ἑλλήνων, οὓς ἔλεγον ὅτι εἶναι Ἐπιανῆσιοι. Ὡδηγήθησαν πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας ὅστις, ὑπὲρ τὸ δέον εὐσυνείδητος ἢ ὥστε νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἀπόδοσιν ὄλων, ἐγκατέλιπε μέρος αὐτῶν, οὓς οἱ Τούρκοι ἐδολοφόνησαν.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς στάσεως· ἀλλ' ὁ φαντασμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιηθῇ μὴ ἐκδικούμενος, ἐκείνους οἵτινες ἀνέστησαν εἰς τὴν μανίαν αὐτοῦ. Εἴπομεν—καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Κ. Ραφφενέλ καὶ μὴ διαψευσθὲν θεωροῦμεν ὡς θεωροῦμεν ὡς ἀληθές—ὅτι οἱ ἐπιτετραμμένοι τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον ἐπιτρέψει εἰς τοὺς πράκτορας τῆς Πύλης νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ εὐρωπαϊκὰ σκάφη, ἵνα ἐμποδίσωσιν

αὐτὰ γὰρ διευκολύνουσι τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ οὐσιώδης διά-
ταξις τῆς ἀνηκούστου ταύτης παραχωρήσεως ἔλεγεν : «ὅτι τὰ Εὐ-
»ρωπαϊκὰ πλοῖα, ἐφ' ὧν θὰ ἀνεκαλύπτοντο Ἑλληνας ἐπιβάται· θὰ
»ἐδγημεύοντο προσωρινῶς εἰς ὄφελος τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως
»ἐὰν ἐσθάθμευον ἐν λιμένῃ καὶ εἰς ὄφελος τῶν Ὀθωμανῶν πλοιάρ-
»χων, ἐὰν συναλμιδάνοντο ἐν θαλάσῃ». Τὸ διφορούμενον τῆς δια-
τάξεως διακρινούσης, ἐὰν τὸ πλοῖον μόνον ἔμελλε νὰ μείνῃ εἰς τὴν
ἐξουσίαν τῶν συλλαμβανόντων, ἢ ἂν καὶ τὸ πλήρωμά του συμπεριε-
λαμβάνετο ἐν τῇ αὐτῇ ποινῇ, ἔκαμε τοὺς Μωαμεθανοὺς ἀξιωμα-
τικούς γὰρ ἐρμηνεύσωσιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν εὐρείαν τῆς ἐννοίαν.

Ἡ διάταξις αὕτη ἀνεκοινώθη εἰς τοὺς προξένους διὰ τῶν πρέ-
σβειων ἄνευ λεπτομερεστέρων πληροφοριῶν· οὗτοι ἀνεκοίνωσαν ταύ-
την εἰς τοὺς ἐφοπλιστὰς τῶν πλοίων, καὶ οἱ Ἑλληνας ἀμετακλήτως
κατεδικάσθησαν ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῶν δημίων αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἀγῶνισαις τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἀρχιπελάγους.—Ἀριεῖς τοῦ ναυάρχου Halg. n.—Ἐπανάστασις τῆς νήσου Κρήτης διακηρυχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Σφακιανῶν.—Ἀθαδιῶται, φυλή.—Ἀποκλεισμός Τούρκων ἐντὸς τῶν φρουρίων.—Τὰ Χανιά· φρόνημα τῆς πόλεως ταύτης.—Καταστροφαὶ μουσουλμανικῶν ὁρδῶν.—Λαμπρὸς γαυακτῆρ τοῦ Ἑλῆξ-ἄγῶ, σατράπου τῆς Καρίας ἀποσταλέντος ἐναντίον τῆς Σάμου.—Ταραχαὶ καὶ ἀναρχία ἐν Σκάλα Νόβα.—Σφαγαὶ ἐν Κῶ, Ρόδῳ καὶ Κύπρῳ.—Δευτέρα ἀριεῖς τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος καταδιωκομένου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ.—Ὑπερορχή τοῦ τελευταίου τούτου, ἕνεκα τῶν πυρπολικῶν του.—Κίνδυνος εὐρωπαϊκοῦ ναυτικοῦ αἵτια.—Ἐπανάστασις τὴν πέραν τοῦ Ἀζιοῦ Μακεδονίας.—Πανικός καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλονίκην.—Συμφωνία Ἑβραίων καὶ Τούρκων.—Οἱ Ἕλληνες ἡττῶνται εἰς τινὰς συγκρούσεις· κατατρέχουσιν εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Κασσάνδρας.—Μοναχοὶ τοῦ Ἀθῶ.—Ὁ Βοιωτάρχης Διαμάντης σπεύδει εἰς βοήθειαν τῶν Μακεδόνων.—Ὁ Ζόγκος πολεμεῖ τοὺς Τούρκους ἐν Θεσσαλίᾳ.—Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ στρατηγὸς Νορμάνδος φθάνουσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον.—Ἀλωσις τῆς Πύλου (Ναυαρίνου) καὶ τῆς Μονεμβασίας.—Δεινοπαθήματα τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Ἠπείρου.—Πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς.—Ὑπολογισμοὶ ἐπὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης.—Εἰκὼν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου.—Ἀμνηχανία τοῦ Σουρτίε.

Τοῦ ἱστορικοῦ τῶν συμφορῶν ἐν Κιδωνίαις καὶ τῶν σφαγῶν ἐν Σμύρνῃ γνωσθέντος ἐν Ἰδρᾷ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἦσαν ἐξαλλοὶ ἐκ τῆς χαρᾶς, ἣν προῆξένησεν αὐτοῖς ἡ νίκη τῆς Μιτυλήνης, Κύριλλος ὁ ἐπίσκοπος Αἰγίνης καὶ τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήγοντα αὐτῶν. Λειτουργὸς τοῦ ἱψίστου δὲν ἠρύσθη δυνάμεις ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς ρητορικῆς, ἵνα ἐνθουσιάσῃ τοὺς πιστοὺς.

Ἀπλούς, ὅπως ἡ ἀλήθεια, ἀνήγγειλεν εἰς τὸν λαὸν ὅτι στόλος

Ὁ Ἀλέξανδρος Κατακουζηνὸς κυριεύει τὴν Μονεμβασίαν.
Ἐλῶσις τοῦ Νεοκάστρου.

Ἱστορία τῆς Ἑλλαν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 30

Ὁθωμανικὸς φοδερῶτερος ἐκείνου, ὅστις κατέπλευσεν εἰς Λέσδον διοικούμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ «καπετάν-πασσᾶ» Καρά-Ἀλή, εὐρίσκειτο ἐν Δαρδανελλίοις, ὅτι τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἦτο νὰ προσάλλῃ τὴν Σάμον, τὸ δὲ «φιρμάνιον» εἶχεν οὕτως : «Πάντες οἱ Σάμιοι οἱ ἄνω τῆς ἡλικίας τῶν ὀκτῶ ἐτῶν ὄντες νὰ διέλθωσιν ἐν στόματι μαχαίρας». Ἀμα ἠκούσθησαν αἱ λέξεις αὗται μία ἐξέφυγεν ὁμόθυμος κραυγὴ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰψίστου καὶ ἐξώθηεν : «Πνεύσατε ἄνεμοι τῆς ἐκδικήσεως ! εἰς τὰ πλοῖα Ἰδραῖοι ! ἀναχωρήσομεν».

Τοιαύτη σπουδὴ ἐπεβάλλετο ἕνεκα τῶν διαδοθεισῶν ἐν Σμύρνῃ εἰδήσεων, δι' ὧν ἡ συκοφαντία παρίστα τοὺς Ἑλλήνας κατεπληγμένους καὶ παραδεδομένους εἰς πολιτικὰς διαμάχας. Ἐλεγον ὅτι ἐδολοφόνησαν τὸν ναύαρχόν των ὅτι ἡ γερουσία τῆς Ἰδρας ἐρυμουλκεῖτο ὑπὸ τοῦ ὄχλου ὅτι οἱ Σπετσιῶται ναυτικοὶ ἐζήτουν τριῶν μηνῶν μισθοδοσίας πρὶν ἢ ἐπιβῶσι τῶν πλοίων ὅτι οἱ πλοῦσοι ἐφοπλισταὶ ἐσκέπτοντο νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἔδαφος ἡφαιστιῶδες ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι διετέλουν ἐν ἀγανακτήσει, διότι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰψηλάντου, ἀντὶ θησαυροῦ ἔφερεν αὐτοῖς τὸν μαυδύαν καὶ τὸ ξιφὸς του, καὶ ὅτι ὁ Ἀλή-πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις προτιμᾶτο καὶ αὐτῶν τῶν γνησιωτέρων Χριστιανῶν, συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ Σουλτάνου.

Εἰς τὰ προπαρασκευασμένα ταῦτα ψεύδῃ ἡ Τουρκικὴ ἐφημερὶς τῆς Σμύρνης προσέθετεν ἀνάνδρους ὑπαινιγμοὺς ἐναντίον τῆς εὐθύτητος τῶν ἐπαναστατῶν, οὓς καθίστα ὑπόπτους πειρατείας τὸσον πολὺ ἀληθεύει, ὅτι οὐδὲν ἱερὸν σέβεται ὁ δεδηλητηριασμένος κάλαμος τοῦ κακεντρεχοῦς. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπεκρίναντο εἰς τὴν ὕδριν διὰ μαρτυριῶν καὶ θριάμβων ἀνηκούστων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνθρωπος ἐνάρετος ἀπεσταλμένος ἐκ τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης κατήρχετο εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, διὰ νὰ γείνῃ θεατὴς τῆς δόξης τῶν Ἑλλήνων καὶ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ ναύαρχος Halgan, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐθνικὴ ὑπόληψις μόνον πρὸς τὴν μετριοφροσύνην καὶ τὰ εὐγενῆ τῆς καρδίας αὐτοῦ αἰσθημὰτα δύναται νὰ παραβληθῇ, ἦτο ὁ «ἄφοδος καὶ ἄμεμπτος ἰθύν-

τωρ» ὃν ἡ Χριστιανικωτάτη Μεγαλειότης τοῦ βασιλέως εἶχε πέμψει διὰ νὰ καταστήσῃ σεβαστὴν τὴν σημαίαν αὐτῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς βαρβάροις, οἵτινες εἶχον περιπλακεί εἰς δεινὸν πόλεμον.

Ὅλη ἡ φιλοδοξία τοῦ ἀρχηγοῦ τούτου ἦτο νὰ δοξασθῇ ὁ σεπτὸς ἀπόγονος τοῦ Ἑρρίκου Δ'. καὶ τὸ κυριεῦον αὐτὸν πάθος ἦτο ὁ ἔρως πρὸς τὴν φιλάνθρωπίαν. Πρὸς ναυτικὸν καὶ Γάλλον ἡ δικαιοσύνη διέγραφεν αὐστηρὰν οὐδετερότητα μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερῶν, χωρὶς νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῷ νὰ συμπαθῇ εἰς τὴν δυστυχίαν, αἰσθῆναι καὶ ἂν ἦτο ἡ κατάστασις ἐκείνων οὓς ἐπληρσε.

Ἐγίνωσκε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα ἐξ ἐκστρατείας ἣν ἔκαμε τῷ 1817 ἐν τῇ ἀνατολῇ. Προεῖδε τὰ συμδυσόμενα, καὶ ὁ διαπεραστικὸς ὀφθαλμὸς τοῦ ὑπέδειξεν αὐτῷ τὴν στάσιν του. Ἐγίνωσκε τὴν ὕβριν τὴν προσγενομένην εἰς τὴν γαλλικὴν σημαίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ Σαρδηνικοῦ πλοίου, εἰς ἣν οἱ θεοὶ καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι ἐπέτασσον νὰ προστατεύσῃ αὐτό. Ἀλλὰ τὸ κακὸν ἦτο ἀνεπανόρθωτον καὶ μόλις ἐγκαθίδρυσεν τὸ ναυαρχεῖον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φρεγάτας «La Guerrière» εἰσῆλθεν εἰς τὰς θαλάσσας ἐκεῖνας, ἃς οἱ Ἕλληνες πρὸ μικροῦ ἐδόξασαν διὰ τῶν ἐν Σιγρεῖφι καὶ Μυκάλῃ νικῶν αὐτῶν.

Ἡ Ἑλλάς, ἥτις ἠδύνατο ἤδη νὰ καυχᾶται διὰ τινὰ ὠραῖα πολεμικὰ κατορθώματα, εὗρίσκετο ἐν παραμοναῖς μεγάλων συμδεθηκότων. Οἱ διωγμοί, εὐνοϊκοὶ εἰς συμφέροντά της, νέους παρείχον αὐτῇ προμάχους. Ἡ Κρήτη ὑπὸ τὴν ἀπανθρωποτέραν τῶν στρατιωτικῶν διοικήσεων, καταθλιβομένη ὑπὸ τῶν «ἀγάρδων», ἀνευ τῆς ἀδείας τῶν ὁποίων οὐδεὶς Ἕλληνα ἠδύνατο νὰ νυμφευθῇ οὔτε νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ὅπου οἱ ὑποδεδουλωμένοι πληθυσμοὶ ἦσαν ἀλληλέγγυοι συλλήβδην διὰ τὰ κατ' ἰδίαν ἁμαρτήματα, χωρὶς τοῦτο νὰ ἐμποδίζῃ τὰς ἀτομικὰς σωματικὰς ποινὰς οὐδὲ τὰς ἀτομικὰς ἐκδικήσεις τῶν τυράννων, ὅπου τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ.

Καθ' ὅλον τὸν μῆνα Ἰούλιον οἱ Κρήτες Τούρκοι, (οἱ θηριωδέστεροι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας), οἵτινες κατοικοῦσι τὰ πρὸς

βορρᾶν τῆς νήσου κείμενα φρούρια, ἐδολοφόνησαν πλῆθος χριστιανῶν, ἐκρέμασαν πλείστους κληρικούς, ἐδεδήλωσαν ναούς, ὅτε μετὰ σημαντικὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων, ἥτις ἐγένετο τῇ 24 τοῦ αὐτοῦ μηνός, οἱ βάρβαροι ἐνόμισαν ἑαυτοὺς ἀρκετὰ ἰσχυροὺς ἐκ τοῦ τρόμου ὃν ἐνέσπειραν, ἵνα ἐπιτάξωσι καὶ εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα των.

Τσαυτὴ ἀπαίτησις ὥφειλε νὰ ἐξαγριώσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Ἰδῆς, οὔτινες εἶδον διερχομένους Ρωμαίους, Βανδάλους, Σαρακηνοὺς, Γενουίνσιους, Βενετοὺς καὶ Τούρκους χωρὶς νὰ κύψωσιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Ὑπήκοοι τῆς Πύλης μετὰ τὰς συμφοράς, αἱ ὑπέστησαν κατὰ τὸ 1770, οἱ ὀρεινοὶ οὐδέποτε ἐπλήρυσαν ἄλλον φόρον, ἐκτὸς τῆς προμηθείας πάγου καὶ χιόνος, ἀναγκάσιον εἰς τὴν ἡδυπάθειαν τῶν Τούρκων τῆς Ρεθύμνου καὶ τῶν Χανίων. Καθ' ἕκαστον χειμῶνα ἐπρομήθευον ἐπίσης, ὡς φόρον ὑποταγῆς, πρὸς τὸ «σεράϊον» τοῦ Σουλτάνου σάκκους τινάς τῶν περιφύμων καστάνων αὐτῶν, ἅτινα συνέλεγον ἐπὶ τῶν λευκῶν Ὀρέων· ἀλλὰ τὸ νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα ἦτο ὕβρις, ἣν οὐδ' αὐταὶ αἱ γυναῖκες τῶν Σφακιανῶν ἠδύναντο νὰ ἀκούσωσι χωρὶς νὰ φρίζωσιν ἐξ ἀγανακτικῆς.

Ἡ περιφέρεια τῶν σφακιῶν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ εἶναι ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐλευθέρα καὶ αὐτόνομος ἢ διεπομένη ὑπὸ ἰδίων νόμων. Οἱ κάτοικοι ἐγκατεστημένοι ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Ἰδῆς τοῦ νῦν καλουμένου ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων «Φηλορείτης» ἢ Λευκὸν ὄρος ἕνεκα τῶν σχεδὸν αἰωνίως χιονοσκεπῶν κορυφῶν αὐτοῦ, ἔχουσι λιμένα ἐπὶ τοῦ Λιθουκοῦ πελάγους, εἰς ὃν οἱ ναυτιλλόμενοι κατὰγονται προσανατολιζόμενοι ἐκ δύο νησίδων καλουμένων «Κλαυδίαι» (Γκότσο τῆς Κρήτης)· καὶ εὐθύγοντες τὴν πρῶραν πρὸς τὰ βορειοανατολικά ἐπὶ δέκα περίπου μίλια.

Ἡ πολύχνη ἢ κωμόπολις τῶν Σφακιῶν ἀπέχει διὰ ξηρᾶς τῆς Ρεθύμνου ὀλίγας μόνον λεύγας, χάρις δὲ εἰς τὸ ἀπόκρημνον ἐκεῖνο διάφραγμα τῆς Ἰδῆς, τὸ διατέμνον κατὰ μῆκος τὴν μεγαλόνησον, εἰς τὰς ἀπροσίτους αὐτοῦ καὶ κρημνώδεις φάραγγας καὶ τὰς ἀπορ-

ρῶγας ἀκρωρείας κατάρθωσαν κυρίως οἱ Σφακιανοὶ νὰ μείνωσι σχεδὸν ἐλεύθεροι, ὥς οἱ ἀρχαῖοι αὐτῶν πρόγονοι Κρήτες, ὧν ἐκλήρονόμησαν τὴν ἀνδρείαν, τὴν ἀρήϊον τόλμην καὶ τὸ ἔθος τοῦ νὰ χασρεύωσιν ἐνοπλοὶ καὶ νὰ ἐκπατρίζωνται ὅπως ὑπηρετῶσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἐξυμνήσαμεν προηγουμένως τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν τοσούτῳ ἐνδόξων πετόντων ἐν Σκουλενίῳ ἐπὶ τοῦ Προῦθου. Ὅθεν ἅμα ὡς σιδηρομυήροντες τῶν Σφακιῶν ἐγνώρισαν τοὺς σκοποὺς τῶν Τούρκων, ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς ὁμόρους αὐτῶν Ἀδαδιώτας, μεθ' ὧν καὶ οὐχὶ μετὰ πολλὰς δυσχερείας ἤλθον εἰς συνεννόησιν, λύσαντες φιλικῶς ἀσημάντους τινὰς διαφορὰς συνήθεις παρὰ τοῖς Νομάσι, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνειθίζουσι νὰ διεξάγωσι τοιαύτας συνδιαλλαγὰς ἐν οἰκογενειακῇ ὅλῳς κύκλῳ.

Ἡ δὲ φυλὴ αὕτη τῶν Ἀδαδιωτῶν καταγομένη ἐκ στρατιωτικῆς ἀποικίας, ἣν οἱ Σαρακηνοὶ ἐπεμφαν, ὥς λέγεται, κατὰ τὸν ἑννατον αἰῶνα εἰς Κρήτην ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν σεῖχου τινος Ἀδαδίου ὀνόματι, διετηρήθη μέχρι σήμερον φυλάξασα ἅμα καὶ τὴν ἀρχικὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ, ἣτις εἶνε καθαρὸς θεϊσμός. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ προσήλυτοι τοῦ προφήτου δὲν παρήτησαν παντελῶς καὶ ἐν τῷ ἅμα τὴν ἀστρολατρείαν, παρατηροῦνται παρὰ ταῖς Ἀδαδιώταις καὶ σήμερον ἔτι ἔχνη τῆς ἀρχαίας πρὸς τὰ ἄστρα λατρείας, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ ἔμφυτος σχεδὸν εἰδωλολατρεία τῶν ἀνθρώπων, ἅμα ὡς οὗτοι ἀπεχώρησαν τῆς πίστεως τῶν πατριαρχῶν. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν οἱ Ἀδαδιῶται προσκυνοῦσι τὴν σελήνην ὡς ἁγίαν, αὕτη ἐπιφαίνεται πλησιφαῆς καὶ ἐορτάζουσι τὰς νομηνίας, παραθέτοντες ὑπὸ τὰς ἀνδράχνας τραπέζας πλήρεις ὀπορῶν, ἐνθα εἰσὶ δεκτοί, ἐξερέσκι τῶν λεπρῶν (1), οἱ πτωχοὶ ὡς οἱ κορυφαῖοι τῆς ἐορτῆς. Πλὴν τούτου οἱ Ἀδαδιῶται, ὅμοιοι τοῖς Βεδουῖνοις, ἔχουσι δένμη μαλὰ γχροον, ὠραίους ὀδόντας, ὀφθαλμοὺς λαμπροὺς ἂν καὶ

1) Οἱ λεπροί, οἵτινες εἰσιν ἀκόμη πολυάριθμοι ἐν Κρήτῃ, ζῶσι συνήθως κατατακνωμένοι ἐν μεμονωμέναις καλύβαις περιστοιχουμέναις ὑπὸ κηπαρίων.

πεπιεσμένους εἰς τὰθ κόγχας, ἀνάστημα λεπτόν, χαρακτηῖρα μελαγχολικόν καὶ δύσκολον. Τῶν πληρεξουσίων τῶν Σφακίων γνωρισάντων αὐτοῖς ὄνι ἡπειλεῖτο ἡ ἐλευθερία τῶν Νομάδων ὑπὸ τῶν Ὀσμαν-ληδῶν, ἀπεποιήθησαν τὸν ἄρτον καὶ ἔφαγον τὸ ἄλλας μετὰ ἐριφείου κρέατος, ὀρκισθέντες λήθην τοῦ παρελθόντος καὶ ὁμόνοιαν διαρκῆ, ἐν τῇ κοινῇ κινδύνῳ, ἐναντίον τῶν καταπιεστῶν τῶν δημοσίων ἐλευθερίων.

Οἱ Σφακιανοί, οὔτινες πρὸ μικροῦ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν, ἐν τῇ ἀβεβαιότητι τῶν διαπραγματεύσεών των πρὸς τοὺς Ἀθαδιώτας, ἀπεκρίναντο εἰς τὴν ἐπιταγὴν τοῦ «Βεζύρου» τῶν Χανίων, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποθέσωσι τὰ ὅπλα, ἀλλ' ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ ἐνώσωσι αὐτὰ πρὸς τὰ ἰδικά του, ἵνα ὑπερασπίσωσι τὴν Κρήτην, τὴν κοινὴν αὐτῶν πατρίδα. Ἦλπιζον ὅτι ἡ ἀπάντησις αὕτη, ἥτις σσενεδασιζέτο κατὰ τὰ ἔθιμα αὐτῶν πρὸς τὸν ὀφειλόμενον εἰς κυρίαρχον σεβασμόν, ἤρκει νὰ μετριάσῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅταν ἔμαθον ὅτι οἱ «πασσάδες» τῆς Κρήτης, τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνου συνεννοήθησαν νὰ προσβάλωσιν αὐτοὺς μετὰ σημαντικῶν δυνάμεων.

Καίτοι δὲ οἱ γέροντες ἐδειλίασαν ἀναμνησθέντες τῶν ἐρημώσεων ἃς οἱ Τοῦρκοι διεπράξαντο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος τῇ 1770, τὸ μαρτύριον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν ἱεραρχῶν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ πλήθους Χριστιανῶν, σφαγέντων εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἀφήνοντες μόνον εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐκλογὴν τοῦ νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν, οὐδὲν πλέον ἐσκέφθησαν ἢ πῶς νὰ προκαταλάβωσι τοὺς ἀπίστους.

Τινὲς ἤττον μεμολυσμένοι μένουσι παρὰ ταῖς οἰκογενεαῖς αὐτῶν, ἐνθα μεταδίδουσι τὴν φρικώδη ταύτην νότον, ἥτις πρὸ πολλοῦ θὰ ἀπεσθέννυτο, ἐὰν ἐλαμδάνετο ἡ προσήκουσα μέριμνα, ὅπως περισταλῇ τὸ κακὸν ἐν λωδοκομείοις.

Ἐπεμψαν πάραυτα εἰς Μελίτην δύο λέμβους καταφράκτους (μὲ κατάστροφον) πεφορτωμένους ἐλαίου, κηροῦ καθαροῦ καὶ μέλιτος διατάξαντες τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων τούτων δι' ἐφοδίων τοῦ πολέμου, ὅπλων, καὶ τὴν γνωστοποίησιν εἰς τοὺς ἐμπορευομένους ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, τι εἶχον πρὸς πώλησιν μεγάλην ποσότητα τροφίμων, ἀντὶ ἀντικειμένων, οἷα ἐξήτουν.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἐπινοήθην ὑπὸ τῶν γερόντων ἠκολούθησεν ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐχάραξαν τὸ σχέδιον, ὑπερ ἔδει ν' ἀκολουθήσωσι, συγκεντρώντες ὅλους τοὺς Ἕλληνας τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα, οἵτινες εἰσι διεσπαρμένοι εἰς τὴν μεγαλειτέραν νῆσον τοῦ Ἀρχιπελάγους. Ὁ διεσπαρμένος οὗτος λαός, ὅστις μόνον θύματα παρείχεν εἰς τοὺς βαρβάρους, δυνάμενος νὰ ἀποτελέσῃ σῶμα ἐξ εἰκοσакισχιλίων πολεμιστῶν, ἀπεφασίσθη νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἵνα ἐπαναγάγῃ τὸν ἐχθρόν καὶ τὰ φρούρια, ὅπου ἡ ἐκράτει αὐτὸν περικυκλωμένον διὰ ξηρᾶς, ἕως οὗ προπαρασκευασθῶσιν ἵνα πολιορκήσωσιν αὐτὸν κανονικῶς. Ἐὰν ἐδράδυνον ἢ μὴ νὰ πραγματοποιήσωσι τὴν σκέψιν ταύτην, εἶχον ὁμῶς ὡς πρῶτον ἀποτέλεσμα ὅτι ἀπέφυγεν ὁ Ἑλληνικὸς πλῆθυσμός ἐξολοθρευμὸν τοσούτῳ βέβαιον ὅσῳ καὶ ἐπικείμενον. Παραφύρως ἐγένετο δεκτὴ τοιαύτη γνώμη καὶ οἱ Σφακιανοὶ καθιδρύσαντες τὴν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, ὠνόμασαν ἀρχηγούς αὐτῶν ἐκείνους, οἵτινες εἶχον ὑπηρετήσαι ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, καὶ ὑπερέβησαν τὰς κορυφὰς τῆς Ἰδῆς, καταδάντες ἐννεακόσιοι τὸν ἀριθμόν, εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν κατοικουμένας εὐφόρους πεδιάδας.

Τὰ Χανία, ἀτινα ἀντικατέστησαν τὰς Κυδωνίας, ἃς ὁ Μέτελλος ὑπέταξεν εἰς τοὺς Ρωμαιοὺς, παρουσιάζουσιν ἤδη λιμένα τοσοῦτον κακῶς διατηρούμενον, ὥστε δυσκόλως ἐν αὐτῷ δύνανται νὰ προσορμισθῶσι πολεμικὰ πλοία. Ἡ πόλις ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἔχει καὶ τώρα ποιάν τινα κανονικότητα, ὑδραγωγεῖα, τεῖχος κατὰ τὸ σύστημα τῆς ὀχυρωματικῆς, ὅπερ ἠκολούθουν κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ φρούριον ἐρειπύεται καὶ ἐκ τοῦ περιφύμου αὐτοῦ ναυσταύμου μόνον ὁόλους βλέπει τις, ὑπὸ τοὺς

οποίους ἐναυπήγουν γαλέας (γαλέρες), ἃς κατεβίβαζον εἰς τὴν θάλασσαν διὰ κλίσεως τοῦ τοίχου.

Ἡ χώρα περιλαμβάνει ἑννέα χιλιάδας Τούρκους, τρεῖς χιλιάδας Ἑβραίων καὶ χιλίους διακοσίους Χριστιανούς, ἀντικείμενα καταφρονήσεων καὶ μίσους τῶν δύο πολεμίων τοῦ Σταυροῦ αἱρέσεων, Τσιαύτη τις ἐστὶν ἡ νεωτέρα Κυδωνία, ἣτις κεῖται εἰς τὰ ἄκρα πεδιάδας διαλαμβανούσης κήπους παρηνελημένους, δάση ἐλαιῶνων, ἀμπελῶνων, σιτοφόρων πεδίων διαχωριζομένων ὑπὸ ρυάκων περιστεφομένων ὑπὸ λύγων (λυγαριῶν), μύρτιν καὶ ροδοδαφνῶν. Οὐ μακρὰν διακρίνει τις τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου, ὄνομα ὑπερ ἀναμνήσκει τὴν ἐλευθερίαν. ἐξόριστον ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἐκ τῆς ὑποδουλωμένης ταύτης χώρας.

Οἱ Τούρκοι σφάξαντες τοὺς κληρικοὺς αὐτῆς ἡσχολοῦτο εἰς λεηλασίας, ὅτε ἔμαθον ὅτι οἱ Σφακιανοὶ εὗρισκαντο ἐν τῇ πεδιάδι. Ἐδραμον εἰς συνάντησιν αὐτῶν καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς μάχης, ἣτις ἤρξατο τὴν 2 Ἰουλίου, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ὑπῆρξεν ἀμφίδουλος. Οἱ αἰπιοὶ γενόμενοι δεκτοὶ διὰ χαλᾶζης σφαιρῶν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἀλλαλάζοντες, χωρὶς νὰ ἀποκομίσωσιν οὐδὲ τοὺς νεκροὺς των, ὧν τὰ πτώματα οἱ ἐπαναστάται ἔκαυσαν, φεισθέντες μόνον τῶν ὅπλων αὐτῶν, καὶ μετ' ἀπόπειραν ἐπίσης ματαίαν, ἣτις ἔλαβε χώραν τῇ 6 τοῦ αὐτοῦ μηνός, οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ φρούριον τῶν Χανίων.

Τῆς αἰφνιδίου ταύτης ἀποφάσεως, ἣτις ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὰ σχέδια τριῶν «πασσάδων» τῆς Κρήτης, ἅμα γνωσθεῖσης, οἱ Ἑλληγες ἀπανταχόθεν ἐδράξαντο τῶν ὅπλων. Ἀμα δ' ὥς ἐκλήθησαν εἰς μάχην ὑπὸ τινος τῶν ἱστορικῆς καταγωγῆς Κρητῶν ἐκείνων, ὧν οἱ πρόγονοι προσεποιήθησαν ὅτι ἡσπᾶσθησαν τὸν μωαμεθανισμόν ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως ὁ Κουρμούλης σχίσας τὸ «σαράκιον» αὐτοῦ, διακηρύττει τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Σταυροῦ.

Οἱ ἀδελφοὶ του, οἱ ἀνεψιοὶ του, ὅτινες ἀπὸ δύο αἰώνων συνήρχοντο ὁμοῦ μόνον, ἵνα διατηρήσωσιν ἐν κρυπτῇ τὴν χριστιανικὴν πί-

στιν μιμούμενοι τὸ παράδειγμα αὐτοῦ συναθροίζουσι τοὺς χωρικοὺς συνιστῶντες λόχους, ἐν ᾧ ἅψ' ἑτέρου αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες τῶν ἀναλαμβάνουσαι τὰ ὀνόματα Μαρία, Ἑλένη, Αἰκατερίνη καὶ Λουίζα, διευθύνοντο εἰς τοὺς βωμοὺς ἐπικαλούμεναι τὸν ἀληθὴ ζῶντα Θεόν, αἰτοῦσαι τὴν ἀνανέωσιν τοῦ βαπτίσματός των. Ἐν τῇ ἅμα τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κείμενον πλησίον τῆς Ρεθύμνου, μεταβάλλεται εἰς φρουρίον ὑπὸ τῶν χωρικῶν τοῦ ὁροῦς Κέντρου, οἵτινες φέρουσιν ἐν τοῖς σήμασιν αὐτῶν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Τίτου, μαθητοῦ τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Οἱ Χριστιανοὶ οἱ κατοικοῦντες τὰς πλουσίας κοιλάδας τοῦ Μιραδέλου, Μεσαρᾶ καὶ τὰς ἐγγύς πεδιάδας τῆς Πλατανιάς, ποταμίου, οὗτινος τὰ ὕδατα περιέρρεον τὰ τεῖχη τοῦ Δικτάμνου (Δίκταμον), ἐκήρυξαν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ οἱ Τούρκοι πανταχοῦ κτυπούμενοι, ἐδέησε νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐντὸς τῶν φρουρίων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σούδας, ὅπου ἐξεδικήθησαν τοὺς Ἕλληνας διὰ τὰς ἡττας, ἃς ὑπέστησαν ἐν ἀναγκτῇ πεδιάδι. Ἐκεῖ ἐχύθη πολὺ αἷμα, καὶ πλείστοι Εὐρωπαῖοι ἡγαικάσθησαν νὰ ἐπεδιδασθῶσιν ἐσπευσμένως ἐπὶ τινος βρικίου τοῦ βασιλικοῦ ἡμῶν ναυτικοῦ, ὅπερ αὐτοὺς μετέφερεν εἰς Σμύρνην ἐνθα ἐκόμηνσαν τὴν εἰδήσιν τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης.

Ὁ Ναύαρχος Halgan εἰσηλθεν ἤδη εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης, ἣ δὲ παρουσία αὐτοῦ ἀπέδωκε τὸ θάρρος εἰς τοὺς κατοίκους οἵτινες νέας κατατιγίδας ἔβλεπον ὑψουμένας ἐν τῷ ὀρίζοντι αὐτῶν. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ, λαμπρῶς ἤδη γνωστὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, εἰλκυσε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Τούρκων, ἧς πάντοτε εἶναι βέβαιός τις ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ, ὅταν ἔχῃ τὰ μέσα καὶ τὴν θέλησιν νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν σεβαστόν. Ὑπῆρξε μάρτυς τῆς φυγῆς τοῦ «καπετάν-πασσᾶ» πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας πλησίον τῆς Μυκάλης, ὅπου τὸ λάβαρον διὰ νέας ἐκαλύπτετο δόξης.

Ἀλλὰχοῦ εἶπομεν ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶχον ἀπόφασιν νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Σαμίους καὶ ὅτι αἱ ὁρδαὶ αἵτινες ἐδουλήθησαν εἰς τὸ αἷμα ἐν ταῖς σφαγαῖς τῆς Σμύρνης, νομίζουσαι ὅτι προσεκαλούντο

Ἱστορία τῆς Ἑλλαν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 31

εἰς νέας ἀνθρωπίνας ἑκατομδάς, ἀπεφάσισαν νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν Σχάλαν Νόδαν, πόλιν νέαν, οὐ μακρὰν κειμένην τῶν ἐκδολῶν τοῦ Καῦστρου, ἐν τῇ κόλπῃ τῆς Ἐφέσου, ὅπου ἡ αὐτοῦ Μεγαλειότης εἶχε διατάξει νὰ συναθροισθῇ στρατὸς ἀποδακτικός. Τὰ στίφη ταῦτα ἠρήμωσαν διαδένοντα ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ χωρία, ὧν οἱ κάτοικοι ἐξωλοθρεύθησαν· ἀλλ' εἰς τοῦτο οὐδεὶς πλέον προσεῖχε· διότι εἶχεν ἐθισθῇ εἰς τοιαύτας φρικαλέας σκηνάς. Ἀλλ' ὅτε πλέον αἱ ἐρμηνωθεῖσαι πεδιάδες παρουσίαζον ἐρείπια μόνον καὶ τέφραν, αἱ ταραχαὶ ἐξεργάγησαν μεταξὺ τῶν βαρβάρων. Διεσκορπίσθησαν ἀτάκτως, καὶ βαδίζαντες ὡς θηρία ζητούντα τὴν λείαν αὐτῶν, ἀφίκοντο εἰς Σχάλαν Νόδαν ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς διὰ σφαγῆς ἀνάγκης.

Ὁ Ἑλῆς Ἀγᾶς διάδοχος τῶν σατραπῶν τῆς Καρίας, βλαστὸς οἰκογενείας τοσοῦτον ἀρχαίας, ἦσαν καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ δυναστεία, διόκει τὴν πόλιν ταύτην, καταστᾶσαν τὸ κέντρον τοῦ Ἐμπορίου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν ἣ ἡ πενία ἦτο τοσοῦτον ἄγνωστος. ἦσαν καὶ τυφλὴ αὐθαίρεσις, ἣτις ἐξάντλει τὰς πηγὰς τῆς εὐδαιμονίας.

Εἶχεν ἀπολέσει μέρος τι τῶν προγονικῶν αὐτοῦ κτήσεων. καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ πρὸς δήμευσιν τάσις τοῦ Σουλτάνου Μαχμουὺ ἀπεγύμνωσε τοὺς ἀρχαίους εὐγενεῖς τῆς αὐτοκρατορίας τῶν κτήσεων ἃς κατεῖχον ἀπὸ τῆς κατακτήσεως, ἵνα σχηματίσῃ «σαντσακία», ἅτινα τὸ «διδάνιον» πωλεῖται εἰς τοὺς ἐγκαυσίους «πασσάδες». Στερηθεὶς τοῦ τίτλου τοῦ «Δερὲ βέη ἢ ἡγεμόνος τῶν πεδιδάδων», κατήντησεν εἰς τὸν ἀπλοῦν τίτλον τοῦ Ἀγᾶ. Ὁ Ἑλῆς ἦτο ἀκόμη ἀρκούντος εὐπορος, ὥστε νὰ μὴ ἀντιτείνῃ εἰς τὴν ἀπληστίαν κυριαρχοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὸ μέγιστον ἐγκλημα εἶναι ὁ πλοῦτος.

Κληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἀνυπόστατον κατηγορίαν, ἔσχε τὴν εὐτυχίαν διὰ μέσου χρηματικῶν θυσιῶν νὰ διέλθῃ τὸ κατώφλιον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἄντρου, ὅπερ δυσκολώτερον δύναται τις νὰ διέλθῃ ἀτιμωρητὶ ἢ τὰς χώρας τῶν νεκρῶν. Ὁ μονάρχης τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν μόνον ὁ ἥχρος τοῦ χρυσοῦ μαλάσσει, συνεχώρησεν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ν' ἀποκομίσῃ περισσότερα ἐκ τῆς

φιλοπόνου ἐκείνης μελίσσης τῆς χώρας, ἣν ὁ Μένανδρος ἀρδεύει διὰ τῶν ὑδάτων αὐτοῦ.

Ὁ Ἑλῆζ ἐξώφλησε διὰ χρημάτων κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης περιποιούμενος τοὺς Ἑλληνας οἵτινες ἐπλούτιζον αὐτὸν χωρὶς νὰ ἐκτίθεται καὶ εἰς τὰ ὄμματα ἐπιφόδου κυβερνήσεως, κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἐν τοιαύτῃ εὐρίσκετο καταστάσει, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις : καὶ ὁ Σουλτάνος ἐνθυμούμενος ἤδη τοῦ ὑπηκόου του, ἐπεφόρτησεν αὐτὸν νὰ διευθύνῃ τὴν ἐναντίον τῆς Σάμου μελετωμένην ἐκστρατείαν. Οὐδὲν θὰ ἔδαπάνων. Ὁ Ἑλῆζ Ἀγᾶς ἠρίθμει, ὥς ἔλεγον, εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του.

Ἡ Σκάλα Νόβα, ἣτις ἦτον ἀποθήκη τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ κράτους, ᾧφειλε νὰ παρασκευάσῃ τὸ διὰ τὴν ἐκστρατείαν στράτευμα, τῆς τροφῆς δ' αὐτοῦ τὴν φροντίδα ἀνέθετον εἰς τοῦτον. Ἀφοῦ καθυπέταξε τὴν Σάμον, ἐσκέπτοντο ν' ἀποστείλωσιν αὐτὸν εἰς Πελοπόννησον, καὶ ὁ «Χαλέτ-Ἐφένδης», δημιουργὸς τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, ἐπίστευσεν ὅτι ἀφοῦ ἀποπερατώσει τὰς ἐκστρατείας του θὰ εὕρισκε τὸ μέσον νὰ κρεμάσῃ ἀνθρώπον, τοῦ ὁποίου ἡ κληρονομία, ἣν ἀπὸ πολλοῦ ἐπωφθαλμία, θὰ παρείχεν αὐτῷ θησαυροὺς καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ σχηματίσῃ δαπάνη αὐτοῦ τέσσαρα ἢ πέντε «πασσαλίγια», ἅτινα θὰ διένειμεν εἰς τὰ τέκνα του. Οὕτως, ἐκείνοι οἵτινες ἐν πάσαις ταῖς χώραις, ἔχουσι τὴν εὐτυχίαν νὰ πλησιάζουσι τὸν Σουλτάνον, σπανίως παραμελοῦσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν.

Ὁ Ἑλῆζ-Ἀγᾶς, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τὴν τιμὴν, ἣν ἔκαμον αὐτῷ, ὀνομάζοντες αὐτὸν «σερασκέριν», προὔτιθετο νὰ διατηρήσῃ, ὅπως καὶ ἐν τῇ παρελθόντι, τὴν εὐταξίαν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ. Τὸ πρᾶγμα ἦτο τόσῳ μᾶλλον δύσκολον, ὅσῳ οἱ Σάμοι οἵτινες τὸν ἠφάνισαν καὶ εἶχον συλλάβει πληθὺν αἰχμαλώτων Τούρκων, εἶχον διεγείρει γενικὸν αἰσθημα ἀγανακτήσεως, πρὸς πᾶν ὅ,τι Ἑλληνικόν,

Οἱ Ὀσμανλήδαι ἐξήτουν αἷμα· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν

ισχυρίζετο ὅτι μόνον τῶν ἐπαναστατῶν τὸ αἷμα δεόν νὰ ρεύσῃ, ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς τὰς δολοφονίας, ἡς τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐτόλμησαν νὰ διαπράξωσιν. Ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐπεδλήθη· καὶ θὰ συνείχε τὸν ἄλλον ἐὰν οἱ «γενίτσαραι» δὲν ἤρχίζον νὰ μεμψιμοιρῶσι, κατηγοροῦντες αὐτὸν ὅτι μεροληπτεῖ ὑπὲρ τῶν «γκιαούρηδων». Ἐνόησεν ὅτι ἐκινδύνευεν· ὥφειλε νὰ μεταχειρισθῇ συμδιδαστικά μέτρα καὶ ὁ μόνος δίκαιος ἄνθρωπος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς συμφορᾶς ἠναγκάσθη ἤδη νὰ ἀνεχθῇ ἐνόχους βιαιπραγίας, ὅτε ἡ ἀφιξὶς διαφόρων ξένων σωματίων ἐγέννησεν αὐτῷ νέας περίπλοκας.

Ἡ ἀναμορφωθείσα κυβέρνησις τῆς Σμύρνης ζηλοῦσα τὴν ἐντιμον διαγωγὴν τοῦ Ἐληξ-ἀγά ἐξήτει νὰ ἀπαλλαγῇ πληθὺς κλεπτῶν, δολοφόνων καὶ Κρητῶν, οἵτινες ἠνόχλουν αὐτήν. Ἵνα κατορθώσῃ τοῦτο, ἀπεφάσισεν ἀκολούθως νὰ συστήσῃ ἐκ τῶν ἀθλίων τούτων σύνταγμα, προωρισμένον νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἐκστρατείας ἣν παρασκευάζον διὰ τὸν κόλπον τῆς Ἐφέσου. Προεκήρυξε λοιπὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου: «ὅτι πάντες οἱ Μουσουλμάνοι, οἵτινες ἤθελον καταταχθῇ διὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Σάμου, ἐκεῖ θὰ ἡδύναντο «νὰ ἱκανοποιήσωσι τὸν ὀρησκειτικὸν αὐτὸν ζῆλον» ὅτι ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ περάσωσιν ἐν στόματι μαχαίρας ὅλους τοὺς γκιαούρηδας· ὅτι θὰ ἐφείδοντο μόνον τῶν ἀρσενικῶν παιδιῶν τῶν ἐχόντων «ἡλικίαν κατωτέραν τῶν ὀκτῶ ἐτῶν, ἅτινα ἦσαν προωρισμένα νὰ «περιταμῶσι, καὶ τὰς γυναῖκας ἢ κόρας, αἵτινες θὰ ἐπωλοῦντο πρὸς «ὄφελος τῶν νικητῶν».

Τοιαύτη προκήρυξις φυσικῶς θὰ ἐξήπτεν ὅχλον ἀκόρεστον εἰς σφαγὰς. Πολυάριθμα στίφη προσέδραμον πάραυτα καὶ ἡ εἰσοδος αὐτῶν εἰς Σάλλαν-Νόθαν ἐσημειώθη διὰ φόνων. Ἀλλ' ὁ Ἐληξ-ἀγάς ἐδέχθη πολὺ κακῶς τοὺς πρώτους δολοφόνους, οὓς διέταξε νὰ συλλάβωσι καὶ κρεμάσωσι χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς τὰς κραυγὰς τῶν φανατικῶν. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἦτο τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ καταπλήξῃ τοὺς ἀνάνδρους καὶ θὰ ἐπέφερε σωτήριον ἀποτέλεσμα, ἐὰν ἄλλαι συμμαρίαι μανιωδέστεραι δὲν ἔσπευδον καὶ δὲν συνεσπειροῦντ' ἑλκεῖν τοῦσαι «ἄρτον καὶ αἷμα.»

Ἦτο ἀδύνατον πλέον εἰς τὸν «Σαρακέρην» νὰ σταματήσῃ τὸν χεῖμαρρον. Οἱ Στρατιῶται ἀφοῦ συνετάχθησαν μετὰ τῶν ἀτάκτων καὶ ἀπειληθεὶς καὶ αὐτὸς οὗτος ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας εἶδεν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἀνακτόρου αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἦτο ἐγκυκλεισμένος μετὰ τρεμόντων τινῶν ὑπηρετῶν, τὴν λεηλασίαν τῶν οἰκιῶν, τῶν καταστημάτων καὶ τῶν ἀγορῶν. ἀνέμενε δὲ τὴν ἀπώλειάν του, ὅπως καὶ ὁ σεδᾶσμος «μολλᾶς» τῆς Σμύρνης, ὅταν εἰς τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ, κατορθώσας νὰ συναθροίσῃ χιλιάδας τινὰς πιστῶν στρατιωτῶν, ἔδραμε πρὸς βοήθειάν του. Ἐφορμήσας δ' εὐθὺς ἐπὶ τοὺς στασιαστὰς προσέβαλε αὐτοὺς κρατερῶς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ὀηωτὰς τῆς πόλεως, οὓς ἐγκατέλειπεν ἀποκομίζοντας τὸν καρπὸν τῆς ληστείας αὐτῶν.

Ἡ τάξις ἐπανήλθεν· ἀλλὰ δὲν ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ. Ὁ Ἑλῆξ-ἀγάς οὐδὲν ἄλλο ἐπέτυχεν ἢ ἀναβολὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποτροπαίων σχεδίων τοῦ στρατιωτικοῦ ὄχλου. Ἀδιακόπως ἀφικνοῦντο νέα στίφη τουρκομάνων, ὧν τὰ πέρειξ τῆς πόλεως κατηυλισμένα στρατεύματα παρώξουνον τὴν πλεονεξίαν, ἐκτίθεντο ἐνώπιον τῶν προϊόντα τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν καὶ οἰκτείροντα αὐτοὺς ὅτι δὲν ἔφθασαν ἐγκαίρως ἵνα μετέξωσι τῆς λαφυραγωγίας.

ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους τὰ Ἀσιατικὰ «Γιεβρέκια» καταφρονούντα τὰς διαταγὰς, αἵτινες ἀπηγγόρευον τὴν εἰσόδον εἰς Σιάλαν Νόβαν, εἰσηλθον εἰς αὐτήν. Ἐδάδιζον κατὰ σώματα εἰς τὰς ὁδοὺς ἐξετάιζοντες τὰς οἰκίας, αἵτινες ἀνήγγελλον ἐξωτερικῶς τὴν εὐπορίαν τῶν διοκτῆτῶν, οὓς ἤλπιζον νὰ ληστεύσωσι διὰ πρώτης εὐκαιρίας· ἀλλὰ τὰ ἀπληστα βλέμματα αὐτῶν οὐδαμοῦ συνήντων Ἑλλήνας.

Οἱ πλείστοι τούτων εἶχον καταφύγει εἰς Σάμον, ἅμα τῇ προσεγγίσει τῆς ἐπαπειλουμένης συμφορᾶς, καὶ κατ' ἐκάστην νύκτα ἔφευγον ἀκόμη τινές, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φύγωσι κατὰ τὰς πρώτας στιγμὰς τῆς κρίσεως. Ὀλόκληροὶ οἰκογένειαὶ ἐρριψοκινδύνουσιν ἐπὶ σχεδίων κατεσκευασμένων ἐκ σανίδων, ἵνα διαδῶσιν ἀπόστασιν, ἥς τὸ κατ' ἐκεῖνο μέρος πλάτος ἦτο πολλῶν λευγῶν, πολλοὶ δὲ ρωμαῖοι ἄνδρες ἐδοκίμασαν μάλιστα νὰ διέλθωσιν αὐτὸ κολυμητί. Μὲ-

γας ἀριθμὸς τῶν δυστυχῶν τούτων ἀπωλέσθησαν, καὶ μόλις χίλιοι διακόσιοι μέχρι χιλίων τριακοσίων ἀπέμειναν πλέον ἐν τῇ πόλει, οὓς αἱ περίπολοι τοῦ Ἑλῆζ-ἀγᾶ ἐπροστάτευον, ὅτε Ἑλλην τὶς, ὅστις ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐστερεῖτο τροφῆς, ἐξῆλθεν ἵνα προμηθευθῇ τροφίμα. Οἱ Τούρκοι τῆς συνοικίας τοῦ τῷ προήγγελλον τὸν κίνδυνον εἰς ὃν ἐξετίθετο, ἀλλ' ἢ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἔθνησκον ἐκ πείνης· ἀφοῦ δὲ καὶ ἐκείνοι, οἵτινες τὸν συνεδούλευον δὲν εἶχον ἄρτον ἵνα δώσωσιν εἰς αὐτόν, ἀπεφάσισε τὸ πᾶν νὰ τολμήσῃ ὅπως προμηθευθῇ.

Αἱ ὁδοὶ ἦσαν ἔρημοι, ὁ δ' Ἑλλην κατώρθωσε ν' ἀγοράσῃ ζωοτροφίας τινὰς καὶ ἐπανεκάμπτειν εἰς τὸν οἶκόν του, ὅτε συνηντήθη κατὰ τὴν καμπὴν μιᾶς ὁδοῦ ὑπὸ τριῶν Ἀσιανῶν, οἵτινες δὲν εἶχον πλησιάζει αὐτὸν ἀκόμη, ὅτε εἰς ἐξ αὐτῶν κενώσας τὸ πιστόλιόν του ἐπὶ τοῦ δυστυχοῦς, τὸν πληγώνῃ χωρὶς νὰ τὸν καταλάβῃ. Ἰδὼν τὸ αἷμά του ὁ Ἑλλην ὄρμα ἐπὶ τοῦ δολοφόνου· ἀρπάζει τὸν ἀκινάχη, ὃν ἔφερεν ἐπὶ τῆς ζώνης καὶ βυθίζει αὐτὸν ὀλόκληρον εἰς τὸ σῶμα ἐκείνου. Οἱ βάρβαροι ἐπὶ τῇ θέᾳ τούτου τρέπονται εἰς φυγὴν ἐνῷ ὁ Ἑλλην θανατηφόρως πληγωθείς ἐπιπτει ὀλίγα βήματα μακρὰν ἐκείνου, ὃν ἐθανάτωσεν.

Αἶφνης ἡ κραυγὴ τοῦ θανάτου, φθάσασα μέχρι τοῦ στρατοπέδου τῶν βαρβάρων, πλήσει τοὺς αἰθέρας. «Χριστιανὸς ἐδολοφόνησε Μουσουλμάνον»! Αἱ ὁρδαὶ ἐπὶ ταῖς λέξεσι ταύταις ἐπιπτιπτοῦσι κατὰ τῆς πόλεως. Τὰ στρατεύματα, ἅτινα εἶχον διαμείνει πιστὰ εἰς τὸν «σερασκέρη» ἐνοῦνται μετ' αὐτῶν· ἡ σφαγὴ τῶν Ἑλλήνων ἀρχίζει. Συντρίβουσι τὰς θύρας τῶν οἰκῶν· οἰκαγένεια ὀλόκληροι σφάζονται· τὰ καταστήματα καὶ δημόσια ἀγοραὶ δηιοῦνται. Οἱ ξένοι πρόξενοι μόλις προσθάνουσι νὰ ἐπιβιθασθῶσιν ἐμπορικοῦ πλοίου. Ὁ Ἑλῆζ-ἀγᾶς διαφεύγει τὰ ἐγχειρίδια, καὶ αἱ τίγρεις τότε μόνον παύουσι σφάζοντες, ὅταν ἐπείσθησαν ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον αἷμα ἵνα χυθῇ. Δράττονται τότε τῶν πελέκειων, δι' ὧν διαρρηγνύουσι τὰς ἐκ ξύλου κατεσκευασμένας οἰκίας, καὶ διὰ νὰ λαμπρύνωσι τὴν κηδεῖαν τῶν θυμάτων τῆς λύσεως αὐτῶν, ἀποσύρονται πυρπολοῦντες

τὴν πόλιν. Τοιαύτῃ ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ τῆς Σκάλας-Νόδας ἣς οἱ κάτοικοι Τούρκοι κατῴρθωσαν νὰ σώσωσι μικρὸν ἀριθμὸν οἰκημάτων. ἅτινα καλύπτουσιν ἐμπορικὸν τόπον πρὸ μικροῦ εὐτυχῆ καὶ ἀκμάζοντα.

Μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην, ἀνταξίαν καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις τοῦ στρατοῦ τῆς ἐκστρατείας, ὅστις προέκρινε μᾶλλον νὰ λεηλατήσῃ πόλιν ἀνυπεράσπιστο ἢ νὰ παρακολουθήσῃ τὰς συνήθεις περιπετείας τοῦ πολέμου, οἱ Ἀσianoί, οἵτινες ἀνῆρχοντο εἰς τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ πλέον, διεσκορπίσθησαν ἀτάκτως. Οἱ ἀρχηγοὶ παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά, ἃς ἐπώλησαν ὡς δούλας εἰς ξένας χώρας. Ἡ ἀκτὴ τῆς Ἐφέσου ἔμεινεν ἔρημος καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐδράδουνον νὰ ἐπιρρίψωσιν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ἑλῆς-ἀγᾶ ἔσα συνέδησαν, ἐπωφελήθησαν ἀτύχημά τι, ὅπερ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποσοβήσῃ, ἵνα τὸν ἐξωρίσωσιν εἰς Χίον. Τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἐδημεύθησαν· ὑποκατέστησαν Πασσᾶν τινα εὐήθη ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ καὶ ἡ Καρία ὡς καὶ ἡ Μαγνησία ἐκλαυσαν, καθὼς λέγουσι, τὴν ἀπώλειαν ἀνδρῶς, ὅστις ἐπὶ πολὺ ἐκυδέρνησε μετ' ἀπαρδαειγματίστου μετριοπαθείας.

Ἡ ἀρετὴ αὕτη κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις προγράφεται! Πρὸ μικροῦ μόλις ἡ Σάμος ὕψωσε τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ καὶ εὐθὺς φρικαλέαι καταδιώξεις διενεργήθησαν ἐναντίων τῶν Χριστιανῶν, ὅπου οὗτοι εὐρίσκοντο εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν Τούρκων. Ἡ Κῶς νῆσος, ἣν οἱ νεώτεροι ὀνομάζουσι Στάνκιο καὶ κατὰ τὸν «Θηδέτ, » ὁμοίᾳ τῆς ὁποίας ὑπὸ τὸν ἥλιον δὲν ὑπάρχει τερπνοτέρα, ἔνεκα » τῶν εὐωδιαζόντων ὠραίων κήπων τῆς καὶ ἣν θὰ ἐξαλάμδανέ τις » ὡς ἐπίγειον παράδεισον», ἐκαλύφθη ὑπὸ πενθήμου πέπλου. Οἱ μωαμεθανοὶ ἐζήτουν κεφαλὰς καὶ λεηλασίαν μετὰ τῆς αὐτῆς μανίας, μεθ' ἣς οἱ διεφθαρμένοι Ρωμαιοὶ ἐζήτουν ἄρτον καὶ θεάματα.

Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε δώσει τὸ σημεῖον τῆς σφαγῆς καὶ ὁ ὠραίος πλάτανος τῆς Κῶ, ὅστις ἐφιλοξένησεν ἱσὺς ἄλλοτε ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰπποκράτους, μετεσχῆματίσθη εἰς ἀγχόνην. Ἀπ' αὐτοῦ ἐκρέμασαν πλείστους κληρικαὺς καὶ οἱ δύο

ἐκεῖνιοι βωμοὶ οἱ ἀφιερωμένοι εἰς τοὺς Ἀσκληπιάδας, εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπληρώθησαν ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν ἀπογόνων αὐτῶν.

Ἡ μάχαιρα ἐξήλειψεν ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν ζώντων ἐννεακισίους Χριστιανοὺς. Πάντες θὰ ἀπώλλοντο, ἐὰν ὁ «πασσᾶς», ὀχυρωθεὶς εἰς τὸ φρούριον, ἔργον ἀποδιδόμενον εἰς τοὺς Γενουίνισιους καὶ περυσσότερον ἐπιρροὴν χαίρων τοῦ Ἀλῆξ-ἀγά, ὥστε νὰ ᾗ σεβαστὴς, δὲν ἀνεχαίτιζε τοὺς καννιβάλους.

Ἐν τῇ μέσῃ τῆς ἀναρχίας ταύτης ὁ πρόξενος καὶ πλοῖόν τι τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ τῆς Γαλλίας, ἔσωσαν πλῆθος προγεγραμμένων, οἵτινες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς νήσους Νίσυρον, ἄλλοτε ἐπίσημον διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, Τήλον, τανῦν Πισκόπια καὶ μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, τὰ ὅποια βλέπει τις ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ὄρεινῆς χώρας τῆς Κῷ.

Ἡ συγκίνησις ὑπῆρχεν ἔτι σφοδροτέρα ἐν Ρόδῳ. Ἡ νῆσος αὕτη, ἣν ὁ Κρόνος παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα· ἡ Ρόδος, ἣν ἡ μυθολογικὴ ἀρχαιότης ἐθεώρει ὡς τὸ τροπικὸν ῥιον τοῦ ἀστρου, τῆς ἡμέρας εἰς ἐποχὴν, ἣς οἱ Πελασγοὶ διέσωσαν τὴν μνήμην· ἡ Ρόδος ἡ ἀείποτε ἀξιομνημόνευτος διὰ τὴν περίφημον ἀντίστασιν τοῦ μεγάλου αὐτῆς μαγίστορος d' Aubusson καὶ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐπληρώθη θανάτου.

Πληροφορηθέντες ὅτι τὰ ἑλληνικὰ πλοιάρια εἶχον ρίψει εἰς τὴν θάλασσαν συνοδείαν «Χατζήδων» ἡ προσκυνητῶν οἵτινες ἐπέστρεφον ἐκ Μέλκας, ἐν τῇ μανίᾳ αὐτῶν δὲν ἐγνώρισαν ἔρια Κληρικοί, προὔχοντες, τεχνίται ἀπωλέσθησαν ὑπὸ τὸν σίδηρον τῶν δολοφόνων, οἵτινες τότε μόνον ἔπαυσαν ἀφοῦ ἀπηύδησαν νὰ κυτυπῶσι καὶ ἡ πατρίς τοῦ σοφοῦ Κλεοβούλου ἀπέδῃ ὁ τάφος τοῦ τετάρτου τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, ὃν ὑπελόγιζον εἰς δώδεκα χιλιάδας ψυχῶν. Ἐνταῦθα ὅπως καὶ ἐν Κῷ, ἔβλεπέ τις τοὺς Τούρκους ὠθοῦντας τοὺς Ἱππους αὐτῶν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἵνα στείλωσιν ὀλίγας σφαίρας καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ ὀρίζοντι φαινομένας νήσους, εἰς ἃς εἶχον κα-

ταφύγει οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς ὁποίους ὁ φόβος τῶν θαλασσιῶν ἐχθρῶν ἀπηγγόρευε νὰ πλησιάσωσιν αὐτούς.

Ἡ Κύπρος, ὡς ἐν συντομίᾳ ἀναφέραμεν, ὑπέστη φθείνοντος τοῦ Μαΐου ἐλευθρίας τινὰς δονήσεις, ἀλλ' οἱ κάτοικοι αὐτῆς, γλυκεῖς ὅσον καὶ τὰ ὀνόματα Ἰδαλία, Πάφος, Ἀμαθοῦς, οὐδὲν εὐδαιμονέστερον φιλοδοξοῦντες τῆς καταστάσεως αὐτῶν, ἀφώπλισαν τοὺς Τούρκους ἐκνευρισμένους ὑπὸ τοῦ κλίματος τῆς νήσου ἀδιαλείπτως ζωογονουμένης ὑπὸ τῆς αὔρας τῶν ζεφύρων. Ἐπόθουν πάντες τὴν εἰρήνην ! Αἱ παιδικαὶ ἀναμνήσεις εἰς ἀνθρώπους ἀνατραφέντας ὑπὸ τὰς αὐτὰς σκηνάς, τὸ αὐτὸ πολλάκις θηλάσαντα γάλα γεωργοί, ἐνωμένοι διὰ κοινῶν συμφερόντων, ἢ ποιμένες, ὅπως ὁ Ἄδελ, ἐθιράμβευσαν κατὰ τοῦ τοῦ φανατισμοῦ. Ὁ γὰρ καὶ τὸ τέμενος ἦσαν ἐξ ἴσου ἀνεκτοὶ καὶ θὰ διέφευγον τὰς συμφορὰς τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐὰν ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη πιστὴ εἰς τὸ καταθλιπτικὸν σχέδιον αὐτῆς, δὲν ᾔθελε νὰ κυδερνήσῃ διὰ τῆς σιδηρᾶς ράβδου παντοῦ ἐνθα ὑφίσταντο Χριστιανοί.

Ὁ «Πασσάς» τοῦ Χαλεπίου ἔλαβε διαταγὴν νὰ σχηματίσῃ στρατεύματα προωρισμένα νὰ καταλάβωσι στρατιωτικῶς τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου· θηρευταὶ ἀνθρώπων ἐγκαθιδρύνοντο ἐν τῇ μέσῃ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς φιλοπονίας. Ταυτοχρόνως σχεδὸν μετὰ τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἔφθανον εἰς τὰ στίφη ἐκεῖνα τὰ περισσότερον ἀδηφάγα καὶ τῶν ἀκριδῶν, αἵτινες συγγότατα ἀφανίζουσι τὰ ἐτήσια σπαρτὰ τῶν πεδιάδων τῆς Ἀρσινόης (Ἀμμοχώστου, Φαμαγόστα) καὶ τῆς Λευκωσίας (Νικωσίας).

Ἐπεδιδάσθησαν οἱ μὲν ἐν τῇ κόλπῃ τῆς Ἀτταλείας, ἐνῷ ὅσοι ἔαχμαν τὸν κύκλον διὰ τῆς Συρίας, ἤρχοντο ἐκ τῶν λιμένων τῆς Πτολεμαΐδος (St. Jean d'Acro) καὶ τῆς Τριπόλεως. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶχον πληθυνθῇ διὰ ἀναριθμήτων Σύρων καὶ Ἀράβων ἐκ τῶν πέριξ τῆς Παλμύρας οὓς ἐπὶ πολὺ ἀντέτασσον κατὰ τῶν Βαχαυῶν, καὶ ἔφθασαν ὅλοι ὁμοῦ, ὑπερδεκακισχίλιοι κατὰ τῶν Βαχαυῶν, καὶ ἔφθασαν ὅλοι ὁμοῦ, ὑπερδεκακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν εἰς τὴν ἀποδό-

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 32

θραν τῆς Λάρνακος. Τὸ χριστιανικὸν αἷμα ἤρξατο πάραυτα νὰ ρέῃ. Αἱ Ἀγοραὶ ἐληλατήθησαν, αἱ γειτνιαζούσαι τῇ πόλει ἐπαύλεις ἠρημώθησαν, τῶν κατοικούντων αὐτάς ἀνθρώπων κατακρεουργηθέντων, ὅσοι δὲ κατὰ τύχην ἐσώθησαν ἐκ τῆς μανίας τῶν βαρβάρων, τότε μόνον ἐνόμισαν ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς, ὅταν κατέφυγον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας. Θὰ κατέστρεφον ἐντελῶς τὴν Λάρνακα ἂν ἡ καρτεροφυχία τοῦ K Méchin, προξένου τῆς Γαλλίας, τοῦ ὁποίου αἱ παραινέσεις ὑποστηρίζομαι διὰ τοῦ πυροδόλου ἐνὸς γαβάρου τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ, δὲν ἐπειθον τὸν ἀνάνδρον διαικητὴν τοῦ Σουλτάνου, ἵνα κλείσῃ τὰς Ἀσσυρίους ὁρδὰς εἰς τὰ φρούρια τῆς νήσου, μέτρον ἀσυγκρίτως ὀλεθριώτερον τῶν κακῶν, ἅτινα διέπραξαν διότι ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν εἰς τόπους οἵτινες ἦσαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀλώδητοι.

Ταυτὴ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ τῇ 14 Ἰουλίου 1821, ὅτε ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου ἐκπλεύσας τὴν αὐτὴν μάλιστα ἡμέραν, τῶν Δαρδανελλίων ἐξειλήχθη διαιρεθεὶς εἰς δύο μοίρας, ἵνα μεταβῇ εἰς Σάμον. Ἡ πρώτη ὑπερέβη τὴν Λέσβον κατεσκοπέυσε τὰ Ψαρά, ἐν ᾗ ἡ δευτέρα παραπλεύσασα τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐλοξοπόρει εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἑρμαίου κόλπου. Ἀφοῦ δὲ ἔκαμεν ἐκεῖ κατοπεύσεις ἐπὶ τινας ὄρας, ἰστιοδρόμησε διευθυνομένη πρὸς νότον, ἔνθα ἐνωθεῖσα μετὰ τῆς ἐμπροσθεν τῆς Ἐφέσου, ἀπετέλεσε στόλον ἐκ τεσσάρων πλοίων τῆς γραμμῆς, ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ φρεγατῶν, ἐκ δώδεκα βρικίων καὶ περισσοτέρων ὑπηρετικῶν κελήτων, ἅτινα εἰσῆλθον τῇ 16 διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Ἀρβόγγου εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Σάμου.

Ὁ «καπετὰν πασσάς», ὅστις κάμπτων τὸ Σούνιον ἐπληροφόρηθῇ τὰς συμφορὰς τῆς Σιάλας-Νόδας, ἐπίστευσεν ὅτι θὰ ἐπραττε καὶ εἰς τοὺς Σαμίους τὰ αὐτά, ἐκπέμπει βολὰς τινὰς διὰ τῶν πυροδόλων τοῦ ἐναντίου τοῦ λιμένος Βαθέως· ἀλλὰ δὲν ἐδράδυνε νὰ πεισθῇ ὅτι παρήλθεν πλέον ὁ καιρὸς ἐκεῖνος, καθ' ὃν ἡ ἐμφάνισις μᾶς τουρκικῆς κορβέττας ἔκαμεν τὸ Ἀρχιπέλαγος νὰ τρέμῃ. Ἐδέησε νὰ ἀνακρούσῃ πρύμναν, βλέπων ὅτι ἀνωφελῶς ἔβαλλε κατ' ἀπορ-

ρῶγος ἀκτῆς, καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐφέσου, ὅπου ἠγκυροβόλησε πρὸ τῶν καπνίζόντων ἐτι ἐρειπίων τῆς Σκάλας-Νόδας.

Εἶχον δοθῇ διαταγαὶ νὰ συναθροισθῶσιν αἱ ὑπολειφθεῖσαι ὀρδαί, αἵτινες ἐδῆλωσαν τὴν πόλιν· ταύτας ἐπεβίβασεν ἐν σπουδῇ, ἔγκιμασῃ μίαν ἀκόμη ἐφοδὸν κατὰ τοῦ λιμένος Βαθέως, τοῦ μόνου προσитоῦ σημείου τῆς Σάμου. Οἱ νησιῶται ἀφόβως εἶδον πλησιάζον-
τας τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, καὶ ὅταν αἱ λέμβοι ἀπεβίβαζον ἐκατοντά-
δας τινὰς αὐτῶν ἀφ' οὗ τοὺς ἀφήκαν νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ὀλίγον
τῆς ἀκτῆς, ὥστε νὰ μὴ δύναται τὸ πυροβολικὸν τῶν πλοίων νὰ
τοὺς προστατεύῃ, ἐκοψαν τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν καὶ τοὺς κατέ-
σφαξαν. Ἐπὶ τῇ τοιοῦτῃ θεάματι οἱ δι' ἐτέρων λέμβων ἐρχόμενοι
εἰς ἐνίσχυσιν ἀνέκρουσαν πρύμναν ἐν μέσῳ μανιωδῶν κραυγῶν, ὃ
δὲ «καπετὰν πασσᾶς» ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἦτο ὑπεράνω παντὸς ὀνειδι-
σμοῦ, κατασυντρίβων τοὺς βράχους τῆς ἀκτῆς, κατὰ τῶν ὁποίων ἀπέ-
θεσε τὸ βάρος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

Ἡ θάλασσα ἦτο κεκαλυμμένη 'καπνοῦ' ἐκ τοῦ κρότου τοῦ κα-
νονιοβολισμοῦ, ὅστις ἐκλόνιζε τὴν ἡχώ, ἡδύνατό τις νὰ φαντασθῇ
ὅτι ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος εἶχε συνάψει μάχην σπουδαίαν, ὅτε ἱστιο-
δρομῶν πρὸς βορρᾶν ἀνακαλύπτει τὴν Ἑλληνικὴν μοῖραν σταθεράν
ἐξ ἐκατὸν πεντήκοντα ἱστίων ἀποτελουμένην, ἣτις ἐξήρχετο κατὰ
τάξιν μάχης ἐκ τοῦ στενοῦ τῆς Χίου. Τὸ ἰσχυρότερον ἐκ τῶν Ἑλ-
ληνικῶν πλοίων δὲν ἔφερε πλέον τῶν τριάκοντα πυροβόλων τῶν εἰ-
κοσιτεσσάρων ἐκατοστομέτρων καὶ ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἄλλα πλοῖα ἦσαν
ὠπλισμένα σχεδὸν μόνον διὰ πυροβόλων τῶν δέκα ὀκτὼ καὶ τῶν
δώδεκα, ἦτο ἡ κατάλληλος στιγμή νὰ συνάψῃ μάχην. Ὡς ἀντί-
στασιν θὰ ἔφερε τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν πλοίων, ἀπέναντι σκαφῶν
ἐφωδιασμένων διὰ στομάτων πυρὸς τῶν τριάκοντα ἔξ, τῶν ὁπσίων
αἱ κεραυνόβολοι πρῶραι ἦσαν κεκαλυμμέναι ἐξ ὀδοῦζιων καὶ χαρο-
νίδων ; Ἄλλ' εἶχον ἀνάγκην ἄλλων πραγμάτων καὶ οὐχὶ καταστρε-
πτικῶν ὀργάνων, διότι ἡ δάφνη τῆς νίκης δίδεται ἐν θαλάσῃ μό-

νον εἰς ἐκείνους οἵτινες συνδυάζουσι τὴν ἀνδρείαν πρὸς τὴν πείραν καὶ οἱ Τούρκοι ἐστεροῦντο ἀμφοτέρων.

Οἱ Ἕλληνες τοῦναντίον κατεῖχον τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ! Στρατιῶται ἀτρόμητοι, ναυτικοὶ ἐπιδέξιοι, ἐγίνωσκον ὅτι ἀνίσχυροι ν' ἀντιμετωπίσωσιν ἐν γραμμῇ τὸν ἐχθρόν, ἔνεκα τῆς δυσαναλογίας τῶν πλοίων των, ἔπρεπε νὰ προσέχουσι μόνον εἰς αὐτόν, ὅπως ὠφελήθωσιν ἐκ σφάλματός τινος αὐτοῦ καὶ καταστῶσιν ὑπέρτεροι. Ἀπεφάσισαν λοιπόν, ἅψ' οὐ τὸν ἐξέπληξαν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, νὰ τὸν καταπλήξωσιν καὶ διὰ τῶν ἐλυγμῶν αὐτῶν.

Ὡς δελφίνες παίζοντες μεταξὺ τῶν κυμάτων οἱ Ἕλληνες ἐξετέλεσαν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 20 Ἰουλίου τὰς λαμπροτέρας κινήσεις τῆς ναυτικῆς στρατηγικῆς. Τὴν ἐπιούσαν οἱ Τούρκοι ἐρεθισθέντες, διότι προῦκαλοῦντο ὑπὸ βρικίων, ἅτινα ἐν μόνον πλοῖον αὐτῶν ἠδύνατο νὰ καταποντίσῃ, χωρὶς οὐδὲ πύραυλον νὰ καύσῃ, ἀνεπέτῳ τὰ ἱστία, ἵνα καταδιώξωσιν αὐτά, εὐθὺς ὅμως ὥς ὁ ναύ-ἀρχος ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως δύο πυρπολικῶν, οἱ ἅπιοι ἐστρεψαν πρὸς τὸν πορθμὸν τῆς Σάμου. Κύριοι διὰ τῆς ἀλλαγῆς ταύτης τοῦ μετώπου τοῦ πεδίου τῆς μάχης οἱ Χριστιανοὶ ἐπιτυχόντες νὰ διασπάσωσιν ἐννέα μεταγωγικὰ πλοῖα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐστενοχώρησαν αὐτὰ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Μυκάλης, ὅπου κατώρθωσαν νὰ τὰ καύσωσιν ἅψ' οὐ τὰ ἠνάγκασαν νὰ ἐξωκεῖλωσι. Στρέψαντα κατόπιν τὴν καταδίωξίν των ἐναντίον τοῦ «καπετάν πασσά» τὸν κατεδίωκον καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς 22 Ἰουλίου ἔχοντα ἀνημμένους τοὺς φανούς των, ἐνῷ οὗτος εἶχε σθέσει τὰ φῶτα του, ἅτινα ἀνήψεν μόνον ἔμπροσθεν τῆς Κῶ, ἔνθα κατέφυγεν.

Ἡ γαλλικὴ κορβέττα « a Bonite » ἤτις εὗρίσκετο ἐν ἐκείνῳ τῇ ὁρμῇ εἶδεν αὐτὸν ἀφιχθέντα μετὰ τεσσάρων πλοίων τῆς γραμμῆς, πέντε φρεγατῶν καὶ δώδεκα βρικίων. Τῆς μοίρας ταύτης ἐπέδαινε μέγας ἀριθμὸς Εὐρωπαίων ναυτικῶν καὶ συνίστατο ἐκ πλοίων καλῶς διατηρουμένων καὶ καλῶς κυβερνωμένων· ἀλλὰ ἔλειπεν ἀπ' αὐτῶν ὅ,τι ἀπετέλει τὴν ἰσχὺν τῶν Ἑλλήνων, «τὸ θάρρος». Ἐφυγον ἀνάνδρως οἱ ἀσεβεῖς ἔκείνοι «φράγκοι», οἱ μισθοδοτούμενοι

ὕπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ πολλοὶ αὐτῶν δὲν ἠρυσθρίασαν παραπονοῦμενοι δι' ἐπιστολῶν ὅτι ἔλαβον τὰ ραπίσματα ἐκ μέρους τῶν Τούρκων... ἀταξίαν καὶ νόμιμον ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν.

Ὁ πλοίαρχος τοῦ βρικήου τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ «*l'olivier*», ὅστις ὑπῆρξε μάρτυς τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων ἐμπροσθεν τῆς Σάμου, μετέδωκε τὴν εἰδήσιν τῇ 8 Ἰουλίου εἰς Σμύρνην, ἐνθα παρίστων τοὺς Σαμίους διηρημένους φεύγοντας ἐπὶ τῶν ὁρέων τῶν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν μοῖραν ἀδρανέουσιν. Ὁ πλοίαρχος τῆς «*Bonite*» ἐδεδαίωσεν εὐθὺς μετ' ὀλίγον τὴν νίκην ταύτην, εὐρέθη τὴν πρωτὰν τῆς 25 Ἰουλίου ἐν μέσῳ ἐβδομήκοντα ἑλληνικῶν πλοίων, ἅτινα εὐρίσκοντο ἐν τῷ κορμῷ τῆς Σάμου, ἀσχολούμενα εἰς ἐπανάρθωσιν ἀναδαριῶν τινῶν, ἃς ὑπέστησαν κατὰ τοὺς ἐξελιγμοὺς αὐτῶν ἐκ τοῦ ἀνέμου.

Οἱ Σάμιοι εἶχον πληροφορηθῇ ὅτι ὁ «*καπετὰν πασσάς*» ἐκ νέου προτίθετο νὰ τοὺς προσβάλῃ· ὅτι θὰ συνήγου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔλας τὰς χορηγίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Ἰασίῳ. ὅτι ὠρκίσθη νὰ μετατρέψῃ εἰς κόνιν τὴν νήσόν των καὶ ὅτι ὁ Αὐγούστος δὲν θὰ παρήρχετο χωρὶς νὰ ἀποπειραθῇ τι σπουδαῖον ἐναντίων αὐτῶν.

Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπωφελοῦμενοι, ὥς εἶδωμεν ἤδη ἐκ τῆς ὕδρευς, ἥτις ἐγένετο εἰς τὴν γαλλικὴν σημαίαν, τοῦ ναυτικοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔλαβον, ἐξηκολούθουν νὰ ποιῶσιν αἰσθητὰς τὰς συνεπείας αὐτοῦ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον. Δύο αὐστριακὰ πλοία συλληφθέντα πλησίον τῆς Σμύρνης, ὑπὸ Τουρκικοῦ καταδρομικοῦ, ὅπερ ἐφόνευσε τρεῖς ἀνδρας καὶ διεσκόρπισε τὰ πληρώματα αὐτῶν, ὠδηγήθησαν εἰς Χίον.

Μάτην οἱ κυβερνήται ἐπεδείκνυσαν τὰ ἔγγραφα των, ἐκαίνοι ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν Ὑδραῖοι καὶ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ λεπτομερεσιτέρων πληροφοριῶν, ὁ «*πασσάς*» ἐπεδίκασεν εἰς ἑαυτὸν τὸ χρῆμα καὶ τὰ πολύτιμα, ἀντικείμενα, ἅτινα ὑπῆρχον ἐντὸς τῶν πλοίων αὐτῶν. Τί- ἡδύνατο νὰ μεμφιμοιρίσῃ διὰ τοιοῦτον διάδημα; Καὶ ἡ

ὑπόθεσις λοιπὸν αὕτη ἔλαβε τὴν τύχην τῆς τοῦ Σαρδηνικοῦ πλοίου. ἐτάφη ἐντὸς τῶν ἐγγράφων τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἡ ὑψηλὴ διπλωματία δὲν ἐνασχολεῖται εἰς μικρὰ πράγματα! Ὁ Μακκιαδέλης καὶ ὁ Ρισελιέ, οὔτινες θηροῦσιν ὅτι ἀναγκάζονται ἐνίοτε νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐντίμους ἀνθρώπους εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, εἰσὶν ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν, παρὰ μικροπρεπέσιν ἀνθρώποις, αὐθενταὶ ἀνεπίδεκτοι ἀναμφισβητήσεως. Εἰς ἐποχὴν, ἣν ἀρεσκόμεθα ὑπερηφάνως νὰ ἀποκαλῶμεν γοτθικὴν, εἰς «Σαὶν Λουί» ἢ εἰς «Βλαδὶμῆρος» δὲν θὰ ἦκουον μετὰ ψυχραιμίας παρομοίας βλασφημίας! Ἀλλὰ κατὰ τὰ φαινόμενα δὲν θὰ ἦνείχοντο περιπλέον ὕδρεις, ἐὰν μόνον οἱ βάρβαροι, οὔτινες ἐποδοπάτησαν πᾶσαν κοινωνικὴν αἰδῶ, κατῴρθουν νὰ σθέσωσι τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σταυροῦ διὰ τοῦ αἵματος τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Θεσσαλονίκη παρουσίαζεν, ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν, πεδίου ἀρκούντως ἱκανοποιητικόν, ὃς μοι ἐπιτραπῇ ἡ εἰρωνία αὕτη ἐκ τῆς ἀναγκτήσεως, ἣν πᾶς ἀναγνώστης συνεμερίσθη καὶ θὰ συμμερίσθῃ ἀναμφιδόλως ἀναγινώσκων τὴν ἱστορίαν αὐτήν, ἣν ἐγὼ αὐτὸς γράφων φρίττω! Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι ἐπλήσθησαν αἵματος ἀθώου.

Αἱ δημόσιαι πλατεῖαι ἐπληρώθησαν σχολόπων, αἱ ἐπάλξεις τοῦ ἐπταπύργου φρουρίου ἐπληρώθησαν κεφαλῶν, ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς φυλακὰς καὶ ἡ φρίκη ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀνευ τῆς παρουσίας τοῦ ἱππότητος Bottu προξένου τῆς Γαλλίας, ἀνδρὸς μεγαλοψύχου, οἱ ξένοι ἐμπορευόμενοι θὰ ἐγκατέλειπον πόλιν ἐτοιμὴν νὰ καταβροχθήσῃ πὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν αὐτῆς. Αἱ ὁμότητες αὗται ἐπὶ ἡγάζον ἐκ κοινῆς πηγῆς τοῦ φαντασμοῦ καὶ ἔσχον ὥς ἀποτέλεσμα τὴν κατ' ἀνάγκην ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ χωρικοὶ τῆς Μακεδονίας πληροφορηθέντες τὰ σκευωρούμενα ἐναντίον τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἠρνήθησαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰ «φιρμάνια», ἅτινα ἐπέτασσον αὐτοῖς τὴν παράδοσιν τῶν ὅπλων καὶ ὑποθαλπόμενοι ὑπὸ τῶν μυστικῶν κατασκόπων τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, εἶχον δεῖξει ἀπὸ τοῦ Μαρτίου σημεῖα δυσαρεσκείας.

Παρετηρήθη, ὅτι μετὰ προφυλάξεως ἐσύγχαζον εἰς τὰς δημοσίας ἀγοράς καὶ ὅτι ὑφίστατο ὑπόκωφος ἀναδρασμὸς εἰς τὰ πνεύματα· οὐδὲν ἦττον ἡ ἡσύχια ἐβασίλευεν, ἀκόμη καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Χαλκιδικῆς θὰ ἐτήρουν ἀμυντικὴν στάσιν, ἐὰν πλοῖά τινα Ὑδραῖνά, ἅτινα ἐνεφανίσθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, δὲν ἀνῆγγελλον αὐτοῖς τὴν δολοφονίαν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου.

Ἐδραμον εὐθὺς ἐπὶ τὰ ὅπλα, οὐχὶ ἵνα προσβάλωσι τοὺς ἱεροσύλους, ἀλλ' ἵνα προφυλαχθῶσιν ὑπὸ τῆς ἀποτυφλούσης τοὺς ἐχθρούς των μαχίας· ἡ δὲ ἐπανάστασις περιορισθεῖσα κατὰ τὰς πρώτας στιγμὰς εἰς ἀπλὴν ἀμυναν τῶν Ἑλλήνων ἐξεργάγῃ ἔπειτα· ἐνεκα τῆς στάσεως τῶν Τούρκων, ὧν τὰς ἀνόχους ἀκολασίας διетраγυδίσταμεν. Ἀλλ' ὅσον ὥμοι ἐδείχθησαν κατ' αὐτάς, τοσοῦτον ἀνανδροὶ ἐφάνησαν, ὅτε εἶδον ὅτι ἐπίκειται ἡ τιμωρία των.

Ὁ φόβος μεγαλοποιῶν πάντοτε τὰ προκαλοῦντα αὐτὸν αἰτία ἀνεβίβασεν ἐν τῇ φαντασίᾳ των τοὺς ἐπαναστάτας εἰς πεντήκοντα χιλιάδας καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως, ἐν ᾗ πολὺ ταύτης ἀπείχον. Ὁ «γενιτσάρ ἀγάς» ἤρξατο τότε ν' ἀναδιοργανῇ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, καὶ οἱ Ἰσραηλίται, οἵτινες ἀνεμίχθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν σφαγὰς, γρίνοντες εὐλόγως ὅτι δὲν ὑπῆρχε δι' αὐτοὺς ἐλπίς σωτηρίας, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσον τὴν πόλιν, παρέσχον τὴν συνδρομὴν των, ἣν ὁ διοικητὴς ἐδέχθη.

Καὶ ἐθεάθησαν διὰ πρώτην ἴσως φορὰν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἑβραῖοι φέροντες στρατιωτικὴν πανοπλίαν. Ὁ ἄνευ βωμοῦ καὶ βασιλέως λαὸς ἠνώθη μετὰ τῶν στρατειῶν τοῦ Ἰσλάμ ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Μωάμεθ! Τὰ πάντα ἦσαν ἑκτατα εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, καθ' ὃν καὶ αἱ ὑποχθόναι δυνάμεις συνεμάχησαν ἐναντίον τοῦ Σταυροῦ· τὰ ὀνόματα Κάνν καὶ Ἀχμέτ, Ἰούδας καὶ Μουσταφᾶς, Βαρούχ καὶ Ἰδρίας ἐσυγχύσθησαν, ὅπως αἱ ἀρχαῖαι ἀντιπάθεται τῶν περιτετμημένων λαῶν· καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ Μωϋσέως παρεσκευάσθησαν ἐναντίον τῶν τέκνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ!

Οἱ Ἕλληνες διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπα καὶ καταλαβόντες τὸ ὄρος Κορτιάχ, ἔδραμον εἰς συνάντησιν τῶν ἀπίστων εὐθὺς ὡς εἶδον αὐτοὺς. Ὑπερεῖχον αὐτῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἠρίθμουν ἤδη ἐπιτυχίας τινάς, ὅτε τὸ σῶμα τοῦ στρατοῦ, ὅπερ ἀπήντησαν, δὲν ἐδράδυνε διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του νὰ μεταβάλλῃ τὴν ὄψιν τῆς μάχης.

Μάτην οἱ Ἕλληνες προσεπάθησαν ν' ἀντιμετωπίσωσι τὸ θάρρος αὐτῶν εἰς τὰ πυροβόλα, ὧν ἑσπεροῦντο· ὁσάκις ἐπεχείρησαν ν' ἀψηφίσωσιν αὐτὰ κατεκεραυνοδολήθησαν. Ἀπέλπιδες πλέον ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθῶσιν, ἀνὰ χεῖρας τὴν σπάθην βραστάζοντες, ἀφ' οὗ ἡ χρησις τῆς λόγχης ἦτον ἄγνωστος εἰς αὐτοὺς· ἀλλὰ καὶ τὸ ἕπλον ἐκεῖνο ἐπίσης ἀπέδη ἀνωφελὲς ἐμπροσθεν τοῦ ἱππικοῦ, ὅπερ ὑπερήσπιζε τὴν πεδιάδα, ὅπως ἀπέδη ἀλυσιτελὲς καὶ τὸ ἀτρόμητον αὐτῶν πρὸς τὰ βλήματα τῶν πυροβόλων. Μετὰ τρίωρον δὲ τέλος μάχην ὀπισθοχώρισαν εἰς τὴν Γαλάτισταν, ἐγκαταλείψαντες καὶ νεκροὺς καὶ τραυματίας. Οἱ Τούρκοι κύριοι ἤδη τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἤρξαντο, συμπαρακολουθοῦντων σμήνους Ἑδραίων, συλλέγοντες κεφαλὰς, δι' ὧν ἔσπευσαν νὰ λαμπρύνωσι τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ «Πασσᾶς» διατάξας τὸν ἀκρωτηριασμὸν ὅλων τῶν πτωμάτων, ἐπεμψεν ὀρμαθιάς ὧτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, συναποστείλας μετὰ τῶν ἐχθρικῶν καὶ τὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑδραίων. οὕτως ὥστε ἡ Ὑψηλὴ Ἡύλη ἐστολίσθη δι' ἀναθημάτων ἐξ οἰκτρῶν λειψάνων τῶν τε ἐχθρῶν καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς ἀναμίζ.

Ὁ «Σερασκέρης» νέαν ἐπιτυχίαν μετ', ὀλίγας ἡμέρας ἀποκομίσας κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἔμεινεν ἐπὶ τέλους κυρίως τοῦ πλείστου μέρους τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ «ἐκ Γενιτζε Ἀχμέτ-βέης» ἀπρακτῶν μέχρι τοῦδε, ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς δυνάμεως τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἔλαβεν ἐπικουρίαν ἐκ Σεδές, χωρίου δύο λεύγας ἀπεχοντος τῆς Θεσσαλίας καὶ ἀμέσως ἐδάδισε κατὰ τῶν Βασιλικῶν, ἅτινα μετὰ πεισματῶδη ἀντίστασιν ἐκορίευσε.

Πάντες δὲ οἱ ἐκεῖ Χριστιανοί, ἐκτὸς τῶν γυναικοπαίδων, ἅτινα ἀπῆχθησαν εἰς δουλείαν διήλθον ἐν στόματι μαχαίρας.

Ἐκεῖθεν διηρθύθη κατὰ τῆς Γαλατίστας, ἐκκενωθείσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, χωρῶν δὲ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀρνία κατέφθασεν εἰς τὸ χωρίον Πολύγυρον, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ ἀρχαία Ὀλυνθος, πρὸ τοῦ ὁποίου ἀνέπτυξε τὰς φάλαγγας τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ. Ζωηροτάτη ὑπῆρξεν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, ἀναμενόντων τὸν θάνατον, ἢ ἀντίστασις· ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εὑρεθέντων νεκρῶν ἐπίστωσεν ὅτι πολὺ ἀκριδὰ ἐπώλησαν τὴν ζωὴν αὐτῶν, προσενεγκόντες τὸ τίμημα μιᾶς κεφαλῆς Ἑλληνικῆς ἀντὶ τεσσάρων ἐχθρικῶν.

Καὶ ἐκεῖ, ὥς πανταχοῦ, οἱ Τούρκοι ἀπὸ θανάτισαν τὴν νίκην αὐτῶν δι' ἀπανθρώπων φρικαλεοτήτων· ἡ ὑπὸ Νηχίου καὶ Ἀρνία περιρρομένη πεδιάς Κροσσαία, κατέστη τὸ θέατρον τῶν ληστῶν αὐτῶν. Θεωροῦντες τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν ἐχθρικὴν κτήσιν ἐνέπρησαν τὰς πλουσίας κώμας Κερατίνην ἢ Ἀντιγάδην Πανόμην, ἧς τὴν τύχην ἠκολούθησαν αἱ Αἰγαί· Φαναράκι, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ ἀρχαία Σμύλη· Κόλυνδρον· Τόμδαν, ἀρτιπαγῆς χωρίον οὐ μακρὰν τῆς Λιπάσου· Ὀρμιλίαν, τὴν ποτὲ Βόγγιαν καλουμένην καὶ Ἅγιον Μάμαντα, ἐνεργεθέντα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ὀλύνθου Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς φεύγων πρὸ τοῦ Ἀχμέτ-Βέη συνεσωρεύθη ἐπὶ τῆς Κασσανδρίας χερσοννήσου ἢ Παλλήνης, ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς ὁποίας ἔστη πρὸ τῶν ὄχρωμάτων, ἅτινα οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀνεγείρει περὶ τὴν πολίχνην Πινάκην, κειμένην ἐν τῇ ἰσθμῷ τῆς χερσοννήσου, ἀποχωρίσαντες ταύτην τῆς ἡπείρου, δι' εὐρείας τάφρου.

Οἱ ἄπιστοι ἠρκέσθησαν πρὸς στιγμὴν νὰ ἐπισκοπήσωσι τὴν θέσιν ταύτην διὰ τινῶν «δρτάδων τῶν γενιτσάρων», ἐν ᾧ τὰ κύρια σώματα τῶν στρατευμάτων αὐτῶν ἀνελάμβανον τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθούμενα ὑπὸ караδανίων ὅλων ἐκ γυναικοπαίδων, τὰ ὁποῖα ἐπώλησαν εἰς τὰς ἀγοράς τῆς πόλεως ταύτης εἰς

Ἱστορία Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 33

τὴν τιμὴν τῶν πέντε μέχρις εἴκοσι ταλλήρων κατὰ κεφαλὴν. Πλείστοι Ἰσραηλίται ἠγόρασαν παιδία, ἅτινα ἐξεδράσαν, ἄλλοι δὲ... δὲν, τοῖσι δὲ νὰ συμπληρώσω τὴν φράσιν, ἐν ᾧ οἱ χρηματισταὶ ἠγόραζον Ἑλληνίδας νεανίδας, ἃς ἐπεμψαν κατόπιν πρὸς πώλησιν εἰς Σμύρνην, ὅθεν ὠδηγήθησαν εἰς Βεγγάζην ἐν τῷ κόλπῳ Σύδρα τῆς Ἀφρικῆς, ὅστις κατοικεῖται ἐξ ἀποίκων ἐκ Μακεδονίας καταγομένων.

Ἡ Χερσόνησος τῆς Παλλήνης, ἡ ἀρχικῶς καλουμένη Φλέγρα καὶ ἤδη Κασσανδρία ἢ Κασσάνδρα, ἐκτείνεται μεταξύ Θερμαϊκοῦ καὶ Τορωναίου κόλπου, ἐν οἷς νεώτεροι ἀποκαλοῦσι «μπογάξι» τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, ἐπὶ ἐκτάσεως ὀκτὼ λευγῶν ναυτικῶν, ἀπὸ τῶν Κασσανδρινῶν λιμένων μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Καναστραίου ἢ «Παλιούρη». Ὁ ἴσθμος, ἐν ᾧ ταμὸν οἱ ἐπαναστάται διὰ διώρυγας ἑπτακοσίων τετραγωνικῶν πήχεων περίπου ὑπερησπίζετο ὑπὸ τῆς τάφρου ταύτης ὑπὸ τοῦ φρουρίου τῆς Πινάκας, ἥτις πιθανῶς εἶναι ἡ ἀρχαία Ποτίδαια.

Ἡ τοποθεσία τῆς κτήσεως ταύτης, κειμένη ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν ὄρεων, ἅτινα χωρίζουσι τὴν Χερσόνησον ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτῆς διαμέτρῳ, ὑπῆρξε πάντοτε σημεῖον τοσοῦτον ἐνδιαφέρον, ὥστε ἐγένετο διαδοχικῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοδοξίας τῶν Ἀθηναίων, τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν Κορινθίων καὶ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ἕλληνες ἐμελλον φυσικῶς ν' ἀνοίξωσι δι' αὐτῆς τὴν ὁδὸν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν συνεταιριζόμενοι μετὰ τῶν «Μαθημιτῶν, ἐνασχολουμένων εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐκ πολυτίμων μετάλλων πλουσίων μεταλλείων, ἅτινα ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη, κληρονόμος τῶν κτήσεων τοῦ Φιλίππου, ἐξακολούθει νὰ καλλιεργῇ μετ' ἐπιτυχίας.

Ἡ φυλὴ αὕτη τῶν τραχέων καὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ὑπῆρξεν ἡ πρωτοφυλακὴ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο πλῆθος δοκίμων, οἵτινες ἐχρημάτισαν ἐπὶ πολὺ πειραταὶ καὶ λησταὶ πρὶν ἢ περιβληθῶσι τὸ κιλίκιον πρὸς ἐξαγνισμόν τῶν ἀμαρτημάτων τοῦ βίου των.

Οἱ Ἕλληνες ὑπελόγιζον ἐπὶ τῆς συνεργασίας ταύτης, χωρὶς νὰ

σκεφθῶσιν ὅτι οἱ πατέρες τοῦ ἁγίου Ὁρους, διηρημένοι μεταξύ των δι' ἀτελευτήτων θεολογικῶν ἐρίδων, ἦσαν ἐξ ἐκείνων τῶν μεγάλων ὁμοτακτικτικῶν πνευμάτων ἅτινά ποτε κατηναλίσκοντο εἰς σχολαστικὰς λεπτολογίας, ὅτε τὸ πυροδόλον Μωάμεθ τοῦ Β' ἐκρότει ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὰ καλλία τοῦ μοναστηρίου, εἰς τὰ ὀρνιθοτροφεία τοῦ ὁποίου οὔτε ὄρνις εἶναι δεκτὴ, — τὸ τόσον ἀσθενὲς σαρκίον τῶν κοινοβίων τούτων φρείνεται τὸν πειρασμόν — ἀπετέλουν δι' αὐτοὺς τὸ σύμπαν.

Ὁ ἀπαρχονισμὸς ἐνὸς Πατριάρχου ἦτο διὰ τινὰς τούτων, εὐνοία τῆς τύχης, ἣτις ἔδιδεν αὐτοῖς τὴν ἐλπίδα νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγουμένου, ἐξ ὧν ἐκλέγεται ὁ ἀνώτερος κλήρος καὶ ἐὰν οὐδεὶς ἐτάραττε τὰς προσόδους των, ὁ μοναχικὸς ἐγωϊσμὸς των θὰ ἦκουε, χωρὶς νὰ συνοφρυωθῇ, τὸ ἐντελὲς ναυάγιον τῆς πατρίδος αὐτῶν. Μόνοι οἱ γέροντες ὑψωσαν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὰς εὐλογίας τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ, καίτοι αὗται ἦσαν πολὺ καλαί, οἱ Ἕλληνες θὰ εἶχον περισσοτέραν ἀνάγκην τῶν πυροδόλων τῶν ἀναχωριτῶν, ἢ τῶν εὐχῶν αὐτῶν ἐν αἷς περιστάσεσιν εὐρίσκον.

Μικροὶ ἀριθμοὶ πυροδόλων ἐκ τῶν ἐπάλξεων τῆς Ἀγίας Λαύρας ἀφαιρούμενοί θὰ παρῆιχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Πανελλήνιον, ἔπερ ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία ἔσπευσε νὰ συνδράμῃ, ἅμα ἰδὼν τὸν κίνδυνον αὐτοῦ. Οἱ Ψαριανοὶ ἔπεμψαν αὐτοῖς ναυτικά τινα πυροδόλα μετὰ τῶν ὑποστατῶν αὐτῶν, ἔλαβον δὲ συγχρόνως καὶ ἐνίσχυσιν ἐκ πεντακοσίων «Σκυπεταρῶν» Χριστιανῶν διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Βοιωτάρχου Διαμαντῆ.

Ἡ εὐγενὴς αὕτη καρδία λέοντος, ἣν ἡ ὑπόδουλος Ἑλλὰς συγκατέλεγε μεταξύ τῶν ἁρματωλῶν ἀρχηγῶν τῆς, σεβαστὸν λείψανον τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων, ἀπεδιβάσθη μετὰ τῶν «παλληκαρίων» τοῦ εἰς Παλιούρι, φθεινόντος Ἰουνίου, καθ' ὃν ἔλαβον χώραν τὰ συμδάντα, ἃ ἀνέφερον. Διήλθεν εὐθὺς τὴν χερσόνησον καὶ εὐρέθη τῇ 4 Ἰουλίου εἰς Πινακά, ὅτε ὁ Γιουσούφ «πασσάς», ὅστις

διεδέχθη τὸν Ἀχμέτ-βέην εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τοὺς Κασανδρίνους λιμένας.

Οἱ στρατιῶται τοῦ Γιουσούφ συνειθισμένοι εἰς τὰς ἐπιτυχίας, μετὰ γενναϊότητος ἐφώρμησαν κατὰ τῆς τάφρου, καὶ δις ἀποκρουσθέντες κατώρθωσαν νὰ διέλθωσιν εἰς τὴν τρίτην ἐφοδον. Ἐδῶδιζον πρὸς τὰ Πινακά, ὅτε προσβλήθεισος διὰ ζωηροῦ πυρός τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς αὐτῶν, ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ κέντρον τοῦ Διαμαντῆ δὲ κινηθέντες πρὸς τὴν διόρυγαν, ἣν πρὸ μικροῦ μετὰ τοσαύτης διήλθον προπετείας, ἢ ἀπελπιστικῆς κραυγῆ: «ὁ σῶζων ἑαυτὸν σωζέτω», ἀντήχησεν εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν. Ἐν τῇ ἄμα δὲ διεσκορπίσθησαν ἀτάκτως καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀφέντες ἐπὶ τοῦ πεδίου πεντακοσίους, νεκροὺς, ἑπτὰ σημαίας καὶ πλείστα κιθῶτια πολέμικων ἐφοδίων, ἅτινα ἐκυρίευσαν οἱ Ἕλληνες.

Καὶ μετὰ τὸ ἀτύχημα τοῦτο ὁ Γιουσούφ «πασσὰς» ἐξηκολούθησε τὸν ἀποκλεισμόν τῆς χερσοννήσου τῆς Κασάνδρας. Ἐκέντητο πεδινὸν πυροβολικὸν καὶ ἱππικὸν πολυάρθμον, καὶ τῶν Ἑλλήνων οὐδὲν παρόμοιον δυναμένων νὰ ἀντιτάξωσιν, ἐγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ προσέδραμον αὐτὸν ἐν ἀνοικτῇ πεδίῳ. Ἐξησφαλισμένος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐνόμισεν συμφέρον αὐτῷ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν «Δκυπεταρῶν», μυστικῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀλῆ-Γεπελενλῆ, οὓς ἡτιῶντο ὡς πρῶτους κραυγάζαντας «ὁ σῶζων ἑαυτὸν σωζέτω, καὶ ὡς σπενγενοῦμένους μετὰ τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν, καίτοι ἀλλοτρίου δόγματος, οἵτινες εὗρισκοντο εἰς Πινακά, καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. Μόλις δι' οὗτοι ἐγκατέλειψαν τὸ στρατόπεδον τοῦ Γιουσούφ, ἐσχημάτισαν τὸν πυρῆνα πληθὺς συμμοριῶν, αἵτινες διέκοψαν τὰς συγκοινωνίας, καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατόν νὰ ἐλθῶσι ζωοτροφίαι διὰ ξηρᾶς ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀγίου Πάμαντος, ὑπερ ἀπειχεν αὐτῆς εἰκοσι λεύγας· καὶ ἐπειδὴ καὶ κατὰ θάλασσαν δὲν διέτρεχον ὀλιγωτέρους κινδύνους, ἐνεκα τῶν ὑδραλικῶν καταδρομικῶν, εὐρέθησαν εἰς θέσιν μᾶλλον ἀμήχανον ἢ πρότερον.

Ὅπως συμβαίνει συχνάκις ἐν τοῖς ἀτυχήμασιν, αἱ κακαὶ εἰδήσεις διαδέχονται ἀλλήλας, οὕτω καὶ νῦν ἐγνώσθη ὅτι τὰ περίε τῶν

Σερρών ἐλυμαίνοντο ὑπὸ ληστών· ἐπανάστασις εἶχεν ἐκράγῃ ἐν Ἰερρισσῇ καὶ εἰς μέρος τι τῶν ὄρων, Ἄθω, ἐνθα οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ ἐκλείσθησαν, φοβούμενοι μὴ συλληφῶσι καὶ σφαγῶσιν ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων ἅτινα ἀπέστελλον πρὸς τὴν Ἑπείρον καὶ τὴν Πελοπόννησον. Τὰ πράγματα τέλος ἐφαίνοντο εὐνοϊκώτερα καὶ ἐν Ρωμυλίζ.

Ἐν τῷ μεταξύ τῶν συμβεβηκότων τούτων, ὁ Μαχμούτ «πασσᾶς» τῆς Λαρίσσης ἐζήτει ἐπιμόνως νὰ πέμψωσιν αὐτῷ ἐν πάσῃ σπουδῇ ἐπικουρίαν. Εἶχεν ἡττηθῇ ὑπὸ τοῦ Ζόγκου ὀπλαρχηγοῦ τοῦ ὄρου Ὁθρὺς. Οἱ ὄρειναι τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὀσσης ἦσαν ἐν πνίρει ἐπαναστάσει.

Θεόκλητος ὁ ἐκ Μακρυνίτης, διακεκριμένος φιλολόγος, ἐκάλει τοὺς κατοίκους τοῦ ὄρου Ὀλύμπου εἰς τὰ ὄπλα καὶ ἐὰν κατῴρθου νὰ διεγείρῃ αὐτοὺς, ἡ τύχη τῆς Θεσσαλονίκης δὲν θὰ ἦτον ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος τῆς Λαρίσσης, αἵτινες τοιοῦτοτρόπως ἔχانون ἀμοιβαίως τὴν γραμμὴν τῆς συγκοινωνίας αὐτῶν.

Ὁ «βέης» τῆς Κατερίνης, γαμβρὸς τοῦ Βελῆ «πασσᾶ», υἱοῦ τοῦ γέροντος σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, ἦτο πλέον εἰς ἀντάρτης ἐκ πεπτωκῶς, πρὸς ὃν δὲν ἠδύνετο νὰ ἐμπιστευθῇ, ἀπόδειξις τούτου ὅτι διήγειρε τοὺς πληθυσμοὺς τῶν Βοδενῶν, τῆς Βερροίας, τῆς Ρενιτζῆς, τῆς Ναούσης ὡς καὶ τοὺς χωρικοὺς ἤδη ἡρεθισμένους, ἕνεκα τῶν ληστειῶν τῶν μωαμεθανικῶν στρατευμάτων τῶν ἀποστελλομένων εἰς βοήθειαν τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀπαισία διὰ τοὺς Τούρκους κατὰστάσεις τῶν ἐπαρχιῶν αἵτινες ἀλλεπαλλήλως ἐναντίον τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ κατὰστάσις τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦτο εὐνοϊκώτερα δι' αὐτοὺς ὁ Μαυροκορδάτος ἐφθάνεν εἰς τὴν χερσόνησον ἐκείνην μετὰ τοῦ Βυρτεμδεργίου στρατηγοῦ Νορμάννου καὶ πληθὸς ἀξιωματικῶν. Καθ' ἑκάστην ἐδίδετο τις ἐκεῖ ἀποδιδαζομένους ζηλωτάς τινας τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο ἐκεῖνος ὅστις πρὸ πάντων ἐπέσπα τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων. Εἶχεν ὑπερβῇ τὰ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, πλείστοι Πελοποννήσιοι τὸν εἶχον γνωρίσει ἐν

Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅτε ὑπηρετεῖ παρά τῳ «Ὅσπονδάρῳ» Καρατζᾶ, θείῳ του, ὅστις εἶχεν ἀποκομίσει τοσαῦτα πλούτη καὶ δημοσίας ἀράς ὅσας ὁ ἀνεφίς του τιμᾶς διὰ τὴν ἀφιλοκέρδειαν αὐτοῦ.

Φυσιογνωμία ἀνοικτή, γλυκεῖα, εὐγενής, ἀξιοθαύμαστος ὑπομονή, αὐταπάρνησις ἐντελεστάτη, συμπεριφορὰ χαρίεσσα, ἐπαξίως ἔτυχε τοσούτων ψήφων. Ἦρκει ἐπίσης νὰ γνωρίσῃ τις τὸν Στρατηγὸν Νορμάννον, ἵνα τὸν ἐκτιμήσῃ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι, οὓς θὰ ἴδωμεν ὀρῶντας ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἱστορίας ταύτης, δὲν ἐδράδουναν νὰ καθέξωσι διακεκριμένην θέσιν ἐν τῇ διευθύνσει τῶν κοινῶν.

Ἀνγγέλλον τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ναυαρίνου. Πεντακόσιοι Τούρκοι κατακεκμηκότες ἐκ τῶν καμάτων, καταβεβλημένοι ἐκ τῆς ἐνδεείας καὶ οὕτω καταπεποννημένοι ὥστε δὲν δύναται τις κάλλιον νὰ τοὺς εἰκονίσῃ, ἢ διὰ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ Προφήτου κάλλιον νὰ τοὺς εἰκονίσῃ, ἢ διὰ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ Προφήτου Ἰεζεκιήλ: «Πᾶσα κεφαλὴ φαλακρὰ καὶ πᾶς ὄμιος μαδῶν», παρεδόθησαν ἀνευ ὅρων. Πλείστοι ἐδολοφονήθησαν, ἄλλοι δὲ μετενεχθέντες εἰς ἐρημόνησόν τινα ἀπέθανον ἐξ ἀσιτίας· ταιαύτη σκληρότης ἡδύνατο νὰ καταστῇ ἀπεχθὴ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν κρίσιν τῆς Εὐρώπης. Ἐπρεπε νὰ προσέχωσιν ὅμως μὴ πληρωθῶσι τὰ ἐγκλήματα τῶν Τούρκων δι' ἀντιποίνων ἀνοσίων, καὶ ἡ γερούσια τῆς Καλαμάτας ἐξέδωκε διάταγμα πρὸς ἀποτροπὴν παρομοίων ἀτακτημάτων.

Ὁ βεζύρης τῆς Αἰγύπτου, Μεχμέτ Ἀλῆς, εἶχε δώσει ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην παράδειγμα ἀξιομίμητον εἰς τοὺς Ἑλληνας, διατάξας νὰ πνίξωσιν εἰς τὸν Νεῖλον τρεῖς Μωαμεθανοὺς Κρήτας, οἵτινες ἀπεπειράθησαν νὰ διασαλεύσωσι τὴν δημοσίαν τάξιν, προκαλοῦντες τὴν σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν.

Καὶ συνέφερε μάλιστα εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ δεικνύονται φιλόανθρωποι, ἵνα ἐμπνεύσωσιν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Τούρκους, οὓς εἶχον ἀποκλείσει ἐντὸς τῶν φρουρίων καὶ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς συνθηκολόγησιν. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπέβαλον τὴν ἀποστολὴν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς τὸ πρὸ τῆς Μονεμβασίας στρατόπεδον, ἵνα

ἐπισπεύωσι διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τῇ ὑποταγῇ τοῦ κινδυνεύοντος ἐκείνου φρουρίου.

Διηγῆθημεν τὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας ταύτης, τῆς αὐτοσχεδιασθείσης ὑπὸ τῶν Μανιατῶν, προσθέντες μεθ' οἷας ὥμῃς βαρβαρότητος οἱ Τούρκοι, οἵτινες ἐπέχαιρον διὰ τὴν ἀνανδρίαν ἐκείνων μετέβαλον στρατὸν δειλὸν εἰς ἡρωϊκόν. Οἱ βάρβαροι περιορίσθησαν εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐντὸς τῆς νήσου αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μανρομιχάλη, ἀφοῦ ἐδοκίμασαν παντοειδεῖς στεργήσεις τρώγοντες ἵππους ὄνους, ἡμιόνους· ἀφοῦ δὲ ἐξεντλήθη καὶ ἡ τελευταία δρᾶς τοῦ σίτου ὃν χρηματίζονται δὲν ἡρυθρίων νὰ πωλῶσιν ἀντὶ πεντήκοντα φράγκων κατὰ λίτραν, ἐτόλμησεν ὁ λαὸς νὰ ἐκπέμψῃ τὴν κραυγὴν ἐκείνην ἣτις ἠκούσθη ἄλλοτε ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ τῆς Ρώμης: *Da il pretium carni humanae*, ἥτοι ἐπιτρέψατε τὴν πώλησιν ἀνθρωπίνης σαρκός,

Πολλὰ παιδιά εἶχον ἐξαφανισθῇ· καὶ οὐρανὸς ἐκδικητῆς τῶν ἐγκλημάτων κατεδίκασε τοὺς Τούρκους νὰ καταδιώσκωσι τὰς σάρκας τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. Ἐλογίζετο μειδίαμα τῆς τύχης δι' αὐτοὺς ἡ εὐκαιρία, καθ' ἣν εἰς ἐκάστην ἑξοδὸν, ἣν ἐποίουν, ἠδύναντο νὰ ἀποκομίσωσι καὶ τὰ πτώματα τῶν Ἑλλήνων, οὓς ἐφόνευσαν, ὥστε ταῦτα ἐπωλοῦντο, μέχρι τριῶν φράγκων κατὰ λίτραν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ πόρου τούτου ταχέως ἐστερήθησαν. Ἀναγκασθέντες νὰ ζῶσιν ἐκ φυκῶν τῆς θαλάσσης καὶ ἐκ βριῶν, ἅτινα φύονται ἐπὶ τῶν ὑφάνων, καρυκεύοντες αὐτὰ δι' ἐλέου, ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχοντος κατὰδεγλημένοι ὑπὸ τῆς δυστυχίας καὶ τῶν ἀσθενειῶν ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθῶσι τῇ πρώτῃ Αὐγούστου, εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην.

Ἡ συνθήκη διελάμβανεν ὅτι θὰ ἔδιδον αὐτοῖς ζωτροφίας δι' ὅκτω ἡμέρας καὶ ὅς παρσκευάζοντο πρὸς ἀναχώρησιν καὶ ὅτι θὰ ἀπεβίβαζον αὐτοὺς μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν πραγμάτων εἰς Μικράν Ἀσίαν. Παρεδέχθησαν τοὺς ὑπεράνω πάσης προσδοκίας αὐτοὺς ὅρους καὶ θὰ ἐξεπλήρουν αὐτοὺς, ἐὰν μυστικὸς κατάσκοπος τοῦ «καπετάν-πασσᾶ» δὲν ἐπληροφόρει αὐτοὺς ὅτι ἐπικείται ἡ ἀποστολὴ βοθηίας.

Ἰππινέλαβον τὰ ὄπλα· κραυγὴ ἐκδικήσεως ἐρρήχη, πάραυτα ἐν τῇ στρατοπέδῳ τῶν Μανιατῶν, καὶ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἱ μέχρι τοῦδε τρέμοντες εἰς τὸν κρότον τοῦ πυροβόλου ὑπερδάντες τὴν γέφυραν. ἦτις ἐνοῖ τὴν Μονεμβασίαν μετὰ τῆς ξηρᾶς ἔφθασαν εἰς τὴν πύλην τῆς ἀκροπόλεως, ἣν μὴ δυνάμενοι νὰ θραύσωσι ἐλλείψει πελέκεων ἔκαυσαν. Εἰσῆλθον εἰς τὸ φραῦριον, οἱ δὲ Τούρκοι σωθέντες ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῶν Μανιατῶν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ὑψηλάντου, ἐθεώρισαν ἑαυτοὺς πολὺ εὐτυχεῖς, καὶ γονυκλινῶς ἀπεδέχθησαν τὴν συνθήκην ἣν προσέγραψαν καὶ περεβίασαν, ἐποδιδασθέντες εἰς τρία Σπετσώτικα πλοῖα. Ἀλλὰ τίς θὰ ἡμποδίζε τοὺς Μανιάτας νὰ διαρπάσωσι τὰς περιουσίας τῶν ἀγάδων τῆς Μονεμβασίας, οἵτινες, ἀνεχώρησαν γυμνοὶ καὶ λιμώττοντες ἐκ τῆς πείνης τῆς δίψης καὶ τῆς λεηλασίας, ἀρχῆς ἀπαρασσεύτου τῶν πολεμικῶν ἐκστρατιῶν τῶν Ταρτάρων ἀπὸ τοῦ Ζίγκις Χὰν μέχρι τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος.

Οὕτως ἐλύθη ἡ πολιορκία τῆς Μονεμβασίας, ἥς τὰ αἷτια ἐγένοντο ἀντικείμενον τοσοῦτων διαστροφῶν. Οἱ Ἕλληνες μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποδιδάσωσι τοὺς αἰχμαλώτους ἐπὶ Μωαμεθανικοῦ ἐδάφους χωρὶς νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς βέβαιον θάνατον ἐκ μέρους καὶ τούτων καὶ τῶν τούτοις ὁμοηρήσκων, ὕπερ καὶ ἐπαγγραμاتیωθη μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν ἐν Καλαρρύταις τῆς Πηγδοῦ, ἀπεβίβασαν αὐτοὺς ἐπὶ τινος σκοπέλου ἐγγὺς τῆς Σάμου. Θὰ ἐλάμβανον δὲ ἀναμφιδόλως τὴν αὐτὴν τύχην ἣν καὶ οἱ Τούρκοι τοῦ Ναυαρίνου, οὓς ἀπεβίβασαν ἐπὶ τινος ἐρημονήσου ἐὼν ὁ Bonfort, ἐπίτιμος ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Σκάλα Νόβα, δὲν ἔσπευδεν εἰς βοήθειαν αὐτῶν διὰ τινος ἐμπορικοῦ πλοίου δι' οὗ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐφέσου, εἰς δὲν ἀπεβιβάσθησαν τὴν 19 Αὐγούστου.

Ἀμα τῇ ἀλώσει τῆς Μονεμβασίας ἦτις συνεπλήρωσε τὴν κατάντησιν τῆς Λακωνίας, διότι τὸ Βαρδοῦνι, ἡ Ποταμιὰ καὶ ὁ Μιστρᾶς πρὸ πολλοῦ εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, οἱ Μανιάται· ἱκανοποιηθέντες ἤδη ἐκ τῶν λαφύρων, διεσκορπίσθησαν ἐπὶ τῶν ὁρέων αὐτῶν ἐνδομίζον ὅτι ὁ πόλεμος ἔπαυσεν. Ὁ πολιτικὸς

αὐτῶν ὀρίζων δὲν ἐξετείνετο πέραν τῆς κοιλάδος τοῦ Ταυγέτου! «Εἴμεθα ἰσχυροὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων μας ἔλεγον, ὡς ἔλθωσιν οἱ ἐχθροὶ «ἐκεῖ νὰ μᾶς προσβάλωσιν!» Ἐδέησε νὰ παρέλθῃ χρόνος τις ὥς οὗ ἐμπνεύσωσιν αὐτοῖς αἰσθήματα ὑψηλότερα· καὶ ἡ εὐγλωττία τοῦ σεδασμιωτάτου ἐπισκόπου Ἐλους, ὁμιλοῦντος ἐν ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ, ἠδυνήθη μόνον ν' ἀποσπάσῃ αὐτοὺς ἐξ ὀλεθρίου ἐγαισμοῦ ἀποδείξασα αὐτοῖς ὅτι ἡ πατρίς των ὅπως καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐλάτρευον ἠπειλοῦντο ὑπὸ ἐχθροῦ, ὅστις ὤμοσεν ἐξολοθρευτικὸν πόλεμον «οὐχὶ εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν γωνίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα.

Πεισθέντες ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ Ἱεράρχου Ἐλους, διεγερθέντες δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Κωνσταντῆ Ζαχαριᾶ, τοῦ Κρεββάτᾳ, ὀπλαρχηγοῦ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ πλείστων ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, οἱ Μανιάται ἀπεφάσισαν τέλος νὰ βαδίσωσιν ὑπὸ τὸν Πέτρον Μαυρομυχάλην ἐναντίον τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀνεχώρησαν χίλιοι καὶ ὀκτακόσιοι περίπου τὸν ἀριθμὸν προηγουμένης τῆς σημαίας τοῦ Σταυροῦ, ὅστις ἔφερε τὸ ἔμβλημα τῶν προγόνων των. Ἡ ΤΑΝ Ἡ ΕΠΙ ΤΑΣ, ἐνθ' ἰσάριθμοι σχεδὸν Ἀρχάδες ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τοῦ Κανέλλου κατελάμβανον τὸ ὄρος Τρίκορφα ἢ Μενελάϊον,

Οὕτω τρεῖς ἢ τέσσαρες χιλιάδας χωρικῶν πρὸ μικροῦ ἐνδουθέντες ὀπλισθέντες ὅπλα ἀτελεστάτης κατασκευῆς, ἐτόλμησαν νὰ προσβάλωσι τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτον ἡ πεποίθησις καὶ ἡ ἐλπίς αὐτῶν ἣν εἶχον ἀναθέσει εἰς τὸν Θεόν, ὥστε ἠψήφουν πᾶσαν ταλαιπωρίαν, «Εἴμεθα «κουρέλια ἀδιάφορον ἔλεγον, θὰ ὀπλισθῶμεν καὶ θὰ στολισθῶμεν «μὲ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν μας». Ἀπὸ τοιούτους ἀνδρας τὸ πᾶν δύνανται τις νὰ ἐλπίσῃ. Ἡ πολιορκία ἤρξατο τοιουτρόπως περὶ τὰ τέλη Μαΐου τρεῖς λεύγας ἐντεῦθεν τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς ἣτις ἐνέκλειε φρουράν ἄνω τῶν δεκατετρακισχίλων Τούρκων, ἐν οἷς ἠριθμοῦντο καὶ δεκακισχίλιοι ἱππεῖς.

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως ψυλ. 34

Ἡ συσώρευσις αὕτη στρατευμάτων προήρχετο ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Ἀρκαδίας, Καρυταίνης, Φαναρίου, Λεονταρίου καὶ Μιστρά καὶ πανταχόθεν, ὅπου ὑπῆρχον Τούρκοι, οἵτινες ἔσπευσαν εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπερ ἐδόθη ἐκ Καλαβρύτων Ὁ «κεχαγια-μπέης», ἡ δ' ἀντιστράτηγος τοῦ Χουραϊτ πασσά, εἶχεν ἐκεῖ ἐγκαθιδρύσει τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ ὥς καὶ οἱ «σπαχῆδες» καὶ οἱ ἰδιοκτῆται τῶν εἴκοσι κωμῶν τῆς ἐραρχίας.

Ὁ «Ἀρναούτ-όγλοῦς» ὡσαύτως μετεκαλέσατο τοὺς γαιοκτήμονας αὐτοῦ, ὥς καὶ ἐκ Κορίνθου «Κιαμῆλ-βέης» ὅστις ἠδυνήθη γὰ παλινოსτήσῃ ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν, ὁ δὲ Ἡπειρώτης Ἐλμᾶς βέης, ἀφοῦ προηγουμένως κατεδήλωσε τὴν Ἀρχολίδα, εἰσήλασε καὶ οὗτος ἐν αὐτῇ μετὰ τριῶν χιλιάδων σκυπεταρῶν, οὕτως ὥστε προστιθεμένου τοῦ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως εἰς τὰς δυνάμεις ταύτας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ ὁπλιτῶν ὑπερέβαινε τὰς δεκαοκτὼ χιλιάδας. Τέλος ἡ πόλις περιβαλλομένη διὰ τειχῶν μετ' ἐπάλξεων, ὑπερασπιζομένη ὑπὸ φρουρίου ἐφοδιασμένου διὰ πυροβόλων, ἐνέκλειεν ἐν τῇ κόλπῳ αὐτῆς τοὺς θησαυροὺς, τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Μωαμεθανῶν ἕλης τῆς Πελοποννήσου.

Πόθεν λοιπὸν ἡρρύνοντο τὸ θάρρος οἱ Ἕλληνες; ἡ τίνα μέσα διέθετον, διὰ γὰρ τολμήσωσι γὰρ πλησιάζωσι τοιοῦτον φρούριον; Τοῦτο θὰ ἐξηγηθῇ ἐὰν γνωρίσωμεν τὴν τοποθεσίαν.

Τὸ τεγεατικὸν ὁροπέδιον εἰς τὴν δυτικὴν ἐσχατίαν τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ πόλις Τριπολιτσά, ἐπὶ κοιλάδος παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μενελάου, σχηματίζει λεκανοπέδιον ἀκανονίστου σχήματος, περιβαλλόμενον ὑπὸ φιλῶν καὶ μελανοφαίων ὄρεων. Τῆς περιοχῆς ταύτης ἡ μείζων διάμετρος λαμβανομένη ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ μέχρι τοῦ νοτιοανατολικοῦ εἶναι ἕξ λευγῶν ἐπὶ τριῶν ἀκτῖνας ἀνατολικοδυτικῆς μέχρι Βρύσεως, χωρίου κειμένου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Τροχοῦ ἢ Κακῆς Σκάλλας, ἀτραποῦ ἥτις δι' ἐλιγμῶν κατέρχεται εἰς ἀδλῶνα καταλήγουσαν εἰς Λέρνην.

Πρὸς ἀνατολὰς ἀνεπετάννυται ἡ κλεισώρεια τῆς Λακωνίας· πρὸς μεσημβρίαν ἡ τῆς Μεσσηνίας, διὰ Λεονταρίου· πρὸς δυσμὰς

ἡ ὁδός, ἥτις ἄγει διὰ τῆς Μαντινείας, τανῦν Μηλιας, ἀνερχομένη τὴν πεδιάδα τοῦ Λάδωνος, εἰς Καλάβρυτα. Ἐντὸς τοῦ περιθρυγώματος τούτου κεῖται ἡ Τρίπολις, ἥτις ἀρύεται τὰ πόσιμα ὕδατα αὐτῆς ἐκ τῆς πηγῆς Περδικοδρύσου κειμένης πρὸς μεσημβρίαν, ἐξ ἧς ταῦτα κατάγονται εἰς τὴν πόλιν δι' ὕδραγωγείου ἄνευ ἀψίδων (soutteragi) ἀρχαίας κατασκευῆς.

Κύριοι τῶν ὑψωμάτων, ἐφ' ὧν ἐνῆδρευον, ὡς ἀπὸ ἀστείων καλλιῶν, οἱ Ἕλληνες καὶ πολὺ φρόνιμοι ἤ ὥστε νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήκαν τοὺς βαρβάρους νὰ πλανῶνται εἰς τὰς Τεγεατικὰς πεδιάδας, ὡς μετ' οὐ πολὺ ἐξήντηλσαν διὰ ἀπρακτοῦντων σιφῶν, ἅτινα εἶχον νὰ διαθρέψωσιν. Οἱ Ἕλληνες προὐχώρουν ἐν τούτῳ τῇ μεταξὺ μεθοδικώτατα καὶ ἐφ' ὅσον ἐλάμβανον ἐνισχύσεις κατελάμβανον διαδοχικῶς κλεισσωρείας, ἐν αἷς ἐχαρακοῦντο, οὕτως ὥστε ἦσαν κύριοι πασῶν ἐκτὸς τοῦ Τροχοῦ, ὅτε ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐφθασεν εἰς τὸ πολιορκεῖν τὴν Τριπολιτῶν στρατόπεδον, ἐν ᾧ ἡ παρουσία αὐτοῦ, ἥτις κατ' ἀρχὰς διήγειρον ἐνθουσιασμόν, δὲν ἐδράδυνεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, νὰ φέρῃ τὴν διχόνοιαν.

Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, ἄμοιρος ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ θαμβώσῃ λαὸν ἡμιδάρβαρον. Καίτοι δὲ μόλις εἰκοσιοκταετῆς τὴν ἡλικίαν, ὡς ἐκ τῆς ἐντελῆς ἀπεψιλωμένης αὐτοῦ κεφαλῆς, τῶν ρυτίδων, τῆς λεπτῆς καὶ ὑπορρίνου αὐτοῦ φωνῆς, ἐξελαμβάνετο ὡς τεσσαρακοντούτης. Μικροῦ ἀναστήματος, ἰσχνός, συνεσταλμένος περὶ τοὺς τρόπους καὶ ἀμύχανος τὸ παράστημα, ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτο στρατιώτης, καίτοι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1814 φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ τῶν Οὐσσάρων, προσκεκολλημένος εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ.

Κατὰ τὰ ἄλλα, ἦτο χρηστὸς καὶ ἀμέμπτου ἀνατροφῆς, ἀλλὰ τὰ προτερήματα ταῦτα δὲν ἦτο δυνατόν προσηκόντως νὰ ἐκτιμηθῶσιν, ἐν ᾗ θέσει εὐρίσκετο, θέσει ὅλως ἐπισφαλῇ ὡς ἐκ τοῦ τίτλου αὐτοῦ, τοῦ ἐπιτρόπου καὶ πληρεξουσίου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, κατ' οὗ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἔτρεφον ἀπισθοδου-

λίαν ἀνοικτεῖους ἀναμφιβόλως πρὸς τὴν ἀκεραιότητα καὶ χρηστότητα αὐτοῦ. Εἰς ἐπίμετρον τέλος τοῦ κακοῦ ὁ Ὑψηλάντης περιεστοιχείων ὑπὸ ραδιοῦργων, προσδραμόντων κατόπιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, αἵτινες ὑπὸ τυφλοῦ μόνον συμφέροντος κινούμενοι καὶ τῆς συνειδήσεως τῆς μηδαιμνότητος αὐτῶν, ἐπεδίωκον παντὶ σθένει, ὥπως καὶ τὸ κατώρθωσαν, νὰ ἀπομακρύνωσιν ἀπ' αὐτοῦ πάντας ἐκείνους, ὅσοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διαφωτίσωσι καὶ τελεσφόρως συνδράμωσιν αὐτόν.

Ἐν τούτῳ διετέλουι τὰ πράγματα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Πελοποννήσου, Ὁ Κωνσταντῆς Ζαχαρίας καὶ τινες ὁπλαρχηγοὶ τοῦ Σουλιμᾶ ἀνέλαβον νὰ περιφρουρῶσι τὴν Κορώνην καὶ τὴν Μεθώνην ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ νὰ καρακωλύωσι πᾶσαν ἐκ τῶν πέριξ πεδιάδων τροφοδότησιν τῶν ἐν αὐταῖς ἐγκεικλεισμένων φρουρῶν, ὅτι οἱ ἐπαναστάται τῆς Ἀχαΐας ἀνεφάνησαν εἰς τὴν μόνην Ὀμπλοῦ ἐκτισμένην ἐπὶ τοῦ ὄρους Παναχσικοῦ, ὁπόθεν ἦν ἄπο- νητος ἡ πεδιάς τῶν Πατρῶν.

Οἱ πυρετοὶ καὶ αἱ δυσεντερίαι οἱ ἐξουθενούντες τὸ ἀρχίον μένος στρατιώτου εἰθισμένου νὰ ἀψηφῇ τὸν θάνατον, ἐλυμαίνοντο φρικωδῶς τοὺς Τούρκους, οὓς ὅμως δὲν ἀπέλειπε τὸ θηριῶδες θράσος.

«Οὐδὲν καίουσι πλέον, ἔγραφεν αὐτόπτης μάρτυς, διότι οὐδὲν
 «πλέον ἔμεινε νὰ καύσωσιν, ἀλλ' ἡ ἔνδεια καὶ ἡ φρίκη ἐφθασαν
 «εἰς τὸ ἄωτον ἐπὶ τῆς δακρυδρέκτου ταύτης γῆς, τὴν ὁποίαν καὶ
 «αὐτὸς ὁ Θεὸς φαίνεται ὅτι ἐγνατέλιπε τέλεον. Δέκα τρεῖς Ἑλληγες
 «οἵτινες ἔζων ἀπὸ δύο μηνῶν ἐν τῇ Γαλλικῇ προξενείῳ, σωθέντες
 «ἐκ τοῦ θανάτου διὰ λύτρων καὶ τυχόντες τῆς ἐλευθερίας, ὥπως
 «ἐπανακάμψωσιν εἰς τὸν χωρίων των, ἐξῆλθον τοῦ σωτηρίου ἐκείνου
 «ἀσύλου, ἐφοδιασθέντες δι' εἶδους διαδοχικοῦ διοικητικοῦ παρὰ τοῦ
 «Γιουσούφ πασσᾶ. Ἄμα δὲ ἀπομακρινθέντες εἰς ἀπόστασιν βολῆς πι-
 «στολίου συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καὶ οἱ ἄνδρες, τῆς τὸν
 «ἀριθμόν, διηλθον παραχρῆμα στόματι μαχαίρας, αἱ δὲ γυναῖκες
 «καὶ τὰ παιδιά, ἀφεθέντα ἔρμαιον τῆς κτηνωδίας τοῦ στρατιώτου,
 «ἀπῆχθησαν εἰς τὸν πύργον καὶ ἀνεκηρύχθησαν δοῦλοι, παρὰ τὸ

«ἐπίσημον διαβατήριον, ὅπερ ἐξησφάλιζεν αὐταῖς τὴν ἐλευθερίαν.
«Φιλειρηνικοὺς ἢ ἐπαναστάτας, τυχόντας χάριτος ἢ προγεγραμμέ-
«νους, ἰδοὺ ἢ εἰς πάντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι χριστιανοὺς ἐπιφυλαχθεῖσα
«μοῖρα ἢ σκληρὰ διαταγὴ ἀπεστάλη ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μακε-
«λείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.»

Ἐν μέσῳ τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων, ὁ Χουρσίτ πασσάς, ὅστις
ἐξηκολούθει τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων, δὲν ἀπέ-
θηκε τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐν Ἀκαρδανίᾳ ἐπανάστα-
σιν. Κατορθώσας νὰ ἐλθῇ ἐπίκουρος εἰς Ἄρταν καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ
ἐν αὐτῇ τὸν Χασάν πασσάν, ἓνα τῶν ὑποστρατῆγων του, ἀπεφάσισε
νὰ ἐπιχειρήσῃ κινήματι, ὅπως ἀνακτήσῃται τὰ φρούρια τῆς Πλά-
γας καὶ τοῦ Τεκέ, ἅπερ οἱ Ἕλληνες κατεῖχον ἀπὸ δύο ἡδὴ καὶ
ἐπέκεινα μηνῶν.

Κύριος τῆς θέσεως «Πέντε πηγὰδια» καὶ συνεπῶς τῆς ἀπὸ Ἰω-
αννίνων εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἀγούσης λειωφόρου, ἀπέστειλε
τὸν «σιλιχτάρην» αὐτοῦ μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν. Οὗτος διετάχθη
νὰ παραλάβῃ καὶ εἰς Ἄρτης ἐτέρους τοσούτους στρατιώτας, δι' ὧν
νὰ περιπορευθῇ τὸν κόλπον καὶ συνενωθῇ μετὰ μιᾶς μοιραρχίας
ἐκκινήσεως ἐκ Πρέδέξης, μετ' ἧς συναντῶμενοι κατὰ τὸ Ἀκτιον
ἤθελον ἀκολούθως χωρῆσαι ὁμοῦ κατὰ τῶν φρουρίων. Ἐγνώριζον
ὅτι αἱ ζωοτροφίαι καὶ τὰ πολεμοφόδια τῶν ὀχυρωμάτων ἐκείνων
ἦσαν παντελῶς ἀνεπαρκῆ, διότι οἱ διοικηταὶ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειό-
τητος, παρ' ὧν εὐχερῶς λίαν ἐκυρίευσαν αὐτὰ οἱ Ἕλληνες, εἶχον
προηγουμένως πωλήσει τὴν τε πυρίτιδα καὶ τὰς σφαῖρας εἰς τοὺς
ἀντάρτας τῶν Πατρῶν ἔκτοτε δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες, οὐχ ἦττον ἐπι-
δειξάμενοι ἀπρονοησίαν, εἶχον ἀφαιρέσει τὸ πυροβολικὸν τῶν φρου-
ρίων.

Ὁ σερασκέρης Χουρσίτ πασσάς ἠδύνατο λοιπὸν νὰ γαυρίᾳ ἐπὶ
ἐπιτυχίᾳ, ἣτις ὅσῳ εὐκατέρθωτος καὶ ἂν ἦτο, ἤθελεν ἔμως κινήσει
πάταγον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντισταθμίζοντα τὴν ἀπώλειαν τῆς
Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυαρίνου, καίτοι οὐδεμίᾳ ὑπῆρχε σύγκρυσις
μεταξὺ δύο γελοίων προμαχόνων ἐν εἵδει ἀνεμομύλων καὶ τῶν φρου-

ρίων ἐκείνων, ἅτινα καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀξιωμαχωτέρων πόλεων τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἐκστρατεία ἤρξατο ἤδη πραγματοποιήσασθαι, ὅτε ὁ «σιλιχτάρης» τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ, ὅστις εἶχεν ἐκκινήσει διὰ νυκτός, οἶονεῖ ὅπως στήσῃ ἐνεδραν, ἐθεάθη τὴν 15 Ἰουλίου παρὰ τὸ χωρίον Κομπότι ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν προφυλακῶν. Πᾶσα ὑποχώρησις ἦτο πλέον ἀδύνατος, καίτοι οἱ ἐξακισχίλιοι αὐτοῦ ἀρριμάνιοι δὲν ἦσαν τόσῳ πρόθυμοι πρὸς μάχην· συγκροτηθείσης δὲ ταύτης τοσοῦτω κατὰ κράτος ἠττήθησαν, ὥστε καὶ αὐτὸς οὗτος εὗρεν ἐκεῖ τὸν θάνατον.

Ὁ Χασάν πασσᾶς, ὅστις ἀπέσχε τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἠδύνατο κάλλιον νὰ ἐκδικήσῃ τὴν τιμὴν τῶν ὀπλῶν τοῦ Σουλτάνου, ἢ διατάσσῃ τὴν σφαγὴν πληθύος ἀθῶων ὁμήρων, ὧν τὰς κεφαλὰς ἐπέμφε τῇ Σερασκέρῃ, γράφων αὐτῇ ἀναιδῶς ὅτι ἦσαν τῶν ἐπαναστατῶν τῶν ἀπολεσθέντων ἐν τῇ παρὰ τὸ Κομπότι συγκρούσει. Πλὴν δὲ τούτου, ἐγνώριζεν αὐτῷ ὅτι ἡ ἀπεικταία ἐκδασίς τῆς μάχης ἐκείνης μόνον εἰς τὸ «πεπρωμένον» ἔδει νὰ ἀποδοθῇ, τετριμμένη δικαιολογία τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς ἀνανδρίας τῶν Μωαμεθανῶν.

Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν νίκην ἐκείνην ἀνεφάνησαν πάραυτα ἐπὶ τῶν περιστοιχοῦντων τὴν Ἄρταν ὁρέων· ἐνὸς δ' ἐξ αὐτῶν καλουμένου Γιαννάκη, ἀρχηγοῦ τῶν ἀνταρτῶν τῆς Λάκκας, χώρας τῆς Κασσιοπίας, περιλαμβανομένης ἐν τῇ Σελεΐδι, καταλαβόντος τὸ στενὸν τοῦ Κουμσαδέζ, διεκόπη καὶ αὐθις πᾶσα συγκοινωνία τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ μετὰ τῶν μεσημβρινῶν τῆς Ἡπείρου μερῶν.

Ἡ νηστεία τοῦ Ραμαζὰν ἢ ἐν τῇ στρατοπέδῳ τότε τηρουμένη δὲν τῷ ἐπέτρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνασύστασιν τῆς διακοπείσης συγκοινωνίας· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου θεσμοῦ, οἱ Τοῦρκοι δὲν πολεμοῦσιν ἀσμένως καὶ προθύμως, ἀκριδῶς ὅπως ποτὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀνὰ πᾶν ἑβδομον σαββατικὸν ἔτος. Εἰσι δὲ οὐκ ὀλίγοι καὶ σκυθρωποί, ὥς οἱ «Μονοσιτοῦντες», οἵτινες ἐνεκεν τούτου ἦσαν, ὥς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, «δξύχολοι» καὶ ὁ «σερασκέ-

ρης» ἐν γνώσει τῶν ἔξεων τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ Αὐγούστου. Ἐμελλε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ λάβῃ σημαντικὰς ἐπικουρίας ἐκ τῆς Ἀνω Ἀλβανίας καὶ ἤλπιζεν ὅτι μετ' οὗ πολὺ ἤθελε δυνηθῆναι νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀποφασιστικόν τι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Καταστροφή τῶν ναῶν.—Μεγαλαυχία τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης.—Σύλληψις τοῦ τραπέζιτου Δανέζη.—Διαμαρτυρία ἐπὶ τούτῳ τοῦ Ρώσσου πρεσβευτοῦ.—Δήλωσις τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετροπόλεως.—Ἀπάντησις τῆς Πύλης εἰς τὴν διακοίνωσιν αὐτοῦ.—Ὁ βαρόνος δὲ Στραγανῶφ ἐγκαταλείπει τὴν Κωνσταντινούπολιν.—ἀφικνεῖται εἰς Ὀδυσσόν.—Ἐπικῆδεις πομπὴ τοῦ πρωτομάρτυρος Γρηγορίου.—Ὁ πανηγυρικὸς αὐτοῦ.—Ὁμόφωνος τῶν Ρώσων εὐχὴ ὑπὲρ τοῦ πολέμου.—Ὁ βαρόνος δὲ Στραγανῶφ συναντᾷ τὸν κυρίαρχον αὐτοῦ εἰς Λούγαν.—Φιλοσοφικὴ καρτερία τοῦ Ἀγγέλου ἐπιτετραμμένου τῆς Πύλης ἐν Παρισίοις.—Σύμβαμα καὶ ἀριξίς τοῦ Θ. Νέγρη εἰς Πελοπόννησον.—Βαλέστος.—Διχόναι ἐν τῇ γερουσίᾳ τῶν Καλαμῶν.—Σέκερης* ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ.—Συμβούλιον ἐν Μεσολογίῳ.—Ποιμαντορικὸν γράμμα τοῦ παρεισάχτου Πατριάρχου Εὐγενίου.—Ἀναθεμάτισις αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐργῶν αὐτοῦ.

Ἐν μέσῳ τῶν ἀπαισίων εἰδήσεων, αἵτινες πανταχόθεν ἀφικνοῦντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ «διδάνιον» οἰοῖται ὑπὸ ἱλίγγου καταληφθὲν ἐφαίνετο χωροῦν πρὸς ἄφευκτον ὄλεθρον. Ὅσῳ ἐνδοτικώτεροι ἐφαίνοντο αὐτῇ, τόσῳ τὸ θράσος καὶ ἡ ἰταμότης τοῦ τε Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ ἐξήπτοντο πλειότερον. Αὐτοί, οἱ ἀψηφῆ-

σαντες τὸ Θεῖον, ἠδύναντο τοῦ λοιποῦ νὰ φοβηθῶσι τοὺς ἀνθρώπους; Καθ' ἣν στιγμήν οἱ πιστοὶ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος ἤγον τὴν ἑορτὴν τῆς δευτέρας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἣν ἡ λειτουργία «Ἡμέραν δυνάμεως» ἀποκαλεῖ ἡ κατεδάφισις ἐν ταῖς ἐπισημοτέραις πόλεσι τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἐναπολειφθέντων ναῶν εἶχεν ἤδη συντελεσθῇ.

Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀνδριανουπόλεως, κατὰ τὰς ἱεροσύλους ἐκείνας σκηνάς, δὲν ἔπαυον τοῦ βλασφημεῖν βοῶντες: «ὦ Χριστέ, ἐὰν εἶσαι Θεὸς δεῖξον ἡμῖν τὴν δύναμίν σου». Οἱ ἄθλιοι!... Προσφωνοῦντες οὕτως ἐν τῇ μωρίᾳ καὶ τῇ πωρώσει αὐτῶν «τὸν ὄντα» ἐφέροντο πρὸς τὸν Θεὸς ὡς πρὸς μονάρχας, ὧν ἡ μοῖρα δὲν ἐξησφάλισε τὸ ἀήττητον. Καὶ ὅμως οὐδέποτε ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ ἐκείνου, ὃν οἱ πρῶτοι πιστοὶ ἐνάλουν «Μεγάλην Ἀνατολήν», ἐξεδηλώθη μᾶλλον ἀριδῆλως καὶ ἡλίου φαεινότερον, ἢ ἐν ἐπαναστάσει, ἣν ἀδύνατον ἄλλως νὰ ἐξηγησώμεν παρὰ τῶν αὐθεντικῶν σημείων τοῦ κραταίου αὐτοῦ βραχίονος ὀπλισθέντος ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Ἀλλ' ἡ ἀσέβεια ἀναισθητεῖ πρὸ τῶν ἐξ οὐρανοῦ σημείων.

Οὔτε οἱ κατ' αὐτῆς καταγόμενοι θρίαμβοι τῶν Ἑλλήνων, οὔτε ἡ μανία τῶν δορυφόρων αὐτῆς, οὔτινες κατέσφαξαν ἐν Σμύρνῃ τοὺς συμπράκτορας τῆς ἐξουσίας αὐτῆς, δὲν ἴσχυσαν νὰ ἀνκαλέσωσιν αὐτὴν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη τοῦναντίον ἐν τῇ ἀλαζονίᾳ αὐτῆς ἐθεώρει ἐπιβαλλόμενον αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἀξιοπρεπείας νὰ παροξύνῃ τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρωσσίας, ὅστις ἄλλως καὶ προσωπικᾶς εἶχεν ἀφορμὰς δυσαρρεσκείας. Ὁ βαρῶνος Στραγονόφ, εὐγενοῦς καὶ γενναῖος καρδίας ἱππότης, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ τιθεὶς ὑπὲρ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τιμῆς τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ, εἶχεν ἀποχωρήσει, ὡς προλαβόντως εἴπομεν, εἰς Βουγιούκ-δερε, ὅπόθεν ἐξηκολούθει διὰ τῶν διερμηνέων αὐτοῦ ἐνεργῶν δραστηρίως ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων τῶν προστατευομένων τῆς Ρωσσίας, τῶν μυριοτρόπως καταθλιβομένων καὶ ἐπικαλούμενος τὰ ἡγγυημένα αὐτοῖς ὑπὸ τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου προνόμια. Αἱ πα-

ραστάσεις αὐτοῦ ἰταμῶς ἀπεκρούοντο, καὶ ἐπὶ πλέον κατηγορεῖτο καὶ ὡς λίαν ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῶν προγεγραμμένων.

Ἐπὶ τοσοῦτῳ τέλος ἐπελάθετο ἑαυτοῦ ὁ μέγας Βεζύρης, ὥστε μετὰ στόμφου εἶπε πρὸς τὸν πρῶτον διερμηνέα : «ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐθαύρει τὸν αὐτοκράτορα αὐτοῦ ὡς τὸν κυριώτερον ἐν κρυπτῇ ὑποκινητῇ τῶν Ἑλλήνων». Ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν σκοποβολὴν, ἣν τοιαύτῃ δήλωσις καθήπτεν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ πρέσβεως, ὅστις δι' ἐπισήμου δῆμοσιευθείσης ἀνακοινώσεως εἶχεν ἀποκηρύξει καὶ ἀποδοκιμάσει τὴν ἐπανάστασιν τῶν πέραν τοῦ Ἰστροῦ ἐπαρχιῶν, διαφαίνοντο τάσεις καὶ οἶονεὶ προανακρούσματα προσεχοῦς ρήξεως.

Ἡ Πύλη, εἰς ἣν ὁ «Αὐστριακὸς Παρατηρητής» γενναιοφρόνως κατελόγιζεν ἀπειραρίθμους στρατιάς, ἐξαπατηθεῖσα ἐκ τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης, ἥτις ἐγνώριζεν αὐτῇ δυνάμεις καὶ προσόδους, ἃς οὐδέποτε ἐκέκτητο, ἐφαίνετο οἶονεὶ ποθοῦσα τὸν πόλεμον. Ἰποτίθεται ὅτι ἡ αὐταπάτῃ ἐκείνῃ ἦν σκόπιμος καὶ προυτίθετο νὰ ἐμπνεύσῃ ἐπιστοσύνην εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ πρὸς τι ὠφελεῖ ἡ πεποιθήσις ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁρδῶν αὐτοῦ καὶ ὁ φανατισμὸς εἰς ἔθνος ἀνίκανον νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἑκατὸν χιλιάδας Ρώσων, οἵτινες ἤθελον κατὰ ρητὴν ἡμέραν εἰσελάσει εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔαν εἶχε πρόθεσιν τὸ ἀνακτοδούλιον τῆς Πετροπούλεως νὰ ἀπελάσῃ τοὺς περιτετιμημένους Ταρτάρους πέραν τοῦ Βοσπόρου. Ὅθεν ὁ Στραγρονῶφ ἐνῆργει ὡς διαπραγματευτῆς δικαίων πληρέστατα τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ δυνατόν εἶπεν ὅτι οὐδέποτε ἀπέστη τοῦ πνεύματος τῶν ὁδηγίων αὐτοῦ, ἀρκούμενος ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ περιφρονῇ τὰς ἰταμότητας τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος.

Καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἤθελε τέλος περιαγάγει αὐτὸν εἰς σύγκρουσιν διὰ τῆς γαληνίου αὐτοῦ στάσεως, ἔαν οὗτος δὲν ἀπετόλμα ἀπόπειραν ἀπ' εὐθείας κατὰ τῶν δικαίων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, διατάσων τὴν σύλληψιν Δενέζητινός, ὑπὸ τὴν Ρωσικὴν

προστασίαν διατελοῦντος ταμίου τῆς πρεσβείας καὶ χαίροντος τὴν ἰδιαιτέραν ὑπόληψιν τοῦ Στραγονώφ.

Τὸ «διδάνον» ἐπωφθαλμία τὴν χρηματικὴν περιουσίαν τοῦ τραπεζίτου τούτου, ὃς πράγματι κατηγόρει ὡς ἐφοδιάζοντα χρηματικῶς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ὡς τηροῦντα μετ' αὐτῶν ἐγκληματικὴν ἀνταπόκρισιν. Εἶχε κατασφαγῇ τῇ 1816, ἐπὶ ἤττον σοβαρᾷ κατηγορίᾳ, ἢ πάντῃ ἀθώᾳ ἀρμενικῇ οἰκογένειᾳ τῶν Δούσογλου, ὧν τὸ αὐτῷ κακουργήματι, διακηρύξαντα τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς ρώσου ὑπηκόου, καθήρξαν ἀντ' ἐκείνης ἀπαντήσεως εἰς δεσμοτήριον.

Ὁ θάνατος δὲν ἤθελε βραδύνει νὰ πατάξῃ καὶ τοῦτον, ἐὰν ὁ βαρὺνος Στραγονώφ δὲν ἐσπευδε νὰ ἐξαιτήσῃ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ τραπεζίτου τούτου, ὅστις ὡς πολιτογεγραμμένος Ρῶσσος, μόνον ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ ἠδύνατο καὶ ἔπρεπε νὰ δικασθῇ. Κατ' ἄλλας ἐποχὰς ὁ πρεσβευτὴς ἤθ' ὠμίλει κατὰ τὸ κείμενον τῶν συμβάσεων.

Τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως, καταργηθὲν τῇ 1808 δι' ἀπαράδειγματίστου πολιτικοῦ πραξικοπήματος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προβληθῇ αὐτῇ ὡς ἐντασις ἀφ' οὗ οὐδέποτε ἡ Ρωσσία παρητήθη τῆς βασιλικῆς ἐκείνης παραχωρήσεως, ἥτις παρείχε τοῖς Χριστιανοῖς μονάρχαῖς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπολυτροῦν τὸν κατὰδυνασνεύμενον ἀπὸ τοῦ κράτους τῆς τυραννίας· ἀλλ' ἡ νέα παραθίασις τοῦ ἀπροσδλήτου τῆς σημαίας, ἡ παρὰ πᾶν δίκαιον διαπραχθεῖσα εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀποτυφλώσει τοὺς Τούρκους, ὥστε ἐνόμιζον ὅτι τὰ πάντα ἠδύνατο ν' ἀποτυλμήσωσιν.

Ὁ μέγας Βεζύρης ἀπὴντησε τραχέως εἰς τὰς ἐνστάσεις τοῦ βαρὸνου Στραγονώφ ὅτι ὁ Δανέζης, ὅστις εἶχεν ἀγοράσει τὴν προστασίαν τοῦ πρέσβως, ὡς ἐκ γενετῆς «ραγιάς», δὲν ἔπαυσε διατελῶν τοιοῦτος καὶ μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς ὑπηκοότητος αὐτοῦ καὶ συνεπῶς ὅτι ἤθελε κριθῇ ὑπὸ τοῦ νομίμου αὐτοῦ κυριάρχου καὶ τιμωρηθῇ καὶ τιμωρηθῇ ἐὰν ἀπεδείκνυτο ἐνοχος. Ὁ Ρῶσσος πρεσβευτὴς διορρῶν ὅτι ἡγείρετο οὕτω ἀτελεύτητος συζήτησις, ἔκρινε πρόσφορον νὰ παρυστήσῃ μεθ' ὧσων ἠδύνατο εὐσχήμων περιφράσεων, ὅτι ὁ Σουλτὰν

νος ἀρνούμενος νὰ ἀναγνώρισῃ τὰ δίκαια τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ ἐλάμβανεν ἀπέγαντι αὐτοῦ ἐχρικήν ὅλως στάσιν. Οὐδὲ προσοχῆς καὶ ἡξιώθη ἢ ἔμμεσος ἐκείνη ἀπειλή, καὶ ὁ Δανέζης ἔμεινε πεφυλακισμένος. Ἄλλ' ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας, πρὸς ὃν οὕτω περιφρονητικῶς προσενήχθησαν δὲν ἔμελλε βεβαίως νὰ μείνῃ ἀπρακτος. Ὅτε δὲ ὁ βαρὼνος Στραγονόφ ἐπεμψε τῇ ὑστεραίᾳ τὸν πρῶτον αὐτοῦ διερμηνέα, ὅπως ἀνακοινώσῃ τῇ μεγάλῃ βεζύρῃ ὅτι ἡ Πύλη θὰ ἐκίνοι τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κραταιοῦ αὐτοῦ κυριάρχου, ἐὰν ὁ Δανέζης δὲν ἀπελύετο, ὁ Σάδρ-ἄζάμης ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως διέταξε τὴν μεταφορὰν τοῦ δεσμώτου εἰς τὰς εἰρηκτὰς τοῦ Ἑπταπυργίου, διαδοήτους ὡς ἐκ τοῦ αἰμοκλείστου φρέατος, ἐν ᾧ ρίπτουσιν ὅσοις θέλοισι νὰ τιμωρήσωσιν ἄνευ δημοσίου σκανδάλου.

Τότε ὁ πρεσβευτὴς Στραγονόφ περιέστη εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ζητήσῃ διαταγὰς παρὰ τῆς αὐλῆς του, τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ μὴ ἐπιτρέπουσας οὐδὲν περαιτέρω διάδημα.

Ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπῃ προσεδόκει μέγα τι συμβησόμενον. Ὁ ὑπὸ τοῦ βαρὼνου Στραγονόφ ἀποσταλεὶς εἰς Πετρούπολιν ταχυδρόμος μόλις εἶχεν ἐκκινήσει, ὅτε ἡ Πύλη διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ ἐτέρου προστατευομένου Ρώσσου, ὅστις καὶ αὐτὸς, ὡς ὁ Δανέζης, ἦτο λεία ἀρκούντως ἐπιμελῆς. Τὸ μέτρον ἐκεῖνο ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, ἰσοδυναμεῖ πρὸς κήρυξιν πολέμου· καὶ ὁ πρεσβευτὴς θεωρῶν πλέον ὅτι ἐν πολεμίᾳ εὐρίσκετο χώρα, ἔσπευδε νὰ συσχεάσῃ τὰ ἀρχεῖα αὐτοῦ.

Χρονотριδῶν ἔτι ἐν τούτοις, ἵνα μὴ τεθῶσιν ἐν ἀμφιδόλῳ ἢ τε μακροθυμία τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ μετριοπάθεια, κατῴρθησε νὰ κερδίσῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ὅπως ἀναμείνῃ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀπεσταλμένου του. Οὗτος ἐπανελθὼν ἀπεκόμηνεν αὐτῷ τὸ τελεσίγραφον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅπερ ὀκταήμερον μόνον προθεσμίαν παρεῖχε τῷ Σουλτάνῳ, ὅπως οὗτος δώσῃ κατηγορηματικὴν ἀπάντησιν.

Ἐν τῇ δὲ περιπτώσει τὸ ψοφοδεὲς συμβούλιον τῆς Αὐτοῦ Σουλτανικῆς Μεγαλειότητος εἶχεν ἐκτραπῇ εἰς τρεψοδικίαν, ὁ βαρὼνος

Στραγώνῳ διατάσσετο νὰ καταλίπη παραχρήμα τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος, νὰ διατάξῃ τοὺς προξένους νὰ ἀποχωρήσωσι τῶν λιμένων μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν, καὶ νὰ συναπαγάγῃ τοὺς προσταυομένους καὶ ὑπηκόους Ρώσους τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατεστημένους. Ἐν συνόψει ἡ διακήρυξις τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν εἶχε ὥς ἑξῆς.

«Πεποιθὺς ἐπὶ τὸ δίκαιον τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς, καὶ βεβαίως ὅτι ἐνέπνευσε τοῖς συμμάχοις αὐτῆς ἀσάλευτον πεποίθησιν περὶ τῆς ἀκεραιότητος τῶν προθέσεων αὐτῆς ἢ Ρωσσία, ὑπερρμαχοῦσα δὲ γενικῶν συμφερόντων δὲν διεξεδίκησεν ἄχρι τοῦδε ἰδιαίτερος τίτλους ἐφ' ὧν βσιζομένη ἡδύνατο νὰ ποιήσῃται τὸ διάθεμα αὐτῆς παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ κυβερνήσει. Εἰς αὐτὴν οὐχ ἦτον ἐναπέκειτο νὰ ἐπεκαλεσθῇ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζῆ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας, ὅπερ αὕτη τῇ ἐπιτρέπει νὰ ἐξασκῇ ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν τῆς Α. Μ. Ἐδικαιοῦτο ἐν τούτοις νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης ἐπὶ προφανοῦς παραβάσεως τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ συνθήκης, ἀναφέρουσα τὰς προτάσεις ἅς ἡ Α. Ε. ὁ Ρεῖς ἐφέντης κατεχώρησεν εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς συνδιασκέψεως τῆς 25 Ἀπριλίου, προτάσεις τεινούσας νὰ καταστήσωσιν εἰκονικὰ πανθ' ὅσα δικαιώματα ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἐξασφαλίζει τῇ αὐτῇ τῆς Πετρούπολεως ἐπὶ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, καὶ αἵτινες ἀφεροῦσι μάλιστα ἀπὸ τῶν κατοίκων τῶν δυστήνων ἐκείνων ἐπαρχιῶν πᾶσαν ἐλπίδα τέρματος τῶν παθημάτων αὐτῶν. Εἰς τὴν ρωσικὴν ἐπίσῃς κυβερνήσιν ἐναπέκειτο νὰ καταδείξῃ ὅτι κατ' αὐτὰς ταύτας τὰς συνθήκας παντελῶς ἀδυνατεῖ νὰ διακρίνῃ τὸ ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐνδιαφέρον αὐτῆς ἀπὸ τῆς συμπαθείας, ἣν ὀφείλει νὰ ἐπιδείξεται πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν Χριστιανούς.

«Ἡ Ρωσσία θέλει προσέτι, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβερνήσιν, ὅτι καὶ ἀνέκαθεν ἐπεθύμει. Γνωρίζουσα δ' αὕτη μετ' ἐλπιρικινείας τοὺς εἰς οὗς ἐκτίθεται κινδύνους, ἀξιοί, νὰ ὑποδείξῃ αὐτῇ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας αὐτῆς· ἐὰν δ' ἐπιμένῃ παρεκκλίνουσα ἀπ-

τῆς, θέλει νὰ τὴν προσιδοποιήσῃ περὶ τῆς στάσεως, ἣν θὰ ἡγαγὰ-
ζετο νὰ τηρήσῃ.

Ἐὰν, ὡς ἐνεσμιένιζει πιστεύων ὁ αὐτοκράτωρ, ἀκούσῃ τῆς
Ἐψηλῆς Πύλης λαμβάνονται ἐν Τουρκίᾳ τὰ μέτρα, ἐφ' οἷς στενά-
ζουσιν ἢ τε θρησκεία καὶ ἡ ἀθροπότης, ἡ Α. Α. Μ. ἐπιθυμεῖ ὅ-
πως ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτάνος ἀποδείξῃ ὅτι κέντηται εἰσέει τὴν δύνα-
μιν τοῦ μεταβαλεῖν σύστημα, ὅπερ, οἷον νῦν διατελεῖ, δὲ ἤθελε
τοῦ λοιποῦ ἐπιτρέψει ταῖς χριστιανικαῖς κυβερνήσεσι μήτε νὰ συν-
θῇ κολογῶσι μήτε νὰ συμδάλλωνται μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνή-
σεως.

Ἄς ἐπανορθωθῶσι λοιπὸν τότε παραχρῆμα αἱ κατὰ τῶν ἐκκλη-
σιῶν διαπραχθεῖσαι διαρπαγαὶ καὶ ἱεροσυλαί, οὕτως ὥστε νὰ θύ-
νουνται αὗται καὶ αὐτοὶ νὰ ἐκπληρῶσι τὸ εἰς ὃ ἐτάχθησαν ἱερὸν
αὐτῶν ἔργον· ἡ Α. Μ. ἀποδίδουσα τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ τὰ
προνόμια αὐτῆς, ἀξιούσα αὐτὴν οἷας καὶ πρότερον προστασίας, καὶ
ἐγγυωμένη αὐτῇ τὸ ἀπαραδίαστον αὐτῆς ἐν τῇ μέλλοντι, ἃς πει-
ραθῇ νὰ παραμυθῇ τὴν Εὐρώπην ἐπὶ τῇ θανατικῇ βαράνῃ τοῦ
ἡγετῆρος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ταῖς βεδηλώσεσιν, αἵτινες ἐ-
πικολούθησαν τὸν θάνατον αὐτοῦ. Συνετῇ καὶ δικαίᾳ διάκρισις ἃς
γείνη μετὰ τῶν ταραξῶν, τῶν σὺν αὐτοῖς καὶ ἐκείνων, οὓς ἡ
ἰδία ἀθωότης δέον προσπίξῃ κατὰ τῆς αὐστηρότητος τοῦ «ἰδρα-
νίου». Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἃς ἀνεπέτασθῇ μέλλον εἰρηνικὸν καὶ ἡσυχον
εἰς τοὺς ἐν ὑποταγῇ μέινοντας ἢ ἐν δεδομένῃ προθεσίᾳ ὑποτα-
χθησομένους Ἑλληνας, καὶ, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἃς καθορισθῶσι
τὰ μέσα τοῦ διακρίειν τοὺς ἀπὸ τῶν ἐνόχων.

Ὁ αὐτοκράτωρ θ' ἀπέχῃ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς πάσης
ἐναντίαν τῆς περὶ τῆς πρόκειται ὑποθέσεως. Ἐὰν ἐν τούτοις ἡ
τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξεδήλου, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ὅτι κατὰ
σχέδιον διαρρήδην καθωρισμένον προβαίνει εἰς τὰ μέτρα, περὶ ὧν
ὁ ὑπογεγραμμένος ἐξεβήκεν ἤδη αὐτῇ τὴν γνώμην τοῦ σεδαστοῦ
αὐτοῦ κυρίου· τῷ αὐτοκράτορι οὐδὲν ἄλλο ἤθελε πλέον ὑπολειφθῇ
ἢ νὰ δηλώσῃ ἀπὸ τοῦδε πρὸς τὴν Ἐψηλὴν Πύλιν, ὅτι αὕτη κη-

»ρύσσεται ἀναφανδὸν πολεμία κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ὅτι
 »καθίστησι θεμιτὴν καὶ νόμιμον τὴν ἀμυναν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες
 »ἔκτοτε ἤθελον πολεμήσει ἀποκλειστικῶς, ὅπως φύγωσιν ἀφευκτον
 »ὄλεθρον, καὶ ὅτι, ὥς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς τοιαύτης πάλης, ἡ
 »Ῥωσσία ἤθελε περιστῇ εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τοῦ παρα-
 »σχεῖς αὐτοῖς ἄσυλον διωκομένοις, πρτστασίαν, ἅτε δὴ δικαιουμένη
 »καὶ πρὸς τοῦτο, ἀρωγὴν καθότι δὲν θὰ ἦδύνατο νὰ ἐγκαταλίπη
 »τοὺς δημοβήσκους αὐτῇ ἔρμαιον τυφλοῦ φανατισμοῦ.

»Ποιούμενος τὰς δηλώσεις ταύτας τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ὁ αὐτο-
 »κράτωρ πέπειθεν ὅτι ἐξεπλήρωσεν, ἐν ἀνυπερβλήτῳ μάλιστα ακρι-
 »βολογίᾳ, ἅπαντα τὰ πρὸς αὐτὴν καθήκοντα αὐτοῦ. Κατέδειξεν αὐτῇ
 »ὅτι, πιστὸς θεματοφύλαξ τῶν θυνθηκῶν, ἐπεθύμει εἰλικρινῶς τὴν
 »διατήρησιν αὐτῶν, ἀφοῦ ἄλλως ὑπέδειξεν αὐτῇ τὰ μόνα πρὸς σω-
 »τηρίαν ἄγοντα μέτρα, ὅτι ἐξέφρασε μάλιστα τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
 »συμπράξει πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς σωτηρίας αὐτῆς. Διαπιστοὶ αὐτὴν
 »περὶ τούτου καὶ σήμερον ἔτι, γνωρίζουσα αὐτῇ τοὺς μόνους ἔρρους,
 »ὅφ' οὗς ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δύναται νὰ ἀποφύγῃ παντελεῖ κατὰ-
 »στροφὴν.

»Ὁ ὑπογεγραμμένος ἐνετάλη νὰ παράσχῃ ὀκταήμερον προθε-
 σμίαν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ὅπως αὕτη ἀπαντήσῃ εἰς τὴν παροῦσαν
 διακοίνωσιν.

»Ἐν ἡ περιπτώσει ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εἰσακούσῃ τῶν εὐ-
 »χῶν καὶ πραγματώσῃ πάσας τὰς ἐλπίδας τῆς Α. Α. Μ. προσχω-
 »ροῦσα εἰς τὰς προτάσεις Αὐτῆς, ὁ ὑπογεγραμμένος ἐξουσιοδοτεῖται
 »νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης περὶ νέας προθεσμίας,
 »καθ' ἣν αὕτη θὰ δυνήθῃ νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν Εὐρώπην δι' αὐτῶν
 »τούτων τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐ μόνων ἀποδέχεται τοὺς ἔρρους τοὺς
 »διαπιστοῦντας τὴν ἐπάνοδον αὐτῆς εἰς ἀρχαῖς μετριωπαθεστέρας, ὥς
 »ἄνω ὑποδεχθείσας, ἀλλὰ προσέτι καὶ σπεύδει πρὸς ἐκπλήρωσιν
 »αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐ μόνον ἀπαναίνεται τὸ κακόν' ἀλλ' ἔτι καὶ δύ-
 »ναται νὰ γινώσκῃ νὰ καταστείλῃ αὐτό.

»Ἐν οἰαδήποτε ἄλλῃ περιπτώσει ὁ ὑπογεγραμμένος διετάχθη

» νὰ ἀγγείλῃ τῇ Ἑφῆλῃ Πύλῃ ὅτι ἤθελεν ἀπέλθαι ἀμέσως ἐκ Κων-
 » σταντινουπόλεως μεθ' ὧν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀτόμων τῶν
 ἀνηκόντων εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Α. Α. Μ.

Ἰπογεγραμμένος ΒΑΡΟΝΟΣ ΣΤΡΑΤΟΝΩΦ

Βουγιούκδερε 6/18 Ἰουλίου 1821

Ἡ διακοίνωσις τοῦ ὀρθοδόξου τῆς Ρωσσίας Μονάρχου, διότι
 οὐχὶ πλέον ὁ πρεσβευτὴς ἀλλ' αὐτὸς ὁ κυριάρχης εἶναι ἐνταῦθα ὁ
 λαλῶν, ἦτο φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ διασκεδάσῃ τοὺς αἰμόχρους
 αἱμοὺς οἵτινες ἐσχότιζον τὴν κεφαλὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν
 ὑπουργῶν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἀπεπειράθησαν παριστῶντες ὑπερβα-
 λικοὺς τοὺς «κινδύνους, εἰς οὓς ἦν ἐκτεθειμένος ὁ βαρόνος Στρα-
 » γανώφ», νὰ ἴδωσι μήπως οἱ ἀνησυχητικοὶ οὗτοι θρόλλοι, ἐπὶ σκοπῇ
 διαδιδόμενοι ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς ἀστυνομίας ἤθελον κατορθώσαι νὰ
 πτοήσωσιν αὐτόν. Ἀλλὰ τῆς ὀλεθρίας προθεσμίας ληξάσης χωρὶς
 νὰ τύχῃ ἀπαντήσεως, ὁ πρεσβευτὴς ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς ἀπειλάς
 ὧν ἐγίνωσκε τὴν πηγὴν, ἐπέδῃ τοῦ μέλλοντος νὰ ἀπαγάγῃ αὐτόν
 πόρρω τῶν χωρῶν τοῦ νέου τούτου Φαραῶ πλοίου. Ἐξεπλήρωσε
 πάντα τὰ καθήκοντα μετριοπαθοῦς διπλωμάτου· τὰ ἐπιτακτικὰ
 συμπεράσματα τῶν ὁδηγιῶν αὐτοῦ δὲν ἐπέτρεπον αὐτῷ πλέον νὰ δε-
 χθῇ τὴν εἰς τὸ τελεσίγραφον τοῦ κυρίου του ἀπάντησιν, ἥτις προ-
 σήχθη αὐτῷ μετὰ τὸ ἐν αὐταῖς ἀκριδῶς καθωρισμένον τέρμα.

Ἀπεμακρύνθη, δέ, ἐνῷ τὸ διδάνειον ἐξέπεμπεν εἰς Πετρούπολιν
 ταχυδρόμον κομιστήν τῆς διακοινώσεως αὐτοῦ, κατ' ὃν ἀκριδῶς
 χρόνον ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ βαρόνος ἔπεμπεν πρὸς τὴν αὐτὴν διεύ-
 θυνσιν ἕτερον ἐνταλέντα νὰ γνωστοποιήσῃ τὰ αἷτια τῆς τοιαύτης
 διαγωγῆς του.

Ἐὼν εἶναι ἀληθές ὡς εἶπε συγγραφεὺς τις ἄξιος τῆς σχολῆς

τοῦ Πλάτωνος, (1) «ὅτι ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν Χριστιανῶν τίμιος ἀν-
 ὁρῶντες εἶναι ἡθικώτερος τοῦ κορυφαίου τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρ-
 «χαϊότητος», ὁμολογητέον ὅτι ἡ διακοίνωσις τῆς Ρωσσίας εἶναι ἀγ-
 γλικὸν ἔργον παραβαλλόμενον πρὸς τὴν ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ «δι-
 θανίου» ἀποσταλεῖσαν ἀπάντησιν, ἣν ἐν συνόψει θέλομεν ἀναφέρει.
 Ἡ μὲν πρώτη ὅσῳ ἀγέρωχος καὶ στομφωδῶς ὑπεροπτικῇ καὶ ἂν ἦτο
 συνεκάλυπτεν ὅμως ὅτι ἰδιάζον εἶχε, διὰ τοῦ ἐξαιρέτως χριστιανι-
 κοῦ ἐκείνου τῆς μεγαλοφυχίας πνεύματος, ὕπερ διέπνεεν ἀνὰ πᾶσαν
 αὐτῆς ἐκφρασιν, ἐν ᾗ ἡ ἑτέρα ἐκδοθεῖσα ἐκ τῶν γραφείων τοῦ
 «Πανδαιμονίου» τῶν δολοφονησάντων τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον,
 ἐμαρτύρη μόνον τὴν λύσσαν τῶν προαιονίων ἐχθρῶν τοῦ Σταυροῦ ἐπ’
 αὐτοφώρῳ καταληφθέντων.

«Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διελάμβανεν αὕτη, αἷτιον τσοσούτων ἀτα-
 «ξιῶν καὶ ἐρίδων διατελεῖ, ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, ἀνέκαθεν ὑπήκουον
 «καὶ ὑποτελεῖς τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ἥτις ἄχρι σήμερον ἐπεδείξετο
 «αὐτῇ εὐνοίαν πολλῇ μείζονα ἢ ὅσῃν ἐπεδέχετο ὑπὸ τὴν ἰδιότητα
 «αὐτοῦ ὡς ὑπηκόου. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἰδίως, οἵτινες εἰσὶν καὶ ἔθνάρ-
 «χαι, καὶ οἱ Φαναριῶται Ἕλληγες τιμώμενοι καὶ εὐπόλητοι, με-
 «γίστων ἀπήλαυον προνομίων. Οὐδέποτε ἡ κυβέρνησις ἐπενέδῃ εἰς
 «τὰ ἀφορῶντα τὴν θρησκείαν αὐτῶν· οὐδαμῶς παρεκωλύθη ἡ ἐλευ-
 «θέρα ἐξάσκησις τῶν τῆς λατρείας αὐτῶν, οὔτε ἐσυλήθησαν οἱ ναοὶ
 «αὐτῶν· ἐπετρέπετο αὐτοῖς, ἐπὶ τῇ αἰτήσει των. ἡ ἀνασκευὴ ἡ ἢ
 «ἀνίδρυσις τῶν ἐκκλησιῶν των, ἐφ’ ὅσον ἀνέχεται τοῦτο ὁ μου-
 «σουλμανικὸς νόμος. Καὶ ἐν τούτοις οἱ Ἕλληγες παριδόντες τσοσά-
 «τας χάριτας, ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας κατὰ τῆς Ὑψη-
 «φῆς Πύλης, τῆς ἐπιεικοῦς αὐτῶν προστάτιδος. Οὐχ ἦττον ὅμως
 ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ αὐτῇ μεγαλοφυχίᾳ καὶ εὐσπλαχνίᾳ: ἡ Πύλη ἐσ-
 «πευσε πάραυτα νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὸν Πατριάρχην γράμματα τοῦ

(1) Ὁ Chateaubriand, ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Χριστιανισμοῦ. (Βιβλ. vi κεφ. XI).

«Βεζύρου προσκαλοῦντα αὐτὸν νὰ παροτρύνῃ τὸ ἔθνος αὐτοῦ πρὸς ὑποταγὴν, καταπνίγων τὸ σπέρμα τῆς ἀνταρσίας, ὅπερ ὑπέθαλπον παραπλανηθέντες «ραγιαῖδες» ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς αὐτοκρατορίας, Ἀλλὰ, τουναντίον, ὁ Πατριάρχης ἐθνάρχης ὢν ἐν τῇ φανερῇ, διετέλει ἅμα καὶ ἀρχηγὸς τῆς σκευωρουμένης συνωμοσίας ἐν τῇ κρυπτῇ. Οὕτως, εἰς Καλάβρυτα, κωμόπολιν τοῦ Μωρέα καὶ τόπον τῆς γεννήσεώς του, ὡς καὶ εἰς ἄλλα μέρη, ἐνθα διεκοίνωσε τὰ ἀνάθεματά του, «οἱ ραγιαῖδες ἐξηγέρθησαν πρῶτοι καὶ ἐφόνευσαν πληθὺν Μουσουλμάνων.

«Ἡ Ὑψηλὴ Πύλῃ προσεκτίησато τὴν βαιβαιοτήτα, ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐνεργὸν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν, καὶ ὅτι ἡ ἀνταρσία τῶν «ραγιαῖδων» εἰς Καλάβρυτα ἦτο αὐτοῦ ἔργον, ὡς καὶ ἄλλων συνενόχων, πρῶτον μὲν ἐξ ἐγγράφων περιπεσόντων εἰς χεῖρας αὐτῆς, εἶτα δὲ ἐκ τῆς αὐθεντικῆς δηλώσεως πολλῶν ἀτόμων τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, πιστῶν μεινάντων εἰς τὸ καθήκον».

«Ὅθεν πᾶσα κυδέρνησις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συλλαμβάνῃ καὶ τιμωρῇ τοιοῦτους κακαποιούς· διότι προκειμένου περὶ στασιαστικοῦ κινήματος, δεόν μὴδεμία ἀπολύτως νὰ γίνηται διάκρισις τάξεως ἢ περιωπῆς, διὸ καὶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλῃ ἀφοῦ ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀπαδῶν του καθήρεσε τὸν πρῶτον· καὶ ἵνα μὴ μείνῃ χηρεύουσα ἡ θέσις αὕτη, «ἐγκατέστησε» διάδοχον αὐτοῦ· Ἀπογυμνωθεὶς οὕτω τοῦ ἀξιώματος καὶ υποβιβασθεὶς εἰς ἀπλοὺν ἱερέα, ὁ Πατριάρχης ὑπέστη τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θανατικὴν ποινὴν πρὸς παραδειγματισμόν, χωρὶς μὴδεμία νὰ ἀποδοθῇ σημασία εἰς τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀξίωσις πρὸς ἐξευτελισμόν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας»..

«Ἡ συνθήκη τοῦ Καϊναρτζὶ διαλαμβάνει πράγματι ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία θὰ προστατεύηται· ἀλλ' ὑποτίθεται ὅτι γίνεται διάκρισις μεταξὺ θρησκείας καὶ ἐγκλήματος. Οἱ ἄθωοι Ἕλληνες μεγίστης ἀπολαύουσιν ἡσυχίας· καὶ ἐὰν αὕτη διαταράχῃ ἐνιαχοῦ,

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 36

»δὲν θέλει βραδύνει νὰ ἀποκαταστή καὶ αὐτὴς χάρις εἰς τὰ δραστήρια μέτρα, ἅτινα προτίθεται νὰ λάβῃ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη.

»Πλὴν τοῦτο, τὰ χρονικὰ τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας παρρουσιάζουσι καὶ ἄλλα παραδείγματα Πατριαρχῶν τὴν κεφαλικὴν ὑποστάντων ποινὴν, καὶ δὲν εἶνε παντάπασι ἐπὶ τούτῳ ἀκαιροὶ ἢ παρατήρησις ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἀγνοεῖ ὅτι, ἐπὶ τῆς βασιλείας Πέτρου τοῦ Α'. «Τσάρου» τῆς Ρωσσίας, ὁ Ρῶσσος Πατριάρχης ἐθανατώθη ἐπὶ ἐγκλήμασιν, ὧν ἀπέδῃ ἔνοχος, καὶ ὅτι μάλιστα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ κατηργήθη ὁλοσχερῶς τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ».

Μεταβαίνουσα ἀκολούθως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς διακονώσεως τοῦ πρέσβευς τῆς Ρωσσίας, ἡ Πύλη ἐν ἀδιεξίτητῳ πάντοτε δαιδάλῳ ἀπαρνήσεων καὶ ἀντεγκλήσεων χωροῦσα, ἐπεράτου τὴν πολιτικὴν ἐκείνῃν τερθρεῖαν ἐξακτουμένην τὴν ἐκδοσὶν τῶν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ εὐρόντων ἄσυλον φυγάδων. Ἐδίψα εἰσέτι αἵματος ἡ αἰμοχαρὴς βασινα !

Ἡ ἀπάντησις αὕτῃ εἰς τὸ τελεσίγραφον τῆς Πητροπόλεως ἔφερε χρονολογίαν τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς σελήνης τοῦ Σεβάλλ, τοῦ ἔτους 1238 τῆς Ἑγίρας. Διεκοινώθη διαδοχικῶς τῷ κόμητι Λουτσώφ ἐκτάκτῳ ἀπεσταλμένῳ τῆς Αὐστρίας, εἰς ὃν ὁ Κ. Στραγονῶφ ἐπέτρεψε τὰ τῶν συμφερόντων τῆς κυδερνήσεως αὐτοῦ, καὶ τῷ ὑποκόμητι δὲ Βιέλλα ἐπιτετραμμένῳ τῆς Γαλλίας. Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποδεικνύει ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρων λόγων, αἵτινες ἤθελον κωλύσει τὸν βαρόνον Σταγανῶφ νὰ λάβῃ αὐτήν, ὁ πρεσβευτὴν τῆς Ρωσσίας μόλις ἐλάμβάνεν αὐτῆς γνῶσιν, θὰ τὴν ἀπέπεμπεν ἐκεῖ ὅθεν προήλθεν.

Ἐνῶ δὲ τοιαῦται φανακιστικαὶ ἀπαντήσεις ἐδολορροφούντο ἐν τοῖς διπλωματικοῖς γραφείοις τοῦ Σουλτάνου, ὁ βαρόνος Στραγονῶφ κατάγετο εἰς τὸν λιμένα τῆς Ὀδησσοῦ. Ἄρτι εἶχε τελεσθῇ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ κηδεὶς τοῦ μάρτυρος Γρηγορίου, οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὲρ οὗ ἡ διπλωματία τοῦ κυρίου

του ψυχρὸν μόνον ἐξεδήλου οἶκτον ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ δικαιο-
νύσει.

Οἱ πιστοί, αἵτινες μακρόθεν παρηκαλοῦντο τὰ ἔγνη τῆς σο-
ροῦ τοῦ θύματος ἐπὶ τοῦ βορβόρου, παρετήρησαν τὸ μέρος ὅθεν
ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐπιτήδαιοι δοῦναι κατώρθωσαν νὰ
ἀνέυρωσι τὸ πτώμα. Ἐναπέθηκαν αὐτὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸ παρά-
πηγμα πτωχοῦ τινος Ἑλλήνος ἀλιέως, παρ' ᾧ πολλοὶ εὐσεβεῖς καθ'
ἐκάστην νύκτα συνήρχοντο, ὅπως ἀποδίδωσι τὰ νενομισμένα περὶ
τὴν ταφήν εἰς τὰ σώματα τῶν χριστιανῶν ἅπερ τὰ κύματα τῆς
Προποντίδος ἐξέδραζον ἐπὶ τῆς παραλίας.

Τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου καθαρθὲν παντὸς ρύπου ὑπὸ τῶν κυμά-
των διατηρεῖτο ἄριστα καὶ ἡ χρώσασα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνιγμο-
νὴ παρεῖχεν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν αὐτοῦ χαρακτηριστὰ ἐκτάκτου με-
γαλείου.

Διάκονός τις ἔθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον ἐκ τερε-
βίνθου προωρισμένον διὰ τοὺς μάρτυρας. Ἠρωμάτισαν τὴν σεδα-
σμίαν αὐτοῦ γενειάδα δι' εὐώδους ἁγίου ἀλόης. Ἠλειψαν τὰ μέλη
αὐτοῦ διὰ πολυτίμων μύρων, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ἐδράχθησαν ἐκ τῶν
δακρύων τῶν καταφιλούντων αὐτοὺς ἐν τῇ κατανυκτικῇ ἐκείνῃ καὶ
ἐπιδαλλούσῃ τελετῇ τοῦ «τελευταίου ἁσπασμοῦ». Τὸ σῶμα περι-
δεβλημένον τὴν στολήν τῶν κληρικῶν τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Βα-
σιλείου ὑφ' ὃ Γρηγόριος ὁ ἀναχωρητὴς ἐν μέσῳ τῶν μεγαλείων αὐ-
τοῦ, εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ ζητήσῃ νὰ ταφῇ, ἐνεκλείσθη ἐν φερέτρῃ
εἰς ᾧ ἐδόθη ἔξωθεν τὸ σχῆμα δέματος ἐμπορευμάτων καὶ ἐπεδιβά-
σθη ταχύπλου ἱστιοφόρου ὅπερ μετεκόμισε τὴν σορὸν τοῦ δικαίου
εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ πόντου ἐκείνου, ὃν τοῦ λοιποῦ ἀντὶ τῶν πάλαι
δακρύων τοῦ Ὁσίδου καθίστα διάσημον ὁ τάφος ταπεινοῦ Ἀρχά-
δος ἐκ τοῦ ὄρους Μενάλου. Οὕτω λάθρα ἡρπάγη παρὰ τῶν ἀπογό-
νων τῶν Σκυθῶν Καυκασίων, οἵτινες ἦσαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι γνω-
στοὶ μόνον ὡς χρηματίζαντες δῆμιοι ἐν Ἀθήναις, τὸ πολυπαθὲς λεί-
ψανον τοῦ Πατριάρχου.

Ἐκομίσθη εἰς Ὁδησσὸν περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου ὑπὸ τὴν συν-

οδεῖαν κληρικῶν τινων διαφυγόντων τὰς σφαγὰς, ὅπου αἱ Ρωσικαὶ ἀρχαὶ ὑπεδέχθησαν αὐτὸ μετὰ σεβασμοῦ. Κατετέθη δὲ εἰς τὸ λαμπροκαθαρτήριον καὶ ἐξητήθησαν ἐκ Πετροπόλεως διαταγαὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις προδιέγραψε τὰς ἀποδοτέας εἰς τον ἀρχηγόν τῆς ὀρθοδόξου ἀδελφότητος τιμὰς.

Ἡ 18 Ἰουνίου ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν 2 Ἰουλίου 1821, ὥρισθη διὰ τὴν ἐπικηδεῖον τελετὴν τοῦ Γρηγορίου, ἧς αἱ λεπτομέρειαι ἐκτίθενται ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Πετροπόλεως τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1821, ὡς ἐξῆς :

«Τόξις τηρηθεῖσα κατὰ τὴν κήδευσιν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, δολοφονηθέντος τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐν Κωνσταντινουπόλει.»

«Ἐκθεσις δημοσιευθεῖσα κατὰ διαταγὴν τῆς Ρωσικῆς κυβερνήσεως».

«Τὴν Παρασκευὴν 17, Ἰουνίου 1821 (κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον), ἀπὸ πρωῒας ὁ ἱππότης Θεοφίλ, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας παρὰ τῷ λυκείῳ Ρισελιὲ καὶ ἀρχιμανδρίτης, μετέβη εἰς τὸ κατὰστῆμα τοῦ ὕγειονομείου, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὁποίου ἀνεπαύετο τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Πατριάρχου, καὶ προπαρασκεύασε τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ ὕγειονομικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τὰ τῆς κηδεύσεως. Τὸ σῶμα διατηρούμενον ἐν ἀρίστῃ καταστάσει καὶ πρὸ δύο ἡμερῶν ἐν νέῳ φερέτρῳ ἐναποτεθὲν ἐξήχθη ἐκ τοῦ πύργου, ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ χώρου, καὶ ἐτοποθετήθη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὕγειονομείου ὑπὸ σκιάδα καὶ ἐπὶ ἐξέδρας ἐπὶ τούτῳ παρασκευασθείσης. Περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν, ὅτε ἤδη τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα διὰ τὴν κηδεῖαν, ἤρξαντο σημαίνοντες οἱ κώδωνες τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνορωσικῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ὁδοῦ τοῦ Ὁδῆσου. Ὁ κληρὸς καὶ πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ προσ-

ἔκλινοντες ὑπὸ τῆς Α. Ε. τοῦ κόμητος Ἀλεξάνδρου Θεοδώροδοιο
 Ἀγάκερον, συνήλθον εἰς τὸ ὑγειονομεῖον. Μικρὸν πρὸ τῆς ἐδδόμης
 ἀφίκετο καὶ ὁ κόμης Ἀγάκερον, μετὰ τινὰς δὲ στιγμὰς ὑπὸ τοὺς
 ἥχους ὄλων τῶν κωδωνῶν παρουσιάσθησαν ὡσαύτως αἱ Α. Α. Πα-
 νιερότητες, οἱ ἀρχιεπίσκοποι Μητροπολίτης Σιλιστρίας Γρηγόριος,
 Μητροπολίτης Ἱεροσολέως Δημήτριος, Ἐπίσκοπος Βενδερίου καὶ
 Ἀκερμαν.

Ἡ Γαλείσις τῆς μικρᾶς νεκρωσίμου ἀκολουθείας ὑπὸ τῶν Πανιε-
 ρωτάτων, τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου κρατούμενον ὑπὸ ἱερέων, ὑπὸ
 τῆς κωδωνοκρουσίας καὶ τοὺς κανονιοδολισμοὺς ἀπάντων τῶν
 πλοίων καὶ τῆς πυροσβεστικῆς φρουρᾶς, ἐπὶ τοῦ φερέτρου ὑπὸ
 σκέπην φερομένου, ἐκομίζετο ἐν ἐπιδητικῇ πομπῇ πρὸς τὸν ναὸν
 τῆς Μεταμορφώσεως, ἔνθα ἤδη εἶχε ἀρχίσει ψαλλομένη ἡ λει-
 τουργία.

Ἡ νεκρικὴ συνοδεία ἠκολούθει κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν προη-
 γεῖτο ὁ μέγας Σταυρός, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου δύο ψάλλται ἐκρά-
 τουν ἀνημμένους φανούς. Εἶποντο τὰ ἐξαπτέρυγα πασῶν τῶν ἐλ-
 ληνορρωσικῶν ἐκκλησιῶν εἰς διπλοὺς στοίχους κατόπιν τέσσαρες
 διάκονοι φέροντες τὸ κάλυμμα τῆς σοφοῦ. Ὅπισθεν αὐτῶν καὶ εἰς
 ὀλίγην ἀπόστασιν ψάλλτης τις ἔφερε τὴν πατριαρχικὴν ράβδον, καὶ
 ἄλλοι ψάλλται ἐπίσης ἐπὶ δύο βυσσινοβαφῶν προσκεφαλαίων τὸ
 τριδώνιον καὶ τὸν σταυρὸν μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 Μετ' αὐτοὺς ἠκολούθει ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν, καὶ εἰς ὀλίγην ἀπό-
 στασιν ψάλλτης τις ἔφερε τὴν πατριαρχικὴν ράβδον, καὶ ἄλλοι
 ψάλλται ἐπίσης ἐπὶ δύο βυσσινοβαφῶν προσκεφαλαίων τὸ τριδώνιον
 καὶ τὸν σταυρὸν μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μετ' αὐ-
 τοὺς ἠκολούθει ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν, καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν μετὰ με-
 γάλης λαμπάδος ἐπὶ τοῦ κηροπηγίου. Ὁ κληρὸς ἠκολούθει τοῦ-
 τους, ἀνὰ δύο. Τέλος ἤρχοντο αἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἔμπροσθεν τῶν
 ὁποίων δύο διάκονοι ἐβάσταζον τὰ δίκηρα καὶ τὰ τρίκηρα, καὶ
 ἠκολούθουντο ὑπὸ ἀρχιδιακόνου καὶ διακόνου μετὰ θυμιατηρίων.
 Ὅπισθεν τούτων αἱ Α. Α. Πανιερότητες, καὶ μετ' ὀλίγον ἡ νεκ-

«ροφόρος μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Πατριάρχου παρὰ τὰς τέσσαρας
 «γωνίας τῆς ὁποίας τέσσαρες διάκονοι ἐδάδιζον μετὰ τῶν θυμια-
 «τηρίων. Ἐξ ἱερεῖς ὑπεδάσταζον τὴν σκέπην καὶ δώδεκα ἐκ τῶν
 «προκρίτων πολιτῶν ἔφερον ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς δώδεκα λαμπ-
 «πάδας ἀνιμμένους. Παρὰ τοὺς ἵππους, οἵτινες ἦσαν ἐπικεκαλυμ-
 «μένοι διὰ πενθίμου ὑφάσματος ἐπορεύοντο ἔξ μελανεῖμονες ἄνδρες
 «μετὰ μεγάλων λαμπάδων καὶ ἔξ ἕτεροι ἔμπροσθεν τῆς ἀμάξης.
 «Ἡ πομπὴ ἐκλείετο διὰ τοῦ κόμητος Λάγγερων, ὅστις παρηκα-
 «λόυθει τὴν κηδεῖαν μετὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν
 «ἀρχῶν.

«Ἡ συνοδεία ἔστι εἰς τρία διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως διὰ τὴν
 «ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς νεκρικῆς ἀκολουθίας. Γρηγό-
 «ριος ἀνέγνω τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς καὶ
 «τοῦ Λυκείου Ρισελιέ, ἔνθα τὸ Εὐαγγέλιον ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ ἐπι-
 «σκοποῦ τῆς Βένδερ καὶ Ἀκερμαν, καὶ τέλος πλησίον τῆς μητρο-
 «πόλεως, ὅπου τὸ Εὐαγγέλιον ἀνέγνω ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεοφίλ.
 «Ὅτε ἡ συνοδεία διήλθεν ἔμπροσθεν τοῦ στρατοῦ τῆς φρουρᾶς, ἡ
 «μουσικὴ αὐτοῦ ἔκρουσε πένθημον ἐμβατήριον, ὅπως εἴθισται ἐν
 «παρομοίαις τελεταῖς. Χωροφύλακες καὶ Κοζάκοι εἶχον παραταχθῆ
 «εἰς ἀπέναντι στοίχους καθ' ἕλον τὸ μήκος τῶν ὁδῶν, δι' ὧν ἡ
 «πομπὴ διήλθε· πλῆθος δὲ ἀνθρώπων διαφόρων ὀρησκευμάτων εἶχε
 «συσσωρευθῆ.

«Τὸ λείψανον κομισθὲν εἰς τὴν μητρόπολιν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ
 «πρωτοιερεὺς καὶ δύο ἱερεῖς τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης ἔφαλλον τὴν
 «λειτουργίαν, ἐτοποθετήθη ἐπὶ ἱκρίωματος τεσσάρων βαθμίδων,
 «κύκλῳ τοῦ ὁποίου ἔκαιον δώδεκα λαμπάδες.

«Ἐμπροσθεν τοῦ ἱκρίωματος ἔθεσαν ἐπὶ σκιμπόδων τὰ προσκε-
 «φάλαια μετὰ τοῦ τριδωνίου καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ σταυροῦ. Μέχρι
 «τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἔπαυσεν ἡ λειτουργία οἱ εἰς τὰς τέσσαρας
 «γωνίας τοῦ ἱκρίωματος ἱστάμενοι διάκονοι δὲν ἔπαυσαν θυμιάζον-
 «τες. Μετὰ τὴν λειτουργίαν αἱ Α. Α. Πανιερότατος καὶ λοιπὸς κλη-
 «ρὸς ἔφαλλον τὸ ἐπιμνημόσυνον, μεθ' ὃ ἀνεγνώσθη τὸ Εὐαγγέλιον

ἔμπροσθεν τοῦ λειψάνου. Ἐξηκολούθησαν γ' ἀναγινώσκονται διαδοχικῶς Εὐαγγέλια ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ τῶν διακόνων ἐφ' ἡμέραν καὶ νύκτα μέχρι τῆς τάφης αὐτοῦ, ἥτις ἐγένετο τὴν τρίτην ἡμέραν, 1ῃ Ἰουνίου. Τὴν πρώτην τῆς ἡμέρας ἐκείνης, κατὰ τὴν ὀγδόην ὥραν, ἤρξατο ἡ κωδωκρουσία ἐν τῇ ναφ' τῆς Μητροπόλεως. Τὴν ἐνάτην ὥραν δύο ἀρχιερατικοὶ φέροντες τὰ ἄμφια αὐτῶν μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ χοροῦ παρέλαβον ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, τὴν Α. Π. τὸν Ἐπίσκοπον Βένδερ καὶ Ἀερμαν Δημήτριον κλπ. καὶ ᾠδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὴν μητρόπολιν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν κωδῶνων. Ἄμα τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν ἤρξατο ἡ λειτουργία ταύτης δὲ περατωθείσης, ἅπας ὁ κλήρος τῆς πόλεως καὶ διαφόρων ἄλλων χωρῶν τῆς ἐπαρχίας Κισινιέδης, ὅστις εἶχεν ἔλθει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἔψαλλεν ὁμοῦ τὸ ἐπιμνημόσυνον, μεθ' ὃ ὁ πατριαρχικὸς ἱεροκλήρυξ Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπήγγειλεν ἑλληνιστὶ τὸν ἐπικήδειον.

Ἐπερατωθείσης τῆς ακολουθίας τὸ σῶμα ἀπεκομίσθη, μεθ' ἧς καὶ πρότερον τάξεως καὶ ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν κωδῶνων. Τὸ Εὐαγγέλιον ἀνεγνώσθη τετράκις εἰς διάφορα μέρη, καὶ τὸ σῶμα οὕτω μεταχθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ἐψάλη ἡ μικρὰ ακολουθία, κατετέθη εἰς μνήμα ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς ἐκκλησίας, κατασκευασθὲν κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ θυσιαστηρίου. Τὴν τρίτην μετὰ τὴν ταφὴν ἡμέραν ἡ Α. Π. ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Βένδερ καὶ Ἀερμαν Δημήτριος ἐλειτούργησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ καὶ μετὰ τοῦτο ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιμνημόσυνος ακολουθία ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μακαρίας μνήμης Πατριάρχου.

Τοιοιουτρόπως, χάρις εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. τὰ τελευταῖα ἱερὰ καθήκοντα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τοῦ ἐλέους ἐξεπληρώθησαν πρὸς τὸν Γρηγόριον, ἅγιον Πατριάρχην τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὅστις ἐμαρτύρησε.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ θρησκεία ἐθριάμβευεν, ὁ κόμης Δάγγελλον, διοικητὴς τῆς Ὀδησσοῦ, αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ

ἄρχαι καὶ πλῆθος λαοῦ παρέστησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως, ὃ δὲ Κωνσταντῖνος, ἱερεὺς Οἰκονόμος τῆς μητροπόλεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπήγγελε τὸν ἐπικηδεῖον τοῦ Πατριάρχου. Τὸ θέμα τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐστρέφετο ἐπὶ τοῦ ἐξῆς ἀποφθέγματος τῆς θεοπνεύστου σοφίας: «ἐδοξάσθη ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἔσται αἰώνιος!»

Ὁ ἱστορικὸς ἀσχάλλει ὅτι τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπει νὰ περιλάβῃ πᾶν ὅ,τι ὁ πανηγυρικὸς ἐκεῖνος, ἀπαγγελθεὶς εἰς διάλεκτον τοσοῦτον μελωδικήν, ὅσον καὶ ἡ ὑπόθεσις ἦτο πρωτοφανής· περὶ εἶχε τὸ κατανύγον. Ἀνέφερε τὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Γρηγορίου, ὅστις εἶδε τὸ φῶς παρὰ τὰς γόητευτικὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ· τὰ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ σπουδῶν, τὴν πρὸς τὸν «οἶκον τοῦ Κυρίου» ἀφροσύνην τὰς δυσκολίας τῆς ἀποστολῆς, ὡς προμάχου ἐν ταῖς τάξεσι τῶν μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὴν τε προσήνειαν καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν, ὅτι ὑψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου· τὰς φροντίδας αὐτοῦ, ἐξ ὅτου ὁ κληρὸς ἀνήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· θὰ ἐξιστόρει πῶς, δις ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τοῦ θρόνου τῶν Γενναδίων καὶ δις ἀνακληθεὶς εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὁ εὐαγγελικὸς πλοηγὸς ἐπανάλαβε τὸ πηδάλιον τοῦ ἱεροῦ σκάφους, ἵνα ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν αἰθαλῇ δάφνην τοῦ μαρτυρίου. Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς αὐτόν νὰ δώσῃ ἰδέαν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς βαθείας συγκινήσεως, ἣν οἱ φθόγγοι τοῦ ρήτορος, ὅστις ἀνέλαβε νὰ περιγράψῃ τὴν ἀγωνίαν τοῦ μάρτυρος παρήγαγον εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ· διότι ὑπάρχουσι στιγμαὶ τινες σκεπτικισμοῦ, καθ' ἃς καὶ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ἀπολείπεται τῆς πιθανότητος.

Ἕλληγες, Ρῶσσοι, Κοζάκοι, Ζαποροβιανοί, Βαλκίται. Τάρταροι, Μιγρελιανοί, Γεωργιανοί, Βάρβαροι, πάντες ἀνελύθησαν εἰς δάκρυα... Ἀπέσπασαν ἄφθονα δάκρυα, καὶ πάντες ἀνέμενον ν' ἀκούσωσιν ἁρμονίαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτε ὁ ρήτωρ ἐξηκολούθησεν ὡς ἐξῆς: «Ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους, Ἐπουράνιε τῆς κτίσεως Βασιλεῦ! ἐπίδλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ σου· ἕως πότε, Κύριε,

«Θέλει ἐξυδρίξει τὸ πανάγιον ὄνομά σου ὁ ἐχθρὸς τοῦ Σταυροῦ ;
 «ἔως πότε θέλει χύνει τὸ αἷμα τῆς ἐκλεκτῆς σου κληρονομίας ; Κύριε τῶν Δυλάμεων, ἰδοὺ βλέπεις τὴν μανίαν τῶν Ἀσσυρίων· τὴν ἀγίαν Σιών σου κατέσκαψαν, τοὺς ἱεροὺς σου ναοὺς ἐβδόηλυσαν, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου ἔρριψαν εἰς τὰ θηρία τῆς γῆς καὶ θαλάσσης. Ἰδοὺ, Δέσποτα, ἐσμικρύνθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· μᾶς ἔδειξας πολλὰ καὶ σκληρὰ, μᾶς ἐψώμισας δάκρυα καὶ πικρίαν, ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεων. Ἄλλ' ἱκανούσθω, Κύριε ἡ ὀργή σου. ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε εὐδόωσον δὴ. Μὴ παραδώῃς ἡμᾶς εἰς τέλος, καὶ μὴ ἀποστήσῃς τὸ ἔλεός σου ἀπ' ἡμῶν διὰ ὅλους σου τοὺς ἁγίους καὶ διὰ τοὺς νέους σου μάρτυρας. Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἐνδοξα πάντα, ὁ κτίζων νέα ἐκ παλαιῶν, καὶ τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μηδενός.

«Τὸ φιλάδελφον ἔθνος τῶν γενναίων Ρώσων εὐλόγησαν, τὴν πόλιν ταύτην καὶ πᾶσαν πόλιν τῶν πιστῶν ἀδελφεῖς διατήρησαν, καὶ πάντας τοὺς εὐσεβεῖς λατρευτάς τοῦ ὀνόματός σου παράλαβε εἰς τὴν βασιλείαν σου. Ἀμήν.»

Οἱ λόγοι οὗτοι ἦσαν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων τῆς εὐρείας αὐτοκρατορίας τῆς Ρωσσίας. Πανταχόθεν αἱ στρατιαὶ αὐτῆς ἐκινεοῦντο, διευθυνόμενοι ἐξ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν, ἐν ᾗ οἱ ἄπιστοι, τυφλωθέντες, συνεσώρευον τὰς ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Ἀσίας προσδραμούσας ὁρδὰς κύκλῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ φρουρά εἶχεν ἐξέλθει τῆς Πετροπόλεως, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐγκαταλείψας τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, προὐχῶρει πρὸς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ διὰ βραχέων σταθμῶν. καθ' οὓς ὁ λαὸς καὶ οἱ ἱερεῖς προσέτρεχον εὐλογούντες καὶ χαιρετίζοντες αὐτὸν διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ εὐσεβοῦς, τοῦ ὀρθοδόξου καὶ τοῦ νικηφόρου· ὁ Κύριος ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν ρομφαίαν τοῦ Γεδεὼν, δι' ἧς ἐν τῇ σωφροσύνῃ αὐτοῦ, ἥτις προσιώνιζε λαμπρὰν μοῖραν εἰς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην, θὰ ἐπραχμάτου τὰ σχέδια ἅτινα ἀπὸ τοσοῦτου

χρόνου ἐμελέτων καὶ προσεδόκουν. Στρατιῶται διακαιομένοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ συντρίψωσι τὴν Ἰσλαμικὴν ὑπερηφάνειαν ἐξεδήλωσαν ἤδη τὴν περιφρόνησιν, ἣν οἱ Τούρκοι ἐνέπνευσαν αὐτοῖς ἐκπαλαί, θέντες, ὥς σκοπὸν βολῆς κατὰ τὰ ἐν τῇ παλυγώνῳ γυμνάσια αὐτῶν, τὰ σήματα τῆς ἡμισελήνου· ἐπὶ τούτων βάλλοντες ἐξησκούντο εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πυροβόλων οἱ νέοι τῆς Βαρσοβίας.

Ἐπετράπη ἐν Ρωσσίᾳ ἡ εἰσόδος τῶν εὐνοϊκῶν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος φύλλων, καὶ τὰ πολεμικὰ ἄρθρα, ἅτινα διεκρίνον τὴν ἱερότητα τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἀνεγινώσκοντο ἐν τε τῇ στρατοπέδῳ καὶ ταῖς πόλεσιν. Ἡ περικλεῆς μήτηρ τοῦ Καίσαρος ἔχυσε δάκρυα ἐπὶ τῇ εἰδήσει τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, οὐρανὸς δὲ καὶ γῆ συνεπάθουν τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ βαρόνος Στραγονόφ, ὑπὸ τοιαύτας ἐμπνεύσεις ἀναχωρήσας ἐξ Ὀδύσσου, ἐτύγγαγε πλείστον ἐνδείξεων εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ κυριάρχου του. Συνήτησε τὸν μονάρχην αὐτοῦ ἐν Λούζα, ἀνεκρίνωσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, καὶ εἰς ἀπάντησιν ἔλαβε τὴν διαταγὴν . . «νὰ ἀναμένῃ αὐτὸν ἐν Πετροπόλει ! . . Ὁ Κύριος μετέβαλε τὴν καρδίαν τοῦ Σολομώντος».

Ποῖον ἀρά γε ἦτο τὸ ἐλαττήριον τοιαύτης μεταμορφώσεως, ὅτε ὅλαι αἱ εὐχαὶ καὶ αἱ ἐλπίδες εἶχον στραφῇ πρὸς τὸν ἔγγονον τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης ; Βραδύτερον ἴσως εἶχε διαλευκανθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὸ συμβούλιον τῶν βασιλέων ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμοιάζει πρὸς τὴν «ἀγοράν» τῶν Ἀθηνῶν, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ξενοφῶν.

Οἱ Ἕλληνες, θεωροῦντες πλέον τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσσίας ὥς ἐνδεχόμενόν τι, ἀφ' οὔτου αὕτη ἀπεκίησε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὃν οἱ Αὐστριακοὶ διὰ λόγους εἰς αὐτοὺς μόνον γνωστοὺς ἐκράτουν ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Μουγκάτς, ἐδέησεν ὑπὸ ὑψηλοτέρως ἀπόψεως νὰ προσίδωσι τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων αὐτῶν, ἣν ἐνεστερνίσθησαν.

Ἀνεφέρομεν πῶς συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐκάστη

νῆσος καὶ ἕκαστον ἄτομον εἶχον προσδράμει πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Θὰ εἴπομεν εὐθὺς τίνι τρόπῳ ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος διαφυγὼν τὴν πανολεθρίαν τοῦ Δραγατσανίου κατώρθωσε νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς Τούρκους ἐπὶ πολὺ πέραν τοῦ Δουνάβεως, ἵνα τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ στρέψωσι τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες ἐπωφελοῦμενοι συνάμα καὶ τοῦ περισπασμοῦ, ὃν ὁ Ἀλῆ-πασσὰς κατεργάσατο δὲν ἔμαυον τακτοποιούμενοι.

Ἐκάστη ἡμέρα προσέθετε αὐτοῖς καὶ νέους ὁπαδοὺς χρησίμους εἴτε διὰ τὰ στρατιωτικὰ αὐτῶν πλεονεκτήματα, εἴτε διὰ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν σχέσεις. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἦτο ὁ Θεόδωρος Νέγρης, ὃν ἡ Πύλη ἐνέκρινε νὰ διορίσῃ ἐπιτετραμμένον αὐτῆς παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Αὐτοῦ Καθολικῆς Μεγαλειότητος. Ἐγκαίρως δὲ αὐτός ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ν' ἀπομακρυνθῇ χώρας ἐν ᾗ ἔχει τις μᾶλλον ἀνάγκην νὰ καθιστᾷ ὡς οἶόν τε ἀνεπίφθονον τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἢ νὰ ἐπιδεικνύει αὐτὴν ἵνα περιβληθῇ δημόσιον λειτούργημα. Ἐγνώριζε πῶς ἀνταμιβεῖται ὁ Σουλτάνος τοὺς ὑπηκόους του, οἵτινες δὲν εἰσὶ πάντες τοσοῦτον εὐτυχεῖς ὡς ὁ κύριος Ἀγγελας, ὃν πάντες οἱ Παρισινοὶ ἐγνώρισαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὡς ἐπιτετραμμένον τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος παρὰ τῇ Γαλλικῇ Αὐλῇ.

Ὁ Κιγκινάτος οὗτος τῶν διπλωματῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τοῦ ὁποίου ὁ Θεόδωρος Νέγρης ἤντησε τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν σπουδαίαν ἀποστολήν, ἣν ἐνεπιστεύθησαν αὐτῷ πληροφορίας, εἶχεν ἄρτι ἀναλάβει, ἐν τῇ προαυτείᾳ τοῦ Γαλατᾶ τὰ σταθμά τοῦ καπνεμπορίου, ἅτινα ἀφῆκε πρὸς τιγμὴν, ἵνα ὑπηρετήσῃ ὡς πρεσβευτῆς τὸν κύριόν του. Παρεπονένη εἰς τὸν διάδοχόν του διὰ τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς καὶ διὰ τὴν οὐχ' ἦττον μεγάλην ἀναισθησίαν τῶν Γαλλικῶν δικαστηρίων, μεθ' ὧν ἦλθεν εἰς διενέξεις διὰ χρέη, ἅτινα δὲν πληρώνονται παρ' ἡμῖν, καθ' οὓς ἐν Τουρκίᾳ εἴθισται τρόπους. Ὁ Νέγρης ἀφῆκε λοιπὸν τὴν Κωνσταντινούπολιν προειδοποιηθεὶς περὶ τῆς Μελλούσης αὐτοῦ θέσεως ἐκ τῆς τοῦ διασήμεου αὐτοῦ προκατόχου· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὸν φιλοσοφικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀγγέλου, ἔσπευσε νὰ ἐπιδῇ εἰς τὰ

πρῶτα Ἑλληνικά καταδρομικά, ἅτινα συνήντησεν ἐν τῇ ἀρχιπελάγει. Ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ τῆς ἀποστολῆς του, ἔρριψε τὰ διαπιστευτήρια αὐτοῦ ἐγγράφα εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ διευθύνθη εἰς Καλαμάταν, ὅπου δὲν ἐδράδυνε νὰ διορισθῇ ἀρχιγραμματεὺς τῆς Γερουσίας.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ πρῶτος στόλος τοῦ Ἰπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῶν Ἑλλήνων, ἅτινα ὡς ἡ ἀναγεννωμένη Ρώμη κατιρτίζοντο ἐκ πάντων τῶν φιλοπατρίδων ἀνδρῶν, οὓς ἡ Θεία Πρόνοια ἐπεμπεν ἄλλως τε ὁ Θεόδωρος Νέγρης, γινώσκων τὴν Γαλλικὴν καὶ τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἔθιμα, ἦτον ἀρκοῦντως καλὴ ἀπόκτησις διὰ τοὺς Ἕλληνας.

Σπουδαιότερα ὅμως ἀπόκτησις διὰ τοὺς Ἕλληνας ὑπῆρξεν ὁ Κ. Βαλέστος, ἀξιωματικὸς μεγίστης ἀξίας. Ἐγεννήθη ἐν Μασσαλίᾳ ὑπηρετήσας δὲ ἐπὶ δεκαετίαν ὑπὸ τὰς σημαίας ἡμῶν ἀπεσύρθη παρὰ τῇ πατρὶ αὐτοῦ, ὅστις εἶχεν ἐμπορικὸν κατάστημα ἐν Χανίοις τῆς νήσου Κρήτης, ἐνθα ἔμαθε τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν καὶ ἐγνώρισε τὰς δυστυχίας τῶν ἀναξιοπαθούντων Χριστιανῶν. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἐπαναστάσεως ἠσθάνθη πάλλουσαν τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ ἤρχετο νὰ προσφέρῃ τὸ ξίφος αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Σταυροῦ σκοποῦ.

Ἦτο τῆς αὐτῆς μετὰ τῶν βοιωτῶν καὶ τῆς πατρίδος ὑπερμαχοῦντων ἡλικίας, ποθῶν δὲ νὰ ἐπαναφέρῃ, ὡς ἄλλος la Pélide τὰς ἐνδόξους ἐκείνας ἡμέρας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', καθ' ἃς ἡ ἀνδρεία Γάλλων τινῶν ἵπποτων ἐλαμπρύνθη ἐν Κρήτῃ ἐναντίον τῶν ἀπίστων ἔλαβε παρὰ τῆς Γερουσίας τὴν ἄδειαν νὰ σχηματίσῃ λόχον συνιστάμενον ἐκ τῶν τῆς δύσεως προσελθόντων πολεμιστῶν, οὓς τὸ κράτος ἐμίσθωσε, χορηγοῦν αὐτοῖς ὅτι αἱ πτωχοὶ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ δώσωσι, «τὸν ἄρτον καὶ τὸ πῦρ». Ὑπεσχέθησαν πρὸς τούτους νὰ ἐναθέσωσιν αὐτῇ τὴν διοίκησιν μεγάλου σώματος ἐπαναστατῶν, μεθ' οὗ θὰ ἐπεχείρει διαδοχικῶς τὴν πολιορκίαν τῶν Χανίων καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων. Ὁ πρίγκηψ Μαυροκορδάτος ἔλαβεν ἐπομένως ἐντολὴν νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Βαλέστου, ἵνα διαγράψωσι τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας, ὅπερ ἠναγκάζοντο ν' ἀναβάλωσι μέχρι τοῦ φθινοπώρου, διότι εἶχον φθάσει εἰς τοιοῦτον ση-

μειον. ὥστε οὐδὲν ἠδύναντο νὰ φέρωσιν εἰς πέρας χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ διάστασις.

Ἡ θεὰ ἔρις εἶχε πῆξει τὴν σκιηνὴν αὐτῆς ἐν τῇ γερουσίᾳ τῆς Καλαμάτας. Ἡ ματαιοδοξία τῆς πατραγαθίας, ἡ οὐδὲν ἦττον γελοία ὑπεριφάνεια τοῦ πλοῦτου, ἱκανότης τὴν ὁποίαν εἰς ἕκαστος διέδλεπεν ἐν ἑαυτῇ, αἱ εἰς τὸ κράτος ἀληθεῖς ἢ καθ' ὑπόθεσιν προσεγεγθεῖσαι ἐκδουλεύσεις ἐγέννησαν ζηλοτυπίαις, αἵτινες πλέον ἢ ἅπαρ ἐζημίωσαν τὸ ἐθνικὸν ζήτημα. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὴν γεννέτειραν αὐτοῦ. Τὸ σοδαρὸν αὐτοῦ σχήμα ἢ μᾶλλον τὸ πνευμά του ἴσως δὲ καὶ ἀμφοτέρωθεν ἦσαν ἀνεκτὰ πλέον· διότι ἤθελε νὰ ἄρχῃ ὁ κληρὸς εἰς τὰς συνλεύσεις, βίπως καὶ εἰς τὰ στρατόπεδα. Παρατηρήθη ἐν τούτοις τὸ κενόν, ὅπερ ἀφῆκεν ἡ ἀπουσία αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατόπιν ἐλησμονήθη.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ταχέως ἔστρεψε τὰ δλέμματα αὐτοῦ εἰς τὴν Αἰτωλίαν, πρὸς ἣν ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ ὁ Σέκερης, ἀνὴρ ἄξιός γενικῆς ὑπολήψεως καὶ τὰ μάλα ἐκτιμώμενος. Οὗτος εἶχε περατώσει λαμπράς σπουδὰς ἐν Παρισίοις καὶ πρὸς τὰ σωματικὰ αὐτοῦ πλεονεκτήματα συνήγου καὶ τὴν γνῶσιν ὅλων τῶν Αὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἐν Παρισίοις ἐξελαμβάνετο ὡς Γάλλος, ἐν Πετροπόλει ἐλογίζετο αὐτόχθων, καὶ αἱ γνῶσεις αὐτοῦ συνδιαζόμεναι μετὰ τῆς μετριοφροσύνης, ἥτις ἀνύψου τὰς ἀξιεράστους ἀρετὰς τῆς καρδίας, τοῦ εἶχον καταστήσει αὐτὸν προσφίλῃ πρὸς πάντας αὐτοῦ τοὺς φίλους. Ἐγεννήθη ἐν Τριπολιτσᾷ, καὶ ἐχαίρετισεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους Μενελάου μετὰ δεκατετραετῆ ἀπουσίαν· ἀφρὺ δὲ οἱ στρατιῆγοί, οἵτινες ἐπολιόρχουν αὐτήν, ἀπένειμον αὐτῇ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποταξιάρχου ἢ ἀντισυνταγματάρχου, ἀνεχώρησε διὰ Μεσολλγγιον.

Ἡ πόλις αὕτη διωκεῖτο ὑπὸ δώδεκα ἀρχόντων, οὓς ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν ὀδόντων τοῦ δράκοντος, οὓς ὁ Κάδμος ἔσπειρεν εἰς τὰ Βοιωτικὰ πεδία. Καθ' ἑκάστην ἐδείκνυσαν τάσεις ἀλληλοφαγώματος, καὶ μόνῃ ἢ ὑπομονῇ τοῦ Σέκερι ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς αἰσθηήματα ὁμονοίας. Τῆς συνδιαλλαγῆς ταύτης ἐπι-

τευχθείσης, ἡσχολήθησαν εἰς τὴν ἀνώρυξιν τάφρου κατὰ τὴν ἐσχάτην τῶν πρὸς τὸν Πλευρώνα ἐλῶν.

Εἵτα συνεκάλεσαν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀρματωλῶν, μέχρι τοῦδε πολεμοῦντας ἄνευ ἐνόττητος σχεδίου, οἵτινες ἔσπευσαν εἰς τὸ συμβούλιον μετὰ τῶν Ταχίρ-Ἀμπᾶ, Ἀλέξη Νούτσου, καὶ Ἀγο-Βασσιάρη, συμβούλων τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ, οὓς ὁ σατράπης εἶχε πέμπει πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, ἵνα ὑποκινήσῃ τοὺς ἀρεινούς τῆς Ἑλλάδος.

Ἦτο κενοφανὲς θέαμα διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων διὰ τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ συνηθροισμένους ξένους, οἵτινες οὐδέποτε ἤκουσαν τὸν ὄνομα τοῦ Ἀλῆ-Τεπελενλή, χωρὶς νὰ φρικιάσωσι, νὰ εὐρεθῶσι παρακαθήμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ ἔχοντες ἀπέναντι αὐτῶν τοὺς σπουδαιότερους ἐκείνου πράκτορας.

Ὁ Ταχίρ-Ἀμπᾶς σισύραν ἐρίφειον περιβεβλημένους, διέγραφε αὐτοῖς, ὡς ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ τῶν ἀθλητικῶν αὐτοῦ διαστάσεων, τοὺς Χαονίτας, οἵτινες ἀκόμη τρέφονται ἐκ τῶν θαλάγων, ἅτινα παράγουσι τὰ δάση τῆς Ἀκροκεραυνίας, χώρας ἀείποτε ἐπίσης ἀγρίας, ὅσον καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν. Τὸ τραχὺ αὐτοῦ ἦθος, ἡ αὐστηρότης τοῦ προσώπου τοῦ προσώπου του, ἡ ἀπότομος τῆς ἐκφράσεως, ἦν ἐξ ἔθους ἀπέκτησαν, ὅτε σατραπικῶς διοικῶν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπέτρεπεν ἀντιλογίαν, ὑπεμίμνησκον τὸν ἄνδρα, ὅστις ἐπὶ εἰκοσαετίαν διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν γραφείων τοῦ τυράννου τῆς Ἡπείρου.

Τὸν Ἀγο-Βασσιάρην, προσβεβλημένον ὑπὸ χρονίας ἀφασίας δὲν ἀνεγνώριζε τις πλέον, εἰμὴ ἐκ τῶν στιγμιαίων ἐκείνων ἐκλάμψεων τοῦ θάρρους, ὅπερ κατέστησαν αὐτὸν διάσημον παρὰ τοῖς Σκυπεταραίς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν Ἀλέξην Νούτσον, βλαστὸν εὐκλειοῦς οἰκογενείας, οἱ Ἕλληνες εὐχόλως ἐνόουν, ὅτι οὗτος οὐδὲν ἕτερον, ἐκτὸς τῶν συμφερόντων τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ, ἐπεδίωκε. Κατὰ τὴν ἐν Σουλίῳ διαμονὴν αὐτοῦ δὲν ἔπαυσε σαρκαστικῶς ὀμιλῶν περὶ τῶν ὁμοθηρήσκων αὐτοῦ, καὶ ἐμπαίζων τὰ περὶ ἀνεξαρτησίας σχέδια αὐτῶν. «Μία καὶ μόνη, κατὰ τὴν ἰδέαν του, ὧφειλε νὰ ἴγναι

ἡ εὐχὴ τῶν Ἑλλήνων νὰ διοικῶνται ὑπὸ τοῦ Βυζύρου Ἀλῆ-πασσά, ὅστις εἶχεν ἤδη παραχωρήσει αὐτοῖς προνόμια ὑπέρτερα πάσης αὐτῶν προσδοκίας. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἐργασθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν ἐνὸς πρίγκιπος, ὅστις, ἀφοῦ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου εἶχεν ἀναπετάσει τὰς πύλας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ πρὸς αὐτοὺς, δὲν θὰ ἔλειπεν, εὐθὺς ὡς ἀπηλλάσσετο τοῦ Χουραὶν πασσά καὶ συνεπῶς πάσης πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχέσεως, νὰ ἀπανεῖμῃ αὐτοῖς ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τοὺς Τρῦρκους δημόσια ἀξιώματα». Βλασφημῶν οὕτω πρὸς τὸν ἱερὸν σκοπὸν, καὶ οὐδὲν τὸ κακὸν διορῶν ἐν τῇ διοίκησιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας, ἐξαίρεσει τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν ἀξιωμάτων, ὀλίγον ἐνδιαφέρετο ὁ Νούτσος περὶ τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν. Ἐνεκα τούτου λοιπὸν ἔκρινεν εὖλογον νὰ δελεάσῃ τοὺς χωρικοὺς, ὅπως τῇ βοήθειᾳ αὐτῶν καταλάβῃ τὴν θέσιν ἐκείνων, οἵτινες μέχρι τοῦδε διώκουν. Ἴδου ἡ γνώμη αὐτοῦ.

Ὁ Ταχῆρ εὐκρινέστερος ὢν διατείνεται «ὅτι τῆς ἐλευθερίας», ἣν οὐδέποτε ἔλεγεν, ἐνόησε «οὐσης λέξεως κενῆς ἐννοίας, ὧφειλον, ἐπὶ πάσης ἄλλης ἐπιχειρήσεως, νὰ ἐκδιώξῃ τῆς Ἀλδανείας τοὺς Ὀσμανλήδας. Τούτου γενομένου, ἔλεγεν, ὁ Ἀλῆ-πασσάς ὅτις θὰ ὀφείλῃ ἡμῖν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, διδαχθεὶς ἐκ τῶν συμφορῶν, ἐξασθενεύσας ἐκ τοῦ γήρατος, θὰ ἀφήσῃ ἕκαστον ἡμῶν νὰ ζῇ ἐν εἰρήνῃ καὶ νὰ τρώγῃ ἡσυχῶς τὸν ἄρτον αὐτοῦ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ἀναδενδράδος του. Τὸ Σουλι θὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ κατὰστασιν. Ὁ Βαρνακιώτης, ὁ Ράγκος, οἱ Ἰσκι, ὁ Τσελλάκοδας, ὁ Λεπενιώτης, ὁ Στουρνάρας θὰ διοικῶσι τὸν Ἀσπραπότμιον, τὰ Ἀγραφα, τὸ Ξηρόμερον καὶ τὸ Βλῶχον, ὅπως καὶ πρότερον ἐγένετο. Οὐδεμίαν δὲ παρανομίαν ἡμεῖς οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπιτρέψωμεν καθ' ὑμῶν». Ἀφοῦ δὲ καὶ ὁ Ἀγο-Μουχαδάρ ὠμίλησεν ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, οἱ Αἰτωλοὶ ὀπλαρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ ὄργανα ταῦτα τοῦ δεσποτισμοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των.

Ἀπεφάσισαν συνεπῶς νὰ συνενωθῶσι, Χριστιανοὶ καὶ Μωαμε-

θανοί. ἔνθα πολιορκήσωσι τὴν Ἀρτην, εὐθὺς δ' ὥς καταβάλωσι ταύτην νὰ στραφῶσι πρὸς τὰ Ἰωάννινα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐπέφερον ἀντιπερισπασμὸν εὐνοϊκὸν διὰ τὴν Πελοπόννησον, ἐναντίον τῆς ὑποίας ἐγνώριζαν, ὅτι ὁ Ὁμέρ πασσᾶς καὶ ὁ «βεζύρης» τῆς Εὐδοίας, προὔτιθεντο νὰ πέμψωσι φοδερὸν στρατιωτικὸν σῶμα.

Διέλυσαν λοιπὸν οὕτω τὸ συμβούλιον αὐτῶν σὺν τῇ πονηρᾷ προθέσει τοῦ νὰ βοηθήσωσι καὶ ἀπαιτήσωσι συνάμα ἀλλήλους· διότι ὁ Ταχὴρ Ἀμπᾶς καὶ οἱ ὁμόφυλοι αὐτοῦ δὲν ἦσαν εἰλικρινέστεροι τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ σχέδιον ἀντέφασκε πρὸς ἑαυτό.

Ἡ εἰσβολὴ ἦν Ἑλλήνες ἤθελον ν' ἀποστρέψωσιν, ἤρχιζε νὰ πραγματοποιῆται· ἡ Ἑλλάς ἐπλημμύρει αἱματος· ὁ ἄγριος Ὁμέρ καὶ «σερασκέρης» τῆς Εὐδοίας Χάρ-Χαρζή Ἀλῆ «πασσᾶς» εἶχον παραδίδασαι τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν. «Αἱ Ἀθῆναι, ἐγγράφον αὐτοῖς ὑπέστησαν τὴν τύχην τῶν Πατρῶν! Οὕτε οἱ Θεοὶ οὔτινες τὴν ἄδρυσαν, οὔτε ὁ Παντοδύναμος τῶν Χριστιανῶν Θεός, οὔτε τὸ ἱερὸν ὄνομα αὐτῆς, ἠδυνήθησαν νὰ τὴν σώσωσιν. Αἱ Ἀθῆναι τοσάκις μέχρι τοῦδε ἐρημωθεῖσαι ἠφανίσθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀγριωτέρου τῶν σκυπεταρῶν Ὁμέρ Βρυώνη. Αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Καῶμεια, ὑπέκυψαν ἐπίσης εἰς τὴν εἰμαρμένην. Πλεῖστοι κῶμαι τῶν ἐπαρχιῶν Πατρατονηκίου καὶ Ἀγράφων μετεβλήθησαν εἰς τέφραν. Οἱ κῆνδοι κατεπτοημένοι κατέφυγον ἐπὶ τῶν κρημνωρειῶν τῶν ὀρέων Οὔτης καὶ Παρνασσοῦ, ἐν πλέον καταφύγιον ἔχοντες, τὸ «θάρος» τῶν, μίαν κραυγὴν ἀκούοντες, τὴν τῆς ἀλεθρίας· καὶ ἐν σὺνθημα, τὸν Σταυρὸν εἰς ὃν ἀνέθεντο τὰς τελευταίας αὐτῶν ἐλπίδας. Οὐδεὶς γινώσκει περὶ τῆς τύχης τοῦ Ὀδυσσεῶς».

Τοιοῦτο τι εἶδος ἡμερησίας διαταγῆς ἀντήχει ἐν Μεσολογγίῳ, ἐν Ἰδρᾷ καὶ Πελοποννήσῳ, ὡς ἡ τελευταία κωδωνοκρουσία, ἣτις ἀνῆγγελλε τὴν κηδεῖαν τῆς μόλις ἀναγεννηθείσης ἐλευθερίας, ὅτε ἀνεκοινώθη αὐτοῖς ἐγγύκλιός τις τοῦ Πατριάρχου Εὐγενίου, ὃν ὁ Σουλτάνος ἔθετε διάδοχον τοῦ Μάρτυρος Γρηγορίου.

Ἡ ποιμαντορικὴ αὕτη βασιζομένη ἐπὶ διατάγματος τοῦ «Be

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΝΤΟΣ

**Εἰς Βοστίτζαν καταστρέφει 3 χιλιάδας Τούρκους ὑπὸ
λιμοῦ οἵτινες παραδίδουσιν αὐτῷ τὰ ὅπλα.**

Ἱστορία Ἑλλήνων Ἐπαναστάσεως

φυλ. 38

«Βεζύρου» ὑπὸ χρονολογίαν 5, 11 Ἀυγούστου, καὶ ἀπευθυνομένη πρὸς πάντας τοὺς Ἑλλήνας κληρικοὺς τε καὶ λαϊκοὺς ἐγνώριζεν αὐτοῖς ὅτι ἡ συγμῆ τῆς γενικῆς ἀμνηστείας ἐσήμενε.

Ἐπισυνημιμένως τῇ Πατριαρχικῇ τούτῃ ἐγγράφῳ ἐστάλη καὶ «φιρμάνιον» πρὸς τοὺς «πασσάδες», διοικητὰς καὶ ἀξιωματικοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, δι' οὗ αὐστηρῶς διετάσσοντο νὰ προστατεύωσι τοὺς πιστοὺς «ραγιάδες».

Ἡ Συμριναϊκὴ ἐφημερίς λόγον ποιουμένη περὶ τοῦ «φιρμανίου» τούτου, ὅπερ ἐτολμήσαμεν νὰ συντομεύσωμεν, προσθεῖι: Μετὰ θλίψεως παρατηροῦμεν ὅτι ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη αἱ δολοφονίαι. Πρὸ «ὀλίγων ἡμερῶν πτωχός» τις Ἑλλήν πορτομέυς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ «ἐπληρώθησαν ἐπικινδύνως» χθὲς βαρελοποιός τις ἐφονεύθη ὑπὸ δύο «Τούρκων», οἵτινες οὔτε ἔλαβον κἄν τὸν κόπον νὰ δραπετεύσωσιν».

Ἡ ἐξουσία, ἥτις μετ' ἀδιαφόρου βλέμματος ἐβλεπε τὴν δολοφονίαν τῶν «ραγιάδων» οὐς διεκήρυττεν ὅτι προστατεύη διετάσσε νὰ ἀπαγχονίσωσιν ἀναπολογήτους πέντε Ἑλλήνας, κατηγορουμένους ὅτι ἐφόνευσαν δῆθεν κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Μαγνησίας Μωαμεθανὸν ταχυδρόμον, ἐν ᾧ οὗτος ἦτο πλήρης ζωῆς· καὶ τὸ ὀθωμανικὸν ἀνακτοβούλιον ἐτόλμα νὰ ὁμιλῇ περὶ φιλανθρωπίας; καὶ αὗται ἦσαν αἱ πολιτικαὶ ἐκανοποιήσεις, ἃς οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς, ἰσχυρίζονται, ὅτι προυτίθετο νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ρωσσίαν; Φεῦ! Καθ' ὃν χρόνον ἡ Πύλη ἐπεθύμει εἰλικρινῶς τοιοῦτό τι, ὅπερ οὐδέποτε διήλθε τῆς διανοίας τοῦ μονάρχου αὐτῆς, ἡδυνάτει πλέον νὰ καταπραΐνῃ τὰ πάθη, ἅτινα διήγειρε· δὲν ἐγγωνίζοντο πλέον οἱ Ἑλλήνες», ὅπως ὁ K de Bonald εἶπε, «περὶ ἐλευθερίας καὶ εὐδαιμονίας, ἀλλὰ «περὶ ὑπάρξεως. Δὲν ἐξηρτᾶτο ἤδη ἀπὸ τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων «οὐδ' ἀπ' αὐτῆς τῆς Ὀθωμανικῆς ὁ συνοικισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ «τῶν Τούρκων. Οἱ Τούρκοι, προφητικὰ τὰ ρήματα ταῦτα, οὔτε «διανοοῦνται ἴσως νὰ τηρήσωσιν ἐν τῇ μέλλοντι φιλικὰς σχέσεις «μετὰ τῶν Χριστιανῶν».

Οἱ Ἑλλήνες δεσποζόμενοι ὑπὸ τῶν σκέψεων τούτων πολιτικοῦ

ἄνδρες, ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Θεὸν ὅστις, τοὺς ἐνέπνεεν, ἐποδοκύλισαν τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Εὐγενίου, παρεισάκτου διαδόχου τοῦ Γρηγορίου. Οἱ Προὔχοντες τῆς Πελοποννήσου ἀναθεμάτισαν τὸν ἀποστάτην τοῦτον, ὅστις πανηγυρικῶς ἔλαβε τὸν τίτλον «Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. καὶ ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ἀπεκρίθη εἰς τὴν ποιμαντορικὴν τοῦ «ὑπὸ δορὰν προβάτου κεκαλυμμένου λύκου» διὰ τῶν λέξεων «νίκη ἢ θάνατος».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Π'.

Οἱ Σουλιῶται καταλαμβάνουσι τὴν Ρενιάσην.—Ἡ ἰδιορρυθμὸς στρατιωτικῶν.—Ἀπόπειρα αὐτῶν κατὰ τῆς Ἄρτης.—Ἐμβάλλουσιν εἰς πράγματα τὸν Χουρσίτ.—Ὑποχωροῦσιν, ὅπως ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Τσάμηδων.—Προσβάλλουσιν αὐτούς.—Ἐπιτυχία τοῦ Μάρκου Βότσαρη ἐν Πλάκῃ τῆς Ἀθαμανίας.—Ὁ Χουρσίτ πασᾶς λαμβάνει ἐπικουρίας διαπραγματεύσεις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.—Ἐκκλησίαι τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Πάργας.—Οἱ Τόσκηδες ἐπαναστατήσαντες καταλαμβάνουσι τὸ Τελεπένιον, βαδίζουσι κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, διασκορπίζονται.—Σπουδαῖαι βοήθειαι σπελλόμεναι τῷ Χουρσίτ.—Ρῆξις τῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διαπραγματεύσεων.—Λύσις τῆς πολιορκίας τῆς Ἄρτης.—Σχέδια κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει.—Παρασκευαί τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας.—Ὁ Διαμαντῆς ὑποστηρίζει τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Κασσανδράς.—Δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων.—Ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Μωρέως.—Πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς.—Μάχη τοῦ Τροχοῦ ἢ Κακῆς Σχάλας κατὰ τρόπους τριῶν χιλιάδων πεντακοσίων Τούρκων ὑπὸ τοῦ Νικήτα ἡγουμένου ἑννεμήκοντα Ἑλλήνων, ὅστις ἐπονομάζεται Τουρκοφάγος.—Ἀφίξις Γόρδονος καὶ Μαξίμου Ραιυβῶ πρὸ τῆς Τριπολιτσᾶς.—Σκέψεις ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἐπικουριῶν τῶν Ἑλλήνων.—Ὁ δημαγωγὸς Ἀντώνιος ἐξωστραχίζεται ἐξ Ὑδρας.

Ἡ νίκη ἀπήντα εἰς τὴν κραυγὴν ἐκείνων τῶν ἀνδρείων τῶν ἠπειρωτικῶν ὁρέων. Οἱ Σουλιῶται, τοὺς ὁποίους ἐλησμονήσαμεν οὕτως εἰπεῖν μέσῳ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἀλληλοδιαδόχως ἐπύρχοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν αὐτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν τῇ Ἀρχιπελάγει, τακτοποιήσαντες τὰς μετὰ τῶν Σκυπεταρῶν τῆς Θεσπρωτίας διαφοράν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ὑποχρεώσεις αὐτῶν παρενοχλοῦντες τὰ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων κατεσκηνωμένα αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα.

Πλέον ἢ ἅπαξ εἶχον διενεργήσει κατοπεύσεις μέχρι καὶ πρὸ αὐτῶν τῶν σκηνῶν τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ, ὅτε ἐν τῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν, καταλαβὼν ἐξ ἀπροόπτου, κατετρόπως τῇ 15 Μαΐου παρὰ τὸ Λέλοδον τὸν Ὑαχίρ-βέην Παππούλην, γόνον τῆς εὐκλεοῦς οἰκογενείας, ἥτις τῷ 1770 κατηρήμωσε τὴν Πελοπόννησον· ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, διάδοχος τοῦ Γιουσούφ-πασσᾶ ἐν τῇ διοικήσει τῆς Κασσιτωγῆς, μακρότης ἐκ τῆς ἡττῆς του, ἀποτολήσας ἕνα μῆνα μετὰ τὸ πάθημα τοῦτο νὰ βαδίσῃ ἐκ νέου κατὰ τῆς Κάντζας, καὶ πάλιν ἡττήθη συλληφθεὶς αἰχμάλωτος μετὰ τριακοσίων ἀνδρῶν ἐπιζησάντων τῆς πανολεθρίας ἐκεῖνης. Τὸν αἰχμαλωτισθέντα Ὑαχίρ-βέην ὠδήγησαν μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ εἰς Σουλι ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Κωκυτοῦ, ἐνθα ἀναμένοντες τὰ λύτρα ἀνέθεσαν αὐτοῖς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν τῆς παρὰ τὸ Ἀχερούσιον ἕλος Παραλίας.

Ὁ πολεμάρχης τοῦ Σουλίου, ὅστις κατήρξατο διὰ τοιούτων ἐπιτυχιῶν τῆς ἐκστρατείας, πάραυτα ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον ἔξω τῶν ὁρέων, ἵνα περικλείσῃ τὴν στρατείαν τοῦ «σερασκέρη» Χουρσίτ ἐν κύκλῳ ἐπανεστημένων χωρῶν ἀποκειμένων. Ἐσκόπει νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας πρὸς τοὺς Ἀκαρναντας, οἵτινες, μετὰ τὰς κατὰ τοῦ Χασσάν πασσᾶ ἐπιτυχίας αὐτῶν, εἶχον κατ' ὀλίγον ἐγκαταλείψει τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀρτης. Ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν ἀνεκάλει αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ οἱ στρατιῶται τῆς πατρῴας ἔχοντες ἀνάγκην τροφῆς, ὅπως μάχωνται, ἀνεπέστρεφον εἰς τὰς ἐστίας των, ὅπως διασπαρῶσιν εἰς τὰς καλλιεργημένας πεδιάδας των. Ἐθέριζον ἢ ἡλώνιζον τὰ γεννήματα, ἐνῷ μικρὰ ἀποσπάσματα παλληκαριῶν ἐνεδρεύοντα ἐντὸς τῶν δασῶν τοῦ Μακρυνόρους καὶ τοῦ Σπαρτοῦ ὄρους, ἐπώπτευον πᾶν κίνημα τῶν Τούρκων. Εἰς τοιαῦτα περιορίζοντο, οὐδὲν ἄλλο δυνάμενοι· τοὺτους δ' ἐμμοῦντο καὶ περιορίζοντο, οὐδὲν ἄλλο δυνάμενοι· τοὺτους δ' ἐμμοῦντο καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀθαμανίας ἐν ὀχυρώμασιν ἀποχωρήσαντα στίφη ἅτινα ἐξηκολούθουν κατέχοντα τὰ Ἀγναντα καὶ τὰ Τζουμέρκα, ἄφ'

ἣς οἱ Τούρκοι κατέλαβον τοὺς Καλαρρῦτας καὶ τὸ Συράκον, ὡς ἀλλαχοῦ προείπομεν.

Ἡ πρόσκλησις τῶν δύο τούτων θέσεων, καὶ ἡ ὥς ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους παρερχομένη ἀναψυχὴ εἰς τὸν ἐχθρόν, μοιραίαν ἡδύναντο νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπιρροὴν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, εἰμὴ οἱ Σουλτῶνται εἰθισμένοι ὑπὸ τὰ ὅπλα τελῶσι τὴν συγκομιδὴν τῶν γεννημάτων αὐτῶν ἀπεφάσιζον νὰ δράσωσιν. Ἐγνώριζον ὅτι ἡ διαρπαγὴ τῶν Καλαρρυτῶν καὶ τοῦ Συράκου, τῶν κέντρων ἐν οἷς οἱ Ἕλληνες τῶν Ἰωαννίνων ἀπέθετον τοὺς θησαυροὺς των, τόσον ἐδεδέχετο τοὺς «Σκυπελάτας», ὥστε καθ' ὁμάδας προσέτρεχον οὗτοι ἐκ τῆς Ἀνω Ἀλδανίας καὶ τῆς Μουζακιάς, ὅπως ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ «Σερασκέρη». Ἐδεῖ νὰ διαλυθῇ ἡ γοητεία, μόνῃ δὲ ἡ σπάθη ἡδύναντο νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον τῶν ἀπλήστων ἐκείνων ὁρῶν εἰς τὰς ὁποίας ὑπέσχοντο τὴν διαρπαγὴν τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ καὶ τὴν λαφυραγωγίαν τῆς Ἠπείρου, ἣς τοὺς κατοίκους ἐμελλον νὰ παραδώσωσιν αὐτοῖς ὡς δούλους.

Ὅπως ὁμως ἀποκρύψῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ ὁ Μάρκος Βότσαρης ἀπέσπασε τετρακοσίους ἄνδρας πρὸς τὰς Βαριάδας, οἵτινες θὰ ἀπησχόλουν Πασσὰν τινα ἐπιφορτισθέντα μετὰ χιλίων τριακοσίων ὀπλιτῶν νὰ κατέχῃ τὴν εἰσοδὸν τῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἀγρούσης ὁδοῦ. Ἐπισπασθείσης τῆς προσοχῆς τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅπερ συνδέει τὰ Ἰωάννινα μετὰ τοῦ Σουλίου, ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐχώρησεν ἔσπευσμένως κατὰ τῆς Ρενιάσης, φρουρίου ὀχυροῦ, τὴν ὁποίαν ἐξ ἐφόδου ἐκυρίευσεν θέσας ἐν αὐτῇ φρουράν.

Κατέκτα οὕτως οὐ μόνον στρατηγικὴν θέσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ναυτιλιακὴν ἐποψίν σπουδαίαν, δι' ἣς ἡδύναντο νὰ συγκοινωνῇ μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν παραλίων, ἐξ ὧν ἐπίσημοι θὰ προήρχοντο ἐπικουρίαι καὶ εὐκολαί πρὸς εὐχερεστέραν λύσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος εἰ μὴ, αἱ ἀγγλικάι ἀρχαὶ τῶν Ἰονίων νήσων, ἤττον μεγαλόφυχοι τῶν Ἀλγερίνων, ἐπενόουν δικαίωμα ναυσιπλοίας ἐξόχως εὐνοϊκὸν ὑπὲρ τῶν ἀπίστων. Εἶτα οἱ Σουλτῶται εἰσέβαλον εἰς τὰς ἐφό-

ρους πεδιάδας τῆς Κασσιόπης, ἐν αἷς μετὰ δεκαπενθήμερον κατώρ-
θωσαν νὰ ἐπαναστατήσωσιν ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην.

Ἀκρῶς δὲ πιστοὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν συμμάχους, πάrouτα πρού-
νόησαν περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν. Γνωρίζοντες καλῶς ὅτι ἡ χώρα,
ἣν εἶχον ἐξεγείρει ταχέως θὰ καθίστατο τὸ θέατρον τοῦ πολέμου
συνεδούλευσαν τοὺς κατοίκους νὰ μεταφέρωσι τὰς οἰκογενεῖς των
ἐπὶ τῶν ὁρέων τοῦ Σουλίου, σὺν αὐταῖς δὲ μετεκόμισαν τρόφιμα,
ἐπιπλα, εἰκόνας σκεύει ναῶν, καὶ πᾶν ὅ,τι ἐκέντηντο. ἀναθέσαντες
τὴν φύλαξιν τῶν ποιμνίων εἰς τινὰς ποιμένας, τοὺς ὁποίους μετεχει-
ρίζοντο καὶ ὡς ομάδας προσκόπων.

Οἱ πρόβπται, ὡς εἶπεν, οὗτοι ἀνέλαβον διὰ πυρῶν ἀναπτομέ-
νων ἐπὶ τῶν ὁρέων νὰ γνωστοποιῶσι τὴν προσέγγισιν πλοίων εἰς
τὰς ἀκτὰς, καὶ τὴν παρουσίαν τῶν Τούρκων ἐν ταῖς κοιλάσι. τὰ δὲ
τηλέφωτα ταῦτα, ὅμοια τοῖς ὁποίοις ἐχρῶντο οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς
ἐποχῆς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, συνεδυσάθησαν οὕτως, ὥστε νὰ κρα-
τῶσιν ἐνήμερους τοὺς καθ' ἕνα τὰ πέριξ διεσπαρμένους πολεμιστὰς
περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ εἶδους τῶν ἐχθρικών στρατευμάτων. Οἱ
Σουλιωταὶ μετὰ ταῦτα συνεγνωθήσαν περὶ τῶν σημείων ἀναγνωρί-
σεως μεταξύ των, καθ' ἃς περιπτώσεις συνιγνόντο ἐν ταῖς νυκτερι-
ναῖς πορείαις αὐτῶν σπυθῆρες πυρολίθου καταφανεῖς ἐξ ἀποστά-
σεως πεντακασίων μέτρων, ἀνύψωσις ἀνημμένης δάδας μὲν ἢ πλειό-
νων, οὕτως ἢ ἄλλως συνδιαζόμεναι ἀπήρτιζον εἶδος συνεγνωίσεως
ἐκ τῶν προτέρων παραδεκτῆς μεταξύ αὐτῶν. Ἐπίσης ἐγνωστοποιουν
τὸ χωρίον ἐξ οὗ κατήγοντο διὰ τῶν κελადημάτων διαφόρων πτη-
νῶν, εἰς ἀπομίμησιν τῶν ὁποίων οἱ «Σκουπετάροι» κέντηνται ἀληθῆς
τάλαντων, τέλος δὲ ἐλήφθη φροντίς, ὥπως διὰ διαφόρων μέσων
συνεγῶνται μετὰ τῶν ὀπισθοφυλακῶν, ὑποδεικνύοντες αὐταῖς τὴν
πορείαν, ἣν ἐλάμβανε τὸ κύριον σῶμα διὰ μέσου τῶν θασῶν εἰς ἐν-
τομῶν, τὰς ὁποίας ἐποιοῦν ἐπὶ τῶν κορυμῶν δένδρων, ἢ δι' ἀποσπά-
σεως κλάδων.

Ταῦτοχρόνως προέβαινον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνγκαιῶν κρυ-
πτῶν εἰς ἐναπόθεσιν τῶν προμηθειῶν πολεμεφοδίων καὶ τροφῶν, τὰς

ὁποίας δὲν ἠδύναντο νὰ συναποφέρουσιν ἄνευ παρεμποδίσεως τῶν κινήσεων στρατοῦ, ὅστις προχείρως ἐσχεδίαζε τὰς ἐφόδους καὶ υποχωρήσεις αὐτοῦ, ἀναλόγως περιστάσεσι πάντως ἀπροόπταις. Τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων σπήλαια λετεσκευάσθησαν εἰς ὀπλοστάσια καὶ ἀποθήκας τροφίμων, ἰδίᾳ δὲ εἰς θεραπευτήρια. ὅπου ὁ ἀπέθετον τοὺς τραυματίας, οὓς ὤφειλον ἐν περιπτώσει υποχωρήσεως κατὰ τῆς βάρβαρότητος τῶν Τούρκων.

Οἱ μοναχοί, οἱ ἱερεῖς καὶ τινες μοναχαί, ἐπεφορτίσθησαν τὴν φύλαξιν τῶν κρυπτῶν τούτων, εἰς τρόπον ἴωστε ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ἀπλίτης ἦτο σχεδὸν βέβαιος ὅτι προχείρως, χωρὶς νὰ εἶναι ἔρμαιον τῆς μάστιγος τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἢ εὕρισκε καταφύγιον καὶ περίθαλψιν, ὅ,τι δηλαδὴ ἀπαρτίζει τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιτυχίας. Τὰ μέσα δὲ ταῦτα δὲν ἦσαν ἄλλως νεοφανές τι διὰ τοὺς Ἑπειρώτας, οἵτινες, ὥς τις δύναται νὰ υποθέσῃ ἀπὸ ἀμνημονούτων χρόνων ἐπενόησαν τὸν ἐπὶ τῶν ὁρέων πόλεμον.

Τούτων παρουσιασθέντων, οἱ Σουλιῶται διέδωκαν τὸν Ἀρχηγὸν κατὰ τῆς ἀρχαίας Ἀδριακῆς, ἀφήσαντες φρουράν ἐν Ἀκροπόλει, ἥτις καὶ νῦν ἐτι ἐν καλῇ καταστάσει εὐρίσκεται, ὅπως δῆπτε καὶ διευθύνθησαν πρὸς τὴν Ἄρταν. Τὸ σχέδιον αὐτῶν, ὡς προεθεσάμεν, ἦν ἡ κατάληψις τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἐν περιπτώσει ἡ ἐπιχείρησις δὲν ἐπέβαινε ἐὺχαρῆς, ἡ πολιορκία αὐτῆς ὑπὸ μικροῦ ἀποσπάσματος, ἐνῷ τὸ κύριον σῶμα ἢ διευθύνετο πρὸς τὰ Ἰωάννινα ἔγραψαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πρὸς ὀπλαρχηγούς Γῶγον καὶ Κουτελίδαν, διοικούντας τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀθαμανίας σῶματα. Ἦνα ὥσιν ἔτιμοι ὅπως κατέλθωσι πρὸς τὰ Κατσανοχώρια, χώραν κειμένην πρὸς νότον τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἑλλοπίας.

Ὁ καπετὰν Στουρνάρας, ἀρχηγὸς τοῦ Ἀσπροποτάμου, ἡ κοιλὰδος τοῦ Ἀγγελῶφου, ὤφειλε ταυτοχρόνως νὰ διαβῇ ἐκ νέου τὴν Πίνδον, ὅπως προσβάλῃ τοὺς Καλαρρύτας καὶ τὸ Συράκο. Εἰς τοὺς ἀρηιφίλους κατοίκους τῆς Γοδίστας, κατοικοῦντας τὸν ἐκ Πελασγικῆς λιθοδομῆς περίβολον τῆς Κλυμένης, πόλεως τῶν Δολόπων, παρ' ἡγγεῖαν ὅπως εἰς πρῶτον σημεῖον καταλάβωσι τὴν γέφυραν τοῦ

Δυποτάμου, εὐρισκομένην εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ παραποτάμου, Ἀλια-
κιωνος καὶ τοῦ ἐκ Πίνδου πηγάζοντος ποταμίου τοῦ Ἰνάχου κατὰ
τὰ ὅρια τῆς Περραιβίας.

Οἱ Σουλιῶται ἀναχωρήσαντες ἐξ Ἀμφιλοχίας τῇ 8ῃ Ἰουλίου
ἔμελλον ν' ἀκολουθήσωσι τὴν μεγάλην ὁδὸν Παρρασίας, ὅπως κατα-
φθάσωσι τῇ 10ῃ τὴν ἐξοδὸν τῆς παρὰ τὸν Ἀγρίον Δημήτριον κλει-
σσορείας, ἐνῷ τὸ ἐν Βαριάδαις εὐρισκόμενον σῶμα τῶν προσκόπων
ἔμελλε νὰ προσβάλῃ τὰν πρὸ τῶν μερῶν ἐκείνων ἐσπρατοπευμένον
πασσῶν. Ὁ Χουρσίτ περισπώμενος οὕτως εἰς τέσσαρα διάφορα ση-
μεῖα ταυτοχρόνως, παρενοχλούμενος δὲ συγχρόνως καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ
πασσᾶ, ὅστις ἐκάστοτε δι' ἐξόδων προσέβαλλεν αὐτόν. θὰ εὐρίσκετο
ἐν ἀμηχανίᾳ, τοσούτῃ μᾶλλον φοβερᾷ, καθ' ὅσον ὁ ἐχθρὸς ἠδύνατο
νὰ διαφθείρῃ τὸ στράτευμα αὐτοῦ.

Ἦδόνά τοις νὰ ὑποθέσῃ, ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης σκέψεως,
ὅτι οἱ Σουλιῶται εἶχον μελετήσει τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Τίτου-
Λιδίου ἐν τῇ ἀξιολογημένῳ ἐκείνῃ ἐκστρατείᾳ τοῦ Ἀμινάνδρου
βασιλέως τῶν Ἀθαμάνων κατὰ τοῦ Φιλίππου, πατρὸς τοῦ Περσέως
τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας, εἰ μὴ ἐγνωρίζεν ὅτι εἶδος
ἐνστίκτου ποδηγετεῖ τὸν ἀνθρώπου εἰς τὰ πεδία τῶν μεγάλων μαχῶν.

Ἡ Μυκάλη πρὸ εἴκοσιν αἰῶνων ἐπίστου τὴν δόξαν τῶν ἀπο-
γόνων τῶν νικητῶν τοῦ Τιγράνου. Ὁ Μαραθὼν ἵστατο ἀψευδῆς
μάρτυς τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν τῶν Ἀθηναίων. ἡ Ἡπειρος μετ' ὀλί-
γον ἀνέμενε τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ ἐβλεπε τὰ τέκνα αὐτῆς θριαμ-
βεύοντα ἐπὶ τῶν αὐτῶν πεδίων ἅτινα οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐνδόξως
ἐπότισαν διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν, ὅτε οἱ Σουλιῶται ἐμάνθανον ὅτι
οἱ Θεσπιῶται «Τσάμιδες» κατεπάτησαν τὴν συνομολογηθεῖσαν μετ'
αὐτῶν εἰρήνην. Πάραυτα ἔσπευσαν προλαμβάνοντες νὰ εἰδοποιήσωσι
τοὺς συμμάχους αὐτῶν ὅπως παραμείνωσιν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν,
μέχρι μεταγενεστέρας διαταγῆς, ἐνῷ αὐτοὶ ἐπανεκαμπον εἰς Κασσιό-
πην, ὅπου ἐπίορκος ἐχθρὸς προσέβαλεν αὐτούς.

Οἱ ἐκ Μαργαρίτου «Τσάμιδες», πάντοτε Μωαμεθανοὶ τὴν θρη-
στον, Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως

σκεῖαν διαμείναντες, δὲν ἠδύναντο ἄνευ ἐξευτελισμοῦ νὰ ἴδωσι τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Σελλαϊδὸς σύροντες εἰς δουλείαν τὸν Ταχίρ βέην Παππούλην καὶ τοὺς στρατιώτας του. Ἦτο λίαν σκληρὸν καὶ διὰ «βέηδες» ἀκόμη ἐπὶ ἔτη μακρὰ κυριαρχήσαντας τῆς χώρας ταύτης, νὰ βλέπωσιν αὐτὴν καλλιεργουμένην ὑπὸ Τούρκων παραδοθέντων εἰς τὰς γυναῖκας τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, αἵτινες ἐξεύγγιον αὐτοὺς εἰς τὸ ἄρωτρον, ὅπως ὑπὸ τὰ κεντήματα τοῦ βουκέντρου χαράξωσι τοὺς ὁμίους τῶν ἀγρῶν των, οὓς πρῶτον ἤδη ἐπὶ-τιζον διὰ τοῦ ἱδρωτός αὐτῶν οἱ τύραννοι. Ὁ φανατισμὸς τῶν ὁπαδῶν τοῦ προφήτου ἀνεξέωπυροῦτο πρὸ τῆς θέας τῶν γεγονότων τούτων, καὶ ὁ «Καπετὰν βέης» ἀγκυροβολῶν μετὰ μιᾶς μοίρας τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου εἰς Σιδώτην ἐπωφελεῖτο τῆς διεγέρσεως τῶν πνευμάτων, ὅπως ἐπιδελθῇ τοῖς συμμάχοις πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ Ἰσλαμικοῦ ζητήματος.

Συνθήκη, οἰασδήποτε φύσεως καὶ ἂν ᾔην, κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἠυμοσόφους δὲν συνεπάγεται ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς ἀπίστους, εἰμὴ ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον συμφέρει εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ προφήτου ὁ πρὸς αὐτὴν σεβασμὸς· μάλιστα δὲ εἴνε ὅλως ἀναξία προσοχῆς, ὅταν συνομολογῆται μετὰ τῶν Τούρκων καὶ ἀτάκτων Χριστιανικῶν σωμάτων. Οἱ «Τσάμηδες» παραπειθόμενοι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ φόβου, μὴ ὑποκύψωσι καὶ οὗτοι ἡμέραν τινὰ εἰς ὁμοίαν τύχην, ἢ ὑπὸ ταιούτων θεωριῶν, κατήρξαντο τοῦ πολέμου μὴ προαναγγεῖλαντες τὰς ἐχθροπραξίας. Κρύφα διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Λαμαριου, ὅπου ἐνέπρησαν πάντε ἢ ἑξ χωρία, ἔκλεψαν ποίμνια, ἀπτήγαγον ὀλίγους Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, ὅτε οἱ Σουλῶται εἰσπορεύθησαν περὶ τούτων.

Λιχηταὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως οἱ «Τσάμηδες» προὐχώρησαν ταχέως εἰς Πρέδεζαν. Προὔτιθεντο φθάντες ἐκεῖ νὰ προσφέρωσι τὰς αἰεποτε ἀνωφελεῖς, μᾶλλον δὲ ἐπιβλαβεῖς ὑπηρεσίας τῶν πρὸς τὸν Βαχίρ Σζογαδῶρ, καλῶς γνωρίζοντα αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ τοῖς ἐμπιστευθῇ θέσιν τινὰ ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν σῶματι. Αἰτιαθεῖς λοιπὸν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ χρήματος, ὅπερ ἄλλως κατ' οὐδὲν ὑπέλειπετο

τῆς ἀληθείας, καὶ ἀποφεύγων τὴν πρόσληψιν αὐτῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του, ἠρνήθη αὐτοῖς ἀπολύτως τὴν παροχὴν πολεμοφοδίων. διότι, ὥς εἶπε, μόλις τὸ ὑπὲρ τοῦ στρατοπέδου του διατιθέμενον πασὸν τῆς πυρίτιδος ἐπῆρκει διὰ τὰς ἐπειγούσας ἀνάγκας τοῦ πολέμου· ὑπέδειξεν ὅμως αὐτοῖς ὅτι ἡδύναντο νὰ ζῶσιν εἰς βάρος τῶν κοινῶν αὐτῶν ἐχθρῶν, τῶν Ἑλλήνων, διαρπάζοντες καὶ δηρῶντες τὰς ἰδιοκτησίας.

«Οἱ Τσάμηδες» ἐδέχθη ν' ἀπέλθωσιν ἐπὶ τῇ ἀπαντήσῃ ταύτῃ συνοδευθεσὶν, ὑπὸ τῶν ταρκασιμῶν πάντων τῶν ἀγαθῶν Ὑσμηνλήδων, οἵτινες ἐχαιρέτισαν αὐτοὺς διὰ τῶν κοσμητικωτέρων ἐπιθέτων, «ἀτσίγγανοι» βρωμεροί, κλπ. ἅτινα πολὺ εὐχαρίστως ἀπένεμιον πρὸς τοὺς «Σκυπετάρας». Πλήρεις ὀργῆς καὶ κατησχυμένοι ἀπεχώρουν οἱ «Τσάμηδες» ἀνερχόμενοι ἐκ νέου πρὸς τὴν Κασσιόπην, ὅτε τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων ἀνημιμένα πυρά, ἅτινα ὑπεδείκνυνον τοῖς Σουλιώταις τὰ ἔργη τῶν πολεμίων αὐτῶν, ἐπέσπασαν τὴν προσοχὴν των ὥστε νὰ καταφθάσωσι αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Νάξια, ὃν οἱ Τοῦρκοι διέδῃσαν, ὅπως ὀχυρωθῶσιν εἰς Καστρακίαν.

Ἡ ἐν τῷ σαθρῷ ἐκείνῳ χαρακίῳ, προσφυγὴ τῶν «τσάμηδων», ἀνερχομένων εἰς ὀκτακοσίους, ἡδύνατό τις νὰ εἰπῇ, ὅτι ἰσχυρὰν τὴν καταστροφὴν των, διότι ἅμα ὡς ὁ πολεμάρχης τῆς Σελλαίδος ἐπληροφορήθη τὴν προδοσίαν, αὐτῶν, διέταξεν ὅπως λεηλατηθῶσι τὰ κτήματα καὶ διαρπαγῶσι τὰ ποιμνία των. Ἀποσπάζοντα διάφορα ἀποσταλέντα ταυτοχρόνως, εἶχον ἐντολὴν ν' ἀντιόψωσι πᾶσαν ἀποσπασθεὶς αὐτῶν πρὸς τὴν Ἠλαίαν καὶ τὸν Ἀχέροντα ποταμὸν, ὥστε ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἦν ἀφευκτα. Ὁ Κωνσταντῖνος δ' ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου Βότσαρη, καὶ ὁ Κίττος Τζαβέλας διοικούντες τὰ ἀποσπάσματα, δι' ὧν εἶχον ἀποκλεισθῇ οἱ ἐν Καστρακίᾳ ἀποχωρήσαντες, ἐσχόπουν δια τοῦ μέσου τούτου νὰ δώσωσι μέθλημα ἱκανὸν νὰ διδάξῃ τοὺς θέλοντας νὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς τὸ μέλλον τὴν πορείαν τῶν ἐπύρκων «Τσάμηδων».

Ἀκολουθοῦμενοι οἱ Σουλιῶται ὑπὸ χωρικῶν προσδραμόντων ἐκ τῶν πέριξ εἰς βοήθειάν των, περιεκύκλουν ἤδη τὸ ἐκ φρυγανοδε-

μάτων χαράκιμα, ἐνῷ διεννοῦντο νὰ θέσωσι πῦρ, ὅπως μέχρι πυρκαϊώσεως θερμάναντες τοὺς τοίχους αὐτοῦ καύσωσι ζῶντας τοὺς πολιορκουμένους. Θημῶνες κορμῶν καὶ κλάδων δένδρων συνεσωρεύοντο· οἱ δὲ Τούρκοι ἀπέλπιδες ἐξήτουν συνθηκολόγησιν· τότε δώδεκα ἐκ τῶν πολιοτέρων ἀρχηγῶν διασκελίζοντες σωρὸν κλάδων προσήλθον, ὅπως προσπέσωσι πρὸ τῶν ποδῶν τῶν Σουλιωτῶν· προσφέροντο ὕμνατα ἐξίλαστήρια τῶν παλλικαρίων των· ἐξελιπάρουν τὸν θάνατον μάτην ἐλπίζοντες ὅτι ἡ ἱκεσία των θὰ ἐγένετο εὐπρόσδεκτος· ὅτε εἰς αὐτῶν ἐτόλμησε νὰ ὑπομνήσῃ «τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Ἰαροκίτου, ὅπερ δι' αἰωνίου αἵσχους θὰ περιβάλλῃ τὴν μνήμην τοῦ Ἀλῆ πασᾶ». αἶφνης κραυγὴ ὀλόψυχος ἐξηλλε τῶν στηθῶν τῶν Σουλιωτῶν: «Σεδασθῶμεν τοὺς τσάμηδες!» Πάραυτα ἀνήγερον τοὺς γονυκλινεῖς εἰσέτι «ἀγάδες», συνεχώρησαν αὐτοῖς τὸ παρελθόν, καὶ ἐπέτρεψαν, ἀφ' οὗ προηγουμένως καταθέσωσι τὰ ὅπλα, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν.

Τὸ ἐν ἐπεισοδίῳ συμβῶν τοῦτο τροποποίησαν, μᾶλλον δ' ἐπὶ βραχὺ ἀνακόψαν τὸ σχέδιον τῶν Σουλιωτῶν, ἔληξε τῇ 14ῃ Ἰουλίου, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἐν Βαριάδας τῆς Παροραίας ἐστρατοπεδευμένος μετὰ τῶν δεκατριῶν χιλιάδων ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν πασσᾶς, κατέθετε τὰ ὅπλα πρὸ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, ὅπως ὁδηγῇ αἰχμάλωτος μετὰ τῶν στρατευμάτων του εἰς τὰ Ἀχερούσια ἔλη, ὅπου ἐπεβλήθη αὐτῷ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἡ καλλιέργεια τῆς ὀρύξεως καὶ τοῦ ἀραβοσίτου.

Τότε μόνον οἱ ἀλαζῶνες Ὀσμανλήδες, διότι ἅπαντες σχεδὸν ἦσαν Ἀσιανοὶ φέροντες βαμβάκινον «σκουφον», παραδεδομένοι εἰς τὸ μαστίγιον τῶν Σουλιωτισσῶν, μετὰ κόπου χειριζόμενοι τὸν λίσγον, τότε μόνον ἠδυνήθησαν νὰ κατανοήσωσιν ἀντὶ τίνος τιμῆς οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν «ραγιάδες» ἐκέρδαινον ἀπὸ τεσσάρων ἡδὴ αἰώνων τὸν ἑαυτῶν ἄρτων, ἄρτον ποτιζόμενον ὑπὸ πικροῦ τῆς δουλείας ἰδρωτός. Μέγα, ἀλλ' ἀνωφελὲς διδάγμα ἀναμφιδόλως, ὡς πάντα τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας ἀπορρέοντα, διότι ἡ δυσπραγία ἀντὶ νὰ φρονιματίσῃ μᾶλλον ἐξερεθίζει τοὺς τυράννους.

Ὁ ἀλαζῶν «πασσᾶς» παρέδωκε τὸ ξίφος εἰς τὸν Μάρκον Βότσα-

αργῇ, ὅστις διαβάς τὰ Ὀλιγίνα ὄρη μετὰ ἑξακοσίων ἀνδρείων του κατήρχετο πάραυτα πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Πατσάρου, ἐνθα εὔρε τὸν Ἰσμάηλ Πασόμπεην κατεσκηνωμένον μετὰ δισχιλίων ἐπιλέκτων «γενιτσάρων». Ἐπὶ πατροπαροδότου μίσους ἐμφορούμενοι ἀμφοτέρωι οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι δὲν ἐδράδυναν νὰ συμπλακῶσι.

Ἡ μάχη ἐγένετο ἐπὶ τῇ πεδίῳ ἐκείνῃ, ὅπερ ὑπῆρξεν ἐν παρωχημένοις χρόνοις στάδιον ἐνεργείας λαοῦ πεπολιτισμένου. ἐν τῇ Ἀνροπόλει τῇ ἀφιερωμένῃ εἰς τὴν Παλλάδα, μέσῳ τῶν ἐρειπίων παρακειμένου ναοῦ, ὃ δὲ Πασόμπεης ἡττημένος, κατησχυμένος μόλις εὔρεν ἄσυλον ἐν τῇ στρατοπέδῳ τοῦ «σερασκέρης» Χουρσίτ.

Αὐθιμερὸν τῇ 22ῃ Ἰουλίου διηλαδῆ, ὁ Μάρκος Βόσταρης κατηλύζετο ἐν ἁγίοις Θεοδώροις, παρεκκλησίῳ μικρὸν τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπέχοντι, μετὰ δευτέραν δὲ τινα συμπλοκὴν, καθ' ἣν καὶ ἐτέραν κατὰ τῶν Τούρκων ἤρατο νίκην, κατεσχίνου εἰς Ραφίσταν, κώμην μίαν καὶ ἡμίσειαν λεύγην ἀπέχουσαν τῶν Ἰωαννίνων. Οὕτως ὁ Ἄλῃ πασσάς διειδὼν ἐκ τοῦ ὄψους τῶν ἐπάλξεών του τῇ 16ῃ Ἰουλίου τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ κυματίζουσαν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου τῶν Χριστιανῶν.

Κύριοι ἦδη τῆς χώρας οἱ Σουλῶται ἐσκέφθησαν, οὐδόλως χρονοτριβοῦντες, νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἐπανάστατῶν τῆς Ἀθαμανίας, ὅπως περικυκλοῦντες καὶ στενοχωροῦντες τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον, ἀποκλείσωσι πᾶσαν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἑξωθεν συγκοινωνίαν. Εἰδοποιηθῆς ὅτι ὁ «σερασκέρης» προϋτίθετο τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φρουρῶν τοῦ Συράκου καὶ τῶν Καλαρριτῶν, ὁ Μάρκος Βόσταρης ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν Πλάγιαν, κειμένην ἐπὶ τοῦ πρανοῦς τοῦ ὄρους Τζουμέρκα, χώραν ἐκ τῶν τραχυτέρων καὶ μᾶλλον δυσδᾶτων τῆς Ἀθαμανίας· προσεπάθησεν εἰτα νὰ προσηλυτίσῃ τοὺς ἀνδρείους κατοίκους τῆς Γοδίστας, ἔμειναν ὅμως οὐδέτεροι μὴ διαθέτοντες τοῦ Βότσαρη ἐπακρόσια τάλληρα, τὰ ὅποια ἐζήτουν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀγορᾶς πολεμοφοδίων· διεξῆγε τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας, ὅτε σῶμα ἐκ δισχιλίων Τούρκων ἐφάνη ἐπερχόμενον· ἔσχον ὅμως καὶ οὗτοι τὴν αὐτὴν τῶν προηγουμένων τύχην, διότι τόσον ἐπιτυ-

χῶς προσέλαβεν αὐτοὺς τῇ 29ῃ καὶ 30ῃ Ἰουλίου, ὥστε ἐντελῶς διεσκόρπισε τοὺς ἀπίστους, καταλιπόντας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τετρακοσίους νεκροὺς, διακοσίους αἰχμαλώτους μετὰ δύο προκρίτων «βέηδων», πολλοὺς δὲ ἵππους καὶ ἐφόδια. Ὁ ἥρως ὁμοῦς τὰς Σελλαῖδος τριαύτην καταγαγὼν νίκην μετὰ τῶν ἐξακοσίων παλληκαρίων αὐτοῦ, προσβλήθεις ὑπὸ σφαίρας κατὰ τὸν μηρόν, ἠναγκάσθη ν' ἀναβάλῃ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ μέχρι τῆς 6ης Αὐγούστου.

Παρασκευάζετο ἤδη, ὅπως χωρήσῃ κατὰ τῶν Καλαρρυτῶν, ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Χουρεϊτ ἔλαβε μεγάλας ἐπικουρίας. Ὁ «νεχαγιᾶς Μουσταφᾶ, πασσᾶς» τῆς Σκόρδας ὠδήγει μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς στρατιᾶς τοῦ σερασκέρη, τρισχιλίου «Γκέκας», ἀποτελοῦντας τὴν πρωτοπορείαν κυρίου σώματος ἐκ πεντεκαίδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν κατερχομένων ἐκ τῆς Ἄνω Ἀλβανίας· συναπεκόμισε πρὸς τούτοις καὶ ἀνυπολογίστους ποσότητας τροφῶν διὰ τὸ αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον.

Τέλος οὐδὲ ἐμάνθανεν ὅτι ὁ Ὀμιὲρ πασσᾶς, τὴν ὥς προεξέθημεν εἰσοδὸν αὐτοῦ εἰς Βοιωτίαν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὥφειλεν εἰς ὀρδᾶς. Αἵτινες ἐκ Δίβρης ἐλθοῦσαι, διηλθον διὰ Θεσσαλίας. Αἱ προδιαγεγραμμέναι αὗται κινήσεις τῶν στρατευμάτων τοῦ «σερασκέρη» ἀπεκάλυπτον σχέδιον πλήρες ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτέλεσις οὐδόλως ἐπέβαλεν αὐτῷ τὴν ἄρσιν τῆς πολιτορκίας τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸ σχέδιον ὁμοῦς τοῦτο διεσπάτο ἤδη ὑπὸ τοῦ κινήματος τῶν Τσάμηδων, πρὸς τὸ ὅποιον οἱ Ἕλληγες εἶχον ἀποδώσει σημασίαν οἷαν βεβαίως δὲν ὥφειλον ἂν κάλλιον ἐσκέπτοντοντο ἐπ' αὐτοῦ, θὰ ἐπείθοντο ὅτι ὁ ἐν Σουλίῳ πολεμάρχης κατεῖχεν ἱκανὰ μέσα, ὅπως τιμωρήσῃ τοὺς «Τσάμηδες». Οὕτω θὰ κατέληγεν εὐτυχῶς ἐπιχειρήσεις, τὴν ὁποίαν ἦτο ἀδύνατον πλέον ν' ἀναδιοργανώσωσι· τόσον εἶναι ἀληθές ὅτι, ἂν δύναται τις ἐνίοτε ἐξ ἀπροόπτου νὰ καταλάβῃ τὴν νίκην, οἱ συνδιασμοὶ ὁμοῦς τῆς στρατιωτικῆς τέχνης εἶναι πάντοτε καρπὸς ὥριμου σκέψεως καὶ πείρας,

Ὁ Μάρκος Βότσηρης διδαχθεὶς ὑπὸ πατρός ἀνδρωθέντος ἐν

τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν καὶ ἐν ταλαιπωρίαις, ἀντὶ νὰ τρέχῃ κατόπιν τῆς τύχης ἐσκέφθη νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐνισχύων ὅσας θέσεις κατέλιπε. Κατέλιπε λοιπὸν ἐν Πλάγῃ φρουράν, ἣτις ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ ὅρου Τζουμέρκα καὶ προσηλυτιζούσα ἐν τῇ κέντρῳ τῆς Ἀθαμανίας, ἠδύνατο ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας νὰ διευθυνθῇ εἴτε πρὸς τὴν Θεσσαλίαν εἴτε πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν, καὶ πρὸς τὴν Σελλαΐδα δ' ἔτι χωρὶς νὰ δυνηθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ν' ἀνακόψωσι τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν. Διηυθύνθη εἰτα πρὸς τὴν Ραφίσταν, ἀφ' ἧς εὐρίσκειτο ἐν ἀμέσῳ συγκοινωνία μετὰ τῆς Βαριάδος καὶ Κοσμηῆρας μέχρι τοῦ Σουλίου, ὅπως δ' ἔτι μᾶλλον ἐπιρρώσῃ τὰς ἐνεργείας του, ἐνίσχυσε τὴν ἐν πέντε Πηγαδίοις φρουράν. Οὕτω διαθέσας τὰς δυνάμεις του ἀπεφάσισε ν' ἀναμείνῃ τὰ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ στρατοπέδῳ συμβησόμενα, ἅτινα ἐλάμβανον ἀνησυχητικὴν τροπὴν.

Ὅντως δὲ πυρκαϊά, ἐξ ἐκτραγείσης βολίδος τῶν πολιορμητῶν προσελθοῦσα, εἶχεν ἀποτεφρώσει μέρος τῶν ἐν τῇ πύργῳ τῆς λίμνης ἀποθηκῶν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὅπερ βεβαίως ἐκλόνισε τὴν ἀπόφασίν του, προῦκάλεσε τὴν σύσκεψιν περὶ συνομολογήσεως εἰρήνης. Εἰς τὸν «κεχαγιᾶν» τοῦ Μουσταῆ πασσᾶ, γαμβρὸν τοῦ Βελῆ, ἀνέθετο ὁ Χουρσίτ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων ἐντειλάμενος αὐτῷ, ὅπως εἰς φιλικωτέρας σχέσεις ἐπαναφέρῃ τὸν γηγραιὸν σατράπην. προσθεὶς καὶ τὰ ἐξῆς ἀξιωματικὰ : «Σκέφθητι Βεζύρη, οἱ ἄπιστοι φέρουσιν ἐπὶ τῆς σημαίας των ἔμ-» ὄλημα τοῦ Σταυροῦ· εἰσθε ἀπλοῦν ὄργανον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν· » προσέξατε μὴ καταστήτε θῦμα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν». Εὐλόγως λοιπὸν ἠδύνατό τις νὰ φοβηθῇ συμφιλίωσιν.

Τρομερὰ ἦτο ἡ ὑπόθεσις αὕτη, διότι οἱ Ἕλληνες στερούμενοι τακτικῆς διοικήσεως διαίποντο ὑπὸ τῶν προσωρινῶν διατάξεων τῆς ἐν Καλαμάτᾳ ἀσθενοῦς αὐτῶν γερουσίας, ὧν ἡ ἰσχὺς δὲν ὑπερέβαινε τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου. Ζωηρὰ ἀνησυχία κατεῖχε πρὸ πάντων τοὺς ἠπειρώτας, πρὸς οὓς ἡ ἀποσχίρησις τῶν Τσάμηδων θ' ἀπέβαινε αὐτοῖς ὀλεθριωτέρα, καίτοι ἐφεκτικῇ, ἢ ὅσον αἱ ὑπὸ τῶν Ἀγ-

γλων παρασχεθεῖσαι τῇ Γουσσούφ «πασσά», διοικητῇ τῶν Πατρῶν, ἐπικουρίαι ἀπέδωκαν εἰς τοὺς Πελοποννησίους.

Καθήμενοι οἱ Πάργιοι ἐπὶ τῆς ἀνθοστεφυῆς Κερκυραϊκῆς ἀκτῆς διηγοῦντο τὰς δυστυχίας αὐτῶν εἰς τοὺς ἀνάμπτους ξένους, μὴ δύναμενοι νὰ παρηγορηθῶσι διὰ τὴν ἔντιμον ἐξορίαν, ἣν ἐπέβαλον ἐαυτοῖς, ἀποφεύγοντες τὴν τυραννίαν. Ἐχοντες τὰ βλέμματα αὐτῶν προσηλωμένα ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ, ὅστις ἐχώριζεν αὐτοὺς ἐκ τῆς Ἡπείρου, ἤκουσαν τὴν φωνὴν τῆς ἀνεξαρτησίας ἥτις εἰς τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος ἐξεπέμποντο (1). Ἐν τῇ ἐκκλήσει, ἣν πρὸ μικροῦ ἀπηύθυναν αὐτοῖς, ἐνόμισαν τὴν στιγμὴν κατάλληλον, ἵνα ἐπανακτήσωνται τὴν πατρικὴν χώραν, ὅτε ἦλθεν αὐτοῖς ἡ εἶδησις τῆς αὐτονομίας τῶν ἐν μετεώροις τῆς Σαλλαίδος Χριστιανῶν. Ἐδράξαντο τῶν ὅπλων, ἅτινα εἶχον προφυλάξει ἐκ τῶν ὑπόπτων βλεμμάτων τῶν Ἀγγλῶν καὶ παρεσκευάσθησαν πρὸς ἀνάκτισιν τῆς πατρίδος αὐτῶν Πάργας.

(1) ΕΠΙΚΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΡΓΙΟΥΣ

28 Ἰουνίου 1821

Πάργιοι, ὁ ὅρις ἐπατάχθη ὑπὸ τοῦ Σταυροῦ. Οἱ Σουλιῶται πομεμοῦν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἡπείρου. Ἀσομακρύνθητε τῆς χώρας, ἥς δεσπόζουσιν οἱ ἐχθροὶ ὑμῶν. Οἱ Ἕλληνες εἰσὶ δοῦλοι ἐκεῖ, ὅπου κυματίζει ἡ Βρετανικὴ σημαία. Οἱ Ἀγγλοὶ εἰσὶ φίλοι τῶν βαρβάρων· φύγετε, δράμειτε ὑπὸ τὰς σημαίας ὑμῶν. Ἐπίσης ὑμεῖς, εὐγειεῖς γένοι τῆς ἐπτανήσου λεοντόκαρδοι· ἀποβῆτε εἰς τὰ παράλια ὑμῶν· θὰ εἴσθε ὁ ἐλίλεκτος λό-

Τὴν πόλιν ταύτην κατεῖχε μικρὰ τουρκικὴ φρουρά. Ἐπίστευον νὰ τὴν κυριεύσωσι, καὶ ἐπανακτῶντες ἀγαθὸν ὅπερ ἡ ἀδικία εἶχεν ἀφαιρέσει αὐτοῖς, θὰ ἐτύγχανον τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ αὐτῶν ἐκείνων ὅτινες τοὺς εἶχον καταστρέψει. Διὰ τῶν κεφαλαίων, ἅτινα ἐκέκτηντο, κατῴρθωσαν νὰ προμηθευθῶσι τὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου. Εἶχον ναυλώσει, χωρὶς νὰ εὕρωσι προσκόμματα, ἀριθμὸν τινα λέμβων, ὅτινες θὰ μετέφερον αὐτοὺς εἰς τὸ Χειμέριον ἀκρωτήριο· καὶ ἡ ἀστυνομία, ἥτις βεβαίως δὲν ἠγνόει τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, κλείουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐδείκνυε ἀνεχομένη τὴν ἐπιχείρησιν. Οὕτω τοῦλάχιστον ἐπίστευον, χωρὶς νὰ μαντεύσωσιν ὅτι αὕτη ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα ἀπομακρύνῃ ξένους, ὅτινες διὰ τὴν βρεττανικὴν κυβέρνησιν ζῶσα μορφή τῆς προδοσίας αὐτῆς, καὶ ἵνα τοὺς καταστρέψῃ διὰ παντός.

Ἀπέπλευσαν· ἀλλὰ μόλις ἔκαμpton τὸ Λευκὸν ἀκρωτήριο τῆς Κερκύρας, εἶδον πλησίον αὐτοῦ τὴν μοῖραν ὅλην τοῦ ὑπὸ τοῦ «Κα-

χος. Ἡ ἱερὰ σημαία τοῦ Σταυροῦ κυματίζει πανταχοῦ τῆς Ἡπειρωτικῆς ἀκτῆς! Πάργιοι καὶ ἐπτανήσιοι προσθέσατε τὰς δυνάμεις ὑμῶν πρὸς τὰς τῶν Σουλιωτῶν· αἱ σημαῖαι ὑμῶν φέρονσιν ἵνα στέφανον ἐκ δάφνης. Ἐλευθερία, Θρησκεία, Πατρίς, ἰδοὺ τὸ ἔμβλημα ὑμῶν. Ἡ εἰρήνη ἔστω μεθ' ὑμῶν, ἀδελφοί. Ἡμεῖς λέγομεν τὴν ἀλήθειαν, ἄλλοι δὲ εἰσὶν ἐκεῖνοι, ὅτινες θέλουσι νὰ ἐξαπατήσωσιν ὑμᾶς.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ
ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΣΑΡΗΣ
ΚΙΤΣΟΣ ΤΣΑΒΕΛΑΣ

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φυλ. 40

πετανᾶ-βέη» στόλου, ὅστις προειδοποιήθη περὶ τῶν τεκταινομένων. Διηυθύνθησαν πάραυτα πρὸς τὸν λιμένα τῶν Παξῶν, ἀλλὰ μάλιστα ἐνόμισαν ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀσύλου ἐκείνου καὶ προστατευομένους ὑπὸ τῆς σημαίας τῆς Α. Β. Μεγαλειότητος, ἣν ἔφερον. Συνελήφθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν βαρβάρων, τῶν ὁποίων τὸ ἀποβατικὸν ναυτικὸν ἐλειποτάκτησε φυγὸν διὰ ξηρᾶς.

Οἱ λέμβοι κατασχεθεῖσαι μετὰ τῶν ἐπιβατῶν αὐτῶν καὶ ρυμουλκηθεῖσαι ὑπὸ τῶν τουρκικῶν πλοίων μέχρι Πρεβέζης ἐδημεύθησαν καὶ τὰ πληρώματα αὐτῶν κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, χωρὶς νὰ παρέμβῃ ὁ πρόξενος τῆς Α. Β. Μ. ὑπὲρ ἀνθρώπων, οὓς ἐκάλυπτεν ἡ σημαία τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ.

Ἡ τιμὴ αὕτη ἐπεφυλάσσετο τῷ Κ. Dubouché Saint André προξένῳ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὅστις ἐπέτυχε νὰ σώσῃ πλείστους ναυκλήρους καὶ πλήρωμα ὁλόκληρον ναυτῶν ἐξ Ἀγκῶνος, ὑπηκόων τοῦ ποντιφικικοῦ Κράτους, οὓς ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ὑπὸ τὴν βουρβονικὴν σημαίαν. Διαγωγὴ τοσοῦτον λαμπρὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἄγνωστος, ὥς ἀποτελοῦσα τὰ μάλιστα καταπληκτικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου, ἣτις θὰ μείνῃ ἀνεπίληπτος, ὥς καὶ ἡ διαταγὴ τοῦ Λόρδου Μεγάλου Ἀρμοστοῦ, ὅστις ἐκήρυξεν «ἐκπτώτους τοῦ δικαιώματος τῆς ἰθαγενείας αὐτῶν, καὶ ἰσοδίως ἐξορίστους ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων», τοὺς Παργίους ὥς ἐνόχους ἐπιχειρήσαντας ν' ἀναστηλώσωσι τοὺς βωμοὺς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρὰ τοὺς τάφους τῶν προγόνων αὐτῶν.

Μόλις διεσκεδάννυτο ἡ κρίσις αὕτη, ὅτε οἱ Σουλῶνται ἐθεάθησαν ἔμπροσθεν τῆς Πρεβέζης. Οἱ «Τσάμηδες», τοὺς ὁποίους συνεχάρησαν, ἐπληροφόρησαν αὐτοὺς ὅτι ὁ Βεκέρ Τζογαδὸρ εὕρισκετο ἐν ἀπορίᾳ τροφίμων· ἐσκέφθησαν λοιπὸν ὅτι ἐὰν ἀπέκλειον αὐτὸν διὰ ξηρᾶς θὰ τὸν ἠνάγκαζον νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἐγνώριζον ἄλλως τε ὅτι καὶ τις Πασσᾶνος ἐξ Ἀγκῶνος εὕρισκετο εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μετὰ σώματος Κεφαλλήνων, ἀναμένων ἐλαφρά τινα πλοῖα, ἅτινα ἐπεσκεύαζον ἐν τινὶ ἐκεῖ λιμένι, ἵνα εὐθὺς πλεύσῃ καὶ ἐνοχλήσῃ τὴν πόλιν διὰ θαλάσσης.

Περιβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν κινδύνων τούτων οἱ Τούρκοι ἀπεφάσι-
σαν νὰ ἐκδικηθῶσι διὰ τὸν τρόπον, εἰς ὃν ἐνέδωκον αὐτοὺς οἱ Σου-
λιῶται, τοὺς κατοίκους τῆς Πρεθέζης γενομένους ἐξιλαστήρια θύ-
ματα τῆς ἀναισθήτου αὐτῶν ὀργῆς. Ἔλεγον νὰ τοὺς σφάξωσι, κα-
αὶ σκηναί, ὧν θέατρον ἔγεινεν ἡ Κωνσταντινούπολις, θὰ ἐπανελαμ-
δάνετο ἐν Ἡπείρῳ ἄνευ τῆς θαρραλέας παρεμβάσεως τοῦ K. Du
bouchet Saint Andrie. Ἐνόησας οὗτος τὸ κρίσιμον τῆς περιστα-
σεως ἠδυνήθη νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοσοῦτον ἐπίφοδον φανατισμόν, ἐρε-
θισμένον τὰ μάλα ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ
Σταυροῦ τεταγμένων χριστιανῶν. Τέλος κατάρθωσεν ἐνδόξως νὰ πα-
ρακωλύσῃ τὴν ροὴν τοῦ αἵματος, νὰ σώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ κα-
τευνάσῃ ἐρεθισμόν, ὅστις ἐντελῶς ἐξηλείφθη, ἀφ' ἧς οἱ Σουλιῶται
λαβόντες διαταγὴν παρὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ αὐτῶν νὰ πλησιάζωσιν
εἰς τὰ ὄρη, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν.

Ὁ πανικός εἶχε φθάσει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Ὁ Χουρσίτ
«πασσᾶς» ἐπλήρου τὰς ὁδοὺς ἐκ ταχυδρόμων αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἤρξατο
τῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ-Τεπελενλῆ διαπραγματεύσεων! πολλάκις ἐξε-
τεμπε δύο καθ' ἑκάστην εἰς Κωνσταντινούπολιν ἤτις ἐτήρει μετ'
αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν οὐχ' ἥττον ἐνεργὸν καὶ κομπῶδη· μόνον δὲ
καὶ αἱ ἐφημερίδες, ἔλειπον, ἵνα διατυμπανίζνται τὸ εἶδος τοῦτο τῶν
ἀνακρίσεων.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις τῶν πραγμάτων διήρκει πλέον τῶν
τριῶν ἐβδομάδων, ὅτε ἔμαθον ὅτι ὁ Ἡπειρώτης σατράπης, ἐπωφε-
ληθεὶς ἐκ τοῦ χρόνου τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἀποκαστήσας τὰ
πολεμοφόδια, ἄτινα ἐν τῇ πυρκαϊᾷ ἀπώλεσε, ἀγοράζων μυστικῶς
παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ «νεχαγιᾶ» τοῦ Μουσταῆ πασσᾶ τῆς Σκό-
δρας μέρος ζωοτροφῶν, ἀπεκεκομσμένων ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτο-
κρατορικὸν στρατόπεδον, ἀπέρριψε τὴν τελευταίαν διακοίνωσιν τῆς
Πόλεως.

Τὸ ζήτημα τῆς συνδιαλλαγῆς μεταξὺ Ἀλῆ καὶ Χουρσίτ εἶχε
περιστραφῆ εἰς τοὺς, οὗς προηγουμένως ἐγνωρίσαμεν ὀμιλοῦντας
περὶ τῆς ἀνακωχῆς, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ὁποίας «ὁ σερασκέρης»

εἶχε πειραθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς φιλικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ προγεγραμμένου κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον. Ἐκ νέου προέτεινον αὐτῇ ἀμνηστείαν καὶ λήθην τοῦ παρελθόντος: «νὰ παραδώσῃ τοὺς πύργους τῶν Ἰωαννίνων, νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, καὶ ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἵνα ζήσῃ διὸν ἰδιωτικόν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐτέρας ἐγγυήσεως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς παραχωρήσεις ταύτας, ἐκτὸς τῆς μακροθυμίας τοῦ Σουλτάνου».

Οἱ Τόσκιδες τῆς Μουζακιάς, οὓς οἱ κατάσκοποι αὐτοῦ εἶχον υποκινήσει, πρὸ μικροῦ κατέλαβον τὸ φρούριον τοῦ Τεπελενίου, ὅπερ τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ὀικοδομήθη ἐν τῇ γενεθλίᾳ του μετὰ τὴν πυρκαϊάν ἣτις ἀπετέφρωσε τὸ ἀνάκτορον αὐτοῦ τῷ 1818, καὶ ἐπεκαλέσθησαν πάραυτα τὴν συνδρομὴν των φιλοπολέμων λαῶν τῶν Ἀκροκεραυνίων τοῦ ὄρους Ἰσμάρου καὶ τοῦ Μερτσίκου.

Ἐδίδεπέ τις τότε διαφόρους Ἡπειρωτικὰς φυλάς, αἵτινες προσέδραμον εἰς τὴν ἐθνικὴν τοῦτην ἐκκλησίαν καταχθεῖσαι ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν Μωαμεθανῶν αὐτῶν ἀγάδων, νὰ βαδίζωσιν ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Χριστιανοὶ καὶ Μωαμεθανοί, πάλιν στρατιῶται καὶ ἀδελφοί, ἡμιλλῶντο ὡς πρὸς τὴν προθυμίαν, καὶ ἕνα μόνον ἀνεγνώριζον ἐχθρὸν «τὸν Ὄσμανλὴν!» Μόλις προσήγγισαν ἡ ἐπαρχία Πογονιάνη, ἣτις μόνον ἀπὸ Ἑλλήνας κατοικεῖται, ἐπανεστάτωσαν ὑπὲρ αὐτῶν, οὕτως ὥστε ἔφθασαν εἰς Τσίτσαν χωρίον ἀπέχον τέσσαρας λεύγας τῶν Ἰωαννίνων, ἐν ὧν ἔξ χιλιάδες ἄνδρες.

Ταῦτοχρόνως δὲ ὁ Σελικτάρ-ἀγᾶς τοῦ «Βεζύρου» Ἀλὴ κατέλαμβανε τὴν γέφυραν τῆς Ὀστανίτσας ἐπὶ τοῦ Ἀφίου, μετὰ πεντακοσίων ἀνδρῶν, οὕτως ὥστε ἅπασα ἡ συγγινωνία μετὰ τῆς μέσης Ἀλβανίας εὐρέθη τοῦτοχρόνως ἀποκεκλεισμένη.

Ἀλλ' οἱ Σκυπετάραι ἔφθανον εἰς τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ὁ «σερσάκέρης», ἐνισχυθεὶς ὑπὸ στρατευμάτων προερχομένων ἐκ τῆς Ἄνω Ἀλβανίας, καὶ πλείστων συμπτώσεων, αἵτινες ἀνεδίδασαν τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς τρεῖς χιλιάδας ἀνδράς καὶ δεκαχιλιούς καὶ πλέον ἵππους, ἔσχε τὴν τόλμην ὄχι μόνον νὰ τὸν προσβάλῃ εἰς

τάς τάξεις του, ἀλλὰ καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων. Ἔνεκα τοῦ ἱππικοῦ αὐτοῦ, ὅπερ διατρέχον τὴν πεδιάδα καὶ δεσπόζον αὐτῆς ἠγάγκασε τοὺς Σουλιώτας νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐσπευσμένως εἰς τὴν Σελλάζια.

Ὅχ ἦττον ἐγένετο ἀπόπειραί τινες καὶ ἀκροβολισμοὶ ἀντηλάγγησαν ἀλλὰ, ὥς συμβαίνει εἰς πάσας τὰς πανδήμους στρατολογίας, αἵτινες ὠφελοῦσι μόνον δι' ἐν τὸλμημα, αἱ βαρβαρικάι φυλαί, αἵτινες μετ' ἐνθουσιασμοῦ προσέδραμον, στερηθεῖσαι μετ' ὀλίγον ζωοτροφιῶν ἀπεσύρθησαν βρήμηδὸν εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν λεηλατοῦσαι ἐν τῷ μεταξὺ τὰ χρησטיανικὰ χωρία, ἅτινα συνεμάχουν αὐτοῖς.

Εἶδον μακρόθεν τὸν καπνὸν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Χουρσίτ «πασσᾶ», καὶ ὑπερηφανεύοντο διότι δὲν κατετροπώθησαν. ἔκοντο λόγουν, ἵνα συγκαλύψωσι τὴν ἀνανδρίαν αὐτῶν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ τοὺς προσβάλῃ. Δὲν ἔπραξαν ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς ἐπαρχίας Παλαιοῦ Πολονίου οἵτινες ὑπ' ἁλλοίων ἐνεπνέοντο αἰσθημάτων.

Ἡ θέσις αὐτῶν ἦτο κρίσιμος, ἅψ' ἦς στιγμῆς ἐπανεστήσαν, οὐδεμίαν δὲ ἄλλην διέξοδον ὑπελείπετο αὐτοῖς ἢ ἡ τοῦ πολέμου.

Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐπειδὴ οὗτοι ἔμελλον νὰ προσδληθῶσιν, ἔδραμον εἰς βοήθειαν αὐτῶν.

Ὁ Χουρσίτ «πασσᾶ», ἰδὼν ἀπόσυντιθεμένους τοὺς ἐπαναστατικούς συρφετοὺς τῶν ὄρειων τῆς Ἠπείρου, ἀντιπρὸς στρέψῃ ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ «Πασσᾶ» ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τοὺς Σουλιώτας, οἵτινες ὑπερήσπιζον τὰς θέσεις Πλάγι, Πέντε Πηγὰδια καὶ Βαριάδες, ἐν αἷς ὁ Μάρκος Βότσαρης ἠρκέσθη, ἅψ' ἦς ἔφθασαν ἐπικουραὶ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον, ν' ἀφήσῃ ἐπιτηρητικὰς φυλακάς.

Τὸ σχέδιον τοῦτο, τοσοῦτον πιθανόν, ὅσον καὶ κακῶς συντεθειμένον, ἅμα ἔμαθον οἱ Σουλιῶται, ἀπεφάσισαν ὁμοθυμῶς νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ αἱ Τούρκοι. οἵτινες ὑπελόγιζον μόνον τὴν νίκην, ἤθελον ἐξολοθρευθῇ, ἐάν οἱ Χριστιανοί, οἵτινες τοὺς προσέβαλον εἰς τὸ Χάνι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, στερούμενοι ἐφοδίων δὲν ἠναγκάζοντο νὰ

μετρίᾳσσι τὸ πῦρ. Ἐν τούτοις κατεδίωξαν δεκατίκτοντες αὐτοὺς μέχρι τῆς ἀνοικτῆς πεδιάδος, εἰς ἣν δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθωσιν, ὅτε εἶδον ἀναπτυσσόμενον τὸ Τουρκικὸν ἱππικόν. Διψῶναι αὐτὸ ὁ Χουρσίτ αὐτοπροσώπως καθὼς καὶ μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, αἱ δὲ Ἕλληνες, τετρακισχίλιοι τὸν ἀριθμόν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιτρέψωσιν ἐν σπουδῇ εἰς τὰ ὄρη, χωρὶς νὰ δυνήθωσι νὰ λαφυραγωγήσωσι τοὺς νεκρούς, ὧν αἱ πυριτοθήκαι θὰ προύμνηθουν αὐτοῖς πυριτοβολάς.

Ὁ Χουρσίτ τόσον ἐπίμονος ὅσον καὶ αἱ ἐχθροὶ ἀκατάβλητοι, ἅμα ἔμαθε τὸ καταφύγιον αὐτῶν ἐμερίμνησε περὶ τοῦ Χασσάν πασσᾶ, ὅστις διψῶναι τὴν Ἄρταν. Ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ Ἰσμαήλ πασσᾶ, πρὸς ὃν ἔδωκεν ἐξακασίους «Τσοχαντάρας» μετὰ μοίρας ἱππικοῦ, ἧτις διετάχθη νὰ προφυλάξῃ αὐτὸν μέχρι τῶν Πέντε Πηγαδίων καὶ πέραν.

Εὐχερῇ ὑπέθετο τὴν πορείαν αὐτοῦ, ἐὰν ἀπέφευγε νὰ πλησιάσῃ τὰ Πέντε Πηγάδια. Ὁ Ἰσμαήλ προσεχάραξεν αὐτῷ τὴν ὁδόν, ἣν ὤφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ· τῷ ἔδωκε μάλιστα καὶ ὁδηγούς, οὕτως ὥστε νὰ μὴ εὗρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ βαδίξῃ δι' ἀνιχνευτῶν. Προὔχῳρει λοιπὸν οὕτω μετὰ τοῦ θάρρους ἐκείνου, ὅπερ χαρακτηρίζει τοὺς βαρβάρους, ὅτε περιπλακεῖς ἐν τῇ στενῇ τοῦ Κουμχαδὲ προσεβλήθη ἐξαίφνης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Μάρκος Βότσαρης εὐρισκόμενος ἐκεῖ μετὰ πεντακασίων ἀνδρῶν προσέβαλεν αὐτὸν μετὰ τοσαύτης ὀρμῆς, ὥστε ἔχασε τὸ ἡμισυ τοῦ στρατοῦ του, τὸ στρατιωτικὸν αὐτοῦ θησαυροφυλάκιον καὶ ἀντίσημα αὐτοῦ· καὶ μόλις γατώρθωσε νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς Ἄρταν, ἣν μόλις πρὸ μικροῦ ἀφῆκε.

Ἡ τύχη μειδιῶσα ἀπὸ τινος πρὸς τὸν Χουρσίτ νέας παροχὰς ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ, ἐνισχυθέντος τοῦ στρατεύματός του, ὅπερ ἤδη ἀνῆρχετο εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας ὀπλιτῶν· ἐπὶ τῶν δυνάμεων δὲ τούτων βασιζόμενος ὁ Χουρσίτ, χωρὶς οὐδόλως νὰ μεταβάλῃ τὴν ὁψιν τῶν πραγμάτων, ἀπέσπασε τὰς ἐκ Ρωμυλίας κατελθούσας ὁρδὰς ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ. Οὕτως ἀρχομένου τοῦ

Σεπτεμβρίου κατώρθωσε τὴν ἀνάγκησιν τοῦ «Καραβάν-σεραῖου» τῶν Πέντε πηγαδίων καὶ τὴν ἀπέλασιν τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τὰ ὄρη αὐτῶν, ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἄρτης, ἀπεκατέστησε τὴν μετὰ τῆς Πρεβέζης συγκοινωνίαν αὐτῆς, καὶ ἀπεδίωξε τοὺς Ἀχροκεραυνίτας διατηρήσαντας μέχρι ἐκείνης τῆς ἡμέρας τμήματά τινα προσκόπων, πρὸς τὰ περίξ τοῦ Ἀργυροκαστροῦ. Τέλος τὰ περὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ὀθωμανῶν κατακλυζόμενα καὶ παρενοχλοῦντα αὐτὸν Χριστιανικὰ σώματα διεσκορπίσθησαν, μεθ' ὅας τάχύτης διελύεται ὀρμητικῇ θύελλᾳ ὑπὸ τοῦ βρέμοντος βορρᾶ· ὁ Χουρσί τότε ἐλεύθερος παντὸς ἐξωτερικοῦ περισπασμοῦ, ἐξεμίσθωσε τὸ ταχύπλουν τοῦ περιωνύμου καταστάντος ἀρχιγραμματέως τοῦ ἐν Πάτρᾳς προξενείου τῆς Α. Β. Μ. ὅπερ μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γιουσούφ πασσᾶ. ὅπως μεταφέρει τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ.

Ἡ διοίκησις τῶν Ἴονίων νήσων μὴ ἀρλουμένη εἰς τὴν κατάχρησιν ταύτην ἐπέτρεψε καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐν Ζακύνθῳ ἐταιρίας ἐμπορομεσιτῶν ἐντεταλμένων τὴν τροφοδότησιν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων φρουρίων, ἐνῷ συγχρόνως κατεκράτει πλοῖον ἐκ Λιδόρνου, προσερχόμενον μὲ φορτίον ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων προωρισμένων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, τὴν τυπικωτέραν οὐδετερότητα ἀπέναντι τῶν διαμαχομένων μερῶν.

Οὕτως ἀπροκαλύπτως ὑποστηριζόμενος ὁ Χουρτί πασσᾶς, ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς προσεχοῦς ἀφίξεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὰς Ἴονικὰς θαλάσσας, παρασκεύαζε τὴν ἐκ παντὸς τρωτοῦ μέρους προσβολὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ δὲ Πύλη ἀφ' ἐτέρου παρηγοροῦσα τὸν Ἰσμαήλ Πασόμπεην διὰ τὴν ἀποστέρησιν αὐτοῦ τοῦ τίτλου τοῦ ἀνωτάτου διοικητοῦ ἀπένειμεν εἰς τὸν υἱὸν του τὸν τίτλον τοῦ «πασσᾶ» τῆς Πρεβέζης, ἀναθεῖσα αὐτῷ τὴν διοίκησιν χιλίων ὀκτακοσίων ἀνδρῶν. Τὸν «πασσᾶν» τοῦτον διέταξεν ὁ Χουρσίτ, ὅπως ἐπιστάσης τῆς στιγμῆς συμπράξῃ μετὰ τοῦ Καπετανάμπεη ὅστις ἀγκυροβολῶν μετὰ ὀκτὼ πλοίων τῆς γραμμῆς ἐν Σωδίτῃ, ἔθεσεν ὑπὸ τὰς διατα-

γὰς αὐτοῦ πέντε κανονισφόρους φαλαινίδας ὑπὸ τὴν διοίκησιν Χουσεῖν τινος, ὅπως περιπολῶσιν ἐν τῇ Ἀμβρακικῇ κόλπῳ.

Ὁ Ἰσμαὴλ Πασόμπεης εὐρισκόμενος ἐν Ἄρτῃ ἔλαβε ταῦτο χρόνως τρισχιλίους ἄνδρας, μεθ' ὧν ὤφειλε νὰ εἰσβάλῃ εἰς Ἀκαρνανίαν, ἐνῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν διηυθύνετο κατ' αὐτῆς διὰ τοῦ Ἀκτίου, ὅπως καταλάβῃσι τὰ φρούρια τῆς Πλάγας καὶ τοῦ Τεκέ. Ὁ Χασάν πασσᾶς ἡττηθεὶς τελευταῖον ἐν τῷ στενῷ τοῦ Κουμχαδέζ, διετάχθη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, ὅπως φρουρῇ τὴν Ἄρταν μετὰ χιλίων ἀνδρῶν ὑπ' αὐτόν. Ὁ Ἄγος-Λοῦ-Ἀλῆ-πασσᾶς, «Σκυπετάρης γκέκας», κατέχων μετὰ χιλίων πεντακοσίων ὀπλιτῶν τὴν θέσιν Πλάγια ἐνετίλλετο νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς ἐπαναστατήσαντας Ἀθαμᾶνας ἐνεδρεύοντας ἐν ταῖς λόχμας τῶν Τσουμέρκων καὶ Ἀγνάντων, οἷνινες πιθανότατα προὔτιθεντο, κατερχόμενοι πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελφίου, νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ καπετάν Στουρνάρα, ἀρχηγοῦ τῶν Ἀσπροποταμιτῶν ἅμα ὡς ἀπεχώρῃ ὁ Ἰσμαὴλ Πασόμπεης· ἐν ταιαύτῃ περιπτώσει ὁ Ἄγος Λοῦ εἶχεν ἐντολὴν νὰ καταδιώξῃ αὐτοὺς διὰ τῆς Ἀγραῖδος μέχρις οὗ σημείου εἶχει πεποίθησιν ὅτι ἡδύνατο νὰ καταφθάσῃ αὐτούς.

Τέλους ὁ Μακεδὼν Γιουσούφ πασσᾶς ἔχων ὑπ' αὐτόν χιλίους ἄνδρας ἐν Ναυπάκτῳ, ὤφειλε νὰ εὐρίσκηται ἔτοιμος εἰς πᾶν νεῦμα τοῦ «Καπετάν πασσᾶ» διετάσσετο δὲ ὅπως συμπράξῃ μετὰ τοῦ ναυάρχου τούτου, ὅστις ὡδήγει, ὡς ἐλέγετο, δεκακισχιλίους πεζοναύτας διὰ τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν, ἥτις κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ὅντως δὲ τὸ «χαρέμιον τοῦ σερασκέρη» Χουραΐτα, ὡς καὶ οἱ θησαυροὶ αὐτοῦ, εὐρίσκοντο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, εἶχε δὲ οὗτος ἐξορκίσει τὸν Χάλετ ἐφένδην, τὸν ἀρχιναύαρχον καὶ πάντα τὰ μέλη τοῦ «διθανίου», ὅπως στρέψωσι τὰς ἐνεργείας τῶν εἰς Πελοπόννησον, καὶ μόνον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς πληρώσεως τῶν πόθων τοῦ ἐδέχθη νὰ συνεχίσῃ μετ' ἀφροσιώσεως τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων, διότι ἄλλως οὐδέποτε θὰ ἐξελιπάρει τὴν ἀρχηγίαν τῆς πρωτοπορείας τῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἔμελλον νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Πελοπόννησον.

Ἐμελλε λοιπὸν ἡ χώρα αὕτη νὰ ὑποστῇ τὴν φοβερὰν προσδο-
λὴν ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν δυνάμεων κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν
συγχρόνως. Ὁ Μπαϊράμ πασᾶς, ὁ Ἀσιατικὸς διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του
ἐπικληθεὶς, εὐρίσκετο ἐν Λεβαδείᾳ, διαρκῶν σῶμα ἐκ δισχιλίων καὶ
πεντακοσίων ἀνδρῶν.

ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Χαραγδῆ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Εὐβοίας ὑπη-
ρέτουν πεντακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, τοποτη-
ρητὴς τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ τέσσαρας χιλιά-
δας ὁπλίτας, πασσᾶς δὲ τίς, Ἀχιμέτ καλοῦμενος, ἐστρατοπεδευμένος
ἐν Ἐλευσίνι διόκει δισχιλίους καὶ διακοσίους προσκόπους. Αἱ μοι-
ραρχίαι αὗται συνοδευόμεναι ἀλλήλαις διὰ τῶν ὄχυρῶν θέσεων Ἀτα-
λάντης, Ζητουνίου, Βονίτης καὶ Βόλου ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπεστηρί-
ζοντο ὑπὸ στρατεύματος ἐκ δεκακισχιλίων ὁπλιτῶν εὐρισκόμενου ἐν
Λαρίσσει.

Οἱ «σερασκέραι» τῆς μεγάλης ταύτης στρατιᾶς Σεΐμ πασσᾶς
καὶ Μενιχ πασσᾶς, παρείχον πλείστα ἐχέγγυα ὑπὲρ ἐπιτυχίας τοῦ
Τουρκικοῦ ζητήματος, ἐπὶ μακρὸν λαβόντες μέρος εἰς τὰ πεδία τῶν
μαχῶν ὑπὸ τὸν ἀποθανόντα Βεζύρην Κιόν-Γιουσούφ, πασσᾶν τοῦ
Κουρδιστάν, καὶ τὸν Χουραΐτ ἐν τῇ κατὰ τῶν Σέρβων ἐκστρατείᾳ
του. Ἐλήφθη δὲ τέλος φροντίς περὶ διοργανώσεως ἐφεδρείας ἐν Γε-
νιδζέ Βαρδάρ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ἀλῆ πασσᾶ καὶ Βεκήρ πασσᾶ,
τῇ ἀπετέλεσαν οἱ χωρικοὶ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὴν ἐφεδρείαν ταύτην
ἀνετέθη ἡ ἐποπτεία τῶν πέραν τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ μακεδονικῶν
ἀτάκτων σωμάτων.

Ἦτο πιθανὸν ὅτι τὰ στρατεύματα ταῦτα ἤθελον εἰσελθεῖν εἰς
Λάμωσσαν, ἀλλ' ὥς εὐρίσκοντο ἐν συντάξει ἐκστρατείας, διότι οἱ
Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας ἐνέβαλλον τὸν πασσᾶν τῆς Θεσσαλονίκης
εἰς πράγματα, οἷα δὲν ὄφειλον ν' ἀνησυχῶσι στρατὸν πρωορισμένον
ὅπως δράσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ ὅσοι ἐξέθημεν πῶς οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Ἕλληνες, λίαν εὐά-
ριθμοι, ὥστε νὰ ὑποστηρίξωσι τακτικὴν ἐκστρατείαν, εἶχον ἀποι-

θηθῇ πρὸς τὴν χερσονήσον τῆς Παλλήνης, καὶ τὴν τρόπον ὁ καπετάν Διαμαντῆς προσδραμὼν εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν κατώρθωσε νὰ σταματήσῃ τοὺς ἀπίστους πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κασσάνδρας. Ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Ἰουλίου ἐν τῷ διαμερίσματι ἐκείνῳ αἱ ὑποθέσεις τῶν Τούρκων ἔδαινον ἐπὶ τὰ χεῖρω, καθ' ἑκάστην ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τὸν ἄσπασκέρην τῆς Χαλκιδονικῆς τεταγμένων ἀνδρῶν ἡλαττοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός, τῶν ἐπιδημιῶν καὶ τῆς λιποταξίας.

Ὁ «γενιτσαρ ἀγάς» τῆς Θεσσαλονίκης, μόλις ἐπήρχετο ἡ νύξ, εὕρισκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διατάσῃ διηγεκῶς περιπολίαις, ὅπως ἀπομακρύνῃ ομάδας λιποτακτῶν καὶ σκυλευτῶν, ἀπειλούντων νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὴν πόλιν, ὅπως προξενήσωσι ταραχάς. Ὁ Κ. Ρομβώ, πρόξενος τῆς Ρωσσίας, δις καταφυγὼν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς γαλλικῆς σημαίας, ὅπως λυτρωθῇ τοιοῦτων ἐπιθέσεων, ἐδέησε, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βαρῶνου Στραγονόφ, ὅπως ἐπιδιδασθῇ τῆς κορβέττας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ἡμῶν *Truite* καὶ ἀναχωρήσῃ. Οἱ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μεταδληθείσαις εἰς φυλακάς, καθευρθέντες Χριστιανοὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζῶσιν ἐρριμμένοι ἐν αὐταῖς, μόνον δ' ὅπως βαρδάρως βασανισθῶσιν ἐπὶ τῇ τέλει ἀργυρολογίας. ἢ ἵνα ὑποστῶσιν τὴν ἐπιβεβλημένην ποινήν, ἐξήρχοντο τινες, οὓς πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας παρέδιδον εἰς τὴν λύσσαν τῶν Ἰουδαίων.

Γενικὴ ἦτο ἡ κατάπληξις· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ διοικοῦντες τὰ διάφορα σώματα Τούρκοι ἀρχηγοὶ βλέποντες ἑαυτοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκτεθειμένους εἰς τὸ μῖσος τῶν ἐπαναστατῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὸ ὀλιγόψυχον τῶν ἐκτεθλημένων μουσουλμανικῶν στρατευμάτων, οὐδόλως ἐδισταζον νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἂν σῶσι θὰ κατέπλεον ἐκείσε.

Ὁ φόβος αὐτῶν εἶχε κορυφωθῇ ὅποιας ὅμως θὰ ἐπέφερεν ἡ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διασπαρεῖσα κατάπληξις, εἰ μὴ ἡ διεγείρασα αὐτὰς Θεία δύναμις ἐξῆλπε τὸ θάρρος αὐτῶν! Αἱ Θερμοπύλαι μόλις ὑπερσπίζοντο ὑπὸ δυσχιλίων καὶ πεντακοσίων ἀνδρῶν· τοὺς γεν-

αιοφύχους ὅμως ἐκείνους διώκουν ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουττος, ὁ Δουδουνιώτης καὶ ὁ Γκούρας, ὁπλαρχηγοί. τοὺς ὁποίους τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφωνείου ἀντροῦ, ἐν ᾗ εἰκὼν τις τῆς Παρθένου ἐπετέλει καθήκοντα πυθίας, εἶχεν ἐπονομάσει. «τρόμον τῶν βαρβάρων, διοκηρῦτον ὅτι μόνοι αὐτοὶ ἤρκουν νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὰ ἐν Λαρίσῃ συνηγμένα στρατεύματα.» Ὁ Μακρὴς κατεῖχε τὰ ὄρη τῶν Ἀγράφων μετὰ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν ὁ Ζόγκος ὠδήγει τετρακοσίους μόνον ἐπὶ τῶν κατωφερῶν τῆς Ὀρθυος, ὁ δὲ Στουρνάρας ἐτέρους ἑξακοσίους ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀχελφου.

Οἱ ὁπλαρχηγοὶ Γῶγος καὶ Κολτελίδας εὗρισκοντο μετὰ ἑπτακοσίων ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρῶν ἐν Ἀθαμανίᾳ. Οἱ Σουλῶται διέθετον πλέον τῶν πέντε χιλιάδων ὁπλιτῶν πρὸς τῇ φρουρᾷ τῆς Ρενιάσσης ἀνερχομένη εἰς ἑβδομήκοντα δύο ἀνδρας. Ὁ Ἰσκος, ὁ Λεπενιώτης, ἀνεψιὸς τις τοῦ Κατσαντώνη κατεῖχον τὴν Ἀγραῖδα μετὰ ἑννεακοσίων παλληκαρίων. Οἱ Βαρνακιώτης καὶ Ράγκος κατηυλίζοντο περίξ τῶν λιμνῶν τῆς Ἀκαρνανίας μετὰ ἑξακοσίων ἄρματολῶν ἀνδρῶν.

Τὸ ὑπὸ τὸν Πασσῆνον σῶμα ἀποτελούμενον ἐκ διακοσίων πενήκοντα Κεφαλλήνων εἶχε διασπαρῇ περὶ τὸ Σπαρτὸν ὄρος τέσσαρες ἡρωίδες ἐξ Αἰτωλίας σχηματίσασαι λόχον ἐξ ἀμαζώνων καὶ ἡδῶντων νέων ὑπερήσπιζον τὰς γεφύρας τοῦ Κόρακα καὶ Γρινέλι· ἡ φρουρά τοῦ Μεσολογγίου ἀπετελεῖτο ἐκ χιλίων διακοσίων ἀνδρῶν, ἡ δὲ τοῦ Αἰτωλικοῦ ἐκ τετρακοσίων.

Οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Οἰτῆς, τῆς Αἰτωλίας τῆς Δωρίδος καὶ τῆς δυτικῆς Λοκρίδος προσελθόντες εἰς τὰς σημαίας ἦσαν ἐπαρκεῖς εἰς ἐποπτεῖαν τῶν ἐν τῇ φρυσυρίᾳ Πατρατζίκ καὶ τῆς Ναυπάκτου κεκλεισμένων Τούρκων. Φοβούμενοι περὶ τῆς τύχης τοῦ Γαλαξειδίου οἱ Ἕλληνες, ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον Cambrien ἐνήργησε κατόπτευσιν τοῦ λιμένος τῆς πόλεως ταύτης, συνεδούλευσαν τοὺς κατοίκους νὰ ὀχυρώσωσι τὴν πορθμίδα, ἥτις σχηματίζεται πρὸ τοῦ λιμένος τοῦτου, οἱ Γαλαξειδιῶται ὅμως φειδόμενοι μικροῦ ποσοῦ χρημάτων, ὅπερ ἀπητείτο πρὸς ἐκτέλεσιν ὀχυρωματικῶν ἔρ-

γων παρεμέλῃσαν ταῦτα, καὶ ὡς φυλάργυροι ἐν ναυαγίῳ φροντίζοντες μόνον περὶ τοῦ χρυσοῦ αὐτῶν κατεστράφησαν, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐκτεθέμεθα, πανοικεῖ τοιαύτη ἡ τύχη τῶν ἀποδλεπόντων μόνον εἰς τὸ ἀτομικὸν συμφέρον.

Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον ἔνθα εὐρίσκοντο οἱ Κ. Κ. Γόρδων, ὅστις ἐδώρησε τρεῖς βολιδοβόλους εἰς τοὺς Ἑλληνας, καὶ Μάξιμος Ρεῖδω, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης τὰ μάλιστα ἠδυνόετο. Καθ' ἑκάστην οἱ στρατιῶται τοῦ πολιορκουμένου στρατοῦ ἐγυμνάζοντο· κατῴρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ καταλάβωσιν ὅλα τὰ στενά· εἰς δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν ὁ Νικήτας προέβη νὰ καταλάβῃ τὸ στενὸν τοῦ τροχοῦ ἢ Κακῆς Στάλας.

Κατελάμβανεν ἤδη θέσιν τινα μετ' ἐννεμήκοντα Ἑλλήνων, ὅτι εἶδε τὸν Κεχαγιά βέην αὐτὸν ἀκολουθούμενον ὑπὸ τριῶν χιλιάδων πεζῶν καὶ πεντακασίων ἵππέων. Ἦρχετο ἐπὶ κεφαλῇς τῶν συνοδούντων ἑκατὸν φορτία ἀλεύρων, ἀποστελλομένων ἐκ Λέρνης ὅπου εἶχον ἀποδιδασθῆναι ὑπὸ ἀγγλικοῦ πλοίου. Κατὰ πρῶτον οἱ Ἑλληνες ἀντεμετώπιζον τοὺς Τούρκους, διότι μέχρι τοῦδε ἔβλεπον αὐτοὺς ἐκ τῶν ὀρέων.....

Ὁ Νικήτας διατάσσει πάραυτα τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας νὰ σταθῶσι· τοποθετεῖ αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος, ἔνθα τὸ στενὸν σμικρύνεται, προφυλαττομένους δεξιόθεν ὑπὸ τοῦ ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένον τὸ χωρίον Δελιανά, καὶ ἀριστερόθεν ὑπὸ τῶν ὄχθων χειμάρρου τινος, ὅστις ἐχρησίμευεν αὐτοῖς ὡς πρόχωμα καὶ ὡς τάφρος.

Οἱ Μωχμεθανοί, ἐκπλαγέντες ἐκ τῆς τοιαύτης τόλμης ἔστησαν κραυγάζοντες πρὸς τοὺς Ἑλληνας. «Ἀπιστοι, παραδώσατε τὰ ὅπλα».

— «Ἀσεβεῖς», ἀποκρίνεται ὁ Νικήτας, ἔλθετε νὰ τὰ «πάρηται». Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χριστιανοὶ κατετρομαγμένοι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐχθρῶν, φρίσσουσιν. Οἱ ὀδόντες αὐτῶν κρούονται σπασμοδικῶς, καὶ αἱ τρέμουσαι χεῖρες αὐτῶν μόλις δύνανται νὰ φέρωσι τὸ βάρος τοῦ ὅπλου, ὅτε ὁ Νικήτας διέταξε νὰ πυροβολήσωσιν ἐναντίον τῶν ἵππέων, οἵτινες ἐπυροβόλουν ὡς συνειθίζουσι, καλύπτοντες τοὺς

ὀφθαλμοὺς διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. «Δὲν τολμῶσιν νὰ μᾶς παρατηρήσωσιν, ἀδελφία πῦρ !... Εἶπε, καὶ ἄνω τῶν τεσσαράκοντα βαρδάρων καλύπτονται ὑπὸ τοῦ χόου. Ἀποκρουσθέντες πολλάκις διὰ ζωηροῦ πυρὸς «ὀπίσθοχωροῦσι» τὸ δὲ πεζικόν, ὑπερὸ «Κεχαγιᾶ» βέης διατάσσει νὰ προχωρήσῃ, ἀφ' οὗ ἀνεπετυχῶς ἐπυροδόλει ἐπὶ πέντε ὥρας, ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς ὑποχωρήσεως.

Τὴν στιγμὴν ταύτην διακόσσοι Ἕλληνες χωρικοί, θεώμενοι τὴν πάλιν ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ὅθεν ἐνήδρευον, ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τοῦ Νικήτα: «τώρα ἔρχεσθε κερατάδες», ἀνέκραξεν, ἀδιάφορον, ὡς πέσωμεν ἐπάνω των.

Μετὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην ἐπίπληξιν ἀνασπᾷ τὴν σπάθην του καὶ πάντες μιμούμενοι τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, σπεύδουσιν ἐπὶ τὰ ἔγχη του. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ «Κεχαγιᾶ βέης» ἐπληγώθη βαρέως ὁ Ἀλὴ βέης ἐκ Φαναρίου ἐφονεύθη, πλήθος Τούρκων ἀπωλέσθησαν, καὶ ὁ ἀντιστράτηγος αὐτῶν χάρις εἰς τὴν ταχύτητα τοῦ ἵππου αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ εἰς Τρίπολιν, εἰς ἄκρον εὐτυχίης, διότι μόνον ἐξακοσίους ἀνδρας ἀπώλεσε καὶ τὰ τρόφιμα, ἅτινα περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Χριστιανῶν.

Ἐπιτυχία τοσοῦτος ἔκτακτος, ἀνταξία τῆς προσωνομίας, ἣτις ἐδόθη εἰς τὸν νικήταν, «Τουρκοφάγον» ἔκτοτε καλούμενον, ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες κατῆλθον πάραυτα ἐκ τοῦ ὄρους Μεγελάου, ἵνα περιορίσωσι τὴν πολιορκητικὴν αὐτῶν ζώνην εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς μόνου μιλίου ἐκ τῆς Τριπόλεως· καὶ ὁ Κεχαγιᾶ βέης ἠναγκάσθη νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον μετὰ δεκαμισχιλίων ἀνδρῶν διατηρῶν οὐδὲν ἥττον, τὴν ἐλευθερίαν τῆς πρὸς ἀνατολὰς πόλεως, ἣτις ἔδλεπεν εἰς τὴν πεδιάδα. Τοιοῦτοτρόπως ἤρξατο, κυρίως εἰπεῖν ἡ πολιορκία τῆς νεωτέρας πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ ἀρχηγίαι τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὸ κίνημα τοῦτο διενεμήθησαν μεταξὺ αὐτῶν, Κολοκοτρώνη, Πέτρου Μαυρομιχάλη, Κανέλλου, ἀρχηγοῦ τῶν Δηλιγιανναίων, Νικήτα, Κρεβάτα καὶ πολλῶν ἄλλων ἀρχηγῶν, οὓς θὰ γνωρίσωμεν καθ' ὅσον ἔλαβον μέρος εἰς

τὰ παρ' ἡμῶν συμβάντα, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀνομάσωμεν ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀνδρείους, οἵτινες ἐξεληθόντες ἐκ τοῦ κόλπου τῶν ὀρέων, διεκρίθησαν διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτῶν.

Ἐθεάθησαν ταῦτοχρόνως καταφθάνοντες εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς καὶ ὁ ἐνάρετος ἐπίσκοπος Ἑλλους, οὗτινος ἡ εὐγλωττία πλήρης πάντοτε πνευματικῆς χάριτος, ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ὀνομασθῇ «τὸ Ἀμφιον τῆς ἀγίας ἐπαναστάσεως», ἥς ἐγένετο ὁ νέος Πέτρος ὁ ἐρημίτης. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἥμισυ κληρικοῦ, ἀναμφιδόλως θὰ ἤρμαζον αὐτῷ ἡ προσω-
 νυμία Κούκουλος, ἣτις ἐδόθη εἰς τὸν μέγαν ἱεροκλήρυκα τῶν σταυ-
 ροφόρων, ἐὰν ἡ ἀπλότης τῶν ἡθῶν αὐτοῦ καὶ ἡ εὐγλωττία δὲν
 ἦτο σχετικὴ πρὸς τὴν τῶν ἐπαναστατῶν. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐνε-
 φανίσθησαν ὁ Θάνατος Κανακάρης ἐκ Πατρῶν, ὁ Λόντος ἐκ Βοστί-
 τσαι, ὁ Ὀρλάνδος ἐξ Ὑδρας, ἡ ἡρώς Βουδουλίνα, ἀθλητικὴ τὸ
 σχῆμα, ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης καὶ ἀναριθμητοὶ προὔχοντες,
 ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους.

Πληροφορηθέντες ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἡπείλειτο ὑπὸ τῶν κατὰ
 τὴν ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν δυνάμεων τοῦ Σουλτάνου, περὶ ὧν
 προλαβόντες εἶπομεν, ἤρχοντο νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῶν ληπτέων
 μέτρων, τῶν ἀφορώντων τὴν ἀποσώδην τῶν ἐνδεχομένων δεινῶν.
 ὧν μόνον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῶν ὁ στρατὸς ἐμελλε καὶ αὐτὸς νὰ
 λάβῃ γνῶσιν.

Οἱ ὑπ' αὐτοὺς στρατιῶται ἦσαν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ ὦσι· δυσ-
 πεθεῖς μὲν ἀλλὰ ἀνδρείοι. Ὀλίγαι ἡμέραι παρήρχοντο χωρὶς γὰ
 συμπληκθῶσι μετὰ τῶν Τούρκων· ὥστε ν' ἀποκτήσωσι κατι τι πε-
 ρισσότερον καὶ οὐδέποτε, ἢ οὐσίς τοῦ ἡλίου, καθ' ἣν ἐπανήρχοντο
 εἰς τὸ στρατόπεδον, τοὺς εὔρε χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀνταλλάξῃ μετὰ
 τῶν Μωαμεθανῶν τὸ πῦρ καὶ ἀμοιβαίαις ὕδρεσι καὶ ἀναθήματα. Καὶ
 ἦτο φόβος μὴ, ἀγομένης τῆς ὑποθέσεως εἰς μῆκος καὶ τῆς ἐποχῆς
 τῶν βροχῶν μετριαζούσης τὴν θερμὴν τῶν πολιορκητῶν, ἡναγκά-
 ζοντο οὗτοι νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὰ χωρία αὐτῶν.

Ἐξετάζοντες τὴν περιφέρειαν τῆς Πελοποννήσου, ἦτο ἀδύνατον

νά μαντεύσωσιν εἰς ποῖον σημεῖον ὁ Τουρκικὸς στόλος, ὅστις, καθὼς ἔλεγον, ἐκόμιζε τριάκοντα «ὀρτάδας» γιαντισάρων, θὰ ἀπεδίβαζεν αὐτούς· διότι εἰς στρατὸς ναυτινὸς ἔχει πάντοτε τὸ πλεονέκτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν καταλλήλων παραλίων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ. Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἡ χερσόνησος ἦτο εὐπρόσιτος πολλαχόθεν. Οἱ Ἕλληνες μέχρι τοῦδε μόνον δύο φρούρια κατεῖχον παράλια, τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυαρίνου· τὸ πρῶτον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ ἀάθοδον τὸ δεύτερον καίτοι ἐξαίρετος πολεμικὸς λιμὴν δὲν ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ διὰ σπουδαίαν ἐπιχείρησιν, διότι δεσπόζει μόνον πρὸς τὰ μέρη τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης.

Ἄν ἀπεδιβάζοντο εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Μεσηνιακοῦ κόλπου, οὐδένα ἄλλον σκοπὸν θὰ εἶχον ἢ νὰ προμηθευθῶσι χορτονομίαι, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖ εἶχε τοποθετηθῇ ὁ λοχαγὸς Βαλέστος μετὰ τῶν τακτικῶν αὐτοῦ λόχων, μεθ' ὧν θὰ ἤγοοντο οἱ Μανιάται, ἠδύνατο νὰ ἐφησυχάζωσιν· ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἐπίσης ἡσυχοὶ καὶ ὡς πρὸς τοὺς λιμένας τῆς Ἀργολίδος.

Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες, οὔτινες ἐστήριζον ἐν μέρει τὰς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀνανδρείας τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι οὐδέποτε ὁ καπετὰν «πασσᾶς» αὐτῆς θὰ ἀπετόλμα νὰ προσβάλῃ τὴν Ἰῶραν. Εἶχεν ἤδη λάβει πείραν τῶν ἐλληνικῶν πυρπολικῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μυκάλης· καὶ ἦτο φανερόν ὅτι δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόλπον ὅπου θὰ ἐκινδύνευε νὰ πυρποληθῇ ὑπὸ τῶν Ἰωραίων καὶ Σπετσιωτῶν. Ἀλλ' ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐὰν ἔρριπτεν ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἐκείνου δεκακισχιλίους ἄνδρας, τότε ἔδει τάχιστα νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ πέριξ τῆς Τριπολιτσᾶς. Παρεκάλεσαν λοιπὸν τοὺς ναυάρχους νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅτε πρὸς μεγάλην ἐκπλήξιν τῆς συνελεύσεως, αὐτοὶ ἠρνήθησαν τοῦτο ὁμοφώνως.

«Ἀφ' ἧς ἤρξατο ἡ ἐπαναστασις, εἶπον, τὸ ἐλληνικὸν ναυτικὸν «μόνον ὑφίστατο τὰ βάρη τοῦ πολέμου. Τὸ αἷμα ἔρρευσεν εἰς εἰς «κοσι μάχας» ἐδαπάνησε τὰς οἰκονομίας τῶν κυβερνητῶν αὐτοῦ,

καὶ ἡναγκασμένον ν' ἀγοράζῃ καὶ αὐτὸν τὸν διπυρίτην, ἵνα τρέφῃ τοὺς νοῦτας του. οὐδεμίαν οὐδέποτε βοήθειαν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος τῆς ἑξοχῆς.

Κατηγοροῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἀπληστίαν τοῦ Κολοκοτρώνη, τῶν ἀγγλιστῶν καὶ πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἐκυρίευσαν λάφυρα καὶ ἀκινήτους ἰδιοκτησίας τῶν Τούρκων ἐπλήσθησαν πλούτου, θερίζουσι, τρυγῶσι, νέμονται ἵππους καὶ ποίμνια, καὶ οὐδεμίαν λογοδοσίαν δίδουσιν. Ἰππεκατέστησαν τοὺς «πασσάδες» καὶ τοὺς «ἀγᾶδες», ἐνῷ ἔνεκα τῆς διακοπῆς τοῦ ἐμπορίου, αἱ τράπεζαι ἡμῶν εἰσι κεναὶ καὶ οἱ ναῦται ἡμῶν, γηράσαντες ἐκ τῶν κόπων, ἀποθνήσκουσιν ἐκ πείνης. Αὕτη εἶναι ἡ ἀναγέννησις τὴν ἀνεμεινόμεν καὶ πρὸς τὴν αἱ καρδίαι μας ἀπέδλεπον; Δηλοῦμεν ὅτι, ἀρκούμενοι νὰ ἐπαγρυπνῶμεν εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν νήσων μας, ἀποσύρομεν ἀπὸ σήμερον τὰ καταδρομικά, ἅτινα ἀποκλείουσι τὸ Ναύπλιον αὕτη εἶναι ἡ ἀμετάκλητος ἡμῶν ἀπόφασις.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ, ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς λαμβάνων τὸν λόγον ἐμέμφατο αὐτὸν διὰ τὴν ἀκόρεστον ἀπληστίαν αὐτοῦ, προσκαλὼν αὐτὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ὀπλαρχηγούς, νὰ δικαιολογηθῶσι διὰ τὰς κατ' αὐτῶν κατηγορίας. — «Δέσποτα», ἀνέκραξεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐν μανίᾳ «ὑπάγε εἰς τὴν τὴν ἐκκλησίαν σου» καὶ δεικνύων αὐτῷ τὰ ὅπλα του, ἡ τρέμε τὴν ὀργὴν μου! — Στρατιῶτα ἀθροισκόντες, τρέμε καὶ σύ», ἐπαπέπνευσε ἡσύχως ὁ Γερμανός, «διότι ἐὰν μία σταγὼν αἵματος τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου ἐχύνετο, ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ὁμοίων σου, θὰ ἐχύνετο καὶ ἄλλο πολὺ περισσότερον». Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ Κολοκοτρώνης ὠχρὸς καὶ ἀναυδὸς ἐσιώπησε· ἀλλὰ ματαίως ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὅστις προήδρευε τοῦ συμβουλίου προσεπάθησε ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. Τότε οἱ ναύαρχοι ἀπεσύρθησαν καὶ ἔλαβον τὴν εἰς Λέρνην ἀγούσαν, ἐνῷ ἡ Βουβουλίνα ἀναγκασθεῖσα νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, διότι ἦτο ὑποτεταγμένη, ἐν τῇ ιδιότητι αὐτῆς ὡς ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ναυαρχίας, ἐδώρει τὰ πλοῖά της τῇ πατρίδι.

Παρεκάλει τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην νὰ προμηθεύσει αὐτῇ ἀξιωματικούς καὶ πληρώματα, ἐπιθυμοῦσα νὰ μὴ ἐνισχυθῇ τὸ Ναύπλιον ὑπὸ τῶν ἀπίστων.

Τοιαύτη διαίρεσις, ἐν ταῖς περιστάσεσι, ἐν αἷς εὕρισκοντο προαιωνίζετο μεγάλας δυστυχίας· ἐν τούτοις ἐν τῇ ἀποφάσει, ἣν ἔλαβον οἱ Ὑδραῖοι, ὑπῆρχεν ἁκόμη ὑποθήκη νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι σχετικῶς πρὸς τὴν τυπογραφικὴν τοποθεσίαν αὐτῶν, δὲν θὰ ἐπέτρεπον νὰ γείνῃ εἰσβολή εἰς τὴν Ἀργολίδα.

Ἐκ γεγονότος τινὸς μάλιστα ἐσχάτως ἐν τῇ κόλπῳ τῆς Ναυπάκτου συμβάντος οἱ Ἕλληνας χάρις εἰς τὴν ὀξυδερκειαν αὐτῶν ἐδεδαιώθησαν, ὅτι οἱ Τούρκοι διευθύνοντο ἐναντίον τῶν Πατρῶν, ἵνα συγενώσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν μετ' ἐκείνων τοῦ Ἑπαιρωτικοῦ στρατοῦ εἰσερχόμενοι ἐντὸς τοῦ κόλπου.

Οἱ Τούρκοι, κύριοι τῶν Πατρῶν, τῶν φρουρίων τῆς πόλεως καὶ τῆς ναυσιπλοῦσας τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου, ἔμελλον νὰ ἀποδιδοῦσιν εἰς Λεχαινὰ καὶ νὰ ἀναμένωσιν ὑπὸ τὸ πυρόβολον τῆς Ἀκροκορίνθου τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τῶν πασσάδων, οἵτινες εὕρισκοντο πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ. Καὶ ἐν ᾗ μὲν περιπτώσει ἐπετύγχανον εὐτυχῶν τινων συγκυριῶν, ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς Ἀργολίδος εἰς τὴν Τεγέαν, ἐὰν ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἐπαναστάται δὲν κατώρθουν νὰ καθυποτάξωσι τὴν Τριπολιτσάν, οὐδὲν ἄλλο καταφύγιον εἶχον ἢ τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας. Ὑπῆρχε λοιπὸν ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ δράσωσι πρὶν ἢ μάλιστα οἱ στρατοὶ τῆς Ρούμελης συμπλακῶσι μετ' αὐτῶν· ἀλλ' ἔδειτο ἡ πλεῖον τῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν ἀνθρώπινον δύναμιν· διότι δώδεκα χιλιάδες ἐπαναστάται τὸ πολὺ, ἦσαν πᾶν ὅ,τι ἠδύναντο ν' ἀντιτάξωσιν εἰς ἐπένεινα τῶν πεντήκοντα χιλιάδων Μωαμεθανούς.

Οὕτως ἐσχεδιάζον νὰ προσβάλωσι τὴν Τροπολιτσάν, ὅτε μεγάλοι φύριοι ξένοι ἤρχοντο εἰς τὸ στρατόπεδον, ἵνα προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἀπεκλήθησαν Γερμανοί. Φεῦ! ὅσῳ εὐνοϊκῶς ἔκριναν τοὺς Ἕλληνας πρὶν ἢ

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 42

γνωρίσωσιν αὐτούς, τοσούτῳ δυσμενῶς ἐξεφράσθησαν περὶ αὐτῶν ὅτε ἐπ' ἐλάχιστον τοὺς εἶδον.

Οἱ προασιπισταὶ τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἐπάτησαν τὰ χόματα τῆς Ἑλλάδος, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπίσημοι ἄνδρες, κεκαλυμμένοι ὑπὸ παρασήμεων, ἀκολουθαύμενοι ὑπὸ ὑπηρετῶν, χαίροντες τίτλους κομητῶν, βαρόνων καὶ ἱπποτῶν. Οὐδεὶς τούτων ἐπίστευεν ἀναμφιβόλως ὅτι ἤθελον ἐπανεῦρει τὰς ἐσρτάς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰς Σπαρτιατίδας, παρθένους, πολλοὶ ἔμως ἀνέμενον νὰ λάδωσιν ἀνώτερα ἀξιώματα· ἤθελον νὰ διορισθῶσι τοῦλάχιστον στρατηγοί, συνταγματάρχαι, καί, ὅπερ χαρακτηριστικῶς ἐκφράζει ὑπὲρ τὸ δέον τὰ τέκνα τοῦ Ἀρεως κατὰ τὸν αἰῶνα καθ' ὃν ζῶμεν, ὀλίγοι μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἤθελον ἵνα πλουτήσωσιν.

Κρώζοντες στίχους τινὰς τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνας δὲν ἠγνόουν τὴν παραμεμορφωμένην ἐκ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἡμῶν προφορᾶς γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου, οἱ ξένοι εἰς τοσοῦτο προήλθον ἀδικίας, ὥστε καὶ παρεγνώρισαν τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἀπογόνους ἡρωϊκοῦ λαοῦ δράσαντος ἐκεῖ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς λαμπρότητος καὶ τοῦ κλέους αὐτοῦ. Πάντες σχεδὸν ἀπεμακρύνθησαν μετ' οὐ πολὺ καταρῶμενοι τὴν βαρβαρότητα καὶ τὴν ἀχαριστίαν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἀποδάλωσι πρὸ τῶν ὁμμάτων τοῦ κόσμου λέπραν τῆς δουλείας, ἀφ' ἧς δὲν εἶχον εἰσέτι ἐντελῶς ἀπαλλαγῇ.

Φωνὴ ἐξ ὕψους ἐπηγγείλατο αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν, διότι ἦσαν χριστιανοί. Ὁ Σταυρὸς εἶχεν ἀποκαλύψει αὐτοῖς τὴν οὐράνιον τοῦ ἀνθρώπου ἀρχήν· ὁ λαὸς, ὡς πολλοὶ ξένοι παρετήρησαν, ἠλεκτρίζετο χωρὶς νὰ ἐννοῇ τὸν λόγον ὅσας ἀπήγγελλε τὴν λέξιν ΑΡΧΗ. Ἦτο κραυγὴ συναγερμοῦ, σύνθημα, εἶδος μαγικῆς λέξεως θαμβούσης τὰ πλήθη, ἐκφρασίς χαιρετισμοῦ πολλάκις, ἣν μετεχειρίσθη καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, καθιερώσας αὐτὴν καὶ ὡς τίτλον αὐτοῦ, ὅτε διέβη τὸν Προῦθον, ὅστις θ' ἀπέδωκε νέας δι' αὐτὸν Ρουδίκιον εἰ μὴ ἄλλοι λόγοι πρὶν τῆς προδοσίας τῶν περὶ

αὐτόν, ἡνάγκαζον αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ.
Πλὴν ὅποια τις ᾔην ἡ «Ἀρχὴ ἢ Κυβέρνησις» ἐκείνη;

Ὁ κληρὸς διεώρα αὐτὴν ἐν θεοκρατίᾳ ἀναλόγῳ πρὸς τὴν πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος καὶ συνεπῶς ἀπραγματοποίητον. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἀπέδιδον αὐτὴν εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ ξίφους, ὅπερ ὤφειλε ν' ἀνατεθῇ εἰς χεῖρας τοῦ ἡγεμόνος, ὃν Αἰκατερίνη ἢ Β εἶχεν ὑποδείξει εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Ἑλλάδος, ὡς μέλλοντα αὐτῶν μονάρχην· δημαγωγὸς τις καλούμενος Ἀντώνιος, ἐξήγει τὴν λέξιν ταύτην διὰ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ.

Οἱ πλούσιοι ἐφοπλισταὶ τῆς Ὑδρας, παρ' ἧς ὁ ρήτωρ οὗτος τῶν τριόδων εἶχε πῆξει τὸ δῆμα αὐτοῦ, φοβούμενοι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μῆτοι ὁ ὄχλος παραπλανηθεὶς ἐκ τῆς εὐγλωτίας τοῦ ἀγοραίου ἐκείνου δημοκόπου, διαρπάσῃ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, οἱ δημογέροντες λέγω τῶν Ὑδραίων διέταξαν τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἀποπομπὴν τοῦ μυστηριώδους ἐκείνου ἀνθρώπου (1) ὅστις ἐξηφανίσθη οὕτω ἀνὰ τὰ πελάγη, ὃν τὸ κύμα ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπικεῖται ὁ κίνδυνος μὴ ταραχοποιᾷ τινα πνεύματα παρασύρωσι τὸν λαὸν εἰς πεπλανημένας ἀποφάσεις, ἐλήφθη ταυτοχρόνως ἀπόφασις ὅπως προδῶσιν εἰς τὸν καταρτισμὸν κυβερνήσεως, ἧς ἡ ἀνάγκη ἀπέβη ἤδη πασίδηλος.

1) Ἀντώνιος. Ὑπάρχει τι τοσούτῳ ἀσύνηθες ἐν τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὥστε μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ παράσχω πλείστας περὶ αὐτοῦ ἐξηγήσεις. Δὲν ἐπέστη εἰσέτι ὁ καιρὸς τοῦ ἄραι τὸν πέπλον τὸν καλύπτοντα τὸ τραγικὸν αὐτοῦ τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουσιν ἐξαπίνης τουρκικὰ ὀπλιταγωγά.—Ναυτικά καὶ κινήσεις.—Συμβάντα ἐν Κύπρῳ.—Καταστροφή τῆς καθολικῆς μονῆς τοῦ ὄρους Καρυήλου.—Οἱ Ἀγγλοὶ ἀναφανδὸν κηρύσσονται ὑπὲρ τῶν Τούρκων.—Ἀφίξεις τῆς μείρας αὐτῶν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἄσσεις τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Κ α π ε τ α ν ἄ β ἔ η.—Μαρτύριον τοῦ ἐπισκόπου Κορώνης καὶ τοῦ Τιμοθέου, διακόνου ἐκ Μεσσήνης, τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ καὶ ἐνὸς παιδίου.—Νίκη τῶν Θερμοπυλῶν.—Αἰσχρὰ φυγὴ τῶν Τούρκων.—Ἀψιμαχίαι πρὸ τῶν Πατρῶν.—Ὁ τουρκικὸς στόλος πλοηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου Ζ η ν ο θ ί α ς προσβάλλει καὶ καταστρέφει τὸ Γαλαξίδιον.—Πολιορκία τῆς Τριπολιτζᾶς διευθυνομένη ὑπὸ γάλλων ἀξιωματικῶν.—Τὰ ὀνόματα αὐτῶν.—Ὁ Μαυροκορδάτος πέμπεται εἰς Αἰτωλίαν.—Λειποταξία τοῦ Κατακουζηνοῦ.—Ὁ Ὑψηλάντης ἀπατηθεὶς μεταβαίνει εἰς Καλάβρυτα· συνεπάγει τοὺς ἀξιωματικούς.—Ὁ Ἑλμᾶς βέης καὶ οἱ τ ὁ ξ ῖ δ ε ς αὐτοῦ συνθηκολογοῦσιν.—Ἀπληστία πολλῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν.—Δυσχερᾶς τῶν στρατιωτῶν.—Βομβαρδισμὸς τῆς Τριπολιτζᾶς.—Ἐφοδὸς καὶ ἄλλως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.—Δηλώσεις.—Ἀναχωρήσεις τῶν Σκουπετάρων ἢ ἀπειλιτικὴ αὐτῶν στάσις.—Φρικαλέα σφαγὴ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἰουδαίων.—Ἰωσήφ ἐπίσκοπος Ἀνδρουσῆς, ἀπολυτρωθεὶς, δέεται ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.—Τὰ ἐν Ζακύνθῳ—Δολοφονία Ἀγγλοῦ.—Συγκινήσεις καὶ αἱ δόλοισι συνέπεται τούτου.—Συγκλῆ παραλάσεις τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου· ἀπόπλους αὐτοῦ εἰς Ἀσίαν.

Ἡ Σμύρνη ἀνυπομονοῦσα νὰ ἀπαλλαγῇ ὡς τάχιον τοῦ ἀχαλινώτου ἐκείνου τῶν στρατιωτῶν ὄχλου τοῦ στρατωνιζομένου ἀπὸ πολλῶν ἤδη μηνῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν κανονοστασίων τοῦ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου φρουρίου, ἐναύλωσε καὶ αὕτη πλοία, χωρὶς νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς τύχης τῶν ἐν αὐτῇ σιθάζομένων. Πλὴν παρὰ τὸν πόθον, ὃν ἔτρεφαν πάντες νὰ ἀπαλλαγῶσι τοιούτων ξέ-

νων, αἱ προπαρασκευαί τῆς ἐκστρατείας ἐγένοντο μετὰ τοσαύτης βραδύτητος, ὥστε ἡ ναυτικὴ ἐκείνη μοῖρα ἐξέπλευσε μόνον ὅτε ἀνηγγέλθη ἡ προσέγγις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου. Τὰ πλοῖα τότε ἐφ' ὧν ἐπέδωσαν τὰ στρατεύματα, ἐξήλθον τοῦ κόλπου τῶν Κλαζομένων παρακολουθούμενα ὑπὸ μιᾶς ἡμισιλίας (γολέτας), καὶ ἀπὸ ἐν «τραμπάκολο» τοῦ ἀλγερινοῦ ναυτικοῦ· ἀλλ' οἱ Ἀλγερινοὶ μόλις ἀναχθέντες εἰς τὸ πέλαγος, ἀνέκρουσαν πρύμναν καὶ εἶασαν χαίρειν ἐκείνην, μεθ' ὧν δὲν ἐτόλμων νὰ κινδυνεύσωσι πέραν ὁρίων ὑπερδιέγραφεν αὐτοῖς ἡ ἰδία αὐτῶν ἀνανδρεία.

Κατέλιπον αὐτοὺς ἀπέναντι τῶν Σπαλμαδόρων καὶ τὰ ὀπλιταγωγὰ εὐρίσκοντα πρὸ αὐτῶν ἀνοικτὸν πέλαγος προὐχώρουν ἄφοβα. Οὐριος ἄνεμος ὄθει αὐτά, διηυθύνοντο δὲ πρὸς τὰς νήσους Οὐρλάκ, ὅτε παρακάμψαντα τὸ βόρειον ἀκρωτήριον τῆς Χίου διέκρινον ἐλληρικὸν στολίσκον ἐκ δώδεκα βρικίων φερόμενον ἐπ' αὐτοὺς πλησίον. Παλινδρόμησις ἢ προσφυγὴ εἰς τὸν ὄρμον τῆς Χίου ἀπέβαινεν ἀδύνατος. Οἱ Τοῦρκοι πτοηθέντες ἐπὶ τῇ θέσει αὐτῶν ἔστρεψαν πάραυτα πρὸς τὴν ξηρὰν ἐπὶ τῇ σκοπῇ τοῦ ἐξεῖλαι· ἄλλοι Ἑλληγες ὑπερβαίνοντες αὐτοὺς κατὰ τὸ τάχος τοὺς κατεδίωξαν καὶ προσέβαλον, μὴ καταλιπόντες αὐτοῖς τὴν εὐκαιρίαν μήτε νὰ ἐκτελέσωσι τὸ σχέδιόν των μήτε νὰ παρασκευασθῶσι καταλλήλως πρὸς μάχην.

Τὸ πῦρ ἤρξατο βρέμον. Οἱ Τοῦρκοι μετ' ἐπιγνωσμένης ἀνδρείας ἀνταπῆντησαν διὰ ραγδαίου κανονιοβολισμοῦ· πολλάκις μάλιστα ἀντιμετωπίσθησαν πλοῖον πρὸς πλοῖον μετὰ τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν, οἵτινες ἐπωφελοῦμενοι τοῦ κλυδωνισμοῦ τοῦ κύματος, ὅτε τοῦτο ἀπεκάλυπτεν ὀλόκληρον τὴν τρόπιν τῶν τουρκικῶν σκαφῶν πρὸ τῶν στομιῶν τῶν τηλεβόλων των, προυξένουν σημαντικὰς εἰς αὐτὰ βλάβας.

Ἀδυνατοῦντες τέλος, μετὰ δίωρον πεισματώδη συμπλοκὴν, νὰ ἀντίσχωσιν ἐπὶ πλέον οἱ Τοῦρκοι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς λέμβους, ὅπως σωθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν πυρπολοῦντες τὰ ἐφ' ἐπέβαινον πλοῖα. Οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ἐπνίγησαν· ἐνῶ ἐζήτουν νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν

γῆν· οἱ τραυματαῖα ἐγένοντο βορὰ τῶν φλογῶν, καὶ οἱ Ἕλληνες μείναντες κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀνείλκυσαν ἐπὶ τῶν πολεμικῶν σκαφῶν, ἐνῷ ἡ παραλία ἀντήχει ἐκ τῶν μυριάκις ἐπαναλαμβανομένων ἀλλαλαγμῶν τῶν «Νίκη εἰς τὸν Σταυρόν!»

Οἱ βάρβαροι, οἵτινες τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπέβαινον εἰς τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἐφώρμησαν, ἅμα ἀναπνεύσαντες, κατὰ τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὰ γεωργικὰ αὐτῶν ἔργα ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ κατέσφαξαν ὅσους ἡδυνήθησαν νὰ καταλάβωσιν ἐξ ἀπροόπτου. Εἰτα κατευθυνθέντες εἰς Σκάλαν Νόβαν εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐνθα ἐξέχυσαν τὴν λύσσαν αὐτῶν εἰς νέας σφαγὰς· θὰ ἐπανήρχοντο δὲ ἀναμφιβόλως εἰς Σμύρνην, ἐὰν ὁ «καπετάν-πασσάς» δὲν ἔσπευδε νὰ ἐπιβιδάσῃ αὐτοὺς καὶ αὐτίς εἰς πλοῖα.

Ἐν τούτοις ὁ Ὀθωμανὸς ναύαρχος εἰς οὐδεμίαν προέβαινεν ἀπόφασιν, καὶ ὁ στόλος αὐτοῦ δεδουλευμένος ὑπὸ τοῦ τρόμου, θεότητος, οὐχ' ἤττον ἰσχυρὰς ἐκείνης ἤτις ἐκράτει τὸν στρατὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐν Αὐλίδι, ἔμενον ἀτάραχος θεατὴς τῆς καταστροφῆς τῶν ὀπλιταγῶν αὐτοῦ. Μάτην οἱ ἄνεμοι ἡγείροντο εὐνοϊκοί, ὅτε χάρις εἰς δύο πυρπόλα ἀνεπιτυχῶς ἐκσφενδονισθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σχεδὸν μέχρις ὑπὸ τὰς πρύμνας αὐτοῦ, ἀπεφάσισε τέλος νὰ ἀναπετάσῃ τὰ ἱστία, τὴν ἑκτὴν δὲ ᾧδευσεν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον. διότι ἔνεκα σκοπίμου διασπορᾶς τῶν ἐπαναστατῶν φήμῃ διεδόθη ἐν Σμύρνῃ ὅτι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Τὸ στρατήγημα ἐκεῖνο ἦτο ἴσως εὐλογον· ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν εἶχον οὕτω καθότι ὅπως ἔπλεον οἱ Τούρκοι ἐν πυκνῇ τάξει καὶ σχεδὸν πάντοτε μὲ τὸν δόλωνα ἐπὶ πρύμνης διεσάλπιζον ὅτι αὐτοὺς ἰδίως ἐμάστιζεν ὁ φόβος.

Μετὰ τῶν αὐτῶν προφυλάξεων προσήγγισαν πρὸς τὴν Κορώνην καὶ τὴν Μεθώνην, ἃς ἐτροφοδότησαν καὶ μέχρι τῆς Ζακύνθου, ἐνθα ἡγκυροβόλησαν τὴν δεκάτην τετάρτην Σεπτεμβρίου περὶ τὴν ἑκτὴν καὶ ἡμίσειαν ἑσπερινὴν ὥραν, ἀποτελοῦντες ἐν ὅλῃ τριάκοντα τέσσαρα τὸν ἀριθμὸν ἰστιοφόρα.

Ἐν τῇ μεταξὺ τούτῳ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐκ Ἥκρων ἰστιοδρό-

ἰμουν πρὸς τὴν Κύπρον σκοποῦντα νὰ ἔλθωσιν ἀρωγὰ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, καθ' ἑκάστην πίπτοντας ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν Ἀσιανῶν. Φοβερὰ ἀναρχία ἐλυμαίνετο τὴν πρόφην τόσῃ εἰρηνικὴν ἐκείνην νήσον. Τὰ δ' ἐνεργειῶν τῆς Γαλλικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας ἐκδοθέντα φερμένα, δι' ὧν ἐπρόκειτο νὰ ἀποκατασταθῇ ἐν τῇ νήσῳ ἡ τάξις, ἔμειναν ἀτηλεσφόρητα· ὁ ἔνοχος «Βεζύρης», ὅστις ἔμελλε νὰ καθαιρεθῇ διετηρήθη εἰς τὸ ἀξίωμα του κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνανεώσεων τῶν βερατίων, τῆς γιγνομένης παρὰ τὸ «βαϊράμιον». Τὰ χωρία ἦσαν, ἔρημα, αἱ συγκομιδαὶ ἔμενον ἐγκαταλειμμέναι ἐπὶ τόπου, αἱ δὲ Ἕλληνες εἰς ἀπόγνωσιν περιελθόντες ἔμελλον νὰ ἐπαναστατήσωσι· οἱ αὐτόχθονες Τοῦρκοι ἐφρύαττον καὶ τὰ ξένα στρατεύματα τὸ σύνθημα ἢ τὴν πρόφασιν ἀγερτικῶν τινῶν κινήματων μόνον περιέμενον.

Ὁ Ἕλλην ναύαρχος μαθὼν τὰ ἐν Κύπρῳ γινόμενα ἡλλάξεν ἀπόφασιν. Ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ εἰς τὴν ἀναρρίπτεισιν τῆς μανίας τῶν Μωαμεθανῶν συνέβαλε· διέταξε μάλιστα τὰ καταδρομικὰ νὰ καταλίπωσι τοὺς σταθμούς, οὓς κατεῖχον ἀρκεσθεῖς μόνον νὰ παρορμήσῃ τοὺς Σαμίους νὰ ἐπαναλάβωσι τὰς εἰς τὴν Ἠπειρον ἀποβάσεις αὐτῶν, ὥπως ἐξαναγκάσωσι τοὺς ἐν Κύπρῳ εὐρισκομένους Ἀσιάτας νὰ προσδράμωσιν εἰς ὑπεράσπισιν τῆς χώρας αὐτῶν. Ἐγνώριζεν ἄλλως ὅτι οἱ Σύροι ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀνακληθῶσιν ἐκ τῆς νήσου ἐκείνης, τοῦ πασσα τῆς Πτολεμαίδος Ἀκρας (Ἀκκία) τοῦ ἐξαποστείλαντος αὐτοὺς, οὕτω δυσμενῶς διακειμένους πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου, ὥστε τὰ πάντα προὔμνησον ἐπικείμενον ἐν Παλαιστίνῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Δὲν θὰ εἶπω ποσῶς ἐνταῦθα ὁποῖος ἄκριτος ζῆλος ἐπήγαγε τὴν ἔξωσιν τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἡμετέρων ἱεραποστόλων. Ἀκριτοθυαίαι περί, οὐκ αἶδα ποίων, φιλοδόξων τελετῶν γιγνομένων ἐν τῇ ναῦσιν τῇ ἀφιερωμένῃ εἰς τὸν Θεὸν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ αἱ ραδιουργαὶ δραγουμάνων τινῶν τοῦ Φαναρίου ἦσαν αἱ αἰτίαι τῆς δυσμενεύσεως, ἥτις ἐξεδηλώθη κατὰ τῶν λειτουργῶν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας.

Οἱ πλείστοι αὐτῶν ἀποχωρήσαντες ἐν τινι μονῇ τοῦ ὄρους Καρμύλου, ἀπεξεδέχοντο ἐκεῖ τὴν ἐπάνοδον τῶν πρῶτην εὐδίων ἡμερῶν, ὅτε ὁ παραφόρου χαρακτήρος πάσας τῆς Πτολεμαΐδος Ἀκρας, ὃν ἠὰ ἴδωμεν βραδύτερον σημαντικὸν ὑποδύμενον πρόσωπον ἐν ταῖς ταραχαῖς τῆς Μακεδονίας, ἐτόλμησε νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα κατὰ τοῦ καθολικοῦ ἐκείνου ἀσύλου. Μάτην ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας, ὁ Κ. Ρουφέν, ἡγωνίσθη νὰ περιφρουρήσῃ αὐτὸ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ἡμετέρων βασιλέων· ὁ βεζύργης ἰσχυρίζομενος ὅτι οἱ Ἕλληνες ἡδύναντο νὰ κυριεύσωσιν αὐτὸ καὶ τὸ μετατρέψωσιν εἰς ὄχυρῶμα, διέταξε νὰ κατεδαφισθῇ. Ὁ πρόξενος ἐδέησεν νὰ ἐπιδασθῇ καὶ ἀπέλθῃ· καὶ ὁ πάσας τῆς Πτολεμαΐδος χωρὶς ἐπὶ τούτῳ νὰ ἀνησυχῇ διακηρύττων πλέον τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, περιῆλθε εἰς φανεράν ρῆξιν μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἀπέσυρε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐκ Κύπρου καὶ ὁ Ἕλλην ναύαρχος πληροφορηθεὶς περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, ἀπέπλευσε πάραυτα κατευθυνόμενος εἰς Πελοπόννησον ἐνθα ἐπανεῦρε τὴν ἑλληνικὴν μοῖραν.

Οἱ Ἑπτανήσιοι Ἕλληνες ἀρμόδιοι κριταὶ τῆς βρεττανικῆς πολιτικῆς, ἥτις οὐδέποτε ἀπέδλεπε πρὸς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος ὡς πρὸς σκοπὸν, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς μέσον καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι ταῖς ὑψηλῶς φιλανθρωποῖς αὐτῆς πράξεσιν, εἶχον προαισθανθῇ τὰ γεγονότα, ἅπερ ἤδη ἤρχίζον ἐξηγούμενα. Ἀπὸ τῆς 14 Αὐγούστου οἱ πράκτορες τῆς Ἀγγλίας διεκοίνουν τὴν φήμην ὅτι δεκαπέτε χιλιάδες Τούρκων εἰσῆλθασαν εἰς Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, τοῦθ' ὅπερ ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐσήμαινεν ὅτι ἤρχοντο τοιαύτην ἐπιδρομὴν. Τὴν ἐπαύριον, καθ' ἣν στιγμὴν ναυτικὴ μαῖρα ἐκ δύο φρεγατῶν, ἰσαριθμῶν κορβεττῶν καὶ κανονιοφόρων εἰσέπλεεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου, μικρὰ λέμβος ἐρχομένης ἐκ Μεθώνης ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ὀκτὼ Τούρκοι, ἔτυχον εὖμενοῦς δεξιώσεως παρὰ τοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς Αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος.

Ἦρχοντο πρὸς ἀναζήτησιν τροφίμων, ἅπερ ἐδόθησαν αὐτοῖς, ἐνθ' ἀπεκρούσθη πρὸ μικροῦ ἔτι πλοῖον ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Γερουσαλὴμ προερχόμενον ἐξ Ἀθῶν. Ὀλίγοι μοναχοὶ ἀπετέλουν τὸ

πλήρωμα αὐτοῦ ! Ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν «πεντήκοντα χιλιάδες Χριστιανῶν πάσης ἡλικίας καὶ φύλου, ἔλεγον «εἶχον καταφύγει εἰς τὰ μοναστήρια αὐτῶν. Αἱ ζωτροφίαι ἐπέλειπον ἤδη αὐτοῖς· καὶ ἀποκεκλεισμένοι ὑπὸ δεκακισχιλίων Τούρκων ἐκινδύνεον νὰ ἀπολεσθῶσιν, ἐὰν δὲν ἐπῆρχετο τις ἀρωγός». Ἡ φρίκη καὶ ἡ ἀπόγνωσις αὐτῶν ἐχλευάσθησαν ἀνοικτιρμόνως· ἀλλ' οἱ λόγοι αὐτῶν ἀντηχῆσαντες εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Ἰσραέλων δὲν ἀπέβησαν ἀτελεσφόρητοι, εἰς ἀλλαχοῦ θὰ ἀναφέρωμεν.

Αἱ ἀνησυχητικαὶ αὗται φῆμαι ἐπετάθησαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου, ὅτε ἐπεφάνησαν διασταυρούμενα ἀλλεπαλλήλως ἀνὰ τὸ πέλαγος αὐστριακὰ πλοῖα, καὶ ὅτε ἀγγλικὴ φρεγάτα ἐκ Σμύρνης εἰς Ζάκυνθον καταπλεύσασα ἐν ἑξ ἡμέραις, διέδωκε τὴν ψευδῆ φήμην τῆς ἡττῆς τῶν Ἑλλήνων ἀνὰ τὰς θαλάσσας τῆς Σάμου. Ἡ ἀστυνομία ἐπεδίωξε πάραυτα παντὶ σθένει τὴν διασάλλπισιν τῶν πλαστῶν τούτων ἀγγελμάτων, καὶ Σκλαδωνικόν τι ἱστιοφόρον καταπλεύσαν τῇ 10 Σεπτεμβρίου παρέσχεν αὐθεντικότητα εἰς αὐτά, καταθὲν ὅτι εἶχε συναντήσει τριάκοντα τρία ὀθωμανικὰ πολεμικὰ σκάφη πρὸ τοῦ Ναυαρίνου. Ἡ ἔκθεσις αὐτοῦ ἐπεδεδαιώθη καὶ ὑπὸ ἄλλων εἰδήσεων, καὶ τῇ 12 πυρὰ ἀναφθέντα ὑπὸ τῶν ὁρέων τῆς Πελοποννήσου ἀνήγγειλαν τὴν προσέγγισιν τῶν Μωαμεθανῶν.

Τῇ 13 Χριστιανός τις δοῦλος ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας κατέθηκεν ὅτι ὁ διερμηνεὺς τῆς Ἀγγλίας εἶχεν εἰδοποιήσει τὸν «Γιουσούφ πασσάν» περὶ τῆς προσεχοῦς ἀφίξεως τουρκικῆς μοίρας· εἶχεν ἴδει πολλάκις κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ τὸν καλούμενον Σχέλλιγκ, πρόξενον τῶν Κορτὲς τῆς Ἰσπανίας, διευθετοῦντα καὶ τὰ τηλεδόλα καὶ εὐθυσκοποῦντα κατὰ τῶν Ἑλλήνων· τοσοῦτον εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ πράκτορες τῆς ἀναρχίας καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ ἀσμένως τείνουσιν ἀλλήλοισι χεῖρα βοηθείας.

Αἱ λεπτομέρειαι αὗται ἔλεγον ἀριδῆλως εἰς τοὺς Ζακυνθίους οἷαν διαγωγὴν ὀφείλον νὰ τηρήσωσι. Ἐν τούτοις κατῆλθον παμπληθεῖς εἰς τὸ παράλιον, καὶ ἡ διακεχυμένη ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φυλ. 43

αὐτῶν λύπη ἐνέφαινε, κάλλιον πάσης ἐκφράσεως τὴν δυσარέσκειαν ἣν προῦξένοι αὐτοῖς ἡ ἄφιξις τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Χρεωκόποι τινὲς μόνον ἐλπίζοντες νὰ ἐπανορθώσωσι τὰ καθ' ἑαυτοὺς διὰ τῶν διαρπαγῶν τῆς Πελοποννήσου, ἐξεδήλουν ἀγρίαν χαράν.

Τῇ 15 Σεπτεμβρίου ὁ τουρκικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ τεσσάρων πλοίων τῆς γραμμῆς, ἰσαριθμῶν φρεγατῶν, δοκτῶ κορβेटῶν, δεκατεσσάρων βρικίων καὶ δύο «σκουνῶν» ἀπέπλευσε πρὸ τῆς ἡμέρας κατευθυνόμενος εἰς Πάτρας. Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν οὖριος· ἐν τούτοις περὶ τὴν ἐσπέραν εἶδον αὐτὸν μετ' ἐκπλήξεως ἀναφανέντα καὶ ἀγκυροβολήσαντα αὐθις εἰς τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου. Τῇ πρωΐᾳ τῆς 16 ὁ διοικητὴς τῆς Α.Β.Μ. μετέβη εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ ἐπὶ μακρὸν μετὰ τοῦ ὀθωμανοῦ ναυάρχου συνδιαλέχθη.

Συνεπεῖα τῆς συνεντεύξεως ἐκείνης ὁ λιμὴν διηυλακοῦτο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ὑπὸ λέμβων κομιζόντων εἰς τὰ ὀθωμανικὰ πλοῖα βαρέλια διπυρίτου ἄρθρου καὶ ἄλλων προμηθειῶν· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐλέγετο ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας παρεῖχεν ἄρτον ἐλεημοσύνης εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ Ἄγγλοι προδμήθευον εἰς τοὺς βαρβάρους τὰ πρὸς ἐξολόθρευσιν αὐτῶν μέσα.

Τῇ 17 ἡ μωαμεθανικὴ μοῖρα ἀνέχθη καὶ πάλιν εἰς τὸ πέλαγος, καταλιποῦσα ὀπίσω τέσσαρα βρίκια προωρισμένα νὰ φορτώσωσι πολεμοσφόδια καὶ ξωστροφίας. Ἐφ' ὅσον ἡ μεταφορὰ τῶν τροφοδοσιῶν, ἃς οἱ Ἄγγλοι παρεῖχον εἰς τοὺς Τούρκους, διήρκεσεν, ὁ λαὸς ὅστις ἐκάλυπτε τὴν παραλίαν δὲν ἔπαυε καταρῶμενος τὴν κυδέρνησιν, τὴν προμηθεύτριαν καὶ τροφοδοτὴν τοῦ Σουλτάνου, καὶ τοὺς πρὸς τοῦτο ὑπηρετοῦντας· ἂν δὲ δὲν διαφυλάσσοντο ὑπὸ πολυαριθμοῦ φρουρᾶς, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θὰ τοὺς ἀπεφάσιζον ὅλους.

Μετὰ τοιαυτὰ γεγονότα, λίαν συνοπτικῶς ἀναφερόμενα, ᾗθελεν ἐρωτήσῃ τις ἴσως, πῶς ὁ λόρδος Μέγας Ἀρμοστής ἐτόλμησε νὰ ἁρθρώσῃ τὴν λέξιν «οὐδετερότητα» ἐν τῇ ἀγορεύσει, ἣν ἀπὸ γαίγλε τότε ἐν τῇ Ἴονικῇ κοινοβουλίᾳ.

Ἐν τούτοις ἀπαρχαὶ μόνον ἦσαν ταῦτα, ὕδρις δὲ ἔτι μᾶλλον ταπεινωτικὴ ἐπεφυλάσσετο τοῖς Ἑπτανησίοις.

Πρὶν ἢ ἐξελλίξωμεν τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων, εἰπωμεν πῶς τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ τουρκικὴ μοῖρα προσωρμίζετο εἰς Ζάκυνθον, οἱ Τούρκοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν φρουρὰν τῶν Πατρῶν εἶχον περιέλθει εἰς ρῆξιν μετὰ τῶν. Ὁ Γιουσσοῦφ πασσᾶς ἠναγκάζετο νὰ ζῇ περικεχαρακωμένος ἐν μέσῳ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ ὅπως μὴ ἔχον πλέον ἄλλον πλὴν αὐτοῦ, ὅπως λαφυραγωγίῃ, ἐπωφθαλμία τὰ ἀμύθητα πλούτη, ἅτινα εἶχε συσσωρεύσει ἐν τῇ φρουρίᾳ τῶν Πατρῶν καὶ ἰδίως τῆς Ναυπάκτου. Ὁ στρατιωτικὸς ἐκεῖνος συρφετὸς ὅστις, ἰδίαις χερσὶ ἀλληλοεσπαράχθη, εἶχε συνενωθῇ, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἐξοντίωσιν τοὺς αἰσχροκερδεῖς, οἵτινες ἐξεμύζησαν δίκην βδελῶν τὰς περιουσίας τῶν Πατέρων· ἀλλ' ὅτε ὁ τουρκικὸς στόλος παρέκαμψε τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἀράξου ἢ σκιανὴ ἤλαξε παραχρήμα.

Οἱ στασιασταὶ προστρέχουσιν εἰς τὸ παράλιον βάλλοντες κραυγὰς χαρᾶς ἐπὶ τῇ θέᾳ εἰκοσι πολεμικῶν πλοίων, ἅτινα ἀγκυροβολοῦσι παρὰ τὸν ὅρμον τοῦ τελωνείου. Ὁ «καπετὰν πασσᾶς», ὅστις ἐκ τῶν προτέρων εἶχεν ἐγχειρίσει ὁδηγίᾳ εἰς τὸν ὑποναύαρχον αὐτοῦ, θεωρῶν ἀρκοῦντως λυσιτελεῖς τὸ ὅτι ἐπεδείξατο τὰς ναυτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ὑπὸ τὰς ὀψεις τοῦ στρατοῦ, ὃν ἤρχετο νὰ βοηθήσῃ, δίδει πάραυτα τὸ σύνθημα εἰς τὴν ὑπὸ ἄνεμον διατελοῦσαν μοῖραν, νὰ ἱστιοδρομήσῃ πρὸς δυσμὰς κατευθυνομένη, πρὸς τὴν Ἡπειρον, ὅπως συνενωθῇ μετὰ τῆς μικρᾶς μοῖρας τοῦ «καπετανά-βέη», ἣτις εὐρίσκετο εἰς τὸν ὅρμον τῶν Συδῶτων.

Οἱ Τούρκοι ἠδύναντο ἀκωλύτως νὰ πλεύσωσιν ἐν τῇ κλειστῇ ὑποθεμένῃ ἐκείνῃ θαλάσσῃ, ἣς ἡ ἑκτασίς ὀρίζεται εἰς τεσσαράκοντα μίλια πρὸς δυσμὰς τῶν νήσων τῆς Ἰονίου ἐπαρχίας, χωρὶς οὐδὲν νὰ φοβῶνται, ἅτε δὴ τῶν Ἀγγλῶν φιλοστόργως μεριμνόντων. ὅπως ἀποκωλύωσι πᾶσαν αὐτοῖς πρόσδον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Τούρκος λοιπὸν ὑποναύαρχος ἠδυνήθη νὰ καταλίπη διερχόμενος πρὸ τοῦ Μεσολλογγίου δύο ἐκ τῶν πλοίων αὐτοῦ ἐνταλέντα νὰ κατασκο-

πεύσῃ τὰς στενὰς θαλασσίας διόδους· τὸ φρούριον τοῦτο ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου ἐκηρύχθησαν εἰς κατάστασιν ἀποκλεισμοῦ.

Ἄλλ' ἦσαν ἐν κατάστασι ἀμύνης· διότι οἱ Ἕλληνες, συνελθόντες ἐκ τῆς πρώτης αὐτῶν ἐκπλήξεως ἔτρεχον πανταχόθεν ἐπὶ τὰ ὕπλα. Εἰς ἀδελφὸς τοῦ νεωτέρου Πινδάρου τῆς Θεσσαλίας, τοῦ Ρήγα, εἶχεν ἔλθει, ὡς ἐλέγετο, εἰς Αἰτωλίαν καὶ ὕμνοι τοῦ ἀδελφοῦ του ἀντήχουν ἐν μέσῳ τοῦ ὄρους Οὔτης καὶ τῆς Δωρίδος.

ὑπὸ τοὺς παῖδας δὲ τούτους στίφη δλόκληρα χωρικῶν ὀδηγούμενα ὑπὸ δαφνοστεφῶν ἱερέων κατήρχοντο εἰς τὰς ὄχθας τῶν ἀπεράντων τεναγῶν, ἅτινα περικυκλοῦσι τὸ Μεσολόγγιον, πόλιν κειμένην ἐπὶ τῶν ἐλῶν τοῦ Ἀχελύου καὶ περιστοιχουμένην ὑπὸ τεναγῶν ἐξακισχιλίων μέτρων συνιστωσῶν ἀδιεξίτητον δαίδαλον μετὰ ποικιλοκαμπῶν ἐλιγμῶν. Ὅπως δὲ καταστήσωσιν αὐτὴν ἔτι μᾶλλον δυσπρόσιτον οἱ Ἕλληνες εἶχον καταδυθεῖσαι δύο σκάφη εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς διώρυγος τῆς ἀγούσης εἰς τὸ ἀγκυροβολίον τοῦ Βασιλίδου. Ἀφήρησαν ταύτοχρόνως ὅλους τοὺς σημαντήρας, δι' ὧν καθοδηγούνται τὰ σκάφη ἀνὰ μέσον τοῦ λαβυρίνθου ἐκείνου, ὅπου καθ' ἑκάστην ἀποπλανῶνται οἱ πλέον πεπειραμένοι ἄλεις. Ἐφρόντισαν ἐν ταύτῃ νὰ ἐξοικονομήσωσι θέσεις δι' ἐνέδρας ἐν μέσῳ τοῦ δάσους τῶν καλαμώνων, οἵτινες περιστοιχοῦσι τὴν πληθὺν ἐκείνην τῶν διορύγων, οὕτως ὥστε δύο μεγάλοι τουρκικοὶ λέμβοι τολμήσαντες νὰ ριψοκινδυνεύσωσιν ἀνὰ τὰ στενὰ ἐκεῖνα, συνελήφθησαν καὶ κατεποντίσθησαν αὐτανδρῶι.

Τὰ πρωτόλεια ταῦτα ἀπεθάρρυναν τοὺς ἵπποδρομεῖς, καὶ ὁ ὑποναύαρχος, ὅστις ἔτι ἄπαξ ἐνόμισαν ὅτι εὕρισκετο πρὸ τῆς Σάμου, ἐξηκολούθησε τὸν ὁρὸμον αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἥπειρον, ὅπου ἔφθασε χωρὶς νὰ διακρίνῃ ὑποπτον ἱστίον εἰς τὸν ὀρίζοντα. Ἀπέθηκε ναυτικὰς τινὰς προμηθείας εἰς Πρέβεζαν καὶ ἀφικόμενος ἀκωλύτως εἰς Σύδονα τῇ 17 Σεπτεμβρίου, συνηνῶθη μετὰ τῆς μοίρας τοῦ «Καπετανά-βεη» καὶ ἐξέπλευσεν ἐκεῖθεν τῇ 20. Συνίστατο, ἐξερχομένη τοῦ πορθμοῦ τῆς Κερκύρας, ἐξ ἑννέα φρεγατῶν ἡ

κορδετῶν καὶ εἰκοσιν ἑνὸς βρικίων πολεμικῶν, μεθ' ὧν ἐπανήλθε πρὸς τὸν «καπετὰν πασσάν» εὕρισκόμενον ἐν τῇ λιμένι τῶν Πατρῶν.

Πάντες ὅσοι ἐθεώρουν τὰς κινήσεις ταύτας διηρώτων μετ' ἀπορίας, τί ἄρά γε ἐγίνετο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὅστις ἦν τέως ὁ τρόμος τῶν Ὁσμανλήδων; Ἐγνώριζον ὅτι τὰ Ὑἄρᾳ εἶχον τριάκοντα ὀπλισμένα βρίκια, αἱ Σπέτσαι ἐξήκοντα καὶ ἡ Ὑδρα ὀγδοήκοντα μετὰ ἔνδεκα πυρπολικῶν, ὑπηρετούμενα ὑπὸ ἐνδεκακισχιλίων πεπειραμένων ναυτικῶν· ἀλλὰ παρίστων αὐτοὺς ὡς διατελούντας ἐν καταστάσει σοβαρᾷ διχονοίας καὶ ἀσυμφωνίας. Διατείνοντο ὅτι, διαδουκολούμενοι ὑπὸ ἀπίστων συμβούλων, οἱ ἀρχηγοὶ ἤριζον περὶ τῆς ἀρχῆς· ὅτι οἱ ναῦται ἐζήτουν σημαντικοὺς μισθοὺς· ὅτι ἀνεκαλύφθη μάλιστα συνωμοσία σκοποῦσα τὴν παράδοσιν τῆς Ὑδρας εἰς τοὺς ἀπίστους, Ὅσῳ μᾶλλον ἄτατοι καὶ παράλογοι ἦσαν αἱ φῆμαι αὗται, καὶ ἴσως ἀκριβῶς ἐνεκα τούτου, τόσῳ προθυμότερους εὕρισκον τοὺς πιστεύοντας.

Παρόμοια ἐθρυλλοῦντο καὶ περὶ διενέξεων ἀναφυσῶν μεταξὺ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου καὶ τῆς γερουσίας τῶν Καλαμῶν, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μονεμβασίας. Αἱ εἰδήσεις αὗται ἐπήγαγον ἐκ τῶν γραφείων τῆς Ἀγγλικῆς ἀστυνομίας, ἥτις ὅμως δὲν ἠδυνήθη παρὰ τὰς φιλοτούρκους αὐτῆς μερίμνας, νὰ ἀποτρέψῃ τὴν διακοίνωσιν τοῦ ἡμερολογίου διατηρητοῦ τινος τεταγμένου παρὰ τῇ «καπετὰν πασσάν», ἐξ οὗ ἠρύσθημεν τὰ οὐσιωδέστερα τῶν ὅσα παραγκυτιόντες θέλομεν ἐκθέσει γεγονότων.

Πρὶν ἢ καταλίπει τὸ ὀρμητήριον τῆς Μυκάλης ὁ ναύαρχος τοῦ Σουλτάνου προαπέστειλεν ἐμπίστους αὐτοῦ κατασκόπους ἐντεταλμένους νὰ ἐνσπεύρωσι τὴν διχονοίαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ κλονίσωσι τὴν πίστην τῶν ὀπλαρχηγῶν αὐτῶν. Πάντες σχεδὸν αὐτοὶ ἦσαν τυχοδιώκται ἀνατολῆται· εἰς δ' ἐξ αὐτῶν, ὁ Ραγουσάης, ἀναχωρήσας ἐκ Σμύρνης, ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν, ἣν εἶχεν ὑπεξαίρεσει, ἐφρόντισε καὶ κατώρθωσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ.

ᾠδηγήθη εἰς Μονεμβασίαν καὶ κατεσχέθη εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνοχοποιητικὴ ἀλληλογραφία διαφωτίσασα τοὺς ἐπαναστάτας περὶ τῶν σχεδίων τῶν Τούρκων, οὕτως ὥστε ὁ «καπετὰν πασσάς», πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως τὰ κατὰ τὸ ἀτύχημα ἐκεῖνο, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς προθέσεως τοῦ νὰ καταλάβῃ ἐξαπίνης τὸ φρούριον ἐκεῖνο.

Ἐπίστευεν ὅτι ἐν Ὑδρᾷ ἢ αὐτὸ εὐτυχέστερος· ἀλλ' ὤφειλε νὰ προχωρήσῃ ἀναβάλλων δι' ἄλλην περίστασιν σχέδιον, οὕτινος τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας ἐστήριζεν ἐπὶ τῶν διχονιῶν τῶν ὀπλαρχηγῶν μετὰ τῆς ναυαρχίας τῶν Κυκλάδων.

Παρακάμψας τὸ ἀκρωτήριον Ταΐναρον ὁ ὀθωμανικὸς στόλος, διηυθύνθη πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ἠλπίζε νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνιδίως κατὰ τῆς Γερουσίας τῆς Καλαμάτας καὶ νὰ ζωγγρήσῃ τοὺς Φαναριώτας Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ Καντακουζηνόν. Ἦθελε δὲ ἐρρημώσει κατόπιν τὴν ἀκμάζουσαν κοιλάδα τοῦ Παμίσσου καὶ θιώσῃ τὰ πεδία τῆς Στενυκλάρου, τῶν ὁποίων τὰ χωρίδια ἢ ἔκαιεν, τοὺς κατοίκους ἢ ἐξωλόθρευε, καὶ τὰ γυναικόπεδα ἢ ἔσυρεν εἰς τὴν δουλείαν.

Προσγγίζε τὴν ἀκτὴν εἰς τὰς σκέψεις ταύτας, ἀνακυκῶν ἐν τῇ πνεύματι· οἱ λέμβοι τῶν μεγάλων πλοίων, προστατευόμενοι ὑπὸ τινων κανονισφύρων, πεπληρωμένοι ἀποβατικοῦ στρατοῦ προὐχώρουν ἐν πλήρει τάξει πρὸς τὴν περὶ τὴν Δαλαμάταν παραλίαν, ὅτε ὁ λοχαγὸς Βαλέτσος, μετὰ τριακοσίων ἀνδρῶν τακτικοῦ στρατοῦ, ἐδάδισε, τὸ ὄπλον ἀνὰ χεῖρας κρατῶν καὶ ἡγούμενος δύο πεδινῶν πυροβόλων πρὸς συνάντησιν τῶν βαρβάρων, τραπέντων εὐθὺς πρὸς τὰ πλοῖα αὐτῶν. Ὁ τουρκικὸς στόλος τὰ ἱστία τότε ἀναπετάσας καὶ εὐοδοῦμενος ὑπὸ ὑπογείου ἀνέμου, διηυθύνθη πρὸς νότον, καὶ ἡγυροδόλησεν ἐν τῇ λιμένι τῶν Κολονίδων.

Ὡς ἄλλου Μολόχ, δι' ἀνθρωποθυσιῶν ἐπανηγυρίσθη ἡ ἄφιξις τοῦ «Καπετὰν πασσά» ἐν Κορώνῃ ὅπου οἱ Τούρκοι ἐκρέμασαν τὸν ἐπίσκοπον, τὸν διάκονον, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς Ἕλληνας προὔχοντας τῆς πόλεως ταύτης, περιττόν νὰ εἴπωμεν, ὅτι πρὶν ἢ ἀναβιδάσωσιν

αὐτοὺς εἰς τὴν ἀγχόνην, ἐξήντησαν ἐπ' αὐτῶν ὅλας τὰς βασάνους, ἃς δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ἵνα ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς νὰ ἐξομώσωσιν. Ἀντέστησαν ἐντίμως, καὶ ὁ προὔχων ἐκείνος εἰς, τοῦ ὁποίου τὰ ὦτα ἔχυσαν ζέον ἔλαιον, προεπορεύθη τῆς θριαμβευτικῆς φάλαγγος τῶν μαρτύρων. Ἠκολούθησεν ὁ νεαρὸς διάκονος Μεσσηνίας, ὃν ἤκουον τῇ 1816 θρηνωδούντα καθ' ἐσπέραν τὴν αἰχμαλωσίαν Σιῶν. Ἐπαξίως δ' ἔτυχε τῆς δάφνης τοῦ μαρτυρίου.

Θρηνωδὸς Μοῦσα τῆς Μεσσηνίας Καζιμίρ, μελωδικῆ ψάλτα τῶν δεινοπαθημάτων τῶν τέκνων αὐτῆς, ἀνάλαβον τὴν ἁρμονικὴν λύραν σου ! διηγέθητι ἐκ νέου ὑπὸ τὸ ἐλεγιακὸν μέλος, πῶς, καθ' ἣν ἡμέραν οἱ χριστιανοὶ ἐώρταζον τὰ γενέθλια τῆς βασιλίδος τῶν ἀγγέλων, ὁ νεαρὸς διάκονος Τιμόθεος—ἡγνόουν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅτε τὸν ἤκουον ἐπικαλούμενον τὸν Ὑψιστον, ὑπὸ τὸν μονότονον μορμυρισμὸν τῶν κυρμάτων—ἐδάδισεν εἰς τὸ μαρτύριον ζητῶν ν' ἀπομακρύνῃ ἀδελφὴν, ἣτις ἔφερεν εἰς τὰς ἀγκάλας βρέφος. Οἱ βάρβαροι εἶχον σφάζει τὸν σύζυγον αὐτῆς ! Ὁ Τιμόθεος μόνον τῇ ἔμεινεν. Ἡ Ἑλένη οὕτως ὠνομάζετο ἡ Χριστιανή, ἐξίτει τὸν ἀγαπητὸν τοῦτον ἀδελφόν, ἀποκαλοῦσα αὐτὸν στήριγμά της. Τὸ τέκνον κεκαλυμμένον ἀπὸ τοῦ μακροῦς βοστρύχου τῆς ὠραίας αὐτῆς κόμης ἔθλιβε τὸν μητρικὸν κόλπον, ὅστις ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ προσφιλῶν κραυγῶν ἤρξατο νὰ πάλλῃ.

Ἐνηγκαλίζετο τοὺς πόδας τῶν δημίων, ἐξορκίζουσα αὐτοὺς νὰ φεισθῶσι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς. Διέκοπτε τὰς αἵματηρὰς αὐτῶν παρασκευάς, ἐνέβαλε τὴν χεῖρα αὐτῆς εἰς τὸν ἀπαίσιον βρόχον, ὃν ἔρριπτον περὶ τὸν τράχηλον τοῦ Τιμοθέου, ὅτε ἐν τῶν τεράτων ἄρπάζον τὸ τέκνον αὐτῆς. Ὁ σίδηρος, ὅστις διεπέρασεν αὐτήν, οὐδένα πόνον ἐφάνη ὅτι τῇ προὔξενησεν. Ὡς μήκων ἀποταμείς διὰ τῆς ὕνιδος τοῦ ἀρότρου, ἐφάνη ὅτι τῇ προὔξενησεν, Ὡς μήκων ἀποταμείς διὰ τῆς ὕνιδος τοῦ ἀρότρου, ὅτε ὁ φλέγων ἥλιος τῶν κυνικῶν καυμάτων ξηραίνει τὰς πεδιάδας τῆς Στενυκλάρου, ἡ κεφαλὴ τῆς Ἑλένης κλίνει, τὸ αἷμα αὐτῆς ρέει καὶ ἀποθνήσκει, καθ'

ἦν στιγμὴν οἱ λοιποὶ μάρτυρες καὶ ὁ Τιμόθεος ἔπαυσαν πρεφέρον-
τες τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αἱ Θερμοπύλαι ἐξεδιλοῦντο τὴν δολοφονίαν τῶν Χριστιανῶν τῶν
Κολωνίδων. Αἱ σκιαὶ τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων αὐτοῦ ἀνε-
σκίρτων ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν. Τὰ ὀνόματα Ἀνθήλη, Δυρράχιον,
Καλλιδρόμη καὶ Κυρτιάδα· λησμονηθέντα ἐμελλον ἐκ νέου ν' ἀνα-
λάμψωσιν ἐπὶ τῆς σκηπῆς. Οἱ «Σερασκέραι» Χατζῆ-Βεκήρ-πασσᾶς,
Σεῖμ Ἀλῆς καὶ Μενίχ ἐξεληθόντες τῆς Λαρίσσης τὴν πρώτην Σεπτεμ-
βρίου μετέφεραν τὰ στρατεύματα αὐτῶν [εἰς Θαυμακόν.

Τὸ σχέδιον αὐτῶν ἦτο, ὥς εἵπομεν, νὰ διεισδύσῃσι διὰ τῆς
Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὰ σώματα τοῦ
Τουρκικοῦ στρατοῦ κλιμακῶδῶς τοποθετημένα κατὰ τὴν διέυθυνσιν
ταύτην, ὥς διήρχοντο τὸν Ἰσθμόν, ἤθελον συναντήσῃ τὸν «Καπε-
τὰν πασσᾶ». Τὸ φθινόπωρον, ἤρκει ἵνα ἐξαφανίσῃσι τοὺς ἐπαναστά-
τας· ἡ καθυπότης τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλή, ἤτις ἦτο ἡ ἀναπόφευκτος
συνέπεια, ἐπεράτου τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἐπανήγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα
τὴν βασιλείαν τῆς τυραννίας καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ κομητηρίου ἐκεί-
νου.

Ἀφικόμενοι τῇ τετάρτῃ Σεπτεμβρίου εἰς τὰς ὄχλας τοῦ Σπερ-
χειοῦ ποταμοῦ ἢ Ἑλλάδα, οἱ σερασκέραι ἐπεμφαν πρωτοπορείαν ἐκ
διακοσίων ἀνιχνευτῶν, ἱππευόντων Θεσσαλικοὺς ἵππους, ἵνα κατο-
πτεύσῃσι τὰ στενά. Οἱ ἵππεις οὗτοι, οἵτινες ἦσαν «ντελῆδες», τα-
κτικῇ φρουρᾷ τῶν σατραπῶν, ἀνεχώρησαν μεγάλας ἐκπέμποντας
κραυγὰς. Κατὰ τὸ λέγειν τῆς προνομιοῦχρῆς ἐφημερίδος τῆς Βιέν-
νης, ἣτις εἶχεν ἀναλάβῃ νὰ ἀποδίδῃ μυριάδας στρατιωτῶν ἰσχυρί-
θιμου πρὸς τὸν τοῦ Εἰρῆρου, τοῦ ὁποῦ ἡ ὀπισθοφυλακὴ ὅταν ἐξήρ-
χετο τῶν Σούσων, οἱ πρόσκοποι αὐτοῦ εἶχον ἤδη φθάσει εἰς τὰ σύ-
νορα τῆς Ἀττικῆς.

Φόβος ἤθελεν ὑπάρχει, μὴ ἐκ τῆς ὀρμῆς τῶν βαρβάρων τούτων
ὀπέκυπτεν ἡ Ἑλλάς εἰς τὰ κτυπήματα αὐτῶν, ἐὰν καὶ οἱ στρατιῶ-
ται τούτων ἐνεπνέοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ζήλου. Ἐφόνευσεν κατὰ μόνας
χωρικοὺς τινας, οὓς συνήντων, καὶ ἑδαπανῶντο καίοντες τὰ παρεκ-

κλήσια, ἅτινα ἐτύγγανον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, οὕτως ὥστε ἡ Ἑλλάς ἐπίστευσεν ὅτι ἐπαναβλέπει τοὺς στρατοὺς τοῦ Μαρδονίου δηοῦντας τὰ χωρίδια αὐτῶν καὶ καταδαφίζοντας τοὺς ναοὺς τῶν Θεῶν τῶν.

Τέλος ἐξαφανισθέντες ἀνὰ τὰ ὄρη, ὑπετέθη ὅτι διήλθον τοῦ Δυρραχίου, καὶ ὅτι ἐμελλόν νὰ ἐπιστρέψωσι κομίζοντες ὧτα καὶ λάφυρα, ὅτε περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἑπτὰ τῶν τρομερῶν αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν ἐπανήλθον ἀγγείλαντες, ὅτι ὅλοι αὐτῶν οἱ σύστρατιῶται ἀπωλέσθησαν, καὶ ὅτι τὰ στενὰ κατείχοντο ὑπὸ χιλιάδων ἐπαναστατῶν· τοσοῦτον ἢ κατὰπληξίς, θυγάτηρ τοῦ Ἀρεως καὶ τῆς Βελλόνης, εἶχεν ἐξογκώσει τὰ πράγματα.

Παρὰ τὸ ἀτύχημα τοῦτο οἱ «σερασκέραι» Τοῦρκοι πεποιθότες εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν δυνάμεων αὐτῶν, διότι ὑπερέδαινον τὰς δεκαοκτὼ χιλιάδας μαχητῶν, ἀπεφάσισαν νὰ προχωρήσωσιν. Ἐπίστευσαν ὅτι οἱ «ραγιάδες» ἀνατρέφοντες διὰ τῶν ἐξουθενισμῶν θὰ ἐτρέπαντο εἰς φυγὴν, ἅμα ὡς ἤκουον τὸ πυροβόλον βρυχώμενον καὶ ἔδλεπον «τὰς αἰέποτε νικητρίας σημαίας» τοῦ Σουλτάνου κυματίζούσας εἰς τὸν ἄερα. Διένειμαν λοιπὸν «πιλάφιον» ἐρυθρὸν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐν ᾧ οἱ «φακίραι» ἀπήγγειλαν «ντουάς», προσέφερον «κουρμπάν» ἤτοι θυσίαν πεντήκοντα μεγάλων κρυῶν εἰς τὸν Ἀσραήλ, μυστηριῶδες πνεῦμα τῶν τάφων, καθιστᾶ τὸν ἐν τῇ ἀνατολικῇ μυθολογίᾳ Ψυχοπομπὸν Ἑρμῆν, τὸν ὁδηγὸν τῶν ψυχῶν. Ἀνεχώρησαν ἐκ Μώλου καὶ προῦχώρησαν ἀμέσως πρὸς τὸν Σπερχειόν, ποταμὸν ἑκπαλαὶ ἀπαίσιον πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ τῶν ὄχθων αὐτοῦ ἀναπαύονται μετὰ τῶν ὁσίων τῶν Περσῶν καὶ τῶν Γαλατῶν καὶ τὰ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ὠδηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως αὐτῶν Σαμουήλ καθὼς καὶ ἐκεῖνοι τῶν Γάλλων πποτῶν, οἵτινες ἐμάχοντο ὑπὸ τὴν φοινικίδα τοῦ κόμητος Βονιφατίου ἐκ Καμπανίας. Ἡ χώρα αὕτη μόνον ἥρωας περιέχει. Διήλθον οἱ Τοῦρκοι ἐλευθέρως τὸν ποταμὸν Ἑλλάδα κατὰ τὴν γέφυραν τῆς

Ἱστορία τῆς Ἑλλν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 44

Ἀλαμάνας, βαρβαρικῆς ὀνομασίας, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν ἀρχαίαν Ἀντίκυρα.

Φεῦ ! οἱ Ἕλληνες ἦσαν μόνον δύο χιλιάδες πεντακόσιοι τὸν ἀριθμὸν καὶ ἔδει νὰ ἀντιστῶσι πρὸς τόσους βαρβάρους ! Ἀλλὰ διήθυγον αὐτοὺς ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Δυσδουινιώτης καὶ ὁ Γκούρας.

Οἱ ἄνδρες οὗτοι μορφωθέντες ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλή, ὅστις ἐδίδαξεν αὐτοὺς νὰ καταφρονῶσι τοὺς Τούρκους, παρετήρησαν τὴν πρῶτὴν τῆς ἐδδόμης Σεπτεμβρίου τὴν γενικὴν κίνησιν τῶν Τούρκων· ἀφήκαν αὐτοὺς νὰ ὑπερβῶσι τὸ Δυρράχιον καὶ τὸ Μέλασσον, οὕτως ὥστε ἀφοῦ περιέπλεξαν τὸ ἱππικὸν αὐτῶν εἰς τὸ στενὸν Ἐλάφος, νεωτέραν ὀνομασίαν τῶν ἐνδόξων Θερμοπυλῶν, οἱ βάρβαροι ἐξηκολούθουν ἔτι πιστεύοντες ὅτι ἤθελον ἐκδῆ εἰς Λεδαδεῖαν.

Ἐξέπεμπον κραυγὰς χαρᾶς πλησιάζοντες τὸν λόφον, ὅστις καλύπτει τὴν τέφραν τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν Σπαρτιατῶν αὐτοῦ καὶ ὅνπερ οἱ Ἕλληνες καλοῦσι νῦν Βασιλικὰ ἢ λόφον τοῦ βασιλέως διότι οὐδεμίᾳ ἀνάμνησις ἐξηλείφθη τῆς μνήμης τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἐκείνης ! Οἱ δορυφόροι τῆς τυραννίας ἤρχοντο νὰ ρυπάνωσι διὰ τῶν βημάτων τῶν τὸ ἱερὸν ἔδαφος, τῶν αὐτοχθόνων ἡρώων, οἵτινες ἀφωσιώθησαν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν προσβληθέντες δὲ αἰφνιδίως ὑπὸ τοῦ Σουλιώτου Παλάσκα, ἀρχαίου ἀξιωματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῇ ρωσσικῇ στρατῷ, οἱ στρατιῶται τοῦ Μπαϊράν «πασσᾶ» ἔρριψαν πᾶν κραυγὴν «Γκιαοὺρ γλεντί», ὁ ἄπιστος ἔρχεται ! Τὸ πῦρ ἤρξατο πάραυτα, διότι οἱ Τούρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ ἱππικὸν αὐτῶν καὶ τὸ πυροβόλον, ὅπερ ἔρριψαν ἵνα φοβίσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἐχρησίμευσε μόνον ἵνα ἀποδείξῃ τὸν ψευδῆ συνδυασμὸν τῶν προκαταρκτικῶν των μέσων.

Ὁ Γκούρας διοικῶν χιλίους ἄνδρας, μὴ ἐπιτρεπούσης τῆς χώρας τὴν χρησιμοποίησιν πλειοτέρων, ἐξηκόντιζε καθ' ὃν καιρὸν συνέβαινον ταῦτα, χάλαζαν σφαιρῶν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν· τὸ δὲ ἱππικὸν αὐτῶν σπεῦδον νὰ διαφύγῃ τὸν ὄλεθρον ἐκείνον κατεκρημνίζετο ἐν ταῖς χαράδραις σχηματισθείσαις ἐκ τῶν θαλασσίων προσχώσεων,

βάθους δεκακοσίων πήχεων ἀπὸ ἀρχηγόνου ἐδάφους· τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ τὸ πυροβολικόν, οὕτως ὥστε δύνοντος τοῦ ἡλίου οἱ Τούρκοι ἡρίθμουν ὑπερεπτακοσίους νεκρούς, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, «σερασκέρην» Μπαϊράμ πασσάν, τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Μενήχ πασσάν, τὸν Μπαλούκμπασην Φρασσάραν, τὸν Σουμήν βέην καὶ πλείστους «Δερβίσας». Οἱ τελευταῖοι οὗτοι προπορευόμενοι τῶν αὐτεκρατορικῶν στρατευμάτων ἐπὶ ὄνων, καὶ ψάλλοντες ὕμνους πρὸς τὸν Προφήτην ὅπως ἐξεγείρῃσι τοὺς στρατιώτας, εἰς οὓς «ἀνγγελλον τὴν νίκην, ἣ τὸν ἐπηγγεμένον παράδεισον εἰς τοὺς θνήσκοντας ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν», ἐξηκόντιζον, ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει θαύματός τινος ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει ἐπιτελεσθέντος, δρᾶκας ἄμμου κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀπήντων διὰ πυροβολισμῶν, ὅφ' ὧν ἔπεσαν θύματα τῆς ἀσυνεσίας αὐτῶν.

Ὁ θάνατος τῶν φανατικῶν τούτων, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐνεργείας συμβᾶς, κατελογίσθη ὡς προσιώνισμα ἡττης, ἣ ὁποία θὰ ἦτο βεβαία ἅμα ταῖς πρώταις συμπυρσοκροτήσεσι τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων, εἰμὴ οἱ Τούρκοι προησπίζοντο ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν κλεισωρείας τινος, ἐν ἣ εἰς τὴν καμπὴν ἐκάστου βράχου ἀπεκρύνοντο καθ' ὁμάδας. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ ὑπομείνῃσι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τὸ πῦρ τῶν χριστιανικῶν ὅπλων ἐπωφεληθέντος τῆς μελανοπέπλου νυκτός, ὅπως ἄρῃσι τοὺς τραυματίας αὐτῶν.

Εἶχον οὕτως ἐπανακάμψει πρὸς τὸν χεῖμαρρον Μέλασον, ὅτε ἐπανήρξατο ἡ μάχη ἅμα τῇ λυκαυγεί. Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἀτρόμητος ἐφορμήσας μετὰ τῶν παλληκαρίων αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐκυρίευσεν ἄνευ μεγάλων ἀπολειῶν ἐννέα τηλεδόλα, τεσσαράκοντα καὶ τρεῖς σημαίας, τὸ ταμεῖον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ μεγάλας ποσότητας προμηθειῶν καὶ ἵππων.

Μόλις μετὰ τοιαύτας σπουδαίας ἀπωλείας κατάρθρωσαν οἱ Τούρκοι νὰ ἀπαλλαγῶσι τῶν Ἑλλήνων, καταλιπόντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης πεντακοσίους νεκροὺς καὶ ὑπερχιλίους τραυματίας, ὅτε ἔφθασαν ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Σπερχειοῦ (Ἀλαμάνας), ἐφ' ἣς καὶ

πάλιν ἐδέησε νὰ χωρήσωσιν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ὑπὸ τὸν Δουβουνιώτην, οἵτινες κατώρθωσαν προτρέξαντες νὰ καταφθάσωσιν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ τούτου. Τότε γενικὴ ὑπῆρξεν ἡ φυγὴ· ὁ Σεῆμ' Ἀλὴ «πασσάς» βαρέως πληγείς μόλις κατώρθωσε νὰ καταφύγῃ εἰς Ζηκούριον, ὅπου ἀπέθανεν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ· τὸ ὑπὸ τὸν Χατζῆ βεκήρ «πασσάν» σῶμα βλέπον τὴν ἀταξίαν, εἰς ἣν τὰ στρατεύματα περιέπεσαν, προτροπάδην ἐχώρει διασκορπισθὲν πρὸς τὴν Λάρισαν ἐνῷ πάντες ἐλειποτάκτησαν, ἀμὰ τῇ θανάτῳ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν συνεπεῖα τραύματος ὅπερ οὗτος ἔλαβε διερχόμενος τὴν Τραχίνα, ὅπως ἐκδιᾷσῃ τὴν διὰ τῶν ἐκ τῆς Ὀρθρουοῦ κατελθόντων ἐπαναστατῶν δίοδον.

Ἐνῷ δὲ οἱ βάρβαροι ἔφευγον διὰ τῶν Φαρσαλικῶν πεδίων ἐν οἷς οἱ Ἕλληνες, στερούμενοι ἵππικοῦ, ἀνέκοψαν τὴν καταδίωξιν αὐτῶν. οἱ Χριστιανοὶ «Σκυπετάροι» τῆς Μεγαρίδος ὑπὸ τὸν Δικαῖον ἐνεθρεύοντες ἐν τῇ στενῇ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου προσεδάλλοντο ὑπὸ τῶν προφυλακῶν τοῦ «σερασκέρη» Ὁμέρ Βρυώνη.

Ἐπανευρίσκομεν οὕτω προκινδυνεύοντα ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἕνα ἐκ τῶν ἡγετῶν τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας, ὃν ἐλησμονήσαμεν, ἀφ' ἧς ἐγκαταλείπων τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου, εὔρεν ἄσυλον, κατὰ τὴν ἐν τῇ Παγασητικῇ ἀπόδασιν αὐτοῦ, παρὰ τῇ προΐσταμένῳ τῶν μονῶν τοῦ Πηλίου Θεοκλήτῳ. Ἀπὸ τῆς ἐν τῇ λιμένι Λιθαδόστρας ἐμφανίσεως προσνόπου τινὸς τοῦ ὑπὸ τὸν «καπετὰν πασσάν», εἶχε δι᾿δει ἐχθρικὰς διαθέσεις ὁ Δικαῖος, ταχέως δ' ἐνόησεν ὅτι ἐμελλε νὰ συναντηθῇ μετὰ τῶν παρὰ τὰς πηγὰς τῶν ἀρχαίων Παγῶν κατηυλισμένων Τούρκων, ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν κανονιστοιχιῶν τοῦ Ἀκροκορίνθου. Μόλις ἐνεακοσίους ἄνδρας ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ὧθει μετὰ τόσῃ σμικρᾷ δυνάμει ν' ἀντιστῇ πρὸς ὑπὲρ πενταχιλίου Τούρκους διατιθέντας πρὸς τούτοις καὶ πεδινὸν πυροβολικόν. Ἄλλος στρατός, πλὴν τοῦ χριστιανικοῦ ἐμφορουμένου ὑπὸ αἰσθήματος θρησκείας, ἧτις εἶχε καταστῇ τὸ εἶδωλον, ἡ κρατοῦσα αὐτοῦ σκέψις, ἀναμφιδόλως θὰ ἐτρέπετο εἰς φυγὴν πρὸ

τῆς πλῆθους τοῦ ἐχθροῦ, εἰμὴ ἐξῆρεν αὐτοὺς τὸ θάρρος ὑπὲρ πάντας τοὺς κινδύνους.

Ὁ Δικαῖος ὑπομνήσας τοὺς Ἕλληνας τί ὄφειλον τῷ Θεῷ καὶ τῇ πατρίδι, ὥρμισεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς σημαίας τοῦ Σταυροῦ καὶ ὡς σκοπὸν τὴν νίκην ἢ τὸν θάνατον. Εἰς ἱερεὺς δὲ ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν ὑπὸ τὴν σκιάν των ὑψηκαρῶν ὀρυῶν· ἴσως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου μέρους, ἐν ᾧ ὁ ψάλτης τῶν μαρτύρων—περιηγείτο τότε, ὡς ἐγὼ τὴν χώραν τῶν βαρβάρων—εἶδεν Ἕλληνα πίπτοντα ὑπὸ τὴν βολὴν τοῦρκου τινὸς τελωνοφύλακος, περιπολοῦντος ἐν τῇ κλεισσωρείᾳ ἐκείνῃ, καὶ πυροβολοῦντος κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Μόλις ἡ εὐλογία τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Ὑψίστου, ὅστις ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἐδεήθη ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ, ἐδόθη εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἐδάδισαν εὐθὺς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἄδοντες τὸ «Δεῦτε παῖδες.

Ἐπὶ τῇ ἀκουσμάτι τῶν ἁσμάτων τούτων, ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ λαδάρου, οἱ Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι, δι' οὓς τὸ θέαμα τοῦτο ἦτο κενοφανές, ἐκπλήσσονται· ἡ μάχη οὐδὲ πρὸς στιγμὴν εἶναι ἀμφίβολος· ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τοῦ πρώτου πυρός, τρέπονται εἰς φυγὴν. Διασκορπίζονται καὶ εἰς διάστημα εἰκοσιτεσσάρων ὥρων ἡ Μεγαρίς, ὅπως καὶ τὸ διαμέρισμα τῆς Ἐλευσίως κενοῦται μέχρι τοῦ «Ρεῖτὲ» ἡ πηγῆς ἀλμυρῶν ὑδάτων, ἅτινα πηγάζουσιν εἰς τὸ τέρμα τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ πρὸς τὸ Θριάσιον πεδῖον.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ λαμπρὸν καὶ μοναδικὸν κατώρθωμα τοῦ μέλους τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Δικαίου, περὶ τοῦ ὑποίου οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος, εἴτε διότι ἐφονεύθη κατόπιν, εἴτε διότι ἀπεμακρύνθη διὰ τινὰ λόγον, ὅπως ὁ Θέμελης, ὁ Περαιβός καὶ πάντες ὅσοι ἀνέλαβον στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ὁ ἱστορικὸς δὲν βλέπει αὐτὸν ἀναφαίνόμενον οὔτε εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, οὔτε εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ Ἐτέρου τῆς Φιλικῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔπαυσεν ἀκουόμενον ἐν Ἑλλάδι. Ἀργότερον θ' ἀποκαλυφθῶσι καὶ θὰ ἐξηγηθῶσι τὰ αἷτια τῆς μεταβολῆς ταύτης, ἅτινα οὐπω καιρὸς νὰ γνωρίσωμεν.

Τῶν συμβάντων, ἅτινα ἀναφέραμεν, μὴ παρεχόντων πλέον ἐλπίδας εἰς τὸν «καπετὰν πασσᾶν» ὅτι θὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσιᾶς, ἐσκέφθη ὅτι ἔδει ν' ἀπαλλαγῇ τῆς εὐθύνης διὰ τινος κατορθώματος δυναμένου νὰ προξενήσῃ ἐντύπωσιν εἰς τὸν Σουλτᾶνον καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς κύκλους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ναυτικὴ μοῖρα τοῦ «Καπετὰνα βέη» καὶ διάφορα βαρβαρικά πλοῖα εἶχον συναντηθῇ μετ' αὐτοῦ. Τῇ 24 Σεπτεμβρίου ἀγγλικόν τι πλοῖον, ναυλωθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ, τῷ εἶχε κομίσει νέα πολεμοφόδια. Ἑτέρα μεταγωγικὰ πλοῖα συνοδευόμενα ὑπὸ φρεγάτας καὶ τινος βρικίου τῆς Α. Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος ἐμελλον νὰ φθάσωσιν. Ἐν τούτοις ὅσον περισσότερον ὁ «καπετὰν πασσᾶς» ἐμελέτα τὰ μέσα, δι' ὧν ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπίθεσιν διὰ ξηρᾶς, τοσοῦτον ὀλιγωτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας διέδλεπεν, ὅτε ἀπόπειρά τις, ἣν ἀπέτόλμησεν, ἀνερρίπισε τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς Πάτρας ἀφίξιν αὐτοῦ, τὰ στρατεύματα, ἅτινα εἶχεν ἀποβιβάσει, ἐνωθέντα μετὰ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς προσέβαλον τοὺς Ἑλλήνας ἀπὸ τριῶν σημείων. Ἀποκρουσθέντα ἀπὸ τοῦ Ὀμβλίου καὶ τῶν Σιχενῶν, συνεσπειρώθησαν μετὰ τινος ἀπωλείας, ἐν ᾗ τὸ σύνταγμα, ὅπερ διηυθύνετο πρὸς τὴν πεδιάδα, ἐκέρδιζε πλήρη ἐπιτυχίαν.

Δὲν ἐχρειάζετο περισσότερον, ἵνα ἐξαφθῇ ἡ μουσουλμανικὴ αἵησις. Προφυλακὴ τις ἐκ πεντακοσίων Ἑλλήνων ἐστρατοπευδευμένων εἰς τὰς ἐγγυς τῇ Γλαύκῃ χωρία, ἐκυριεύθη καὶ ὅσοι περιήλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν ὀδηγηθέντες εἰς τὰς Πάτρας παρεδόθησαν εἰς τὴν μανίαν τῶν στρατιωτῶν, ἵνα οὗτοι βασανίσαντες αὐτούς, καὶ τὰς κτηνώδεις αὐτῶν ἐπιθυμίας ἐπὶ τῶν γυναικῶν—ἃς βραδύτερον ἐπώλησαν μετὰ τῶν τέκνων ἐν δημοπρασίᾳ—κορέσαντες ἐνθαρρύνονται.

Τὸ ἐμπόριον τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ ὑφιστάμενον ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἑρειπίων τῶν Πατρῶν, διενηργεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑθραίων, τῶν Βοεμῶν καὶ τινῶν Ἀγγλῶν μεταπρατῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι τῇ

ἀληθεία ἡσυχολοῦντο μόνον περὶ τὰς ἀναγκαίας πρὸς τροφήν τῶν δωδεκακισχιλίων Τούρκων καὶ τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου προμηθείας. Πάν πλοῖον, ὅπερ δὲν ἔφερε τὴν σημαίαν τῆς Α. Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος δὲν ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ καὶ νὰ ἀγοράσῃ ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ διασήμευ διερμηνέως, ὃν πρό τιнос ὑπεδείξαμεν. Καίτοι ὁ Γηουσοῦ «πασσὰς» ἐμίσει καὶ κατεφρόνει αὐτόν, ἐν ταῦταις οὐδὲν ἔπραττε χωρὶς νὰ συμβουλευθῇ αὐτόν· ἦτο ὁ κυριώτερος αὐτοῦ σύμβουλος· Ἡ ἀστυνομία τῶν Ἰονίων νήσων διετήρει διὰ τοῦ ἀκαθάρτου αὐτοῦ προσώπου τακτικὴν ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στρατηγείου, καὶ οἱ πράκτορες αὐτοῦ διεκήρυττον ὅτι, ἐὰν ἡ Ρωσσία ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, οἱ Τούρκοι θὰ παρέδιδον τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς χεῖρας τῶν στρατηγῶν τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας.

Ἀναφέροντες τὰ γεγονότα ταῦτα χωρὶς νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἦσαν ἔργα τῆς Βρεττανικῆς κυβερνήσεως· ἀλλ' εἶπε βέβαιον ὅτι οὐδόλως ἡγνόει τὴν διαγωγὴν τῶν πρακτόρων αὐτῆς· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐτιμώρησεν αὐτοὺς, ὁ ἱστορικὸς δύναται νὰ συμπεράνῃ ὅτι τοὺς ἐπεδοκίμασε.

Τῇ 27 Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημέριαν ὥραν, ἐγένετο ἐν Ζακύνθῳ σεισμὸς, συμβεβηκὸς οὐδὲν ἥττον ἀπαίσιον τῶν σημείων τοῦ σκοπιωροῦ, ἅτινα ἀνήγγειλον τὴν προσέγγισιν πλοίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ὁ λόρδος Μέγας Ἀρμοστής. Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ἀπεβιδάσθη τὴν ἐπιῦσαν ὑπὸ τὸν κρότον τῶν πυροβόλων τῶν κωδωνοκρουσιῶν καὶ τοῦ συγκεχυμένου ψιθύρου τῶν ἀναθεμάτων τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐδέοντο τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀπομακρύνῃ αὐτόν· ὅμως, ἐν ἣ ἡ παρουσία αὐτοῦ πάντοτε δυστυχίας ἐπέφερε· «μὰς ἔφερε πάντα τὸ κακό», ἔλεγον οἱ Ἕλληνες.

Αἱ εὐχαὶ αὐτῶν εἰσηκούσθησαν, διότι τὴν μεθεπομένην ἀνεχώρησεν, ἐν ἣ στιγμῇ ἀνακοίνωσις τις ἀνήγγειλεν ἐν εἵδει νικητηρίου παιᾶνος, τὸν θάνατον τῆς Καρολίνης δὲ Βрунсβίχ, βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας. Ἡ δυστυχὴς! ὑπὸ ποίους οἰωνοὺς ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα! τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀντήχει ἀναμφιδόλως διὰ τελευταίαν φορὰν!

Τὴν τριακοστὴν Σεπτεμβρίου ἐγνώσθη θετικῶς, ὅτι οἱ Τούρκοι παρεσκευάζον νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Οἱ Γαλαξειδιῶται πληροφορηθέντες τὸ σχέδιον τῶν βαρβάρων εἶχον ἐνισχύσει τὸ στενόν, ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸν λιμένα αὐτῶν. Ἐνόμιζον οὕτως ἑαυτοὺς προπεφυλαγμένους ἀπὸ πάσης ἀποπείρας καὶ πράγματι θὰ ἦσαν, ἐὰν πνευμά τι ἀνεξίλαστον ἐντὸς αὐτοῦ, δὲν ὠπλίζετο ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ· ἐκεῖνος δηλαδὴ τῶν Ἀγγλῶν κατασκόπων, ὅστις ἔσωσε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Πατρῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἦτο ἕτοιμος νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἑλλήνας καὶ διήγειρε εἰς τοὺς Τούρκους Τσάμηδας, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Σουλῳῳται ἐπλησίαζον νὰ κυριεύσωσι τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρσί-πασσᾶ.

Εἵπομεν τὸ πλοῖον Cambrian ἐπεσκέφθη τὸν λιμένα τοῦ Γαλαξειδίου διὰ νὰ κατοπτέυσῃ τὸν ὄρμον ἐκεῖνον καὶ ὅτι πλοῖον ἐμπορικὸν ἀγγλικὸν ἀνέλαθε νὰ μεταφέρῃ ἐκεῖ τοὺς Τούρκους. Ἡ «Ζηγοδία» ναυλωθεῖσα ὑπὸ τὴν ψευδῇ πρόφασιν τῆς ἐκεῖ μεταφορᾶς στρατευμάτων προπλέουσα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἐνεφανίσθη τὴν πρωίαν τῆς δευτέρας Ὀκτωβρίου ἐμπροσθεν τοῦ Γαλαξειδίου. Προσωρμίσθη χωρὶς νὰ διστάσῃ εἰς σημείον τι, ὅπερ οἱ Τούρκοι οὐδέποτε θὰ ἐτόλμων νὰ πλησιάσωσι καὶ οἱ Ἑλλήνες πτοηθέντες ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς Ἀγγλικῆς σημαίας ἐδεβαιώθησαν ἐκ τῶν ἐκ τοῦ πλοίου ἀκουομένων φωνῶν, «ὅτι ἡ Μεγάλη Βρετανία ἦτο σύμμαχος τῆς Ἑψηλῆς, Πύλης καὶ ὅτι εἶχε κοινὰ συμφέροντα μετ' αὐτῆς... Ὁ ἀγγλος πλοίαρχος ταυτοχρόνως ἀπεβίβασε καὶ ἐτοποθέτησε βομβολόν τι, ὅπερ αὐτὸς αὐτὸς διηύθυνεν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Τολμᾷ νὰ δώσῃ πῦρ εἰς αὐτό, σημεῖον συμπεφωνημένον τῆς προσβολῆς! Τοὺς Ἑλλήνας ἐπιλείπει τὸ θάρρος· πῶς νὰ ἀντισθῶσιν εἰς θαλασσοκράτορας, συνειθισμένοι νὰ ὑποτάσσωνται αὐτοῖς; Ἰδόντας τοὺς πλοφοροῦντας ἄνδρας, οὔτινες ἐπλήρων τὰ καταστρώματα τῶν πλοίων, δὲν ἀμφιβάλλουσι πλέον περὶ τῆς δυστυχίας των.

Ὁ καπετὰν «πασσᾶς» εἰσέρχεται ταυτοχρόνως εἰς τὸν λιμένα. Τὸ πυροβόλον τῶν ἀπίστων βροντᾷ, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα φεύ-

γουσιν εἰς τὰ ὄρη, ὁ πληθυσμὸς ὅλος διασκορπίζεται καὶ τὸ Ἰαλα-
ξείδιον εἶνε ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Μωαμεθανῶν. Δυστυχία εἰς τοὺς γέ-
ροντας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς! Αἱ φλόγες ἀγγέλλουσι τὴν παρουσίαν
τῶν δηωτῶν· τὸ αἷμα ρέει ὑπὸ τὰς χεῖράς των· αἱ ἐκκλησίαι βεδη-
λοῦνται, ὅτι ἰδέα ὑφίστης ἀσεβείας ἀναχαιτίζει πρὸς στιγμὴν τοὺς
βαρβάρους.

Ἀναμφιδόλως ὁ διάβολος ἐνέπνευσεν αὐτούς. Οἱ βωμοὶ λεηλα-
τοῦνται μεθοδικῶς· τὰ δοχεῖα τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὰς θυσίας, ἡ ἐπὶ
τῆς ἀγίας Τραπέζης Θεία Κοινωνία, οἱ Σταυροί, αἱ εἰκόνες τοῦ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀχράντου μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἁγίων, μετενε-
χθέντα ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῆς δημοσίας πλατείας. Καταχθόνιος
χορὸς συμπλέκεται κύκλῳ αὐτῶν καὶ οἱ βάρβαροι διαρρηγνύονται
ἐπικαλούμενοι τὸν Ἀλλάχ. Ἡ θεότης τοῦ Λυτρωτοῦ εἶναι σκωμμά-
μων καὶ τῶν βλασφημιῶν αὐτῶν: «Ἐὰν ᾔσαι ὁ ζῶν Θεός,» ἐπα-
νελάμβανον, «ἐκδικήθητι τὸ μεγαλεῖον σου καὶ ἐκδήλωσον τὴν
ἰσχύν σου.

Οὐχ' ἦτον φρικώδη ἐκστομίζοντες, «γαλιοντζήδες τινες» (1)
φέρουσι σύροντες ἐκ τῆς κόμης γέροντας καὶ γυναῖκας ὑπεργήρους
τοῖς ὁποίοις ἐπιτάττουσι νὰ ποδοπατήσωσι τὰς ἀγίας εἰκόνας. Ὑπὸ
τοιαύτην συνθήκην ἐχάριζον αὐτοῖς τὴν ζωὴν. Πάντες προκρίνουσι
τὸν θάνατον· ἀλλ' ἡ σκληρότης αὐτῶν ὑπερβαίνει τὰ ὄρια καὶ ἀρ-
κοῦνται ἀποκόπτοντες αὐτοῖς τὰς ρίνας καὶ τὰ ὦτα. Τὰ ἄσματα
καὶ αἱ Βωμολοχίαι τῶν ναυτῶν διπλασιάζονται ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ἐκ-
τελέσεων τούτων.

Διατάσσονται νὰ παρελάσωσιν ἕκαστος καταπτύων, ἢ . . . ἢ
γραφίς μου ἀποσκιρτᾷ νὰ εἰκονίσῃ τὰς ἀποτροπαιότητας ταῦτα

1) Νεῦται.

Πλοίαρχοι καὶ ἐρέται χριστιανοί, ὑπήκοοι εὐσεβοῦς βασιλέως, ὅστις ἀντιποιεῖται ὡς πρῶτον τίτλον μεταξὺ τῶν λοιπῶν τιμητικῶν αὐτοῦ τὸν τοῦ «προμάχου τῆς πίστεως» (defensor fidei, δὲν ἐρυθρίωσι παριστάμενοι μάρτυρες τοιούτων . . . Τοιοῦτοι ἄνθρωποι δὲν ἦσαν ἀναμφιδόλως Ἀγγλοι, ἢ ἂν ἦσαν, εἶχον καταστή ἀνάξιον τοῦ ἐντίμου τούτου ὀνόματος ! . . . Τὸ Γαλαξείδιον πλέον δὲν ὑφίσταται ! Οἱ Μωαμεθανοὶ ἐπέτρεψαν εἰς ὅσους ἡκρωτηρίασαν ν' ἀπέλθωσιν ἔχοντες τὸ πρόσωπον αἱματοδαφές, καὶ ἀναγγεῖλλωσιν εἰς τοὺς εἰς τὰ ὅσα καταφυγόντας συμπατριώτας αὐτῶν τὰ συμβάντα.

«Ἡ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὕδρισθεῖσα θεότης, εἶπεν Ἑλλήν ρήτωρ, παρ' οὗ δανείζομαι τὴν σκέψιν ταύτην, ἀναβάλλουσα τὴν τιμωρίαν τῶν ἀπίστων, ἀπὸ τῆς βλασφημίας τῶν ὁποίων ἀντήχουν τὰ παράλια τῶν Δελφῶν, κατέφερε τὴν κραταίαν τῆς χειρὸς κατὰ τῆς μωαμεθανικῆς φρουρᾶς τῆς Τριπολιτσᾶς».

Ἡ πόλις αὕτη, ἀπὸ πολλῶν ἤδη μηνῶν ὑπὸ ἀποκλεισμὸν διατελοῦσα, ἐπολιορκήθη τέλος· πολλοὶ δὲ Γάλλοι ἀξιωματικοί, οἱ οἱ Κ. Κ. Ἰουστίνος, Βουτιῆ καὶ Μάξιμος Ραιῦδω εἶχον καταρτίσει τὸ σχέδιον τῆς προσβολῆς, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ κληθῶσιν οὕτω κανονοσταχίαι τινὲς στηθεῖσαι, ὥπως ἀνταλλάσσωσι σφαίρας, πυροβολισμοὺς καὶ ὕδρεις. Ὁ πρῶτος τούτων ἀφηγεῖται ἡμῖν ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ ὅτι εἶχον κομίσει ἐκ Μονεμβασίας πέντε τηλεβόλα, ὧν τὰ ἰσχυρότερα ἦσαν διαμέτρου τῶν δέκα ὀκτὼ καὶ δύο μυδραλλιοβόλα, ἅτινα ἐν τοιαύτῃ εὕρισκοντο κακῇ καταστάσει ὥστε φόβος ὑπῆρχε μὴ διαρραγῶσι κατὰ τὸν πρῶτον πυροβολισμόν. Θαυμασία ἀπλότης ! Διὰ τῶν πενιχρῶν ἐκείνων ἐπιθετικῶν μέσων προϋτίθεντο ἀριθμητικῶς τεράστια. Λίαν δυσχερὲς θ' ἀπέβαινε τὸ ἐξαγαγεῖν τῆς πλάνης ἐκείνης τοὺς Ἑλληνας, οὕτω δὲ μετὰ τοιούτου πυροβολικοῦ ἐγκαθιδρύθησαν εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν πήχεων ἀπὸ τοῦ φρουρίου, ὅπερ συνδέεται μετὰ τῶν τειχῶν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐνῷ δι' ἀκροβολισμῶν τινῶν προσεπάθουν νὰ περισπᾶσιν τὴν προσοχὴν τῶν πολιορκουμένων. Αἱ ἐν τῷ στρατεύματι δὲ ἀνελίσσόμεναι σκηναὶ ἦσαν οὐχ ἥττον ἐκπληκτικαί.

Τὸ πῦρ ἤρχιζε περὶ τὴν αὐγὴν τὴν μεσημβρίαν οἱ Τούρκοι ἐκοιμῶντο ὑπὸ τὴν φύλαξιν σκοπῶν τινῶν μόνον, οἵτινες δολάζοντες ἐκάπνιζον ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τῶν προμαχώνων. Οἱ τουφεκισμοὶ ἐπανήρχιζον τὴν ἐσπέραν· καὶ τῆς νυκτὸς ἐπανερχομένης, ἐκάτερος ἀπεχώρει ἀπροφύλακτος, οὕτως ὥστε ἡ πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ τοῦ ἱεροῦ πτολιέθρου τῆς Τροίας, ἐὰν ὁ λιμὸς δὲν εἰργάζετο ὑπόυλως πρὸς σύντηγσιν αὐτῆς.

Ἐν τούτοις καθ' ἐκάστην ἀφικνουῦντο ἐπικουρίαι εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς 8,000 ἀνδρῶν περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου· τὸ πυροβολικὸν εἶχεν ἐνισχυθῇ ἀναλόγως, διότι ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα ἑξ̄ τηλέβολων διαφόρων διαμέτρων· χάρις δ' εἰς τὴν ἐπαύξεισιν ταύτην τῶν μέσων ὁ Κ. Ραιυδῶ ἠδυνήθη νὰ στήσῃ πρὸ τοῦ φρουρίου κανονιστοίχιαν ἐκ δύο ὀλμοβόλων, τοῦ μὲν δέκα δακτύλων τοῦ δὲ δώδεκα προσωπισμένων, ὅπως βάλλωσι κατὰ τῆς πόλεως, ἐνῇ τρία μυδραλλιοβόλα ἔμελλον νὰ κεραυνοβολῶσι τὴν πεδιάδα, ἐν περιπτώσει ἐξόδου καὶ προσβολῆς κατὰ τοῦ ὀχυρώματος ἐκείνου.

Ἀνιῶντες ἐν ταῖς ἀναβολαῖς ἐκείναις οἱ Κ. Κ. Βουτιέ, Ραιυδῶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ξένοι ἀξιωματικοί, προέτειναν τότε νὰ καταρρίψωσι μίαν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως διὰ κανονιστολισμῶν τὴν γνώμην ταύτην παρεδέχθη καὶ ὁ Δ. Γ΄ψηλάντης· ἀλλ' οἱ σημαίνοντες τῶν Ἑλλήνων ἀντέστησαν εἰς τοῦτο διατεινόμενοι ὅτι ἐὰν ἡ Τριπολιτσά ἠλίσκετο διὰ βίας, οἱ θησαυροὶ τῶν Τούρκων ἐφ' ὧν πολλὰς ἐστήριζον ἐλπίδας, ἤθελον ἀποδῇ λεία τῶν στρατιωτῶν, οὕτω δὲ τὸ κράτος ἔμελλε νὰ στερηθῇ ἐνὸς τῶν οὐσιωδεστέρων αὐτοῦ πόρων. Ὅθεν ἀπεφασίσθη νὰ προπαρασκευάσωσιν οὕτω τὰ πράγματα, ὥστε νὰ ἐξαναγκάσωσι τοὺς Τούρκους εἰς ὑπόσπονδον παράδοσιν.

Τῇ 10 Σεπτεμβρίου οἱ Μωαμεθανοὶ ἔθηκαν εἰς ἐνέργειαν ἅπαν αὐτῶν τὸ πυροβολικόν· οἱ Ἕλληνες ἀνταπήντησαν συνοδεύοντες ἕκαστον πυροβολισμὸν τῶν κανονιστοσίων αὐτῶν διὰ παρατεταμέ-

νων ἀλαλαγμῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, τινὲς τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν λάθρα παρεισδύσαντες μέχρι τῆς βάσεως τῶν τειχῶν, διήμειδον πυροβολισμούς, ἀναμίκτους μετὰ λοιδοριῶν πρὸς τοὺς Τούρκους· ἡ τακτικὴ αὕτη ἐξηκολοούθησε μέχρι τῆς ἐσπέρας καθ' ἣν συνεκρατήθη ἀψιμαχία τις ἐν τῇ πεδιάδι. Τριάκοντα ἀκροβολισταὶ Ἕλληνες προβαλλόντες μέτωπον ἀντέκρουσαν ἑκατοστὺν Τούρκων ἱππέων, οἵτινες συλλαβόντες Χριστιανόν τινα ἀνεσκολώπισαν αὐτὸν καὶ ὤπησαν ζῶντα ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν πολιορκητῶν.

Αὐθημερὸν ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις ἀπὸ ἐξ ἡδὴ ἐβδομάδων εἶχεν ἐπανακάμψει εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀπεστάλη αὐθις εἰς Αἰτωλίαν ὑπὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου. Ταῦτοχρόνως ὁ Καντακουζηνὸς ἔλαβεν ἐντολήν, ὅπως μεταβῇ εἰς Κυκλάδας· ἀλλὰ διαψεύσας τὰς ἐλπίδας ἃς ἡ πατρίς ἐδικαιούτο νὰ ἐρείδῃ ἐπὶ τῆς ἰκανότητος καὶ τῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ, ἀπέλιπε ρίψασπις τὰς τάξεις τῶν συμμαχητῶν αὐτοῦ καὶ διεπεραιώθη εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἀνωτέρα διαταγὴ ἐκ Πετροπόλεως ἐπικαίρως καταφθάσα ἐπείρξεν αὐτῷ τὴν εἰς Ρωσσίαν ἐπάνοδον.

Τῇ 11 συνεπληρώθη ἐπὶ τὸ τελειότερον ἡ πολιορκητικὴ κανονοστοιχία καὶ ἐξεσφενδονίσθησαν βόμβαι· τινὲς ὅπως διασκεδασθῶσιν αἱ ἀνησυχίαι, ἃς προϋξένησε τὸ ἄγγελμα τοῦ εἰς Πάτρας κατάπλου τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, πληρέστατα ἐπιβεβαιωθὲν τὴν ὑστεραίαν. Ἐπὶ τούτῳ συνεκλήθη ὡς τάχιστα συνέλευσις, πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ κλονουμένου σθένους τοῦ στρατοῦ· ὁ δ' ἐπίσκοπος Ἐλους λειτουργήσας ἐπὶ βράχου τινὸς τοῦ Μεγάλου ὑπὸ τὰς ὄψεις συμπάσης τῆς στρατιᾶς, ἀνερρίπηρε διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ τὸ καταπίπτον ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἐπικειμένων κινδύνων φρόνημα καὶ ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας πάντων... Ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ἐν σιγῇ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ τεταγμένους στρατιώτας, εὐθὺς ὡς ἀπετέλεσε τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τοῦ Σταυροῦ, παρίστησιν αὐτοῖς ὑπὸ ζοφερώτατα χρώματα τὰς ὁμότητας τῶν Τούρκων.

Παρορμᾷ αὐτοὺς ὅπως μέχρις ὑστάτης πνοῆς προκινδυνεύσωσι τῶν ἱερῶν καὶ τῆς πατρίδος· εἶτα, ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ κατα-

ληφθεὶς, ἀναφωνεῖ τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὴν Τριπολιτσάν. «Ἐδῶ
 » θέλω νὰ ἀποθάνω, νὰ ἀποθάνω ὡς μάρτυς καὶ νὰ ταφῶ ἐν μέσφ
 » τῶν ἀνδρείων, οἱ ὅποιοι νὰ πέσωσιν μαχόμενοι· θὰ ἦναι μάρτυρες
 » καὶ ἐκεῖνοι!» Ἐπὶ ταῖς λέξεσι ταύταις σύμπαν τὸ στράτευμα ἐπα-
 νέλαθε τὸν ὄρκον τοῦ νὰ χύσῃ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ θριάμβου
 τοῦ Σταυροῦ.

Οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐπιμαρτύρονται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ μα-
 ταίῳ. ὅταν ἐνθερμος πίστις ζωπυρρῇ αὐτοὺς πρὸς ἀμυναν τῶν ἐρεῶν
 αὐτοῦ νόμων, τῇ ὑστεραίᾳ, ὑπὸ πυκνὴν ὁμίχλην κατώρθωσαν νὰ
 καταλάβωσιν ὑψωμά τι, ἐφ' οὗ ἐγκατέστησαν φυλακὴν ἀπείργουσαν
 τοῦ λοιποῦ τοῖς Τούρκοις τὴν νομὴν τῶν ἵππων. Ἀπὸ τῶν δεκακι-
 σχιλίων καὶ ἐπέκεινα μυλίων, ἅτινα οἱ βάρβαροι ὑπελόγιζον ἐν ἀρχῇ
 τῆς πολιορκίας ὅτι ἤθελον ἔχει πρὸ αὐτῶν, πεντακόσια μόνον ὑπε-
 λείποντο αὐτοῖς καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς χορτονομῆς συνδιαζομένη πρὸς
 τὴν ἀχρησίαν τῶν ὑδραγωγείων, ἅτινα ἀπὸ πολλοῦ εἶχον διαρρήξει
 οἱ Ἕλληνες, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς αὐξήσιν τῆς στενοχωρίας
 αὐτῶν. Μία δὲ ζώνη πλήρης χιλίων φλωρίων, ἥτις εὐρέθη ἐπὶ τινος
 νεκροῦ Τούρκου κατ' ὃν χρόνον οἱ Ἕλληνες εἰργάζοντο, ἵνα ἐπι-
 φέρωσι τὸ ἀνωτέρω ἀποτέλεσμα, ἀνεζωπύρησε τὸ ἀρήϊον αὐτῶν,
 σθένος.

Ἐν τούτοις ὁ χρόνος προὔχρει· αἱ βροχαὶ ἤρχιζον νὰ ἐνο-
 χλῶσι τοὺς πολιορκητάς. οἷτινες ἦτο φόβος μήπως ἐλαττωθῶσιν
 εἴτε δι' ἀποσκιρτήσεων εἴτε ἔνεκα ἀσθενειῶν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ
 πειραθῶσι μίαν ἔφοδον. Οἱ Τούρκοι ἐφαίνοντο ἀπολιπόντες τὸ θάρ-
 ρος, συμπλοκὴ δὲ τις ἀρκούντως ζωηρά. ἥτις ἔλαθε χώραν τῇ 15
 Σεπτεμβρίου, ἐπέδειξεν πόσον οἱ Ἕλληνας εἶχον ἐξοικιωθῇ πρὸς
 τὸν πόλεμον. Ἀπέκρουσαν τὸν ἐχθρὸν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως
 καὶ ἐγκαθίδρυσαν ἑαυτοὺς εἰς πεντήκοντα βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ
 τοῦ περιτειχίσματος. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔστησε πάραυτα ὀπισθεν
 αὐτοῦ τοῦ σημείου δύο πυροβόλα, ἅτινα τοῦ λοιποῦ ἐκώλυον πᾶν
 εἶδος ἐξόδου, καὶ ἔπηξε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ἐγγὺς χωρίου τινὸς κει-
 μένου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μαντινείας, ἐνῇ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης μετὰ

τῶν Σπαρτιωτῶν αὐτοῦ ἐγκαθιδρύθη πρὸς τὸ μεσημέρινόν μέρος τοῦ φρουρίου εἰς ἀπόστασιν βολῆς πυροβόλου ὅπλου."

Τῇ 16 καὶ 17 ἔρριψαν βόμβας τινὰς ἐναντίον τῆς πόλεως καὶ ἐδεβαιώθησαν πλέον περὶ τῆς ἀπογνώσεως τῶν Τούρκων, οἵτινες οὔτε δι' ἐνὸς πυροβολισμοῦ ἀπήντησαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας. Εὐθὺς δ' ἔσχον καὶ ἕτερα πειστήρια τῆς ἀμηχανίας αὐτῶν, ἰδόντες πλείστους Μωαμεθανοὺς ἐξερχομένους τῆς πόλεως καὶ ἐπικαλουμένους τὸ ἔλεος τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι προξένισαν οἶκτον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς· ἔπεμψαν μετ' ἄργῃς πρότασιν ὑπὸ τῶν ἐβραίων γενομένην, ἵνα φεισθῶσι τῆς ζωῆς αὐτῶν ἀντὶ μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ· οἱ ὁμόθησκοι αὐτῶν ἔσυραν ἐν τῷ τῶν χανδάκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ πτώμα τοῦ μάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου, καὶ ἡ ἀπώλειά αὐτῶν ἦτο ἀμετακλήτως ἀποφασισμένη.

Τῇ 19 πεντηκοντὰς Μουσουλμάνων, γερόντων, γυναικῶν καὶ παίδων, ταπεινῶν ὅπως καὶ ἡ δυστυχία, ἐξήλθον ἐπικαλούμενοι τὸν οἶκτον τῶν Χριστιανῶν.

Ἐπεθύμουν οἱ Ἕλληνες νὰ τοῖς προσφέρωσιν ἄρτον· ἀλλὰ σκληρὰ ἀνάγκη ὑπέβαλε τοῖς πολιορκηταῖς νὰ ἀποπέμψωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν. Μάρτυρες τῆς πράξεως ταύτης οἱ Τούρκοι ἀπέτυχον συνέντευξιν, καθ' ἣν ἀπεπειράθησαν ἀνωφελῶς νὰ διαφθείρωσι τὸν ἀρχηγὸν τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ μὴ κατορθώσαντες ταῦτο ἐδῆλωσαν αὐτῷ ὅτι ἔχοντες τροφάς δι' αὐτοὺς θὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς οὐδεμίαν βοήθειαν δυναμένους νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς εἰς τὸν ἐκ πείνης θάνατον, οὗτοι δὲ θὰ ἀμυνθῶσι μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, ὁ λοχαγὸς Βαλέστος μετὰ τριακοσίων ἀνδρῶν γεγυμνασμένων εὐρωπαϊκῶς, ἀφίκετο εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἀφῆκε τὴν Καλαμάταν, μόλις ἔμαθεν τὴν εἰς Πάτρας ἀποδίδασιν τῶν Τούρκων· μετὰ σύσκεψιν δέ, ἥτις ἐγένετο τῇ 23 ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις διεκαίετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ν' ἀπομακρύνῃ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην διέταξεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ μετὰ τοῦ λόχου ἐκείνου τῶν ἐπιλέκτων εἰς Καλάδρυτα. Ἐκεῖνος, ὅστις εἶχεν ἀπομακρύνει τὸν Μαυροκορ-

δάτον καὶ τὸν Καντακουζηνόν, ἐπιπτεν οὕτως εἰς τὴν παγίδα, ἣν ἔστησαν αὐτῷ. Ἀνεχώρησε τῇ 2ῃ μετὰ τοῦ λόγου τοῦ Βαλέστου καὶ δύο μικρῶν ὀρειδατικῶν πυροβόλων, καὶ τῶν Κ. Κ. Γόρδωνος Βουτιέ, Περσά καὶ ἄλλων τῶν ἀλλοδαπῶν ἀξιωματικῶν ἐκτὸς τοῦ Κ. Ραιυδῶ, ὃν ἀφῆκεν ἵνα ἐξακολουθῇ τὸν κανονισμὸν.

Παρὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν ὀφείλει τις εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Κ. Βουτιέ, ἡ ἀκρίβεια τοῦ ἱστορικοῦ ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ διαλευκάνωμεν καὶ νὰ ἀναφέρωμεν γεγονότα τινὰ παραλλάσσοντα ἐκείνων, ἅτινα ἀναφέρει ἐν τῇ διηγήσει αὐτοῦ, ὅσον ἀφορᾷ συμβεβηκόσ τι, ὅπερ ἐξέθηκεν ἐκ πληροφοριῶν τρίτων, διότι οὗτος δὲν παρίστατο κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς. Τὴν ἐπιούσαν λοιπὸν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Δ. Ὑψηλάντου οἱ Τούρκοι αἰτήσαντες συνέντευξιν ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐν ᾧ ἦσαν συναγμένοι πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καθὼς καὶ ἡ διάσημος Βουδουλίνα, καὶ πλείστοι Ὑδραῖοι πλοίαρχοι προσδραμόντες, ἵνα παραστώσιν εἰς τὴν ἄλωσιν πόλεως, ἣς ἡ πτώσις ἐπέκειτο.

Ἐκάπνιζον ἐν σιγῇ καὶ προσέδλεπον ἀλλήλους ἐπὶ ὄραν, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης, λαβὼν τὸν λόγον, ᾗτησε παρὰ τῶν Τούρκων ὀγδοκοντα χιλιάδας «πουγκίων» ἢ τεσσαράκοντα χιλιάδων «πιάστρων», ἵνα φεισθῇ, τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς νὰ διατηρήσωσι τὰ ὑπάρχοντα, ἐπὶ τῇ ὁρῇ νὰ ἐπιβασθῶσιν ἐν Καλαμάτῃ καὶ μεταχθῶσιν εἴτε εἰς Αἴγυπτον, εἴτε εἰς μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ Τούρκοι ἀνεκράγασαν διὰ τὸ ὑπέρμετρον τοῦ ποσοῦ τούτου καὶ ὁ «σεῖχος» Νετζήπ «Ἐφένδης», ὅστις συμπαρίστατο μετὰ τῶν τριῶν πληρεξουσίων, ἀπεκρίνατο, ὅτι εἰς οὐδένα δύναται νὰ προβῇ ἀποτελεσματικῶς, πρὶν ἢ συνέννοθῇ μετὰ τῶν πολιορκουμένων. Τοῦτο ἐγένετο παραδεκτόν, δοθείσης εἰς τοῦς Τούρκους διημέρου προθεσμίας, καθ' ἣν θὰ ἐγένετο καὶ ἀναχωρή, ἵνα κατηγορηματικῶς ἀπαντήσωσιν.

Ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς συνομολογήσεως τῶν ἀνωτέρω ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν χριστιανῶν Σκεπετῶν, οἵτινες συνεννοούμενοι μετὰ τοῦ Ἀλῆ «πασσᾶ» τῶν Ἰωαννίνων, ἤρξαντο δια-

πραγματευόμενοι μετὰ τοῦ Ἑλμάς, υἱοῦ τοῦ Μεταμέμπονο, ἀρχηγοῦ τῶν Τόσκηδων, τῶν ἀποτελούντων μέρος τῆς φρουρᾶς τῆς Τριπολιτσᾶς. Συνωμολογήθη λοιπὸν εὐθύς, ὅπως οἱ δύο χιλιάδες Ἀλβανοί, οὓς διηύθυνεν ὁ Ἑλμάς, ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των μετὰ τῶν ὅπλων αὐτῶν καὶ ἀποσκευῶν, χωρὶς αὐταὶ νὰ ἐξετασθῶσιν ἢ ἐρευνηθῶσιν ἐπὶ τῇ μόνῃ ὁρῇ, ὅτι οὔτε αὐτὸς, οὔτε οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ἠθελον πολεμήσει ἐν τῇ μέλλεντι ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, οἵασι τότε διαταγὰς καὶ ἂν ἐλάμβανον.

Τῇ 28 οἱ Τόσκηδες ἀνεχώρησαν προπεμπόμενοι ὑπὸ τοῦ Πάνου δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Πᾶς λοιπὸν λόγος περὶ «Χαλδῆς» ἢ συσκέψεως ἔλειπεν ἐν ταῖς ἐξῆς. ὥστε ἡ 4η παρήλθεν ἀνευ οὐδενὸς συμβάντος. Τὴν δ' ἐπομένην ἦν Ὀκτωβρίου, τ' ἀντιμαχόμενα μέρη ἡσύχασον μέχρι μεσημβρίας. ὅτε ἡ κραυγὴ «ἔφοδος», οἱ Ἕλλητες ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀντήχησεν. Ὁ στρατὸς ἐπὶ ταῖς λέξεσι ταύταις ὁρμᾷ κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς.

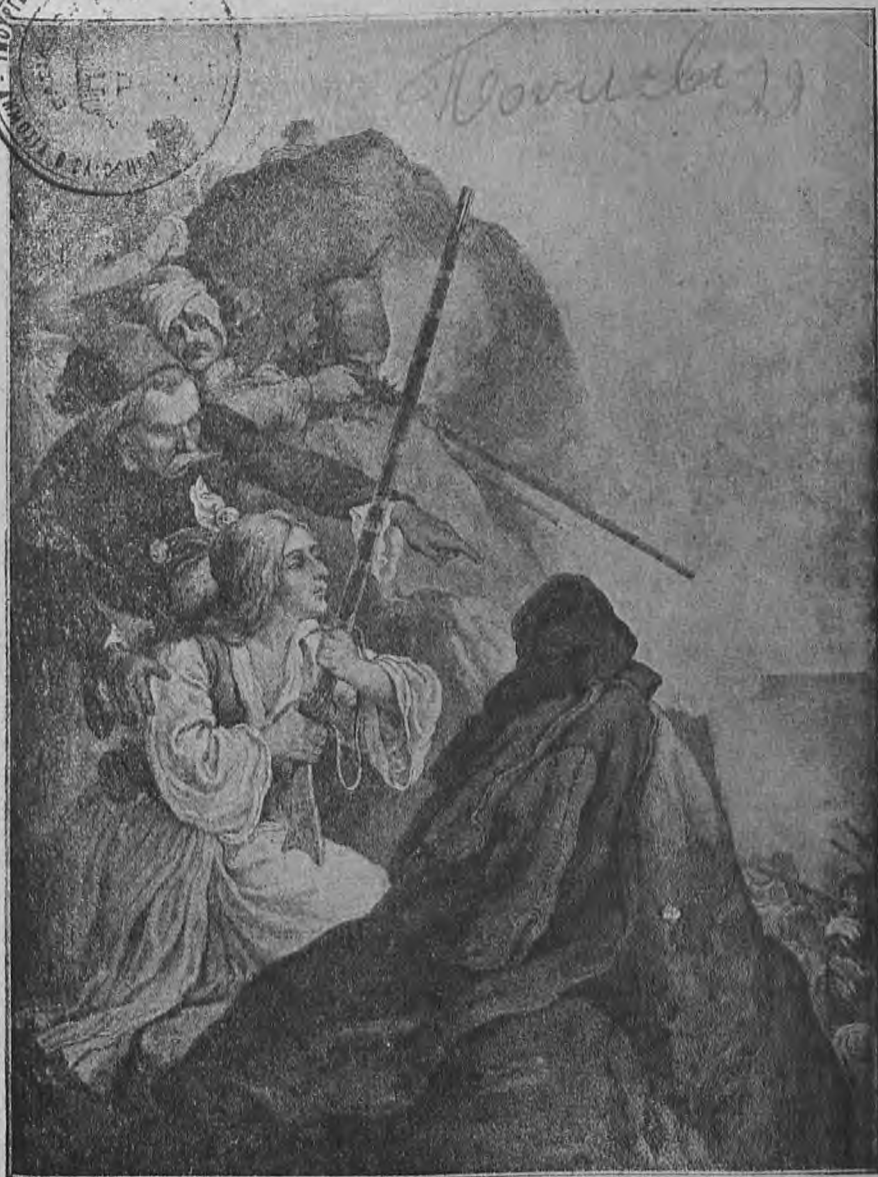
Εἰς τῶν στρατιωτῶν τοῦ Κολοκοτρώνη, παρατηρήσας ἐκ τοῦ πυροβολείου, ὅπερ προσέβαλε τὴν μεσημβρινὴν πόλιν, ὅτι ἡ φαλακὴ χαλαρωθεῖσα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ τείχους εἶχεν ἐγκαταλεῖψαι σχεδὸν τὴν ὑπεράσπισίν του, ἀνερρίχθη ἐπ' αὐτοῦ· χωρὶς χρονοτριβᾶς οἱ σύντροφοί του τὸν ἠκολούθησαν, ἤδη δὲ ἅπας ὁ στρατὸς ἐπέτα εἰς ἐπικουρίαν του.

Ταυτοχρόνως οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο ζωηροτάτου πυρὸς ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ τινων πύργων, ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην στρατιῶται, εἰς οὓς τὰς χεῖρας περιήλθεν ἡ ἀρχηγία, βλέποντες τὴν ἔφοδον τῶν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνη, ἐφορμῶσι κατὰ τῶν προτειχισμάτων τῆς πόλεως, καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ καταλαμβάνουσιν ἕνα τῶν ἐπισημοτέρων ὑπὸ στρατιωτικὴν ἐποψιν πύργων, ἐνῷ τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν στρέφεται κατὰ τοῦ φρουρίου ἐξερευρόμενον τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον· τέλος οἱ στρατιῶται εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν.

Σπεύδουσιν εἰς ἀναζήτησιν τῶν ὁμήρων· ὁ πανασιώτατος ἀρχι-

Πομπή 29

Ὁ Πλαπούτας ὑπερασπίζεται τὰ Δερβένια καὶ τὸν
ἱσθμόν.

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 46

πίσκοπος Μονεμβασίας, οἱ ἐπίσκοποι Χριστιανουπόλεως, Δημητσάνης καὶ Ἀμυκλῶν δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Φωνή τις καταγινώσκει τῶν Ὀθωμανῶν δηλητηρίασιν τῶν μαρτύρων ἐκείνων, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη προστιθεμένη εἰς τὴν ἀντίστασιν, ἣν τινες πολιορκούμενοι καταφυγόντες ἐν ταῖς οἰκίαις, ἀντέτασσον εἰσέτι κατὰ τῶν πολιορκητῶν, τοσούτῳ ἐξηρέθισε τὴν μανίαν τῶν Ἑλλήνων, ὥστε μία κραυγὴ ἠκούσθη : «μηδενὸς φεισθῶμεν».

Ὁ ἀναγώστης δύναται νὰ ἐκλέξῃ οἷονδήποτε παράδειγμα ἤθελεν ἐξ ὧν ἡ ἱστορία μετέδωκεν ἡμῖν περὶ ἐκπορθήσεων καὶ λεηλασιῶν πόλεων τῆς βιβλικῆς ἐποχῆς, ὅποτε καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα κατεσπαράσσοντο, ὅπως ἔχῃ πιστὴν εἰκόνα τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἡμεῖς βαρυθέντες νὰ περιγράψωμεν σκηνὰς ὁμοτήτων, ἀρκούμεθα ν' ἀναφέρωμεν μετὰ φρίκης, ὅτι ὀκτακισχίλιοι ὀπλοφοροῦντες Τούρκοι διήλθον διὰ στόματος μαχαίρας, μεγαλείτερος δὲ ἀριθμὸς γυναικῶν . . . ἐλλείπει ἡμῖν τὸ θάρρος ὅπως συμπληρώσωμεν τὴν φράσιν.

Ἐνῷ ἡ Τριπολιτσᾶ ἐπιπτεν ὑπὸ τὴν ἔφοδον τῶν πολιορκητῶν, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης παρίστατο εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Γαλαξειδίου, ἀπὸ τῆς ἐναντι ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου, εἰς ἣν κατήλθε μὲν μόλις φθὰς εἰς Καλάβρυτα, οὐδεμίαν βοήθειαν δυνηθεὶς νὰ παράσχῃ ἐκεῖθεν πρὸς τοὺς Γαλαξειδιώτας· ἐπεμψε πρὸς τοὺς Ἑλλήνας ὀπλαρχηγοὺς λεπτομερῆ ἐκθεσιν τῆς καταστροφῆς ἐκείνης, εἰς ἣν ὅμως οὗτοι οὐδεμίον ἀπέδωκαν σημασίαν.

Ἠσχολοῦντο ἤδη μόνον εἰς τὴν διαρπαγὴν μὴ φροντίζοντες οὔτε περὶ αὐτῆς τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν αὐτῶν. Οὔτε ἡ ἐλαχίστη γωνία τῆς πόλεως ἔμεινεν ἀνεξερευνήτος, ἕκαστος δὲ στρατιώτης τοῦ νικηφόρου στρατοῦ πληρώσας τὰ θηλάκια αὐτοῦ ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ χωρίον αὐτοῦ, νομίζων ὅτι ἔκαμε τὴν τύχην αὐτοῦ, ἀφοῦ μάλιστα ὁ πόλεμος ἔληξεν, ὡς ὑπέθετε, διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ὁ «καπετὰν πασσᾶς» ἐπίσης χαίρων διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς κατὰ τοῦ Γαλαξειδίου ἐκστρατείας αὐτοῦ ἐξήρχετο ταυτοχρόνως τοῦ κόλ-

που τῆς Ἀλκυῶνος, ἀγκυροβολήσας δὲ εἰς Πάτρας ἀντήμειψε διὰ τῶν λαφύρων τῶν Γαλαξειδιωτῶν ὅσους ἐχρησίμευσαν αὐτῇ ὡς κα-
τάσκοποι, δίδων αὐτοῖς λέμβους ἢ πλοιάρια. Πρὸς παρηγορίαν δὲ
τοῦ προξένου τῆς Ἰσπανίας, τὸν ὁποῖον οἱ Λαλιῶται εἶχον φιλοδιω-
ρήσει διὰ ραδισμιῶν, προσέφερεν αὐτῇ ὡς δῶρον φαλαινίδα, τὴν
ὅποιαν οὗτος πληρώσας Κορινθιακῆς σταφίδος ἀνεχώρησεν εἰς Τερ-
γέστην λαδὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἄπασαν τὴν πῶριουσίαν αὐτοῦ. Ὅσον
ἄφορᾷ εἰς τὸ ἀγγλικὸν βρίκιον «Ζηγοβία» ἀφοπλισθὲν τοῦτο ἔμει-
νεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γρουσούφ πασσᾶ μεταχειρισθέντος αὐτὸ
δι' ἀποστολᾶς εἰς Σμύρνην καὶ Αἰγυπτον.

Τὴν προίαν τῆς πέμπτης Ὀκτωβρίου ὁ ἐν Ζακύνθῳ σκοπιω-
ρὸς ἐσημέιου τὴν ἐμφάνισιν πλοίων τινῶν ἐξερχομένων τοῦ κόλπου
τῶν Πατρῶν, τὴν δὲ ἕκτην μεγάλη μοῖρα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου
προσωρμίζετο παρὰ τὸν λιμένα, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον αὐτοῦ ἐφαίνετο
εἰσέτι ἐν ὑπόπτῳ. Καθ' ἑκάστην στιγμὴν νέα πλοῖα προσήρχοντο
ρυμουλκοῦντα τὰ συντρίμματα τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῶν Γαλα-
ξειδιωτῶν· ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐξηκολούθησεν ἡ ἀφιξίς τῶν ὑπολειπο-
μένων πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, τρεῖς ἡμέρας πένθους καὶ
ἀπελπισίας διὰ τοὺς Ζακυνθίους. Ἐφρικίῳν ἐξ ἀγανακτήσεως ὅταν
οἱ Τοῦρκοι, τοὺς ὁποίους ἂν ἠδύναντο θὰ κατεσπάρασσον, ἐπανη-
γύριζον κατὰ τὸν εἰσπλουν ἐκάστου αἰχμαλώτου πλοίου τὴν ἄτιμον
νίκην αὐτῶν διὰ κανονισβολισμῶν. Καθ' ἑκάστην στιγμὴν αἱ κοιλά-
δες τῆς Ζακύνθου ἀντίχουν ἐκ τῶν βροντῶν τῶν ἐχθρικῶν τηλεβό-
λων, εἰς τὰ ὁποῖα ὀρχήστρα μουσικῶν, ἀγνοῶ τίνος πλοίου ἢ τάγ-
ματος ἀγγλικοῦ, ἀνταπῆντα δι' ἐμδατηρίων ἐκ τῆς Genbrillon τοῦ
θεῖου Ροσσίνι.

Οὐδέποτε ἴσως ἡ ἡμισέληνος ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ τιμηθῇ το-
σοῦτον· ὅτι ὅμως οὐσιωδέστερον ἐνδιέφερεν αὐτῇ ἦσαν αἱ τροφαί,
τὰς ὁποίας ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσι πρὸς τὰ πληρώματα τοῦ Ὀθω-
μανικοῦ στόλου· ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην μετὰ τοσοῦτου ζήλου καὶ
σπουδῆς προσενέχθησαν αὐταῖς, ὥστε τὴν μεταμεσημβρίαν τῆς ὁγ-

δόξης Νοεμβρίου ὁ ὀθωμανικὸς στόλος εὐρίσκετο ἀρκούντως παρὲς οκευασμένους, ὥπως ἀναπετάσῃ τὰ ἱστία;

Ἡ ἀστυνομία οὐχ ἦττον φιλόφρων τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, εἰς τὰς χεῖρας τῆς ὁποίας περιήρχοντο πᾶσαι αἱ ἐκ τῆς Ἡπείρου προερχόμεναι ἐπιστολαί, ἐφρόντισεν ὥπως ἐξαφανίζωνται πᾶσαι αἱ διαλαμβάνουσαι τι ὅπωςδῆποτε περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἀριδῆλως ἐφοδοῦντο μὴ ἢ εἰδῇσις αὕτη ψυχράνῃ τὸν ζῆλον τοῦ «καπετὰν πασσᾶ» καὶ τῶν ἀτρομήτων σιφῶν αὐτοῦ, ἅτινα μετὰ τόσου ἡρωϊσμοῦ ἐκυρίευσαν ἐγκαταλελημμένα ἐμπορικὰ πλοῖα· τί θὰ ἐγίνοντο τόσοι ἥρωες ἂν κατελάμβανεν αὐτοῦς ὁ φόβος; Οὕτω μεθ' ὅλην τὴν ἐπὶ τῇ ἀφίξει αὐτῶν λαμπρὰν ὑποδοχὴν, ἐτι λαμπρότερον ἐπανηγύρισαν τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν, ὅτε χαίροντες εἶδον αὐτοὺς ἀναγομένους εἰς τὸ πέλαγος ἐν τάξει, ἄνευ κραυγῶν καὶ συγχύσεως· ποῦ ἔμελλον ὅμως νὰ διευθυνθῶσιν; Αἱ γυνῶμαι δίσταντο ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Οἱ μὲν διετείνοντο ὅτι ὁ «Καπετὰν πασσᾶς» διηρμήνευτο εἰς Ναθαρίνον, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν θέσιν ἐκείνην· ἦν ὑπερήσπισεν ὁ ἐκ Ζακύνθου κόμης Μερκάτης· οἱ κάλλιον πληροφορούμενοι, ὡς φιλιώτερον πρὸς τοὺς Τούρκους διακείμενοι, ἐδεδαίουν ὅτι ὁ ναύαρχος λαδῶν ὠρισμένας διαταγὰς παρὰ τοῦ Σουλτάνου «νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Ὑδραν καὶ ἀποστείλῃ αὐτῇ τὴν τέφραν», ἔμελλε νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς ἀποστάτιδος ταύτης νήσου. Ἀνεχώρει διοικῶν στόλον ἀνερχόμενον εἰς ὀγδοήκοντα ἰστιοφόρα πλοῖα τῆς γραμμῆς. Ἐναγωνίως ὑπελόγιζον ἤδη τὰς ἡμέρας, τὰς ὥρας, τὰς στιγμὰς, καθ' ἃς ἔμελλον νὰ λάβωσιν εἰδήσεις περὶ νέων καταστροφῶν τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τούτοις ἡ σπουδὴ μεθ' ἧς ἀνεχώρησεν ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἐνέπνεεν ἀμφιβολίας περὶ τῶν μεγάλων σχεδίων, ἅτινα οἱ φίλοι αὐτοῦ τῷ ἀπέδιδον. Οἱ Ἕλληνες διετείνοντο ὅτι τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐκράτουν τῆς θαλάσσης· τὴν μετὰ μεσημβρίαν τῆς 10ης ὁ σκοπιωρὸς ἐσήμανε τὴν ἐμφάνισιν στόλου ἀγνώστου ἐθνικότητος· τὴν δὲ 11ην ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου ἐν κραυγαῖς ἐξεγείρετο ἀναγνωρίζων ἐν τῷ

στόλῳ τούτῳ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ· οἱ σημαιοφόροι ἀνήγγειλαν μετ' ὀλίγον τὴν ἐμφάνισιν δύο στόλων.

Περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς πρωίας οἱ κώδωνες τῆς πόλεως τίθενται εἰς κίνησιν, καὶ κρούονται ἐν ρυθμῷ εὐφροσύνῃ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τις τὴν αἰτίαν· ἡ ἀστυνομία αὐτὴ ἀγνοεῖ τοῦτο, καὶ ὅμως δὲν τολμᾷ νὰ τὸ ἀπαγορεύσῃ. Τὸ πυροδόλον τῆς Αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος, ἡ μουσικὴ τῶν πληρωμάτων αὐτῆς ἐχαιρέτιζε τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἑλληνικοὶ ναοὶ ἐχαιρέτιζον καὶ οὗτοι δεκαπέντε ἕως εἴκοσιν ὑδραϊκὰ πλοῖα, ἅτινα προέβησαν ἐν τάξει μάχης. Τὰ μὲν ἔφερον τὴν ροδόχρουν σημαίαν, τὰ δὲ τὴν κυανόχρουν μετὰ τοῦ Σταυροῦ, ὅτε γαλέττα τις ἀποχωρήσασα τῶν λοιπῶν πλοίων κομίζουσα ἐπιστολὴν τινὰ πρὸς τὸν Ἀγγλὸν διοικητήν. Ἐπέβαλον αὐτῇ νὰ καταβιδάσῃ τὴν σημαίαν, ἣν αὕτη ἀπερχομένη ἐκ νέου ὑψοῖ. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα οἱ κώδωνες ἐξακολουθοῦσιν ἠχοῦντες, Γενουήνσιον δὲ τι πλοῖον εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα, ἀγγέλλει δημοσίᾳ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς· ἄσματα καὶ κραυγαὶ ἀγαλλιάσεως ἀκούονται πανταχόθεν· ἡ ἐνδεκάτη τοῦ μηνός, εἶναι ἡμέρα εὐθυμίας.

Περὶ τὴν ἐσπέραν, ὑπόκωφος θόρυβος ἀγγέλλει ὅτι οἱ ἐχθρικοὶ στόλοι συνεπλάκηνσαν· εἶδον ἀφανιζόμενα διαδοχικῶς πάντα τὰ Ζακύνθια πλοῖα· ἠττήθησαν, ἠλώθησαν, ἐδυθίσθησαν, κατεστράφησαν· Οἱ Ἑλληνες ἐκ τῆς χαρᾶς μεταπίπτουσιν εἰς θλίψιν... Οἱ ἀφουραγωγοὶ Τοῦρκοι ἐθριάμβευον, ὅτε τὴν δωδεκάτην Ὀκτωβρίου, περὶ τὸ λυκαυγές, ἤκουσαν πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς Ζακύνθου κανονισβολισμὸν ζωηρότατον. Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ πάντες οἱ κάτοικοι εὗρισκονται ἐπὶ ποδός· καὶ ὅταν ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν παρατήρησαν πλεῖστα ὑδραϊκὰ πλοῖα πλέοντα πρὸς τὴν εἰσοδὸν τοῦ κόλπου τῆς Κυλλήνης, ἐνῷ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος φεύγων ἔμπροσθεν τοῦ Λαυᾶρου, ἀπεσύρετο παραπλέων τῇ ἀκτῇ τῆς δι' αὐτὸν καὶ μόνον προστάριδος, ἀφνειοῦ Ζακύνθου.

Οἱ χωρικοί, οἵτινες εἶχον ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ ὄρους Σκοποῦ, ἀνέφερον ὅτι βρίκίον τι Ὀθωμανικὸν ἀποσπασθὲν τοῦ στόλου τοῦ

«καπετὰν πασσᾶ», προσεδλήθη ὑπὸ πολλῶν Ἑλληνικῶν. Ἦτο μεσημβρία, ὁ κρότος τοῦ τηλεδόλου ἀντήχει ἐν τῇ πόλει... Ἐγνώσθη μετ' ὀλίγον ὅτι συντετηρημένον τοὺς ἱστοὺς καὶ κοσκινηδὸν διατετηρημένον ὑπὸ τῶν βλημάτων ἐξώκειλε πρὸς τὸν ὀρμίσκον Κεζί. Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἥτις εἶχε κρίνει σκόπιμον νὰ πέμψῃ στρατεύματα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐν' ἀποκαταστάσει τὴν τάξιν, ἔλαβε σχεδὸν ταυτοχρόνως τὴν ἀγγελίαν, ὅτι οἱ στρατιῶται αὐτῆς προσεδλήθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἐξοχῆς.

Πανικὸς ἀκατάσχετος καταλαμβάνει τὴν πόλιν. Τρέχουσιν εἰς τὰ ὅπλα, πυροβόλα στήνονται εἰς τὰς πλατείας, τὰ δημόσια καταστήματα κλείονται· ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα, ἡμερησίᾳ διαταγὴ ἀπαγορεύει εἰς τοὺς κατοίκους αὐτὴν τὴν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐξοδὸν ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν. Τὴν δεκάτην τρίτην δευτέρα προκήρυξις τίθησαν ἔξω τοῦ νόμου τέσσαρα χωρία κατηγορούμενα ἐπὶ στάσει, πέμπονται δὲ καὶ ἀρεινὰ πυροβόλα, ἵνα καταδιώξωσι τοὺς ἀνάρτας.

Φεῦ! πτωχοί, ἀμαθεῖς οὓς προσκλήσεις καὶ ὕβρεις προῖκα γενομένοι, ἤγαγον εἰς τὸ νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν φιλαυτίαν αὐτῶν. Ἐν τῇ ὀργῇ αὐτὸν ἐφόνευσαν Ἀγγλον τινὰ στρατιώτην καὶ ἐπλήγωσαν δύο ἄλλους στρατιωτικούς, ὧν ὁ εἰς ἀξιωματικός. Ἀναμφιδόλως τοιαύτη διαιοπραγία δὲν ἦτο δυνατόν νη μείνῃ ἀτιμώρητος. ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ πολλοῦ εἶχον ἀνάγκην μιᾶς συνομοσίας, ἡ ἀστυνομία ἐδράξατο τῆς περιστάσεως, ἵνα ἐργασθῇ διὰ τοὺς κόπους, οὓς δὲν εἶχε παύσει ἐκδηλοῦσα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων· καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι θὰ ἐπανελάμβανον ἐφ' ἀπαξ ἔτι τὴν ἐπιρρὸν αὐτῶν «ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἀδυνάτους».

Τὴν δεκάτην πέμπτην Ὀκτωμβρίου περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῶν σηματοφόρων ἀγγελιάντων ὅτι οὐδὲν Ὑδραϊκὸν πλοῖον φαίνεται, ὁ «καπετὰν πασσᾶς» ἐπωφελήθη τὴν νύκτα, ἵνα ἀπομακρυνθῇ ὁλοταχὺς τῶν αἰγιαλῶν τῆς Ζακύνθου.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ταύτης τῶν

Τούρκων, τῆς τοσοῦτον ἐκ προσιμίων ἐκθειασθείσης παρὰ τῶν διαγραφάντων τὸ σχέδιον αὐτῆς. Προσορμισθῶμεν ἤδη εἰς τὰς ὁχθὰς τοῦ Ταρτάρου, πειρώμενοι νὰ ἀναφέρωμεν τὰ διατρέχοντα ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Πολιτικὴ κατὰστασις τῶν Ἰονίων νήσων — Διαγωγὴ τῶν ἐν Ζακύνθῳ Ἀγ-
γλων πρακτόρων. — Ἀνέκδοτον περὶ τῆς βασιλείσης τῆς Νεαπόλεως
Καρολίνας. — Ἐξούβρισις, αἰχίαι, ἐξορία, διωγμοὶ τῶν Ρώσων ὑπὸ τῶν
— Στάσις ἐν τῷ λιμένι Κερύῳ ἐπὶ τινὶ εὐκαιρίᾳ. — Αἱ συνέπειαι αὐτῆς.
— Στρατιωτικὴ δίκη — Ἀνησυχίαι, γελοῖα κινήματα τῶν ἀγγλικῶν
στρατευμάτων — Ἀποδιώξις τῶν πρὸς τὴν Ἑπταρχίαν καταρρουσῶν
ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν. — Τιμωρία: ἐπιβληθεῖσα εἰς τοὺς ὑπὲρ τῶν
ἐπαναστατῶν ἐπικαλούμενος τὴν θείαν ἀρωγὴν. — Κωλυμπλοία, ἀπαγό-
ρευσις τῆς κωδωνοκρουτικῆς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ψαλμῶν. Ἐν-
βλέμμα ἐν Πελοποννήτῳ. — Ληστεία τῶν Σκλαβούνων καὶ ἄλλων ἐν
Πάτραις. — Ἐπάνοδος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν πόλιν ταύτην. — Ἐπικου-
ρίαι αὐτῶν. Σφαγαὶ τῆς Τουρκικῆς φρουρᾶς τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπὸ τῶν
Τούρκων σκυπεταρῶν. — Φυγὴ τοῦ κ α π ε τ ᾱ ν π α σ σ ᾶ ἀπόλεια
αὐτοῦ. — Θριαμβευτικὴ εἰσὸς αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. — Δεπτο-
μέρεται τῆς ἐκστρατείας τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου ἐν ταῖς ὑπεριστρίαις
ἐπαρχίαις. — Κήρυξις πολέμου τοῦ Σάχη τῆς Περσίας κατὰ τοῦ Μαχ-
μουτ αὐτοκράτορος τῆς Τουρκίας.

* Ἡ κοινὴ γνώμη, διὰ τῆς ἀποδοκιμασίας αὐτῆς. μολόρει,
* ἐξέδωκεν ἤδη τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς, ἐπὶ τῆς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ

«Τούρκων ὑποθέσεως. διενέξω τῶν ὁποίων ὁ αἶρ Θωμᾶς Μήτλαν
 «ῥησθάνθη ἐπὶ τινι καιρὸν τὸν ἀντίκτυπον ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πα-
 «τρίδος ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ταύτῃ χώρᾳ διαδιδέπων τὰς ἐνεργείας
 «καὶ τοὺς μόχθους τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως, ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ
 «αἶρ Θωμᾶ Μήτλαν, εἶμαι ἐνδομύχως πεπεισμένως ὅτι οὐδέποτε
 «προέβη τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁδηγίας καὶ ἐπομένως τὸ καθήκον αὐ-
 «τοῦ. Ἐγνώρισα αὐτὸν ἀπὸ πολλοῦ, ἐν ταῖς διαφόροις ὑφίσταται ἐμ-
 «πιστοσύνης θέσεσι, τὰς ὁποίας κατείχεν, ἔδειξε πάντοτε διαγωγὴν
 «παράδειγματικὴν, χαρακτήρα ἀμεμπτον».

Ἀποδεχόμενοι τὸν ἀποδιδόμενον τοῦτον σεβασμὸν πρὸς τὸν λόρ-
 δον Μέγαν Ἀρμυστὴν ὡς καὶ τόσους ἄλλους τίτλους ἀνήκοντας
 τῇ ἱστορίᾳ, ἐπεκτείνουμεν αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς πλείστους τῶν ὑπ'
 αὐτὸν ὑπαρετησάντων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, ἀποδίδοντες πρὸς τοῦ
 περὶ αὐτὸν κακοήθειας, ὅσα ἄτοπα ἐχαρακτήρισαν τὴν διοίκησιν
 αὐτοῦ.

Εὐχερὲς νὰ πεισθῇ τις ἀναμνησκόμενος ὅσων διηγῆθῃμεν ἐν
 ταῖς σελίδι τῆς ἱστορικῆς ταύτης, ὅτι τὰς ἐνεργείας τῆς ἀγγλικῆς
 κυβερνήσεως, πολιτικοῦ κηδεμόνος τῆς Ἰονικῆς Ἑπταρχίας, ἀπὸ
 τῆς συμβάσεως, δι' ἣς ἡ Πάργα παρεδόθη εἰς τὸν Σατράπην τῆς
 Ἡπείρου, ἐχαρακτήριζεν ὁ παραλογισμὸς. Τὸ σφάλμα ἢ μᾶλλον τὸ
 πολιτικὸν τοῦτο ἔγκλημα στηριζόμενον ἐπὶ ἀσφαλείας τῆς συνθή-
 κης, προεκλήθη κυριωδῶς ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἀπεχθοῦς ἀστυνο-
 μίας, ἅτινα προὔξενησαν τόσα δεινοπαθήματα καὶ εἰς τὴν βασι-
 λίσσαν ἐκείνην ἀδελφὴν τῆς σεβαστῆς Μαρίας Ἀντωνέττης, τὴν
 ὁποίαν ἀπηγνῆς μοῖρα κατέρριψε τοῦ θρόνου τῶν προγόνων αὐτῆς,
 δίδουσα οὕτω εἰς τοὺς λαοὺς τὸ παράδειγμα τῆς ἐξορίας τῶν ἐστεμ-
 μένων κεφαλῶν.

Οἱ ἐχθροὶ τῆς Καρολίνης, κατέχοντες τὸ μονοπώλιον τῆς βα-
 διουργίας ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ, εὐθὺς ὡς εἶδον ἐκρηγνυμένην τὴν ἐλ-
 ληνικὴν ἐπανάστασιν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκμεταλευθῶσιν αὐτὴν ὅπως
 κορέσωσι τὴν πλεονεξίαν αὐτῶν. Συμμορία χρεωκόπων, ἐχόντων

πατρίδα μόνον τὴν χώραν, ἐν ἣ εὕρισκον ἔκνομα κέρδη καὶ κατὰ συνέπειαν σημαντικά, ἐπεθύμουν τὴν διαιώνισιν τοῦ πολέμου.

Εἶχον λοιπὸν ἀνάγκην ν' ἀπαλλαγῶσιν ἐντίμων ἀνθρώπων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ταράξωσι τὰ σχέδια αὐτῶν· νὰ καταστῶσι περίζητοι ἐνεκα τοῦ ψεύδους· ἐπίφοβοι διὰ τὴν συκοφαντίαν, καὶ νὰ ἀρχώσι περισσάοντες τὴν ἐξουσίαν. Πιστοί, ἢ μᾶλλον θηριώδεις μιμηταὶ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἔσφαζον τὸν κληρὸν καὶ τοὺς ἐξέχοντας Ἕλληνας, διήυθον τὰς μηχανορραφίας αὐτῶν κατὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν εὐγενῶν. Καίτοι πλοῖονες, τῶν ἐξακισχιλίων ἀρχιεπισκόπων, ἐπισκόπων, μοναχῶν, ἀναχωρητριῶν καὶ κοσμικῶν ἱερέων, ἔπασαν ὑπὸ τὸν σίδηρον τῶν Μουσουλμάνων, οὗτοι ἐξηκολούθουν ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς συνωμότας καὶ ἀντάρτας, ἐνῷ κατὰ βάθος ἐμίσουν αὐτούς, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι ἐπεκαλοῦντο τὸν Θεὸν τῶν πατέρων αὐτῶν.

Λίαν δυσχερὲς ἦν ἡ θέσις τοῦ γενικοῦ δικητοῦ τῶν Ἰονίων νήσων κα' τῶν ὑπ' αὐτόν, εὐρεθέντων οὕτως ἀμοιβαίως ἐκτεθειμένων ἐν μέσῳ τῶν γεγονότων, ἅτινα συνεκίνουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Λόρδος Ἀρμοστής ἐπ' ἀνέκαμπεν ἐκ Λονδίνου ἀπηλλαγμένος τῶν πλείστων κατηγοριῶν, ὥς οἱ Ζακύνθιοι ἀπέδωκαν αὐτῷ. Ὅπως κολακεύσωσιν αὐτόν—διότι εἰκάζομεν ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἐλήφθησαν τὰ μέτρα ταῦτα—ἔρριψαν εἰς φυλακὰς, προέβησαν μάλιστα καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν ἐκείνων, οἵτινες ἐτόλμησαν νὰ γράψωσιν ἀναφορὰν ἐναντίον τῆς Αὐτοῦ Γαληνότητος.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ δίκαιον ἀπηγόρευεν αὐτῷ νὰ κατέστη τὴν ἐντολὴν καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὴν κυβέρνησιν ὅπως ἀποστείλῃ διάδοχον αὐτοῦ ἐν τῇ διοικήσει, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψει ὅτι, ὥς ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεφράζετο, ἐμίσει τοὺς Ζακυνθίους οἵτινες ἐν γένει ἀπετροπιάζοντο αὐτόν.

Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμπάθεια δὲν ἐπιβάλλονται. Μάτην ἡ Γαληνότης αὐτοῦ προσεπάθησε νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ζακύνθου, προσφέρον αὐτοῖς τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ κατασκευασθέντα

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 47

αναλώμασι τῶν συνήθων ἐν τῇ διοικήσει ταύτῃ εἰσφορῶν. τὰς ὁποίας δὲν ἠδύνατό τις ν' ἀποφύγῃ χωρὶς νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀποστέργων τὰ διοικητικὰ μέτρα τῆς Ἀρμοστίας.

Οἱ ἔχοντες συμφέρον, ὅπως παριστῶσιν ὡς στασιαστικὰς τὰς διαθέσεις ταύτας τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν διοίκησιν, συνεπέραναν ἐκ τούτων ὅτι ὑφίστατο συνομωσία κατὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος! Ἦρκει δὲ τοῦτο ὥστε ὁ καθείς νὰ θεωρῇ ὑποπτον πάντα πολίτην ἐχαρακτηρίζετο ἴσως σχεδὸν σπουδαιότητος ἐγκλημα τὸ ὁμιλεῖν καὶ τὸ σιωπᾶν· ἐτι δὲ μεγαλειτέρας, τὸ φιλικῶς διακείσθαι τῇ Ρωσσίᾳ. Ἡ ἐλαχίστη, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπόνοια ἐτιμωρεῖτο αὐθωρεὶ δι' ἐξορίας.

Ἡ ἀστυνομία κατὰ τὰς διαδόσεις τὰς ὁποίας ὁ κόμης Καποδίστριας ὅτε μὲν περιέπιπτεν εἰς δυσμένειαν, ὅτε δὲ ἐξωρίζετο μονοῦ δὲ καὶ ἀπέθνησκεν, ἔλα δὲ ταῦτα ἀπλῶς καὶ μόνον διότι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἦν Ἑπτανήσιος, ἀγαπητὸς τοῖς Ἕλλησιν, ἔχαιρε δὲ καὶ τὴν ἐκτίμησιν ἡγεμόνος, ὃν ὑπηρέτει μετὰ τῆς αἰσθηματικωτέρας ἀφοσιώσεως, ἡ ἀστυνομία, λέγομεν, ἔτεινε τὸ οὖς καὶ εἰς τὸν ἐλάχιστον ψίθυρον ὅστις ὑπεδήλου τ' ὄνομα αὐτοῦ.

Τρόμον ἐνέπνεεν εἰς αὐτοὺς ἡ φήμη αὐτοῦ! πανταχοῦ τὸν δάκτυλον αὐτοῦ διέδλεπεν· ἐν ταῖς μηχανορραφίαις αὐταῖς καὶ τοὶ ἀπὼν, εἶχε τοιαύτην ἐπιρροήν, ὥστε ἡ ἀρετὴ ἐν τοῖς ὄνειροις τῶν κακούργων, καὶ τοὶ φεύγουσα τὴν κοινωνίαν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ δὲν συνέφερεν αὐτῇ ἡ σιωπὴ, ἐγαυρία ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑπουργείου καὶ τῇ δυσμενείᾳ εἰς ἣν περιέπεσεν ὁ ἐν Πάτραις πρόξενος Βλασσόπουλος, διότι τόσον ἐντέχνως εἶχον ἐκτείνει τὰ δίκτυα τῶν κευρωτῶν αὐτῶν, ὥστε ἦν ἀδύνατον νὰ διαφύγῃ τοὺς ὄνυχας αὐτῆς.

Οἱ ἐν τοῖς καφεψείοις κατασκοπεύοντες χωροφύλακες ἐβολιδοσκοποῦν καὶ ἐξήγγουν οὐχὶ πλέον ἀσύμαντόν τινα φράσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπλούστερον βλέμμα καὶ τὸ ἀθώοτερον μειδίαμα· τὰ δάκρυα τὰ ὅποια ἔχουν ἐνίοτε οἱ δυστυχεῖς πρὸ τῶν ἱερῶν βωμῶν τῶν ἐκκλη-

σιῶν, ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ἀποτελοῦντα τὴν πρώτην πράξιν δράματος, οὗ ἡ δευτέρα ἐμελλε νὰ λήξῃ εἰς στάσιν, ὁ δὲ σεβασμιώτατος Εὐγένιος ὁ Βούλδαρης, ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας ἐξεθρονίσθη, καὶ κατέφυγεν εἰς Βενετίαν διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ἐποιήσατο παράκλησιν ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ τῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῦ! Ὡφειλον δὲ τὰ πράγματα νὰ λάβωσι τὴν τροπὴν ταύτην, διότι, ὡς ἐπιστῶθη ὅτι ἡ σὴψις καὶ ἡ διαφθορὰ λαμβάνουσιν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, μολύνουσι καὶ λυμαίνονται ἀκολουθῶς τὸν ὄχλον. οὕτως εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ ὁ πανικός, πρῶτον ἐν λαῷ ἐνσπείρεται, εἴτα καταλαμβάνει τοὺς ἰσχυροὺς, ὑποχειρίους τῶν παθῶν αὐτῶν ὄντας, ὅπως ἐξευτελίζων αὐτοὺς παραδῶσῃ εἰς τὰς φρικαλεότητας τῆς ἀναρχίας.

Αἱ ἐν τῇ ὁρμῇ τοῦ Κερίου ἐπισυμβᾶσαι ταραχαὶ ἦσαν ἀγροίκον κίνημα· ἡ δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς στρατηγοῦ γενομένη ἐκστρατεία ἐκείνη οὐδένα ἀντίπαλον, οὐδὲν ἐνοπλον σῶμα εὔρεν ὅπως καταβάλλῃ, ὥστε ἐδέησε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἐδρας αὐτῶν τὰ στρατεύματα, ἀκολουθοῦμενα ὑπὸ τῶν ὀρειβατικῶν πυροβόλων, αἵτινα ἐπὶ ἡμιόνων μετεκομίσθησαν, χωρὶς οὐδὲ μιᾶς πυριτιδοβολῆς νὰ γείνῃ χρήσις· ἡ ὑπόθεσις ἐμελλε λοιπὸν νὰ καταλήξῃ, ὡς συνήθως, εἰς ἀνακρίσεις καὶ τὰς παρεπόμενας αὐταῖς· οἱ ἐνοχοὶ θὰ γιγνήγοντο εἰς δίκην καθ' ἅπαντας τοὺς τύπους· ἄλλη ὁμοῦς λύσις ἐπιφυλάσσετο εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Ὅχληρά ἡ διήγησις τῶν γεγονότων ἐκείνων· ἀρκούμεθα ν' ἀναγράψωμεν ὅτι ἐν Ζακύνθῳ ὡς καὶ ἐν Τουρκίᾳ ὁ κληρὸς κατ' ἀρχὴν κυρίως ἐπέσυρε τὸ μῖσος τῶν ἀστυνομικῶν πρακτόρων καὶ τῶν κατασκόπων· ταλαίπωρός τις ἱερεὺς συνελήφθη τῇ 17 Ὀκτωβρίου ἐν μέσῳ τῆς δημοσίας πλατείας καὶ ἀπήχθη εἰς τὰς φυλακάς τῆς ἀκροπόλεως, κατηγορούμενος ὅτι ἐν τῇ στάσει τοῦ Κερίου ἐπυροβόλησε κατὰ τῶν Ἀγγλῶν· ἦτο δυνατόν νὰ παραδεχθῇ τις ἐνοχὸς τοιοῦτου ἐγκλήματος, εἰμὴ ἐχαρακτηρίζετο ὡς παράφρων, ἢ εἶχε τὸ θράσος καὶ τὴν ἀνοησίαν νὰ περιφέρηται ἐν μέσῳ τῆς ἀγγλικῆς φρουρᾶς κινδυνεύων βεβαίως ν' ἀναγνωρισθῇ; Τέλος ὑπὸ τὴν πρό-

φασιν ὅτι ἐν τινι χωρίῳ ἐξερράγησαν ταραχαί, ἐκήρυξαν εἰς τὴν νῆσαν τὸν στρατιωτικὸν νόμον ! Ἐκεῖ ἐπεθύμουν νὰ καταλήξῃ τὸ ζήτημα καὶ τὸ κατώρθωσαν.

Αἱ ἀρχαὶ τῶν πόλεων ἔπαυσαν λειτουργοῦσαι· οἱ πολῖται ἐπὶ ὄνων περιηγόμενοι ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἀνηλεῶς ἐμαστιγοῦντο· αἱ νυκτεριναὶ συλλήψεις ἀθώων ἀνθρώπων ἀπεδείκνυνον ὅτι ἡ ἀτιμία καὶ ἡ συκοφαντία ἐν πάσῃ τῇ εἰδεχθείᾳ αὐτῶν ἐκέκτηντο ἤδη ἰσχύον νόμου. Ὁ ἐπίσκοπος τῶν καθολικῶν, διαταχθεὶς ν' ἀπόσχῃ τῆς λειτουργείας τῆς Θείας Μεταλήψεως μὴ δυνηθεὶς δέ, μεθ' ὅλας τὰς καταδοληθείσας προσπάθειάς αὐτοῦ ὥπως συμβιδάσῃ τὸ καθήκον πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην, νὰ ὑπακούσῃ ἢ νὰ καταστήσῃ σεβαστὴν τὴν θέσιν του, παρεκλήθη ν' ἀναχωρήσῃ, ὑποδειχθείσης αὐτῷ ὡς τόπου ἐξορίας τῆς Μελίτης. "ὦ ! μεθ' οἷας πικρίας ἀνεμυμνήσκειτο τότε τοῦ μοναχικοῦ ἀναχωρητηρίου αὐτοῦ, ἐνῷ ἄλλοτε διέμενεν ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου. Ἄν ἐδείκνυτο ὀλιγώτερον δειλός, θὰ ἐνέπνεε βεβαίως τρόμον εἰς ἐκείνους πρὸ τῶν ὁποίων νῦν ὑπεχώρει.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ συλληφθέντος τῇ 17 Ὀκτωβρίου ἱερέως, διεξήγοντο ἤδη ἀνακρίσεις· ὁ κατηγορούμενος ἦτο γέρον τὸν ὅποιον οἱ κακεντρεχεῖς χωροφύλακες σιδηροδέσμιον ἔσυρον πρὸ δικαστῶν προδιατεθειμένων εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῶν Χριστιανῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀπηνόου στρατιωτικοῦ νόμου. Ὁ λαὸς ἔφρισεν ἐξ ἀγανακτήσεως, παρὰ τὰς ἀπειλητικὰς προκηρύξεις τοῦ στρατιωτικοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις μόνον τιμωρίας ἀπήγγειλε.

Τὴν εἰκοστὴν ἐδδὸμην καὶ εἰκοστὴν ἐννάτην ἐγένοντο δύο θανατικαὶ ἐκτελέσεις. Καὶ ἀναμφιδόλως μὲν κατὰ δίκαιον ἐνηργήθησαν· ἄλλ' ἐπειδὴ ἔπεσε κεραυνὸς ἐπὶ τῆς ἀγχόνης, ἀφ' ἧς τὰ πτώματα τῶν τιμωρηθέντων ἐκρέμαντο, χωρὶς νὰ πλῆξῃ ταῦτα, καίτοι κατέστρεψε τὸ ἱκρίωμα, ὁ λαὸς φύσει προληπτικὸς ὢν συνεπαίρανεν ὅτι οἱ καταδικασθέντες ἦσαν ἀθῶοι.

Πρὸς τούτοις ἐγνώσθη ὅτι οἱ χωρικοὶ τῆς Καδάνας, χωριδίου τῶν Κυθήρων, κατέσφαξαν τεσσαράκοντα Τούρκους, οὓς ναυάγιον

ἔρριψεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς αὐτῶν. Τὸ ἔγκλημα ἦτο βανδαλικὸν καὶ οἱ ἔνοχοι ἐγνώσθησαν, ἀλλ' εἶχον ἤδη ἀναχωρήσει, καταφυγόντες εἰς Ἀρχάγγελον, χωρίον κείμενον ἐπὶ τῆς ἐγγυὲς παραλίας τῆς Πελοποννήσου.

Διὰ τὸ ἔγκλημα λοιπὸν τοῦτο μιᾶς ἀγροικίας ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἐκ τῆς Ζακύνθου μετέβη καὶ εἰς Κύθηρα, ἅτινα ἐκάλυψε διὰ τοῦ σιδηροῦ αὐτοῦ δικτύου. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ δεύτερος αὐτῶν πολιτικὸς ἀφορισμὸς ἀνεκηρύχθη, κατεδαφίζοντο ἐν Ζακύνθῳ αἱ οἰκίαι τῶν καταδικασθέντων καὶ τῶν φυγοδικούντων. Δι' ἀπαρὰ δειγματίστου κράματος μυκτηρισμοῦ καὶ ἀγριότητος ἡ ἐκτέλεσις αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν κωδῶνων καὶ τὸν κρότον τῶν τυμπάνων, ὀγδοήκοντα δὲ χωροφύλακες ἐργασθέντες πρὸς τοῦτο, ἐπανηγύρισαν τὸ ἐνδοξον κατόρθωμα αὐτῶν διὰ κρεπάλης, καθ' ἣν ἔπιον ὀκτακόσια «καρτούτσα» οἶνου. Εὐτυχεῖς ἦσαν ἐὰν περιορίζοντο εἰς τὴν οἶνοφλυγίαν ταύτην, ἢ ἐὰν, ὥς ὁ Τέρπανδρος, ἡδύναντο νὰ καταπραΰνωσι τὴν φλόγα αὐτῶν δι' ἄσμάτων· ἀλλ' ἡ στρατιωτικὴ δικαιοσύνη αἵματι μόνῳ μειλίσσεται.

Ἡ ἐπιούσα ὤρίσθη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς δύο δυστυχῶν, ὧν εἷς δεκαπενταέτης, ἡ τρομοκρατία, οὐδεμίαν σέβεται ἡλικίαν. Ἀπὸ πρωῒας ἤδη εἶχον πῆξει δύο ἱκρίωματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων θ' ἀνήρχοντο ταυτοχρόνως ὁ κόμης Καπνίστης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὥς παρασχόντες ἄσυλον πρὸς τὸν πρὸ μικροῦ κρεμασθέντα νεαρὸν Ἕλληνα.

Εἶχε κρούσει τὴν θύραν αὐτῶν μετὰ τὴν γενομένην στάσιν, φέρον πλὴγῇν ἣτις δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὴν εὐσπλαχνίαν αὐτῶν νὰ τῷ ἀρνηθῶσι τὰς φροντίδας, ἅς ἡ φιλάνθρωπία ἤθελεν ἐπιτάξει καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους. Ἡ θεωρία αὕτη οὐδαμῶς ἐγένετο παραδεκτὴ ὑπὸ τῶν κριτῶν, ἐν τούτοις συνεπεῖα παρακλήσεων κατωρθώθη ἀναβολὴ τῆς ὑπὲρ τοῦ Κ. Καπνίστη, γεροντίου ἀπολαύοντος γενικῆς ἐκτιμῆσεως. Ἀπεφάσισαν ἐπίσης, ὥς πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, νὰ μαστιγωθῇ τὴν ἐπομένην, καὶ δι' εἰδικῆς χάριτος τοῦ «Γαληντάτου διοικητοῦ» ἡ ποινὴ τῆς μάστιγος μετεβλήθῃ εἰς τὴν ἐπὶ ὄνου

περιφορὰν αὐτοῦ, καθ' ἣν ὡς συνήθως ἐγένετο, θὰ ἐδέχετο ἐπὶ τοῦ προσώπου ὡς κλοῦδια.

Ἦθελεν εἶναι δύσκολον ἀναμφιδόλως νὰ εἴπῃ τις, ἔκ τινος κώ-
δικος ἦντλησαν τοιαύτας τιμωρίας; πιθανῶς ὅμως ἡ ἰδέα ἐλήφθη ἐξ
ἠφρικανικῆς τινος φυλῆς, παρὰ τῇ ὁποίᾳ διατάσσουσιν, ὅπως οἱ ἐν
τοῖς φρουρίοις ἐγκαθειργμένοι ἀνέρχονται ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων καὶ
παριστῶνται μάρτυρες τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τῶν καταδικασθέντων.
Παράδοξος πλάνη τῆς ἐξουσίας! Διότι ἐκείνοι, οὓς ὑποχρεοῦσι νὰ
γείνωσι θεαταὶ τῶν ἐκτελέσεων, ἵνα λάβωσι δῆθεν μαθήματα ὑπο-
ταγῆς καὶ σωφροσύνης, οὐδὲν ἕτερον ἀποκομίζουσιν ἢ ζωηρότερον
αἰσθημα ἐκδικήσεως.

Ἡ ἐπίδειξις τῶν βασανιστηρίων καὶ τῶν δημίων χρησιμεύει μό-
νον ὅπως πείσῃ αὐτοὺς ὅτι τυραννοῦνται; διότι θεωροῦσιν ὡς ὑπό-
δειγμα καρτερίας καὶ ἀντικείμενον σεβασμοῦ, ἐκείνους ἔκ τῶν ἀδελ-
φῶν αὐτῶν, οἵτινες σφαγιάζονται ὑπὸ τῶν δυναστῶν αὐτῶν.

Ὅλιγα τινὰ βήματα μακρὰν τοῦ τόπου τῶν ἐκτελέσεων Ἑλλήν
τις, ὅστις ἠρνήθη νὰ κομίσῃ ὕδωρ εἰς τινὰς Ἀγγλους στρατιώτας
ἐδέχετο πεντήκοντα ραβδισμοὺς ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς
χωροφυλακῆς, ὅστις ταυτοχρόνως ἐξέσχιζεν εἰς λωρίδας τὰ ἐνδύ-
ματα τοῦ καταδίκου. Τέλος τῇ 2 Νοεμβρίῳ, ἐκρέμασαν ἓνα ἐν
Κερίῳ, τόπῳ τοῦ δημοσίου σκανδάλου.

Τῇ 3 Νοεμβρίῳ, ὁ γέρων κόμης Καπνιστής, ὃ τινι μόνον ἀνα-
βολὴν παρεχώρησαν, προσεδέθη ἐπὶ τοῦ κλοιοῦ. Τὸ ὄνομα τῶν
πατέρων αὐτοῦ ἦτο ἐγγεγραμμένον εἰς τὴν χρυσὴν βίβλον τῆς Βε-
νετίας. Ὁ τῶν ἡμετέρων! Κατὰ τὰς τρεῖς ὥρας τῆς ἀγωνίας, ἃς ὑπέ-
μεινε χωρὶς νὰ ἀτιμασθῇ, διότι μόνον τὸ ἔγκλημα προσάπτει τὸ
αἶσχος, αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα τῶν οἰκίων τῆς μεγάλης ὁδοῦ
τῆς Ζακύνθου εἶχον κλεισθῇ καὶ ἡ πλατεῖα ἐν ἐξετέθῃ ἢ ἔμεινε
ἔρημος...

Λέγουσιν, ὅτι ὁ εὐγενὴς οὗτος εἶχε συγγενὴ τίνα ἐν Ὀδησσῷ
διορισμένον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Ἐπελείπετο ὁ ἀφοπλισμὸς τῶν Ἑπτανησίων· πάντες ἦσαν ἐνο-

χοι, καὶ αὐτοὶ οἱ καταδικάζοντες αὐτούς, διότι αἱ δημόσιαι καὶ ἰδιω-
τικαὶ εὐχαὶ ἦσαν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν προξένων
οἵτινες ἔγραφον πρὸς τὰς κυβερνήσεις αὐτῶν πομπώδεις ἀπολογίας
ὑπὲρ τῶν Τούρκων, συγμερίζοντο ἐγκαρδίως τοὺς πόθους τῶν Ἑλ-
κίων, ἡ πολιτικὴ μόνον ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ ὑποκρίνονται. Οὐδὲ
εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο φίλος τῶν βαρβάρων.

Ἀπὸ τῆς 18 Ἰουλίου 1821 διακήρυξίς τις τοῦ προέδρου τῆς
Ἰονικῆς ἐπταρχίας, ἀναγερομένη πρὸς ἐτέραν τῆς 1 Ἰουνίου, ἀπηρ-
θύνθη πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους ἵνα ἀπαγορεύσῃ αὐτοῖς τὴν ὑποστή-
ριξιν τῶν ἐπαναστατῶν· πᾶς ὅστις εἶχε παρακούσει τὴν διαταγὴν
ἐκείνην, ἤθελεν ἐξορισθῆ εἰς ἀειφυγίαν καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ ἤθελε
δημευθῆ, ἐὰν ἐντὸς πεντήκοντα καὶ μιᾶς ἡμέρας, δὲν ἐπανήρχετο
εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Ἐνῷ δὲν συνέβαινε τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς
Ἀγγλους, οἵτινες εἶχον προσδράμῃ εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων·
οὕτω ὥστε ὅ,τι ἐν Λονδίῳ ἐπετρέπετο, ἐν Ζακύνθῳ ἦτο ἐγ-
κλημα.

Δυνάμει ἐτέρας ἀποφάσεως ὑπὸ χρονολογίαν 22 Ἰουλίου τὰ
ἰονικὰ πλοῖα, ἅτινα θὰ ἐνήργουν τι ἐναντίον τῶν Τούρκων, εἶχον
κηρυχθῆ πειρατικὰ καὶ ὑποκείμενα εἰς εἰς καὶ ἐκείνα τιμωρίας,
ὅπερ ἐδασίζετο ἐπὶ τοῦ δικαίου μόνον ἐφ' ὅσον πλέοντα θὰ ἔφερον
τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη δὲν ἐγένετο, καὶ
ἐπαμένως διεπράχθη ἀδίκημα πρὸς τοὺς Διονύσιον Φόρκαν ἐκ Κε-
φαλληνίας καὶ Γιαννάκηρην ἐκ Ζακύνθου, οἵτινες ἐπυλέμουν ἐπὶ
ἰδίῳ αὐτῶν κινδύνῳ ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, ὅπως ὁ εὐγενὴς
λόρδος Κόρχαν ἐπραττε τοῦτο ἐν Ἀμερικῇ, ὑπὸ ἄλλας συνθήκας
χωρὶς τὸ Βρεττανικὸν κοινοδούλιον νὰ κρίνῃ τὸ ἀμάρτημα ὡς ἀπαγ-
χορισμοῦ ἄξιον.

Ἡ λωλυσσοπλοῖα, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς κωδωνοκρουσίας, ὁ περιο-
ρισμὸς καὶ αὐτῆς τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἐλέους τοῦ Παντοκράτορος
ὑπὲρ τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, ἀπαίσια προσιωνίζοντο. Νέαι
καθ' ἐκάστην ἡγγέλλοντο ἐπαναστάσεις, ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐν Ζα-
κύνθῳ, ἐξ ἐκάστης νήσου, ὅτε διακήρυξις τις τρομερωτέρα τῶν προ-

ηγούμενον προσέτατε τοῖς πρόσφυξιν ἐπαναστάταις ν' ἀπέλθωσι τῶν νήσων ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν

Ἄμα τῇ ἀδίκῃ ταύτῃ προκηρύξει, οἱ δυστυχεῖς ἀνεμνήσθησαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐντίμου στρατηγοῦ Ρόσς, ὅστις μετὰ τοσαύτης φιλανθρωπίας ἐξένησεν αὐτοὺς· ἦτο ὁ μόνος δίκαιος ἐν Ἰσραήλ· παρῆλθον αὐτοὺς καὶ συνέδραμεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἰδίου τοῦ βαλαντιοῦ δικαίως δὲ μετὰ συγκινήσεως ἀνεπόλουν τὰς ἀγαθοεργίας ἐκείνας!

Ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ οἱ Ἑπτανήσιοι κατέβαλλον εἰσφοράς, ἵνα ἐπαρκέσωσι ταῖς ἀνάγκαις τῶν ἐκ τῆς Ἠπείρου προσφύγων, τῆτινες μόνον πῦρ καὶ ὕδωρ ἔχουν παρὰ τῆς ἐξουσίας, καὶ ἄτινα ἐπλήρωνον. Ναί, ἐπλήρωνον· διότι πᾶς ξένος ἐξ οἰουδὴποτε τόπου καὶ ἂν προήρχετο, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐφοδιασθῇ δι' ἑνὸς πιστοποιητικοῦ ἀσφαλείας, ὅπερ ἀνευροῦτο κατὰ μῆνα.

Ἡ ἀρπακτικότητα τοῦ δημοσίου ταμείου εἶχεν ἐπιβάλλει τοῦτο εἰς γέροντας ἐφῆβους, γυναῖκας, κόρας καὶ ἡδυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν καὶ παιδίον τι δύο καὶ ἡμίσεως μηνῶν ἡλικίας γαλουχούμενον ἔτι ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὅπερ ἐπλήρωνε τὸν φόρον (1) οὕτινος τὸ ποσὸν ἀμεταλήκτως ὀρισθέν ὑπὸ τῆς ἀρμοστείας, ἐξογκιῶθη, ἵνα ἐπαχθῶς πληρώνηται.

Ὁ Τουρκικὸς κώδικς ἀπαιτεῖ «χαράτσι» ἢ κεφαλικὸν φόρον ἀπὸ τοὺς ἄρρενας Χριστιανοὺς συμπληρώσαντας τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, καὶ ἐν μέτρῳ ἀνεκτῇ εἰς τοὺς φέροντας τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Ἐπεφυλάσσετο δ' εἰς τοὺς πράκτορας πεπολιτισμένου ἔθνους νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ φορολογικὰ τοῦ δημοσίου δικαιώματα καὶ ἐπὶ τῶν νηπίων, καὶ νὰ ἐπιπρέπωσιν εἰς τοὺς χωροφύλακας νὰ εἰσπράττωσι φόρον τεσσάρων σολεῖων δι' ἕκαστον ἄμυνδον ὀπτιώμενον ἐν ὑπαίθρῳ.

(1) Τοῦτο ἐγένετο ἐκ καταχρήσεως, διότι ἡ διαταγὴ περιελάμβανε μόνον τὰ ὑπὲρ τὰ ἑξ ἔτη γεγονότα παιδιά.

Τοσοῦτον γενναῖα παραδείγματα δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εὑρωσι ζηλωτῆς καὶ ἐν Τουρκίᾳ.

Ὡ εὐγενὴς καὶ φιλόανθρωπος Ἀγγλία! ἱερὰ γῆ τῆς ἀρετῆς! Κραυγὴ ἀγανακτήσεως ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος ἐκπεμπομένη οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τῶν δεινῶν, ἅτινα οἱ Οὐέρρητες πράκτορές σου προὔξουσιν εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς, θὰ δυνηθῇ νὰ σοὶ ἐκφράσῃ!

Πῶς ὑπὸ κυδέρνησιν τοσοῦτο δικαίαν, ὥς ἐξελάμβανον αὐτήν, καὶ ἐμφορουμένην εὐγενῶν αἰσθημάτων. ἠδύναντο νὰ διαπραχθῶσι τοιαῦται ὁμότητες; Μὴ ἐπιχειροῦντες νὰ δώσωμεν ἐτέραν ἐξήγησιν, ἀρκούμεθα εἰς ὅσα πρὸ μικροῦ ἐξεθέμεθα.

Ρίψωμεν ἤδη βλέμμα ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου. Βλέπων τις τὰς καταστροφὰς αἵτινες ἀλληλοδιαδόχως ἐπῆρχοντο ἐν αὐτῇ, ἤθελε πιστεύσει ὅτι ἡ ἐρήμωσις ἐμελλε ν' ἀναλάβῃ τὸ κράτος αὐτῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ ταύτῃ, πλέον ἢ ἑκατοντάκις διηλωθείσῃ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Πέλοπος. «Ἐὰν ὁ Θεός», ἔγραφε τῷ ναυάρχῳ Ἀλγάν, ὁ Κ. Οὐγκος Πουκεδίλ, αὐτόπτης μῆρτος τῶν ἀτυχημάτων, ἅτινα εἶχον αἵματοκυλίσαι τὴν χερσόνησον, «δὲν ρίψῃ οἰκτίρμον βλέμμα ἐὰν οὐρανία ἀκτὶς δὲν φωτίσῃ τὴν ἔρημον ταύτην χώραν, ἡ μετὰ ξὺ κυριάρχου καὶ ὑποδοῦλου ἀρξαμένη πάλιν θὰ λάβῃ τὸ τέλος τῶν υἱῶν τοῦ Λαΐου. Τουρκικὴ διοίκησις ὑφίσταται μόνον ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν, ἡ χώρα πλημμυροῖ αἵματος».

Τὰ πάντα ἐποιοῦν φρίκην· τὰ ἐγκλήματα ἦσαν ἀλεπάλληλα, καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν ναυτικῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ἦν οὐχ ἥττον ἀποτρόπαιος τῆς τῶν βαρβάρων. Εἰς μόνον ἐξ αὐτῶν, ὁ Βραρέτης—τὸ ὄνομα αὐτοῦ δέον μετὰ σεβασμοῦ νὰ ἀναφέρεται, διότι ἦτο φιλόανθρωπος καὶ οἰκτίρμων—δὲν συγκαταλέγεται μετ' αὐτῶν. Οἱ λοιποί, ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἐκ κόρου ἀδιαφορίας τῶν Τούρκων, οἵτινες εἶχον ἤδη πλησθῇ λαφύρων, δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου συλῶντες τὰ ἐρεῖπια τῶν Πατρῶν.

Ἐλεηλάτουν τὰ ἐν τοῖς καταστήμασιν ὑπολειφθέντα ἀντικείμενα καὶ διένειμον πρὸς ἀλλήλους τὴν λείαν. Οὐδεὶς ἠμφισβῆται

Ἱστορία Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως

φυλ 48

αὐτοῖς τὰς δοκούσας, τὰς θύρας καὶ τὰ θυρίδια τῶν οἰκιῶν, ὅσων ἐφείσθη τὸ πῦρ, ἐκ τῶν ὁποίων φορτία ὀλόκληρα μετεκόμεζον καὶ μέχρι τῶν Ἰλλυρικῶν ἀκόμη ἐπαρχιῶν. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην μόνον πρὸς ἀλλήλους ἤριζον διότι πολλάκις, οἱ ἄθλιοι οὗτοι συνεπλέκοντο ἀντιποιούμενοι σφαῖρας μολύβδου ἢ τεμάχιά τινα σανίδων Συνειθέστερον συνεδιδάζοντο· ἀφιέμενοι εἰς τὴν τύχην τοῦ παιγνιδίου τὰ λάφυρα τῶν ναῶν, τοὺς σταυρούς, τὰς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων.

Τὸ χρῶμα ἐνὸς παιγνιοχάρτου, ὁ κύβος, ἡ τυχηρὰ «μόρρα» ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο παίγνιον, ὥριζον εἰς τίνα θέλει ἀνήκει ἱερὸν τι ἀντικείμενον. Οὐδὲν ἦττον προληπτικοὶ ἢ ἄρπαγες ἔτρεμον βλέποντες τὰς ἐν τοῖς δωματίοις αὐτῶν ἀποκομισθείσας εἰκόνας, ἃς ἐνῶ πρὸ μικροῦ ἐσύλων, μετ' ὀλίγον διὰ λιθάνου ἐθυμιάζον. Ἡ ληστεία αὕτη αἰφνης ἀνεκόπη ἀγγελθείσης τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἡ ἀπροσδόκτος αὕτη εἰδήσις διέσπειρεν ἀπερίγραφτον σύγχυσιν μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ληστῶν, οἵτινες ἐνόμιζον ἕαυτοὺς ἀκλονήτους νομεῖς τῶν Πατραϊκῶν ἐρειπίων. Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ οἱ Ἰάπυγες Σκυπετάραι ἔσπευσαν πρὸς τὰς λέμβους αὐτῶν, αἵτινες ἦσαν ἐν τῷ λιμένι, καὶ ἔφυγον παρὰ τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν πρὸς τὴν θάλασσαν, δεινῶς τότε κλυδωνιζομένην, κατευθυνόμενοι πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου. Ὁ Γίουσουφ «πασσᾶς» φεύγων καὶ οὗτος μετὰ τοῦ διερμηνέως τῆς Ἀγγλίας, ἀπῆλθεν ἵνα κρύψῃ τὴν ταραχὴν αὐτοῦ ὅπισθεν τῶν προμαχόνων τοῦ φρουρίου τῆς Ρούμελης, ὅπερ κλείει τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου, ἐνῶ πεντακόσιοι Λαλιῶται ἐφοδιασθέντες δι' ἀφθόνων ζωοτροφῶν, ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Πατρῶν, ἀποφασισμένοι νὰ συνταφῶσιν ὑπὸ τὰ τείχη ἐκεῖνα. Τὰ σκλαδονικὰ πλοῖα προητομαζόντο καὶ ταῦτα πρὸς ἀπόπλουν ἅμα ἰδόντα τοὺς Ἕλληνας, φαινομένους ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Παναχαϊκοῦ ὄρους.

Ἦν ἤδη καιρός, διότι τὴν 4ην πρωινήν ὥραν τῆς 22 Νοεμβρίου οἱ Ἕλληνες δεκαπεντακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν εἰσῆρχοντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν πόλιν. Πάραυτα τὸ ἐπὶ τοῦ

φρουρίου, κατεχομένου ὑπὸ τῶν Τούρκων, πυροβόλον, ἤρξατο βάλλον· ὅδῃς δὲ τις ἔπεσεν ἐν τῇ νήπῳ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ προξένου τῆς Γαλλίας· οἱ Ἕλληνες παρατηρήσαντες τοῦτο καὶ πάραυτα σπεύσαντες· πρὸς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον ὤρμησαν εἰς τὸ προαύλιον κραυγάζοντες «ζήτω ὁ χριστιανικώτατος βασιλεὺς, ζήτωσαν οἱ Βουρβόνιοι, ζήτω τὸ γαλλικὸν ἔθνος καὶ ἡ σημαία, ἣτις ἔσωσε τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν!» Τὴν δεκάτην ὥραν οἱ ἄρχοντες Τσέρτος, Παπαδιαμαντόπουλος, Σωτηράκης Καλαβρυτινός, Θάνος Κανάκάρης, Ζαῖμη· καὶ Ἀδόντος ἀφίχθησαν εἰς τὸ προξενεῖον προπορευομένου πλήθους ἀξιωματικῶν, ταξιαρχῶν καὶ ἄλλων βαθμοφόρων· ἅπαντες ὑπεκλίθησαν πρὸ τῆς Γαλλικῆς σημαίας ἐπικαλούμενοι τὴν εὐλογίαν τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀγίου Λουδοβίκου καὶ τοῦ προστάτου τῶν οἰκὸγενειῶν των. Κατὰ τάξιν εἶτα προσερχόμενοι ἤσπάζοντο μετὰ σεβασμοῦ τὸ κοσμοῦν τὴν εἴσοδον τοῦ γαλλικοῦ προξενείου στέμμα, ἐκείθεν δ' ἀπελθόντες ἐγνώρισαν τῷ Τούρκῳ διοικητῇ ὅτι ἐν ἡ περιπτώσει ἐξηκολούθει νὰ κατευθύνῃ τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων αὐτοῦ κατὰ τοῦ σωτηρίου ἀσύλου, ἐφ' οὗ ἐκυμάτιζεν ἡ λειριόκοσμος σημαία, οὐδεμίαν ὄφειλε τοῦ λοιποῦ νὰ ἐλπίξῃ συνθηκολόγησιν.

Ἡ μάχη ἤρξατο πάραυτα· πῶς ὅμως ἤθελον ἐπιχειρήσει πολιορκίαν ἄνευ πυροβολικοῦ; Τοιοῦτο τι ἦν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐδέγησε ν' ἄρκεσθῶσιν εἰς ἀτελῆ ἀποκλεισμόν, διότι οὐδὲν μέσον διέθετον κατὰ θάλασσαν, καὶ διότι τὰ προξενεῖα τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δὲν ἠδύναντο νὰ καταστήσωσι σεβαστοὺς τοὺς νόμους τῆς πολιορκίας ἅτε τῶν ἐπαναστατῶν χαρακτηριζομένων ἀπλῶς ὡς στασιαστῶν.

Τῇ 23 γολέτα Τουρκικῇ περιπολοῦσα πρὸ τοῦ λιμένος ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ἀκτὴν πεντηκοντάδα ἀνδρῶν, οἵτινες προλαβόντες ἐπυρπόλησαν τὸν ναύσταθμον καὶ ἀπεσύρθησαν ἀφ' οὗ ἀπώλεσαν τέσσαρας ἀνδρας· ἐκ τῶν χριστιανῶν μόνον χωρικός τις καὶ εἰς ἱερεὺς, οἵτινες προσέβαλον τοὺς ἐμπρηστὰς ἡγούμενοι ἀποσπάσματος τινος, ἐφρονεύθησαν ὑπὸ τῶν βλημάτων τῶν μυδρολιοβόλων τοῦ ἐχθρικοῦ

πλοίου. Μετὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ὁ στρατὸς ἔμεινεν κύριος πασῶν τῶν θέσεων, αἱ δὲ Λαλιῶται Ὀθωμανοὶ πλέον ἢ ποτε ἐξηρησιμμένοι, ἀπεφάσισαν τὴν κατεδάφισιν τῶν ἐμποδιζουσῶν τὸ πῦρ αὐτῶν οἰκοδομῶν.

Οὐδαμῶς ἀνησυχήσαντες διὰ τὴν πρὸς τὸν διοικητὴν αὐτῶν ἀνακοίνωσιν, ἤρξαντο τοῦ πυρὸς καθ' ἑλπεύς τὰς διευθύνσεις· καὶ τὰ μὲν πρῶτα βλήμματα αὐτῶν ἔστρεψαν κατὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ προξενείου μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας τὸ πῦρ αὐτῶν κατηθύνετο καὶ κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ Γάλλου προξένου ἐν ᾗ οἱ δὲ τις ἔθραυσε τὸν ἰστὸν τῆς σημαίας· τὰ θρύμματα τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου κοντοῦ εὐλαδῶς περισυνελέγησαν, αἱ δ' ἔνοικοι τοῦ προξενείου ἡτοιμάσθησαν ν' ἀπέλθωσι τῆς πυρπολουμένης κατοικίας· ἀλλ' ἦτο καὶ τοῦτο δυνατόν· οὐδὲ λέμβος εὕρισκετο ἐν τῇ λιμένι, τὸ μόνον δὲ ἰστίον, ὕπερ κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην διεφαίνετο ἐν τῇ ἐρίζοντι, ἀνῆκεν εἰς ἀγγλικὸν πλοῖον.

Τὸ πλοῖον τοῦτο διηρμήνευτο πρὸς τὴν Ἀλυκίην, παρακείμενον λιμένα, ὅτε λέμβος ριφθεῖς ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἐπλησίασε πρὸς τὴν ἀκτὴν· αἱ ἐπιβαίνοντες, οἵτινες ἦσαν Ἕλληνες, ἀνῆγγελαν εἰς τοὺς χριστιανούς ὅτι ἤρχοντο φέροντες αὐτοῖς ἐπικουρίας. «Νίκη εἰς τὸν Σταυρόν!» ἀνέκραξαν πλησιάζσαντες τό, μέσῳ τῶν ἐρειπίων τοῦ κατεδαφισθέντος ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, κατεσκηνωμένων σώμα· ὦ φίλτατον φῶνιμα! «Ἦρχοντο ἐκ Λιδόρνου προσεγγίσαντες» εἰς Μελίτην, ἔφερον δὲ δισχίλια καὶ πεντακόσια βυτία πυρίτιδος, «ἐξ χιλιάδας οἰδίων, βόμβας τινάς, εἰκοσι καὶ τέσσαρα τηλεβόλα, «προορισθέντα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὀφείλον τὰ γενναῖα ταῦτα βοηθήματα εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν τῶν ἐμπορικῶν οἰκῶν Γαλάτῃ, Βλαστοῦ, Πεστόκη ἐκ Χίου». Ἐτερον δὲ πλοῖον, ὕπερ προσορμισθὲν εἰς Ζάκυνθον διετάχθη ν' ἀναχωρήσῃ αὐθωρεῖ, φέρον μεγίστας ποσότητας πολεμοφοδίων στελλομένων παρὰ τῶν ἐν Μασσαλίᾳ ἐμπορευομένων Ἑλλήνων, εἰσήρχοντο ταυτοχρόνως εἰς τὸν λιμένα τῆς Κυλλήνης.

Οἱ Τούρκοι, κατάπληκτοι ἤδη καὶ αὐτοί, δὲν διέδλεπον πρὸ

αὐτῶν, ἀπὸ τὴν ἐν Γαλαξειδίῳ ἐπιτυχίᾳ αὐτῶν, ἡ καταστροφῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Ἀγγλῶν, θεωροῦντες συγχρόνως μέγα ἀτύχημα τὴν κατοχὴν θέσεως οἷα ἡ Ἀκρόπολις τῶν Πατρῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπεστέρει αὐτοὺς πάσης ἐλπίδος καθυποτάξεως τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐρημοθεῖσα αὕτη πόλις ὑπῆρξεν ὁ τάφος τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χερσονήσου, διότι ἂν ἐξήρει τις τὰ σώματα ἅτινα ἀποτελοῦν τὰς φρουράς παραλίῳν τινῶν ὀχυρῶν θέσεων, δὲν ὑπῆρχον πλέον Μωαμεθανοὶ ἐν Πελοποννήσῳ πλην τῶν αἰχμαλώτων· καὶ τινῶν δυστυχῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Ἑλμᾶς βέτης παρέσχεον ἄσυλον ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ὑποσπόνδων Ἀλβανῶν.

Οἱ Ἕλληνες καίτοι γνωρίζοντες καλῶς ὅτι μόνον ἐξακόσιοι ἦσαν Ἀλβανοί, ἔκλεισαν ἐν τούτοις τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸ τῆς πράξεως ταύτης τοῦ Ἑλμᾶς βέτη, φυγαδεύσαντες μετ' αὐτῶν καὶ πολλοὺς Τούρκους κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, θεωρήσαντες τὴν πρᾶξιν ταύτην ὡς θεάρεστον, οὕτως εἰπεῖν, δόλον, σκοποῦντα τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμοθρήσκων ἀντὶ Μωαμεθανῶν. Ἀφῆσαν οὕτως αὐτοὺς ν' ἀπέλθωσι, χωρὶς νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπ' αὐτῶν σωματικὴν ἔρευναν, ἐχόντων πλήρη χρυσοῦ τὰ θυλάκια, παράσχοντες αὐτοῖς καὶ τροφὰς ὅπως τοῖς ἐπαρκέσωσι μέχρις οὗ εὕρωσιν ἐν τοῖς Αἰτωλικοῖς χωρίοις. Οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ἐξησθενημένοι ἐκ τῆς πείνης ἦν ἐπὶ μακρὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν ὑπέστησαν, ἡδυνάτουσαν νὰ πέψωσιν ὅσας ἐλάμβανον τροφάς, ὑπερδιακόσιοι δὲ ὑπέκυπταν εἰς τὸ μοῖρατον τέλος πρὶν ἢ ἀφικθῶσιν εἰς Μεσολόγγιον.

Οἱ ὑπολειπόμενοι Πελοποννήσιοι Τούρκοι, φθάσαντες εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀνεγνωρίσθησαν, καὶ τοὶ περιβεβλημένοι Ἀλβανικὴν ἐνδυμασίαν, ἤθελαν δὲ καταστραφῆναι, ἐὰν ὁ ἐξ Αἰτωλίας ἀρχηγὸς Μακρῆς δὲν ἐπενέβαινε, ἀντισταθεὶς εἰς τὴν μανίαν τοῦ πλήθους· ἠρκέσθησαν ν' ἀφοπλίσωσιν αὐτοὺς, ὁ δ' Ἑλμᾶς «βέτης» διήλθεν ὡς ἡττημένος χώραν, ἣν εἶχε διοικήσει ὡς τοποτηρητῆς τοῦ πατρῶου τῶν Ἰωαννίνων ὅτε ἡ ἐνοχὸς τύχη παρεδίδοτο εἰς τὰς ὀρέξεις του. Οὐχ ἥττον ἐπέτρεψαν αὐτῷ ὡς καὶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄμα

πατήσωσι τὸ ἔδαφος τῆς Ἠπείρου ν' ἀναλάβωσι τὰ ὅπλα, διότι προὔκειτο νὰ συνενωθῶσι μετὰ τῶν Τόσκηδων, ἐπανεστημένων κατὰ τοῦ Χουρσίτ «πασσᾶ».

Ἄλλ' οἷα ἦ διψα τοῦ χρυσοῦ δὲν κατεργάζεται ; Μόλις ἀφίχθentes εἰς τὰ δάση τοῦ Μακρυγέρου, οἱ ἄπιστοι «σκυπετάραι» οἵτινες ἐπωφθαλμίων ἀπὸ πολλοῦ τὰ «κεμέρια» τῶν Τούρκων τῶν ἐν τῇ δυστυχίᾳ συναδέλφων αὐτῶν, ξένοι ὅσον καὶ αἱ Σκυθικαὶ φυλαί, ἐξ ὧν κατήγοντο, τοῦ φόβου τοῦ Ξενίου Διὸς, οἱ στρατιῶται τοῦ Ἑμᾶς βέγη ἀνηλεῶς κατέσφαζον τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους, ἵνα ἐπιτύχωσι τῶν λαφύρων αὐτῶν. Τοιοῦτον ὑπῆρξεν τὸ ἀξιοθρήνητον τέλος τῶν Μωαμεθανῶν, ὧν ἐφείσθη ὁ σίδηρος ἐν Τριπολίτῃ. Μετὰ τὴν φρικαλέαν ταύτην σφαγὴν οἱ δολοφόνοι αὐτῶν, διεσκορπίσθησαν ἀνὰ τὰ ὄρη διευθυνόμενοι εἰς τὰ χωρία αὐτῶν, ὅθεν θέλομεν ἴδει αὐτοὺς ἐξερχομένους βραδύτερον, ἐπὶ τῇ ὁσμῇ λείας, καὶ ἐξαγνίζοντας ἐν Ἀργολίδι κακούργημα παρόμοιον τοῦ ὁποίου σχεδὸν δὲν παρουσιάζωσι τὰ χρονικὰ τῆς ἱστορίας.

Οἱ Ἕλληνες ἐξηγοῦντες ἰδιοτρόπως τὴν σφαγὴν τοῦ Μακρυγέρου, διείδον ἐν αὐτῇ συνέχειαν ἀποφάσεως τῆς Θείας δίκης, ἥτις ἐδιδέν αὐτοῖς ἐλπίδας ὅτι οἱ Σκυπετάραι μωαμεθανοὶ διηρημένοι δι' ἔθνικων ἀντιπαθειῶν πρὸς τοὺς Ὀσμανλῆδας ἤθελον καταστή εἰς τὸ μέλλον οἱ ἀδιάλακτοι ἐχθροὶ τοῦ Σουλτάνου. Τὰ πάντα λοιπὸν ἐδάδιζον κατὰ τὰς εὐχὰς αὐτῶν. Νικηταὶ ἐν τῇ ξηρᾷ, νικηταὶ ἐν τῇ θαλάσῃ κατεδίωκον διὰ τῶν πλοίων αὐτῶν τὸν «καπετάν πασσᾶν» ἀνὰ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Προσβληθὲν κατὰ τὴν ἐν Ζακύνθῃ ἔξοδον αὐτοῦ ἐν τῶν πλοίων αὐτοῦ ἐνανάγησεν ἐν Κερίῳ· βραδύτερον δὲ ἐκυρίευσαν ἐξ ὀπλιταγωγᾶ ἄνω τῶν Στροφάδων καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποσπάσωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ Γαλαξειδιωτικὰ τινὰ πλοία ἐν τῇ καμπῇ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Μαλέα.

Ἐν τούτοις διερχόμενος ἔμπροσθεν τῆς Κέας, νήσου ἥτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἦτο ἀξία τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, διότι οἱ κάτοικοι εἶχον κατασφάζει τοὺς Τούρκους οὓς ἡ τύχη ἔρριπεν ἐκεῖ, ὁ ναύαρχος ἐκρι-

εἰς ἀρκούντων ἱκανοποίησιν διὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ νὰ κανονισθολήσῃ τὰς ὀχθὰς αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ δειλὸς λαὸς τῆς νήσου ταύτης, ἥτις ἔτρεμε πρὸ ἐνὸς ἔτι ἔτους ἐπὶ τῇ θεᾷ μόνῃ τῆς ἐρυθρᾶς σημαίας. ἡδυνήθη νὰ ἡσυχάσῃ, βλέπων αὐτὸν ἐξακολουθοῦντα τὸν πλοῦν.

Πανταχοῦ εἶδεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐλευθέρα, ὅτι οἱ κεραυνοὶ αὐτοῦ οὐδὲν πλέον ἡδύναντο, καὶ ὅτι ἡτένιζον ἤδη τὸν θάνατον ἐν ταῖς ἐλευθερωθείσαις χώραις μόνον ἵνα ἀψηφήσωσιν αὐτόν. Ἐναντίον τοιούτων ἐχθρῶν ἔδει νὰ πολεμήσῃ καὶ ὁ ναύαρχος, ὅστις διαρκῶς ἔβλεπε τὸν ἑλληνικὸν στόλον περιπλέοντα αὐτῷ· τότε δὲ μόνον εἶδεν ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ ὅτε ἔρριψε τὴν ἄγκυραν ὑπὸ τὸ πυροβόλον τῶν Δαρδανελλίων.

Ἐκεῖ ὁ «καπετὰν πασσᾶς» ἐπεράτωσε τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ τοῦ ἔτους 1821 ἐγκαταλείπων τοὺς Ἑλληνας κυρίους τῆς ναυσιπλοΐας ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει. Λησμονῶν δὲ τὰς ἡττάς τοῦ στόλου αὐτοῦ ἐν Μιτυλήνῃ, Μυκάλῃ, Σάμῳ, ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Ζακύνθου ταῖς ἐν Στροφάδαῖς, ἐνεθυμεῖτο μόνον τὴν ἐνίσχυσιν ἣν ἔδωκεν ἐν Κορώνῃ, Μεθώνῃ καὶ Πάτραις, τὴν ἀπολευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τὸν «καπετὰν βέη» μοίρας ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐν Σιδώτῃ, καὶ πρὸ πάντων τὴν καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ τοῦ Γαλαξιδείου.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦν τὸ λαμπρότερον ἄνθος τοῦ ναυμαχικοῦ αὐτοῦ στεφάνου! Δὲν ὤφειλε νὰ παραλείψῃ ἐν τῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσόδῳ τὴν λείαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνῷ ἐκυρίευε τὰ πλοῖα διέφευγον τὰ πληρώματα αὐτῶν, ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ τὸ κενὸν αὐτό, διότι κατὰ τί ἤθελε ὠφελήσῃ αὐτόν νὰ ρυμουλκῇ πλοῖα, χωρὶς ταῦτα νὰ ὦσιν ἐφοδιασμένα διὰ πτωμάτων; ἐπενόησεν τέλος διέξοδόν τινα.

Διατάσσει πάραυτα νὰ συλλάβωσιν ἐν Δαρδανελλίοις ὅσους Ἑλληνας ἤθελον εὑρεῖ ἐν ταῖς δημοσίαις πλυταίαις, κατόπιν δὲ ἀναπλέων τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἑλλησπόντου ἡγρευσεν ἀνθρώπους ἐκ τῶν χωρίων καὶ τῶν κωμῶν τῶν κειμένων ἐπὶ τῶν δύο παραλίων μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πάντες δὲ οἱ Ἕλληνες, οἳτι-

νες ἐπαγιδεύθησαν, ἐπεβιάσθησαν ἵνα λαμπρύνωσι τὴν θριαμβευτικὴν αὐτοῦ εἰσοδον. Εὐτελές κυνήγιον προσωρισμένον διὰ τὰς θυσίας τοῦ δεσποτισμοῦ, οἱ δυστυχεῖς οὗτοι διενεμήθησαν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Σουλτάνου χωρὶς νὰ ἐννοήσωσιν εἰς τί ἤθελον νὰ χρησιμοποιήσωσιν αὐτούς.

Ἦγνόνουν τί ἡ μοῖρα ἐπεφύλασσέν αὐτοῖς· ἴσως μάλιστα ἐνόμιζον ὅτι ἐπρόκειτο νὰ λάβωσι μέρος εἰς τινὰ πανήγυριν, ὅτε ἐπιτραπίσης τῆς ἀδείας ὅπως ὁ στόλος εἰσέλθῃ ἐν τῇ λιμένι, εἰς προσυμφωνηθὲν σύνθημα ἐπέπεσαν τὰ πληρώματα κατ' αὐτῶν καὶ τινὰς μὲν ἀνεσκολώπισσαν ἐπὶ σιδηρῶν πασσαλίων· τοὺς δὲ ὑπολοίπους ἀπηγχόνησαν ἐπὶ τῶν ἰστίων τῶν πλοίων· ἀναπετασθέντων δὲ παράυτα τῶν ἰστίων, τὰ τηλεδόλα ἤρξαντο πυροβολοῦντα, ἐνθ' ὁ στόλος διήρχετο πρὸ τῆς Ἑπταλόφου κοσμοῦμενος ὑπὸ τῶν πτωμάτων τῶν ἀτυχῶν, οἵτινες ἐκρέμαντο ἐπὶ τῆς ἀγχόνης· ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον παρήλαυνον ὑπὸ τὰ τεῖχη τοῦ «Σεραγίου», ὁ νικητὴς «Καπετὰν πασσάς» ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν ζητωκραυγῶν φρενέρους ὄχλου εὐλογοῦντος τὸν «ἀήτητον» Σουλτάνον, καίτοι μεταξὺ τῶν θυμάτων δὲν ἤριθμοῦντο οὐδὲ εἴκοσιν ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν! Τί ἐσήμαινε; καὶ ἐκείνοι· χριστιανοὶ ἦσαν. Ὁ Σουλτάνος ὑπὸ σκιάδα ἀναπαυόμενος ἀπήλαυσεν ἐν ἀγαλλιάσει, ἱκανοποιητικῷ θεάματος ἐπίσης γλυκυθυμίου καὶ ἐπαικοδομητικοῦ διὰ τὴν πατρικὴν του καρδίαν, ὥς ὑπῆρξε καὶ ἡ κηδεὶα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, τοῦ ὁποῖου τὰ ἱερὰ λείψανα εἶδε προπηλακίζόμενα.

Ὁ ἄλαζκων μουσουλμάνος, μεθυσθεὶς ἐκ τῆς βαρδάρου ἐκείνης πομπῆς, ἔτριβεν ἐξ εὐχαριστήσεως τὰς χεῖρας καὶ διὰ τὰς ἐν ταῖς πέραν τοῦ Ἰστροῦ ἐπαρχίαις ἐπιτυχίας τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἐν αἷς εἶχεν ὑποκύψει ὁ ἥρωας Γεώργιος Ὁλύμπιος.

Μόνος ὑπολειφθεὶς ἐξ ὅλων τῶν ταξιαρχῶν μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, ὁ γενναῖόςφυχος οὗτος ἀνὴρ, ἐπεχείρησεν ὅπως ἐκ νέου διὰ τῶν ἐναπομεινάντων αὐτῷ λειψάνων τοῦ στρατοῦ, καταστρώσῃ τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας, ὅπερ εἶχε προτείνει πρὸς τὸν μικρόφυχον Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Ἦτο πεπεισμένος, γνωρίζων

τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν συνίστατο ὁ ὑπ' ἐκείνου διοικούμενος στρατός, ὅτι ἦν ὅλως ἀδύνατον νὰ προσβάλῃ τοὺς Τούρκους ἅπ' εὐθείας, καὶ συνεδούλευσεν αὐτῷ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς γενικῆς στρατηγίας τακτικοῦ στρατοῦ, διὰ τῆς συστάσεως μερικῶν καὶ κατ' ἰδίαν ἐνεργούντων ἄρματολικῶν σωμάτων. Νῦν ἀπαλλαγὴ ἀποσκευῶν ἀνωφελῶν, νὰ ὀπλίσῃ ἐλαφρότερον τοὺς στρατιώτας, ὅπως κατορθοῖ οὕτω πανταχοῦ νὰ εὐρίσκεται· ἐν ριπῇ δὲ ὀφθαλμοῦ νὰ ἐξαφανίζηται, καὶ πάλιν ἀπροόπτως, ὡς διὰ μαγείας ν' ἀναφαίνηται· νὰ παρενοχλῇ πανταχόθεν τὸν ἐχθρόν, νὰ καταπονῇ νὰ ἐξαντλῇ αὐτόν, τοιοῦτον ἦν τὸ σχέδιον αὐτοῦ. Ἡ Μολδαυία καὶ ἡ Βλαχία θὰ καθίσταντο ὁ τάφος τῶν Τούρκων· δυστυχῶς ὅμως αἱ ἐπὶ πολυετοῦς πείρας βασιζόμεναι ἐκείναι γυνῶμαι ἀνδρός, ὅστις διεκρίθη κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Σέρβων κατὰ τῶν Ὁσμανληδῶν, δὲν εἰσηκούσθησαν.

Τὰ σχέδια ταῦτα ἀνκοινῶν αὐτῷ ὁ Γεώργιος Ὁλύμπιος μόνος ἀπεχωρίσθη τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἐν Κότζα, ἀπεφάτισε νὰ πραγματοποιῇ αὐτά. Εἶχεν ἀπολέσει πλέον πᾶσαν ἐλπίδα ἀπελευθερώσεως τῶν ἐξευτελισθέντων ἀπογόνων τῶν Δακῶν. ἔκρινε δ' ἄλλως ὅτι δὲν ἦσαν ἄξιοι οὔτε τοιαύτης τιμῆς, οὔτε τηλικαύτης θυσίας· σὺνδεόμενος ὅμως δι' ὅρκων μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐσκέφθη νὰ ἐπιφέρῃ ὅσῳ ἤξύνατο ἰσχυρότερον ἀντιπερισπασμόν, ὥστε νὰ στρέψῃ καθ' ἑαυτοῦ τὴν προσοχὴν τουρκικῶν στρατευμάτων, δίδων οὕτω καιρὸν τοῖς Ἑλλησιν, ὅπως συντάξωσι τὰς δυνάμεις, αὐτῶν καὶ δυνηθῶσι ν' ἀντιμετωπισοῖσι τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Σταυροῦ.

Εἶχεν ἤδη συναθροίσει περὶ αὐτόν ἐκαντοστάδας τινὰς τῶν στρατιωτῶν, οὓς πρότερον διώκει, ἐσκέπτετο δὲ νὰ συνενωθῇ μετὰ τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Βλαχίᾳ εὐρισκομένων Πανδοῦρων, ὅτε βαθύτερον ἐξετάσας τὸ πρᾶγμα, ἐγκατέλιπε τὸ σχέδιον τοῦτο. Αἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἠδύνανον προσερχομένων ἐκάστοτε νέων ἐπικουριῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, οἱ δὲ Πανδοῦροι, ἅπληστοι χρημάτων ἀνθίσταντο τοῖς Τούρκοις μόνον ὅπως κατορθώσωσι νὰ πωληθῶσιν αὐτοῖς ὑπὸ τὰς μᾶλλον συμφόρους συνθήκας· οὐδὲν λοιπὸν ἐκ τού-

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φυλ. 49

των ἰδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ὁ Γεώργιος. Δι' ὃ ἀπεφάσισε νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Μαλδαυΐαν, ἐν ᾗ εἰσέβαλεν ὑπερῶς τὰ ὄρη, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πεντακοσίων ἢ ἑξακοσίων ἀνδρῶν, ἀποφασιστικώτατα καταφρονήσαντων τὰ δεινοπαθήματα τοῦ πολέμου, διατεθειμένων δὲ νὰ μετάρχωσι τῆς εὐνοίας ἢ τῆς καταδρομῆς τῆς τύχης. Μετὰ πλείστας δὲ συμπλοκάς, ἃς καθ' ὁδὸν συνῆψαν μετὰ τῶν Τούρκων, ἔφθασαν εἰς τὴν μονὴν Κιάτρας, ἐν ᾗ ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος μετὰ τῶν ὅπ' αὐτὸν ὠχυρώθησαν, ὥπως ἐπέτρεπον αἱ περιστάσεις.

Ὁ Γεώργιος ἦν ἐξ ἐκείνων τῶν στρατιωτῶν, οὓς διακρίνει ὁ ἥρωισμός, ὅσῳ καὶ τὸ πρὸς τὰ θεῖα σέβας· τοὺς στεφάνους τῆς νίκης, οὓς ἐν τῇ μάχῃ ἔλαβεν, εἰς τοὺς βωμοὺς τοῦ Θεοῦ ἀνέθηκεν ὁ ἥρωϊς τοῦ Ὀλύμπου. Ἄν ἔξῃ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς ἄλλος Ξενοφῶν, ᾗθελε θύσει τοῖς ἀθανάτοις ἀναρίθμητα θύματα· τὰ πάντα ἐκ Θεοῦ ἐπίστευε προερχόμενα ὁ εὐλαδὴς πολεμιστῆς καὶ τὰ πάντα εἰς αὐτὸν ἀντίθει. Σπεύδων ἀπὸ τῆς προσευχῆς εἰς τὴν μάχην, καὶ ἀπὸ τῆς μάχης εἰς τὴν προσευχήν, εἶχεν ὡς μόνην σκέψιν αὐτοῦ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα· τοιοῦτον ἐγνώριζον αὐτόν. Ἰσως δὲ διὰ πρώτην φοράν λειτουργῶς τοῦ Ὑψίστου κατεγράσθη τῆς εὐσεβείας Χριστιανοῦ, ὥπως παραδώσῃ αὐτὸν εἰς τὴν μάχαιραν τῶν Μουσουλμάνων.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ρωμανοῦ, πρὸς τὸν ὅποιον ὁ Ὀθωμανὸς ἐσερασκέρησεν ἀπετάθη μελετῶν τὴν καταστροφὴν τοῦ ταξιδάρχου Γεωργίου Ὀλύμπιου, ἐνέδωκεν εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ. Ἐπεμψε λοιπὸν πρὸς τὸν πολεμιστὴν τοῦ Ὀλύμπου τρυφερωτάτην ἐπιστολὴν συγχαίρων αὐτῷ, ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ καὶ τῷ ζήλῳ, μεθ' ὧν προεμάχετο τῆς θρησκείας· εὐλογῶν αὐτὸν ἡῤῃγετο ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκδόσεως τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ, ἐξώρριζε δ' αὐτόν, ὥπως ἀπελθὼν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σέκου σώσει τὰ ἐν αὐτῇ ἀποτεθειμένα ἅγια λείψανα· ἰκέτευεν αὐτὸν ἐν πάσει περιπτώσει νὰ φθάσει τάχιστα ἐκεῖ μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἵνα προφυλάξῃ πάσης ἱεροσύλου ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων τὰ ἱερά κειμήλια τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας,

ἀτινα ἐκινδύνεον ἄλλως νὰ περιέλθωσιν εἰς τὰς βεδήλους χεῖρας τῶν ἀπίστων.

Μόλις λαθὼν τὴν ἐπείγουσαν ἐκείνην ἐπιστολήν, κομισθεῖσαν αὐτῷ διὰ μυστικοῦ ἀπεσταλμένου, ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ὑπὲρ Θεοῦ καὶ πατρίδος μάχεται, ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Ἦσαν αἱ πρῶται ἡμέραι τῆς νηστείας, ἣτις προηγείται τῆς ἑορτῆς τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅτε ὁ στρατιώτης τοῦ Σταυροῦ, καταλιπὼν ἀσθετὴ φρουράν ἐν Κιάτρᾳ, ἔλαβε τὴν πρὸς τὴν μονὴν Σέκου, ἣν ὑπεδείκνυνεν αὐτῷ ὁ ἱεράρχης ἄγουσαν οὐδόλως δ' ἐξεπλάγη συναντήσας καθ' ὁδὸν τουρκικὰ στρρετεύματα ὑφ' ὧν μετ' ὀλίγον περιεκυκλώθη, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Μολδαυία ἐπλημμύρει ἐξ αὐτῶν, παρουσιάζετο ἄλλως αὐτῇ εὐκαιρία ἐκ τούτου, ὅπως διακριθῇ μαχόμενος. Τέλος ἀφικνεῖται εἰς τὴν μονὴν Σέκου, ἀφοῦ, κατὰ διαφόρους καθ' ὁδὸν συμπλοκάς πλείονας τῶν δισχιλίων Τούρκων ἀφήκε νεκρούς.

Ἄμα τῇ ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐγκαταστάσει αὐτοῦ, ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ρωμανοῦ, ὅστις διὰ τοῦ «βογιάρου» Στεφανάνη, «καϊμακκάμη» τῆς Μολδαυίας, ἐγνώρισε τὰ πάντα τῇ Τούρκῃ «σερασκέρῃ». Πάραυτα ἔθεσαν εἰς κίνησιν ἐκ πασῶν τῶν διευθύνσεων τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, νομίζοντες δὲ ὅτι ἡδύναντο ἐξ ἐφόδου νὰ καταλάβωσι τοὺς ἐν τῇ Μονῇ ὀχυρωθέντας Ἕλληνας, ἐπετέθησαν φρενῆρεις κατ' αὐτῶν, μετὰ τοιούτου σθένους ὅμως ἀπεκρούσθησαν, ὥστε παρέστη ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθῶσι τὰ πολιορκητικὰ τηλεβόλα πρὸς κατάρρεψιν τῶν τειχῶν τῆς Μονῆς.

Εὐρέθησαν οὕτως ἐν ἀμηχάνῃ θέσει οἱ ἄπιστοι, μὴ προῖδόντες τοιαῦτα προσκόμματα· μέχρις οὗ δὲ κατορθώσωσι τὴν ἐπὶ τόπου μεταφορὰν τῶν τηλεβόλων ἐκείνων—ὅπερ ἀπῆται χρονοτριβὴν—παντοειδῆ νοσήματα ἐνέσκηψαν ἐν τῇ τουρκικῇ στρατοπέδῳ, ὥστε μόλις περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου ἡδυνήθησαν νὰ ἐπαναλάβωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν.

Ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος ἐπετέλεσεν ἤδη ὃν σκοπὸν προέθετο. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀπολέσει τὸ πᾶν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τοῦ 1821, ὥστε δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ σκεφθῶσι περὶ προσεχοῦς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνεργείας· ἀψὺ λοιπὸν ἡ μοῖρα ὥρισε τὴν πτώσιν του, δὲν τῷ ὑπελείπετο πλέον, ἢ νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν ὀλοκαῦτωμο ὑπὲρ πατρίδος.

Ὁ ἐνδοξος θάνατος τοῦ ἥρωος τοῦ Σκουλενίου ἐμέλλε νὰ στέφῃ τὴν ἔξοχον ἐπιχείρησιν τοῦ Γεωργίου· αὕτη δὲ ἦν ἡ μόνη φιλοδοξία αὐτοῦ.

Οἱ ἄνδραιοι ἐκεῖνοι στρατιῶται, πρὸς οὓς ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν εἶχε συστήσει νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν ἐν τῇ περιπτώσει οὗτος ἀπέθνησκε, μείναντες ἄνευ ἀρχηγοῦ, πανταχόθεν πιεζόμενοι, ἐπωφελήθησαν τὸ σκότος τῆς ἐπομένης νυκτὸς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου, ὥπως φυγαδευθῶσι πρὸς τὰς Αὐστριακὰς χώρας· ὀλίγας δὲ μετὰ ταῦτα ὥρας, οἱ Τοῦρκοι καταλάμβανον τὴν μονὴν Σέκου, ἐν τῇ εὔρον μόνον τὰ ἄψυχα λείψανα τοῦ Γεωργίου καὶ τῶν παρ' αὐτῷ πεσόντων Ἑλλήνων.

Τὰ πτώματα ταῦτα ἡρωτηρίασαν οἱ Τοῦρκοι, ἐκδικούμενοι διὰ τὴν ἀπώλειαν ὑπερεπτακισχιλίων ἀνδρῶν, ἣν ἐστοίχισεν αὐτοῖς ἡ ἄλωσις τοῦ ὀχυρώματος ἐκείνου· ὥπως δὲ καλύψωσι τὸ αἷσχος τοιαύτης ἐπιτυχίας, ἐμεχύθησαν ἐν ταῖς πέριξ χωρίοις πρὸς προμήθειαν κεφαλῶν, ἃς ἐμέλλον ν' ἀποστήλωσι τῷ Σουλτάνῳ, παρ' οὗ ἄνευ τῆς συγκαμιδῆς τῶν κεφαλῶν, ἡ νίκη αὐτῶν θὰ ἐκρίνετο ὡς εὐτυχὴς ἐκβάσις μάχης ἄνευ τροπαίων. Διὰ τοῦ μέσου τούτου κατῴρθωσαν ν' ἀποτελέσωσι, δολοφονήσαντες τοὺς ταλαιπώρους Μολδαβοὺς χωρικοὺς, συλλογὴν κεφαλῶν, πληρώσαντες δι' αὐτῶν τέσσαρας λέμβους οἵτινες ἀφίκοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐστολισμένοι διὰ συμπληγμάτων ρινῶν καὶ ὧτων!

Διὰ τοιούτων τροπαίων, ἀξίων ἄντρου μαινάδων, ἐκοσμεῖτο ἡ εἰσοδος τῶν μεγάρων τῆς Αὐτοῦ μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, ὅτε ταχυδρόμος τοῦ Εὐφράτου ἀποσταλεῖς ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Σάχη τῆς

Περσίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ μονάρχου τῶν Σουννιτῶν Μωαμεθανῶν Μαχμουτ τοῦ Β'. Διεδίδετο μάλιστα ὅτι οἱ «Κιζιλ-Ππᾶσσ» ἢ Ἐρυθροκέφαλοι, παρωνύμιον ἀποδιδόμενον τοῖς Πέρσαις, καταλαβόντες τὸν Βάν, προυχώρουν κατὰ τῆς Βαγδάτης· εἰς ἐπίμετρον δέ, προσετίθετο ὅτι ὁ ἀντιπερισπασμὸς ἐκεῖνος, ἀδίκως κριθεὶς ὡς εὐνοϊκὸς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἔργον τῆς Ρωσικῆς πολιτικῆς.

Διετείνοντο οἱ διηγούμενοι ταῦτα ὅτι ἠδύναντο καὶ νὰ τὰ ἀποδείξωσι προβάλλοντες ὡς ἐπιχείρημα ὅτι ὁ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Τεχεράνης πρέσβυς τῆς Ρωσσίας, Χριστιανὸς Ὁρθόδοξος ἐκ Μαυροβουνίου ἔλκων τὸ γένος, ὑπὸ πατροπαράδοτον δὲ μίσους κατὰ τῶν Τούρκων ἐμφορούμενος, ἐπέσπευσε τὴν πραγμάτων σχεδίῳ, οὐ αἰ συνέπειαι ἀνέτρεπον τὰς βλέψεις τοῦ «διθανίου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ.'

Δυσαρέσκεια γενιτσάρων ἐν Κωνσταντινουπόλει.—Νέαι παραγαί ἐν Σμύρνῃ προκληθεῖσαι ἐκ τῆς ἀπληστίας Φράγκων τινῶν.—Ἀξιόζηλος διαγωγή τοῦ προξένου καὶ τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ τῆς Γαλλίας.—Θηριώδης ἐπιχείρησις ναυκλήρου ἀκτοπλοικοῦ πλοίου, συνεργούσης Ἀλγερικῆς γολέττας.—Σφαγαὶ ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ.—Καρτεροψυχία τοῦ K. Mechain.—Σχέδια συνδιαλλαγῆς Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.—Ἀποδείκνυται τὸ ἀδύνατον αὐτῆς.—Ἀπορρίπτεται ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης.—Ἀριζὶς τοῦ ναυάρχου Ἀλγὰν εἰς Ἀττικὴν.—Κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν.—Σκέψεις ἐπ' αὐτῆς.—Ἕλληνες καταφυγόντες εἰς τὴν νήσον Σαλαμίνα.—Δυσχερὲς θέσις καὶ καρτερία αὐτῶν.—Ἀξιωμακόμενοι λόγοι πολεμιστοῦ.—Ἀξιοσημείωτος γνώμη νησιώτου.—Ἀνέκδοτον Διακρίως ποιμένος.—Ἐκστρατεία πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Κρήτῃ ἐπαναστατῶν.—Μετὰθεσις τῆς Γερουσίας ἐκ Καλαμάτας εἰς Τριπολιτσάν· καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ἄργος. Διατί·—Ὀλεθρος τῶν Ἑλλήνων τῆς νήσου Σαμοθράκης.—Τὰ ἐν τῇ πέραν τοῦ Ἀξιοῦ Μακεδονία.—Καταγωγή καὶ τύχη τοῦ Μεχμέτ Ἀβουλουβούδ.—Διορίζεται πασὰς τῆς Θεσσαλονίκης.—Πολεμεῖ τοὺς Ἕλληνας.—Καταλαμβάνει τὴν γερόνησον Κασσάνδραν καὶ τὴν Σιθωνίαν ἢ Λόγγον.—Υποκρισία αὐτοῦ.—Διαπραγματεύεται μετὰ τῶν κληρικῶν τοῦ ὅρους Ἄθω.—Καθυπόταξις τῆς Χερσονήσου Κασσάνδρας.—Τὰ ἐν Εὐβοίᾳ.—Ἐνδοξος θάνατος τοῦ Ἠλία, υἱοῦ τοῦ Πέτρου Μαυρομυγᾶλη.—Οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουσιν τὰς Ἀθήνας.

Τὰ συντρίμματα τῆς λαίλαπος, ἥτις ἐμελλε νὰ διαλυθῇ ἐν Ἑλλάδι, ἐκδραστήντα εἰς ἀπομεμακρυσμένας ἀκτὰς, ἀπὴνγαγον ἐκεῖ θύελλαν ὁμοίαν ἐκείνης, ἥτις προήγγειλε τὰς σφαγὰς τοῦ Ἀπριλίου Ἡ δυσαρέσκεια τῶν «γενιτσάρων», ἣν ἐρμηνεύουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἐξήγουν ἐν Ρώμῃ τοὺς «ἀπαισίους» οἰωνοὺς, ἐκ τῆς ἀνορεξίας τῶν ἱερῶν πτηνῶν, ἐξεδηλώθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιθεώρησιν τοῦ ἀναρχικοῦ τούτου σώματος. Οἱ στρατιῶται τοῦ Χατζή

Βεκτασσή δὲν ἐρρίφθησαν μετὰ τῆς συνήθους αὐτῶν ἀδηφαγίας ἐπὶ τοῦ «πιλαφίου» ἢ τῆς βραστῆς ὀρύξεως, ἣν παραθέτουσιν αὐτοῖς κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην. Ἐπλησίασαν τὰς χύτρας αὐτῶν, αἵτινες χρησιμεύουσιν αὐτοῖς καὶ ὡς μαγειρικὰ σκεύη καὶ ὡς στρατιωτικὸν ἔμβλημα μετ' ἀδιαφορίας. Τινὲς τούτων ἐρρίψαν κατὰ γῆς τὸ «πλάφιον», πάντες δὲ ἔλαβον τὴν μισθοδοσίαν αὐτῶν χωρὶς νὰ ἀκουσθῶσιν αἱ ἐπευφημίαι, ἐκεῖναι, ἐξ ὧν ἀντήχουν ἄλλοτε αἱ αἰθέρες καὶ δι' ὧν ἤρχοντο μακροζώϊον τῷ Σουλτάνῳ, ὃν ὠνόμαζον σκιάν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ δυσαρέσκεια αὐτῶν πηγὴν εἶχε τὸν πρὸς τὴν Περσίαν καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πόλεμον, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσῃ, ἔλεγον, συνεπεῖρα τῶν κακώσεων, ἃς ὑφίσταντο παρὰ τοῦ Χαλῆτ «ἐφένδη». Μετὰ τινὰς ἡμέρας, λίβελλοι, ἐναντίον τοῦ εὐνοουμένου τούτου, ἐτοιχοκολλήθησαν εἰς διαφόρους συνοικίας τῆς πόλεως. Διεκωμωδεῖτο ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων αὐτὸς καὶ ἡ βασιλεὺς τῆς καρδίας αὐτοῦ Χασναδάρ Οὐστά, δι' ἣν ἐμέμφοντο τὴν Αὐτοῦ Ἰψηλότητα ὅτι ἐδανάνα πλείονα ὅσων ἀπαιτοῦνται ἵνα συντηρήσῃ τις στρατόν. «Τσορ-βατζήδες» (1) τινες, οἵτινες ἐπεχείρησαν νὰ καταπνίξωσι τὰς στασιαστικὰς ταύτας φωνάς, ἐκακοποιήθησαν καὶ οἱ «Καρακουλουτζήδες» (2) φρονίμως ποιῶντες ἀπέσχον καὶ τῆς ἐλαχίστης τιμωρίας σκοπούσης τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἐν τοῖς στρατῶσιν. Αἱ μεμφιμοίραι αὗται πρόδρομοι βιαιᾶς ἀνατροπῆς τοῦ ὑπουργίου, ἠνάγκασαν τοὺς ἐμπόρους νὰ κλείσωσι τὰ καταστήματα αὐτῶν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καὶ τὸ «διδάνιον» νὰ ἐπαγρυπνῇ περισσότερον, ὅπως καταστείλῃ ἔκρηξιν ὀλεθρίαν.

Οὕτως ἔβαινον τὰ πράγματα ἐν Κωνσταντινουπόλει φθίνοντες Ὀκτωβρίου δὲν ἤκολούθουν ἔμῳ τὴν αὐτὴν πορείαν καὶ τὰ κατὰ

1) Συνταγματάρχαι

2) Μάγειροι κατέχοντες θέσιν ἀξιωματικῶν παρὰ τῷ σώματι τῶν Ἱεραρχῶν.

τοὺς λιμένας τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας Π. Δαυῖδ, ὅστις εἶχε παραστῇ μάρτυς τοσούτων ἀναρχικῶν κινημάτων, δὲν ἀπήλαυε τῆς ἡρεμείας ἐκείνης, ἣς ἦτο ἄξιος. Εὐρισκόμενος μεταξὺ ἀρπάγων καὶ ληστῶν, ἐξ ὑπαμοιδῆς ἐπαινούμενος διὰ τὸν ζῆλον, ὃν ἐπεδέξατο, σῶζων τοὺς χριστιανούς, καὶ ὀνειδιζόμενος διότι ὑπερίσκηξεν αὐτούς, συναπήλαυε μετὰ τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ τοῦ σεδασμοῦ ἐκείνου. ὃν ἡ ἀγαλλοεργία ἐπιβάλλει εἰς τὸν φθόνον, ὅτε ὁ Ραγουζίνος ἐκεῖνος, ὃν ἀνωτέρω ὑπεδείξαμεν, ὡς ἀναρπάσαντα, ἀγνωστὸν πως, τὴν Γαλλικὴν σημαίαν, ἐγένετο ἀφορμὴ ἀταξιῶν, ἃς μετὰ μεγάλης δυσχερείας εἶχον κατορθώσει νὰ καταστείλωσιν.

Ὁ ἄτιμος οὗτος ἐκμεταλλευτὴς συνεταιρισθεὶς μετὰ συμμορίας τινὰς μεταπρατῶν, οὐδὲν ἤττον αὐτοῦ ἀξιοκαταφρονήτων, δὲν ἐφοδῆθη νὰ ζητήσῃ συνοδείαν στρατιωτικὴν διὰ τὸ λαθρεμπορικὸν πλοῖον τῆς ἐπονειδίστου ἐκείνης ἐταιρίας, ὅπερ ἀπέστελλεν εἰς Χανίαν. Ἐμῆλλεν, ἔλεγε, νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸν λιμένα ἐκεῖνον ἐπιδάτας τινὰς Τούρκους, μόνον οὐδὲν ἄλλο συναποφέροντας, ἢ ἐλαχίστην ποσότητα ἐμπορευμάτων καὶ τὰς ἀποσκευὰς αὐτῶν ὡς φορτίον. Ἡ αἰτηθεῖσα συνοδεία παρεχωρήθη αὐτῷ· ἀλλ' ὁ ναύαρχος Ἀλγαὶ πληροφορηθεὶς ὅτι τὸ φορτίον τοῦ δῆθεν γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ συνίστατο ἐκ πολεμεφοδίων προωρισμένον διὰ τοὺς Τούρκους, κακῶς ἐδίωξε τὸν ζητήσαντα νὰ δολιευθῇ τὴν εὐπιστίαν αὐτοῦ.

Πάραυτα ἠκούσθη κατακραυγὴ ἐν Σμύρνῃ· ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες οὐδὲν ἕτερον ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν ἢ πῶς νὰ πλουτήσωσι, κατηγόρησαν πανταχόθεν τὸν ναύαρχον τοῦ Χριστιανικωτάτου βασιλέως «ὅτι μόνῃ αὐτοῦ μέριμνα ἦτο νὰ συντρέχῃ τοὺς Ἑλληνας». Τοῦτο ἤρκει ἵνα ἀνάψῃ ἐκ νέου ἡ πυρκαϊά, καὶ τῶν λόγων τούτων ἀκουσθέντων ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου, ἐδέησεν, ἵνα κατευνασθῇ ἡ παραφορὰ τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς εὐτελεσετέρας αἰσχροκερδίας, νὰ συνοδευθῇ τὸ λαθρεμπορικὸν μέχρι τῶν Κυθήρων, ἔνθα ἡ τύχη συνεδραμεν ὥστε νὰ συλληφθῇ εὐθὺς ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν καταδρομικῶν καὶ νὰ μεταφερθῇ εἰς Μονεμβασίαν ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν.

Ἐκτοτε ἡ δημοσία ἀσφάλεια δὲν ἔπαυσε διαταραττομένη. Ἀπὸ

τῆς 17 Ὀκτωβρίου οἱ Κρήτες μωαμεθανοὶ ἐπανελάβον τὴν σειρὰν τῶν δολοφονιῶν αὐτῶν. Ἑλληνες ἐπιπτον ὑπὸ τὴν μάχαιραν αὐτῶν χωρὶς νὰ τολμῶσι νὰ ἐγείρῃσι τὴν φωνήν, ἀλλ' ὅτε ἐγνώσθη ὅτι ταραξίαί ἔδυσον τὰς πυριτοδόλας αὐτῶν διὰ τεθειωμένων θρυαλλίδων, ἵνα πυρπολήσωσι τὴν εὐρωπαϊκὴν συνοικίαν—διότι οἱ Εὐρωπαῖοι δὲ ἐπρεπε νὰ ἔχωσι ἀκινήτους ἰδιοκτησίας ἐν Ἀνατολῇ—ἐταράχθησαν πάντες καὶ κατωρθώθη νὰ διαταχθῇ ἡ ἀποστολὴ μέρους τινὸς τῶν κακούργων τούτων εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐπέτρεψε νὰ ναυλωθῶσι δύο πλοῖα, ὃ δὲ ναύαρχος Ἀλγάν συνήνεσε νὰ συνοδευθῶσιν, οὕτω δὲ ἡ Σμύρνη ἠλευθερώθη ἐκατὸν πεντήκοντα δολοφόνων, οἵτινες ἀνεχώρησαν ἔχοντες τὰς χεῖρας βεδαμμένας εἰς τὸ αἷμα πληθύος Χριστιανῶν. Ἀλλὰ μέγιστον κακούργημα δὲν εἶχε εἰσέτι γνωσθῇ.

Ἀνθρωπὸς τις, γόνος φυλῆς ἡμιαγρίας καὶ φυλαργύρου ναυτικῶν κατοικούντων ἐν τοῖς παραλίοις τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ἐξήσκει τὴν φρικωδεστέραν αἰσχροκερδίαν, ἐξ ὧν ποτὲ τὰ χρονικὰ τοῦ ναυτικοῦ τοῦ κόσμου ἀναφέρουσιν. Ἀποσιώπῃμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ· τὸ ἔγκλημα εἶναι τοσοῦτ' ἐμίστον καὶ τοσοῦτ' ὑπεράνω τῶν νόμων, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἀποθαίνουσι πρὸ αὐτοῦ ἀνίσχυροι· ὁ Θεὸς μόνος ἠδύνατο νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς συνενόχους αὐτοῦ, ἀνθρώπους κατέχοντας ἀξιώματα.

Συνέπραττεν αὐτῷ ἀλγερινὴ γολέττα, ἥτις μόνον μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑρμαίου κόλπου ἐτόλμησε νὰ συνοδεύσῃ τὰ πλοῖα τὰ ἐπιφορτισμένα τὴν μεταφορὰν τῶν στρατιωτικῶν χορηγείων, ἃς ἡ Σμύρνη ἔστελλε τοῦ «καπετὰν πασσᾶ». Ἦτο αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πειρατικόν, εἰς οὗ τὴν ἐξουσίαν ἐγκατελείφθη τὸ ἄτυχές σαρδινικὸν πλοῖον, περὶ οὗ ὁμιλήσαμεν.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἀνετέθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἐπιτήρησις τῶν ἀκτοπλοούντων πλοίων· ἡ δὲ γολέττα αὐτοῦ ὥρμιζετο ἐγγὺς τοῦ φρουρίου, ὅπερ κατεσκευάσθη πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς εἰσόδου τοῦ σμυρναϊκοῦ λιμένος, χρησιμεύουσα ταυτοχρόνως

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φυλ. 30

καὶ ὡς τόπος τῶν μυστικῶν ἐκτελέσεων, ἃς ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἔπνευε διατάττουσα. Τὸ κατὰστροφικὸν καὶ οἱ κοπήτῃρες αὐτοῦ ἦσαν βεβαμμένα δι' αἵματος. Εἶχε γείνει ὁ τάφος μυριάδων δυστυχῶν βτ- ἡγέρθησαν ὑπόνοιαι κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐλλείψει προγεγραμμένων, οὗς ὁ «πασσᾶς» παρέδιδεν αὐτῷ, προμήθευε βορὰν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν μορμώ. Ἦτο δὲ οὗτος, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, Χριστιανὸς καὶ ὑπήκοος...

ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς σημαίας ὁ πορομηθευθεὶς τοῦ καννιβάλου, ὅστις εἶχε συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἀλγερινοῦ, ἅπως πορομηθεύῃ αὐτῷ θύματα, προσεφέρετο κρυφὰ εἰς τοὺς Ἑλληνας τῇ μεσολαβήσει μεσιτῶν, νὰ μεταφέρῃ αὐτοὺς εἰς ὑποτιθέμενά τινα πλοῖα, ἅτινα δῆθεν ἡγκυροβόλουν ἔξω τοῦ φρουρίου καὶ ἦσαν ὑπὸ τὰς ἀμέσους αὐτοῦ διαταγὰς· οἱ ἐπιβάται ἐμελλεν νὰ ὀδηγηθῶσιν ἐκεῖθεν ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ζήσωσιν ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἐλευθερωθέντων ἀδελφῶν αὐτῶν.

Τοιοῦτρόπως ἀπέσπα σημαντικὰ ποσὰ χρημάτων ἐξ ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες σπεύδουσαι νὰ διαφύγωσι τοὺς κινδύνους, ἐπεβιάζοντο τοῦ σκάφους αὐτοῦ, μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς παρουσίας. Ἐπωφελοῦμενος δ' εἶτα τὸ σκότος τῆς νυκτός, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν Τουρκικῶν περιπολιῶν, ἀπεμακρύνετο ἐν σιγῇ, ἐκεῖνοι δὲ αἵτινες ἐπεβιάζοντο σωσισκοῦ πλοίου κατεσφάζοντο ἐν τῇ βάρβαρικῇ.

Χιλιάδες ἀνθρώπων ἀπωλέσθησαν, πρὶν ἢ τὸ φρικῶδες τοῦτο τέχνασμα γνωσθῇ· καίτοι δὲ προῤῥένησε γενικὴν φρίκην, ὅτε ἐγνώσθη, αἱ περιστάσεις καθ' ἃς εὕρισκοντο, ἢ μᾶλλον ἢ ὑπόληψις τῶν συνενόχων αὐτοῦ ἡμπόδισαν, λέγεται, νὰ τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς ὁ κάπηλος οὗτος τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός. Δὲν γνωρίζομεν ἂν ἐξακολουθῇ εἰσέτι μολύνων τὰς ἀγοράς τῆς Σμύρνης διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ βάρβαρος ἐδέχετο ν' ἀπομακρυνθῇ μετὰ τῆς γολέττας αὐτοῦ εἰς λιμένα τινα Ἀφρικανικῆς ἐπαρχίας... Ἡ γραφίς πίπτει ἐκ τῶν χειρῶν μου... Εἶθε πέπλος πυκνὸς νὰ καλύψῃ εἰς τὸν αἰῶνα τὸ κακούργημα τοῦτο!

Δυστυχεῖς Ἑλληνες, εἰς ποίους ἀτίμους τυράνους ὁ οὐρανὸς σᾶς

παρέδωκε ! Καὶ ἐναντίον δυστυχῶν, ἀξίων τοσούτων συμπαθειῶν συγγραφεῖς τινες ἐξεμάνισαν χωρὶς νὰ φοβηθῶσι τὴν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἡ γῆσος Κύπρος ἐπανέπεσεν εἰς τὰ δεινὰ τῆς ἀναρχίας. Οἱ αὐτόχθονες Μωαμεθανοί, παρεπειθόμενοι ἐκ τῶν ἐπιβούλων ὑποβολῶν τῶν ξένων στρατιωτῶν, ἐλούοντο εἰς τὸ αἷμα τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Σεπτεμβρίου εἶχον ἐπαναληφθῇ αἱ δολοφονίαι, καὶ ἐὰν πάντες οἱ Εὐρωπαῖοι πρόξενοι διεκρίθησαν διὰ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτῶν, ἐπεφυλάσσετο καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, τῇ προξένῳ τῆς Γαλλίας νὰ ὑπερβῇ πάντας κατὰ τὴν καρτεροψυχίαν.

Ἐνδοξος δι' αὐτὸν ἡμέρα ἦτο ἡ 6 Ὀκτωβρίου. Σύσσωμος ὁ Τουρκικὸς ὄχλος εἶχε διεγερθῇ ἐπὶ ταῖς ἀλλεπαλλήλοις εἰδήσεσιν, αἵτινες ἀνήγγελλον τὴν ἐκτόπησιν τοῦ μωαμεθανικοῦ στρατοῦ, ὃν εἶχον συσσωρεύσει ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας, καὶ ὅτι οἱ Σάμιοι ἀποδιδασθέντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπέδιδον ἀνηλεῶς τὰ ἀντίποινα· ἔδει ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἐπιτυχίας τῶν Ἑλλήνων διὰ δολοφονιῶν. Οἱ βάρβαροι ἐκμανέντες ὑπὸ τῆς ὀργῆς, εἶχον συλλάβει ἓνα ἀρχιεπίσκοπον, πέντε ἐπισκόπους καὶ τριάκοντα ἑξ κληρικούς, οὓς ἐκρέμασαν τῇ 15 Ὀκτωβρίου· ἡ μείζων μερὶς τῶν Ἑλλήνων τῆς Λάρνακος κατεσφάγη ταυτοχρόνως. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐκινδύνεον ν' ἀπολεσθῶσιν· ἤδη Κύπριός τις ἀνεγνωρισμένος ἀπὸ τριάκοντα ἑξ ἐτῶν ὡς ἐπιτίμιος πρόξενος τῆς Ἰσπανίας, ἐθανατώθη, ὡς καὶ πολλοὶ ὑπήκοοι Γάλλοι· ὅτε οἱ στρατιῶται διηρυθύνθησαν πρὸς τὸ προξενεῖον τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως, ἐπιτάσσοντες τῷ K. Mechain νὰ παραδώσῃ αὐτοῖς ὁμάδα Χριστιανῶν καταφυγόντων ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Γαλλίας.

Ὑποκινούμενοι ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ, καθ' οὗ ὁ K. Meechain εἶχε προκαλέσει «φιρμάνια» πάντοτε ἀνωφελῶς, ἀφοῦ ταῦτα δὲν ὑπεστηρίζοντο δι' ἀποτελεσματικωτέρων μέσων τῆς αὐθεντείας τοῦ Σουλτάνου, ἀπεφάσισαν ν' ἀρπάσωσι διὰ σωματικῆς βίας τοὺς πρόσφυγας. Διηύθυνον τηλεδύλον ἵνα παραδιάσῃ τὸ ἄσυλον, οὗ τινος

αἱ θύραι ἦσαν ἀναπεπταμέναι εἰς τὴν δυστυχίαν, ὅτε ἡ ἐπεληθούσα νύξ ἀνεχαίτισε τὴν προσβολήν, ἣν ἀνέβαλον διὰ τὴν ἐπιούσαν. Ἐστρατοπεδουμένοι κύκλῳ τοῦ προξενικοῦ περιδόλου, ἀνεπαύοντο ὡς ἐν παραμονῇ μάχης, ὅτε περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀνέλπιστος βοήθεια ἀφικνεῖται εἰς τοὺς Χριστιανούς... Τεσσαράκοντα Ὑαριανά πλοῖα ἐμφανίζονται αἰφνης εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος· οἱ ἴησται διασκορπίζονται ἐν ἀταξίᾳ καὶ φεύγουσιν ἀνὰ τὰ ὕψη, οἱ δὲ Ἑλληγες ἀποσπασθέντες βεβαίου θανάτου, ἐπιδαίνουσι τῶν πλοίων, αἰνὰ πάραυτα ἀποπλέουσιν. Ὁ πρόξενος εἶδεν αὐτοὺς ἀπομάκρυνομένους, χωρὶς νὰ φοβηθῇ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν βαρβάρων, οἷτινες ἐπανήλθον ἐν τῇ πόλει κατησχυμένοι καὶ μὴ τολμῶντες νὰ μεμφθῶσιν αὐτῇ πρᾶξιν ἱκανήν νὰ δοξάσῃ τὸ ὄνομα τῶν προξένων τῆς Γαλλίας ἐν Ἀνατολῇ, ἔαν πάντες δὲν ἡμιλλῶντο ζηλατύπως, ὅπως καταστήσωσιν ἑσσεὶ εὐλογητοὺς Βουρβόλους εἰς τὰς χώρας, ἐν αἷς τὸ σεβαστὸς αὐτῶν ὄνομα συνδέεται μετὰ τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, βασιλέως ἀθανάτου καὶ ἱερᾶς μνήμης.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται πλέον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς κατάστασιν. Μάτην ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη ἤθελεν ἀναλωθῇ εἰς «φιρμάνια» κηρύττοντα τὴν λύθην τοῦ παρελθόντος ἢ θέλησις αὐτῆς, αἱ ὑποχρεώσεις, ἃς ἤθελεν ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ χριστιανισμοῦ ἤθελεν εἶναι φανταστικά, διότι δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ τηρήσῃ τὰς ὑποσχέσεις αὐτῆς. Ὁ φανατισμός, ἡ δίψα τοῦ αἵματος καὶ τῆς δηώσεως καὶ ἡ περιδεὴς κραυγὴ τοῦ Σουλτάνου ἐξήγειραν τοὺς Ἀσιανοὺς Τούρκους. Πρὶν ἢ οὗτοι ἀφήσωσι τὰ ὅπλα, ὁ χριστιανισμός, ὃν θέλουσιν νὰ ἐπαναγάγωσιν εἰς τὸ καθήκον, θέλει ἐξαφανισθῇ ἐντελῶς, εἰμὴ ἐσώζετό που ἐκ θαύματος τῆς θείας προνοίας.

Ἐν ταῖς περὶ ἀμνηστίας λόγοις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῖς κηρύττουσιν ἐπιείκειαν καὶ συγνώμην, ὅτε αἱ σφαγαὶ ἀκολουθοῦσιν πανταχοῦ, παρατηρεῖται, παρὰ τὴν φαινομένην διαστροφὴν, ὅτι μᾶλλον ὑπάρχει ἐκλυσις παντὸς εἴδους ἀνωτάτης ἐξουσίας ἢ κακὴ πίστις· διότι δὲν ἀποδεικνύεται εἰσέτι ὅτι τὸ «διδάνιον» παρεδύ-

ἔατο τὸ δλέθριον ἀξίωμα τοῦ Σατράπου τῆς Ἡπείρου «κυδερνᾶν : ἐστὶν ἀπατᾶν».

Λέγουσιν ὅτι δεόν νά ἐξευρεθῇ τρόπος τις, ὅπως διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ρωσσίας. Φεῦ ! εἶναι τὸ αὐτὸ ὥσει ἀνέβαλλέ τις τὴν μοιραίαν λύσιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν· διότι τί σημαίνει εἰρήνη μεταξὺ πανισχύρου καὶ ἀδυνατοῦ, εἰμὴ ἐφήμερον ἀνοχήν; Ἄλλως τε πρὶν ἢ σπουδαίως εἰσέλθῃ εἰς συμβιβασμὸν ὁ Σουλτάνος, ὀφείλει νά σκεφθῇ, ὅπως καταδαμᾷ τὸς ἰδίους αὐτοῦ στρατιώτας.

Ἀνεπετάσθησαν αἱ πύλαι τῆς ἀκολάστου ἀναρχίας διὰ τοῦ ἐξοπλισμοῦ ἀγρίου λαοῦ, ὅστις εἰς τοσοῦτον φρενέτιδος ἐξίκετο, ὥστε τῇ 1ῃ παρελθόντος Σεπτεμβρίου ἐπυροδόλει ἐναντίον Γαλλικοῦ πλοίου ἐν Λέσβῳ, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἡ σημαία αὐτοῦ ἐκάλυπτε πλοῖον Ρωσσικόν, ὄνομα ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀπαγγελίᾳ τοῦ ὁποῖου βρυχᾶται πᾶς Μουσουλμάνος.

Ἄς παύσῃ λοῖπὸν ἐσφαλμένως σκεπτόμενοι. Ἡ Ρωσσία γνωρίζουσα τοὺς Τούρκους τοσοῦτον καλῶς, ὅσον καὶ ἡμεῖς, ὀφείλει νά ἐπιβάλλῃ αὐτοῖς τὴν εἰρήνην. Βιάζεται δὲ πρὸς τοῦτο ὑπὸ ἀνάγκης ἰσχυροτέρας τῆς θελήσεως τοῦ κυριάρχου αὐτῆς, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῇ νά ἐπιδοκιμᾷ τὰ πραξικοπήματα τῆς τουρκικῆς κυδερνήσεως, καὶ νά ἀκολουθήσῃ τὴν πορείαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Εὐρωπαϊκῶν πρεσβειῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν πολιτικὴν ἰσορροπίαν, ἤν' προσβάλλουσι δίκην δόγματος, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὅψει τῆς δυνάμεως τῆς ἀδρανείας καὶ τοῦ κύρους τῆς ἔξεως, ὑπελείπετο νά καθορισθῇ ἐν ὁπόσῳ πραγματικὸν βάρος ἤθελε προσθέσῃ ἐν τῇ πλάστιγγι τοῦ κόσμου τὸ κρατίδιον τῶν Παλαιολόγων, ὅτε Μωάμεθ ὁ Β' ἀπὸ πολυλοῦ ἤδη ἐδέεποζεν ἐν τῷ ταπεινῷ τῶν Αὐγουστύλων συμβουλίῳ, καὶ οὕτω μόνον θά ἠδύνατό τις νά κατανοήσῃ τὴν παροῦσαν σημασίαν τῆς Τουρκίας ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς.

Τὸ δὲ ζήτημα τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως λύει τις καὶ τοῦτο

εὐχερέστατα, ἐὰν σκεφθῇ ὅτι, ἀφοῦ ἤρκεσε τότε νὰ ἐμπνεύσῃ ἐξ-
πίνης ὁ κατακτητὴς εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ
τινων πλοιαρίων ἀνεγκυσθέντων διὰ τῆς ξηρᾶς, ὅπως καταλύσῃ αὐ-
τοκρατορίαν ἐπὶ φιλῇ μόνον ὀνόματι ὑφισταμένη πλέον, δὲν ἤθελεν
εἰκάσει τις ἐκ τούτου ὅτι ἡ αὐτὴ τύχη ἢ καταπατήσασα τὸ λάδα-
ρον ἐπιφυλάσσεται καὶ εἰς τὴν ἡμισέληνον διότι τὸ πρᾶγμα εἶνε
πολλῇ μᾶλλον εὐκατόρθωτον ἀφ' ἧς εἴκοσι πλοῖα τῆς γραμμῆς ὀρ-
μοῦσιν ἐν Σεβαστουπόλει. Ὅθεν ἡ ἐπαπειλουμένη ἐπαύξησις τῆς
δυνάμεως θέλει ἐπιστῇ θᾶττον ἢ βράδιον, πλὴν ἐὰν νέοι συνδυα-
σμοὶ ἀποκωλύσωσι τοῦτο.

Τοῦτ' αὐτὸ θὰ εἰπωμεν καὶ πρὸς τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῆς
Γαλλίας. Προσσχὴ μὴ συγχέωνται ταῦτα, ὥς καὶ τὰ τῆς Εὐρώπης
ὀλακλήρου, μετὰ τῶν συμφερόντων Φράγκων τινῶν ὀριστικῶς ἀπο-
καθεσταμένων ἐν Ἀνατολῇ, ἐνθα ζῶσι παρὰ τοὺς νόμους ἡμῶν, ὑπὸ
τὸν ὥραιον οὐρανὸν τῶν κλιμάτων τούτων, ἀρνησιπάτριδες καὶ ξέ-
νοι πρὸς πῶν τῶν ἀφορμῶν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐθνικότητα. Κα-
θότι οὕτω μετατιθέντες τὸ ζήτημα ἠθέλομεν μεταπέσει ἀπὸ τῶν γε-
νικωτέρων ἀπόψεων εἰς εἰδικότητα ἐκ διαμέτρου ἐναντίας.

Τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀείποτε διὰ τῶν Ἑλ-
λῆνων καὶ μόνων ὑπῆρξεν ἐνεργὸν καὶ ζωτικόν. Τούτων ἐκμηδενί-
ζομένων, τὸ ἐν λόγῳ ἐμπόριον θὰ περιορίζετο εἰς λίαν στενὸν καὶ
ἄσημον κύκλον εὐτελῶν τινῶν ἀνταλλαγῶν, μεταξὺ τῶν ἀκατεργά-
στων προϊόντων τοῦ τόπου, καὶ τῆς ἐξ Εὐρώπης εἰσαγωγῆς, δεδο-
μένης τῆς σχεδὸν εἰκονικότητος τοῦ νομίσματος ἐν Τουρκίᾳ καὶ
τῶν λίαν περιορισμένων σχέσεων τῶν Τούρκων πρὸς τὰ βιοτεχνή-
ματα τῆς Ἑσπερίας. Μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὅμως νικῶντων, τὰ πάντα
ἀναζωογονοῦνται. Νέον στάδιον καὶ σπουδαῖοι ὄχetoι ἀνοίγονται εἰς
τὴν ἀνθρωπίνην βιομηχανίαν, ὃ δὲ κόσμος ἀνευρίσκει τὴν Ἀτλαν-
τίδα τοῦ Πλάτωνος, ἣν ἀπὸ αἰῶνων κατέκλυζε τὸ ἀποτρόπαιον τῆς
βαρβαρότητος τέλμα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμη νὰ εἰσέλθωμεν
εἰς τὰς ἀτέρμονας θεωρίας, πρὸς αἷ ἄγει ἢ τοιάδε τοῦ ζητήματος
ἀποψις; ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ ἐπασχολοῦν ἡμᾶς θέμα.

Γίνεται λόγος περὶ μεσολαθήσεως πρὸς ἐπίτευξιν διαλλακτικῆς στάσεως Ἑλλήνων πρὸς Τούρκους. «Αἱ τέσσαρες μεγάλαι φίλαι δυνάμεις θὰ ἐπεμδῶσιν· θὰ παρουσιάσῃ δῆλωσις ἐπίσημος εἰς τοὺς ἐπαναστάτας.» Σταματῶ εἰς τὴν λέξιν ταύτην, ἥτις προδικάζει τὸ ζήτημα, καταδικάζουσα τοὺς Ἑλληνας καὶ ἀποκαλύπτουσα τὸ κατ' ἐσχῶν μεροληπτικὸν πνεῦμα.

Θὰ ἐρωτήσω ἤδη μόνον πῶς θὰ ἀρχίσωσι τὰς διαπραγματεύσεις; τίνι τρόπῳ θὰ διδαχθῇ ἡ συζήτησις. . . . Ἀλλὰ τί λέγω; κατ' ἐμὴν γνώμην, ἔδει νὰ μὴ ὑπῆρχε τὸ παρελθόν, ὅπως μὴ ὦσι καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐναπολειφθεῖσαι ἀνακλήσεις μᾶλλον δυσεξίτηλοι, καὶ αἱ συνέπειαι μᾶλλον ἀναπόδραστοι. Ἡ παρατήρησις αὕτη χρήζει ἐπισταμένης προσοχῆς.

Θὰ ἐρωτήσωμεν εἴτα ἐάν, τῶν Ἑλλήνων ἐπιτηδαιοτέρων ὄντων, ἢ τῶν μεσολαβουσῶν δυνάμεων πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἰδίου μέλλοντος καὶ ἀπορριπτόντων τὴν παρέμβασιν αὐτῶν, ἐάν, λέγομεν, αἱ δυνάμεις θὰ κηρυχθῶσιν πολέμιοι αὐτοῖς.

Τὸ νὰ ἴδωσι μετὰ ψυχραιμίας τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κρεμασθέντα ἐν τῷ μέσῳ τῆς θρησκευτικῆς πομπῆς, τὰ πτώματα πολλῶν χιλιάδων Χριστιανῶν ὑψωμένα ἐπὶ σκολόπων, ἀνηρτημένα ἐπὶ τῆς ἀγχόνης ἐρριμένα εἰς τοὺς ρύακαν, ἐγκαταλειμμένα εἰς τοὺς κύνας, καὶ τὰ σαρκοβόρα ὄρνεα, τοῦτο ἐννοεῖται κάπως, δὲν ἦσαν αὐταὶ αἱ δολοφονοὶ. Ἀλλὰ θὰ ἐπεθύμουν νὰ γείνωσι συνεργοὶ τῶν δημίων; Οὐχὶ ἀναμφιδόλως. Ἀρκεσθῶμεν λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι λαμβάνουσαι στάσιν ἀπειλητικὴν, ἀναγκάζουσι τοὺς Ἑλληνας ν' ἀναλάβωσι τὰ δεσμὰ αὐτῶν· θὰ δυνηθῶσιν ἐν ταιαύτῃ ὑποθέσει ν' ἀρνηθῶσιν αὐτοῖς ἀσφαλείας διὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν, τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτῶν;

Τίς θέλει ἐγγυηθῇ ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ δὲν ὑφίσταται κυδέρνησις, ἐκτὸς ἐάν θελήσῃ τις νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἥτις ἀνήκει οὐχὶ μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ εἰς τοὺς ἐπιτρόπους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν εὐτελέστερον ἀγᾶν καὶ κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις εἰς πᾶν ἄτομον

περιβεβλημένον τὴν κεφαλὴν διὰ στροφίου, ὅπερ ἔχει τὸ ἰδιωτικὸν δικαίωμα τῆς μαχαίρας μόνον διότι εἶναι Μωαμεθανός ;

Αὕτη ἡ ἐγγύησις θὰ ἐδίδοτο ἐκ μέρους των μεσολαδουσῶν δυνάμεων ! Τίς γνωρίζων τὰς ἔξεις καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Τουρκίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τοιαύτην εὐθύνην διὰ τὴν χώραν αὐτοῦ ; Θὰ ἐκήρυττον ἐν τοιούτῃ περιπτώσει πόλεμον, ἵνα ἐπανορθώσῃ σωρείαν ἀδικιῶν καὶ δολοφονιῶν μερικῶν ; διότι τοιαῦται εἰσὶν αἱ ὑφιστάμεναι σχέσεις, ἀπὸ τῆς κατακτῆσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν χριστιανῶν, οὗς οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσλάμ οὐδέποτε ἔπαυσαν κυβερνῶντες διὰ σιδηρᾶς ράβδου.

Πρέπει νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἤθῃ τεσσάρων αἰῶνων θέλουσι μεταβληθῇ ἐπὶ τῇ προσκλήσει Εὐρωπαϊῶν τινῶν ; Ἡ μᾶλλον εἶναι λογικώτερον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, τῆς θρησκείας καὶ τῶν λαϊκῶν ἀρχῶν καταπιεζομένων, τὸ πᾶν θὰ καλυμδῇ εἰς τὸ αἶμα, εὐθὺς ὥς οἱ καταδυναστευόμενοι ἐπανέλθωσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν τυράννων.

Κατὰ τὸ μέρος λοιπόν, ἐφ' ὅσον εἰσέτι εἶναι καιρὸς αἱ χιμαίρι-καὶ ἰδέαι τῆς μεσολαδήσεως καὶ τῆς προστασίας. Οἱ Ἕλληνες, ὅπως οἱ Ὁλλανδοὶ Φιλίππου τοῦ Β'. κτησάμενοι διὰ τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν ὕπερ κυβέρνησις ἀπληστος ἀλλ' ἀπρονόητος ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ ἐνασχλήσῃσι, τὰ ὅπλα δι' ὧν ἠδύναντο νὰ πολεμήσῃσι τοὺς τυράννους αὐτῶν, οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν. ἀφ' ἧς ἢ γὰρ τῆς χειραφεσίας αὐτῶν ἤρξατο νὰ ὑποφώσκῃ ἐκτός τῆς τελείας καταστροφῆς ἢ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ σοφαὶ αὐταὶ παρατηρήσεις ἦσαν ὅψιμοι πλέον ὅτε ἀφίκοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ Πύλη εἶχε δηλώσει εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν τεσσάρων μεγάλων δυνάμεων, ὅτι οὐδὲν εἶδος μεσολαδήσεως παραδέχεται· καὶ ἐπειδὴ δὲν παρεκάλειεν αὐτάς ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς, ἀπηξίου εὐλόγως νὰ δώσῃ ἐτέρας ἐξηγήσεις. Μεθυσθεῖσα ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ «καπετὰν πασά» αὐτῆς, ὅστις κατέστρεψε τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, ἐπίστευεν ὑποδουλωθεῖσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἀντὶ λοιπόν νὰ πέμψῃ ἐπιτρόπου

εἰς Ἰδραν ἐπιφόρτισε τὸν «κεχαγιά βέην» νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον ἵνα καταλάβῃ τὰς περιουσίας τῶν μεταναστευσάντων Ἑλλήνων.

Εἶτα ἔμελλε νὰ καταγράψῃ ταῦτα καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὰς ἰδιουκτησίας εἰς τοὺς πιστοὺς διαμείναντες «ραγιᾶδες», ὅπερ ἦτο εὐκολόν, διότι πάντες εἶχον ρίψῃ τὸν κύβον ὅτι «ρεῖς ἐφένδης» διεκοίνωσε τὸ μέτρον τοῦτο πρὸς τὸν πρεσβευτὴν ξένης δυνάμεως, ὅστις εὗρεν τὸ δικαιοτάτον, δὲν ἐγνώριζεν ἀναμφιδόλως τοσοῦτον καλῶς, ὅσον καὶ τὸ «διδάνιον» τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος. Τὸ πλοῖον, ὅπερ ἔμελλε νὰ μεταφέρῃ τὸν κύριον ἐπίτροπον εἰς τὰ μνημονευθησόμενα μέρη, ἦτο ἔτοιμον πρὸς ἀπόπλουν, ὅτε ἐγνώσθη ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.

Ἰνα μὴ φανῇ ὅμως ὅτι ἐπόδισαν, διέταξαν γ' ἀναχωρήσωσι δύο εἶδη εἰσηγητῶν, περὶ ὧν οὐδέποτε ἐλήφθησαν πληροφορίαι. Τὸ αὐτὸ συνέδῃ καὶ ἀγνοῶ. διὰ τινος κατασκόπου τῆς Πύλης οἵτινες ἐστάλησαν εἰς Κρήτην, ἵνα δημοσιεύσωσι τὸ ἀποστολικὸν διάγγελμα τοῦ ψευδοπατριάρχου· λέγουσιν ὅμως «ὅτι τοὺς ἐπῆραν ἡ Νε-»
«ράϊδες».

Ἡ Ἑλλάς προσήγγιζε πλέον τοὺς δυνάστας αὐτῆς μόνον ἵνα τοὺς πολεμήσῃ, ὑποδέχτο δὲ μετὰ διαπύρου ἀγάπης τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς. Ἀμα ἀναφαινόμενον πλοῖόν τι τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ τῆς Γαλλίας εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἡ προσέγγισις αὐτοῦ ἠγγέλετο δι' εὐφροσύνων ἁσμάτων. Οἱ Κ, R Λενορμάν de Cergrist καὶ Bégon de lo Roussiépe εἶχον τοσούτας ὑπηρεσίας παράσχῃ εἰς τοὺς Χριστιανούς, ὥστε ἡ καρδέττα «Ἡχώ» καὶ τὸ δρίκιον «Ἐλαία» ἐγίνοντο πανταχοῦ δεκτὰ μετὰ τοιαύτης παραφόρου χαρᾶς, ὥστε οἱ Τούρκοι ἠδύναντο νὰ συλλάβωσιν ὑπονοίας ἐὰν οἱ κυβερνῇται τῶν πλοίων ἐκείνων, δὲν εἶχον τείνει χεῖρα ἐξ ἴσου ἀρωγὸν πρὸς πάντας τοῦ ρυστυχεῖς. Ἀπαν τὸ ναυτικὸν τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως ἐξετιμᾶτο τοιοῦτοτρόπως· ὑπελείπετο εἰς τὸν ναύαρχον Ἑλγὰν νὰ ρίψῃ τὸν σπόρον αἰωνίας εὐγνωμοσύνης μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἑλλήνων.

Ἱστορία τῆς Ἑλλαν. Ἐπαναστάσεως φυλ 251

Ἀποπλεύσας ἐκ Σμύρνης ἐπὶ τῆς φρεγάτας *la Cuerrière*, ἀφίκετο μετ' ὀλίγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀττικῆς. Αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Τούρκων. «Συγκομιδὴ καρπῶν ἐπιχειμένη», ἔγραφεν, «ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ πολλὰς σκέψεις ἐμπνέει. ἐὰν ἡ Εὐρώπη ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτῆς πολιτισμῷ δὲν ἀναχαίτισσῃ τὴν ὀλεθρίαν πο-
*ρεΐαν τῶν γεγονότων...Εἶναι ἢ μὴ εἶναι, ἰδοὺ τὸ ζήτημα τῶν Ἑλ-
*λῆνων. Φυσικώτερον εἶναι νὰ βλέπῃ τις ὑφισταμένους ἐν τῇ δια-
*μερίσματι τούτῳ τῆς Εὐρώπῃς τοὺς Ταρτάρους ἢ τοὺς Χριστι-
*ανούς;»

Πεντακόσιοι Μωαμεθανοὶ Σκεπετάραι καὶ τριακόσιοι Τούρκοι κατεῖχον τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ πόλις, πολλὰ ἤδη παθοῦσα, παρίστα εἰκόνα φρουρίου ἡλωμένου δι' ἐφόδου. Αἱ οἰκίαι ἦσαν ἀνοικταί, αἱ θύραι τὰ παράθυρα καὶ τὰ πατώματα ἔχον ἐξαφανισθῇ. Εἰς πολλὰ μέρη ὑφίσταντο μόνον οἱ τοῖχοι καταμέλανοι ἐκ τοῦς καπνοῦ, οἱ δὲ βάρβαροι ἀνῆπτον καθ' ἑκάστην μερικὰς πυρκαϊάς. Ἡ γαλλικὴ μονὴ τῶν Καποσταίνων εἶχε μεταβληθῇ εἰς τέφραν· τὰ κοιτανά-
*γλυφα τοῦ μνημείου τῆς Ἀκαμαντίδος φυλῆς, ὅπερ συνείχετο μετ'
αὐτῆς, ἔκειντο ἀπηνθρακωμένα καὶ ἡκρωτηριασμένα μετὰ τῶν ἔρει-
πίων. Συντρήματα ἀκάθαρτα, λείψανα ἀνθρωπίνων πτωμάτων καὶ
ζώων ἐμόλυνον τὰς ὁδοὺς, ὧν ἡ σιγὴ διεκόπτετο τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὰ
βήματα περιπολίας τινὸς ἢ ἱππέων, οἵτινες ἐξήρχοντο εἰς κατασκο-
πεῖαν· ὁλόκληρος πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς εἶχεν ἐξαφανισθῇ.

Ὡς ὅτε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι πρὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ξέρξου, οὕτως οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν φεύγοντες ἐκ τῆς στερεᾶς ἐπὶ τῇ προσεγγίσει ἄλλων βαρβάρων, εἶχον ἀποσυρθῇ εἰς Σαλαμίνα συναποκομίζοντες τὰς εἰκόνας καὶ τὰ σκεύη τῶν ναῶν τοῦ Ὑψίστου, ἅτινα διέσωσαν ἐκ τῆς ἀρπακτικότητος τῶν Τούρκων. Περι-
*δαλλόμενοι ὑπὸ ἐχθρῶν, ἔρμαιον τῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ πλήρεις μέλ-
λοντες, διότι ἀναστάντες νικηταί, ὑπελόγιζον τὰς συμφορὰς αὐτῶν
ὡς δοκιμασίαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενομένην, πρὸς ὃν εἶχον ἀναθέσει
τὰς ἐλπίδας αὐτῶν, διετήρουν ἐν τῇ δυστυχίᾳ τὸ ἡρώϊκόν σθένος
ὑψίστης καρτερίας.

Μάτην οἱ Ὀθωμανοὶ «συγκατέβησαν νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, ἐπὶ τῇ ὄρῃ τῆς πληρωμῆς τοῦ συνήθους φόρου» ἢ προσφορὰ αὕτη ἀπερρίφθη μεθ' ὑπερηφανείας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, προσθέτων ὅτι «οὔτε τὴν ζωὴν αὐτῶν ἤθελον καταδεχθῆναι νὰ ἐκλιπαρήσωσιν, ἐὰν ἡ τύχη τῶν ὀπλῶν ἐπανερίπτεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων».

Ἐνωθέντες μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἐλευσίως καὶ τῶν Κουντούρων, χωριδίου τῆς Μεγαρίδος, οἱ Ἕλληνες ἔζων κατηυλισμένοι κατ' οἰκογενείας, ἐπὶ νήσου «μελισσοτρόφου» μέν, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν ἐπαρκούσης εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σκέπη καχευτικῆς τινος ἐλαίας, ἡ σκιὰ βράχου, τὰ σπήλαια ἦσαν τὰ ἐπίφθονα μέρη. Ἄτινα πολλάκις διὰ κλήρου ἀπέκτων, ἵνα στεγάσωσι τοὺς γέροντας, τοὺς ἀσθενεῖς, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία.

Ἰψίσταντο ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰς σκληροτέρας στερήσεις, ὧν σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ τοῦ ὕδατος. Ἐκτεθειμέναι εἰς τὸ θαλερὸν θάλασπος τοῦ ἡλίου, αἱ γαλουχοῦσαι γυναῖκες, διενέμοντο πολλάκις τὸ διὰ τὰ τέκνα αὐτῶν προσωρισμένον γάλα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν τραυματιῶν, καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἡλίου ἦτο διὰ τοὺς πρόσφυγας ἐπάνοδος, οὕτως εἶπεν, εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐπεδιδάζοντο τότε λαθραίως, καὶ μεταβαίνοντες εἰς τὴν στερεάν ἐλῆστευον τοὺς ἀμπελώνας ἐνῷ ἕτεροι ἐξ αὐτῶν ἐπλανῶντο ἀνὰ τὰς γνωστὰς πηγὰς, ἵνα ὑδρεύωνται, ἐπὶ τῇ κινδύνῳ τοῦ νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ὅστις περιεπόλει ἀνὰ τὴν παραλίαν. Μεθ' οἷας χαρὰς ἐπέστρεφον εἰς τὴν νήσον ἀποφέροντες καρποὺς τῆς Κερρωπίας χώρας, καὶ κάδδους ὕδατος ἡντλημένου ἐκ τῶν ἱερῶν πάντοτε ἐκείνων πηγῶν, ἃς εἰσέτι ὀνομάζουσιν «ἀγίασμα», καὶ ἃς ἐκράτουν οἱ ξένοι.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἐξηκολούθει ἀπὸ δύο καὶ πλέον μηνῶν, καθ' οὓς ἐδέησε νὰ ἀναπνεύσῃ τὴν πεπυρακτωμένην ἀτμόσφαιραν τῶν κυνικῶν καυμάτων, ὅτε χαρὰς κραυγὴ ἀνήγγειλε τὴν ἐμφάνισιν τῆς Guerrière! Τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους οὐδέποτε ἴσως ἀντήχησε μετὰ περισσοτέρου ἐνθουσιασμοῦ ἐπὶ τῶν

ἀκτῶν ἐκείνων. Ἦτο τὸ πρῶτον φιλικὸν πλοῖον, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἔδλεπον, μετὰ τὰς ἡμέρας τῆς καταστροφῆς. Τὰ προέχοντα τῶν θυρίδων αὐτῆς πυροβόλα ἦσαν ὅπλα προστατεύοντα τὴν δυστυχίαν. Ὁ ναύαρχος, ὅστις ἐκυδέρνα αὐτήν, ἦτο φίλος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ σημαία αὐτῆς, ἡ σημαία τῶν Βουρβόνων, πάντοτε πρόφρων τοῖς Ἕλλησι...

Ὁ λαὸς τρέχει πάραυτα εἰς τὴν παραλίαν. Ἀθηναῖοις τις φέρων ἀρχαίαν περικεφαλαίαν προχωρεῖ, καὶ ἐπιδαίνων ἀλιάδου τινὸς πλησιάζει τὸ πλοῖον, ἐπιθυμῶν νὰ ὁμιλήσῃ τῷ ναύαρχῳ Ἀλγάν, ὅστις εὐθὺς διατάσσει νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἡ ἀνοδος. Ἐκεῖ εὐρίσκει ἀνθρώπους, διατεθειμένους νὰ συμπαθήσωσιν ἐπὶ τοῖς δυστυχίμασι τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ καὶ συγκινεῖται. Αἰτοῦσιν ἀπ' αὐτοῦ πληροφορίαν περὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Σαλαμῖνι καταφυγόντων, καὶ στενάζει· ὅτι δ' ὁμιλήσαν αὐτῷ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ περὶ τῶν κινδύνων λαοῦ, οὗτινος ἡ ἐπανάστασις ἐθεωρεῖτο πρόωρος ἀπεκρίνατο ὑψηλοφρόνως. «Προεῖδομεν τοὺς κινδύνους τούτους· πολλοὶ ἐξ ἡμῶν θὰ ὑποκύψωσιν εἰς αὐτούς, ἀλλ' ὅσοι ἐπιζήσωσι θὰ ἦναι ἐλεύθεροι».

Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, οὔτινες ἐφαίνοντο ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν τάφων τοῦ Ἀρμόδιου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, δάκρυα ἔδρεξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Γάλλων· «τέκνα ἡρωϊκῆς φυλῆς, εἶπον, οἱ Ἕλληνες δικαιοῦνται νὰ ὦσιν ἐλεύθεροι. Πάντες οἱ ἀνδρεῖοι εἰσι φίλοι· ὁ ἀρειμάνιος ἐκείνος, ὅστις ἐφάνη ξένος ἔνεκα τῆς ἐνδυμασίας αὐτοῦ, ἐδεξιώθη εὐμενῶς καὶ προεπέμφθη φιλικῶς καὶ εὐπροσηγόρως. Ὁ ἥλιος λαμπρύνει τὴν χρυσίζουσαν ἄμμον τῶν Ἀττικῶν ἀκτῶν καὶ τὴν νήσον Σαλαμῖνα, ἐλεύκανε τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὰς κορυφὰς τοῦ Πεντελικοῦ· δὲν ὑπῆρξε δὲ ναύτης Γάλλος, ὅστις νὰ μὴ ἡσχίθη ὑπὲρ εὐδοώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πόθου.

Τὸ πλοῖον διέσχισε τὰ ὕδατα, ἅτινα παρέστήσαν μάρτυρες τῆς δόξης τοῦ Θεμιστοκλέους, εὐρίσκοντο ὀργυῖας τινὰς μακρὰν τοῦ κενοταφίου τοῦ ἥρωος ἐκείνου· καὶ ἡ ἀρωματώδης αὐρα, ἥτις ἐπεξεν ἐπὶ τῶν ἱστίων, ἔπνεεν ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης, «ἐν ἣ βασι-

λεύουσι πνοή θεία καὶ δαιμόνια φίλα τοῖς ἀνθρώποις.» Καπνοὶ ἀναθρόσκοντες τῶν ἱστίων τῆς νήσου ἤθελον δώσει ἀφορμὴν ἄλλοτε εἰς τοὺς ναυτικούς νὰ πιστεύσωσιν ὅτι οἱ Ἕλληγες, μελιφύλλοις ἐστεμμένοι, προσέφερον ἑκατόμβας εἰς τὴν σκιάν τοῦ Αἴαντος υἱοῦ τοῦ Τελαμώνος· ἀλλ' ἦτο ἡ τροφή τοῦ ἄλγους, ἣν αἱ Ἀθηναῖαι γυναῖκες παρσκευάζον.

Ρίξαι ἄγρια βεβρασμένοι μετὰ δακρῶν τινων ἀλεύρου ἐξ ἀραβοσίτου· ἰχθεῖς ἀλιευόμενοι διὰ τῆς ἀκαίνης ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Ἐλευσίνας, οὓς ἔψηγον ἐπὶ τῆς ἀνθρακιάς καὶ ἄρτοι ἔψημένοι ὑπὸ τὴν τέφραν, οἵτινες διενέμοντο θρησκευτικῶς εἰς τὰς οἰκογενεῖρας, ἵνα τραφῶσιν ὑπάρξεις ὅς πυρετὸς τοῦ θάρρους διετῆρει ἐνυσιμώτερον. ἡ παρόμαι τροφαί· τοιαύτη τις ἦτο ἡ αἰτία τοῦ θεάματος ἐκείνου, τοσοῦτον ἐπιδηλητικοῦ ἴσως, ὅσον καὶ τα ἱστορικὰ ἐκεῖνα μέρη, δι' ὧν περιεβάλλοντο.

Ἐπληροφορήθησαν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ στόλου τοῦ «καπετὰν πασσα» εἰς τὸν Ἑλλήσποντον· εἶχον προηγουμένως μάθει τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καθὼς καὶ τὴν νίκην, ἣν οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν κατήγαγον ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐπίστευον μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν.

ὑπὸ τοιοῦτους οἰωνοὺς, λίαν ἀμφιδόλους, ὁ ναύαρχος Ἀλγὰν ἀφῆκε τοὺς Ἕλληγας, ἀπαπλέων. Προσεγγίζων νήσους συνεπεκόμιζε μετὰ τῶν ἐνδείξεων στοργῆς, δι' ἧς περιέβαλεν τοὺς Γάλλους, καὶ τὴν δημοσίαν γνώμην σχετικῶς πρὸς τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος. Εἶχεν ἀκούσει τὴν ἀπόφασιν τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς· Ἀλλαχοῦ δὲ εἰς Ἕλληνα εἶπεν τὰ ἑξῆς :

« Ἄς ἐλευθερωθῶσιν ἡ Πελοπόννησος καὶ τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἐπὶ » τῇ πληρωμῇ ἐτησίου φόρου, ἡ γῆ γενέου ὑπὸ τῶν δυνάμεων ὧν » θὰ πληρώνωμεν ἐφ' ὅσον ἡ τουρκικὴ διοίκησις θὰ ὑφίσταται ἐν » Εὐρώπῃ, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ὡραία ἡμῶν χώρα » θὰ πληρωθῇ κατοίκων, οἵτινες θὰ προσέλθωσιν ἐξ ὅλων τῶν » μερῶν τοῦ κόσμου ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι, διεσπαρμένοι εἰς τὰς χώρας » αὐτῆς ἢ ἀποσυρθῶσιν αὐτοβούλως. Ἐὰν ὁ χριστιανισμὸς εἶν

»ἀκούῃ τὴν εὐχὴν ταύτην, ἃς ἐγκαταλείψῃ τὸ ζήτημα εἰς τὴν
 »τύχην αὐτοῦ. Τὰ ἑλληνικὰ χῶματα εἶναι γόνιμα, καὶ ἴσως ἀναφυῇ
 »μέγας τις ἀνὴρ παρ' ἡμῖν. Τὸ αἷμα τῶν πλησίων βοᾷ ἐκδίκησιν
 »ἀπ' ἀμφοτέρων τὰ μέρη, οὐδεμία συνδιαλλαγή εἶναι δυνατή· ἐπὶ τῷ
 »ἀπλῷ θρυλλήματι, ὅπερ ἤθελεν ἀκούσει ἡ Ἑλλὰς ἐξαναγκαστικῆς
 »συνδιαλλαγῆς, θὰ μιμηθῇ τὸ εὐγενὲς παράδειγμα τῆς Πάργας».

Οὕτως ἐξεφράζοντο οἱ Ἕλληνες ἀποκρούοντες πᾶσαν ἰδέαν
 ὑποταγῆς, καὶ ὁ ναύαρχος, ὅστις πανταχόθεν ἀπεκόμιζε τὴν πεποί-
 θησιν περὶ τοῦ ἀνωφελοῦς τῆς ἀμνηστίας, ἀφ' οὗ διέπλευσε κατὰ
 μῆκος τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς ἠγκυροβόλησεν ἐν Ἡο-
 ρικῇ, ὅπερ οἱ νεώτεροι ἀποκαλοῦσι Μανδρί.

Οὐδαμοῦ ἠκούετο φωνὴ ἀνθρώπινος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ
 μόλις μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ποιμὴν τις ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Μα-
 ραθῶνος, ἐλκυσθεὶς ἐκ τῆς παρουσίας τῆς φρεγάτας ἐτόλμησε νὰ
 πλησιάσῃ τῇ ἀκτῇ. Εἶχε ἐγκαταλείψει τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐπὶ τῶν
 κρημνωρεῶν τοῦ Πεντελικοῦ, καὶ παρατηρῶν μετὰ στεναγμοῦ τὸ
 πλοῖον ἐδίσταζε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν εἶχεν, ὅπως ἐπιβῇ
 αὐτοῦ, ὅτε ὁ ναύαρχος Ἀλγὰν προέτεινεν αὐτῷ ταῦτα. — «Θὰ σὲ
 ὀδηγήσωμεν ὅπου θέλεις· ἔχεις οἰκογένειαν ; — Τὴν ἔστειλα εἰς
 »τὴν Κέα. — Θὰ σὲ μεταφέρωμεν ἐκεῖ. — Ἀχ ! εἰσθε τόσοι μεγά-
 »λοι κύριοι, καὶ θὰ πληρώσω πολλά ! — Ε ! πᾶσα νομίζεις ὅτι θὰ
 »σοὶ ζητήσω ; — Δὲν ἤξεύρω, ἀλλὰ δὲν ἔχω περισσότερα ἀπὸ ἓνα
 »γρόσι. — Δός μοι τὸ βαλάντιόν σου· προσφέρει· τοῦτο αὐτῷ. — Καὶ
 »νὰ πρόγιάτ' μου ! — Ποῦ εἶναι ; — Ἐκεῖ ὑψηλά. — Φέρε καὶ αὐτά.
 » — Εἶναι πολλά ! — Ἀδιάφορον τοῦτο ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς». Ὁ ναύ-
 αρχος λαθὼν γὰρ βαλάντιον τοῦ ποιμένος ἐπλήρωσεν αὐτὸ ἐν τῷ
 μεταξῷ, ὅτε δ' οὗτος ἐπανῆλθεν, ἀπέδωκεν αὐτῷ τοῦτο. — «Λάβε,
 »ἰδοὺ ἡ εἰμὴ τοῦ ναύλου σου, σοὶ χαρίζομεν αὐτόν. . .» Δὲν ἠδύνατο
 γὰρ πιστεῦσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ ἐφθα-
 σεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ὅτε ἐπεβιβάσθη μετὰ τοῦ ποιμνίου, ἵνα
 μεταβῇ εἰς Κέα, ὅπου εὔρε καὶ σύζυγον καὶ τέκνα : Καλὲ ναύαρχε
 Ἀλγὰν, ὁ ποιμὴν τῆς Διακρείας θὰ πιστεῦσῃ ἀναμφιβόλως ὅτι

εἰσθε ἐκ τῶν ἀγαθοποιῶν ἐκείνων δαιμόνων, ἀπὸ πολλοῦ ἐξορισθέντων τῆς Ἀττικῆς, ὅστις ἀνεφάνητε εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, ἵνα πλουτίσητε καὶ σώσητε αὐτόν!

Ἡ Γερουσία ἐψήφισε πρὸ μικροῦ, τῇ προτάσει τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ὅπως χίλιοι ὀκτακόσιοι ἄνδρες τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διατάγας τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ, ἵνα μεταδῶσιν εἰς τὴν νήσον Κρήτην. Εἴκοσι πλοῖα ἐξ Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, ἐκλεγέντα μεταξὺ τῶν ἰσχυροτάτου εἰδους, ἐμελλον νὰ μεταφέρωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ ἐγκαταστήσωσι περιπολίαν ἔμπροσθεν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων λιμένων.

Αἱ ὁδηγαί αὐτῶν ἦσαν ρητὴ ἐπιταγὴ νὰ πλησιάξωσι τὰ φρούρια ἀνὰ πᾶσαν ἐβδόμην ἢ ὀγδόην ἡμέραν· νὰ ἐπιφέρωσι τὴν σύγχησιν κανονισδολοῦντα αὐτά, ἵνα καταπτοῶσι τὰς φρουράς καὶ τὰς ἀναγκάξωσι νὰ μένωσιν ἐγκεκλεισμένοι, ἐνῷ οἱ ἑπαναστάται θὰ περιέσφιγγον αὐτάς ὅσον τὸ θύνατον περισσότερον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Ἀπέστελλον συγχρόνως τρία ὕδραϊκά πλοῖα, ἵνα περιπλεύσωσι τὰς νήσους καὶ τὰς Ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ συλλέξωσιν ὅλους τοὺς Ἑλληνας Κρήτας, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶχεν ὑπολογισθῇ εἰς ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ χιλιάδας, ἐπαναφέροντα αὐτοὺς εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἵνα ἐνισχύσωσι τοὺς ἑπαναστάτας. Τέλος ἀπεφάσισαν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τὴν ἡττάν τῶν Περσῶν ἐν Σαλαμῖνι, ὅπως ἐξ πλοῖα διορισθησόμενα ὑπὸ τῆς ναυαρχίας τῆς Ὑδρας, εἰσπράξωσι τοὺς αὐτοὺς φόρους, οὓς αἱ νῆσοι ἐπλήρωνον πρὸ μικροῦ εἰς τὸν Σουλτάνον.

Οἱ ἐπίτροποι εἶχον διαταχθῇ, ἀντὶ χρημάτων νὰ δεχθῶσι τὸ ἥμισυ τῶν φόρων, ἢ καὶ ὀλόκληρον τὸ ποσὸν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων εἰς ἐγχώρια προϊόντα. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ταύτῃ, ὥφειλον νὰ κομίσωσι τοὺς μὲν δημητριακοὺς καρποὺς εἰς Κρήτην, νήσον μὴ παράγουσα ποσότητα σίτων, ἀρκοῦσαν διὰ τὴν κατανάλωσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς, τὰ δὲ λοιπὰ προϊόντα, οἷον βάμβακα, ἔλαιον, ἔριον, κηρόν, μέλι, νὰ μεταφέρωσιν εἰς Ὑδραν, πωληθῶσι διὰ πλειστηριασμοῦ πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου ταμείου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἐπιστρέφας ἐκ τῆς ἀγὰ τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ἀνωφελοῦς αὐτοῦ περιόδου, ἐδέχθη τοὺς πληρεξουσίου τοῦ ὅρου Ὀλύμπου. Οἱ κάτοικοι ἐπαναστατήσαντες ἐζήτησαν βοήθειαν ἐξ ὀπλων, πολεμικοῦ καὶ ἀξιοματικούς τινας, ἵνα διευθύνωσιν αὐτούς.

ὑπέδειξαν τὸν Ζ. Ραϊδῶ ὡς διοικητὴν τοῦ ὀρειδατικοῦ πυροβολικοῦ, ὅστις παρεχωρήθη αὐτοῖς, καὶ συνεπεῖα ἀποστολῆς τινας, ἣν τῇ ἀνέθεσαν τῇ 13]30 Νοεμβρίου τὸ Ἄργος, διὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀνεχώρησε μετὰ τινας Βασσαράδου ὀνόματι Σάλλα διὰ τὴν νήσον Τήνον, ὅθεν ἐμελλε νὰ κατευθυνθῇ διὰ θαλάσσης εἰς τὸ ὅρος Ὀλυμπον.

Ἀπὸ τῆς χρονολογίας τοῦ ἐγγράφου τούτου ὀρίζεται ἡ ἐποχὴ τῆς μεταθέσεως τῆς κυβερνήσεως εἰς Ἄργος. Οἱ Ἕλληνες ἀπειρηκότες ἐκ τῶν πόνων, τρεφόμενοι κακῶς, κατοικοῦντες πόλιν πλήρη πτωμάτων μὴ ἐνταφιασμένων, ἐφθείραντο προσβληθέντες ἐκ τῶν νόσων ἐκείνων, δι' ὧν ἡ ὀργὴ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπληξε τὸν στρατὸν τοῦ Ἀτρείδου ἀγὰ τὰ Τρωικὰ πεδία. Ὁ λοιμὸς διαδιδόμενος βαθμηδὸν εἶχεν ἐνσκήψει εἰς τινας ἐπαρχίας· ἀλλ' ἡ Τρίπολις ἐφαίνετο ὅτι εἶναι ἡ κυριώτερα ἐστία τῶν ἀσθενῶν καὶ ἐδέησε νὰ μεταφέρωσι τὴν ἑδραν τῆς Κυβερνήσεως εἰς Ἄργος.

Ἐνταῦθα τῶν ἔθνων οἱ γενικοὶ πληρεξούσιοι συνεκλήθησαν κατὰ πρῶτον, ἀφ' ἧς συγκατελέγη μετὰξὺ ἡ Ἑλλὰς, οἱ γαλλικοὶ πληρεξούσιοι αὐτῆς, ἧτις ἀνεγεννᾶτο ἐν τῇ γοήτρῃ τῶν ἀναμνήσεων τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῆς εὐκλείας. Πρὶν ἢ ὅμως ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου τούτου, νομίζομεν πρέπον νὰ ῥμύλῃσωμεν περὶ τῶν τελευταίων ἀγώνων αὐτοσχεδίου ἐκστρατείας, καθ' ἣν ποιμένες ὀπλισμένοι ὅπλα κυνηγετικά σφενδόνας, λίσγους καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα κατεπάλαισαν τοὺς δυνάστας αὐτῶν.

Ἐξομειν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι ἐὰν μὴ ὑπῆρχον ξένοι τινὲς κερδοσκοποὶ, σύσσωμος ἡ Ἑλλὰς ἤθελεν εἶναι ἐλευθέρη σχεδὸν ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν διέδλεπον μό-

γον ἐν μέλλοντι μεστῇ συμφορῶν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν εἶχον ὑπολογίσει οὔτε προῖδει στρατιωτικῶς, ἀναγκαίως πολλὰ εὖρον ἀνάστροφα. Καὶ ἀκριβῶς δι' ἀναστροφῶν ἠδύναντο νὰ ἀποθῶσιν ἔθνος, διότι ἐὰν ἡ χειραφέτησις αὐτῶν ἦτο τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἑνὸς κινήματος, θὰ ἐπιπτον ἴσως ἐκ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἀναρχίαν· αἱ δυστυχίαι αὐτῶν ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἐξεταζόμεναι προὔξονον οὕτω εἰδός τι ἀντιστηκώματος.

Ἡ ἀρετὴ ἔχει τοὺς δυσκόλους αὐτῆς χρόνους διὰ τοὺς λαούς, ὅπως καὶ διὰ τὰ ἄτομα. Νικηταὶ ἐν τινι σημείῳ οἱ Ἕλληνες, ὑπέκυπτον συνεχῶς εἰς ἕτερον χωρὶς ὅμως νὰ κηλιδωθῇ ἡ δόξα αὐτῶν· διότι οἱ θρίαμβοι τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν πάντοτε ἐχαρκτηρίζοντο βασιζόμενοι εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ εἰς τὴν ἀτιμίαν. Οὕτως ἐνθ' διέδιδον μετ' ἰδιάζοντος ζήλου ἐν ἀπάσαις ταῖς γωνίαις τοῦ Ἀρχιεπελάγους τὴν ποιμαντορικὴν τοῦ ψευδοπατριάρχου καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς λόγους τοῦ Σουλτάνου, ὁ «σελικτάρης τοῦ καπετάν πασσᾶ» ἡγήμου τὴν Σαμοθράκην.

Ἡ νήσος αὕτη, ἣν τὸ ἀρχαῖον ἱερατεῖον εἶχεν ἐκλέξει ὡς ἔδραν τῶν μυστηρίων, ὧν τινων ὁ Ὀρφεύς, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος ἐμυήθησαν στερηθεῖσα τοῦ βωμοῦ τῶν θεῶν Καθεύρων διετήρησε κατὶ τι τὸ μυστηριῶδες μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Αἱ γυναῖκες, διατηρήσασαι τὸ μυστήριον τοῦ προλέγειν τὸ μέλλον, ἀντικαθιστῶσι τοὺς ἱεροφάντας ἀλλ' ἀντὶ ἡρώων καὶ βασιλέων, βλέπουσι προσεγγίζοντας εἰς τὰς ἀκτὰς αὐτῆς Ἕλληνας τινὰς ναύτας, οἵτινες ἔρχονται ἵνα ἀγοράσωσι φυλακτήρια, ὅπως ἐπιτύχωσιν εὐνοϊκοὺς ἀνέμους, καὶ γραίας τινὰς τροφούς «(βάγιας)», ἐπιφορτιζομένας νὰ πληροφορηθῶσιν ἐὰν περιπόθητός τις ἐραστὴς θὰ διαμείνῃ πιστὸς εἰς τὴν «ψυχοκόρην» αὐτῶν, ἢ ἐὰν θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἔρωτα αὐτῆς ἐν ἡ περιπτώσει προέδωκε τοὺς ὄρκους αὐτοῦ.

Τριακόσαι ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, διεσπαρμέναι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, εὐτυχεῖς ἐν τῇ πλανᾷσθαι ὑπὸ τὴν δροσόεσσαν σκιάν τῶν κοιλάδων αὐτῆς, ἀπολαύουσαι μακαρίως τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ ἐρίου

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φυλ. 52

τῶν ποιμνίων αὐτῶν, ἔξω ἐκεῖ ἐν εἰρήνῃ, χωρὶς νὰ ὑποπτεύωσιν ὅτι ἡ καταβιβρώσκουσα τὴν Ἑλλάδα πυρκαϊὰ ἡδύνατα νὰ μεταδοθῇ καὶ εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν, ὅτε εἶδον τοὺς Τούρκους.

Ἡμέρα πένθους! Ἡ φρίκη καὶ ὁ θάνατος συνετάραξαν πάραυτα τὴν νῆσον. Τὸ χωρίον Κάστρον παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας· οἱ Τούρκοι διατρέχουσι τὰς πεδιάδας· διερευνῶσι τὰ δάση καὶ τὰς κοιλάδας. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία, παραδοθεῖσαι εἰς τὴν ἀσέλγειαν αὐτῶν, ἐρρίφθησαν μετὰ ταῦτα εἰς τὰ δεσμά· ὁ ἄρρην πληθυσμὸς κατεσφάγη ἐξαιρέσει προσώπων τινῶν, ἅτινα ἐπεφυλάχθησαν ἵνα κρεμασθῶσιν ἐπὶ τῶν κεραιῶν τῶν πλοίων, ὅταν ὁ νικητὴς θὰ εἰσέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Σύρουσιν αὐτοὺς συνεσφιγμένους δι' ἄλυσεων μετὰ τῶν ἀθῶων αὐτῶν οἰκογενειῶν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων συνεβιβάζουσι καὶ φορτία κεφαλῶν προωρισμένα νὰ στολίσωσι τὴν πύλιν τοῦ ἀνακτόρου τῶν Σουλτάνων! Σκληροτέρα ὥμως ἢ δοκιμασία τῶν γυναικῶν, αἵτινες προωρισμένοι, ὅπως ριφθῶσιν εἰς τοὺς οἴκους τῆς ἀπωλείας (κατὰ τὸ στρατιωτικὸν δίκαιον τῶν τούρκων), μόλις κατῴρθωσαν, διεγείρουσαι τὸ ἐνστικτον τῆς ἀπληστίας τῶν δεσποτῶν, νὰ μετριάσωσι τὴν ποινὴν αὐτῶν καὶ πωληθῶσιν αὐταὶ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Σουλτανιέ Καλεσί. ὅπου οἱ Τούρκοι δὲν ἐλησμόνησαν νὰ παρατάξωσι καὶ κεφαλὰς, ἀς ἐξέθεσαν κατὰ σωροὺς ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας.

Φωνὴ ὁμοία πρὸς ἐκείνην, ἥτις ἠκούσθη ἐν Ραμᾷ, ὅτε ὁ Ἰσραήλ ἐκλαίει διὰ τὸν θάνατον τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἀντήχησεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Χαλκιδικῆς, ἐνθα πάντες ἐθρήνουν, ἄλλος συγγενὴ καὶ ἄλλος φίλον. Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ὑπερησπίζοντο τὴν εἴσοδον τῶν Κασσανδρίνων πυλῶν, οὐχ' ἦτον τεθλιμμένοι. ἀπεφάσισαν νὰ ἐξιλεώσωσι τὰς ψυχὰς τῶν κατοίκων τῆς νήσου Σαμοθράκης. προσφέροντες αὐταῖς ὡς θυσίαν τὰς προφυλακὰς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ τοῦ ἐστρατοπεδευμένου ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Ἀγίου Μάμαντος. Ἡ ὁρμὴ αὕτη τοῦ θάρρους ἦτο ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ λαμπτήρος, ὅστις πρὶν ἢ σβύσῃ ἐκπέμπει ἐκπαγλον φῶς· διότι οἱ Χριστιανοὶ προη-

σθάνοντο ὅτι ταχέως ἤθελον ἀναγκασθῇ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν χειρσόνησον, ἐν ᾗ ἡ ἀνδρεία αὐτῶν ἀνεδείχθη δι' ἀξιωματημονεῦτων πολεμικῶν κατορθωμάτων.

Πληροφορηθέντες ὅτι ὁ «σερασκέρης Γιουσούφ πασσάς», ὃν εἶχον ἀποκρούσει εἰς ὁκτὼ ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους, ἐμελέτα κατ' αὐτῶν κρατερὰν προσβολήν, ἀπεφάσισαν νὰ προλάβωσι τοῦτον καὶ νὰ πλύνωσι διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἀπίστων τὸ ἐν τῇ νήσῳ Σαμοθράκῃ χυθὲν χριστιανικὸν αἷμα. Ἡ ἐκδίκησις, ἣτις εἶναι γλυκεῖα εἰς τετρωμένους καρδίας, διὰ τοὺς Ἕλληνας ἦτο τοσοῦτον εὐλογος, ὥστε αἱ διχόνοιαί, αἵτινες εἶχον ἀναφυῇ μεταξὺ τοῦ Ἑμμανουήλ Παπα, τοῦ προὔχοντος Γιαννάκου καὶ τοῦ Βοιοτάρχου Διαμαντῆ κατέπαυσαν ἀπέναντι τοῦ ὑφισταμένου πόθου.

Ὅπως δ' ἐκ τοῦ ἀσφαλούς προσβάλλωσι τὸν ἐχθρόν, ἔδει νὰ ἀπατήσωσιν αὐτόν· ἐκ συνεννοήσεως λοιπὸν οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ ἐνήργησαν, ὥστε νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ Γιουσούφ ἐπιστολή τις, ἐκθέτουσα τὸ ἐξῆς σχέδιον : ὅτι ὁκτακόσιοι Ἕλληνες προϋτίθεντο νὰ προσβάλωσι τὴν προφυλακὴν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡδύνατο νὰ περικυκλώσῃ αὐτοὺς ἐν ὑποδεικνυμένῃ θέσει, ὥστε οὐδεὶς νὰ διαφύγῃ τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Ἡ θέσις αὕτη ἦτο κλεισώρειά τις, ἐν ᾗ οἱ Ἕλληνες εἶχον τοποθετήσει ἐπὶ πασσάλων, τὰ «φέσια» αὐτῶν, οὕτως ὥστε νὰ φένηται ἀπομεμονωμένον τι στρατόπεδον αὐτοῖ.

Ἄμα τῇ λείπει τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ὁ Γιουσούφ «πασσάς» ἀπερισκέπτως φερόμενος, ἔσπευσε νὰ διατάξῃ τοὺς «Δελη-μπασσηδες» αὐτοῦ νὰ ἱποσύσωσιν· οὗτοι δὲ ἅμα ὡς εἶδον τοὺς ὑποτιθεμένους ἐπαναστάτας, ἐπέπεσαν πάντες εἰς τὴν παγίδα, ἣτις ἐστήθη τῇ εὐπιστίᾳ αὐτῶν. Ἡ κραυγὴ τοῦ πολέμου εἶχεν ἤδη ἀντηχήσει, ὅτε προσεδιλήθησαν διὰ τοσοῦτον σφοδροῦ πυρός, ὥστε ὁ «σερασκέρης», ὅστις εἴπετο τούτων, ἅμα ἀφίχθεις εἶδε τριακοσίους τῶν ἀνδρειότερων αὐτοῦ στρατιωτῶν πεφονευμένους, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐπιστρέφοντας ἐν πλήρει τάξει εἰς Πινάκαν. Μάτην ἠθέλησε νὰ καταδιώξῃ αὐτούς· κεραυνοβολούμενος ὑπὸ τοῦ πυροβόλου ὑδραϊκοῦ βρικίου, τοῦ ὀπρίου τὰ ἔξαλα ἐφαίνοντο πρὸς τὸ μέρος τοῦ κόλπου

τῆς Θεσσαλονίκης, ἔνθα τότε εὐρίσκετο καὶ ἡ φρεγάττα τοῦ ναυάρχου Ἀλγάν, οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ σταθῶσιν εἰς τὴν εἰσόδον τῆς χερσοννήσου Παλλήνης.

Ταῦτα συνέβησαν τῇ 31 Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐμάνθανον ὅτι ὁ Γιουδού «πασσᾶς», ὅστις εἶχε διαδεχθῇ τὸν Ἀχμέτ «βέην». ἀντικαθίστατο ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀβουλουδούδ, «πασσᾶ» τῆς Θεσσαλονίκης.

Καίρως ἤδη νὰ γνωρίσωμεν ἐν τῶν ὄντων ἐκείνων ἄτινα ἐξήλθον ἐκ τοῦ κόλπου τῆς τυραννίας, ἐν ᾗ ἐπλάσθησαν διὰ τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρώπων! Ὁ Μεχμέτ Ἀβουλουδούδ γεννηθεὶς παρὰ ταῖς χριστιανικαῖς φυλαῖς τῆς Γεωργίας, ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἡλικίᾳ δέκα ὀκτὼ ἐτῶν. Ὁδηγηθεὶς δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξώμωσε τὸν Θεὸν τῶν πατέρων αὐτοῦ, ἵνα ἀσπασθῇ τὸν Ἰσλαμισμὸν, καὶ μετὰ δύο ἔτη πωληθεὶς ὡς δούλος ἡ «μαμελοῦκος» εἰς τὸν Τσεζάρ, «πασσᾶν» τῆς Πτολεμαίδος Ἀκρας, κατήρξατο τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ παιδείσεως ἐν τῇ σχολῇ τοῦ δημίου τούτου, ὅστις περιωρίσθη μόνον ν' ἀναπτύξῃ ὁρμάς ἐμφύτους εἰς τὴν καρδίαν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, ὃν ἡ θηριωδία ἐξεδηλώθη ἐν ταῖς πρώταις αὐτοῦ πράξεσι.

Μετὰ τὴν αἰέποτε ἐνδοξον ἐκείνην ἐκστρατείαν, καθ' ἣν ὁ Μεχμέτ Ἀβουλουδούδ, ὅστις παρειαυρέθη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πτολεμαίδαν Ἀκραν, ἔνθα εὐθὺς κατηγορήθη ἐπὶ ἔρωτικῇ συνεννόσει μετὰ τῶν ὀδαισικῶν τοῦ Τσεζάρ. Ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ ἀληθεὶς ἢ εἰκαζομένη, πλείστοι «μαμελοῦκοι» τοῦ σατράπου κατεσφάγησαν καὶ δύο μεταξὺ τούτων, ὁ Ἀβουλαδούδ καὶ τις φίλος αὐτοῦ ὀνόματι Σουλειμάν κατορθώσκοντες νὰ διαφύγωσι τὴν μάχαιραν, κατέφυγον ἐν τῇ πυριτιδαποθήκῃ, τῇ εὐρισκομένῃ ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου τοῦ τυράννου.

Καταστάντες οὕτω κύριοι τῆς τύχης αὐτοῦ, ἠπέλιψαν ὅτι θὰ ἀνατινάξωσιν αὐτὸν εἰς τὸν ἄερα, ἐὰν ἐκωλύοντο ν' ἀναχωρήσωσιν αὐτοστιγμὴ σῆοι καὶ ἀδελφεῖς. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ αἰτεῖσθαι χάριν, ὃν ἐθαύμασε καὶ αὐτὸς ὁ Τσεζάρ, δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀποκρουθῇ,

ἔθεν ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ν' ἀποσυρθῶσιν, αἱ δὲ δύο ἀμνηστευθέντες, ἀφ' οὗ ἐπλανήθησαν ἐπὶ τινα χρόνον, ἐπανήλθον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μόνου ἀρμόζοντος αὐτοῖς κυρίου· διότι τὸ ἔγκλημα συντρέχει παντοῦ τῷ ἐγκλήματι.

Τὸν Τσεζάρ ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Σουλεϊμάν, ὁ δὲ Ἀβουλου-
βοῦδ διωρίσθη «μουσελίμης» ἢ διοικητῆς τῆς Ἰάφας· αἱ ἐπαρχίαι δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ δυναστικῇ σταδίῳ ἐχαρκτηρίσθησαν δι' ἀπλησίας καὶ θηριωδίας, ὧν ὁ Τσεζάρ δὲν εἶχε δώσει τέλειον παράδειγμα. Πολυάριθμα θύματα ἐπιπτον καθ' ἐκάστην ὑπὸ τὸν σίδηρον τῶν δημιῶν, καὶ οὐδεμίαν ἰδιοκτησίαν ἐσεβάσθη ποτέ. Καταπατῶν πᾶσαν αἰδῶ, ἐπενόησε νὰ ἐπιβάλῃ ἐκτὸς τῶν ἄλλων αὐτοῦ κατα-
θλιπτικῶν φορολογιῶν καὶ τὸ ἔθιμον τοῦ ἀναγκάζειν τοὺς προσκυ-
νητάς οὓς αἱ πεποιθήσεις αὐτῶν ἤγον εἰς Ἱεροσόλυμα ἢ εἰς Μέκ-
καν, κατὰ τὴν θρησκείαν ἐκάστου, νὰ φέρωσιν αὐτῷ λίθους ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας, ἵνα ἀναγείρῃ οἰκοδομήματα χρήσιμα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' ὅστινες πραγματικῶς ἐχρησίμευσον αὐτῷ, ὅπως καλύπτει τὰς δημοσίας διαρπαγὰς ὑπὸ τὸν φαινομενικὸν ζήλον περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους.

Καίτοι ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεσποτισμοῦ ὁ Σουλεϊ-
μάν, ἀποκαμών ἐκ τῶν παραπόνων ἅτινα καθ' ἐκάστην ἤκουε δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναισθητήσῃ εἰς τὰς κραυγὰς τῆς ἀπελπισίας, καὶ ἀπε-
φάσισε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς αὐτάς. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ μόνον ἂν εὕρισκε μέσον ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἐξουσίαν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀβουλουβοῦδ καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκάλυψε τοῦτο ὀρίζων συνέν-
τευξιν εἰς τὸν ἀρχαῖον αὐτοῦ σύντροφον δώδεκα ἢ δεκαπέντε λεύγας ἔξω τῆς πόλεως.

Ἐγραψε λοιπὸν αὐτῷ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας αὐτῶν φι-
λίας, μόλις δὲ ὁ ἄρπυξ ἐκείνος ἀπεμακρύνθη τῆς Ἰάφας, νέος «μουσελίμης» κατέλαβε τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ ἐξεδίωκεν ἑσσεὶ τὸν θηριώδη Ἀβουλουβοῦδ, ὅστις ἐτράπη ἀνὰ τὰς ἐρήμους. Μὴ εὕρι-
σεων ἕτερον μέσον ἐκδικήσεως. Ἐγραψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτι εἶχεν ἐγκαταλείψει ἐν τῇ πόλει, ἐξ ἧς ἀπηλλάθη, ἄνω τῶν τεσσα-

ράκοντά ἑκατομμυρίων εἰς ἀξίας, ἅτινα ἐδώρει εἰς τὸ αὐστριακὸν θησαυροφυλάκιον τοῦ Σουλτάνου.

Ἄμα τῇ λήψει τοῦ ἐγγράφου τούτου, τὸ «διδάνιον» εὐθὺς ἀπέστειλεν ἕνα «καπητζῆν», (1) ἵνα παραλάβῃ τὰ δῶρα τοῦ φυγάδος. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ γνωρίσωσιν αὐτῷ χάριν, ὅτε ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἔλαβε γνῶσιν τῆς διοικήσεως τοῦ Ἀβουλουδοῦ καὶ ἐγνωστοποίησε τὰ ἐγκλήματα αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρευθὺς διαταγὴ προερχομένη ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου, ἀπεστάλη διὰ δευτέρου «καπητζῆ-μπασσῆ», ἕν' ἀποκεφαλίσθῃ ὁ ἐγκληματίας.

Πληροφορηθεὶς ὁ Ἀβουλουδοῦ περὶ τοῦ κινδύνου, ὅστις ἤπειλει αὐτόν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγυπτον, ὅπου οὐχὶ μετ' ἐκπλήξεως εἶδον ὅτι εὗρεν ἄσυλον προστασίας παρὰ τῷ Μεχμέτ Ἀλῇ, ὃν τινι τὰ πάντα εἰσὶν ἀρεστά, καὶ τὸ ἐγκλημα αὐτὸ ἀρκεῖ μόνον νὰ αὐξάνῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν «σεῖδων» αὐτοῦ, τῶν τεχνιτῶν, τῶν θηρευτῶν καὶ τῶν παλαιστῶν αὐτοῦ.

Ἀνθρωπος οἷος ὁ Ἀβουλουδοῦ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταφρονηθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ ἀρχιληστοῦ, ὅστις κατώρθωσε διὰ ραδιουργιῶν καὶ αἱματοχυσίας νὰ γείνῃ ὁ νεώτερος Φαραὼ τῆς χώρας ταύτης ἐν ἣ ὑπὸ μορφᾷς ἀγνώστους, ὥς αἱ τῶν βεβήλων θεῶν τῆς μυθολογίας, τῶν ἐκδιωχθέντων τοῦ Ὀλύμπου ὑπὸ τῶν Τιτάνων, συναντᾷ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐξωμότας, κιβδηλοποιούς, πατροκτόνους καὶ τυχοδιώκτας οὐδὲν ἦττον φαυλοτέρους τῶν ἀποδλήτων ἐκείνων τῆς γῆραιας Εὐρώπης. Οὗτος ὁ προγεγραμμένος, εὗρεν οὐ μόνον χάριν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μεχμέδ Ἀλῆ, ἀλλὰ καὶ προστασίαν διότι οὗτος συνέστησεν αὐτὸν τοσοῦτον θερμῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὥστε ἔτυχε τῆς ἀδείας νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ νέου εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου ἀπεστάλη εἰς τὸν «καπῆ τσοχαδάρ» αὐτοῦ Νετσῆπ «ἐφένδην».

Ἐκ πείρας γνωρίζων ὁ Μεχμέτ Ἀβουλουδοῦ ὅτι δὲν ἐγκλημα-

1) Ὁκρῶρος τῶν ἀνακτόρων τοῦ Σουλτάνου καὶ καπητζῆ-μπασσῆς ὁ ἀρχιθυρωρός.

τεῖ τις ἀτιμωρητεῖ, ἔστω καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ σχέδιον ὅλως ἀντίθετον τῆς μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης πορείας αὐτοῦ, τόσον δ' ἐπιτυχῶς διεξήγαγεν αὐτό, χάρις ταῖς συστάσεσι τοῦ Νεταίη ἐφένδη, ὅτε κατώρθωσε νὰ τύχῃ τοῦ τίτλου τοῦ «καπιτση-μπασσῆ, ἀποσταλεῖς εἰς Μοναστήριον ὡς διαχειριστὴς τοῦ «μωρί» ἢ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου, ὅπως πορισυλλέξῃ τὰ ὑπάρχοντα, ἀποκεφαλισθέντος τινὸς πασσᾶ, οὕτινος ἡ περιουσία περιήρχετο εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἀκριδὴς τηρητὴς τοῦ συστήματος τῆς ὑποκρισίας, ὅπερ εἶχε καθιερώσει μετὰ τοσούτου ζήλου καὶ εὐθύτητος ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ὥστε κατώρθωσε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἐσφαλμένην ἰδέαν εἶχον σχηματίσει περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Ἐκ τούτου δὲ ἀπὸ τῆς ἄκρας αὐστηρότητος περιπίπτοντες εἰς τὴν ἐπιείκειαν, ἐπέισθησαν ὅτι μόλις ἥρκει εἰς ἱκανοποίησιν τῶν πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκδουλεύσεων τοῦ Ἀβουλουδοῦδ ἢ θέσις τοῦ «τριούρου πασσᾶ» τῆς Θεσσαλονίκης, ἣς κατέλαβε τὴν ἔδραν τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1821.

Μετὰ τοιοῦτου ἐπιόρκου καὶ ἀπίστου ἔμελλε νὰ ἐργασθῇ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ βασιλικῆς σημαίας, ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας Κ. Bottu, ἀνὴρ ἀγαθοεργός, γνωστός ἐπὶ τοῖς φιλοβασιλικοῖς αἰσθήμασιν αὐτοῦ, ὁλοφύχως ἀφωσιωμένος τῇ δυναστείᾳ τῶν Βουρδώνων, ἣς τὴν νομιμότητα οὐδέποτε ἐδίσταντο νὰ ὑποστηρίξῃ καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ πᾶν ἔκλινε τὴν κεφαλὴν κύπτων πρὸ τοῦ ἀνδρὸς τῆς εἰμαρμένης.

Ὁ Μεχμέτ Ἀβουλουδοῦδ ἦν τότε ὑπερπεντηκοντούτης· κατάλευκός γενειάς, κίτοι δὲν ἦτο παρῆλιξ, ἐκάλυπτε τὸ στήθος αὐτοῦ· τὸ δὲ ὕψηλόν ἀνάστημα αὐτοῦ, τὸ ρωμαλέον παράστημα, καὶ τὸ ἐλευθέριον ὕφος εὐμενῶς ἠθελον διαθέσει τὸν βλέποντα αὐτόν, εἰμῇ οἱ φαιοὶ ὀφθαλμοί, αἱ ἀπότομοι κινήσεις καὶ ὁ σαρδώνιος γέλως αὐτοῦ ὑπεδύλουν ἐν αὐτῷ τὸν χαρακτηριστικὸν τύπον τοῦ «Ἀλῆ πασσᾶ» τῶν Ἰωαννίνων, οὕτινος ἢ ὅψις οὐδέποτε προέδιδε τὴν σκέψιν, ἂν τὸ συμφέρον ἡνάγκαζεν αὐτόν νὰ κρύψῃ αὐτὴν εἰς τὰ ἐρέβη τῆς καρδίας του.

Ἵπερέβαλλεν ὁμοῦ τὸν Ἀλῆ Τεπελενλῆ ὡς πρὸς τὴν χυδαίότητα ὁ Ἀβουλουδούδ, διότι δὲν εἶχε φθάσει, ὡς αὐτός, εἰς τὸ ζηνίθ τῆς εὐτυχίας.

Ἐξιστορήσαμεν ἀνωτέρω τίνι τρόπῳ ὁ Ἀχμέτ βέης εἶχεν ἀπελάσει τοὺς ἐπαναστάτας ἐπὶ τῆς χερσονήσου Κασσάνδρας, ἐξεθέμεθα δὲ καὶ τοὺς ἀγόνους ἀγῶνας τοῦ «Γιουσούφ σερασκέρη» πρὸς κατάληψιν τῆς θέσεως ταύτης. Οὐδὲν ηὐχαρίσται πλεῖον τῶν ἀποτυχῶν τούτων τὸν Μεχμέτ Ἀβουλουδούδ, διαβλέποντα ἐν αὐταῖς ἄφ' ἑνὸς μὲν μέσον, ὅπερ ἡ τύχη παρείχεν εὐμενῶς αὐτῷ, ὅπως ὑποσκελίσει τοὺς ἄλλους, ἄφ' ἑτέρου δὲ μεγάλας ἐλπίδας, ὅπως ἐν τῇ μέλλοντι ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς ἐν Βιγύπτῳ πολέμους κατὰ τῶν Γάλλων, δὲν προσεκτίησάτο μὲν στρατιωτικὰς γνώσεις, κατεῖχεν ὁμοῦ τὴν ἐμπνευσιν ἐκείνην, ἥτις στιγμιαίως ἀποφασίζει περὶ τῆς νίκης. Ἐνόει ἐν τούτοις ὅτι ἡδύνατο νὰ καθυποτάξῃ τοὺς κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἀποστάτους, πρὸ παντὸς δὲ τοὺς ἐπὶ τοῦ ὅρου Ἀθω, διὰ τοῦ δόλου εὐτυχέστερον ἢ διὰ τῶν ὅπλων, ἐπειδὴ ὁμοῦ ἡ ἀνάγκη ἐπέτασεν αὐτῷ νὰ σύρῃ τὸ ξίφος, ἅμα ἀνεκηρύχθη «βεζύρης» τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ Μακεδονίας, ἀπεφάσισε νὰ βαδίσῃ κατα τῆς χερσονήσου Κασσάνδρας.

Προσεκάλεσε λοιπὸν παρ' αὐτῷ ὁ Ἀβουλουδούδ τοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἀρχηγοὺς τῆς Θεσσαλονίκης ἅμα τῇ τελευτῇ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ τοπαρχίᾳ ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι προϋτίθετο νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν μετὰ σπουδῆς καὶ δυνάμεως, ἵνα προστατεύσῃ δέ, ὅσῳ τὸ κατ' αὐτόν, ὅσους ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐστασίασαν ἢ ἤθελον ὑποταγῇ, ὅτι τοιαῦτα ἦσαν αἱ διαταγαὶ τοῦ κυρίου αὐτῶν Σουλτάνου, καὶ ὅτι διέτασεν αὐτοὺς νὰ βοηθήσωσιν αὐτόν, ὅπως, περιστείλῃ πᾶσαν ταραχὴν καὶ βίαν, δηλῶν αὐτοῖς συγχρόνως, ὅτι αὐστηρότατα ἤθελε τιμωρήσει πάντα παρεμβάλλοντα ἐμπόδια εἰς τὰ σχέδια αὐτοῦ.

Ἡ πορεία αὕτη τοῦ «βεζύρου» εὐνούστατα διέθεσεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν εὐχαίς ηὐλόγουν αὐτόν.

ὅπως δὲ ἔτι πλείοτερον προσκλήσῃται τὴν ὑπόληψιν τῶν χριστιανῶν, γνωρίζων τὸ κατὰ τῶν Ἑβραίων εὐλογον μῖσος αὐτῶν, προσεποιήθη ὅτι αὐστηρῶς ἐφέρετο πρὸς τὸν ἰσραηλιτικὸν γένος, ἐπιβάλλων αὐτῷ βαρεῖς φόρους ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου.

Ἐξήγησε, τούτων συντελεσθέντων, νὰ ἐπισύρῃ καὶ τὴν φιλίαν τῶν Εὐρωπαίων, μέχρι τοσαύτης δὲ φιλοφροσύνης ἐξίκετο, ὥστε ἀποτεινόμενος τῷ διερμηνεῖ τῆς Γαλλίας, εἶπεν αὐτῷ, «ὅτι ἰδὼν, » καθ' ἣν ἡμέραν εἰσήρχετο ἐν Θεσσαλονίκῃ, τὴν κορδέτταν τῆς » *A. M. Lamproie*, καὶ τοὺς ἀξιοματικούς τοῦ πληρώματος » αὐτῆς, ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἂν μόνον ἑκατὸν γρεναδι- » ἔρους Γάλλους εἶχε μετ' αὐτοῦ, ἦτο βέβαιος περὶ τῆς καταστολῆς » τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἑπαναστάσεως». Ὀλίγας δ' ἡμέρας μετὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην ὁ Ἀβουλουδοῦ ἀνεχώρει εἰς Κασσάνδραν ὅπου λαβὼν τὴν θέσιν τοῦ Γρουσοῦφ «πασσᾶ», ἀπέστειλεν αὐτὸν ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἵπολείπεται ἡμῖν ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀκριβῶς ὡς ἐξέθεσεν αὐτὴν αὐτὸς ὁ Ἀβουλουδοῦς καὶ οἱ Ἕλληνες, ὅπως ὁ ἀναγνώστης παραβάλλων καὶ συγκρίνων τὰς μαρτυρίας τούτων κρίνῃ πόσαι δυσκολίαι ἐκ τῶν ὑπερβολῶν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀπαντῶσι τῇ συγγραφῇ ἱστορίαν δύο λαῶν, ἐξ ἰσοῦ διαφερομένων εἰς τὴν ὑποτίμησιν τῶν πράξεων τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν.

Μετὰ τὰς τελευταίας αὐτῶν ἐπιτυχίας, οἱ Ἕλληνες, καίτοι ὑπὸ ἐπιδημίας κατατρυχόμενοι, ἀπειρηκότες δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν ὑφ' ὧν ἐσπαράσσοντο, τοιαύτην πεποίθησιν εἶχον ἐφ' ἑαυτῶν, ὥστε ἐνόμιζον ὅτι ἔμελλον νὰ διαμείνῃσι τελείως κυρίαρχοι τῆς χερσονήσου Παλλήνης. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ νέου «σε-ρασκέρη» συνετώτατα σκεπτόμενοι συνεσπείρωσαν τὰς φυλακὰς αὐτῶν ὅπισθεν τῆς διώρυγος ἢ τάφρου, ἣτις ὑπερήσπιζε τὰς προ-φυλακὰς αὐτῶν, αἱ δὲ ἔγγραφοι ἐκθέσεις τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, ἃς ἔχομεν ὑπ' ὄψει, ποιοῦνται μνείαν μάχης τινός, συγκροτηθείσης τῇ πρωτῇ τῆς 11 Νοεμβρίου καὶ ἀποδάσης ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως

φύλ 53

Κατὰ τὴν ἐκθεσιν ταύτην, τὸ πῦρ ἤρξατο καθ' ἑλὴν τὴν γραμμὴν μεταξὺ ἑλως ἀνίσων δυνάμεων, τῶν μὲν Τούρκων ἀνερχομένων εἰς δεκατέσσαρας χιλιάδας μαχητῶν ἐνῷ οἱ Ἕλληνες μόλις τρισχιλίους ἐπαναστάτας εἶχον ὅπως ἀντιτάξωσι αὐτοῖς. Παρὰ τὴν μεγίστην δὲ ταύτην δυσαναλογίαν, ὥς ἐκ τῆς ταχύτητος τῶν κινήσεων τῶν Ἑλλήνων σπυδόντων ἀστραπηδόν, ὅπου οἱ βάρβαροι ἐν σῶματι ἐφώδευσον, αἱ μωαμεθανοὶ οὐδεμίαν πρόοδον καθ' ἑλὴν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐποιήσαντο.

Ἐπελθούσης ὁμοῦ τῆς νυκτός, ὁ Ἀδουλουβούδ τῇ συνδρομῇ πληθύος ἐργατῶν ἐπλήρωσε διὰ δεμάτων κλάδων τὴν τάφρον, οὕτως ὥστε διήλθε ταύτης εὐχερῶς τὸ ἵππικόν αὐτοῦ, ὅπερ βιάσαν τὰς πύλας τῆς Κασσάνδρας κατέσφαξεν ἐπ' αὐτῶν τῶν πυροβολῶν τοὺς Ἕλληνας πυροβολητάς. Συσπειροθέντες τότε οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ κόμῃ Πινάκᾳ, εὕρισκον ἐν εἰς τρίτον λεύγῃς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἱσθοῦ τῆς χερσονήσου, εἰς τὴν δυτικὴν καμπὴν τῶν ἀφορίζοντων τὸν κόλπον τοῦ Ἁγίου Μάμαντος ὁρέων, μετὰ τόσης μανίας συνεπλάκησαν μετὰ τῶν Τούρκων, ὥστε ἤλθον σῶμα πρὸς σῶμα μετ' αὐτῶν παλαίοντες μετ' ἀπογνώσεως, ἣν ἤρουντο ἐκ τοῦ κινδύνου.

Ἡ ἀφήγησις ὁμοῦ τοῦ Τούρκου «πασσᾶ» πιθανωτέρα φαίνεται ἡμῖν, ἐξαιρουμένου τοῦ χαρακτηριστικοῦ, ὃν ἀποδίδει τοῖς Ἕλλησιν, ἀρνούμενος αὐτοῖς καὶ κόκκον ἔτι θάρρους, ἐνῷ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Βοιωτάρχης Διαμαντῆς, ὡς ἄλλος Αἴας εἰκασάκις κατηράσθη τὰ σκότῃ τῆς νυκτός, ἅτινα ἀπέκρυπτον εἰς τοὺς Τούρκους τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν ἡρωϊσμόν, ὃν ἐπεδείξαντο οἱ Ἕλληνες.

Ὁ Ἀδουλουβούδ «πασσᾶς» ἀφηγεῖται ἅψ' ἐτέρου ὅτι καταστρέψας τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς κατόπτευσιν τῶν θέσεων, — ἐνῷ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Γηουσούφ «πασσᾶς» ἐπανελθὼν πλήρης πείσματος καὶ ὀργῆς ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλονίκης, κακοδοúlως διέδιδεν ἀπαίσιαν περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, — ἀπεφάσισε τὴν κατὰ μέτωπον προσβολὴν τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ν' ἀμφιδάλῃ περὶ τῆς ἐπιτυχίας, τὰ πάντα ὑπολογίσας καὶ προῖδων.

Τὴν πρωίαν τῇ 11 Νοεμβρίου διαθέσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ ὁ Ἀβουλουδοῦδ πρὸς γενικὴν ἐφοδον, ἔπεμψεν ἄγγελον τοῖς Ἑλλησιν, ὅπως παραδοθῶσι, παρέχων αὐτοῖς ἀμνηστείαν καὶ συγγνώμην τελείαν τοῦ παρελθόντος· τὸ διάθημα ἦν ἐντιμον· οὗτοι ὅμως διορῶντες ἐν τούτῃ ἀπλῶς ἀποτελέσμα τῆς συνήθους τοῖς Τούρκοις μικροψυχίας, εἰθισμένοι δὲ μάχρῃ τοῦδε εἰς τὴν ἐπιτυχῇ ἀπέλασιν τῶν ἐφόδων αὐτῶν, ἀπέρριψαν πάσας τὰς προτάσεις.

Ἐν τούτοις ὁ «Βεζύρης» καθήκον αὐτοῦ ἐθεώρησε νὰ ἐπαναλάβῃ, μόνις ἀπελθούσης τῆς νυκτός, τὰς προτάσεις, προειδοποιῶν ταῦτοχρόνως τοὺς Χριστιανούς ὅτι τὴν ἐνδεκάτην ὥραν προϋτίθετο τὴν προσβολὴν αὐτῶν, γνωρίζων δ' αὐτοῖς καὶ τὸ πρὸς ἑναρξιν τῆς μάχης σύνθημα.

Ὅντως δὲ τὴν ὑποδειχθῆσαν ὥραν, ἅμα τῇ προαγγελθείσῃ κανονισθολῇ ὁ Ἀβουλουδοῦδ, θεὸς κατὰ τάξιν μάχης τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ, ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως. Ἐδάδιζεν ἡγούμενος τῆς ἐφόδου ἱσοπεδιώσας δὲ προηγούμενως τὴν τάφρον, ἣν ἐπλήρωσε δεμάτων κλάδων, εἰσύλασεν ὑπὸ χαλάζαν σφαιρῶν ἐν τῇ χερσοννήσῳ, ἐν ἣ οἱ Ἕλληνες κατιδόντες τὸ ἀνωφελὲς τοῦ πρώτου πυρὸς αὐτῶν πρὸς ἀπώθησιν τοῦ ἐχθροῦ, διεσπάρσθησαν, ὁ δὲ Ἑμμανουήλ Παππᾶς ἔσπευσε νὰ ἐπανεέλθῃ ἐπὶ τῶν ὀρέων. Ὁ «βεζύρης» τότε ἐπέταξε τῇ ἱππικῇ αὐτοῦ τὴν καταδίωξιν τῶν φυγάδων, κατασφάζας ὅσους εὗρεν ὠπλισμένους, φεισθεὶς ὅμως τῶν ἀόπλων χωρικῶν καὶ τῶν γυναικοπαίδων.

Πολλοὶ ἀριθμοὶ Ἕλληνες περιήλθον οὕτως εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν· ὁ δὲ Ἀβουλουδοῦδ τηρῶν πιστῶς, μέχρις ἐντελοῦς ἐκπληρώσεως τῶν σχεδίων αὐτοῦ, ἦν περ προδιέγραψε πορείαν, τὴν φιλανθρωπίαν προσημένως ὡς μέσον, μετεκαλέσατο παρ' αὐτῇ ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς ἐκήρυξεν ἐλευθέρους. Ὅπως δὲ πάντας εὐχαριστήσῃ ὥρισεν ὑπέρογκα λύτρα τοῖς ἀπελευθέροις, ἅτινα διένειμεν εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ἐπιστρέψας αὐτοῖς ἐπὶ ὠρισμένως ἡμέρας τὴν λεηλασίαν τῆς χώρας· οὐδαμῶς μάλιστα ἔδειξε δυσαρέσκειαν πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ ἐπαναστάται, ἐπιδάντες ὑδραϊκῶν πλοίων,

ἅτινα περιεπόλουν ἐν τῇ κόλπῃ ἀνεχώρησαν. Ἐπὶ πολλὰς δὲ κατό-
πιν ἡμέρας ἐξηκολούθει διαπυνθανόμενος παρὰ τῶν αἰχμαλώτων,
οὓς ἤγον πρὸ αὐτοῦ, τὰ κατ' αὐτοῦς, νουθετῶν καὶ παρηγορῶν
μετὰ συμπαθείας αὐτοῦς· ἐν μιᾷ μάλιστα—τόσῃ πολυδαίδαλος ἦν ἡ
ὑποκρισία αὐτοῦ—τῶν ἀγκράσεων οὕτως εἰπεῖν, καθ' ἃς ἐδέχετο
τοὺς παραπονέμενους, εἶδον αὐτὸν παραχωροῦντα τὰ ἴδια αὐτοῦ
ὑποδήματα πρὸς ἀνυπόδητον τινα γέροντα χριστιανόν. Ἐὰν ὁ
Ἀβουλουβουδ ἐν πᾶσι τούτοις ἦν εἰλικρινής, ἤθελε μεμψθῇ ἐν τῇ
ἱστορίᾳ τοῦ καίσαρος Τίτον καὶ Βεσπασιανόν, οἵτινες ἐπώλησαν ἐν
δημοσίῳ πλειστηριασμῇ τὸν ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, διότι ἐτόλμησε
ν' ἀντιστῇ τοῖς Ῥωμαίοις· διότι μόλις συνελάμβανε χριστιανούς τινας
ἀπέστελλεν αὐτοὺς εἰς τὰ χωρία αὐτῶν ὑπὸ συνοδείαν μάλιστα πρὸς
πλείονα ἀσφάλειαν.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, ἔφθασαν ἐν Θεσσαλονίκῃ πλείστοι ταχυ-
δρόμοι, κομισταὶ τοῦ σουλτανικοῦ «φιρμανίου, δι' οὗ ὁ Ἀβουλου-
βουδ διωρίζετο ἐπισήμως ἐν τῇ «σαντζακίᾳ» Μακεδονίας· ἐπειδὴ
δὲ ἀπέστειλαν αὐτοὺς εἰς τὴν Χερσόνησον Παλλήνης, ὅπου εὗρί-
σκετο τότε ὁ κ. Βουλνι, πρόξενος τῆς Γαλλίας, ἐπελάβετο τῆς εὐ-
καιρίας ταύτης, ὅπως διὰ δύο ἀκολούθων τοῦ προξενείου τούτου
συγχαρῇ τῇ φιλανθρώπῳ νικητῇ. Οὗτος συγκεκινημένος ἐκ τῶν
φιλικῶν τούτων ἐνδείξεων, ἀπήντησεν αὐτοῖς ὅτι ὑὑγνομόνοι ἐπὶ
τούτοις τὸν «ἱποτισμὸν τῶν Γάλλων», ἐπεθύμει δὲ νὰ παρακάθη-
ται εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν καὶ νὰ ἀναπαύηται ὑπὸ τὴν αὐτὴν
μετ' ἐκεῖνων σκιήν. Ἐπεδαψίλευσέν αὐτοῖς πλείστας φιλοφροσύ-
νας, ἐπὶ δύο δὲ ἡμέρας, καθ' ἃς διέμειναν ἐν τῇ στρατοπέδῳ, ἔθη-
κεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν ἀξιωματικὸν τινα, ὅπως τοὺς ὀδηγή-
σῃ εἰς τὰς τοποθεσίας, ἐν αἷς εἶχε λάβει χώραν ἡ μάχη χωρὶς ν'
ἀπςδεικνύῃ ὅτι ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ.

Οὐχ' ἦττον μετριόφρων ἅμα τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ εἰς Θεσσαλονί-
κην, ὁ Μεχμέτ Ἀβουλουβουδ ἀπήντα εἰς τὰ ἀπονεμόμενα αὐτῷ συγ-
χαρητήρια ὅτι «ἡ ἐπὶ τόσον καιρὸν ἀναβολὴ τῆς κατακτήσεως τῆς
»Κασσάνδραν, ἦτο λάθος τῶν προγενεστέρων προσθαλλόντων αὐ-

»τὴν, οἵτινες φοβούμενοι μὴ διαταχθῶσι μετὰ τὴν ἐπιτέλῃσιν τῆς
»ἐπιχειρήσεως ἐκείνης ἢ ἀπέλθωσιν εἰς Πελοπόννησον, παρέτεινον
»ἐπὶ μακρὸν τὴν ὑπόθεσιν ἐξ ἰδίου συμφέροντος ὑποκεινόμενοι.»
Ὅμοίως ἐξεφράζετο περὶ τῆς καθυποτάξεως τῆς χερσονήσου Σιθω-
νίας ἢ Λόγγου, ἣτις παρεδόθη μετὰ ἀπλὴν διαπραγματεύσιν. Ἀρ-
κούμενος εἰς τὰ ἐκ τῶν μαχῶν ἐκείνων λάφυρα, συνιστάμενα ἐξ
ἐλληνικῶν ὅπλων καὶ τινῶν πυροβόλων, ἅτινα ἀπεστάλησαν εἰς
Θεσσαλονίκην, ὁ «βεζύργης» ἐσεβάσθη τοὺς κατοίκους καὶ τὰ ἐπὶ
τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτῶν δικαιώματα· ἦτο ὁ πρῶτος ἀνθρωπόμορφος
Τούρκος, ὃν μεταξὺ τόσων τεράτων κατερημούντων τὴν Ρούμελην
ἀπήντων οἱ Χριστιανοί· τοιαύτην δ' ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἐγκύ-
κλιός τις, ἣν ὁ Ἀδουλουδοῦδ ἐδημοσίευσεν, ὥστε οἱ ἐν ταῖς νήσοις
τοῦ Ἀρχιπελάγους καταφυγόντες Κασσανδρινοὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπανα-
κάμψωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρεινῆς πατρίδος αὐτῶν, ἐν ᾗ παρε-
σχέθησαν αὐτοῖς πάντα τὰ μέσα καὶ βοηθήματα πρὸς ἀνοικοδόμη-
σιν τῶν οἰκιῶν αὐτῶν.

Τῇλικαύτῃ ἐπιείκῃ, τοσαύτῃ ἀγαθότης κατέπεισαν τοὺς μονα-
χοὺς τοῦ ὅρου Ἄθω νὰ δώσωσι πλείονα προσοχὴν εἰς τινὰς προτά-
σεις συνδιαλλαγῆς, ἃς ἀπέτεινεν αὐτοῖς ὁ Ἀδουλουδοῦδ. Εἶχεν ἀπα-
γορεύσει τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ νὰ βαδίσωσι κατὰ τῆς Ἱερᾶς Θη-
βαΐδος, μετὰ τὰς ἐν Κασσάνδρᾳ ἐπιτυχίας αὐτοῦ· ἐπεκράτουν τὴν
ἐπὶ τῇ νίκῃ μετριοπάθειαν αὐτοῦ, καίτοι καλῶς ἐγνώριζον ὅτι δὲν
ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν κατὰκτησιν τῆς χερσονήσου
ταύτης ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον δὲν ἀπέκλειον αὐτὴν καὶ κατὰ θάλασ-
σαν, διότι οἱ μοναχοὶ εἶχον ὀχυρώσει τὸ μέρος τοῦτο μετὰ πολλῆς
τέχνης, ὥστε ν' ἀντιστῇ ἐπὶ πολὺ καὶ ἰσχυρὰς ἔτι ἐφόδους, μόλις εἰ-
δον ὅτι Τούρκος τις «μουχαφίζης», κατεσκηνωμένος ἐν Ἱερισσῷ
κατηρήμου τοὺς μεταξὺ τοῦ Χαβρία, ἢ ποταμοῦ Ὀρμίλια, καὶ
Πλατάνου κειμένους ἀγροὺς αὐτῶν.

Πάραυτα ἐτοποθέτησαν φρουρὰν ἐν τῇ προασπίζοντι τὴν εἴσοδον
τῆς χερσονήσου φρουρίῳ, εἶτα δὲ ἐκποιήσαντες τὰς μονὰς Καλλι-
τζέ, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Οὐρανόπολιν κειμένας, ὡς καὶ τὰς τοῦ Χι-

λιανταρίου καὶ Βατοπεδίου, εἶχον ἐνισχύσει τὴν μονὴν Ἀγίας Μονέ-
τας, ἀποστέλλοντες πέντε μέχρις ἑξ χιλιάδων γερόντων καὶ γυναι-
κοπέδων διὰ Ψαριανῶν πλοίων εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιεπελάγου
ἐμπιστευθέντες αὐτοῖς πρὸς φύλαξιν καὶ μέρος τῶν πολυτίμων
σκευῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

Μαθόντες τὰ ἐν χερσονήσῳ Παλλήνης συμβαίνοντα οἱ μοναχοί.
ἐπελήφθησαν τῆς ὀχυρώσεως τῆς μονῆς Ξενοφώντος, ἐν ἣ οἱ μονά-
ζοντες ἀληθεῖς κοινόδιοι, οὐδὲν ἴδιον κέκτηνται, οὔτε αὐτὰ τὰ κελλία
πάντα, ἀπὸ κοινοῦ ἐν ὁμονοίᾳ καρποῦμενοι· ἡ ὑπεράσπισις τῆς μο-
νῆς τῶν Ζωγράφων ἐνεπιστεύθη τοῖς Βουλγάροις μοναχοῖς ἀνδράσι
ρωμαλέοις, πλείστοι τῶν ὁπίων, πρὶν ἢ περιδληθῶσι τὸ μοναχι-
κὸν ἔνδυμα, εἶχον λάβει μέρος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Κερσάλων πολέ-
μους.

Ἐφοδίασαν ἀρκούντως διὰ ζωοτροφῶν καὶ πολεμεφοδίων τὸν
Ἅγιον Παῦλον καὶ τὰ περίξ ἐρημητήρια, κατοικοῦμενα παρ' ἀσκη-
τῶν ὑπηρετησάντων ἄλλοτε ποτε ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Γεωργίου
Τζερνῆ, ἐγκαταλείποντες κενὴν καὶ ἀνυπεράσπιστον τὴν Καρυάν,
εἶδος ἀγορᾶς μέσῃ τῶν κοινοβιακῶν μονῶν εὐρισκομένης, ἐν ἣ οἱ
μοναχοὶ ἤρχοντο ἐκάστοτε ὅπως ἀνταλλάξωσι τὰ προϊόντα τῶν
ἀγρῶν καὶ τῆς βιομηχανίας αὐτῶν ἀντὶ ἐτέρων χρειῶν αὐτοῖς ἐξ
ἄλλων ἀγορῶν προερχομένων. Ἐπισκεύασαν τὰ ὀχυρώματα τῆς
Μεγάλης Λαύρας, ἐ ἣ ἔζων ποτὲ ἑξακόσιοι μοναχοὶ φύλακες τοῦ
Σταυροῦ, ὃν ἀνέθηκεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς ἀνάμνησιν ἐκείνου, ὃν
εἶδεν ἐν τῇ οὐρανῷ, ὅτε χεὶρ μέσῃ τῶν νεφῶν ἐπιφανείσα ἔδειξεν
αὐτῷ τὸ λάβαρον.

Παρὰ τὰς παρασκευὰς ταύτας, μὴ ὑπαρχούσης ἐνότητος καὶ
συνπνοίας ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους,
ἀπεφασίσθη ἡ συνθηκολόγησις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀβουλουδοῦ,
ἀποσταλέντος κήρυκος, δι' οὗ οὗτος ἐζητεῖτο παρὰ τῶν μοναχῶν τὴν
παράδοσιν τοῦ πυροβολικοῦ, τῶν ὅπλων καὶ ὑπέρογκον εἰσφοράν ὑπὲρ
τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου. Εἰς τοιαύτας προτάσεις πᾶς ἄλλος, ἢ
ὁ ἀνώτατος κληρὸς τοῦ Φαναρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις

ἐκυριάρχει ἐπὶ τοῦ ὅρους Ἀθῶνος, ἤθελε προτιμήσει νὰ διαγείρῃ πάντας τοὺς Θρακικοὺς λαοὺς, πληρῶν τὴν πεδιάδα τῶν Φιλίππων στρατιωτῶν τοῦ Σταυροῦ. Τὸ ἐμφανισθὲν πρὸ τοῦ Βρούτου φάσμα θ' ἀνέζη, ὅπως κατατρομάξῃ «διδάνιον» ἐξ ἀνθρωποκτόνων συγκροτούμενον. Τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας ἀπηγόρευε τὴν ρῆξιν πάσης μετὰ τῆς ἀσεβείας συνθήκης· εἰκοσακισχίλιοι δὲ ὅπλιται, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς συμπράξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἠδύναντο νὰ φέρωσιν ἐν τῇ Ἀθῶνι ἀντιπερισπασμὸν ἱκανόν, ὅπως παραλύσῃ πᾶσαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσιν.

Αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συνθηκολογήσεως ἐπὶ μακρὸν διήρκουν· ἅμα δὲ τῇ συνομολογήσει τέλος αὐτῆς, καθ' ἣν οἱ χριστιανοὶ ὑπεχρεοῦντο εἰς τὴν παράδοσιν τῶν ὅπλων, τοῦ πυροβολικοῦ, τὴν καταβολὴν δύο περίπου ἑκατομμυρίων «γροσίων» καὶ τὴν παράδοσιν ὁμήρων τινῶν, ὁ Ἀβουλουδοῦδ, ἀναχωρήσας ἐκ Θεσσαλονίκης ἔφθασεν εἰς Ἱερισσόν, ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1822.

Κατὰ τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰσοδὸν του, εἰς «καπιτσημπασσῆς» ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλεῖς, προσέφερεν αὐτῷ τιμητικὴν σπάθην ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου, μεθ' ὃ προσελθὼν ἔλαβε τὰ κατὰ τὴν συνθήκην ὀρισθέντα λύτρα τῆς ἱερέας Θηβαΐδος, πληρωθέντα αὐτῷ τὸ μὲν εἰς χρῆμα, τὸ δὲ εἰς ἐκκλησιαστικὰ κοσμήματα, ἐπιφυλασσόμενος ν' ἀναζητήσῃ μετὰ ταῦτα τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὡς ἐνόμιζε, τεθαμμένους θησαυροὺς. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου δὲ τούτου ἐξεδείλωσε ποῖαν τινα ὀπισθοβουλίαν, ἥτις ὅμως οὐδόλως διέφυγε τοὺς μοναχοὺς, ὅτε εἶδον αὐτὸν διατάσσοντα ὑπὸ φαντασιώδεις προφάσεις τὴν σύλληψιν πολυαρίθμων ἱερέων ἐκ τῶν πέριξ ἀγρῶν, ἐπειδὴ ὅμως τὰ κοινόδια αὐτῶν εἶχον ἤδη καταληφθῇ ὑπὸ ἰσχυρῶν τουρκικῶν φρουρῶν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαμαρτυρηθῶσιν ὡς ἔδει.

Ταχέως ὅμως ὁ Ἀβουλουδοῦδ ἀπέρριψε τὸ προσωπεῖον. Ἐπανερχόμενος εἰς Θεσσαλονίκην εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ μετὰ θριαμβευτικῆς πομπῆς κατακτητοῦ· μετ' ὀλίγον παρετηρήθη, ὅτι αὐτὸς ὁ ἀρνηθεὶς τὰ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῆς Κασσάνδρας συγχαρητήρια, λίαν εὐχαρίστως

ἐδέχετο ἤδη κολακευτικούς ἐπαίνους· ἐξαίροντας τὴν σπουδαιότητα τῆς τελευταίας ἐκστρατείας.

Οὐδόλως ὥκνει· αὐτὸς αὐτὸς ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀφηγούμενος τὰ «περὶ τῶν φοβερῶν ἐχυρώσεων, καὶ τῶν σπουδαίων ἐνισχύσεων τῶν μονῶν τοῦ ὄρους Ἀθω», χωρὶς δὲ νὰ παύσῃ συμπαγῶν ἐτοῖς τάλαιπώροις Ἑλλήσιν, οἵτινες ἐπλήρουν τὰς ἀνοησίας τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν, δὲν ἐδράδυνε νὰ δεῖχθῇ ἄξιος ὁπαδὸς τῆς σχολῆς τοῦ Ἰσῆζάρ πασᾶ, ἐν ἣ ἔλαβε τὰ πρῶτα αὐτοῦ μαθήματα.

Αἱ ἐπιτυχίαι καὶ τὰ ἀτυχήματα διέπονται ὑπὸ περιοδικῆς ὥς εἶπιν ἐξελίξεως· ἡ νίκη παρακολουθεῖ τὴν νίκην, ὥς καὶ ἡ ἀποτυχία τὴν ἀποτυχίαν· τὴν αὐτὴν ἡμέραν μάρτυς τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιτυχιῶν τοῦ Ἀβουλουβοῦδ, ἐβλεπε τοὺς Εὐβοεῖς κινδυνεύοντας νὰ ὑποστῶσιν τὴν τύχην τῶν ὁμοθρήσκων αὐτῶν Μακεδόνων.

Οἱ κάταικοι τῆς νήσου ταύτης, ὑφιστάμενοι βαρύτερον τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις Ἑλλήνων τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, εἶχον ἀπὸ ἄλλαις χώραις Ἑλλήνων τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, εἶχον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἀναγκάσει τοὺς Τούρκους νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐν ταῖς φρουρίαις, ἀποκλείσαντες αὐτοὺς ἐν Χαλκίδι καὶ Καρύστῳ. Οἱ πολεμισταὶ οὗτοι, οἱ ἐν πινδαρικοῖς στίχοις ἐξυβρίζοντες τὸν προφήτην, ἀπέδειξαν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσλάμ ἔτι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἑλεφθίνωρος, υἱοῦ Ἀρεος, καὶ τῆς Χαλκοζωντιάδος, ἡγέτου τῶν μεγαλοψύχων Ἀδάντων, ἀνέζων ἐψάλλον ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτῶν τῶν τυράννων αὐτῶν τὸν ὕμνον τοῦ Ρήγα, ὃν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας εἶχον διδαχθῇ, διότι ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἤδη οἱ Ἕλληνες ἐξύμνουν τὴν δόξαν καὶ τὰ τρόπαια τῶν ἄρματωλῶν καὶ τῶν ναυτῶν αὐτῶν.

Ἀνεμμνήσκοντο ἤδη ἐν ταῖς μεταξὺ αὐτῶν συνδιαλέξεσι τοῦ παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Προύθου ἡρώϊκοῦ θανάτου τῶν Ἑλλήνων, τῆς ἐξαρισθείσης διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἀγχόνης, τῶν προσφάτων ναυτικῶν κατορθωμάτων τῶν ἄργοναυτῶν αὐτῶν, τῶν θαφνῶν, ἃς οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν ἐδρεψαν ἐν Θερ-

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ὁδηγεῖ τοὺς Δερβενοχωρίτες
εἰς μάχην.

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπανάστασεως

φυλ. 24

μοπούλαις, Λεβαδείᾳ, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα, ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῆς Μεσσηνίας ἢ τῶν πεδιάδων τῆς Τεγέας, ἐναπόλουν τὴν ἀρχαίαν εὐκλειαν καὶ τὰ σύγχρονα μεγαλεῖα, ὅτε εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἐλευθερολακωνίας, ὁ Ἥλιος Γιατράκος υἱὸς τοῦ Μαυρομιχάλη, πρίγκιπος τῆς Μάνης, ἀπεδιδάσθη εἰς τινὰ ὀρμίσκον παρὰ τὴν Κά-
ρυστον, πόλιν τηροῦσαν μέχρι τοῦ νῦν τὸ ὄνομα ἐνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Χεῖρωνος τοῦ ἱπποκενταύρου, ὅπερ ἡ ἀρχαιότης ἀπέδιδε τὴν ἰδρυσιν αὐτῆς.

Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος ὀπλαρχηγός, λαβὼν μέρος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, ὠδήγει ἤδη ἐπτακισίους ἀνδρας, μετὰ τῶν ὁποίων ἔσπευσε νὰ κατορθώσῃ τὴν κατάνκτησιν φρουρίου, οὕτινος ἢ φρουρά, ὥς ἐπληροφορεῖτο, εὐρίσκειτο ἐν ἀμηχανίᾳ ἐκ τοῦ κινδύνου.

Οὐδὲν καταφανὲς πρόσκομμα ἔδλεπεν, ὅπως προσπελάσῃ τὰ τεῖχη αὐτοῦ, οὐδεμίαν πρόδηλον ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Οἱ στρατιῶται αὐτοῦ προχωροῦντες ἀπροσκόπτως εἰσῆλθον εἰς τι τῶν προαστείων ἐπιδοθέντες εἰς τὴν λεηλασίαν αὐτοῦ. Μόνος ἐκείνος ἀνήσυχος, φοβούμενος ἀπροσδόκητόν τι, ἔστατο μετὰ ἐπτὰ τῶν ἀνδρειότερων ἀξιωματικῶν τῆς εὐχεροῦς ἐκδόσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ὅτε ἀποτόμως εἶδεν ὄρδῃν μυκωμένων Τούρκων ὀρμῶσαν ἐξ ἀγνώστου ἐνέδρας.

Ἀνακαλεῖ εἰς συσσωμάτωσιν τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρ' οὐδενὸς ἀκούεται πλέον, διότι εἶχεν ἤδη ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν ἅπας ὁ τουρκικὸς πληθυσμὸς τῆς Καρύστου, μόλις δὲ προλαμβάνει νὰ εἰσχωρήσῃ ἐν τινὶ μύλῳ, μικρὸν ἀπέχοντι τῆς πόλεως. Πάραυτα περικυκλοῦνται, ἀποκλεισθεῖς ἐν αὐτῷ, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· τρεῖς τῶν συντρόφων αὐτοῦ πίπτουσι παρὰ τὸ πλευρόν του· αἱ τροφαὶ ἐξαντλοῦνται· ἀποφασίζει ἔξοδον μετὰ τῶν τεσσάρων ἀνδρείων, οὔτινες τῇ ὑπελείποντο, ὅπως ἐνδόξως ἀποθάνῃ. Οἱ Τούρκοι πανταχόθεν συσπειροῦνται περὶ αὐτὸν κραυγάζοντες «φεισθῶμεν τοῦ υἱοῦ τοῦ Πετρόμπεη Ἥλια»· προτίθενται νὰ σεβασθῶσι μόνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ· ὁ ἐξ ἀπίστων περὶ αὐτὸν κύκλος συσφίγγεται· μάτην κραδαίνει τὴν ἀπαστρέπτουσαν σπάθην αὐτοῦ, ὅπως προκαλέσῃ αὐτούς·

«φείσθητε τοῦ υἱοῦ τοῦ Πετρόμπετη», ἐπαναλαμβάνουσιν οἱ Τοῦρκοι | — Ἐννοῶ κραυγάζει ὁ Ἥλιος, θέλετε νὰ τὸν ζωγρήσητε; αἱ! λοι-
πὸν μόνον ἡ σπάθη μου θὰ περιέλθῃ εἰς χεῖράς σας! Καὶ ταῦτα
λέγων αὐτοκτονεῖ διὰ τοῦ ξίφους ἐκπνεύσας ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν
βαρβάρων.

Αἰφνης οἱ Μανιάται κατορθώσαντες νὰ ἐξέλθωσι τῆς Καρύστου
διασκορπίζονται ὡκυποδέστεροι τῶν λανωνικῶν δορκάδων, εἰσχω-
ροῦσιν ἐν τοῖς δάσεσι τοῦ ὕρου Ὅχη γενόμενοι δεκτοὶ ὡς ἀδελφοὶ
ὑπὸ τῶν Εὐδοέων, τοὺς ὁποίους οὐδόλως εἶχον προσιδοποιήσει περὶ
τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῶν... Ἀπὸ οὐκὼ ἤδη ἡμερῶν ἐθρήγουν ἐκεῖ
τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν εἰς συνάντησιν αὐτῶν
ὁ Κυριάκος, θεῖος τοῦ Ἥλια, ὅστις πάραυτα ἐσκέφθη νὰ καθησυ-
χάσῃ τὰ πνεύματα, πείθων τοὺς Χριστιανοὺς περὶ τῆς αἰσίας ἐκθά-
σεως τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῶν, προθέμενος τὴν ἐκδίκησιν τοῦ θανά-
του ἀνεψιοῦ, ὃν ἐλάτρευε.

Συνετὸς ὅσον καὶ ἀτρόμητος ὁπλαρχηγὸς ὢν ἐδείχθη τότε σω-
τὴρ τῆς Εὐδοίας· ἀλλ' αἱ τύχαι τῶν μαχῶν, αἵτινες ἔμελλον μετ'
ὀλίγον νὰ μεταχθῶσιν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Ἠπείρου, ἐπεφύλασσον
αὐτῷ τάφον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀχέρωντος.

Ὁ φίλος, ὁ σύντροφος τοῦ Ἥλια, Ὀδυσσεὺς ἔμελλε νὰ ἐξιλεώσῃ
τὴν σκιάν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν τοῖς ὅπλοις. Ὅτε ὁ Ὁμὲρ Βρυώ-
νης, ἐξαναγκασθεὶς ἐκ τῶν μαχῶν, ἄς συνῆπτε μετ' αὐτοῦ, ἐγκα-
τέλιπε τὴν Ἀττικὴν, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου εἶχεν ἀποφασίσει νὰ
κυριεύσῃ τὰς Ἀθήνας. Ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ καταλείπων τὴν πόλιν ταύ-
την εἶχεν ἀφήσει ἐν αὐτῇ φρουρὰν ἐπαρκῆ πρὸς ὑπεράσπισιν, φεύ-
γων δὲ καὶ ἐν τῇ χειρὶ τὴν δαδα κρατῶν εἶχε δηώσει τοὺς δῆμους
ἢ κώμας τοὺς εὐρισκομένους ἐν τῇ πεδιάδι, ἔκαυσε τὰς Θήβας, τὴν
Λεβαδείαν, καὶ καρέστρεψεν ἐντελῶς τὴν χώραν, ἥς ἠναγκάσθη ν'
ἀπομακρυνθῇ.

Περιβαλλόμενοι ὑπὸ ἐρήμου οἱ ἐν Ἀθήναις διαμείναντες Τοῦρκοι,
καὶ ἔχοντες ἀφθονωτάτας προμηθείας ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἐν ἀσφα-
λείᾳ. Οὐδεὶς Ἑλλήν ἐφαίνετο, καὶ οἱ βάρβαροι, ἔὰν καθ' ἐκάστην

ἐξήρχοντο εἰς κατασκοπείαν, ἔπραττον τοῦτο μόνον ἵνα ἀπολαύσωσι τῆς τέρψεως τοῦ κυνηγίου, ἀποσυρόμενοι ἐν τούτοις ἅμα τῇ νυκτὶ ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἕνεκα τοῦ τρόμου, ὃν ἐνέπνεεν αὐτοῖς πόλις καλυπτομένη ὑπὸ ἐρειπίων καὶ τάφων, τρόμου, τῶν ἐγκληματικῶν συνειδήσεων.

Ἵπέθετον ὅτι ἤθελον διέλθει οὕτω πῶς τὸν χειμῶνα. Ὁ Πάρνασσός ἤδη ἐκαλύπτετο ὑπὸ χιόνος, τὰ ὄρη τῆς Βοιωτίας ἀπέβαλον τὴν πρασινίζουσαν χλόην αὐτῶν, ὅτε οἱ χωρικοὶ τοῦ Κιθαιρώνος ἐνωθέντες μετὰ τῶν «παλληκαρίων» τοῦ Ὀδυσσεύς, κατήλθον εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος. Ἐδέοντο τοῦ Θεοῦ τοῦ πολέμου, ἵνα ἐμπνεύσῃ τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν τὴν ἰδέαν ὅτι εἰσὶν ἐν ἄκρᾳ ἀσφαλείᾳ· καὶ αἱ εὐχαί, ἃς ἀπηύθυνον αὐτῷ ἐντελῶς εἰσηκούσθησαν, διότι εἰσῆλθον κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17 Νοεμβρίου εἰς Ἀθήνας μετὰ τοσαύτης προφυλάξεως, ὥστε οἱ Τούρκοι μόλις τῇ 18 κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου εἶδον αὐτούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Κατάστασις τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.—Τὰ κατὰ τὴν νῆσον Κρήτην.—Ἀφίξεις τοῦ Μιχαήλ Κομνηνοῦ Ἀφευτούλιεφ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ.—Χαρακτηρισμὸς καὶ διακήρυξις αὐτοῦ.—Στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις τῆς νήσου Κρήτης.—Λεπτομέρειαι τοπογραφικαὶ καὶ οἰκονομικαί.—Ὀνόματα τῶν κυριωτέρων ὀπλαρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν.—Ἀνικανότης καὶ δουλοφροσύνη Κομνηνοῦ.—Παράπονα ἐναντίον αὐτοῦ.—Συνδιάσκεψις ἐν Βραχωρίῳ.—Ὀμιλία καὶ Σόφρων ποιεῖς αὐτοῦ.—Συνδιάσκεψις ἐν Βραχωρίῳ.—Τὰ σχέδια αὐτοῦ.—Ἀλώσις τοῦ φρουρίου τῆς Λιθαρίτσας.—Οἱ Σουλιῶται βαδίζουν εἰς βοήθειαν τοῦ φρουρίου τῆς Λιθαρίτσας.—Ἀρνεῖται τὴν συνδρομὴν αὐτῶν.—Ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τοὺς Σουλιώτας.—Ἀπόφασις τοῦ Μάρκου Βότσαρη.—Συγκατάθεσις τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Καραϊσκού.—Προσβάλλουσι τὴν Ἄρταν.—Μάχαι αὐτῶν.—Ἵποστηρίζονται ὑπὸ τῶν Τόσκηδων, οἵτινες προδίδουσιν αὐτούς.—Θάνατος τοῦ Καρ' Ἀλῆ-Χάν καὶ τοῦ Μεχμέτ βέη ἐκ Κλεισούρας.—Συνέπειαι τούτων.—Τροπὴ τῶν Σουλιωτῶν.—Ἀπόταξις τοῦ Ἰσμαήλ Πασσόνπεη.—Ἐνωσις πάντων τῶν Σκυπεταρῶν ὑπὸ τῆς σημαίας τοῦ Χουρσίτ.

Ταραχαὶ ἐναλλὰξ ἀναφυόμεναι καὶ καταπαύουσαι ἐν Σμύρνῃ· βάσανοι ὀγδοήκοντα τριῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ χωρίου Τζαού-Κιουῖ, οὔτε ἀνάγνωσιν, οὔτε γραφὴν γνωρίζοντων, καὶ κατηγορουμένων ὡς διατηρούντων ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν Σαμίων, ἀταξίαι τινὲς ἐπισυμβᾶσαι ἐν Σκάλα Νόβα, Εὐρωπαῖοι κτυπηθέντες ἢ ῥυθισθέντες κατὰ τὰ ἀμνημόνευτα ἔθιμα τῆς Ἀνατολῆς· ἡ Χίος ἀπειλουμένη δι' ἀποδιδάσεως ἐκ μέρους τῶν ἐπαναστατῶν· ἡρεμία κοιμητηρίου ἐν Κύπρῳ, ἰδοὺ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων κατὰ τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τὰς περὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ μοῖρα τοῦ «καπετὰν πασσᾶ», ἀποσυρθεὶσα ὀπισθεν τῶν Δαρδανελλίων, ἐγκατέλιπε τὴν θάλασσαν εἰς τὸ κράτος τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ὅτε ὁ Μιχαήλ

νὰ σκιαγραφῆσωμεν, οὕτως ὥστε νὰ γείνη γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας αὐτοὺς ἢ σπουδαιότης τῆς νήσου, ἣν οἱ Βενετοὶ ἐπιμόνως ἐφρόντισαν νὰ καλύψωσιν ὑπὸ πολιτικὸν πέπλον ἀπὸ τῶν ὁμμάτων τῆς Εὐρώπης.

Ἡ νήσος Κρήτη, κειμένη μεταξὺ τῶν μοιρῶν μήκους 210 30' καὶ 240 42', ἐπὶ 350 40' πλάτους, μετρεῖ τὸ μέγιστον αὐτῆς μήκος ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Βούζα μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σιδέρου, κειμένου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς, εἰς πεντήκοντα τρεῖς λεύγας Γαλλικὰς βορειομεσημβρινῆς· τὸ δὲ μέγιστον αὐτῆς πλάτος ὑπολογιζόμενον ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Φουσκιά εἰς ἑκτασιν δέκα λευγῶν. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς περιλαμβανομένη ἑμεταξὺ τῶν γραμμῶν τούτων, δύναται ὥς ἔγγιστα νὰ ὑπολογισθῇ εἰς τριακασίας ἑβδομήκοντα μίαν τετραγωνικὰς λεύγας.

Ἡ σειρὰ τῶν ὀρέων, ἣτις διασχίζει τὴν νήσον Κρήτην κατὰ τὴν μεγαλειτέραν αὐτῆς ἑκτασιν, τεμνομένη εἰς τέσσαρα διάφορα μέρη, ἀποκαθίστησιν ἰσάριθμα σημεῖα συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν βορείων καὶ νοτίων μερῶν τῆς πανταχοῦ ὀρεινῆς ταύτης χώρας ἣς οἱ ἀγροὶ δίκην ὀροπεδίων τεταγμένοι παρέχουσι μᾶλλον ἔποψιν κλιμακῆδὸν ἀνελισσομένων πεδίων, ἢ ἀληθοῦς πεδιάδος σχεδὸν μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἡ πρώτη κλεισώρεια ἢ διαλαύνουσα τὸ ὀρεινὸν τοῦτο διάφραγμα. Ὑπερ οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν διὰ γενικοῦ ὀνόματος Ἰδην, ἀνοίγεται μεταξὺ τῶν κρημνωδῶν ὀρέων τῶν Σφακιῶν καὶ Κρυαδρίας, ἐνῷ τὸ μέρος, ὕπερ ἐκτείνεται μέχρι τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς, τηρεῖ τὸ ὄνομα τῶν Σφακιωτῶν μέχρι περίπου τῆς Ρεθύμνου. Ὅθεν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἀποκρύμνου ταύτης περιοχῆς δέον νὰ ὑπαγάγωμεν τὸν λιμένα τῶν Γραβουσῶν, τὸν κόλπον τῆς Κισσάμου, τῶν χανίων καὶ τῆς Σούδας, κειμένης ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς, ὡς καὶ τὸν ὄρμον τῶν Σφακιῶν τὸν εὐρισκόμενον εἰς τὸ μεσημβρινὸν αὐτῆς μέρος.

Τὸ ὄρος Ἰδη, ὕπερ δίκην πυραμίδος ὕψεται πρὸ τὴν ὀροσειρὰν τῶν Σφακιῶν, χωριζόμενον αὐτῆς διὰ κλεισώρειας διαδρεχόμενης παρὰ τινος ποταμίου ἢ χειμάρου, γνωστοῦ τανῶν ὑπὸ τὸ

ὄνομα Κρυάδρια, ἀριθμεῖ μεταξὺ τῶν ὄρων αὐτοῦ τὴν Ρέθυμνον καὶ τὴν Κανδίαν, (1) φρούριον, ἀφ' οὗ ἐκτείνονται αἱ ὁμώνυμοι πεδιάδες καὶ ἡ τῆς Μεσσαράς, αἵτινες συνέχονται ἀλλήλαις διὰ σειρᾶς δευτερευόντων λόγων, οἱ ὅποιοι κλημακιδὸν τεταγμένοι στηρίζονται εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκείνην κορυφὴν, ἐφ' ἧς ἡ μυθολογικὴ ἀρχαιότης τίθησι τὸν τάφον τοῦ Αἰγιδόχου Διός.

Τὸ τρίτον διαμέρισμα τῆς Κρήτης ὀρίζεται διὰ τοῦ ὄρους Ἰκάρου, ἕπερ κλεισώρεά τις καὶ ποτάμιον διαχωρίζουσιν ἀπὸ τῶν κρημνορειῶν τῆς Ἰδης, καὶ διὰ τῶν μετεώρων τοῦ Καβουτσῆ, κειμένων ἐν τῇ στενωτέρῳ σημείῳ τῆς νήσου μέχρι τῶν τοῦ Λασιθίου, ἅτινα ὑψοῦνται ἔμπροσθεν τοῦ κόλπου τοῦ Μιραβέλλου. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ τέταρτον διαμέρισμα, ἐν τῇ ὁποίῳ κεῖνται ἡ πόλις Ἱερὰ Πέτρα, καὶ ὁ λιμὴν τῆς Σούδας· τέλος ἡ ἐσχατιὰ τῆς νήσου, ἥτις εἶναι οὐχ' ἥττον ὀρεινὴ, περατοῦται εἰς τὸν λιμένα Παλαιόκαστρον, κείμενον μεταξὺ τῶν δύο αὐτῆς ἀνατολικωτάτων ἀκρωτηρίων. Φάραγγες, ἄδυσοι, χεῖμαρροι, φύσις λίαν ἀνωμάλως διεσκευασμένη, καθιστῶσι τό τε σύνολον καὶ τὰς τοπογραφικὰς μερικότητας τῆς Κρήτης λαβύρινθον μᾶλλον ἀδιέξοδον τοῦ τῆς Κνωσσῶ, καὶ τὸν λαόν, ὅστις ἄρχει τοῦ ὠραίου ἐκείνου βασιλείου, μινώταυρον τοσοῦτον ἄγριον, ὅσον καὶ ὁ καθ' οὗ ὁ Θησεὺς ἐθριάμβευσεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, καὶ ὅστις μινώταυρος παρίστησιν ἡμῖν ἀλληγορικῶς τὸ σύμβολον βαρβαρότητος ἡττηθείσης ὑπὸ τοῦ ἀρτιθαλοῦς πνεύματος τῆς ἐλευθερίας.

Τοιαύτη ὑπὸ γεωγραφικὴν ἔποψιν ἡ σύστασις τῆς Κρήτης περὶ ἧς ἐν ταῖς ἐφεξῆς μόνον ἐφ' ὅσον αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἱστορίας ἀπαιτοῦσι, θέλομεν διαλάβει, ὅπως ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ Τούρκοι διαιροῦσι τὴν νήσον ταύτην εἰς τρεῖς διοικήσεις, ἢ «σαντσάκια», τὴν τοῦ Ἡρακλείου, τῆς Ρεθύμνου καὶ τῶς Χανίων, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες

1) Ἡράκλειον.

πιστοὶ εἰς τὴν ὀνοματολογίαν αὐτῶν, διετήρησαν τὰς ἐκκλησιαστικὰς διαιρέσεις οἷον διὰ μαρτυρούμενοι ἀπέναντι τῆς χριστιανωσύνης, κατὰ τῆς ἀνομίας τῶν τυράννων αὐτῶν.

Ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐπαναστάσεως, ἥς θέατρον ἐστὶν ἡ νήσος Κρήτη, ἡ ἐπαρχία Σφακίων δέον φυσικῶς νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου. Ἡ χώρα αὕτη κεκλιμένη κατὰ τὸ μεσημέριον μέρος τῆς νήσου, ἐκτείνεται ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τοῦ Σελίνου μέχρι τοῦ Φράγκου Καστέλλι, μικροῦ φρουρίου ὠχυρομένου διὰ τεσσάρων προμαχῶνων βενετικῆς κατασκευῆς καὶ περατοῦται πρὸς βορρᾶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρεθύμνου καὶ τῆς Μεσσαρῆς.

Ἡ πόλις καταστραφεῖσα σχεδὸν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 περιλαμβάνει ἤδη χιλίους διακοσίους κατοίκους, ὧν αἱ κατοικίαι αἰωρούμεναι ἐπὶ τῆς κλιτύος τῶν δύο καταντικρὺ κεκλιμένων ὀρέων, ἐπιστέφουσιν εἰδὸς τι χωνοειδοῦς χαράδρας.

Τοιαύτη τίς ἐστὶν ἡ πρωτεύουσα τῆς αὐτονόμου διοικήσεως τῶν Σφακίων, οὓσα ἐν αὐτῇ καὶ τὸ μόνον ἐπίνειον αὐτῆς, ἐὰν δύναται τις νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς λιμένα τόσον ἐκτεθειμένον εἰς τοὺς νοτίους ἀνέμους, ὥστε τῶν λέμβων μὴ δυναμένων νὰ ρίψωσιν ἄγκυραν ἐπὶ πυθμένος ἐκ βράχων βαθυρρίζων αποτελουμένου, οἱ Ἑλληγες ὡς καὶ οἱ ναυτικοὶ τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς, ἵνα διασώσωσι τὰ πλοῖα αὐτῶν ἀνελκύουσιν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἀφιέμενοι ταῦτα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ καὶ μόνου, ἀφ' οὗ οὐδὲν πυροδόλον ὑπάρχει ἐκεῖ, πρὸς ἀπόκρουσιν ἐχθρικῆς προσεγγίσεως.

Ἐν τούτοις εὐρίσκει τις εἰς ἀπόστασιν λεύγης πρὸς δυσμὰς ψαμμώδη αἰγιαλὸν ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τῶν ἀποκρήμνων ὀρέων, ὡς καὶ πηγὴν τινα γλυκέως ὕδατος, ὅπου δύναται νὰ προσορμισθῇ εἰς βῆθος ὀκτὼ ἕως δέκα ὀργυῶν· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἀκόμη εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς τὴν σφοδρότητα τῶν βορείων ἀνέμων, οἵτινες λάδροι ἐπιπνέουσιν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ὁ Βορρᾶς καλύπτει διὰ χιόνων τὴν δικόρυφον. Ἰδὼν. Τοῦτ' αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τῶν νήσων τοῦ Γόγου, ἐν αἷς οἱ ἀρχαῖοι ναυτικοὶ ὁδηγοὶ τίθενται φαντασιώδη

λιμένα, οὐδεμίαν ἄλλην σπουδαιότητα ἔχουσιν ἐκτὸς τοῦ εὐφόρου αὐτῶν, διότι εἰσὶν καλλιεργημένοι καὶ κατωκημένοι. Ἐν αὐταῖς οἱ σφατιῶται συλλέγουσι κριθὴν καὶ ἄλλα ἐν ποσότητι ἐξαρκείῃ ταῖς ἀνάγκαις αὐτῶν καὶ τρέφουσι καὶ ποίμνια. Ἐκ τούτων συνάγει τις ὅτι οὐδένα λιμένα ἔχουσι, καίτοι ναυτικοὶ ὄντες, καὶ ὅτι τὰ πλοῖα αὐτῶν πολλάκις κινδυνεύουσι ν' ἀναπλεύσωσι μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

Τοιοῦτο τὸ ἄσυλον τῶν νεωτέρων Κρητῶν, τῶν καταγομένων ἐκ φυλῶν Πελασγικῶν ἢ αὐτοχθόνων· ἐξετάζων δὲ τις τὴν φυλεὶν αὐτῶν ἡδύνατος νὰ πιστεύσῃ, ἔάν τὰ ἐρείπια δὲν ἐπεμαρτύρουν τὸ ἐναντίον, ὅτι μόνον ἀετοὶ ἡδύναντο ἐκεῖ νὰ εἰσδύσωσι. Καὶ τῷ ὄντι ὀλίγον μακρὰν τοῦ φρουρίου ἐκείνου τὰ χωρία Κολυκάσια, Βουδάς καὶ Κομιτάδες, κείμενα εἰς ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων ἐνὸς μιλίου, δεσπόζουσιν ὁδοῦ ἀδιεξόδου· ὁ ἐχθρὸς δύναται νὰ κανασυντριβῇ ὑπὸ τὸ κύλισμα τῶν λίθων, ἐν ᾧ ἐνεδοῦναι καὶ φυλακεῖα ὠρυγμένα ἐν τῷ βράχῳ, ἐπιτρέπουσι νὰ βάλλῃ τις ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἀοράτῳ. Καὶ ἀπὸ τέταρτον λεύγης εἰς τέταρτον ἀπαντᾷ τις διαδοχικῶς τὰ χωρία Πιτσιανὸν καὶ Καφὸδάσας· οὕτω πῶς δὲ διευθυνόμενος φθάνει εἰς τὸ χωρίον Σκαλωτή, ἡμίταρτα τῆς λεύγης μακρότερον, εἰς Φοδούκινον, εἰς ὃ ἀνέρχεται τις διὰ κλιτύος δυσπρόσιτου.

Τὸ δεῦτερον σημεῖον, δι' οὗ δύναται τις νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ εἰς τὸν κρατῆρα τῶν Σφακίων, εἶναι τὸ στενὸν τοῦ Ἀρχιφούξ, ὅπερ δέον νὰ γνωρίσωμεν βαδίζοντες ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὰ ἔξω. Ἀκολουθῶν τις ἐπὶ εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας τὴν ὁδόν, περὶ ἧς ὁμιλήσαμεν, ὑπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ χωρίου Κομιτάδες ἐμπίπτει εἰς τὸ βάραθρον κρημνωδῶν βράχων, ἐπικρεμαμένων τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁδοιπόρου, περατοῦται εἰς διάδρομον πετρότμητον, ὃν διαβαίνει τις ἵνα φθάσῃ ἐπὶ τῶν κλιτύων ἐκτεταμένων κρημνωρεῖων παραπορευόμενος ἐπὶ εἰκοσιπέντε λεπτὰ τῆς ὥρας μέχρι μέρους τινός, καθ' ὃ δύο ἴπποι μόλις δύνανται νὰ διέλθωσι κατὰ ζώνην, διέρχεται τὸ χωρίον Ἰῆρον ἐξέρχεται τοῦ στενοῦ, βαδίζει ἐπὶ τοῦ ὁροπεδίου Ἀρχιφούξ, καὶ μίαν λεύγαν περίπου ἀποτέρω βλέπει τὴν θάλασσαν ἄνω οὗ ἀρωγῆ-

ρίου Μελέκα. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰσέρχεται τις εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν Ἀποκορώνων, κάκειθεν εἰς Χανία.

Οἱ Ἕλληνες διευθυνόμενοι ὑπὸ τοῦ πολεμάρχου τῶν Σφακίων Ρούσσου, ἀνδρὸς περιωνύμου μεταξὺ τῶν ἀνδρειοτέρων τῆς χώρας ταύτης, εἶχον διοργανώσει εἰδὸς τι Ἀρείου Πάγου συνισταμένου ἐκ τῶν: Ἀναγνώστου Πρωτοπαπαδάκη, Γεωργίου Πολυγιαννάκη, τῶν ἑξ ἀδελφῶν Τηλιανάκη, ὧν ὁ μᾶλλον ἀτρόμητος, ὁ ἐπικληθεὶς «Τουρκομάχος» εὗρίσκετο πάντοτε εἰς τὰς προφυλακάς, Ἀναγνώστου Παπαδάκη, τοῦ Σίφη, γεννηθέντος ἐν τοῖς πέριξ τῶν Χανίων, καὶ τοῦ Ἀντωνίου Πελιδῶρου, τοῦ ἐπικληθέντος «Ἀμμήτου», οἵτινες εἶχον ὀχυρώσει ἑλα τὰ σημεῖα ἅτινα ἀπηριθμήσαμεν.

Κατέλαδον δ' εἰτα τὸ Πρόμερον καὶ τὸ Βαφέ, κώμας ἑκατὸν πενήκοντας οἰκίας περιχοῦσας, ὅπου ἐστύλωσαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Κύριοι τῆς πεδιάδος καὶ τῶν λόφων ἐτρόγυν, ἐθέριζον καὶ παρεμυθοῦντο διὰ τὴν ἀφορίαν τῆς χώρας αὐτῶν, ἥτις τρέφει μόνον μελίσσας καὶ ποίμνια, τῶν ὁποίων τὸ μέλι καὶ ὁ τυρὸς ἀποτελοῦσι τὸν κυριώτερον πλοῦτον. Ὅτι περὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ φέρωσι σίτους ἐξ Αἰγύπτου, εἶχον ἀποταμιεύσει τὰς κριθὰς τῶν ἀγάδων αὐτῶν, δι' ὧν εἰρεφον τὰς οἰκογενείας καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῶν. Ἐκήρυξαν τὴν βασιλείαν τοῦ Σταυροῦ μετὰ χιλίων πεντακοσίων ὀρεινῶν, ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἔχυνον τὸ αἷμα αὐτῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ἀλλ' ὁ ἀσύνετος Κομνηνὸς δὲν ἐδράδυνε νὰ δυσαρεστήσῃ αὐτοῦς, θέλων νὰ ἐφαρμόσῃ πειθαρχίαν ἐν τῇ τῶν ἡθῶν αὐτῶν.

Περιεγράψαμεν ὅσον τὸ δυνατόν συντόμως τὴν τοποθεσίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς πόλεως τῶν Χανίων, ἵν' ἀποδείξωμεν ὅτι οἱ ἐπαναστάται δὲν εἶχον ἐπαρκῆ μέσα, ὅπως ἐπιχειρήσωσι τὴν κατάληψιν αὐτῆς ἄλλως ἢ διὰ ἀποκλεισμοῦ, εἰς ὃν ἤθελε συντρέξει καὶ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Κύριοι μέρους τοῦ ποταμοῦ Κλαδισσοῦ καὶ τῶν θέσεων Ἀγίας Μαρίνας, Δαρατσοῦ, Γαλατᾶ καὶ Πλατανιάς, ἐγκατέστησαν ὀχυρῶς ἐν τοῖς δάσεσιν, ἅτινα περιβάλλουσι τὴν τοποθεσίαν ἐκείνην, οὕτως ὥστε νὰ παρενοχλῶσι τὸν ὄρμον τοῦ Ἀγίου

Θεοδώρου. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐδέχοντο τοὺς νεοσυλῆκτους, οἵτινες ἐπέμποντο αὐταῖς ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ λιμὴν του δὲν ἦτο πάντοτε πρὸς αὐτοὺς σημεῖον λίαν ἀσφαλοῦς συγκοινωνίας.

Καίτοι διεγάζεται ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Μελλέκα ἢ «Δέπανον», ὅταν οἱ βόρειοι ἄνεμοι πνέουσιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, τὰ παράλια τῆς νήσου Κρήτης εἰσι τοσοῦτον ἐμιχλώδη ὥστε δύναται τις εὐκόλως νὰ διευθυνθῇ εἰς τὸν κόλπον τῶν Χανίων. Πλείστα ἑλληνικὰ πλοῖα μικροῦ δεῖν νὰ γείνωσι θύματα τῆς πλάνης ταύτης, ὅθεν οὐδὲ σκέψις ἠδύνατο νὰ γείνη περὶ κανονικοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Τὰ Χανία καταλέγονται μεταξὺ τῶν δευτέρας τάξεως φρουρίων ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ, στρατὸς Εὐρωπαϊκὸς δὲν ἤθελεν εὖρει πολλὰ ἐμπόδις πρὸς ἐκπόρθησιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες οὔτε στρατὸς ἦσαν ἀκόμη, ἀλλ' οὔτε καὶ στρατιῶται, ἐν τῇ σημασίᾳ ἣν δίδομεν εἰς τὰ ἀπλᾶ ἄτακτα στρατεύματα.

Κατάλληλοι ὄντες δι' ἐφοδον τίνι τρόπῳ ἠδύναντο νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν προσβολὴν ἐν' ἀψηφήσωσι φρούριον διὰ τειχῶν περιεσωμένον καὶ ὠχυρωμένον διὰ δεκατριῶν προμαχώνων, πύργων ἢ κανονιοστασίων, ἐφωδιασμένων δι' ἑκατὸν ἐννεήκοντα δύο τηλεβόδων χωρητικότητος τεσσαράκοντα ὀκτὼ μέχρις ὀκτὼ λυτρῶν σφαιρῶν; Μὴ δὲν ἔπρεπε τὰ πάντα νὰ φοβῶνται, ἐὰν τοιοῦτόν τι κατὰ νοῦν εἶχον, παρὰ φρουρὰν ἀριθμοῦσαν πλείονας τῶν ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ δυναμένην νὰ ποιῇται ἐξόδους χιλίων μέχρι χιλίων πεντακοσίων ἀνδρῶν;

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη εἶχε πέμψει ἐκεῖ πολεμοφόδια, καὶ ἐὰν μάλιστα τὸ φρούριον τοῦτο δὲν εἶχε ζωτροφίας τριάκοντα χιλιάδων κοιλῶν αἵτου (περίπου δεκαοκτὼ χιλιάδας στατήρων), ἅτινα ὀρίζει ὁ κανονισμός, οἱ ἐν Σμύρνῃ ἀποκαθεσταμένοι Εὐρωπαῖοι οὐδόλως ἤθελον ἀφήσαι τοὺς Τούρκους νὰ στερηθῶσιν, ἐφ' ὅσον ἠδύναντο νὰ κερδίσωσι ἐν χρυσῶν φλωρίων.

Οἱ Κρήτες καὶ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐγνώριζον εἰς ποία παράλια ἦτο δυνατὴ ἀπόδρασις, ποία τὰ ἀσθενῆ μέρη τῆς πόλεως, καὶ ὅτι ἐπρεπε πρὸ παντός ἄλλου νὰ ἀποκτήσωσι μέγα στρατιωτικὸν σταθμὸν ἐν ἡ Σούδα· ἀλλ' ἦτο ἐτι δυσκολώτερον νὰ κυριεύσωσι τὴν θέσιν ταύτην ἢ τὴν πόλιν τῶν Χανίων. Διὰ τὴν ἀσφαλῆς, πρόσφορος, προφυλάσσον νὰ πλοῖ· ἐξ ὧν τῶν ἀνέμων, κυριεύμενος, ἀνυπολόγιστον ζημίαν ἤθελεν ἐπιφέρει τοῖς Τούρκοις, διότι ἤθελεν ἀποστερήσει αὐτοὺς τῶν μέσων τῆς συνδρομῆς· ἀλλ' ἀπαξ ἐτι πῶς νὰ κυριεύωσι φρούρια κείμενα ἐπὶ τῆς μεγαλειτέραις τῶν δύο νησίδων, αἵτινες κλείουσι τὴν εἰσόδον τοῦ κόλπου ἐκείνου;

Πῶς νὰ πλησιάσῃ τις ἐννέα κανονιστοικίας ἢ προμαχῶνας ἐξωπλισμένους δι' ἐξήκοντα ἑξ τηλεβόλων; Βεβαίως οὐχὶ διὰ τῶν προκηρύξεων, εἰς ἃς ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς ἦτο μᾶλλον ἐξησκημένος ἢ ἐν τῇ πολεμικῇ τέχνῃ, ὡς ἐδείχθη κατόπιν ὡς διοικητῆς χείρων ἢ στρατιώτης.

Ἀλαζονεύμενος διὰ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, ἣν συνέδεε πρὸς τὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν, θεώρησεν ἑαυτὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς ἀντιβασιλέα, ἴσως δὲ κατόπιν καὶ κατὰ τι καλλίτερον, τῆς νήσου Κρήτης καὶ τῶν ἀνδρείων, οὓς προσεφώνησεν ὡς τοσοῦτους ἐθελοδούλους ἢ μέλλοντας εἰλωτας, ὁμοίου πρὸς τοὺς «βαγιάρους» καὶ τοὺς δολόφρονας κατοίκους τῶν ὑπεριστρεῖων ἐπαρχιῶν, παρ' αἷς ἐγεννήθη. Ἐγνώριζε, καὶ ἴσως εἰς τοῦτον μόνον περιωρίζοντο αἱ γνώσεις αὐτοῦ, ὅτι ὁ μέγας κύριος ἀπέφερεν ἐτησίως ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἑκατὸν ἐξήκοντα χιλιάδας «γροσίων», κεφαλικὸν φόρον ἢ «χαράτσι», καθὼς καὶ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας κοιλῶν, σίτου, ἅτινα παρέδιδοντο αὐτῷ ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν ἀρχόντων, κατόχων τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν ἀρχαίων εὐμενῶν Ἐνετῶν, καὶ ἐπίστευσεν αἰφνης τοῦτο ὡς ἐπιχορήγησιν τοῦ Στέμματος.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς λοιπὸν ταύτης ὁμιλεῖ περὶ Κρήτης ὡς περὶ βασιλείου, ὅπερ ἔμελλε νὰ γείνῃ κράτος ὁμόσπονδον, ἀλλὰ διακεκριμένον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπαναλαμβάνων, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, τὰς ἄφρονας ἀξιώσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἐστηρί-

ξετο ἐπὶ τοῦ «ἐπισήμου» τούτου ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος», ὥς εἰ ἔμελλε ν' ἀρισθῇ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἀρχῆς ἀνωτέρας ἐκείνης, δι' ἣς οἱ Κρήτες ἠδύναντο νὰ περιβάλλωσιν αὐτόν. Τὶ ἐχρησίμευσεν αὐτῷ αὕτη, ἀφοῦ ἦτο πληρεξούσιος τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ὅστις ἐπί-
πις ἦτο τοιοῦτος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, οὕτινος ἡ αὐθεντία ἐπὶ γὰρ ἐν
ἐκ πηγῆς μᾶλλον ἀγνώστου τῆς τοῦ Νεῖλου;

Τὸ βασιλεῖον τῆς Κρήτης ἦτο ὑπερβολικῶς ὥραϊον, διότι ἀπὸ
τοῦ ἀκρωτηρίου μέχρι τῆς πόλεως τοῦ Ἡρακλείου ἐπὶ τῆς βορείου
περιφερείας τῆς νήσου, ὑπολογίζονται περίπου δέκα χιλιάδας Ἑλ-
λήνων καὶ περὶ τὰς εἴκοσι δύο εἰς ἕτερα μέρη τῆς νήσου, ἱκανῶν
νὰ φέρωσιν ὅπλα. Ἀπέναντι δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου τῶν Χριστιανῶν
ὑπῆρχε μωαμεθανικὸς πληθυσμὸς ἑνοπλος ἰσάριθμος σχεδόν. Οὗτοι
διωχθέντες ἐξ ἀπάντων τῶν χωρίων, εἶχον καταφύγει εἰς τὰς εἴκοσιν
ὀκτὼ ὠχυρομένους πόλεις, φρούρια, χαρακώματα ἢ πύργους τῆς
Κρήτης· ἀλλ' οὕτω πως διασπασθέντες καὶ καταληφθέντες ἐξ ἀπρο-
όπτου χωρὶς ἄλλα ἐφόδια, ἐκτὸς ὅσων ἡδυνήθησαν νὰ συναποφέρωσι,
δὲν παρούσας τὴν ἐπίφοδον ἐκείνην ἐνότητα, ἣτις ἤθελε δυνήθῃ
νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, τοῦθ' ὅπερ κατ' ἀρχὴν εἶχεν ἀπο-
τύχει, χάρις εἰς τὴν ταχύτητα τῆς ἐνεργείας τῶν Σφακιωτῶν, οἵτι-
νες ἐκώλεσαν τὴν συγκοινωνίαν τῶν πασσάδων τοῦ Ἡρακλείου τῆς
Ρεθύμνου καὶ τῶν Χανίων.

Ἔδει λοιπὸν νὰ πολιορκήσωσι τὰ φρούρια ἐν οἷς ἐκλείσθησαν
οἱ Τούρκοι, σχέδιον, ὅπερ ἠκολούθησαν οἱ Πελοποννήσιοι, γενόμε-
νοι οὕτω κύριοι τοῦ ναυαρίνου, τῆς Μονεμβασίας καὶ τῆς Τριπόλι-
τσῆς· ἀλλ' ἐτέρου ἔργον ἦν τοῦτο καὶ οὐχὶ ἀνθρώπου, οἷος ὁ Κομνη-
νός Ἀφεντούλιεφ, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ὁποίου ἀπετάθησαν τῇ
ἐλληνικῇ Γερουσίᾳ.

Αὕτη ὥφειλε παράυτα νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν Κομνηνόν· ἀλλ' ἀνέ-
βαλε τὴν ἐξέτασιν τῶν παθέσεων τῆς Κρήτης, μετὰ τὰς τοῦ συν-
εδρίου, ὅπερ ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε συγκαλέσει ἐν Βραχωρίῳ πρω-
τεύουσῃ τῆς Αἰτωλίας. Ὁ πρίγκηψ συναθροίσας τοὺς προὔχοντας
τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης καὶ τῶν ἐγγύς ὁρίων, ἵνα γνωμοδοτήσωσιν

ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀπέτυχε τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν πνευμάτων τῶν τέως παρωξυσμένων καὶ διαχογνυμένων.

Ἀπῆλθαιεν ἀμερίστου τῆς ἐκτιμήσεως τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ ἐθεωροῦντο χρήσιμοι ἀπορρέοντες ἐξ ἔμφρονος πατριωτισμοῦ. Ἐπανελημμένως προσέφερον αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ προέδρου τῆς Αἰτωλικῆς πολιτείας καὶ πάντοτε ἡγνήθη. Ἡ περιάλητος μετριοφροσύνη αὐτοῦ καὶ σύνεσις, ἐπείσε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Μωαμεθανῶν Σκυπεταρῶν, τῶν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀλλῆ «πασσᾶ» τεταγμένων, καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν «βεζύρην», νὰ πέμψωσιν εἰς Βραχάριον πληρεξουσίου τὸν Ταχίρ-Ἀμπᾶν, τὸν Ἀλέξην Νοῦτσον καὶ πολλοὺς ἄλλους «βέηδας» τῆς Ἡπείρου.

Συναγαγὼν αὐτοὺς ἐν συνδιασκέψει ὁ Μαυροκορδάτος, δι' οὐχὶ ἐπιτετηδευμένων λόγων, τοὺς ὀκνηροὺς μόνον προσελκυσόντων, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων ἀριδύλων, εἶπε τὰ ἑξῆς: ὅτι τῶν Ἡπειρωτῶν, οἰουδήποτε θρησκευματος καὶ ἂν ἦσαν, πάντοτε μισηθέντων, καταφρονηθέντων καὶ καταπιεσθέντων ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, ἧς οἱ ἐντολοδόχοι ἀσυνέτως ἀπεκάλυψαν τοὺς δολίους σκοπούς, συνέφερε πᾶσι ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ· καὶ ὅτι ἡδη ἦτο νὰ παύσωσιν αἱ θρησκευτικαὶ προκαταλήψεις μεταξὺ ἀνθρώπων τὴν αὐτὴν καταγωγὴν καὶ πατρίδα ἐχόντων· ἐθνικῆς δὲ οὔσης τῆς υποθέσεως ἔδει νὰ διωρίσωσι πληρεξουσίου, συνελευσόμενους εἰς Ἄργος ἐν συνεδρίῳ, ὅπως συσχεφθῶσι περὶ καταρτισμοῦ τῆς ἀνωτάτης προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Σαχηγεύων ὡς ἡ πειθῶ, καὶ πεπλασμένου ὅπως ἐμπνεύσει ταύτην, ὁ Μαυροκορδάτος οὐδεμίαν δυσκολίαν ἀπῆντήσεν ὅπως πείσῃ τοὺς μωαμεθανοὺς Σκυπεταροὺς νῆ συγκатаτεθῶσιν εἰς τὴν πρότασιν ταύτην. Ἔδωκε δ' αὐτοῖς καιρὸν νὰ συσχεφθῶσι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου μετὰ τῶν φίλων αὐτῶν («φάρες»), ἐπιθυμῶν νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς εὐσταθείας τῶν διαθέσεων αὐτῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς Ἑλληνας, οὗτοι προέβησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν πληρεξου-

σίῳ αὐτῶν, οἵτινες ἔσπευσαν εἰς Ἀργολίδα, ὅπου ἀκολούθως ἐκάλεσαν αὐτόν, ἐν καιρῷ τῷ δέοντι θέλομεν ἀναφέρει.

Ἐν τούτοις πρίγκηψ, ὅστις πάντοτε εἶχεν ὑπ' ὄψει αὐτοῦ τὴν δολιότητα τῶν Ἀλβανῶν, ἀνησύχως ἔβλεπεν αὐξανόμενον τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀλῆ «πασσᾶ». Καθ' ἐκάστην αἱ ζηλοτυπίαι τῶν Ὀσμανλίδων ἀρχηγῶν καὶ ἡ ἀλλαζονεὶα αὐτῶν ἠύξανε τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων. Συνεφωνήθη κατὰ τὰς ἐν Βραχωρίῳ γενομένας διασκέψεις γὰρ προσβάλωσι τὴν Ἄρταν· ἀλλ' ὑπῆρχε φόβος μὴ τὸ φρούριον τοῦτο, ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ὀσμανλίδων, περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀλῆ «πασσᾶ», ἢ μήπως ἡ κτήσις γείνη πέτρα σκανδάλου καὶ ἀφορμὴ ρήξεως μεταξὺ τῶν συμμάχων, οἵτινες διετέλουν ἐν ἀμοιβαίᾳ δυσπιστίᾳ.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν γὰρ παρατείνειν τὰς διασκέψεις καταναλίσκων τὸν χρόνον εἰς προτάσεις σχεδίων καὶ μέτρων ἀναξίων λόγου, χωρὶς οὐδὲν ὀριστικῶς ν' ἀποφασίσῃ, πρὶν ἢ πᾶσαι αἱ Ἀλβανικαὶ φυλαὶ εἰλικρινῶς προσχωρήσωσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, ἀσχέτως πρὸς τὴν διάσωσιν τοῦ προγεγραμμένου, δι' ὃν καὶ μόνον οὗτοι μέχρι τοῦδε εἶχον πολεμήσει. Μὴ ἐκδηλώσας ὅμως τὴν ὀπισθοδουλίαν ταύτην, ἀφῆκε τὴν Ἄρταν ὑπὸ τὸ ἀραιὸν ἀποκλεισμὸν ἐπιτηρητικῷ στρατοῦ, προηδοποιήσας συνάμα τοὺς Σουλιώτας νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐνοχλοῦντες τὸν στρατὸν τοῦ Χουρσίτ «πασσᾶ», ὃν ἠλπίζον νὰ φέρωσιν εἰς τὰ ἔσχατα ἐντὸς τοῦ χειμῶνος ὅστις προσήγγιζεν.

Ἐπλησίαζε τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου, συνήθους ὥρας τῶν βραχῶν, καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Μαυροκορδάτου ἐφαίνετο ὀρθῶς συλληφθέν, ὅτε ἐγνώσθη ἡ καθυπόταξις τοῦ φρουρίου Λιθαρίτσας.

Μέρος «γέγκηδων» Σκυπεταρῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν φρουρὰν τοῦ φρουρίου τούτου, πολεμοῦντες ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ, κακῶς ἀμοιβόμενοι, κεκμηκότες ἐκ τῆς μικρᾶς πολιορκίας, σκεπτόμενοι ὅτι πλείστοι μῆνες παρῆλθον ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεως, καὶ διελασθέντες ὑπὸ τῶν χρημάτων

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως **φυλ. 56**

τοῦ «σερασκέρη» Χουρσίτ, παρέδωκαν αὐτῷ τὸ φρούριον, ὅπερ ὑπεράσπιζον, καὶ πάντες σχεδὸν ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ. Ἦδη δὲ ὁ Ἀλῆς μόλις ἠρίθμει ἑξακοσίους στρατιώτας περὶ αὐτόν.

Ἀπεφασίσθη ἐν τῇ συμβουλίᾳ τῶν Ἑλλήνων νὰ μείνωσι μόνοι οἱ Ἀκαρνανες ἔμπροσθεν τῆς Ἀρτης, οἱ δὲ τόσκηδες μετὰ τῶν Σουλωτῶν νὰ διευθυνθῶσι πρὸς τὰ Ἰωάννινα. Ἐμελλον νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἀποφασιστικόν τι κίνημα, ὅπως ἀναγκασθῶσιν οἱ Ὀσμαν-λίδαι καὶ ἄρῳσι τὴν πολιορκίαν, ἢ ὅπως δώσωσι τοῦλάχιστον ἐνίσχησιν τινα εἰς τὸ φρούριον τῆς λίμνης, ἵνα παρατείνωσι τὴν ὥραίαν ἄμυναν, ἣν ἐκείθεν ἀντέτασεν ὁ βεζύρης Ἀλῆ πασσᾶς. Ἐγνώριζον ὅτι ὁ «σερασκέρης» κατεγίνετο νὰ περιβάλλῃ τὸ φρούριον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διὰ διπλοῦ περιτειγίσματος· καὶ ἐπειδὴ ὁ χρόνος ἐπείγειν, εἰδοποίησαν τὸν Ἀλῆν περὶ τῆς ἀποφάσεως αὐτῶν.

Τὴν εἰδῆσιν ταύτην τῆς προσεχοῦς συνδρομῆς ἀκούσας ὁ «σατράπης» καὶ κρίνων ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ὅτι τοῦ λοιποῦ ἦν ἀπλοῦν ὄργανον τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἑλλήνων, ἔκρινε καθήκον αὐτῷ ν' ἀρνηθῇ πᾶν εἶδος συνδρομῆς ἐκ μέρους αὐτῶν.

Ἐρκέσθη μόνον νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀρχηγούς, οἷς ἀνεκοίνωσε τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένην προσφορὰν τῶν ἐπαναστατῶν, ὅτι ἐστηρίζετο τόσον εἰς τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, ὥστε δὲν ἔδλεπε τὴν ἀνάγκην ἄλλης ἐνισχύσεως· ὅτε δὲ τινες ἐξώρκιζον αὐτόν νὰ δεχθῇ τοῦλάχιστον διακόσια ἢ τριακόσια «παλληκάρια» ἐν τῇ φρουρίᾳ: Ὅχι ἀπεκρίνατο, οἱ «γῆραιοὶ ὄφεις εἰσὶ πάντοτε γῆραιοὶ ὄφεις. φοβοῦμαι τοὺς Σουλιώτας καὶ τὴν φιλίαν αὐτῶν.»

Οἱ μαχηταὶ τῆς Σελλαίδος ἀγνοοῦντες τὴν ἀπόφασιν ταύτην προὔχωρουν μετὰ τῶν Τόσκηδων εἰς Ἰωάννινα, ὅτε ἔλαβον τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλῆ «πασσᾶ»: «Πολυφίλητα τέκνα μου, πρὸ μικροῦ ἐπληροφορήθην ὅτι προτίθεσθε νὰ πέμψητέ τινα τῶν «παλληκαρίων σας ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν Χουρσίτ; Προειδοποιῶ ἡμᾶς ὅτι ἐν τῇ φρουρίᾳ μου ἀπόρθησες ὦν, περιφρονῶ τὸν ἀσιανὸν αὐτὸν πασσᾶν (Ταγκαλάκην) καὶ δύνamai ν' ἀντιστῇ αὐτῷ

»ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἡ μόνη ἐκδούλευσις, ἣν ἀπαιτῶ ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν
 »ὕμῳ, εἶναι νὰ καθυποτάξητε τὴν Ἄρταν καὶ συλλάβητε τὸν Ἰσ-
 »μάηλ Πεσόμπεην, τὸν ἀρχαῖον μου δοῦλον, τὸν λυσσαλέον ἐχθρὸν
 »τῆς οἰκογενειᾶς μου, τὸν ἐργάτην τῶν κακῶν καὶ τῶν δεινῶν
 »συμφορῶν, αἵτινες μιστίζουσιν ἀπὸ πολλοῦ τὴν ἀτυχὴ ὑμῶν χώραν
 »ἣν ἐρήμωσεν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὑμῶν. Διπλασιάσατε τὰς προσπάθειάς
 »ὕμῳ πρὸς τοῦτο· θὰ κόψητε τὸ κακὸν ἐν τῇ ρίζῃ αὐτοῦ, οἱ δὲ
 »θησαυροὶ μου θὰ εἶναι ἀνταμοιβὴ τῶν παλληκαρίων ὑμῶν, ὧν ἡ
 »ἀνδρεία καθ' ἑκάστην νέαν ἐκτίμησιν προσκτᾶται εἰς τὰ ὄμμα-
 »τά μου,

(Ὑπογ.) ΑΛΗΣ

Ἐξοργισθέντες διὰ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην ἐκδασιν, οἱ Σου-
 λιῶται ἐπέτρεψαν καὶ κατέλαβον τὴν θέσιν Κουμτσάδες, ὅθεν ἤλθον.

Καίτοι δὲ δυσηρεσθημένοι πρὸς τὸν Ἀλῆν, τὰ ἐλατήρια τῆς
 δυσπιστίας τοῦ ὁποῖου ἐμάντευσαν, ἀπεφάσισαν ὅπως εἶχον παρα-
 κληθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, νὰ καταβάλῃσι πάσας τὰς προσπάθειάς αὐ-
 τῶν νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἄρταν. Ἀλλὰ πῶς ἤθελον ἀντιμετωπίσει
 πέντε χιλιάδας ἀνδρῶν ἱππικοῦ, οἵτινες ἐκώλυσον τὴν προσέγγισιν
 ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ πυροβολικοῦ;

Τὸ συμβούλιον ἦτο τῆς γνώμης ν' ἀναβληθῇ ἡ ἐπιχειρήσις αὕτη
 μέχρι τῆς προμηθείας τηλεβόλου· μόνος δ' ὁ Μάρκος Βότσαρης ἦτο
 ἐναντίας γνώμης. Ἀκόρεστος παντὸς εἶδους λαμπροῦ ἔργου, τοσοῦ-
 τον ἀνδρεῖος ὅσον καὶ πολυμήχανος, ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ τὴν
 τύχη, καὶ μυσῆας τῶν σκέψεων αὐτοῦ τὸν Καραϊσκον, ἀνεχώρησεν
 ἐκ Κουμτζαδὲ τῇ 24 Νοεμβρίου, σκοπῶν νὰ λαμπρυνθῇ εἰς τὰ ὄμ-
 ματα τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἐπέτυχεν ἐκ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ τῆς
 ὑποσχέσεως ὅτι θέλουσι βαδίσαι ἀμέσως ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτοῦ. Φθάσας
 ἀπέναντι τῆς πόλεως μετὰ διακοσίων ἀνδρείων κατέλαβε τὸ χωρίον
 Μαράτι, θέσιν περὶκυκλον ἐκ καλαμῶν, τοῦ εἶδους ὅπερ καλεῖται
calamus orientalis πορτοκαλλεῶν, λεμονεῶν καὶ ἐλεῶν. Ἡ το-
 ποθεσία τοῦ χωριδίου τούτου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ ποταμοῦ

Ἰνάχου, ἡ μεγάλη ὁδὸς, ἡ ἄγουσα ἐκείθεν εἰς τὴν γέφυραν, ἦν δέον νὰ διέλθῃ τις ἵνα εἰσέλθῃ εἰς Ἀρταν, κῆποι περιβαλλόμενοι ὑπὸ τάφρων κείμενοι κατὰ μήκος τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τοῦ προχώμα-
τος, ἐδήλουν ὅτι ἤθελε δοθῇ αὐτῷ ὁ χρόνος νὰ ἴδῃ τὸν ἐχθρὸν ἐρχόμενον καὶ νὰ τὸν ἀναμείνῃ στερεῶς τῇ πόδι, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἀνεπήδησαν ἀπροόπτως ἐπὶ τοῦ προχώματος.

Εἴτε διότι εἶχον προειδοποιηθῇ, εἴτε διότι ἐμάντευσαν τὸ σχέ-
διον τοῦ Μάρκου Βότσαρη, οἱ Μωαμεθανοὶ ἅμα εἶδον τὰς σημαίας αὐτοῦ, διέβησαν τὴν Γέφυραν τοῦ Ἰνάχου, ὀκτακόσιοι τὸν ἀριθμὸν ἵππεις, προηγουμένων τεσσάρων πεδινῶν πυροβόλων, χειριζομένων ὑπὸ παροδολητῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μάρκος ὑπεδέχθη αὐτοὺς μετὰ θαρραλεότητος παρὰ τὸ ὑποδέεσθαι τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν στενωχωρηθεῖς ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ, ὅστις ἠῦξανε καθ' ἐκάστην στιγμὴν, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτόν, ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου Μαρατί, αἵτινες ἀπέ-
δωκαν ἰσάριθμα φρούρια καὶ ὅθεν νέα συνήφθη μάχη. Ὁ ἐχθρὸς ἤρ-
ξατο κανονισβολῶν αὐτοῦς, καὶ εἶπε κατὰδῆλον ὅτι ἤθελεν ἐξολο-
θρεύσει τὰ «παλληκάρια» τῆς Σελλαῖδος, ὅτε ὁ Νότης Βότσαρης ἐπεφάνη ἐπὶ τοῦ ὑψώματος μετὰ τριακοσίων στρατιωτῶν.

Ἡ ὄψις τοῦ γέροντος ἐκείνου, ὁμοίου πρὸς τὰ ἐρείπια τῆς Ἑλ-
λάδος, ὣν ἡ θέα καταπλήσσει, ταραττεῖ πάραυτα τοὺς βαρβάρους οἵτινες ἀναχαιτίζονται ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. Προσβάλλει καὶ στε-
νοχωρεῖ αὐτοὺς, ἄρχονται δὲ ὑποχωροῦντες, ὅτε ὁ Μάρκος, ὃ τινι βοήθειᾳ αὕτη ἔδωκε τὸν χρόνον ν' ἀποπνεύσῃ, μανιωδέστερος γενό-
μενος ἐκ τοῦ κινδύνου, ὃν πρὸ μικροῦ διέφυγεν, ὁρμᾷ ὡς λέων ἐναντίων τῶν ἐχθρῶν, συγχύζει τὰ στίφη αὐτῶν, θάνατον διασπεί-
ρων ἀνὰ πᾶν αὐτοῦ καὶ τῶν «παλληκαρίων» του βῆμα κυριεύει ἐν ἐχθρικὸν τηλεβόλον· τρέπει αὐτοὺς εἰς ἄτακτον φυγὴν, καὶ διώ-
κων αὐτοὺς μέχρι τῆς γεφύρας, ἠναγκάζει νὰ σταθῇ ἐκεῖ ἡτο κεκαλυμμένη ὑπὸ πυροβολικοῦ, οἱ δὲ Σουλιῶται κεκμηκότες ἐκ τοῦ καμάτου. Τῶν διαταγῶν τοῦ πολεμάρχου τῆς Σελλαῖδος ἐπιταττου-
μένων τὴν ἀνάπαυσιν κατὰ τὴν νύκτα, ἐχθρὸν τῶν γενναίων πολμη-

μάτων οἱ ἄνδρες οἱ ἐτοποθέτησαν ἑαυτοὺς ἀπέναντι τῶν ἐχθρικῶν τηλεβολοστοιχείων, κύκλῳ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ὅστις ἀνεπαύθη στηρίξας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ὑποστάτου τοῦ πυροδόλου, ὅπερ ἐκυρίευσεν παρὰ τῶν ἀπίστων.

Βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ σκότους, παρατήρησαν εὐθὺς τὰ ἐν ταῖς ὄρεσι πυρά, ἅτινα κατηύγαζον μέχρι Σουλίου, ἵνα ἀναγγείλωσιν ὅτι οἱ μαχηταὶ αὐτοῦ συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς Τούρκους· τοῦ κρότου δὲ τοῦ τηλεδόλου κυλοῦντος τοὺς πλησίον τῆς Ἀρτῆς ἐνεδρεύοντας ἐπαναστάτας εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς, ὁ Μάρκος Βότσαρης, συμφώνως πρὸς τὰς συμβουλάς τοῦ πολεμάρχου θεῖου αὐτοῦ, ἀνέμενε τὴν ἡμέραν, ἵνα προσβάλῃ τὸν ἐχθρόν.

Ἡ γέφυρα ἦν ἔδει νὰ βιάσῃ συνίσταται ἐκ δώδεκα ἀλλεπαλλήλων τόξων, στηριζομένων κλιμακῶδως εἰς μεγάλην ἀψίδα θολοειδεῖ, ἣτις σχηματίζει ἰσάριθμα πτερύγια, ἐφ' ὧν εἶχον στήσει πυροδόλα καὶ σχηματίζει προχώματα. Δοθέντος τοῦ σημείου, φραγμοὺς μετὰ ταχύτητος ὁρμάδων, κυριεύουσι τὰς τηλεβολοστοιχίας καὶ φθάνουσι φύρδην μίγδην μετὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς τοῦ ποταμοῦ. Ἀραιοῦνται πάραυτα ἀκροβολιστικῶς ἀνὰ τοὺς κήπους τοὺς ἐπὶ τοῦ πρηνεὺς τῶν βραχιδῶν λοφίσκων τῆς Κάτω Παναγίας καὶ κατορθοῦσι νῆ ἐγκαθιδρυθῶσιν εἰς τι χωρίον καλούμενον Μιχούρτι, ἐνῷ βλέπει τις εὐρύτατον ναὸν ἐπιστεγόμενον ὑπὸ θόλων, ἰδρυθέντα ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν τελευταίων Χριστιανῶν αυτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τοιοιουτοτρόπως παρήλθεν ἡ 25 Νοεμβρίου. Τὴν πρωΐαν τῆς 26, τῶν Τούρκων διοικουμένων ὑπὸ τοῦ βεζύρου Χασσάν, πρῶτην καπετὰν πασσά, τοῦ Ἰσμαήλ Πασόμπεη τοῦ Ἰσμαήλ Πλιάσσα καὶ τοῦ Κάρ-Ἀλή-Σάν, πασσά τοῦ Βάν, ὅστις ἦτο «χαζναδάρης τοῦ σερασκέρη» Χουραΐτ, προχωρησάντων ἵνα ἐκτοπίσωσι τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τῆς θέσιν, ἣν κατέλαβον, ὁ Μάρκος Μπότσαρης προΐδων τὸ σχέδιον αὐτῶν ἐποιήσατο ἐλιγμὸν πλάγιον, κατὰ μῆκος τοῦ ὁρους Θεοτοκίου, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ ἵππικόν,

καὶ ἰνάγκασεν οὕτως αὐτοὺς νὰ παραιτηθῶσι τῆς ἔγνομένης ἀποπείρας.

Ἐπιθυμῶν νὰ περατώσῃ τὴν κατάκτησιν ὁ Μάρκος καὶ μὴ εὐρίσκων ἕτερον μέσον, ἵνα κωλύσῃ τὴν διασκόρπισιν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ ἐκδιώξῃ ἐντελῶς τοὺς Τούρκους ἔθηκε πῦρ εἰς τὰς οἰκίας μὴ λησμονήσας καὶ τὸ Ἀγγλικὸν προξενεῖον· ἀλλ' ὅτι ἤθελε καταστρέφει τὸν ἐχθρόν, ἔσωσεν αὐτόν· διότι τοῦ πυρὸς ἐκραγέντος μετὰ μεγάλης ὀρμῆς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συναντήσῃ τοὺς Τούρκους. Τοιοῦτοτρόπως ὁ «βεζύρης» Χασσάν κατέφυγεν ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ, ἣν εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ ὀχυρώσει· ὁ Ἰσμαὴλ Πασσὸς μπεης ἀπεσύρθη εἰς τέμενός τι παρὰ τῇ συνοικίᾳ Ἀγίου Μηνᾶ· ὁ Ἰσμαὴλ Πλιάσσας, ἐκβληθεὶς τοῦ «γκέττο» ἢ ἑβραϊκῆς συνοικίας, κατέλαβε τὰ παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως οἰκήματα, καὶ ὁ «κεχαγιᾶς» τοῦ Χουρσίτ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ πύργου. Τοιαῦται ἦσαν μέχρι τῆς 29 Νοεμβρίου αἱ πρόοδοι τῶν συμμάχων Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν Σκυπεταρῶν.

Ἐπελείπετο νὰ κυριεύσῃ διὰ θέσεων περιχεχαρᾶκμένων πύργον τινὰ ὀχυρόν, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο νὰ κάμωσι πολιορκίαν, ἐδέησε ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν Ὀσμανλιδῶν.

Ὁ Χουρσίτ μαθὼν τὰ συμβαίνοντα ἐν Ἀμφιλοχίᾳ ἀπεφάσισε νὰ καταβάλλῃ τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ προσπάθειάς πρὸς βοήθειαν τῆς Ἀρτης. Πρὸ μικροῦ εἶχεν ἔλθει παρ' αὐτῷ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἐξ Ἀθηνῶν συναποκομίζων καὶ τὰ ὀλίγα λείψανα τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτοῦ σώματος· ἀλλ' ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τούτου μόνη ἀνεπλήρου στρατὸν ἐλόκληρον. Συνεφώνησαν ὁμοῦ νὰ ἐκκινήσωσι διὰ τριῶν διαφόρων σημείων τρεῖς μεραρχίαι ἐκ δισχιλίων ἀνδρῶν ἐκάστη ἵνα διασπάσωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ εἰς πλείονα ταυτοχρόνως σημεία, χωρὶς νὰ σκεφθῶσιν ὅτι οὕτω πῶς ἤθελον πολεμήσει καὶ οὗτοι διεσπαρμένοι.

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης παρετήρησε τοῦτο καὶ ὁ «σερασκέρης» ἀποφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιον αὐτοῦ, προσελκύνων πρὸς ἑαυτὸν

τοὺς Τσάμηδας Θεσπρωτοὺς. Ἐγνώριζεν ὅτι εἶχον συναθροισθῆ περὶ τῆς ἀποφάσεως ἣν ἠθελον λάβει, προσκολλώμενοι ἢ εἰς τὸν «σερρασκέρην» τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἢ μᾶλλον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν Τόσκηδες· ἐκεῖ εὗρον αὐτοὺς οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ «σερρασκέρη».

Ὁ ἀρχιστράτηγος ἐξέλεξε δύο «σείχας» πεπαιδευμένους, οἳτινες δεκτοὶ γενόμενοι ἐν τῇ συμβουλίᾳ τῶν Θεσπρωτῶν «βέηδων» εὐκόλως ἔπεισαν αὐτοὺς ὅτι ὁ Ἀλῆς, ἀχάριστος ὢν καὶ ἄπιστος, ἐξ οὗ καὶ αὐτοὶ εἶχον ἀποσκιρτήσαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἦτο ἀνάξιος τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἐδείκνυον αὐτῷ οἱ Σκυπετάροι. Ἐξετάζοντες εἶτα τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἐθεώρουν ἔργον τῶν Ρώσων, ἀπέδειξαν «ὅτι αὕτη ἐστρέφετο κατὰ παντὸς ὅ,τι μουσουλμανικόν. Ἐννοεῖται ὅτι ἀγάδες τινὲς οὐχὶ δυσσχερῶς ἠθελον ἶδει τὸν τύραννον αὐτῶν τεταπεινωμένον, ὅπως ἐξηγγεῖται καὶ ἡ μεγαλοψυχία, ἣτις ἤγεν εἰσέτι τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ βοηθήσωσι τὸν ἀρχαῖον αὐτῶν βεζύρην, ὄντα εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀδύσσου· ἀλλ' ἐκείνο ὅπερ δὲν δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ, — ἐκτὸς ἐὰν ἀποδώσῃ τοῦτο εἰς ἀποτύφλωσιν γενομένην ἐκ θείας τιμωρίας, — εἶναι ὅτι ἐκείνοσε συνεμάχησε μετὰ τῶν εὐτελῶν, Χριστιανῶν, ὅτι παρέχει τὸν βραχίονα αὐτοῦ ἄρωγόν εἰς τοὺς Κάφρους, οἳτινες ἐκήρυττον τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ὑπὸ τὸ μισητὸν σύμβολον τοῦ Σταυροῦ, καὶ ἐνοῦται μετ' ἀποδλήτων γεννηθέντων ἵνα δουλεύσωσι. Τὸ ἐνστικτὸν μόνον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀσφαλείας δὲν ὥφειλε ν' ἀνοίξῃ αὐτῇ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὥς πρὸς τὰ τῶν μουσουλμάνων καὶ ἰδῇ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν στροφιοφόρους μαστιγουμένους ὑπὸ τῶν Σουλωτισσῶν καὶ καλλισιροῦντας τοὺς ὀρυζῶνας τοῦ Ἀχερουσίου ἔλους ; τὰ τεμένη μεταβληθέντά εἰς ναοὺς πανταχοῦ ὅπου οἱ Γκιζούρηδες ἐνίκησαν ; τοὺς σουρνίτας μουσουλμάνους πωλούμενους ἢ σφαζομένους καὶ τοὺς Ρώσους τὸ σημεῖον μόνον ἀναμένοντας, ὅπως ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν λειψάνων τῶν ἡττηθέντων ἢ τῶν νικητῶν ;».

Αἱ παρατηρήσεις αὗται καὶ ἕτεραι οὐχ ἤττον πειστικαὶ ἔπει-

σαν τοὺς βέηδες ν' ἀποστῶσι τῆς ἀνταρσίας, ἵνα σώσωσι τὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ οἱ Τσάμηδες ὑπεσχέθησαν οὐ μόνον νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸν Χουρσίτ πασσᾶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποχρεώσωσι τοῖς ἀδελφοῦς αὐτῶν, ὅπως ἐγκαταλείψωσι στάσιν τοσοῦτον ἐναντίαν εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐπεμψαν λοιπὸν κρυφίως πρὸς τοῦτο ἐπιτρόπους πρὸς τὸν Ταχήρ Ἀμπᾶν καὶ τὸν Ἄγιο Βεσιάρην, οἵτινες μετὰ τῶν Τόσκηδων αὐτῶν συνήργουν τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Ἄρτης. Οὗτοι μαθόντες τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Τσάμηδων, προσεχώρησαν εἰς αὐτὴν καὶ οὐδέν πλέον ἐσκέφθησαν ἢ πῶς ν' ἀποκτίσῃσι τὴν ὑπόληψιν τῶν πιστῶν δι' ὀλεθρίας ἀποστασίας ἀπ' ἐκείνων οὓς ἀκόμη ὠνόμαζον συμμάχους αὐτῶν· εἰς τὴν ἀπόφασιν δ' αὐτῶν ταύτην ἔνα μόνον ἔθεντο ὅρον τὴν παύσιν τοῦ Ἰσμαήλ Πασσόμεπεη προσωπικοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ταχήρ καὶ τοῦ Ἄγιο Βεσιάρη ὅστις καὶ ἐγένετο δεκτὸς ἀλλ' ἵνα ἐκτελεσθῇ ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ καταλήψ.

Προειδοποιηθεὶς περὶ τῆς συνωμοσίας ταύτης ὁ Πασσόμεπεης καὶ γινώσκων τὰ πάντα ἐκτὸς ἐκείνων, ὅσα εἰς μόνον αὐτὸν ἀφίερων, ἐθεώρησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ταχήρ Ἀμπᾶ, Ἄγιο Βεσιάρη καὶ Ἑλμᾶς βέη ὡς σημεῖον προσεχοῦς συμπράξεως. Οἱ δύο οὗτοι ἀρχηαί, ἵνα ἀποκρύψωσιν τοὺς δολίους αὐτῶν σκοποὺς τῷ Μάρκῳ Βότσαρη, εἰδοποίησαν αὐτὸν ὅτι ὁ Χουρσίτ πασσᾶς προδίδεται ν' ἀποστείλῃ ἐναντίον αὐτῶν τρεῖς μεραρχίας ἀποτελούσας ἐν συνόλῳ ἀριθμὸν ἑξ χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἦτο καιρὸς ἔλεγον νὰ προλάβῃ τις αὐτοὺς ἐνεδρεύων παρὰ τὴν ἔξοδον τῶν στενῶν. Ἡ πρόταξις αὐτῶν ἐγένετο δεκτὴ μετὰ τοσαύτης μᾶλλον εὐχαριστήσεως, καθ' ὅσον εἶχον ἤδη ἐκδηλωθῇ διχοναίαι τινες μεταξὺ τῶν Τόσκηδων καὶ τῶν Ἀκαρνάνων ὀπλαρχηγῶν, ὁ δὲ Μάρκος Μπότσαρης μεγάλως ἐχάρη ἀπομακρύνων τὸ ἐκδηλωθῆν τοῦτο καίτοι ἐλάχιστον σκάνδαλον.

Τοιαύτην ἐμπιστοσύνην εἶχε πρὸς τοὺς Ταχήρ καὶ Ἄγιο Βεσιάρη, ὥστε ἔγραφε πρὸς τὸν πολεμάρχην ἰεῖον αὐτοῦ νὰ παύσῃ πᾶν εἶδος ἐπιτηρύσεως καὶ ν' ἀναπαυθῇ ἐν Σουλίῳ ἀπὸ τοὺς κόπους

αὐτοῦ, τεκμαριόμενος, ὅτι ἡ ἐκδοσις τῆς ἐκστρατείας ἔσεται εὐ-
τυχής.

Τὰ αὐτὰ ἔγραφεν εἰς τὸν πρίγκηπα Μαυροκορδάτον, εὐχαριστῶν
αὐτὸν δι' ἣν προσέφερεν αὐτῷ συνδρομήν. Πράγματι τὸ πᾶν ἐπιτυ-
χίας προήγγειλλε, περιστατικὸν δέ τι, ἀπροόπτως ἐπισυμβάν τὴν
ἐπιούσαν, ἐδικαίωσεν ἔτι μᾶλλον τὰς ἐλπίδας ταύτας.

Τῇ 6 Δεκεμβρίου, ὁ Κάρ-Ἀλῆς-Χάν, σπεύδων νὰ ἐκδικηθῇ
ὀπλαρχηγὸν ὃν ἐφοβεῖτο, ἐκάλεσεν εἰς τὸ φρούριον τὸν Μεχμέτ ἀνε-
χώρησε μὴ διστάσας νὰ προσέλθῃ μετὰ τῆς συνήθους αὐτῇ ἀκολου-
θίας, ἐκ τριάκοντα ὀπλοφορούντων ἀνδρῶν, ὧν τὴν εἴσοδον ἡθέλη-
σαν νὰ παρεμποδίσωσιν. Ἐκπλαγεῖς διὰ τὴν ὑδριστικὴν ταύτην δι'
ἀξιωματικὸν τῆς τάξεως αὐτοῦ διαταγὴν, ἥτις ἐδόθη εἰς τοὺς φρου-
ροὺς, διατάσσει τοὺς «Τσοχαδάρηδες» αὐτοῦ νὰ διέλθωσι «διὰ τῶν
πτωμάτων αὐτῶν» οὔτινες δὲν ἀναμένουσι νὰ ἐπαναληφθῇ αὐτοῖς ἡ
διαταγὴ, ἵνα καταστήσωσιν ἐλευθέρην τὴν εἴσοδον.

Κατάμεστος ὀργῇ, προχωρεῖ εὐθὺς πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ διοικη-
τοῦ, ὅπου, ἵνα γείνη δεκτός, ἀπαντᾷ νέα ἐμπόδια, ἅτινα ὑπερπηδᾷ
διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου. Τέλος ἀφίχθεις εἰς τὸ «σελαμλίκιον» ἡ αἰ-
θουσαν ὑποδοχῆς, ἀποτείνεται πρὸς τὸν Κοῦρδον, ὃν εὗρίσκει συνε-
σπειρωμένον εἰς γωνίαν ἀνακλίντρου τινός, ἐρωτῶν αὐτὸν τὸν λό-
γον τοσοῦτον ἀλλοκότου διαγωγῆς πρὸς αὐτόν.

Ὡς μόνην ἀπάντησιν δέχεται πυροβολισμόν· ἀλλ' ἀστοχησάσης
τῆς σφαίρας πυροβολεῖ καὶ ὁ Μεχμέτ Κλεισούρας, καὶ φονεύει τὸν
Κάρ-Ἀλῆ-Χάν. Οἱ φρουροὶ αὐτοῦ φεύγουσι· φωναὶ μόνον ἀκούον-
ται· ἡ καταπακτὴ τῆς ἀκροπόλεως πίπτει οἱ Ἀσιανοὶ τρέχουσι· πε-
ρικυκλοῦσι τὴν σκηνὴν ἐν ἣ εὗρίσκετο ὁ «βέης» μετὰ τῶν «παλλη-
καρίων» αὐτοῦ· συγκρούονται μετὰ λύσεως· καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας ἀν-
τίστασιν ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύψωσι οἱ ἀνδρεῖοι τοῦ Μεχμέτ· αἱ
κεφαλαὶ αὐτῶν ἀποκόπτονται, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν ῥίπτονται ἐκ
τοῦ ὕψους τοῦ πύργου εἰς τὸν Ἰναχον, καὶ δεικνύουσι τοῖς Ἀρνα-
ούταις τὴν τύχην ἀρχηγοῦ προσφίλους αὐτοῖς.

Ἱστορία τῆς Ἑλλήνων Ἐπαναστάσεως φυλ. 37

Μανιώδεις ἤδη εἰ Σκυπετᾶραι ἐξανίστανται· κραυγάζοντες: «θάνατος εἰς τοὺς Ταγκαλάκηδες» (Ἀσιανούς)! Εἵκοσι πυρκαϊᾶς ἀνάπτουσι ταῦτα χρόνως, φονεύουσι δὲ οὓς συναντῶσιν Ὀσμανλίδας, σπεύδοντας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σουλιωτῶν. Ἀποκαλοῦσιν αὐτοὺς ἀδελφοὺς· ἵκετεύουσι νὰ ἴεχθῶσι καὶ βοηθήσωσιν αὐτοὺς εἰς ἐκδίχισιν τοῦ αἵματος τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν.

Ὁ Μάρκος Βότσαρης ἀνοίγει αὐτοῖς τὰς ἀγγάλας, καὶ ἐξελθὼν νῶν χαρακωμάτων αὐτοῦ, βαδίζει μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἀρχιεπισκοπήν. Οὐδὲν ἀνίστανται εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν ἀνδρείων μαχητῶν· ὁ ἐχθρὸς πιεσθεὶς ὑποχωρεῖ πανταχοῦ, καὶ ὁ «βεζύργης» ἀναγκάζεται, ἡλίου κλίνοντος, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ, ἣν πυρπολεῖ, πρὶν ἢ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ φρούριον.

Οἱ νικηταὶ γινόμενοι κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης, στρατοπεδεύουσιν ἐν τῇ μέσῃ τῶν καπνιζόντων ἐρεπίπων. Διανέμονται τὰς νυκτεφυλακὰς μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἀναμένουσι τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν νέων θέλουσιν ἐπιληφθῇ μαχῶν. Οἱ Σκυπετᾶραι τοῦ Ἀγοῦ, οὔτινες ἔτυχον τῆς τιμῆς ν' ἀποτελέσωσι τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, ἐμπνεόμε, καὶ ὑπὸ τῶν ραψωδῶν, αὐτῶν, κρούουσι τὸ ἡπειρωτικὸν σείστρον ἀχώριστον σύγγροφον τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν πολεμικῶν αὐτῶν ἔργων.

Προκαλοῦσιν ἐκ διαλειμμάτων τοὺς ἐχθροὺς, ἀπειλοῦντες αὐτοὺς: «ὅτι θὰ κόψωσι τοὺς μύστακας αὐτῶν καὶ θὰ πωλήσωσιν αὐτοὺς ὡς κριοὺς!» Ὁνειδίζουν τὴν ἀνανδρείαν αὐτῶν ἀποκαλοῦντες τούτους «λαγμοὺς κυνοκεφάλους καὶ ἐλάφους». Αἱ περιπολῖαι ἐν τῇ μεταξὺ διατρέχουσι τὰ φυλακίδια τοῦ στρατοπέδου, καὶ ὅτε αἱ ἀνθρώπιναι φωναὶ παύουσι προσκαλοῦνται τὴν θαυμασίαν ἡχὴν τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου, τὴν σιγὴν ταράσσει μόνον ὁ φλοῖσθος τοῦ ποταμοῦ ἢ ὁ ὄρυξ τῶν φυλλωμάτων τῶν ἀειθαλῶν ἄλσων τῆς τερψιθύμου Ἀμφιλοχίας.

Οἱ στρατιῶται παραδίδονται εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως· πόσοι ὅμως δὲν θ' ἀποσπασθῶσιν αὐτῶν ἵνα κοιμηθῶσι τὸν αἰώνιον ὕπνον!... Αἱ ὥραι διαδέχονται ἀλλήλας καὶ παρέρχονται. Αἱ κορυφαί

τῶν ὁρέων τῆς Ἀκαρναντίας λευκαίνονται ἤδη, ἡ Λευκὰς ἀποκαλύπτει τὰς ἐπιφόδους εἰς τοὺς ναύτας κορυφὰς αὐτῆς, ἡ πεδιάς καταυγάζεται...ὦ οὐρανέ! ὦ προδοσία! τὰ στρατεύματα τοῦ Χουρσίτ «πασσά» ἴστανται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἰνάχου.

Κραυγὴ: εἰς τὰ ὅπλα ἀκούεται...Οἱ Ἀρναοῦνται τοῦ Μεχμέτ Κλεισουρά ἐν τῇ φόβῃ αὐτῶν διεσκορπίζονται, ἐπαναλαμβάνοντες τό: «ὁ σῶζων ἑαυτὸν σῶζεται». Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Ἀκαρνανεὶς ἀναμένοντες τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν περικυκλοῦσι τὸν Μάρκον Βότσαρη, ὅστις δεικνύων αὐτοῖς τὸν οὐρανὸν λέγει: «Ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει, ἀδελφοί μου, ἐμπρὸς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ».

Εἶπε, καὶ ἐνῷ ὁ Ἰσκος ἐνασχολεῖται ὅπως ἀποκομίσῃ τοὺς πληγωθέντας, ὁ μαχητὴς τῆς Σελατῆδος, οὐτινος οἱ πρόσκοπος εἶχον ἤδη ἀρχίσει τὸ πῦρ, προχωρεῖ ἐν σπουδῇ πρὸς τὴν γεφυραν τοῦ Ἰνάχου. Οἱ Τούρκοι κατεῖχον ἰσχυρῶς τὸ ὕψωμα τοῦ κεντρικοῦ τόξου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ἐπιδλητικοῦ ἐκείνου τεχνουργήματος. Ἦτο μέγιστον τόλμημα νὰ προσβάλλῃ αὐτοὺς ἐπὶ τοιοῦτου ὕψους. Πῶς μάλιστα νὰ ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τὸν ἐχθρὸν μετὰ χιλίων ἀνδρῶν; διότι οἱ Ἀκαρνανεὶς ἔδει νὰ ἐξελίσσωνται χαμηλότερον, ἵνα ὑποστηρίξωσι τὸ ἰδιαιτέρον ἔργον, οὗ ἐπελήφθη ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν.

Ὁ Βότσαρης ἀρχεῖται ἐν τούτοις τῆς μάχης μετ' ἐξόχου ἀποφασιστικότητος. Ἐπιτυχάνει νὰ ἐπισπάσῃται τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων, μὴ διοικουμένων εὐτυχῶς οὔτε ὑπὸ τοῦ Ταχίρ Ἀμπᾶ. οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἀγῶ Βεσσιάρη· διότι οὗτοι παρὰ τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν—ὅπως τοῦτο συνέβη κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐν τῇ ἀκμῇ μάχης ἀνελπίστου,—δὲν ἠθέλησαν νὰ στρέψωσι τὰ ὅπλα ἐναντίον ἐκείνων, μεθ' ὧν εἶχον χύσει τὸ αἷμα αὐτῶν. Προσποιεῖται ὅτι προτίθεται νὰ προσβάλλῃ τὸν ἐχθρὸν δι' ἐφόδου, ἐνῷ ὁ Καραϊσκος ἐπωφελοῦμενος ἐδάφους συνδένδρου, εἰς τὸ μέρος, καθ' ὃ παταμὸς περιελίσσεται εἰς νήσους καταφύτους ἐκ θάμνων ἄγνου καὶ σαβίνου, μεταφέρει ἐκεῖ διὰ πορθμείου τοὺς τραυματίας, σῶζων οὕτως αὐτοὺς ἀπὸ ἄφευκτον σφαγῆν.

Εἶτε διότι οἱ Τούρκοι οὐδόλως παρετήρησαν τὰ πρὸς ἐκεῖνο

τὸ μέρος συμδοαίνοντα, εἴτε διότι ὑπόθεσαν ὅτι οἰκογένειαί τινες ἔφευγον οὕτω τὴν πρώτην ὁρμὴν τῶν στρατιωτῶν, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωσαν ἐκεῖ. Δὲν ἔπραξαν ὁμοῦς τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Μάρκος Βότσαρης. Μόδις πληροφορηθεὶς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ βεβαιωθείς ὅτι οἱ Ἀκαρᾶνες ἠδύναντο ν' ἀποσυρθῶσιν ἀκινδύνως διὰ μέσου τοῦ ὄρυζώνων μέχρι τῆς Κοπρένης· ἐπὶ τοῦ Ἀμδρακικοῦ κόλπου, ἐνῷ ἄφ' ἐτέρου οἱ τραυματῖαι διὰ τοῦ ποταμοῦ ἤθελον μετακομισθῇ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Μακρυνόρους, ἐγόμφωσε τὰ πυροβόλα. ἅτινα ἠναγκάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ.

Ἀπομακρυνόμενος κατόπιν τῆς γεφύρας, πέραν βοῆς κυροδόλου, διατάσει «παλληκαριά» τινὰ αὐτοῦ νὰ ὠθήσωσιν ἔμπροσθεν αὐτῶν ἀγέλην βουδάλων, ἣν εἶχε συναθροίσει ἐπὶ τούτῳ καὶ ρίπτεται ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ, κραυγάσας ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτόν. Πάντες ρίπτονται εἰς τὰ ρεῖθρα τοῦ Ἰνάχου καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ, τὸ μὲν κολυμβῶν, τὸ δὲ ἀνηρτημένων ἐπὶ τῶν βουδάλων, ὅμοιον πρὸς τὰς συνδεδεμένας ἐκεῖνας σχεδίας, αἵτινες φέρονται διὰ τῶν ὑδάτων· ἐξέρχεται ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ὄχθην τοῦ χωρίου Μαρέτι. Ὤθουσιντες τοὺς βουδάλους οἱ Σουλιῶται, οἱς ἔπονται, ἀνὰ χεῖρας τὴν σπάθην κραδαίνοντες διασχίζουσι τὸ ἐχθρικὸν ἱππικόν, ὅπερ ἐτράπη εἰς φυγὴν. ἐκ τῶν ὠθήσεων τῶν ζώων ἐκείνων, ἅτινα αἱ πληγαὶ καὶ ὁ κρότος τῶν πυροβόλων ὅλως ἐξηγρίωσαν.

Τότε ὁ Βότσαρις δίδει τὸ σημεῖον τῆς διασκορπίσεως διὰ τοῦ ὁ «σωζόμενος σωθήτω!» καὶ ὥς τόπον συνεντευξέως ἐφώνησεν· εἰς «Λοροῦ». Πάντες διεσκορπίσθησαν ἐν ριπῇ καὶ ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῶν ὁρμμάτων τῶν Τούρκων, ὡς θῖνες ἄμ' ἄρῳ τῆς ἐρήμου πρὸ τῆς πνοῆς τῶν ἀνέμων. Ταχύτεροι τῶν ὠκυποδεστέρων κελήτων οἱ Σουλιῶται, φθάνουσιν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχέροντος, διέρχονται αὐτόν, καίουσιν τὴν ξυλίνην γέφυραν, ἥτις ἦναι τὰς ὄχθας αὐτοῦ καὶ ἀναπνέουσιν εἰσχωροῦντες εἰς τὰ ἐκτεταμένα δάση τῆς Κάντζας.

Ἡ Ἄρτα δέχεται τοὺς Τούρκους ἀδιαφόρως βλέποντας τὴν πό-

λιν μεταδεδλημένην εἰς ἐρείπια, ἀλλὰ τεθληγμένοι διότι οὐδόλως εὖρον ἀνθρώπινα θύματα, ἵνα σφάζωσιν.

Οἱ «δερθῖσαι» ψάλλουσιν τὴν περιουσίαν ἐκ τοῦ Κορανίου: «ἐκ Θεοῦ ἡ νίκη» καὶ τὴν ἐπιούσαν ὁ Ἰσμαήλ Πασσόμπεης πανηγυρικῶς καθαιρεῖται. Ἀφαιροῦσιν αὐτῷ τὰς «οὐράς», ἐμβλημα τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μετ' ὃ οὗτος ἀποτίθησι τὰ σκήπτρα τῆς ἐξουσίας· οἱ στρατιῶται αὐτοῦ ἀπομακρύνονται καὶ οἱ ὑπηρέται ἐγκαταλείπουσιν αὐτόν.

Στερηθεὶς τῶν ἐμβλημάτων τοῦ ἀξιωματοῦ αὐτοῦ, ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται· τασσοῦτον εἰναι ἀληθές, ὅτι ἐπὶ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἑσποτισμοῦ, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, τῆς Κίνας γυμνωθεὶς τῆς κυρίνης αὐτοῦ ἐσθῆτος, οὐδὲ βλέμμα οἴκτου ἤθελεν ἐπιτύρει πρὸς ἑαυτόν. Οἱ δοῦλοι εἶναι ἀναίσθητοι εἰς τὴν δυστυχίαν... Σύρεται εὐθὺς μετ' ὀλίγον εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ οὐδένα διὰ τοῦτο αἰτιᾶται ἐκτὸς τῆς κακῆς τύχης αὐτοῦ.

Παρὰ τὰς ἀπαρχὰς ταύτας τῆς ἐκανοποιήσεως δοθείσης εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλί, οὔτε οἱ Τόσκηδες ἐμφανίζονται. οὔτε οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μεχμέτ Κλεισσούρα ἐφαίνοντο νέας ἔχοντες ἀνησυχίας. Ἀπεῖχον πάσης ἐνεργείας, διεστῶτες μὲν κατ' ἀλήθειαν τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλὰ τηροῦντες οὐδετερότητα πρὸς τὰ διαμαχόμενα μέρη· ἡ στάσις αὐτῶν αὕτη δὲν ἴτο ἐνθαρρυντική. Γνωστὸν ὅτι ἀπέβαλον μὲν τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ ἀπελάσσωσι τοὺς Ὀσμανλίδας τῆς Ἡπείρου, ἔτρεφον ὅμως τὴν ἐλπίδα νὰ σώσωσι τὸν γηραιὸν σατράπην, ὅστις ἦτο τὸ εἶδωλον αὐτῶν.

Συνέφερε λοιπὸν τῷ Χουρσίτ νὰ δυνηθῇ νὰ φενакίση αὐτοὺς ἐπ' ἀρκετόν, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα, μεταχειριζόμενος τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν ὡς βοηθοὺς πρὸς ἐξαπάτησιν ἐκείνου, ὅστις διетήρησε καὶ ἐμήκυνεν εἰσέτι τὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ ὑπάρξιν μόνον διὰ τοῦ δόλου. Ἐγένοντο λοιπὸν συνεντεύξεις τινές, μετ' ἃς πάντες οἱ «ἀγάδες» τῶν μωαμεθανῶν Σκυπεταρῶν ἐτάχθησαν ὑπὸ τῆς σημαίας τοῦ Σουλτάνου. Τὴν προσοχὴν ἤδη τῆς Ἡπείρου ἀπέσπα ἡ λύσις τοῦ μεγάλου δράματος, ὅπερ ἤγγιζεν εἰς τὸ τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Οἱ Ἀκαρνανες βοηθοῦνται ὑπὸ τοῦ Μακρῆ.—Ὁ Μαυροκορδάτος μεταβαίνει εἰς Πελοπόννησον.—Διζόνοιαι μεταξύ τῶν πολιιορκούντων τὰς Πάτρας ἐπαναστατῶν· κατατρόποις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Γισσοῦρ πατσᾶ.—Δολοπλοκίαι τῶν ἄγγλων κατασκόπων.—Πυρπόλησις τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου.—Καρτερία καὶ ἀναρχία τῶν Ἑλλήνων.—Ραδιουργίαι.—Μετάθεσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς Ἀργος.—Ἐναρκτήριος λόγος.—Σύγκλησις καὶ καταρτισμὸς συνελεύσεως ἐν Ἐπιδαύρῳ· συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις αὐτῆς.—Ἐκθεσις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Κρήτης.—Ἀφιξις τοῦ Κ. Λενορμὰν de Kergrist εἰς Ἀθήνας.—Ἀποκλεισμός, πολιορκία καὶ ὑπόσπονδος παράδοσις τῆς Ἀκροκορίνθου.—Σφαγὴ τῶν Τούρκων.—Ὁ Μαυροκορδάτος ἐκλέγεται πρόεδρος.—Προσωρινὸν σύνταγμα.—Ἐγγραφὸν ἀνακηρύσσον τὴν ἀνεξαρτησίαν.—Νόμος περὶ οἰκονομικῶν.—Λύπη τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου.—Ἀφιξις δύο ἄγγλων ἀπεσταλμένων πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ χαρμεῖο τοῦ Χουρσίτ πατσᾶ.—Ἀναχώρησις τοῦ λοχαγοῦ Βακέστου εἰς Κρήτην.—Προσπαράσκευαί τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1822

Ἄμα τῷ ἀγγέλματι τῆς προσβολῆς τῆς Ἄρτης ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, ὁ ὀπλαρχηγὸς Μακρῆς ἀπῆλθε μετὰ δισχιλίῳν Αἰτωλῶν πρὸς ἐπικουρίαν τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὅπως ἀποκωλύσῃ παντὶ σθένει τὴν κατάληψιν τῆς ὀχυρᾶς ἐκείνης πόλεως ὑπὸ τῶν Σκυπεταρῶν τῶν φίλα φρονούντων τῷ Ἀλῇ Τεπελενλῇ. Προσέδραμεν ἐν Τάχει, ἀλλὰ μόλις ἐξήρχετο τῶν δασῶν δασῶν τοῦ Μακρυνόρους, ἔμωθεν τὴν ἦτταν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐγκαίρως ἀφίκετο ὅπως συνδράμῃ τὸν Καραϊσκον. Παρεμύθησαν ἀμοιβαίως ἀλλήλους, καὶ πληροφορηθέντες μικρὸν μετὰ ταῦτα, ὅτι οἱ Σουλιῶται ἐπανανάμψαντες εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν, εἶχον τιμωρήσει τοὺς ἀπίστους Θεσπρωτοὺς βέηδες, ἔκριναν ὅτι τό μόνον ὅπερ εἶχον ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ

πράξωσιν ἦτο νὰ στρατοπεδεύσωσι εἰς Κομπότι, ὁπόθεν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κατοπτεύσωσιν τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἔμεινε κύριος τῆς Ἀρτης καὶ ν' ἀποκρούσῃσι πᾶσαν ἐπέλασιν κατὰ τῶν ἀπεράντων ὁσῶν, ἅτινα καλύπτουσι προασπίζοντα ἅμα τὴν Ἀκαρνανίαν, καθ' ἅπασαν αὐτῆς τὴν βόρειον μαίραν. Διεδιδάσθησαν πληροφορίαι εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτων περὶ τῶν διατάξεων ταύτων καὶ ἐγνώσθησαν αὐτῷ ἅμα καὶ τὰ ἐν Ἡπείρῳ συμβαίνοντα.

Ὁ πρίγκηψ, ἐννοῶν τότε ὅτι ὁ Ἀλῆ «πασσᾶς» ἔμελλε ὁσονούπω νὰ ὑποκύψῃ καὶ ὅτι ὁ Χουρσίτ ἐπιδάλλων χεῖρα εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ καὶ ἀθροίζων φοδερὸν στράτευμα, ᾗθελεν ἀφεύκτως ἐπιπέσει κατὰ τῆς Πελοποννήσου αὐθις μεθ' ὅλου τοῦ βάρους τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ διαπερευθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ εἰς Ἀχαΐαν. ἵνα βιάσῃ τοὺς Ἑλληνας νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Ἐγνώριζεν ὅτι ἐλεύθεροι διενέξεις καὶ διχόνοιαὶ ἐλυμαίνοντο τὰς τάξεις αὐτῶν. Εἶχον ἀπομακρύνει τὸν γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἀνδρείους αὐτοῦ στρατιῶτας, συμβουλεύσαντες αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Ἀργεῖ, ὅπως λάβῃ διαταγὰς τῆς ἐκεῖ Γερουσίας, μὴ ἔχοντες, καθ' ἃ διῆχουρίζοντο, ἀνάγκην ὅλων τῶν στρατευμάτων τῆς χερσονήσου, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐγχειρήματος αὐτῶν. Εἰδομεν ἐν τούτοις, παρὰ τὰς μεγαλαυχίας ἐκείνας, εἰς οἷαν δεινὴν περιέστησαν θέσιν ὅτε ἔλαβον τὴν ἀνέλπιστον ἐπικουρίαν πλοίου πεφορτωμένου διὰ πολεμοφοδίων καὶ προερχομένου ἐκ Λιδόρνου.

Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀποθάρρυνσιν, ἣν ἡ ἀφίξις αὐτοῦ προὔξεναι τοῖς Τούρκοις, καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν, οἱ ἐπαναστᾶται ἐχρονотρίβουν περὶ ἐριδᾶς καὶ μικροφιλοτιμίας, παρεμφερεῖς πρὸς τὰς ἀξιώσεις, ἃς οἱ Τεγεᾶται ἤγειρον κατὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς κατὰλήψιν τῆς πρωτοστασίας ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Πλαταιῶν. Οἱ ὀρεινοὶ ἐπελάθοντο ἀναμφιδόλως τῆς ἡττῆς τοῦ Ἡρακλείδου Ἰλλου ὑπὸ τοῦ Ἐχέμου, διότι οἱ Καλαβρυτινοὶ περὶ πρωτείων ἐρίζοντες μετὰ τῶν Πατρῶν, δὲν παρέλιπον νὰ ἀναφέρωσι τὸ ὄνομα καὶ τοῦ ἐλαχίστου «κλέφτου» τοῦ ὄρους Ἐρυμάνθου ὅπως κατα-

στήσωσι σεβαστὰ τὰ δικαιώματα αὐτῶν. Ἐγαυρίων ἐπὶ τῇ καταγωγῇ αὐτῶν ὡς Ἀρκάδων, ἀνεξαρτήτως δὲ τῶν τίτλων τούτων τῆς ἰθαγενείας. ἐν μέσῃ τῇ πόλει αὐτῶν ἐνεκολάφθη καὶ ἐξερράγη ὁ σπινθὴρ τῆς ἐπανάστασεως! Τὸ δεῦτερον ἤδη ὑπερέδωσαν τὸ Πα-
ναχαϊκόν, ὅπως ἐλθόντες βοηθήσωσι πρὸς ἀπέλασιν τῶν Τούρκων ἐκ πόλεως, ἥτις δὲν ἦτο ἰδική των! Ἐδικαιοῦντο λοιπὸν νὰ ἔχωσι τὴν πρωτοκαθεδρίαν παρὰ πάντας τοὺς συμμάχους, καὶ μείζονα τῆς τῶν Πατρῶν μοῖραν ἐκ τῶν λαφύρων τῶν ἐγκλεισμένων ἐν τῷ φρουρίῳ, ὅπερ ὅμως δὲν ἔμελλον νὰ κυριεύσωσιν ὅσην ταχέως ἤλπιζον.

Οἱ Πατρεῖς ἐν ἴσῃ μοῖρα κομπάζοντες, καίπερ ἦττον ἀρειμάνιοι, ἀντὶ νὰ κατασιγάσωσι τὴν ἀπληστίαν καὶ τὴν μικροφιλοτιμίαν αὐτῶν, ἀντέτεινον ἐξ ἄλλου ὅτι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν ὡς ὁμόρων τῇ θαλάσῃ ὄντων, διήρχετο ἅπας ὁ πλοῦτος τῆς Πελοποννήσου ὁλοκλήρου, ὅτι ἐὰν ἡ ἐκρηγῆς τῆς ἐπανάστασεως ἐγένετο ἐν Καλαδρυτοῖς, ἡ ἐστία αὐτῆς προϋπέθεσκε παρ' αὐτοῖς τέλος, μὴ ἀρκαούμενοι εἰς τὸ ἀρνηθῶσι τὰ πάντα τοῖς Καλαδρυτινοῖς, δι' αὐτοὺς ὅτι καὶ αὐτοὶ παρήγαγον τόσους πειρατάς, ὅσους ἐκεῖνοι κλέφτας, καὶ ἐτόλμησαν ἐπὶ νὰ διαμφισβητήσωσιν αὐτοῖς τὸν τίτλον Ἀρκάδων, ὑποδηλώσαντες αὐτοῖς ὅτι δὲν ἔχρηζον τῆς συνδρομῆς αὐτῶν πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Ἀκρόπόλεως, ἣν παρετεταμένη πολιορκία ἀφεύκτως ἤθελε παραδῶσει αὐτοῖς θάπτον ἢ βράδον. Οἱ Καλαδρυτινοὶ μὴ ἀντισχόντες πλέον, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωσι τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς διαστάσεως αὐτῶν, ἔλαβον τὰς σημαίας αὐτῶν καὶ καταλίποντες τὸ στρατόπεδον ἀπῆραν πρὸς τὰ ὄρη αὐτῶν.

Οἱ Πατρεῖς ἐναπολειφθέντες μόνοι, ἀνήρχοντο εἰς ἐπτακισχιλίους, αἱ δὲ δυνάμεις αὐταὶ ἦσαν πλέον ἢ ἐπαρκεῖς, ὅπως θριαμβεύσωσι κατὰ τῶν Τούρκων, ἐὰν ἡ ἐνότης καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις ἐπεκράτουν παρ' αὐτοῖς. Ἀντὶ ὅμως νὰ κατοπτρεύσωσιν ἀτρύτως ἐκ-
θρόν ἀποτελούμενον ἐκ δρακὸς ἀνδρῶν, τοσοῦτον ἐπιφοδωτέρων, ὅσην οὐδὲν εἶχον ἐλπίδα σωτηρίας, ἐπειδὴ ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τῆς

νίκης, περιφρόνησαν αὐτοὺς καὶ ἀφέθησαν εἰς τὴν πεποίθησιν ἐκείνην, ἣν ἀνεύρισκει τις μεταξὺ τῶν ἡμιδαρδάρων λαῶν.

Ὀλιγώρησαν καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς Ἀγγλοὺς πράκτορας οἵτινες ὑπηρέτουν τοῖς βαρδάραις διὰ τῆς κατασκοπείας αὐτῶν· ἕκαστος δ' ἐμερίμνα τοῦ λοιποῦ πῶς ἀνετώτερον νὰ κατασκηνώσῃ προσδένων κινητὰς στέγας ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν, αἵτινες ἔμειναν ἀνέπαφοι. Ἐγκατέστησαν δ' οὕτω μὴ ἐξετάζοντες, ἐὰν θὰ ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν ἀλλήλοις χεῖρα βοηθείας ἐν περιπτώσει αἰφνιδίου συναγερμοῦ.

Μετὰ τοῦτο ἐπεσκόπησαν ὅσα ὑπῆρχον καὶ ὅσα δὲν ὑπῆρχον πλέον. Ἐθρήνησαν τὰς ἀπωλείας, ἃς ὑπέστησαν σκεπτόμενοι ἅμα πῶς νὰ ἐπανορθώσωσιν αὐτάς, καὶ ἐπειδὴ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ὥραν τῆς συγκομιδῆς τῶν ἐλαιῶν, ἐξ ὧν ἔδριθον τὰ δένδρα, διεσκορπίσθησαν πρὸς συλλογὴν αὐτῶν χωρὶς ποσῶς νὰ ἀνησυχῶσι διὰ τὴν ἔρημον μείναςαν πόλιν καὶ ἰδίως χωρὶς νὰ τάξωσι μήτε κατοπτρευτικὰς φυλακὰς μήτε σκοποὺς μεταξὺ Πατρῶν καὶ τῶν μικρῶν Δαρδανελλίων τῆς Ναυπάκτου.

Ἐν τοιαύτῃ ἀκριδῶς στιγμῇ ἀφίκοντο εἰς Πάτρας ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Καρατζᾶς ἀκολουθούμενοι ὑπὸ μικρᾶς σωματοφυλακῆς. Κατέλυσαν δ' εἰς τὸ Ἀγγλικὸν προξενεῖον, ὅπερ κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Γαλλικοῦ μένοντος κλειστοῦ, ἀφ' οὔτου σφαῖρα τηλεβόλου εἶχε κόψει τὸν ἰστὸν τῆς σημαίας αὐτοῦ. Οἱ πρίγκηπες, οἵτινες προὔτιθεντο νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἄργος, ὅπως ἀνακοινώσωσι σχέδια αὐτῶν εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅπου ἄλλως τε ἦσαν κεκλημένοι ὡς ἀντιπρόσωποι μάτην παρώτρυνον τοὺς Πατρεῖς νὰ φυλάττωνται κεκλημένοι ὡς ἀντιπρόσωποι, μάτην παρώτρυνον τοὺς Πατρεῖς νὰ φυλάττωνται, μὴδ' αὐτοὶ ἀμφιδάλλοντες ὅτι ἦσαν ἔτι ἀφρονέστεροι ἐκείνων, διότι διέμενον εἰς ἀνυπεράσπιστον πόλιν. Δὲν παρατήρησαν ὅτι οἱ ὑπηρέται τοῦ πράκτορος τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ διερμηνέως αὐτοῦ εὐρίσκοντο εἰς διηγεκὴ κίνησιν μεταξὺ τῶν Πατρῶν

καὶ Ναυπάκτου· ὅτι διὰ σημάτων ἐτηρεῖτο διαρκῆς ἀνταπόκρισις ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως μεταξὺ τῶν τουρκικῶν φρουρῶν τῶν δύο τούτων πόλεων, καὶ ὅτι κεραυνὸς ἐμελλε νὰ ἐπισκῆψῃ μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ τῶν Πατρῶν τιμωρῶν αὐτοὺς ἐπὶ τῇ ἀσυνεσίᾳ καὶ ἀκηδείᾳ αὐτῶν.

Τῷ ὄντι ὁ Γρυσσοῦφ «πασσᾶς» πληροφορηθεὶς ἀκριβῶς περὶ τῶν συμβαινόντων, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς τολμηρόν τι κίνημα, ὅπως συλλάβῃ τοὺς πρίγκηπας καὶ ἐκδιώξῃ ἔτι ἅπαξ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τῆς ἐρημωθείσης αὐτῶν πόλεως! Ἐνεφανίσθη λοιπὸν ἀπροσδοκῆτως εἰς τὴν συνοικίαν Βλατεροῦ, ἐνῷ τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ διὰ τῆς πυρπολήσεως τῶν παρὰ τὸν λιμένα κειμένων καταστημάτων.

Ἀνερχόμενοι ἐκεῖθεν πρὸς τὴν πόλιν, οἱ Τούρκοι ἐνέπρησαν τὰ προξενεῖα Πρωσσίας καὶ Ἀγγλίας. Φθάσαντες δ' εἰς τὸ γαλλικὸν καταρρίπτουσι τὰς θύρας αὐτοῦ, σφάζουσι γραΐάν τινα καταφυγοῦσαν ἐκεῖ, διαρπάξουσι τὰ ἐπιπλα καὶ εἴτα ἀνάπτουσι πυρὰς ἐν μέσῳ τῶν θαλάμων· οὕτω ἐν τῶν ὥραιστέρων προξενικῶν ἐν Ἀνατολῇ καταστημάτων ἀπετεφρώθη ἐν διαστήματι τεσσαράκοντα λεπτῶν.

Οἱ Ἕλληνες διεσπαρμένοι ἀνὰ τὰς ἐξοχάς, διότι ἦτο τότε μεσημβρία, εἰδοποιηθέντες περὶ τῶν συμβαινόντων ἐκ τῶν πυροβολισμῶν καὶ τῆς πυρκαϊᾶς, προσδραμόντες ἀντέταξαν τοσοῦτῳ ἐρρωμένην ἀντίστασιν, ὥστε ἐφόνευσαν πλείστους ὕσους Τούρκους μὴ γνωρίζοντες ὅμως τὸν ἀριθμὸν τῶν πολεμίων, διελύθησαν ἀτάκτως καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τὰ ὄρη. Οἱ πρίγκηπες Μαυροκορδάτος καὶ Καρατζᾶς, καθ' ὃν κυρίως ἔπνεον οἱ Τούρκοι τὰ μένεα, καταλιπόντες τὰς ἀποσκευὰς των, ἐσώθησαν χάρις εἰς μόνην τὴν ταχύτητα τῶν ἱππέων αὐτῶν· τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι συμφοραὶ τῶν Πατρῶν.

Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην κατάπτυστον διαγωγὴν ἐπεδείξαντο δύο σκευοπῶλαι γάλλοι, ἀνάξιοι τοῦ ὀνόματος τούτου, οἵτινες ἐπεκρότησαν εἰς τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ προξενείου τῆς Αὐτοῦ Καθολικῆς

Μεγαλειότητος διότι ἤλπιζον διὰ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης τὴν κανονίσωσιν ἀναμφιδόλως τὰς ὑποθέσεις των μετὰ τῶν ἐντολέων αὐτῶν. Πρὸ τῆς πυρπολήσεως τοῦ ἀγγλικοῦ προξενείου, ὅπερ ἦν ἰδιοκτησία Πατρώως τινὸς καλουμένου Βαρούχα, περὶ οὗ ἀρχηγοῦ ἐρρέθη, ἐθεάθη ὁ πρᾶκτωρ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἐν ἐπιτηδειότητι αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ μετὰ τινας ἡμέρας ἀνεφάνη λίαν ἀδέσποτος ἀπῆλθον φέρον τὰ ἐγκαταλειφθέντα τοῦ Μαυρακορδάτου, συνεπέραναν ὅτι εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Γιουσούφ πασσάν πρὸς ἄλλον σκοπὸν ἢ πρὸς τὸ νὰ ἀποκομίσῃ τὰ ἐπιπλά τῆς προξενικῆς αὐτοῦ διαμονῆς.

Τέλος ἐξηγήθη καὶ ἡ ἀπρόοπτος ἐμφάνισις τοῦ «σερασκέρου» εἰς Βλατερὸ ἐκ τοῦ ταῦτοχρόνου κατάπλου ἀγγλικοῦ πλοίου ἐπιφανέντος εἰς τὸν λιμένα ἅμα τοῖς πρώτοις ἀλλαλαγμοῖς τῶν Τούρκων· οὕτω δὲ ἡ κοινὴ γνώμη ἐπέρριψεν ἔτι ἅπας εἰς τοὺς κατασκόπους τῆς Μεγάλης Βρετανίας τὰ δεινοπαθήματα τῶν Χριστιανῶν Σφαγαὶ καὶ βασανισμοὶ ἐπέστεψαν ἐπαξίως τῶν νικητῶν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐν τούτοις ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας, καίπερ μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς μάχης εὐρισκόμενος, ἠτύχησε νὰ σώσῃ νεκρὸν τινα ἱατρὸν ἀπόφοιτον τῆς ἱατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, διὰ τριῶν βολῶν τραυματισθέντα, ὃν ὁ Γιουσούφ πασσὰς ἀπέδωκε χάρις εἰς τὰς παραστάσεις αὐτοῦ.

Οἱ Ἕλληνες εἰσὶν ἀξιοθαύμαστοι ἐν τῇ δυσπραγίᾳ. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἀπονυποῦσα ἐν τοῖς πνεύμασιν αὐτῶν τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐλέους, μετριάξει τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν πολλῶν ἀμείνον ἢ ἡ ἀγωγὴ ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις ἡμῶν κοινωνίαις. Παρ' ἡμῖν οἱ εὐγενεῖς ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἐκ γενετῆς τοιοῦτοι. Τὸ στυλινὸν τῆς κοινωνίας ἐπίχρισμα παρέχει πολλάκις εἰς ἀρετὰς τινὰς ὡς καὶ εἰς τινὰς κακίας πράσχημα ἀξιοπρεπὲς σπανίως ἀπαντῶν παρὰ τῷ χύδην λαῷ, ὃν τὰ μαθήματα καὶ ἡ ἐπιμεμελημένη ἀγωγὴ δὲν διεμόρφωσαν. Τὰ πάντα εἰσὶν ἐπίπλαστα καὶ τεχνητὰ παρ' ἡμῖν καὶ αὕτῃ ἔτι ἡ εὐσπλαχνία, ἐνῶ τὸ τέκνον τοῦ Σταυροῦ τὸ ἐν μέσῳ Τούρκων τραφέν, εἴτε εἰς παραφορὰς παρεκτρεπόμενον εἴτε πρὸς τὴν εὐπορίαν ἀποκλῖνον, εἶναι τραχὺ, σκαιὸν ἴσως, σχεδὸν πάντοτε

παράδολον, ἀλλὰ μέγα καὶ ἀληθῶς ἀνὴρ εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ. Ὅσοι Καλαβρυτινοὶ ἔμαθον τὰς συμφορὰς τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν Πατρίων, ἐπῆλθον πρόθυμοι ἄρωγοὶ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ τὰς πρῶν ἀντιζηλίαν διαδέχθη ἡ συγκινητικώτερα φιλοξενία.

Ἀνέφξαν ἀλλήλοις τὰς ἀγκάλας, ἐζήτησαν ἀμοιβαίως συγνώμην, ἐταπεινώθησαν πρὸ τοῦ Κυρίου, ἀπισχνούμενοι πρὸς ἀλλήλους νὰ ὦσι τοῦ λοιποῦ ἀχώριστοι καὶ ἀποτίσωσιν ὅσονοῦπα τοῖς βαρβάραις τ' ἀντίποινα.

Πλὴν ὑπὸ ποίων ἐλπίδων ἦτο δυνατόν νὰ βαυκαλίζωνται; Ἡ Ἑλλάς παρίστα ἄποψιν χάους παρὰ τὰς ἐπιτυχίας καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν τέκνων αὐτῆς. Ὅπλαρχῆγοι διχουλοῦντες, στρατιῶται ἄνευ ἰθύντορος νῦν μὲν πτήσσοντες, νῦν δὲ παραφερόμενοι εἰς φρενίτιδα τόλμης καὶ ἀνδρείας, ὥς οἱ Μανιάται, οἵτινες νωθρῶς πολεμήσαντες, ἀλλ' εὐσυνειδήτως πλουτήσαντες, ἐπ' ἀμοιβῇ μόνον ἐδέχοντο νὰ ὑπηρετήσωσι, καθότι μηδὲν ἔχοντες νὰ φοδηθῶσι περὶ τῆς ὀρεινῆς χώρας ἣν οἰκοῦσι, μόνην πατρίδα ἐγίνωσκον τὰς αἰγίλιπας κρημνωρείας καὶ τοὺς ἀπορρώγας βράχους τοῦ Ταυγέτου.

Οἱ Τοῦρκοι νικηταὶ ἐν Πάτραις, ἡ σύζυγος δὲ καὶ αἱ ὁδοίσκειαι τοῦ Χουσίτ πασσᾶ αἰχμάλωτοι τῶν Ἑλλήνων ἐν Τριπολιτσᾷ. Ἡ κοινὴ δισπραγία παρὰ τὰς καρποδριθεὶς ἐλαίας, αἵτινες ἄλλοτε ἦσαν ὁ πλοῦτος τοῦ λαοῦ· οἱ νεόπαρτοι ἄγροὶ καλυπτόμενοι ὑπὸ ὁσίων καὶ πτωμάτων· προσωριναὶ κυβερνήτεις εἰς εἴκοσι διάφορα μέρη ἐγκατεστημένοι ἄνευ οὐδενὸς κέντρου ἐνότητος, τὰ πάντα προβληματικά καὶ οὐδὲν τὸ θετικὸν καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ νίκῃ· τοιαύτη ἦν ἡ κατάστασις τοῦ ἀγῶνος, ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος ἤρchiζε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἐγίραν φεύγων ἐκ Πατρῶν.

Ἡ ἀναρχία ἐκείνη, παρεμφερὴς τῇ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, οἵτινες φαίνονται τοσοῦτω ὥρατοι διὰ τοῦ πρίσματος τῆς ἱστορίας ἐρώμενοι, καθίστα γενικῶς ἐπαισθητὴν τὴν ἀνάγκην οἰασθήποτε νομοθεσίας. Ἀνέκαθεν ἐγίνετο λόγος περὶ συνελεύσεως τῶν πολιτῶν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτῆς, οἱ

Πελοποννήσιοι εἰς τὴν Κόρινθον μόνην ἀπέδλεπον πλέον, ἐλπίζοντες τὴν κατάληψιν αὐτῆς τῇ μεσολαβήσει τοῦ Κιαμέλ βέη, τοῦ αἰχμαλώτου αὐτῶν.

Βασίζοντες τὰς πεποιθήσεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν θησαυρῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῶν, ἤξιουν νὰ ἀναβάλωσι τὸν καταρτισμὸν κυβερνήσεως οἵασθῆποτε μετὰ τὴν αἰσίαν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης.

Μάτην οἱ Ὑδραῖοι σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ οἱ Σπεταῖοι ἐζήτουν νόμους. Ἦδη ὁ Κολοκοτρώνης, παρωργισμένος ἐπὶ τῷ διορισμῷ τοῦ διοικητοῦ τῆς Τριπολιτσᾶς ἄνευ τῆς συναίνεσεως αὐτοῦ, ἐδείκνυε διὰ τῆς ἀγερῶχου αὐτοῦ στάσεως ὅτι δὲν ἦτο ποσῶς φίλος τῶν περιορισμένων ἐξουσιῶν, ἐνῷ ἡ ἀμφίβολος στάσις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἀπεκάλυπτεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἐντολῆς ἣν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, καίτοι οὗτος ἦν καθαιρεγμένος ἐν τῷ πύργῳ Μουνγκάτζ.

Ἐπέβλεπεν καὶ ἐγυσπίστουεν πρὸς ἀλλήλους. καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ σύζυγος καὶ αἱ παλλακίδες τοῦ Χουρσίτ πασσαῖ ἐπενέβαινον διὰ τῶν ἀρεσκευτικῶν ἀκτῶν ἀγκισμῶν, εἰς τὰς δημοσίας ραδιουργίας. Ἡ αἰχμαλωσία ἐφαίνετο αὐταῖς ἔτι ἡδυτέρα τῶν αὐστηρῶν νόμων τοῦ «χαρεμίου», ἡ δ' ἀναρχία ἐπηπείλει τὰ πάντα νὰ καταστρέψῃ, ὅτε ἡ ἐριδημία ἢ ἐρημώσασα τὴν πόλιν ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας καίπως ὑποδόσκουσα ἔκτοτε ἐπετάθῃ αὐθις εἰς βαθμὸν ἐπίφοδον διὰ τοὺς νικητάς.

Τὰ ἀπὸ τῶν μεγάρων διαρπασθέντα πολυτελῆ ἐπιπλα καὶ ἡ συσσώρευσις ἀτάφων πτωμάτων ἀνὰ τὰς ἀγυῖας καὶ τὰς πλατείας ἐπήνεγκαν λοιμὸν τοσοῦτον φρικαλέον, ὥστε ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔκρινεν ἐπ'ἀνέγκας νὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδραν τῆς κυβερνήσεως εἰς Ἄργος.

Ἀπῆλθον δὲ τραπέντες τὴν ἄγουσαν διὰ τοῦ Τροχοῦ τόπου μάρτυρος τῆς νίκης τοῦ ταξiάρχου Νικήτα, καὶ ἀφίκοντο τὴν 13)24 Νοεμβρίου κατέναντι τοῦ κόλπου, ἐνθα διέκρινον ἀγγλικὸν βρίκιον τροφοδοτοῦν τὴν φρουρὰν Ναυπλίου. Ἡ σημαία αὐτοῦ ἀνεγνωρίσθη

καὶ ἦν στήμῃν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀργολίδος προσέτρεχεν εἰς προὔ-
πάντησιν τῶν πορθητῶν τῆς Τριπολιτσᾶς μετ' ἀπεριγράπτων παρα-
φορῶν ἀγαλλιάσεως καὶ εὐτυχίας. Αἱ γυναῖκαις πρηνεῖς καὶ σταυ-
ροκοπούμεναι ἐκάλουν τοὺς Ἑλληνας σωτῆρας αὐτῶν ἀγγέλους, ἐνῷ
οἱ Ἀργεῖοι, στοιχιθὸν τεταγμένοι, ἐχαιρέτιζον αὐτοὺς δι' ἐπευφημιῶν
καὶ πυροβολισμῶν, συνοδεύοντες αὐτοὺς μέχρι τῆς εἰσόδου τῆς ἡρη-
μωμένης αὐτῶν πόλεως.

Τὸ Ἄργος ἀποσπάζον ἔτι ἐκ τοῦ αἵματος τῶν κατοίκων αὐτοῦ
εἶχε πυρποληθῆ! Ἄμα ὥς ἐγκατέστησαν εἰς τινὰς τουρκικὰς οἰ-
κίας ἐναπολειφθείσας ὀρθίαι ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων, καὶ κατωρθώθη
ἡ πρόχειρος αὐτῶν στέγαις, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔλαβε ἐπι-
στολὴν παρὰ τοῦ Σικελοῦ συνταγματάρχου, πρίγκηπος Σταράβα,
ἀγγέλλοντος αὐτῷ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ εἰς Καλάμας μετὰ τεσσαρά-
κοντα ἀξιωματικῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, πλοῖον δὲ παραχρῆμα
ἐστάλη πρὸς μεταφορὰν αὐτῶν εἰς τὸ γενικὸν στρατηγεῖον.

Παρουσίασαν ἀκολούθως τῷ Ὑψηλάντῃ τὸν Πεδεμοντῖνον συν-
ταγματάρχην Ταρέλλαν καὶ τὸν Γάλλον ἑλαρχον Δανίαν, οἵτινες
διετέλουν ἀπὸ τινος ὑπηρετοῦντες, εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ναυ-
πλίου. Ὁ Δανίας τυχὼν κατ' ἰδίαν μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεως προέτει-
νεν αὐτῷ σχέδιον προσβολῆς κατὰ τῆς πόλεως ταύτης, σχέδιον ὅμως
οὕτινος τὴν ἐκτέλεσιν ἔκριναν ἀνέφικτον ἀξιωματικοὶ τινες μετα-
βάντες καὶ ἐπιτοπίως ἐξετάσαντες τὰ πράγματα.

Παρέστησαν οὗτοι διὰ στρατευμάτων κακῶς ὠπλισμένων καὶ
ἀπειθαρχούντων ἀπέβαινε σχεδὸν ἀδύνατος ἡ ἐκπόρθησις φρουρίου
εὐμοιροῦντος καλῆς φρουρᾶς καὶ φοβεροῦ πυροβολικοῦ. Μόνος δ' ὁ
χρόνος καὶ αὐστηρὰ πολιορκία ἠδύναντο νὰ ἐπαγάγῃσι τὴν παρά-
δοσιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ ἑλαρχος Δανείας ἀκούων τῆς φωνῆς τοῦ θάρ-
ρους αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τῆς φρονήσεως, κατῴρθησε νὰ πείσῃ τὸν
Ὑψηλάντην νὰ παραδεχθῇ τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐπωφελοῦμενος τῆς
ὀρμῆς τῶν στρατευμάτων ἐξημμένων ἐκ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπο-
λιτσᾶς. Εἶχον καταλάβει τὴν πόλιν ταύτην ἀναβάντες ἐξαπίνης ἐπὶ

τῶν τειχῶν, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ προσβάλωσι καὶ τὸ Ναύπλιον κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Καίτοι τὸ πρᾶγμα ἦν πάντῃ διάφορον τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐστάλησαν διαταγαὶ εἰς Ὑδραν καὶ Σπέτσας, ὥπως κατασκευασθῶσι ἀναβάθραι καὶ ὀπλισθῶσι τεσσαράκοντα κανονιοφόροι, αἵτιναις ἐμελλον νὰ προστατεύσωσιν ἀπόδασιν δισχιλίων ἀνδρῶν.

Ἐνῷ δὲ τὰ σχέδια ταῦτα διωργανοῦντο τὸ ἀγγλικὸν βρίκιον, περὶ οὗ ἀνωτέρω ὠμυλήσαμεν, ἀπεδίβαζε τὰς ζωοτροφίας αὐτοῦ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶχον μέσον ὥπως ἐμποδίσωσιν αὐτὸ τῆς ἐνισχύσεως ἐκείνης. Ὁρμοῦν ὑπὸ τὰς τουρκικὰς κανονιοστοιχίας ἐλοιδῶρει τὸν τε πολιορκοῦντα τὸ Ναύπλιον στρατὸν καὶ τὰ ἐν τῷ κόλπῳ παραπλέοντα καταδρομικὰ ὅτε ἀπεφασίσθη νὰ παρεμποδισθῇ πάσῃ θυσίᾳ ἢ πλήρῃ αὐτοῦ ἐκφόρτωσις.

Παρατήρησαν ὅτι ἡ φρουρὰ προσπίζοντος τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος φρουρίου ὠλιγώρει τοῦ ἔργου αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ ἐπιχειρήσις αὐτοῦ ἐνίστε εἰς ὀλίγους μόνον ἀνδρας ἀφίετο· κατέπεισαν δὲ τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἐπιτρέψῃ τοῖς Κ. Κ. Βουτιῆ καὶ Ἰουστίνῳ, ὥπως ἐπιχειρήσωσι τόλμημά τι κατὰ τῆς θέσεως ἐκείνης, δυνάμενον ἀκολούθως νὰ ἐπανέγκῃ τὴν κυρίευσιν τοῦ φρουρίου.

Τοῦ σχεδίου τούτου ἐγκριθέντος, οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀξιωματικοὶ ἀνέλαβον νὰ προδῶσιν εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ὀπλίσαντες δύο ὀγκάδας μεθ' ἐξήκοντα ἐπιλέκτων ἀνδρῶν καὶ μίαν τετράκωπον λέμβον, ὥπως φέρῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ βρίκιον ἀξιωματικόν τινα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικήν.

Οὗτος ἐμελλε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου ἐκείνου, ὅτι οὐδόλως θὰ ἐκακοποιεῖτο, ἐὰν ἐτήρει σιγὴν· οὕτω δὲ κρυπτόμενοι ἐπὶ τοῦ πλοίου ἡθὰ περιέμενον τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας, ὅτε συνήθως οἱ Τοῦρκαι κατελίμπανον τὸ φρούριον ὥπως διημερεύσωσιν ἐν τῇ πόλει.

Ἡ νύξ ἦν γαλινιαία καὶ σκοτεινὴ ὁ Κ. Βουτιῆ εὕρισκόμενος ἐντὸς τῆς λέμβου μετὰ τοῦ πλοιάρχου Ἰουστίνου ἤρχιζεν ἤδη νὰ ἐλπίζῃ ἐπιτυχὴν τινα ἐκδᾶσιν, ὅτε ἐδέησε ν' ἀνακόψῃσι τὴν πορείαν

αὐτῶν, ὅπως βεβαιωθῶσιν ἂν ἐπέτυχεν ἡ ἀπόπειρα τῆς πρὸς τὸ ἀγγλικὸν βρίκιον ἐκπεμφθείσης λέμβου. Εὐρίσκοντο κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ μικροῦ φρουρίου, ὁπόθεν διέκρινον ἐν σιγῇ τῆς νυκτὸς καὶ μεταξὺ τῶν δυκτοφρουρῶν διαμειδομένας συναλλαγὰς καὶ κατὰ τὰς ἀναλαμπὰς τῶν καπνοσυρίγγων αὐτῶν. Ἡ στιγμή ἦν κρίσιμος, διότι εὐρίσκοντο ὑπὸ τὰ στόμια τῶν τηλεβολοστοίχων, ὃ δὲ διοικῶν μίαν τῶν λέμβων Σπετσιώτης πλοίαρχος ἀπεμακρύνθη θορυβωδῶς κωπηλατῶν, ὅτε πλέον οὐδὲν ὑπελείπετο νὰ πράξωσι καὶ οἱ λοιποὶ ἢ νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν.

Οὐδόλως ἀνησύχησαν κατὰ τὴν ὑποχώρησιν, τὸ βρίκιον ὅμως φοβούμενον ἐπιτυχεστέραν τινὰ ἀπόπειραν ἀνεχώρησε τὴν ἀκόλουθον νύκτα, συνελήφθη ὅμως ὑπὸ τῶν καταδρομικῶν, Ὁ πλοίαρχος τοῦ βρικίου τούτου προσαχθεὶς πρὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἀπέδειξε διὰ τῆς συγχύσεως εἰς ἡν περιήλθεν ἐξεταζόμενος, ὅτι ἦν ἐν γνώσει τοῦ παραπτώματος αὐτοῦ, διότι εἰς τὰς δεινὰς ἐπιπλήξεις τοῦ Ὑψηλάντου ἀπήντησεν μόνον διὰ θακρύνων. Ὁμολόγησεν ὅτι τρία ἕτερα πλοῖα εἶχον ἐφοπλισθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀγγλικοῦ οἴκου, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰδρυμένου, ὅστις εἶχεν ἀποστείλει καὶ αὐτόν, ἐσκόπουν δὲ τὴν τροφοδοσίαν τῶν ναυτικῶν σταθμῶν τῶν Τούρκων, οὓς οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀποκλείσει. Παρὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην ὅμως οἱ Ἄλληνες μετὰ τοιαύτης περισκέψεως ὥφειλον νὰ ἐνεργήσωσιν, ὥστε ἐδέησε ν' ἀπολύσωσι τὸν ἐνοχον λαθρέμπορον ἀρκούμενοι εἰς τὸ νὰ λάβωσι παρ' αὐτοῦ πᾶσαν ποθητὴν πληροφορίαν περὶ τῆς καταστάσεως ἐν ἣ εὐρίσκετο τὸ Ναύπλιον.

Ἀναμένοντες τὴν παρὰ πᾶσαν λογικὴν προσχεδιασθεῖσαν ἔφοδον, ἐξήσκουν στρατεύματα διὰ συχῶν ἀκροβολιστικῶν, γυμνασμάτων, ἅτινα παρημποδίζον καταστρεπτικὴν ἐπιδημίαν ν' ἀποδεκατίξῃ τοὺς ἄνδρας, πρὸς οὓς πολλάκις μόνον ἄρτον παρείχον καὶ τοῦτον κακῆς ποιότητος, ἀναβάλλοντες καθ' ἡμέραν τὴν πληρωμὴν τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν ὥς καὶ τὸν καταρτισμὸν ὀριστικῆς νομοθεσίας, μάτην ζητηθείσης μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κορίνθου, οὕτω δὲ ἐλλείψει χρήματος καὶ διαταγῶν ὁ λοχαγὸς Βαλέτσος δὲν ἠδυνήθη νὰ

νὰ καταρτίσῃ τὸ σύνταγμα τοῦ. Ἐν τούτῳ ὁ ἐν Ὑδρᾷ σχηματισθεὶς στολίσκος προσωρμίσθη παρὰ τὰ ἀκτὰς τῆς Ἀργολίδος, πανηγυρικώτατα δ' ὑπολογίσθησαν αἱ ἀναβάθραι αἱ προσωρισμέναι διὰ τὴν ἔφοδον· ἡ 16 Ὀκτωβρίου ὤρίσθη ὡς ἡμέρα τῆς κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐφόδου.

Παρεσκευάσθη ἕκαστος πρὸς τὴν ἔφοδον ταύτην διὰ τινος οὕτως εἶπεν γενικῆς καθαριότητος κτενισθεὶς, ξυρισθεὶς, ἐνδυθεὶς τὴν πλουσιωτέραν στολὴν αὐτοῦ· μεταλαμβόντες δὲ τῶν ἀχράντων μυστηρίων συνηθροίσθησαν ὥπως πανηγυρίσωσιν εἰδὼς τι ἑορτῆς ἐν ἄσφατι καὶ χοροῖς.

Ἀνεψιὸς τις τῆς Μπουμπουλίνας προσελθὼν πρὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἔφαλλε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεσσαλοῦ Ρήγγα· ἐπὶ τῇ ἐκπλήξει δὲ ἦν ἐπεδείξαντο οἱ στρατιῶται βλέποντες τὴν κατέχουσαν αὐτὸν χαρὰν, ἀπήντησε· «σήμερον ὑπάρχομεν, γνωρίζομεν τί θὰ γίνομεν αὐριον; ἃς ἀπολαύσωμεν τῶν τελευταίων ἴσως στιγμῶν τῆς ζωῆς μας.» Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ᾗθελε πᾶς Ἕλληνα δώσει· τῆς αὐτῆς δὲ γνώμης ἦτο βεβαίως καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ὅτε ἔλεγε τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ: «Παιδιά, θὰ πετάξω τὸ ραβδί μου ἐπάνω· ἂν αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ τείχη καὶ σεῖς θὰ τρέξητε νὰ τὸ εὑρητε.»

Ἀπήντησαν αὐτῷ διὰ ζητωκραυγῶν, ἡ τύχη ὅμως μετὰ φειδοῦς παρέχει τὰ χαρίσματα αὐτῆς, τὸ δὲ Ναύπλιον ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν μόνον ἂφοῦ οὗτοι ἐπεδείξαντο τόλμην καὶ ἀρετάς, αἵτινες ἤθελον νομισθῇ ὑπάράνθρωποι, ἐὰν τὰ ἐκτερηγόμενα γεγονότα δὲν ἐκυροῦντο ὑπὸ τοσούτων λεπτομερεστάτων καὶ αὐθεντικωτάτων πληροφοριῶν. Ἡ πόλις ἦς προὔτιθεντο τὴν προσβολήν εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ εἰδους τινὸς ἰσθμοῦ, εἰς ὃν φθάνει τις διὰ στενωπάτης ἀτραποῦ διηκούσης μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τινος φράχου, οὗ τῆς κορυφῆς ἐπίκειται τὸ Παλαμήδι, φρούριον δυσπρόρητον δεσπόζον τῆς κάτω πόλεως, ὕπερ ἡ τέχνη ὠχύρωσε διὰ προμαχόνων καὶ ἐπάλξεων καὶ πολυαρίθμων πυροβολείων. Ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν τηλεβολοστοιχιῶν τούτων ἔδει νὰ βαδί-

Ἱστορία τῆς Ἑλλήνων. Ἐπαναστάσεως φυλ. 39

σωσιν οἱ Ἕλληνες, ἐπιχειροῦντες τὴν ἀναρρίχῃσιν τὴν πρὸς τὴν πύλιν τοῦ φρουρίου πλευρᾶς, ἐνῷ ὁ Κολοκοτρώνης κατερχόμενος τοῦ ὄρους θ' ἀπησχόλει τοῦ ἐν τῷ Παλαμηδίῳ διὰ προσποιητῆς ἐφόδου.

Οὕτως προσυμφωνηθέντων τῶν πραγμάτων ἐξήλθον τοῦ στρατοπέδου τὴν δευτέραν πρωϊνὴν ὥραν. Ὁ Νικήτας οὐδενὶ παραχωρήσας τὴν τιμὴν τῶν πρωτείων ἐν τῇ ἐφόδῳ, ἤγειτο τῆς φάλαγγος, ἣν ὁ λοχαγὸς Βαλέτσος ἦτο διαταγμένος νὰ ὑποστηρίξῃ διὰ σώματός τινος τῆς γραμμῆς ὑπερδιώκει, Ἐχώρουν ἐν σιγῇ εὐνοοῦντες δὲ τοῦ σκότους ὅπως ἀπαρτήρητοι πλησιάσωσι, προητιμᾶσθησαν αἱ κλίμακες, ἕκαστος δ' ἔλαβε τὴν θέσιν του· πάντων τὰ δλέμματα ἐστρέφοντο πρὸς τὸ ὄρος Ἅγιος Ἡλίας ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου πυρὰ ἀναπτομένη ἔμελλε νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα πρὸς τὴν μάχην.

Τὸ σύνθημα ἐδόθη. Πρῶτος ὁ Κολοκοτρώνης κατήρξατο τῆς προσβολῆς, ἥτις πάραυτα ἐγενικεύθη· μετ' ὀλίγον ὅμως οἱ πολιορκούμενοι οὕς ἐνόμιζον ὅτι ἐξ ἀπροόπτου ἤθελον καταλάβει, ὑποπευθέντες ἐκ τῶν προτέρων τόλμημά τι ἐκ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατοπέδῳ ἐπικρατούσης ἀσυνήθους κινήσεως, ἀνθίστανται σταθερῶς· οἱ ἐπελαύνοντες διατάζουσι, σταματῶσι καὶ τέλος ἡ ἐπιχείρησις ἀποτυγχάνει.

Ἐν τούτοις ὁ Νικήτας μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τακτικῶν σωμάτων ἐξακολουθοῦσι τὸ πῦρ. Ἐνόουν ὅτι ἀνάγκη νὰ ὑποδοηθῇσιν τὸν στολίσκον, ὁρισθέντα ὅπως προσβάλῃ τὴν πόλιν πρὸς τὸ τελωνεῖον· ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπελθοῦσα ἀνακοπὴ τῆς προσβολῆς ἐπέφερε τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεώς του, ἐδέησε μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου νὰ σκεφθῶσι περὶ ὑποχωρήσεως.

Ὅποία στιγμή! ἀπομακρυνόμενοι τῶν προμαχόνων ὤφειλον νὰ διατρέξωσι τὴν πρὸς τὴν κάτω πόλιν ὁδὸν ὑπὸ ἐπτὰ τηλεβόλων κανονιστοδουμένην, νὰ βαδίσωσι δὲ ἀπροφύλακτοι ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ Παλαμηδίου. Χάλαζα σφαιρῶν καὶ ἐκρηγνυμένων ὀβιδίων προσέβαλλε τὸ μέρος τοῦτο· ὤφειλον νὰ ἀψηφίσωσιν αὐτάς· οὐ μόνον δὲ δειλία

καὶ θόρυβος δὲν παρετηρήθη, ἀλλ' εἶδον καὶ στρατιώτας ἱσταμένους ὅπως ἄρῳσιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν τοὺς τραυματιζομένους συντρόφους των, πλείστους δ' ἀποφέροντας καὶ τοὺς νεκροὺς αὐτοὺς, ὅπως στερήσωσι τοὺς Τούρκους τῆς εὐχαριστήσεως τοῦ νὰ σχηματίσωσι διὰ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν τρόπαια.

Τὸ γεγονός τοῦτο εἶχεν ἤδη λάβει χώραν, ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος ἀφικνεῖτο εἰς Ἄργος ὅπως παρακαθίσῃ ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει ὡς πληρεξούσιος τῶν Αἰτωλῶν, Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης θεωρῶν ἐν αὐτῷ ἀντίπαλον ἱκανότερον αὐτοῦ, μεγαλειτέρας δὲ ταῦτοχρόνως ἀξίας, ἐδέχθη αὐτὸν μετὰ ψυχρότητος· τοὺς φόβους τοῦ δὲ τούτου δὲν ἐδράδυνε νὰ δικαιολογήσῃ ἢ ἀντιπολιτευομένη αὐτῷ μερίς, διότι μετ' ὀλίγον οἱ πληρεξύσιοι ἀνιῶντες ἐπὶ τῇ ἐκτρόπῳ ὑψηλοφροσύνῃ τοῦ Ὑψηλάντου, λαβόντες ἤδη τὸν τίτλον τοῦ προέδρου τῆς Πελοποννησιακῆς συγκλήτου, προσήρχοντο παρ' αὐτῷ ἀπλῶς πρὸς ἐκπλήρωσιν διατυπώσεως· ἢ συγκρότησις δ' ἐτέρου συνεδρίου ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν φιλοπατρίδων, ἀφείλεν αὐτῷ πᾶσαν πίστιν καὶ δικαιοδοσίαν. Τοῦ συνεδρίου τούτου ψυχὴ ἦν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανός· ὅτε δὲ προσήλθον εἰς τοῦτο τελευταῖον καὶ πάντες οἱ ἔξοχοι ὅπλαρχηγοὶ τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων, ὁ Ὑψηλάντης ἀπελπισ ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τούτων μετέλλαξε τὰς ἰδέας αὐτοῦ ἐπὶ τὸ πολεμικώτερον.

Ἀνεχώρησεν οὕτω μετὰ τοῦ Κιαμήλ βέη εἰς Κόρινθον, καταλιπὼν τὸ πεδῖον ἐλεύθερον τοῖς ἀντιπάλοις αὐτοῦ, ὀλίγας δὲ μετὰ ταῦτα ἡμέρας, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν προτείναντος τὴν μετάθεσιν τῆς διοικητικῆς ἑδρας εἰς Ἐπίδαυρον, ὁμοφώνως ἀπεφασίσθη ἢ ἐγκατάλειψις τοῦ Ἀργεῶς.

Ἐθρήνουν τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐπισκόπου Ἐλους· αἱ νόσοι προυξένουν φρικαλέας καταστροφάς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καθ' ἑκάστην δὲ παρηνοχλοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅτινες συχνοτάτας ἐποιοῦντο ἐξόδους ἀπὸ τῆς ἀτελεσφορήτου ἐκείνης κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐπιχειρηθείσης ἐφόδου. Μετ' ὀλίγον ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ ἀμφικτυονικοῦ τούτου συνεδρίου, ἐτοιμάσαντα τὰς ἀποσκευὰς αὐτῶν, ἀπήρχοντο οἱ

μὲν ἐπὶ ἔκπῳν διὰ σαγμάτων ἐπισαχθέντων, οἱ δὲ ἐπὶ ἡμίονων, ἐνθ' ἑτεροὶ μετριοφρονέστεροι ἤρκεσθησαν εἰς ὄνους, διότι ἡ τύχη μόνον τὸ αἰσθημα τοῦ φόβου εἶχεν ἐνδιώξει ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων· ἀφίκοντο οὕτως ἐκεῖθεν εἰς Ἐπίδauρον, ἧς τὸ ὄνομα ἔσαι θέλει ἀπομείνει ἐνδοξον ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸ τῆς ἐξ Ἀργους ἀναχωρήσεως εἶχε συμφωνηθῇ μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων ν' ἀνατεθῇ ἡ σύνταξις τοῦ ἀνακηρύσσοντος τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐγγράφου καὶ τοῦ περὶ προσωρινῆς κυβερνήσεως νομοσχεδίου εἰς ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, Γερμανοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν, Καραντζᾶ, Κολέττη καὶ Θεοδώρου Νέγρη. Ἀφικθέντες εἰς Ἐπίδauρον, ὡς τόπον συνεδριάσεων τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐξελέξατο κήπὸν τινα ὑπὸ πορτοκαλλῶν σκιαζόμενον, ἀντιγράφοντες οὕτω, χωρὶς καὶ νὰ ἔχωσιν ἰδέαν τινὰ τοῦτου, τὰς ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐν Πνυκί, καθ' ἃς ἐν ὑπαίθρῳ οἱ πρόγονοὶ τῶν ἐδουλεύοντο πρὸ τοῦ ἐνθουσιῶντος ἐπὶ τῇ εὐγλωττίᾳ τῶν ρητόρων λαοῦ παρονοχούμενοι ἥμῃς ἐκάστοτε ἐν ταῖς ἀπαγορεύσεσιν αὐτῶν οἱ εὐγενεῖς συγχλητικοὶ ὑπὸ τῶν ἀποστροφῶν τῶν στρατιωτῶν, ἐξέδωκαν διαταγὴν δι' ἧς ἐν τῷ μέλλοντι ἐπεβάλλετο αὐτοῖς ἡ σιγὴ καὶ τὸ σέβας.

Τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου, ἡμέρα ὀρισθείσῃ πρὸς ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἐν ἣ παρευρέθησαν πεντήκοντα καὶ ἐννέα πληρεξούσιοι, τοῦ τηλεδόλου μικρᾶς τινος ναυτικῆς μοίρας, ναυλοχούσης ἐν τῷ ὅρμῳ τῶν Μεθάνων ἀναγγείλαντος τὸ ἐπίσημον τῆς ἡμέρας, ἕκαστος προσῆλθεν ἐν τῷ τόπῳ τῶν συνεδριάσεων, ὅπου ὁ θεοσεβὴς Νεόφυτος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀταλάντης καὶ Θεομοπυλῶν μετὰ τὴν λειτουργίαν, τελεσθεῖσαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ εἰς τὸν θεὸν τῆς Ἐπιδάουρου Ἀσκληπιὸν ἀφιερωμένου βωμοῦ, ἐκήρυξε τὴν ἐναρξιν νῶν ἐργασιῶν. Ἀφοῦ ἀκολούθως ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων ἐκαθέσθη κατὰ τὰ ἐν Ἀνατολῇ ἔθιμα ἐπὶ ἀχυροφιάθου, ὁ πανιερώτατος πρόεδρος ἐγειρόμενος τῆς θέσεώς του ὑπὸ πορτοκαλ-

λέαν τινα, ἰκέτευσεν τὸν τὸν σωτήρα Θεόν, ὅπως δωρήσῃτοί τὴν σοφίαν αὐτοῦ εἰς τὰ ἑαυτοῦ τέκνα.

Χαιρετίζων εἶτα ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πληρεξουσίων τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα ὑπέμνησεν ἐν ἀπλῇ καὶ ἀπερίττῳ φράσει τὸ συνέδριον, τὸν λαὸν καὶ τοὺς παρευρισκομένους ὀπλίτας τὰ ἀθάνατα κατορθώματα τῶν προγόνων αὐτῶν, τὴν εὐκλειαν καὶ τὰς καταστροφάς ἃς ὑπέστη ἡ πατρίς, ὡς καὶ τὴν μακραίωνα δουλείαν καὶ ταπεινώσιν αὐτῆς, ὣν τὸ τέρμα ὑπέφωσκεν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐδιέτρεψεν ἰδιαζόντως ἐπὶ τῆς τελευταίας ἐποχῆς τῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι ἐξελίξεως καταδεικνύων ἐναργέστατα «τὴν ἱερὸ-»
«τῆτα ἐπαναστάσεως ἐναντίον τυράννου παρανόμου εἰς ὃν ἀπαγορεύ-»
«οῦσιν αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ ἀρχαὶ νὰ δεχθῇ καὶ αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ
«νομίμου κυριάρχου τῶν Ἑλλήνων, διότι ἀντὶ νὰ θεωρῇ ὡς ὑπη-»
«κόους, τάσσει αὐτούς, συμφώνως ταῖς ἀντιχριστιανικαῖς αὐτοῦ δο-»
«ξασαίαις, ἐν ταῖς ὑπὸ τὸ αὐθαίρετον κράτος αὐτοῦ δούλοις, στηριζό-»
«μενος ἐπὶ τοῦ δικαίου τῆς σπάθης. Τέλος ἀνέκραξεν, ὁ τίτλος τοῦ
«Χουνιάρ (1) ὡς ἄδυσσος χωρίζει τὸν ἡγεμόνα τῶν περιτετμημένων
«Ταρτάρων ἀπὸ τῶν βασιλέων, οἵτινες ποιμένουσι τοὺς χριστιανι-»
«κοὺς λαοὺς».

Διερευνῶν εἶτα τὰ δικαιώματα, ἅτινα οἱ Ἕλληνες ἐκέκτηντο ἐπὶ τῆς Ρωσικῆς προστασίας, ὁ ἱεράρχης ὑπέδειξε τῇ ἐθνοσυνελεύσει, ὡς «αὐθεντικῶς πιστωθὲν ὅτι, παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ,
«τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ γένους συνεδέθη πάν-

1) Ὁ τίτλος οὗτος, ὃν οἱ Σουλτάνοι ἰσοποιοῦνται, σημαίνει : ἀνθρωποκτόνος, παράγεται δ' ἐκ τῆς Τουρκικῆς λέξεως *χ ο ὕ ν*, αἷμα. Ἐκτός πάσης ἄλλης ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σκέψεως, ὀφείλομεν, πρὸς τιμὴν τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ εἰπώμεν ὅτι μόνον Τοῦρκοι ἠδύναντο ἀνὰ τὴν ὑψηλίον νὰ θαυμάζωσιν ἐν τῷ μονάρχῃ αὐτῶν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποκαλεῖσθαι *φ ο ν ἑ α ἔ ν θ ρ ῶ π ω ν* !

«τοτε μετὰ πολιτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ζητήματος τῶν Μοσχοβιτῶν, «ὅτι ἐν παντὶ μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμῳ ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία αἰεὶ ἐθεώρει ταῦτιζομένας τὰς εὐχὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρώσων», διὰ λεπτοτάτης δὲ μεταπτώσεως τοῦ λόγου, ὁ ρήτωρ ἤρκεσθη νὰ εὐχηθῇ εὐδαιμονίαν ἐν τῇ δικαιοκρίσει τοῦ ὀρθοδόξου αὐτοκράτορος.

Ὀλίγας λέξεις προσέθετο περὶ τινῶν τῆς «Ἱερᾶς Συμμαχίας» ἀρχηγῶν, «οἵτινες μάρτην προσεπάθησαν νὰ ἐπιτύχῃσι κρᾶμά τι «τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Κορανίου, ἀνεχόμενοι τὴν νοθεύειαν τοῦ χριστιανισμοῦ»· τὸ ὄνομα τῆς «Πάργας» μόλις ἐψέλισαν τὰ χεῖλη του· ὁμολογήσας δὲ χάριτας «τῇ ἐκλεκτῇ τέκνῳ τῆς Ἐκκλησίας, τῇ Λουδοβίκῳ ΙΗ΄, βασιλεὶ τῆς Γαλλίας, καὶ προστάτῃ παντὸς δυστυχοῦς» κατέστρεψε τὸν λόγον ὀρίσας τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν διὰ τὴν ἐπαύριον, ὅποτε ἀνεγινώσκοντο οἱ ὀργανικοὶ νόμοι τῆς Ἑλλάδος,

Ἡ συνεδρίασις ἐγένετο, ὡς ὁ Νεόφυτος εἶχεν ὀρίσει, ἀλλ' εἰς αἶον ἀλλόκοτον κυκεῶνα εὐρέθησαν ὅτε ἐδέησε νὰ συζητήσῃσι περὶ τῶν ἀξιώσεων τοσούτων συνδέσμων, ἐπαρχιῶν καὶ νήσων, ἐχόντων διάφορα συμφέροντα καὶ ἀντίθετα μάλιστα συχνάκις! Πολλάκις ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον νὰ διαλύσῃσι τὴν συνέλευσιν· ἀλλὰ συνηγνῶντο εἰς ἓν αἶσθημα, τὸ μῖσος κατὰ τῆς τουρκικῆς δικαιοκρίσεως, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐκεῖ ἐστηρίχθη, ἵνα προσεγγίσῃ τὰ πνεύματα.

Ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ γλυκύτης αὐτοῦ ἦσαν ἀμετάβλητοι· καὶ ἐπωφελήθη ἐπιδεξιῶς τὴν ἀφίξιν δύο πληρεξουσίων τῆς νήσου Κρήτης, ἵνα προκαταλάβῃ τὰ πνεύματα, καὶ παραδεχθῶσι παμπληθεὶ σύνταγμα, ὕπερ καὶ ἄτακτον ὄν ἐν μέρει, ἔμαλλεν ἐν τούτοις νὰ πληρῶσῃ κενὸν ἐν χώρᾳ, ἣν ἡ ἀναρχία ἡγγίξε νὰ καταπνίξῃ,

Τὰ ἐγγράφα, ἅτινα οἱ δύο πληρεξούσιοι Κρήτες ἐκόμιζον, ἐγνώριζον ὅτι οἱ ἐπαναστάται, κύριοι τῆς ἐπιφανείας τῆς Κρήτης, ἀφ' οὗ κυριεύσῃσι τὸ φρούριον Βούζα ἤθελαν πολιορκήσῃ· τὰ μεγάλα φρούρια, τὰ πρὸς τὸ βόρειον τῆς νήσου μέρος κείμενα. Τὰ

τρόφιμα ἅτινα ἐπέμποντο αὐτοῖς ἐξ Αἰγύπτου, εἶχον παρεμποδισθῆ ὑπὸ τῶν ἐφοπλιστῶν τῆς Κάσου· οἱ δὲ Τούρκοι εἰς μεγίστην ἤθελον περιέλθει ἀμνηχανίαν, ἐὰν οἱ Εὐρωπαῖοι τῆς Σμύρνης καταχρώμενοι τὴν σημαίαν τῶν κυριάρχων αὐτῶν, δὲν συνετήρουν τοὺς βαρβάρους ἵνα κτήσωνται ἔκνομα κέρδη. Δὲν εἶχον τολμήσει οἱ Ἕλληνες εἰσέτι νὰ ἐπιβλέπωσι τοὺς ἀξιοποίνους αὐτοὺς λαθρεμπόρους, οἵτινες οὕτω παρεβιάζον τοὺς νόμους τῆς τιμῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Μεθ' ὅλην δὲ τὴν βοήθειαν ταύτην, τὸ ὀχυρὸν προπύργιον τοῦ Ἡρακλείδου πολλὰς ὑφίστατο στερήσεις· ἀλλ' ἀπάντων τῶν φρουρίων, ἅτινα ἐχρησίμευον ὡς ἄσυλον εἰς τοὺς Τούρκους, τὰ Χανία ἦσαν τὸ μᾶλλον ἰσχυρῶς ἐστενοχωρημένον.

Ἐνθ' ὃ Μιχαὴλ Κομνηνὸς Ἀφεντούλιεφ κατηγαλίσκενο εἰς προκηρύξεις, οἱ Σφακιῶται διοικούμενοι ὑπὸ τῶν ἀτρομήτων αὐτῶν ἀρχηγῶν Μελιδώρου καὶ Ρούτσου, ἐρήγνυνον τὰ ὕδραγωγεῖα, ἐγκαθιδρύοντο ἐπὶ τῶν ἀντικρήμνων τῆς τάφρου τῶν Χανίων καὶ ἠνάγκαζον τοὺς πολιιορκουμένους νὰ πίνωσι τὸ ὑφάλμυρον ὕδωρ τῶν φρεάτων, ἅτινα ὦρυξαν ἐν τοῖς ἐνδοτέροις τοῦ φρουρίου. Τὸ ἀνθυγιεινὸν ἐκεῖνο ὕδωρ προὔξενησε φρικτῶδη ἐπιδημίαν παρὰ ταῖς πολιιορκουμένοις, οἵτινες εἰς οὐδὲν ἄλλο μέσον ἠδύναντο νὰ καταφύγωσι πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, εἰμὴ συλλέγοντες τὸ ὄμβριον ὕδωρ· ἀλλ' ἐφθασαν εἰς τὸ σημεῖον τοῦ νὰ καταδαφίζωσι τοὺς οἴκους αὐτῶν, ἵνα προμηθεύωνται τὴν ἀναγκαίαν πρὸς παρασκευὴν τῆς τροφῆς αὐτῶν ξυλείαν.

Τὰ κτήνη, ἅτινα εἶχον κλείσει ἐντὸς τῶν περιτειχισμάτων ἀπέθνησκον ἐκ πείνης, καὶ ὁ πασσᾶς ἀπώλεσεν ἐπὶ τέλους ὅ,τι ὑπελειπετο αὐτῷ ἐκ βοῶν καὶ προβάτων, ἅτινα ἔστελλε πρὸς βοσκήν εἰς τὰς τάφρους τῆς πόλεως. Οἱ Ἕλληνες ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτοῦ τὸν τελευταῖον αὐτοῦ πόρον ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, χωρὶς οἱ Τούρκοι ὄχι μόνον ν' ἀποκρούσωσιν αὐτούς, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ διανοηθῶσι νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν ἀφορμώντων· τοσοῦτον τὸ τόλμημα ἐκεῖνο κακέπληξε αὐτούς.

Ἐν τούτοις οἱ ἐξωργισμένοι Σφακιῶται ἐδείκνυνον τόσῃν γενναιοψυχίαν, ὥσπην οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν ἐνέπτυσαν ἐναντίον αὐτῶν βαρβα-

ρότητα καὶ θηριωδίαν. Ἠναγκασμένοι ν' ἀποδίδωσι τ' ἀντίποινα, ὅτε συνελάμβανον Τούρκους τινάς, μόνον μετὰ προηγουμένην ἐξέτασιν ἀπεφάσιζον νὰ ἐνεργήσωσι τι κατ' αὐτῶν. Εἰς οὐδένα, κατ' ἀλήθειαν φέροντα ὅπλα ἐχαρίζοντο· ἀλλ' ὅσους εὕρισκον ἀόπλους, ἐλάμβανον εἰς τὸ στρατόπαιδον αὐτῶν παρέχοντες αὐτοῖς πᾶν ὅ,τι ὀφείλεται εἰς τοὺς αἰχμαλώτους.

Κατόπιν ἔπεμπον αὐτοὺς εἰς τὰ ὄρη, ὅπου οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἐπέτρεπον σχεδὸν αὐτοῖς, ἐκτὸς τοῦ φυλάσσειν τὰ πρόβατα καὶ τοῦ συλλέγειν καρπούς. Ἄλλ' ὅτε οἱ Ξφακιῶται εἶδον ὅτι οἱ ἐν Χανίοις ἀδελφοὶ αὐτῶν ἀκαταπαύστως ἐκρέμωντο ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων καὶ τῶν προμαχώνων, αἱ φρικαλεότητες αὗται δὲν ἐδράδυναν νὰ ὑπηρεάσῃ τὴν μετριοπάθειαν αὐτῶν, καίτοι δὲ προσεπειοῦντο ὅτι δὲν ἔδλεπαν γέροντας Τούρκους, καὶ γυναῖκας, οἵτινες ἐνίοτε ἐξήρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα, ἵνα ὑποκλέψωσι καρποὺς καὶ ἐλαίας, ὧν ἐβρίθον τὰ δένδρα, ἐν τοῦτοις οὐδεμία πλέον συγγνώμη ὑπῆρχε διὰ τοὺς τούρκους, οἵτινες περιέπιπτον εἰς χεῖρας αὐτῶν.

Ἀφ' οὗ ἠκούσθη ἡ ἀναφορὰ τῶν τῆς Κρήτης, ἡ συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ παρακληθῶσι ταπεινῶς οἱ ναυάρχοι καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν μοιρῶν τῶν χριστιανικῶν βασιλέων, νὰ μὴ συντρέχωσι τὰ λαθρεμπορικὰ πλοῖα τὰ τροφοδοτοῦντα τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιτορκοούμενα Τουρκικὰ φρούρια. Ἡ ναυαρχία Ὑδρας ἐπεφορτίσθη νὰ κανονίσῃ τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ ἐξὲν δὲν ἐπετύγχανεν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις αὐτῆς, ν' ἀποσταθῇ εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικόν.

Τοῦτο ἀπεκόμιζε τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ βραβεῖον τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ. Οἱ χριστιανοί, οἵτινες ἐξηκολούθουν πολιορκοῦντες τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, πληροφορηθέντες ὅτι ἡ κορβέττα Ἡχώ, ἣν ἐπωνόμαζον τὸ «σωτήριον πλοῖον» εἰσῆρχετο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Περαιῶς αὐτομάτως ἔτρεξαν σύσσωμοι πρὸς τὰ ἐκεῖ ἵνα ὑποδεχθῶσι τὸν Κ. Λενόρμαν de Kergrist ὅστις ἐκυδέρνα ταύτην. Ἐπιφωνήσεις χαρᾶς ἠκούοντο πανταχόθεν· καὶ οἱ Τούρκοι, ἰδόντες τὴν γαλλικὴν σημαίαν, ἀφῆκαν ἀνενοχλήτους τοὺς

Ἕλληνας νὰ διέλθωσιν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν πυροβόλων αὐτῶν. Ἐφαίνοντο σεβόμενοι τὴν χαρὰν εὐγνωμονοῦντος λαοῦ.

Οἱ ἑπαναστᾶται ἀφιχθέντες εἰς Πειραιᾶ καὶ πλησιάσαντες ὥστε νὰ ἀκουσθῶσιν, ἐχαίρετισαν διὰ μυρίων στομάτων τὸν εὐεργέτην αὐτῶν. Ἐκάλουν αὐτὸν ὀνομασί· ἤναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀθηναίων καὶ ν' ἀναφανῇ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου αὐτοῦ· καὶ τότε μόνον ἐτράπησαν τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὅτε εἶδον τὴν κορβέταν ἀναγομένην πρὸς τὸ πέλαγος, ἣν προέπεμψαν ἐπὶ πολὺ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἡ ἐπάνοδος αὐτῶν ἐπίσης δὲν ἦν οὐκ ἐκείνη ὑπὸ τῶν Τούρκων, μεθ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο τὰς ἐχθροπραξίας, τὴν ἐπιούσαν τῆς εὐτυχοῦς ἐκείνης ἡμέρας.

Τὴν αὐτὴν ταύτην ἡμέραν, οἱ Κρήτες ἐνεφανίσθησαν ἐκ νέου εἰς τὴν γερουσίαν, παραπονούμενοι ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ, καὶ αἰτοῦντες ν' ἀνατεθῇ ἡ διοίκησις τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὸν λοχαγὸν Βαλέστον· ἀλλ' οὗτος εὕρισκετο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλῆντου, καὶ πλείστων ἀξιωματικῶν ἐκ τοῦ σώματος τῶν Φιλελλήνων.

Ὁ Ἀκροκόρινθος, ὅστις ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ πολλοῦ, καταλαμβάνει ἑκτασιν ἄνω τῶν δύο χιλιάδων πεντακοσίων πύργων, ἐπὶ τῆς κορυφῆς βράχου, εἰς ὃν ἀναρριχᾶται τις ἀκολουθῶν μετὰ δυσκοσκολίας κλίμακα πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν θύραν, ἥτις ὑπερασπίζεται διὰ τῆς τριπλῆς σειρᾶς τείχους, ὀπισθιμένου δι' ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ.

Τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἀκροπόλεως ταύτης περιβάλλονται δι' ἀπλῆς σειρᾶς τείχους, καὶ πρὸς ὑπεράσμιον τόσης εὐρείας ζώνης οἱ Τούρκοι εἶχον μόνον ἑξακοσίους μαχητάς. Οἱ ἑπαναστᾶται ἐκόμισαν ἐξ Ὑδρας διὰ Κεγχρεῶν δύο πυροβόλα ἅτινα ἐστήθησαν εἰς θέσιν Πέντε Σκούφαις, εὐθὺς ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἀφίκετο, τὸ δὲ πῦρ ἐξήρκει, ἵνα παρακλύσῃ τὰς ἐξόδους τῶν πολιορκουμένων, πρὸς συλλογὴν χόρτων καὶ ξύλευσιν. Αἱ σφαῖραι μάλιστα κατῴρθω-

σαν ν' ἀνησυχῶσιν αὐτοὺς καὶ ἐν ταῖς κατοικίαις των, ἐκτισμέναις ἀμφιθεατρικῶς ὅπισθεν τῆς πύλης τῆς εἰσόδου τῆς ἀκροπόλεως.

Ἐπλησίαζε τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου, καὶ ὁ Κιαμὴλ βένης, ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὅτι θὰ πείσῃ τοὺς Τούρκους τοῦ Ἀκροκορίνθου νὰ συνθηκολογήσωσιν, ἐδίσταζε νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης ὑπερπηδῶν τὰς δυσκολίας διὰ φοβερῶν ἀπειλῶν, ἠνάγκασε τὸν Κιαμὴλ νὰ τῷ ἐγχειρίσῃ εὐθὺς ἐπιστολὴν πρὸς τὴν μητέρα καὶ σύζυγον αὐτοῦ, αἵτινες ἦσαν ἐγκλεισμένοι ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ, καὶ πάραυτ' ἤρξαντο αἱ διαπραγματεύσεις. Καὶ ἐξηκολούθουν μετ' ἀδρότητος διεξαγόμεναι, ἀλλ' ὑπωπεύθησαν ὅτι ὁ Κιαμὴλ βένης προβλέπων ὅτι ἤθελεν ἀναγκασθῇ νὰ συγκατατεθῇ, εἶχε προειδοποιήσῃ τὴν σύζυγον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ περὶ τῆς τηρητέας πορείας. Πυροβολητῆς δέ τις μετημφιεσμένος ὥστις ἐκόμιζεν αὐτοῖς τὰς οδηγίας ταύτας δὲν ἐδράδυνε ν' ἀποκαλύψῃ τὴν πανουργίαν αὐτοῦ.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ πυροβοληταὶ Τούρκοι σχεδὸν οὐδὲ λῶς εἶχον βλάψῃ τοὺς πολιορκητάς, ὅτε παρετηρήθη καλῆτέρα δι-εὐθύνσις τοῦ ξίμματος αὐτῶν. Τὸ πυροδόλον ἠρθύνετο ἐπιδεξιώτερον καὶ αἱ βόμβαι ἐκπεμπόμεναι μετ' ἀκριθείας ἐπιπτον σχεδὸν πᾶσαι ἐπὶ τῆς κατοικίας τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ὥστις ἠναγκάσθη νὰ με-μεταβάλῃ διαμονήν. Ἀληθῶς ὅμως δὲν ἦτο ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐρρίπτοντο χαμαὶ ἅμα τῷ κρότῳ τοῦ τηλεδόλου ἐπτο-οῦντο ἀπὸ τὰς βόμβας καὶ τὰ βλήματα· τοσοῦτον πρὸς αὐτὰ ἐξη-κειώθησαν, ὥστε ὁ πάταγος οὗτος δὲν ἠμποδίζεν αὐτοὺς νὰ συγχά-ζωσιν εἰς τὰς ἀγοράς καὶ νὰ ἐκτελῶσι θρησκευτικῶς τὰ ἐπικήρεια καθήκοντα αὐτῶν πρὸς τοὺς φονευθέντας συναδέλφους. Ἀλλ' ὁ πα-νοῦργος Κιαμὴλ ἦτο πολὺ πειρος, καὶ ἡ ᾧψις τῶν πραγμάτων ἠδύ-νατο νὰ μεταβληθῇ, ὅτε ἄραφ' τις ἐξελθὼν τῆς ἀκροπόλεως ὡς κα-τάσκοπος, καὶ ὀδηγηθεὶς ἐνώπιον τοῦ Ὑψηλάντου ἐγνώρισεν αὐτῷ ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ Σκυπετάραι ἤρχησαν γογγύζοντες.

Ἀπὸ τῆς δυσαρρεσκείας μέχρι τῆς ἀποστασίας ἐν μόνον βῆμα ἐλλείπει διὰ τοὺς ἔχοντας τὸν πόλεμον ὡς ἐπάγγελμα. Οὗτοι δὲν

ἡγνόνουν ὅτι οἱ Ἕλληνες θρησκευτικῶς ἐτήρησαν τὸν λόγον αὐτῶν, ὃν ἔδωκαν εἰς τὸν Ἑλδὰς βέην, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς Τριπολιτσᾶς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἐφοδίων αὐτοῦ καὶ ἔτεινον εὐήκοον οὕς πρὸς τὰς γενομένας αὐτοῖς προτάσεις. Οὐδὲν ἕτερον ἐζήτουν ἢ νὰ ἐξέλθωσι τῆς δυσχεροῦς αὐτῶν θέσεως· ἀλλ' αἱ διαπραγμαγματεύσεις ἀδιαλείπτως περιπλεκόμεναι ὑπὸ τοῦ Κιαμὴλ βέη καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, παρετίνοντο, ὅτε ὁ ἀνδρεῖος ὀπλαρχηγὸς Πανουργιάς, ἐκ Σαλώνων, ἀφίκετο εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἀρχαῖος οὗτος στρατιώτης λαβὼν μέρος εἰς τὸ συμβούλιον ἔδειξε τοσαύτην ἐκπληξιν, ὅσην καὶ ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ματαιόφρονα πολυτέλεια τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες ἐπλούτησαν κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς· ἐμέμψατο αὐτοὺς πικρῶς ὅτι μιμοῦνται τοὺς βαρδάρους, οὓς ἐνίκησαν, καὶ δὲν ἐδίστασε ν' ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς συμφορὰς μεμακρυσμένας ἤδη, αἵτινες ἠπείλουν τὴν πατρίδα. Εἶτα ἀναμνησκόμενος τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ σχέσεων μετὰ τῶν ἐν τῇ Ἀκροκὶνίνθῃ κεκλεισμένων Σκυπεταρῶν, ἀνέλαβε νὰ λύσῃ τὰ δύνια τῆς ῥαδιουργίας. Οἱ ἀνδρεῖοι πάντοτε εὐκόλως συνεννοοῦνται· αἱ μικροραδιουργίαι τοῦ Κιαμὴλ βέη καὶ τοῦ χαρεμίου αὐτοῦ ἐματαιώθησαν· διὰ χρυσῆς γεφύρας πηχθείσης, ἐξῆλθον τοῦ Ἀκροκὶνίνθου οἱ ἀπλήστοι Ἀλβανοὶ τῇ 22 Ἰανουαρίου, ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ἔξ τὸν ἀριθμὸν, συναποφέροντες ὅπλα καὶ χίλια γρόσια ἕκαστος. Κατῆλθον πάραυτα εἰς τὸ Λέχαιον, ἔνθα πλοῖα ἀναμένοντα αὐτοὺς τοὺς μετέφερον εἰς μέρος τι ἐγγὺς τῇ παραλίᾳ τῆς Ναυπάκτου, ἀφ' ἧς ὑπεσχέθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν.

Οἱ Τοῦρκοι κατεπτοημένοι ἐκ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐν τοῦ προσφάτου παραδείγματος τῆς τύχης τῶν ὁμοθρήσκων αὐτῶν, κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, αἰτήσαντες συνθηκολογήσιν ἀναγκάσθησαν ν' ἀποδεχθῶσι πάντας τοὺς προταθέντας ὅρους, καθ' οὓς ἤθελον μετενεχθῇ εἰς Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν.

Τῇ 26 Ἰανουαρίου λοιπὸν κατῆλθον οἱ βέηδες, ἵνα ὑποδεχθῶσι τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὴν πόλιν τῆς ἀκροπόλεως, ἣν παρέδιδον αὐ-

τοῖς. Κατέθησαν εἰς τοὺς πόδας αὐτῶν ὅπλα, πιστόλια, σπάθας καὶ ἐγγχειρίδια λέγοντες: «Παραδίδομεν τὰ ὅπλα ταῦτα, ἅτινα ἀναξίως φέρομεν».

Ἀτυχεῖς, οἳ συναισθήματα ἐτάρασσον τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ἵνα παραδοθῶσιν οὕτως ἀφωπλισμένοι, διότι δὲν ὑπῆρχε χριστιανός, ὅστις εἰς αἰχμάλωτόν τινα νὰ μὴ ἠρίθμει καὶ συγγενῇ ἢ φίλον τινα ἀπολεσθέντα. Ἐν τούτοις ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἠγρόπνει μήπως οἱ Τοῦρκοι ἔλθωσιν εἰς συγχρωτισμόν τινα μετὰ τῶν παροργισμένων ἐχθρῶν, ἀλλὰ τὰ πλοῖα, ἅτινα ἀνέμενε, δὲν ἐνεφανίζοντο καὶ ἔδει νὰ καταληφθῇ ὁ Ἀκροκόρινθος. Κατ' ἀρχάς ἐπέτρεψαν τὴν εἴσοδον μόνον εἰς στίφη τινα ἐπιλέκτων, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐδέχσε νὰ εἰσαγάγῃσι στρατόν, ὅστις δὲν ἐβράδυνε νὰ μεταπέσῃ ἐκ τῶν ὕδρεων εἰς τὰς ἀπειλάς καὶ ἐκ τῶν ἀπειλῶν εἰς τὰ ἔργα. Οἱ αἰχμάλωτοι ἐλεηλατήθησαν, ἐν μέρει δὲ καὶ κατεσφάγησαν, καὶ αἱ γυναῖκες ἀρπασθεῖσαι μετηνέχθησαν εἰς μεμακρυσμένα χωρία πρὶν ἢ δυνηθῶσιν οἱ ἀρχηγοὶ νὰ κατὰστείλῃσι τὰ ἀτακτήματα ταῦτα.

Ἡ ὑπόληψις τοῦ Ὑψηλάντου ἦτο ἐκτεθειμένη τοσοῦτον δ' ἐθλίδη, ὥστε ἠσθένησεν ἐπικινδύνως, ἥθελε διαφυσθῇ τῶν ἐλπίδων αὐτοῦ ὥστε ἀνεξαρτήτως τῶν θησαυρῶν τοῦ Κιαμὴλ βέη, οἵτινες πολλὰ θὰ ἐκάλυπτον διὰ τοῦ πέπλου τῆς λήθης, καὶ οὕς ὁ Κιαμὴλ βέη, καὶ οὕς ὁ Κιαμὴλ ἐπέμενεν ἀποκρύπτων, ἦ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις ἐκάνονίξε τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ λάβῃ μέρος ἐκεῖνος, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι τὸ πᾶν δέον νὰ διευθύνῃ ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου.

Τῇ Κυριακῇ, 1)13 Ἰανουαρίου 1822, ἡ συνέλευσις ἐκλέξασα ὡς πρόεδρον τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκαρδάτον, ἐδημοσίευσεν ἐν μέσῳ μεγάλης συρροῆς λαοῦ τὸ προσωρινὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος. Αἱ κεφαλαιώδεις αὐτοῦ διατάξεις διελαμβανόμεναι ἐν ἑπτὰ κεφαλαίοις, περιέχουσιν ἑκατὸν δύο ἄρθρα σαφῶς ἐκφραζόμενα, ἀποβλέποντα δ' εἰς τ' ἀφορῶντα, εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἀνεξήθηρησκειαν, τὰς δύο θυγατέρας τοῦ οὐρα-

νοῦ· τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν· τὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως· τὴν δικαιοδοσίαν τῆς νομοθετικῆς γερουσίας, ἣς ἡ προεδρεία ἀνεντίθετο κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην· τὴν τοῦ ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου, τῆς δικαιοσύνης, τῆς τῶν κοινῶν διαχειρίσεως, καὶ τινὰς προσωρινὰς διατάξεις. Τέλος δυνάμει τοῦ ἐννενηκοστοῦ πέμπτου ἄρθρου, ἡ Κόρινθος, μέχρι τῆς κατακτήσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀνεκηρύχθη πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους· ἐξήκοστα ἐπτά πληρεξούσιοι υπέγραψαν τὸν συνταγματικὸν τοῦτον χάρτην.

Τῇ 16)18 τοῦ αὐτοῦ μηνός, τὸ ἔγγραφον τὸ ἀνκηρύσσον τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὑπογραφέν παρὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ συνυπογραφέν παρὰ τοῦ ἀρχιγραμματέως Θεοδώρου Νέγρη ἐδημοσιεύθη, ἡ δὲ συνέλευσις ἀνήγγειλεν εἰς τὸ Πανελλήνιον, ἡ τὰς μερικὰς διοικήσεις τῆς Ἑλλάδος, ὅτι τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ἐπιτελεσθέντος, ἔπαυε ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὸ ἔθνος, καὶ ὅτι καθήκον τοῦτου ἦτο νὰ ὑπακούῃ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τῆς Κορίνθου.

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν διακήρυξιν ταύτην, τὸ ἐκτελεστικὸν συμβούλιον ἐξέδωκε θέσπισμα ἀφορῶν εἰς δάνειον (1), καὶ ἀφ' ἧς

(1) ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ἙΛΛΑΔΟΣ

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ δηλοποιεῖ, ὅτι τὸ ἐκτελεστικὸν ἐθέσπισε καὶ τὸ βουλευτικὸν ἐπεκύρωσε ταῦτα.

Διὰ τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην τοῦ νὰ οἰκονομηθῶσιν αἱ μεγάλαι χρηματικαὶ τῆς διοικήσεως χρεῖαι, διὰ τὴν παροῦσαν ἔλλειψιν χρημάτων ἀπὸ τὸ ταμεῖον καὶ διὰ τὴν βραδύτητα τῶν πράξεων ἐν καιρῷ ἐσωτερικοῦ πολέμου.

α'. Θέλει ληφθῇ δάνειον πέντε μελλιονίων γροσίων.

β'. Τοῦτο τὸ δάνειον θέλει διαιρεθῇ εἰς πέντε κλάσεις, δηλαδή Πρώτη κλάσις γρόσια 1,000,000.

μετετέθη ἡ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως εἰς Κόρινθον, τὸ πρῶτον δελτίον τῶν νόμων, ὅπερ ὁ τύπος διέσπειρεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐγνωστοποίησε τὰς πράξεις, ἃς πρὸ μικροῦ ἀναφέρομεν τέλος ὁ πρόεδρος ἀνεκαίνισε τρόπον τινά, τὸ ὑπουργημα αὐτοῦ παραπέμφας εἰς τὸν γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας, ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἄνδρα τινά ὀνόματι Στέφανον, ἐντεταλμένον παρὰ τῆς Ἀγγλοῦνικῆς κυβερνήσεως νὰ μεταβῇ εἰς Κόρινθον, ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν διὰ

Δευτέρα » » 1,125,000.

Τρίτη » » 1,000,000.

Τετάρτη » » 1.000,000.

Πέμπτη » » 875,000.

γ'. Ἡ πρώτη κλάσις θέλει διαιρεθῇ εἰς χιλίας ὁμολογίας, ἀνὰ χίλια γρόσια, ἡ δευτέρα εἰς χιλίας πεντακοσίας ἀνὰ ἑξακόσια πενήκοντα, ἡ τρίτη εἰς δύο χιλιάδας ἀνὰ πεντακόσια, ἡ τετάρτη εἰς τέσσαρας χιλιάδας ἀνὰ διακόσια πενήκοντα, καὶ ἡ πέμπτη εἰς ὀκτὼ χιλιάδας ἑξακόσια πενήκοντα ἀνὰ ἑκατὸν γρόσια ἑκάστη.

δ'. Ἡ ὅλη ποσότης τοῦ δανείου θέλει ἐξοφληθῇ εἰς τρία ἔτη ἀνὰ ἓν τρίτον ἐξ ἑκάστης κλάσεως καὶ ἕτος

ε'. Προσδιορίζεται τόκος ὀκτὼν διὰ τὸ ἑκατὸν διὰ τὸ ρηθὲν δάνειον, καὶ θέλει πληρώνεται εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἑξαμηνίας.

στ'. Αἱ ὁμολογίαι τούτου τοῦ δανείου ὄχι μόνον εἶναι δεκταὶ εἰς τὸ ταμεῖον ἀντὶ μετρητῶν, δι' ἀγορὰν ἐθνικῶν κτημάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ προσφέροντες αὐτὰς προτιμῶνται ἀπὸ τοὺς προσφέροντας μετρητὰ διὰ τὸ αὐτὸ τέλος.

ζ'. Αἱ αὐταὶ ὁμολογίαιπραγματεύονται, καὶ εἶναι δεκταὶ εἰς τὰ συναλλάγματα.

η'. Θέλει προσδιορισθῇ κῶδιξ ἰδιαιτέρος διὰ τὸ δάνειον τοῦτο, ἐνῶ θέλουν φυλάττεσθαι τὰ ἀπαρτίσματα τῶν ὁμολογιῶν κατὰ κλάσιν καὶ τάξιν.

λύτρων ἐξαγορὰν τῆς συζύγου καὶ τοῦ χαρμεῖου τοῦ Χουρσίτ-
πασσᾶ ὁ γερουσιαστὴς Φισκάρδης ἐμελλε νὰ καταβάλῃ τὸ ἀντίτι-
μον, αἱ δὲ διαπραγματεύσεις, τὰς ὁποίας ἀναμφιβόλως ἰδίῳ ἐνεκα
λόγων εἶχον διαταχθῇ νὰ παρατείνωσιν, ῥῆξαντο μετὰ τῶν δύο τού-
των προσώπων.

Ὁ πρόεδρος ἔσπευσεν εὐθὺς νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν εὐχὴν τῶν
Κρητῶν, καὶ ὁ ἀνδρεῖος Βαλέστος, ὃν ἐγνώριζον, χαρισθεὶς αὐτοῖς,
ἀνεχώρησε μετὰ τῶν Κ. Ἰουλίου Γραβόφσκη, Κουσκούλέφσκη, Ἰσο-
λάνη καὶ Ρώσση, μεταβαίνων εἰς Κρήτην.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης αἱ σκέψεις τῆς Κυβερνήσεως ἐστρά-
φησαν πᾶσαι πρὸς τὰ μέσα, δι' ὧν ἤθελον ἀντιστῆ εἰς τοὺς ἀγῶνας
τῶν Τούρκων. Ἐγνώριζον ὅτι ἰσχυρὰ μοῖρα στόλου προτίθετο νὰ
διέλθῃ τὰ Δαρδανέλλια, καὶ ὅτι ἡ Πύλη παρεσκευάζετο νὰ στρέψῃ
κατὰ τῆς Ἑλλάδος τοὺς στρατοὺς τοῦ Δουνάβεως, οἳτινες δὲν εἶ-

θ'. Αἱ ὁμολογίαι θέλουν φέρει τὰς ὑπογράφας τοῦ προέδρου
τοῦ ἐκτελεστικοῦ, τοῦ ἀρχιγραμματέως τῆς ἐπικρατείας καὶ τοῦ
μινήτρον τῆς οἰκονομίας.

ι'. Ὁ μινίστρος τῆς οἰκονομίας θέλει λάβει τὰ ἀναγκαῖα μέ-
τρα, διὰ τὸν ἀσφαλέστερον σχηματισμὸν τῶν ἀνωτέρω ὁμολογιῶν,
τὴν διανομὴν αὐτῶν, καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόν-
τος νόμου, ὅστις θέλει ἐκδοθῇ διὰ τύπου καὶ καταγραφῇ εἰς τὸν
κώδικα τῶν νόμων.

Ἐγγράφη ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν 18 Ἰανουαρίου 1822.

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ

Α. Μαυροκορδάτος

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατίας

●. Νέγγης

χον πλέον λόγους νὰ παραμένωσιν ἐκεῖ, ἀφ' ἧς ἡ Ρωσσία ἐνέμενεν ἐν τῇ ἐφεκτικῇ αὐτῆς στάσει. Τέλος διέβλεπον ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων προκαλούμενος ἀντιπερισπασμός, ἤγγιζεν εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ, ἀφ' ἧς οἱ Σκυπετᾶραι ἐγκατέλιπον τὰς τάξεις τοῦ βεζύρου καὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Ἀδημονία τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.—Πανουργίαι τοῦ σερασκέρη Χουρσίτ.—Ἀποσκίρτησις τοῦ ἀξιωματικῶν τοῦ μηχανικοῦ Χαρέττου.—Ἐπεισόδιον τῆς Νικεβέ.—Τὸ φρούριον τῆς λίμνης καταλαμβάνεται παρὰ τῶν πολιορκητῶν.—Ὁ Ἀλῆ πασσᾶς διαπραγματεύεται περὶ συνθηκολογήσεων.—Συνέντευξις αὐτοῦ μετὰ τῶν κηρύκων τοῦ Χουρσίτ.—Παρουσιάζει αὐτοῖς τὸν σεῖδην αὐτοῦ Σελήμ.—Ἐκκένωσις τοῦ φρουρίου ὑπὸ τῶν Ὀσμανλήδων.—Παραδοχὴ προτάσεώς τίνος τοῦ Ἀλῆ.—Ἡ πρότασις ἀποβαίνει αὐτῷ ἀπαισία.—Ἀπατηλαὶ ἐγγυήσεις παρεχόμεναι τῷ Ἀλῆ πασσᾶ.—Ὀνειρον ἀναγγέλλον αὐτῷ τὸ προσεχὲς τέλος του.—Ἀπέρχεται ἐπὶ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ νήσου.—Πλάνη αὐτοῦ.—Ἀνία.—Θάνατος τοῦ Ἀλῆ.—Κηδεία αὐτοῦ.—Ἡ Βασιλική ισώζεται.—Ἀποστολὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ τυράννου εἰς Κωνσταντινούπολιν.—Ἐκθέτουσιν αὐτὴν εἰς πλεῖστα μέρη, καὶ ἐπιδεικνύουσιν αὐτὴν ἀντὶ χρηματικῆς ἀμοιβῆς.

Ὁ σατράπης τῶν Ἰωαννίνων, τέκνον τῆς δολιότητος καὶ τοῦ ἐγκλήματος ἔδει νὰ πέσῃ θύμα τῶν αἰτιῶν, αἵτινες ὕψωσαν αὐτὸν εἰς τὰ ἐπὶ σαθρῶν βάσεων στηθέντα ἐκεῖνα μεγαλεῖα. Ἡ φρικωδε-

στέρα τιμωρία, ἣν ἐπεφύλασεν αὐτῷ ὁ οὐρανός, ἣν ἡ διατήρησις τοῦ πλούτου αὐτοῦ. Ἐπισωρεύων τὰ πρόσκαιρα αὐτοῦ ἀγαθὰ, ἐκώφευεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πείρας, ἣτις καθ' ἐκάστην ἡμέραν τῆς πλήρους ἐγκλημάτων ζωῆς του ἐπαναλαμβάναν αὐτῷ : « Ἀρπαξε, » θησαύριζε, ἀπογύμνου, συσσωρεύε, πάντα ταῦτα ἐγκαταλείψεις. » Οἱ θησαυροὶ οὗτοι, πηγὴ τῶν δυστυχημάτων αὐτοῦ, ὄντως ἐμελλον ν' ἀποπτῶσιν, ἀκριβῶς διότι προὔτιμα αὐτοῦς παντὸς ἄλλου· διότι ἀναμνησκόμενός τις τῆς ἐν τῷ παρελθόντι πορείας αὐτοῦ θέλει πεισθῇ, ὅτι ἡ φιλαργυρία πλείστον συνετέλεσεν εἰς τὰ δεινὰ, ἅτινα τόσῃ δικαίως ὑπέστη.

Ἐπιτραπήτω μοι ἵνα ρίψω τελευταῖον βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἱεροσύλου ἐκείνου χόρος, ὅστις ἔσπερεν ὑπὸ τὴν σπάθην τῆς θείας δίκης, πρὶν ἢ ἀφηγηθῶ τὰ κατὰ τὴν ἀγωνίαν αὐτοῦ. Οὐδὲν ἐξ ὧν συνέδησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ τυράννου τούτου, οὐ τὸ ὄνομα κλασικὸν ἔσται διαμενεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἂν ἡ ἀφήγησις τῶν κακουργημάτων αὐτοῦ ἐξίκηται εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους, οὐδὲν λέγω μοι ἔμεινεν ἄγνωστον.

Γνωρίζων πρὸ πολλοῦ ὁ Ἀλῆς τὰ κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ σχέδια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἡδύνατο χιλιάδας νὰ στρατολογήσῃ ἐκ τῶν παρατόλμων ἐκείνων τέκνων τοῦ πολέμου, ἅτινα οὐδὲν ἐν Εὐρώπῃ εὐρίσκοντο, ὅπως ἐρημώσωσιν, ἔστρεφον τὴν ριψοκίνδυνον τόλμην αὐτῶν πρὸς τὴν ἀνατολήν. Ἡ συμμαχία τούτων ἡδύνατο νὰ ἐμπνύσῃ τρόμον τῷ Σουλτάνῳ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ· ἔδει ὅμως χρημάτων, εἶδομεν δὲ ὅτι ὁ ἄπληστος γέρον ἐπὶ μακρόν, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἀπέφευγεν τὴν πληρωμὴν τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτοῦ, ἐπὶ μακρόν, λέγομεν, ἡρνήθη νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ.

Ἐφοβεῖτο ἄλλως τε, ἴσως δὲ καὶ δικαίως, μὴ καθίσταντο κύριοι αὐτοῦ, ἐκείνοι δι' ὧν ἡδύνατο νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Οὕτως δὲ τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς δειλίας ἀποκλειουσῶν τὴν παροχὴν ξένης ἐπικουρίας, ἐσκέφθη νὰ ἐπιζητήσῃ τὰ μέσα τῆς ὑπερα-

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φύλ. 61

σπίσεως αὐτοῦ ἐν τῇ δολιότητι, χρώμενος πρὸς τοῦτο τοῖς περιβάλλουσιν αὐτὸν στοιχείαις.

Ἐπὶ μακρὸν ἐδουκαλίσθη ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες εἶχον πωλήσει αὐτῷ τὴν Πάργαν. οὐδέποτε ἤθελον ἐπιτρέψει τὴν εἰσόδον τοῦ Ἰουνίου πελάγους εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον, ἀπατηθεὶς δ' ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ. ἐλανθασθῇ ἐπίσης καὶ ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἀγανδρείας τῶν υἱῶν του. Ἡ ἀποστασία τῶν στρατῶν αὐτοῦ δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ὀλεθρία δι' αὐτόν. καὶ τότε μόνον ἐνόησε τὴν οὐσίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἣν οὗτος προῦκάλεσεν, ὅτε εἶδεν ὅτι ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ τὸ ὄργανον τῆς ἀπολυτρώσεως χώρας, ἣν ἀπηνῶς εἶχε καταδυναστεύσει.

Ἡ ἀδικία ἐνέπεσεν εἰς τὸν βόθρον, ὃν εἰργάσατο ἡ τελευταία δ' ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ πρὸς τοὺς Σουλιώτας, δι' ἧς ἡρνήθη τὴν προσφερομένην αὐτῷ βοήθειαν, ὑπῆρξεν ἡ κρίσις τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἠνοιξάν τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοῦ χεῖλους τῆς ἀδύσπου, πρὸς ἣν εἶχεν αὐτοὺς ὠθήσει· ἀλλ' ἀναχαιτιζόμενοι ἐκ ποιᾶς τινος πολιτικῆς αἰδοῦς ἠθέλησαν νὰ διαπραγματευθῶσιν, ἵνα σώσωσι τὴν ζωὴν τοῦ γηραιοῦ αὐτῶν βεζύρου,

Αὕτη ἦν ἡ ἀφορμή, ἣτις ἠνάγκασε νὰ τηρήσωσιν, οὐδετερότητα πρὸς τ' ἀντιμαχόμενα μέρη μετὰ τὰ τελευταῖα ἐν Ἀρτῇ γεγονότα, οἱ Ταχίρ-ἀμπάς, Ἀγο-Βεσιάρης, Ἐλμάς-βέης καὶ οἱ λοιποὶ σύμμαχοι αὐτῶν. Δὲν ἤθελον νὰ φέρωσιν ἡμέραν τινὰ τὴν κατηγορίαν ὅτι ἐγένοντο συνεργοί, ὅπως χυθῇ τὸ αἷμα ἐκείνου, ὅστις ὑπῆρξεν ποτε κύριος αὐτῶν. Ἐγνώριζον τὴν στοργὴν, ἣν οἱ Τόσκηδες ἔτρεφον πρὸς τὸ γηραιὸν ἀργοναύτην τοῦ Τραπεζενίου, ὅστις ἀπὸ ἐξηκονταετίας κατέστησεν αὐτοὺς κοινωνοὺς τῶν ἐπιτυχιῶν καὶ τῶν ληστειῶν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ πρὶν ἢ ἀποφασίσωσιν, ἂν ἔπρεπε νὰ λάβωσιν μέρος ἐναντίον αὐτοῦ, ὁ Χουρσίτ ἐδέχθη νὰ πείσῃ αὐτοὺς ὅτι, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖσαν τὰ γεγονότα, ἅτινα ἔμελλον νὰ συντελεσθῶσιν ἐν σχέσει πρὸς τὰ κατὰ τοῦ Ἀλῆ σχέδια τῆς Πύλης, ὤφειλον νὰ σεβασθῶσι τὰς ἡμέρας αὐτοῦ. Ἀνεκώινωσε τοῖς περὶ αὐτὸν τὰ αὐτοκρατορικὰ «φιρμάνια», ἐν οἷς ἐπηγγέλλετο ὅτι «ἂν ὁ Τε-

πελενλῆς ὑπετάσσετο, ἡ Πύλη ᾗθελε τηρήσει τὸν πρὸς τὰ τέκνα αὐτῆς διδόμενον βασιλικὸν λόγον, ἀποστέλλουσα τὸν Ἀλῆν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τῶν ὁπαδῶν, τοῦ χαρμεῖου. τῶν δούλων καὶ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ, ὅπως διαγάγῃ ἐκεῖ ἐν εἰρήνῃ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου». Ἐπεδείξαντο πρὸς τοὺς ἀγάδες τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀλῆ, ἐν αἷς ἐδεδαιούντο αἱ περιποιήσεις ὧν ἀπελάμβανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ, καὶ εἴτε διότι οἱ λαβόντες γινῶσιν τῶν ἀνακοινώσεων τούτων ἐπείσθησαν περὶ τῶν ἐν αὐταῖς, εἴτε διότι ἐπεζήτουν ἀφορμὴν εὐσυνειδήτου συνθηκολογήσεως, ἅπαντες ἐσκέφθησαν νὰ βιάσωσιν εἰς ὑποταγὴν τὸν ἀποστάτην. Τέλος δὲ ἡ προπληρωμὴ ὀκτὼ μηνῶν μισθοδοσίῳ τοιοῦτον κατήγαγε θρίαμβον κατὰ τῶν ἐσχάτων ἐνδοισμῶν τῶν ἀπλήστων Σκυπεταρῶν, ὥστε οὗτοι ἀδιστάκτως ἐνεκολπώθησαν τὴν Σουλτανικὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς λίμνης φρουρά, ἣν ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς ἐφαίνετο ὅτι ἐφρόντιζε νὰ δυσαρεστήσῃ, ἀρνούμενος αὐτῇ τὴν πληρωμὴν τῆς μισθοδοσίας, διότι ἐνόμιζεν αὐτὴν ἀρκούντως ἐπικίνδυνον, ὥστε νὰ μὴ ἀποτολμήσῃ καὶ ἀμνηστείαν εἶναι νὰ δεχθῇ, ἡγγυημένην παρὰ τοῦ Μουφτῆ, ἡ φρουρά λέγομεν, μόλις ἔλαβε γινῶσιν τῆς προσελεύσεως τῶν «Τόσκηδων» ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατοπέδῳ, ἤρξατο λιποτακτοῦσα.

Καθ' ἑκάστην νύκτα ὅσοι «Σκυπετάραι» κατῴρθουν νὰ διέλθωσι τὴν τάφρον, προσήρχοντο ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Χουραϊτ πασσᾶ· ἐφ' ὅσον ὅμως ἔμεινε ὑπὸ τὰς διατάγας τοῦ ἀποστάτου ὁ ἀξιωματικὸς ἐκεῖνος τοῦ μηχανικοῦ ὁ ὀνομαζόμενος, Καρέττος, περὶ οὗ ἀνωτέρῳ διελάδομεν, ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν εἶχον ἐπιτύχει.

Ἦτο γνωστὸν ὅτι ὁ Καρέττος εἶχε περιέλθει εἰς ἐσχάτην ἐνδειαν, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ λησμονήσῃ ὅτι ὤφειλε τὴν ζωὴν εἰς ἐκείνον, ὅστις ἀντήμειβε τὰς προσφερομένας αὐτῷ ὑπηρεσίας διὰ τῆς βδελυροτέρας ἀχαριστίας. Ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτοῦ ἐκείνη καὶ τῇ ἐσχάτῃ πικρίᾳ, ἐν αἷς ἐθίου, τὴν ἀνάμνησιν τῆς Νεκιδέ, τὴν ἡγάπησεν ἐπίσης ἐμμανῶς ὥσθ καὶ ἐλατρεύθη παρ' αὐτῆς, τὴν

ἀνάμνησιν αὐτῆς δὲν εἶχε κατορθώσῃ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ· ὁ Ἄλῃς ἐθρήνησε τὴν ἀπώλειάν της, ὡς ἔλεγεν, οἱ δὲ δῆμιοι αὐτῆς εὐρίσκοντο ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου. Ἐρώμενον καὶ ἐκδικητικὸν τέκνον τῆς φλογερᾶς Παρθενόπης ὁ Καρέττος, ἐπετυφλοῦτο ὑπὸ τῆς πρὸς τοὺς δημίους τῆς Νεκιδῆς ἀπεχθείας, ὥστε ἐλησμόνει καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ αἶσχος τοῦ ὑφίστασθαι τὸν ζυγὸν τοῦ ἀποτροπαιότερου τῶν ἀνθρώπων.

Ὁλέθριος ἔρως! γόησσα γυνή! Κατὰ τὰς εὐδαίμονας ἡμέρας τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ, ὅστις πάντοτε ἐπεζήτει νὰ διαφθείρῃ, τοὺς περὶ αὐτόν, ὁ Καρέττος εἶχεν ἴδῃ τὴν Νεκιδῆ. Τὸ ρόδον ἔλεγον οἱ Τούρκοι, «ἐν τοῖς κήποις τοῦ Φατμιστὰν δὲν ἦτο ὠραιότερον αὐτῆς». Ὁ Νεαπολίτης τρωθεὶς ὑπὸ τῶν θελγῆτρων τῆς ὥραιας Ἀγαρινῆς, ἣτις συνέλαβε διὰ τὸν κατακτητὴν αὐτῆς πάθος κατεδικαζόμενον παρὰ τῶν νόμων τοῦ προφήτου, τὰ πάντα εἶχε ἀψηφῆσει, ὅπως ζήσῃ ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς. Ὁ οὐρανὸς ἐδείχθη εὐμενὴς εἰς τὸν ἔρωτα αὐτῶν. Ὁ σατράπης ἐκολακεύετο πιστεύων ὅτι ἡ Νεκιδῆ ἠθελε κατορθώσει νὰ ὑποτάξῃ τῷ μωαμεθανικῷ ζυγῷ τὸν ἔραστον αὐτῆς, ὁ δὲ ζηλότυπος ὀφθαλμὸς τοῦ φανατισμοῦ εἶχεν, ὡς λέγεται, ἐμβαθύνει ἐν ταῖς σκέψεσι τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ, ὅτε ὁ Ταχῆρ-ἀμπᾶς κατηγορήσῃ τῆς Σουναμέτιδος πρὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ καθ' ἐπὶ ἱεροσὺλοις σχέσει μετ' ἀπίστου.

Ἡ ἐξουσία τοῦ σατράπου ἦν ἀνίσχυρος πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐνόχων. Ἡ Νεκιδῆ, ἣν μόνην συνέλαβον, μόνον ἐν περιπτώσει ἐξωμοσίας τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ἀπαξ δὲ κατηγορηθεῖσα ἦτο καταδεδικασμένη, ἂν ἐκεῖνος δὲν ἐνεστερνίζετο τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ. Ἀλλ' ὁ Καρέττος ἦν Χριστιανός, ὁ δὲ νόμος ἐπέτασεν, ὅπως καὶ ἐκεῖνος καταδικασθῇ εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον, ἂν ἡρνεῖτο ν' ἀπαλλάξῃ τῆς ποινῆς τὴν Νεκιδῆ περιβαλλόμενος τὴν κίδαριν. Μετ' αὐταπαρνήσεως παρεσκευάζετο, ὅπως ἐξιλάσῃτε τὸ στυγερὸν παράπτωμα ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὅτε ἀναρπασθεὶς κατὰ μυστικὴν διαταγὴν τοῦ Ἄλῃ, ὅστις τὴν παρ' αὐτῷ θέσιν καλοῦ τινος ἀξιωματικοῦ ἔθετεν ὑπεράνω τῶν ἐκδική-

σεων προσδληθείσης ματαιοδόξου θρησκείας, ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῶν ὁμιμάτων τῶν Μωαμεθανῶν, οἵτινες ἀναμφιδόλως ἐδίστασαν ν' ἀποτολήμῃσιν διαφώτισιν τινα τῶν σκοτίων μυσσηρίων τῆς πολιτικῆς τοῦ τυράννου· τί διέφερε τῇ Ἀλῇ, ἂν ὁ Καρέττος ἦν Τόυρκος Χριστιανός; ἤρκει νὰ ἔμενε παρ' αὐτῇ.

Ἡ Νεκιδὲ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Μωαμεθανοῦ «σανενδρίνου», ἀντιπροσώπου τῆς δικαιοσύνης, ἀπομείνασα, προσήχθη πρὸ αὐτοῦ, ὡμολόγησε τὸ παράπτωμά της καὶ ἤκουε χωρὶς καὶ νὰ κατηγορήσῃ ἐπὶ ἀπιστίᾳ τὸν ἐραστὴν αὐτῆς, τὴν ἀπόφασιν δι' ἧς κατεδικάζετο ὅπως λιθοβοληθῇ ἐκτὸς τῶν προμαχόνων τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων.

Οἱ δικασταὶ ἀφῆρεσαν αὐτῇ τὴν καλύπτραν εἰς ἐνδεῆξιν θρησκευτικῆς ἀποκηρύξεως, γυμνόπους δ' ἐβάδιζε πρὸς τὸν τόπον τῆς καταδίκης φέρουσα ποδήρη λευκὴν ἐσθῆτα. Φθᾶσα εἰς τὸ μέρος εἶχεν ὀρισθῇ πρὸς ἐκτέλεσιν κατῆλθεν ἐν λάκκῳ ἐπὶ τούτῳ σκαφέντι, ἐνῷ ἐκλείσθη· πληρωθέντος δὲ μέχρι ἰσοπεδώσεως τοῦ βόθρου τούτου διὰ χωμάτων. ἔμεινεν ἀκάλυπτος, πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς διὰ λιθοβολισμοῦ καταδίκης ἢ κεφαλὴ αὐτῆς κοσμουμένη ὑπὸ μακρᾶς κόμης, ξανθῆς ὡς ὁ πύξος τῆς Συτόρης. . . .

Ὁ «καδῆ» ἔρριψε τὸν πρῶτον λίθον κατὰ τοῦ ἐξιλαστηρίου θύματος τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλῆ πασά, οἱ δικασταὶ ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, τούτους δ' ἐμιμήθη καὶ ὁ ὄχλος, ὅτε βωμολέος Ἀλθανός. θέλων νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ δεινὰ τῆς ταλαιπώρου, ἀφ' ἧς τὸ ἄλγος οὐδ' ἐλάχιστον παράπονον, οὐδὲ ἐν δάκρυ ἀπέσπασε, συνέτριψεν αὐτὴν ὑπὸ τὸ βάρος ὑπερμεγέθους τεμαχίου βράχου, χρησιμεύσαντος μετὰ ταῦτα ὡς βάσις τοῦ τάφου, ὃν πάραυτα ἀνήγειραν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ἀτυχοῦς.

Ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου λαβόντος χώραν τῇ 1818, ὁ Καρέττος, ἐβίου ἐξορίστος ἄγνωστον ποῦ ἐκ τῆς ἐξορίας ταύτης ἀνεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν κινδύνων αὐτοῦ, λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἀπέθνησκεν ὑπὲρ ἐκεί-

νου, πρὸς ὃν ὤφειλε τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Οὗτος δὲ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑπηρετήσεν αὐτῷ μετὰ πλείονος ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως.

Εἶναι μάλιστα πιθανὸν ὅτι ἄνθρωπος χαρακτήρος, οἷος ὁ τοῦ Καρέττου, οὐδέποτε ἤθελεν αὐτομολῆσαι ἀπὸ τοῦ Ἀλῆ, εἰ μὴ ἀνεγράφετο ἐν τῷ πεπρωμένῳ τῶν τυράννων νὰ καταθλίβῃσι μέχρις ἐσχάτων καὶ αὐτοὺς τοὺς πιστοτέροις αὐτοῖς καὶ νὰ ἐγκαταλείπωνται κατὰ τὴν ὑστάτην στιγμὴν τοῦ κινδύνου χωρὶς νὰ εὐρίσκωσιν οὔτε ἓνα δοῦλον τόσῃ οὐτιδανὸν ὥστε νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῶν ἐλευθέρων αὐτῶν ἡμερῶν.

Ὁ Καρέττος ἐξαπατήσας τὴν ἐπαγρύπνησιν τοῦ ἀτίμου Ἀθασίου Βάγια, ὅστις ἐπεφορτίσθη νὰ κωλύῃ τὴν λειποταξίαν αὐτοῦ, κατῴρωθεσε νὰ σωθῇ διὰ σχοινίου προσδεθέντος εἰς τὸ ἄκρον πυροβόλου τιγός. Ἐπεσεν οὕτω παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ περιτειγίσματος, ὅθεν ἔρπων ἔφθασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρζίτ-πασσᾶ, φέρων κατάγμα εἰς τὸν ἓνα βραχίονα. Εἶχε καταστῇ ἀγνώριστος σχεδὸν ἐκ τῆς ἐκρήξεως γομώσεως πυροβόλου, ἥτις ἔκαυσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Ἐπεδέξαντο αὐτὸν καλῶς, ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποδεχθῶσι Χριστιανὸν, ὃν δὲν ἐφοβοῦντο πλέον. Παρέσχον αὐτῷ τὸν ἄρτον τῆς ἐκενημοσύνης, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃσι παρ' αὐτοῦ οὐδεμίαν πληροφορίαν περὶ τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ· καὶ ἐπειδὴ εἰς πρόσφυξ ἐκτιμᾶται πάντοτε κατὰ τὸν λόγον τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς δύναται νὰ προσφέρῃ, ὁ Καρέττος, ἐγκατελείφθη εἰς τὴν ἀθλίαν τύχην, ἣς ἦτο ἄξιος: «τὴν καταφρόνησιν», βάσανον σκληροτέραν τοῦ ἐν τῇ πυρᾷ θανάτου, ἃφ' ἣς ἔσωσεν αὐτὸν ὁ Ἀλῆς.

Ἡ λειποταξία τοῦ Ναρέττου δὲν ἐδράδυνε νὰ ἐπιφέωῃ τὴν ἀποστασίαν τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ προαγγείλῃ τῷ τυράννῳ τὸ ἐγγίζον τέλος αὐτοῦ. Ἡ φρουρά, ἥτις εἶχε δεῖξει αὐτῷ τὰ τοσαῦτα δείγματα ἀφοσιώσεως, ἀποθαρρυνθεῖσα ἐκ τῆς φιλαργυρίας αὐτοῦ, — βορὰ ἐπιδημίας καταστρεπτικῆς, μὴ ἐπαρκοῦσα πλέον εἰς τὰ ἔργα. ἅτινα ἀπῆτει ἢ ὑπεράσπισις τοῦ φρουρίου, — ἤνοιξεν αἴφνης τὰς πύλας εἰς τοὺς πολιορκητάς. Ὁ σατράπης ἀναμφιδόλως ἤθελεν

ἀπολεσθῇ, ἐὰν ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ δὲν ἐφοβεῖτο μὴ τὸ κίνημα τοῦτο ὑπεκρυπτε κρυφίαν τινὰ ἐνέδραν· οὕτως ὥστε ὁ Ἀλῆς, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ εἶχε προετοιμασθῇ κατὰ πάσης προκαταλήψεως, ἔλαβε καιρὸν νὰ κρυθῇ εἰς μέρος τι, ὕπερ ὠνόμαζε «καταφύγιον».

Ἦτο περιχαρακωμένον ὀχύρωμα, διὰ τείχους στερεᾶς τεκτονικῆς. ἐφωδισμένον διὰ πυροβόλων, ὕπερ περιέβαλε δι' ἰδιαιτέρας ζώνης τὸ «σεράγιον» αὐτοῦ, ἐπικαλούμενον Κίς-Κουλέ, ἦτοι πύργος ἢ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν, Ἐσχέ τῇ πρόνοητικότητι νὰ κατεδαφίσῃ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο εὐκόλως νὰ πυρποληθῇ, διατηρήσας μόνον τέμενός τι καὶ τὸν τάφον τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἐμινές ἥς τὸ φάσμα ἔπαυσε καταδιώκον αὐτὸν ἀφ' ἧς τῇ ἀνήγγειλε τὴν «αἰωνίαν ἀνάπαυσιν».

Κάτωθεν ὑπῆρχεν εὐρύ τι ἄντρον, ἔργον τῆς φύσεως, ἐν ᾧ εἶχεν ἀποθηκεύσει τὰ πολεμόδια αὐτοῦ, τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα. ζωοτροφίας καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, οὓς δὲν ἔκρινε κατάλληλον νὰ κρύψῃ ἐν τῇ γῇ. Ἐν τῷ αὐτῷ ὑπογείῳ εἶχε κατασκευάσει περίβολόν τινα διὰ τὴν Βασιλικὴν καὶ τὸ «χαρέμιον» αὐτοῦ μετὰ χώρου τινός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκκίματο, ὅτε κατεβάλλετο ὑπὸ τῶν ἀγρυπνιῶν καὶ τῶν καμάτων. Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἦτο τὸ τελευταῖον αὐτοῦ προασπιστήριον, ἔδει νὰ γείνη καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ· ὅθεν σχεδὸν οὐδόλως ἀνησύχητε ἰδὼν τὸ φρούριον πίπτων εἰς χεῖρας τῶν αὐτοκρατορικῶν. Ἀφῆκεν αὐτοὺς ἡσύχως νὰ καταλάβωσι τὴν πύλην τῆς εἰσόδου, ν' ἀπελευθερώσωσι τοὺς ὀμήρους. νὰ διατρέξωσι τὰ περιτειχίσματα, ν' ἀπαριθμήσωσι τὰ πυροβόλα, ἅτινα εὕρισκοντο ἐπὶ τῶν ἐκ τῶν βομβῶν κεκλονισμένων πτερυγίων· ἀλλὰ μόλις ἔφθασαν εἰς μέρος τι ἐξ οὗ ἠδύνατο νὰ ἀκούσωσιν, ἀνήγγειλαν αὐτοῖς διὰ τινος τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ ὅτι ἐξήτει «νὰ πέμψῃ αὐτῷ ὁ Χουρσίτ κήρυκὰ νῖνα διακεκριμένο», ἀπαγορεύων αὐτοῖς δι' αὐθεντικοῦ τόνου νὰ ὑπερβῶσι μέρος τι ὕπερ τοῖς ὑπεδείκνυε.

Τοὺς λόγους τούτους μαθὼν ὁ «σερασκέρης» τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἐφαντάσθη ὅτι ὁ Ἀλῆς, περιελθὼν εἰς τὰ ἔσχατα ἐξήτει νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἐπεμψε λοιπὸν αὐτῷ τὸν Ταχίρ Ἀμπάν καὶ τὸν

Ἄγα Βεσσιάρην, ὃν οὗτος ἠκροάσατο, χωρὶς καὶ νὰ μεμφθῇ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, παραγγείλας νὰ εἰπωσι τῷ Χουρσίτ ὅτι ἤθελε νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τινων τῶν ἀνωτάτων αὐτοῦ ἀξιωματικῶν.

Ὁ «σερασκέρης» λαβὼν τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔπεμψεν εὐθὺς πρὸς τὸν Ἀλῆν τὸν μέγαν ἱματιοφύλακα αὐτοῦ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ σφραγιδοφύλακος καὶ τινων προσώπων ὑψηλῆς ἀξίας, οἵτινες εἰσῆλθον παρὰ τῷ Ἀλῇ πασσᾶ. Ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἀγερώχως καί, μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις, παρεκάλεσεν αὐτοὺς τὰ κατέλθωσιν ὁμοῦ εἰς τὸ σπήλαιον. Ἐκεῖ ἔδειξεν αὐτοῖς πλεόντων δύο χιλιάδων κιθώτια πυρίτιδος, κατὰ τάξιν τοποθετημένα, τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ ἄνωθεν καὶ πληθὺν πολιτῶν ἀντικειμένων ἔκτεθειμένων ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου ἐκείνου, μετὰ τῶν ὑπολειφθεῖσων αὐτῷ τροφοδοσιῶν, καθὼς καὶ τὸ διαμέρισμα, ἐνῷ ἀπεπαύετο τὴν νύκτα. ἵνα μὴ εὗρεθῇ ἀπαράσκευος.

Ἦτο εἶδος τι κελλίου, πλουσίως ἐπιπλωμένου, ἐπακουμβῶντος ἐπὶ τῆς πυρίτιδος, εἰς ὃ ἔφθανέ τις διὰ τριῶν θυρῶν, ὃν αὐτὸς μόνος ἐγνώριζε τὸν τρόπον τοῦ ἀνοίγειν· πλαγίως εὗρίσκατο τὸ χαρέμιον αὐτοῦ.

Ἡ φρουρὰ αὐτοῦ κατεῖχε τὸ παρακείμενον τῷ τάφῳ τῆς Ἐμινῆς τέμενος συνίστατο δ' αὕτη ἐκ πενήνηκοντα ἀνδρῶν ἀποφασισμένων νὰ ταφῶσι μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ χαρακώματος ἐκείνου τοῦ μόνον μέρους ὅπερ διέμεινεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἥτις μέχρι τοῦδε διετέλει ὑπ' αὐτόν.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν ταύτην, ὁ Ἀλῆς παρουσίασεν αὐτοῖς ἕνα τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων αὐτῷ «σεῖδῶν», τὸν Σελίμ, φύλακα τῆς πυρίτιδος, νεανίαν γλυκυτάτης μορφῆς καὶ ἀτρομήτου καρδίας. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἦτο νὰ ἦναι πάντοτε ἕτοιμος ἵνα ἐμπρήσῃ τὸ ὑπόγειον. Ὁ τύραννος ἔτεινεν αὐτῷ τὴν χεῖρα πρὸς ἀσπασμόν, καὶ ἠρώτησεν ἐὰν ἦτο πάντοτε ἕτοιμος ν' ἀποθάνῃ ἢ ἀφωσίωσις δέ, μεθ' ἧς ὁ Σελίμ ἐκόλλησε τὰ χεῖλη αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δολοφόνου ἐκείνης χειρός, ὑπῆρξεν ἀρκοῦσα ἀπάντησις. Οὐδέποτε ἐγκατέλειπε τὸν κύριον αὐτοῦ.

**Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Γούρας καταστρέφουσιν ἐν Φοντάκῃ
μέγαν τουρκικὸν στρατόν.**

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως

φυλ. 62

Ὁ πυρσός παρὰ τῇ ὁποίῳ ἐκάπνιζεν ἀδιακόπως θρυαλλίς, ἐπετηρεῖτο ὑπὸ τούτου μόνου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ. Διεδέχοντο ἀλλήλους ἀγρυπνοῦντες πρὸ τῆς ἐστίας ἐκείνης, ἣν διετήρουν μετὰ περισσοτέρας μερίμνης ἢ μεθ' ὅσης ἔτρεφόν ποτε τὸ ἱερόν πυρ τῆς Ἐστίας ἐκείνης, μεθ' ἧς αἱ τύχαι τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν συνδεδεμέναι.

Ἐξαγαγόντος δὲ τοῦ Ἀλῆ, πιστόλιόν τι ἐκ τῆς ζώνης καὶ διευθύνοντος αὐτὸ δῆθεν πρὸς τὸν σωρὸν τῆς πυρίτιδος, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Χουρσίτ πασσαῖ ἐξέβαλον κραυγὴν πίπτοντες εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐμειδίασεν ἐπὶ τῇ θεάματι καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι «κεκμηκὼς ἐκ τοῦ βάρους τῶν ὅπλων ἠθέλησε μόνον νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν». Ἐτοποθέτησεν εὐθὺς τούτους παρ' ἐκυτῷ προτρέπων αὐτοὺς νὰ καθίσωσιν. Εἰτα συνεχίζων τὸν λόγον προσέθηκεν, «ὅτι ἐφιλοδόξει αἰματηροτέραν κηδεῖαν ἐκείνης, ἣν πρὸ μικροῦ ἐνεπνεύσθη. Δὲν παρὰ σὺν, εἶπεν, εἰς τὴν ἀπώλειάν μου τοὺς ἐλθόντας νὰ με ἐπισκεφθῶσιν ὡς φίλοι. Τὸν Χουρσίτ, ὃν ἐπὶ πολὺ θεώρησα ὡς ἀρχαῖόν μου φίλον, τοὺς ἀξιοματικούς αὐτοῦ, τοὺς προδόντας με καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ θέλω νὰ σύρω μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ τάφῳ τότε ἢ θυσία θὰ ᾔητο ἀνταξία τῆς φήμης μου καὶ τοῦ ἀνεπιλήπτου τέλους «ὅπερ ἐπιθυμῶ».

Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ «σερασκέρη» παρετήρησαν ἀλλήλους, ὅτε ὁ Ἀλῆς ἀναλαβὼν τὸν λόγον προσθέτει : «ὅτι οὐ μόνον εὗρίσκοντο ἐπὶ τοῦ θόλου τάφρου πεπληρωμένης διακοσίων χιλιομέτρων πυρίτιδος, ἀλλ' ὅτι καὶ ὅλον τὸ φρούριον, ὅπερ τοῦ μικροῦ ἀπερισκέπτως κατέλαβον ἔχει ὑπομονευθῇ».

«Ταῦτα ἔλειπον ἵνα συμπληρώσωσι τὰς πληροφορίας, ὑμῶν. Ἐἴδετε τὰ λοιπά ! Μοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἵνα μοὶ ἀφαιρέσωσι τὰ πλούτη μου· μία στιγμή δύναται νὰ καταστρέψῃ αὐτά. Οὐδὲν ἢ ζωὴ πρὸς ἐμέ. Ἡδυνάμην νὰ διέλθω ταύτην ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ πῶς, γέρων ἀδύνατος, ἤθελον ἀποφασίσαι νὰ ζήσω ἐν ἰσονομίᾳ μετ' ἐκείνων, ὧν ἡμῖν ἄρχων ἀπόλυτος ; Ὅθεν ὑφ' οἷανδὴποτε ἐποψιν καὶ ἂν ἐξετάσω ἐμαυτόν, τὸ στάδιόν μου ἔληξε.

» Ἐν τούτοις ἐμμένω χάριν τῶν περιβαλλόντων με, καὶ ἰδοὺ ἡ τελευταία μου ἀπόφασις: ἐάν συγγνώμη κυρωθεῖσα ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Σουλτάνου, μοὶ παρουσιασθῇ ὑποτάσσομαι. Ὅα πορευθῶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, πανταχοῦ ὅπου θελήσωσι νὰ μὲ ὀδηγήσωσιν· ἀφ' οὗ ἐνταῦθα μετὰ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβιβασθῶ. Κατηραμένη ἐλευθερία, ἣ θέλες γείνει ἡ σκληροτέρα μου τιμωρία»

Τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Χουρσίτ ἀπαντησάντων τῇ βεζύργῃ ὅτι δὲν ἀμφέδαλον περὶ τῆς παραδοχῆς τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εὐχόμενος εἰς τὸν Ἀλλάχ καὶ τὸν Μωάμεθ νὰ γείνη οὗτος.

Εἶτα ἐξάγων τὸ ὥρολόγιον αὐτοῦ καὶ δεικνύων τῇ καφταντζῇ (1). «Εἰμὶ εἰλικρινής, φίλε, ὁ λόγος ἔσται ἱερός· ἀλλ' ἐὰν ἐντὸς μιᾶς ὥρας οἱ στρατιῶται αὐτοῦ δὲν ἔχουσιν ἐξέλθει τοῦ φρουρίου, ὅπερ προδοτικῶς παρεδόθη αὐτοῖς, τίθιμι πῦρ εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας. Ἐπίστρεψον παρὰ τῇ σερασκέρῃ· προειδοποίησον αὐτόν, ὅτι ἐν λεπτὸν μετὰ τὴν παραχωρηθεῖσαν ὥραν ὁ στρατὸς αὐτοῦ, ἡ φρουρά του, ἐγὼ καὶ οἱ ἐμοὶ θέλομεν ἀνατιναχθῇ εἰς τὸν ἀέρα· διακόσια χιλιόμετρα πυρίτιδος θέλουσι μεταβάλλει πᾶν τὸ περικυκλοῦν ἡμᾶς εἰς τέφραν. Λάβε τὸ ὥρολόγιον τοῦτο, ὅπερ ὀρωυμαῖ σοι, ἀφοῦ δ' ἐκάνονισε ἕτερον συμφώνως πρὸς τὸ δωρηθέν, «ἀλλὰ μὴ λησμόνει», προσέθηκεν, ὅτι, «ὅταν ἀποφασίσω τι, οὐδέποτε ὀπισθοχωρῶ». Προπέμπων τοὺς ἀπεσταλμένους, ἐχαιρέτισεν αὐτοὺς φιλοφρόνως, προσειπὼν, ὅτι «οὐδεμίαν ἀνέμενεν ἀπάντησιν, πρὶν ἢ οἱ στρατιῶται τοῦ Χουρσίτ κενώσωσι τὸ φρούριον.

Ἐπιστρέψαντες οἱ κήρυκες εἰς τὸ στρατόπεδον ἐγνώρισαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῇ σερασκέρῃ, εὐθὺς δι' οὗτος διέταξε τὰ ἰσρατεύματα αὐτοῦ νὰ ἐκκενώσωσι τὸ φρούριον τῆς λίμνης. Οἱ λόγοι οἱ προκαλέσαντες τὴν διαταγὴν ταύτην δὲν ἦτο δυνατόν νὰ

1) Ἰματοφύλαξ.

μείνωσιν ἄγνωστοι, ἢ ὁ στρατὸς δὲ μεγαλοποιῶν τὸν κίνδυνον καὶ οὐδὲν ἕτερον βλέπων πρὸ αὐτοῦ ἢ τὰς ὀλεθρίας ὑπονόμους ἐτοίμους ν' ἀναφλεχθῶσιν, ἐζήτει ὅτι τάχιον ν' ἀπομακρυνθῇ, τοιοῦτοτρόπως δ' Ἀλῆς καίπερ ὑπὸ πεντήκοντα μόνον σείδων ὑποστηριζόμενος, ἐνέσπειρε τὸν τρόμον εἰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας, ἀνδρῶν, οἵτινες εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν λόφων τῶν Ἰωαννίνων.

Αἱ ζωοτροφίαι, ἃς ὁ σατράπης εἶχε προμηθευθῇ, ἐξησφάλιζον αὐτὸν πολὺ χρόνον οὐδεὶς δὲ τῶν καταπτοημένων στρατιωτῶν ἐφαίνετο διακειμένος νὰ ἐκτεθῇ εἰς βέβαιον θάνατον, ὥστε κατὰ τὴν ἀγωνίαν αὐτοῦ ἦτο μᾶλλον ἐπικίνδυνος ἢ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς πολιορκίας. Ὁ ἐλάχιστος θόρυβος, ὁ ἐλάχιστος καπνός, ὅστις ἠκούετο ἢ ἀνέθρωςκεν ἐκ τοῦ φρουρίου, ἦτο ἀντικείμενον τρόμου διὰ τοὺς πολιορκητάς. Ὁ Χουρσίτ δὲν ἔβλεπε τέρμα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ, ὅτε ἡ λέξις συγγνώμη, ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἐπικληθεῖσα, ἐπανήλθεν εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ. Χωρὶς νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν ἀπωτέρω σκοπόν, ὃν ἤθελεν οὕτω νὰ ἐκτελέσῃ προέτεινεν εἰς τὸ συμβούλιον αὐτοῦ νὰ υπογράψῃ δῆλωσιν, δι' ἧς ἤθελον ὑποχρεωθῇ συλλεβδὴν καὶ ἀτομικῶς ἕκαστος νὰ προβάλλωσι τῷ Σουλτάνῳ τὰ μᾶλλον ἀπροσμάχητα ἐπιχειρήματα, ἵνα προγεγραμμένος τύχη τῆς χάριτος, ἣν ἐζητεῖτο.

Ἡ πράξις αὕτη συνταχθεῖσα κατὰ τύπους, τῇ 10 Ἰανουαρίου 1822, καὶ κυρωθεῖσα ὑπὸ περισσοτέρων τῶν ἐξήκοντα ὑπογραφῶν, ἅμα ὡς ἐνεχειρίσθη τῷ Ἀλῇ, ὅστις ἀπεκαλεῖτο ἐν αὐτῇ βεζύρης, σύμβουλος τῆς αὐλῆς (ντοβλετλῆς) καὶ πρεσβύτης διακεκριμένος μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν τοῦ Σουλτάνου, προῦξέννησεν αὐτῷ ὑψίστην χαράν! Ἀκτὶς ἐλπίδος ἔλαμψεν ἐτι ἅπαξ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ!

Τί δὲν ἠδύνατο ἀκόμη ν' ἀναμένῃ τῇ βοήθειᾳ τῶν χρημάτων αὐτοῦ ἀπὸ μέρους ἀρχηγῶν φιλοχρημάτων, οἵτινες περίστασιν μόνον ἀνέμενον, ἵνα προδώσωσι νηποινεὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Ἐπεμψε πλούσια δῶρα τῷ Χουρσίτ καὶ τοῖς ἐπισημοτέροις αὐτοῦ ἀξιωματικοῖς, οἵτινες παρώτρυνον αὐτὸν νὰ ᾗ γενναῖος καὶ ἀνεκουφίσθῃ ὡς μετὰ μακρὰν καταιγίδα. Ἀλλ' ὅσον ἡ ἡμέρα αὕτη τῆς ἀναπαύσεως

ὑπῆρξε πλήρη γαλήνης, τοσοῦτον ὁ τρόμος ἐκ νέου κατέλαβον αὐτὸν ἀπειλητικώτερος, μόλις παρεδόθη εἰς τὸν ὕπνον.

Εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸν πιστὸν αὐτοῦ Σελῆμ ἵνα ἐπιτηρῇ τὴν πυρίτιδα καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἄντρον αὐτοῦ. Εἴτε ἀνατρέξας εἰς τὸν παρελθόντα αὐτοῦ βίον, φόβον τοῦ παρόντος ἢ προαίσθημα τοῦ μέλλοντος, (διότι οἱ πονηροὶ συνήθως τὰ πάντα φοβοῦνται χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ ᾧσιν ἐγκληματικοὶ οὐδ' ἤττον ἀσεβεῖς), ἐφαντάσθη ὡς πολλάκις ἤδη εἶχε συμβῇ αὐτῷ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς πολιορκίας, ἵτι ἐκάλουν αὐτὸν ὀνομασί. Ἐγειρόμενος ἐπὶ τῇ φωνῇ ταύτῃ προχωρεῖ πρὸς τὸ διαμέρισμα τῆς Βασιλικῆς, ἣτις ἀφυπνισθεῖσα αἰφνιδίως, ἐρωτᾷ αὐτὸν τί θέλει. — «Ἐνόμισα, ὦ προσφιλὴς κόρη, ναί, ἐνόμισα ὅτι ἤκουα τῆς φωνῆς σου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους. Ἐλθέ, αὐθέντα καὶ κύριέ μου, ἔλεγε, κρύφθητι εἰς τὸν κόλπον μου! . . . Συνέλαδες νέας ἀνηχυσίας διὰ τὸν Ἀλῆν; ἀποκρίθητι, μὴ μ' ἀποκρύψῃς μηδὲν αἱ γυναῖκες εἰσι πλάσματα μυστηριώδη, ἅτινα ἐνίοτε ποιοῦσιν ὑπερφυσικὰς ἀποκαλύψεις».

Ἐκθαμβος ἡ Βασιλικὴ στρεφει ἐπὶ τοῦ γεροντίου τοῦς ὡς ἄστρα λάμποντας ὀφθαλμοὺς αὐτῆς καὶ ταπεινοὶ κατόπιν αὐτοῦς ὑγροὺς ὡς υετώδεις ὕδας ἀποστρεφομένους μετὰ φρίκης. Νομίζει ὅτι αἱ θλίψεις ἐτάραξαν τὸ πνεῦμα τοῦ Τεπενλελῆ!... Στενάζει καὶ ἀποκρίνεται αὐτῷ διὰ ὀκρύων. «Ἄ! σὲ ἐννοῶ. Ἐγγίξει ἡ ὀλεθρία στιγμή τοῦ Ἀλῆ. Ἀναμφιδόλως ἦτο ἡ γοερὰ φωνὴ τῆς Ἑμινές, καλοῦσά με νὰ συμμετάσχῃ τῆς κλίνης αὐτῆς. Κόρη τῆς Πλιχιβίτσας Βασιλική, δὲν θέλει καλύψει ἡμᾶς ὁ αὐτὸς τάφος· ἡ ὕδρις σθεῖσα μήτηρ τῶν τέκνων μου μ' ἐκάλεσεν.»

Ἡ χριστιανὴ μετὰ ταῦτα προσπαθεῖ νὰ παρηγορήσῃ αὐτόν. Προστίπτει ταῦτοχρόνως, τοῖς τεθλιμμέναις ἀκολούθοις αὐτῆς ν' ἀνάψωσι τὸν λύχνον, ὅστις εἶχε παύσει ἀπὸ τινων ἡμερῶν νὰ καίῃ ἐνώπιον τῆς Παρθένου, ἣτις ἔιτο δι' αὐτὴν ἔρεισμα ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ παρήγορος ἐν ταῖς δυσπραγίαις, Καίει λίθον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτῆς, ἐνῷ ὁ βεζύρης ἀποσύρεται κατὰ μέρος, ἵνα ἀναπολήσῃ τὸ ἀλλόκοτον ὄραμα, ὅπερ ἐτάρασεν αὐτόν.

Ἐπὶ δύο συνεχεῖς νύκτας ἐπίστευεν, ὅτι ἤκουε τὴν αὐτὴν φωνήν, καὶ ὕπνος δὲν ἔκλεισε πλέον τὰ πυρέσσοντα αὐτοῦ δλέφαρα. Οἱ χαρακτῆρες αὐτοῦ ἠλλοιώθησαν ἀποτόμως, ἡ ἀταραξία αὐτοῦ ἐφαίνετο κλονηθεῖσα. Στήριζόμενος ἐπὶ μεγάλης βράβδου ἐξ Ἰνδικῆς καλάμου, ἐπορεύθη, ὡς ἡ ἡὺς ἤρχιζε νὰ χρωματίζῃ τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς τοῦ Πίνδου, εἰς τὸν τάφον τῆς Ἑμινῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου προσέφερε «κορλάν» ἡτοι θυσίαν ἐκ δύο ἀμνῶν ἀσπίλων, οὗς ὁ Ταχίρ Ἀμπάς ἐπεμψεν αὐτῷ. Συγκατένευσε τότε νὰ συγχωρήσῃ αὐτόν, αἱ δὲ ἐπιστολαί, ἃς οὗτος ἐπεμψεν αὐτῷ, ἐφάνησαν κατευνάζουσai τὰ δεινὰ του. Μετὰ τινὰς ἡμέρας εἶδε τὸν μέγαν ἱματιοφύλακα τοῦ «σερασκιέρη» ὅστις ἐνεψύχωσεν αὐτόν. ἀναγγέλλων ὅτι δὲν ἤθελε βραδύνει ἀπάντησις εὐνοϊκὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐμαθε παρ' αὐτοῦ τὴν δυσμένειαν, εἰς ἣν περιέπεσεν ὁ Ἰσμαήλ Πασσάμπεης καὶ ὁ Ἰσμαήλ Πλιάσας, ὃν ἐπίσης σχεδὸν ἐμίσει καὶ ἡ πρώτη αὐτῇ ἱκανοποίησις, ἥτις, ὡς εὐκόλως ἐπέισθη ἐγένετο ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ νὰ εὐαρεστήσωσιν αὐτὸν ἔδωκαν ἀφορμὴν τῷ Ἀλῇ νὰ διίδῃ εὐτυχῇ τροπὴν τοῦ μέλλοντος. Προσέφερε νέα δῶρα τῷ «καφταντζῇ», ὅστις τοιαύτην ἐμπιστοσύνην ἐνέπνυσεν αὐτῷ ὥστε κατέστησε τὸν δυσπιστώτερον τῶν Ἀλβανῶν τὸ τυφλότερον ἐπιστον πλάσμα εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλῆς δὲν ἦτο πλέον ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος. Καταπτοημένος ὑπὸ τῶν ὀνείρων, μαλαχθεὶς ὑπὸ τῶν δακρύων τῆς Βασιλικῆς, ἐδράττετο παραφόρως τῶν δεσμῶν, ἅτινα ἐφαίνοντο συνδένοντα αὐτὸν πρὸς τὴν ζωὴν, Τὴν 27 Ἰανουαρίου, ὁ Χουρσίτ εἶχεν ἀναγγεῖλαι αὐτῷ διὰ τοῦ ἐμπίστου, τοῦ ἐπιφορτισμένου νὰ φενακίζῃ αὐτόν, ὅτι ἡ «Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Σουλτάνος ἐνδοὺς ταῖς ἱκεσίαις» αὐτοῦ μετέτρεψε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ εἰς ἐπιείκειαν, ἀπονείμας αὐτῷ χάριν, πρὸ μικροῦ δ' ἔλαβε τὴν ἡμεπίσημον εἴδησιν διὰ μέλους τοῦ «διβανίου».

«Οἱ ὕροι τοῦ Κατῆ-σερίφ» διελάμβανον ὅτι ὁ Ἀλῆς Τεπελενλής ἤθελε μεταβῇ εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἵνα προσπέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ αὐθέντου δικαίως παρωργισμένου, ὅστις ὑπέσχετο τὴν λή-

θην τοῦ παρελθόντος καὶ ὅτι ἀμνηστευόμενος ἠδύνατο ν' ἀποκομίσῃ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ καὶ τοὺς φίλους, οὓς ἤθελεν ἐκλέξει καὶ ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.

Ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ἐγγράφου τῆς σουλτανικῆς ἐπιεικείας ὁ «κα» φταντζῆς δὲν ἔλειψε νὰ γνωρίσῃ τῷ Ἀλῇ, ὅτι προσῆκε νὰ λάβῃ συνέντευξιν μτὰ τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ. Ἦτο δῆλον, ὅτι αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ὅτι ὤφειλε πρὸς τοῦτο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον τῆς λίμνης, Πρὸ μικροῦ εἶχον ἀνανεώσει τὰ ἐπιπλά τοῦ μεγαλοπρεποῦς περιπτέρου, ὑπερ ὃ Ἀλῆς εἶχεν ἐκεῖ οἰκοδομήσει ἐν εὐδαιμονεστέρᾳ ἐποχῇ τοῦτο ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τόπος τῶν συνδιασκέψεων.

Ἐπὶ τῇ προτάσει ταύτῃ ὁ σατράπης ἐφάνη πρὸς στιγμὴν σκεπτικὸς, καὶ ὁ «λαφταντζῆς», θέλων νὰ προλάβῃ τὰς ἀντιλογίας αὐτοῦ τῷ λέγει, ὅτι προτείνων αὐτῷ νὰ περαιωθῇ εἰς τὴν νῆσον, προϋτίθετο νὰ δείξῃ εἰς τὸν στρατόν, ὅστις εἶναι ἡδὴ ἐν γνώσει τῶν διατρεχόντων, ὅτι πᾶσα διάστασις πολιτικὴ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ Σουλτάνου εἶχε παύσει.

Ὅτι ὁ Χουρσίτ ἤθελε παραστῇ ἐν τῇ συνδιασκέψει, ἀκολουθούμενος ὑπὸ μόνον τῶν μελῶν τοῦ «διαθανίου»· ὅτι ἦτο φυσικόν ἄνθρωπος προγεγραμμένος νὰ προφυλάσσῃται· ὅτι ἠδύνατο συνεπῶς νὰ πέμψῃ καὶ διερευνήσῃ τὸ μέρος, νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὅσους ἤθελε κρίνει ἀναγκαίους ἐκ τῶν φρουρῶν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἔδιδον πρὸς τούτοις αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ διατηρήσῃ τὴν αὐτὴν τῶν πραγμάτων κατὰστασιν ἐν τῇ ἀκροπόλει, δηλαδὴ τὴν θρυαλλίδα ἀνημμένην καὶ τὸν φύλακα ἐγγύς, ὡς τὴν μεγαλειτέραν ἀσφάλειαν, ἣν ἠδύνατο νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῇ ἵνα ἀφαιρέσωσιν ἀπ' αὐτοῦ πάντα φόβον ἀπάτης.

Ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ, καὶ ὁ Ἀλῆς μεταβάς εἰς τὴν νῆσον μετ' εἰκοσάδους ἐκ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ, μόλις εὗρεν ὀλίγην τινὰ εὐρυχωρίαν, ἐμακάρισεν ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ ἀποφάσει ταύτῃ. Διέταξε νὰ μεταχθῇ ἐκεῖ ἡ Βασιλική, οἱ ἀδάμαντες αὐτῆς, κιθώτια πολλὰ χρυσοῦ καὶ δύο διέρευσαν ἡμέραι, καθ' ἃς μόνον μέλημα αὐτοῦ

ὑπῆρξεν ἢ ἐπὶ τὸ ἀνετώτερον ἐγκατάστασις, ὅτε ἐπληροφορήθη τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐθράδυνεν ἢ ἐπίσκεψις τοῦ «σερασκέρη». Οὗτος δικαιολογούμενος ἀπέδωκε τοῦτο εἰς ἐμπόδιά τινα, προσφερόμενος νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως ἐπισκεφθῶσιν αὐτὸν τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, μεθ' ὧν ἐπεθύμει νὰ συνδιαλεχθῇ, μέχρις οὗ δυνηθῇ ν' ἀπολαύσῃ τῆς εὐχαριστήσεως ταύτης.

Ὁ Ἀλῆς εὐθὺς ὑπέδειξεν αὐτῷ διαφόρους ἀρχηγούς, ἀρχαῖα αὐτοῦ δημιουργήματα· ἰδὼν δέ, ὅτι οὐδεμίαν δυσκολίαν παρενέβαλον πρὸς τοῦτο, καὶ ὅτι ἐπέτρεπον αὐτοῖς νὰ μεταβαίνωσι παρ' αὐτῷ, ἐπεξέτεινε τοσοῦτον τὸν κύκλον τῶν καλουμένων, ὥστε πλείστοι τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ γνωρίμων ἐπεσκέψαντο αὐτόν. Παρὰ πάντων εἶδεν ἐμπεδουμένας τὰς αἰσιωτέρας ἐλπίδας. Ὁ Ταχίρ Ἀμπᾶς διηγῆθη αὐτῷ τὰ ἐν τῇ συμβουλίᾳ τοῦ Βραχωρίου συμβάντα, ὅπου συνηντήθη μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μαυροκορδάτου βλέπων δὲ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἐτάραττε τὸν Ἀλῆν, ἤλλαξεν ὁμιλίαν. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἡ συνδιάλεξις ἀδιαλείπτως μετέπιπτεν εἰς τὰ τῆς Πελοποννήσου, ὁ «βεξύρης», ἀνυπομονήσας, ἀνέκραξε μετ' ἀγανακτήσεως: «Ταχίρ, ἡ ἐλευθερία μᾶς κατέστρεψε, καὶ αἱ Ἰλλήνες δὲν θὰ βράδύνωσι τὰ σκυλεύσωσι καὶ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον. Ἐὰν κατώρθουν νὰ ἐγκολποθῶ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ συμβιώσω μετ' αὐτῶν ὡς ἴσος πρὸς ἴσους ἀπὸ πολλοῦ ἤδη θὰ ἐγινόμην ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἀλλ' οὐδεὶς σόνδεσμος εἶναι κατορθωτὸς μεταξὺ ἡμῶν, ἐνόησα τοῦτο πολὺ ἀργά».

Ἐν τούτοις ὁ χρόνος παρήρχετο· οὔτε δ' ὁ Χουρσίτ, οὔτε τὸ πολυπόθητον φιρμάνιον ἤρχετο. Ὁ Ἀλῆς, ἀνησυχήσας κατ' ἀρχάς, οὐδὲ λόγον πλέον ἐποιεῖτο περὶ τούτων, καὶ οὐδέποτε ἀπατεῶν ἐπλανήθη πληρέστερον, καθεύδων ἐν τελείᾳ ἀσφαλείᾳ, ἣν μάλιστα ἔκρινε τοσοῦτῃ ἀσάλευτον, ὥστε ἀπροκαλύπτως ἐμακάριζεν ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ ὅτι ἤλθεν εἰς τὴν νῆσον. Ἡρχίζε δὲ νὰ μηχανᾶται νέας σκευωρίας, ὅπως ἀπαχθῇ καθ' ὁδόν, ὅτε ἔμελλε νὰ οδηγηθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν· δὲν ἀπέβαλε μάλιστα καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ

προσεταιρισθῇ ἐν σμικρῷ χρόνῳ πολλοὺς ὁπαδοὺς ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατῷ.

Ἦτο μεσημβρία· ὁ Ἀλῆς ἐπὶ τῆς νήσου εὐρησκόμενος εἶχεν ἤδη ἐξέλθει τῆς ἀπάτης· ἡ καρδία αὐτοῦ ἐπαλλεν ὑπερμέτρως, χωρὶς οὐδόλως οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου αὐτοῦ νὰ προδώσωσι τὴν ἐνδόμυχον αὐτοῦ ταραχήν, οὔτε τὰς φοβερὰς σκέψεις, αἵτινες ἀναμφιβόλως ἐνεκινουῦντο ἐν τῇ κεφαλῇ ἐκείνῃ. Οἱ ἰδόντες αὐτὸν κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην στιγμὴν διατείνονται ὅτι ἡγωνία, ὥπως ἐπιδείξῃ σθένος ἀκατάβλητον· πόσον ὅμως ἀπείχε τὸ προσποιητὸν καὶ ἔνοχον ἐκεῖνο σθένος τῆς γαλήνης τῶν ἀθώων ψυχῶν... Οὐδεὶς λέμβος ἐφαίνετο ἐν τοῖς προσόρμοις τῆς νήσου, οἱ δὲ σωματοφύλακες τεταγμένοι περὶ τῶν Ἀλῆν, παρεσκεύαζον τὰ φυσσίγγια αὐτῶν ἔχοντες προσηλωμένα τὰ βλέμματα ἐπὶ τῆς λίμνης. Παρατήρησαν, ὅτι ἐκ διαλειμμάτων περιέπιπτεν εἰς βαθείας σκέψεις, συνεχῶς χασιμώμενος ἢ σπασμωδικῶς θωπεύων τὴν γενειάδα αὐτοῦ· ἐξήτησεν πολλάκις καφέν καὶ παγόλυτον ὕδωρ· ἀδιακόπως ἐξῆγε τὸ ὥρολόγιον ἐκ τοῦ θυλακίου του ἢ παρατήρει διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἐκ περιτροπῆς τὸ στρατόπεδον, τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, τὸν Πίνδον ἢ τὰ γαληνιαῖα ὕδατα τῆς λίμνης. Αἱ ὥραι ἐφαίνοντο αὐτῷ ἀτελεύτητοι· δὲν ἐτόλμα ν' ἀτενίσῃ τὸν οὐρανόν· οὐδὲ λέξις περὶ Θεοῦ ἢ μέλλοντος ἐξῆλθε τῶν χειλέων αὐτοῦ ὁπότε κατὰ τινὰς στιγμὰς ἐπιθεώρῃ τὰ ὅπλα αὐτοῦ, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐσπινθηροβόλουν νεότητα καὶ θάρρος· ἐφαίνετο ἐπιθυμῶν νὰ γνωρίσῃ τι ὀριστικὸν περὶ τῆς ἀναμενούσης αὐτὸν τύχης.

Τὸ περίπτερον, ὅπερ κατεῖχεν, ἐσχημάτιζεν, ὡς εἶπεῖν, τὸ προμήνιον οἰκοδομήματος ξυλίνου ἐπὶ στηλῶν πηχθέντος. Αἱ γυναῖκες διέμενον ἐν τινὶ διαμερίσματι τοῦ οἰκήματος ἀπομεμακρυσμένῃ.

Τὸ πᾶν κατεῖχε στυγνὴ σιγή. Κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ ὁ βεξύρης ἐκάθητο ἐναντι τῆς θύρας τῆς εἰσόδου, ὥπως πρῶτος βλέπῃ τὰ συμβαίνοντα. Εἶχον πρὸ ὀλίγου ἰδεῖ πλοιάρια τινα προχωροῦντα πρὸς τὴν νήσον, ἣν δὲ ἡ πέμπτη ἐσπερινὴ ὥρα, ὅτε ἐφάνησαν προσερχόμενοι σκυθρωποὶ ὁ Χασάν πασσάς, ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ὁ Μεχ-

Ἱστορία τῆς Ἑλλαν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 63

μέτ σελικτάρης τοῦ Χουρσίτ, ὁ «καφταντζής» αὐτοῦ, πλείστοι ἀρχηγοὶ καὶ πολυάριθμοι ἀκόλουθοι. Μόλις ἰδὼν αὐτούς, ἐγειρόμενος μεθ' ὁρμῆς ὁ Ἀλῆς καὶ θέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν πιστολίων: Στήτε! . . . τί μοι φέρετε;» κράζει πρὸς τὸν Χασάν μετὰ βροντώδους φωνῆς.— «Τὴν θέλησιν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος· γνωρίζετε τὰ σεπτὰ ταῦτα σήματα;» ἀπαντῇ οὗτος ἐπιδεικνύων τὴν χρυσό-στιλπνον σφραγίδα μετὰ τῶν σημάτων τοῦ αὐτοκράτορος, ἅτινα ἐκόσμουν τὸ «φιρμάνιον». — «Ναί, καὶ τὰ σέδομαι». — «Λοιπὸν ὑποκύψατε εἰς τὸ πεπρωμένον· ἀγνίσθητε, προσευχθήτε εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Προφήτην· ἡ κεφαλὴ σας ζητεῖται παρὰ...» Ὁ Ἀλῆς δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ περάνῃ τὴν φράσιν. — «Ἡ κεφαλὴ μου», ἀπαντᾷ παράφορος, «δὲν παραδίδεται τόσῳ εὐκόλως».

Τὰς λέξεις ταύτας, μεθ' ἐτοιμότητος ἐπαγγελθείσας, ἠκολούθησε βολὴ πιστολίου, ἥτις τραυματίζει κατὰ τὸν μηρὸν τὸν Χασάν. Ταχὺς ὡς ἡ ἀστραπὴ ὁ Ἀλῆς φονεύει τὸν «καφταντζήν», ταυτοχρόνως οἱ σωματοφύλακές του πυροβολοῦντες κατὰ τοῦ πλήθους «τσοχαντάρας». Ὅσμανλίδαι περίτρομοι λιποτακτοῦσιν· ὁ Ἀλῆς παρατηρεῖ τὸ αἷμά τον ῥέον· ἐπλήγη εἰς τὸ στήθος· μυκάται ὡς ταῦρος.

Πανταχόθεν πυροβολοῦσι κατὰ τοῦ περιπτέρου. Τέσσαρα «παλληκάρια» πίπτουσι παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ· δὲν γνωρίζει ποῦ νὰ προσέξῃ πρῶτον· ἀκούει τὸν θόρυβον τῶν ἐπιδρομέων ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, οἵτινες πυροβολοῦσι κατὰ τοῦ θαπέδου, ἐφ' οὗ πατεῖ· πρὸ ὀλίγου ἐπλήγη ὑπὸ σφαίρας ἐν τῇ στήθει· ἐτέρα σφαῖρα ἐκ τῶν κάτω ριφθεῖσα τραυματίζει αὐτὸν κατὰ τὴν σπονδυλικὴν στήλην· κλονούμενος στηρίζεται ἐπὶ τινος παραθύρου, εἴτα δὲ καταπίπτει ἀδρανῆς ἐπὶ τοῦ «σοφᾶ». «Σπεῦσον» ἀνακράζει πρὸς τινὰ τῶν «τσοχαντάρηδων, σπεῦσον, φίλε, πνίξον τὴν Βασιλικήν, ἵνα μὴ σπιλωθῇ ὑπὸ τῶν αἱμάτων τούτων».

Ἡ θύρα ἀνοίγεται· πᾶσα ἀντίστασις ἐξέλιπε· τὰ «παλληκάρια» καταλιπόντα πᾶσαν τοῦ τυράννου ὑπεράσπισιν, ὁρμῶσι πρὸς τὰ παράθυρα· ὁ «σελικτάρης» τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ εἰσέρχεται ἀκολου-

θούμενος ὑπὸ τῶν δημίων· ὁ Ἀλῆς ἔζη ἀκόμῃ· «πληρωθήτω ἡ θεία δίκη» εἶπεν εἰς «καδῆς», οἱ δὲ δῆμοι λαμβάνοντες, ἐπὶ ταῖς λέξεσι ταύταις τοῦ δικαστοῦ, τὸν ἔνοχον ἐκ τῆς γενειάδος, σύρουσιν αὐτὸν ὑπὸ τὸ περιστύλιον· ἐκεῖ στηρίζοντες τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ τινος τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος, μόλις μετ' ἐπανειλημμένα πλήγματα δι' ἀμβλυστόμου μαχαίρας κατορθοῦσι νὰ ἀποκεφαλίσωσιν αὐτόν.

Οὕτως ἔληξεν ὁ βίος τοῦ Ἀλῆ, μετὰ τσσαύτας ἀγωνίας, διὰ χειρὸς τοῦ ἐκτελεστοῦ τῶν ἐσχάτων ποιῶν, τοῦ οὐρανοῦ μὴ εὐδοκήσαντος, πρὸς παραδειγματισμὸν τῇ μέλλοντι τῶν τυράννων, ν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς. Ἡ κεφαλὴ τοῦ τυράννου διετήρει ἐν τοῖς χαρακτηριστικοῖς τοῦ προσώπου τι τὸ τόσῳ ἐπιβάλλον καὶ φρικῶδες, ὥστε οἱ Ὀσμανλίδαι βλέποντες αὐτὴν δὲν ἀπέφυγον εἰδὸς τι κατὰπλήξεως. Ὁ Χουρσίτ πασσᾶς, εἰς τὸν ὁποῖον παρῶσάν τινος αὐτὴν ἐντὸς πορφυροφρόου δίσκου ἠγέθη ὅπως τὴν δεχθῇ ὑπεκλίθη τρίς πρὸ αὐτῆς, ἀσπαζόμενος δὲ μετὰ σεβασμοῦ τὴν περιβάλλουσιν αὐτὴν μακρὰν γενειάδα, ἠύχθη ν' ἀξιωθῇ παρομοίου τέλους καὶ ἡ ἰδίᾳ αὐτοῦ κεφαλῇ· τοσοῦτον ἐνέπνεεν αὐτῇ ἐνθουσιασμὸν ἢ ἀνδρείαν τοῦ Ἀλῆ, ἀναμνηστικῶν τῶν κακουργημάτων του.

Διέταξε νὰ ἀλείψωσι διὰ τῶν πολυτιμοτέρων μύρων τὴν κεφαλὴν αὐτὴν ὅπως ἀποσταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶτα δ' ἐπέτρεψε τοῖς Σκυπετάροις ν' ἀποδώσωσιν εἰς ἐκεῖνον ὅστις ὑπῆρξε μάρτυς αὐτῶν τὰς τελευταίας τιμᾶς.

Ἦσαν κατάπληκτοι· οὐδεὶς δ' οὐδέποτε ὑπῆρξε μάρτυς λύπης ὁμοίας ἐκείνης ἣν ἠσθάνθησαν οἱ φιλοπόλεμοι Ἑπαιῶται· τόσον εἶναι βέβαιον, ὅτι οἱ θλεθριώτεροι τῇ ἀνθρωπότητι τύραννοι, οἱ πάσαν ἠθικὴν διαστρέψαντες, διατηρήσαντες δὲ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἰσχύος αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀνθρωποθηρῶν, οὓς ἐν σφαγαῖς καὶ φόνοις ἀνέθρεψαν, πάντοτε ἐθρηγγήθησαν ὑπ' αὐτῶν.

Καθ' ὅλην τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ νύκτα, οἱ «Τόσκηδες» καὶ αἱ διάφοροι ἄλλαι ἀλβανικαὶ φυλαὶ ἐξ ὑπαμοιδῆς

ἡγρῦπνησαν ἐπὶ τοῦ ἀψύχου πτώματος τοῦ κυρίου των, ἐκ τοῦ προχείρου στοιχοῦργοντες τὰ εὐγλωτύτερα «μοιρολόγια», ἐξυμνοῦντα τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἀλῆ.

Πιπτοντες βλέμμα εἰς τὸ παρελθόν, σταματώντες δ' ἐπὶ τῶν κυριωτέρων πράξεων τῆς τωῆς αὐτοῦ, οἱ Ἰάπυγες ἀνεμνήσθησαν τῆς νεότητος τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὡς διηγήθησαν αὐτὴν οἱ πατέρες αὐτῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀργυρίνης λεπρομερέστατα ἐνεθυμοῦντο τὰ κατὰ τοὺς γάμους αὐτοῦ μετὰ τῆς γλυκείας καὶ καλλιμόρφου Ἑμινές, ἣν παρέβαλλον πρὸς νεαρὰν ἑλάρων ἀκολουθουμένην ὑπὸ των νεαρῶν αὐτῆς πηδώντων ἐπὶ τῶν χλοερῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀργίνου. «Μεταβλήθητε εἰς νέφη, σεῖς οἷτινες ὑπῆρξατε οἱ προσφιλεῖς ὀλαφιδεῖς» τῆς Ἑμινές, Μουκτάρ, καὶ σὺ Βελῆ· πετάξατε ἐπὶ τῶν πτερύγων «τῶν ἀνέμων» ἔλθετε ν' ἀναμίξητε τὰ δάκρυά σας μετὰ τῶν θρήνων ἡμῶν, σπεύσατε ἅμα τῇ λυκαγεῖ· ὁ τάφος τῆς ἐλάφου μέλλει νὰ παραλάβῃ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ τὸν σύζυγόν τῆς, τὸν δυστυχῆ πατέρα σας! — Ἀπέθανεν, ἐπανελάμβανον οἱ Γκέκαι, ἐκεῖνος ὅστις «προυκάλει τὸν τρόπον τῶν ἀπίστων λειτουργῶν τοῦ Σουλτάνου! τὸν «ἔδοσολοφόνησαν!..... καὶ τὸ στρατόπαιδον ἀντήγει ἐξ ἄρῶν κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς «σκλάβας», ὃν θὰ ἐπνιγον, ἂν εἶχον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν. Δικαιότεροι πρὸς τὸν Χουρσίτ, ὃν ὁ θαυμασμός μᾶλλον ἢ ἡ πολιτικὴ ἡνάγκασαν ν' ἀποδώσῃ τὸν τυράννου σεδασμόν, ᾔκτειραν αὐτὸν ἀναγκασθέντα νὰ ἐκτελέσῃ αὐστηρὰν διαταγὴν. ἤτις ἀφήρπασεν ἐκ τοῦ μέσσοι αὐτῶν τὸν «ἥρωα τῶν ἀνδρείων».

Ἄμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, τὸ σῶμα τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, πλυθὲν καὶ καλλωπισθὲν κατὰ τὸ κανονικὸν δόγμα τῶν μωχμεθανῶν, ἀπετάθη ἐν τῇ φερέτρῳ περικαλυφθέντι διὰ τῶν πολυτιμοτέρων «κασμηρίων» τῶν Ἰνδιῶν, ὧ ἐπέθεσαν μεγαλοπρεπῶς στρόφιον κεκοσμημένον διὰ λοφίων τὸ ὅποιον ἔφερεν ὁ Ἀλῆς κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας τῶν μαχῶν. Ἐκείραν τὴν χαίτην τοῦ πολεμικοῦ ἵππου αὐτοῦ, καλύψαντες αὐτὸν δι' ἐπιστρώματος ἐκ πορφύρας. Ἐξήρτησαν εἰτα ἐκ τῶν προεξρχῶν τοῦ ἐπιπίου πλείστων κελήτων τὸ «καλκάνι», τὴν σπάθην, τὰς πανοπλίας καὶ τὰ σήματα αὐτοῦ· ἢ

δὲ νεκρώσιμος πομπή, ἡγουμένων τῶν φερόντων τὰς ἱππουρίδας αὐτοῦ, ἐχώρησεν οὕτω πρὸς τὸν πύργον.

Ὁ «σελάμ ἀγάς,» ἀξιωματικὸς ἐντεταλμένος ν' ἀποδίδῃ τὸν χαιρετισμὸν εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ, ὠδήγει τὸ νεκρικὸν φέρετρον περικυκλούμενον ὑπὸ «μοιρολογητριῶν,» ὧν οἱ κοπετοὶ καὶ οἱ θρήνοι ἐπλήρουν τὰ ἀντηχοῦντα ἐρείπια τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ καταρρακτὴ πύλη τοῦ φρουρίου ἀνυψώθη ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς πομπῆς, ἡ δὲ φρουρὰ ἐν σώματι τεταγμένη παρὰ τὴν πύλην ἀπέδωκε τῷ νεκρῷ τὰς στρατιωτικὰς τιμὰς. ὁ νεκρὸς κεκαλυμμένος διὰ ψιάθου κατετέθη ἐντὸς τάφου παραπλεύρως τοῦ τῆς Ἑμνέας, τὸ πᾶν δ' ἐκάλυψεν ἡ πάντας ἐξισούσα μήτηρ γῆ. Ἐπιτελεσθείσης τῆς πληρώσεως τοῦ τάφου, «ἰμάμης» τις προσήλθε παρ' αὐτῷ, ὅπως παραστῇ τῆς κατὰ τὴν θρησκευτικὴν δοξασίαν τῶν Μωαμεθανῶν συναπτομένης πάλης μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ δαίμονος, ἰδιοποιουμένων ἑκατέρου τὴν ψυχὴν τοῦ νεκροῦ. ἀγγείλαντος δ' ἐν τέλει τούτου, ὅτι ὁ Ἀλῆς Τεπελενλῆς Βελῆ Ζαδὲς ἀνεπαύετο ἐν εἰρήνῃ, οἱ «Σκυπετάραι» φρίσσοντες ὡς τὸ κύμα ἐν τρικυμιῶντι πελάγει, ἐπανήλθον εἰς τὰ καταλόματα αὐτῶν.

Ὁ Χουρσίτ πασσάς, ἐπωφελούμενος τὸ σκότος τῆς ἐπελθούσης νυκτός, καθ' ἣν οἱ Σκυπετάραι παρεδίδοντο εἰς ψαλμοὺς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τοῦ μεταστάντος, ἀφ' οὗ ἀπέθετο τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλῆ πασσά ἐν ἀργυροτεύκῳ θήκῃ, ἀπέστειλεν αὐτὴν λάθρα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ σελικτάρχης αὐτοῦ Μεχμέτ, ἐνταλens νὰ παρουσιάσῃ ταύτην τῷ Σουλτάνῳ, ὡς παραστάς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ποινῆς, συνωδεύετο ὑπὸ τριακοσίων Ὀσμανλιδῶν. Ὁφείλει νὰ σπεύσῃ, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἀργαούτας· εὕρισκετο δ' ἐν ἀσφαλεῖ ὅτε ἐπεφάνη ἡ ἡώς.

Ὁ σερασκέρης εἰτα διέταξε νὰ προσαχθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ ἡ τάλαινα Βασιλική, ἥς ἐσεβάσθησαν τὰς ἡμέρας. Προσέπεσε γονυπετῆς πρὸ τοῦ νικητοῦ τοῦ Ἀλῆ, ἐξαίτουμένη χάριν οὐχὶ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τῆς τιμῆς αὐτῆς· ὁ Χουρσίτ καθησύχασεν αὐτήν, ὑποσχόμενος τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἀνελύθη εἰς δάκρυα, ἐρράγη εἰς λυγ-

μοὺς ἰδοῦσα σιδηροδεσμίους τοὺς γραμματεῖς, τοὺς θησαυροφύλακας καὶ τὸν ἐπιστάτην τοῦ κυρίου αὐτῆς. Μόλις ἐξ ὅλων τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ εἶχον εὑρεθῇ ἐξήκοντα χιλιάδες πουγγίων, εἶχον ἤδη υποβάλλει εἰς πολλὰ βασανιστήρια τοὺς ἀξιωματικοὺς τούτους, ὥπως ἀποσπάσωσι παρ' αὐτῶν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς κρύπτῃς τῶν υπολειπομένων θησαυρῶν τοῦ σατράπου. Ἐφοδεῖτο ἡ Βασιλικὴ μὴ υποστῇ τὴν αὐτὴν τῶν θυμάτων τῆς μεγάλῃς καταστροφῆς τύχην, λιπώθυμον δὲ πεσοῦσαν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῶν ἀκολούθων μετέφερον εἰς τὴν ἔπαιλιν Βολίνα, ἀναμένοντες τὴν περὶ τῆς τύχης αὐτῆς ἀπόφασιν τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης.

Τῶν ταχυδρόμων, οἵτινες εἶχον διαταχθῇ ν' ἀναγγείλωσι τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἐκπεμφθέντων καθ' ἀπάσας τὰς διευθύνσεις, προσδραμόντων δὲ τῆς θριαμβευτικῆς πομπῆς τοῦ σελικτάρη Μεχμέτ, εἶδεν οὗτος πλησιάζων εἰς Γρεβενά, ἐξερχόμενον εἰς προὔπαντήσιν του τὸν λαὸν τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν περιχώρων, ὅστις μετὰ σπουδῆς ἐξήτει νὰ ἴδῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων. Δὲν ἠδύναντο νὰ κατανοήσωσι τὴν πτώσιν του. Μόλις ἐπίστευσαν τοὺς ἰδίους αὐτῶν ὀφθαλμούς, ὅτε ἐξήγαγον τὴν κεφαλὴν ἐκ τῆς θήκης, ὥπως ἐκθέσωσιν αὐτὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μουσελίμη Βελῆ ἀγᾶ, ἐν ᾗ διέμεινεν εἰς κοινὴν θέαν ἐφ' ὅσον ἡ συνοδεία ἐμελλεν ν' ἀναπαυθῇ καὶ ἀλλάξῃ ἵππους. Πανταχοῦ μετὰ τῆς αὐτῆς περιεργείας ἀνεμένετο ἡ κεφαλὴ ἐκείνη· πανταχοῦ ἐξετίθετο εἰς κοινὴν θέαν, ἡ δὲ ἀπειρος σπουδὴ, ἣν τὰ πλήθη ἐδείκνυνον, ἠνάγκασε τοὺς συνοδεύοντας νὰ ἐκανοποιῶσι τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ ἐπὶ χρηματικῇ πληρωμῇ... Ἐπεφυλάσσετο τῇ μοίρᾳ τοῦ τυράννου τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνειδος. Οὕτω δὲ καὶ ἡ κεφαλὴ του, μέχρι τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολῆς τῆς, κατὰ διάστημα ἐπιδύκνειτο ἐπὶ ἀμοιβῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Ἐκθεσις τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλῆ πατσᾶ εἰς τὴν πύλην τοῦ ἀνακτόρου τῶν Σουλτάνων.—Γιὰ τὰς ἡ ἐπίγραμμα προσηρτημένον αὐτῇ.—Ἐπιστολὴ Μαχμούτ τοῦ Β' πρὸς τὸν Χουρσίτ πατσᾶν καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ.—Ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῶν ἐγγόνων τοῦ Ἀλῆ πατσᾶ ἐν Χουταγιέχ· πώλησις τοῦ χαρεμίου αὐτῶν.—Δυσανέσκεια τῶν Σκυπεταρῶν ἐν Ἰωαννίνοις.—Πολεμικαὶ παρασκευαὶ τῶν Τούρκων.—Κατοπτειτικὸς περίπλους τοῦ ναυάρχου Τομπάζη.—Κατάστασις τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Σάμου.—Σημαντικὴ εἰς πυροβολικοῦ.—Ἀπιστία τοῦ Ἀβουλουβούδ πατσᾶ.—Οἱ Τοῦρκοι εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Ἀθω.—Φυγὴ τῶν προσφύγων καὶ πολλῶν κληρικῶν.—Κατάληψις ἀποθήκης ὕλικου τοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν.—Μεταφορὰ τοῦ ὕλικου τοῦ ὅρους Ἀθω εἰς Θεσσαλονίκην.—Μάχαι καὶ νίκαι τῶν Ἑλλήνων ἐν Ζητσανίῳ καὶ Πατρατζικίῳ, ἀπὸ τῆς 31 Μαρτίου μέχρι 6 Ἀπριλίου.—Διχόνοια ἐν Νάξῳ καὶ τὰ κατ' αὐτήν.—Πολιτικὴ διοργάνωσις τῆς Πάρου.—Κατάστασις τῆς Κρήτης.—Σχηματισμὸς Ἀρείου Πάγου καὶ ταῦ ὑπουργεῖοι τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως.—Ἐφθοροὶ Ἀθηναίων.—Κατάστασις τῆς πόλεως ταύτης.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀλῆ Τεπενλελῆ, ἐκτεθεῖσα τῇ 23ῃ Φεβρουαρίου πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Μιγάμπι Χουμαγιούν καὶ ἡ γέννησις μέλλοντος διαδόχου τοῦ ὀθωμανικοῦ σκήπτρου, ἐγγελλθεῖσα ταυτοχρόνως τῇ εἰδήσει τῆς πτώσεως τοῦ ἀντάρτου τῶν Ἰωαννίνων, διὰ τοῦ τηλεγράφου τοῦ «σεραγίου», παρήγαγε τοιοῦτον παροξυσμὸν φρενιτιδος παρὰ τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατεύμασιν, ὥστε ἀδύνατον ἡμῖν νὰ παράσχωμεν ἀμυδρὰν τοῦτου εἰκόνα. Ὁ «Γιαφτάς» ἡ τὸ ἐπίγραμμα, ὅπερ ἐτέθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀντάρτου ἐδιπλασίασε τὴν παραφορὰν αὐτῶν. Ὁ Μαχμούτ πρὸ μικροῦ ἐπροίκιζε τὴν αὐτοκρατορίαν διὰ διαδόχου. Νικητῆς τοῦ Τεπενλενλῆ, ἐθεώρει

ἑαυτὸν ἀήτητον· ἡ μῆτρα ἐδήλου δι' ἐκλάμπρου γεγονότος τὸ μέλλον τοῦ νεογεννήτου πρίγκηπος· τίς ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ; Μέσος ὅρος δὲν ὑπάρχει· ἐξέλειπεν ἡ μετριопάθεια! Μόνον διὰ τῆς σπάθης ἔδει νὰ λυθῇ ἡ διαφορὰ αὐτῶν μετὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀβδουλχαμίτ Μαχμουτ συμεριζόμενος τὸν ἄφρονα ἐνθουσιασμὸν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀπεκρίθη δι' ἄλλεπαλλήλων ταχυδρόμων τῷ Χουρσίτ-πασσᾷ, ἀπευθύνων αὐτῷ αὐτόγραφον ἐπιστολήν μεθ' ὑπερβολικῶν συγχαρητηρίων, ἅτινα ἐνετείλατο αὐτῷ ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν στρατὸν καὶ περιέχουσιν τὰ ἑξῆς: «Ὁ κύριός σου γνωρίζει σοι, ὅτι ἠυδόκησε νὰ χαμηλώσῃ τὰ βλέμματα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐκδουλεύσεών σου· ἔσω τεμμημένους τῇ εὐνοίᾳ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ αὐτοῦ χαιρετισμοῦ. Ἀνδρεῖοι στρατιῶται, οἵτινες βαδίζετε τὴν ὁδὸν καὶ τῆς πίστεως τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ἐν τῇ τὴν γῆν μόνον ἔχετε ὥς ἀνάκλιντρον καὶ τοὺς λίθους ὡς προσκεφάλαιον, θριαμβεύετε ἀδikianόπως· εἴθε τὸ πρόσωπον ὑμῶν νὰ καταυγασθῇ ὑπὸ τῆς λάμψεως τῶν νικηφόρων ὑμῶν ὅπλων καὶ λαμπρυνθῇ ὡς ἡμέρα· εἴθε οἱ σπάθαι ὑμῶν νὰ ὦσι πάντοτε αἰχμηραί, ἀκτινοβόλοι καὶ προσδεδεμένοι ἀρρήκτως εἰς τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν ὕψυν. Εὐλογήσατε τὸν ἄρτον καὶ τὸ ἄλλας, ὃν παρέχει ὑμῖν τὸ βασιλικὸν ἀργύριον. Ἀνατίθεμαι ἕκαστον ὑμῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Παντοδυνάμου· εἴθε ἡ εὐλογία μου νὰ συνοδεύῃ ὑμᾶς· ὕψις ὑμῖν καὶ εἰρήνη».

Τὸ διέγγελμα τοῦτο ἐν χρήσει, ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, μετὰ νίκας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁμοίας τῇ τοῦ Χουρσίτ, ὅστις κατάρθρωσε ν' ἀποκεφαλίσῃ ἓνα ἀντάρτην, συνωδεύετο ὑπὸ τιμητικῆς συσύρας καὶ λιθοκοσμῆτου πολυτίμου ἐγχειριδίου, ἅτινα ὁ γαληνότατος κύριος ἠυδόκησε νὰ πέμψῃ αὐτῷ. Παρήγγελλεν αὐτῷ συγχρόνως νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἄνευ χρονοτριβῶν τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ περάσῃ ἐν στόματι μαχαίρας ὅλον τὸ ἐλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἡπείρου οὔτε γυναικῶν οὔτε παιδῶν φειδόμενος. Ἀκολούθως δὲ ἔμελλε νὰ ἐνώσῃ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ μετὰ τοῦ στόλου, ὅστις εἶχεν ἀναχθῇ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου, ἵνα ἐνεργήσῃ ἀπόδασιν πολυπληθοὺς στρατοῦ εἰς Πάτρας

καὶ ἐξοντώσῃ τοὺς Μοραλίδες (1) μόνον ἐρείπια καὶ τέφραν ἐγκαταλείπων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ὁδηγίαι τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν «σερασκέ-ρην» αὐτοῦ· καὶ σχεδὸν κατὰ τὸ αὐτὸ φονικὸν πνεῦμα ἀνεκοινώθησαν τοῖς πληρεξουσίοις ἀντιπροσώποις τῶν Ναζαρινῶν «Κρά-λες» (2), ἐν Πέρσῃ. Ἡ αὐτοῦ Μεγαλειότης ἐσπευδε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἵνα ἐξηγηθῇ κατηγορηματικώτερον μετὰ τῆς Ρωσσίας, πρὸς ἣν τὸ ἀνακτοβούλιον αὐτῆς ἀνέβαλλε ν' ἀπαντήσῃ ἐπὶ τοιαύτῃ ἢ τοιαύτῃ προτάσει. Ἐκτοτε ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ αὐτῶν οἱ Φράγκοι, οἵτινες ἐδείχθησαν πάντοτε φίλοτουρκότεροι καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, παρίστων τοὺς Ἑλληνας ὡς ἀπωλεσθέντας.

Ὁ Χουρσίτ ὑπῆρξεν ὁ ἥρωας τῶν νεωτέρων χρόνων ἐν Ἀνατολῇ· καὶ ὁ «Αὐστριακὸς Παρατηρητής», ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ, ὡς ὑπερμάχου τῆς νομιμότητος τοῦ διαδόχου τοῦ Ὁμάρ, ἀπένειμεν, ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ καὶ ἀπολύτῃ αὐθενσίᾳ, τῷ νικητῇ τοῦ Ἀλῆ, τὸν τίτλον τοῦ Χάν, ὅστις ἀνήγει εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν δυναστείαν. Ἐξήντησε πάντα ἔπαινον πρὸς τὸν κατ' αὐτὸν πρίγκηπα· οἱ δὲ ποιηταὶ τῶν Καρπαθίων ὁρέων ἀνέμενον, ὡς ἐλέγετο, τὸ ἔαρ μόνον ἵνα ἐξυμνήσωσι τὸ εὖηχον ὄνομα τοῦ Χουρσίτ. Ἀλλ' ἤδη ἀνησυχία ἤρξατο καταλαμβάνουσα τὸν δαφνοστεφῆ «Ἡπειρωτικόν».

Μεθ' ὅλας τὰς φιλοφρονήσεις αὐτοῦ, τὸ «διδάνιον» ἐπέτασσε τῷ Χουρσίτ νὰ πέμψῃ λεπτομερῆ κατὰστασιν τῆς περιουσίας καὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ. Ὡφειλε λογοδοσίαν. Ὁ ἀπληστος Σουλτάνος δὲν ἤρκειτο εἰς κεφαλὰς καὶ ὀρμαθοὺς ὧτων μόνον, εἶχεν ἐπιχειρήσει τὸν πόλεμον, ἵνα πλουτήσῃ ἄλλως τε ἐδεῖτο χρυσοῦ, ἵνα πολεμήσῃ τοὺς Ρώσους.

Ἀναμένων τὴν κληρονομίαν τοῦ Τεπελενλῆ, Μαχμούτ ὁ Β'

(1) Πελοποννησίους.

(2) Βασιλεῖς χριστιανοί.

ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτοῦ πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ ἤθελον λησμονηθῇ ἀναμφιδόλως ἐν τῇ ἐξορίᾳ αὐτῶν, ἐὰν δὲν ἐνομιζόντο κατέχοντες μεγάλα πλούτη καὶ πολὺτιμα ἀντικείμενα. Τύραννος οὐδέποτε ταπεινοῦται μέχρις ὑποκρισίας ἀπέναντι τῶν δούλων αὐτοῦ, ὅταν δύνηται ἀποινεῖ ν' ἀπογυμνῶνῃ τοὺτους· ἡ Α. Μ. διέταξε νὰ θανατώσωσιν αὐτούς. Ὁ Βελῆ πασσᾶς, γενναῖος ὅσον γυνὴ ἀνατραφεῖσα ἐν τῇ μαλθακότητι τοῦ «χαρεμίου», ἤκουσε γυνυπετῆς τὴν καταδικαστικὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν. Ὁ ἀνάνδρος, ὅστις ὤρχετο ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν ὀργάνων, ἐν ταῖς αἰθούσαις αὐτοῦ, ἐν Ἀρτῇ, ὅπότεν διέτασσε νὰ θανατώσωσι τὸν Αἰτωλὸν Σισμάνην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἔλαβε διπλὴν τὴν τιμωρίαν τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῦ.

Μάτην προσέπεσεν εἰς τὰ γόνατα τῶν δημίων, ὅπως τύχῃ τῆς χάριτος τοῦ ν' ἀποθάνῃ εἰς ἀπόκεντρον μέρος· ἐδέησε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν θάνατον ἐν πάσῃ τῇ ἀπεχθείᾳ αὐτοῦ καὶ νὰ ὑποστῇ πάσας τὰς ἀγωνίας αὐτοῦ, βλέπων τὸν πρωτότοκον υἱὸν του, τὸν ὠραῖον Μεχμέτ στραγγαλιζόμενον ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτοῦ· τὸν συμπαθεῖ Σελίμ ᾧ τινι μόνῃ ἤρμυζε νὰ τύχῃ χάριτος ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας του, εἰμὴ ὁ οὐρανός, ἀδυσώπητος ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ προώρριζε τὴν καταδίκην του ὡς παραδειγματισμὸν τῶν μεγάλων κακούργων. Τέλος ἀφοῦ εἶδε πρὸ αὐτοῦ τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σελίμ πασσᾶ τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὃν οὗτος ἐν γήρατι ἤδη ἀπέκτησεν ἐκ τινος γεωργιανῆς δούλης, ὁ Βελῆς ὀλοφυρόμενος παρέδωκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ταῖς δημίαις.

Ἦρχετο ἤδη ἡ σειρὰ τῶν γυναικῶν. Ἡ ἀτυχὲς Ζοβέϊδα, ἡ φήμη τοῦ σκανδαλώδους ἐπεισοδίου τῆς ὁποίας εἶχεν ἀφίχθῃ καὶ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, δεθείσα ἐν σκυτίνῳ σάνκκῳ ἐρίφθη ἐν τῇ Πουρσίκῃ ποταμίῳ ἐνοῦντι τὰ ὕδατά του μετὰ τῶν τῆς Σαγάριδος. Ἡ Κατερίνα, ἣ ἐπεφύλασεν ἡ μοῖρα σκληροτέρας βασάνου, ἐσύρθη μετὰ τῶν νεαρῶν γυναικῶν τοῦ Βελῆ ἐν ταῖς ἀγοραῖς, ὅπου ἐπωλήθησαν ἐπονειδίστως εἰς ποιμένας τουρκομάνους, οἱ δὲ ἐκτελεστοὶ τῶν σουλτανικῶν ἀποφάσεων προέβησαν ἀμέσως εἰς τὴν καταγραφὴν τῆς περιουσίας τῶν θυμάτων των.

Μεγαλειτέρας ὅμως δυσχερείας ἔμελλον ν' ἀπαντήσωσι συλῶν-
τες καὶ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Μουχτάρ πασσα. Βολὴ πιστολλίου ἔρριψεν
ἄπνουν πρὸ τῶν ποδῶν του τὸν καπουτσήμπαση, ὅστις ἔρριψεν
ἄπνουν πρὸ τῶν ποδῶν του τὸν καπουτσήμπαση, ὅστις ἐτόλμησε
παρουσιάσῃ αὐτῷ τὸ σχοινίον, δι' οὗ ἔμελλε νὰ δεσμευθῇ. «Θρασύ-
δειλε», ἀνέκραξε μυκώμενος ὡς ταῦρος, διαφυγὼν τὸν πέλεκυν τοῦ
θύτου, «ὁ Ἀρναούτης δὲν ἀποθνήσκει ὡς εὐνοῦχος· εἶμαι υἱὸς τοῦ
»Τεπελενλή! εἰς τὰ ὅπλα σύντροφοι, θέλουσι νὰ μᾶς σφάξωσι».
Καὶ ἐπὶ ταῖς λέξεσι ταύταις ὀρμᾷ, κρατῶν ἐγχειρίδιον, κατὰ τῶν ὁσὶ
μανλίδων, οὓς ἀποθεῖ, κατορθώσας νὰ ὀχυρωθῇ ἐν τῇ οἰκῇμα-
του.

Αἰφνης «ὀρτᾷς γενιτσάρων τοῦ Χουταγιέχ, διαταχθεὶς χωρεῖ
πρὸς τὸ οἶκημα, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑφ' ἑνὸς πυροδόλου, πεισμα-
τώδης δὲ μάχῃ συγκροτεῖται. Τὸ σαθρὸν ὀχύρωμα τῶν γενναιοψύ-
χων καταρρίπτεται εἰς συντρίμματα. Ὁ γηραιὸς Μοτσέμπονος, πα-
τήρ τοῦ Ἑλμάς βέη, διαμείνας ἥττον πιστὸς τῷ Σουλτάνῳ, ἢ ὅσον
ἐκείνος ταῖς καταδρομαῖς τῆς τύχης, ἐφονεύθη ὑπὸ ὀβίδος, ὁ δὲ
Μουχτάρ ἀφοῦ πληθὺν ἐχθρῶν κατέσφαξε καὶ εἶδε πάντας τοὺς
ὀπαδοὺς του ἀπολλυμένους, κατετραυματισμένους, θέσας πῦρ ἐν τῇ
πυριτιδαποθήκῃ τοῦ ἀνακτόρου του, ἐξέπνευσε, καταλιπὼν οὕτω τῷ
Σουλτάνῳ ὡς μόνον κληροδότημα σπονδόν, συντρίμματα καὶ ἡμα-
πηνορακωμένα πτώματα. Θάνατος ἐπίφθονος ἐπιβαλλόμενος πρὸς τοὺς
τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦτοθ, οὔτινες ἔπεσαν ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ
δημίου.

Αἱ κεφαλαὶ τῶν νέων τούτων Ἀτρειδῶν μετενεχθεῖσαι εἰς Κων-
σταντινούπολιν καὶ ἐκτεθεῖσαι πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ «σεραγίου» κα-
τέπληξαν τὰ πλήθη. Αὐτὸς ὁ Σουλτάνος ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς ἄρρενω-
πῆς καλλονῆς τοῦ Μεχμέτ καὶ τοῦ Σελίμ, ὧν τὰ κεκλεισμένα βλέ-
χαρα ἔδιδον αὐτοῖς ὅσιν νεανιῶν ὑπνοττόντων νήδυμον, δὲν ἀπέ-
κρυψε μυχίαν συγκίνησιν· «ἐνόμιζον αὐτούς,» εἶπε βλακωδῶς ἐκ-
φράζων οὕτω μεταμέλειαν ἐπὶ τῇ καταδίκῃ αὐτῶν.»

Ἐν Ἰωαννίνας δὲν ἐπένθουν πλέον ἐπὶ τούτοις. Ὁ Κουρσίτ

ἐπισύρων τὰς ἀρχὰς τῶν Σκυπεταρῶν, ἐξήγειρεν ἐν τῇ μέθῃ τῆς νίκης αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην καθ' ἑαυτοῦ, ἀπευθύνων τοῖς Χριστιανοῖς ἐγκύκλιον διαλαχιδάνουσαν τὰ ἐξῆς: «Ἴδου τί ὁ «σερα-
 »σκήρης» τοῦ ἀηττήτου Πατισᾶχ Μαχμοῦτ τοῦ Β' γνωρίζει πρὸς
 »τοὺς «ραγιαῖδες» δούλους αὐτοῦ! Παρέχει ἡμῖν χάριν τῆς ζωῆς
 »καὶ ἀμνηστειὰν παρελθόντος· ἐν εἰρήνῃ θέλετε φάγει τὸν ἄρτον
 »τῆς δουλείας ἐὰν ἀμέσως καταθέσῃτε ἅπαντες τὰ ὅπλα. Διὰ τὰ
 »κατωτέρω ἀποτεινόμεθα ἰδίᾳ ὑμῖν Σουλῳῶται καὶ ἄρματωλοί: Θέ-
 »λετε ἐξοφλήσῃ σεῖς καὶ οἱ λοιποὶ «ραγιαῖδες» τὰ κεφάλαια χρέη,
 »ἀγγαρείας καὶ ἄλλους φόρους, τοὺς ὁποίους προηγουμένως ἐπλη-
 »ρώνατε τῷ Ἀλῇ πασσᾶ. Θέλετε πάραυτα ἀποβάλλει τὰ πολύτιμα
 »ἐνδύματα ἁρμόζοντα μόνον τοῖς Μωαμεθανοῖς, τὰ ὅποια βεδηλοῦτε.
 »Δὲν θέλετε τρέφει τοῦ λοιποῦ μακρὰν κόμην, ὥς κάλυμμα δὲ τῆς
 »κεφαλῆς ὑμῶν θὰ μεταχειρίζεσθαι ἀπλὴν ἐκ δέρματος βουδάλου
 »καυσίαν. Θέλετε περιποιηθῇ καὶ διαθρέφει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πάν-
 »τας τοὺς ἐκ τῶν χωρίων ὑμῶν διερχομένους στρατιώτας ὑμῶν.
 »Οὐδέποτε θέλετε ἱππεύσει σεσαγμένον ἵππον, θέλετε ἱππεύσει σε-
 »σαγμένον ἵππον, θέλετε δὲ ἐγείρεσθε πρὸ παντὸς Μουσουλμάνου
 »πρὸ ὑμῶν διερχομένου, πρὸς ὃν θὰ παραχωρήτε τὴν θέσιν σας.
 »Δὲν θέλετε δὲ ἐγείρεσθε πρὸ παντὸς Μουσουλμάνου πρὸ ὑμῶν διε-
 »ρχομένου, πρὸς ὃν θὰ παραχωρήτε τὴν θέσιν σας. Δὲν θέλετε εἰς τὸ
 »ἐξῆς κτίσει οὔτε μονὰς οὔτε ἐκκλησίας, οὔτε θέλετε εἰς τὸ ἐξῆς
 »κτίσει οὔτε μονὰς οὔτε ἐκκλησίας, οὔτε θέλετε ἀνοικοδομήσῃ τὰ
 »κατεδαφισθέντα ἱερὰ κτίρια, θὰ ἐκτελεῖτε δὲ τὰς λειτουργίας ὑμῶν
 »χαμηλοφώνως.» — Ἄμα τῇ ἀνακοινώσει τῆς διαταγῆς ταύτης καὶ
 ὅσοι ἔμμενον ἔτι ἀναποφάσιστοι ἠγνώθησαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.
 Ὡς οὖν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ν' ἀποθάνωσι μετὰ τῆς κατρίδος· πάντες
 δ' ὄργανοῦντο μετ' ὀλίγον εἰς ἄτακτα σώματα καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ Αἰ-
 τωλίδες.

Οὐχ' ἦσσαν ἦν ἡ δυσἀρέσκεια ἐν τῷ στρατεύματι, ὅτε ἀνεγνώ-
 σθη αὐτῷ τὸ σουλτανικὸν «φιρμάνιον», περὶ οὗ διελάθομεν. Οἱ μωα-
 μεθανοὶ «κυπετάραι» ἐχλεύασαν καὶ περιεφρόνησαν τὴν «εὐλο-

γίαν» τοῦ Πατισάχ, λέγοντες ὅτι ἐπειδὴ οὐδέποτε «οὔτε ἄρτον οὔτε ἄλλας ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἀργυρίου» ἔφαγον, ἐφρόνουν ὅτι ἔδει νὰ πληρωθῶσιν, ὅτι δὲ οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, οἵτινες ἐκ τοῦ «αἵματος αὐτῶν» ἐσχηματίσθησαν, δὲν θὰ ἐξήρχοντο τῆς Ἡπείρου, ὥπως παχύνωσι τοὺς ὀκνηροὺς «πιλαφισφάγους» τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐδέησε νὰ ἐκκαθαρισθῶσιν οἱ λογαριασμοὶ αὐτῶν, ὁ δὲ Ὀμέρ Βρυώνης, ὀνομασθεὶς ἤδη πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, συνεβούλευσε νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ἢ ἐπάνδοδος εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν. Ἰπέδειξε τῷ Χοτράιτ ὅτι τοῦτο ἦν ἀσφαλὲς μέτρον πρὸς καθυσύχασιν αὐτῶν, πρὸ τῆς παρελεύσεως δὲ μηνὸς ἤθελον ἐγκαταλείψει τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἐπὶ τῇ ὁσμῇ λείας, ὥπως ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ καὶ πάλιν. Παρέσχον λοιπὸν αὐτοῖς, συνεπεῖα τῆς προτάσεως τοῦ Ὀμέρ, πρόσκαιρον ἄδειαν· τὸ μῆλλον δ' ἐπίστωσεν ὅτι ὁ Ὀμέρ Βρυώνης ἐγνώριζε κατὰ βάθος τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ, ταχυδρόμος παρὰ τοῦ «καπετάν πασσᾶ» ἀποσταλεῖς ἀνήγγειλε τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου.

Εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι ἡ ἔθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκετο εἰσέτι ἐν Ἐπιδαύρῳ ὅτε ἐγνώσθησαν αἱ κατὰ τῆς Πελοποννήσου προπαρασκευαί τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης.

Ἐκτὸς τῶν ἐκ τὴν τριόδων ἢ ἐκ τῶν κατέργων τῆς Κωνσταντινουπόλεως περισυλλεγόντων τυχοδιωκτῶν καὶ κακούργων, ἐπιδιδασθέντων δωδεκακισχιλίων ἐκ τούτων, συνεκροτεῖτο προσέτι πολυάριθμος στρατιὰ ἐκ πλείστων ὁρδῶν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς, πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου παρσκευάζεν ἐτέρωθεν μεγάλην ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς νήσου Κρήτης.

Μέρος τῶν παριστρίων στρατευμάτων ὥφειλεν ὥπως συγκεντρωθῇ ἐν Λαρίσῃ τῆς Θεσσαλίας. Ὁ δὲ Χουράιτ ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχιστρατηγίαν πασῶν τῶν δυνάμεων τούτων ἐμελλε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ἐξυθρίσθεισαν ἰσχὺν τῆς ἡμισελήνου καὶ τὴν προσβληθεῖσαν τιμὴν αὐτῆς ἐν τῇ πρὸς τὸ «χαρέμιον» αὐτοῦ γενομένη ἀτιμίᾳ, τὸ

ὁποῖον εὐρίσκετο πάντοτε ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ἑλλήνων. Οὕτως ἔμελλε νὰ ἀρχίσῃ ἡ μεγάλη ἐκστρατεία διὰ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ἣν ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἔδει νὰ διέλθῃ ὅπως δώσῃ χεῖρα βοήθειας ταῖς ἐν Πάτραις Τούρκοις, οὕτω δὲ εἰσδύλῃ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τε καὶ ἐκ τῶν δυσμῶν εἰς Πελοπόννησον, ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ ἐνσπεύρῃ πῦρ καὶ θάνατον.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἦν γυγάντιον. Ὑπερεκατοντακισχίλιοι Μωαμεθανοὶ ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ στόλου ἰσχυροῦ ἦσαν ἔτοιμοι πρὸς δρᾶσιν. Ὅσῳ ὅμως φοβερός ἦν ὁ κολοσὸς τῶν δυνάμεων τούτων, τόσῳ ὀλιγωτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας παρείχε βαθύτερον ἐξεταζόμενος.

Ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη κατήρξατο τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς διὰ τοῦ συνήθους δόλου, προκηρύττουσα δεκάτην ἡδὴ φοράν, εἰδὼς τι ἀμνηστίας, ἥτις ἀντέφασκε τῇ διακηρύξει τοῦ Χουραὶτ πασσᾶ, ἣν πρὸ μικροῦ ἀνεφέραμεν. Τὸ ἔγγραφον ταῦτο τῆς ἀμνηστίας ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ὀνόματι Ἀριστάρχου, Ἑλληνος φαναριώτου· ἐπειδὴ δὲ ἦσαν γνωσταὶ αἱ σχέσεις αὐτοῦ μετὰ Αἰτωλοῦ τινος πρόσφυγος ὀνόματι Ραζῆ, ἐκ Μεσολογγίου, γνωστοῦ πολλαχοῦ ἔνεκα τῆς δολιότητος αὐτοῦ, ἡ μόνη προσοχή, ἣν ἔδωκαν πρὸς αὐτὸ ἦτο ν' ἀπορρίψῃ μετὰ πλείονος ἢ ἄλλοτε ποτε ὑπεροψίας, πάσας τὰς ὑποσχέσεις τὰς δοθείσας ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου Αὐθέντου ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ.

Ἡ Γερουσία τῆς Κορίνθου, ἡσυχος πρὸς τοῦτο, εἶχε προῖδει ὅτι τὰ σχέδια, ἅτινα τὸ «διδάνιον» εἶχε συλλάβει ἢ μᾶλλον ἤρχετο ἐκτελοῦν, σχετικῶς πρὸς τὸν παρὰ τὸν Δούναδιν στρατὸν αὐτοῦ, ἦσαν πρόωρα ἂν οὐχὶ φαντασιώδη. Δὲν ἠδύνατο νὰ μετακινήθῃ ἐφ' ὅσον δὲν ἐδίδετο ἱκανοποίησις εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἥτις, δημοσιεύσασα τὴν διακοίνωσιν τοῦ βαρόνου Στραγανώφ, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Μάτην ἐπανελάμβανον ὅτι ἡ Πύλη προσεχώρησεν εἰς πάντα τὰ αἰτήματα τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετροπόλεως· ἡ ἀπάτη ἦτο πρωτοφανής. Ἡ τάχα ἐνήργει μετ' ἐλλεικρινείας, ὅτε, συναθροίζουσα τὸν πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ὄχλον τῆς Κωνσταν-

τινουπόλεως, πρὸς ἑκδοσιν δημοψηφίσματος, ὡς τὰ τῶν Γράκων, εἰς ἀπάντησιν διακοινώσεως τοῦ ἐκτάκτου πρέσβεως τῆς Αὐστρίας οἱ φανατικοὶ ρηγνύοντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ἐν μέσῳ τοῦ «συνεδρίου» τοῦ Μωάμεθ εἶχον κραυγάζει· «πόλεμος, πόλεμος μέχρις ἐξοντώσεως κατὰ τῶν Χριστιανῶν». Ἀνωφελῶς ἐπίσης τὸ «διδάνιον» εἶχε μετριάσει τὰς ἀντιρρήσεις αὐτοῦ, διότι δὲν ἦσαν τοῦλάχιστον κατηγοριματικαὶ ἀρνήσεις ἐπὶ πάντων τῶν ὑπὸ διάσκεψιν ἄρθρων τέλος τὰ πράγματα εἶχον περιέλθει εἰς σημεῖον, καθ' ὃ προσέγγις μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας δὲν ἦτο δυνατή.

Οἱ Τούρκοι ἐπεθύμουν ρῆξιν, τὸ «διδάνιον» ταῦτά μετ' αὐτῶν ἐφρόνει, ἀλλ' ἀνέμενε τὸν κατάλληλον χρόνον καὶ τὴν εὐνοϊκὴν στιγμήν ἵνα ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γενιτσάρων καὶ τῶν σωματείων, οἱ ἀγορανόμοι, οἱ ἐποπτεύοντες τὰ μικροεμπορικὰ καταστήματα, τὰ μικρομαγειρεῖα, τὰ «μπανάλικά» τὰ καπηλεῖα καὶ τοὺς δυσωνύμους οἴκους τοῦ Κερατοχωρίου, συλλαλητήριον ἀντάξιον τῶν ἱστορικῶν κατορθωμάτων τῶν Ὀθωμανῶν αὐτοκρατόρων ἦσαν τοσοῦτον πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης, ὥστε φρανοῦντες ὅτι ἔμελλε ν' ἀνακοινωθῇ αὐτοῖς ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῶν «ἀπίστων Μοσχοθητῶν», μεταβαίνοντες εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν συμβούλιον, ἔκαμον ἐναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, φονεύοντες ὅσους Χριστιανούς ἀπήντων καθ' ὁδόν· καὶ οἱ φράγει δὲν ὑπελείφθησαν τῶν «ραγιαδῶν» ἐν τῇ μανίᾳ τῶν Τούρκων.

Ἡ ὑπὸ τῶν ῥητόρων τῆς ὑποστάθμης τοῦ λαοῦ διαδοθεῖσα φήμη, ὅτι ἡ Αὐστρία ὑπεστήριξε τὰ αἰτήματα τῆν Ρωσσίας, ἐχρησίμευσεν αὐτοῖς, ὡς θέμα πρὸς ἐρεθισμὸν τῶν πνευμάτων· καίτοι δὲ ἡ Πύλη ἀνήρесе τὰς ὑπερβολὰς ταύτας, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Χαλὲτ ἐφένδῃ, ὁ ὄχλος. ὅστις δὲν παραδέχεται μετριοπάθειαν ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐπέμενεν ἐπιδεικτικῶς εἰς τὰ κρύφια σχέδια τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ.

Ἐπὶ πλέον, ὁ Χαλὲτ ἐφένδῃ κατέστη ὑποπτος εἰς αὐτήν, ὅπως καὶ εἰς τὸν ὄχλον, ὅστις ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀπεφάσισε τὴν κακτροφὴν αὐτοῦ. Ὁ Χαλὲτ ἐνόησε τοῦτο ὡς εἰκός· μάτην ὅμως

ἐπέτρεψε νὰ κατασχεθῶσι δύο Αὐστριακὰ πλοῖα προερχόμενα ἐξ Ὀδησσοῦ, ἅτινα οἱ «γενίτσαροι» ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν προωρισμένα διὰ τοὺς ἐπαναστάτας, καὶ τῶν ὁποίων τοὺς κυβερνήτας, ὡς καὶ τὰ πληρώματα, ἔσυραν εἰς τὰ κάτεργα. Ἡδύνατό τις νὰ πιστεύῃ μεθ' ὅλα ταῦτα, ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἔπρεπε νὰ σκέπτηται περὶ ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ Δουνάβεως ;

Ἐάν κρίνῃ τις περὶ τῶν μελλόντων, ἐξ ὧσιν συνέδησαν τότε ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἦτο εὐκολον νὰ προῶδῃ ὅτι αἱ ἐν τῷ μυχῷ τῶν κόλπων αὐτῆς συνηθρισμένοι ὀρδαί, ἤθελον ὑποστῇ τὴν τύχην δύο στρατιῶν, ἃς μάτην προσεπάθησαν ἐκεῖ νὰ διοργανώσωσι· καὶ ὅτι οἱ Ἀνατολίται δὲν ἤθελον ἀποφασίσαι νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δεκεμβρίου οἱ σπινθήρες τῆς ἀναρχίας ἐπέφερον τὴν ἑναρξιν νέας πυρκαϊᾶς ἐν Σιάλᾳ Νόβα. Μετριότητος ἐξ ἐκείνων, οὓς ἀνασύρουσιν ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀφανείας ἵνα δημιουργήσωσι βεζύρας, ὁ Καλεντάρ-πασσας, ὅστις εἶχε διαδεχθῇ τὸν Ἐλᾶξ ἄγαν, ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας· τὰ δὲ στρατεύματα ἐνωθέντα μετὰ τῶν κατοίκων, διώρισαν νέον διοικητὴν. Οὗτος εἶχε τὸ πᾶν διακυβεύσει, προσπαθὼν νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν ἐν χώρᾳ ἐν ᾗ τὸ κοινὸν συμφέρον, ἡ τιμὴ καὶ ὁ πατριωτισμὸς εἰσὶν ἀντίθετα πρὸς τὴν φύσιν διοικήσεως, ἥτις μόνον διὰ τοῦ τρόμου λειτουργεῖ. Οὕτω κατὰ τοὺς δύο πρώτους μῆνας τοῦ 1822, οὐδὲν ἕτερον ἔβλεπε τις ἐν ταῖς πεδιάσι τῆς Ἐφέσου, ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Μεάδρου καὶ μέχρι τῶν προπύλων τοῦ ὄρους Λάτμου, ἢ φόνους, καταστροφὰς καὶ πυρκαϊᾶς.

Ἐν Μαγνησίᾳ πλείσται ἑκατοντάδες Ἑλλήνων ἔπεσαν ὑπὸ τὸν σίδηρον τῶν ἀπίστων πανταχοῦ δι' ὅπου ἐγίνοντο στρατολογίαι, αἱ Τοῦρκοι ἐφαίνοντο ὅτι ὠπλίζοντο μόνον ὥπως ἐξολοθρεύσωσι τοὺς Χριστιανούς.

Ἐν μῖα τῶν περιστάσεων τούτων, ὁ ναύαρχος Ἀλγὰν ἔσχεν ἅπαξ ἔτι τὴν εὐτυχίαν νὰ σώσῃ τὸν ἐπίσκοπον Μυρινης, σώσας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν μάχαιραν, ἐν τῷ διωγμῷ τῷ

γενομένην ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐν Σμύρνῃ, ἀπήλαυνον τῆς ἡσυχίας σχεδὸν ἐκείνης, ἣς ἀπολαύει τις εὐρισκόμενος ἐν πλοίῳ παρασυρθέντι ὑπὸ τῶν ρευμάτων ἐν μέσῳ κόλπου βρύθοντος ὑφάλων. Ἐδολοφόνουν καθ' ἐκάστην φιλησύχους Χριστιανοὺς καὶ ἐκρέμων τοὺς προσπαθοῦντας νὰ διαφύγῃσι λάθρᾳ τὸν θάνατον. Εἶχον ἄδικον, διότι ὁ εὐήθης «Θεατὴς τῆς Ἀνατολῆς» ἐν τῷ βαρβάρῳ αὐτοῦ ἰδιώματι, ἔλεγεν ὅτι, «οἱ Ἕλληνες ὥς καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι διήλθον εἰρη-νικῶς τὰς ἀπόκρεω αὐτῶν. Ἴνα ὅμως εἴπωμεν κατ' ἀλήθειαν, ἐν «τέταρτον τῶν καταδικασθέντων ἔλαβε τὴν χάριτα καθ' ἣν στιγμὴν «ἡ ρομφαία (ἣτις ἦτο βρόχος) ἀπήστραπτεν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν». Ἐνηγείτο ἐν τούτοις ἐν Σμύρνῃ ἐξοπλισμὸς χιλίων διακοσίων ἀνδρῶν, οἵτινες βεβαίως οὐδ' αὐτοὶ ἦσαν προωρισμένοι ἵνα δράσωσι κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἐκαλοῦντο οὖν ἐκατόμβας μᾶλλον προχείρους! Δυστηχῆς Χίος... ἀλλ' ἄς μὴ προτρέξωμεν τοῦ θλιβεροῦ τούτου ἐπεισοδίου.

Οἱ ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἀντάρται, οἵτινες ἀντέτασσον εἰς τὰ πλέοντα φρούρια τοῦ Σουλτάνου σαθρὰ πλοιάρια καὶ εἰς τὰς παμπληθεῖς ὁρδὰς δρᾶκ' αἰνα χωρικῶν οὐδὲν ἥττον κακῶς ὠπλισμένων, ἄδαις εἰς τὴν πολεμικὴν ἀλλὰ πλήρεις θείας ἐμπνεύσεως, οὐδόλως ἐλθισμόνησαν, ὅτι διὰ νὰ κερδίσωσι νίκην ἔδει νὰ προπαρασκευάσωσιν αὐτὴν ἐμφρόνως.

Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου ἀρχομένου, ὁ ναύαρχος Τομπάζης, ἀνεπέτασε τὰ ἱστία, ἵνα καταπτοπέυσῃ τὰ Δαρδανέλια, ἐπισκοπήσῃ τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ λάβῃ πάσας τὰς δυνατὰς πληροφορίας περὶ τῶν σχεδίων αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν εἶχεν ἐπαναπλεύσῃ εἰς Ψαρά, ἵνα υποχρεώσῃ τὴν ναυαρχίαν καὶ ἐπισπεύσῃ τοὺς ἐξοπλισμοὺς αὐτῆς. Εὗρε δὲ ταῦτα ἐκ καλῇ καταστάσει καθὼς καὶ τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος. Τριάκοντα πολεμικὰ βρῖκια καὶ οὐκ ὀλίγα πυρπολικά ἦσαν ἔτοιμα νὰ πλεύσωσιν, ἅμα τῇ πρώτῃ διαταγῇ.

Προσεγγίζων εἰς Σάμον ἐδυσκολεύθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν φυσιογνωμίαν τῆς ἀρηϊφίλου ἐκείνης νήσου. Εἶχεν ἰδρυθῇ ἐν αὐτῇ ἐργαστάσιον κατασκευῆς ξιφῶν· πληθυσμὸς δὲ ἐξήκοιτα χιλιάδων ψυχῶν

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φυλ. 65

ἀπῆρτιζε μέγα ὀπλοποιεῖον, καὶ πανταχοῦ ἐδλεπέ τις καμίνους καὶ μηχανουργεῖα.

Δέκα χιλιάδες ἀνδρῶν ἐντελῶς γεγυμνασμένων ἐκ περιτροπῆς ἐξετέλουν τὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ εἴσοδος πάντων τῶν στενῶν τῶν ὁρέων ὑπερῆσπιζετο ὑπὸ εὐρειῶν τάφρων.

Εἶχον στήσει πυροβολεῖα εἰς ἐκείνας τῶν ἀκτῶν, αἵτινες ἦσαν εὐπρόσιτοι πρὸς ἀποδίδοσιν. Ὁχύρωμα κεκαλυμμένον ὑπὸ ἐξήκοντα πυροβόλων προϋφύλασσε τὸ ἀκρωτήριο τὸ καταντικρὺ τοῦ τῆς Μυκάλης· τὰ μοναστήρια εἶχον ἀναλάβει τὴν φροντίδα νὰ στρατωνίσωσι καὶ τρέφωσι τὰ συντάγματα. Λαός, κληρικοί, στρατιῶται ἐφιλοδόξουν, ἠϋχόντο καὶ ἐπεθύμουν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ, ὃν πολυγάκις ἀνεζήτησαν, ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν ἐπὶ τῆς ἡπείρου. Ἐν τοῖς νασὶς ἐκυμάτιζον αἱ παρὰ τῶν ἀπίστων ἀφαιρεθεῖσαι σημεῖα, τὰ καταστήματα ἦσαν πλήρη πολεμεφοδίων, καὶ διωργανοῦντο σώματα, ἅτινα ἔπλεον εἰς Κρήτην, εὐθὺς ὡς ἐξεγυμνάζοντο ἐπαρκῶς εἰς τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις. Ὁ ναύαρχος συνώδεε τριακοσίους ὀγδοήκοντα Κρήτας, οἵτινες μετέβαινον εἰς Τήγον, ἵνα συναντήσωσι καὶ ἄλλους ἐθελοντάς, οὓς εἶχον συναθροίσει ἐν τῇ νήσῳ ἐκεῖνη, ἀφ' ἧς ἤθελον μεταβῆ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σφακιωτῶν.

Εἶτα ὁ ναύαρχος ἐκπέμψας πλοῖα ἀνὰ τὰς κυκλάδας, κατώρθωσε νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς κατοίκους τῶν νήσων εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων καταβληθέντων διὰ τρόπου ὅσον τὸ δυνατόν ἤττον ἐπαχθοὺς πρὸς τοὺς φορολογουμένους. Τοιοῦτοτρόπως ἐξετελοῦντο αἱ ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῆς Καλαμάτας ἐκδοθεῖσαι διαταγαί, αἵτινες ἐπέτασσον τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀνὰ τὴν ἡπειρον καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους διεσπαρμένων Κρητῶν.

Τὸ ὅλον ποσὸν τῶν συνεισφορῶν μετὰ τῆς λείας, ἣτις περιήρχετο εἰς τὴν κυριότητα τῆς Κυβερνήσεως, ἔφερε ταύτην εἰς τὸ εὐάρεστον σημεῖον νὰ ὀρίσῃ μισθὸν εἰς τοὺς στρατιώτας, τοὺς ὑπηρετοῦντας μονίμως, ἀνὰ δεκαπέντε γρέσια κατὰ μῆνα ἐκάστω. Ἡ βασιλεία τῶν νόμων διεδέχθη ἤδη τὰς ἀναποδράστους εἰς βίαιον κίνημα ἀταξίας. Τέλος ὁ Τομπάζης ὤφειλε πρὶν ἢ ἐπανακάμψῃ εἰς

Ἰδραν, νὰ ἀποστείλῃ ναυτικὴν τινα μοῖραν, ἵνα γνωρίσῃ τὰ νέα συμπεδηκότα, ἅτινα ἔλαβον χώραν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Ἄθω.

Πληροφορηθέντες οἱ Ψαριανοὶ ὅτι ὑπῆρχε λεία ὀρειχαλκίνων πυροβόλων, προερχομένων ἐκ δύο τουρκικῶν πολεμικῶν πλοίων ἐξωκειλάντων τῇ 1407 ἐπὶ τινος παρὰ τὰ Στάγειρα νησίδος ἐν τῇ Στρυμωνικῇ κόλπῳ συνεπεία τῆς μεταξὺ τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ναύαρχον Σιδανὶν καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ναυμαχίας, ἀπεφάσισαν νὰ ἰδοποιηθῶσι ταῦτα, ὅπως ὀχυρώσωσι τὴν πόλιν των, ἐξωπλίσωσι δὲ καὶ τὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ λιμένος αὐτῶτ πυροβολεῖα.

Τέσσαρα πολεμικὰ βρῖκια καὶ δύο σακολέβαι, ἀποσταλεῖσαι ἐπὶ τῇ σκοπῇ τούτῳ, παρέλαβον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως ὁδοήκοντα τηλεβόλα καθ' ἣν στιγμὴν ὅμως οἱ Ψαριανοὶ ἀπῆρον πρὸς ἀναχώρησιν, εἶδον τοὺς Τούρκους λεηλατοῦντας τὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθω.

Ἐμπιστευθέντες τὴν λείαν των εἰς τὴν συνοδείαν τῶν δύο βρικίων, ἅτινα ἄνευ τινὸς ἐπαισοδίου ἀφίκοντο συναποφέροντα ταύτην εἰς Ψαρά, διγνῆνθῆσαν εἰς τὸν ὀρμίσκον τοῦ Ἰστιλλάρ, ἐνθα ἐκ τοῦ σύεγγυς ἔλαβον γνῶσιν τῶν κινδύνων καὶ τῶν καταστροφῶν τῆς ἱερᾶς Θηβαΐδος τοῦ ἁγίου ὄρους, οὗτινος πολυαριθμούς μοναχοὺς βραδέως λίαν μεταμεληθέντας διὰ τὴν ἀσύνετον συνθήκην αὐτῶν, ἔσωσαν. Ὅσηδὴποτε ὅμως καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ ταχύτης μεθ' ἧς ἐνήργησαν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κύριεύσωσι καὶ τὸ ὑπὸ τῶν μοναχῶν τούτων ἐγκαταλειφθὲν τῇ Ἀδουλουδοῦ πασσᾶ πυροβολικόν, διότι καθ' ἣν στιγμὴν ἐμελλον νὰ καταλάβωσιν αὐτό, ὁ στολίσκος, ἐφ' οὗ ἐκομίζετο εἰς Θεσσαλονίκην, τεθεὶς ὑπὸ τὴν προστασίαν φρεγάτας τινὸς ξένης σημαίας, κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

Οἱ Ψαριανοὶ κατευθυόμενοι πάραυτα εἰς Ἀταλάντην, ἔφθασαν ἐν τῇ κόλπῳ τῆς πόλεως ταύτης, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Ἕλληνες παρεσκευάζοντο, ὅπως προσβάλωσι τὰ προσκοπευτικά στρατεύ-

ματα, ἅτινα ὁ Δράμαλης εὐρισκόμενος ἐν Λαρίσῃ, εἶχεν οδηγήσει εἰς τὰ ὄρια τῆς Φωκίδος καὶ Λεβαδείας.

Ὁ «σερρασιέρης» οὗτος, θέλων νὰ τύχῃ μόνος τῆς δόξης ὥπως εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν, εἶχε μεταφέρει τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ εἰς Θαυμακόν, διάτάξας τὴν κατάληψιν τοῦ Πατρατζίκ (1) καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τοῦ Ζητουνίου (2). Προὔχῳρει ταῦτοχρόνως μετὰ περισκέψεως ἀποστέλλων τοὺς προόπτας αὐτοῦ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Σπερχειοῦ. Εἶχε στρατοπεδεύσει δὲ τέλος ἐν Ἀλαμάνῃ, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλωσιν αὐτόν.

Οὕτως ἀπαξ ἔτι οἱ Ἕλληνες ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν ἐν τῷ στενῷ τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὲρ βωμῶν καὶ πατρίδος· ἠθέλησαν δὲ νὰ πανηγυρῇσωσι τὸ ἐγγίξον Πάσχα διὰ μνημοσύνου ὑπὲρ τῆς σκιάς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ὃν οἱ βάρβαροι εἶχον δολοφονήσει κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος κατὰ τὴν πάνδημον λειτουργίαν τῆς ἀγίας ἐκείνης ἡμέρας.

«Μέχρις ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἔγραφεν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ πρὸς »τὴν ἑλληνικὴν Σύγκλητον ἐκθέσει αὐτοῦ, εἶχμεν τηρήσει ἀμυντικὴν στάσιν, πληροφοριθέντες ὅμως ὅτι οἱ Τούρκοι συνεκέντρουν »τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐν Ζητουνίῳ καὶ Πατρατζίκ, ταῖς δύο ταύταις »πύλαις τῆς Θεσσαλίας, ἀπεχασίσσαμεν ν' ἀπελάσωμεν αὐτοὺς τῶν »θέσεων τούτων. Τὰ ἐκ Πελοποννήσου ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γρα- »τράκου καὶ τοῦ Νικήτα στρατεύματα ἀνήρχοντο εἰς τριπχιλίους »ἄνδρας τὸ σύνολον δὲ τοῦ στρατοῦ ἡμῶν δὲν ὑπερέβαινε τοὺς »οκταμισχιλίους ὀπλίτας, διαιρεθέντας εἰς δύο μοίρας. Τούτων ἡ »μὲν πρώτη τεθεῖσα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Νικήτα, τοῦ Ὀδυσσεύς »καὶ τοῦ Δυσσογιώτου, διηρθύνη κατὰ τοῦ Ζητουνίου, ἡ δὲ δευ- »τέρα διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Κοντογιάννη καὶ Γκούρα, »ἐχώρησε πρὸς τὸ Πατρατζίκ, συνεννοηθέντων ἐν πολεμικῇ συμ-

(1) Ἡ νῦν Ὑπάτη.

(2) Ἡ σήμερον Λαμία.

»δουλίῳ τῶν ὀπλαρχηγῶν περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῆς στιγμῆς τῆς προσβολῆς.

«Τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ, 31ῃ Μαρτίου, ἡ πρώτη μεραρχία ἐξ
»ἑπτὰ πλοίων συνοδευομένων ὑπὸ πολυαρίθμων λέμβων, ἐπεδιθά-
»σθη ἐν Παλαιοχωρίῳ, κώμῃ κειμένῃ καταντικρὺ τῆς Λιθάδος,
»ἐπὶ τῆς νήσου Εὐβοίας. Δὲν ἐλησμονήσαμεν νᾶ προσευχθῶμεν
»εἰς τὸν Ὑψιστον ὑπὲρ ἐπιτυχίας τῶν ὀπλων ἡμῶν, τὰ δὲ Μέγα
»Σάββατον, 1ῇ Ἀπριλίου, ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἤρξατο ἡ ἀποδιόσας ἐν
»τῷ ὄρμῳ τοῦ Ἀχينوῦ παρὰ τὴν Στυλίδα, ἐν τάξει καὶ ἡσυχίᾳ.
»Μόλις ὅμως εἴχομεν ἀποδιόσας εἰς τὴν ξηρὰν τριακασίους ἄνδρας,
»οἱ Τούρκοι τετραπλάσιοι τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ πλεῖστον δι' ἵππους
»ἐπῆλθον καθ' ἡμῶν. Τότε οἱ στρατιῶται ἡμῶν ἐπέστρεψαν, ἐν-
»σχυθέντες δ' ὑπὸ ἐτέρων πεντακασίων μαχητῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων
»πάραυτα ἐχώρησαν πρὸς τὰ πρόσω. Οἱ Τούρκοι μετ' ὀλίγον προ-
»σβληθέντες ἠττήθησαν ἀπολέσαντες τριάκοντα νεκροὺς, καὶ ἐξ
»αἰχμαλώτους, πάραυτα δ' ἐξεκένωσαν τὴν Στυλίδα, καταλιπόντες
»ἐξήκοντα καὶ ἐξ Σκυπετάρας, ἐν αὐτῇ οὔτινες ἀντιστάντες ἐκάνησαν
»ζῶντες ἐν τρισὶν οἰκήμασιν, ἐν οἷς εἶχον καταφύγοι.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιδιόσας μετὰ ἐβδομήκοντα
»ἀτρομήτων παλληκαρίων, ἀπεδιθάζετο ἐν τῇ κώμῃ Ἀγίας Μαρί-
»νης παρὰ τὸν αἰγιαλὸν κειμένῃ, τρεῖς λεύγας μακρὰν τοῦ Ζη-
»τουνίου, κατεσχίνου δ' ἐκεῖ, ἀποδιώξας ἐκείθεν διακασίους Τούρ-
»κους, ἀφοῦ προηγουμένως κατέστρεψε τὸν τρίτον τῆς ὀλης δυνά-
»μεως αὐτῶν. Τῆς νυκτὸς δ' ἐπελθούσης παρεσκευάσθησαν πρὸς
»μάχην, ἥτις προεμηνύετο διὰ τὴν ἐπαύριον.

«Ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα· οἱ Τούρκοι τρισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν,
»ἀποτελοῦντες σῶμα ἐξ ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ, ὑποστηριζόμενοι δὲ
»καὶ ὑπὸ πυροβολικοῦ, ἐπῆλασαν κατὰ τῆς Ἀγίας Μαρίνης, ἐν ᾗ
»εὐρίσκετο ὁ Ὀδυσσεὺς ἐνισχυθεὶς κατὰ τὴν νύκτα καὶ ὑπὸ ἑκατὸν
»τριάκοντα ἀνδρῶν. Προσεβλήθη μετὰ πείσματος καὶ ὀρμῆς παρὰ
»τῶν Τούρκων, ἄκαρποι ὅμως ἀπέβησαν αἱ ἀπόπειραι τοῦ ἐχθροῦ

»λόγῳ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ δυσπορθήτου τῆς θέσεως τῆς Ἀγίας Μαρίας, καίτοι ἡ μάχη διήρκεσεν ἄχρις ἑσπέρας.

»Ὁ Νικήτας τότε μαθὼν τὰ συμβάντα παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως »ἀπεφάσισε νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ, βαδίζων δὲ μετὰ χιλίων ἀνδρῶν »διεξήλθε διὰ τῶν βαρβάρων, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ Δουβουνιώτης »ἐπιβίβασθεις πλοίων διηυθύνετο πρὸς αὐτὸ τὸ μέρος ὅπου πάντες »αἰσίσις, ἄνευ οὐδενὸς ἀπευκτα' οὐ ἀφίκοντο.

»Τῇ ἐπαύριον, δευτέραν τοῦ Ἡάσχα, οἱ Τούρκοι νομίζοντες ὅτι »τὰ ἐν Στυλίδι ἐναπομείναντα σώματα διεσκορπίσθησαν, ἐδάδισαν »μετὰ πᾶσων τῶν δυνάμεών του κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, συναποφέρον- »τες τηλεδόλα καὶ οὐδοδόλα, ὅπως ἐκτοπήσωσι τοὺς Ἑλλήνας »τῶν θέσεών των. Ἐβαλον ἐν ἀρχῇ πλείονας τῶν ἑκατὸν βομβίδων »καὶ ἰσαριθμούς οὐδίδας, ὅτε δ' ἐπλησίασε τοὺς χριστιανούς, ὅτινας »μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἀνταπῆντων αὐτοῖς ἀπλῶς δι' ἀσμά- »των πατριωτικῶν, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Νικήτας ἔκριναν ὅτι καιρὸς »ἦν ἤδη νὰ δώσωσι πέρας εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Ἀποθέτοντες τὰ ὅπλα »καὶ καλοῦντες τοὺς στρατιώτας των νὰ λάβωσιν ὡς ἐκεῖνοι τὴν »σπάθην εἰς χεῖρας, ἐφώρμησαν κατὰ τῶν ἀπίστων καταδιώξαντες »αὐτοὺς κατὰ πόδας εἰς ἀπόστασιν λεύγης ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου.

»Αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς καὶ τὰς προηγουμένας, ἀπώ- »λειαι τῶν Τούρκων ἀνῆλθον εἰς πενταχοσίους νεκρούς· οἱ Ἑλλήνες »ἀφ' ἑτέρου ἠρίθμουν τριάκοντα νεκρούς, καὶ πεντήκοντα οὐκὼ δὲ »τραυματίας· ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀμφοτέρω τὰ ἀντιμαχόμενα »μέρη ἐτήρησαν ἀπραξίαν.

»Ἐν τούτῳ τῇ μεταξὺ ἡ ὑπὸ τὸν Κοντογιάννην μίαιρα ἐκυρίευσε »τὸ Πετρατζίκ· οἱ Τούρκοι βιασθέντες νὰ ὑποχωρήσωσι πέραν τοῦ »Σπερχειοῦ, ἐστρατοπέδευσαν ἐν Λιανοκλάδι, χωρὶς ἐν τῇ πεδιάδι »κειμένῳ, ἐν ᾧ ἤλπιζον ὅτι ἤθελον συγκροτηθῇ, βοηθούμενοι ὑπὸ »τοῦ ἱππικοῦ αὐτῶν.

Ὡς αἱ μάχαι αὗται ἦσαν ὁ πρόλογος μόνων ἐκείνων, αἵτινες »ἐμελλον νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν

Πελοποννησον, ἣν θέλομεν γνωρίσει ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἱστορίας ταύτης.

Ἡ τάξις τῶν γεγονότων ἐπαναφέρει ἡμᾶς εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ὅπου αἱ Τούρκοι ᾔθελον ἐμφανισθῇ. Εἶχον ἀποφασίσει νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐκστρατεῖαν χειμερινήν· σπουδαία συμβεβηκότα παρ' αὐτοῦ σιάζοντο. Ἡ κρίσις ἐπέκειτο, τὰ δὲ ἀποτελέσματα ταύτης ἀδέδαια καὶ τρομερά. Ἐν γένει ἡ ὑπαρξίς τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἀπέβαινε προβληματική, μὴ θυνηθέντες νὰ υποδουλώσωσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ δόλου, ᾔθελον νὰ ἐξαφανίσωσιν αὐτοὺς διὰ τῆς ἰσχύος.

Ἡ Τήνος εἶχε γείνει τὸ ἄσυλον τοῦ ἀσθενοῦς Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ ἀνὰ τὰς Κυκλάδας διεσπαρμένου. Ἐφορος ἐκ Μυκόνου, παρεσκεύαζεν ἐκεῖ οἰκήματα διὰ τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ, καθ' ἣν στιγμήν ὁ ἐπίσκοπος Καρύστου ἐγκαθίδρυσε τὸ στράτευμα αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἀνέστη ἐπὶ πολὺ τοῖς Τούρκοις τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ ἐξεδικήθη τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρείου Ἡλία, υἱοῦ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη, πολεμάρχου τῆς Ἐλευθερολακωνίας, ὁ προὔχων ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀνδρου. Ὁ κληρὸς ἦτο λοιπὸν ἐπὶ κεφαλῇς ὅλων τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ αἱ αὐτοῦ ἡγήαζον τὴν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἀνταρσίαν. Παρήγοροι τοῦ λαοῦ ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ, στρατιῶται, πολιτικοὶ καὶ μάρτυρες ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, διὰ τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῶν διαγωγῆς ὑπεμύνησκον τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας.

Ἐντούτοις εἶχον ἀναφανῇ ἔριδες ἐν Νάξῳ μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν. Οἱ ἐκ σταυροφόρων εὐγενεῖς τῆς νήσου ταύτης, οἵτινες κατοικοῦσιν ἐν ἀρχαίοις πυργίσκοις, διότι εἰς εὐγενῆς δὲν δύναται ἄνευ ἐξευτελισμοῦ νὰ κατοικήσῃ ἐν ἰσογείῳ, ἀποφασιστικῶς ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς νομιμότητος τοῦ Τούρκου Κυριάρχου. Εἰς ἀντίρροπον, ὁ εὐγενὴς Ραυτόπουλος ἡγέτης τῶν ἐν Νάξῳ Ὀρθοδόξων ὥσπερ τρῦτοχρόνως ἦτο καὶ προξενικὸς πράκτωρ τῆς Ρωσσίας, ἀπετάχθη τοῦ προστάτου αὐτοῦ καὶ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν ἐκ τοῦ προξενείου. Διακηρύξας ὅτι κατὰ πρῶτον λόγον εἶναι Ἕλλην καὶ ἔπειτα Ρωσσοῦς, συνέπηξε λόχον ἐξ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν καὶ ἀνε-

στήλωσε τὴν σημαίαν τοῦ ἀφθόνου ἐκείνου Σταυροῦ, ὑπὸ τὴν ὁποίαν οἱ προπάτορες τῶν Ναξίων εὐγενῶν ἐπολέμησαν ἐν ταῖς πεδιάσι τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἱερουσαλῆμ καὶ ἐπεδιδάσθησαν διὰ Κρήτην. Ἀπεφάσισαν γὰρ συστήσωσιν αὐτὸν τῇ «καπετὰν πασσά...» Δὲν ἐτόλμησαν ὁμῶς γὰρ θιξέωσι τὴν σημαίαν τῆς ἀναγεννήσεως.

Ἡ Πάρος ἥτις ἀνεδείχθη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς Πελοπόννησον στρατιωτῶν, λαθόντων μέρος εἰς τὴν ἄλλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Κωνσταντίνου Τράντρα, εἶχε συστήσει κυδέρνησιν ἐν Παρικίαις, ποιωτευούσῃ τῆς νήσου. Τὸ εἶδς τοῦτο τῆς Γερουσίας ἢ Συγκλήτου συνισταμένου ἐκ τοῦ Πέτρου Μάτσα Μαυρογιάνη, Ἐλευθερίου Χαμάρδου, Ἀθανασίου Μαύρου, Ἰωάννου Κρίσπη, Συμεῶνος Δελαγραμμάτικα καὶ Γεωργίου Κυπρίου, ἀνταπεκρίνετο μετὰ τῆς Κρήτης, ἐν ἣ ὁ ἐπαναστάται εἶχον ἐπιτύχει τοσαῦτα πλεονεκτήματα, ὥστε ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Βαλέστου πρὸς τινὰ φίλον αὐτοῦ, ὃν ἐγνώρισεν ἐν Πελοποννήσῳ, εἶχε γραφῇ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ «πασσά» τῆς Ρεθύμνου, ὃν ἐνίκησε καὶ ἠνάγκασε γὰρ κλεισθῇ ἐντὸς τοῦ τείχους τῆς πόλεως ταύτης.

Καίτοι ἡριθμοῦντο δώδεκα χιλιάδες Μωαμεθανῶν ἐν Ἡρακλείῳ, ὀκτὼ χιλιάδες ἐν Χανίοις καὶ ἕξ χιλιάδες ἐν Ρεθύμνῳ, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ὁπαδῶν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, οἱ ἄνδρες οὗτοι ὑπήκουσι αὐτῇ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ «σερασκέρη» Σερίφ πασσά, εἶχον τραπὴ εἰς φυγὴν ὑπὸ τοῦ Βαλέστου, ἐν ἐξόδῳ ἦν ἐπεχείρησαν πρὸς λείαν εἰς τὰ ἔνδον τῆς νήσου. Διεκόπει ἡ πορεία αὐτῶν εἰς τὴν εἰσοδὸν τῶν στενῶν καὶ δυσκόσιοι Ὀσμανλίδες περικυκλωθέντες ἔπασαν ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν ἐπαναστατῶν.

Ταῦτα ἔπραττεν ὁ Βαλέστος, ὅτε τὴν ἐπιούσαν 18 Φεβρουαρίου ἐδέχθη λόχον ἕξ ὀκτασίων ἀνδρῶν τὴν μεσημβρίαν ἐπυρπόλησαν τρεῖς ἐπαύλεις ἀγαδῶν, παρὰ τὸ χωρίον Κλαριστόν, τέταρτον λεύγης ἀπέχον τῶν Χανίων. Τὰ ὅπλα αὐτῶν, λέγει μάρτυς θεατῆς τῆς μάχης, ἔστιλβον ὑπὸ τὸν ἥλιον, ὡς τὰ τοῦ πεζικοῦ ἐν ἡμέρᾳ παρατάξεως· ἠκούσαμεν τὰ τύμπανα αὐτῶν, ὕπερ

ἐφαίνετο ἐπεκυροῦν τὴν ἀφίξιν τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν οὓς ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐμελλε νὰ πέμψῃ ἐκ Πελοποννήσου.

Καταστάς προσεκτικώτερος ὁ ἀνώτατος τῆς Κρήτης βεζύρης, ἀνέμενε τὰς ἐπικουρίας, ἃς ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου εἶχεν ὑποσχεθῇ νὰ πέμψῃ αὐτῷ. Τέλος ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς Ἀφεντούλιεφ, ἐξαιρετος πάντοτε εἰς προσφωνήσεις, ἐκήρυξε πάντας τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένους λιμένας εἰς κατάστασι ἀποκλεισμοῦ. Τὸ μέτρον τοῦτο οὔτε ἄδικον οὔτο εὐλογον ἦτο. καθιέρου ἀρχήν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπανάστασις εἶχε χαρακτηρισθῇ ὡς ἀνυποταξία ὑπὸ τῶν κρατούντων τῆς ἐξουσίαν, δύναται τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ διακοίνωσις τοῦ Κομνηνοῦ διέμεινεν ἄκυρος, ὥς μὴ γενομένη.

Ἐν τούτοις τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἐξήρχετο ἐκ τοῦ χάους, ἐπὶ τῇ φωνῇ τῆς θρησκείας καὶ τῆς συνέσεως τῶν τέκνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν ταχθέντων ὑπὸ τὸ ἱερὸν λάβαρον τοῦ Σταυροῦ. Ἀπὸ τῆς συνόδου τῆς γερουσίας ἐν Κορίνθῳ ἡ κλασικὴ χώρα διηρέθη εἰς πέντε μεγάλας ἐπαρχίας, αἵτινες ἦσαν: ἡ κεντρικὴ Ἑλλάς, περιλαμβάνουσα τὴν Πελοπόννησον· ἡ Ἀνατολική, ἀποτελουμένη ἐκ μέρους τῆς νέας Κορίνθου, τῆς Μεγαρίδος, τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Βιωτίας· ἡ μεσημβρινὴ περιλαμβάνουσα τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους· ἡ δυτικὴ ἐκτεινομένη εἰς τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν, Ἀγρᾶδα, Ἀχελωΐδα, Ἄνω Βλαχίαν, Ἀμφιλοχίαν, Ἀθαμανίαν, Σελλαΐδα καὶ Κασσιόπειαν, καὶ ἡ βόρειος, συνισταμένη ἐκ τῆς Δωρίδος, Ἀγρᾶφων, τοῦ ὄρους Οἴτης καὶ τῆς Θεσσαλίας ἀπάσης μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ. Καίτοι πλείστα τῶν χωρῶν τούτων ἦσαν εἰσέτι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, ἡ Γερουσία ρίπτουσα τὰ θεμέλια τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξῃ αὐτὰς μέρη ἀναπόστατα τοῦ συνασπισμοῦ, διότι χριστιανικαὶ οὐσαί ἐμελλον θᾶσσον ἢ βράδιον νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν Ἀμφικτυωνίαν τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπεφασίσθη εἰτα ὁ ὁρμητισμὸς ἀνωτάτου δικαστηρίου ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρειος Πάγος, ὃν ἤθελον ἀπαρτίζει τόσα μέλη, ὅσας ἐπαρ-

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 66

χίας εἶχεν ἕκαστον ἐκ τῶν πέντε μεγάλων διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ὅμως πολὺς ἔδει νὰ παρέλθῃ χρόνος μέχρις οὗ χαρὰ τοῦ τῆς ὅρια ἐκάστης ἐπαρχίας, ἐξέλεξαν προσωρπῶς μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἅτινα καθήκον εἶχον, παντοῦ ὅπου παρίστατο ἀνάγκη, νὰ συνεδριάξωσιν, ἀποφασίσαντες κατ' ἀρχήν, ἐν εὐθεωτέροις καὶ εἰρηνικωτέροις, καιροῖς, ἵνα ἐν Ἀθήναις ἐδρεύῃ τὸ ἀνώτατον τοῦτο δικαστικὸν σῶμα· ἐν τούτοις δι' ἀνετέθη αὐτῇ καὶ ἡ δημοτικὴ διοργάνωσις ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ προσωρινῶς ἐκλεγέντες ὡς Ἀρεοπαγῖται ἦσαν ὁ Νεόφυτος ἀρχιεπίσκοπος Ἀταλάντης καὶ Θερμοπυλῶν, ἄνθρωπος αὐστηρῶν ἠθῶν, ἀδέκαστος καὶ βαθύς πολιτικὸς καὶ θεολόγος· ὁ Ἀθημιος Γαζής, ἀρχιμανδρίτης τοῦ ὄρους Πηλίου, σοφὸς περιώνιμος ἐν γράμμασιν· ὁ Δρόσος Μανσόλας, διδάκτωρ τῆς ἱατρικῆς, διακεκριμένος φιλολόγος, ἐν Θεσσαλίᾳ μὲν γενηθεὶς, ἀναπτυχθεὶς δὲ καὶ σπουδάσας ἐν Γερμανίᾳ· ὁ Κώστας Θεζίκας βαθύπλουτος ἔμπορος μεγάλας προσφορὰς ὑπὲρ πατρίδας προσενεγκών· ὁ Ἀλέξανδρος Ἀξιῶτης, σοφὸς καὶ πολυτάλαντος ἔμπορος τῆς Νάξου καὶ ὁ Ἰωάννης Εὐξείνιος ἐν Ἀθηνῶν, ἀνεψιὸς πρίην τινος ἀρχιεπισκόπου, καθηγητὴς ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς πόλεως ταύτης.

Προτάσει εἰτα πλείστων μελῶν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος προέβησαν εἰς τὸν σχηματισμὸν Ὑπουργείου. Τὸ χαρτοφυλάκιον τῆς γενικῆς προεδρείας τοῦ ὑπουργικοῦ τούτου Συμβουλίου, ὡς καὶ ἡ σφραγὶς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, προστετέθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν καθηκόντων, ἅτινα ἤδη ἐξετέλει, τῷ Μαυροκορδάτῳ. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν ἀνετέθη εἰς τὸν ἐκ Σύρου Ἰωάννην Κωλέττην· τὸ τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς τὸν Βοιωτὸν Λάμπρον Νάκον γόνον μιᾶς τῶν εὐκλεεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Λεβαδείας, τὸ δὲ τῶν Οἰκονομικῶν τῷ ἐκ Κορίνθου κόμητι Πανούτῳ Νοταρᾷ, ἐκ μιᾶς τῶν ἐν Ἑνετίᾳ ἀρχαίων πατρικίων οἰκογενειῶν ἔλκοντα τὸ γένος· οὕτω δὲ οἱ ὑπουργοὶ ἀνέλαβον τὰ καθήκοντά των ἅμα τῇ δι' Ἀθήνας ἀναχωρήσει τῶν Ἀρεοπαγιτῶν.

Ἀφικθέντες εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἤς τὴν Ἀκρόπολιν εὗρον

πολιορκουμένην παρὰ τῶν Χριστιανῶν, οἱ Ἀρεοπαγῖται διέταξαν ν' ἀνυψωθῇ ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τοῦ Σατιρβανίου τοῦ προμνησθέντος ἀγῶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξελέξατο εἶτα τέμενός τι τουρκικόν, ἐνῷ ἔμελλον νὰ συνεδριάξωσι, κατὰ τὴν πρώτην δι' ἐν αὐτῷ συνεδρίασιν προέβησαν εἰς τὸν διορισμὸν δώδεκα ἐφόρων, διέταξαν ἀκολούθως τὴν καταστροφὴν τῶν σημάτων τῆς ἡμισελήνου, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ταῦτα εὐρίσκοντο· ὥς δ' οἱ πρόγονοι τῶν βαρβάρων εἶχον ἄλλοτε κατεδαφίσει τὰς ἐκκλησίας, ἐκρήμνισαν καὶ οὗτοι «τοὺς μιναρέδες τῶν τζαμιῶν.»

Ἡ νομιμότης τῶν ἀντεκδικήσεων τούτων δὲν ἤρετο ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου ἐγένοντο· διότι ἦτο δίκαιον νὰ καταστραφῇ πᾶν ἐμβλημα μωαμεθανισμοῦ ἐκ τῆς ἀφιερωθείσης «τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ» ἄλλοτε χάρας ταύτης, ἐν ᾗ διὰ τῶν ἀγνοτέρων ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτοῦ θυσιῶν ἐλατρεύθη ὁ Θεὸς οὗτος μέχρις οὗ οἱ ἐκ Καυκάσου Σκύθαι ἐνέσπειραν τὸ πένθος καὶ τὴν δουλείαν ἐντῇ πόλει ταύτῃ τῇ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀφιερωθείσῃ εἰς τὴν αἰωνίαν σοφίαν.

Δὲν ἐσκέπτετο ὅμως ταῦτα καὶ τις αὐτόπτης μάρτυς τούτων διαχέων τὸ δηλητήριον τῆς ἀπεχθεστέρας συκοφαντίας κατὰ τῶν ἀρεοπαγιτῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ ἄφρων!... δὲν τολμᾷ νὰ παραθέσω αὐτὰς τὰς λέξεις αὐτοῦ· ψευδῆς φιλοσοφία, σοφιστία τις εἶχε πρὸ πολλοῦ φαίνεται διαφθείρει καὶ πωρῶσει τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὅπως μὴ εὐρίσκη ἐν ἑαυτῷ ὁρμὴν γενναιοψυχίας πρὸς τοὺς ἐπικαλουμένους τὴν βοήθειαν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ.

Ἀναμφιβόλως, ὡς ἔλεγεν, οἱ ἀρεοπαγῖται, οὗς κατωνομάσαμεν ἡγνόουν τὰ δημόσια πράγματα, ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαὸς ἔνδεός, βάρβαρος, ἔθεισθεις ἐν τῇ δουλείᾳ, ἀμαθής· αἱ εὐχαὶ ὅμως καὶ αἱ ἐκκλησίαι, ὥς οἱ Ἕλληνες ἐποιοῦντο πρὸς τὰ ἔθνη ἐπίστουν ὅτι ἦσαν ἄξιοι τῶν ἀγαθῶν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῶν δώρων τοῦ πολιτισμοῦ, ὃν διακαῶς ἐπεθύμουν. Μὴ ἀνησυχοῦντες ὅμως ἐκ τῶν μαματαίων συκοφαντιῶν τοῦ ἀντιπάλου αὐτῶν οἱ ἀρεοπαγῖται, συνεχίζοντες δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, ἀνεχώρησαν εἰς

θερμοπόλας, καθ' ἣν στιγμὴν ἠγγέλλετο ἡ ἐμφάνισις κάτω τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Σουνίου ὀθωμανικοῦ στόλου ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν ἐξωμότην τινὸς Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ ὀνομαζομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

Ἀφίξις τῆς ὀθωμανικῆς μοίρας ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει.— Στρατήγημα τῶν Ὑδραίων.— Ἀποδιβάξει στρατὸν ἐν Ναυαρίνῳ.— Ἡττάται ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου.— Ἀνάπαυλα αὐτῆς ἐν Ζακύνθῳ.— Ὑποδοχὴ αὐτῆς.— Φῆμαι διαδοθεῖσα: ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας.— Ἀπόπλους τῆς μοίρας εἰς Πάτρας.— Ἐμφάνισις τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, δισικουμένου ὑπὸ τοῦ ναύαρχου Μικούλη.— Πατριάρχης Ὑ' ἐξανδρείας.— Εὐχεται ὑπὸ τῶν Βουρβόνων καὶ τοῦ Πάπα.— Ἐπιταγὴ ἔγγραφος ἀπευθυνθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ πρὸς τοὺς Ἀκαρνᾶνας καὶ Αἰτωλοὺς.— Ἀπάντησις αὐτῶν.— Φυγὴ καὶ ἥττα τῶν Τούρκων.— Ἀπάνδοδος τῆς μοίρας αὐτῶν εἰς Ζάκυνθον.— Δελτίον τοῦ προέδρου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.— Ἐγγραφον δι' οὗ κηρύσσει τὸν ἀποκλεισμόν.— Ναυτικὰ συμβάντα.— Κατάσκοπος Ἀγγλος.— Ὁ Γάλλος πρόξενος σώζει πολλὰ ἄτομα.— Μανία τοῦ Χουρσίτ ἐναντίον τῶν Ἀκαρνάνων, οἵτινες πολέμουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ.— Ταραχαὶ τῶν Τσάμηδων.— Ἀπεχθὲς μεροληψία τῶν Ἀγγλῶν ὑπὲρ τῶν Τούρκων.— ἔμποδιζουσιν τὴν ἐναντίων τῶν Σουβῶτων ἐπιχείρησιν τῶν Ὑδραίων.— Πλεονέκτημα τοῦ Μάρκου Βότσαρη ἐν Ρηνιάσση ἐπὶ τῶν Τούρκων.— Ἡ Βασιλικὴ καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ἀλῆ πέμπονται εἰς Κωνσταντινούπολιν.— Θάνατος τοῦ Ἀβδὸν βέη ἐκ Λαρίσσης.— Ἐξορία τοῦ Ἰσμαήλ Πασσόμετη.— Μεγάθυμος αὐταπάρνησις τῶν Σουλιωτῶν.

Ἐξεθέσαμεν ἤδη τὰ περὶ διαθέσεων τῶν Ἑλλήνων. Περίτρομοι ἐκ τῶν ναυτικῶν παρασκευῶν τῶν βαρβάρων πλεῖστοι τῶν νικητῶν

ἐσκέπτοντο νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Ἠπειρον. Οἱ κάτοικοι τῶν Σπετσῶν ἔσπευσαν νὰ καταλίπωσι τὴν χώραν των ζητοῦντες ἄσυλον εἰς Ἰδραν, ἀφίσαντες δὲ μόνον σῶμα τι προσκόπων ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν· τινὲς δὲ τῶν πλουσιωτέρων Ἰδραίων, ἐλέγετο, ὅτι ἐσκέπτοντο ν' ἀποδιβασθῶσιν ἀναχωροῦντες εἰς Ἰταλίαν.

Ἐπειδὴ δ' ἐκρίθη ὀλεθρία ἡ πραγμάτων τοιαύτης τινὸς ιδέας, προσκληθείσης, ὡς ἔλεγον, ἐκ τῶν ραδιουργιῶν τῆς συζύγου Κωνσταντίνου τινός, ὃν οἱ Τοῦρκοι ἐκράτουν σιδηροδέσιμον, ἀνέσεως τὴν κυβέρνησιν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, ὡς εἰπεῖν, μετὰ τῶν ἀρχαίων ἡρώων τῆς μεθολογίας καὶ τῆς ἱστορίας.

Ἦρχουν τοῖς Ἕλλησιν ὡς διδάγματα οἱ τάφοι τῶν προγόνων των, ἤρχουν ὅπως ὑποδείξωσιν αὐτοῖς τὸ καθήκον των : Θνήσκειν ὑπὲρ πατρίδος ! Οἱ ἔξοχοι οὗτοι λόγοι τοῦ θνήσκοντος Σπύρου Ἀλόστρου ἀντήχουν ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Προῦθου μέχρι τῶν τοῦ Εὐρώτα. Εὐρώτα ! Εὐρώτα ! ἐν ταῖς κοιλάσι σου ἀνήγγειλεν ἡ φωνὴ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος τὴν νίκην κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ! Ἡ πείρα καὶ αἱ ταλαιπωρίαι ἔδει νὰ ἐμπεδώσωσι τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως ἐμφοροῦσαι συνθροπὸς τις, προνοητικὸς ὡς ὁ Θεμιστοκλῆς, — ὅτε ὁ στόλος τῶν συμμάχων εὐρισκόμενος ἡνωμένος ἐν τῇ στενῇ τῆς Σαλαμῖνος προὔτιθετο ν' ἀποτλέυσῃ εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου — παρομοίου σχεδὸν τῶν τοῦ Θεμιστοκλέους στρατηγήματι ἐποιήσατο χρῆσιν, ὅπως σώσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀγνοεῖται εἰσέτι ὁ μεταδούς τῷ Τούρκῳ ναυάρχῳ τὴν εἶδησιν «ὅτι ὑφίσταται ἐν Ἰδρᾷ μερὶς ἀναμένουσα τὴν ἐμφάνειν τοῦ στόλου αὐτοῦ, ὅπως καταφοδίσῃ τὸν λαὸν καὶ πιθαναγκάσῃ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τοὺς ἐφόρους τοῦ ναυαρχείου νὰ ζητήσωσι παρ' αὐτοῦ ἀμνηστείαν, ἣν ἐπεθύμουν ὅπως ἀποφύγωσιν τὴν συρροὴν τῶν δυστυχημάτων, ἣν οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ἡ ἄφρων ἀντίστασις ἡδύνατο ν' ἀποτρέψωσιν ἀπὸ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν». Τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἀπέστειλε τῷ «καπετάν πασῶ» σηματολόγιόν τι μυστικόν, ὅπως δι' αὐτοῦ συνεννοηθῇ οὗτος μετὰ τῶν προρρηθέντων φιλο-

τούρκων τῆς νήσου Ὑδρας. Ἡ ἀγγελία αὕτη κατέπεισεν αὐτὸν ὅπως διατάξῃ τὴν ἀπρόοπτον ἀναλώρησιν τῆς ναυτικῆς μοίρας, ἣτις παρεσκευάζετο ὅπως ἀποπλεύσῃ εἰς Πάτρας, ὅπου οἱ Τούρκοι τετάρτην ἤδη φορὰν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως εὗρισκοντα στενωῶς ἀποκεκλεισμένοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ διοικῶν τὴν μοῖραν ταύτην ἀντιναύαρχος τῶν βαρβάρων, μᾶλλον περιεσκεμμένος ἢ ὅσον ἀνέμενέ τις μετὰ συνέσεως χωρῶν, διαθέσας δὲ τὰ πλοῖα πρὸς πᾶν ἐνδεχόμενον πρὸ τῆς Ὑδρας, ἤρχισε χρώμενος ἐπὶ ἐξάωρον ὅλον τοῖς συμπεφωνημένοις σημείοις ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀπαντήσεως, λίαν δ' ἐθορυβήθη ὅτε παρετήρησε τὰ πυροβολεῖα πλήρη πυροβολητῶν· τέλος κατανοήσας τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὅτι οἰκτρῶς παρεπαίχθη ἀνεχώρησε.

Παρακάμπτων τὸ ἀκρωτήριον Ταΐναρον ἀπόλεσε δύο τῶν ὀπλιταγωγῶν πλοίων του, ἅτινα ἀποτελοῦντα μέρος τῆς ὀπισθοφυλακῆς τῆς μοίρας, προσεβλήθησαν ὑπὸ τινων ἑλληνικῶν πλοιαρίων· τὰ ὀπλιταγωγὰ ταῦτα βιασθέντα εἰς ὑποχώρησιν, ἐξώκειλαν ἐπὶ τῶν ὑφάλων τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ αὐτανδρα ἀπωλέσθησαν. Μανιώδης ὁ ἀντιναύαρχος ἐκ τοῦ ἀτυχήματος τούτου, ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἱκανοποίησιν διερχόμενος πρὸ τοῦ Ναυαρίνου.

Ὁ βέης τῆς Κορώνης Μουσταφᾶς, προσελθὼν εἰς προὔπαντήσιν του ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι ἡ θέσις αὕτη μόλις ὑπὸ ἀσθενοῦς φρουρᾶς ἐφυλάσσετο· διέταξε λοιπὸν νὰ διευθυνθῇ ἡ μοῖρα πάραυτα πρὸς τὴν νήσον Σφακτηρίαν, ἐνῶ ταυτοχρόως ὁ Μεχμέτ πασσᾶς σερασκέρης τῶν πεζοναυτῶν, παρεσκεύαζε τοὺς ὀπλίτας αὐτοῦ, ὅπως συμπράξῃ μετὰ τοῦ Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ διοικητοῦ τῆς ναυτικῆς μοίρας τῶν βαρβάρων.

Ἡ νήσος Σφακτηρία σχηματίζει μετὰ τῆς Ἡπείρου τὸ μέγα στόμιον τοῦ λιμένος τοῦ Ναυαρίνου ἐν ᾧ εἰσέρχεται τις παραπλέων, εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν ὀργυῶν, βράχον τηρήσαντα τὸ ἀρχαῖον ὄνομα Πύλος. Τουρκικὴν φρεγάταν, εἰσχωρήσασαν ἐν τῷ στενῷ τούτῳ, ἠκολούθησαν μεταγωγὰ πλοῖα καὶ πλῆθος λέμβων πλήρων στρατιωτῶν, ἀποξιδασθέντων πρὸ τοῦ τελωνείου. Χίλιοι βάρβαροι ὥρμη-

σαν πάραυτα βάλλοντες φρικώδεις κραυγάς, ὅτε βομβίς ἐκ τοῦ φρουρίου ἐκπεμφθεῖσα, συντρίψασα δὲ τὸν μέγαν ἱστὸν τῆς φρεγάτας, ἥς ἐπέβαιναν οἱ Ἰσμαὴλ Γιβραλτάρ, κατέπεσεν ἐπὶ τῆς οὐραγοῦ νηὸς ἐνσπείραςα τὴν σύγχυσιν καὶ τὸν πανικὸν ἐν τοῖς πλοίοις, ἅτινα ἀλληλοδιαδόχως εἰσήρχοντο ἐν τῷ λιμένι.

Οἱ Τοῦρκοι ταράσσονται τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὁ στρατηγὸς Νορμάνος, ὅτινι δύο τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων σπεύσαντες ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν, ἐπωφελούμενος τὸν δισταγμὸν, ὃν οἱ βάρβαροι ἐδεικνυσαν, ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν ἡγούμενος ἑκατὸν πεντήκοντα ξένων καὶ χιλίων Ἑλλήνων· τόσῳ ὀρμητικῶς καταδιώκει καὶ ὑπερφαλαγγίζει αὐτούς, οἵτινες φεύγοντές ἐπιπτον κυδιστηδὸν ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε οἱ βάρβαροι οὔτε τὸ τέταρτον τῶν ὀπλιτῶν αὐτῶν προέλαβον νὰ ἐπιβιδάσωσι τῶν λέμβων. Ἡ ὀθωμανικὴ μοῖρα μόλις μετὰ μεγάλας ἀπωλείας κατῴρθωσε ν' ἀνοιχθῇ εἰς τὸ πέλαγος. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ἤθελε κατορθῶσαι τοὺς σκοποὺς αὐτῆς ἐν Ναυαρίνῳ, εἰμὴ οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον τὴν πρόνοιαν νὰ ἐγείρωσι πυροβολεῖον ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας.

Ἐνῷ ἡ περὶ τῆς ἐν Ναυαρίνῳ, ἐπιτυχίας εἰδησις διεδίδετο ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, τῇ 13 Φεβρουαρίου ὁ σκοπιωρὸς Ζακύνθου ἐσημείου τὴν ἐμφάνισιν εἴκοσι πλοίων τῆς γραμμῆς. Πάραυτα ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐν Πάτραις Ἀγγλου προξένου ἀψηφῶν τὴν τρικυμίαν τῆς θαλάσσης ἐπεβιδάσθη λέμβου, ἐπειδὴ ταῦτοχρόνως διὰ δημοσίων κηρύκων ἀνήγγελλον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐκ τῆς ἡπείρου φυγάδων ἤθελεν εὐρεῖν ἄσυλον ἐν τοῖς Ἰονίοις νήσοις, συνεπαίραντον ὅτι τὰ ἐν τῷ ὀρίζοντι ἐμφανισθέντα πλοῖα ἦσαν Τουρκικά.

Ὁ ζῆλος, ὃν ἐπέδειξε «σεῖδης» τις καὶ τὰ νέα μέτρα, ἅτινα ἐλάμβανεν ἡ ἀστυνομία ἐξηγοῦντο ἤδη ἀμοιβαίως, ὅτε εἶδον ἀγκυροβολοῦντα ἐν τῷ λιμένι : τρεῖς «φρεγάτας», ἕξ «κορδέτας», εἴκοσι πολεμικά «βρίκια» καὶ τεσσαράκοντα ὀπλιταγωγά, ὧν ἡ ἀφίξις ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τῶν πυροβολείων τῆς Αὐτῆς Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος. Οὕτως ἐπραγματοῦτο ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ λόρδου μεγάλου

λου ἄρμοστοῦ, ὅστις αὐθημερόν ἀνήγγελλε τῇ ἐν Κερκύρα συμβουλίᾳ του, ὅτι διέταξεν ἵνα οὐδὲν τοτρικὸν οὔτε ἐλληνικὸν πλοῖον γίνῃ δεκτὸν εἰς ὅλους τοὺς λιμένας καὶ τοὺς ὅρμους τῆς Ἐπαρχίας! Ὅπως δὲ βεβαίως πιστώσῃ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ἀνακοινώσεώς ταύτης, ὁ διοικητὴς Ζακύνθου ἀντιπροσωπεύων τὴν Αὐτῆς Βρεττανικὴν Μεγαλειότητα ὁ ἀντιναύαρχος καὶ ὁ καπετὰν Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ ἔσχον τὴν ἔσοχον τιμὴν νὰ δεχθῶσιν ἀμοιβαίως ἐπισκεψαίμεθα καὶ συγχαρητήρια, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἀνηγουχάσωσι περὶ τῆς ἀγανακτήσεως, ἣν ἐξεδήλουν τὰ πλήθη.

Ἐν τούτοις, ὡς πᾶς λαὸς καταδυναστευόμενος εἶναι ἐπινοητικὸς τεχνασμάτων, καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι εὗρον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸ μέσον νὰ ἐξυπερετήσωσι τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτῶν, κατορθώσαντες νὰ φυγαδεύσωσι πλέον τῶν τριακοσίων Ἑλλήνων ναυτῶν, οὓς βίᾳ εἶχον ἐπιβιάσει ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Δαρδανελλίοις ἐπὶ τῶν τουρκικῶν πλοίων. Ἐπέτυχον πρὸς τούτοις, ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τῆς ἀπραξίας τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἐν Ζακύνθῳ, νὰ ἀφερέσωσι ἀπ' αὐτοῦ λάθρα τὰς λέμβους, διὰ τῶν ὁποίων οἱ πρόσφυγες ἐσώθησαν εἰς Πελοπόννησον, ἐφοδιασθέντες οὐχ' ἥττον δι' ὅπλων καὶ πολεμικῶν εἰδῶν ὑπὸ τῶν Ζακυνθίων.

Καταλληλοτέρα στιγμή δὲν ἤδύνατο νὰ γείνῃ ἐκείνης, καθ' ἣν ἀφίκοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅπου ἡ ἀταξία εἶχεν εἰσχωρήσει. Ὁ προξενικὸς πράκτωρ τῆς Ἀγγλίας, τυφλὸν ὄργανον τὰς κατασκοπείας τῶν Τούρκων, εἶχεν ἤδη ἀναγγεῖλει τῷ Γίουςοφ πασσᾷ τὴν ἀφίξιν τῶν ἐπικουρίων, ἃς ἀπὸ πολλοῦ ἀνέμενε. «Δεκαπέντε χιλιάδες ἄνδρες ἔμελλον νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ καὶ τεσσαράκοντα ὀπλιταγωγὰ πλήρη ζωοτροφῶν καὶ πέλεμοδίων, ὃν ἤθελον ἀφήσει αὐτὸν ἔρμαιον τῆς τύχης. Τέλος ἤθελον προσενεχθῇ νὰ συγχωρήσωσιν ἅπαξ ἔτι τοὺς ἀντάρτας, οἵτινες ἤθελον ἐγγυηθῇ αὐτοῖς διὰ δωδεκάδος μητροπολιτῶν καὶ πλέον τῶν ὀγδοήκοντα σεβασμίων κληρικῶν, οἵτινες εὕρισκοντο ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἀπολαύοντες πλήρους τοῦ σεβασμοῦ, ὅστις ὠφείλετο εἰς τὸ σχῆμα αὐτῶν.»

Ἦρκει μικρὰ σκέψεις ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀνυπόστατον τῶν τοιούτων διαδόσεων, καὶ ἐκείνους οἵτινες ἔδωκαν πίστιν τινὰ εἰς ταύτας, ἐξήγαγον τῆς ἀπάτης οἱ ἐκ τῶν Τουρκικῶν διαφυγόντες Ἕλληνες ναυται. Πρὸς δὲ ἱατρὸς Σικελὸς κατορθώσας νὰ ἐπικοινωνήσῃ τοῖς Ζακυνθίοις, ἀνέθηκεν αὐτοῖς, ὡς Χριστιανὸς καὶ τέκνον τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Τρινακρίας, νὰ γνωστοποιήσῃ τοῖς ἐπαναστάταις, «ὅτι μόλις τρεῖς χιλιάδες ἄνδρες εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων, προωρισμένοι δ' ἀποβίβασιν ὅτι ὁ διοικητὴς αὐτῶν Μεχμέτ πασσᾶς ἦτο σταυλίτης τῆς ὑψηλῆς ὑπηρεσίας τοῦ Σεραγίου καὶ οὐδέποτε ἐπολέμησεν· ὅτι ὁ στόλος μακρὰν τοῦ νὰ φέρῃ ζωτροφίας τῇ Γρυσσοῦ πασσᾶ, ἐστερεῖτο ἰδίῳ· ὅτι μεγίστη διχόνοια ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν κυβερνητῶν αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἀπέτυχον τῆς ἐκδρομῆς αὐτῶν πρὸς δῆλωσιν τῆς ὕδρας· ὅτι εὐκόλως ἤθελον καταβάλλει τὸν Ἰσμαὴλ Γιδλατάρ, ἀλαζῶνα ἄναδρον, ὡς καὶ τὴν «Μινουτσάλιαν», ἥτοι τὸν ὠπλισμένον ὄχλον, δι' οὗ προσεπάθουν νὰ ἐκφοβίσωσιν αὐτοῦς· καὶ ὅτι ἔδει νὰ ὦσι γενναῖοι».

Εὐτυχῶς διὰ τοὺς ἐπαναστάτας τότε δὲν εὐρίσκετο ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἄνθρωπος ἀξίας, ἱκανὸς νὰ διευθύνῃ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἄλλως καὶ οὐχὶ διὰ ραδιουργιῶν. Ἀντὶ λοιπὸν ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὴν πηγὴν τῆς τοιαύτης ἀποκαλύψεως, ἡ ἀστυνομία τῆς Ζακύνθου, ἡ ἀναδεχθεῖσα ν' ἀπτερεῇ τὰς ἐλπίδας τῶν Τούρκων, διέδωκε τὴν φήμην, ὅτι κατὰ πληροφορίας ἃς ἔλαβεν διὰ πλοιαρίου ἀφιχθέντος ἐκ Πρεβέζης ὁ καπετανᾶ-βέης «ὁ σερασκέρης Χουρσίτ πασσᾶς προὔχῳρει ἐσπευσμένως πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν. Εἶχεν ἤδη διέλθει τὸν Ἀχελῷον, εὐρίσκετο πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἡ ἐπανάστασις, ἐπὶ πολὺ θριαμβεύουσα, κατεστέλλετο ὑπὸ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ὁ Ἀλῆ πασσᾶς δὲν ὕφιστατο πλέον».

Ἀλλ' οἱ ἀντίπρωροι ἄνεμοι, οἱ μόνοι πιστοὶ ἐπικουροὶ τῶν χριστιανῶν, ἐκράτουν τὴν Τουρκικὴν μοῖραν δεσμευμένην ἐν τῇ λιμένι τῆς Ζακύνθου, ὅπερ καὶ ἠϋχοντο πλείστοι ἐκ τῶν ἀνδρείων ἐκείνων, οἵτινες ἐπέβαινον αὐτῆς, ὅτε τῇ 23 Φεβρουαρίου, ἔσχε τὴν

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 67

παρηγορίαν νὰ συengenοθῇ μετὰ δύο πλοίων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Αὐστρίας.

Ταῦτα ἀνήκον εἰς τὴν μοῖραν, ἣτις ἐστάθμευεν ἐν τῇ Ἀγκτολῇ· ἀφ' οὗ δ' ἀμοιβαίως συνεζήτησαν τὰ ἐπίσημα ψεύδη, ἅτινα οἱ βωμολόχοι τῆς Ζακυνθίνης ἀστυνομίας διέδιδον, ὅτι δῆθην τὸ ναυτικὸν τῆς Ὑδρας ὑπὸ ἀναρχίας μαστιζόμενον δὲν ἤθελεν ἀποπλεύσει καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκστρατείας, ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀνῆχθη τῇ 2ῃ Φεβρουαρίου εἰς τὸ πέλαγος διευθυνόμενος εἰς Πάτρας. Τὴν πρωτὴν τῆς 26 δὲν ἐφαίνετο πλέον. Τὴν ἐπιούσαν ἀπέδιδον αὐτῇ ἐπιτυχίας καὶ τὴν 28 ἀπεκάλουν αὐτὸν νικηφόρον, ὅτε τῇ 1 Μαρτίου περὶ τὴν ὀγδόην πρωινὴν ὥραν, ἀνήγγειλαν τὴν ἐμφάνισιν πλοίων πρὸς τὸ νοτιοδυτικόν.

Ἦτο ἡ ἑλληνικὴ μοῖρα, προβαίνουσα ὡς συνοδεία Νηρηϊδων, ὅτε αὐταὶ περιβάλλουσι τὸ ἄρμα τῆς Θέτης. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἀνθιμος, ὅστις ἔζη ἐποσυρθεὶς ἐν Κυδωνίαις, ἄφ' ἧς οἱ Γάλλοι εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐσώθη ὑπὸ τῶν Ὑδραίων, ὅτε ἡ πόλις αὐτὴ ἐπεσεν ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν βαρβάρων, ἠθέλησε νὰ μετάρχη τῶν κινδύνων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ,

Πνευματικὸς μονάρχης ἐν ὀνόματι Μελχισεδέκ. βασιλεὺς τῆς Σαλήμ καὶ ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου ἐπέβαινε τῆς ναυαρχίδος κυβερνωμένης ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Ἀνδρέου Μιχαήλη Βώκου, ὅστις διεδέξατο τὸν ναύαρχον Τομπάζην, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένην ἐναλλαγὴν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Καθήμενος ἐν τῇ πρύμνῃ τῆς κορβέτας ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκυμάτιζεν ἡ «φοινικίς» τῆς θρησκείας, ὁ προὔχων ἐφαίνετο, ὅτι διὰ τῶν δεήσεων αὐτοῦ διηύθυνε τοὺς ἀνέμους καὶ ὑπέτασσε τὰ κύματα, ἅτινα ἔψαυον τὰς πλώρας τῶν ἑλληνικῶν γηῶν.

Συνδλέοντες ἀπὸ τινος, μετὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Βουρβόνων, ἔπερ οἱ Χριστιανοὶ ἐπεκαλοῦντο κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ μετὰ τὴν νίκην, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποντίφικος κυριάρχου Πίου τοῦ Ζ', ὃν οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον «κοινὸν πατέρα τῶν πιστῶν, κιθωτὸν τῆς διαθήκης καὶ ποιμένα λαῶν», ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, ὁ ναύαρχος, οἱ πλοῖ-

αρχοὶ καὶ οἱ ναῦται ἐφαίνοντο ὡς οἱ στρατοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ἄνδρες οὖν καὶ εὐσεβεῖς, οὓς ἔδλεπέ τις ποτε ἐμφανιζομένους ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἵνα πολεμήσωσι τὴν ἀσεβῆ ἀῖρεσιν τοῦ Μωάμεθ. Τὴν μεσημβρίαν ἀφίκοντο πεντήκοντα πλοῖα φέροντα τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ· ἕνεκα δι' ἅκρας νηνεμίας, ἀναχαιτισθείσης τῆς πορείας αὐτῶν, ἔμειναν ἔμπροσθεν τῆς Ζακύνθου μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

Οἱ ἑπτανήσιοι, πρὸς οὓς εἶχον παραστήσει τοὺς Ὑδραίους ὀλεθρίως διχονοοῦντας καὶ ἀποροῦντας μέσων πρὸς πλοῦν, ἀνέκφραστον ἠσθάνθησαν εὐχαρίστησιν ἐπὶ τῇ θεᾷ αὐτῶν καὶ μέχρι τῆς νυκτὸς οὐδόλως ἔπαυσαν εὐχόμενοι δημοσίᾳ τὴν εὐδῶσιν τοῦ ἔργου τῶν ὁμοθρήσκων αὐτῶν. Ἀνεδόησαν δι' ἀνναφέροντες μετὰ σεβασμοῦ τὸν ἅγιον Διονύσιον καὶ τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, διότι ὡς ἐκ θαύματος, ἅμα τῇ ἐπιτολῇ τῶν πρώτων ἀστέρων, λυθέντων τῶν ἀσκῶν τοῦ Αἰόλου εἶδον τοὺς ἀνέμους κολποῦντας τὰ ἱστία τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ἅτινα ἐκυβερνῶντες μετὰ τοσαύτης ἀκριθείας, ὥστε ὁ στόλος κατῴρθωθε νὰ παρακάμψῃ τὸ ἀκρωτήριον Ἀραξὸν τὴν πρωΐαν τῆς 2 Μαυρτίου.

Ἐξεληθόντες οὕτω τῆς ἀπάτης δι' ἀναμφισβητήτων γεγονότων, οἱ ἑπτανήσιοι, οἵτινες ἐτήρουν τοὺς Ἕλληνας ἐνημέρους τῶν συμβαινόντων, ταχέως ἐπίσης ἔμαθον, ὅτι ἡ εἰς Ἀκαρνανίαν εἰσβολὴ τοῦ Χουρσὶ πασσᾶ ἦτο ἐπίσημον ψεῦδος τῶν κοινῶν αὐτῶν ἐθγρῶν. Ἀληθῶς ὅμως εἰπεῖν, ὁ «σερασκέρης» ἀφ' οὗ προδοτικῶς ἐδολοφόνησε τὸν Ἀλῆν πασσᾶν, ἐπιλαθόμενος πάσης μετριοπαθείας οὐ μόνον δὲν ἠρκέσθη νὰ προτείνῃ τοῖς Ἕλλησιν ἐξευτελιστικὴν ἀμνηστείαν ἣν οὗτοι οὐδόλως ἐζήτησαν, ἀλλ' ἤττον μεμετρημένως πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν φιλοπολέμων φυλῶν τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας, ἔγραψεν αὐτοῖς ἐπιτάσσειν νὰ ἔλθωσι καὶ κατακαθέσωσι τὰ ἔπλα αὐτῶν εἰς τοὺς πόδας του. Ἡπεῖλει, αὐτούς, ὅτι ἐὰν δὲν συγκατετίθεντο εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην, ἥτις ἦτο «τελευταία» αὐτοῦ, ἤθελε βαδίσει κατ' αὐτῶν ὅχι πλέον μετὰ πυροβόλων, ἀλλὰ μετὰ τῆς τρομερᾶς ρομφαίας τῶν ἀηττήτων Ὀσμανλιδῶν, καὶ ἐν στόματι μαχαίρας ἤθελε περάσει πάντας.

Ἦτο ὥσει ἔλεγεν αὐτοῖς νὰ πικρασκευασθῶσιν, ἵνα νικήσωσι διότι ἀπὸ πολλοῦ εἶχον μάθει νὰ θνήσκωσιν ὡς ἄνθρωποι ἐνάρετοι καὶ ἔντειμοι. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ λοιπὸν συνηγοροῦσθην εἰς τὴν κωμόπολιν Λεπενεῦ, ἥτις ἀντικατέστησε τὸ πάλαι ποτὲ ἀφνειὸν Στρατόν, καὶ συνέταξεν τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν, ἣν ἐπεμψαν τῷ Χουρσίτ πασσᾶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ τυχυδρόμου. «Τὰ ἐξῆς ἀποκρινόμεθα τῷ »σερασκέρῃ Χουρσίτ : δὲν εἶναι πλέον δυνατόν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς »νὰ ζήσωσιν ὑπὲρ τὴν τυραννικὴν διοίκησιν τῶν Τούρκων Ἡ πείρα »ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅτι οὐδέποτε πρέπει νὰ γείνη προσέγγιςις μεταξὺ »ἐκείνων καὶ ἡμῶν Ἐὰν ἔλθῃς, ἐκλαμπρότατε βεζύρη, μεθ' ὅπλων »πυροβόλων, θέλομέν σε ὑποδεχθῇ διὰ πυροβολισμῶν, ἐὰν προσδάλῃς »ἡμᾶς διὰ τῆς σπάθης, θὰ σὲ πολεμήσωσιν διὰ τῆς σπάθης, καὶ δὲν »θέλομεν φεισθῇ τῆς ζωῆς σου, ὡς ἐπίσης δὲν ζητοῦμεν νὰ φεισθῇς »καὶ σὺ ἡμῶν. Σοὶ γράφομεν ἐκ Λεπαινοῦς, ὅπου ἀναμένομεν τοὺς »ἀηττήτους Ὀσμανλίδας σου».

Εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν ἀπειλῶν τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ, ὅτι δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ προσδάλῃ τοὺς Ἑλληνας τῆς Στερεᾶς, διότι ἰδίον τῶν βαρβάρων εἶναι νὰ ἐπιπίπτωσιν κατὰ τῆς λείας αὐτῶν καὶ νὰ κατασφάζωσιν αὐτὴν ἐν σιγῇ ὅταν εἶναι βέδαιοι περὶ τῆς νίκης. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἐπίσης ἥσυχοι καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐν Πάτραις συμβαίνοντα. Μόνον πέντε ἢ ἑξ ἡμερῶν πλοῖα διεκρίνοντο πλέον ἐν τῷ πελάγει, αἵτινα περιεπόλουν μεταξὺ Ἰθάκης, καὶ Ὀξείων καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελέου, ὅτε κλύδων τρομερὸς ἐτάραξεν αἶφνης τὰς θαλάσσας.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὅστις σχεδὸν ἀπὸ εἰκοσιτεσσάρων ὤρων εὐρίσκετο εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀχαΐας, εἶχεν ἴδει φεῦγον ἅμα τῇ προσεγγίσει αὐτοῦ τὸ ναυτικὸν τῶν Τούρκων, καθ' οὗ ἐδάδιζεν ἐν νάξει μάχης κατὰ μοίρας. Οἱ βάρβαροι κόπτοντες τὰς ἀγκύρας αὐτῶν, ἀντὶ νὰ δεχθῶσι τὴν μάχην. σπουδῇ ἀπεσύρθησαν ἐντὸς τῶν μικρῶν Δαρδανελλίων τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ κατέφυγον ὑπὸ τὸ φρούριον τῆς Ναυπάκτου. Παρ' ἑλὴν ὅμως τὴν ταχύτητα αὐτῶν, ὅπως ἀποφύγῃσι τοὺς Ἑλληνας, κατῴρθωσαν οὗτοι ν' ἀπο-

φύγωσι τοὺς Ἕλληνας, κατώρθωσαν οὗτοι ν' ἀπομονώσωσιν ἐν βρίκιον ἐκ τῶν τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ὕπερ αὐτανδρον ἐδύθισαν, καὶ νὰ ἀνργκᾶσωσι τέσσαρα ὀπλιταγωγὰ, ἅτινα ἐξώκειλαν προσορμιζόμενα ἐν Ἀγία κολπίσκῳ λεύγῃν ἀπέχοντι τῶν Πατρῶν νὰ πυρποληθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Προὔτιθεντο νὰ ἐκδιᾶσωσι τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου, ὅτε καταιγὶς ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐλλιμενισθῶσιν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Τῇ 4 Μαρτίου τοῦ σάλου καταπαύοντος, γολέττα καὶ βρίκιον πολεμικὸν ἀγγλικόν, συνήθεις πρόδρομοι μεγάλων συμδεθηκότων, ἀγκυροβόλησαν ἐν τῇ λιμένι τῆς Ζακύνθου· ἐσιώπων καὶ τοῦτο ἐφάνη καλὸς οἰωνός, ὅτε τὴν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν ὤραν, προηγέλθῃ στόλος ἐκ Πατρῶν προερχόμενος. Πάραυτα ἐταράχθησαν· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔδλεπον φρεγάτας, ὑπέθεσαν τοῦτον Ἑλληνικόν, ἔσπευσαν λοιπὸν νὰ προσθέσωσιν, ὅτι οὗτος ἡττηθεὶς ἔφευγεν ἐνώπιον τῆς σημαίας τῆς ἡμισελήνου.

Ἡ ἐπελθοῦσα νῆξ δὲν ἐπέτρεψε νὰ μάθωσι πλείονα, ἀλλὰ κρότος πυροβόλου, κατὰ τὴν ἐνδεκάτην καὶ ἡμίσειαν τῆς ἑσπρας ἀκουσθεῖς, περίφοδον κατέστησε τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου.

Ἰπέθεσαν λατ' ἀρχὰς ὅτι πλοῖόν τι ὠθούμενον ὑπὸ τοῦ Βορρέως ὅστις σφοδρὸς ἔπνεε, ἀνεζήτει τὰ λοιπά. ὅτε δεύτερος καὶ τρίτος πυροβολισμός, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ζωηροῦ πυρὸς ὕπλων, ἀπεκάλυψαν τὴν παρουσίαν τῆς Ὀθωμανικῆς μοίρας. Ὁ τρόπος ὃν προὔξενησαν αὐτῇ οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐσώθη δι' ἐσπευσμένης φυγῆς, ἠνάγκασε τὰ ἀγγλικά πλοῖα νὰ πυροβολήσωσιν ἐναντίον αὐτῆς, ν' ἀναγκάσωσιν αὐτὴν νὰ ρίψῃ ἄγκυραν εἰς τὰ ἀνοικτὰ ὕδατα καὶ ν' ἀποφύγωσι σύγκουσιν. Τὴν ἐπισῶσαν τέλος ἔδλεπέ τις τριάκοντα τέσσαρα Ὀθωμανικά ἱστία ἐν τῇ λιμένι, τοῦτέστι πάντα τὰ πολεμικά πλοῖα, ἅτινα εἶχον εἰσέλθει ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν εἰς ἀναζήτησιν μιᾶς φρεγάτας, μιᾶς γολέττας, δύο βρικίων καὶ μεταγωγικῶν.

Ἐμάντευον ὅτι οἱ ἄπιστοι εἶχον ἡττηθῇ, ἀλλ' ἠγνόουν εἰσέτι τὰς λεπτομερείας τῆς ναυμαχίας ταύτης, ἥτις συνήφθη τῇ 3 Μαρ-

τίου μεταξὺ τριάκοντα πέντε Ὀθωμανικῶν πολεμικῶν καὶ ἰσχυρῶν Ἑλληνικῶν βρικήων, ἐν ᾧ τὰ μεταγωγικὰ ὄρμουν ἐν Ναυπάκτῳ. Τέσσαρα βρικήα ἐπαναστατῶν εἶχον προσβάλει ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐχθρικὴν ναυαρχίδα, ἥτις καθ' ἣν στιγμὴν ἐμελλε νὰ καταστραφῇ, ἡλευθερώθη διὰ κακοῦ ἐλιγμοῦ πέμπτου ἑλληνικοῦ πλοίου, ὅπερ προσέδραμεν, ἵνα συμμετάσχη τῆς νήκης. Συντριβέντων τῶν ἰστῶν αὐτοῦ ὑπὸ σφαίρας τοῦ ἐχθροῦ, περιεπλάκη ἐν τοῖς ἐλιγμοῖς τῶν πλοίων τῆς μοίρας αὐτοῦ καὶ ἐμελλε νὰ καταποντισθῇ, ὅτε ὁ καπετανὰ βέγης ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς συγχύσεως, ἦν τοῦτο προυκάλεσε ἀπεμακρύνθη ἵνα συναντήσῃ τὸν στόλόν αὐτοῦ ὅστις ἔφευγε πλησίσιος.

Ἡ ἐπιστροφή αὕτη τοῦ καπετὰν πασσᾶ διέφερεν ἐκείνης τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ρυμουλκῶν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τοῦ Γαλαξειδίου, ἦλθε νὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἐπονείδιστον νίκην αὐτοῦ ὑπὸ τὰ ὅμματα πληθυσμοῦ ἑλληνικῆς πόλεως ἀναγκασθείσης νὰ ὑπομείνῃ τοιαύτην ὕβριν.

Οἱ καιροὶ ἐφαίνοντο μεταβεβλημένοι καὶ πολιτικῶς, διότι κατὰ τὴν διακήρυξιν περὶ οὐδετερότητος τοῦ λόρδου μεγάλου Ἀρμοστοῦ, διετάχθησαν οἱ Τοῦρκοι ν' ἀναπλεύσωσιν, ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρων, αἵτινες παρεχωροῦντο κατ' ἀνάγκην δι' ἀνάπαυσιν.

Ποῦ νὰ φύγωσι ; ποῦ οἱ ἄνεμοι, οἵτινες ἠδύναντο νὰ σώσωσιν ἅπαξ ἔτι τὴν ὀθωμανικὴν μοῖραν ; Τὴν 5 Μαρτίου κατὰ τὴν τετάρτην μεσημερινὴν ὥραν, ἀνγγέλλθη στόλος· περὶ τὴν τετάρτην δὲ διεκρίνετο ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ. Ὡ φρίκη ! ἐπανελήφθη εἰς τοὺς ἀπίστους ἡ διαταγὴ τῆς ἀναχωρήσεως, κατὰ τὴν πέμπτην δ' ἀνεπέτων τὰ ἰστία μετὰ μεγάλης ραθυμίας, μήπως ἡ αἵρεσις τῆς κατ' ἀνάγκην ἀναπαύσεως ἐρμηνευθῇ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνανδρείας αὐτῶν· τῇ ὄντι περὶ ὥραν ἐννάτην τῆς ἐσπέρας ἐπέστρεψεν εἰς τὸν σωστικὸν λιμένα. Κανονισβολισμοὶ τινες τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀνέμενον αὐτοὺς ἐν τάξει μάχης ἐπὶ τῆς ἄκρας «Σποπός», ἤρκεσαν ἵνα τρεῖς τρέψωσιν εἰς φυγὴν.

Τὴν 6 Μαρτίου ἀναγκασθεὶς ν' ἀναχθῇ ὁ Τούρκικὸς στόλος, διηυθύνθη πρὸς τὰς Πάτρας προσποιούμενος δὲ ψευδῇ διεύθυνσιν κατὰ τὴν νύκτα, ἡδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡπάτησε τὴν δευδέρκειαν τῶν Ἑλλήνων, διότι διεκρίνοντο παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἰχθὺς ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀγγλικὴ φρεγάτα ἐπιπλεύσασα οὐδεμίαν ἐκόμισεν εἴδησιν, ἀλλ' ἐνόησαν ἐκ τῶν σημάτων αὐτῆς ὅτι εἶχε προέμψει ἐπ' ἀρκετὸν τοὺς Τούρκους, ἵνα ἐξαγάγῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀμυχάνιας· καὶ λίαν βραδέως ἐγνώσθη ὅτι οἱ Τούρκοι ἀπώλεσαν δύο βρίκια κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀνδρου, ὡς καὶ πεντήκοντα ἄνδρας ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτῶν, οἵτινες πηδῆσαντες ἐπὶ τινος ἑλληνικοῦ πυρπολικοῦ, ἐκάησαν ζῶντες, τοῦ Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ οὐδὲ λέμεον ἐκπέμψαντος, ὅπως ἀποπειραθῇ βοήθειαν.

Τὸ πρῶτον δελτίον, ὅπερ ἐτυπώθη ἐν Κορίνθῳ, περιέγραφε τὰ σπουδαιότερα συμβεβηκότα τῆς ναυτικῆς ταύτης ἐκστρατείας ὡς ἀκολούθως :

«Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ γνωρίζει ὅτι τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου τραπέντος εἰς φυγὴν μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 20ης Φεβρουαρίου καὶ καταδιωχθέντος ὑπὸ τοῦ ἔθνικοῦ στόλου, οὗτος (ἰδὼν πλέοντα αὐτὸν πρὸς Ἀνατολᾶς) ἀνεφάνη τὴν 25ην Φεβρουαρίου κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἀραξοῦ. Ἐκείθεν διευθυνθεὶς εἰς Πάτρας καὶ εὐρὼν ἐκεῖ ὀγδοήκοντα ἐχθρικὰ πλοῖα, κατώρθωσε νὰ πυρπολήσῃ ἑπτὰ τούτων, ἅτινα δὲν ἀνεφάνησαν ἐπαναπλεύσαντα τὸν λιμένα τῆς Ναυπάκτου. Εἶτα ἀποσυρθεὶς κατὰ τὴν νύκτα εἰς Μεσολόγγιον, ἐπέστρεψε τὴν ἐπιούσαν, ἵνα ἐπιφέρῃ τὸν πανικὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μεχμέτ πασσᾶ, ὅστις βλέπων μέγα μέρος τῆς ναυτικῆς αὐτοῦ μοίρας πυρπολούμενον καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἡττηθέντα, ἀπεσύρθη περίτρομος εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν».

Κόρινθος 1 Παρτίου 1823.

(ὑπογρ.) **Μαυροκορδάτος** πρόεδρος

Θεόδωρος Νέγρης ἀρχιγραμματεὺς

Τὴν ἀφήγησιν τῶν συμβεβηκότων τούτων ἠκολούθησε προκήρυξις τοῦ προέδρου Μαυροκορδάτου, ἣτις ἐπεκύρου, καὶ ἐπεξέτεινε τὸ διάταγμα τοῦ Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ, δι' οὗ ἐκήρυττε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ λιμένος καὶ τῶν παραλίων φρουρίων, τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τοῦ γεγονότος τούτου ἔλαβον γνῶσιν ἐν ταῖς Ἰονίαις νήσοις, καθ' ἣν στιγμήν ἡ φρεγάτα τῆς Αὐτῆς Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος *Seringapatnam* ἠγκυροβόλει πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Ζακύνθου, ἀφ' ἧς ἀπεβιδάσθη ταγματάρχης τις διατεταγμένος ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς νήσου ταύτης. Ὁ Ἀγγλος οὗτος σερασκέρης οὐ τὸ ὄνομα ὀλίγον διαφέρει τῇ ἱστορίᾳ, πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ναύπακτον ὅπως ἐν μυστικῇ συγγενόσῃ μετὰ τοῦ Γουσουφ πασσᾶ αποφασίσωσι περὶ τῶν μέτρων, ἅτινα ἔδει νὰ ληφθῶσι πρὸς ἐξόντωσιν τῶν χριστιανῶν.

Παραπλέων τὰς ἀκτὰς τῆς Αἰτωλίας ὁ Ἀγγλος ἀξιωματικὸς, εἶδε τὰς πυράς τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπανηγύριζον τὰς νίκας αὐτῶν, πυρπολοῦντες τὰς ἀγροικίας τῶν ἀγάδων τῆς Ναυπάκτου, Ὀλέθριαι ἀντεκδικήσεις· ἐξεδικοῦντο οὕτω διὰ τὴν ἀποτέφρωσιν τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Καλυδῶνος ἐσπαρμένων χωρίων των. Ὅτι ὅμως κυρίως προὔξενῃσι λύπην τῇ τοῖς βρδάροις ἀφωσιωμένῳ ἀνθρώπῳ ἦν ἡ ἥττα τοῦ Μεχμέτ, ἧς σχεδὸν αὐτόπτης μάρτυς παρέστη.

Μόλις ὁ ὀθωμανικὸς στόλος ἐτράπη εἰς φυγὴν, ὁ Κολοκοτρώνης συναθροίσας χιλιάδας τινὰς ἀνδρῶν προσέβαλε τοὺς τετρακισχιλίους Ἀσιανοὺς τοὺς εἰς Πάτρας ἀποβιβάσθέντας. Ἡ μάχη συνήφθη εἰς Γηροκομεῖο. Οἱ «ταγκαλίδες» διασκορπισθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἔντρομοι ὑποχωρήσαντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἀνέμενον ἤδη ἐπικουρίας οἱ Ἕλληνες ὅπως ἀποκλείσωσιν αὐτούς, ἐνῶ ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα, πρὸ μικροῦ ἀναφανείσα ἐν τῇ πελάγει, ἠῤῥετο τὴν κατάπληξιν τῶν ἀπίστων. Τοιαῦται ἦσαν αἱ μάχαι, τῶν ὁποίων ὁ Μαυροκορδάτος λίαν γενικῶς ἐποιεῖτο μνεῖαν. Τοιουτοτρόπως ὁ ἐκ Δαρδανελλίων ἐκκινήσας οὗτος στόλος περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου, ἀπατηθεὶς ἐν ταῖς πρὸς κατάληψιν τῆς Ὑδρας διὰ συνομωσίας προ-

σδοκίαις του, ἀποδεκτικῶς ἐνῶ παρέκαμπε τὸ ἀκρωτήριον Ματαπᾶν, ἀπελαθεὶς κατὰ τὴν προσβολὴν τοῦ Ναυαρίνου, ἡττηθεὶς ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἀχαΐας ἐν ᾗ ἀπεβίβασε τετρακισχιλίους Ἀσιανούς πεσόντας καὶ τούτους ὑπὸ τὴν σπάθην τῶν Χριστιανῶν, μετὰ δέμηνον ἐκστρατεῖαν, ἐν ᾗ ἐπεδείξατο τὴν ἀνικανότητά του, τὴν ἀνανδρείαν του, ἐπανεκάμπετεν εἰς τὸ στεγνὸν τοῦ Ἑλλησπόντου· οὔτε αὐτὴ ἢ ἀντίληψις τῶν Ἀγγλῶν ὠφέλησε τὸν στόλον τοῦτον, ἀνταπόκρισις δὲ συλληφθεῖσα ἐπὶ τινος κατασκόπου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ προξένου τῆς Αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος εὐρισκομένου κατέστησεν αὐτοὺς ἐνημέρους τῶν σχεδίων, ἅτινα οἱ Τούρκοι ἐδυσσοδόμουν κατὰ τῆς ἐπιτυχίας τῶν στρατιωτῶν τοῦ Σταυροῦ.

Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ἐπανέλθωμεν ἅπαξ ἔτι εἰς τὰ τῆς ἀστυνομίας ἐν Ζακύνθῳ, ἵνα εἴπομεν πῶς ἐκεῖνος ὅστις ἐθεάθη περιβεβλημένος ἐνδύματα τοῦ πρίγκηπος Μαυροκορδάτου, συνελύφθη ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν καταδρομικῶν ἐν τινι τῶν ἐνόχων αὐτοῦ ἐκδρομῶν, ὥς ἐποίει ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Βρεττανικῆς σημαίας. Προσκληθεὶς κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Παπᾶ ὑπὸ τινος ἐπαναστατικοῦ πλοίου, ἐπιτάττοντος αὐτῷ νὰ ὑπακούσῃ, ὁ κατάσκοπος, ὅστις ἐπὶ πολὺ διέμεινε ἀτιμώρητος, ἠπέλιψε μᾶτην τὸν πλοίαρχον τοῦ καταδρομικοῦ διὰ τῆς «ὀργῆς τοῦ τρομεροῦ θαλασσοκράτορος ἔθνους», εἰς ὃ ἀνῆκεν. Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ ὅτι ἡ σημαία αὐτοῦ δὲν ὤφειλεν νὰ ὑπηρετῇ τὴν «κατασκοπεῖαν» καὶ ὅτι ἔδει νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἀπήγαγον ἐκ τοῦ πλοίου αὐτοῦ «ἀγᾶν» τινα τῆς Κρήτης, ὀνόματι Ὁμέρ, εὐνοούμενον τοῦ Γίουσουφ πασσᾶ, κατέσχον τὰ ἔγγραφα, ἅτινα ἐκόμιζε· ὁ δὲ προστάτης αὐτοῦ νομίζων ὅτι ἤθελε πτοήσῃ τοὺς ἐφόρους τῆς Αἰτωλίας, ἠκολούθησε τὸν αἰχμάλωτον εἰς Μεσολόγγιον, ἵνα ζητήσῃ τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ.

Ἐνόμιζεν ὅτι ὠμίλει εἰσέτι πρὸς «ραγιαδες», ἀλλ' ἡ ἐπαρσις αὐτοῦ ἐδέησε νὰ καταπέσῃ ἐνώπιον τῆς ἐξ ἀλιέων γερουσίας, ἣτις εἶχε συνέλθει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἐπιχειρήματα, δεήσεις, προσφορὰ λύτρων ἀπερρίφθησαν μὴ δειλιάσοντας νὰ ἐκθέσωσι τῷ «νεαρῷ

βαρβάρῳ» Ἀγγλῷ ἀληθείας, ὧν βεβαίως κατὰ τὴν τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ στιγμήν θέλει ἀναμνησθῇ, ἔρριψαν περιφρονητικὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ δι' αἵματος κατεσπιλωμένου ἐκείνου χρυσοῦ, ὅστις ἐνεκὸς λαπτειν αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ τὸ ὄνειδος. «Ἐκορέσθης δακρύων καὶ σφαγῶν», εἶπον αὐτῷ οἱ Ἕλληνες, «ἔσω ἐλεύθερος ὁ Θεὸς μόνος» θέλει «σὲ τιμωρήσῃ· ὁ δὲ συναίτερος σου Ὀμέρ ἀγὰ θά κρεμασθῇ· φύγε».

Ἀνεχώρησεν ὁ ἄθλιος· καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ζάκυνθον, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐκδίκησιν τῆς Μεγάλης Βρετανίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων. «Ἀφῆρσαν αὐτῷ», ἔλεγε, «καὶ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα»· ἀλλ' ὅτε ἀνεκαλύφθη ὅτι οἱ δῆθεν ληστεύσαντες αὐτόν, ἀφῆκαν ἄθικτον ποσὸν τριάκοντα χιλιάδων γροσίων, ὅπερ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, διεχύθη ψῶς ὅπερ ἐξήγαγε τῆς ἀπάτης τὸν Ἀγγλὸν ναύκρχον Γκράχαμ, ἡγανακτισμένον ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῆς ραδιουργίας καὶ τῆς ἀπληστίας.

Ἐν τούτοις ἐν Ζακύνθῳ ἐγένετο λόγος μόνον περὶ τῶν βασάνων τοῦ Ὀμέρ ἀγὰ. Διηγούντο ὅτι περιελθόντες ἀσφάλτῳ, ἐκλῆ ζῶν, ὑπὸ τῶν Μεσολογιτῶν, καὶ αἱ λεπτομέρειαι τοῦ θανάτου αὐτοῦ τοσοῦτον καλῶς ἐξετίθοντο, ὥστε ἐφαίνοντο ἀληθεῖς· ἀναθεμάτιζον τὴν βαρβαρότητα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐκθεσις κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀμέρ ἀγὰ ἔμελλε ν' ἀντηχήσῃ ἐν Εὐρώπῃ, ὅτε ὁ πρόξενος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἐν Πάτραις ἐγνώρισε τῇ ἀνωτάτῃ ἐξουσίᾳ ἐν Ζακύνθῳ· ὅτι ὁ Ὀμέρ ἀγὰς» ἔζη, ὅτι ἐσεβάσθησαν τὴν «ζωὴν αὐτοῦ καὶ μάλιστα ὅτι δυνατόν ἦτο ν' ἀνακτήσῃται καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ!» Μετεχειρίσθη μέσον δραστηκώτερον τοῦ χρυσοῦ ἵνα σωθῇ, «ἐζήτησε τὴν χάριν αὐτοῦ ἐν δνόματι τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως»· ἐπιστολὴ δέ τις τοῦ προξενικοῦ πράκτορος Ἀντωνίου Μαρίτσα, ἀνήγγειλεν ὅτι ἔτυχε τῆς χάριτος.

Ἡ εἰδησις αὕτη κατέρριπε τὴν συκοφαντίαν· καὶ οἱ Ἀγγλοὶ πράκτορες, καταγοητευμένοι ὅτι ἐπανεῦρον τὸν Ὀμέρ, τὸν εὐνοούμενον τοῦ Γιουσοῦφ πασσᾶ, δυσηρεστήθησαν μόνον, διότι ὥφειλον τοιαύτην ἐκδούλευσεν εἰς Γάλλον, τοσοῦτῳ ἀδιαφοροῦντα περὶ τῆς

ἐκτιμήσεως αὐτῶν, ὅσῳ καὶ ὑπέρτερον τῶν ἀνάνδρων αὐτῶν καταδιώξεων Αὗται προὐκάλεσαν τὸν θάνατον τοῦ «δικαίου ἀνδρός» τοῦ σεβασμίου ἐκείνου κληρικοῦ Σπύρου Ἀντύπα, ὃν αἱ πικρίαι, δι' ὧν ἐποτίσθη ἐθανατώθησαν. Οὗτος περιέσωσε τὴν ἀκηλίδωτον σημαίαν τῶν κρίνων, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ πυρκαϊὰ ἀπετρέφρου τὸ γαλλικὸν προξενεῖον ἐν Πάτραις. Ἀτυχὲς γερόντιον ! ἡ κόνις αὐτοῦ λαθάνουσα ἀναπαύεται ἐντὸς τῶν ἑλῶν τοῦ Ἀχελώου ! Γάλλοι, οἵτινες πολεμεῖτε ἀκόμῃ εἰς τὰς ὄχθας ἐκείνας, ἐγείρατε ἐπιτάφιον στήλην εἰς μνήμην τοῦ Σπύρου Ἀντύπα, πράκτορος τῆς Γαλλίας ἐν Πύργῳ.

Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐπίσης ἠδύνατο ν' ἀπελευθερώσῃ τὸ χαρέμιον τοῦ Χουρσίτ πασσαῶ, ἀλλ' ἀφῆκε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην εἰς τὰς φιλοκερδεῖς μερίμνας τῶν Ἀγγλῶν πρακτόρων, αὐτὸς προστατεύων μόνον τοὺς δυστυχεῖς. Ἀπηξίωσε μάλιστα νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ὁμέρ Ἀγᾶ, ὅστις μετὰ τινὰς ἡμέρας μετέβη νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτόν, ἵνα ἐπιτύχῃ τῆς ἐλευθερίας τῆς οἰκογενείας τοῦ Ρώσσου ταγματάρχου Σάββα.

Διὰ τῶν ἐν Παρισίοις συναχθεισῶν εἰσφορῶν, τῇ γενναιοφρόνῳ φροντίδι τῆς κομῆσεως Ὁρλώφ, τοῦ πρέσβεως Puzzo pi Boqgo καὶ πολλῶν εὐγενῶν ρώσσων, ὁ Κ. Οὕγος Πουκεβίλ ἠλευθέρωσε τῶν δεσμῶν τέσσαρας μείρακας μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν, στεναίνοντας ὑπὸ τὴν φρικτῶδη δουλείαν ἐν Ναυπάκτῳ· οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀποκεφαλίσαι τὸν σύζυγον αὐτῆς· ἀδυνατοῦμεν νὰ περιγράψωμεν τὴν σκηνὴν καθ' ἣν ἡ χήρα τοῦ ταγματάρχου Σάββα πιστὴ πρὸς τὴν θρησκείαν τῆς, προσέπεσε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ σεβασμίου πατρὸς αὐτῆς, ἀφώνου ἐξ ἄλλους ἐν μέσῳ τῆς νύμφης καὶ τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ, οὓς οὔτε τὴν δύναμιν εἶχε νὰ ἐναγκαλισθῇ ! Ἡ μήτηρ τοῦ ταγματάρχου Σάββα γραῖα ἑκατὸν καὶ δέκα ἐτῶν, πρῶτον ἤδη ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῶν τέκνων αὐτῆς, κατερχομένη τῆς κλίνης, ἀνεγνώρισεν ἐκ τῆς φωνῆς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐθρήνει ἐν τῇς μυρολογίαις. Οἱ τυφλοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς ἐπανεῦρον δάκρυα ὅπως κλαύσῃ, ὁ οὐρανὸς δὲ μόνος ἐνέπνευσεν αὐτῇ τὰς θερμότερας

ἐκφράσεις ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν εὐλογίαν τοῦ Παντοδυνάμου ἐπὶ τῆς κομήσεως Ὀρλώφ καὶ τῶν εὐεργετῶν τῆς ταλαιπώρου οἰκογενείας αὐτῆς.

Ἐνῷ αἱ ἐπεισοδιακαὶ αὐταὶ σκηναὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνος ἀνελίσσοντο, ἡ ὑπὸ τοῦ Μισούλη διοικουμένη μοῖρα τῆς Ὑδρας ἀποτελούμενη ἐκ τριάκοντα «βρικίων» ἐφοπλισθέντων δι' ὀκτακοσίων τεσσαράκοντα τηλεδόλων, ἡ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Βασιλείου Γκίνη μοῖρα τῶν Σπετσῶν, συγκροτουμένη ἐξ εἰκοσι διαφόρων πλοίων μετὰ τετρακοσίων τηλεδόλων, καὶ ἡ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀναγνώστου Ἀποστολοπούλου μοῖρα τῶν Ψαρῶν, ἀριθμοῦσα τέσσαρα τρίστια πλοῖα, μίαν «γολέταν», δύο «βρίκια» καὶ δέκα κανονιοφόρους, παρεσκευάζοντο, ὅπως καταλαμβάνουσιν διαφόρους θέσεις, κατοπτεῦσιν καὶ ἀπασχολῶσι ταυτοχρόνως τὸν ἐχθρὸν καθ' ὅλα τὰ μέρη ἐν οἷς ἐκρίνετο σύμφορον νὰ γνωρίζωσι, νὰ ματαιώσιν, νὰ προλαμβάνωσιν ἢ ν' ἀποκρούσωσι τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ· ὁ πόλεμος ἀπροκαλύπτως κεκηρυγμένος ἐξετείνετο πρὸς βορρᾶν, πρὸς μεσημβρίαν, πρὸς δυσμὰς, πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν τῇ Ρούμελῃ, τῇ Ἡπείρῳ, τῇ Αἰγύπτῳ καὶ τὰς ἀντιβασιλείας τῆς Βαρβαρίας. Ὁ ἐχθρὸς παρεσκευάζετο, ὅπως ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἥς τὰ τέκνα ὤφειλον πανταχοῦ ν' ἀντιτάξωσι ἀντίστασιν πεισματῶδη.

Οὐδὲν ὄφελος αὐτοῖς, ἂν ἐνίκων μίαν μοῖραν ἢ κατέστρεφον δέκα· ἔδει νὰ πολεμήσωσιν ἀφοῦ ἠδύναντο ἔδει καὶ πάλιν νὰ νικήσωσι μέχρις οὗ θριαμβεύσωσι ἐξοντοῦντες ἐξωργισμένους κυρίους, ἀφ' ὧν ἡλπίζον ἀνακωχὴν ἢ εἰρήνην μόνον ὁπότεν ἤθελον ἐξαντλήσει πᾶν μέσον πρὸς πόλεμον. Δὲν ἠγνόουν οὔτε τὰς δυσχερείας οὔτε τὸ μῆκος τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἐπεχείρησαν. Ἡ δάφνη ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν ἀτόχον τῆς τελευταίας σάνιδος, δι' ἣς ἤθελε ναυπηγήσει πλοῖον, καὶ τοῦ τε τελευταίου βυτίου πυρίτιδος δι' οὗ ἤθελεν ἀνατινάξει τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατεχομένους προμαχώνας.

Τὸ πολιτικὸν πρόβλημα ἐμελλε νὰ λύσῃ μακρὰ ἐπιμονή· ἀπεφασίσθη λοιπόν, ὅπως Ψαρριανοὶ πλέοντες πρὸς τὰ παράλια τῆς

Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπισκοπῶσι πάντας τοὺς ἐν Δαρδανελλίοις καὶ Ἑλλησπόντι· ἔξοπλισμούς· οἱ Σπετιῶται ἀνέλαβον νὰ περιπολῶσι μεταξὺ Κρήτης, Εὐβοίας καὶ Ἀττικῆς ἐπαγρυπνοῦντες ἐπὶ τῶν κατὰ τὰς ἀκτᾶς ταύτας συμβαινόντων, καὶ ἀπαγορεύοντες εἰς πάντα τὰ πλοῖα τὴν ἐν τῇ Ἀργολικῇ κόλπῳ εἴσοδον· διότι οὐδόλως ἐφοδοῦντο τὴν ἀποδίδασιν προμηθειῶν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν διὰ θαλάσσης, τῆς πόλεως ταύτης ἀπεχούσης μίαν καὶ ἡπίσειαν λεύγην τῆς παραλίας, τῆς δὲ πεδιάδος κατεχομένης παρὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Τέλος τοῖς Ὑδραίοις ἀνετέθη ὁ ἀποκλεισμός τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς μέχρι τοῦ Βοθρωτοῦ καὶ ἡ σύστασις κατοπτευτικοῦ σταθμοῦ μεταξὺ τοῦ Λευκοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Πρεδέζης.

Ἡ ἡπειρος προυκάλει ἰδιαζόντος τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαναστατῶν. Ἡ ἀπάντησις, ἣν ἔλαβεν παρὰ τῶν Ἀκαρνάνων ὁ πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ Χουραῖτ ἀπεσταλὴς ταχυδρόμος, ἀνακοινωθείσα τῇ συμβουλίῃ τοῦ «σερασκέρη» τούτου, τηλικαύτην προυκάλεισεν ἐν αὐτῇ μανίαν, ὥστε ἐπεθύμουν, εἰ δυνατόν πάραυτα νὰ ἐκστρατεύσωσιν, ὅπως καταθρέψωσιν αὐτούς. «Ἀγᾶς» τις ἐγερθεὶς μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὸ συμβούλιον τοῦτο προέτεινε ν' ἀνατεθῇ αὐτῷ ἡ ἐκδίκησις τῆς κοινῆς προσβολῆς· ἐζητεῖ μόνον χιλίους προθύμους ἄνδρας, ὅπως ἐνσπείρῃ πῦρ καὶ σίδηρον ἐν τῇ ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτῆς χώρᾳ· ἐπειδὴ ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐλέγχετο ἀκριτος ἐξυπηρετεῖ δὲ συγχρόνως καὶ τὰς κρυφίας βλέψεις τοῦ σερασκέρη, ὁ Χουραῖτ συνήνεσε προσθεὶς εἰς τοὺς ζητηθέντας καὶ πεντακκοσίους ἑτέρους ὁπλίτας ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν φρουρὰν τῆς Πρεδέζης.

Ἵνα μὴ ἀφήσῃσι λοιπὸν καὶ ψυχρανθῇ τοσοῦτον ἐνθερμος ζήλος ἐπέσπευσαν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀλδανοῦ ἀγᾶ, ὅστις ἀπεβιδάσθη τῇ 22 Φεβρουαρίου εἰς Λουτράκι καθ' ἣν στιγμὴν οἱ πεντακκοῖοι ἄνδρες, οὓς εἶχον ὑποσχεθῇ αὐτῷ, ἀπεβιδάζοντο εἰς Βόνιτσαν. Διήρκει ἔτι ὁ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ προκληθεὶς ἐνθουσιασμός καὶ οὐδὲν ἐφαίνετο ἀδύνατον εἰς τοὺς νικητὰς αὐτοῦ· ἐν τούτοις ἄγνω-

στον πῶς οἱ Ἀκαρναῖες πληροφορηθέντες τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων κατώρθωσαν ν' ἀνατρέψωσιν αὐτό. Ὁ Ζοῦγκος, καὶ τινεὶ ὀνόματι Στέργιος ἐξ Ἀγράφων, προσδραμόντες τῶν βαρβάρων εἰς τὰ πέριξ τῶν χωρίων Παραδεῖσι καὶ Παλίμπεη, ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν καὶ ἀπροσδοκῆτως, ὥστε μόνις μίλια τινα προχωρήσαντες ἐντὸς τῆς χώρας, ἐτράπησαν οἱ βάρβαροι εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Βόνιτσαν ἀφ' οὗ ἐγκατέλιπον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων τεσσαράκοντα τέσσαρας νεκρούς, τριάκοντα αἰχμηκλώτους, καὶ ἐξήκοντα ἵππους, μέγα δ' εὐτύχημα δι' αὐτοὺς ἦτο, ὅτι κατώρθωσαν ν' ἀποκομίσωσιν ἑκατὸν τριάκοντα τραυματίας, οὓς ἀπεδίδασαν διὰ Πρέβεζαν.

Ὁ Χουρσίτ μαθὼν τὴν κακὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ ἀγῶντος, ἠθέλησε νὰ ἐπανορθώσῃ, ὅπερ διεπράξατο σφάλμα, δι' ἐτέρας ἀποπειράς καλλίτερον προσχεδιασμένης. Διέταξε λοιπὸν πρὸς τοῦτο τοὺς τρεῖς πασσάδες, οἵτινες εὕρισκοντο ἐν Ἀρτῇ νὰ εἰσβάλωσι μετὰ πάντων τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ὑπισχνόμενος ὅτι δὲν θέλει βραδύνει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν αὐτοπροσώπως. Ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ διαδώσωσιν ἐν Ζακύνθῳ, ὅτι ὁ Χουρσίτ εὕρισκετο εἰς τὰς πύλας τοῦ Μεσολογγίου· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔσχε τὴν τύχην τῆς προηγηθείσης.

Οἱ ὑπαρχηγοὶ τοῦ Χουρσίτ καταστενοχωρηθέντες ἐν τῇ διόδῳ τοῦ Μακρυνόρου, ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοχωρήσωσι μετ' ἀπώλειαν ἑξακοσίων ἀνδρῶν Τέλος καθ' ἣν στιγμὴν ὁ σερασκέρης διέτασσε ν' ἀναχωρήσωσιν ἐξ Ἰωαννίνων δισχιλιοὶ γενίτσαροι, μέλλοντες νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τετρακισχιλίων στρατιωτῶν συνηθροισμένων ἐν Σαλαγόρᾳ, ἵνα καὶ ἐκ τρίτου ἀποπειραθῶσι νὰ προσβάλωσι τὴν Ἀκαρνανίαν, ἐπληροφορήθη περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ὑδραϊκῆς μοίρας εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου, ὅτε ἠναγκάσθη ν' ἀναβάλῃ τὸ μελετώμενον σχέδιον.

Οἱ Θεσπρωτοὶ βέηδες, οἵτινες εἶχον ἐνωθῇ αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου ἤδη μετὰ τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ, γνωστοποιούντες αὐτῷ τὴν ἀφίξιν τοῦ γαυάρχου Μισαύλη εἰς Ρινιάσσαν, ὄρμον τῆς Κασσιопίας,

παρίστων αὐτῷ, ὅτι ἀσχέτως πρὸς τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν καθ' ἑκάστην ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἐξ ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τῶν Σουλιωτῶν, αἱ παραλίαι τῆς χώρας αὐτῶν παρῆχον πρόσφορα σημεῖα πρὸς καθόδους τῶν ἐπαναστατῶν, ὡς ἂν οὗτοι ἤθελον κρίνει ἐπικαιρον νὰ ποιῶνται ἀποβάσεις καὶ πυρπολῶσι τὰς κώμας αὐτῶν.

Ἀνῆγγελλον αὐτῷ, ὅτι ὁ ἐχθρὸς προτίθεται νὰ ἀποδῇ εἰς Σύβοτα, ὅπου πολλὰ τουρκικὰ πλοῖα εἶχον προσφύγει, ἐκέτευον δ' αὐτόν, ἵνα δράμῃ πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, δηλοῦντες, ὅτι, ὅπως καταστῶσιν ἱκανοὶ ν' ἀκολουθήσωσι τὰς σημαίας αὐτοῦ, ὅπουδῆποτε ἤθελον δδηγῇ αὐτοὺς ὥφειλε πρὸ παντὸς νὰ μεριμνήσῃ περὶ ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν τῆς Σελλαῖδος.

Οὐδεὶς πλέον διαταγμὸς ἐπετρέπετο· αἱ αἰτήσεις αὗται συνεφώνουν τῇ διαταγῇ τοῦ Σουλτάνου, ἣτις ἐπέτασσε τῷ σερασκέρῃ νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς Σουλιώτας. Ἄλλ' ἔδει ν' ἀποκρύψῃ αὐτοῖς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐξακολουθῶν νὰ προσποιῇται ὅτι ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ πρότερον τοὺς Ἀκάρνανας.

Ἐν τούτοις ὁ Χουρσίτ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ Καραθενσεράγι τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τὸ πεδινὸν πυροβολικόν, ὅπερ διευθύνετο ἐναντίον τῆς Ἀρτῆς καὶ ἐκράτησεν ἐξ ἑκατῶν Σκυπετάρων, ἐτοίμους ἅμα τῷ πρώτῳ σημείῳ νὰ μεταβῶσιν εἰς Θεσπρωτίαν διαδίδων ἐν τούτοις, ὅτι ἡ ἐφεδρία αὕτη ἀνήρχετο μόλις εἰς χιλίους πεντακοσίους ἄνδρας, οὓς ἐπίσης διετήρουν, ἵνα μεταχειρισθῶσιν εἰς μέλλουσαν κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας ἐκστρατείαν.

Οὐδὲν ἕτερον ὑπελείπετο πλέον αὐτῷ ἢ ν' ἀποκρούσῃ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ὑδραίων ἄλλως πῶς νὰ ἐπιτύχῃ τούτου ἀνευ ναυτικοῦ; Μόνοι οἱ ἄγγλοι ἠδύναντο νὰ ἐπιτελέσωσι τὸ σωτήριον τοῦτο ἔργον. Ἐπελήφθησαν τοσοῦτῳ προθύμῳ τῆς διαπραγματεύσεως πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ «χαρεμίου» τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ καὶ ὑπηρέτουν αὐτῷ μετὰ ζήλου τοσοῦτῳ ἄγνοῦ, ὥστε μεγάλην ἤθελον αἰσθανθῇ εὐχαρίστησιν, ἂν εὕρισκον εὐκαιρίαν ν' ἀποδείξωσιν αὐτῷ, ὅτι οὐδέποτε δύναται τις νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ προσῆκον πρὸς τοὺς Τούρκους ἐνδιαφέρον, πρὸς προφύλαξιν τῶν ὁποίων «οἱ χριστιανοὶ

στον πῶς οἱ Ἀκαρνανεὶ πληροφορηθέντες τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων κατώρθωσαν ν' ἀνατρέψωσιν αὐτό. Ὁ Ζουγκος, καὶ τινεὶ ὀνόματι Στέργιος ἐξ Ἀγρᾶφων, προσδραμόντες τῶν βαρβάρων εἰς τὰ πέριξ τῶν χωρίων Πικραδεῖσι καὶ Παλίμπεη, ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν καὶ ἀπροσδοκῆτως, ὥστε μόλις μίλια τινα προχωρήσαντες ἐντὸς τῆς χώρας, ἐτράπησαν οἱ βάρβαροι εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Βόνιτσαν ἀφ' οὗ ἐγκατέλιπον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων τεσσαράκοντα τέσσαρας νεκρούς, τριάκοντα αἰχμυχλώτους, καὶ ἐξήκοντα ἵππους, μέγα δ' εὐτύχημα δι' αὐτοὺς ἦτο, ὅτι κατώρθωσαν ν' ἀποκομίσωσιν ἑκατὸν τριάκοντα τραυματίας, οὓς ἀπεβίβασαν διὰ Πρέβεζαν.

Ὁ Χουρσίτ μαθὼν τὴν κακὴν ἔκδοσιν τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ ἀγᾶ αὐτοῦ, ἠθέλησε νὰ ἐπανορθώσῃ, ὅπερ διεπράξατο σφάλμα, δι' ἑτέρας ἀποπειράς καλλίτερον προσχεδιασμένης. Διέταξε λοιπὸν πρὸς τοῦτο τοὺς τρεῖς πασσάδες, οἵτινες εὐρίσκοντο ἐν Ἀρτῇ νὰ εἰσβάλωσι μετὰ πάντων τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ὑπισχνόμενος ὅτι δὲν θέλει βραδύνει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν αὐτοπροσώπως. Ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ διαδώσωσιν ἐν Ζακύνθῳ, ὅτι ὁ Χουρσίτ εὐρίσκετο εἰς τὰς πύλας τοῦ Μεσολογγίου· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔσχε τὴν τύχην τῆς προηγηθείσης.

Οἱ ὑπαρχηγοὶ τοῦ Χουρσίτ καταστενοχωρηθέντες ἐν τῇ διόδῳ τοῦ Μακρυνόρου, ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοχωρήσωσι μετ' ἀπώλειαν ἑξακοσίων ἀνδρῶν. Τέλος καθ' ἣν στιγμὴν ὁ σερασκέρης διέταξε ν' ἀναχωρήσωσιν ἐξ Ἰωαννίνων δισχιλίοι γενίτσαροι, μέλλοντες νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τετρακισχιλίων στρατιωτῶν συνηθροισμένων ἐν Σαλαγόρᾳ, ἵνα καὶ ἐκ τρίτου ἀποτρεαθῶσι νὰ προσβάλωσι τὴν Ἀκαρνανίαν, ἐπληροφορήθη περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ὑδραϊκῆς μοίρας εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου, ὅτε ἠναγκάσθη ν' ἀναβάλῃ τὸ μελετώμενον σχέδιον.

Οἱ Θεσπρωτοὶ βέηδες, οἵτινες εἶχον ἐνωθῇ αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου ἤδη μετὰ τοῦ Χουρσίτ πασσά, γνωστοποιούντες αὐτῷ τὴν ἄφιξιν τοῦ ναυάρχου Μισοῦλη εἰς Ρινιάσσαν, ὄρμον τῆς Κασσιοπίας,

παρίστων αὐτῷ, ὅτι ἀσχέτως πρὸς τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν καθ' ἑκάστην ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἐξ ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τῶν Σουλιωτῶν, αἱ παραλῖαι τῆς χώρας αὐτῶν παρῆχον πρόσφορα σημεῖα πρὸς καθόδους τῶν ἐπαναστατῶν, ὥσάκις οὗτοι ἤθελον κρίνει ἐπίκαιρον νὰ ποιῶνται ἀποβάσεις καὶ πυρπολῶσι τὰς κώμας αὐτῶν.

Ἀνγγέλλον αὐτῷ, ὅτι ὁ ἐχθρὸς προτίθεται νὰ ἀποβῇ εἰς Σύβωτα, ὅπου πολλὰ τουρκικὰ πλοῖα εἶχον προσφύγει, ἐκέτευν δ' αὐτόν, ἵνα δράμῃ πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, δηλοῦντες, ὅτι, ὅπως καταστῶσιν ἱκανοὶ ν' ἀκολουθήσωσι τὰς σημαίας αὐτοῦ, ὅπουδῆποτε ἤθελεν ὁδηγήσει αὐτοὺς ὥφειλε πρὸ παντὸς νὰ μεριμνήσῃ περὶ ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν τῆς Σελλαΐδος.

Οὐδεὶς πλέον δισταγμὸς ἐπετρέπετο· αἱ αἰτήσεις αὐτῶν συνεφώνουν τῇ διαταγῇ τοῦ Σουλτάνου, ἣτις ἐπέτασσε τῷ σερασκέρῃ νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς Σουλιώτας. Ἄλλ' ἔδει ν' ἀποκρύψῃ αὐτοῖς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐξακολουθῶν νὰ προσποιῇται ὅτι ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ πρότερον τοὺς Ἀκαρνανάς.

Ἐν τούτοις ὁ Χουρσίτ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ Καραδενσεράκι τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τὸ πεδινὸν πυροβολικόν, ὅπερ διευθύνετο ἐναντίον τῆς Ἄρτης καὶ ἐκράτησεν ἕξ χιλιάδας Σκυπετάρας, ἐτοίμους ἅμα τῷ πρώτῳ σημείῳ νὰ μεταδῶσιν εἰς Θεσπρωτίαν διαδίδων ἐν τούτοις, ὅτι ἡ ἐφεδρία αὕτη ἀνήρχετο μόλις εἰς χιλίους πεντακοσίους ἄνδρας, οὓς ἐπίσης διετήρουν, ἵνα μεταχειρισθῶσιν εἰς μέλλουσαν κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας ἐκστρατείαν.

Οὐδὲν ἕτερον ὑπελείπετο πλέον αὐτῷ ἢ ν' ἀποκρούσῃ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ὑδραίων ἄλλως πῶς νὰ ἐπιτύχῃ τούτου ἀνευ ναυτικοῦ; Μόνοι οἱ ἄγγλοι ἠδύναντο νὰ ἐπιτελέσωσι τὸ σωτήριον τοῦτο ἔργον. Ἐπελήφθησαν τοσοῦτῳ προθύμῳ τῆς διαπραγματεύσεως πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ «χαρεμίου» τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ καὶ ὑπῆρτον αὐτῷ μετὰ ζήλου τοσοῦτῳ ἄγνου, ὥστε μεγάλην ἤθελον αἰσθανθῇ εὐχαρίστησιν, ἂν εὕρισκον εὐκαιρίαν ν' ἀποδείξωσιν αὐτῷ, ὅτι οὐδέποτε δύναται τις νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ προσῆκον πρὸς τοὺς Τούρκους ἐνδιαφέρον, πρὸς προφύλαξιν τῶν ὁποίων «οἱ χριστιανοὶ

βασίλεις δέον νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς λίαν εὐτυχεῖς, ὅτι διατηροῦσι ναυτικούς σταθμούς ἐν τῇ ἀνατολῇ». Τὰς σκέψεις ταύτας, ὅσον ἄτοποι καὶ ἂν ᾔσαν, οἱ Τούρκοι ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτῶν ἠθέλησαν νὰ πραγματοποιήσωσι· καίτοι ὃ ἐκ τῆς φύσεως αὐαῶν ἔδει ν' ἀποδοκιμασθῶσιν, ἐν τούτοις ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

Τῇ 19 Μαρτίου, ὑδραῖκή μοῖρα, ἣς ἐπέδαινε λόχος Μανιατῶν, διοικούμενος ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Κυριάκου, ὃν εἶδομεν ἐμφανιζόμενον πρὸς στιγμὴν ἐν Εὐβοίᾳ, ἀπέπλεεν ἐκ Ρινιάσσης διευθυνομένη εἰς Σύδωτα, ὅπου οἱ Τούρκοι εἶχον καταλίπει πλοῖα τινα πολεμικά, μεθ' ὧν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνενωθῶσιν, ἐνεκα τῆς ἐσπευσμένης αὐτῶν φυγῆς. Ὁ ἀνδρείος ἀρχηγὸς τῶν Ἐλευθερολακῶνων ἐθήρευν ἀπὸ πολλοῦ τὴν περίστασιν τοῦ νὰ μερισθῇ τοὺς κινδύνους τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ἀδελφῶν αὐτοῦ τῆς Σελλαΐδος.

Αἱ δεήσεις αὐτοῦ εἶχον εἰσακουσθῇ. Τὰ πλοῖα, ἅτινα ἔφερον τὸ στράτευμα αὐτοῦ εἶχον ὑπερβῇ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχέροντος, ἀντίκρυζον τὴν ἀκρόπολιν τῆς Πάργας, ἣτις ἐπωλήθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τοῖς βαρβάροις, ἔκαμπτον τὸ ἀκρωτήριο Χειμέριον καὶ ἀφίνοντες πρὸς δυσμὰς τὸ ἀκρωτήριο Λευκίμνη τῆς Κερκύρας, προσήγγιζον τὰ Σύδωτα, ὅπου εὗρισκοντο μία φρεγάτα, μία κορβέτα καὶ τέσσαρα πολεμικά βρίκια ὀθωμανικά, ὅτε βρίκιον τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ τῆς Αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος, παρουσιασθέν, ἀπηγόρευσε τοῖς ἐπαναστάταις, «δυνάμει ἀνωτέρας διαταγῆς, νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω.....» διὰ τῶν ἐξῆς ἐν ἐπιστολῇ γεγραμμένων λέξεων: «Μάθετε, ὦ Ἕλληνες, ὅτι δὲν ἐπιτρέπομεν ὑμῖν νὰ εἰσέλθητε εἰς τὸν »πορθμὸν τῆς Κερκύρας. Ἐὰν προτίθεσθε νὰ πλεύσητε πρὸς τὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου, διέλθετε ἔξωθεν τῆς νήσου· ὅθεν ἀνακρούσατε »πρόρμναν».

Ἐκώλυον τοὺς Ἕλληνας νὰ νικήσωσιν· ἂς φαντασθῇ τις τὴν θλίψιν αὐτῶν, οἵτινες προσεπάθησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τὰ δίκαια αὐτῶν λέγοντες. «Διατί ἐπιτρέπετε λοιπὸν τὴν εἰσοδὸν ταύτην τοῖς »Τούρκοις; Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀντιταχθῶμεν αὐτοῖς, ὅταν »προστατεύωνται ὑφ' ὧν;» Ἀπηξίωσαν ν' ἀκούσωσιν αὐτοὺς καὶ

ἡ γολέττα «Τερψιχόρη», ἣν ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἐπεμψεν αὐθημερόν, τὴν 19 Μαρτίου, εἰς Κέρκυραν, ἵνα ζητήσῃ ἐξηγήσεις τινάς, δὲν εἶχε τύχη εἰσέτι, τῇ 31 Μαρτίου, ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τοῦ λόρδου Μεγάλου Ἀρμοστοῦ. Ἡ ναυτικὴ ἐκδρομὴ, μετὰ τῶν στρατευμάτων τῶν προωρισμένων δι' ἀποδίδοσιν, ἠναγκάσθη πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρινιάσσαν, καὶ ὁ χριστιανικὸς στόλος αὐτὸς ἐδέξεν εὐθὺς ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς ἐπτανησιακῆς ταύτης Ταυρίδος· οὐδεὶς πρόσφυξ ἐγένετο πλέον δεκτὸς εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἐὰν δὲν ἦτο Ἑβραῖος ἢ Μωαμεθανός.

Ὁ πλοίαρχος τῆς «Τερψιχόρης» καθεῖρχθη ἅμα εἰσελθὼν ἐν τῇ λιμένι τῆς Κερκύρας. Ἡ τὴν ἀγανάκτησιν κινοῦσα ἀδικία αὐτῇ ἀφεύκτως ᾗθελε συνεπαγάγει ὀλέθρια ἀποτελέσματα διὰ τοὺς Ἑλληνας, οἵτινες ἐσκέπτοντο νὰ φέρωσιν ἐν Ἡπείρῳ ἀντιπερισπασμὸν τοῖς Τούρκοις, σπουδαῖον ὡς πρὸς τὰ σχέδια αὐτῶν. Οὗτοι δὲ τοσοῦτον καλῶς ἐνόουν τὰς συνεπείας αὐτοῦ, ὥστε εὐθὺς ὡς ἐξησφαλίσθησαν ἐκ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης, χάρις εἰς τὴν προστασίαν τῶν Ἀγγλων, ἀπεπειράθησαν τῇ 23ῃ Μαρτίου μάλιστα νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας, μεταδιβάζοντες τρισχιλίους ἀνδρας εἰς Βόνιτσαν.

Ἐπεθύμουν πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἐκδικήσωσι τὰς προηγουμένας αὐτῶν ἥττας· συναφθείσης δὲ τῆς μάχης τὴν ἐπιούσαν, ὁ ὀπλαρχηγὸς Μακρῆς, ὅστις εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν Ζοῦγκον καὶ τὸν Ἰσκον, κατὰ κράτος ἐνίκησεν αὐτούς, ἀναγκασθέντας ἐπαισχύντως νὰ ἐπιστρέψωσι τὸ τρίτον ἤδη εἰς Πρέβεζαν, ἀφοῦ ἀπώλεσαν πλείονας τῶν ὀκτακοσίων ἀνδρῶν.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἤρξαντο ὑποπτευόμενοι τὸν ὀπλαρχηγὸν Βαρνακιώτην, ὅστις δὲν παρευρέθη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, προφασιζόμενος ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ ἦτο ἀναγκαία εἰς τὴν χώραν ἐκείνην τῆς Ἀκαρνανίας, ἣν ὀνομάζουσι Ἐηρόμερον. Ὡς αἰτιολογίαν ἀνέφερον ὅτι ἡ ἐμφάνισις τῆς τουρκικῆς μοίρας ἐν τῇ Πατραϊκῇ θαλάσῃ εἶχεν ἀναγκάσει αὐτὸν νὰ ἐπαγρυπνῇ τὰ πέριξ τοῦ Δραγομέστου καὶ μόνον διὰ τῆς ἀποσκιρτήσεως αὐτοῦ, ὡς ἀλλαχοῦ ρη-

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως φυλ. 69

θήσεται, ἀπεκάλυψε τὴν συνεννόησιν αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἀγγλων κατασκόπων, οἵτινες προὔτιθεντο τὴν ἀπώλειαν τῶν Ἑλλήνων.

Χωρὶς γὰρ ἀθυμήσωσιν οἱ Τούρκοι ἐπὶ τοῖς ἐπισυμβᾶσιν αὐτοῖς ἀτυχήμασιν, ἅμα λαθόντες ἐνίσχυσιν τρισχιλίων ἀνδρῶν, ἀποσπασθέντων ἐξ Ἀρτης καὶ Σαλαγόρας, ἐστράφησαν ἀμέσως ἐναντίον τῆς Ρινιάσσας, ἐν ᾗ ὁ ὀπλαρχηγὸς Κυριάκος ἐφρούρει μετὰ τῶν Μανιατῶδ αὐτοῦ. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἦτο γὰρ ἐκδιώξωσι τῆς θέσεως ταύτης τοὺς Σουλῶτας καὶ διακόψωσιν οὕτω πᾶσαν συγκοινωνίαν αὐτῶν μετὰ τῆς θαλάσσης. Ἐχώρησαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ καὶ περιέζωσαν τὴν θέσιν αὐτήν, ὅτε ἀκούσαντες τὸν ἦχον κεράτων, ἅτινα μεταχειρίζονται ἐν τοῖς στρατεύμασιν αὐτῶν μόνοι οἱ «βεζύραι» τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἐνόμισαν ὅτι ὁ Χουρσίτ πασσᾶς ἐφθασεν αὐτοπροσώπως, ἵνα τοὺς βοηθήσῃ.

Πάραυτα οἱ Τούρκοι δρᾶττονται τῶν ὅπλων καὶ παρατάσσονται, ἵνα ἐπιδείξωσι τῷ Χουρσίτ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν· προανέκρουον δὲ ἤδη δι' ὕδρων καὶ φωνῶν ἔφοδον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅτε ὁ Μάρκος Βάτσαρης—ὅστις μετεχειρίσθη τὸ στρατήγημα τοῦτο, ἵνα ἀποκρύψῃ τὴν προσέγγισιν αὐτοῦ τοῖς Τούρκοις,—ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν, τοὺς διασκορπίζει, καὶ φονεύσας πλείστους, καταδιώκει αὐτοὺς μέχρι Καστροσκιᾶς, ὅπου ἐστρατοπέδευον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ναξία, ἐκβάλλοντος ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

Ἡ ἀναγγελία τῆς τετάρτης ταύτης ἀποτυχίας τῶν Τούρκων ἐν τῇ νοτίῳ Ἠπείρῳ, ἀφικνεῖτο εἰς Ἰωάννιναν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Χουρσίτ πασσᾶς νέα δείγματα εὐνοίας ἐλάμβανε παρὰ τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ. Αἱ τιμαὶ ὅμως αὗται ἢ καὶ ἡ ἀπονομή αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ στέμματος ἔτι, ὑποδεικνύουσι σχεδὸν πάντοτε παρὰ ταῖς ἀπολυταρχικαῖς κυβερνήσεσιν, ὅτι οἱ δι' αὐτῶν εὐνοούμενοι θάσσον ἢ βράδιον ὠφείλουσι γὰρ θυσιασθῶσιν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἀναρχίας. Περιβάλλων διὰ χειμερικῶν χαρίτων καὶ εὐνοιῶν ὁ ἀπληστος Σουλτάνος τὸν σερασκέρην αὐτοῦ, ἐπέβλεπεν αὐτὸν γὰρ δώσῃ λόγον περὶ τῆς κληρονομίας τοῦ κενταύρου τῆς Ἠπείρου, ὅστις ἔπεσεν ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου.

Ἦδη ὁ Ἀδδὶν βέγης τῆς Λαρίσσης, χωρὶς οὐδὲν νὰ λάβῃ μέρος κατὰ τὴν διαανομὴν τῶν ὑπαρχόντων τοῦ ἀποθανόντος Ἀλῆ πασσᾶ τόσῃ σκληρᾷ ἐπιπλήξεις ὑπέστη παρὰ τῶν ὑπουργῶν τῆς Πύλης ἐπὶ τῷ πολέμῳ τῆς Ἡπείρου, εἰς ὃν ὤθησεν αὐτούς, ὥστε πτοηθεὶς διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, κατήλθεν εἰς τὸν τάφον ὑπὸ ὀξέος πυρετοῦ προσβληθεὶς.

Ἡ περίστασις οὕτῃ ἔδει νὰ ἐμβάλῃ εἰς σκέψεις τὸν Χουρσίτ πασσᾶν, εἰ μὴ ἡ ἐπιτυχία ἐτύφλου αὐτόν. Ἐζήτησεν οὕτω προθεσμίαν, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἐπεμψεν ὑπὸ συναδείαν εἰς Κωνσταντινουπόλιν τὴν Βασιλικήν, τὸν σερασκέρην Μιναμπέ, τὸν ἀτιμον Θανάσῃν Βάγιαν, τὸν εὐθὺν καὶ ἐντιμον Δρόσον, οἰκονόμον τοῦ Μουχτάρ, ἀρχαῖον Γάλλον διερμηνέα, καὶ πλείστους πρὸς τούτοις ἄλλους, οὓς τὸ συμβούλιον τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος ἐπεθύμει ν' ἀνακρίνῃ, ἀναμφιδόλως δὲ καὶ νὰ βασανίσῃ ὅπως ἐξαναγκάσῃ αὐτούς εἰς ὁμολογίαν τῶν κρυπτῶν, ἐν αἷς εἶχον καταχωσθῇ οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὅπερ ἠγνόουν.

Ἐξώρισαν ταυτοχρόνως τὸν Ἰσμαήλ Πασσόμπεην εἰς χωρίον τι παρὰ τὸν Ἑβρον, ἐν ᾧ κατεδικάσθη νὰ διάγῃ ὑπὸ ἐπιτήρησιν μέχρις οὗ τελειώσωσιν αἱ ἐπὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ ἀνακρίσεις. Ἐν τούτοις ὁ Χουρσίτ ἀνέλαθε νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀναχώρησιν τῶν συμβούλων τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, φοβούμενος μὴ τὸ ἄκαιρον τοῦτο μέτρον διεγείρῃ τὴν δυσαρέσκειαν τῶν Ἀρναούτων, οἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὥς ὁ Ὁμέρ Βρυώνης προέδε, προσήρχοντο ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ «σερασκέρη».

Οὐδὲν, οὔτε κατὰ τοὺς βαρβαροτέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος παράδειγμα παρέχει ὑμῖν ἡ ἱστορία φυλῆς οἷας οἱ «Σκυπετᾶραι», ἀδιαφόρου πρὸς πᾶν κοινὸν ζήτημα, μισθουμένης ἵνα κατασφάξῃ δικαιώματι πολέμου, χωρὶς οὐδὲν αἶσθημα μίσους νὰ ὑποκοινῇ αὐτήν, ὑπηρετούσης ὑπὸ τὰς σημαίας παντός, ὅστις παρῆγεν αὐτοῖς εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ αἵματός των ἀργύριον. Οἱ μίσθαρνοι οὗτοι πολεμισταί, ἀνατραφέντες ὥς αἱ τέρπουσαι ἐν τοῖς κυνηγίοις τοὺς Πέρσας δασιεῖς λεοπαρδάλεις, θρηνήσαντες πρῶτον τὸν θάνατον τοῦ

Ἄλῃ πασσᾶ, προσέτρεχον εἶτα ὑπὸ τὰς σημαίας ἄλλου ὅπως ἐπιτε-
θῶσι κατὰ τῶν τελευταίων ὁπαδῶν τοῦ πρίφην κυρίου των.

Ἦγνόουν ὄντως ὅτι οἱ μισθοῦντες αὐτοὺς προὔτιθεντο νὰ τοὺς
ὀδηγήσωσι κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, διότι ἄλλως καὶ τοὶ ἦσαν πρόθυ-
μοι νὰ κατασφάξωσι συγγενεῖς καὶ φίλους ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν ἐναν-
τίων τεταγμένους, οἱ βράχοι τῆς Σελλαΐδος τοσάκις ποτισθέντες
ὑπὸ τοῦ αἵματός των, ἀφεύκτως ἤθελον μετριάσει τὸν ἔνοχον τούτον
ζῆλον των. Μόνον τὸ δέλεαρ τοῦ χρυσοῦ ὠδήγει αὐτοὺς, διότι αἰ-
σθήματα τιμῆς οὐδέποτε ἐνεφώλευσαν ἐν ταῖς καρδίαις μισθάρνου
ἀγέλης στρατιωτῶν.

Οἱ Σουλιῶται ἐπίσης ἤγνόουν τὰ κατ' αὐτῶν βυρσοδομούμενα,
οὐδέποτε ὁμῶς δειλιάσαντες ἐπὶ ταῖς μάχαις, ἐκ τοῦναντίου προθύ-
μως ἐπεζήτουν αὐτάς. Γνωρίζοντες τὸ γλίσχρον τῶν μέσων, ἅτινα
διέθετον οἱ Ἕλληνες, νὴν ἔλλειψιν ἐνότητος ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐ-
τῶν, βλέποντες δ' ἄλλως καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ Χουρσίτ — αἵτινες
καθ' ὃ ἐνόμιζον ἦσαν προωρισμένα· κατὰ τῆς Πελοποννήσου, ἐν ἣ
ἡ οἰκογένειά του διετέλει ἔτι αἰχμάλωτος, — ὁσημέραι ἐνισχυομένης
διέτασεν δημοσίας λειτανίας ἱκετεύοντες τὸν Θεὸν νὰ ὀρίσῃ αὐτοὺς
ὡς πρῶτα θύματα τῆς μανίας τῶν ἀπίστων· ἐπεκαλοῦντο τὸν πόλε-
λεμον ὡς εὐεργεσίαν τοῦ οὐρανοῦ· ἀπὸ δεκαπενθημέρου δ' ἤδη
καὶ πλέον διέταξαν διαρκῶς θυμιάσεις πρὸ τῶν βωμῶν τῆς Παρθέ-
νου, ὅπως ἀξιώσῃ αὐτοὺς τοῦ εὐτυχήματος νὰ χύσωσι τὸ αἷμα των
ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὅτε ἀντήχησεν ἐν τῇ Ἡλείρῳ ἡ φήμη περὶ ἐπα-
ναστάσεως ἐν Χίῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Ἐλθεῖς τῶν κυριωτέρων συμβεβηκότων, ἅτινα προηγήθησαν τῆς ἐν Χίῳ ἐπαναστάσεως.— Λόγοι, δι' οὓς οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν προσεχώρησαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.— Ἀκμὴ τῆς Χίου, γεωργικὴ, ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ εὐημερία αὐτῆς.— Καταπιέσεις τῶν Τούρκων.— Ἀποβίβασις Λυκούργου Λογοθέτου μετὰ σώματος Σαμίων.— Ἐπαναστατεῖ τὰς ἐξοχὰς τῆς Χίου.— Πολιορκεῖ τὴν ἀκρόπολιν.— Συνέντευξις αὐτοῦ μετὰ τοῦ ναυάρχου Ἀλγάν.— Συνάθροισις τουρκικοῦ στρατοῦ ἐς-ἐν Τσμέ.— Δολοφονία φύλακος κυψελῶν τοῦ ὄρους Σιπύλου.— Τάγμα δερβισῶν.— Ἀφίξις ὀθωμανικοῦ στόλου.— Ἀποβίβασις τῶν Τούρκων εἰς Χίον.— Πυρπόλησις τῆς πόλεως ταύτης.— Στραγὴ τῶν κατοίκων αὐτῆς.— Προτείνεται ἀμνηστία παρὰ τοῦ Καπετάν Πασσᾶ Ἀποστολῇ πληρεξουσίων ἐπιτρόπων ἐκ μέρους τοῦ Βεγίπ-Πασσᾶ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας.— Καταστροφή τῆς νέας μονῆς.— Ἀσέλγεια τῶν Ὁσμανλιδῶν.— Στραγὴ τῶν γυναικῶν, ἃς ἠτίμασαν διατί;— Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα σπεύδουσι πρὸς βοήθειαν τῶν κατοίκων τῆς Χίου.— Σάμιοι καθεῖργονται.— Οἱ νησιῶται παραδέχονται τὴν ἀμνηστείαν.— Ὁ Λογοθέτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀποσύρονται εἰς Ψαρά, ἔνθα φυλακίζονται.— Ὁ Ἑλῆζ-ἄγῃς, ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τῶν ἀμνηστευθέντων χωρίων.— Αὐταπάρνησις τοῦ πατρὸς τοῦ καπουκίνου τῆς Γαλλικῆς ἐξαρχίας.— Ἀτιμωτικὰ ἀπληστίας ἔργα μεγάλων ἀνατολικῶν.— Στρεβλώσεις καὶ βάσανοι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πλάτωνος καὶ τῶν ἡμύρων.— Αὐτοθυτία Ἑλληνός τινος ἵνα σώσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, μεθ' οὗ συναπώλετο.— Τραγικὸν τέλος τῆς Εἰρήνης τῆς ἐπονομαζομένης Ὀρειᾶδος τῆς Χίου.— Πρῶτα συμπτώματα λοιμοῦ.— Φρίκη τῶν Τούρκων ἐπὶ τῇ θεᾷ τῶν πλεόντων πτωμάτων περὶ τῶν πλοίων αὐτῶν.— Πώλησις δούλων.— Ἐνθουσιασμὸς ἐξομωτῶν τινῶν.— Ἐναρξίς τοῦ Ραμαζανίου.

Οἱ κάτοικοι τῆς Χίου μακαρίως διάγοντες ἐξηγέρθησαν ἐπὶ τῇ ἀκούσματι τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐκ γλυκέως πολιτικοῦ

ληθάργου. Αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ συμβε-
δηκότων, ἐμήνησαν αὐτοὺς κατὰ πρῶτον περὶ τῆς φιλικῆς Ἐται-
ρίας καὶ περὶ τῶν σκοπῶν αὐτῆς.

Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ μεταξὺ τῶν Τούρκων διοικητῶν τῆς νή-
σου, οὓς εἰς οὐδεμίαν ὑποψίαν ἐνέβαλον τὰ μέχρις ἐκείνης τῆς στιγ-
μῆς συμβεδηκότα καὶ ἀμερίμνως ἐδίουν, ὥτε εἰκοσιπεντὰς πλοίων
Ἑλληνικῶν ἀνεφάνη, ὡς προηγουμένως ἐρρέθη, πρὸ τῆς Χίου,
ὁρμηθεῖσα πρὸς βορρᾶν τοῦ φρουρίου.

Τότε οἱ Τούρκοι, τριακόσιοι κατ' ἀριθμὸν στρατιῶται καὶ δια-
κόσιοι Κρήτες προσελθόντες, συναχθέντες παρὰ τῷ «μουσελίμῳ»,
προσεκάλεσαν εἰς συμβούλιον τοὺς Ἑλληνας δημογέροντας παρ'
ὧν ἡτήσαντο εἰκοσι προκρίτους, ἵνα βουλευθῶσι περὶ τῆς σωτηρίας
τῆς νήσου.

Ἐξεθέμεθα τὰ συμβαίνοντα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ'
ἣν οἱ Χίοι, παρὰ τοὺς δικαίους αὐτῶν φόβους, κατέφυγον εἰς τοὺς
κόλπους τοῦ δεσποτισμοῦ, ὅπως διατηρήσωσι τὴν εὐζωίαν αὐτῶν,
βαρύτερον ὅμως ὑφιστάμενοι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Ἦδη θέλομεν
ἀναφέρει τοὺς λόγους, οἵτινες ἡνάγκασαν αὐτοὺς εἰς τὸ διάδημα
τοῦτο. Τοσοῦτον κινουσι τὸ ἐνδιαφέρον τὰ δεινὰ τῆς Χίου, ὥστε
ἐπιβάλλεται ἡμῖν νὰ καταστήσωμεν γνωστὰς τὰς ἀφορμὰς καὶ τὰς
λεπτομερίας αὐτῶν.

Ὁ ἐλάχιστος δισταγμὸς ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῶν Τούρκων, ὅπως
συναθροισθῶσι οἱ πρύκριτοι ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐδείνου τὴν θέσιν τῶν
κατοίκων. Ἡ Χίος εὐήμερεῖ διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βοιομηχανίας
δὲν ὑπῆρχεν οἰκογένεια μὴ ἀναμένουσα ἐν τῶν μελῶν τῆς ἐκ τῆς
ξένης, ἰδίᾳ δ' ἐκ τῶν Τουρκικῶν πόλεων. Αὐτοὶ οἱ γεωργοί, ὅσοι
εἶχον τρία ἄρρενα τέκνα, ἀπέστελλον ἐν ἡ δύο αὐτῶν εἰς Τουρ-
κίαν, ὅπως μετέλθωσιν ἐκεῖ τὸ θελκτικώτατον ἐπαγγελμα τοῦ ἀν-
θοκόμου, διαπλάσσουν τὸν χαρακτήρα ἐπὶ τὸ ἀφελέστερον καὶ εὐ-
σεδέστερον.

Οἱ πτωχότεροι δ' ἐξεπατρίζοντο ὡς ναυτικοὶ ἢ μεταπράται πω-
λοῦντες εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ προϊόντα τῆς νήσου τῶν. Τὸ ἐμ-

πόριον εἰσαγωγῆς τε καὶ ἐξαγωγῆς τέλος, τοσούτῳ εἶχεν ἀναπτύξει
τὰς σχέσεις τῶν Χίων μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὥστε μᾶλλον ἐν ταῖς
τουρκικαῖς ἐπαρχίαις διῆγον οὗτοι ἢ ἐν τῇ χώρᾳ, οὕτως ὥστε τοῦ
δημοσίου πλούτου διεσπαρμένον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὄντος, ἦν ἀδύνα-
τον αὐτοῖς νὰ συμπράξωσιν εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐπαναστά-
σεως μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων.

Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Χίοι συγκατετίθεντο
εἰς τὰς προτάσεις τῶν Ὑδραίων, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀποκατεστημένοι
ἀδελφοὶ τῶν ἠθέλων πέσει θύματα τῶν Τούρκων, ἐνῷ αἱ περιουσίαι
τῶν θὰ ἐξημεύοντο· οὕτω δὲ δέκα ἢ δέκα καὶ πέντε χιλιάδων ἐμ-
πόρων ἢ ἐργατῶν, οἵτινες ἐδίδον τῇ Χίῳ ζωὴν, ἀπαξ καταστρεφο-
μένων, ἢ νήσος ἡδυνάτει, ἔστω καὶ λάθρᾳ, νὰ παράσχη πᾶσαν βοή-
θειαν τοῖς ἐπαναστάταις, ἢ νὰ συνεισφέρῃ ὑπὲρ τῶν ἐξόδων τοῦ
πολέμου, ὃν ἐπεχείρουν. Οὐχ' ἦττον βάσιμος σκέψις καὶ ἰσχυρὸς
λόγος ἦν ἡ ἰδίᾳ αὐτῆς τῆς νόσου θέσις, καθ' ἣν ἀφαιρουμένων
τῶν χρηματικῶν αὐτῆς πόρων, εὐρίσκετο ταυτοχρόνως ἐν τῇ πρώτῃ
γραμμῇ κατέναντι τῶν Τούρκων.

Ἀδυνατοῦσα νὰ συγκροτήσῃ σώματα στρατοῦ ἐκ τῶν ἰδίων αὐ-
τῆς κατοίκων, ἡ Χίος, ἐν περιπτώσει παραδοχῆς τῶν προτάσεων
τῶν Ὑδραίων, ἦν ἡνάγκασμένη νὰ διατηρῇ στρατὸν ξηρᾶς καὶ ναυ-
τικᾶς δυνάμεις, ὅπως ἀποκρούῃ πᾶσαν τουρκικὴν προσβολήν, ἐνῷ
οἱ πόροι δὲν ἠθέλων ἐπιτρέπει αὐτῇ τὴν ἐκμίσθωσιν οὕτε στρατευ-
μάτων οὕτε στόλου· καθίστατο δὲ οὕτω τοῖς Ἑλλησιν ἀντὶ ὠφελί-
μου συμμάχου βάρος περισσόν, ὅπερ ὠφείλον νὰ ὑποστηρίξωσι.

Πλείσται ἤδη τῶν νήσων ἀδυνατοῦσαι νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυ-
τὰς ἱκανὰ παρῆχον πράγματα τῇ ἀρτιπαγεῖ κυβερνήσει· οὕτως ἡ
Χίος ἠθέλε ττηρήσει τελείαν οὐδετερότητα, μέχρις οὗ κατώοιθου νὰ
περιβάλλῃ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς τὰ τέκνα καὶ τὰ κεφάλαιά της,
ἐπότε ὠφελιμωτάτῃ ἠθέλε καταστή τῇ Ἑλλάδι προσχωροῦσα εἰς
τὸν ἀγῶνα.

Πρὸς ταῖς σκέψεις ταύταις οἱ γέροντες διέδλεπον ὅτι τὸ σύνθημα
τῆς ἐπαναστάσεως ἐδόθη ἐκ τῶν γραφείων τῆς ρωσικῆς κυβερνή-

σεως, ἐνεθυμοῦντο δὲ ὅτι τῇ 1770 εἶχον ἐξαγοράσαι πολυαρίθμους Ἑλληνας, αἰχμαλωτισθέντας τότε ὑπὸ τῶν Τούρκων. Δύο ἑτεραι ἐπαναστάσεις ἀλλεπαλλήλως ἐπελθοῦσαι ἔκτοτε, ἀπέβησαν ἐπίσης δολέθραι τοῖς Ἑλλησι, θυσιασθεῖσιν ὑπὸ τῶν Μοσχοδιτῶν ἀπεφάσι-
σαν λοιπὸν νὰ ὑπακούσῃσι ταῖς διαταγαῖς τοῦ «μουσελίμη». Τοι-
αύτη ἦν ὡς προεξεθέμεθα ἡ γνώμη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πλά-
τονος, ὡς καὶ ἡ κοινὴ ἐπιθυμία, οὐδὲν ἄλλο ἢ χρονατριδὴν ζη-
τοῦσα.

Ἐν τούτοις οὕτως ἐνεργούντες οἱ Χῖοι, οἵτινες μόνον εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον ἀπέβλεπον, ἔσφαλλον νομίζοντες ἑαυτοὺς ξένους με-
ταδόλλει τις ὅμως εὐκόλως τὸν χαρακτήρα τῶν λαῶν, ἀγαθοί, ἐν-
τιμοὶ εὐφύεις, ἐνάρετοι ἀλλ' ἐγώϊσταὶ τὸν χαρακτήρα τῶν λαῶν,
ἐπελάθοντο τῶν διδαγμάτων τῆς ἱστορίας, ἥτις ἐπεκάλυπτεν αὐτοῖς
τὴν ἀληθεῖ κατὰστασιν των εἴτε ὅτε οἱ πρόγονοί του παρέδιδον τὴν
ἐκέτην Πακτιάαν εἰς τοὺς σατράπας τοῦ μεγάλου βασιλέως, εἴτε ὅταν
προσχωροῦντες ἀκολούθως εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον τῶν
Ἑλλήνων, ἐπιπτον θύματα τῶν βαρβάρων, οὓς ἀλληλοδιαδόχως ἐθώ-
πευον ἢ ἐγκατέλιπον.

Τὸ πεπρωμένον τῆς Χίου ἐχαράσσετο ἐν ταῖς γραμμαῖς ταύταις
τοῦ Ἡροδότου, ὅστις περιγράφων, — ὥσει τρόπον τινὰ διέδλεπε τὴν
ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ μέλλοντος καλυπτομένην ἔτι εἰσβολὴν τῶν Ἀσια-
νῶν Τούρκων, — ἀνέφερε ὅτι οἱ «βάρβαροι κατελθόντες εἰς Χίον συ-
νέλαβον πάντας τοὺς κατοίκους ὡς ἐν δικτίῳ. Διδόντες πρὸς ἀλλή-
λους τὰς χεῖρας οἱ ἄνδρες ἐσχημάτιζον ἄλυσιν, χωροῦντες δ' ἐκ
τῶν βορείων τῆς θαλάσσης πρὸς νότον, ἐδάδιζον οὕτω καθ' ὅσον τὸ
μῆκος τῆς νήσου, ὥστε οὐδὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ αὐτοὺς συλλαμ-
δάνοντας ὡς κυνήγιον θύσους συνήντων». Ὁλεθρία πρόρρησις ἥτις
κατὰ γράμμα ἐμελλε νὰ ἐπιτελεσθῇ! Δὲν ἐνόηθη ὅμως ὁ Ἡρό-
δοτος.

Ἄν ἐγνώριζον ταῦτα οἱ Χῖοι, περιφρονοῦντες πάντα λόγον συ-
νέσεως καὶ συμφέροντος, ἀναμφιδόλως σύσσωμοι ἤθελον ἐγερθῆναι,
ὅτε οἱ Ὑδραῖοι προέτεινον αὐτοῖς νὰ μετάρχωσι τοῦ ἱεροῦ ὑπὲρ

Ἀθανάσιος ὁ ἐξ Ἀγρόφων μὲ 800 μάχεται περὶ
Προὔτον πρὸς 12,000 ἰππικόν.

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως

φυλ. 70

θηρηκείας καὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος Ἡ Λέσθος ἀνεστήλου τὸ λάβαρον τοῦ Σταυροῦ ἀσφαλιζομένη δ' ἡ νῆσος αὐτὴ ὑπὸ τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Σάμου ἐστέφετο διὰ δάφνης ἀφθάτου δόξης... Ἐσφαλμένον δέ τι μέτρον ἐξ ἐναντίας ἐπεφύλασεν αὐτῇ τὴν κύλικα τῆς πικρίας, ἣν ἐπέπρωτο μέχρι τρυγὸς νὰ πῇ.

Οἱ δεῖλοι δημογέροντες ἀποφασίσαντες νὰ προσέλθωσι παρὰ τῇ «μουσελίμῃ» εὗρον παρ' αὐτῇ συνηθροισμένους πάντας τοὺς Τούρκους, τηρήσωσι δὲ τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ καθήκοντι.

Ἐδῆσε νὰ ὑπακούσῃσι προσφερόμενοι ὡς ὅμηροι μὲν ὅμως προσεχώρησαν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, ὁ διοικητὴς τῆς νήσου μετεκαλέσατο καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Πλάτωνα, ὃς τινι παρηγγέλθη νὰ μετάσχη τῆς τύχης τῶν ἐτέρων προυχόντων.

Τὴν ἐπομένην οἱ Τούρκοι ἀρχηγοὶ ἐξητήσαντο τὸν γενικὸν ἀφοπλισμὸν τῶν κατοίκων, ὅστις ἀνευ οὐδεμιᾶς δυσχερείας ἐτελέσθη, ὡς καὶ τὴν παράδοσιν εἰκος ἡ ἐπτὰ ἐτέρων ὁμήρων ἐκ τῶν πολυχνῶν τῶν ἐνδοτέρων τῆς νήσου.

Οἱ Ὑδραῖοι, οἵτινες ὥρμουν πρὸς βορρᾶν τοῦ φρουρίου, μαθόντες τὰ ἐν τῇ νήσῳ, ἀπεχώρησαν· οἱ δὲ ὅμηροι ἅμα τῇ ἀπομακρύνσει τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐζήτησαν τὴν ἀντικατάστασιν των δι' ἄλλων προσώπων ὡς εἶχον ὑποσχεθῇ αὐτοῖς· ἀλλ' οἱ Τούρκοι παραδαίνοντες τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν οὐ μόνον ἠρνήθησαν τὴν αἴτησιν ταύτην, ἀλλ' ἀπήτησαν καὶ τὴν παράδοσιν ἐτέρων τεσσαράκοντα πέντε ὁμήρων καθ' ὑπόδειξιν τῶν ἐκλεγέντων οὓς ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσιν.

Ἀπηγόρευσαν αὐτοῖς πᾶσαν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν συνενόησιν ἢ συγκοινωνίαν μὴ ἐπιτρέποντες τὴν ἐξοδον οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀσθενεῖς· εἰς τοσοῦτο δ' αὐστηρότητος μέτρον προήλθον ὥστε τῶν καθαιρεγμένων τις ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῇ ἡ παρήγορος χάρις ν' ἐναγκαλισθῇ τὰ τέκνα του.

Ἐν τούτοις συνεπεία παραστάσεων καὶ χρηματικῶν προσφορῶν, οἱ κρατούμενοι κατώρθωσαν—ὅπως ἀγρυπνῶσιν ἐπὶ τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων—νὰ τύχῃσι ἐξόδου κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας,

ὑποχρεούμενοι νὰ ἐπανέρχωνται ἐν τῇ φρουρίᾳ ἅμα τῇ νυκτί. Ἡ εὐνοία αὕτη ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλτάνου, αἵτινες πάντοτε προστάτευσεν τὴν Χίον. Ἡ νῆσος αὕτη ἦν ἡ προσφιλεστέρα προικοδοτήσις αὐτῶν, κατῴρθωσαν δέ, ἐν τῇ δεδικαιολογημένῃ διαφέροντι, ὅπερ ὑπὲρ ταύτης ἔτρεφον, νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς «ραγιάδες» τῆς ἀνθοκοσμῆτου νήσου ἢ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐπίδοσις αὐτῶν εἰς τὴν γεωργίαν.

Ἡ Χίος ἦν ἀντικείμενον τῆς ἰδιαζούσης μερίμνης τῶν Σουλτανῶν. Ἡ ὑπὸ τὸν σαπφείρινον οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας θελκτικὴ αὕτη νῆσος, ἀριθμοῦσα ἐννενηκοντα χιλιάδας κατοίκων, συμπεριλαμβανομένων μὲν ἑξακισχιλίων μωαμεθανῶν ἐκφυγθέντων ὑπὸ τὸ θαλπερὸν κλίμα τῆς, ἦν ἐπίσης ἀξιοθαύμαστος διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐξοχῶν τῆς ὄψι καὶ διὰ τὴν βιομηχανίαν αὐτῆς. Ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς ἐκτισμένη τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ πρανοῦς ὄρους τινὸς τὸ δ' ἐπὶ τῆς πεδιάδος, παρουσιάζει εἰς τὰς ὄψεις τοῦ περιηγητοῦ ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐκτὸς τοῦ πλοῦτου τῶν τριακοντακισχιλίων κατοίκων τῆς, τὴν ἀποψιν τῶν παραθαλασσίων πόλεων τῆς ἐφόρου Τρινακρίας.

Αἱ ὕψηλαὶ καὶ στερεαὶ οἰκίαι αὐτῆς, ἐστεγασμέναι διὰ δωματίων ἐχρησίμευσεν ὥς κατοικίαι καὶ ὥς σκιᾶδες ταυτοχρόνως εἰς τοὺς κατοίκους, ἐπιθυμοῦντας ὅτ' ἐν κατὰ τὰς θερμὰς νύκτας τοῦ θερμοῦ ν' ἀναπαυθῶσιν ὑπὸ τὴν δρόσον, ὅτ' ἐν ν' ἀπολαύσωσι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τερπνοῦ θεάματος τῶν ἐξοχῶν ἢ τῆς γαλανῆς θαλάσσης. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν, εἰθισμένοι εἰς φυλακὰς καλλονάς, ἀπεθαύμαζον οἰκήματα προτειχιζόμενα ὑπὸ γοθικῶν πύργων, ἔργων τῶν Ἑνετῶν ἢ τῶν Γενουησίων, ὧν οἱ τοῖχοι ἐστολιζόντο ὑπὸ συμπλεγμάτων πορτοκαλλεῶν, σκαμνηνεῶν, ἱασμίνων, κινρεῶν, ροδωνίων καὶ εὐόσμων δενδρυλλίων, ἢ περιεστοιχίζοντο ὑπὸ ἀλσιθίων πλήθους ἀνθοκοσμῆτων δενδρυλλίων, ἢ περιεστοιχίζοντο ὑπὸ ἀλσιθίων πλήθους ἀνθοκοσμῆτων θαμνίων. Πανταχόθεν τὸ βλέμμα ἀνεκάλυπτε τὰ θελκτικώτερα τοπία· αἱ δὲ ἀκταὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας περιπλασιοῦσαι πολυκύμαντον καὶ πολύφλοισβον θάλασσαν, συνεπλή-

ρουν τὴν μαγευτικωτέραν εἰκόνα, ἣν θαλασσοπόρος ἐθαύμασέ ποτε ἐν ταῖς μνηραῖς περιηγήσεσιν αὐτοῦ.

Ἡ πρωτεύουσα καὶ τὰ χωρία τῆς Χίου ἐν πλήρει εὐρίσκοντο ὁρμονία καλλονῆς μετὰ τῶν τοπίων αὐτῆς, διότι τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων ἀπηλλαγμένον τῆς πέδης τοῦ δεσποτισμοῦ τὸ πᾶν εἶχεν ἐξωραΐσει χάρις τῇ προστασίᾳ τῶν «ὀδωλισκῶν» τοῦ σουλτανικοῦ χαρμίου, ἥτις ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ ἐπιγείου τούτου παραδείσου.

Βιβλιοθήκη, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, τυπογραφεῖον, νοσοκομεῖα, ὑγειονομεῖα, λοιμοκαθαρτήρια, οὐδὲν ἔλειπε τῇ πόλει ταύτῃ, ἥς αἱ ἐξοχαὶ συνηγωνίζοντο ἐπὶ πλούτῳ καὶ εὐημερίᾳ. Αἱ γυναῖκες τῶν ἐξόχων τούτων, πεπροικισμέναι δι' ἀρετῆς καὶ καλλονῆς πατροπαράδοτου, διήρχοντο τὰς φάσεις ἀφελοῦς καὶ ἀθώου βίου, ἐνασχολούμεναι εἰς ἐργασίας λεπτὰς, ὥς τὰ ἦθῃ αὐτῶν ἦσαν ἀγνὰ καὶ χριστιανικά.

Ἐνθ' αἱ ἀσταὶ κατεσκεύαζον σιρικὰ ἀραχνούφῃ καὶ ἡδύπνοα μῦρα, παρεσκεύαζον δὲ καὶ πολύτιμα ἡδύσματα, ἅτινα ἐπωλοῦντο ἐν Ἀνατολῇ, αἱ χωρικαὶ ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν βαφήν τοῦ βάμβακος καὶ τῆς μετὰξῆς, ὃν ἐκτείνει ἐπεξεργάζοντο. Διὰ ξύλων, ριζῶν, ἀνθέων καρπῶν καὶ πυρήνων καρποφόρων δένδρων ἢ θάμνων παρήγον τὰ λαμπρότερα χρώματα, δι' ὧν ἐποίκιλλον τὰ ἔργα αὐτῶν. Αἱ ὀρειᾶδες, ἣ ὀρεῖναι ἀφ' ἐτέρου ἀπεφύλλιζον, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, τὰ ρόδα ἢ τὰ πέταλλα τῶν ἰάσμων, ἅτινα ἀπέθλιβεν καὶ ἐξηγον ἀρώματα. Πᾶσαι δὲ ἐνασχολούμεναι εἰς τὰ λεπτὰ ἔργα τῶν ἀγρῶν, τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν καὶ τοῦ μέλιτος, ἔψαλλον ὅτε μὲν ραψωδίας τοῦ Ὀμήρου, ὅτε δὲ ἀρχαία ᾠσμάτια τῶν ἱπποτικῶν σταυροφορικῶν ἡμῶν, ἅτινα εἶχον διδαχθῇ παρὰ τῶν ἑαυτῶν προγόνων.

Ὁ ἄρρην πληθυσμὸς τῆς Χίου ἀμιλλώμενος ἐπὶ δραστηριότητι πρὸς τὰς γυναῖκας ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον· πρὸς τῷ πλούτῳ δὲ τέλος τοῦ ἐδάφους αὐτῶν προσετίθετο προϊόν, ὅπερ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ συγκομίζεται, ἡ μαστίχη.

Ἡ κομμιρρητίνη αὕτη, ἥτις ἐκρέει ἐτησίως ἐκ τοῦ μαστιχοφό-

ρου θάμνου, εἶναι τὸ μαλάδαθρον τῶν δκηνηρῶν πλασμάτων, ἅτινα πληροῦσι τὰ «χαρέμια» τῆς Ἀνατολῆς. Μασσῶσι τὴν ἀρωματικὴν ταύτην οὐσίαν, ἵνα διασκεδάζωσι τὸν χρόνον, ὃν ἀγνοοῦσι πῶς νὰ μεταχειρισθῶσιν, ἐκ τούτου δὲ δύναται τις νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὕπερ ἐδείκνυσαν αἱ ὁδᾶλίσκαι τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, προστατεύουσαι τοὺς δούλους, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τοὺς παραγωγοὺς αὐτῆς θάμνους.

Καίτοι ἐποφθαλμιούμενοι μεθ' οἷου φθόνου αἱ Ὀλλανδοὶ ἀπέβλεπον ἄλλοτε πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἀρωματοφόρων νήσων τὰ εἰκοσιδύο μαστιχοπαραγωγὰ χωρία ἦσαν τὰ μᾶλλον ἀκμάζοντα τῆς νήσου Χίου. Εἰς τοὺς γεωκτῆμονας αὐτῶν ἐπιτρέπετο νὰ ἔχωσι κωδωνοστάσια καὶ συνεπῶς νὰ κωδωνοκρούωσιν, ὅτε ἤθελον νομίσει τοῦτο καλόν, ὅπως καὶ προνομιακῶς ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ καλλωπίζωσι δι' ἀναδέσμου ἐκ λευκῆς μετάξης τὴν κόμμωσιν αὐτῶν. Εὐτυχεῖς ἐπὶ τῷ εἶδει τούτῳ τοῦ διακόσμου, παρηγοροῦντο διὰ τὴν δουλείαν αὐτῶν· τοσοῦτον ἡ ματαιότης πανταχοῦ εἶναι ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐκ τῆς γυναικὸς ἀνθρώπου, οὗτινος βραχεία ἢ ἐπὶ τῆς γῆς διαμονή.

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Σουλτάνος ἰδιοποιήθη διὰ τὸ χαρέμιον αὐτοῦ τὰ εἰκοσιδύο μαστιχοφόρα χωρία τῆς Χίου. Δὲν εἶναι ὅμως ἐπίσης εὐεξήγητον, πῶς οἱ μοναχοὶ ἴσχυσαν ὅσον καὶ οἱ Τούρκοι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Ἐπὶ τῶν ἐξήκοντα ὀκτὼ χωρίων, ἐν τῇ νήσῳ, κατεῖχον οὗτοι τριάκοντα δύο, τὴν ἐπικαρπλίαν τῶν ὁποίων ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σουλτάνου, εἶχε προσαρτήσῃ εἰς τὸ οἰκουμενικὸν εἰσόδημα τοῦ Βυζαντίου, ἐξ οὗ διετηροῦντο τριακόσαιο μοναὶ καὶ ἑπτακόσιοι ναοὶ ἢ παρεκκλήσια ἐντὸς τῆς νήσου Χίου, ὅπου ἡ ἄμπελος τοῦ Κυρίου προώριστο νὰ θάλλῃ ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ὁμόνοια μεταξὺ τοῦ σκήπτρου καὶ τοῦ θυμιατηρίου.

Φεῦ! αἱ ἡμέραι αὐταὶ ἤγγιζον εἰς τὴν δύσιν αὐτῶν. Ὀλίγον μετὰ τὴν φυλάκισιν τῶν ὁμήρων, εἶδον ἀποδιδαζομένους ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου χιλίους Ἀσιανοὺς Τούρκους, οἵτινες ἔμελλον νὰ διοικῶνται ὑπὸ τῶν Ὀγλοῦς, ἰσχυρῶν μεγιστάνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Δυστυχῶς οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἅμα ἀφικθέντες εἰς Κυσσὸν ἢ Τσεσμέ, ἔλαβον διαταγὴν νὰ μεταβῶσιν εἰς Κουζαδὰχ ἢ Σκάλαν Νόβαν, ἐνθα ἐσχηματίζοντο τὰ στρατεύματα, ἅτινα εἶχον προορισθῆ ἵνα προσβάλλωσι τὴν Σάμον. Οὕτω μόλις εἰσελθόντων εἰς τὴν πόλιν τῶν χιλίων ἀνδρῶν, οὓς ὠδήγουν, καὶ ἐνωθέντων μετὰ τῶν διακοσίων ἐκ Κρήτης καὶ τινων ληστῶν, οἵτινες πρὸ μικροῦ ἀφίκοντο διὰ μικρᾶς τινοῦ ὁθωμαν κῆς φρεγάτας, ἤρξαντο αἱ ταραχαί.

Γενικὴ ἀνησυχία ἐκυρίευσεν πάραυτα τὴν πόλιν καὶ τὰς ἐξοχάς· καὶ οἱ χωρικοί, οὓς εἶχον ἀφοπλίσει, ἀφῆκαν, μετὰ τῶν μεταξίνων ἀναδέσμων, οὓς ἔφερον, καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἵνα ἐργασθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα, ἅτινα οἱ βάρβαροι ἤθελον νὰ ἐγείρῳσιν.

Ἐκτοτε μόνον κακώσεις ὑφίσταντο. Ἐκάστη ἡμέρα διὰ ληστειῶν καὶ φόνων προηγγέλλετο. Αἱ γυναῖκες ἐδῆσε νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς μοναστήρια ἔν' ἀποφύγῳσι τὴν συνάντησιν Τούρκων, πρὸς οὓς ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνωσι δύο «γρόσια» διὰ μισθὸν καθ' ἐκάστην· καὶ τὰ παράπονα, ἅτινα οἱ πρόκριτοι ὑπέβαλλον, ἄγονα ἀπέμειναν. Ἐκινδύνευεν ἄλλως καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν τῶν Τούρκων· μόνος δ' «μουςσελίμης», ὅστις ἦτο υἱὸς ἀρχαίου «καπετὰν πασσᾶ», ἐτόλμησε νὰ μεταβῇ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς νήσου, ἵνα προλάβῃ ὅσα ἠδύνατο δυστυχήματα.

Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς φροντίδας, ἐκάστη παρερχομένη ἡμέρα ἐπεσώρευε πλειοτέρους φόβους καὶ πικρίας τοῖς νησιώταις τῆς προηγγηθείσης. Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου 1821, εἶχον καταπτοηθῇ ἐκ τῶν βασάνων Σαμίων τινῶν, οἵτινες, ὡς ἔλεγον, πρὶν ἢ ἀποθάνωσιν, εἶχον ἀποκαλύψει πράγματα δυνάμενα νὰ ἐνοχοποιήσωσι πλείστα πρόσωπα· καὶ ἐπειδὴ οὐδένα ὠνόμαζον, ἡ ἀνησυχία κατέστη γενικὴ. Ἐκορυφώθη δ' αὕτη, ὅτε εἶδον κατασφαγέντας δυστυχεῖς τινὰς ἁλιεῖς, συλληφθέντας ἐπὶ ἀλιευτικοῦ ἀκατίου, ὅπερ μετέβαινεν ἡσύχως ἐκ Τσεσμέ εἰς Μιτυλήνην. Πλείστα τέλος τουρκικὰ στίφη, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Βεχίπ πασσᾶ, ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον, κατασφάξαντες πλῆθος φιλησύχων πολιτῶν, ἔφερον εἰς ἀπόγνωσιν τοὺς κατοίκους.

Καίτοι ἀφρευκτα ἐπέκειντο δυστυχήματα, ἅτινα καὶ ὁ καρτερικώτερος λαὸς δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ ὑπομείνῃ πλέον ὀρισμένου σημείου, ἐν τούτοις οἱ πρόκριτοι Ἑλληνας ἐζήτουν δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων νὰ καταπραΰνωσι τοὺς νησιώτας, ἱκετεύοντες αὐτοὺς νὰ ἀποφύγωσι πᾶν κίνημα, ὅπερ ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρόφασις τοῖς βαρβάροις, ἵνα δηλώσωσι τὴν Χίον. Συνεδλήθησαν κατόπιν μετὰ τοῦ Βεχίπ-πασσᾶ, νὰ πληρώνωσιν αὐτῷ δεκαῖς χιλιάδας γρόσια κατὰ μῆνα διὰ τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ καὶ δεκαοκτὼ χιλιάδας διὰ τοὺς Ἀσιανοὺς ὑποτελεῖς τῶν Ὀγλοῦ, ἀναλαμβανόντων τούτων τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἔσχεν εὐνοϊκὸν ἀποτέλεσμα. Οἱ δύο Τοῦρκοι διοικηταί, ὁ Βεχίπ καὶ ὁ Ἐλήζ-ἄγᾶς, ἐξεδίωξαν τοὺς Κρήτας, τοὺς προξένους τῶν ταραχῶν ὡς καὶ τὴν μικρὰν τουρκικὴν φρεγάταν καὶ ἡ γαλήνη ἐπανήλθεν. Αἱ συγκοινωνίαι ἐσωτερικαί τε καὶ ἐξωτερικαὶ τῆς νήσου ἐπανελήφθησαν. Ἦρχοντο ἤδη ζωοτροφίαι ἐκ τῆς στερεᾶς.

Δυνάμει δὲ φερμανίου ἐκδοθέντος ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ κρατούμενοι ὁμηροὶ ἀντηλλάγησαν, ἀντικατασταθέντες δι' ἄλλων· ἔδει καθ' ἕκαστον μῆνα, ὅπως ἀπαλλάσσωνται τῆς τιμῆς τοῦ νὰ ὑπάρχῃ Τουρκικὸς στόλος εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, νὰ πληρώνωσι τὸ ἀντίτιμον τῆς καλῆς διαγωγῆς τοῦ Βεχίπ-πασσᾶ· μεθ' ὅλας δὲ τὰς θυσίας εἰς ἃς προσηνέχθησαν δὲν ἐπέτυχον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετάδασιν τριῶν τῶν ἐγκριτωτέρων ὁμήρων, οὓς ἐζήτει ὁ Σουλτάνος.

Εἶχον οὐδὲν ἡττον ἐπιτύχει τῆς καθησυχάσεως τῶν πνευμάτων, ὅτε ὁ πασσᾶς ἤρξαντο ἐκ νέου νὰ ἐνοχλῇ τοὺς Ἑλληνας, ἐπιβάλλων αὐτοῖς ἀγγαραίαις. Οἱ ἀκτοφύλακες, οἵτινες κατήκτυν τοὺς πύργους τῶν μαστιχοφόρων χωρίων, ἔχοντες τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ὀρίζοντα μόνην ἀσχολίαν εἶχον νὰ προαναγγέλλωσι καὶ τὰ μικρότερα ἀκάτια, ἅτινα ἀνεκάλυπτον.

ὑπὸ τὰς διαρπαγὰς τῶν στρατιωτῶν καὶ τοὺς ραβδισμοὺς αὐτῶν, οἱ χωρικοὶ εἰργάζοντο σκάπτοντες ὀχυρώματα καὶ κατασκευάζοντες ἀσβεστοκαμίλους· ὑπὸ τὴν πρόφασιν δὲ τῆς κατασκευῆς ὑπο-

στατῶν διὰ τὰ τηλεβόλα, κατέκοψαν τὰ ὠραιότερα δένδρα τῶν ἐλληνικῶν ἰδιοκτησιῶν.

Ὁ πασσᾶς ἠθέλησε μετὰ ταῦτα ν' ἀνεγείρῃ στρατῶνας καὶ ἀποθήκας· μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τοὺς φόρους, οὓς ἐπλήρωνον αὐτῷ, ματέθλιψε τὴν νήσον δι' ἐκτάκτων εἰσφορῶν. Οἱ στρατιῶται ἀφ' ἐτέρου μιμούμενοι τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, ἀνέλαβον τὸ μονοπώλιον τῶν προϊόντων καὶ τὴν μικρὰν ἀκτοπλοῖαν, ὥστε ἐμεθον περὶ σχηματισμοῦ στρατοῦ καταλήψεως ἐν τῇ μυκῇ τοῦ κόλπου τοῦ Τσεσμέ.

Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὁ λαὸς ἤρξατο νὰ γογγύζῃ ὑποκώφως. Ἐγίνωσκε—διότι εἶδος τι προαισθήματος ἐξυπηρετεῖ ἐνίοτε αὐτὸν κάλλιον τῆς σοφίας τῶν κυβερνόντων αὐτὸν—ὅτι ὁ Σουλτάνος ἤθελε νὰ ἀρπάσῃ τὰ πλούτη καὶ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κλήρου καὶ ὅτι ἐμελέτων ν' ἀντικαταστήσωσι μέρος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ δι' ἀποικισμοῦ Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκτοτε παρετηρήθησαν Ταραχαὶ ἐν τοῖς χωρίοις· δέκα δὲ ἡμέρας πρὸ τῆς ἀποδιδάσεως τῶν Σαμίων, ἡ περὶ ἀποπείρας κατὰ τῆς Χίου φήμη ἐκυκλοφόρει, ὀλίγην ὅμως προὔξεναι αἰσθησιν, διότι τοῦτο πολλάκις ἤδη εἶχε διαδοθῇ. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἡ διάδοσις αὕτη ἐξηκολούθη. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἡ διάδοσις αὕτη ἐξηκολούθη, οἱ Τούρκοι ἐπεμψαν τῇ συναινέσει τοῦ «πασσᾶ» δύο προκρίτους εἰς Σάμον, ἵνα παροτρύνωσι τοὺς κατοίκους εἰς τὸ νὰ παραιτηθῶσιν ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἀφεύκτως ἤθελεν ἀποδοῖν ὀλεθρία τοῖς Χριστιανοῖς.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀποστόλων τῆς Χίου, οἱ δημογέροντες ἔμαθον ὅτι δεκαοκτὼ Σάμοι ἀπεβιδάσθησαν εἰς τὸ χωρίον Ἀραγμα καίμενον πρὸς τὸ βόρειον τῆς νήσου, καὶ ἔσπευσαν νὰ γνωρήσωσι τοῦτο τῇ «πασσᾷ», ὅστις ἐπεμψε πάραυτα ἀπόσπασμα, ἵνα συλλάβῃ αὐτούς, ὅπερ μετὰ τριήμερον ἀνωφελῇ ἀναζήτησιν ἐπανέκαμψεν εἰς τὰ ἴδια. Οὐδαμοῦ ἀνεκάλυψεν ἐχθρικά ἔχνη. ὁ δὲ πασσᾶς καλέσας παρ' αὐτῷ τοὺς δημογέροντας καὶ τοὺς ὁμήρους, ἐπέταξεν αὐτοῖς μετ' ἀπειλῶν νὰ σκεφθῶσι τίνι τρόπῳ ἡδύναντο ν' ἀποκαλύψωσι τὸ μέρος, ἐν ᾧ οἱ ἐπαναστᾶται ἐκρύπτοντο, καὶ νὰ παραδώσωσι τούτους αὐτῷ.

Προθυμοποιούμενοι νὰ ὑπακούσωσιν αὐτῷ οἱ προὔχοντες Ἕλληνες ἐξέπεμψαν τρεῖς διερευνητὰς πρὸς ἀνακάλυψιν· οὗτοι δ' ἀφικόμενοι εἰς χωρίον τι ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ὡς συνοδείαν δεκαπέντε ἄνδρας, μεθ' ὧν διηυθύνθησαν εἰς Βόλισσον, χωρίδιον κείμενον παρὰ τὸ Ἀραγμα, ἔνθα ἔμαθον ὅτι οἱ Σάμιοι εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς ὑποδειχθὲν σπήλαιον. Ἐδάδισαν πάραυτα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, εἰδοποιούντες τὸν ἄμα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν εὐρευνῶν αὐτῶν τοὺς δημογέροντας, εἰς οὓς ἔφθασεν ἡ εἰδήσις αὕτη, καθ' ἣν στιγμὴν ἐνέσκηπτε τὸ κακόν, ὑπερ προσεπάθουν ν' ἀποτρέψωσιν.

Ὁ στολίσκος τῆς Σάμου προσήγγειζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Χίου. Ὁ βεζύρης διέταξε τοὺς ἀκτοφύλακας νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθήκον αὐτῶν, καὶ συνέλαβε τοὺς ὁμήρους, οὓς εἶχεν ἀπολύσει. Δηρῶντε συγχρόνως μέρος τῶν ὀρδῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ Κοντάριον ὑπερ οὐδόλως ἐκώλυσε τοὺς Σαμίους νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἀποδίδοσιν αὐτῶν τὸ τὸ Σάββατον 11)23 Μαρτίου, ἅμα τῇ ἡρὶ κατὰ τὴν ἀκτὴν ἐκείνην.

Τοῦτο ἀνεκοινώθη πάραυτα τῷ βεζύρῃ διὰ ταχυδρόμων, οὓς ἐρωτήσαντες οἱ παρόντες γέροντες, ἂν οἱ χωρικοὶ εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἂν ἡ πόλις εἶναι ἡσυχος, ἔμαθον ὅτι οἱ χωρικοὶ ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη ἄλλ' ἢ πόλις ἦγεν εἰρήνην. Τότε ὁ Βεζιρ πασσᾶς ἀπέστειλε δύο γέροντας, ἵνα διατηρήσωσι τὴν τάξιν ἐν ταῖς ἐξοχαῖς· ὀλίγον ὁμῶς εἶχον προχωρήσει, ὅτε εἶδον τὰ τουρκικὰ σταρτεῦματα φεύγοντα ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὸ φρούριον.

Δισκορπίσθησαν κατὰ τὴν νύκτα, ἀκούοντες τὸν ἦχον τῶν σαλπικῶν τοῦ Λογοθέτου, ὅστις ἐσήμαινεν εἰς τὰ παλληκάρια αὐτοῦ νὰ παρασκευασθῶσιν ἵνα προχωρήσωσιν. Ἀπόσπασμα τριακοσίων Τούρκων τοποθετημένον ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Τρουλωτῆς, μόνον σημεῖον, ἐξ οὗ δύναται τις νὰ προσδᾶλῃ τὸ φρούριον, ἐξεβλήθη τῆς θέσεως ταύτης· ἀλλὰ μόλις παρετήρησε πεντηκοντάδα Σαμίων ἑδραμεν ἐσπευσμένως νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ὅσον αἰφνιδίως καὶ ἂν ἐγένετο τὸ κίνημα τοῦτο, ὁ πασσᾶς μὴ ἄρκεσθεις νὰ λάβῃ μόνον τοὺς τεσσαράκοντα ὁμήρους, οὓς εἶχεν ἀπολύσει, διέταξεν νὰ συλλάβωσιν ὀγδοήκοντα ἐτέρους, καὶ τινὰς

Ίστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως φυλ. 71

ἐκατοντάδας χωρικῶν, οὓς μετεχειρίσθησαν εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀκροπόλεως. Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο ἄσκοπον· διότι, βέβαιον περὶ τῆς ἐαυτῶν, ἀθωότητος οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἀρχηγοί, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν, αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ σπουδαιότεροι ἔμποροι, εὐθὺς ὡς ἔμαθον τὴν πρόσδον τῶν Σαμίων, ἐζήτησαν ν' ἀποσυρθῶσιν ἐν τῇ φρουρίᾳ. Δὲν ἤθελον νὰ συμμερισθῶσι παράτολμον κίνημα, οὕτως ὥστε, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Χίου, ἔλειπεν ἡ ὁμοθυμία μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐξοχῶν. Μεθ' ἑλα ταῦτα οἱ Τούρκοι προσβλήθentes ἐξαπίνης, ἤθελον φύγει ἴσως εἰς Ἀσίαν, ἐὰν δὲν ἐπληροφοροῦντο ὑπὸ τῶν «Φράγκων» περὶ τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἠδυνάτουσαν νὰ ἐπιτεθῶσιν αὐτῶν ἐρρωμένως.

Καίτοι· οὐδεις κάτικος τῆς Χίου, οὔτε τῶν ἐξοχῶν ἐτάχθη ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν, οἱ Σάμιοι, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου εὐθὺς ὡς εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἅμα εἶδον τοὺς Τούρκους ἐγκλεισθέντας ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἤρξαντο νὰ λεηλατῶσιν ἐχθροὺς καὶ φίλους. Ἀφοῦ διήρπασαν τὸ τελωνεῖον, ἔκαυσαν αὐτό, ὡς καὶ δύο τεμένη ἔχοντα στέγην ἐκ μολύβδου, ἣν ἀφήρεσαν καὶ ἐπεβίβασαν ὥσει παρασκευάζοντο, διὰ φυγὴν· ἐπυρπόλησαν κατόπιν τουρκικὰ τινα καφφεψεῖα, καὶ μόλις τὸ ἑσπέρας οἱ ἄσσοι ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθωσι τῶν οἰκῶν αὐτῶν.

Πλείστοι Ἕλληνες τῶν μαστιχοχωρίων συνηνώθησαν μετὰ τῶν σιπῶν τοῦ Λογοθέτου, ἅτινα ἀνήρχοντο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δύο χιλιάδων πεντακοσίων ἀνδρῶν ἐκ τῆς ὑποστάθμης τῶν Σαμακῶν στρατευμάτων. Ἡ ἐπιθυμία τῆς λεηλασίας εἶχε προσελκύσει τοὺς μαστιχοχωρίτας τούτους, οὓς ἠκολούθησαν πάραυτα χωρικοὶ τινες ὀπλισμένοι διὰ ράβδων ἀπεκληρυσμένων ἐν τῇ πυρὶ ἢ σφενδονῶν. Ἐν τοιούτων ἀνδρῶν συλέστησε τὰ δικαστήρια αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἐνήγαγε τοὺς προκρίτους τῆς Χίου, εἰς οὓς ὁ πασσᾶς ἀνέθετο τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.

Κατήργησε τὰς πολιτικὰς τῆς Χίου ἀρχάς, ἀγγέλλων αὐτοῖς

ὅτι ἦτο ἡγεμὼν τῆς Χίου καὶ ὅτι ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦτον κατὰ γενικὴν ἐπιθυμίαν τῶν Μαστιχοχωριτῶν. Παρσυσίασεν αὐτοῖς ὀπλαρχηγούς του τὸν ουμπατριώτην αὐτοῦ Βουρνιαῖν ἐκ Παρπαριας, ὅστις ἄλλοτο εἶχεν ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, τὸν Κλήμεντα, τὸν Δέρην, τὸν Παντελῆ Σικοτάκην, καίτινα Βιτπεντζῆν υἱὸν διαδοῆτου τινὸς ἐν Σμύρνῃ. Οἱ τρεῖς τελευταῖοι, καθ' ἣν στιγμὴν, ὡς ἐλέγετο, ἐμελλόν νὰ πτωχεύσωσι, κατέφυγον εἰς Σάμον καὶ ἔκει συκέλαθον τὸ ὀλέθριον σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως, ἣν πρὸ μικροῦ διήγειρον. Εἴτα μεταβάλλων εὐθὺς ὕψος διεκήρυξε τὰ ἐπόμενα, διὰ τῆς μοναδικῆς προκηρύξεως, ἣν γνωρίζομεν, τοῦ ἑφημέρου τούτου ἡγεμόνος.

«Δυνάμει τῆς ἐξουσίας, ἥτις ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀνήγγελλεν ὅτι ἐξελέξατο καὶ διώρισεν ἐφόρους τῆς Χίου, τοὺς εὐγενεστάτους : Βοῦρον, Παντελῆ Ζερβουδάκην, Νικόλαον Φραγκόπουλον, Φραγκοῦλην Παλάκην, Πολυχρόνητ, Διαμαντάρην καὶ Στέφανον Γιαννοῦτσην, ἵνα διοικῶσι καὶ διαχειρίζωνται τὰ τῆς νήσου Χίου».

Ἐξεπλάγησαν, καὶ μάτην ἡρώτων τὸν Λεγοθέτην τίνι δικαιώματι ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐπενέβαινε ἀπονέμων αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἰδοποιεῖτο· ἐπειδὴ ὅμως ἐκράτει τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας, οἱ ἔφοροι, σὺ διώρισεν, ἐδέχθη ν' ἀναλάβωσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν, γενόμενοι οὕτως ἀκουσίως, δικασταί. ἄρχοντες ἢ διοικηταί.

Τὰ στρατιωτικὰ ἐφόδια τοῦ ἀρχιστρατήγου Λυκούργου Λογοθέτου ἦσαν ἐν τῇ αὐτῇ ἐντελῶς σχέσει πρὸς τὰς ἀρχάς, ὡς ἡξίου νὰ ἐπιβάλῃ τοῖς κατοικοῖς τῆς Χίου. Τὸ πυροβολικὸν αὐτοῦ συνίστατο ἐξ ἐξήκοντα ιεσσάρων πυροβόλων διαμέτρου τῶν ἑξ καὶ ὀκτὼ δύο βυτίων πυρίτιδος καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ βλημμάτων. Ὅθεν, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ζηήσῃ ἐπικουρίαν ἐκ τῆς ναυαρχίας τῶν Ψαρῶν, ἀλλ' οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτοῦ ἀπεκπούσθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ψα-

ριανῶν, οἵτινες ἐπέπληξαν αὐτοὺς διὰ τὴν θρασύτητα αὐτῶν καὶ διὰ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπιχείρησιν, ἣς ἐπελήφθησαν.

Ἐν τούτοις ὅτε οἱ ἔφοροι, οὓς ὁ Λογοθέτης διώρισεν, ἠτήσαντο συνδρομὴν παρὰ τῶν Ψαρῶν, ἡ δὲ Γερουσία παρέδωκεν αὐτοῖς διακόσια βυτία πυρίτιδος μετὰ δύο τηλεβόλων καὶ διέταξεν ἕξ πλοῖα νὰ πλεύσωσι πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ λιμένος τῆς Χίου, ἵνα παρεμποδίσωσι τὰς ἐπικουρίας, ἃς οἱ Τούρκοι ἠδύναντο νὰ πέμπωσιν ἐκεῖ ἐκ τῆς ξηρᾶς, Ἐπραξον πᾶν ὅ,τι ἠδύναντο νὰ πράξωσι βλημμάτων ἑσπεροῦντο καὶ δὲν ἔδωκαν τοῖς ἐπαναστάταις· ἀλλ' οὗτοι ἀνεμνήσθησαν ὅτι πλοῖόν τι τουρκικὸν ἐξωκείλαν ἀπὸ ἐτῶν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Τσεσμέ ἦτο πεφωρτομένον ἐκ βλημμάτων, ὥστε ἠδύναντο νὰ προμηθευθῶσι τοιαῦτα ἐξάγοντες αὐτὰ ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης. Ἐπεμψαν πάραυτα δύτας εἰς ἀνακάλυψιν τῶν βολίδων, ἐξήγαγον τινὰς ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εὗρέθησαν τῆς αὐτῆς διαμέτρου, παρητήθησαν τοῦ ἔργου.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, οἱ Τούρκοι γράψαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνέμενον τὸν στόλον, ὃν τὸ «διδάνιον» ἔσπευσε νὰ ἐφοπλίσῃ, εὐθὺς ὡς ἔγνω τὴν ἀποδίδοσιν τῶν Σαμίων. Ἐνήργησαν βιαίαν ναυτολογίαν ἐν τοῖς καφεψείοις, ἐν ταῖς δημοσίαις πλατείαις καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς κατέργοις καὶ ἐσχημάτισαν πληρώματα, ἵνα ἐκδικήσωσι τὴν ὑβρισθεῖσαν μεγαλειότητα τῆς ἡμισελήνου. Ἀπέστειλαν ταυτοχρόνως «φιρμάνιον» εἰς τοὺς διοικητὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἵνα συνενώσωσι τὰς ἀποστολάς αὐτῶν ἐν Τσεσμέ, ὑποδεικνύοντες αὐτοῖς τὴν Χίον ὡς σημεῖον τῆς ἐκστρατείας, ἣν παρεσκευάζον,

Οἶα πανήγυρις! Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν πλούσιοι, αἱ γυναῖκες, αἱ θυγατέρες καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἦσαν ἐξαίσιαι. Ὅποια λεία! Οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐκτεθηλυμένοι καὶ ἀρκοῦντως πολυάριθμοι· πόσαι κεφαλαὶ διὰ τὴν μάχαιραν αὐτῶν!... Ἐχρειάζοντο πλείονα ἵνα προσελκυσθῶσι μυριάδες βαρβάρων εἰς τὸν Ἑρμαῖον κόλπον;

Ἦδη πλείονες τῶν τριάκοντα χιλιάδων Μωαμεθανῶν ἐπλήρουν τὰς ρωμαντικὰς ἀκτὰς τῆς Κυσσοῦ, ὅτε ὁ ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας κατέλιπε τὴν Χίον ἀποσυρθεὶς εἰς Σμύρνην, ἀνατιθέμενος τὴν διεύ-

θυσιν τοῦ γραφείου αὐτοῦ εἰς ὑφιστάμενον. Ἦτο περίστασις ἐν' ἀπομακρυνθῇ ; . . . Δυστυχεῖς Ἕλληνες ! διατὶ δὲν συναπῆγε καὶ τὸν ὀλέθριον ἐκείνον ὑφιστάμενον καὶ πάντας τοὺς προξενικοὺς πράκτορας ; Ἰσως δὲν ἠθέλετε τοσοῦτο σκληρῶς ἐξαπατηθῇ. Διατὶ δὲν ἐτράπητε εἰς φυγὴν πυρπολοῦντες τότε τὰς κατοικίας ὑμῶν, ἵνα ἐγκαταλείψητε οὕτως εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐρείπια καὶ τέφραν ; Διατὶ δὲλ εἰσημύσθη ὁ δίκαιος ἀνὴρ, ναύαρχος Ἀλγάν, ὅτε ἐφάνη πρὸς στιγμὴν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου ; . . . Ὁ Λογοθέτης καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν, πρὸς οὓς παρέστησεν ὅτι διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς νήσου προϋξένησαν ἀφρόνως ἀνυπολόγιστα δυστυχήματα εἰς αὐτήν, ἐπεδείκνυσον γενναϊότητα, ἥς ἐστεροῦντο. Οἱ λόγοι αὐτῶν προέδιδον τὰς σκέψεις των. Προσπαθοῦν νὰ στηρίξωσιν ἐλπίδας τινὰς ἐπὶ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ ναυάρχου, ὅτε ἡρώτων αὐτὸν τί ἠθελε πράξει ἐν τῇ ἐπικειμένῃ πάλῃ. —Θὰ μείνω οὐδέτερος. —Δὲν εἶναι ὑπαγόρευσις τῆς καρδίας ὑμῶν, ναύαρχε· τὸ αἷμα τῶν Χριστιανῶν βοᾷ ἐκδίκησιν.

Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι λόγοι, οἵτινες ἀντηλλάγησαν καθ' ἡν στιγμὴν ἡ φρεγάτα *La Guerière* ἀπέπλεε τῶν ἀκτῶν τῆς Χίου ἐπιστρέφουσα εἰς Γαλλίαν. Ἡ ἀκρόπολις ἐπολιορκεῖτο νωθρῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁ φόβος ἐπλήρου τὴν καρδίαν τῶν νησιωτῶν, ἐνῶ ἡ ἐκ τῆς ἀκαθάρτου πνοῆς τοῦ φανατισμοῦ καὶ τοῦ ἐγκλήματος θύελλα ἐξερρήγνυτο ἐν τῷ मुखῷ τοῦ κόλπου τοῦ Τσεσμέ !

Σύσσωμος ἡ ὀθωμανικὴ Ἀνατολὴ ἐξηγέρθη, ἕκαστος δ' « ὀσμαν-λῆς » προθύμως προσέτρεχεν ὑπὸ τὰς σημαίας· ἐν Σμύρνῃ ἐσχηματίζετο τάγμα τι ἐξ ἐπτακοσίων Τούρκων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ στρατολογηθέντων, ὀπλισθέντων, παρασκευασθέντων καὶ ἐκκινησάντων, ὅπως ἀφικθῶσιν εἰς τὸ ἀρχιστρατηγεῖον, μόλις σῶμά τι ἀπήρχετο τῆς πόλεως ἠκολουθεῖτο ὑπὸ ἐτέρου· αἱ ὁρδαὶ διεδέχοντο ἀλλήλας ὡς τὰ πυκνὰ ἐκεῖνα σμήνη τῶν ἀκρίδων, ἅτινα ἐρημοῦσι τὰς πεδιάδας τῆς Ἀνατολῆς· τὸ πᾶν ἡρημοῦτο ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν· καὶ αὐτὰ τὰ ὄρη αὐδὲν παρείχον πλέον ἄσυλον τοῖς Χριστιανοῖς κατὰ τῆς θηριωδίας τῶν τουρκικῶν στιφῶν, διότι οἱ βάρβαροι κατὰ πόδας ἤκο-

λούθουν τοὺς Ἑλληνας, οὔτε φύλον δ' οὔτε καὶ ἡλικίαν ἔσωζέ τινα τῆς μανίας αὐτῶν.

Οὕτω στίφος «Γιουρούκιδων», ὧν τὴν προσοχὴν ἐπέσπασεν ὁ ἦχος τοῦ φρυγίου αὐλοῦ βοσκοῦ τινος τοῦ ὄρους Σιπύλου, φυλάσσοντες κυψέλας μελισσῶν πλησίον ἀντροῦ ταῖς νύμφαις ἀφιερωμένου ἄλλοτε ποτε, διευθύνονται πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ὅπου ἀλληλοδιαδόχως ἀντήχουν ὁ περιπαθὴς αὐλὸς ἢ τὸ ἄσμα τοῦ Ἑλληνος βοσκοῦ εὐλογοῦντος τὸν Ὑψιστον.

Μακρὰν τῆς κοινωνικῆς τύρβης, ὁ μονάζων οὗτος καὶ τοὶ πλησιέστατα τῆς Σμύρνης, ἀγνοῶν τὰ συμβάντα, ἅτινα ἐσπάρασσαν τὴν χώραν ταύτην, ἅμα ἰδὼν τοὺς «Γιουρούκιδας» προσέτρεξεν εἰς συνάντησίν των. Προσφωνεῖ αὐτοὺς κυρίους καὶ αὐθέντας καὶ παρακαλεῖ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν καλύδην του, ὅπως προσφέρῃ αὐτοῖς νωπὸν κριθινὸν ἄρτον, καρπούς, γάλα, καὶ τινὰς μελικηρίδας· εἶναι ταῦτα ἅπας ὁ πλοῦτος του, πρὸς τῇ πείρᾳ καὶ τινὶ ἀχυροψιάθῃ, ἅτινα ἐκόσμιουν ὡς ἐπιπλα τὴν πτωχὴν καλύδην του.

Οἱ μωαμεθανοὶ ἀποδέχονται τὴν πρόσκλησιν τοῦ βοσκοῦ, λαμβάνουσι τὰ προσφερόμενα ἐρωτῶντες αὐτὸν ἂν εἶναι ὁπαδὸς τοῦ Μωάμεθ ἢ τοῦ Ἰησοῦ. — Ὁ Ἑλλὴν ἀπαντᾷ ὅτι ὁ «Θεὸς του εἶναι ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας». — Ὁ Ἰησοῦς εἶναι Θεὸς του ! Οἱ βάρβαροι προσδλέπουσιν ἀλλήλους, εἰς δ' ἐξ αὐτῶν διὰ βολῆς πιστολίου φονεύει τὸν δυστυχῆ βοσκὸν ἐπιλέγων : «Ἐνας σκύλος ὀλιγώτερον».

Οἱ κακοῦργοι οὗτοι προσεκολλήθησαν ἀκολούθως εἰς ὁρδὴν τινα «ἱμάμηδων, δερβισῶν καὶ φακιρῶν», οἵτινες περιήλθον τὰς κυριωτέρας συνοικίας τῆς Σμύρνης τοὺς ὀφθαλμοὺς κάτω νεύοντας, καὶ τὸ ἦθος ὅμοιον τῷ τῶν «αὐτομαστίκτων», περὶ ὧν ἀναφέρει ἡ οἰκτρὰ ἱστορία τῶν ἐμφυλίων ἡμῶν πολέμων· τὸ παράστημα αὐτῶν, τὸ μῆκος τῆς γενειάδος των, ἡ λιτὴ περιβολὴ των παρίστα αὐτοὺς ὡς εὐχέτας ἱκετεύοντας εἰς ἐξιλέωσιν τῶν Οὐρανῶν κατὰ τὰς πονηρὰς ἡμέρας. Ἐκ τῆς πανοπλίας ὅμως αὐτῶν καὶ τοῦ σπασμωδικοῦ τρόμου τῶν χειλέων των, ψελλιζόντων τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀλλάχ καὶ τοῦ Μωάμεθ, ἀνεγνώριζέ τις ἐν αὐτοῖς τοὺς αἰμοδόρους ἀ'ρεσιώτας τοῦ Μολόχ.

Οἱ Σμυρναῖοι Τοῦρκοι ἐνεθουσίων βλέποντες οὕτως αἴγια πρό-
σωπα ἐπαναφέροντα τὰς ὥραιας ἡμέρας τοῦ Ἰσλαμισμού, βαδίζοντα
ἐπὶ τὰς μάχας πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ θρόνου καὶ τῆς
θρησκείας. Ἐν τῇ ὑπερόχῳ ζήλῳ, ὅφ' οὗ ἐνεφορεῖτο ἡ φρενιτώσα
ὀρδὴ ἐκείνη, ἐφόνευσε πάντας τοὺς Χριστιανούς, ὅσους συνήντα
καθ' ὁδόν, χωροῦσα δ' εἶτα, διὰ μέσου τῶν πεδιάδων, ἐλεηλάτησε
τὰ καταστήματα, ἀποθήκας καὶ αὐλῶνας ἀφίκετο δὲ εἰς Τσεσμέ,
καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ὀθωμανικὸς στόλος εἰσήρχετο εἰς τὸν πορθμὸν
τῆς Χίου.

Τῇ 30 Μαρτίου (11 Ἀπριλίου), κατὰ τὴν ἐννάτην πρωΐνῃν
ὥραν ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου ἀποτελούμενος ἐξ ἐξ πλοίων τῆς
γραμμῆς, ἐξ φρεγατῶν, δεκαπέντε κορβετῶν ἢ βρικίων καὶ 27 ὀπλι-
ταγωγῶν, παρέπλεε τὰς ἀκτὰς τῆς Χίου, ὑπὸ τὰς βολὰς τηλεβόλων
τινῶν, δι' ὧν οἱ ἐπαναστάται λυσσωδῶς ἔκα ονιβόλουν τὴν ἀκρόπο-
λιν. Ἦτο ὁ ἔσχατος ἀγὼν τῆς ἀπωλείας αὐτῶν καὶ ἡ μόνη ἀσκή-
μαντος ὠφέλεια, ἥς ἐπέτυχον, ἦτο ἡ καταδύθις-ς μεγάλης τουρκι-
κῆς λέμβου περιεχοῦσης τεσσαράκοντα στρατιώτας, ἣτις ἐπλησίασε
πολὺ τὰς κανονιστοικίας αὐτῶν.

Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο οὐδόλως ἐκώλυσε τὸν ναύαρχον Καρὰ
Ἀλῆν νὰ ἐπικοινωνήσῃ τῇ πασσᾶ, ὅστις διόκει τὴν ἀκρόπολιν, καὶ
νὰ ἐγχειρίσῃ αὐτῇ πῖνακα συνθηματικῶν σημάτων. Εἰσχωρῶν εἶτα
εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τσεσμέ, ἐπανῆλθεν εὐθύς, ἀκολουθούμενος ἐκ
δεκαπέντε χιλιάδων ἀνδρῶν πεζοναυτῶν, οἵτινες ἐπεβιδάσθησαν καθ'
ἣν στιγμὴν ὁ διοικῶν τὸ φρούριον ἐλάμβανεν ἑκατὸν εἴκοσιν ὁμή-
ρους, οἵτινες ἀμέσως ἐθεάθησαν κρεμάμενοι ἐπὶ πάλων ἀνυψωθέντων
ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων.

Ἐπὶ τῇ θέᾳ τούτων φρικώδους σύγχυσις κατέλαβε τὴν πόλιν· κά-
τοικοί τινες, οἵτινες εἰσέτι ἐφαντασιοκόπουν, τρέχουσιν ἀνοικταῖς
ἀγκάλαις πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς «καλοὺς των
κυρίους, ἐλευθερωτάς των» ! Οἱ Χῖοι στρατιῶται διασκορπίζονται καὶ
οἱ Σάμιοι ἐγκαταλειφθέντες, ὅφ' οὗ ἀνστήστησαν ἐπὶ ὥραν ἐντὸς

δουρώματος ἐγερθέντος ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Τρουλωτῆς, ὀπισθοχώρησαν μετὰ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν.

Οἱ Τοῦρκοι θέτουσι πῦρ εἰς ἐγγὺς τῇ λιμένι ἐκκλησίαν· ἦτο τὸ προσδιορισθὲν σημεῖον τῆς σφαγῆς, πεντήκοντα δὲ πυρκαϊαὶ ἐκρήγνυνται ταυτοχρόνως. Κραυγαὶ ἀτελεύτητοι πλήττουσι τὸν αἰθέρα· γέροντες, γυναῖκες, παιδιὰ πλημμυροῦσι τὴν γῆν τοῦ αἵματος αὐτῶν.

Οἱ «δερβισαί, καλέντεροι» καὶ οἱ «φανίραι» ἐν χορῷ κραυγάζουσιν: «Ἐξολοθρεύσατε, ὁ Ἀλλάχ, ὁ Πρασφίτης καὶ ὁ Σουλτάνος διατάττουσιν!» Ὁ Βελίπ-πασσᾶς διευθύνει τὰς δαῖδας, ὁ Γιουσούφ Βαϊρανκάρης ἐκ Σμύρνης διακρίνεται μετὰ τῶν δολοφόνων! Μεγάλη ὄμῃς ἀνθρώπων πίπτει ὑπὸ τὴν μάχαιραν αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐκπυροσροτήσεων τῶν τηλεβόλων καὶ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων.

Ὁ φανατισμὸς ἐν τῇ χειρὶ τὴν μάχαιραν καὶ τὸν δαυλὸν κρατῶν, παύει τὴν σφαγὴν ἀποθέτων πρὸς στιγμὴν τὰ φονικά του ὅπλα, ἵνα συλῇσιν τοὺς τάφους, ἐν οἷς νομίζει κεκρυμμένους τοὺς θησαυροὺς. Τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἡμισεσηπτότα πτώματα ρίπτονται ἀνὰ τὰς ὁδοὺς φύρδην μέγδην μετὰ τῶν σπερόντων εἰσέτι πτωμάτων τῶν Χριστιανῶν· ἀλλ' εὐθὺς ἡ ἀπληστία ἀπατηθεῖσα ἐν τῷ ἀνοσιουργήματι αὐτῆς ἐπαναλαμβάνει τὸ ἔργον τῶν δολοφονιῶν, καὶ οὐδ' ἡ νῦν αὕτη, πενθιμοτέρα καθισταμένη διὰ τῆς λάμπσεως τῆς πυρκαϊᾶς, δύναται νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν μανίαν αὐτῶν.

Τοὺναντίον φαίνεται ἐπιτεινομένη, καὶ αἱ φλόγες φωτίζουν σκηναὺς ἀσελγείας καὶ βαρβαρότητος ἀνηκούστους ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἐνῷ γυναῖκες συρόμεναι ἀπὸ τῆς κόμης, βιάζονται ἐν μέσῳ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν θνησκόντων, «δερβισαί» αἰνοδαρεῖς ὀρχοῦνται κύκλῳ τοῦ σωροῦ τῶν πτωμάτων, ἅτινα εἶχον ἐπισωρεῦσαι ὡς δράγματα σταχυῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἄγρου κατὰ τὴν συγκομιδὴν. Στρατιῶται, συναχθέντες κύκλῳ τῶν πυρῶν ἀσχολοῦνται κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, οἱ μὲν ἐγείροντες πυραμίδας ἐκ κεφαλῶν, ἄνωθεν τῶν ὀπίσῳ στήνουσι τὰς σημαίας αὐτῶν, οἱ δὲ σχηματίζοντες ὀρμαθοὺς

ῶτων προωρισμένους νὰ κοσμήσωσι τὴν πρύμναν τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων.

Οἱ «ἐμίραι» ἀφ' ἐτέρου βυθίζουσιν ἐν τῇ αἵματι καὶ τῷ βορβόρῳ τὰς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, βλασφημοῦντες τὴν θεότητα τοῦ λυτρωτοῦ καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Σταυροῦ. Ἡ Χίος ἀντήχει ἐκ τῶν ἀσεβῶν τῶν Τούρκων ἁσμάτων· ἄνθρωποι αἵματος ἐπλήρουν τὴν ἀτμοσφαῖραν αὐτῆς, καὶ ὅμοιοι πρὸς τοὺς προδρόμους τοῦ Ταρτάρου, αἱ πυρίφλεκτοι αὐτῆς ὁδοὶ ἀντήχουν μόνον ἐκ τῶν ὠρυγῶν τῶν δημίων, ἢ τῶν οἰμωγῶν τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἐκπνέουσιν ἐπιμαρτυροῦντες τὴν ἀλήθειαν τοῦ ζῶντος Θεοῦ.

Ὅπως δὲ ἀποδείξωμεν τῷ ἀναγνώστῃ ὅτι οὐδὲν τὸ ἀνακριδὲς ἐνυπάρχει ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν γεγονότων τούτων, παραθέτομεν ἀπόσπασμα ὑπομνήματος, ὅπερ ἀπηυθύνθη ἡμῖν παρὰ τῶν κατοίκων τῆς νήσου Χίου, ἐνῷ ἀφελῶς καὶ ζωηρῶς περιγράφονται.

«Εἶναι ἀδύνατον νὰ παραστήσῃ ὁ κάλαμος, ἢ ὁ ἄνθρωπος νὰ φαντασθῇ. ἂν δὲν παρεστάθῃ αὐτόπτης, πόσα καὶ ὅποια ἤδη τραγικῶν σκηνῶν ἠκολούθησαν εἰς τόσον ὀλίγον καιροῦ διάστημα εἰς τὴν σχεδὸν μὴ ὑπάρχουσαν πλέον Χίον. Καὶ ὁ αὐτόπτης αὐτὸς δὲν δύναται, στοχάζομαι, ν' ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ ἕρκετὰ ἀκριδῶς τόσον πολυειδεῖς καὶ πολυπληθεῖς βαρβαρότητας· ὁ δὲ ἀκροατὴς πρέπει ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν τῷ ὄντι ὑπῆρξαν.

«Φαίνεται ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ἡ νῆσος ὅλη μεταμορφώνεται εἰς Βαβυλῶνα· τρέχουν οἱ Σάμιοι εἰς φυγὴν· θόρυβος καὶ ἀμηχανία καταλαμβάνει τοὺς κατοίκους· οἱ γονεῖς ζητοῦν τὰ παιδιά, καὶ τὰ παιδιά τοὺς γονεῖς. Μόλις συναχθέντες ὀλίγοι συγγενεῖς, ἐμβαίνουν εἰς κίνησιν, ἀλλὰ ποῦ ὁδεύουν δὲν εἰξεύρουν οὐδὲ ἐνθυμοῦνται οἱ περισσότεροι νὰ φροντίσωσι τι περὶ τροφῆς, ἐνδυμάτων ἢ ἄλλου. Ὡς τόσον τρέχουν ἀπροδλέπτως πρὸς τὰ ὑψηλότερα τῆς νήσου μέρη. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἡ συνδρομὴ τῶν διαβατῶν εἰς τοὺς αὐτοὺς δρόμους συγχίζει καὶ χωρίζει τοὺς συγγενεῖς· οἱ δὲ θρῆνοι καὶ ἀλαλαγμοὶ αὐξάνουν περισσότερο τὸν θόρυβον· ὅμως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπαντᾷ τις ὀλίγους νέους ὁδηγοῦντας τοὺς γέροντας,

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως - φυλ. 72

» ἢ ἄνδρας βοηθοῦντας τὰς γυναῖκας των, καὶ φέροντας ἐν ταύτῃ
» καὶ κανὲν παιδίον εἰς τοὺς ὄμους των.

» Ἀλλὰ φθάσαντες καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη, βλέπουν κάτω τὰς
» κατοικίας των καιομένας, καὶ τὰ κτήματά των διαρπαζόμενα, ἢ
» ἔρημονώμενα. Τέλος φθάνουν ὅπου καθεὶς ἀπεφάσισε νὰ σταθῇ,
» καὶ ἡ πείνα ἀρχίζει νὰ τοὺς κατατρώγῃ· τὰ παιδιά κλαίουں ὄχι
» πλέον διὰ τὰ παιγνίδιά των, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ ψωμίον, τοῦ ὁποίου
» ἢ ὀνομασίᾳ ὑπὸ τὸ στόμα των πληγώνει βαθέως τὴν καρδίαν τῶν
» γονέων. Τὴν νύκτα ἐξαπλωμένοι κατὰ γῆς, περνοῦν πασχίζοντες
» νὰ ἐλαφρώσουν τὸ βάρος τῆς δυστυχίας των μὲ τοὺς ἀναστεναγ-
» μούς.

» Καὶ ἔως ἐδῶ αἱ συμφοραὶ των εἶναι ἀκόμη μέτριοι, μ' ὅλον
» ὅτι τόσον βαρεῖται· ἀλλ' ὀγλίγωρα φθάνουν οἱ Τούρκοι καὶ εἰς ταῦτα
» τὰ καταφύγια των, καὶ τὰ ποτίζουν ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἀθώων·
» ἐδῶ ὁ ἄνδρας καὶ ὁ νέος σφάζονται παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς γυναι-
» κὸς καὶ μητρός· αἱ γυναῖκες σύρονται εἰς αἰχμαλωσίαν· τὰ νήπια
» ἀρπαζόμενα ἀπὸ τοὺς μαστοὺς των, ρίπτονται κατὰ γῆς, καὶ ἀπο-
» θνήσκουν, ἢ σπαράζονται ἡμιθάνῃ· καὶ ὅποιοι δύνανται νὰ φεύγῃ,
» μὴ ἔχων νοῦν νὰ ἐνθυμηθῇ οὐδὲ αὐτὴν τὴν συγγένειαν.

» Ἐδῶ γίνεται πλέον ὁ τελευταῖος σκορπισμὸς τῶν συγγενῶν·
» ὅσοι ἐπρόλαβον νὰ φθάσουν ἠνωμένοι μακράν, βιαζόμενοι νὰ φύ-
» γουν τὴν νέαν τῶν βαρβάρων ἐπιδρομήν, χωρίζονται· ἀναθαίνουσιν
» τὰ ὄρη, ἐκνευρισμένοι ἀπὸ τὴν πείναν καὶ κακοπάθειαν, ἀνυπό-
» δητοι, ὅτι τὰ ὑποδήματά των ἔμειναν εἰς τὰς πέτρας τῶν βράχων,
» καὶ μόλις δυνάμενοι νὰ φέρουν καὶ τὰ ὀλίγα των φορέματα.

» Φθάσαντες δὲ εἰς τὸ τελευταῖον καταφύγιον, ὅπου ἔμειναν
» ἄλλοι ὀλίγας καὶ ἄλλοι πολλὰς ἡμέρας, τυραννοῦνται ὄχι μόνον
» ἀπὸ πείναν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δίψαν· καὶ μὲ χόρτα εἰς τῶν ὁποίων
» τὴν σύναξιν μόνον τὴν νύκτα τολμοῦν νὰ ἐξέλθουν, θεραπεύουσιν
» ὅπως οὖν τὴν πείναν· γονεῖς βιάζονται νὰ ποτίσουν τὰ παιδιά των
» θάλασσαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πίνουν καὶ αὐτοί. Καταφεύγουν δὲ ὅλοι

»ἢ εἰς βαθείας κοιλάδας, ἢ ἔρποντες εἰς καμμίαν τῆς γῆς τρύπαν, ἢ εἰς σπήλαια περιφραζόμενοι».

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἐννέα χιλιάδες Χριστιανῶν εἶχον ὑποκύψει εἰς τὸν πέλεκυν τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἤρχιζον ἀποκάμνοντες ἐν τῇ σφαγῇ, ὅτε νέαι ὀρδαὶ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποδιδασθεῖσαι εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, ἀπήτησαν νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγὴν.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον Ἕλληνες πλέον εἰς τὴν πόλιν, ἐκτὸς τῶν καταφυγόντων ἐν τοῖς προξενίοις, ἠθέλησαν νὰ παραδίδωσι τὸν περίβολον αὐτῶν· ἀλλ' ὁ Βεχίπ πασσᾶς, ὅστις εἶχεν ἀκόμη συμφέρον νὰ περιποιητῇ τοὺς Εὐρωπαίους, οὐχὶ δυσκόλως ἀπέτρεψε τοὺς Ἀσιανοὺς τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ὑποδεικνύων αὐτοῖς στάδιον βαρβάρων ἀγώνων.

Ὁ καπετὰν πασσᾶς, ὅστις ἔβλεπε τὸ παράδειγμα ἐν τοῖς ἐγκλήμασι, διὰ τὰ ὁποῖα προσεποιεῖτο δημοσίως ὅτι λυπεῖται, λέγων ὅτι μόνον τοὺς ἐνόχους ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ ἐλάμβανε φορτία κεφαλῶν καὶ Ἑλλήνων, οὓς ἀδιακρόπως ἔσφαζον. Ἐξ πλοῖα μεγάλα, ἰσάριθμοι φρεγάται καὶ δεκαεὶς ἄλλα πλοῖα, ἅτινα ἀπήρτιζον τὴν μοῖραν αὐτοῦ, εἶχον μεταβληθῇ εἰς τόπους ἐκτελέσεων περιέχοντας τόσους δημίους, ὅσοι ναῦται καὶ στρατιῶται.

Ἐκαστος χριστιανός, ὅστις ἐσύρετο ἐπὶ τῶν πλοίων, εὐθὺς ἀπεκεφαλίζετο καὶ οἱ Ἀσιανοί, προσκληθέντες εἰς τὰς πανηγύρεις ταύτας, ἠδυνήθησαν νὰ ἐντυφώσωσιν εἰς τὸ θέαμα τοῦ ρέοντος αἵματος τῶν τέκνων τοῦ Σταυροῦ. Ἐν τούτοις ἤρξαντο, ὅπως τοῦτο ἐφηρμόζετο καὶ ἐν τῇ στερεᾷ, νὰ φεΐδωνται τῶν γυναικῶν καὶ τῶν νεανίδων, ἐξ ὧν εἰς Ἀλγερινὸς ἠγόρασε φορτίον ὀλόκληρον, ὅπερ ἐπεβίβασεν ἐπὶ πλοίου γενουϊνσίου, ἵνα μεταφέρῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Οὕτως ἤρξατο, ἐλλείψει μαύρων, οὓς ἡ φιλάνθρωπία δικαίως ἀνύψωσεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνθρώπων, ἡ σωματεμπορία τῶν λευκῶν, ἣν θέλομεν ἶδει ἐνεργουμένην ὑπὸ ναυτικῶν ἀναξίων νὰ πλέωσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ ἣτις ἐθεω-

ρεῖτο ὡς νέος κλάδος τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ τῆς ἀντιχριστιανικῆς ἐφημερίδος τῆς Σμύρνης.

Ἐν τούτοις ἤρξατο ψιθυρίζομενον, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἀφοπλισθεὶς ὑπὸ τῶν παρακλήσεων τῆς Χασναδάρ-Οὐστᾶ αὐτοῦ, ὀργάνου τῶν γυναικῶν τοῦ χαρεμίου του, εἰς τὸ ὅποιον μέρος τῶν χωρίων τῆς Χίου εἶχε δοθῇ ὡς προίξ, εἶχεν ἐπιτάξει νὰ φεισθῶσι τῶν ὑπολειφθέντων «Γκιαούρηδων.» Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὑπῆρξε περὶ τούτου τῇ 15/58 Ἀπριλίου, ὅτε ὁ ναύαρχος ἐφάνη μέτ' εὐαρεσκείας δεχθεὶς ἐπιστολὴν τῶν προκρίτων τῶν Μαστιχοχωρίων, δι' ἧς ἡτοῦντο χάριν.

Ἐκάλεσε πάραυτα τοὺς προξενικοὺς πράκτορας, οὓς ἐπροστάτευσε μόνον ἵνα ἐξευτελίσῃ, μεταχειριζόμενος αὐτοὺς ὡς ὄργανον τῶν σχεδίων του. Οὗτοι, προσελθόντες παρὰ τῇ Βεχίπ πασσᾶ, ἀπεδέχθησαν μετ' ἀσυνέτου σπουδῆς τὴν ὀλεθρίαν ἀποστολὴν, ὅπως κομίσωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας τῶν Μαστιχοχωρίων καὶ εἰς τοὺς καταφυγόντας εἰς τὰ ὄρη τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀνευ ὄρων συγγνώμης.

Ὁ Βεχίπ πασσᾶς ὑπεσχέθη αὐτοῖς νὰ ἐκπληρώσῃ ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἤθελον ἀναλάβει. Ἐνεχείρισαν αὐτοῖς ταῦτοχρόνως «φιρμάνιον» τοῦ μεγάλου κυρίου, ὅπερ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐγίνωσκε ν' ἀναγνώσῃ, ἀπαγγέλλον ὡς ἔλεγον, χάριτα τῆς ζωῆς πρὸς πάντα ὅσους, «ἤθελε καταθέσει τὰ ὅπλα» καὶ παραδοθῇ εἰς τὴν «συγγνώμην καὶ εἰς τὸ ἔλεος.» Τῇ αὐτοκρατορικῇ τούτῃ ἐγγράφῳ, ἀληθεῖ ἢ καθ' ὑπόθεσιν, ἐπισυνήφθη εἰρηνικὴ προκήρυξις τοῦ καπετᾶν πασσᾶ ποιμαντορικῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πλάτωνος καὶ ἐγκύκλιός τις τῶν ὁμήρων, οὓς ἐκράτουν δεσμίους ἐν τῇ ἀκροπόλει, δι' ἧς οὗτοι παρῆγγελλον τοῖς συμπατριώταις αὐτῶν «νὰ ὑποταγῶσιν ἀνευ ὄρων» εἰς τὸν ἐπικεικίστατον ναύαρχον τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος.

Ταῦτα ἦσαν περισσότερα τοῦ δέοντος, ἵνα πείσωσιν ἀνθρώπους, οἱ οἱ προξενικοὶ πράκτορες, ἀνατραφέντες ἐν τῇ πρὸς τοὺς Τούρκους ὑποταγῇ. ὅπως ἀναλάβωσι τὸ ἔργον τῶν μεσιτῶν. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐσκέφατο ὅτι ἐπεζήτουν ν' ἀφοπλίσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν μέθοδον τῆς ὕλοτομίας τῶν δασῶν, κανονικῶς κατατεμνομένων, ὅπως

ἀποχωρισθῶσι τὰ διάφορα εἶδη τῶν δένδρων, ἅτινα θάσσον ἢ βράδιον ὁ πέλεκυς μέλλει νὰ κατακόψη.

Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ καρᾶ Ἀλῆ καὶ τοῦ Βαχίπ-πασσᾶ ἀνεχώρησαν τῇ 16)29 Ἀπριλίου, ἵνα συμπράξωσιν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀδικίας, ἣτις ἀείποτε ἐνυπάρχει ἐν ταῖς βουλαῖς τοῦ Σουλτάνου. Εἶχον ἐνώπιον αὐτῶν τὴν εἰκόνα τῆς ἐρημώσεως πόλεως τριάκοντα χιλιάδων ψυχῶν ἀνατετραμμένης ἐκ θεμελίων· τὸ πένθιμον θέαμα ἐξοχικῶν οἰκιῶν, ἃς ἐπυρόλουν· τοὺς ἐπὶ τῶν πάλων ἀνηρτημένους νεκρούς, τὰς βρυθούσας χριστιανῶν ἀγγχόνας, τὰς διὰ κεφαλῶν κεφαλῶν κεκοσμιμένας ἐπάλλξεις τῆς ἀκροπόλεως, τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς δημοσίας πλατείας ἐπεστρωμένας· διὰ πτωμάτων καὶ πλημμυρούσας ἐξ αἵματος, καὶ ἔμελλον νὰ ὀμιλήσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας περὶ τῆς ἐπιεικείας τῶν δημίων ὀλοκλήρου λαοῦ! . . . Ἀλλ' οἱ ἐπαναστᾶται ἤθελέ τις εἶπει εἶχον προκαλέσει, αἰτοῦντες χάριν, τὸ διάδημα τοῦτο, ἐπὶ τῇ ὄρῃ νὰ παραδῶσιν Σαμίους τινάς, οὓς εἶχον φυλακίσει. Λοιπὸν! τίς ἢ χρεῖα νὰ παρέμβωσιν; Τίς εἶδε, μὴ οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν πρότασιν ταύτην ἐζήτουν νὰ κερδίσωσι χρόνον καὶ νὰ τύχωσι προθεσμίας τινός, ἵνα ἐγκαταλείψωσιν, ὥς οἱ Πάριοι τὴν πατρικὴν γῆν, ἐν ἣ δὲν ἠδύναντο νὰ συγκατοικήσωσι πλέον μετὰ τῶν δολοφόνων αὐτῶν;

Δεσπόζον ἐν ταῖς ἀρχαιοτύποις δοξασίαις τῶν μιγάδων Ἀνατολιτῶν ἀξίωμα ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ τυράννου κατὰ τοῦ καταδυναστευομένου, πᾶσα δ' ἄλλη ἀποψις τοῦ ζητήματος, καὶ πραγματικὴ ἂν ὑπετίθετο, ἣθελε θεωρηθῇ ὡς ἀναξία προσοχῆς παρὰ τῶν καλοθελητῶν πρακτόρων τοῦ Βεχίπ-πασσᾶ, οἵτινες ἀπηγγέλλοντο δημοσίᾳ ὑψίστην ἐκτίμησιν πρὸς τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο τέρας.

Τὸ πᾶν εἶχε συνασπισθῇ ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν· καὶ οἱ Τοῦρκοι περιστοιχίζοντο ὑπὸ δουλοφρόνων, ἀνδρῶν, προθύμων νὰ ἐξυπηρετῶσι τὰ πάθη αὐτῶν καὶ νὰ δικαιολογῶσι ταῦτα.

Ἄς ζῶσιν, ἔαν θύωνται, ἐν εἰρήνῃ καὶ πρὸ πάντων ἃς μὴ ἀνερευνήσωσι τὴν συνείδησιν αὐτῶν· οὐδένα θέλω ὀνομάσει. Οὐδὲν

λως θέλω καταδώσει εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία αὕτη ἔσεται ἴσως ἡμέραν τινὰ τὸ κατηγορητήριον τῆς ἀνοσίτου ἀδιαφορίας τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, τὸ ἄθλιον καὶ οὐτιδανὸν ἐκείνον ἐμποροπλοίαρχον, ὅστις ὑπερήφανος, διότι μετεδίβασε διακοσίους ἐκ Τσεσμέ εἰς Χίον, ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀρκούντως ἀνταμιφθέντα, διότι ἔλαθεν ἔνδεκα κιβώτια πλήρη αἵματοδαφῶν λαφύρων τῶν Χριστιανῶν ἅτινα ὁ «καπετὰν πασσάς» ἔπεμπε τῇ πατρὶ αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν σιγῇ ἐπίσης θέλω παρέλθει τῆς ἀπληστίας τῶν τοκαγλύφων, οἵτινες ἐκερδοσκοποῦν ἐπὶ τῆς δυστυχίας, μεταπωλοῦντες ἀντὶ πολλῶν χρημάτων ὀλοκλήρους οἰκογενείας, ἃς αἰσχροκερδῆς στρατιωτικὴ ὑποστάθμη παρεχώρει αὐτοῖς εἰς εὐτελεῖ τιμὴν.

Τὸ ὄνομα τῶν δύο τούτων πλοιάρχων, οἵτινες ἄνευ φρίκης ἐναύλωσαν τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἵνα μεταφέρωσι φορτία κεφαλῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, αἰωνίως θέλει ἀγνοεῖσθαι. Ἡ μελανόπεπλος ὅμως νῦν δὲν ἠδυνήθη νὰ καλύψῃ τὸ ἀποτρόπαιον αὐτῶν ἔγκλημα ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς θείας δίκης, εἰς ἣν ἔγκειται ἡ τιμωρία αὐτῶν, διότι οὐδεὶς ναυτικὸς κώδιξ προεἶδεν ποτε τοιοῦτον τερατούργημα. Πᾶς Χριστιανός, ὅστις ὕψωσε χεῖρα ἐναντίον τῶν τέκνων τοῦ Σταυροῦ, θέλει συντριβεῖ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ ἀναθέματος τῶν μελλουσῶν γενεῶν.... Δυστυχεῖς οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων! εἰς τί θέλουσι χρησιμεύσει αὐτοῖς οἱ θησαυροί, οὓς διὰ καταπιέσεων ἐκέρδησαν; ὅταν ὁ ἀνώτατος κριτής, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐμφανισθήσονται ἡμέραν τινὰ, εἴπῃ αὐτοῖς: «χρυσὸν καὶ αἷμα ἐδιψήσατε, ἀπέλθετε μακρὰν τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ πατρὸς μου».

Βλέποντες μεθ' ὅας προθυμίας οἱ ξένοι ἐμποροὶ ἐπεδοθήθουν τοὺς βαρβάρους, οἱ ναύαρχοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀνθρωποκτόνοι δὲν ἤθελον φαντασθῇ, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἐπεδοκίμαζε τὴν ἀγριότητα αὐτῶν; Ὅθεν, χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀπεσταλμένων αὐτοῦ, ὁ Καρὰ Ἀλῆς δὲν ἐδίστασε νὰ διατάξῃ τὸν Βεχίπ-πασσᾶν νὰ καταστρέψῃ τὰ παρὰ τὴν Χίον μέρη καὶ τέσσαρα χωρία τοῦ Κάμπου ἐγ-γοντο πάραυτα τῶν φλογῶν λεία. Προφασιζόμενοι, ὅτι Σάμιοι

τινες κατέφυγον εἰς τὸ κοινόδιον τῆς Νέας Μονῆς, δεκαοκτασχίλιοι Τούρκοι διηυθύνθησαν ἐν ἀκαρεὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ μετὰ πυροβόλου. Διακοσίων κληρικῶν αἱ κεφαλαι ἔπεσαν ὑπὸ τὰς μαχαίρας τῶν δημίων, καὶ ἐπειδὴ ἡ μονὴ αὐτῶν περιεῖχε πληθὺν γυναικῶν καὶ πλούτου, προέδωσαν ἐν τάξει εἰς τὴν δόξωσιν.

Ἡ λεία ἐξετέθη ἐνώπιον τῶν Τούρκων, Αἱ γυναῖκες, αἱ κόραι καὶ τὰ παιδία, ὡς καὶ τὰ ἀργυρᾶ τῶν ναῶν σκεύη, διηρέθησαν εἰς λαγνούς, οἵτινες ἐξεκυδεδέθησαν, ἐν ᾧ οἱ ἀρχηγοί, ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου, ἤρπασαν πᾶν ὅ,τι εὔρον εἰς χρῆμα. Μετὰ ταῦτα ἐπιλαμβάνονται τῶν ἐδωδίσμων, κενόῃσι τὰς ἀποθήκας. τρώγουσι περικυνλούμενοι πτωμάτων, πίνουσι, μεθύσκονται· ἤδη αἱ γυναῖκες καταστᾶσαι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀσελγείας τῶν βαρβάρων βιάζονται νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν κτηνωδίαν αὐτῶν. Πᾶσαι διαφθείρονται, δὲν ἔπεται ὅμως ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἔπαυσαν οὔσαι ἔντιμοι.

Ἀλλὰ τί νὰ γείνωσιν ἤδη τοιαῦται δοῦλαι ;... Οἱ μουσουλμάνοι ἐνέμιξαν τὸ αἷμα αὐτῶν μετὰ τούτων· ὁ καρπὸς τῆς λαγνείας αὐτῶν δυνατὸν ν' ἀγορασθῇ εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Σμύρνης ὑπὸ Χριστιανῶν ! Ἡ σκέψις αὕτη ἀνακοινοῦται, ὁ μωαμεθανικὸς φανατισμὸς ἐξάπτεται καὶ τὰ φρενητιῶντα τέρατα βυθίζουσι τὰ ἐγχειρίδια αὐτῶν εἰς εἰς τὴν ὁσφὺν ἐκείνων, ἃς πρὸ μικροῦ ἐθλίβον ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῶν· οὕτως ἡ Νέα Μονή, εἰς ἣν ἐμβάλλουσι πῦρ καθίσταται ἡ ἐπικηδεῖος πυρὰ τῶν δυστυχῶν αὐτοῦ θυμάτων ! ! ! Οὐδέποτε ἐπαρκέσουσι δάκρυα, ἵνα κλαύσῃ τις τὰ δεινὰ τῆς Χίου.

Καθ' ὃν χρόνον συνέβαινον αἱ σκηναὶ αὗται οἱ ἐπὶ τῶν ὁρέων ἢ εἰς ἀπομεμακρυσμένα χωρία καταφυγόντες νησιῶται, προσεπάθουν νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὰς ἀκτὰς, ὅπου τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα προσήγγιζον ἵνα σώσωσιν αὐτούς. Ὁ Λογοθέτης καὶ οἱ Σάμιοι πιστοὶ διαμένοντες ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτῶν καὶ θέλοντες νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ἀναχώρησιν τῶν Χίων, κατέλαβον τὸ Λιθόκορον χωρίον κείμενον ἀπέναντι τῶν Ψαρῶν· ἐνωθέντων δὲ μετ' αὐτοῦ πολλῶν στρατιωτῶν τὸ στράτευμα αὐτοῦ ἀνερχόμενον εἰσέτι εἰς ἑπτακοσίους ἄνδρας ἤθελεν ἐπαρκέσει ἵνα συνέχῃ τοὺς Τούρκους. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις ζωο-

τροφίῳν ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸν Ἅγιον Γεώργιον χωρίδιον κείμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, ὅπερ διαχωρίζει τὸ διαμέρισμα τῶν Μαστιχωρίων ἀπὸ τὸν Κάμπον. Οἱ κάτοικοι ἐπῆρ-
κουν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ ἤλπιζε νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὴν
ὀχυρὰν ταύτην θέσιν, ὅτε παράδοξον συμβεβηκὸς ἠνάγκασεν αὐτὸν
νὰ μετὰβάλῃ ἀπόφασιν.

Ἀπόσπασμά τι ὅπερ εἶχεν ἐκπέμψει πρὸς τὸ μέρος τοῦ Θαλασ-
σοποτάμου, συνελήφθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν οἵτινες παρέδωκαν τοὺς
ἄνδρας αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ «καπετὰν πασσᾶ», ἄρτι
ἀφικομένους ἵνα προτείνωσιν ἀμνησίαν, ἣν οἱ προύχοντες τῶν Μα-
στιχοχωρίων εἶχον ἐπικαλεσθῇ. Ἐδέησε ἀράματα νὰ ὀπισθοχωρήσῃ
καὶ ἐπιβιβάσθῃ διὰ Ψαρά, ὅπου ἔμα τῇ ἀφίξει του. ἀφωπλίσθη μετὰ
τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἐτέθη εἰς τὴν φυλακὴν κατὰ διαταγὴν τῆς ναυαρ-
χίας.

Μεθ' ὅλα ταῦτα μέγας ἀριθμὸς πλοίων ἐκ Ψαρῶν, Μυκῶνου
καὶ Τήνου, προσήγγιζε τὰς ἀκτὰς τῶν Μαστιχοχωρίων, ἅτινα ἔβρυ-
θον φυγᾶδων. Προσεφέροντο νὰ μεταβιβάσωσιν αὐτοὺς εἰς τὰς νή-
σους τοῦ ἀρχιπελάγους, ἀλλ' ἤδη αἱ λέξεις λήθη καὶ ἀμνηστεία εἶ-
χον ἀναπτέρωσαι τὰς ἐλπίδας ἀνθρώπων, οἵτινες πρὸς οὐδὲν πα-
ραβάλλουσι τὸ πατρῷον ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἀνεπαύοντο οἱ πρόγονοι
αὐτῶν.

Οἱ πρόξενοι τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων παρώτρυνον αὐτοὺς νὰ
μὴ μεταναστεύωσι, βεβαιοῦντες αὐτοὺς ὅτι ὁ «καπετὰν πασσᾶς»
ἤθελε σεβασθῇ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν· ἀφῆκαν λοιπὸν ν' ἀναχωρήσω-
σιν, εὐχαριστήσαντες διὰ τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα
ἅτινα δὲν ἐνεφανίσθησαν πλέον πρὸ τῆς παραλίας, ἐκτὸς ὀλίγων
τινῶν καὶ τούτων σπανιώτατα πρὸς τὰ ἐκεῖ πλεόντων, ἵνα μὴ δια-
ταραχθῇ ἡ ἡσυχία, ἣν οἱ Χῖοι ἐπόθουν.

Ἐπανῆλθεν ἡ τάξις πανταχοῦ, οἱ δὲ ἀπεσταλμένοι τοῦ Καρᾶ
Ἀλῆ ἰδόντες μετ' εὐχαριστήσεως τοὺς Χριστιανούς ἐν σπουδῇ προ-
σερχομένους πανταχόθεν εἰς Μαστιχοχώρια, ἅτινα εἶχον καταστῇ
ἀσφαλὲς ἄσυλον εἰς αὐτοὺς, ἐπανελάβον τὴν πρὸς τὴν ἄγουσαν. Ἡ

πορεία αὐτῶν ὑπῆρξεν εἰδός τι θριάμβου, διότι ἠκολούθουν τούτους οἱ πρόκριτοι τῶν εἴκοσι δύο ἀμνησθέντων χωρίων, ὡς καὶ τινες Σάμιοι δέσμιοι, οἵτινες παρεδόθησαν τῷ Βεχίπ πασσᾶ καὶ ἀπεκεφαλίσθησαν πρὸ τῶν ὁμμάτων αὐτῶν. Οὕτω πῶς δὲ ἔληξεν ὁ θριάμβος δι' αἵματηρᾶς θυσίας καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἡ ἡσυχία ἀποκατέστη, ὅτε ὁ Ἑλῆξ ἀγάς, οὗτιτος ἡ χρηστότης ἦτο δημοσία μορφή διὰ τὸν βεζύρην καὶ τὸν καπετὰν πασσᾶν, ἐνετάλη ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν προσωρινῶς ἀμνησθέντων χωρίων. Εἶτα διένειμαν ἐκάστῳ, ὡς μετὰ νίκην, τὸ προσήκον, ἐλευθεροῦντες πρὸς χάριν τῶν ἀπεσταλμένων δεκαεπτὰ καθολικούς, οὓς ἀδίκως ἐκράτουν ἐν τῇ φυλακῇ. Αὕτη ἦτο ἡ μόνη ἀνταμοιβή, ἣν ἔδει νὰ φιλοδοξῶσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶν ἀνόσιον ἔργον ἀπαιτεῖ ἀντιμισθίαν, συνήνεσαν νὰ δεχθῶσι δῶρα καὶ ἐξ ὧν ἐπείσθησαν ὅτι ἐξυπηρέτησαν ἕτερον σκοπὸν ἢ ἐκείνον, ὃν ἀναμιδιδόλως προέθετο.

Ἀποδώσωμεν ὅμως τοῦτο εἰς τὴν ἀπειρίαν αὐτῶν, καὶ ἀναφέρωμεν τὸν μόνον ἄνδρα, ὅστις ἄνευ ὀπισθοβουλίας ἐλυπεῖτο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ θύματα. Ἐννοοῦμεν τὸν πατέρα καπουκίνον τῆς Γαλλικῆς ἀποστολῆς. Ἦτο γνωστός, ὅπως καὶ οἱ παρήγοροι ἄγγελοι, ὑπὸ τὸν ταπεινὸν τοῦτον τίτλον καὶ τὸ ἀνεξάντλητον αὐτοῦ ἔλεος. Ἀψηφῶν τὸν σίδηρον, τὰς φλόγας καὶ τὰ ἐγχειρίδια αἰμοχαροῦς ὀρδῆς, εἶχεν ἀποσπάσει ἐκ τῆς μανίας τῶν Τούρκων πλείονας τῶν ἐξακοσίων γυναικῶν καὶ παίδων, αἵτινες ἔζων καταφυγούσαι ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ χριστιανικωτάτου Βασιλέως, ὅτε ὁ λιμὸς προσετέθη εἰς τὰς φρικαλεότητας τοῦ πολέμου.

Ἐπέκειτο ἡ ἀπώλεια πάντων, ὅτε τὸ βασιλικὸν τῆς Γαλλίας ναυτικόν, ἔθετο εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ χιλιάδας τινὰς μερίδων διπυρίτου, ὥστε θεάθῃ σιτιάρχης νοσοκόμος καὶ πνευματικὸς πατήρ τοῦ σωτηρίου ἐκείνου περιδόλου, ἐνῷ ὁ ζῆλος αὐτοῦ ηὔξανε ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, ἤνοιγεν αὐτοῖς διὰ τῶν δεήσεων τὰς πύλας τῆς αἰωνιότητος, καὶ ὡς ἄλλος Τωβίας ἐξετέλει τὰ ἐπικήδεα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἦτο σωτὴρ ἄγγελος ἐν ταῖς ὁδύναϊς. Οἱ βάρβαροι εὐσεβῶς ἀπε-

μακρύνοντο ἅμα τῇ προσεγγίσει αὐτοῦ· καὶ ἐὰν αἱ συμφοραὶ ἡδύναντο ν' ἀποτραπῶσιν, ἐὰν ὁ οὐρανὸς δὲν ἤθελεν ἐπιτρέψει τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἐν ταῖς ἀπορρήτοις βουλαῖς τῆς θείας προνοίας, εἰς μόνος κληρικὸς ἤθελε σώσει νῆσον μέχρι τοῦδε ἀκμαίαν, καὶ ἤδη δυστυχιστάτην.

Ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀπεσταλμένων, 18)30 Ἀπριλίου, ὁ Καρὰ Ἀλῆς καὶ ὁ Βεχίπ πκστὰς εἶχον γράψαι εἰς Κωνσταντινούπολιν πληροφοροῦντες τὸ διδάνιον περὶ τῆς ὑποταγῆς τῶν Χίων· ἀλλ' εἴτε διότι, ὡς εἰκάζεται, ἔλαβον μυστικὰς ὁδηγίας, εἴτε διότι, ἐγίνωσκον τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου, πικρητῆρήθη ὅτι ἡ ἄφιξις τῶν βαρδάρων δὲν ἀνεκόπτετο, καὶ ὅτι πρὸς τούτοις ἄσυχον εἰς πᾶν προξενεῖον ἐκτὸς τοῦ Γαλλικοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δυσκόλως παρείχετο. Ἐξεδίωξαν μάλιστα εὐθὺς τοὺς πρόσφυγας. Τῇ ἀληθείᾳ οὗτοι ὅτι ἦσαν οἱ μᾶλλον ἐνδεεῖς ἄλλ' ἐκείνοι, οἵτινες διετηρήθησαν, ἐδέησε πρὸς αἶσχος τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, νὰ πληρῶνωσιν ἁδρῶς τὸ ἀντίτιμον τῶν κεφαλῶν αὐτῶν, διότι οἱ ἐκμυζήσαντες τοὺς τελευταίους πόρους τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν, δὲν ἠρυθρίασαν νὰ προθῶσιν εἰς ἀπειλὰς. Ἀλλὰ σπεῦδομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι οἱ π' εἰστοὶ τῶν αἰσχροκερδῶν τούτων πρακτόρων ἦσαν μιγάδες Ἀνατολίνας.

Ἡ πορεία τῶν γεγονότων ἐλάμβανε τὴν ἀσηсуχητικὴν ταύτην τροπὴν, ὅτε ἤρθη ἡ ἀπαγόρευσις τῆς διελεύσεως τῶν στρατευμάτων ἐκ Ὑλοποτάμου εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου, καὶ ἡ ἀμνηστεία, ἣν ἐκήρυξαν ἵνα περισυλλέξωσι τοὺς Χριστιανούς καὶ κατασφάξωσιν αὐτοὺς εὐχερῶς, ἡθετήθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἀπηγορεύετο ἡ ἐπίκλησις αὐτῆς. Οἱ Τούρκοι εὐθὺς παρεσκευάσθησαν ἵνα δράσωσι καὶ συντελεσθέντων πάντων, τῇ 23 Ἀπριλίου (5 Μαΐου), ἤρξατο βασανίζοντες τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ τῆς πλοίοις ἐγκαθειρμένους ὁμήρους, ἵνα ἀποκαλύψωσιν αὐτοῖς τὰ μέρη, ἐν οἷς εἶχον ἀποκρύψῃ τὰ πλοῦτή αὐτῶν. Τὰ μαστίγια, αἱ χειροπέδες, τὸ ζέον ἔλαιον, αἱ λευκοπυρωθεῖσαι ὑλάγραι, δι' ὧν ἠκρωτηρίαζον αὐτούς, ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἡμέρας καὶ νυκτός, ὅτε τῇ 24 Ἀπρι-

λίου (6 Μαΐου) ἤκουσαν ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, γενικὸν κανονιοδολισμὸν τῆς ναυαρχίδος, ἣτις ἀνύψωσε πάραυτα τὴν σημαίαν τῆς μάχης, συνεννοουμένη διὰ σημάτων μετὰ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῆς λοιπῆς μοίρας.

Αἱ ἐπικλήσεις πρὸς τὸν Ἀλλάχ καὶ τὸν Μωάμεθ πλήσσουν ἐν τῷ ἅμα τοὺς αἰθέρας. Οἱ Τοῦρκοι χαιρετίζουσι δι' ἀλλαλαγμῶν πλείονας τῶν ἐξακοσίων ὁμήρων, οὓς ὁ ναύαρχος καὶ οἱ πλοίαρχοι τῆς μοίρας αὐτοῦ ἀνυψοῦσιν ἐπὶ τῶν κεραίων τῶν πλοίων αὐτῶν κανονιοδολοῦντες εἰς ἐνδειξιν εὐθυμίας.

Τὸ φρούριον ἀνταποκρίνεται αὐτοῖς διὰ κανονιοδολισμῶν, ἐνῶ συγχρόνως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πλάτων κρεμάται ἀπὸ τοῦ στομίου πυροδόλου τινός, περιδεδηγμένος τὰ ἀρχιερατικὰ αὐτοῦ ἄμφια. Ὁ Βεχίπ-πασσᾶς διατάσσει ν' ἀπαγχονισθῶσιν οἱ ἐδδομήκοντα ἔξ ἐγκριτώτεροι ὅμηροι, οὓς ἐκράτει ὡς ἐγγύησιν τῆς ὑποταγῆς, ἣν εἶχον ὁμόσει.

Τὰ χωρία ἐγκατελείφθησαν σκοπίμως εἰς τὴν δόξωσιν τοῦ στρατιωτικοῦ συρφετοῦ· τὸ δ' αἶμα τῶν κατοίκων αὐτῶν, συρομένων εἰς τὰς βασάνους, ἔρρεεν ἀπὸ ἐννέα ἡμερῶν, ὅτε νέαι βαρβαρικαὶ ὀρδαί, ἔξ Ἀνατολῆς προερχόμεναι ἀφίκοντο εἰς τὰ παράλια τῆς καταρτημωθείσης ἐκείνης νήσου. Ἐζήτουν ἄρτον, δούλους κεφαλὰς καὶ αἶμα, αἱ δὲ ὀρέξεις αὐτῶν δὲν ἐδράδυναν νὰ κορεσθῶσι, καθότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ Τοῦρκοι ἐδίωκον πρὸ αὐτῶν πληθὺν χριστιανῶν ἀπαγομένων εἰς τὰ μακελλεῖα τῆς Χίου.

Ὁ Βεχίπ-πασσᾶς διέταξε νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς Ἀσιανούς, οἵτινες μόλις εἶχον ἐπιτελέσει τὸ θηριῶδες αὐτῶν ἔργον, ὅτε ἤχαι παιάνων ἀνήγγειλλαν τὴν προσέγγισιν ὁμάδος δυστυχῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον συγλατανεόσει νὰ ἐνστερνισθῶσι τὸν Μωαμεθανισμόν, ὅπως λυτρωθῶσι τῆς σφαγῆς. Ἐορτὴ παρεσκευάζετο τοῖς ἐξωμόταις ἐκεῖνοις.

Οἱ «δεσφίσει» ἐξήμουν διὰ τῶν ἁσμάτων τῆς ἀνοσίας θρησκείας τοῦ Μωάμεθ τὴν τελετὴν τῆς περιτομῆς τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰς χάριτας τοῦ πέπλου τοῦ διὰ τὰς γυναῖκας προωρισμένου· τὸ τηλε-

δόλον τοῦ φρουρίου ἔμελλε νὰ χαιρετήσῃ τὸ χαρμόσυνον τῆς τελετῆς . . . ἀλλὰ ὅποια φωναὶ ἀκούονται ; πόθεν ἔρχονται αἱ θριαμβευτικαὶ ἐκεῖναι κραυγαί ; «εἰμεθα Χριστιανοί, ζήτωσαν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ Μαρία, δόξα εἰς τὸν σταυρόν ! . . . » Μήπως ἦσαντο καὶ αὐτοὶ νίκας οἱ Ἕλληνες ; μὴ ἀνέλπιστον ἔλαβον ἐπικουρίαν ; . . .

Ναί, ὁ Σταυρὸς θριαμβεύει ! Πληθὺς Χριστιανῶν, οἵτινες εἶχον τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἀπαρνηθῶσι τὸν Θεὸν αὐτῶν ἐν στιγμῇ δέους, μόλις ἐγγύθεν ἀπείδον πρὸς τὸν θάνατον, καὶ ὁ θάνατος ἐκεῖνος ἐφάνη αὐτοῖς ἐξαίσιος. Αἱ ἐρειπωθεῖσαι οἰκίαι τῆς τέως ἀνθούσης Χίου, τὰ ἀσπαίροντα εἰσέτι μέλη τῶν δολοφονηθέντων αὐτῶν ἀδελφῶν ἀνέμνησαν τοῖς Ἕλλησι τὴν οὐράνιον πατρίδα, ἣν μικροῦ δεῖν ἀπώλλυον διὰ τῆς ἐξωμόσιας. «Ἐσμέν Χριστιανοί», ἀναδύσῃ πάντες μὲν φωνῇ, «ἀπόδοτε ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ διὰ καταδύσεως βαπτίσματος ἐν ἵαματι ! » Ἀπαρνοῦνται εἰτα τὸν Μωάμεθ, ἀνακηρύσσοντες τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ· ἐκζητοῦσι καὶ ἐπιτυχάνουσι τὸ μαρτύριον.

Ἦδη κέκτηνται τὴν οὐράνιον πατρίδα τὴν ἐπηγγελημένην τοῖς ὁμολογηταῖς τῆς πίστεως. Ἀλλὰ τί ζητοῦσιν αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι καὶ αἱ αἰδῆμονες παρθένοι, αἱ ἐναπολειφθεῖσαι χῆραι καὶ ὀρφαί ; ποῦ φέρουσι τὰ βήματα, ὑψοῦσαι τὰ τέκνα αὐτῶν πρὸς τὸν οὐρανόν ;... ἀτυχεῖς, τί λέγω ; γενναιόψυχα πλάσματα, ὁ Θεὸς ἐμπνέει καὶ ἐμψυχεῖ αὐτάς διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. «ὦ θάνατε ! πόσον ὠραίος εἶσαι ! Καὶ ἡμεῖς εἰμεθα Χριστιανοί, ἀναφωνοῦσιν, ἀνάθεμα εἰς τὸν ψευδοπροφήτην Μωάμεθ καὶ τοὺς φωνεῖς τῶν οἰκογενειῶν μας ! Παρθένη ἐστεμμένη, βασίλισσα τῶν Ἀγγέλων ἄνοιξον μας εἰς τὴν οὐρανίαν σου μονὰς τοῦ ἁγίου σου παραδείσου». — Χαίρεται, ἀνέκραξεν ἱερεὺς τις μείνας μεταξὺ αὐτῶν, ὅστις εἶχεν ἀκούσει τὴν ὀλεθρίαν διαταγὴν τὴν Τουρκιστὶ δοθεισαν ὑπὸ τοῦ ἁγρίου «βαῖρα-κτάρου» τῆς Σμύρνης, «θὰ ζήσωμεν εἰς τὴν αἰωνιότητα ! γονυπετήσατε... Εἶπε καὶ εὐλογῶν αὐτάς ἐξέπνευσεν ὑπὸ ἄθροον πῦρ τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἐν τούτοις μαῦρός τι ἐννοήσας τὸν σκοπὸν τοῦ Γηουσοῦφ

«βαῖρακτάρ,» ἀρχηγοῦ τῶν δολοφόνων, ὤρμησε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀδεσβασιότητος, τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ἀποφάσεως, καὶ κατῴρθησε νὰ ἀπαγάγῃ ἐκ μέσου τῶν Χριστιανῶν γυναικῶν νεαράν τινα Ἀμαδρυάδα τοῦ ὄρους Πελίνης. Τὴν ἔσυρε παρὰ τὰς κραυγὰς αὐτῆς, λέγων ὅτι ἦτο σύζυγός του, καλῶν αὐτὴν οὕτω καὶ ἀπειλῶν νὰ χονεύσῃ οἶανδῆποτε ἤθελε τολμήσῃ νὰ διαμφισθετήσῃ τὴν λείαν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ μεταφέρει αὐτὴν εἰς ἀπόκεντρόν τι μέρος ὅτε σοδαρός τι Μουσουλμάνος διακρίνας λιπόθυμον τὴν περικαλλῇ Ἑλληνίδα πλησιάζει τὸν μαῦρον καὶ προσκαλεῖ αὐτὸν νὰ σεβασθῇ τὴν αἰδῶ αὐτῆς.

Εἶνε δούλη μου.— «Ναὶ καὶ σὺ ὑπῆρξας δοῦλος υἱὲ τῆς Ἀγαρ». Προφέρων δὲ τὰς λέξεις ταύτας ὁ ἰσλαμίτης κύπτει πρὸς τὴν κόρην τοῦ Σταυροῦ καὶ ἀνακαλεῖ αὐτὴν εἰς τὴν ζωὴν διὰ τῶν περιποιήσεων αὐτοῦ.— Τοῦρκος! ἀναφωνῇ αὕτη ἀπωθοῦσα αὐτόν, «μαῦρος νὰ γείνη κύριός μου!» Καταπραΰνουσιν αὐτὴν, τὴν ἐρωτῶσι ὁποία εἶναι ἡ οἰκογένεια αὐτῆς, συγκατατίθεται δὲ νὰ εἴπῃ «ὅτι τὸ ὄνομα Εἰρήνη» τῇ ἐδόθη εἰς τὸ βάπτισμα, καὶ ζητεῖ «νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐστεμμένης Παρθένου». — «Ἴδου ὁ σύζυγός σου, κόρη μου», λέγει ὁ Ὀσμανλῆς.— Μαῦρος!... καὶ καλύπτει τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν τῆς.— «Παραχώρησόν μοι τὴν νεαράν αὐτὴν ἄπιστον, Ἀγαρινέ, ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ σὲ ἀγαπήσῃ· λάβε τὸ χρυσίον τοῦτο».

Ὁ Ἀφρικανὸς συγκατανεύει καὶ ἀπομακρύνεται, ὅτε συναντήσας τοὺς Λεβέντας, φυλὴν πειρατῶν λυμαιομένων τὰς Τουρκικὰς ἀκτὰς, ὠμίλησεν αὐτοῖς περὶ τῆς Εἰρήνης ἐκφράζων καὶ τινα λύπην. Ἐκεῖνοι χλευάζουσι τὴν θλιψίην του καὶ τοὺς ψευδοφρονίμους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑποκρινόμενοι ἀρετὰς ἀνυπάρχτους, κορεκνύουσι τὰ πάθη αὐτῶν, προσφέρονται δὲ τέλος νὰ τὸν βοηθήσωσιν, ὅπως ἀνακτήσῃται τὴν δούλην τὴν προωρισμένην βεβαίως διὰ πλούσιόν τινα γυναικωνίτην.

Ἐπὶ ταῖς λέξεσι ταύταις πελιδνὴ ὠχρότης, σημεῖον ζηλοτυπίας παρὰ τοῖς αἰθίοφι, καλύπτει τὸ πρόσωπον τοῦ ἄρπαγος, ὅστις τρέ-

χει σκιρτῶν πρὸς τὸ μέρος ἔνθα εἶχε καταλίπει τὴν Εἰρήνην. — «Ἀπόδος μοι τὴν σύζυγόν μου, μαθητὰ τοῦ Βελιάλ», λέγει διὰ φωνῆς ἀπειλητικῆς πρὸς τὸν Σουννίτην. — «Εἶναι δούλη μου. — Εἶναι σύζυγός μου», ἀπαντᾷ ὁ μαῦρος, στήριζων τὸ πιστόλιον ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς Εἰρήνης, ἥτις ἀναφωνεῖ: «Εἶμαι δούλη τοῦ Ἑσταυρομένου. — Κόρη μου, στήθι! . . . Ἄλλ' ἐκεῖνη δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν τῇ ζωῇ. Ὁ μαῦρος ἐπετέλεσε τὸ ἐγλήμᾳ του, τὸ φονικὸν ὄπλον διέτρησε τὰ στέρνα τῆς Ὀρειάδος τῆς Χίου.

Οἱ Ἕλληνες, παρ' ὧν ἤκουσα τὴν ἀφήγησιν τοῦ γεγονότος τούτου, ὅπερ ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν τῇ δουλόφρονι ἐκείνῃ ἐφημερίδι, ἥτις ἐμαίνετο κατὰ τῆς ἱερότητος τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν, ἐπιπροσθέτουσιν ὅτι ὁ οὐρανός, μετὰ τὸν φόνον τῆς Εἰρήνης ἐκαλύφθη ὑπὸ νεφῶν καὶ ἔβρονται ἠκούσθησαν ἄπῳ. Ἀναφέρομεν ἀπλῶς τὰ γεγονότα ταῦτα, μὴ ἐγγυώμενοι περὶ τῆς αὐθεντίας· τὸ βέβαιον ὅμως, εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ χεὶρ τῆς θείας δίκης ἐπέσκηψε βαρεῖα ἐπὶ τῶν Μωαμεθανῶν. Παρατεταμένοι γόοι, πένθιμοι φωναὶ ἐτάρασσον τὴν σιγὴν τῶν νυκτῶν καὶ ὁ θάνατος ὃν τοσούτῳ δαψιλῶς ἐγκατέσπειραν οἱ βάρβαροι, ἐπάταξε καὶ τούτους ἐν μέσῳ τῆς μέθης τοῦ αἵματος, ὅπερ ποταμὸν ἔχεον.

Οἱ Τούρκοι, οἵτινες ἀπὸ μηνὸς ἡδὴ ἔλου μὲν ἔπαυον σφάζοντες, ἐπισωρεύσαντες πτώματα εἰκοσακισχιλίων καὶ πλέον Χριστιανῶν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς Χίου. ἐπὶ τοσούτῳ λοιμῶδι κατέστησαν τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὥστε τὰ συπεδονώδη ἐκεῖνα μιάσματα παρήγαγον βρωτολοιγὸν λοιμόν, ὅστις ἤθελεν ἀποθῆ τὸ ὕστατον τέρμα τῆς ἀνθρωπίνης κακοδαιμονίας, ἐὰν οἱ ἄπιστοι δὲν ἐπεδείκνυσον ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς μάστιγος ἦσαν καταστρεπτικώτεροι. Μάτην ὁ ἀρχηγὸς τῶν δολοφόνων Βεχιπ φασσᾶς διέταξε τότε νὰ σύρῃσι τὰ πτώματα πρὸς τὴν θάλασσαν· ὁ λιμὴν τοσούτῳ εἶχε πληρωθῇ θυμάτων ἐπὶ τοῦ στόλου σφαγέντων, ὥστε ἀδύνατος ἀπέβαινε ἡ διὰ κοπηλῶσας κυκλοφορία. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον πλέον Χριστιανοὶ εἰλωτες, ὅπως καθαρίζουσι τὴν πόλιν, αἱ βαρβαρικαὶ ὀρδαί, οἵτινες μόνον νὰ δολοφονῶσιν ἐγνώριζον, ἠρκέσθησαν νὰ καταλάβωσι θέσεις

ἀπομεμακρυσμέας τῆς ἐστίας τοῦ μολύσματος, ὅπερ ἐδράδυνε νὰ εἰσδύσῃ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ γαλλικὸν προξενεῖον, ὅπου ὁ σεβάσμιος κληρικὸς, ὁ ὑπ' οὐδενὸς φόβου καταλαμβανόμενος, εἰς τοσοῦτον αὐταπαρνήσεως προέβη, ὥστε περιεσηρίχησε τὸ κελλίον αὐτοῦ διὰ τάφων.

Μετατρέψας ἄμπελον, τὴν μονὴν ἣν ἐπὶ γῆς εἶχεν ἰδιοκτησίαν, εἰς νεκροταφεῖον, ἔθαπεν ἐκεῖ τοὺς ἐκ τοῦ λοιμοῦ θνήσκοντας. Ἐξεπλήρου τὸ ὕστατον ἐκεῖνο καθήκον ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς σελήνης ἢ πυρκαϊᾶς τινος, ἐπαγγέλλων θαιᾶ τῇ φωνῇ τὰς νεκροσίμους δεήσεις, ὅτε ἐν μέσῳ μιᾶς τῶν νυκτῶν ἐκείνων, ἃς καθίστα πανδῆμους ἢ τρομακτικὴ σιγὴ κατερρημωθείσης πόλεως, τὸ τηλεδολὸν τοῦ κινδύνου ἠκούσθη κροτοῦν ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος. Ἀπόγειος αὔρα ἀρκούντως ἰσχυρὰ, αἰφνιδίως ἐγερθεῖσα, εἶχεν ὠθήσει πρὸς τὸ σιγάφος αὐτῆς σωρείαν πτωμάτων, τεταγμένων ὡς ἐπιθετικὰ στίφη. Μάτην οἱ σκοποὶ ἐκραύγαζον ὅπως ἀπομακρυνθῶσι. Τὰ πληρώματα κατεπτοημένα προέτρεχον εἰς τὰ ὅπλα καὶ ζωνηρὸν ἤδη εἶχεν ἀρχίσει πυρ, ὅτε τῶν νεφῶν διασκεδασθέντων, διέκριναν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἣτις ἔλαμπε τότε, ὅτι ὑπὸ σωμάτων νεκρῶν τὰ πλείστα τῶν πλοίων ἦσαν περιετοιχισμένα· τὸν φόβον τοῦ κινδύνου διεδέχθη πάραυτα ὁ τρόμος καὶ ἕκαστος ἐφαντάσθη ὅτι ἀνεγνώριζέ τινα τῶν θυμάτων, ὅπερ εἶχε πατάξει. Πλὴν ἡ φρίκη ἐξίκετο εἰς τὸ ἄωτον, ὅτε ὁ καπετὰν πασσᾶς διέκρινε τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πλάτωνα, (ὃν διαταγῇ τοῦ Βεχίπ πασσᾶ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον σύρει εἰς τὴν θάλασσαν). περιστοιχούμενον ὑπὸ κλήρου αὐτοῦ καὶ πλέοντα ὑπὸ τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου του ἐν τῇ ἀπειλητικῇ στάσει, ὑφ' ἣν τὸ πτώμα τοῦ Καρατσιόλου ἐπεφάνη ἐν ἰσχυρῇ κόλπῳ τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἀπίστου Νέλσωνος καὶ τῆς ἀτίμου αὐτοῦ Ἡρωιδάδος.

Ἡ φρεναπάτη διεσκεδάσθη ἅμα τῇ ἡμέρᾳ· ἀλλὰ τὰ πτώματα συσσωρευθέντα πέριξ τῶν πλοίων, δὲν ἀφήκαν πλεόν τὰ πλευρὰ αὐτῶν. Ἠκολούθουν τοὺς αὐλακας, δι' ὧν αἱ τρόπιδες ὥργουν τὸ κύμα· πολλὰ δέ, ὡς ἀπαίσιος συνοδεία, ἀφίκοντο οὕτω μέχρι Τσε-

σμέ καὶ εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καίτοι φυσικόν, προστεθὲν εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἀνέστειλε τὰς σφαγὰς, καὶ ὁ Βεχίπ πασσᾶς διέταξε μάλιστα τὰ στρατεύματα αὐτοῦ νὰ βαδίσωσι κατὰ τοῦ θηριώδους Γιουσσοῦφ Βαϊρακτάρ, ὅστις ἐξακολουθῶν τὰς δολοφονίας αὐτοῦ ἠπέλπει τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς νήσου, ἅπερ εἶχον μείνει. ἤνέπαφα. Εἶχεν ἀπαγάγει ἐκεῖθεν ὀγδοήκοντα ἐπτὰ γυναῖκας τὰς ὁποίας ἐδέχθη νὰ ἀποσπάσῃ τῶν χειρῶν αὐτοῦ διὰ τῶν ὅπλων διευκολύνων ἅμα αὐτῷ τὴν ἀπόδρασιν, ὅπως ἀποφύγῃ δικαστικὰς καταδιώξεις καθ' ἑνὸς τῶν κανούργων, οὓς ἡ πολιτικὴ ἀποκηρύσσει, ὅταν ἡ μανία των ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς ὑπόουλου αὐτῆς πορείας.

Διαταγὴ ἄλλως τε τοῦ Σουλτάνου, ἄρτι σταλεῖσα ἐπέτασσε τῷ καπετάν πασσᾶ νὰ φεισθῇ τῶν Μαστιχοχωρίων. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐδόθη ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τῶν γυναικῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ χαρεμίου, αἵτινες παρέστησαν εἰς τὴν «ἐπὶ γῆς σκιάν τοῦ Ἀλάχ,» ὅτι ἔμελλον νὰ στερηθῶσι μαστίχης καὶ ἄρωμάτων, ἐὰν κατέστρεφον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν νήσον, ἣτις διὰ τῶν προϊόντων αὐτῆς ἤδυνε τὰς ὥρας τῆς ἀνίας αὐτῶν. Ἡ καρδιά τοῦ Σουλτάνου ἐκάμφθη ἐπὶ τοῖς σοβαροῖς τούτοις λόγοις, καὶ ὁ Χαλὲτ ἐφένδης κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῆς Χασναδάρ Οὐστᾶ, ὡς συμβουλεύσας τὰς ὁμότητας καὶ τὰς δικαιιοπρογίας, ἐφ' αἷς ἐθρήνουν αἱ εὐαίσθηται ὀδάλισσαι, ἀπέστειλλε τῷ ναυάρχῳ ὅτι, τῆς κυβερνήσεως σκοπὸν ἐχούσης τοῦ λοιποῦ μετὰ πραότητος νὰ προσενεχθῇ πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Μαστιχοχωρίων, ἀνάγκη πᾶσα ἦτο νὰ μεταβάλλῃ πορείαν καὶ φεισθῇ αὐτῶν.

Πρὸς ἱκανοποίησιν ὅμως ἐξ ἄλλου τῶν δηωτῶν ὁ Σουλτάνος διετῆρει τὸ κύρος τοῦ φερμανίου καθ' ὃ οἱ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καταδουλούμενοι Χῆοι, ἀνήκοντες δικαιοματικῶς εἰς τοὺς αἰχμαλωτιζόμενους αὐτούς, ἤθελον πωληθῇ εἰς δημοπρασίας· οὕτω δὲ αἱ ἀγοραὶ ἀνεώχθησαν πανταχοῦ.

Ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἀπολυτρωθεὶς ἐξετέθη δημοσίᾳ εἰς πλειστηριασμόν. Παύσωμεν τοῦ λοιποῦ νὰ κακίζωμεν καὶ κοπτώμεθα ὑποκριτικῶς κατὰ τῶν

βροδάρων καὶ τῶν ἀνθρωποφάγων τῆς Ἀφρικῆς, διότι οὗτοι θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ ἀποκριθῶσιν ἡμέραν τινὰ τῇ Εὐρώπῃ ὅτι ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῆς ἀκωλύτως καὶ νηποίνει κατεσφάγησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὁμόθηρσοι. Χριστιανοὶ ἀδελφοὶ τῆς. Ὁ «Ἀνατολικὸς Θεατῆς», γενόμενος μηνύτωρ τῶν ἀγορῶν, τῶν δούλων, ἐποίησατο περὶ αὐτῶν λόγον ὡς περὶ συνήθους ἐμπορίου.

Καὶ εἰκότως ἄλλως τε, καθότι οὐδεμία σύμβασις κωλύει τὴν σωματεμπορίαν τῶν λευκῶν, οἱ δὲ ἔντιμοι ἔμποροι ἠδύναντο νὰ ἀγοράζωσι, διεπραγματεύωνται καὶ πωλῶσι τοὺς ὀρθοδόξους ἢ καθολικοὺς Ἑλληνας χωρὶς νὰ ἔχωσι οὐδένα φόβον παρὰ τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ κατὰ τινὰ νεωτερίζοντα δόγματα, δύναται τις ἀνενδοιάστως πρὸς πᾶν εὐαγγελικὸν παράγγελμα «νὰ πράττῃ ἀτιμωρητὶ παθ' ὅσα ὁ νόμος δὲν ἀπαγορεύει».

Ὁ δεσποτισμὸς ἀποθαίνει ἐστ' ὅτε ὑπέρτερος πάσης συκοφαντίας. Ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Μαΐου, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς αἰσχρᾶς ταύτης ἐφημερίδος, τὰ βιβλία τοῦ τελωνείου τῆς Χίου ἐδεβαίουσαν ὅτι πλείους ἢ τριακοντακισχίλιοι δοῦλοι, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, εἶχον ἀποτίσει τὸ ἐξαγωγικὸν αὐτῶν τέλος, τὸ ὠρισμένον κατὰ κεφαλὴν, ὅπως ἐξαχθῶσι καὶ πωληθῶσιν εἰς τὴν ἄλλοδαπήν. Νὰ πωληθῶσι ! Εὐτυχεῖς ἐκεῖνοι, εἰς ὅσους ἐπιφυλάσσετο ἡ τύχη αὐτῇ· διότι οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ τις νὰ πιστεύσῃ καὶ θὰ διημφισθητεῖτο ἴσως ἐν τῷ μέλλοντι πᾶσα αὐθεντία τῶν ἀφηγήσεών μου, ἐὰν δὲν ἀπεκαλούμην τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐπιζώντων Χίων, ὅπως βεβαιώσωσιν ὅτι οἱ δουλέμποροι βλέποντες μὴ ζητουμένην πληθὺν γερόντων ἀμφοτέρων τῶν φύλων ὡς καὶ τὰς ἐγκύους γυναῖκας καὶ πλείστα νήπια, διὰ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἤθελε νὰ ἐπιφορτισθῇ ἕνεκα τῆς ἀμηχάνου καταστάσεως τῶν μητέρων καὶ τῶν ἀχωρίστων τῆς νηπιακῆς ἡλικίας ἀσθενειῶν, ἔσυρον τὰ ἀτυχῇ ἐκεῖνα πλάσματα εἰς τὸν λιμένα καὶ πανδημεὶ ἀπέπνιξαν αὐτά.

Ἰπελογίζετο ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Σμύρνης, τῇ 15ῃ Μαΐου, ὅτι οἱ πωληθέντες ἢ πωλητέοι Ἑλληνες, εἰ. πλείους τῶν τεσσαρακοντακισχιλίων ἀνερχόμενοι καὶ λογιζόμενοι πρὸς μέσην τιμὴν τριακο-

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως φυλ. 74

σίων γροσίων κατὰ κεφαλὴν, ἀπῆρτιζον κεφάλαιον δώδεκα ἑκατομμυρίων, ὧν τὸ τρίτον ἀνήκε τῷ Σουλτάνῳ, ὅστις οὕτω ἑκαρποῦτο πρόσοδον τεσσάρων ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, προερχομένην ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν Χίων ὑπηκόων αὐτοῦ.

Ἄχρι τοῦδε ἡ πράξις τῶν δούλων εἶχε προδῆ ταχύτατα· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν γυῖζάνετο ὁσημέραι τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον ἔκρινεν ἐπάναγκες, πρὸς διατήρησιν τῶν τιμῶν νὰ ἀπαγορεύσῃ πλέον τὴν ἐξαγωγήν· ἐγένετο μάλιστα λόγος καὶ περὶ καταργήσεως τῆς σωματεμπορίας. Πλὴν τὸ μέτρον τοῦτο, εἰς ὃ οἱ Τουρκόφιλοι ἠρέσκοντο δίδοντες φιλανθρωπικὴν χροιάν, ἐξηγγήθη μετ' οὐ πολὺ ἄφ' ἑαυτοῦ.

Τὸ «φιρμάνιον», τὸ ἀπαγορεύον τὴν πώλησιν τῶν Ἑλλήνων ἀφώρρα μόνον τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Χριστιανοὺς, εἰς οὓς δὲν ἐπιτρέπετο τοῦ λοιποῦ ἐπ' οὐδενὶ ποτε λόγῳ ἢ ἀξιώσει ἡ ἀγορὰ Χίων διότι παρετηρήθη ὅτι ἀπαλλασσομένους τῆς ἀπέναντι τοῦ κυριάρχου ὑπηκοότητος, ἐφυγάδευον αὐτοὺς ἔξω τῶν κτήσεων τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, τοῦθ' ὅπερ ἀντέκειτο ἐκ διαμέτρου πρὸς τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ βλέψεις. Πωλοῦντες τοὺς Ἕλληνας ἐσκόπουν, τὸ μὲν νὰ ἀγάγωσιν ὡς πλείστους αὐτῶν εἰς ἐξωμοσίαν, τὸ δὲ νὰ ἐπιτηρῶσι πάντοτε τοὺς ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐμμείναντας. Οὕτω ἡ ἀγορὰ δούλου ἐνεῖχε κατ' ἀρχὴν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξωνήσεως, μετὰ κινδύνου ἀπωλείας τοῦ κεφαλαίου, ἐὰν γυδῶκει, οὐ μόνον ἡ ἀρχὴ ἀλλὰ καὶ ὁ τυχὼν φανατικὸς κυδαροφόρος νὰ δολοφονήσῃ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους, οὓς εἶχον πληρώσει τοῖς μετρητοῖς.

Ἡ τοιαύτη ἔλλειψις ἐγγυήσεως ἐν ταῖς ἀγοραῖς ὑπεβίβασεν ἐπὶ τοσοῦτον τὰς τιμὰς τῶν δούλων, ὥστε οἱ λυμεῶνες τῆς Χίου ἤρξαντο σφάζοντες τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς ἀπηρῶδον τρέφοντες. Ἐφοδοῦντο μάλιστα καὶ μήπως ἐπαναστατήσωσι· καὶ ὁ «καπετάν πασσάς», πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ταμεῖου, προσέφυγεν εἰς τὰς ἀντιδασειεῖς τῆς Βαρβαρίας, προσκαλὼν αὐτὰς δι' ἐνὸς «Ρεῖς Μπουγιουρδῆ», νὰ προμηθευθῶσιν ὡς οἷόν τε πλείστους Χριστιανοὺς καὶ γυναῖκας οὓς προσέφερε μάλιστα εἰς συγκαταδατικὰς τιμὰς ὑπισχόμενος ἐν

αὐτῇ νὰ μεταφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὸν πρὸς ὃν ὕρον ἰδίαις δαπάναις, ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν φράγκων, τοὺς ὁποίους εἰς ἄκρον ἐτίμα ἀναμφιδόλως παροχὴν ταιαύτης ἐκδουλεύσεως, οἷαν καὶ Τοῦρκος ἀκόμη θὰ ἡσχύνετο νὰ ὁμολογήσῃ ἐὰν προῦκειτο περὶ καπηλαύσεως τοῦ αἵματος ὁμοθρήσκων αὐτοῦ.

Καίτοι αἱ διατάξεις αὗται πλήρη ἀπηγγέλλοντο ἀσφάλειαν, οἱ Τοῦρκοι διηνεχῶς ταρασσόμενοι ὑπὸ φόβων καὶ ἀνησυχιῶν, καὶ δι' αὐτοὺς ἐτι ἀδικαιολογήτων, ἀφοῦ ἦσαν νικηταί, διεβίουν ἐν ἐναγωνίῳ προσδοκίᾳ κινδύνων καὶ ἀπευκταίων. Εἰ καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ πλοῖα σποραδικῶς μόνον καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἐμφανίζοντο περὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Χίου, εὐθὺς ὡς ἤκουεν κανονιοβολισμοὺς τινάς, οἱ βάρβαροι καταλαμβάνοντο ὑπὸ τρόμου· πλουτήσαντες ἤδη περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐμερίμνων ἢ πως νὰ ἀπολαύσωσιν ἐν ἀνέσει τῶν καρπῶν τῆς ληστείας αὐτῶν.

Ἄλλ' οὐχ οὕτως εἶχε καὶ ὡς πρὸς τὸν «καπετὰν πασσᾶν», ὅστις ἐδρεθύετο ἐπὶ τοῦ θεάτρου τῆς ἐνόχου αὐτοῦ δόξης, ὅπου ἐδέχετο τὰς φιλοφρονήσεις πλοιάρχων τινων, ἀναξίων τοῦ ὀνόματος τούτου, διοικούντων τοὺς ναυτικούς σταθμοὺς χριστιανικῶν τινων Δυνάμεων ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Οἱ ἐντιμοὶ οὗτοι ναυτικοὶ διηπόρουν βλέποντες τὸν αἰμοδόρον ἄδραν οὐκ ἀμετὰ ἐπιχείρησιν ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς προανάκρουσμα τῆς ὀλικῆς ἐξοντώσεως τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν τοῦ Ἀρχιπελάγους. Ἐπεθύμουν νὰ ἐβλεπον αὐτὸν περιάγοντα τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, δηρὸντα καὶ ἐρημούντα αὐτάς καὶ τιθέντα οὕτω τέρμα εἰς πάλιν ὑπὲρ τὸν ὅδεον ἀπασχολήσασαν τὴν γενικὴν προσοχήν. Ἄλλ' αἱ εὐχαὶ αὐτῶν δὲν εἰσηκούσθησαν.

Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἀνέμενε τὴν μετὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς μοίρας συνένωσιν, ὅπως προεβῇ εἰς ἐνέργειαν καὶ τὸ «ραμαζάν», ἥτοι ὁ μὴν τῆς κανονικῆς νηστείας, καθ' ὃν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἀπρακτοῦσιν, ἤρξατο ὑπὸ τοιοῦτους οἰωνοὺς. Τῇ 22 Μαΐου ἢ νουμινία ἐχαιρετίσθη ὑπὸ ἀθρόων κανονιοβολισμῶν. Ἐκέκτηντο δούλους, χρή-

ματα καὶ ἐφόδια ἐν ἀφθονίᾳ, ἕκαστος δ' ἐπιλαθόμενος τοῦ κινδύνου, περὶ τέρψεων μόνον τοῦ λοιποῦ ἐμερίμνα, ἐν μοίρᾳ καιρὸς τιθέμενος τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα.

Ἐν τούτοις ὁ καιρὸς τῆς τιμωρίας ἤγγιζε, πρὶν ἢ ὅμως ἐκθέσωμεν τὴν λύσιν τοῦ δράματος τὴν προωρισμένην ὅπως κατὰδηλον ποιήσῃται τὴν φοδερὰν δύναμιν τοῦ ἐκδικητοῦ τῆς ἀθωότητος Θεοῦ ἐπίκαιρον νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ συμβαίνοντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Σκέψεις ἐπὶ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων.— Ὀνόματα πολλῶν ξένων ἀξιωματικῶν προσδραμόντων εἰς βοήθειαν αὐτῶν.— Πειρατῆς συλλαμβανόμενος ἐν Μονεμβασίᾳ.— Συμφορὰ τῆς συζύγου τοῦ Χίου Γλαράκη.— Ἀσεβὲς μῦθος τῶν κατοίκων τῆς Σύρου κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.— Τὰ ἐν Κρήτῃ.— Ἀφοβία τῶν νησιωτῶν τῆς Κάτου.— Διπροσωπία τοῦ Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ καὶ ἀνανδρεία αὐτοῦ.— Γενναϊοψυχία τοῦ Βαλέστου καὶ τοῦ πλοιάρχου Ἰουστίνου τοῦ Ρουενναίου.— Νίκα! κατὰ τῶν Τούρκων.— Συνένωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου εἰς Ψαρά.— Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ πλοιάρχου Παύλου Ζουρδαιν πρὸς τὸ ναυαρχεῖον τῆς Ὑδρας.— Συνέχεια λεπτομερειῶν ἐπὶ τῶν καταστροφῶν τῆς Χίου.— Εἰκὼν τῶν σφαγῶν καὶ τῆς λεηλασίας τῶν μεσημβρινῶν χωρίων τῆς νήσου.— Γυνὴ σφαγεῖσα ἐπὶ τῆς κοιτίδος τοῦ τέκνου αὐτῆς.— Ἀφοσίωσις δύο Ἑλ, λήνων ἱερέων.— Ναυμαχία τῆς 30 Μαΐου.— Συνέχεια τῶν ἐν Κρήτῃ.— Ἀριεῖς τῆς αἰγυπτιακῆς μοίρας.— Ἀπόβας τῶν Τούρκων εἰς Ρέθυμνον.— Μάχη.— Ὁ Βαλέστος προδοθεὶς φανεύεται ὑπὸ τῶν μαχηθάνων.— Ἀποστολὴ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰς τὸν καπετὰν πασσᾶν.— Λυκοῦργος ὁ Λογοθέτης ἀνακρίνεται καὶ μεταφέρεται εἰς Ὑδραν.— Οἱ Σάμιοι ἀπορρίπτουσι τὴν προτεινομένην αὐτοῖς ἀμνηστείαν.— Ἀπόφασις περὶ καταστροφῆς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.— Ἀνθυμὸς ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εὐλογεῖ τὰ πυρπολικά τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη καὶ τοῦ Γεωργίου Πιπίνου.— Πυρπόλῃσις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος.— Κηδεῖα ἀνταξία τοῦ Βαλέστου.— Θάνατος τοῦ καπετὰν πασσᾶ.— Θρίαμβος καὶ μετριοφροσύνη τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη.— Οὗτος μεταλαμβάνει τῆς κοινωνίας ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου Μυρινῆς.— Λύσσα καὶ μανία τῶν Τούρκων.— Παντελής ἐξολόθρευσις τῶν Χριστιανῶν τῆς Χίου.

Ἔδει λοιπὸν νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν οἱ Χριστιανεῖ εἰς τὴν λύσσαν

τῶν δημίων αὐτῶν ; Δὲν ὑπελείποντο πλέον ἐν τῇ ἱστορίᾳ σελίδες δι' ὄνομα καὶ πράξεις τῶν ἀπογόνων τῶν γενναίων ἐκείνων οἰκογενειῶν, ὧν οἱ πατέρες τοσαύτας ἔδρεψαν δάφνας ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ ; Διὰ τί, ἀθροίζοντες ἐν ἰδίῳ αὐτῶν ὀνόματι ἄνδρας ὀργῶντας πρὸς μάχας, δὲν ἤρχοντο ὅπως ἐκδικήσωσι τὴν ταπείνωσιν τοῦ Σταυροῦ ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν τῇ πεδίῳ τοῦ Στενυκλήρου ἐνθα τοσοῦτοι ἐπιφανεῖς Γάλλοι ἱππῶται ἐδοξάσθησαν ἀνδρείως κατὰ τῶν ἀπίστων μαχόμενοι ; Δὲν ὑπῆρχον ἄρά γε πλέον ἀπόγονοι τῶν γενναίων ἐκείνων, οἵτινες ἐπεχείρησαν τὰς ἀξιωμανημονεύτους πολιορκίας τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Σούδας ; Ποῦ ἦσαν τὰ λείψανα τοῦ τάγματος τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ ; καὶ πῶς δὲν ἐφάνη, κατὰ τὴν διάσημον ταύτην ἐποχὴν δόξης καὶ κινδύνων, οὐδεὶς ἱππότης τῆς Μελίτης κραδαίνων ἐν μέσῳ τῶν Ἑλληνικῶν φαλάγγων τὸ ἐπὶ τοσοῦτῃ μακρὸν χρόνον ὀλέθριον τοῖς ἀπίστοις ξίφος ; Μάτην ὑποκριτὴ φιλοσοφία θὰ ἀπαντήσῃ, ὅτι γελοῖον ἦθελεν εἶναι, ἐν μέσῳ δεκάτῃ ἐννάτῃ αἰῶνι, τὸ ἀνακαινίσαι τὰς σταυροφορίας· ἐκτὸς ἐὰν παραδέχωνται ὅτι ὁλόκληρον ἔθνος ἔπρεπε νὰ ἀποτελεσθῇ, ἐπειδὴ, εἰς ἀπόγνωσιν περιελθὼν καὶ μὴ ἔχων ἄλλως ποιεῖν ἢ ἐκλέξαι μεταξὺ νίκης καὶ θανάτου, εἶχεν ὑψώσει τὴν σημασίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν τούτοις, καὶ δὲν συμμετέσχον τότε τοῦ εὐγεγεστέρου τῶν ἀγῶνων οὔτε ἱστορικαὶ ἐπιστημότητες, οὔτε Μελιταῖοι ἱππῶται, προσέτρεχον ὅμως εἰσέτι γενναῖοι τινὲς ἄνδρες ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς δούσεως εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Ἦδη ἀναφεραμέν τινας ἐξ αὐτῶν· τῇ δὲ 16 Ἀπριλίου, πολλοὶ ἄλλοι, ἐν οἷς κατελέγοντο οἱ κ. κ. Ζουρδαιν, ἀρχαῖος πλοίαρχος φρεγάτας, Πουρπάκερ, Σουῖς, Δαιζουρδύ, Δὲ-Ράδ, Χάν, Δανοῶ καὶ ὁ ἱατρὸς Χάμσελ ἐπέδθησαν εἰς Μονεμβασίαν.

Ἀρίστης τυχόντες ὑποδοχῆς, δὲν ἐβράδυνον νὰ διακρίνωσι ποῖαν τινα ψυχρότητα ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων οἵτινες εἶδον αὐτοὺς ὁμιλοῦντας μετὰ τινος Ραγουσαίου ὑπὸ ἐπιτήρησιν δια-

τελοῦντος (1). Ἐπὶ τοῦ ἀθλίου ἐκείνου εἶχε κατασχεθῇ ἀλληλογραφία καὶ σχεδιαγράμματα, σκοποῦντα τὴν ἀνάπτωσιν τῆς Μονεμβασίας εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων. Ἦτο ἄξιος τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν, ἀλλ' ἡ σημαία τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἡ σκέπουσα, γνωστὸν διὰ τί, τὸ πλοῖον αὐτοῦ, ὅπερ ἐτόλμησεν νὰ ἐπικαλεσθῇ ἀφώπλισαν τοὺς Ἑλληνας, ὧν ἡ μετριопάθεια ὤφειλε νὰ γνωρίσῃ τοῖς λοιδορηταῖς αὐτῶν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὑπῆρξεν ἀείποτε ἀποκλειστικὸς κληρὸς ἐκείνων, οὓς οὗτοι ἐσυκοφάντουν.

Ἀπλὴ ἐξήγησις ἤρκεσεν ὅπως διασκεδάσῃ τὰς ἀμφιβολίας καὶ οἱ ξένοι, οἱ ἐλθόντες, ὅπως πολεμήσωσι κατὰ τῶν ἀπίστων, μεταβάλλοντες εἰς Ἰδραν ἐτάχθησαν πάραυτα εἰς ὠρισμένην ἐκάστῳ ὑπηρεσίαν.

Ἀφικνοῦντο δ' ἐκεῖ καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον καὶ πληθὺς φυγάδων Χίων διασωθέντων τῆς σφαγῆς, ἧς τὰς φρικαλεότητας λεπτομερῶς ἐξέθηκαν τοῖς Ἰδραίοις· νεαρά δέ τις Ἑλληνίς, σύζυγος Γλαράκη τινός, τοῦ ὁποίου τὴν φιλανθρωπίαν ἐξύμνησαν αἱ Ἰωνίδες μουσαι, ἐκίνησε τὴν φρίκην τῆς ὀμηγύρεως ἐπὶ τῇ ἀφηγήσει τῶν συμφορῶν αὐτῆς. Εἶχεν ἴδῃ σφαζομένους τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς, μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῆς ἀπαχθεῖσαν εἰς τὴν δουλείαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἀφοῦ πρῶτον ἀπέκοψαν τὸν βραχίονα αὐτῆς, ὅπως λάθῃσι ψέλλιον, ὅπερ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποσπάσωσι. Μόλις δεκαεξαέτις οὖσα ἡ σύζυγος τοῦ Γλαράκη καίτοι ἔγ-

1) Ἦν δ' οὗτος ὁ ὀλέθριος ἐκεῖνος λαθρέμπορος, εἰς ὃν εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ μετρωρὰ πυρίτιδος ἐκ Σμύρνης εἰς Χανία. Ὁ ναύαρχος Ἀλγὰν ἠθέλησε νὰ ἀφαιρέσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν σημαίαν, ἣν ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος ἠτίμαζεν, ἀλλ' οἱ Τούρκοι παρεκώλυσαν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μέτρου τούτου, καὶ ὁ ἄτιμος ἐκεῖνος φροντίσας νὰ αἰχμαλωτισθῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταδρομητῶν περὶ τὰ Κύθηρα, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ κατασκοπείαν, εὗρίσκετο ὑπὸ ἐπιτήρησιν. Ἀς κρίνῃ τις, κατὸ πιν τούτων, ἐὰν τίς ποτε ἐδικαιοῦτο νὰ ἀπαιτήσῃ ἀποζημίωσιν, ὡς κατωτέρω ρηθῇσεται, δι' ἄνθρωπον τοιοῦτου φυράματος.

κυρὸς καὶ εἰς τὸν τελευταῖον αὐτῆς μῆνα, εἶχεν ἐπανεύρει ἱκανὰς δυνάμεις ὥπως τραπῇ εἰς φυγὴν. Ἀφοῦ ἐπλανήθη ἀνὰ τὰ ὄρη ἐπὶ μίαν νύκτα καὶ κατὰ τὸ ἀτελεύτητον διάστημα ὁλοκλήρου ἡμέρας, καταβληθεῖσα ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ καμάρτου, εἶχε καταφύγει εἰς σπήλαιον τι παρὰ τὴν παραλίαν. Ἐν τῷ ἐρήμῳ ἐκείνῳ ἄνθρωπος τελέφθη ὑπὸ ὠδύνων, ἡ δὲ ἐφορεύουσα τῶν τοκετῶν Εἰλείθουσα ἐδείχθη αὐτῇ εὖνους.

Ἔτεκε μόνῃ· πλοῖον δὲ Ψαριανόν, ὑπὸ τῆς Θείας προνοίας ἀναμφιδόλως ὁδηγηθὲν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο εὗρεν αὐτὴν ἄπνουν, τὴν ἀπήγαγε καὶ τὴν ἐπανάφερεν εἰς τὴν ζώην. Ἦδη ἐξήτει βοήθειαν ὥπως λυτρώσῃ πεφιλημένην ἀδελφὴν! Ἡ ὁμήγουρις σύμπασα ἐδάκρυσεν ἐπὶ τῇ ὁδυσσεΐᾳ ἐκείνῃ.

Ἀλλὰ τὰ δάκρυα διεδέχθη μετ' ὀλίγον ἡ ἀγανάκτησις ὅτε γέροντες εἶπε, πῶς ὅτε προσωρμίσθησαν εἰς Σῶρον μετὰ λέμβου μεστῆς φυγάδων, οἱ πρόκριτοι τῆς νήσου ταύτης, οἵτινες τοσάκις ἤδη ἐξεδήλωσαν μῖσος κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, οὐ μόνον ἀπεποιήθησαν πᾶσαν φιλοξενίαν εἰς ἀνθρώπους ἀνευ ἀσύλου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοσοῦτο ἀπανθρωπίας προέβησαν, ὥστε ἀπηγόρευσαν ἀκόμῃ καὶ τὴν πώλησιν ἄρτου καὶ τὴν ἀντλήσιν ὕδατος. ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν σφαγῶν τῆς Χίου, ἀντὶ τὰ δέωνται τοῦ Θεοῦ ὥπως παύσῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, οἱ νησιῶται τῆς Σύρου ἐξεδήλωσαν τοῦναντίον ἀπάνθρωπον χαρὰν ὀρχούμενοι καὶ πανηγυρίζοντες.

Τὰ γεγονότα ταῦτα, ὅσον ἀληθὴ καὶ ἂν ἦσαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπισπάσῃ τὴν δημοσίαν προσοχὴν, τὴν ἐστραμμένην τότε πρὸς τὰ ἐν Αἰγαίῳ συμβαίνοντα καὶ παρασκευαζόμενα, ἐνθα τὸ μένος καὶ ἡ γενναιοφυχία τῶν Ἑλλήνων ἐξήπταντο ἐφ' ὅσον ὠγαδῶντο καὶ οἱ ἀπειλοῦντες κίνδυνοι.

Οἱ Κρήτες διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Βαλέστου καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἰουστίνου, ἐκ Ρουέννης, ἀξιωματικοῦ ἀνταξίου τοῦ εἰς ὃν ἀφωσιώθη ἀγῶνος, πληροφορηθέντες, ὡς καὶ οἱ προὔχοντες τῶν Σφακιῶν, οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου ἐξωπλίζετο στόλος προωρισμένος ὥπως ἐπαγάγῃ κατ' αὐτῶν ἀποδατικὰ στρατεύματα, ἐπί-

ζον παντὶ σθένει τοὺς Τούρκους ὅπως αποκλείσωσιν αὐτοὺς τέλεον ἐν τοῖς φρουρίοις καὶ καταλάβωσι τὰς μᾶλλον ἐπικαίρους τῶν ἑξω θέσεων, ὅπου ἦτο ἐφικτὴ ἀπόδοσις. Βοηθούμενοι ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Κασίων, δὲν ἄφινον πλέον εἰς ἡσυχίαν τοὺς Τούρκους οὔτε κατὰ ξηρὰν οὔτε κατὰ θάλασσαν.

Αἱ «σκαμπαβίαι» τῆς Κάσου, νησίδος λελησημονημένης ἐν μέσῳ τῶν σκοπέλων τοῦ Καρπαθίου πελάγους, ἔπναντο ἀκαταπαύστως ἱστιοπλοοῦσαι ἢ δι' ἔρετμου ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Κρήτης εἰς τὰς παραλίας τῆς Αἰγύπτου· ὥς δὲ ὁ Πρωτεύς, ὁ μυθικὸς αὐτῶν πάτρων οἱ Κάσιοι πανταχοῦ παρόντες καὶ ὑπὸ μυριάς μορφάς, τοσοῦτον ἀνησύχουν τὸν ἐχθρόν, ὥστε οὗτος μόνον ἐν συσσωματωμένῃ μοίρᾳ ἐτόλμα πλέον νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πέλαγος. Ὅθεν οἱ ὕδριστικοὶ κεραινοὶ, οὓς ἡ τουρκικὴ ἐφημερὶς τῆς Σμύρνης ἐξετόξευσε κατὰ τῶν Σφακιανῶν, οὓς παρίστα ὡς ἀνθρωποφάγους, διότι ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως ἔκκιον τὰ πτώματα καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν Τούρκων μόνον τὰ ὅπλα αὐτῶν χρησιμοποιοῦντες. Διὰ τὴν νὰ μὴ μείνωσι πάντοτε τοσοῦτον βάρβαροι! Δὲν ἤθελον γνωρίσει τὴν χλιδὴν καὶ δὲν ἤθελον ἐκνευρισθῇ, ὡς εἶχον ἤδη καταστήσει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Ὅπλαρχηγοὶ καὶ στρατιῶται, πλουτήσαντες ἐκ τῆς νίκης, ἐπέδεικνυντο ἤδη φέροντες τὰς ὥραιας κιθάρεις τῶν Τούρκων δεσποτῶν, περιβεβλημένοι τὰς στολὰς ἐκείνων καὶ ἀνελίσσοντες ἀνατολικὴν μεγαλοπρέπειαν τοσοῦτη ἀνοίκειον εἰς Χριστιανοὺς ὅσο καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος, εἰς ὃν ἀπεδύθησαν ὑψώσαντες τὸ λάβαρον.

Ἀφοῦ διενεμήθησαν τὰς πλουσίας ἐπαρχίας τῆς Κισσάμου, τῆς Μεσσαρίας, τοῦ Μυσαβέλου, εἶχον ἐν τούτοις συστήσει σωτήριον ἀστυνομίαν. Τὸ ἀστυνομικὸν τοῦτο σῶμα ἦν ἀπλοῦν καὶ ἐντιμον βεβαίως, διότι Γάλλοι τινὲς πλοίαρχοι ὀρμούντες ἐν Σούδα ἤρχοντο ἡσύχως περὶ εἰς Χανία, πρᾶγμα τὸ ὅποιον οὐδέποτε ἠκούσθη ὑπὸ τουρκικὴν κυβέρνησιν. Ἄλλ' ὅσῳ εὐχάριστος ἦν ἡ τάξις αὕτη τοσοῦτη ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θυέλλας, αἵτινες ἐτάρασσον τὸ

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φύλ. 75

συμβούλιον τῶν Κρητῶν τὸ ἰθινόμενον ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀφεντού-
λιεφ.

Ὁ τυχοδιώκτης οὗτος ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθάπερ καὶ πλείστοι τῶν ἐτέρων τῆς Φιλικῆς, πρὸς κορεσμόν ἰδιοτελοῦς μόνον φιλοδοξίας φρονήσεως ἔργον θὰ ἔπραττε τοῦλάχιστον ἂν ἐμμείτο τὴν διαγωγὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις παραιτηθεὶς τοῦ στέμματος τῶν προγόνων αὐτοῦ εἰς γενναίαν ἐτράπη φυγῇ, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐκστρατείας καὶ κατέφυγεν εἰς Δρέσδην. Ἀλλ' ὁ Κομνηνὸς ὠρέγετο ἀρχῆς, ἢ δὲ Κρήτη, κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσῃ ἴδιον κράτος ἐντελῶς κεχωρισμένον τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε, λέγουσιν, ὡς ὁ δυστυχὴς Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, διπλώματα δουκῶν, μαρκησίων, κομητῶν καὶ βαρὼνων ἔτοιμα νὰ ἐπιτελέσωσιν ἐκπληκτικὰς μεταμορφώσεις· ἀτυχῶς ὅμως διὰ τὸν ἀναμορφωτὴν ἐκείνον, οἱ Κρήτες καίπερ μαλθακοὶ γενόμενοι, ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἐμπεποτισμένοι διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς εὐαγγελικῆς ἰσότητος, ὥστε οὐδὲ κἂν ἠξίουσαν προσοχῆς τὰς φεουδαλικὰς ἐνεῖνας φαντασιοπληξίας. Ἐφ' ᾧ καὶ μένεα ἔπνεεν ὁ ἀναμορφωτὴς κατὰ τῶν περιφρονούντων τὰ σχέδια αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων κατὰ τῶν γενναίων ἀνδρῶν, οὓς ἤκουεν ἰσχυρίζομένους ὅτι ἔδει νὰ φροντίσῃσι πῶς νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν πρὶν ἢ ἀσχοληθῶσι περὶ πολιτειαλῶν θεωριῶν.

Ἐπειδὴ δὲ κυρίως τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριζον ὁ Βαλέστος καὶ οἱ Γάλλοι, ἢ λύσσα τοῦ Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ ἐναντίον αὐτῶν ἦν ἀπεριόριστος. Θρπὺς περὶ τοὺς λόγους, εἶχε πάντοτε ἀνὰ ἓν νομοσχέδιον ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἀπ' οὐδεμιᾶς συνελεύσεως ἔλειπε, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ἔργου τινός, ἢ παρουσία αὐτοῦ ἦτο πάντοτε ἀναγκαία ἀλλαχού ἕνεκα λόγων δημοσίας διοικήσεως. Ταύτης φύσεως πρόφασις ἐκράτησεν αὐτὸν ἐν Ἀλμυρῷ, κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν. Ἡ συμπλοκὴ ἐκείνη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸ διπλοῦν εὐτύχημα τῆς τε καταλήψεως σιταγωγῆς συνοδείας καὶ τοῦ ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἔμειναν κύριοι, μέχρι τοῦ χωρίου Καλέπι, τῆς ἐσοδείας τῶν σιτηρῶν, ἅπερ οἱ Μωαμεθανοὶ εἶχον σπεῖρει τὸν χειμῶνα. Ὁ Κο-

μνηγός, μαθὼν ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ κατορθώματος τούτου ἀπεδίδετο εἰς τὸν Βαλέστον καὶ τοὺς Γάλλους, ὥμοσεν ἐκδίκησιν· εὗρε δὲ πρὸς τοῦτο τάχιστα εὐκαιρίαν.

Ἐν τῇ μεταξὺ τούτῳ, ἡ ὑδραϊκὴ μαῖρα εἶχε φθάσει εἰς τὰ πέριξ τῆς Χίου. Τῇ 10 Μαΐου ἠριθμοῦντο ἑκατὸν εἴκοσι πλοῖα, φέροντα τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, συνηθροισμένα εἰς Ψαρά· ἕκαστον σκάφος ἦν ὀπλισμένον δι' ὀκτὼ μέχρις εἴκοσι πυροβόλων καὶ δι' ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν πληρώματος, μὴ ὑπολογιζομένων δώδεκα πυρπολικῶν, τελειοποιουμένων κατὰ σύστημα ἀνακοινωθὲν τοῖς Ἑλλησιν ὑπὸ τοῦ Γάλλου πλοιάρχου Ζουρδαίν.

Ὁ στόλος οὗτος εἶχε συμπλακῇ εἰς μικρὰν ἀψιμαχίαν τῇ 14, μετὰ τοῦ «καπετὰν πασσα», πρὸ τοῦ ὁποίου ἐποιεῖτο καθ' ἑκάστην ἐλιγμούς δεικνύοντας αὐτῷ ὅτι μόνον νὰ καταλάβωσιν αὐτὸν ἐξάπινης ἐπέζητουν. Ἐνῆργει δ' ἐν ταύτῃ προστατεύων τὰς κινήσεις πληθὺς λέμβων, οἵτινες κατεγίνοντο εἰς τὸ νὰ σώζωσι τὰ λειψάνα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χίου μέρος.

Δεκτῆς γενομένης τῆς προτάσεως αὐτοῦ, ἔτυχε τῆς ἀδείας νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὅσοι ἠθέλησαν νὰ συμπράξωσιν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτοῦ· ἐκ τῆς ἐκθέσεως δὲ τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου πρὸς τὸ ναυαρχεῖον τῆς Ἰδρας, ἠρανίσθην τὰς ἀκολούθους λεπτομερείας, αἵτινες θὰ ἦσαν ἀπίστευτοι, ἐὰν δὲν εἶχον συμβῇ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

«Οὐδόλως θὰ ἐπιχειρήσω, λέγει ὁ κ. Ζουρδαίν, νὰ παραστήσω
 »τὴν εἰκόνα νήσου χηρευούσης κατοίκων ὥς καὶ τῶν ἐρημωθέντων
 »αὐτῆς χωρίων· τὸ ἔργον τοῦτο ὑπερβάλλει πᾶσαν ἀφήγησιν· τὰ δεινὰ
 »τῆς Χίου εἰσὶν ἄνευ παραδείγματος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Εἰς τὰ πρῶτα
 »χωρία εἰς ἃ προσωρμίσθημεν, εὗρομεν τὰ πτώμυα τῶν κατρίκων
 »ἐν τάξει συνεπισεσωρευμένα καὶ γέροντας ἡκροτηριασμένους. οἵτι-
 »νες ἐσύροντο περίξ τῶν «μακελλείων» ἐκείνων ἀνατείνοντες τὰς
 »χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ θεόμενοι αὐτοῦ, ὅπως ἀφαιρέσῃ τὴν
 »ζωὴν αὐτῶν καὶ συντάμῃ τὰς φρικαλέας αὐτῶν ἀλγηδόνας. Ἄλ-
 »λαχοῦ παρετήρει τις γυναῖκα σκληρῶς δολοφονηθεῖσα μετὰ τῶν

»τέχνων των, ἅτινα ἔφερον ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῶν, ἐν ᾗ ἕτεροι
»ἐφαίνοντο φονευεῖσθαι καθ' ἣν στιγμήν ὑπερήσπιζον τοὺς πατέρας
»ἢ συζύγους αὐτῶν, οὓς εἶχον περιβάλει σφιγκτικῶς διὰ τῶν βραχιό-
»νων αὐτῶν.

»Ἡ ἀκτὴ ἦτο κεκαλυμμένη, καθ' ὁρμήσκους τινὰς ἐρήμους,
»ὑπὸ πτωμάτων νέων καὶ τῶν δύο φύλων, οἵτινες εἶχον πνιγῇ θέ-
»λοντες νὰ σωθῶσι κολυμβητί. Τὰ οἰκτρὰ ταῦτα θύματα ἀνεσύρθη-
»θησαν ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἵνα σκυλευθῶσιν. Ἐνη-
»σχολούμεθα εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην ὅτι τὴν προσοχὴν ἡμῶν
»ἐπέσπασαν πυροβολισμοὶ τινες ὀλίγον ἀποτέρῳ ριφθέντες. Τὸ μικρὸν
»στράτευμα ἡμῶν διηυθύνθη πάραυτα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅτε
»εἶδομεν γυναῖκα βυθιζομένην καὶ ἀναδυσμένην ἐναλλάξ, χρησιμεύ-
»ουσαν ὡς σκοπὸς βολῆς εἰς τοὺς Τούρκους. Εἰς τῶν λημέων ἡμῶν
»ἔδραμεν εὐθὺς εἰς βοήθειαν καὶ μετέφερεν αὐτὴν ἐπὶ ἑλληνικοῦ
»τινος πλοίου, ὅπου ἐξέπνευσεν εὐθὺς ὡς εὐσεβὴς τις κληρικὸς προ-
»λαδῶν μετέδωκεν αὐτῇ τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

»Εἶχομεν ἀποσπάσει τὴν γυναῖκα ταύτην ἀπὸ τὰς σφαίρας τῶν
»βαρβάρων, οἵτινες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν εὐθὺς, ὡς εἶδον ἡμᾶς, ὅτε
»ἄφικόμεθα εἰς ἐγγὺς τί χωρίον. Ἄγνοῦ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ,
»διότι οὐδεμία φωνὴ ἀνθρώπινος ἤκουετο ἵνα ἐρωτήσωμεν. Οἷα
»εἰκῶν καὶ αὕτη χωριδίῳ προσφάτως ἐρημοθέντος, περικυκλωμέ-
»νου ὑπὸ ἀνθοῦντων κήπων, ὑπὸ δένδρων ὀπωροφόρων, ὑπὸ κατοι-
»κιδίων ζώων ἄνευ κυρίων, ὑπὸ ὠρουμένων κυνῶν, ὥσει ἑκλαιον
»ἐκείνους, ὧν εἶχον ἀναλάβει τὴν φύλαξιν, καὶ οὓς δὲν ἠδυνήθησαν
»νὰ σώσωσιν! Οὐδέποτε ἡ ἀνάμνησις αὐτῇ θέλει ἐξαλειφθῇ τῆς μνή-
»μης μου. Οἱ Τούρκοι ἔφευγον ἐπὶ τῇ προσεγγίσει ἡμῶν οἱ ἀναν-
»δροι! Ἡ θεὰ τῶν σφαγῶν δὲν ἐξέπλησεν ἡμᾶς πλέον, ὅτε εἰσερ-
»χόμενος εἰς οἴκημά τι τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ὁποίου προήγγελλε τὴν
»εὐπορίαν αὐτοῦ, ἐξεπλάγην εὐρίσκων γυναῖκα τινα λυσίκομον, γονυ-
»πετὴ πρὸ λίχνου τινός, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε κύψει, κρατοῦσα αὐτὸ
»ἰσχυρῶς διὰ τῶν δύο χειρῶν αὐτῆς. Ἀνὴρ ἐκτάδην κείμενος παρ'
αὐτὴν νεκρός, ἦτο πιθανῶς ὁ σύζυγος αὐτῆς. Ἐπλησίασα ὅτε νή-

» πῶς τι ἐξέπεμψε κραυγὰς· ἔτεινε τοὺς μικροὺς αὐτοῦ βραχίονας
 » πρὸς τὴν μητέρα του, ὥς ἐξήτει νὰ θηλάσῃ! Ἐνόμιζον ταύτην
 » λιπόθυμον...φεῦ! μόνον αἷμα ἔρρε πλέον ἐκ τοῦ κόλπου αὐτῆς ὃν
 » οἱ Τούρκοι εἶχον πλήξει. Ἀποσπᾶσας τὸ θυμὸν ὅπερ εἶχε στερεῶς
 » προσκολληθῇ ἐκ τοῦ λίκνου ἀφήρεσα τὸ τέκνον τῆς δδύνης, μεί-
 » ρα καὶ ὀρφανὴν ἡλικίας ἐπὶ ὀκτὼ μηνῶν, ὅπερ ἔπεμψα εἰς πλοῖον
 » τι τῆς χριστιανικῆς μοίρας. Γονυπετεῖς ἐδέχθησαν αὐτὸ οἱ ναῦται·
 » τὸ ὠνόμασαν Θεοδώραν καὶ ἔδωκαν αὐτῇ ἵνα θηλάξῃ μέχρι τῆς
 » ἀφίξεώς του εἰς Ψαρά, ὅπου παρεδόθη εἰς τροφὸν τινα ἐκ Χίου,
 » διαφυγοῦσαν ὡς τοῦτου τὴν σφαγὴν.

» Τὸ ἄθῃον τοῦτο πλάσμα εἶχομεν μόνον σώσει εἰσέτι, ὅτε τὴν
 » πρῶτάν τῆς 29 Μαΐου προχωροῦντες ἐντὸς τῶν ὁρέων οἱ ναῦται,
 » οἵτινες ὡς πρόσκοποι ἤγουντο, ἤκουσαν φωνὰς ἐξερχομένας ἐκ τοῦ
 » βάρους φάραγγος τινος. Ἐδράμομεν πάραυτα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο
 » ὅπου εἶδον νεανίαν παλαιόντα πρὸς τρεῖς Τούρκους ἵνα κωλύσῃ
 » τὴν εἰσόδον αὐτῶν εἰς σπήλαιον τι. Ὑπερήσπιζον αὐτὸ μετὰ δύο
 » κληρικῶν, οἵτινες προεφύλασσον διὰ τοῦ σώματος αὐτῶν νεαράν
 » ἑλληνίδα, αἱ κραυγαὶ τῇ ὁποίᾳ προσεῖλκυσαν ἡμᾶς.

» Ἄμα εἰδόντος ἡμᾶς οἱ ἄπιστοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, εἰς δ' ἐξ
 αὐτῶν ἐφρονεύθη· οἱ περὶ ἡμᾶς ἐκυρίευσαν τὰς ἀποσκευὰς τῶν ἄλ-
 » λων ὡς καὶ τοὺς ἵππους αὐτῶν, οὓς ἐγκατέλιπον ἵνα ἀναρριχηθῶσιν
 » ἐπὶ τῶν βράχων. Ὁ γηραιότερος τῶν δύο τούτων ἱερέων, ὅστις
 » εἶχεν ὑπερβῇ τὸ ἐβδόμηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, διηγῆθη
 » ἡμῖν ὅτι ἐξεληθόντες εἰς κατόπτεισιν, τὴν παρελθοῦσαν νύκτα μετὰ
 » τοῦ ἀχωρίστου συντρόφου τῶν εὐσεβῶν μεριμνῶν, ἵνα δώσωσιν
 » πνευματικὴν συνδρομὴν εἰς τινὰς χωρικούς, κεκρυμμένους εἰς σπή-
 » λαια εἰς αὐτοὺς μόνον γνωστά, εἶχον συναντήσῃ τὸν Χίον καὶ τὴν
 » σύντροφον αὐτοῦ, οὓς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἶχε σώσει ἐκ τῆς λύσ-
 » σης τῶν Τούρκων. Ἐκεῖνοι, οὓς εἶχομεν τρέφει εἰς φυγὴν, παρη-
 » κολούθουν τὰ ἔχνη αὐτῶν.

» Ὁ νέος ἦτο πλήρης πληγῶν. ἅς ἔλαβεν ἐν τῇ προασπίσει
 » ἐκεῖνης, ἣν ὁ Θεὸς καὶ οἱ κοινοὶ αὐτῶν γονεῖς προώριζον αὐτῷ ὡς

«σύζυγον. Ἡ ἑορτὴ τοῦ πάσχα, εἶπεν ἡμῖν, ἔμελλε νὰ γείνη μάρ-
 τυς τῆς εὐτυχίας αὐτῶν, καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ
 «περιβληθῶσι τὸν νυμφικὸν στέφανον, ἀνέτειλε διὰ αὐτοὺς σὺν τῇ
 «καταστροφῇ τοῦ χωριδίου, ὅπερ κατώκουν. Ὁ νέος εἶδε ἀπαγομέ-
 νην τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀδελφὴν χωρὶς οὐδεμίαν συνδρομὴν νὰ δυνηθῇ
 «νὰ παράσχη αὐτῇ· αἱ δὲ οἰκογένειαι τῶν δύο τούτων δυστυχῶν
 «ὕπεδουλώθησαν ἢ ἐφονεύθησαν. Ἀγελύοντο εἰς δάκρυα διηγούμε-
 «νοι ἡμῖν ταῦτα, ὅτε ὁ ἐβδόμηκοντούτης ἱερεὺς ἀνέλαβε τὴν διήγη-
 «σιν ἣν διατηρῶ ἐν τῇ μνήμῃ, ὥς ἤκουσα..

«Πόσον θλίβομαι, κύριε, εἶπεν ἀπευθυνόμενος πρὸς με, ὅτι ἀναγ-
 «κάζομαι νὰ ἐλπεινολογήσω τὴν τύφλωσιν τῶν προξενικῶν πρακτό-
 «ρων τῆς Χίου. οἵτινες ἐδύθησαν τὰ δυστυχῇ ταῦτα τέκνα καὶ τόσας
 «χιλιαδας ψυχῶν εἰς τὴν ἄδυσσον τῆς δυστυχίας! Διὰ τί ἐδίωξον
 «τοὺς Ἕλληνας νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα, ἀφοῦ οὔτε τὸ θάρρος
 «οὔτε τὴν θέλησιν εἶχον νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ κιν-
 «δύνου τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς, ὅπως ὁ Γάλλος πρόξενος ἐν Πάτραις
 ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ παράδειγμα;

«Μόλις ἠλπίζομεν, κύριε, εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀμνηστίας,
 «ὅτε οἱ Τοῦρκοι οἵτινες σημεῖον μόνον ἀνέμενον ἐκ τῆς ναυαρχίδος
 «τοῦ στόλου, ἐπέπεσαν δίκην κεραυνοῦ κατὰ τῶν κατεπτογμένων
 «χωρίων ἡμῶν. Μετ' οὐ πολὺ μόνον κραυγαὶ ἠκούοντο τῶν ἀνδρῶν
 «ὀλολυγμοὶ τῶν γυναικῶν καὶ θρήνοι τῶν παίδων.

«Ἐνομίσαμεν ὅτι ἦλθεν ἡ τελευταία στιγμή τῆς κρίσεως. καθ'
 «ἣν κατακλεισμός πυρὸς μέλλει τὸ σύμπαν νὰ μετατρέψῃ εἰς τέφραν.
 «Ἀπώλυντο ἤδη ἄνθρωποι ἐν ταῖς φλοξί, νεάνιδες δὲ λυσιπλόκαμοι
 «διέφευγον ἐκ τοῦ μέσου τῆς πυρκαϊᾶς, ἐνῶ οἱ γέροντες ἄφωνοι ἐκ
 «τον ἀλγους ἀφίεντο νὰ σφαγῶσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως. Τινὲς
 «καταλαμβανόμενοι ὑπὸ εἰδους τινὸς παραφροσύνης διερρήγγυνον τὰ
 «ἐνδύματα αὐτῶν καὶ ἐκαθέζοντο ἐν ταῖς δημοσίαις πλατείαις, ἀνα-
 «μένοντες τὴν σφαγὴν, ἄλλοι δὲ κατηρῶντο τῆς «ὀλεθρίας ὥρας»
 «τῆς γεννήσεως αὐτῶν, ἥτις εἶθε νὰ μὴ συμπεριλαμβάνετο μεταξὺ
 «τῶν ἀποτελουσῶν τοὺς αἰῶνας. Εὐρίσκοντο εἰς τὸ σημεῖον ἐκείνο,

καθ' ὃ φόβος τοῦ θανάτου ἀναγκάζει τινὰ νὰ ἐπικαλῇ τε τὸν θάνατον· πάντες ὅμως ἀνεξαιρέτως ἐπικαλοῦντο τὴν θεῖαν ἀντίληψιν.

Ἡ θεία πρόνοια θεδαίως εἶχεν ἐπιτρέψει τὰ δυστυχήματα ταῦτα, ἀφοῦ ἀπῆλθον. Ἀλλὰ τί νὰ εἶπω ὑμῖν περὶ τῆς πάλης ἐκείνης, ἣτις ἐφαίνετο ὑπερβαίνουσα τὴν δύναμιν τῆς φύσεως ἀφοῦ εἶδον γυναῖκας καὶ παιδιὰ τὰ πλεῖστα μικρᾶς ἡλικίας, φερούσας πληγὰς, ἐπιβιβαζομένας ἐπὶ τῶν Ὑσσανίων πλοιαρίων, ἅτινα ἔδραμον εἰς βοήθειαν, χωρὶς νὰ χύνουσιν ἓν δάκρυον χωρὶς νὰ ἐκφέρωσιν ἓν παράπονον; Ποία χεὶρ ἐκράτει τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ τὰ δάκρυα; Ποῖον θέληγητρον ἔσυρε πληθὺν γυναικῶν πρὸς τὴν ἀκτὴν ἣν ἤρνοῦντο νὰ καταλίπωσι διότι ἠγνόουν τὴν τύχην τῶν συζύγων αὐτῶν ἢ ἤθελον νὰ ἀναμένωσι τοῦτον.

Καὶ ὅτε ἰκετεύομεν τὸν ἐβδόμηκοντούτην κληρικὸν ν' ἀναχωρήσῃ μετὰ τῶν δύο νέων, οὓς διηυθύναμεν πρὸς τὰ πλοῖα, ἀπεκρίνατο ἡμῖν: ὅτι ἀφοῦ ὀλίγη ζωὴ ὑπελείπετο αὐτῷ εἰσέτι. ἀνέσθηκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θεῖαν βούλησιν! Ἐἵτα ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ: «Θεόκλητε», λέγει αὐτῷ, «ἐπωφελήθητι ἐκ τῆς προσφορᾶς τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ ἀναχώρησον μετ' αὐτῶν.» — «Ὁχι, ἐπανάλαβεν οὗτος, θέλω νὰ συμμερισθῶ μετὰ σοῦ τὴν ἐδῶν τοῦ ἀγῶνος.

Ἀπεκαρύνθημεν μὴ κατορθώσαντες νὰ πείσωμεν τοὺς δύο χριστιανοὺς ἀθλητὰς νὰ ἀκολουθήσωσιν ἡμᾶς καὶ ἀφικόμεθα εἰς τὸ παραθαλάσσιον, ὀλίγον τι πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Ὑδραῖος πλοίαρχος Σαχτούρης συνελάμβανε Τουρκικὸν πλοιάριον, ὑπερ μετέβαινεν ἐκ Χίου εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Εἶχον ἀναγκασθῇ νὰ μυθριοβολίσῃ τοὺς ἐπιβαίνοντας αὐτοῦ, πλεῖστοι δὲ Τοῦρκοι, ἐφονεύθησαν, ἐξαιρέσει τριῶν, οὓς διέταξε νὰ κρεμάσωσιν ἐπὶ τῶν κεραίων τοῦ πλοίου αὐτοῦ δι' ἀντίποινα. Παρητήρηθη ὅτι ἐκ τῶν ἐπιβατῶν, Χριστιανῶν πάντων, οὓς οἱ ἄπιστοι ἔσυρον εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Σμύρνης, οὐδεὶς ἐπληρώθη· ὁ οὐρανὸς ἐφύλαττε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τοὺς ἀθῶους. Ὁ δὲ Σαχτούρης ἐξ ἴσου φιλόανθρωπος καὶ ἀνδρεῖος, ἔπεμψε πρὸς τὴν σύ-

«ζυγον αὐτοῦ εἰς Ἰδραν, χήραν τινά καὶ ὄρφανόν ἐξ ἐκείνων οὗς ἀπέσπασεν ἐκ τῆς δουλείας.

«Ἐν συμβουλίῃ συγκροτηθέντι τῇ 30 Μαΐου, ἀπεφασίσθη νὰ προσβάλωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον τὴν ἐπιρροὴν νύκτα. Οἱ Τοῦρκοι ἀπείχον παντὸς ἔργου ἐορτάζοντες τὸ «Ραμαζάνιον» αὐτῶν· ἡλπίζον οὕτω νὰ προκαταλάβωσιν αὐτούς. Δεκαπέντε λοιπὸν πλοῖα καὶ τρία πυρπολικά εἰσέπλευσαν τὸν πορθμὸν τῆς Χίου κατὰ τὴν ὁδοῦν ἐσπερινήν ὥραν, διὰ τοῦ μικροῦ πρὸς τὸ μέρος στενοῦ, μετὰ τῆς νήσου καὶ μιᾶς τῶν Ἐκρτονήσων, αἵτινες εὕρισκοντο ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Πορθμοῦ. Τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἔμειναν ἔξω τῆς εἰσόδου τοῦ πορθμοῦ, τεταγμένα ἐν γραμμῇ ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς βορείας ἄκρας τῆς Χίου, ἵνα δύνανται νὰ χωρήσωσιν ἐν ἀνάγκῃ δι' ἐνὸς τῶν δύο στενωγ. (Ο) Τουρκικὸς στόλος συνίσταντο ἐκ τεσσαράκοντα τεσσαρῶν πλοίων ὧν ἔξ πλοῖα τῆς γραμμῆς, ἐννέα φρεγάται, κορβέτται, ὀκτώ βρεγιάκια καὶ βομβάρδοι, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς ἀποτελεῖτο ἐκ πενήκοντα ἔξ πλοίων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πυρπολικῶν.

«Εὐθὺς ὡς αἱ Τουρκικαὶ φρεγάται, αἵτινες ἦσαν ἑτοιμοὶ πρὸς ἀπόπλουν, εἶδον ἡμᾶς, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πυροβολοῦσαι συνάμα, ἵνα ἀγγείλωσι τῷ καπετάν πασσᾶ, ὅστις ἡγκυροδόλει ἔμπροσθεν τῆς πόλεως Χίου, ὅτι οἱ Ἑλληγινες εἶχον εἰσέλθει εἰς τὸν πορθμὸν. Ὁ ἐχθρὸς ἐκοψε πάραυτα τὰς ἀγκύρας καὶ ἀπέπλευσεν ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ. Διὰ σημάτων διέταξαν δύο πυρπολικά νὰ καταδιώξωσι τὰς φρεγάτας, καὶ νὰ προσπαθήσωσι νὰ πλησιάσωσι πλοῖόν τι ἐξ αὐτῶν. Ἅλλοι πυρπολικοὶ ἔμεινε παρὰ τῷ ναυάρχῳ Μισοῦλῃ Βώκῳ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εὕρισκόμην, καὶ μετὰ τριῶν ἐτέρων ὑδρακίων βρεγιάκων προσεδέλομεν τὸ πλοῖον τοῦ πασσᾶ.

«Τὸ πῦρ καθίστατο ζωηρότερον, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι τοσοῦτον κακῶς εὐθύνουσι τὰ πυροβόλα αὐτῶν, ὥστε ἡ μόνη βλάβη ἡμῶν ἦτο ἡ διάτρησις τῶν ἱστίων ὑπὸ τινων βλημάτων. Τὸ πυρπολικὸν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς προσβολῆς ταύτης ἐπλησίασε τὴν ἐχθρικήν ναυαρχίδα ἵνα προσβάλῃ αὐτὴν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ. Ὁ ἄνεμος ἔπνεε βόρειος

»ἀρκετός· ἡ ναυρχὶς παρουσίαζεν ἐν μετώπῳ τὸ δεξιὸν πλευρόν, τὸ
 »δὲ πυρπολικὸν ἐπῆρχετο πάσῃ ταχύτητι διὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευ-
 »ροῦ. Μόλις προσήγγιζε τῇ Τουρκικῇ ναυαρχίδι. Ὁ Ἑλλήν πλοί-
 »αρχος ἔθετε πῦρ εἰς τὸ πυρπολικὸν ἀλλ' ὀλίγον τι ταχύτερον τοῦ
 »δέοντος, ὅπερ ἔδωκε καιρὸν εἰς τὸν ἐχθρόν ν' ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ
 »πλησιάσῃ καὶ νὰ τὸ ἀποφύγῃ, καίτοι διήλθε πλησιέστατα τῇ πρῶ-
 »μῃ αὐτοῦ, ὅπερ δὲν ἤθελε συμβῆ, ἐὰν τὸ πῦρ ἐτίθετο ἐν λεπτόν
 »βραδύτερον. Ἦδη τὸ πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ
 »πλοίου ἡμῶν καὶ ἐξειρίχθημεν ἵνα ἐξέλθωμεν τοῦ πορθμοῦ.

»Ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος, ὅστις εἶχε τραπῇ εἰς φυγὴν, βλέπων
 »ἡμᾶς ἀνακρούοντας πρύμναν, ἤρξατο καταδιώκων ἡμᾶς, δι' ἀδια-
 »κόπων βολῶν κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτὸς διάστημα, ἐνῷ οἱ
 »Ἕλληνες ἐπلاغίζον ἵνα ἐγκαταλείψωσι τὸ στενόν, ὅθεν ἐξήλθον
 »δι' οὗ καὶ εἰσῆλθον μέρους. Οἱ Τούρκοι διεξέπλευσαν ἐπίσης, ἀλλὰ
 »διὰ τοῦ ἐτέρου μέρους, ὅπερ κεῖται ἐγγὺς τῆς Ἀσίας, λίαν ἀπομε-
 »μακρυσμένου ἀφ' ἡμῶν, βιάζοντες τὸ ἄκρον τῆς γραμμῆς ἡμῶν,
 »οὕτως ὥστε ἐδέησε νὰ πέμψωμεν πλοιάριά τινα ἵνα συνδράμωσιν
 »ἐν πυρπολικὸν ἡμῶν, ὅπερ, ἔμελλε νὰ συλληφθῇ. Ὁ πλοίαρχος
 »Βούλγαρης, ὅστις διώκει βρίκιόν τι, εἰς ὃ ἀνετέθη ἡ ὑπεράσπισις
 »τοῦ ἐλιγμοῦ τούτου, ἀντήλλαξε κανονιοβολισμοὺς τινὰς μετὰ τοῦ
 »ἐχθροῦ, ὃν ἠνάγκασε νὰ παύσῃ τὴν καταδίωξιν.

»Συσσωματωθέντων τῶν πλοίων, ἐτράπησαν πρὸς τὰ Ψαρά, καὶ
 »μετὰ πολεμικὸν συμβούλιον ἀπεφασίσθη νὰ περιμείνωσι νύκτας
 »ἀσελήνους, ἵνα προσβάλωσι τοὺς Τούρκους. Ἀπεφασίσθη ταῦτο-
 »χρόνως ὅπως διαταχθῶσι δύο πυρπολικά νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν
 »πορθμὸν διὰ τοῦ βορείου στενοῦ, ἐνῷ ἐλαφρά τινα πλοῖα ἤθελον
 »περιπολεῖ κατὰ τὰ δύο ἄκρα, ἵνα δεχθῶσι τὰς σχεδίας τῶν πυρ-
 »πολικῶν, ὅτε ταῦτα ἤθελον ἐπιτελέσει τὸ ἔργον αὐτῶν».

Ἐνῷ ὁ κεραυνὸς ἐλώφα οὕτω πλησίον τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν βαρ-
 βάρων, οἱ Κρήτες προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτιακῶν δυνάμεων,
 δι' ὧν ἠπειλουν αὐτοὺς ἀπὸ πολλοῦ. Ὁ στόλος ὅστις ἐκόμιζεν αὐ-
 τοὺς, διοικούμενος παρὰ τινος Ἀλῆ βέη τὸ ὄνομα, ἀνεφάνη τῇ 11

Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ. 76

Ἰουνίου ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ Μελέκα, ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν φρεγατῶν, τεσσάρων κορβετῶν, βρικίων, γολεττῶν καὶ τριακόντα πέντε ὀπλιταγωγῶν ἐν οἷς καὶ πέντε ἀγγλικά. Διαπλέων πρὸ τῆς Ρεθύμνου κατέλαβεν ὀκτὼ λέμβους ἐκ Κάσιου, ὧν τὰ πληρώματα ἐσώθησαν, ριφθέντα εἰς τὴν ξηράν. Μόλις ὠρμίσθη ἐν τῇ λιμένι τῆς Ρεθύμνου, Ἰταλοὶ τινες καὶ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι, ἀποθράσματα τῆς κοινωνίας, οἵτινες ἐκουσίως ἀνέλαβον ὑπηρεσίαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἡμισελήνου, δὲν ἠρυθρίασαν νὰ γράψωσι τῷ πλοιάρχῳ βρικίου τινὸς τοῦ βασιλικοῦ τῆς Γαλλίας ναυτικοῦ ὅπερ ἡγκυροδόλοι ἀποτέρῳ, παραπονούμενοι διὰ τοὺς ραβδισμοὺς, οὓς ὑφίσταντο καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν Ἀλγερινῶν, καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, ὅπως μεταβληθῇ ἡ πρὸς αὐτοὺς τοιαύτη συμπεριφορά. Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ ἄθλιοι οὗτοι τυχόντες τῆς προσηκούσης αὐτοῖς περιποιήσεως, οὐδεμιᾶς ἔτυχον ἀπαντήσεως.

Τῇ 12 Ἰουνίου, τρεῖς χιλιάδες Τούρκων ἀπεβιδάσθησαν ἀνενοχλήτως καὶ ἔστησαν πάραυτα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τὴν μεγαλοπρεπεῖα σκηνὴν τοῦ σερασκέρη Χασὰν πασσᾶ, ὅστις διόκει τὸν ἀποδατικὸν στρατόν. Τῇ 13 τὰ ἀγγλικά πλοῖα, κατησχυμένα ἀναμφιδόλως, διότι ἀνεμίσχθησαν εἰς τὴν αὐτὴν ἀποστολὴν, δὲν ἀνύψωσαν πλέον τὰ σήματα τῆς Αὐτῆς Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος. Ἐπὶ τέλους τῇ 15 Ἰουνίου, περὶ τὴν τετάρτην πρωΐνην ὥραν, τῶν Τούρκων ἀρξαμένων τὴν εἰς τοὺς λόφους ἀνάβασιν οἱ Ἕλληνες ἔδραμον εἰς συνάντησιν αὐτῶν, καὶ ἡ μάχη συνήφθη, πλεονεκτούντων πολὺ τῶν ἐπαναστατῶν ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἐδάφους αὐτῶν. Οἱ πυροβολισμοὶ ἀντηλλάσσοντο μετ' ἀνεκφράστου μανίας ὑπὸ τὸ ὑπερβολικὸν θάλλος τῆς ἡμέρας, ὅτε περὶ τὴν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν οἱ βάρβαροι ὑποχωρήσαντες αἰφνης, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ Βαλέστος ἀπέστελλε κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸν φίλον αὐτοῦ Κ. Ἰουστίνον, ἵνα κομίσῃ πολεμοφόδια, ἀτινα ἤρξαντο νὰ ἐξαντλῶνται.

Πάραυτα τὸ σύνθημα τῆς προσβολῆς ἐδόθη διὰ κανονιοβολισμοῦ τινος ἐν τῇ λιμένι, τριακόσιοι δὲ μέχρι πεντακοσίων ἄνδρες, ἐκ στρατευμάτων μὴ πολεμησάντων ἤδη, ἀποβιβάσθέντες ἐκ τῶν ἀγ-

λικῶν πλοίων, ἀφίκοντο ὡς ἐφεδρία τοῦ σερασκέρη. Ἐδλεπον τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, τὴν κυματίζουσαν εἰς τὸν ἀέρα, νὰ διευθύνηται πρὸς τὰ ἐκεῖ. Οἱ Τοῦρκοι ἐμελλον νὰ προσβληθῶσιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ θέσει, ὅτε φονευθέντος τοῦ Ἰππου τοῦ φέροντος τὸν Βαλέστον, ἄρτι ἀναλαβόντα ἐκ πυρετῶν, ὁ ρωσσόφωνος Ἕλλην Κομνηνὸς φθονήσας τὴν δάφνην τῆς νίκης, ἦν ὁ ἀνδρεῖος ἐκεῖνος ἤθελε ὀρέψῃ, ἔρριψε τὴν ὀλεθρίαν κραυγὴν : ὁ «σωζόμενος σωθήτω.»

Τρέπεται συγχρόνως εἰς φυγὴν, καὶ ὁ Βαλέστος πληγωθεὶς ἐνῶ προσεπάθει ν' ἀναχατίσῃ τοὺς λιποτάντας, παρεσύρθη ὑπ' αὐτῶν. Οὕτω καταβεβλημένος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν συστρατιωτῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἐναλλάξ ἔφερον αὐτόν, ἀφίκετο εἰς τὴν ἐσχατιὰν μικροῦ τινος δάσους, ὅπου παρεῖλεσεν αὐτοὺς νὰ τὸν ἀφήσωσιν ἐκεῖ ἀποκρύπτοντες αὐτόν διὰ φυλλωμάτων, μέχρις οὗ τὴν νύκτα ἀπαγᾶγῃ καὶ μεταφέρωσιν αὐτόν εἰς Πλατανιά. Ὑπήκουσαν ἡλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀκολουθήσαντες τὰ βήματα αὐτῶν, μόλις εἶδον αὐτοὺς ἀπομακρυνομένους, ἐρευνήσαντες τὸ δάσος εὗρον τὸν ἀτυχὲς λοχαγόν, οὕτινος ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας, ἀρκούμενοι νὰ αἰχμαλωτίσωσιν Ἕλληνα τινα ὀνόματι Κόκκινον, ὅστις ἐνῆδρευσε βήματά τινα μακρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

Περὶ τὴν πέμπτην καὶ ἡμίσειαν τῆς ἐσπέρας ὤραν γενικὴ συμπυρακρότης ἐν τῇ στρατοπέδῳ τοῦ «σερασκέρη» Χασσάν ἀήγγειλε τὴν νίκην τῆς ἡμέρας καὶ τὸν θάνατον Γάλλου ἀξιωματικοῦ, ὅστις ἐπὶ μακρὸν ὑπῆρξεν ὁ τρόμος τῶν ἀπίστων. Σπεύδων ν' ἀνακοινώσῃ τοσοῦτο σπουδαῖον εἰδήσιν τῇ «καπετάν-πασσᾷ, ἐξαπέστειλεν ἱμάμην τινὰ αὐτοπροσώπως κομίζοντα τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας τοῦ Βαλέστου, ἐπεβιδάσθη δ' οὗτος ἐπὶ ἀγγλικῷ τινος πλοίου ἐκ τῶν ἀποσπασθέντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Αἰγυπτίου πασσᾶ. Οὕτως ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Αὐτῆς Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος μετεκομίσθησαν τὰ ἡκρωτηριασμένα λείψανα τοῦ πτώματος Γάλλου ἀξιωματικοῦ ὅστις ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ καὶ ἀνδρείως τὴν πατρίδα, πρὸς ἣν ἡ καρδία καὶ τὰ βλέμματα αὐτοῦ ἦσαν ἐστραμμένα.

Ὁ παρὰ τοῦ σερασκέρη Χασάν πασσᾶ ἀποσταλεὶς ἱμάμης διελθὼν, χάρις τῇ σημαίᾳ τοῦ πλοίου οὐ ἐπέδαινε, τὰ ἑλληνικά καταδρομικά, ἅτινα δὲν ἀπετόλμησαν νὰ ἐπιθεωρήσωσιν αὐτό, τοιαύτου ὄντος τοῦ νεωστὶ ἐπινοηθέντος ναυτικοῦ δικαίου πρὸς ἱκανοποίησιν Φράγκων τινῶν φιλοτουρκοτέρων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων καταστάντων ἀφίκετο τῇ πρωΐᾳ τῆς 18ης Ἰουνίου παρὰ τῷ καπετάν πασσᾶ.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν βαρβάρων, ἐπὶ τῇ διηγῆσει τῶν γεγονότων, ἅτινα ὁ ἱμάμης ἀνήγγειλεν αὐτῷ, μὴ συγκρατῶν τὴν χαρὰν τοῦ διέταξε νὰ ἐκθέσωσι τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς τοσοῦτον φόβον ἐνεσπειράσας χεῖρας τοῦ θύματος τῆς ἀπιστίας μαχητοῦ εἰς τὴν πρόραν τοῦ πλοίου του, ἀφοῦ πρότερον κατέπτυσε τὰ πρὸ τῶν ποδῶν του σωρευθέντα συντρίμματα τῶν πτωμάτων.

Περιέβαλεν ἀκολούθως διὰ βαρυτίμου σισύρας τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Χασάν πασσᾶ, ἐνδυσθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς τὴν πολυτιμότεραν στολὴν τοῦ διέταξε κανονιοβολισμοὺς ἐπὶ τῷ χαρμωσύνῳ ἀγγέλματι ἢ μίαιρα ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦτο ! Ἦν ἡ ἐσχάτη ἡμέρα αὕτη τῆς ἱεροσύλου χαρμονῆς ! Ἡ ἐπιβραδυνθεῖσα στιγμή τῆς ἐκδικήσεως ἐπλησίαζεν.

Ἡ ἐν Ψαροῖς συνελθόντες Ἑλληνες, σώσαντες ὅσους Χίους ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσι τοῦ θανάτου, ἐνεκάλεσαν πρὸ τοῦ δικαστηρίου αὐτῶν τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην, ὅστις ἐνεφανίσθη. Δι' ἀποφάσεως αὐτῶν ὤρίσθη, ὅπως σιδηροδέσμιος ἀποσταλῇ εἰς Ἰδραν ἵνα ἐκεῖ ἀνακριθῇ καὶ δικασθῇ παρὰ τοῦ ναυαρχείου, ἐπειδὴ δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ὁ χρόνος, ἐν αἷς περιστάσεσι καὶ τόπῳ εὐρίσκοντο νὰ συστήσωσι τακτικὸν δικαστήριον.

Γνωρίζοντες τὴν ἀπόφασιν τῶν ταύτην τοῖς Σαμίοις, ὧν ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης ἦν ἐκ τῶν ἐπάρχων συνεχάρησαν συγχρόνως αὐτοῖς ἀψηφίσασαι τὰς ἀπειλάς καὶ ἀπορρίψασαι τὰς προτάσεις τοῦ «καπετάν πασσᾶ», ὅστις ἐλπίζων ὅτι ᾔθελε διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς Χίου καταφοδῆσαι αὐτούς, προσέτεινε τοῖς γενναιοφύχοις Σαμίοις, μεσιτεύοντος Ἀγγλοῦ τινὸς ἀπεσταλμένου, νὰ τεθῶσι πάλιν

ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπικρατοῦς καὶ ἀητιότητος κυρίου αὐτῶν, τοῦ Σουλτάνου.

Ἐν μυστικῇ συμβουλίᾳ συγκροτηθέντι μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ πραγματώσωσι τὰ σχέδια αὐτῶν περὶ ἐκδικήσεως τέλος τοῦ κατὰ τῆς θρησκείας ἐν ταύτῃ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος βεδήλου ἀγῶνος τῶν Τούρκων πυρπολοῦντες τὸν ὀθωμανικὸν στόλον. Ἦν γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ τοῦ στενοῦ τῆς Χίου τῶν ἐλληνικῶν πλοίων, οἱ Τούρκοι ἐν ἐντελεῖ ἀσφαλεῖς νομίζοντες ἑαυτοὺς, διήρχοντο πανηγυρίζοντες τὴν ἐορτὴν τοῦ «ραμαζανίου», οὐδεμία δὲ ἐπαγρύπνησις ἐτηρεῖτο ἐν τῇ ὀθωμανικῇ στρατῷ. Τὰ πλοῖα τοῦ στόλου αὐτῶν ἔδριθον αἰχμαλώτων γυναικῶν, γελωτοποιῶν ἐκ Σμύρνης προσδραμόντων ἐκεῖ, «δερεβισῶν» διηγουμένων μύθους, καὶ ἀρμενίων πλαγοδίων, οἵτινες διεσκέδαζον τοὺς Τούρκους δι' ἀκολάστων θεαμάτων νευροσπάστων.

Μόλις ἐπήρχετο ἡ νύξ τὰ σηματοστόλιστα πλοῖα ἐφωταγωγοῦντο πολυτελέστερον δὲ πάντων ἢ ναυαρχίς, τῆς ὁποίας αἱ μὲν σφαιροβολίδες, ὁ πρωταῖος πύργος καὶ τὸ πρόσθιον κατὰστρωμα ἐφωτίζοντο διὰ πολυχρόνων φανῶν, τὰ δ' ἐξαρτήματα ἐκοσμοῦντο ὑπὸ τοιούτων μέχρι τοῦ ὕψους τῶν ἰστῶν. Οὕτως εὐχερὲς καθίστατο ἡ ἀναγνώρισις καὶ σύλληψις τῆς λείας, ἣν ἰδιαζόντως ἐπωφθαλμίουν οἱ Χριστιανοί.

Ἀνακοινωθείσάν τῶν πληροφοριῶν τούτων, οἱ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐκ Παρῶν καὶ Γεώργιος Πιπίνος ἐξ Ὑδρας—οἵτινες, αὐτοὶ προσηνεχθέντες ἐξελέγησαν ὅπως διοικήσωσι δύο πλοῖα διὰ χαλκοῦ τεθωρακισμένα, μετασκευασθέντα δὲ εἰς πυρβολικά—ἔλαβον τὰς ὁδηγίας τοῦ συμβουλίου διαταχθέντες πρὸς τοῦτοίς νὰ παρασκευασθῶσιν εἰς ἀπόπλουν τὴν νύκτα τῆς 6)18 Ἰουνίου. Ἐπεβιβάσθησαν συνεπεῖς τῶν διαταγῶν τούτων μετὰ τοῦ ἐκ τριάκοντα τεσσάρων ναυτῶν πληρώματος ἀπάντων θαρραλέων καὶ ἀποφασιστικῶν ἀνδρῶν.

Πάραυτα οἱ διοικηταὶ τοῦ ναυρχείου, ἡγουμένου τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἀνθίμου, προσήλθον εἰς τὸν λιμένα, ὅπως παραστῶ-

σιν εἰς τὴν τελετὴν τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν πυρπολικῶν, ἅτινα μόλις ὁ σεβάσμιος πρόκριτος ραντήσας δι' ἁγιασμένου ὕδατος, ἐπέταξεν αὐτοῖς ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰφίστου ν' ἀναπετάσῃσι τὰ ἱστία, ἀνήχθησαν εἰς τὸ πέλαγος.

Ἀνεχώρησαν ὑπὸ τῆς ἀπογείου αὔρας βοηθούμενοι, συνοδευόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν εὐχῶν τῶν ἀδελφῶν των, οἵτινες ἐπεκαλοῦντο τὴν εὐλογίαν τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης, ἥτις ἦν πρωρισιμένη ὅπως καταρρίψῃ τὴν ἐπηρμένην ὄφρυν τῶν Μωαμεθανῶν. Τὴν ἐννάτην πρωϊνὴν ὥραν τὰ δύο πυρπολικά ἀπρακτοῦντα ὡς ἐκ τῆς νηνεμίας εὐρίσκοντο παρὰ τὰς Ἑκατοννήσους. Τὴν μεσημβρίαν οἱ ἀπὸ τῶν Ψαρῶν θεώμενοι ἔχασαν αὐτὰ ἐκ τῆς ὄψεώς των, ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς δοθείσας διαταγὰς τὰ πυροβολικά ἐμελλον κατὰ τὴν νύκτα νὰ δράσῃσιν, ἡ ὀρισθεῖσα ὅπως προστατεύσῃ αὐτὰ ναυτικὴ μοῖρα ὤφειλε ν' ἀναχθῇ εἰς τὸ πέλαγος μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅπως μὴ ἐμβάλλῃ εἰς ὑπονοίας δύο τουρκικὰς φρεγάτας διακρινομένας ἐν τῇ ὀρίζοντι, ἐπιτελούσας δὲ καθήκοντα σκοπιωρῶν.

Ἡ σελήνη ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς φάσει εὐρισκομένη δὲν ἐφώτιζε πλέον τὰς νύκτας. Προσῆγγιζεν ἡ ἑορτὴ τῆς νουμηνίας τοῦ «θαῖραμίου», οἱ δὲ Τούρκοι κατὰ τοὺς νόμους τῆς θρησκείας αὐτῶν πρὸ μηνὸς ἤδη πανηγυρίζον ὡς ἔθος τὴν ἐμφάνησιν τῶν πρώτων ἀστέρων, ὅτε τὰ δύο πυρπολικά, παρεμποδισθέντα ἐν τῇ περὶ αὐτῶν ὑπὸ τε τῆς νηνεμίας καὶ τῆς παρουσίας τῶν δύο τουρκικῶν φρεγατῶν, ἀνεγνώρισαν τὰ φῶτα τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ὁ καπετὰν πασσᾶς ὅστις κατὰ τὸ σῶνθηες ὑπεδέχετο τὴν νύκτα, εἶχε προσκαλέσει παρ' αὐτῷ ἅπαντας τοὺς πλοιάρχους τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου εἰς δέλπον' ἦν πανηγυρικὴ ἡ συναναστροφὴ αὕτη, ἡ δὲ νίκη ἦν ὁ Χασάν πασσᾶς κατήγαγεν ἐν Κρήτῃ προσεῖλκυσε πρὸς τούτοις πληθὺς περιέργων, σπευδόντων νὰ ἴδωσι τὴν κεφαλὴν Γάλλου, τοῦ Βαλέστου. οὐ τὸ ὄνομα ἦν πασίγνωστον· ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ὡς καὶ αἱ χεῖρες ἐξετίθεντο εἰς κοινὴν θέαν. Ταῦτοχρόνως παρασκευάζοντο καὶ εἰς τὴν περιτομὴν πληθῆος νεανιῶν ἐκ Χίου, ἥτις ἐμελλε νὰ

ἐκτελεσθῇ τὴν ἐπομένην. Πανηγύριζον οὕτω τὸν θρίαμβον καὶ τὴν ἀγρυπνίαν τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς, ὅτε τὰ δύο πυρπολικά εἰσῆλθον ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Χίου διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ καλουμένου Βενέτικου.

Αἱ σκοπιωροὶ τουρκικαὶ «φρεγάται» βαρυνθεῖσαι νὰ περιπολῶσιν ἠγγικροδόλησαν. Ἡ ναυαρχὴ ναυλοχοῦσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς γραμμῆς ἦν ἐσχιμάτιζεν ὁ λοιπὸς στόλος, ἀπείχετο ἡμίσειαν λεύγην τῆς ξηρᾶς, ἐπέβαινον αὐτῆς δύο χιλιάδες διακόσια ὀγδοήκοντα ἑξ ἑκαστοῦ. Τὸ λυκόφως καθίστα εἰσέτι εὐδιάκριτα τ' ἀντικείμενα, ὅτε τὰ δύο πυρπολικά ἔχοντα ἐστραμμένην πρῶραν πρὸς τὴν Σμυρνήν διὰ μιᾶς καὶ μόνης λοξοδρομίας τοσοῦτ' προσήγγισαν τὰ ὀθωμανικά πλοῖα, ὥστε ἐφώνησαν αὐτοῖς νὰ ἀπομακρυνθῶσιν. Ὑπήκουσαν ἀνακρούοντες πρύμναν πρὸς τὸν Τσεσμέ ἔνθα ἀπώλεσαν τὰ ἔχνη των. Μετ' ὀλίγον εἶχον λησμονηθῇ . . . ἡ πανήγυρις ἤρξατο, ἀντήχουν οἱ αὐλοὶ, αἱ σάλπιγγες καὶ τὰ τύμπανα, ὅτε ἐν τετάρτῳ ὥρᾳ μόνον τὸ τουρπιλικὸν τοῦ Κωνταντίνου Κανάρη πλησίον ὑπὸ οὐριον ἄνεμον ἐπερχόμενον μετὰ ταχύτητος ἀστραπῆς, ἐπίπτει κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου, οὕτως, ὥπλισμένου δ' ὀγδοήκοντα τηλεβόλων, ἐπέβαιναν αὐτὸς ὁ καπετὰν πασσᾶς, περιπλέκει τὴν πρῶραν του, προσκληθεὶς δὲ εἰς τὸν δόλωνα τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου, ρίπτει τὰ ἀρπάγια ἐπὶ τῶν ἐπωτίδων αὐτοῦ θέτει πῦρ ταυτοχρόνως ἐνῷ κατερχόμενος ἐπὶ τοῦ ἀκολουθοῦντος λέμβου ὁ Κανάρης καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν πλήρωμα, διέρχονται ὑπὸ τὴν πρύμνην τῆς ναυαρχίδος χαίρετιζόντες αὐτὴν διὰ τῆς θριαμβευτικῆς ἐπιφωνήσεως. ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑ.—Γιαγινὴν βάρ ! (1) Ἡ τρομερὰ αὕτη κραυγὴ ἀπολιθοῖ πάντας, πανικὸν ἐνσπείρασα εἰς τὰς τάξεις.

Τὸ δεύτερον πυρπολικὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἐξ Ὑδρας Γεωργίου Πιπίνου προσκολλᾶται μετ' ὀλίγον ἐπὶ τῆς πρῶρας τῆς «φρεγάτας τοῦ καπετανάμπη», ἐφ' ἧς εὕρισκετο τὸ ταμεῖον τοῦ στόλου ἦτον καλῶς ὅμως ἡρματισμένον τὸ πυρπολικὸν τοῦτο, ἀναφλεχθὲν δὲ καὶ ταχύτερον ἢ ὅσον ἔδει, δὲν ἐπέφερε τὸ ποθοῦμενον ἀποτέ-

1) Πυρκαῖζ ὑπάρχει!

λεσμα, διότι ἀποσπασθὲν προσκρούει ἐν τῇ ἀορίστῃ πορείᾳ του ἐπὶ ἄλλου τινὸς πλοίου ὅπερ πυρπολεῖται· ὁ κάλως δι' οὗ τὸ πλοῖον τοῦτο συνεκρατεῖτο ἀναφλέγεται, θράύεται· οὕτω δὲ ἀνατινάσσονται ὡς δύο πύρινοι σφαῖραι εἰς τοὺς ἀέρας τα δύο ταῦτα πλοῖα ἐν τῇ κόλπῃ τῆς Κυσσοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν συνηντῶντο αἱ λέμβοι τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Γεωργίου Πιπίνου. Ἀπαντες οἱ Ἑλληγες σῶοι καὶ ἀδλαβεῖς ἀλλαλάζουσιν ἐν χαρᾷ, προβλέποντες ὁμῶς τὰ ἐπικίνδυνα ἀποτελέσματα τοῦ παρατόλμου ἐπιχειρήματος, κωπηλατοῦσι συμπαρασύροντες ὑπερμεγέθεις βυτίον πυρίτιδος, ἔταιμοι, ἂν προσεδάλλοντο ὑπὸ τινος ἐχθρικοῦ πλοίου, ν' ἀνατιναχθῶσι μετ' αὐτοῦ. Παρέρχονται τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς, μόλις δὲ βλέπουσιν ἑαυτοὺς ἐκτὸς κινδύνου, πρηνεῖς προσπίπτουσι πρὸ τῆς σημαίας τοῦ Σταυροῦ εὐχαριστοῦντες τὸν Ὑψιστον λαβόντα ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτοῦ τὴν θαρραλέαν ἐπιχείρησιν αὐτῶν.

Ὁ οὐρανὸς ἐπιπνεύει. Ἦν ἡ πρώτη μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥρα. σφοδρὸς ἄνεμος ὑποδοηθεὶ τὴν ὁρμὴν τοῦ πυρός διαδιδομένου ἐκ τῶν γεφυρῶν εἰς τοὺς προτόνους, ἐκ τῶν προτόνων εἰς τὰ θωράκια, ἐκ τούτων εἰς τὰ ἱστία, διαδιδρώσκοντος πᾶν ὅ,τι εὐφλεκτον· μόνον φρικώδεις μυκηθμοὶ ἀκούονται ἐξερχόμενοι τῆς ἐξερευγομένης ἱεροσύλου καμίνου, ἥτις περικλείει τοὺς θαμίους τῶν Χριστιανῶν.

Οἱ λέμβοι αἵτινες πλησιάζουσι τὰ ἀποτεφρούμενα σκάφη, ὅπως σώσωσι τὰ πληρώματα, καταδυθίζονται ὑπὸ τῶν ὄγκων τῶν πηδῶντων ἐν αὐτοῖς, καταποθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀπειλητικῶν κυμάτων, ἅτινα διεγείρει βίαιος ἀπὸγειος ἄνεμος.

Αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Χίου καταυγάζονται μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν ἀναλάμψεων τῆς πυρκαϊᾶς, ἥτις αὐξάνεται. Οἱ εἰς ἑκατέρας τῶν ἀκτῶν στρατοπεδεσμένοι βάρβαροι μετὰ φρίκης ἀποθαυμάζουσι τὴν πρόοδον τοῦ πυρός, μηδενὸς λέμβου εἴτε ἐφορκίου τολμῶντος νὰ προσπελάσῃ τὸ θέατρον τῆς πυρκαϊᾶς. Τὰ τηλεβόλα διαπυρωθέντα συμπυροκροτοῦσιν ὡς ἐν μάχῃ· τίς ἠδύνατο νὰ χωρήσῃ ὑπὸ τὰ βλήματά των; Ὁ ναύαρχος ἔκφρων τρέχει ἀπὸ τῆς

πρώρας εἰς τὴν πρύμναν τοῦ πυρπολουμένου σκάφους τοῦ τὸ αἷμά του ρέει ἐκ τίνος πλατέος τραύματος, ὅπερ ἔλαβε κατὰ τὴν κεφαλὴν· ἐπικαλεῖται τὸν Ἀλλάχ καὶ τὸν ψευδοπροφήτην αὐτοῦ· ἐπικαλεῖται τὸν θάνατον!... Δὲν θ' ἀποθάνῃ ὅμως ἐπὶ τοῦ πεδίου τὴν τιμῆς ἐπιτελῶν τὸ καθήκον αὐτοῦ· τοιοῦτος θάνατος δίδεται τοῖς ἀνδρείοις μόνον· εἰς δολοφόνος ἡδύνατο νὰ κηλιδώσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοιαύτης ἐπιθανατίου κλίνης. Σύρεται, ἀναγκάζεται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, ὅπως κατελθῇ ἐν τῇ ὀλκάδι του, ἥτις ἀνάγεται εἰς τὸ πέλαγος· ἀπεμακρύνετο ἤδη τοῦ πυρπολουμένου σκάφους ὅτε εἰς τῶν ἰστών αὐτοῦ θραύεται διαβρωθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρός, καὶ κατασυντρίβει τὸ εὐθραστον ἐφόλκιον τοῦτο οὐ ἐπέβαινε· κολουμδήσαντες τινες σώζουσι τὸν ναύαρχον σύροντες αὐτόν, ἔχοντα συντετριμμένην, τὴν ὀσφύν—τοιοῦτο τὸ πεπρωμένον τῶν ἀνθρωποκτόνων—μέχρι τῶν αἰγιαλῶν τῆς Χίου, ἐφ' ὧν ἐκπνέει ἐν μέσῳ τῶν πτωμάτων τῶν κατὰ διαταγὴν του δολοφονηθέντων Χριστιανῶν, «Οὗτος ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ!

Ὁ θάνατος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν βαρβάρων ἡγγέλθη διὰ τῆς ἐκρήξεως τῆς ναυαρχίδος. Οἱ Τοῦρκοι, ὥσπερ ὑπὸ κεραυνοῦ πληγέντες, πίπτουσι πρηνεῖς κατὰ γῆς. Ὁ Βαλέστος ἔλαβεν ἐπικηδεῖους τιμὰς ἐπαξίως τῆς ἱκανότητός του· ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ οὐδέποτε θέλουν ἐτιμασθῇ ἐκτιθέμεναι πρὸ τῆς πύλης τοῦ σεραγίου τῶν Σουλτάνων.... Ὁ ὑπὸ τῶν φλογῶν τῆς πυρκαϊᾶς ἐκείνης καταυγασθεὶς οὐρανὸς τῆς Ἰωνίας ἀνήγγειλε μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγορῶν τῆς Σμύρνης τὴν τιμωρίαν τοῦ μεγάλου τούτου κακούργου. Ἐλαμψε καὶ ἐξηφανίσθη ὡς ἀπαίσιον μετέωρον. Τὴν δὲ δευτέραν πρωΐνην ὦραν πυκνὸν σκότος ἐκάλυπτε πελάγη καὶ ἀκτὰς, μάρτυρας τῆς πανολεθρίας ἐκείνης. Ἐν διαστήματι πεντήκοντα δύο λεπτῶν ἤρξαντο, ἐφθασεν εἰς τὸ ζενιθ αὐτοῦ καὶ ἔληξε τὸ ἀριστούργημα τῶν πολεμικῶν ἔργων ἅτινα ἀνέγραψέ ποτε ἡ ἱστορία. Τριάκοντα τέσσαρες πτωχοὶ ναῦται ἔδρεψαν ἀθανάτου δάφνας, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἐτάσσετο ἐν τοῖς ἔθνεσι· «νίκη, νίκη, νίκη τῇ Σταυρῷ».

Ὅτε κύματα καὶ ἀνεμοὶ ἐγαληνίασαν, μόλις τὸ σκάφος τοῦ

Ἱστορία Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως φυλ 33

καπεταν πασσα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἄερα, ὁ Κανάρης διηυθύνθη εἰς Ψαρά ὑπὸ οὐρίου ἀγόμενος ἀνέμου. Ἐκ τῆς νήσου ταύτης ἐφαίνετο παρέρυθρος ὁ ὀρίζων· οὐδεὶς ὁμῶς ἐγίνωσκε ποῦ ν' ἀποδώσῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο· εἰς πυρπόλησιν ἐθρικού πλοίου ἢ εἰς τι τῶν φωταγωγῶν ἐκείνων μετεώρων, ἅτινα ἐν νυκτὶ σελαγίζουσιν ἐνίοτε ἐν τῇ οὐρανῷ. Μέρος τῶν κατοίκων ἡγρύπνει ὑπὸ τὰ ὅπλα ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον διὰ τῶν διαπυρωτέρων εὐχῶν ἐπικαλεῖται τὴν νίκην.

Τὴν τετάρτην πρωινήν ὥραν οἱ σκοπιωροὶ τῆς ἀκτῆς ἐσήμαναν «ἐμφάνισιν»· μετὰ δὲ παρέλευσιν ἡμισείας ὥρας ἀνήγγειλαν ὅτι διέκρινον τὸ φωσῶνιον ἱστίον σκάφους τινός, κατὰ τὰς πρώτας δὲ σκιαυγείας τῆς ἡοῦς ἀνεγνώρισαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, τριᾶκοντα πέντε δὲ λεπτὰ μετὰ ταῦτα ἐρυθρὰ φλόξ ἀναφθεῖσα ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ τοῦ πλοιαρίου ἀνήγγειλε τὴν νίκην.

Αἰφνης οἱ κώδωνες καὶ τὰ τηλεβόλα ἀντηχοῦσιν, ἐνῷ ὁ στόλος σημαιστολίζεται. Ὁ Κανάρης κρατῶν τὸν οἰκκα τοῦ πλοιαρίου του εἰσέρχεται ἐν τῇ λιμένι ἀναγγέλλων τὴν νίκην καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος. Οἱ Ἕλληνες ἀνελθόντες ἐπὶ τῶν θωρακίων τῶν πλοίων τῶν χαιρετίζουσιν αὐτὸν δι' ἀτελευτήτων ζητωκραυγῶν κινδυνεὺς τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς των. Ὁ λαὸς σπεύδει εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ ἀντηχοῦσιν οἱ βράχοι ἐκ τῶν φρενητιωδῶν κραυγῶν: «Νίκη τῇ Σταυρῷ!» Ἐπιδεικνύουσι τὸν ἀτρόμητον, χαιρετίζουσι τὸν ἥρωα, ἀνακηρύττουσι τὸν νικητὴν Κωνταντῖνον Κανάρην.

Πλησιάζων τὴν ξηρὰν παρακαλεῖ διὰ νεύματος τὸ πλῆθος ν' ἀπομακρυθῇ· ἀποβάλλων εἰτα τὰ ὑποδήματά του καὶ ἀκολουθοῦμενος ὑπὸ τῶν ἀνδρείων ἐν κινδύνοις ἀδελφῶν του θαδίζει ἐν θρησκευτικῇ πομπῇ πρὸς παρακειμένην τινα ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ, γονυπετῆς πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς προστάτιδος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Παρθένου, κοινωνεῖ τῶν ἀχράντων μυστηρίων διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μιρίνης, σπθέντος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Ἀλγάν, — ὃν πάντοτε ὀφείλομεν ν' ἀναφέρωμεν ὁμιλοῦντες περὶ εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος

—ἐκ βεβαίου θανάτου. Εἶτα ὁ νικητής, μετριόφρων ὅσῳ γενναῖος, ζητεῖ ν' ἀποφύγῃ τὰς ζητωκραυγὰς τοῦ λαοῦ, ὅστις μέχρι τῆς οἰκίας του τὸν παρακολουθεῖ.

Ἡ σύζυγός του ἀναμένουσα γονυπετὴς ὑποδέχεται αὐτὸν κατασπαζομένη τὴν ἀτρόμητον χεῖρα ἥτις, ἐπυρπόλησε τὴν ναυαρχίδα τῶν ἀπίστων· περὶ δὲ τὸ ἐσπέρας τῆς θριαμβευτικῆς ταύτης ἡμέρας ὁ Κανάρης εὕρίσκετο μεταξὺ τῶν ἐφόρων τοῦ ναυαρχείου καὶ τοῦ ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν ἐργαζομένου πλήθους ἀκρωμένου τῆς ἀφελοῦς τῆς ἀφηγήσεως τοῦ κατορθώματος τοῦ ἀτρομήτου ναυτικοῦ.

Ὁ ἥλιος ὅστις ἐλάμπρυνε τὴν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ψαρῶν ἐπάνοδος τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπεκάλυπτε τοῖς ἐν Χίῳ Τούρκοις τὴν πανωλεθρίαν τῆς προηγούμενης νυκτός. Ἐκατὸν ὀγδοήκοντα μόνον ναῦται, καὶ οὗτοι ἠκρωτηριασμένοι ἐκ τῶν τραυμάτων, κατῴρθωσαν νὰ διαφύγῃσι τὴν καταστροφὴν τῆς ναυαρχίδος. Τὰ πλοῖα τοῦ «καπετανάμπεη» ὡς καὶ ἕτερόν τι, ἐξωκείλαντα ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ Τσεσμὲ παρὰ τὸ καπνίζον ἔτι πυρπολικόν, κατέκειντο ἐκεῖ ἄχρηστα καίτοι ἐντελῶς κατεστραμμένα, ἐνῶ τὰ πληρώματα διαρπάσαντα τὰ ἐν αὐτοῖς κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη.

Τὰ πλοῖα τοῦ στόλου κόψαντα τὰς ἀγκύρας ἔπλεον ἐνθεν ἀκείθεν διεσχορπισμένα· συντρίμματα ἰσθῶν, καταστρωμάτων καὶ κεραιῶν ἐπέπλεον τῶν κυμάτων, ἅτινα ὤθουν αὐτὰ κατ' ὀλίγον πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου, ἐνῶ ὁ Βεχίπ-πασσᾶς, ὅστις ἠγγρύπνησε καθ' ὅλην τὴν νύκτα παρὰ τὸ πτώμα τοῦ «καπετάν-πασσᾶ», διέταξε τὴν κήδευσίν του, μετενεγκὼν αὐτὸ εἰς τὴν ἀκρόπολιν· κατὰ ἰσόχρονα διαλείμματα ἐρρίπτοντο κανονιαβολισμοί, ὅτε ὁ μυκώμενος στρατιωτικὸς ὄχλος, ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ἀψύχων λειψάνων τοῦ ἀρχηγοῦ των φερομένων ἐπὶ τῶν ὤμων «γαλιοντζήδων», γραυγάζει μανιώδης: «Θάνατος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς.»

Ἐπελείπετο αὐτοῖς νὰ σφάξωσι τοὺς χωρικοὺς τῶν Μαστιχοχωρίων, οἵτινες τὴν μικρὰν ἀσφάλειαν, ἣν εἶχον, ὤφειλον εἰς τὴν δραστηρίαν ἐπιτήρησιν τοῦ Ἐλῆς ἀγᾶ. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος ἐδέησε νὰ

ὑποχωρήσῃ ἀπὸ τινων ἡμερῶν εἰς τὰς ἐνοχλήσεις τῶν ληστῶν, οἵτινες ἀπῆλθον διὰ κραυγῶν νὰ παραδοθῶσιν αὐτοῖς οἱ πρόσφυγες τῶν λοιπῶν χωρίων τῆς νήσου καὶ τινες κάτοικοι τῆς Χίου κατορθώσαντες νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ μέχρι τοῦδε εἶχε διαφύγει τὴν καταστροφὴν.

Παρέδωκαν αὐτοῖς πλείστους ἱκέτας, οὓς οὔτε αἱ δεήσεις, οὔτε οἱ μεταμφιεσμοὶ ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν ἐκ τῆς λύσεως αὐτῶν, ὅτε ἐγνώσθη ἡ εἰσβολὴ δεκαπεντακισχιλίων βαρβάρων, οἵτινες διηυθύνοντο πρὸς τὰ ἐκεῖ. Οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἀποσοδῇσῃ τὴν καταιγίδα· ἔμελλον δὲ νὰ ἐξολοθρευθῶσι πάντες οἱ ἐν τῇ ἐσχατιᾷ ταύτῃ καταφυγόντες Ἕλληνες, ὅτε ἐθεάθη ναυτικὴ Ἑλληνικὴ μοῖρα διευθυνομένη πλησίστιος πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Χίου.

Ὁ ναύαρχος Μιαούλης Βῶκος προβλέπων τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν, ἀφ' ἧς στιγμῆς τὰ πυρπολικά ἐπέπεσαν ἐναντίον τῆς μοίρας τοῦ καπετὰν πασσᾶ, διηυθύνθη αὐτοπροσώπως μετὰ μέρους τοῦ ναυτικοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ Μαστιχοχώρια. Τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Τούρκων αὐξηθέντος διὰ τῆς προσελεύσεως πάντων, ὅσοι ἐδήλουν τὰ διάφορα μέρη, εἰκοσι χιλιάδες δολοφόνων ὥρμησαν κατὰ τῶν ἀμνηστευθέντων χωρίων, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ στόλος προσήγγιζε τὴν ἀκτὴν.

Διὰ μέσου τῶν ἐλινγμῶν τοῦ ἀναθρώσκοντος καπνοῦ, οἱ Ἕλληνες παρατηρήσαντες τὰ σωστικὰ πλοῖα, σωρηδὸν φερονται πρὸς τὴν ἀκτὴν, ἐνῷ μέρος τούτων, οἵτινες ἄπαξ ἔτι εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη διασκορπίζονται, προσπαθοῦντες νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὴν θάλασσαν, ἵνα καταστήσωσιν εὐχερεστέραν τὴν ἐπεδίδασιν· μὴ ἐπαρκούντων δὲ τῶν λέμβων, πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ κολυμβῶσιν, ἐπιδίδάζονται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν πλοίων.

Ἄλλοι τῇ βοήθειᾳ σανίδων τινῶν ἢ κορμῶν, ξύλων, ἀρκοῦμενοι νὰ χωρισθῶσι τῶν Τούρκων διὰ πορθμοῦ ἑκατὸν βημάτων διαμέτρου, καταφεύγουσιν ἐπὶ τινος σκοπέλου «Κόκκινα Χώματα» ἐπικαλουμένου, ὅστις ἀπέδῃ τὸ αὐτὸν πληθύνος προσώπων ἅτινα ἐπεδίδασαν βραδύτερον. Ἄλλ' εἶναι δύσκολον, ν' ἀπαριθμῇσῃ τις πόσαι χιλιάδες κατεσφάγησαν ἢ ἐσύρθησαν εἰς δουλίαν ἐν τῇ καταστροφῇ ἐκείνῃ,

ἥτις ὑπῆρξεν ἡ τελευταία πράξις τῆς φρικώδους τραγωδίας, ἥτις ἐξηκολούθει ἐπὶ πλείονας τῶν δύο μηνῶν.

Τῇ 19 Ἰουνίου, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἡμέραν ἐνεπίληστον ἐν τῷ μέλλοντι, αἱ συμφοραὶ τῶν Χίων εἶχον συντελεσθῆ.

Κατ' ἀπογραφὴν γενομένην τὴν πέμπτην τοῦ ἐπιόντος μηνός, ἐβεβαιώθη ὅτι ἐπὶ τῆς ἐρημωθείσης ταύτης νήσου, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ τερπνοτάτη, ἡ ἀθωοτάτη, ἡ μέγιστον ἐνδιαφέρουσα, καὶ ἡ μᾶλλον πεπολιτισμένη τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐκ πλήθους ἐγγενήκοντα χιλιάδων ψυχῶν, ὑπελείφθησαν ἐννεακόσια ἄτομα.

Ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία, ἔγραφεν ὁ «-Ανατολικὸς Θεατής,» ἀποκατεστάθησαν ἐντελῶς ἐν Χίῳ!!!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ

Εὐθυμία καὶ πολεμικὰ κατορθώματα τῶν νησιωτῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους.— Ἐπαναστᾷται τοῦ ὄρους Ὀλύμπου καὶ τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀξιοῦ Μακεδονίας.—Προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ Ἀλμέτ Ἀβουλουβουδ, πασσᾶ τῆς Θεσσαλονίκης.—Ἀλωσις τῆς Νιαούσης.—Σφαγὴ τῶν κατοίκων.—Ἐξακόσιοι Ἰουδαῖοι σχηματίζουσι σῶμα ἐθελοντῶν δημίων.—Θάνατος τοῦ Ζαρεῖρη.—Ἐπιστροφὴ τοῦ Ἀβουλουβουδ εἰς Θεσσαλονίκην.—Μαρτύρια πλείστων γυναικῶν Χριστιανῶν.—Νόμοι καὶ ψηφίσματα τῆς ἐν Κορίνθῳ Γερουσίας.—Ἡττα τῶν Τούρκων ἐν Θερμοπύλαις.—Μεραρχία Ὀθωμανικὴ ἐξολοθρευθεῖσα κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ Μπαμπᾶ εἰς τὰ Τέμπη.—Μάχη πρὸ τῶν Πατρῶν.—Ἀφίξις τοῦ Μάρκου Βότσαρη εἰς Κόρινθον.—Ἐπιστολὴ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ.—Ἐξαγορὰ καὶ ἀνταλλαγὴ τοῦ χαρεμίου τοῦ Χουρσίτ πασσᾶ.—Ἡ Χρῦσω ἀποδίδεται τῷ συζύγῳ τῆς Μαρκῶ Βότσαρη.—Σχέδια τῶν Σουλτανῶν, ὅπως μεταφέρωσι τὸν πόλεμον ἐν Ἠπείρῳ.—Διοργανώσεις τάγματος τῶν φιλεληνῶν καὶ συντάγματος ἐκ τακτικοῦ στρατοῦ.—Νόμοι καὶ ψηφίσματα.—Ὁ Μαυροκορδάτος ὀνομάζεται προσωρινὸς διδάκτωρ.—Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐπιστρέφει παρὰ τῷ στρατῷ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.—Πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν.—Τὸ περὶ τῆς ὑδρακτικῆς γολέττας «Τερψιχόρη» ἐπεισόδιον.—Ἐπιστολὴ ναυαρχείου Ὑδρα πρὸς τὸν μέγαν ἀρμοστήν τῶν Ἰονίων νήσων.—Ἀλαζὼν ἀπάντησις αὐτοῦ.—Ἀναχώρησις τῆς κατὰ τῆς Ἠπείρου Ἑλληνικῆς ἐκαταρείας.—Ἀφίξις τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγιον.

Δέον νὰ ἐθισθῇ τις εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀποτελεῖ οἰκογένειαν μίαν, ἥς ἕκαστος τυγχάνει μέλος· τοιαύτη καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὡ! πόσον γλυκὸ καὶ θεάρεστον ν' ἀκούῃ τις λεγόμενον πρὸς τοὺς διέποντας τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν : οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰσὶν ὅμοιοί μου· δυνατόν καὶ ἐγὼ νὰ περιέλθω εἰς οἶαν καὶ ἐκεῖνοι θέσιν· οἱ ἀπόγονοί μου πιθανὸν νὰ περιπέσωσιν εἰς ταλαιπωρίας ὡς οἱ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἐνδόξων ἱστορικῶν χρόνων, οὗς

νὺν ἀποθαυμάζομεν, Ἕλληνες. Οἱ μάρτυρες οὗτοι θνήσκοντες ἐν βασιάνοις ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως, ἀπαυδήσαντες ἐκ τῶν καταπίεσεων βαρβάρου τυραννίας, συντριβέντες ὑπὸ τὴν καταδυνάστευσιν ἀνοσίων Μωαμεθανῶν, ἀνήκουσιν εἰς ἐμὲ ἀφ' οὗ βουλευόνται, ἐνεργοῦσιν, ἀγωνίζονται ὑπὲρ τοῦ ἱερωτέρου τῶν ἀγῶνων, ὥς ἡμεῖς βουλευόμεθα, ἐνεργοῦμεν καὶ ἀγωνιζόμεθα ἐπὶ τῇ κοινῇ συμφέροντι, ὅπερ ἐστὶν αὐτὴ ἡ εὐημερία τῶν ποιμαίνοντων τοὺς λαοὺς Βασιλέων, ὧν ἡμεῖς εἴμεθα οἱ Ὑπουργοί.

Φεῦ ἰ οὐδεμία γενναϊόφρων φωνὴ ἠκούσθη ἐν τοῖς ἀνακτοδουλείοις τῶν μοναρχῶν οὐδ' ὑπὲρ αὐτῶν τῶν θυμάτων τῆς Χίου. Ἐπέπρωτο τοῖς Ἕλλησι νὰ ὑποφέρωσι καὶ νὰ θριαμβεύσωσι μόνοι.

Μόλις ἡ φήμη τῆς ἐν Χίῳ πανολεθρίας τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου διεδόθη ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολῆς, αἱ τουρκικαὶ οἰκογένειαι τῆς Σμύρνης κατέφευγον ἐν ταῖς πεδιάσιν, ἐνῷ αἱ Ἑλληνικαὶ κατήρχοντο εἰς τὸν λιμένα ὥπως καταλίπωσιν αἰγιαλοὺς ἀπὸ πολλοῦ ποτιζομένους διὰ τοῦ αἵματός των. Οἱ Σάμιοι ἐξ ἄλλου ἐπωφελοῦμενοὶ τὴν κατάπληξιν τῶν Ὀσμανλήδων ἐπανήρξαντο τῶν κατὰ τῆς ἡπείρου ἐπιδρομῶν των, οὕτως ὥστε οὐ μόνον οἱ εἰς δόξωσιν πειρακτολοιοῦντες τὰ τουρκικὰ στρατεύματα Τουρκομάνοι ὠπισθοχώρησαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν Τσεσμέ ἐσκηνωμένα σφῆματα, ρίψαντα εἰς τὴν θάλασσαν τὰ παιδία καὶ τοὺς ἀναπήρους αἰχμαλώτους οὗς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πωλήσωσι, διεσκορπίσθησαν τῇδε κάκεισε.

Ὁ οὐρανὸς ἐφαίνετο ἀποτροπιαζόμενος τ' ἀνοσιουργήματα. Ἐπιστολαὶ ἐκ Κύπρου ἀνήγγελλον ὅτι τὰ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ φρουροῦντα Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα στασιάζοντα διήρπασαν ἀδιακρίτως τουρκικὰ τε καὶ ἑλληνικὰ χωρία. Ἐπὶ τούτοις ἦν γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν προδοσίαν τῆς 11ης Ἰουνίου, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ λοχογὸς Βαλέστος, οἱ Κρήτες εἶχον ἀναλάβει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπιθετικὴν θύσιν, νικῆσαντες τὸν Χασὰν πασσά, ἀπωλέσαντα χιλίους ἑκατὸν ἐπλίτας. Καὶ πάλιν εἶχεν ἀποκλεισθῇ ἐν τοῖς ὀχυρώμασί του

ἐν οἷς ὁ λιμός συνετέλει τὴν καταστροφὴν τῶν διαφυγόντων τὸν σίδηρον τῶν Κρητῶν, ὑπολειμμάτων τῆς στρατειᾶς αὐτοῦ.

Τέλος τῇ 30 Ἰουνίου (12 Ἰουλίου) ὁ ἑλληνικός στόλος ἐθεάθη χωρῶν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Χίου ἐν τάξει μάχης, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ αἰμοδόρος Βεχίπ πασσάς καθηρεῖτο τῆς ἀρχῆς ἀντικαθιστάμενος παρὰ τῆς Πύλης ὑπὸ τοῦ Ἑλῆς ἀγὰ, ἀφ' ἧς δὲν ὑπῆρχον πλέον πρὸς σφαγὴν.

Ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον ἐν τοῖς προσόρμοις καὶ ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ Μακεδονία διήρχετο θυελλώδεις ἡμέρας. Μάτην ἡ ἑλληνικὴ Γερουσία ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Μαΐου (25 Ἀπριλίου) ἀπηύθυνε τοῖς περὶ τὸν Ὀλυμπον Ἑλλήσι προσκήρυξιν, παραινοῦσα ὅπως σύσσωμοι ἐξεγερθῶσι· ὥς πανταχοῦ καὶ ἐκεῖ οἱ Χριστιανοὶ πρὶν ἢ ἀξιωθῶσι νὰ νικήσωσιν ὑπὸ τὸ λάδαρον τοῦ σταυροῦ, ἐπέπρωτο νὰ ὑποστῶσι πάσας τὰς ἐναντιότητας τῆς τύχης.

Μόλις ὁ Ἀβουλουδοῦδ πασσάς ἐπανήλθεν εἰς Θεσσαλονίκην ἐκ τῆς πρὸς τὸ ὄρος Ἀθω ἐκστρατείας του, κατελίμπανε μετ' ὀλίγον τὸ τῆς μετριοπαθείας σύστημα, ὅπερ μέχρις ἐκείνης τῆς ἡμέρας εἶχεν ἀκολουθήσει· καὶ πρῶτον μὲν ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰσφορὰς ὑποκρινόμενος ὅτι συνεπάθει «τοῖς τάλαιπύροις Ἑλλήσιν ὑποχρεομένοις νὰ πληρῶνωσι τὰς ἀνοησίας τῶν ὁμοθρήσκων των· ἐπειδὴ ὅμως εἰς μεγάλας ἐξετέθη δαπάνας, ὅπως συντηρήσῃ αὐτοὺς, ἐχρειάζετο, ἔλεγε, χρῆμα». Τὴν ἀπαντήσῃ τις εἰς τοιαῦτα λογικὰ ἐπιχειρήματα; Ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπακούσωσι καὶ ἐπλήρωσαν τὰς εἰσφορὰς σχεδὸν ἀγογγύστως· εὐτυχεῖς δὲ λίαν ἤθελον λογισθῇ ἐξοφλοῦντες οὕτω τὰς ἐπιδηθείσας ὑποχρεώσεις, εἰμὴ ὁ ὑποκριτὴς διήγειρε τὴν κοινὴν ἀνησυχίαν δι' ἐπιβούλου τολμήματος ἀπὸ πολλοῦ προσχεδιασθέντος.

Εἰς τῶν ἐμπορικῶν οἰκῶν τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ τῶν ἀδελφῶν Ἑμμανουὴλ καὶ Γρηγορίου Κυριάκων, κατέστη τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐνόχων ἐπιθυμιῶν του. Ἐπὶ μακρὸν οἱ δύο Ἕλληνες τό τε γένος καὶ τὴν θρησκείαν εὗρίσκοντο ὑπὸ τὴν προστασίαν ξένης τιнос δυνάμεως· ὅτε ὅμως, εὐήμεροντος τοῦ ἐμπορίου καὶ εὐοδοιμῶν

Στ. Σταϊκόπουλος κυριεύει ἐξ ἐφόδου τὸ Παλαμήδιον.
Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως φυλ. 78

τῶν ἐπιχειρήσεών των, καθίσταντο ἐπὶ μᾶλλον βαθύπλουτοι, ἡσθάνθησαν δὲ τὸ ἀπαχθῆς μὲν χρηματικῶς, ταπεινωτικὸν δὲ ἡθικῶς τῆς ξένης ταύτης προστασίας, ὁ πρωτότοκος τῶν ἀδελφῶν τούτων Ἐμμανουὴλ ἐξηγήσατο καὶ ἔτυχε τῷ 1816 τοῦ τίτλου τοῦ προξένου τῆς Δανίας. Ἡ ὁθωμανικὴ Πύλη ταυτοχρόνως ἐπεσημοποιεῖ τὸ ἀξίωμα τοῦρο διὰ τῆς ἀπονομῆς αὐτῇ διπλώματος ἢ «βερατίου» αὐθεντικοῦ· οὕτω δὲ ἡ οἰκογένεια τῶν Κυριάκων καθίσταται χειρόφειτος· Τὰ πράγματα ἐθαίνοε ὁμαλῶς· ὑπελίπετο ὅμως ἔτι τῷ Ἐμμανουὴλ Κυριάκῳ ἡ διὰ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἀναγέννησιν συγγνώμη παρὰ τοῦ ἀπλήστου ποσὴν προστάτου αὐτοῦ, οὐ ἐξέφευγε διὰ τῆς οὕτως ἀπελευθερώσεως ταύτης,

Τοῦτο ἦτο δυσάρεστον· τὸ σπουδαίοντον ὅμως διὰ τὸν Ἐμμανουὴλ Κυριάκον ἦτο ὅτι εἶχε χρηματικὰς δοσοληψίας μετὰ τῶν πασσάδων καὶ βέηδων τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν ὁποίων συχνάκις ἦτο τραπεζίτης. Ἡ ἰδιότης αὕτη παρώτρυνε τὸν Ἀδδουλουβοῦδ νὰ αἰτησῇται αὐτῷ δάνειον ἑκατοντακισχιλίων φράγκων, ὅπερ καὶ ὑπεσχέθη αὐτῷ ὁ Δανὸς πρόξενος. ἔκτοτε ὁ σατράπης ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτῃ ὅπως θέλει τὴν τράπεζαν ἐκείνου. Πᾶς Τοῦρκος εἶναι ἄπληστος, καὶ ὁ Ἀδδουλουβοῦδ ἀπὸ τῆς ὑποτιθεμένης νίκης αὐτοῦ κατὰ τὸ ὅρος Ἀθῶ, ἔλαθεν ὕψος τοσοῦτον δεσποτικὸν ἀπέναντι τοῦ Ἀμμανουὴλ Κυριάκου, ὥστε οὗτος ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ δημοσίου αὐτοῦ λειτουργήματος, ἐπίστευεν ὅτι ἐδικαιαιούτο νὰ κλείσῃ αὐτῷ τὸ ταμεῖον του. Αἱ ἐξηγήσεις διεξήχθησαν ζωηρῶς, ἀπειλητικῶς καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ οὕτως ὥστε ὁ τύραννος, ρίψας τὸ προσωπεῖον καὶ δηλώσας τῷ Ἐμμανουὴλ ὅτι οὐδέποτε ἔπαυσε θεωρῶν αὐτὸν «Ραγιά», διέταξε νὰ συλληφθῇ καὶ φυλακισθῇ.

Ἡ παρανομία αὕτη, ἥς τὴν ἐπανάρθωσιν οὔτε ἡ εὐτολμία τοῦ Κ. Βοΐττι, προξένου τῆς Γαλλίας οὔτε αἱ παραστάσεις, αἰτινες ἐγένοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν, ἦτο τοσοῦτον ἐκτάκτου φύσεως, ὥστε οὐδ' οἱ Τοῦρκοι τῆς Θεσσαλονίκης ἐδίστασαν νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν δυσἀρέσκειαν αὐτῶν. Ἦτο κατ' αὐτοὺς παραβίασις τῆς «ξενίας», ἥτις ὑπεδείκνυνεν αὐτοῖς, ὅτι, ἀφοῦ

ὁ Ἀδουλουδοῦδ παρηγόμησεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ προξένου, πολλῷ μᾶλλον δὲν ἤθελε σεδασθῇ τὰ δικαιώματα αὐτῶν, ἐὰν τὸ συμφέρον ἦγεν αὐτὸν νὰ τὰ προσβάλῃ,

Δὲν ἠπατήθησαν, διότι εὐθὺς ἐπλήρωσαν ἐν ἴσῳ μέτρῳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑβραίων φόρους, τέλη καὶ ἀποζημιώσεις ὑπὸ πληθὺν προφάσεων τοσοῦτῃ ἀτόπων, ὥστε ὑπερέβαινον καὶ τὴν ἀπαχθεστέραν αἰσχροκέρδειαν. Μόνη ἐλπίς ἀπαλλαγῆς ἦτο νὰ ἴδωσι αὐτὸν διατασσόμενον παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ἵνα βαδία κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Πελοποννήσου. Τὰ ἀνδραγαθήματα, ἐφ' οἷς ἐπῆρετο, ἀναμφιβόλως ἦσαν ἀντάξιον τοιαύτης τιμῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ προδότης μέχρι τοῦδε εἶχεν νικήσει μόνον τῇ βοηθείᾳ τῆς δολιότητος, δὲν ἐπεθύμει νὰ διακυδύσῃ τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ, βαδίζων ἐναντίον ἀνθρώπων οἵτινες εἰς τὰς ἀνωτάτας νοουθεσίας τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἀπεκρίνοντο διὰ τῆς σπάθης καὶ τοῦ πυροβόλου.

Ὅθεν ἐθεάθη ὁ Ἀδουλουδοῦδ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ σύστημα, ὅπερ ἄλλοτε εἶχεν ἀκολουθήσει ἐν Γιάφφα· κατέβαλλε πᾶσαν αὐτοῦ μέριμναν, ὥπως ὀχυρώσῃ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς παραλίας, καθ' ἃ ἡδύνατο νὰ παρανοχλῆται ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Προφασιζόμενος λοιπὸν ὅτι ἤθελε νὰ προστατεύσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀξιοῦ, ἐνήγειρε πρυχώματα ἐπὶ ἀκρωτηρίου Μπουρνοῦ καὶ τοῦ Λιθοκόρου, μὴ λησμονήσας νὰ διασαλπίσῃ τὴν σπουδαιότητα τῶν γελοίων αὐτοῦ ἔργων.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἔργα ἔδει ἀναγκαίως νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ δόλο, ἐνήργησε νὰ ὑποκινήθῃσι ταραχαί, ὥπως καταστέλλων ταύτας ἐκληφθῇ ὡς ἀνὴρ σπουδαιότατός τις. Ἵνα ἐπιτύχῃ λοιπὸν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἠρέμῃσε τοσοῦτο τοὺς χωρικούς, ὥστε ἠνάγκασε τούτους νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἐπαναστατικῶν σιφῶν τοῦ ἔρους Ὀλύμπου. Δύο περιώνυμοι ὀπλαρχηγοὶ οἵτινες διόκουν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀξιοῦ Μακεδονίας, ὁ Τάσος καὶ ὁ

Ζαφείρης, ἔδωκαν τὸ σημεῖον τοῦ κινήματος, καὶ αἱ εὐχαὶ τοῦ Ἀδουλουδοῦδ εἰσηκούσθησαν.

Ὁ ἕτερος τῶν ὀπλαρχηγῶν τούτων, Ζαφείρης, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ἀποκαλύψει τὸ ἀπόρρητον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ τὸν ὅποιον βαρύνει εἰσέτι ἡ κατηγορία ὅτι ἐνήργησε νὰ δολοφονηθῇ ὁ πρὸς τοὺς Σουλιώτας ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, δὲν ἐδράδυνε νὰ καταστή ὑποπτος πρὸς τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους τοσοῦτῃ φιλοφρόνως ἐξυπηρέτησε.

Πᾶς ὅστις κέκτηται ἐπιρροὴν τινα εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τὰ ἔμματα τοῦ δεσποτισμοῦ. Ἕλλην μάλιστα ἰσχυρὸς ἦτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, πολιτικὴ ἀνωμαλία ἀσύμφωνος πρὸς τὸ κυριαρχὸν σύστημα. Κάτοχος σημαντικῆς περιουσίας ὁ Ζαφείρης ἐπεσκεύασε πύργους τινάς, ὠκοδομημένους πέριξ τῆς Νιαούσσης ἢ Νιαούστης καὶ πρὸ παντὸς ἐκείνον, ἐν ᾧ ἀπεσύρετο, ὅτε ἐνόμιζεν ἀπειλουμένην τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ.

Ὁ Τάσος καὶ ὁ Διαμαντῆς ἐπίσης εἶχον ὀχυρώσει τὰς κατοικίας αὐτῶν. κειμένους ἐπὶ τῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων, ἧτις ἐνοὶ τὴν Νιόουستان μετὰ τῆς πόλεως Καρλ-Βερροίας. Δὲν ἤρκει τοῦτο, ἵνα κατηγορηθῶσιν ὡς σπινωμένοι. Κατενόουν τοῦτο· καὶ συνεννοηθέντες μετὰ τῶν κατοίκων τῶν Δαμιμονήσων ἢ νήσων τοῦ Διαβόλου, κειμένων κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπεφάσισαν ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τῆς κοινῆς δυσαρρεσνείας νὰ ὑποκινήσωσι τοὺς κατοικοῦντας μετὰ Νιαούστης καὶ Βαρδαρίου κειμένους ἐξοχάς. Προϋτίθεντο νὰ καταλάβωσι τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ ἐκουσίως ἢ βίᾳ κατέρωθωσαν νὰ ἐπαναστατήσωσι τὴν χώραν τῶν Βαρδαριωτῶν. Ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Μαρτίου, ἐκάστη νύξ ἠκολοθεῖτο ὑπὸ ἐμπρησμοῦ κωμωπόλειων καὶ «τσιφλικίων» τουρκικῶν, ὧν αἱ φλόγες διεκρίνοντο ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης· αἱ δὲ συγκοινωνίαι μετὰ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ ποταμοῦ ἄλεπαλλήλως διεκόπτοντο.

Ὁ Μεχμέτ Ἀδουλουδοῦδ, ὅστις ἠκολούθει ἰδιόρρυθμον πολιτι-

κὴν, ἠρκέσθη κατ' ἀρχὰς πέμπων στρατεύματά τινα, ὅπως ἀποκρούσωσι τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀπέστειλεν εἰτα κατ' αὐτῶν τὸν «ε-
χαγῖαν» αὐτοῦ, ἰδὼν δ' εὐχαρίστως ὅτι οἱ πρόσκοποι του, ἐπιτυχῶς
διεξήγον τὸν πόλεμον, ἐξῆλθε πάσῃ σπουδῇ τῆς Θεσσαλονίκης τὴν
νύκτα τῆς πρώτης Ἀπριλίου, ὑποδεικνύων τοῖς προξένοις, ὅτι ἐὰν
ἐπέμενον ἐπιζητούντες τὸν Ἐμμανουὴλ Κυριάκον, ἠδύνατο νὰ πα-
ραδῶσῃ αὐτὸν ὑπείκων ταῖς παρακλήσεσιν αὐτῶν. Ἦτο κατάλληλος
ἡ στιγμή ὅπως σωθῇ ὁ δυστυχὴς οὗτος· ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας
ἐπόθει καὶ εἰργάσθη πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἀπεδείχθη ἐν τῇ περιστάσει
ταύτῃ, ὅτι ὁ πρῶην προστάτης τοῦ ρηθέντος Ἑλλήνος, καίπερ πρό-
ξενος Χριστιανοῦ μονάρχου, ἦτο φιλοτουρκότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ
Ἀβουλουδοῦ πασσᾶ.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὁ Μεχμέτ Ἀβουλουδοῦ εἰσῆρχετο, χωρὶς
ν' ἀπαντήσῃ ἀντίστασιν, εἰς Καρᾶ-Βέρροιν, ὅπου ἠρκέσθη νὰ λάβῃ
ἐβδομήκοντα τέσσαρας ὁμήρους ἐκ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως, ἧς
ἀπηγόρευσε τὴν δῆωσιν, διότι ᾗθελε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν εὐδαί-
μονα ἐκείνην χώραν πρὸς ἴδιον ὄφελος.

Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ πρόκριτοι, συλληφθέντες κατὰ διαταγὴν αὐ-
τοῦ, ἀπεκομίσθησαν δεδεμένοι ἀνὰ δύο, ὡς κύνες προσωρισμένοι διὰ
τὰ βασιλικά τῶν σατραπῶν κυνήγια καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ ἱπποκό-
μων, οἵτινες περιέβαλον αὐτοὺς διὰ βαρυτάτων ἀλύσεων πρὶν ἢ
βυθίσωσιν αὐτοὺς εἰς δυσῶδες ὑπόγειον, ὅπου διέμειναν ἀναμένοντες
νὰ εὐαρεστηθῇ ὁ βεζύρης καὶ ἀπαγγείλῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ περὶ
τῆς τύχης των.

Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ K. Bottu πρόξενος τῆς Γαλλίας,
ἔσχε τὴν εὐτυχίαν νὰ καταστήσῃ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως
τῶν Γάλλων ἀπελευθερῶν Ζακύνθιον τινα συμπεριληφθέντα μεταξὺ
τῶν προκρίτων Ἑλλήνων, ὃν ὁ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἠρνήθη νὰ
ἀναγνωρίσῃ διότι οὐδὲν ἔφερε πιστοποιητικὸν ἀποδεικνύον τὴν ἐθνικό-
τητα αὐτοῦ· ὡς εἰ μὴ ἦτο ἀξιοπρεπὲς πάντοτε εἰς ἄνδρα κατέχοντα
ἀξίωμα, νὰ τείνῃ, πρὸ οἰασθήποτε ἄλλης διατυπώσεως, χεῖρα ἀρωγὸν
εἰς δυστυχοῦν τι πλᾶσμα ! Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο, καὶ πλείστα

ἕτερα, ἀποδεικνύουσι πόσον οἱ πράκτορες τῆς Ἀγγλίας ἦσαν εὐλαβεῖς πρὸς τὸ καθήκον αὐτῶν, ὅταν προὔκειτο νὰ δείξωσι καὶ ἐλαχίστην φιланθρωπίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Τῆς πορείας, ἣν ἠκολούθη ὁ Ἀβουλουδοῦ πασσᾶς, κατὰ γράμμα συμμορφουμένης πρὸς τὰς προθέσεις τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη συγχάιρουσα αὐτῇ ἐπὶ ταῖς ἀνθρωπίναις ἐκατόμβαις ἃς καθ' ἐκάστην προσέφερεν εἰς τὴν νομιμότητα τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, ἀνήγγελεν ὅτι ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ἐπεκύρου πᾶν ὅ,τι ἔπραξε πρὸς τὸν Ἐμμανουήλ Κυριάκον, τὸν ραγιαῖν αὐτῆς, οὗ ἀνεκάλει τὸ βεράτιον. Ἐν τούτοις ληφθέντων ὑπ' ὄψει τῶν διαδημάτων τῶν πρέσβειων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Δανίας ὡς πρὸς τὸν Κάφρον ἐκείνον, ἀπεφασίσθη νὰ φεισθῶσι τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ὁ Ἐμμανουήλ Κυριάκος ἔλαθεν ἐπιστολὴν τοῦ βεζύρου, ὑπὸ χρονολογίαν 21 Ἀπριλίου, ἀνακαιοῦσαν αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν ταύτην καὶ ἐπιτάσσουσαν αὐτῷ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ πρὸ τῆς Νιαούσης στραταρχεῖον τοῦ Ἀβουλουδοῦς. Ὁ ἀτυχὴς ἔδει νὰ ὑπακούσῃ καὶ ν' ἀναχωρήσῃ, ἐνῷ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ διέφευγε τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου ἐπιβιδαζόμενος διὰ Μασσαλίαν.

Ὁ Ἀβουλουδοῦ πασσᾶς προμηθευθεὶς πυροβόλον εἶχε κυριεύσει τὴν Νιάουσαν, ὅπου ἀντίστασιν εὔρε μόνον ἐκ μέρους τῶν ἄρματωλῶν, οἵτινες ἐπὶ ἄρκετὸν χρόνον ἠμύνοντο, ὥπως ὑποδοηθήσασιν τὴν φυγὴν μέρους τῶν κατοίκων εἰς τὰ ὄρη. Ὑπελείπετο ἤδη τῷ βεζύρῳ νὰ κυριεύσῃ τὸν πύργον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε κλεισθῇ ὁ Ζαφεΐρης. Ἡ κατάληψις αὐτοῦ ἀνετέθη εἰς τινα βέην, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ συλλάβῃ τὸν ἀντάρτην, ἐπέμψθη πάραυτα σιδηροδέσμιος εἰς Θεσσαλονίκην.

Μετὰ τὴν παραδειγματικὴν ταύτην αὐστηρότητα, ὁ Ἀβουλουδοῦ διέταξε νὰ καταδιωχθῇ ὁ προὔχων ἐκείνος, ὅστις ἐτράπη εἰς φυγὴν μετὰ στίφους ἄρματωλῶν καὶ συνήντησαν αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος τῆς πρὸς τὴν Καρᾶ-Βέρροϊαν ὁδοῦ. Οἱ ἄρματωλοι ὑπερήσπισαν ἑαυτοὺς ἐρρωμένως, μέχρις οὗ ἐκ τῆς δρακὸς ταύτης τῶν ἀπηλπτισμένων Ἑλλήνων οὐδεὶς ἀπέμεινεν, ὁ δὲ σερασκέρης συλλέξας μὲ-

νον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ τὰς σημαίας, ἐξέθηκεν αὐτάς ἐπὶ τριήμερον εἰς τὴν θύραν τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἀναπτύσσων παραδειγματικὴν ἐνεργητικότητα ὁ Ἀδουλουδοῦδ πασσᾶς ἀπέστειλε πανταχόθεν σώματα ἵππικοῦ πρὸς καταδίωξιν τῶν Ναουσαίων, τοὺς πλείστους τῶν ὁποίων ταχέως ἐπανάφερον, αἰχμαλωτήσαντες καὶ ὅσους ἠδυνήθησαν χωρικοὺς.

Ὁδηγηθέντες πρὸ τοῦ βεζύρου οἱ αἰχμάλωτοι, συλλήβδην κριθέντες καὶ καταδικασθέντες, πάραυτα παρεδόθησαν εἰς τὸν ἐδραϊκὸν ὄχλον, ὅπως ἀποκεφαλίσθωσιν. Οἱ ἄθλιοι οὗτοι ἀπόβληται τῆς κοινωνίας ἐνοῦντες τὴν μανίαν τῶν εἰς τὴν ἀνόσιον λυσσαν τοῦ Ἀδουλουδοῦδ πασσᾶ, ἐκουσίως προσεφέρθησαν ὡς δῆμιοι αὐτοῦ.

Πλήθος ἀνδρῶν καὶ γυναικοπαίδων κατέσφαζον καθ' ἐκάστην πρὸ τῆς σκηνῆς του, τηλικούτος δ' ἦν ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων, κατὰ τὴν ἀναμφισβήτητον μαρτυρίαν αὐτόπτου μάρτυρος, παρ' οὗ ἔλαβον τὰς πληροφορίας ταύτας, ὥστε «ἤκουσα,» λέγει, «χρόνον τινα μετὰ τὰς σφαγὰς ταύτας, Ἰουδαῖον τινα καυχόμενον ὅτι ἀπεκεφάλισε ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ ἐξήκοντα τέσσαρας Χριστιανούς!» Τὸ τέρας τοῦτο συνεκρότει μετὰ τῶν ὁμοίων του σῶμα ἕξ ἑξακοσίων δημίων ὑπὸ τόσου φρικώδους ζήλου διακακούμενους· καταλείπομεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου νὰ ὑπολογίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισυμβασῶν δολοφονιῶν.

Ἐν τῇ μεταξὺ τῶν αἱματηρῶν τούτων ὁργίων, ἄτινα οἱ «Ὀσμαν-» ἀλλήδες μετὰ τῶν Ἑβραίων ἤγον, ἐνῶ ταῦτο χρόνως ἡ Νιάουσα ἀπετεφροῦτο ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς, ὁ ἀτυχὴς πρόξενος τῆς Δανίας Ἐμμανουήλ Κυριάκος ἀφίκετο πρὸ τοῦ γενικοῦ στραταρχείου τοῦ Ἀδουλουδοῦδ πασσᾶ. Ἐπέτρεψεν αὐτῷ ὁ τύραννος νὰ προσπέσῃ εἰς τοὺς πόδας του, ὑποδεχθεὶς δ' αὐτὸν φιλοφρόνως πῶς, τὸν ἐκράτησεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του.

Ἐνόει τις οἷαν ἐκδίκῃσιν ὑπενέφαιεν ἡ πράξις αὕτη τοῦ βαρδάρου, καὶ αἱ διατασσόμεναι σφαγαί, ὅπως προσδώσῃ ποιὰν τινα σπουδαίότητα ταῖς πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν ὑπηρεσίαις του. Συν-

νέφερεν αὐτῷ ν' ἀποδείξῃ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ τὴν πληθὺν τῶν ἐχθρῶν οὓς ἔδει νὰ καταβάλῃ· ὑπὸ τῆς βαρδάρου δὲ ταύτης σκέψεως κατεχόμενος κατηγήρωσε τὴν Παροξίαν κατασφάξας τοὺς ἀθώους χριστιανικοὺς λαοὺς, οἵτινες κατέκουν τὴν χώραν ταύτην, ὅπως ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν χιλιάδας κεφαλῶν καὶ ὀρμαθῶν ὧτων.

Πρὶν ἢ ὅμως διακοσμήσῃ διὰ τῶν τροπαίων τούτων τὰ μέγαρά τῶν ἐνδόξων Σουλτάνων, ὁ Ἀβουλουδοῦδ πασσᾶς ἠθέλησε νὰ πανηγυρίσῃ δι' αὐτῶν τὴν εἰς Θεσσαλονίκην θριαμβευτικὴν εἰσόδον αὐτοῦ, γενομένην τὴν πρωίαν τῆς 7ης Μαΐου.

Ἔσυρεν ὀπισθέν του ἐνδεδυμένον ὡς ραγιὰν τὸν Ἐμμανουὴλ Κυριάκον σκοπῶν νὰ ἐξυβρίσῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἑλλήνος τούτου συναδέλφου των τοὺς λοιποὺς προξένους τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, ὅπως δ' ἱκανοποιήσῃ τὰς βαρδάρους ἐπιθυμίας τοῦ εἰς σφαγὰς εἰθισμένου στρατιωτικοῦ ὄχλου του, ἐχρησιμοποίησεν, ἐπίσης δραστηρίως ὡς καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ. τὸν ζῆλον τῶν Ἰουδαίων. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπεκεφαλίσθη ἐπισήμως ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ τοῦ μεγάρου του ὁ μὴ κατορθώσας τὴν σύλληψιν τοῦ Ζαφείρη «βέης» εἰτα δὲ παρέδωκεν εἰς τὰ βασανιστήρια τοὺς προκρίτους τῆς Καρᾶ-Βερροίας ὧν τριάκοντα τέσσαρες μόνον ἀντέσχον εἰς τὰ διὰ ζέοντος ἐλαίου ἢ ὕδατος μαρτύρια· οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐξαγοράσαντες ἀργυρίῳ τὴν ζωὴν των μετηνέχθησαν ἐπὶ φορείων εἰς Καρρᾶ-Βέρροϊαν, τυχόντες τῆς χάριτος ν' ἀποθάνωσιν ἐν δυστυχίᾳ μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν. Οἱ ὅμηροι, οὓς οἱ ἐξ Ἀθῶνος μοναχοὶ εἶχον παραδώσει τῷ Ἀβουλουδοῦδ πασσᾶ, καὶ οὗτοι ἐξέπνευσαν ἐκ τῶν ραβδισμῶν ἐν ἀγωνίᾳ, ἣν οἱ βασανίσαντες αὐτοὺς Ἑβραῖοι προσεπάθησαν μετὰ ζήλου νὰ παρατείνωσιν.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἦν πλέον θέατρον βασάνων καὶ σφαγῶν· μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν ὅμως τῶν ὠμοτήτων τούτων ὁ Ἀβουλουδοῦδ καὶ οἱ Ἰσραηλίται ἔδειξαν ὅτι ἐπιφύλασσαν τὴν ἐν ταῖς κακουργίαις ἐξοχὸν ἐπιτηδειότητά των, ὅπως βασανίσωσι καθ' ὅλην τὴν ἀπαισίαν ἐκστρατεῖαν συλληφθῆσας γυναῖκας.

Ἐπὶ πολὺ ἐδίστασα, ἂν ὤφειλον ν' ἀναφέρω τὰ γεγονότα ταῦτα· ἢ ἐπιβάλλουσα ὅμως φωνή τῆς ἀληθείας μοι ἐπιτάσσει τὴν ἀφήγησιν τούτων· ἐπιμαρτύρομαι τὸ θεῖον, τὸν αἰῶνα καὶ τοὺς ἐπιγιγνομένους, πρὸ τῶν ὁποίων εὐθύνομαι ἐπὶ τοῖς ἐκτιθεμένοις, ὅτι δυστυχῶς εὐρίσκομαι ἐν τῇ ἀληθείᾳ, λέγων ὅτι αἱ τλήμονες ἐκείναι, αἷς ἐπεβλήθη ἢ ἀπάρνησις τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ ὑπέστησαν μαρτύρια, ἅτινα φρικτῶς ἀναγράφων... Πλείστοι ἐξ αὐτῶν γυμναὶ ἐκλείσθησαν μέχρι τοῦ τραχήλου ἐν σάκκοις πληρωθεῖσι τοῖς μὲν γαλῶν ἐτέροις δὲ μυῶν, οὓς ἐξηρέθιζον, ὥπως δαγκάσωσι τὰς δυστυχεῖς γυναῖκας· ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον, νήστεις καταλειφθέντες ἐπὶ ἡμέρας, ἐξηγριώθησαν, κατέτρωγον βραδέως τὰς σφριγώσας ἐκείνας σάρκας.

Μὴ ἐπιτευχθέντος διὰ τῶν μέσων τούτων τοῦ ποθομένου—τοῦ ἐξαναγκασμοῦ δηλαδὴ τῶν Χριστιανῶν εἰς ἀρνησιθρησκείαν,— ἐνέκλεισαν ἐν σάκκῳ πλήρει ὄψεων τὴν σύζυγον τοῦ Τάσου, ἣν ὁ ὀπλαρχηγὸς τῶν γενναιοψύχων Μακεδόνων δὲν εἶχε κατωρθώσει ν' ἀποσπάσῃ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων. Ὁ Ἀβουλουβοῦδ ἤλπιζεν ὅτι τὰ ἔρπετά ταῦτα εἰσδύοντα ἐν ταῖς σπλάχνοις τῆς τάλαιπώρου γυναικός, ἤθελον ἐν φρικτῶδεϊ ἀγωνίᾳ προκαλέσει τὸν θάνατον αὐτῆς. Τὸ ἐκ τῶν δειγμάτων ὅμως ἐν ταῖς φλεβί τῆς μάρτυρος διαχυθὲν ὀξὺ δηλητήριον, ἐφόνευσαν αὐτὴν ἐν γλυκεῖᾳ ληθαργίᾳ, μέχρι τῆς ἐσχάτης στιγμῆς δεομένην ὑπὲρ τῶν δημίων τῆς καὶ ἐπικαλούμενης τὸν Ὑψίστον καὶ τὴν Παρθένον.

Τοιοῦτον μαρτυρικὸν θάνατον ὑφίσταντο αἱ χριστιαναί, ὅτε ἐγνώσθη ἐν Θεσσαλονίκῃ μαρτύριον ὅμοιον τῷ τοῦ Οὐγολίνου ἀπολιθώσαν ἐκ φρίκης τοὺς κατοίκους. Ὁ μαθητὴς τοῦ Τζεράρ πασσᾶ Ἀβουλουβοῦδ ὑπερέβαλλεν ἐπὶ ὀμότητι καὶ αὐτὸν τὸν διδάσκαλόν του. Εἶχον ἐξαγάγει ὑπογείου τινὸς εἰρκτῆς ἐξ γυναικὸς καταδυνασθείσας ν' ἀποθάνωσιν ἐκ πείνης, ἐπὶ δεκαπενθήμερον δι' ὅλον βασανισθείσας ἐν αὐτῇ. Ἐξῶν πᾶσαι· ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν χειλέων τῶν ἐγνώσθη ὅτι καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἔτρωγον ἀνθρώπους ἐν γωνίᾳ τινὶ ἀνακαλυφθέντας· τὸ γεγονὸς τοῦτο προήγγειλε τρόπος

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως φυλ. 39

τινὰ τῷ πασσᾷ, ὅτι ὤφειλε νὰ σεβασθῇ τὰς ὑπὸ τῆς θείας προνοίας προστατευθείσας γυναῖκας... Συσπῶν τὰς ὄφρως ὁ τύραννον διέταξε νὰ καταξεσχίσωσι διὰ μαστιγώσεων τὰς σάρκας τῶν μαρτύρων ἐκείνων, νὰ ἀφαιρέσωσι τοὺς ὑπολειπομένους ἀνθρακας καὶ νὰ ρίψωσι ἐκ νέου τὰς αἰχμαλώτους ἐν εἰρκτῇ· μόλις δὲ ἐξ ἡμέρας μετὰ τὸ συμβῶν ἐκείνο ἡ γηραιότερα τῶν καθερχθεισῶν γυναικῶν παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Ὑψίστον.

Μόνον περὶ χρήματος ἐκπέπτετο πλέον ὁ Ἀδουλουδοῦδ, ὥπως τηρήσῃ ὑπὸ τὸ κράτος τὴν θέσιν ἐκείνην, ἐν ἣ ἀπεφάσισε νὰ συγκρατηθῇ καὶ παρ' αὐτὴν ἔτι τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου, κρίνων ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη ἔδει νὰ καταστῇ ὁ θρόνος τῆς δόξης ἢ ὁ τάφος του. Εἶχε γνωσθῇ ὅτι ὁ Τάσος, τῇ συζύγῃ τοῦ ὁποίου ἐπεφυλάσσετο στέφανος μάρτυρος, εἶχε κατορθώσει νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς λαοὺς τοῦ Ὀλύμπου, ἐνῷ ταῦτοχρόνως οἱ Ὑδραῖοι ἐκάλουν ὑπὸ τὰ ὄπλα τοὺς ἀρηιφίλους κατοίκους τοῦ Πηλίου! «Τοιαύτη ἔσται,» ἔγραφεν ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ τὸ μαντεῖον τῶν ἐν Σμύρνῃ φιλοτούρκων ὁ «Θεατῆς τῆς Ἀνατολῆς,» «ἡ πορεία τῶν πραγμάτων, ἐφ' ὅσον δὲν καταστρέφεται τὸ ἐλληνικὸν ναυτικόν.»

Ἡ βαρβαρότης τῆς τοιαύτης εὐχῆς οὐδενὸς δεῖται σχολεῖν· ἄλλος ὅμως στόλος ἐκτὸς τοῦ Τουρκικοῦ ἠδύνατο ν' ἀντιπαραταχθῇ μετ' ἐλπίδος ἐπιτυχίας πρὸς τὸν Ἑλληνικόν. Οἱ ἐπαναστάται, οἵτινες ἐμάχοντο ὑπὸ τὸν Σταυρόν, καίτοι ἀδύνατοι, καθίσταντο εἰς τὸ μέλλον ἀήττητοι. Τὰ ἀτυχήματα ἦσαν δι' αὐτοὺς δοκιμασίαι, ἐξ ὧν ἐξήρχοντο ἐνεργητικώτεροι καὶ ὑπὸ μείζονος δικαιοῦμενοι ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ ἐμφοροῦντος αὐτοὺς πρὶν ἢ ταῦτα ἐπισυμῶσι.

Τοὺς σφαγέντας πληθυσμοὺς διεδέχοντο μυριάδες πολεμιστῶν, ἐφιεμένων νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν· καὶ τὰ βέλη δὲ τοῦ λοιποῦ ἐφαίνοντο ἀμβλυνόμενα πρὸ τῆς πεποιθήσεως αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν νοινοῦντα αὐτούς, καὶ τὸ μόνον αὐτῶν καταφύγιον. Ἀφ' ἧς ὁ λοιμὸς ἀνεφάνη ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ὁ ἐπίσκοπος Καρύστου θερμότερον ἐπίδεκνόμενος ζῆλον, διότι οἱ λειτουργοὶ τοῦ ὕψιστου εἰσὶν ἀτρόμητοι καὶ πρὸ αὐτοῦ ἔτι τοῦ ζοφεροῦ θανάτου, εἶχε βοηθήσει

πάντας τοὺς πάσχοντας, μὴ παραλείπων ὡς ἐκ τούτου καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ὡς στρατηγός. Ἐκαστος κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἀμιλλώμενος τῇ φιλανθρωπίᾳ, ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡσεὶ δεδεσμευμένων ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας, καὶ μόνον ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ, κατέλιπεν τὸν παρὰ τῇ κλίνῃ τοῦ ἀσθενοῦς παρήγορον προουρισμόν.

Μόνον εἰς τὴν φωνὴν τῆς θρησκείας ὑπήκουον τότε οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ ὅρους Ὀλύμπου, καίτοι ἐλαττωθέντες κατὰ χιλίους διακοσίους ἄνδρας, οὓς εἶχον ἀποστείλει εἰς Ψαρὰ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου, μόλις ἐπληροφορήθησάν τὰ δεινοπαθήματα τῆς Νιαούσης, κατῆλθον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλιάχμονος περιρρεομένην κοιλάδα. Συγκεντροῦντες τοὺς φυγάδας, οἵτινες ἐφάνησαν ζωογονούμενοι ἅμα ἐγγίσαντες τὴν γενέθλιον τῆς ἐλευθερίας χώραν ὁ Διамαντῆς καὶ ὁ Τάσος, ὃν παρέβαλλον πρὸς τοὺς λέοντας τοὺς κατοικοῦντάς ποτε τὴν χώραν ταύτην, πάντοτε μητέρε ἀνδρείων κατέσφαζάν τινας ἐκ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἀβουλουδοῦ πασσᾶ καὶ κατῴρθωσαν νὰ κυριεύσωσι κιθώτιαν περιέχον δύο ἑκατομμύρια γροσίων, ἅτινα ἀπέστελλον τῷ βεζύρῃ τῆς Λαρίσσης, καθ' οὗ εὐθὺς ἐστράφησαν.

Καθ' ὃν χρόνον συνέβαινον ταῦτα ἐν Μακεδονίᾳ, μάχαι φονικαὶ διεξήγοντο ἐν ταῖς ἀποκρήμνις χώραις τοῦ ὅρους Οἴτης. Οἱ ἔφοροι τῶν Κραθάρων ἀνήγγελλον ὑπὸ χρονολογίαν 21 Ἀπριλίου (2 Μαΐου) τῇ Γερουσίᾳ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, συνεδριαζούσῃ ἐν Μεσολογίῳ, ὅτι οἱ Ἕλληνες, πυρπολήσαντες τὸ Ματρατσῆκι, εἶχον ἀποκλείσει τοὺς Τούρκους ἐντὸς ὠχυρωμένων τινῶν οἰκιῶν. Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη εἶχε διεξαχθῇ μετὰ σπανίας ἀνδρείας ὑπὸ τῶν Μήτσου Κοντογιάννη καὶ Σκαλτσοδήμου, οἵτινες κατῆλθον τῶν ὀρέων τῶν Ἀγράφων, ἵνα ἐκδιώξωσι τοὺς Ὁσμανλήδας ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχιοῦ καὶ συγκοινωνήσωσιν οὕτω μετὰ τοῦ Πανουργιᾶ, ἀρχηγοῦ τῶν Φωκέων, καὶ τοῦ στρατάρχου Ὀδυσσέως. Μετὰ λύπης ἡναγκάσθησαν νὰ θυσιάσωσι πόλιν τοιαύτην, ὥς τὸ Πατρατσῆκι, ἥ ἐκστρά-

τεία ὁμως, ἥτις ἔμελλε νὰ γείνη πρὸς τὰς Θερμοπύλας, δὲν ἐπέ-
τρεπε δισταγμούς.

Οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην τῆς διακανονίσεως τῶν
ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐξήρτητο πλέον ἐκ τῶν ἀρχη-
γῶν, οἵτινες μέχρι τοῦδε συνεβουλεύοντο μόνον τὰς περιστάσεις,
καθ' ὧς προϋτίθεντο νὰ δράσωσιν ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἐπῆρχε κυβέρνησις, αἱ βάσεις τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, θε-
μελιώδεις τινὲς νόμοι, ἐλήφθη δὲ καὶ μέτρον συντελεστικώτερον,
πάντων τῶν προηγηθέντων, διορισθέντων ὑπαλλήλων τῆς κυβερνή-
σεως ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη, δημοσιευθεῖσα δι' ἐγκυκλίου τοῦ ὑπουργοῦ
τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ χρονολογηθεῖσα ἐν Κορίνθῳ τὴν 27 Ἀπρι-
λίου (9 Μαΐου), ἐὰν ἐλαμδάνετο ταχύτερον, ἀναμφιδύλως ἤθελε
πράλάδει τὰ δυστυχήματα, τὴν ἐκστρατείαν ἀντιτιθεμένην εἰς τὰς
βλέψεις τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

Διὰ ψηφίσματος κατόπιν ὥρισαν τὰ χρώματα τῆς Ἑλληνικῆς
σημαίας καὶ τοῦ ἔθνότητος (1). ἤθελον δ' ἐπεκτείνει τὸν κύκλον

1)

ΨΗΦΙΣΜΑ

Κατὰ τὸ ἄρθρον 98' τοῦ ὀργανικοῦ τόμου, ὅπου τὸ κυανοῦν
καὶ λευκὸν διορίζονται χρώματα τοῦ ἔθνους, καὶ κατὰ τὸ 98'
περὶ σχηματισμοῦ τῶν σημαϊῶν, τὸ Ἐκτελεστικὸν διέταξε καὶ
διατάσσει τὰ ἀκόλουθα.

α'. Τῶν μὲν κατὰ γῆν δυνάμεων ἡ σημαία, σχήματος τετρα-
γώνου, θέλει ἔχει τὸ ἐμβαδὸν κυανοῦν, καὶ τοῦτο θέλει διαιρεῖ-
σθαι εἰς τέσσαρα ἴσα τμήματα διὰ σταυροῦ λευκοχρόου, διαοχι-
ζοντος ἐκεῖνα ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρων τοῦ ἐμβαδοῦ.

β'. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν σημαία θέλει εἶσθαι διττή, μία διὰ
τὰ πολεμικά, καὶ ἄλλη διὰ τὰ ἐμπορικά πλοῖα. Καὶ ἐκείνης μὲν

τῶν νομοθετικῶν ἔργων, ἀλλ' ἐδέησε ν' ἀποβάλωσιν ἅπαξ ἔτι, τὰ περὶ ἐσωτερικῆς διοργανώσεως τοῦ κράτους σχέδια αὐτῶν, ἵνα στρέψωσι πᾶσαν τὴν προσοχὴν των πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

τὸ ἐμβασδὸν θέλει διαιρεῖσθαι εἰς ἑνέα ὀριζόγια παραλληλόγραμμα παραμοιβομένων εἰς αὐτὰ τῶν χρωμάτων λευκοῦ καὶ κυανοῦ· εἰς δὲ τὴν ἄνω πρὸς τὰ ἔσω γωνίαν τούτου τοῦ ἐμβασδοῦ θέλει σχηματισθῇ τετράγωνον κυανόχρουν, διηρημένον ἐν τῷ μέσῳ διὰ σταυροῦ λευκοχρόου. Τῆς δὲ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων σημαίας τὸ ἐμβασδὸν θέλει εἶσθαι κυανοῦν· εἰς δὲ τὴν ἄνω πρὸς τὰ ἔσω γωνίαν θέλει σχηματισθῇ ὡσαύτως τετράγωνον λευκόχρουν, καὶ διαιρούμενον ἐν τῷ μέσῳ διὰ σταυροῦ κυανοχρόου.

γ'. Τὸ ἐλληνικὸν σημεῖον, ἔχον σχῆμα κυκλικόν, σύγκειται ἐκ τοῦ λευκοῦ καὶ κυανοῦ χρώματος τοιουτοτρόπως, ὥστε τὸ μὲν λευκὸν προτίθεται, τὸ δὲ κυανὸν ἀκολουθεῖ, καὶ τέλος λευκόν. Οὐδέποτε δὲ ἄλλον σχήματος ἢ χρώματος ἰὰ ἦναι τοῦτο τὸ σημεῖον.

δ'. Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπουργοὶ πάσης τάξεως τῆς Ἐπικρατείας, πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ ἰὰ φέρωσιν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ ἐθνικὸν σημεῖον.

ε'. Ὅστις ἀντιτείνει εἰς ταῦτα πάντα, εἶναι ὑπεύθυνος ἀπενδείας πρὸς τὸν νόμον,

Οἱ Μινίστροι τῶν Ἐσωτερικῶν, τοῦ Πολέμου τῶν Ναυτικῶν καὶ τῆς Ἀστυνομίας, ἰὰ λάβωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παρούσης διαταγῆς.

Ἐν Κορίνθῳ, τὴν 15 Μαΐου 1822.

Ὁ πρόεδρος

Α. Μαυροκορδάτος

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς

Θ. Νέγρης

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκρύψῃ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ διαψεύσει τῶν ἐλπίδων τοῦ ὡς μέλλοντος προέδρου τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἣν ἐπίστευε βεβαίαν, δυνάμει τοῦ ψευδωνύμου αὐτοῦ ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου.

Ἀπαξιῶν τὸν τίτλον τοῦ προέδρου τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἀποδέχεται τὸ ὑπουργήμα τοῦτο, ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἀρκούμετος εἰς τὸν τίτλον τοῦ πατριώτου, ὅστις οὐδόλως συμφώνει πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν αὐτοῦ. Ἀντιτασσομένη δ' ἐν παντὶ κυδερνητικῇ μέτρῳ ἐννπιστεύθησαν αὐτῷ προθύμως τὴν ἐντολήν, ἣν ἐπεζήτηε ὅπως τοποθετηθῇ παρὰ τῷ στρατῷ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος διοικουμένην ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις εἶχεν ἐγκαθιδρύσει τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ ἐν Θερμοπύλαις.

Οἱ Τούρκοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς καθ' ἐκάστην ἡῤῥανεν ἀφικνουμένων ἐπικουριῶν ἐκ τῆς Θοσσαλίας, Ζητουνίου, Βοδονίτσης καὶ Ἀταλάντης, ἠνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπισθοχωρήσωσιν. Ἡπεῖλουν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅτε ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἀφίκετο εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἀπεφάσισαν πάραυτα νὰ προσβάλωσι τὸν ἐχθρόν, μόλις πεντακισχιλίους ἄνδρας δυνάμενοι ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὅστις ἀνῆρχετο εἰς ἐνδεκακισχιλίους στρατιώτας ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ. Παρὰ τὴν δυσαναλογίαν ταύτην τῶν δυνάμεων ἀπεφασίσθη νὰ διαιρεθῶσιν, ἵνα προσβάλωσι τοὺς Τούρκους εἰς περισσότερα ταῦτοχρόνως σημεῖα.

Ὁ Κοντογιάννης λοιπὸν ἔλαβε διαταγὴν νὰ στραφῇ πρὸς τὸ δεξιὸν καταλαμβάνων τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Καταδόθρα· ὁ Ὑψηλάντης ἠθέλε κατέχει τὸ κέντρον, ἔτοιμος νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Ὀδυσσέως, ἐπίση καὶ ὁ Νικήτας καὶ ὁ Πανουργιᾶς τῆς δθωμανικῆς ἐπισθοφυλακῆς. Ἡ μάχη συνεκροτήθη κατὰ τὴν τάξιν ταύτην περὶ τὰ μέσα Μαΐου, οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ τοσοῦτῃ κατὰ κράτος ἡττήθησαν, ὥστε ὁ Δράμαλης, ἀπωλέσας τὰς ἀποκσευὰς καὶ τὸ στρατιωτικὸν αὐτοῦ ταμεῖον καὶ τὸν ἀνεψιόν του, ὅστις ἠχμαλωτίσθη, μόλις κατώρθωσε νὰ καταφύγῃ ἐν Θαυμακῷ. Αἰσχυρίζοντο μάλιστα τότε

ὅτι ἤλε συκληφθῇ καὶ οὗτος, ἀν μὴ ὑπῆρχεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντη, ὅστις ἀνεφάνη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπλῶς καὶ μόνον ἵνα ἐργῇ γελοίας ἀξιώσεις ἀρχηγίας.

Ἀτέθη αὐτῷ νὰ μεταδῇ παρὰ τῇ γερουσίᾳ Κορίνθου καὶ γνωρίσῃ αὐτῇ, ὅτι ἐν ταῖς διαφόροις μάχαις αἵτινες συνήφθησαν ἐν Θερμοπύλαις ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Μαρτίου, αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων ἀνήρχοντο εἰς πλείονας τῶν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν φονευθῶν ἢ πληγυθέντων. Ἐν τοῖς τελευταίοις συγκαταλέγετο καὶ ὁ Γρησοῦφ, βέης τῆς Αἰθῶνος καὶ πληθὺς Τούρκων ἐκ τῶν πρώτων κογενειῶν τῆς μέσης Ἀλβανίας.

Ἀπὸ μετὰ τῆς ἀποστολῆς ταύτης καὶ ἐπειδὴ εἶχεν παράπονα ἐναντίον τοῦ Ὀδυσσέως, κατώρθωσεν, ὡς λέγεται, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἀρχιγραμματέως τῆς ἐπικρατείας Θεοδώρου Νέγγρη, νὰ ἐισύρῃ κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν, τὰς ὁλοθρίας συνεπείας τῆς ὁποίας θέμεν ἀναφέρει μετ' ὀλίγον.

Ἐν τῇ τῇ μετὰξὺ, προσωρινῇ κυβέρνησιν τῶν Ἑλλήνων ἀναλαμδάνειν εἶδον, ὅτι οἱ ταξιάρχαι Διαμαντῆς καὶ Τάσος ἐξεδικήθησαν ὡς Χριστιανοὺς τῆς Κιουσέης, ἐξολοθρεύοντες κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ Μπαμπᾶ, ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ, δισχιλίους «Γεντισάρους» οὓς ὁ «κεχρίχας» τοῦ Ρούμελη «Βαλισή», ὠδήγει πρὸς βοήθειαν τοῦ βέη τῆς Αἰκατερίνης· εἶτα δ' ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν ταύτην, ἐφόνευσαν τὸς ἐν αὐτῇ Τούρκους καὶ ἐδήλωσαν τὰς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, δίδοντες οὕτω τ' ἀντίποινα τῶν δεινῶν. ἅτινα διεργάσατο αὐτοῖς ὁ Ἀδουλουβοῦδ-πασσάς.

Ταχυδρόμος ἐκ Πατρῶν προερχόμενος ἀνήγγελλε ταῦτοχρόνως ὅτι ἡ Ἀχαΐα κατέστη ἐκ νέου θέατρον πολέμου. Ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, πρὸ μικροῦ ἐπιτεθέλτες, ἐκυρίευσαν τὰς δεξαμενὰς μετὰ μάχην, καὶ ἦν ἑκατοντὰς Τούρκων εὗρε τὸν θάνατον. Ἀλλ' ἡ πράξις αὕτη μετ' ὀλίγην αὐτῆς τὴν σπουδαιότητα, οὐδεμίαν ἐτέραν συνέπειαν ἔμελλε νὰ ἔχῃ ἐκτὸς παρατάσεως ἀτελευτήτου ἀγῶνος, διότι ὑψηλὴ καὶ ἔξοχα πρόσωπα ὑπεστήριζον τὸ φρούριον ἐκεῖνα.

Τῷ ὄντι δέ, καίτοι εἶχε κηρυχθῆ εἰς κατάστασιν ἀποκλισμοῦ ἀφικνούντο καθ' ἐκπατήν, ὑπὸ σημαίαν οὐδετέρου ἔθνους, βῆθαι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Λονδίνου ἀκρόμῃ. ὑπὸ τὰς ὄψας τῶν ἐλληνικῶν καταδρομικῶν, ἅτινα δὲν ἠδύναντο ἀκινδύνως ν' καταστήσωσι σεβαστοὺς τοὺς νόμους, καίπερ πληρεξουσιαστικῶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν.

Ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ ταύτῃ τῶν γεγονότων ἐλήφθη ἐπιστολὴ τοῦ σεβαστοῦ πολεμάρχου τῆς Χελλαδῶς Νότη Βότσαρη. Ὁ βασιλεὺς τοῦ, ὁμοίᾳζε τῷ τοῦ Ὀμηρικοῦ ποιμένος τῶν λαῶν γεργνίῳ ἱππότη τοῦ Νέστορος. Ἐκέντητο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νεότητος αὐτοῦ τὴν ρώμην καὶ τὸ μένος τοῦ βασιλέως τῆς Πύλου· ἀλλ' ὅτ' ὑπελείφθη αὐτῷ μόνον ἡ σύνεσις καὶ ἡ γλυκύθυτος ἐκείνῃ ἑλληνικῇ φωνῇ, ἥτις ἐκκληροδοτήθη τοῖς Ἑλλήσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σὺν τῷ δώρῳ τοῦ λόγου τῆς θείας ἐμπνεύσεως.

Ἐίχε ζήσει μεταξὺ τῶν ἀνδρείων τοῦ τελευταίου ἔθνους καὶ συγχρωτισθῆ μετὰ παντοδαπῶν ἀνθρώπων, τὸ προφητικὸν δὲ πνεῦμα τῆς Δοδώνης ἐφαίνετο χρησιμοδοτῶν διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ. ὅτε ἐξήγει τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐμάντευε τοὺς σκοποὺς καὶ αὐτὰς ἐπὶ τῆς μοχλίας σκέψεως.

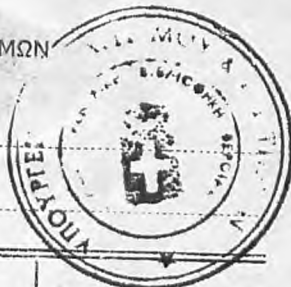
Ἀφοῦ ἀπένευμε χάριτας τῇ πολυελέῳ Θεῷ, ὅστις κατηξίωσεν αὐτὸν ἐν τῇ γήρατι νὰ ἴδῃ ἀνεστηλωμένην τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἐν Ἑλλάδι, ἰκέτευε τὸν πρόεδρον νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς τύχης τῶν ὁμήρων, οὓς οἱ Σουλῳται εἶχον παραδώσει τῇ Ἀλβανίᾳ, καὶ οἵτινες ἀνύρισκοντο ἀπὸ τοῦ θανάτου τούτου εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Χουρσίτ-πασσά.

«Οἱ πρόγονοί μου, ὁ πατήρ μου, καὶ ὁ ἀδελφός μου ὃν ἐλάτρευον ἐγράψαν, ἐπεσεν ὑπὲρ τῆς ἰδέας. ἥτις σήμερον ὁπλίζῃ ἡμῶν. Ἦσαν οἱ πρόδρομοι ἡμῶν, ὥς γινώσκετε, ἀδελφοί μου, διδοὺ τίς Ἑλλήνων δὲν ἤκουσε περὶ τῶν πολέμων, τῶν μαχῶν καὶ τῶν συμφορῶν τῶν τέκνων τῆς Σελλαδῶς, χώρας ἣν ὠνόμαζον τὸ τελευταῖον κρησφύγετον τῆς ἐλευθερίας; Δὲν θέλω ὁμιλῆται περὶ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑπέστην ὁδονηρότερον δι' ἐμὲ εἶναι νὰ ἑλεῖω ἤδη τὰ τέ-

1-1-59

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ.....

25-9-83 (4018)

[illegible]

No 3

900

15

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΠΙΛΟΓΕΣ

ἀριθ. χρ. 8634

Ἡμερομηνία
ἐπιστροφῆς

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας